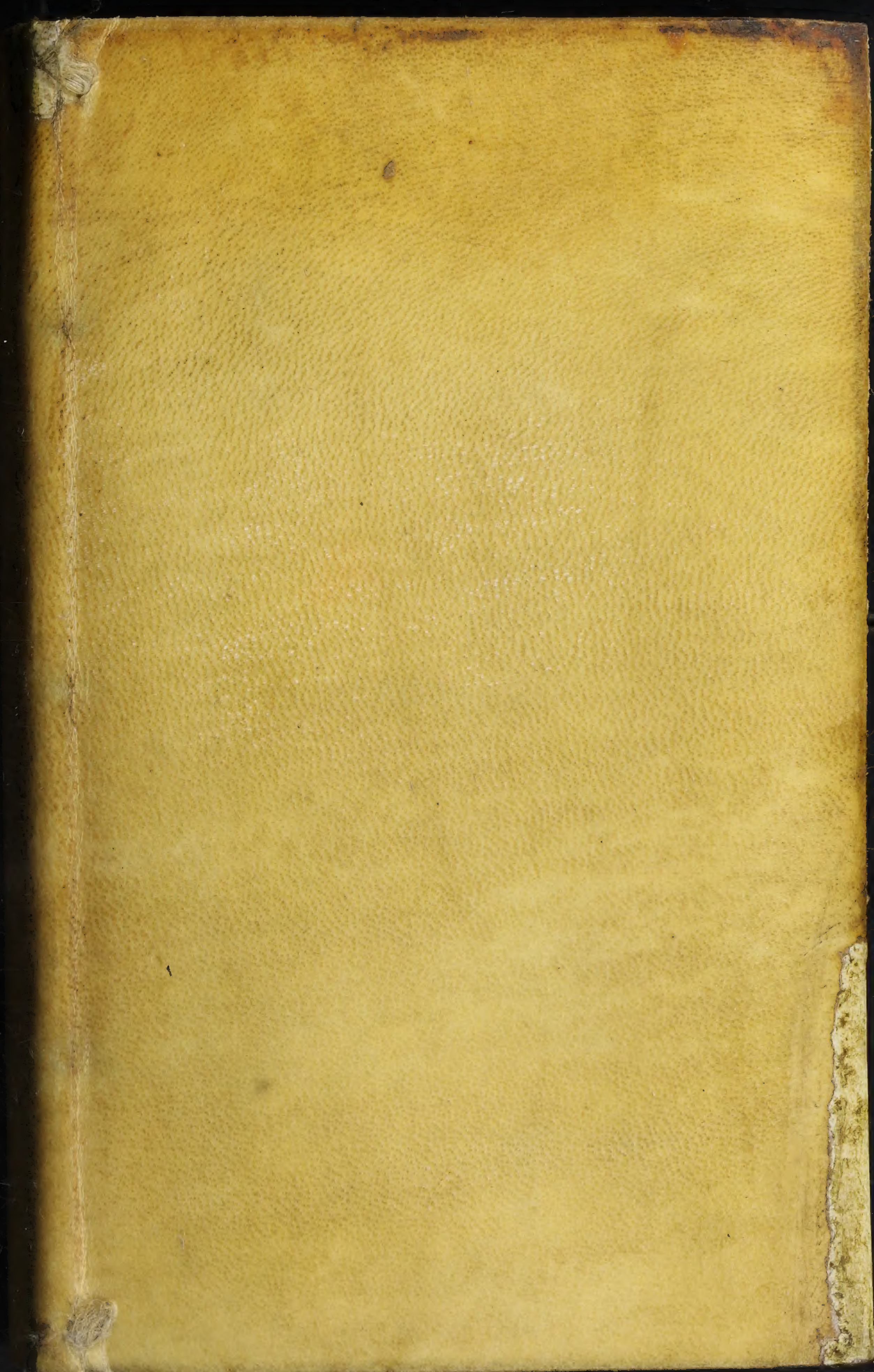
R. Lullii
Ars brevis
ars magna
&c.

hagenau ed.

28

RAYMVNDI LVLLII

OPERA EA

QVAE AD ADINVENTAM AB IPSO ARTEM VNIVERSALEM,

SCIENTIARVM ARTIVMQVE OMNIVM BREui compendio, firmaq́; memoria apprehendendarum, locupletissimaq́; vel oratione ex tempore pertractandarum, pertinent.

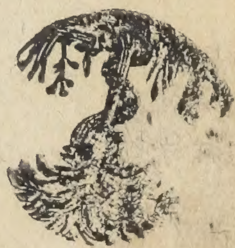
VT ET

IN EANDEM QVORVNDAM INTERPRETVM SCRIPTI COMMENTARII: QVAE OMNIA sequens indicabit pagina: & hoc demum tempore coniunctim emendatiora locupletioraq́ꝫ non nihil edita sunt.

ACCESSIT HVIC EDITIONI VALERII DE VAlerijs Patricij Veneti aureum in artem LVLLI generalem opus:

ADIVNCTO INDICE CVM CAPITVM, tùm rerum ac verborum locupletissimo.

ARGENTORATI,
Sumptibus Hæredum LAZARI ZETZNERI.

M DC XVII.

NOBILITATE GENERIS, VIRTVTE AC DOctrina præstantissimo viro:

DOMINO IOANNI MARTINO Säckl/in Treffen/Carinthio: Domino ac fautori suo vnicè colendo :

Τὸ ἐυπράττειν.

PRaeclarè sanè Romanæ Eloquentiæ parens Cicero, ad duas potißimùm res, Hominem natum esse dixit: ad intelligendum nimirum & agendum. Deprehendit enim vir ille prudentißimus: scientia & virtute sublata, hominem non hominem, sed veram potius belluam esse. Nam quid quæso hominem à brutis distinguit: facit, vt suo ille ritè fungi munere: finemq; à natura sibi præscriptum, assequi poßit? Nonne Rationi hoc vnicè acceptum ferendum: qua bonum à malo secernitur: separatur ab iniusto

iustum: à falso, verum quod est, seiungitur. Mouit profectò res hæc diuinũ illum Platonem, vt ad mores hominum rectà informandos quæ spectarent: facerent ad vitam benè beateq́ transigendam: contemplationi inseruirent rerum sublimium: harũq́ cognoscendas ad causas conducerent: è tenebris quasi, in lucem produceret, & hominum ob oculos constitueret. Impulit Aristotelem, Philosophorum facilè principem: vt non humana nos solum cogitare: sapere mortalia: sed & diuina quoq́ tractare: considerare ea iuberet, quæ ex præstantissimo omnium in nobis, quod est, vitam vt traducamus, faciunt. Excitauit etiam, vt alios multos ac innumeros prope latere nunc patiar, maxime Raymundũ illum Lulliũ, natione Cathalanum, ac nobili è Barcinoœnsium familia ortum:

ortum: Philoſophum, circiter annũ Chriſti 1311. excellentiſſimum: vt actiones ſuas cunctas, vitamq́ eò dirigeret totam: quo, ad θεωρίαν & πρᾶξιν *Philoſophicam põderis aliquid momentiq́ quæ adferrẽt, quàm breuiſſime etiam fieri poſſet: docendo interim magis rem ipſam, quam tempus in ornatu verborum inutiliter terẽdo, poſteritati relinqueret. Et, vt aliquot ſaltem huius nobis in ſcientia cõficere ſpatia, vtilitatẽq́ illius eximiam, patefacere liceat: an nõ præclarum, omniq́ laude dignum illud, quod talem ille inuenerit Scientiã, quâ cognitâ, reliquæ quoq́ ſine difficultate vlla, laboreq́ magno cognoſci ac percipi: & ad quam, tanquam Lydiũ examinari lapidem poſſint. Eſt homini verè ingenuo ac liberali in id incumbendũ primò, à facilioribus vt ordiatur: generalem ſibi ac*

confusam rerum cõparet cognitionem ante, quàm ad fontes ipsos primaq́; principia accedat vt ita in speculo quasi, cuncta ea videre poßit, quæ latißimum aliâs campum obtinent? Ne hac in parte quid desideretur, præstò nobis est Lullius: qui artẽ nobis breuem & quasi compendiariam scientiæ solidæ reliquit. Est diuinarum rerũ comparanda cognitio ac sciẽtia: videndum, vt veritas rerum abstrusarum, quoad hac in mẽtis nostræ cæcitate & caligine fieri potest, cõparetur? Vt voti huius nostri cõpotes & participes reddamur, pro virili nos adiuuat Lullius: qui artem ideo Cabalisticã ad nos misit: sic dictam, quòd diuinarũ maximè nobis cognitionẽ rerum patefaciat. Sunt primordia rerũ indaganda ei, qui non nomine se solùm Philosophi venditare: sed reipsa quoque talem

præ-

præbere cupit: perscrutandæ earum causæ? Ne inscitiæ quis hac etiam in re arguere nos possit: in auxiliũ vocari potest Lullius: qui, vt non ventosam saltem, inq́; labiis hærentem scientiam ac sapientiã: sed & solidã omnibusq́; absolutam numeris cõpararemus: principia nobis Philosophiæ duo & decẽ cõmunicauit, quæ tanquã statuæ Mercuriales, ad hãc viam nobis monstrare possunt. At, dicat fortè hîc quispiam: præclara quidem hæc sunt: sed tamen sine Logices cognitione, tanquam veritatis norma ac regula, perfectè sciri & intelligi nequeunt: ἀπαιδευσία τῶν ἀναλυτικῶν, vt Philosophi verbis vtar, laborare illi dicuntur, qui Logica sine disciplina, reliquas tractare scientias, earum inquirere principia conantur? Verum vt hic quoq; officio

rectè fungi nostro: & verum ac falsum ratiocinando cognoscere, à que se inuicem, tanquam rectũ à curuo discernere queamus, succurrere nobis voluit Lullius: qui Dialecticam ideo seu Logicam nouam cõscripsit. Est, non in Philosophorũ modò Lycæo manendum, ac eorundem delitescendũ in Academia: accedendũ quoq; in forum: sunt de suggestu ad populum orationes habendæ: faciẽda verba in concessum principum. Ne hac etiam in parte aliquid nobis desit, adesse nobis voluit Lullius: ideoq; Rhetoricen nobis tradidit talẽ, qua hisce quoq; satisfieri posset. Non riuuli solũ scientiarũ sunt degustandi: sed & fontes quoq; ad ipsos accedendum: ex quib. exquisita, omnibusq; absoluta numeris petenda scientia: respiciendũ ad id, vt benè hac quis in vita beateq; viuere queat?

Etiam

Etiam huic vt ſuccurri hominum deſiderio poßit: proſpicere voluit Lullius: atque iccircò Artem ad nos Magnam & vltimam tranſmiſit: qua cognitâ & perſpectâ probè, de quauis quæſtione propoſita accurratè & ſubtiliter diſſerere: de rebus aliâs dubijs, noſtrum interponere judicium valeamus. Quid multis? Tanta eſt Lullianæ artis vis: tanta efficacia: vt hac vna inſtructus, reliquas labore haud difficili cõparare: hoc efficere queat, vt alios ſui in admirationem traducat: & tanquã albæ, quod aiunt, gallinæ filius in animum ore verſetur. Teſtãtur hoc tituli cum primis literarij à Regibus potißimùm ob hãc ipſam Raymundo Lullio exhibiti. Tantæ enim ſuo fuiſſe æuo autoritatis atq; exiſtimationis legitur: ut juſtißimi Arragonũ Reges eum in priuilegijs eidem con-

ceßis, Magnum in Philoſophia Magiſtrum, & mirandarum artium & ſcientiarum autorem nominarint. Planum id ipſum faciunt variis in nationibus varij: in Italia Petrus Daguinus Mediatus & Iacobus Ianuarius: in Hiſpania Ferdinandus Corduba: Petrus Iacobus Faber Stapulenſis, & Carolus Bovillus in Gallia: in Germania Andreas, Petrus, Iacobus, fratres Germani, natione Friſiones cognomine Canterij: alibi alij: qui omnes vel exiguo temporis ſpatio, etiam in conſtanti, aut decrepida conſtituti ætate, à literis aliâs alieni prorſus: vel etiam in pueritia & iuuenilibus annis, huic arti Lullianæ vnicè cùm incumberent: in ſtuporem quaſi, non dicam admirationem, alios deduxerunt. Comprobant hoc etiam hodierno adhuc die, verè literati

rati

rati qui ſunt: & quibus curæ cordiq; eruditio ſolida & exquiſita eſſe conſueuit: & ita comprobant, vt autores quoq́; mihi & ſuaſores extiterint, quo in Lulliano hoc artificio vna cum Commentarijs in hoc à Iordano Bruno Nol. & Henr. Cornelio Agrippa ſcriptis: & nunquã antè hac conjunctim in lucẽ editis, typis committendo operam quantulamcunq́; meam locarem. Cogitanti autẽ mihi cui opus hoc Lullianum dedicarem, Tua cũ primis vir Nobiliſsime ac literatiſsime in mentẽ mihi venit Nobilitas. Neq; id ſanè immeritò. Cum .n. opus hoc verè nobile ſit: ideo Patrono quoq; ac Mecœnate nõ minus nobili indigere videtur: qualẽ T. ſeſe N. præbet. Eſt verè Lullianum T. in N. Philoſophiæ veræ deſideriũ: nihil in votis illa optatisque habet magis quàm vt ſi non quotidie novi quid

inue-

inuenire poßit: aliorum tamen inuenta præclara ob oculos sibi constituat, admiretur, & in succum, quod aiunt, sanguinemq́ conuertat. Testes huius rei, viri sunt Clarißimi ac doctißimi, nostra in Academia summa cum laude Philosophiæ studia & alia qui tractant: cum quibus crebras T. N. συζητήσεις *de eruditione ac doctrina multiplici & varia instituit. Testes sunt ij, qui cum Hac ipsa conuersari quotidie ferè consueuerunt, nobilitate generis, virtute & doctrina præstantes: qui omnes Eandem propter variarum rerum cognitionem eximiam in oculis ferunt, suspiciunt, admirantur. Testis quoque est honestißimus ac integerrimus vir, Dn. Ioannes Fridericus Jung, eruditione ac doctrina minimè vulgari instructus: & Lulliani operis patronus singularis: cuius*

ius mensa Tibi tectoq; hoc uti tempore placet: qui Tua conuersatione ideo nihil habet antiquius. Elucent in Te virtutes insignes, quæ sui in amorem homines pelliciunt: & à me commemorarentur, nisi Poetæ mihi illud è manibus extorqueret calamum.

Φεῦ, ἂν πῶς σ' ἐπαινέσαιμι μὴ λίαν λόγοις,
Μήτ' ἐνδεῶς, μήτ' ἀπολέσαιμι τὴν χάριν:
Αἰνούμενοι γὰρ οἱ, γαθοί, τρόπον τινὰ
Μισοῦσι τοὺς αἰνοῦντας, ἐὰν αἰνῶς ἄγαν.

Vnicam hanc tacitus præterire nullo modo possum: quod Eruditionem Humanitate singulari & admiranda tinctam habeas: quæ Hespero etiam & Lucifero est splendidior: quaque hactenus non dicam alios: sed me, me inquam, meosque es prosecutus mirè, & adhuc prosequeris quotidie. Neque verò mirum alicui hoc videri debet. Scis enim quantum Philosophia secum impor-

importet commoda cognitio: adeò, vt hac ſemota, ipſæ quoque ſaluæ diu ac incolumes Res manere publicæ nequeant: benè cum ijs agi dicatur, in quibus Philoſophis imperij tenere clauum permittitur. Cognitum perſpectumq; habes à Poeta dictum quod eſt:

—Quid imaginibus, quid auitis fulta triumphis,
Atria, quid pleni numeroſo conſule faſti
Profuerint, cui vita labat? perit omnis in illo
Nobilitas, cuius laus eſt in imagine ſola.

Non etiam illud te latet, ad eruditionem veram, etiam Lullio noſtro teſte, religionem cum primis & pietatem requiri: vtpote qua remotâ, cãcrinum, quod aiunt, omnia gradum conſequuntur: artes & ſcientiæ ſtultitia ſunt laruata: vitia virtutũ ſibi nomina vendicant. Accipies ergò fronte ſerena munuſculum hoc à me leuidenſe, tanquam indicium prompti, beneuoli, gratiq; animi: cum mea me nunc tenuitas maiora offerre nõ ſinat

ſinat: & me meosq́ quemadmodum hactenus feciſti, amare, fouere, tueri perges. Deus ter Opt. Max. qui omnis generis bona clementer tibi eſt largitus, ſaluum Te ac incolumem Neſtoreos in annos conſeruet: quo Patriæ ſumma cum laude Tuæ præeſſe: huius vnicè promouere ac prouehere cõmoda: ea præſtare valeas, quæ Toti familiæ Tuæ honorifica: Tibi ipſi ſalutaria eſſe poſſunt. Datum Argentorati Cal. Ian. Anno Christi. M.D.XCIIX.

Nobilit. T.

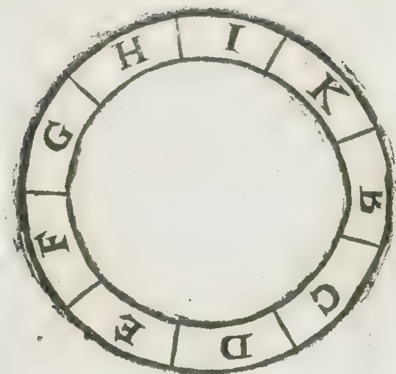
Addictiſs.

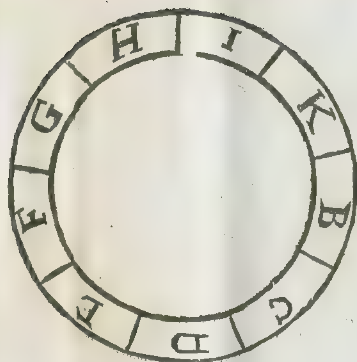
LAZARVS ZETZNERVS
ciuis & Bibliopola Argentinenſis.

OPERA LVLLIANA.

INTERPRET.

Ars

H
I
K
B
C
D
E
F
G

H
I
K
B
C
D
E
F
G

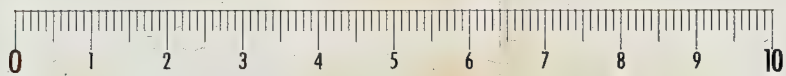

H
I
K
B
C
D
E
F
G

H
I
K
B
C
D
E
F
G

H
I
K
B
C
D
E
F
G

H
I
K
B
C
D
E
F
G

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

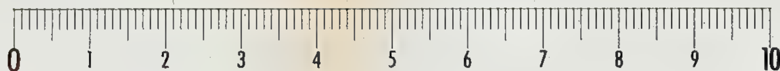

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

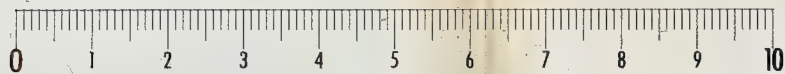
TABVLA AD ARTIS BREVIS

Cabale tractatus, & Artis Magnæ primum caput pertinens.

A. {1. Essentia. 2. Vnitas. 3. Perfectio.}

		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.
Alphabetum seu principia huius artis sunt aut	Prædicata.	Absoluta.	Bonitas.	Magnitudo.	AEternitas seu Duratio.	Potestas.	Sapientia.	Voluntas.	Virtus.	Veritas.	Gloria.
	Prædicata.	T. Relata seu respectus.	Differentia.	Concordantia.	Contrarietas.	Principium.	Medium.	Finis.	Maioritas.	AEqualitas.	Minoritas.
	Q. Quæstiores.		Vtrum?	Quid?	De quo?	Quare?	Quantum?	Quale?	Quando?	Vbi?	Quomodo? Cum quo?
	S. Subiecta.		Deus.	Angelus.	Cœlum.	Homo.	Imaginatio.	Sensitiua.	Vegetatiua.	Elementatiua.	Instrumentatiua.
	V. Virtutes.		Iustitia.	Prudentia.	Fortitudo.	Temperantia.	Fides.	Spes.	Charitas.	Patientia.	Pietas.
	V. Vitia.		Auaritia.	Gula.	Luxuria.	Superbia.	Acidia.	Inuidia.	Ira.	Mendacium	Incōstantia.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ARS BREVIS M. RAYMVNDI LVLLII COMPENDIVM ET Isagoge Artis Magnæ.

PROLOGVS

DEus cum tua gratia, sapientia, & amore. Incipit ars brevis, quæ est imago artis generalis quæ sic intitulatur. Deus cum tua summa perfectione, incipit ars generalis ultima.

DE PROLOGO.

RAtio quare facimus istam artem brevem est, ut ars magna facilius sciatur. Nam scita ista arte supra dicta, & etiam aliæ artes de facili possunt sciri & addisci. Subjectum huius artis est respondere de omnibus quæstionibus, supposito quod sciatur quid dicitur per nomen. Et dividitur iste liber in xiij. partes, in quas similiter ars magna est divisa. Prima pars est de alphabeto. Secunda de figuris. Tertia de diffinitionibus. Quarta de regulis. Quinta de tabula. Sexta de evacuatione tertiæ figuræ. Septima de multiplicatione quartæ figuræ. Octava de mixtione principiorum & regularum. Nona de novem subjectis. Decima de applicatione. Vndecima de quæstionibus. Duodecima de habituatione. Tertiadecima de modo docendi hanc artem. Et primo de prima dicimus sic.

Scopus. *Subiectum.* *Partitio.*

DE PRIMA PARTE QVÆ EST DE *alphabeto huius artis.*

CAP. I.

ALphabetum ponimus in hac arte, ut per ipsum possimus facere figuras, & etiam miscere principia & regulas ad investigandam veritatem. Nam per unam literam habentem multa significata, intellectus est magis generalis ad respiciendum multa significata, & etiam ad faciendum scientiam.

Alphabeti utilitas.

Et ipsum quidem alphabetum oportet cordetenus scire. Aliter enim artista arte ista non poterit bene uti.

Necessitas.

B. significat bonitatem: differentiam: Vtrum: Deum, justitiam, & avaritiam.

Significatio

C. significat magnitudinem: concordiam. Quid angelum: prudentiam & gulam.

D. significat durationem: contrarietatem: de quo: cœlum: fortitudinem: & luxuriam.

E. significat potestatem: principium: quare: hominem: temperantiam: & superbiam.

F. significat sapientiam: medium: quantum: imaginativam: fidem: & acidiam.

G. significat voluntatem: finem: quale: sensitivam: spem: & invidiam.

H. significat virtutem: maioritatem: quando, vegetativam: caritatem: & iram.

I. significat veritatem: æqualitatem: ubi: elementativam: patientiam & mendacium.

K. significat gloriam: minoritatem: quomodo: & cum quo: instrumentativam: pietatem: & inconstantiam.

PRIMA FIGVRA.
Prædicatorum absolutorum.

DE SECVNDA PARTE, QVAE *est de figuris & primò de prima.*

CAP. II.

Subdivisio.

1. Fig. A.

PArs ista in quatuor partes dividitur: videlicet in quatuor figuras, prima figura est de A. ipsa quidem figura continet in se novem principia: videlicet bonitatem, magnitudinem &c. & novem literas, videlicet b.c.d.e. &c. Ipsa quidem figura est circularis eò quòd subiectum mutatur in prædicatum, & econverso, ut cum dicitur bonitas est magna, & magnitudo est bona, & sic de aliis. In ipsa quidem figura, inquirit artista naturalem coniunctionem inter subiectum & prædicatum, dispositionem & proportionem, ut ad faciendum conclusionem possit medium invenire. Quodlibet enim principium per se sumptũ est omnino generale, ut cum dicitur bonitas & magnitudo. Quando autem unum principium contrahitur ad aliud, tunc ipsum est subalternatum, ut cum dicitur bonitas magna, &c. & quando contrahitur aliquod principium ad singulare, tunc est principium specialissimum, ut cum dicitur bonitas Petri est magna, & sic intellectus habet scalam ascendendi & descendendi à principio omnino generali ad non omnino generale: nec omnino speciali ad omnino speciale, & sic de ascensu istius scalæ potest dici suo modo.

Cur circularis.

Usus.

Scala.

Amplitudo.

In principiis istius figuræ est implicatum quicquid est. nam quicquid est, aut est bonum aut magnum &c. sicut Deus & angelus, qui sunt boni & magni &c. quapropter quicquid est reducibile, est ad principia supradicta.

SECVNDA FIGVRA.

Prædicatorum respectum denodantium.

DE SECVNDA FIGVRA PER T. SIgnificata. CAP. III.

1. Trigonum vide multitudo eiusdem. ..ngulorum subdivisio.

SEcunda figura est per T. nominata, ipsa quidem figura continet in se tres triangulos, & quilibet est generalis ad omnia.

Primus triangulus est de differentia: concordantia. contrarietate: In quo cadit quicquid est secundum suum modum. nam quicquid est, aut est in differentia, concordantia, aut contrarietate: & extra ista principia non est aliquid reperire. Sciendum tamen est, quod quilibet angulus istius trianguli habet tres species: nam differentia est inter sensuale & sensuale ut

utputa inter lapidem & arborem. Iterum inter ſenſuale & intellectuale, ut puta inter corpus & animam. Adhuc inter intellectuale & intellectuale: ſicut inter animam & Deum: aut inter angelum & angelum, aut inter Deum & angelum & ſic de concordantia & contrarietate poteſt dici ſuo modo. Et iſta differentia exiſtens in quolibet angulo iſtius trianguli, eſt ſcala intellectus, per quam in ſe aſcendit & deſcendit, ut medium naturale inter ſubjectum & prædicatum poſſit invenire, cum quo medio poſſit concludere & propoſitionem declarare, & ſic de ſcala concordantiæ & contrarietatis poteſt dici ſuo modo. *Scala.*

Alius triangulus eſt de principio, medio & fine in quo cadit quicquid eſt, nam quicquid eſt, aut eſt in principio, aut in medio, aut in fine, & extra iſta principia nihil eſt inventibile. *2 Triang. rubeus.*

In angulo principii cauſa ſignificat cauſam efficientem, materialem, formalem, & finalem. Per quantitatem autem & tempus ſignificantur alia novem prædicamenta, & ea quæ ad ipſa reduci poſſunt.

In angulo medii ſunt tres ſpecies medii, ut puta medium conjunctionis quod exiſtit inter ſubjectum & prædicatum, ſicut quando dicitur, homo eſt animal. Inter hominem enim & animal ſunt media, videlicet vita & corpus ſuum, ſine quibus non poteſt eſſe animal.

Item eſt medium menſurationis, quod exiſtit per actum exiſtentem inter agentem & agibilem, ſicut amare inter amantem & amabilem. Et adhuc eſt medium extremitatum, ſicut linea exiſtens inter duo puncta, & iſte angulus medii eſt generalis ſcala intellectui.

Anguli finis tres ſunt ſpecies.

Prima eſt finis privationis, qui quidem ſignificat habitum privatum, & ea quæ ſunt in tempore præterito: ut mors, quæ finit vitam.

Secunda ſpecies eſt finis terminationis, qui ſignificat metas: ſunt duo puncta, in quibus linea terminatur, ſicut amare in amante & amato.

Tertia ſpecies finis perfectionis, qui eſt finis ultimus: ſicut homo, qui eſt ut multiplicet ſuam ſpeciem, & ut Deum intelligat, ut diligat, recolat, & amet, & huiuſmodi, & iſte angulus finis eſt ſcala generalis intellectui. *3. Triangulus croceus.*

Tertius triangulus eſt de maioritate, æqualitate, & minoritate, & eſt generalis ad omnia ſecundum ſuum modum, nam quicquid eſt aut eſt in majoritate, aut æqualitate, aut minoritate

Majoritas habet tres ſpecies. Prima eſt quando eſt majoritas inter ſubſtantiam & ſubſtantiam, ut puta ſubſtantia cæli, quæ eſt maior quam ſubſtantia ignis.

Secunda ſpecies eſt, quando eſt maioritas inter ſubſtantiam & accidens: ſicut ſubſtantia, quæ eſt major ſua quantitate, ſubſtãtia enim per ſe exiſtit, accidens verò nequaquam. Tertia ſpecies eſt, quando eſt maioritas inter accidens & accidens, ſicut intelligere quod eſt majus quam videre, & videre quam currere. Et ſicut dictum eſt de majoritate: ita poteſt dici de minoritate: nam relativè ſe habent.

Angulus de æqualitate habet tres ſpecies.

Prima eſt, quando res ſunt æquales ſubſtantialiter, ſicut Petrus & Martinus, qui ſunt æquales in ſubſtantia.

Secunda ſpecies eſt, quando ſubſtantia & accidens coequãtur, ſicut ſubſtantia & ſua quantitas.

Tertia ſpecies eſt quando eſt æqualitas inter accidens & accidens, ſicut intelligere & amare quæ ſunt æqualia in objecto: & iſte angulus de æqualitate eſt ſcala intellectui, per quam ipſe aſcendit & deſcendit, ut in aliis triangulis dictum eſt: & quando intellectus aſcendit ad objecta generalia ipſe eſt generalis, quando autem deſcendit ad particularia, eſt particularis.

Vſus fig. T. Iſta figura de T. eſt ſerviens primæ figuræ: nam per differentiam diſtinguitur inter bonitatem & bonitatem: & magnitudinem & magnitudinem, &c.

Et per hanc figuram, junctam primæ figuræ intellectus acquirit ſcientiam, & quia iſta figura eſt generalis, idcirco intellectus eſt generalis.

TERTIA

TERTIA FIGURA.

BC	CD	DE	EF	FG	CH	HI	IK
BD	CE	DF	EG	FH	GI	HK	
BE	CF	DG	EH	FI	GK		
BF	CG	DH	EI	FK			
BG	CH	DI	EK				
BH	CI	DK					
BI	CK						
BK							

DE TERTIA FIGVRA.

CAP. IV.

Tertia figura compoſita ex prima & ſecunda. Nam b. quod eſt in ipſa, valet b. quod eſt in prima & ſecunda figura; & ſic de aliis literis. Ipſa habet in ſe xxxvj. cameras, vt patet in ipſa, quælibet camera multa & diverſa habet ſignificata per duas literas in ea contentas, ſicut camera b. c. multa & diverſa ſignificata habet per b.c. ſimiliter camera b.d. multa & diverſa ſignificata habet per b.d. et c. & b. jam patet in alphabeto ante dicto, in qualibet camera ſunt duæ literæ in ea contentæ, ipſæ ſignificant ſubiectum & prædicatum in quibus artiſta acquirit medium cum quo ſubiectum & prædicatum coniunguntur: ſicut bonitas & magnitudo quæ coniunguntur per concordantiam & huiuſmodi, cum quo medio artiſta intendit concludere & propſitionem declarare. In ipſa figura ſignificatum eſt, quod vnumquodque principium cuilibet principio attribuitur vt B. cui attribuitur e.d. &c. vt patet in figura.

Origo.
36. Cameræ ſeu præſeli-dia.

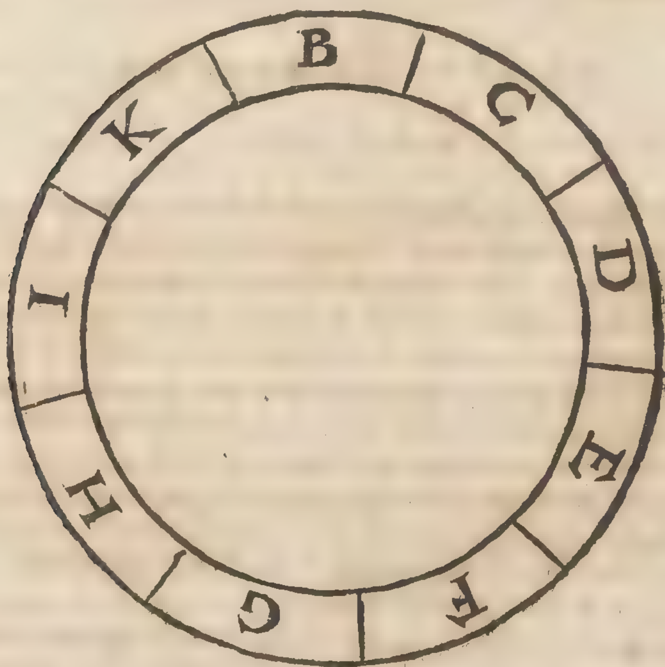
Vsus. Ratio huius est, vt intellectus cum omnibus principiis cognoscat quodlibet principium, vt ad eandem conclusionem adducat multas rationes. Et de hoc volumus dare exemplum de bonitate, de qua subiectum facimus, de aliis autem principiis prædicatum,

Exemplum. Bonitas est magna, bonitas est durans, bonitas est potens, bonitas est scibilis, bonitas est amabilis, bonitas est virtuosa, bonitas est vera, bonitas est gloriosa, bonitas est differens, bonitas est concordans, bonitas est contrarians, bonitas est principians, bonitas est medians, bonitas est finiens, bonitas est majorificans, bonitas est coæquans, bonitas est minorificans. Et sicut diximus de bonitate, ita potest dici de aliis principiis suo modo.

Amplitudo. Figura ista est valde generalis, cum qua intellectus est valde generalis ad faciendum scientias.

Conditio. Conditio huius figuræ est, quod vna camera non sit contra aliam, sed ad invicem concordent in conclusione: sicut camera b c. & sic de aliis, cum tali quidem conditione intellectus conditionat se, & facit scientiam.

QUARTA FIGURA.

DE QVARTA FIGVRA.

CAPVT V.

QVarta figura habet tres circulos, quorum superior est immobilis: duo autem inferiores sunt mobiles, vt in figura patet. Circulus medius volvitur sub circulo superiori immobili: vt puta quando ponitur c. sub b. circulus autem inferior volvitur sub circulo medio, sicut quando ponitur d. sub c. & tunc temporis formantur novem cameræ, b.c.d.est vna camera, c.d.e.est alia, & sic de aliis deinceps. e.circuli minoris ponatur sub c. circuli mediocris, & tunc temporis formantur aliæ novem cameræ, b.c.e.est vna camera, & c.d.f.alia. *2. Circuli seu orbes. 1. Revolutio.*

Et cum omnes literæ circuli minoris erunt discursæ cum b. circuli maioris: & cum c. circuli mediocris, tunc temporis c. est medium inter b. & d. eo quia b. & d. participant inter se ad invicem per significata de, c. & sic de aliis cameris: & sic per media camerarum homo venatur necessarias conclusiones & invenit illas. Iterum discurrantur literæ cum b. eiusdem circuli maioris, & cum d. circuli mediocris, & sic de aliis circuli mediocris, & circuli inferioris mutando illas b. circuli maioris existente immobili, vsque quo perveniatur cum b. circuli majoris ad i. circuli mediocris. & ad k. circuli inferioris, & sic erunt ducentæ quinquaginta & duæ cameræ. *Vsus. 2. & reliqua revolutiones. 252 Cameræ.*

Figura ista generalior est quā tertia, quia in qualibet camera istius quartæ figuræ sunt tres literæ, sed in qualibet camera tertiæ figuræ non sunt nisi duæ literæ, ideo intellectus generalior per quartam figuram quàm per tertiam. *Fig. huius cum prox. prae. collatio.*

De conditione quartæ figuræ est, quod intellectus applicet illas literas ad propositum, quæ videntur magis applicabiles proposito, facta camera de tribus literis recipiat significata literarum respiciendo convenientiam existentem inter subiectum & prædicatum, evitando inconvenientiam, & cum ista conditione intellectus facit scientiam per quartam figuram, & habet multas rationes ad eandem conclusionem. *Conditio.*

Diximus de quatuor figuris, quas cordetenus oportet scire, sine quibus artista hac arte non potest vti, neque practicare. *Necessitas 4. figurarū.*

DE DIFFINITIONIBVS, QVAE *est tertia pars.*

CAP. VI.

IN hac arte sua principia diffiniuntur, vt per diffinitiones ipsa cognoscantur: & vt ipsis homo vtatur affirmando aut negando, tali modo quod diffinitiones remaneant illæsæ. *Scopus & vsus.*

Et cum talibus conditionibus intellectus facit scientiam: & invenit media.

Et frangit ignorantiam, quæ est sua inimica.

Bonita est ens, ratione cuius bonum agit bonum, & sic bonum est esse & malum non esse.

Magnitudo est id, ratione cuius bonitas, duratio &c. sunt magna, ambiens omnes extremitates essendi.

Duratio est id, ratione cuius bonitas, magnitudo &c. durant.

Potestas est ens, ratione cuius bonitas, magnitudo, &c. possunt existere & agere.

Sapientia est id, ratione cuius sapiens intelligit.

Voluntas est id, ratione cuius bonitas, magnitudo, &c. sunt desiderabiles.

Virtus est origo vnionis, bonitatis, magnitudinis, & cæterorum principiorum.

Veritas est illud, quod est verum de bonitate, magnitudine, &c.

Gloria est ipsa delectatio, in qua bonitas, magnitudo &c. quiescunt.

Differentia est id, ratione cuius bonitas, &c. sunt rationes inconfusæ sive claræ.

Concordantia est id, ratione cuius bonitas, &c. in vno & in pluribus concordant.

Contrarietas est quorundam mutua resistentia propter diversos fines.

Principium est id quod se habet ad omnia ratione alicuius prioritatis.

Medium est subiectum, in quo finis influit principio, & principium refluit fini: & est sapiens naturam vtriusque.

Finis est id in quo principium quiescit.

Maioritas est imago immensitatis, bonitatis, & magnitudinis, &c.

Æqualitas est subiectum in quo finis concordantiæ, bonitatis, &c. quiescit.

Minoritas est ens circa nihil.

Diximus de diffinitionibus principiorum, quas oportet scire cordetenus: ignoratis enim diffinitionib. ars est indocibilis.

DE QVARTA PARTE, QVAE EST DE regulis. CAP. VII.

X. Quæstiones generales.

Regulæ huius artis sunt decem quæstiones generales, ad quas reducuntur omnes aliæ quæstiones quæ fieri possunt: & sunt istæ:

Vtrum

Vtrum sit, quid est, de quo est, quare est, quantum est, quale est, quando est, vbi est, quomodo est, & cum quo est, Quælibet istarum quæstionum habet suas species. *Subdivisio.*

Vtrum habet tres species, videlicet dubitativam, affirmativam, & negativam, vt intellectus in principio supponat vtramque partem esse possibilem, & non liget se cum credere, quod naturaliter non est suus actus, sed intelligere, & ita accipiat illam partem cum qua habet maius intelligere: nam oportet illam esse veram. *B. Vtrum.*

Quid habet quatuor species. *C. Quid.*

Prima est diffinitiva, sicut quando quæritur quid est intellectus.

Et respondendum est, quod ipse est illa potentia cui propriè competit intelligere.

Secunda species est, quando quæritur intellectus quid habet in se coessentialiter.

Et respondendum est, quod habet sua correlativa sc. Intellectivum, intelligibile, & intelligere, sine quibus esse non potest, esset enim sine ipsis ocios⁹ & indigẽs natura, fine & quiete.

Tertia species est, quando quæritur quid est ens ab alio. Sicut quando quæritur. Quid est intellectus in alio. Et respondendum est, quod est bonus, intelligens in bonitate, & magnus intellectus in magnitudine, &c. & in grammatica grammaticus, & in logica logicus, in rhetorica rhetoricus, &c.

Quarta species est, quando quæritur quid habet ens in alio, vt cum dicitur: Quid habet intellectus in alio? Respondendum est, quod in scientia intelligere, & in fide credere.

Regula de quo habet tres species.

Prima est primitiva, sicut quãdo dicitur intellectus de * quo est. Et respondendum est quod de se ipso, eo quia non derivatur ab aliquo generali naturaliter. *D. De quo vide cabal. tract. 2. ca. 3. & tract. 3. ca. 6 subt. D. nu. 6.*

Secunda species est, quando quæritur specialiter de quo est ens, sicut quando quæritur de quo est intellectus. Et respondendum est, quod est de forma sua & sua materia specificis, cum quibus habet intelligere specificum.

Tertia species est, quando quæritur cuius est ens possessione, sicut quando quæritur cuius est ens intellectus. Et respondendum est quod est hominis sicut pars sui totius, & equus sui domini.

Quarta regula, scilicet quare, habet duas species, scil. formalem & finalem. *E. Quare.*

Formalis quando quæritur ens quare est: sicut quando quæritur intellectus quare est? Et respondendum est, quia

est de sua materia, & de sua forma specificis, cum quibus habet specificum intelligere, & cum ipsis agit per suam speciem. Secunda species est respectu finis, sicut quando quæritur intellectus quare est. Et respondendum est, vt sint objecta intelligibilia, & vt de rebus scientia haberi possit Quinta regula quærit de quantitate, & habet duas species. Prima est, quando quæritur de quantitate continua, vt cum dicitur, quantus est intellectus. Et respondendum est, quod tantus, quantus per spiritualem quantitatem esse potest, non autem est quantus punctualiter sive linealiter. Secunda species est, quando quæritur de quantitate discreta : vt cum dicitur quantus est intellectus. Et respondendum est, tantus quot sunt sua correlativa, in quibus sua essentia est diffusa & substentata : videlicet intellectivum, intelligibile, & intelligere, cum quibus est theoricus, & practicus generalis & particularis.

F. Quantū.

G. Quale. Sexta regula est de qualitate, & habet duas species. Prima est quando quæritur, quæ est propria & primaria qualitas intellectus. Et respondendum est, quod intelligibilitas cum qua ipsa est habituatus. Intelligere autem extrinsecum est proprietas secundaria & magis remota, cum qua ipse intellectus intelligit hominem aut leonem &c. Ex quo intelligere intrinsecum & substantiale ipsius intellectus est habituatum. Et similiter de intelligibili extrinseco.

Secunda species est, quando quæritur, quæ est appropriata qualitas ipsius intellectus. Et respondendum est, quod credere vel dubitare, aut supponere. Non enim isti actus conveniunt intellectui propriè, sed intelligere.

H. Quando Septima regula querit de tempore, & habet xv. species vt patet in arte magna per literas c.d.k. significatas. Sed quia hæc ars est brevis, ideo sub brevibus verbis tractamus ipsam regulam, sicut quando quæritur per quem modum intellectus est in tẽpore, cum ipse non sit punctualis neque linealis. Ad quod respondendum est quod intellectus est in tempore, successivè : mediante motu corporis, cum quo est conjunctus.

I. Vbi. Octava regula quærit de loco, & habet xv. species per regulas c.d.k. significatas, vt patet in arte magna, sicut quãdo quæritur intellectus vbi est. Ad hoc breviter respondendũ est quod ipse est in subjecto in quo est, sicut pars in suo toto, non autem conclusus, sed diffusus est in illo : intellectus enim non habet essentiam punctualem, nec linealem, nec superficiem.

K. Continet duas regulas, videlicet modalem, & instrumentalem.

Regula modalitatis habet iiij. species, sicut quando quæritur,

ritur quomodo est intellectus & quomodo est pars, & pars in parte, & pars in toto, & totum in suis partibus, & quomodo totum transmittit extra se suam similitudinem. Ad quod respondendum est, quod est subjective per illum modum per quem est deductus per species supradictas, & intelligit per illum modum quem habet in inveniendo medium existens inter subjectum & prædicatum in figuris designatum, multiplicando species peregrinas à sensu & imaginatione abstractas, & in suo proprio intelligibili sunt catarizatæ & intellectæ. K*Quomodo*

Secunda regula k habet iiij. species, videlicet quando quæritur intellectus cum quo est & cum quo pars est in parte, & partes in toto, & totum in partibus suis, & cum quo transmittit suam similitudinem extra. Ad quod respondendum est quod ipse est cum suis correlativis, sine quibus non potest esse nec intelligere, intelligit enim cum speciebus peregrinis, de quibus facit instrumentum ad intelligendum. Diximus de regulis, cum quibus intellectus solvit quæstiones deducendo eas per regulas, respiciendo quid significat regula, & ejus species subjectivè deducendo quæstionem per principia & regulas intellectu objectante illam quæstionem dubitabilem cum diffinitionibus principiorum eligendo, intelligendo intelligibiliter affirmativam aut negativam, & quod ipse intellectus sit à dubitatione separatus. K*Cum quo.*

DE

TABVLA GENERALIS

.I.	.II.	.III.	.IV.	.V.	.VI.	.VII
BCDT	CDET	DEFT	EFGT	FGHT	GHIT	HIKT
BCTB	CDTC	DETD	EFTE	FGTF	GHTG	HITH
BCTC	CDTD	DETE	EFTF	FGTG	GHTB	HITI
BCTD	CDTE	DETF	EFTG	FGTH	GHTI	HITK
BDTB	CETC	DFTD	EGTE	FHTF	GITG	HKTH
BDTC	CETD	DFTE	EGTF	FHTG	GITH	HKTI
BDTD	CETE	DFTF	EGTG	FHTH	GITI	HKTK
BTBC	CTCD	DTDE	ETEF	FTFG	GTGH	HTBI
BTBD	CTCE	DTDF	ETEG	FTFH	GTGI	HTHK
BTCD	CTDE	DTEF	ETFG	FTGH	GTHI	HTIK
CDTB	DETC	EFTD	FGTE	GHTF	HITG	IKTH
CDTC	DETD	EFTE	FGTF	GHTG	HITB	IKTI
CDTD	DETE	EFTF	FGTG	GHTH	HITI	IKTK
CTBC	DTCD	ETDE	FTEF	GTFG	HTGH	ITHI
CTBD	DTCE	ETDF	FTEG	GTFH	HTGI	ITHK
CTCD	DTDE	ETEF	FTFG	GTGH	HTHI	ITIK
DTBC	ETCD	FTDE	GTEF	HTFG	ITGH	KTHI
DTBD	ETCE	FTDF	GTEG	HTFH	ITGI	KTHK
DTCD	ETDE	FTEF	GTFG	HTGH	ITHI	KTIK
TBCD	TCDE	TDEF	TEFG	TFGH	TGHI	THIK

DE QVINTA PARTE, QVAE est de tabula.

CAPVT IIX.

Vsus. TAbula ista est subjectum in quo intellectus se facit vniversalem, eo quia intelligit & abstrahit ab ipso multa particularia omnium materiarum discurrendo principia per particularia objectivè, applicando cuilibet quæstioni XX. rationes declarando ipsam quæstionem, & à qualibet camera ipsius columnæ abstrahitur vna ratio.

20 Rationes cuilibet quæstioni applicabiles.

Tabula habet septem columnas vt patet, in quibus implicãtur octuaginta quatuor columnæ explicatæ in arte magna. In ipsa tabula T. significat, quod litteræ quæ sunt à parte ante T. sunt de prima figura, & quę sunt post: sunt de secunda figura. Per tabulam ipsam intellectus est ascensivus & descensivus. Ascensivus est, quia ascendit ad priora & generaliora. Et est descensivus, quia descendit ad posteriora & particularia. Adhuc est copulativus, eo quia copulat columnas, sicut columna b.c.d. copulatur cum columna c.d.e. & sic de aliis.

84. Columnæ tab. magnæ T.

Ascensio.

Descensio.

Copulatio.

DE

DE SEXTA PARTE, QVAE EST DE *Evacuatione tertia figura.*

CAP. IX.

IN tertia figura intellectus evacuat cameras, eo quòd abstrahit ab ipsis tantũ quantum potest recipiendo à qualibet camera ea quæ signifinicant literæ, vt applicet illa significata ad propositum, & sic facit se applicativum, investigativũ, & invẽtivum, & de hoc dabimus exemplum de vna camera. Et sicut sequitur de illa, ita sequetur de aliis.

De camera B.C. intellectus haurit xij. propositiones dicẽdo sic, Bonitas est magna, bonitas est differens, bonitas est cõcordans. Magnitudo est bona, magnitudo est differẽs, magnitudo est cõcordans. Differentia est bona, differẽtia est magna, differentia est cõ cordans. Concordantia est bona, concordantia est magna, concordantia est differens. Factis istis xij. propositionibus mutando subjectum in prędicatum, & econverso, sic camera est evacuata ipsis propositionibus. *1. Evacuatio.*

Deinde evacuet eam xij. mediis, & dicuntur media, eo quia consistunt inter subjectum & prædicatum cum quibus conveniunt genere aut specie. Et cum illis medii intellectus facit se disputativum & determinativum. *2. Evacuatio.*

Et facta dicta evacuatione intellectus evacuet ipsam camerã xxiiij. quęstionibus, eo quia in qualibet propositione sunt duę quæstiones implicatæ. Et hoc sic, bonitas est magna. Vtrum bonitas sit magna. Quid est bonitas magna. Bonitas est differens. Vtrum bonitas sit differens. Quid est bonitas differens. Bonitas est cõcordans. Vtrum bonitas sit cõcordans. Quid est, bonitas concordans. Magnitudo est bona. Vtrum magnitudo sit bona. Quid est magnitudo bona. Magnitudo est differens. Vtrum magnitudo sit differens. Quid est magnitudo differens. Magnitudo est concordans. Vtrum magnitudo sit cõcordãs. Quid est magnitudo concordans. Differentia est bona. Vtrũ differentia sit bona. Quid est differentia bona. Differentia est magna. Vtrũ differentia sit magna. Quid est differentia magna. Differẽtia est cõcordans. Vtrũ differentia sit concordans. Quid est differentia concordans. Concordantia est bona. Vtrũ concordantia sit bona. Quid est concordantia bona. Concordantia est magna. Vtrũ concordantia sit magna. Quid est concordantia magna. Concordantia est differens. Vtrum concordantia sit differens. Quid est concordantia differens. *3. & 4. Evacuatio.* Facta hac evacuatione quæstionum, tunc intellectus evacuet cameram cum diffinitionibus bonitatis & magnitudinis, & cum tribus specie- *5. & 6 Evacuatio.*

bus

bus differentiæ & concordantiæ, vt patet in secunda figura.

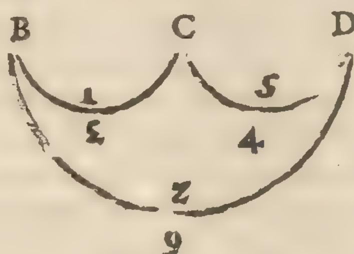
7. Evacuatio. Deinde evacuet cameram cum tribus speciebus regulæ B. & cum quatuor speciebus regulæ. C. & expedita ista evacuatione intellectus solvat prædictas quæstiones in illa ista evacuatione, sequendo conditiones cameræ, affirmando aut negando, & sic intellectus expellit de camera dubitationes & consistit in illa quietus & assertivus, & etiam cognoscit se valde generalem & artificiatum & de magna scientia habituatum.

DE MVLTIPLICATIONE QVARTAE FIGVræ, pars septima.

CAP. X.

1. Collocationis multiplicatio. MVltiplicatio quartæ figuræ consistit in hoc videlicet quod prima camera b.c.d. in quarta figura sive tabula, significat quod b. vnam conditionem habet cum c. & aliam cum d. & c. vnam conditionem habet cum b. aliam cum d. & d. vnam conditionem habet cum b. aliam cum c. & sic sunt in ipsa camera sex conditiones, cum quibus intellectus se conditionat & disponit ad investigandum & inveniendum, & objiciendum, & probandum, & ad determinandum.

FIGVRA MVLTIPLICATIONIS.

2. Collocationis. Post istas sex conditiones intellectus acquirit alias sex conditiones, volvendo circulum minorem, ponẽdo suum e sub c circuli mediocris sub quo erat suum. d. & quia mutata est camera, ideo mutantur ejus conditiones, & sicut intellectus habituat se xv. conditionibus, & sic per alias cameras multiplicando columnas & volvendo illas. *Multitudo infinita harum multiplicationũ.* Conditiones quas intellectus multiplicat per istum modum sunt difficiles ad numerandum: nã de qualibet camera potest intellectus sic evacuare triginta propositiones, & nonaginta quæstiones. *Tertia fig. multiplicatio.* Sicut de camera b. c. tertiæ figuræ sunt xij. propositiones & xxiiij. quæstiones. Et in illo passu cognoscit se intellectus valde generalem & artificiatum

ãtum supra alium intellectum ignorantem istam artem deducendo ipsum ad multa inconvenientia & impossibilia, & sic sophista coram tali intellectu non potest stare, eo quia talis intellectus artistæ huius artis utitur conditionibus primitivis & naturalibus, sophista autem secundariis, & extra naturam considerat is vt patet in arte magna. *Amplitudo*

DE OCTAVA PARTE, QVAE EST DE mixtione principiorum & regularum.

CAP. XI.

IN parte ista intellectus miscet unum principium cum alio, discurrendo quodlibet principium per omnes species regularum. Et per talem discursum intellactus habet notitiam de quolibet principio, & tot vicibus quot miscet ipsum discurrendo habet notitiam diversam ab ipso, & tot media quæ intellectus invenit ad concludendum quis posset enumerare intellectu evacuante ipsam mixtionem, sicut * evacuare camerã b.c.ut supradictum est. Ista mixtio est centrum & fundamentum ad inveniendum multas propositiones, quæstiones, & materiæ conditiones & solutiones, & etiam obiectione: sed hoc exemplificare dimittimus intellectu bene intuenti causa brevitatis, & quia in arte magna est declaratus & exemplificatus modus mixtionis.

1. Vtilitas generalis,

** Evacuando.*

2. Vtilitas specialis.

Vlterius hæc mixtio est subiectum & refugium artistæ hujus artis, ut inveniat in ipsa quicquid vult ad probandum: nam si indiget aliquo quod sit de genere bonitatis discurrat ipsam bonitatem per omnia principia & regulas & inveniat de ipsa quicquid intelligere voluerit, & sicut dicimus de bonitate, ita potest dici de aliis principiis. Ista mixtio est conditionata & ordinata sicut vna res est distincta ab alia: nam si discurratur divina bonitas per principia & regulas, ipse quidem discursus divinæ bonitatis requirit altiores diffinitiones & species regularum quàm discursus bonitatis angeli: & discursus bonitatis angeli, quàm discursus bonitatis hominis, & discursus bonitatis hominis, quàm discursus bonitatis leonis, & sic de aliis suo modo.

3. Vtilitas & præstantia huius partis.

DE NONA PARTE, QVAE EST DE novem subiectis.

CAP. XII.

IN ista arte ponuntur novem subiecta in alphabeto significata: in quibus cadit quicquid est, & extra ipsa nihil est. P[illegible] *[illegible]*

Enumeratio. mum subjectũ est Deus per B significatum. Secundũ subjectũ est angelus per C. significatum. iij subiectum est cælum per D. significatum. iiij subiectum est homo per E. significatũ. v. subiectum est imaginativa per F. significatum. vj. subiectũ est sensitiva per G. significatum. vij. est elementiva per H. significatũ. viii. est elementativa per I. significatum. ix. & vltimum est instrumentalitas per K significatum.

Cur hoc non deducantur per principia & regulas. Quoniam in arte magna quodlibet subiectum est deductũ per principia & regulas, idcirco ipsa hîc non discurrimus, quia hanc artem breviorem illa volumus agere, & quia illa deductio in hac arte est implicata propter quod illam dimittimus intellectui bene intuenti, & sufficit exemplum datum in tertia figura in qua applicamus omnia principia ad bonitatem, etiam ad intellectum omnes regulas huius artis.

Conditiones cum quibus hæc subiecta perpenduntur. Tractatus istorũ subiectorum consideramus cum quatuor conditionibus, vt per eas intellectus sit cõditionatus ad discurrendum subiecta prædicta per principia & regulas cõditionaliter, secundum quod quodlibet subiectum est conditionatum per suam naturam & essentiam. Nam divina bonitas vnam cõditionem habet in Deo, & bonitas angelica aliam in ipso angelo, & sic de aliis suo modo.

1. Conditio. Prima conditio hæc est, videlicet vt quodlibet subiectum habeat suam diffinitionem, cum qua sit differens ab omni alio subiecto. Et si quæratur aliquid de ipso subiecto, quod respõdeatur tali modo, affirmando vel negando, vt diffinitiones principiorum conveniant cum ipsa diffinitione, & sic de regulis, sine aliqua læsione principiorum & regularum.

2. Conditio. Secunda cõditio est, quod in iudicio, sive in practica cõservetur differẽtia subiectorũ, sicut divina bonitas, quæ differt à bonitate angelica, per infinitatem & æternitatem eo quia talis bonitas est ei ratio, vt agat bonum infinitum, & æternum, bonitas autem angelica nequaquam, sed finita & nova est.

3. Conditio. Tertia conditio est quod concordantia, quæ est inter vnum subiectum, & aliud subiectum non destruatur sicut concordantia, quæ est inter Deum & angelum, concordant enim in spiritualitate, & sic de aliis suo modo potest dici.

4. Conditio. Quarta est, quod secundum quod vnum subiectum est nobilius & altius, ei attribuantur altiora, & nobiliora principia, & regulæ quàm alteri, sicut Deus qui est altius, & nobilius subiectum quàm angelus. &c. & angelus quàm homo, & sic de aliis suo modo.

DE PRIMO SVBIECTO, QVOD est de Deo.

CAPVT XIII.

DEus est discurribilis per principia & regulas, nam Deus est bonus, magnus, &c. de ipso multæ diffinitiones possunt dari largo modo diffiniendo, sed hîc ei unam damus. Deus est ens quod extra se non indiget aliquo, in ipso nam que totaliter sunt omnes perfectiones. Et cum ista quidem diffinitione est Deus differens ab omni alio ente, omnia enim alia entia indigent aliquo extra se: in Deo non est aliqua contrarietas, nec minoritas, quia principia privativa & defectiva sūt, veruntamen in Deo est maioritas respectu aliorum entium: & æqualitas, nam æqualia principia habet, videlicet bonitatem, magnitudinem, & etiam æquales actus, & relationem habet. In Deo est differentia correlativorum, sine qua ipsi correlativi nequaquā esse possunt, nec Deus absq; ipsis posset habere actionem intrinsecam, infinitam & æternam, imo sine ipsis omnes suæ rationes essent otiosæ, quod est valde impossibile. In Deo est concordantia, ut cum ipsa distet infinitè, & æterné à contrarietate, & sua correlativa conveniant infinitè, & æternè in una essentia & natura, & sic de suis rationibus potest dici. In Deo non est quantitas, nec tempus, nec vllum accidens, ratio huius est, quia substantia sua ab omni accidente est segregata, & denudata, nam infinita & æterna est. Deo sic conditionato per quatuor conditiones antedictas, inde quidem intellectus intelligit, se conditionatum, ad intelligendum Deum, & ea quæ de ipso dici possunt per principia, & regulas Deo appropriatas. Adhuc cognoscit. & intelligit, quod si angelus habet naturale posse in se, & sic de aliis, multo magis Deus, cum sit subiectum magis altum, ut patet per locū à minori ad maius.

Discursus per principia & reg. *Definitio.* *1. Conditio.* *2. Conditio.* *3. Conditio.* *4. Conditio.* *Collatio cum Angelo.*

DE SECVNDO SVBIECTO, QVOD est de Angelo.

CAP. XIV.

ANgelus est deducibilis per principia, & regulas, ipse quidem naturalem bonitatem, magnitudinem, durationem habet, &c. & diffinitur sic.

Angelus est spiritus corpori non coniunctus. In ipso nō est cōtrarietas naturalis, nā incorruptibilis est. In ipso est materia de bilibus scilicet bonificabili, magnificabili, &c. ut per secun

Discursus per princip. & reg. *Definitio.* *1 Conditio.* *2 Conditio.* *3 Conditio.*

3. *Conditio.* dam speciem d. significatum est. In angelo est majoritas, eo quia est magis similis Deo quàm homo, quia altiora principia & regulas habet quàm homo, & in isto passu cognoscit intellectus, quod si homo potest uti sensibus absque organis: non sequitur propter hoc quod angelus non possit sine organis: nã angelus natura est superior, & in isto passu cognoscit intellectus, quòd angeli possunt loqui inter se, & agere in nobis absq; organo, & transire ab uno loco ad alium sine medio, & sic de aliis, ut patet per intellectum discursum per regulas.

4. *Conditio.* In angelo est differentia, nam suus intellectus memoria & voluntas, differentes sunt inter se.
5. *Conditio.* Aequalitas intelligendi & amandi, & recolendi est in angelo ratione objecti supremi scilicet Dei, qui æqualiter est intelligibilis, amabilis & recolibilis.

6. *Conditio.* In angelo est minoritas, nam ex nihilo est creatus.

DE TERTIO SVBIECTO, QVOD EST de cœlo.

CAP. XV.

Discursus. COElum habet bonitatem naturalem, magnitudinem, & durationem, &c. & diffinitur sic:

Definitio. Cœlum est prima substantia mobilis. In eo non est contrarietas. Non enim est ex principiis cõtrariis compositũ. In ipso enim sunt instinctus & appetitus naturales, & per consequens motus, sine quo non posset habere naturam instinctum & appetitum: veruntamen in eo est principium. Efficiens enim est in inferioribus, &c. Constitutum est ex sua forma & materia specificatis, ut agat per suam speciem. Suus motus est ei finis & quies.

Cœlum est in suo loco, sicut corpus in sua superficie. Adhuc est in tempore, ipsum namque novum est. Et etiam in tempore sicut efficiens in suo effectu. Et sic de aliis suis accidentibus suo modo.

DE QVARTO SVBIECTO, QVOD est Homo.

CAP. XVI.

Discursus duplex. HOmo est compositus ex anima & corpore, ratione cursus deducibilis est per principia & regulas duobus modis, videlicet modo spirituali, & modo corporali. & sic diffinitur.

Homo

Homo est animal rationale homificans. In homine sunt omnia principia, & regulæ dupliciter propter duplicitatem naturæ, scilicet spiritualis & corporalis, ex quibus est constitutus. Et ideo est magis generalis quàm aliud ens creatum. Ratione cuius rectè potest dici procul dubio, quod homo est major pars mundi. *Definitio.*

DE QVINTO SVBIECTO, QVOD est imaginativa.

CAP. XVII.

IN imaginativa sunt principia, & regulæ specificæ ad imaginandum imaginabilia, sicut in adamante ad attrahendum ferrum & diffinitur sic. *Discursus*

Imaginativa est illa potentia cui propriè competit imaginificare, & ideo imaginativa deducta est per principia, & regulas quæ conveniunt imaginativæ, intellectus quidem de ipsa habet magnam notitiā, & etiam de his quæ conveniunt ei: imaginativa abstrahit species à sensatis cum sensibus particularibus. Et hoc cum suis correlativis per secundam speciem regulæ. C. significatis. Et cum bonitate facit bonas species illas: & cum magnitudine magnificat illas, sicut quando imaginatur unum magnum montem aureum. Cum minoritate autē minorificat eas, sicut quando imaginatur unum punctum indivisibile. Imaginativa habet instinctum sicut bruta animalia habent industriam ad vivendum, & sicut capra ad evitandum lupum. Imaginativa habet appetitum ad imaginandum imaginabile, ut quiescat in illo imaginando illud. Sensus particulares utentes sensibilibus impediunt imaginativæ suum actum, quod non potest habere ipsum, sicut videns cum oculis coloratum, & tunc temporis imaginativa non potest habere suum actum. videlicet quia imaginari non potest imaginatum imaginabile peregrinum, quousq; habens oculos claudit illos, & tunc imaginativa habet suum actum sive potest habere illum. Videns magis attingit coloratum videndo quàm imaginando, sensatum enim est magis circa ipsum sensum. Imaginativa autem mediante sensu imaginabile attingit. Imaginativa non est ita generalis potentia in sensatis sicut sensitiva, ut patet per tactivam cum qua homo tenens lapidem in uno, & eodem tēpore sentit diversa & plura, videlicet lapidis ponderositatem, frigiditatem, asperitatem, atq; duritiem: imaginativa autem nequaquam nisi successivè & sic de aliis similibus istis. Et hæc sufficiant causa brevitatis. *Definitio.*

DE SEXTO SVBIECTO, QVOD EST sensitiva.

Cap XIIX.

Discursus. PRincipia & regulæ sunt in sensitiva per modum specificũ, nam unum posse habet per visum, aliud per auditum, &c. & hæc maximè faciunt duæ proprietates instinctus, & appetitus, & diffinitur sic.

Sensitiva est potentia cui propriè competit sentire Sensitiva causat sensata cum suis principiis, & regulis specificis.

Definitio. Ipsa est generalis per sensum communem: particularis autem per sensus particulares, per sensum communem habet correlativos communes, per particulares autem sensus habet correlativos particulares. Vita radicalis sensitivæ vivit ex vita vegetabili cum qua est connexa & in ea plantata, sicut vegetativa in elementativa. Sensitiva per omnes sensus sensat obiecta: sicut per visum sensat coloratum, & per auditum vocem mediante affatu ei nominante illam, absque enim affatu auditus quidam non potest sensare vocem, & in isto passu cognoscit intellectus quod affatus sit sensus.

DE SEPTIMO SVBIECTO, QVOD est vegetativa.

Cap. XIX.

Discursus. IN vegetativa sunt principia & regulæ specificæ cum quibus plantæ agunt secundum suas species in quibus sunt. Piper enim agit secundum suam speciem, & rosa secundum suam: & lilium secundum suam, &c.

Definitio. Principia vegetativæ cõdensiora sunt quàm sensitivæ principia: & sensitivæ principia quàm imaginativæ principia: & diffinitur sic: vegetativa est potentia cui propriè competit vegetare. Ipsa quidem sic vegetat elementata suo modo, sicut sensitiva sensat vegetata sive elementata. Vegetativa transsubstantiat elementativam in suam speciem per modum generationis: & ex illa vivit & crescit & nutritur: vegetativa quidem moritur elementativa sibi deficiente, sicut lumen moritur in lampade oleo sibi deficiente.

DE OCTAVO SVBIECTO, QVOD est Elementativa.

Cap. XX.

Discursus. IN elementativa sunt principia & regulæ specificæ cum quibus habet multas species: aurum, argentum, & huiusmodi, & diffinitur sic.
Definitio. Elementativa est potentia cui propriè com-

competit, elementale. Ipsa habet correlativos communes sicut & sensitiva, & sic de suis particularibus potest dici, videlicet de igne, aere, aqua, & terra, quæ habent suos correlativos, sine quibus ipsa elementa esse non possunt, sicut & correlativa absq; elementis non possunt esse, quæ sunt vltima fundamenta ipsius elementativæ, & elementativa, per ipsam habet punctos, lineas, & figuras, longum, latum, & profundum, & corpus plenum, qualitates & complexiones, duriciem, asperitatem, levitatem, ponderositatem, &c. & in isto passu cognoscit intellectus quod elementa sunt actualiter in elementatis, tamē remisso modo, nam aliter elementata non haberent ex quo essent de genere substantiæ, neque haberent formam, materiam, naturam, motum, instinctum, longum, latum, plenum, neque appetitum, quod est valde impossibile & absurdum dicere.

DE NONO SVBIECTO, QVOD est de Instrumentativa.

Cap. XXI.

Istud subjectum est de instrumentalitate & consideratur duobus modis, scilicet naturaliter sicut oculus qui est instrumentum ad videndum, & moraliter sicut justitia ad judicandum, & martellus ad fabricandum. *Discursus duplex.*

Instrumentum quidem naturale potest cognosci deducēdo ipsum per principia & regulas huius artis specifico modo. 1. *Naturale.*

Similiter & instrumentum morale per eadem principia & regulas suo modo specifico. 2. *Morale.*

Differunt enim inter se instrumenta naturalia & moralia, talem autem deductionē sive discursum dimittimus intellectui bene intuenti, & si intellectus artistæ deficit in tali deductione recurrat ad artem magnā in qua largius tractamus de moralibus, sed quia de moralibus mentionem facimus in alphabeto, idcirco volumus diffinire instrumenta moralia, vt per diffinitiones & principia, regulas artista habeat noticiā de moralibus.

Definitio instrumentativa moralis eiusdemque specierum.

Instrumentativa est potētia cum qua moralis agit moraliter.

Iusticia est habitus cum quo justus agit justè.

Prudentia est habitus cum quo prudens vtitur prudentia.

Fortitudo est habitus cum quo fortis corde agit viriliter.

Temperantia est habitus cum quo temperatus vtitur in agendo temperatè.

Fides est habitus cum quo aliquis credit id esse verum, quod non sentit nec intelligit.

Spes est hàbitus cum quo aliquis sperat veniam à domino dari & gloriam, & confidit in suo bono & potenti amico.

Caritas est virtus cum qua habens propria bona illa facit communia.

Patientia est habitus cum quo patiens vincit & nõ vincitur.

Pietas est habitus cum quo pius condolet de languoribus proximi sui.

Avaritia est habitus cum quo dives est pauper & mẽdicans.

Gula est habitus cum quo gulosus est incarceratus & in posterum in infirmitate & paupertate positus.

Luxuria est habitus cum quo homo vtitur suis potentiis indebitè contra ordinem matrimonii.

Superbia est habitus cum quo homo superbus conatur omnibus superesse: & est contra humilitatem.

Accidia est habitus cum quo accidiosus condolet de bonis alterius, & congaudet de malis illius.

Invidia est habitus cum quo invidiosus appetit injustè bona alterius.

Ira est habitus cum quo iratus ligat suam deliberationem & libertatem.

Mendacium est habitus cum quo mendax fatur sive testatur contra rei veritatem.

Inconstantia est habitus cum quo inconstans est multifariè variabilis.

Dictum est de novẽ subjectis, de quibus artista potest habere noticiam discurrẽdo ipsa per principia & regulas hujus artis.

DE DECIMA PARTE, QVAE EST de applicatione.

CAP. XXII.

Divisio. APplicatio dividitur in tres partes.

1. Prima est quando applicatur implicitum ad explicitum.

2. Secunda est quando applicatur abstractum ad concretũ.

3. Tertia est quando applicatur quæstio ad loca hujus artis.

Implicitũ ad explicitũ. Et primo de prima parte sic dicemus. Si termini quæstionis sint impliciti, applicentur ad terminos hujus artis explicitos. Sicut quando quæritur. Vtrũ Deus sit. Aut vtrum angeli sint, & sic de aliis, applicentur ad bonitatẽ, magnitudinẽ, &c. videlicet vtrum sit bonum magnum, &c. esse Deum & esse angelũ.

Abstractũ ad concretũ. De secunda parte sic dicendum est. Si termini quæstionis sunt abstracti: applicentur ad suos terminos concretos. Sicut bonitas ad bonum, magnitudo ad magnũ, color ad coloratũ, & sic de aliis, videatur per quem modum se habent terminus abstractus, & terminus concretus, discurrendo per principia & regulas.

Tertia

Tertia pars quæ est de applicatione ad loca, dividitur in tredecim partes, quæ sunt hę, videlicet prima figura, secunda figura, tertia figura, quarta figura. Diffinitiones, Regulæ. Tabula, Evacuatio tertiæ figuræ. Multiplicatio quartæ figuræ. Mixtio quartæ principiorum & regularum & Novem subjecta. Centum formæ & quæstiones. *3. Ad loca.*

Istis partibus prænominatis applicentur materiæ quæstionũ secundum quod eis competit. Nam si materia quæstionis cōpetit primæ figuræ, ipsa applicetur ad primam fiuram, & solutio quæstionis hauriatur à textu ipsius figuræ tali modo affirmando aut negando, quòd textus remaneat illæsus, & sicut diximus de prima figura, ita potest dici de aliis partibus suo modo. Et hæc de applicatione sufficiant causa brevitatis.

Et si intellectus artistę deficit in applicando terminos recurrat ad artem magnam, nam in ea de his largius pertractatur. *Reiectio.*

DE CENTVM FORMIS.

CAP. XXIII.

IN ista parte ponuntur centum formæ cum earum diffinitionibus vt subjectum extendatur ad intellectum. Nam per formarum diffinitiones intellectus quidem erit conditionatus ad discurrendum illas per principia & regulas, & per talem discursum intellectus habebit notitiam de formis positis in quęstionibus: ideo centum formæ cũ suis diffinitionibus sunt hæ. *Vsus.*

1. Entitas est ens ratione cujus aliquod ens causat aliud ens.

2. Essentia est forma ab esse abstracta & in eo sustentata.

3. Vnitas est forma cui propriè competit vnire.

4. Pluralitas est forma aggregata ex pluribus numero differentibus.

5. Natura est forma cui propriè competit naturare.

6. Genus est ens consideratum & valde confusum quod de pluribus differentibus spec e prædicatur.

7. Species est ens quod de pluribus differentibus numero prædicatur.

8. Individuitas est ens quod magis distat à genere quàm aliud ens.

9. Proprietas est forma cum qua agens specificè agit.

10. Simplicitas est forma, quæ magis distat à compositione quàm aliquod aliud ens.

11. Compositio est forma aggregata ex pluribus essentiis.

12. Forma est essentia cum qua agens agit in materia.

13. Materia est essentia simpliciter passiva.

14. Substantia est ens per se existens.

15. Accidens est forma non per se existens, nec ad suum

finem principaliter se habet.

16. Quantitas est ens ratione cujus subjectum est quantitas, & cum ea ipsum agit quantum.

17. Qualitas est ens ratione cujus principia sunt qualia.

18. Relatio est forma respectiva ad multa diversa sine quibus non potest esse.

19. Actio est forma inhærens passo.

20. Passio est ens sustinens illam.

21. Habitus est forma qua subjectum induitur.

22. Situs est positio partium rectè & debitè ordinatarum in subjecto in quo sunt.

23. Tempus est ens in quo entia creata sunt incepta & noua. Vel tempus est ens ex multis nunc constitutum secundum ante & post.

24. Locus est accidens per quod entia sunt locata. Vel locus est superficiens ambiens & continens immediatè partes intraneas corporis.

25. Motus est instrumentum cum quo movens movet motum, vel motus est id quod sapit naturam principij, medij, & finis.

26. Immobilitas est ens nullum appetitum habens ad movendum.

27. Instinctus est figura & similitudo intellectus.

28. Appetitus est forma & similitudo voluntatis.

29. Attractio est forma cum qua attrahens attrahit attractum, vel attractio est quædam forma habens instinctum & appetitum attrahendi aliquid ad subjectum.

30. Receptio est forma cum qua recipiens recipit receptum. Vel receptio est quædam forma habens instinctum & appetitum recipiendi aliquid in subjecto.

31. Fantasma est similitudo abstracta à rebus per imaginationem.

32. Plenitudo est forma à vacuitate remota.

33. Diffusio est forma cum qua diffundens diffundit diffusibile.

34. Digestio est forma per quā digerens digerit digestibile.

35. Expulsio est forma cum qua natura expellit ea quæ non competunt subjecto.

36. Significatio est revelatio secretorum cum signo demonstratorum.

37. Pulchritudo est quædam forma speciosa recepta à visu: vel ab auditu: vel imaginatione, vel conceptu, vel delectatione.

38. Novitas est forma ratione cujus subjectum habituatur novis habitibus.

39. Idea

39. Idea in deo est deus. Idea autē in creatione est creatura.

40. * Metaphysica est forma cum qua intellectus humanus denudat subiectum ab accidentibus. * *Mathematica.*

41. Ens in potentia existens est forma in subiecto existens absque motu, quantitate qualitate, & huiusmodi.

42. Punctuitas est essentia puncti naturalis existentis minoris partis corporis.

43. Linea est longitudo constituta ex pluribus punctis continuis: cuius extremitates sunt duo puncta.

44. Triangulus est figura habens tres angulos * acutos tribus lineis contentos. * *Abundans*

45. Quadrangulus est figura habēs quatuor angulos rectos.

46. Circulus est figura linea circulari contenta.

47. Corpus est substantia ex punctis, lineis & angulis plena.

48. Figura est accidens constitutum ex situ & habitu.

49. Generales rectitudines sunt sex: quibus corpus est centrum per lineas diametrales.

50. Monstruitas est deviatio motus naturæ.

51. Derivatio est subiectum generale per quod particulare descendit ab vniversali.

52. Vmbra est habitus privationis lucis.

53. Speculum est corpus diaphanum dispositum ad recipiendum omnes figuras ei repræsentatas.

54. Color est habitus per figuram contentus.

55. Proportio est forma cui propriè cōpetit proportionare.

56. Dispositio est forma cui propriè competit disponere.

57. Creatio in æternitate est idea: in tempore autem est creatura.

58. Prædestinatio in sapientia Dei est idea: in creatione autem est creatura.

59. Misericordia in æternitate est idea: in prædestinato autem est creatura.

60. Necessitas est forma quæ aliter non potest se habere. Sed necessum est ens continens illam.

61. Fortuna est accidens inhærens subiecto. Sed fortunatus est homo dispositus ad illam.

62. Ordinatio est forma cui propriè competit ordinare. Ordinatus autem est suum proprium subiectum.

63. Consilium est dubitabilis propositio: & consultus est sua quies.

64. Gratia est forma primitiva in gratiato posita sine gratiati merito,

65. Perfectio est forma cui propriè competit perficere in subiecto perfecto.

66. Decla-

66. Declaratio est forma in qua intellectus quiescit distinguendo. Declaratus autem est suum subiectum in quo declaratio est habitus.

* μετουσίωσις Graecis.

67. * Transsubstantiatio est actus naturae in transsubstantiato denudata forma antiqua: & induta nova.

68. Alteratio est forma nata in alterato.

69. Infinitas est forma habens actum infinitum ab omni finito remoto.

70. Deceptio est habitus positivus decipientis: & est habitus privativus decepti.

71. Honor est habitus activus in honorante: passivus autem est in honorato.

72. Capacitas est forma cum qua capax tantum potest continere & recipere quantum potest ei evenire.

73. Existentia est forma cum existens existit id quod est. Agentia est forma movens existentem ad terminum ad quē.

74. Comprehensio est similitudo infinitatis, & apprehensio finitatis.

75. Inventio est forma cum qua intellectus invenit inventū.

76. Similitudo est forma cum qua assimulans assimulat sibi suum assimulatum.

77. Antecedens est forma causans consequens. Consequens autem est subiectum in quo antecedens quiescit.

78. Potentia est forma cum qua intellectus attingit obiectum. Obiectum autem est subiectum, in quo intellectus quiescit. Actus est connexio potentiae & obiecti.

79. Generatio in creaturis est forma cum qua agens causat formas novas. Corruptio est forma cum qua corrumpens privat formas antiquas. Privatio autem existit in medio ipsarū.

80. Theologia est scientia quae loquitur de Deo.

81. Philosophia est scientia per quam intellectus se contrahit ad omnes scientias.

82. Geometria est ars inventa ad mensurandum lineas, angulos & figuras.

83. Astronomia est ars cum qua astronomus agnoscit virtutes & motus, quos coelum habet in inferioribus effectivè.

84. Arithmetica est ars inventa ad numerandum multas vnitates.

85. Musica est ars inventa ad ordinandum multas voces concordantes in vno cantu.

86. Rhetorica est ars inventa cum qua rhetoricus ornat & colorat sua verba.

87. Logica est ars cum qua logicus invenit naturalem coniunctionem inter subiectum & praedicatum.

88. Gram-

88. Grammatica est ars inveniendi modum rectè loquendi, recteque scribendi.

89. Moralitas est habitus ad agendum bonum sive malum.

90. Politica est ars cum qua burgenses procurant publicam vtilitatem civitatis.

91. Ius est actus regulatus in homine de iustitia habituato.

92. Medicina est habitus cum quo medicus procurat sanitatem patientis.

93. Regimen est forma cum qua princeps regit populum suum.

94. Militia est habitus cum quo miles iuvat principem, vt justitiam possit tenere.

95. Mercatura est habitus cum quo mercator scit emere & vendere.

96 Navigatio est ars cũ qua nautæ per mare sciũt navigare.

97. Conscientia est forma cum qua intellectus affligit animam de commissis.

98. Prædicatio est forma cum qua prædicator informat populum ad habendum bonos mores, evitando malos.

99. Oratio est forma cũ qua orans loquitur Deo sanctificè.

100 Memoria est ens cum quo entia sunt recolibilia.

DE VNDECIMA PARTE, QVAE EST de quæstionibus.

CAP. XXIV.

HÆc pars dividitur in 12. partes seu loca disposita & proportionata ad quæstiones secundum materiæ diversitatẽ ex Subdivisio.
qua sunt: nam in uno loco sive parte est significata solutio unius quæstionis: & in alio loco solutio alterius quæstionis, propter quod diversimodè applicabimus quæstiones ad prædicta loca: & hoc duobus modis, videlicet faciemus aliquas quæstiones quas solvemus: & alias quas non solvemus similiter faciemus: & istas dimittemus artistæ bene intuenti: vt ipse bene abstrahat solutionem ab illa parte sive loco cui quæstiones transmittemus. Nam in illa parte sive loco solutio est significata, hîc vero paucas quæstiones faciemus causa brevitatis: nam hæc ars abstracta est ab arte magna ut ipsa brevius tractetur: & ut intellectus sub paucis verbis apprehendat multa: & sic intellectus est magis universalis, & per solutiones istarum quæstionum hinc positas seu datas, poterit dari solutio aliarum quæstionum suo modo.

Loca sive partes ad quas transmittemus quęstiones sunt 12, ut jam supradictũ est, videlicet prima figura, secũda figura, tertia figura, quarta figura, diffinitiones, regulæ, tabula, evacuatio

tio tertiæ figurę multiplicatio quartæ figurę, mixtio principiorum & regularum, novem subiecta: centum formæ: & primo de prima parte suo loco dicemus.

DE QVAESTIONIBVS PRIMAE FIGVRAE. CAP. XXV.

1. QVæstio utrum sit aliquod ens, in quo subiectum & prædicatum convertantur in identitate essentiæ naturæ & numeri per totam primam figuram.

Et est respondendum quod sic: nam aliàs conversio subiecti & prædicati & æqualitas essent destructæ absolutè: & æternitas esset superius per infinitatē: & sua bonitas, magnitudo, potestas, &c. essent inferius per finitatē, quod est impossibile.

2. Quæritur quid est illud ens in quo subiectum & prędicatum convertuntur.

Et respondendum est, quod Deus est illud, talis quidem conversio non potest esse nisi in subiecto infinito & æterno.

3. Quæritur utrum diuina bonitas habeat in se ita magnam bonificationem sicut divinus intellectus intellectionem.

4. Quæritur quare Deus habet in se ita magnam agentiam sicut existentiam.

Quæritur, Deus de quo potest tantum quantum ipse est.

5. Quæritur quare homo & animal non convertuntur. Et ad
6. hoc respondendum est ex eo quia conversio non potest fieri inter maius & minus, sed inter æqualia.

7. Quæritur utrum in angelo sua potestas intellectus & voluntas convertantur. Et respondendum quod non, alioquin ipse posset habere ita infinitum actum & æternum sicut Deus.

DE QVAESTIONIBVS SECVNDAE figuræ. CAP. XXVI.

Divisio.
1. Modus per primum triangulum.

QVæstiones secundæ figuræ tribus modis possunt fieri: sicut homo & leo qui per differentiam differunt specie, & per concordantiam conveniunt genere, & per contrarietatem contrariantur, videlicet per corruptibile & incorruptibile: & sic de aliis suo modo.

1. Quæritur utrum differentia sit magis generalis, quàm concordantia & contrarietas: ad quod dicendum est, quod sic: eo quia ubicunq; est concordantia & contrarietas, est differentia, sed non econverso in omnibus: in multis enim reperitur differentia & concordantia: & tamen in illis non est contrarietas naturaliter, sicut in entibus spiritualibus.

Quæri-

Quæritur quod est majus principium concordantia aut cõtrarietas: dicendum est quod concordantia, à concordantia enim descendunt principia positiva, à contrarietate autem privativa. 2.

Quæritur vtrum ista diffinitio sit magis ostensiva dicendo sic, homo est animal homificans: vel homo est ens cui propriè competit homificare, quàm ista: homo est animal rationale mortale. Et respondendum est quod sic. Ratio hujus est, quia homificatio soli homini cõpetit, rationabilitas autem & mortalitas multis. Per triangulum principij, medij, & finis, possunt fieri quæstiones tribus modis: 3.

2. Modus per 2. triangulũ subdivisio.

Primus modus est, quando quæritur quare est vna prima causa & non plures. Cui respondendum est ex eo: vt vnus finis sit infinitus. 1.

Secundus modus est, quando quæritur, Vtrum mediũ existens inter subjectum & prædicatum habeat quantitatem continuam aut discretam. Et est respondendum quod continuam habet respectu medij extremitatum, discretam autem respectu medij coniunctionis & mensurationis. 2.

Tertius modus est, quando quæritur qualis finis est vltimus in subjecto. Et respondendum est, quod finis proprius, sed non appropriatus. 3.

Per triangulum maioritatis, æqualitatis & minoritatis possunt fieri quæstiones tribus modis: per maioritatem, sicut quãdo quæritur quare Deus est supra angelum, & angelus supra hominem. Et respondendum est, quod Deus est supra angelũ: eo quia bonitas divina & magnitudo divina &c distant per infinitatem à quantitate: & per æternitatem à tempore, bonitas autem angeli & magnitudo, &c. non, sed ipsa sunt supra bonitatem, magnitudinem hominis, &c. eo quia subiectum in quo sunt distat à divisione & susceptione. sed bonitas, magnitudo, &c. corporis hominis, non.

3. Modus per 3. triangulũ 1.

Secundus modus est, quando quæritur in anima, quare intellectus, voluntas & memoria sunt æquales per essentiam: cui respondendum est ex eo, quia prima causa per æquabilitatem suæ bonitatis, magnitudinis, &c. est intelligibilis, recolibilis, & amabilis æqualiter: & in isto passu cognoscit intellectus quod demonstratio potest fieri tribus modis per quid: aut per quia: aut per æqualitatem: vel per æquiparantiam. 2.

Tertius modus est, quando quæritur quare peccatum est magis circa nihil quam aliquod aliud ens, & dicendũ est quod propter hoc, quia magis repugnat fini essendi. 3.

4. Modus per angelorum species.

Quæritur vtrũ differentia quæ est inter sensuale & sensuale sit maior, quã illa quæ est inter sensuale & intellectuale, & quã

illa quæ est inter intellectuale & intellectuale, Adhuc utrum illa differentia quæ est inter principium & medium, sit major, quam illa quæ est inter medium & finem.

Similiter potest quæri de differentia quæ est inter substantiam & substantiam, &c. Et respondendum est per ea quæ sunt significata in triangulis supradictis, subjectivè & objectivè mediante regula de b.

DE QVAESTIONIBVS TERTIAE *figuræ*. CAP. XXVII.

DIctum est in tertia figura quòd quodlibet principium applicatur alteri & ideo quæritur. Vtrum contrarietas sit tantum applicabilis bonitati, magnitudini, &c. quantum concordantia, & dicendum est quòd non: contrarietas enim applicatur eis privando & contrariando: concordantia autem ponendo & concordando.

2. Dicitur in tertia figura, bonitas est magna, & quid est bonitas magna.

Et respondendum est, quòd bonitas magna est illa quæ absque contrarietate & minoritate convenit cum omnibus principiis & suis correlativis.

3. Quæritur bonitas: ubi est: vade ad cameram b. i. & recipias significata.

4. Quæritur bonitas de quo est.

5. Quæritur bonitas quomodo est: vade ad cameras. b. d. & b. k. & accipias eorum significata, & sic de aliis.

6. Idem quæritur quando est intellectus universalis & particularis.

DE QVAESTIONIBVS QVARTAE *figuræ*. CAP. XXVIII.

QVæritur per cameram. b. c. d. utrum aliqua bonitas sit magna infinite, sicut æternitas: & respondēdum est quod sic: alioquin tota magnitudo æternitatis non esset bona per cameram b. e. f.

2. Quæritur utrum Deus sit ita potens per suam bonitatem sicut per suum intellectum: vade ad illam cameram & recipe significata suorum correlativorum & suarum diffinitionum.

3. Quæritur utrum angelus producat angelum cum sit superius: sicut homo hominem cum sit inferius: respondendum est quod non, quia evacuaret suam essentiam: angelus enim non recipit augmētum ab extra; homo autem sic ratione corporis.

DE

DE QVAESTIONIBVS PER DIFFINITIONES principiorum.

CAP. XXIX.

QVæritur utrum Deus sit ens necessarium.

Quæritur utrum unitas possit esse infinita absque actu 1.
infinito. 2.

Quæritur utrum sit Deus unus singularis.

Quæritur utrum Deus possit esse malus.] vade ad diffinitio- 3.
nem bonitatis, magnitudinis, & æternitatis. & teneas ea quæ ti- 4.
bi significant. nam si bonitas est magna & æterna, jam necessarium est quod bonitas sit ratio bono quod producat bonum magnum & æternum. & sic de aliis quæstionibus quæ fieri possunt per diffinitiones principiorum.

DE QVAESTIONIBVS PER REgulas CAP. XXX.

QVæritur utrum credere præcedat intelligere. 1.

Quæritur quæ diffinitio est melior & clarior, aut quæ 2.
datur per potentiam & suum specificum actum, vel illa quæ datur per genus & differentiam. Et respondendum est quod illa quæ datur per potentiam & suum specificum actum, per illã quidem habetur agnitio subjecti & actus ejus specifici. per alteram autem nequaquam nisi partium tantum.

Quæritur utrum potentia extra suã essentiam habeat actũ. 3.

Quæritur utrum intellectus sit agens in memoria, & in vo- 4.
luntate patiens. Vtrum intellectus possit habere objectum abs- 5.
que sensu. Vtrum divina potestas possit habere actum infinitũ. 6.
Vtrum actus possit esse sine differentia. Vtrum actus sit posses- 7. 8.
sus à potentia vel ab objecto vel ab utroque. Vtrum substantia 9.
possit per se existere absq; suis causis. Vtrum voluntas habeat 10.
posse in intellectu per credere, & intellectus in voluntate per intelligere. Vtrum in anima voluntas & memoria sunt æqua- 11.
les. Vtrum intellectus absq; suis correlativis possit esse univer- 12.
salis aut particularis. Vtrum intellectus quando facit scientiam 13.
faciat ipsam per proprietatem & differentiam.] Vtrum intelle- 14.
ctus disponat amare & memorari & è converso. Vtrum intel- 15.
lectus in uno & eodem tempore possit credere & intelligere. 16.
Vtrum intellectus in se ipso facit scientiam.

Quæritur quomodo intellectus facit speciem. Vtrum intel- 17.
lectus cum sua specie imperat voluntati & memoriæ quod ob- 18.
jectent illam speciem. Sicut applicamus quæstiones regularum ad intellectum sic possunt applicari ad alias potẽtias suo modo.

DE QVAESTIONIBVS TABVLAE.

CAP. XXXI.

1. QVæritur utrum mundus sit æternus, vade ad columnam b. c.d. & teneas negativam & invenies in camera. b. c. t.b. quod si æternus est, multæ sunt æternitates differentes specie & concordantes sunt per cameram.b.c.t.c.contra cameram. b. c.t.d. quod est impossibile: unde sequitur quod de quæstione negativa est tenenda & hoc probat regula b.

2. Quæritur utrum Deus tantum possit esse infinitus per suam magnitudinem quantum per suam æternitatem: vade ad colūnam.c d.e. & ad cameram.c.d.t.c. tenendo affirmativam con-
3. tra cameram.c.d.t.d. Vtrum Deus tantum possit per æternitatem quantum per intellectum. vade ad columnam. d.e.f. & ad
4. cameram.d e.t.d. Vtrum Deus sit tantum potens per suum posse sicut per suum intelligere & amare: vade ad columnam. e.f.g. & teneas affirmativam per cameram.e.f.t.e. & per came-
5. ram.e.f.t.f. Et per cameram.e.f.t.g. quousq; tota columna erit consumata. Vtrum in Deo suus intellectus & voluntas sint majores quam sua virtus: vade ad columnam. f.g.h. & teneas ne-
6. gativam per omnes cameras illius columnæ hauriendo significata camerarum. Vtrum divina veritas sit in tantum virtuosa per æquales correlativos sicut divina voluntas. vade ad columnam.g.h.i. & teneas affirmativam per omnes cameras illius co-
7. lumnæ. Vtrum in Deo sua virtus & sua veritas & sua gloria habeant illud per quod sint æquales: & à tempore & loco & minoritate remotæ: vade ad columnam. h.i.k. & teneas affirmativam per omnes cameras.

DE QVÆSTIONIBVS EVACVATIOnis tertiæ figuræ.

CAP. XXXII.

1. IN camera b.c. dictū est quod bonitas est magna. Modo quæritur utrum bonitas sit magna & quid est sua magnitudo, & bonitas, & magnitudo, in quo concordant. Et utrum possint
2. concordari absq; differentia. Et respondendum est quod boni-
3. tas est magna ut patet per diffinitionem magnitudinis. Et sua magnitudo est habere correlativos, ut per secundam speciem
4. regulæ.c.patet. & concordant: quia bonitas est magna per magnitudinem & econverso. Iam quidem concordare nequaquā possent absq; differentia suorum correlativorum. Et hæc de evacuatione tertiæ figuræ sufficiant causa brevitatis.

Nam

Nam per hæc quæ de ea diximus potest artista solvere & facere quæstiones per alias cameras.

DE QUAESTIONIBUS MULTIPLICAtionis quartæ figuræ.

Cap. XXXIII.

Quæritur per quem modum intellectus conditionat se ad essendum generalem per generale intelligere. Vade ad multiplicationem quartæ figuræ & videas per quem modum intellectus multiplicat conditiones cum quibus multiplicat objecta & suum intelligere, ut per multas & magnas scientias sit generalis & multis habitibus indutus.

Et hæc de multiplicatione quartæ figuræ sufficiant causa brevitatis.

DE QUAESTIONIBUS MIXTIOnis principiorum & regularum.

Cap. XXXIV.

Quæritur utrum bonitas sit discursiva per magnitudinem, durationem, &c. & econverso. & respondendum est quod sic, ut significatum est per tertiam figuram faciendo de subjecto prædicatum.

Quæritur quid est bonitas in magnitudine, duratione, &c. 1.
Cui respondendum est quod in magnitudine magna, & in duratione durabilis.

Quæritur quid habet bonitas in magnitudine, &c. ad quod dicendum est quod in ipsa habet suos correlativos magnos in 2.
magnitudine & in duratione durabiles.

Et sicut exemplificamus de bonitate: ita potest exemplificari de aliis principiis suo modo. Et hæc de mixtione sufficiat suo modo. 3.

DE QUAESTIONIBUS NOVEM subiectorum, & primo de Deo.

Cap. XXXV.

Quæritur utrum Deus sit. Et respondendum est quod sic, probatum est in quæstionibus primæ figuræ. 1.

Quæritur quid est Deus. Et respondendum est quod Deus est ens, quod tamen agit in se quantum ipse est. Per secundam 2.
speciem regulæ. C. quæritur quid habet Deus in se essentialiter. 3.

Ad quod respondendum quod hab et suos correlativos sine
4 quibus non posset habere immensas & aeternas rationes. Per tertiam speciem quaeritur quid est Deus in alio.
5. Ad quod dicendum est quod ipse est creans: gubernans & hujusmodi. Per quartam speciem regulae. C. quaeritur quid habet Deus in alio. Et dicendum est quod habet in alio posse & dominium: & in omnibus judicium & actum gratiae & misericordiae: patientiae & pietatis. Et haec de Deo sufficiant causa brevitatis.

DE QVAESTIONIBVS ANgelorum. CAP. XXXVII.

1. QVaeritur utrum angeli sint. Et respondendum est quod sic. Si enim id quod minus videtur Deo simile, est, & multo magis id quod magis videtur esse simile Deo, est. Adhuc si aliquid est quod est compositum ex intellectuali & corporali, multo magis id quod est compositum ex intellectuali & intellectuali. Amplius si angeli quidem non essent. Scasa differentiae & concordantiae esset evacuata, & per consequens mundus, quod est impossibile.

2. Quaeritur, angelus de quo est, & cujus est. Et respondendum est per regulam. d. quod est de ipso: sua enim essentia non potest esse punctualis neq; linealis. Vt per secundam speciem ejusdem regulae est de suis correlativis spiritualibus, scilicet de suis rivis, bilibus & are: ex quibus est compositus: per rivos est activus, & per biles est receptivus, & per are est actus existens inter rivos & biles. per tertiam speciem est dicēdum quod angelus est Dei. Et haec de angelis causa brevitatis sufficiant.

DE QVAESTIONIBVS COELI. CAP. XXXVII.

1. VTrum coelum moveat seipsum. Et respondendum est quod sic, ut sua principia babeant correlativos substantiales & proprios per suas constellationes. Vtrum coelum mo-
2. veat se ad locum, & respondendum est quod sic in se & in inferioribus circulariter, sed non extra se: ratio hujus est: quia ex-
3. tra se nullam actionem habet vel habere potest. Vtrum angelus moveat coelum, & respondendum est quod nō, quia si moveret, jā trivi suorum correlativorum essent inferius & biles superius: & etiā per suā formā jā non moveret elementa nec elementata, sed per suam materiam, quod est impossibile.

Quaeritur

Quæritur utrum cœlum habeat animam motivam. Et respondendum est quod sic, nam aliter sesitiva & vegetativa nō haberent animas motivas, nec elementa haberent motum. 4.

Quæritur per primam speciem regulæ E. quare est cœlú. Et dicendum est quod ex eo quia ex sua forma & materia est constitutum. Per secundam speciem regulæ E. quæritur cœlum quare est, & dicendum est Ideo ut entia inferiora possint habere motum. Et hæc de cœlo sufficiant causa brevitatis. 5. 6.

DE QVÆSTIONIBVS QVARTI SVBiecti, quod est homo.

CAP. XXXVIII.

QVæritur utrũ homo de Deo possit habere majorem notitiam affirmando vel negando, & respondendum est quod affirmando: Deus enim non est per illa sine quibus ipse est, sed, per illa sine quibus esse non potest. 1.

Quæritur quare homo agit per formam specificam, vade ad secundam speciem regulæ, E. & ibi est solutio implicata. 2. Vtrum homo augmentans suos actus augmentet suam essentiam. & 3. respondendum est quod nullus homo * agit seipsum.

* *auget*

Quæritur quando homo desiderat recolere & nō potest recolere, quis istorum deficit prius, aut memoria, aut intellectus. 4. cui dicendum est quod memoria: ipsa enim citius reddit speciem antiquam naturaliter intellectui quam voluntati.

Quæritur anima & corpus quomodo componant hominẽ. 5. Et respondendum est quod in homine bonitas corporalis & spiritualis componunt unam bonitatem, & sic de aliis.

6. Quæritur quid est vita hominis, ad quod respondendum est quod est illa forma quæ est composita ex vegetativa, sensitiva, imaginativa, & rationativa.

Quid est mors hominis, respondendum est quod dissolutio 7. potentiæ elementativæ: vegetativæ, sensitivæ, imaginativæ, rationativæ.

Quæritur utrum homo sit visibilis, & dicendum est quod 8. non, visus enim non potest videre nisi colorem & figuram.

Quæritur utrum in homine intellectus & memoria sint eadem potentia. Et respondennum est quod non, quia si essent 9. eadem potentia, intellectus jam non esset successivus in acquirendo species, nec traderet illas oblivioni, neq; etiam eas ignoraret. Iterum quia nimis esset fortis in objecto contra libertatem voluntatis. Et hæc de homine dicta sufficiant causa brevitatis.

DE QVAESTIONIBVS IMAginativæ.

CAP. XXXIX.

1 VTrum imaginativa imaginetur imaginabilia suo modo sicut sensitiva sensat sensibilia.

2 Quæritur quæ est causa, quare Imaginativa abstrahit species a sensibilibus.

3 4 Quæritur quid est Imaginativa. Vtrum imaginativa habeat
5 correlativos. Vtrum imaginativa augmentet se augmentando
6 suum actum. Vtrum imaginativa sit altior potentia quam sen-
7 sitiva. Vtrum imaginativa habeat instinctum & appetitum
8 specificos. Sensitiva per quem modum impedit actum imagi-
9 nativæ. Quare imaginativa non est ita potens in sensibilibus, vel sensatis sicut sensitiva, vade ad subjectum imaginativæ.

10 Quæritur utrum sensitiva senset imaginativam. Et respondendum est, quod potentiæ inferiores non agant in superioribus.

DE QVAESTIONIBVS SENsitivæ.

CAP. XL.

1 QVæritur quæ potentia istarum sentiat famem & sitim, aut gustus, aut tactus. Et respondendum est, quod illa quæ magis disponit objectum.

2 Vtrum gustus sic sentiat famem & sitim cũ instinctu & appetitu, sicut visus coloratum cum colore. Vade ad secundam speciem regulæ E.

3 Quæritur sensitiva ex quo sensat sensata. Et respondendum
4 est, quod quilibet sensus particularis sensat suum objectum sensibile per formam specificam, sicut subjectum coloratum subsistens cristallo colorat ipsum. Vtrum sensitiva habeat quātitatem punctualem & linealem. Et respondendum est quod
5 sensitiva ita citò attingit objectum de longè sicut de propè. Vtrum sensitiva sicut habet sensum communem, sic habeat cōmunem potestatem, instinctum & appetitum.

6 Quæritur quid est sensitiva. Sensitiva cum quibus est parti-
7 cularis & communis. Sensitiva ex quo vivit & nutritur. Vtrum
8 sensitiva sit sensata, vade ad subjectum sensitivæ.

DE VEGETATIVA.

CAP. XLI.

1 VTrum vegetativa agat per speciem suam. Vtrum vege-
2 tativa habeat aliqua, ratione quorum sit communis & particu-

& particularis sicut sensitiva. Vtrum quantitas vegetativæ sit 3
punctualis vel linealis.
Quæritur quid est vegetativa, & quid habet in se ipsa per se- 4
cundam speciem regulæ D. 5
Quæritur vegetativa ex quo vivit & nutritur & crescit & in 6 7.
quo subjecto est plantata.
Quid est mors vegetativæ: vade ad subjectum vegetativę in 8 9 10
quo solutiones prædictarum quæstionum sunt implicatæ. 11

DE QVAESTIONIBVS VIII. subjecti quod est Elementativa.

Cap. XLII.

QVid est Elementativa. Vtrum elementativa habeat mul- 1
tas species sicut sensitiva. Vtrum elementativa habeat su- 2
os correlativos. Vtrum flamma candelæ elementet * licinium 3.
lampadis in se ipsa quando ipsum accendat. Vtrum flamma cā- * *Ellychniū.*
delæ sic accendat licinium cum aere, sicut visus sensat colora- 4
tum cum luce. Vtrum elementativa sit causa specialis longitu- 5
dinis, latitudinis, profunditatis, & plenitudinis. Vtrum elemen- 6
tativa sit communis species elementorum. Vtrum elementa- 7.
tiva possit esse in subjecto elementis remotis ab illo. Vtrum e- 8
lementativa sit fons punctorum, linearum & figurarum. Vtrū 9
elementativa sic moveat se naturaliter cum suo instinctu & ap-
petitu, levitate, gravitate, caliditate, & hujusmodi, sicut homo
seipsum artificialiter cum pedibus suis. Vtrum elementativa 10
possit habere naturam absq; correlativis substantialibus. Vtrū
in elementatis elementa sint actu. Vtrum elementativa habe- 11
at continuam quantitatem per omnia loca sub globo lunari. 12
Vtrum sint duæ caliditates & duæ siccitates, & duæ albedines 13
hujusmodi: solutio, vade ad subjectum elementativæ, & ab-
strahas ab eo solutiones cum intellectu conditionato & arti-
ficiato per artem istam. Vtrum sit quintum elementum. & re- 14.
spondendum est quod non, in elementatis quidem sufficiunt
quatuor complexiones.

DE QVAESTIONIBVS IX. SVBIECTI & ultimi quod est Instrumentativa.

Cap. XLIII.

SVperius jam fecimus quæstiones instrumentalitatis natu-
ralis, hîc autem volumus facere moralis.
Quæritur quid est moralitas. 1
Quæritur quid est justitia, prudentia, &c. Item quæritur 2.

quid est avaritia, gula, &c. vade ad nonum subjectum instrumentativæ: & agas secundum quod ibi est significatum per ejus tractatum. Adhuc quæritur utrum justitia sit bona, & re-
3 spondendum est quod sic, quia si non, tunc injustitia non esset mala.

Vlterius quæritur utrum justitia habeat correlativos, & di-
4 cendum est quod sic, quia si non, jam non posset esse habitus, nec haberet aliqua in quibus esset substentata & assituata. Et sicut dicitur de istis, ita possunt fieri quæstiones de justitia per omnia principia sua & regulas, & sicut dictum est de justitia ita potest dici de aliis habitibus virtuosis.

Vtrum vicia simpliciter sint principia privativa, & respon-
5 dendum est quod sic, nam ipsa cum virtutibus nullam convenientiam habent. in virtutibus quidem agens, & agibile, & instrumenta ad invicem habent concordantiam in objecto virtuoso, & hæc de mortalibus sufficiant causa brevitatis: maxime quia in arte magna de ipsis largius pertractavimus.

DE QVÆSTIONIBVS CENTVM formarum.

CAP. XLIV.

Modi earum [...]em.

De entitate.

QVæstiones centum formarum tot modis fieri possunt quot qualibet forma est differens in novē subjectis sicut entitas, &c. quæ est una forma in Deo, & alia in angelo, & alia in cœlo, &c. sicut quando quæritur utrum entitas Dei sit principium ad omnes entitates. Et respondendum est quod sic, eo quia sua bonitas est principium ad omnes bonitates, & sua magnitudo ad omnes magnitudines, & sua æternitas ad omnes durationes: hoc autem non potest dici de entitate angeli & cœli, &c. & ideo forma secundum quod est diversa ab aliis est discursiva cum suis principiis & regulis.

2. De essentia.

Quæritur utrum essentia & esse convertantur, & respondendum est quod in Deo convertuntur. In Deo nihil est superius nec inferius, sed in angelo & cœlo, &c. non convertuntur eo quia esse in illis est per essentiam, & non è converso, & ideo in talibus essentia est superius, esse autem inferius.

3. De unitate.

Quæstiones per unum modum fieri possunt de unitate Dei & per alium modum de unitate angeli, & per alium modum de unitate cœli, &c. Sicut quando quæritur utrum competat unitati Dei unire infinitum, & respondendum est quod sic. nā absque unire infinito ipsa unitās non posset esse infinita: eo quia sua potestas esset finita & ligata, & in æternitate esset ociosa. & sic posset dici de divina bonitate & magnitudine, &c. quod est impossibile.

Si autem quæratur de unitate angeli, utrum ei competat

unire

unire, & respondendum est secundum conditiones suæ unitatis, videlicet, quod unus angelus cum alio venit unum, loqui moraliter objective unum amare, unum intelligere, unum homificare, non dico quod unus angelus uniat alium angelum, quia non potest ut jam dictum est, nec etiam unum cœlum potest unire aliud cœlum, sed effective unitas cœli causat unitates inferiores, de unitate autem hominis non est sic, nam unus homo potest unire alium, generando alium: & sic de aliis suo modo.

Quæritur utrum in Deo sit pluralitas, & respondendum est quod sic, respectu suorum correlativorum per secundam speciem regulæ C. significatorum sine quibus non potest habere in se infinitam & æternam operationem bonificando, magnificando, æternificando, &c. & sic essent ligatæ & ociosæ suæ rationes quod est impossibile. De pluralitate autem angeli non est sic: nam angelus compositus est ex tivis & bilibus respectu simplicitatis divinæ, & similiter cœlum jam est magis compositum quam angeli, & homo quam cœlum. 4. *De pluralitate.*

Quæritur utrum in Deo sit natura, & respondendũ est quod sic, ut habeat naturale recolere, intelligere, & amare, & etiam naturalem bonitatem, magnitudinem &c. & ut ipsæ rationes sint ei naturales quod producat bonum infinitum & æternum ut competat ei naturare. De natura autem angelica non est sic, nam finita & nova est, veruntamen ei competit naturare, eo quia habet species innatas & naturales, cum quibus objective & naturaliter objectat, & sic de natura cœli potest dici secundũ suum modum & etiam secundum sua principia & regulas naturales & specificas, cum quibus naturaliter & specifice agit. 5 *De natura*

Et sic de natura aliorum subjectorum potest dici suo modo. Per ea quæ dicta sunt supra potest artista facere quæstiones de centum formis, & solvere eas secundum quod quæstiones diversimode tractantur & deducuntur pro novem subjecta inter se differentia conservando cuilibet formæ suam diffinitionem quam superius fecimus.

Et isto passu cognoscit intellectus per quem modum est valde generalis ad faciendum multas quæstiones & solvendum illas per illum modum qui est in evacuatione tertiæ figuræ, & in multiplicatione quartæ figuræ. Et ideo quis posset numerare quæstiones & solutiones quæ fieri possunt & hæc de quæstionibus centum formarum sufficiant causa brevitatis.

DE XII. PARTE, QVAE EST DE Habituatione.

CAP. XLV.

HÆc pars est de habituatione hujus artis, & ipsa dividitur *Divisio 1. pars.*

in tres partes quarum prima est de tredecim partibus in quas hæc ars est divisa: & illas artista hujus artis debet habituare, ut ipse sciat applicare quæstionem ad illum locum seu disposita secundum proportionem materiæ quæstionis. Secunda pars est, quod habituet modum & processum textus hujus artis tenendo modum textus ad probandum & solvendum quæstiones peregrinas illo modo per quem sunt explicatę in textu, sicut in unum exemplum per quod aliud est exemplificatum & declaratum. Tertia pars est quod ipse habeat modum multiplicando quæstiones & solutiones ad unam & eandem conclusionem, ut per tertiam & quartam figuram & tabulam significatum est. & hæc de habituatione sufficiant causa brevitatis.

.. pars.

3. pars.

DE XIII. PARTE, QVAE EST de modo docendi hanc artem.

CAP. XLVI.

Divisio.

PArs ista dividitur in quatuor partes.

1 pars. Prima est ut artista bene sciat alphabetum cordetenus, & figuras, diffinitiones, & regulas atque assituationem tabulæ.

2. pars. Secunda pars est ut ipse declaret benè textum scolaribus rationabiliter, & non liget se cum auctoritatibus aliorum. Et quod scolares perlegant textum, & si dubitaverint in aliquo petant ab artista sive à magistro illud.

3. pars. Tertia pars est quod magister sive artista faciat quæstiones coram scolaribus & solvat eas rationabiliter secundum artis processum. Nam absq; ratione artista non potest bene uti ista arte. Vnde sciendum est quod hæc ars tres amicos habet, videlicet subtilitatem intellectus, & rationem, & bonam intentionem: sine istis quidem tribus hanc artem nullus addiscere potest.

Tres amici huius artis.

Quarta pars est quod artista faciat scolaribus quæstiones ut ipsi de illis respondeant: & dicat illis quod multiplicent rationes ad unam & eandem conclusionem, & adhuc inveniant loca quorum ratione sciant respondere & rationes multiplicare.

4. pars.

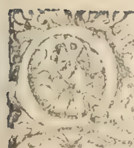
Si verò scolares nesciant respondere, nec rationes multiplicare: nec loca invenire, tunc temporis magister doceat scolares de prædictis.

DE FINE HVIVS LIBRI.

AD honorem & laudem Dei & publicæ utilitatis finivit RAYMUNDUS hunc librum, Pysis in monasterio Sancti Dominici in mense Ianuarii, in anno Domini. M. CCCVII. incarnationis Domini nostri Iesu Christi, Cui sit laus & honos per infinita secula seculorum Amen.

OPVSCVLVM M. RAYMVNDI LVLLII, DE AVDITV KABbalistico, sive ad omnes scientias introductorium.

PROOEMIVUM.

Voniam quidem omnibus hominibus naturalis ad scire intelligere veritatem in omnibus rebus scibilibus concupiscentia innata est: teste Aristotele primo Metaphysicæ, quod est, quoniam quibuscunq; inest admirari à tota specie: eisdem inest naturalis concupiscentia ad scire & intelligere veritatem in omnibus rebus scibilibus: sed omnibus hominibus inest admirari à tota specie: quare, &c. Cupientes igitur in hoc perfici negotio, modum ad illud temptandum perquirere necesse est: Vnde quanto magis res altior fuerit: tanto dignior est ad sciendum, quoniam magis vera ob suam propinquitatem verissimo, propter quod verum animi objectum, esse credimus, & cum omne verū præsupponit esse, manifestū est, quod ipsum esse est per se notū in tantum, quod qui negat esse, seipsum negat. Imò negando ponit ipsum esse, propter quod esse sive verbū sub ratione inseparabilitatis à rebus, est subjectum adæquatum huius sapientiæ Kabbalisticæ. Cum igitur hoc esse sive verbum sit omnium rerum primum regulans & non regularum, palam est quod ejus sapientia est omnium aliarum scientiarum longe valde regulatrix, alioquin in regulantibus & regulatis daretur processus in infinitum. Et quia omnis doctrina, disciplinaq; tria in se essentialiter comprehendit, videlicet scire partes sui subiecti, scire finem quæsitum, & scire medium ad ipsum finem, & propterea hæc sapientia Kabba. dividitur in tres partes, quarum prima est de partibus subjecti eius quæ sunt bonum, magnum, durans, potens, sapiens, volens, virtuosum, verum, & gloriosum. Finis verò quæsitus in hac scientia, est intellectus humani adeptio; sed medium ad ipsum finem, est mera abstractio, quod est: quoniā cum intellectus humanus sit substantia abstracta, oportet ut suum intellectum sit abstractum, & consequenter suum intelligere. Quapropter dividitur quidem hoc opus in tres tractatus, in quorum primo declarabūtur partes subjecti adæquati, & quæ ei maxime attribuuntur. In secundo tractatu finis docetur quæsitus. In tertio & ultimo dabuntur media ad ipsum finē. Et quia quodlibet op⁹ methodi constituitur, non solum ut intelle-

Scientiæ rerum cupiditas naturalis.

Modus eius inæpiscēdæ præstantiss.

Kabbala.

Partitio Kabbalæ Lullianeæ.

1. Subiecti partes.

2. Finis.

2. Medium.

Partitio huius lib.

1. *Tractatus subdivisio.* intellectus humanus se exerceat: sed ut sit remedium oblivioni. Idcirco primus tractatus tres comprehendit partes, quarū prima est alphabeti & figurarum, quæ in hoc opere usitantur.
1. Secunda est quiditatum partium subjecti hujus adæquati: &
2. tertia est regularum quibus scientia utitur, quæ omnia mira-
3. biliter oblivioni resistūt, & dicitur hæc doctrina Kabbala, quod

Kabbalæ etymon. idē est secundum Hebræos, ut receptio veritatis cujuslibet rei divinitus revelatæ animæ rationali, & secundum modernos Kabbalistas Kabbala. cum sit nomen compositum ex duabus dictionibus videlicet abba & ala. abba enim arabice : idem est quod pater latine, & ala arabicè idē est quod Deus meus & cum Deus meus nomen nihil aliud importet nisi Christum dominum nostrū benedictum qui vere filius Dei est: & filius Dei nihil aliud impotet nisi sapientiam divinam. propterea dicimus quod hoc vocabulum Kabbala, quod scribitur per literam K. nihil aliud est arabice importans latine præter superabundans sapientia, est igitur Kabba habitus animæ rationalis ex recta ratione divinarum rerum cognitivus. propter quod est de maximo etiam divino, consequutive divina scientia vocari debet.

PARS PRIMA DE ALPHABETO.

CAP. I.

1. Usus. 2. Usus. ALphabetum ponitur in hac doctrina primo ut per ipsum figuras valeamus constituere, & principia cum regulis suis combinare facillime possimus, ut cujuslibet rei intelligibilis veritas intellectui humano facillime uniatur. Qui intellectus per eas se longe generalem * cognoscat, * quod est namq; per unam literam huius alphabeti scibilia multa * comprehendit de quibus scientiam facit. Quod quidem alphabetum facilime memoriæ commendatur. Et * propterea in hac scientia necessarium est multum: eo etiam quia sine eo opifex huius methodi se exercere minime posset. Alphabetum est hoc, videlicet B.C.D.E.F.G.H.I.K. significat enim B. bonum & eius abstractum, differentiam: Deum, justitiam, avaritiā, & utrū. C. significat magnum & eius magnitudo abstractum, concordantiā, angelum, prudentiam, gulam, & quid est. D. significat durās & eius abstractum, cōtrarietatem, cœlum, fortitudinem, luxuriā, & de quo est. E. significat potentem & eius abstractū, principium, hominem, temperantiam, superbiam & quare est. F. significat sapientem & ejus abstractum, medium, imaginativū, fidem, accidiam, & quantum est. G. significat volens & eius abstractū, finem sensitivum, spem, invidiā, & quale est. H. significat virtuosum & eius abstractum, vegetativum, maioritatem, charitatē iram,

**Cognoscit, *Potest. *Comprehendere. *Præterea.*

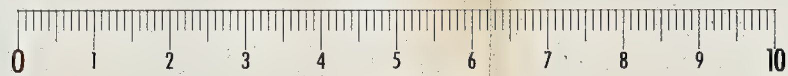
B. C. D. E. F. G. H.

TABVLA AD ARTIS BREVIS
Cabale tractatus, & Artis Magnæ primum caput pertinens.

ALPHABETVM seu principia huius artis sunt aut

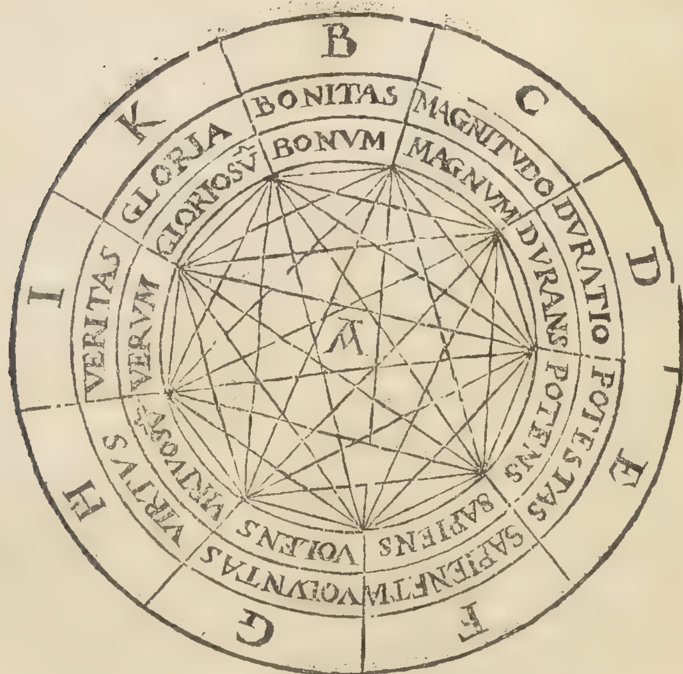
		A. (1. Essentia. 2. Vnitas. 3. Perfectio.)	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.
Prædicata.		Absoluta.	Bonitas.	Magnitudo.	Æternitas seu Duratio.	Potestas.	Sapientia.	Voluntas.	Virtus.	Veritas.	Gloria.
		T. Relata seu respectus.	Differentia.	Concordantia.	Contrarietas.	Principium.	Medium.	Finis.	Maioritas.	Æqualitas.	Minoritas.
Q. Quæstiores.			Vtrum?	Quid?	De quo?	Quare?	Quantum?	Quale?	Quando?	Vbi?	Quomodo? Cum quo?
S. Subiecta.			Deus.	Angelus.	Cœlum.	Homo.	Imaginatio.	Sensitiua,	Vegetatiua.	Elementatiua.	Instrumentatiua.
V. Virtutes.			Iustitia.	Prudentia	Fortitudo.	Temperantia.	Fides.	Spes.	Charitas.	Patientia.	Pietas.
V. Vitia.			Auaritia.	Gula.	Luxuria.	Superbia.	Acidia.	Inuidia.	Ira.	Mendacium	Incõstantia.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

iram, & quando est. I. significat verum & ejus abstractum, elementivum, æqualitatem, patientiam, mendacium & ubi est. I.
K significat gloriosum, & ejus abstractum, instrumentativum, minoritatem, pietatem, inconstantiam, & quomodo, & cum quo est. & hæc de alphabeto sufficiant, quare, &c. K.

PRIMA FIGVRA.

DE FIGVRIS, PARS SECVNDA & primum de prima. CAP. II.

Figuræ quidem in hac scientia inventæ fuere & constitutæ secundum intellectus operationes, quæ tres sunt, videlicet, scibillum omnium conceptuum apprehensio, divisio, & compositio eorundem, & discursus in eis, quæ figuræ quatuor sunt. Prima quarum intitulatur A. & est circularis sive sphærica: deserviens conversioni simplici primorum principiorum omnium, & regularum hujus sapientiæ, ut in ea manifestè apparet, quæ quidem conversio præsupponit copulationem subjecti, & prædicati. Exemplum conversionis simplicis: esse est bonum, bonum est esse: magnum est esse: esse est magnum: æter-

Ratio fig. 1. 2. 3. 4. 1. *fig. A.* 1. *Vsus.* *Conuersionis exemplum*

gnum: æternum est esse: esse est æternum, & sic dicendum est de cæteris partibus subjecti huius sapientiæ adæquati, & dicitur conversio à convertendo. Est enim conversio transpositio subjecti in prædicatum, & è converso, cuius species sunt tres, simplex videlicet per accidens, & per contrapositionem. Est autem conversio simplex, transpositio subjecti in prædicato, & è contra, manente eadem quantitate & qualitate, ut in exemplis superius dictum est; sed conversio per accidens, est illa in qua mutatur quantitas: ut dicendo, omne ens est bonum, aliquid bonum est ens, omne ens est magnum, aliquod magnum est ens: in conversione per contrapositionē fit mutatio terminorū finitorum in terminos infinitos, manente eadem quantitate & qualitate propositionis, ut dicendo ens est bonum, non bonū est non ens, vel sic, omnè non ens, est non bonum, omne bonū, est ens, & sicut exemplificatum est de bono in omni specie cōversionis: ita dicendum est de aliis partibus subjecti. Insuper in ista figura A. intellectus humanus habet indagare communicationem omnium entium scibilium. Nec non cujuslibet propositionis subjecti & prædicati communicationem & proprietates, cujuslibet eorum ut per eas ipsum quod quid est inveniri possit, quod est, quoniam in hac figura A. est aliquod generalissimum & est ipsum esse, & aliquod specialissimū, ut homo, angelus, vel bos, inter quæ intellectus humanus scalā habet ascēsus & descensus à generalissimo, ad specialissimum, quod est quoniam sub esse continetur bonum, sub bono cōtinetur ens, quoniam omne ens, est bonum, non tamen omne bonum, est ens, ut probabitur in quæstionibus figuræ A. ostendemus enim ibidem esse, quod est verbum, esse, Bonum, & tamen nō est ens, Ens enim posterius est natura, ipso esse & bono, si enim ipsum esse nō esset bonum, nisi per esse entis, sequeretur quod bonitas prioris esset per bonitatem posterioris, quod esset inconveniēs & absurdum, quia bonitas primi principii esset communicata à bonitate principiati & multa alia incommoda sequerētur ad istam positionem. Quare esse & bonū præcedunt ipsum ens, & ens nō est bonum nisi à bonitate ipsius esse quod est primum omnium rerum principium, & esse non est bonum, nisi per suammet essentiam quæ est communicativa cuilibet enti, quare, &c. Sub ipso ente verò est substantia, sub qua immediatè est corpus. Sub quo collocatur vivens, sub viventi animal, sub animali collocatur rationale, sub rationali collocatur homo vel angelus. Quare palam est quod intellectus humanus habet scalam ascendendi à specialissimo ad generalissimum multa colligendo, & à generalissimo ad specialissimum multa dividendo per differentias contrarias, genera, ut ens, quod dividitur per

simpliciter

Conversio.

1. Conversio simplex.
2. Conversio per accidens.
3. Conversio per contrapositionem.

2. Vsus.
3. Vsus.

ſimpliciter & ſecundum quod, vel bonum quod dividitur per creatum & increatum. Ens ſimpliciter ſumptum non eſt niſi ſubſtantiæ quæ dividitur per corporeum & incorporeum, & corpus dividitur per animatum & inanimatum, & animatum, dividitur per ſenſibile & inſenſibile, & ſenſibile quod eſt animal, dividitur per rationale & irrationale, ſed rationale ſubdividitur per diſcurſibile & non diſcurſibile, & rationale diſcurſibile eſt ipſe homo, ſed rationale non diſcurſibile, non eſt niſi angelus: aſcenſus autem fit in iſta figura per unionem generis cum differentiis uſq; ad generaliſſimum genus. Hæc autem figura fuit ſpherica poſita in hac arte propter cauſas duas, prima ut ſit omnium ſcibilium capaciſſima: ſecunda cauſa eſt, ut melius deſerviat acceſſui, & receſſui qui per operationem fiũt intellectus. Et hæc figura in ſua prima diviſione in tres dividitur æquales partes ad dandum nobis intelligere quod quicquid eſt in ſubſtantiis abſtractis, & maximè in eſſentia divina ſunt ſecundum unam æqualitatem. In ſecunda autem diviſione dividitur in novem partes æquales, ad dandum nobis intelligere, quod ſignificatum cuiuslibet partis eſt convertibile cum ſignificatu alterius partis, ut in proprio loco oſtendetur poſtea. Nomina autem iſtarum novem partium ſunt à nomine novẽ litterarum alphabeti. Namq; prima pars intitulatur. B ſecunda intitulatur C. tertia D. quarta E. quinta F. ſexta G. ſeptima H. octava I. & nona K. Et hæ partes vocantur ſpaciola, ut manifeſtum eſt in ipſa figura A.

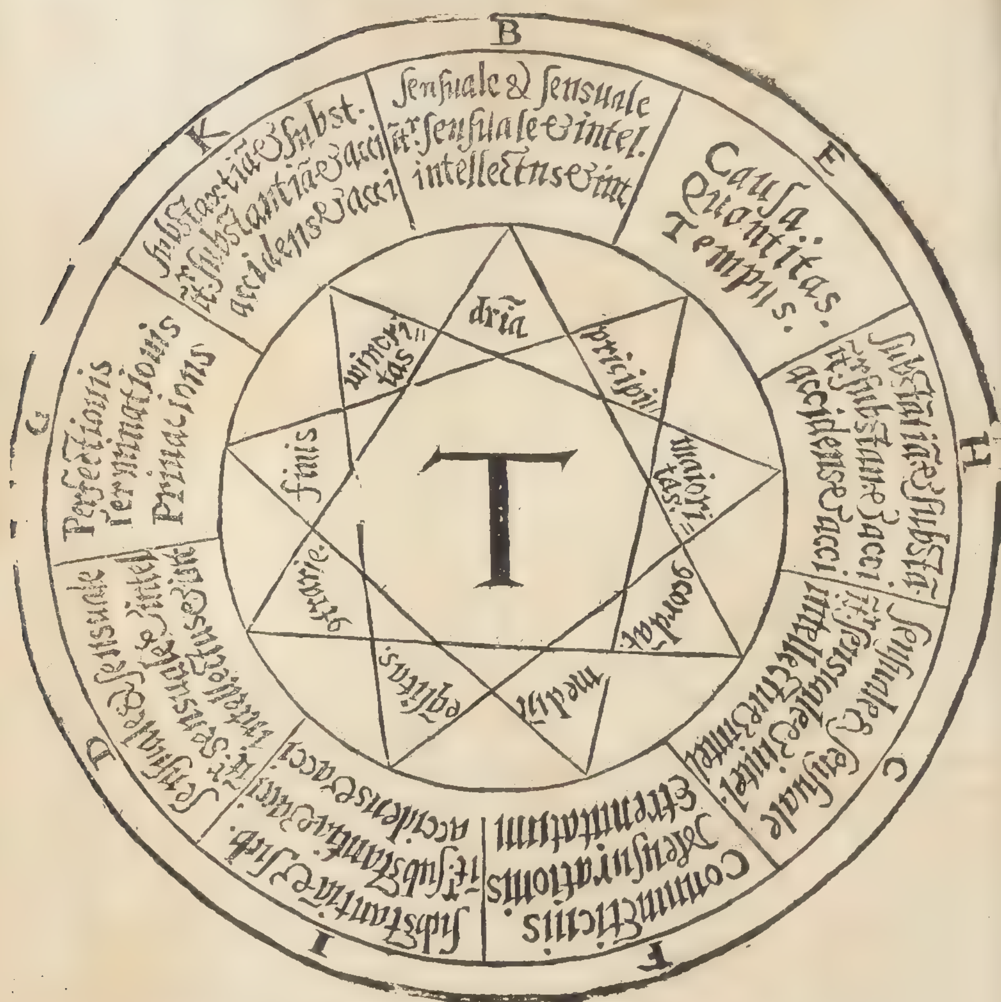
Cur hæc fig. orbicularis.

Diviſio huius figuræ.

Spaciola.

SECVN-

SECVNDA FIGVRA.

DE FIGVRA SECVNDA SERMO.
CAP. III.

T. SEcunda figura necessaria in ista sapientia est intitulata T. ad significandum nobis in ipsa esse tres triangulos, quorum quilibet est generalis, quod est: namque primus, est triangulus differentiæ, concordantiæ & contrarietatis & dicitur generalis etiam eo quod omnia comprehendit scibilia. Nam quicquid est aut est in differētia aut in cōcordantia, aut in cōtrarietate: & extra hæc nihil est. Et notandum est, quod quilibet angulus hujus trianguli primi, tres comprehendit species. Namque differentia comprehenditur primo inter intellectuale & intellectuale: ut inter deum, & angelum: vel inter unum angelum, & alium, ut inter Michaelem, & Raphaelem, & Vrielem,

1. Triangulus. *Amplitudo eius.* *Species angulorum huius trianguli.* *2. Differentiæ species.*

& Vrielem & Gabrielem. Secunda differentia compræhenditur inter sensuale & intellectuale, ut inter animam & corpus. Tertia verò differētia huius anguli est inter sensuale & sensuale: ut inter lapidem & lignū, & sicut exemplum datū est de speciebus huiuscemodi anguli differentiæ, ita exemplificandū est de speciebus aliorum duorum angulorum videlicet, concordantiæ & contrarietatis suo modo. Et notandum est secundo, quod secūdus triangulus est principii, medii & finis, qui etiam omnia scibilia compræhendit, quod est: namq; quicquid est, aut in genere principii, aut in genere medii, aut in genere finis, & extra hæc tria genera nihil est. Patet quoniā in genere principii sunt quatuor genera causarū, & genus substantiæ & per tempus & quātitatem alia novem prædicamēta distincta à prædicamēto substantiæ, quare palam est, quod quicquid est extra hæc, nihil est, in angulo verò medii sunt etiam tres species, videlicet medium coniunctionis, videlicet medium inter subjectum & prædicatū, patet, quoniam homo non potest esse animal nisi per mediū vitæ nec vivens nisi per medium corporis. Nec potest esse corpus nisi per medium substantiæ, nec potest esse substantia nisi per medium entis simpliciter. Nec potest esse ens simpliciter nisi per medium boni, neque potest esse bonum nisi per medium ipsius esse, hæc enim omnia priora sunt ad hominem, & sicut dictum est de homine, ita dicendum est de cæteris suo modo per ascensum. Secunda species huius anguli est medium mensurationis sicut centrū circuli, quod existit æqualiter ab omnibus partibus circunferentiæ: & similiter actus est medium inter agentem & agibile, & similiter amare est medium inter amantē & amatum. Tertia species est medium extremitatum, ut linea quæ est medium inter duo puncta, & iste angulus est scala ascensus & descensus per omnia entia suo modo quod est, quoniā essentia & cōmunicationes sunt mediæ extremitatū quod est, quoniam essentia bonitatis est medium inter magnitudinē & durationem, habens in se bonificare suum existens in medio bonificantis & bonificabilis, quæ mutuo coniunguntur in bonificare sicut amās & amabile in amare, quæ tria scilicet amās amabile & amare sunt una amabilitas indivisa sicut bonificabile & bonificare sunt una bonitas indivisa. Et hæ tres species est scala ascendendi & descēdēdi ad inveniendū mediū inter omnia scibilia entia. Pari etiam modo dicendum de angulo finis. Namq; finis est esse, in quod efficiens quietat omnia entia in terminū ad quē, qui finis sub se tres cōtinet species, videlicet finē privationis, finē terminationis, & finem causalitatis. exemplū primæ speciei est mors: q̄ est privatio vitæ, sed finis terminatiōis ē sicut termin⁹ regni, vel pūcta q̄ finis terminatiōis lineę &

2 differentia species.

II. Triangul. Amplitudo eius.

1. species Principii.

2. species medii

1. Medium coniūctionis.

2. Medium extremitatū

Scala.

3. De fine. Species eius.

Finis privationis.

3. *Finis causalis.* superficies quæ est finis terminationis corporis, exemplũ finis causalitatis est Deus: qui est omnium causarum finis in abstractis, sed in concretis est ipse homo, & hic angulus est eodẽ mo-
III. Triangulus. do scala opificis ut supra, ascensus & descensus. Tertius trian-
Amplitudo. gulus est triangulus maioritatis, æqualitatis, & minoritatis, qui est etiã generalis ad omnia scibilia entia suo modo, patet, quoniam omne quod est, aut est in genere maioritatis, aut in genere æqualitatis, aut in genere minoritatis, & nihil est extra hæc tria genera, quoniam nullum est dare ens quin illis sub aliquo istorum trium generum. patet; quoniam sub genere majoritatis est substantia, & sub genere minoritatis est accidens, ex quo enim apparet apertè quod quicquid est aut est substantia, aut
1. accidens: & extra hæc nihil est. Et notandum est quod angulus
Species maioritatis. majoritatis tres comprehendit species, videlicet majoritatem substantiarum tantum, majoritatem accidentium tantum, &
Exemplum primæ speciei maioritatis. maioritatem substantiarum & accidentium: exemplum primæ speciei est substantia cœli, quæ est maior quàm sit substantia i-
Exemplum secundæ speciei. gnis, & substantia hominis quæ est maior in bonitate quã sit substantia Elephantis. Sed exemplum secundæ speciei est, sicut intelligere, quod est accidens maius, quàm sit credere, sive sen-
3. Speciei exemplum. tire. Exemplum tertiæ speciei est sicut substantia quę est maior ipso accidente. Et sicut dictum est de speciebus maioritatis tribus, ita dicendum est de tribus speciebus minoritatis: quod est,
2. *Species minoritatis.* quoniam sunt relativa. Angulus quidem æqualitatis tres sub se continet species, videlicet æqualitatem substãtiarum, æqualitatem accidentiæ, & æqualitatem substantiarum & acciden-
3. *Species æqualitatis.* tiæ. Exemplum primæ speciei est æqualitas duorũ individuorũ speciei humanæ ut puta, Socratis & Platonis: quæ sunt substãtiæ, æquales in homeitate & rationalitate. sed exemplum secũdæ speciei est æqualitas inter intelligere, & velle, sive amare.
2. Exemplum verò tertiæ speciei est æqualitas substantiæ & suæ
3 propriæ passionis Verbi gratia ut æqualitas inter hominem, &
Scala. risibilitatem. Et hic angulus est similiter scala opificis per quã ipse ascendit, & descendit per omnia entia scibilia ut in aliis tri-
Fig. huius utilitas ad fig. A. angulis dictum est. Notandum est primo quod hæc figura, est primæ figuræ A. deserviens, patet. Namq; per differentiam distinguitur bonitas à magnitudine, sive bonum à magno & è cõ-
Distinctio triangulorum per colores. tra: & per concordantiam uniuntur omnes partes esse ad invicem, & fiunt generationes per eam & per contrarietatem corruptiones, quare, &c. Notandum est insuper quod hæc figura. T. continet novẽ litteras quarũ tres sunt viridis coloris; videlicet B. C. D. Ad significãdũ nobis q̃d earũ triãgulus debet esse viridis, & alias tres habet literas E. & F. G. rubei coloris significãtes earũ triangulũ esse rubei coloris, ad dandũ nobis intelligere quod

quod ipsarum triangulus debet esse rubeus, cæteræ verò tres literæ contentæ in hac figura sunt crocei coloris, ad significandum suum triangulum simile esse in colore eis, quæ tres literæ sunt H.I.K. ex quibus omnib. habetur quod figura T. continet tres diversorum colorum angulos esse, quorum oblivioni multum resistit. Notandum est & * secundo, quod hæc figura T. in se compræhendit genera scibilium novem quorum unumquodq; omnia continet entia, licet genus differentiæ sit cæteris generib. generalius, quod est, namque de pluribus differentia prædicatur quam concordantia & contrarietas. Patet, quoniam Socrates & Plato distinguuntur realiter & tamē sunt idem in specie, sive formaliter, & similiter Deus & angelus distinguuntur realiter, & formaliter, & tamē in eis nulla est contrarietas. Pari etiam modo stellæ distinguuntur: & tamen in eis nulla est contrarietas. differentia præterea est causa pluralitatis quoniam separat, & distinguit. & concordantia unitatis causa est: quoniam in uno esse plura & ponit, & unit. Sed contrarietas corrumpit & dissolvit, & propterea inquit Democritus, Lis in entibus est à contrarietate, & amicitia in eis est cōcordantia, & notandum est * tertio quod sicut triangulus viridis consistit in subjecto naturaliter: ita humanus intellectus moraliter est discursivus distinguendo, concordando, assentiendo, vel dissentiendo, per omnes suas species, videlicet differentiæ, concordātiæ, & contrarietatis. & quoniā differentia generalior est objectivè cæteris generibus, ut exemplificatū est, & propterea quādo intellectus humanus cōtrahit se à primo gradu scalæ ad sensuale: tunc non est omnino generale, nec omnino speciale, sed quādo descēdit ad individuū; tūc est simpliciter speciale. Exēplū primi est cū dicitur differentia inter intellectuale, & intellectuale, ut inter Deum & angelum: exemplum secundi est, cū dicitur differentia inter intellectuale, & sensuale, ut inter animam & corpus, vel inter substantiam & accidens. Exemplū tertii est quando dicitur differentia est inter sensuale, & sensuale, ut inter lapidem & lignum, vel inter accidens, & accideus, quādo differentia dicitur esse inter Platonē, & Ciceronem: tunc est particularis. Quare, &c. Et hæc exempla debent dici in omnib. cæteris triāgulis suo modo. Et notādū est ultimo quod hæc figura A. ponēdo differētiā inter bonū & magnū, inter bonum & æternū, inter bonū & potētē: & sic de cæteris significatis in figura A. & per concordantiam similiter congregat unū quodque prædictorū in uno esse, & per contrarietatem segregat partē, à partibus, & separat. Et sic de aliis partib. esse suo modo, dicendū est, insuper per differentiam intellectus humanus distinguit

[Margin notes: III. Observatio. * Tertio. — IV. Observatio. * Quarto. — 1. — 2. — 3. — V. Observatio.]

in ipsa essentia bonitatis B bonificativum à bonificato & à bonificare. & sic de aliis dicendum est suo modo. & hæc de secunda sufficiant.

TERTIA FIGVRA.

BC	CD	DE	EF	FG	CH	HI	IK
BD	CE	DF	EG	FH	GI	HK	
BE	CF	DG	EH	FI	GK		
BF	CG	DH	EI	FK			
BG	CH	DI	EK				
BH	CI	DK					
BI	CK						
BK							

DE FIGVRA TERTIA SERMO. CAP. IV.

TErtia verò figura est composita ex duabus primis videlicet figura A. & figura T. ad significandum quod quicquid est implicatum in eis, est implicitum in ista tertia, quod est: namque B quod est in prima figura, æquivalet B. huius: tertiæ figuræ, & similiter B. secundæ figuræ, æquivalet B. tertiæ, & sicut dictum est de B. ita dicendum est de cæteris literis alphabeti huius doctrinæ. Et notandum est: quod hæc figura constituitur ex triginta sex figuris quadrangularibus ut patet in ea apertè, quarum quælibet multa in se comprehendit scibilia, ac diversa significata habentia: per duas literas in qualibet earum contē... ut patet quia in quadrato B C. multa intellectus cōprehē... significata quod est, quoniam B huius tertiæ figuræ significat ...tum & eius abstractum, differentiam, Deū, Iustitiā, avaritiam. & C. huius similiter quadranguli significat magnitudinem, & eius abstractum, concordantiam, angelum, prudētiā, gulam

gulam,& quid eſt,& ſicut dictum eſt,de quadrato B.C.Ita dicẽdum eſt de cæteris figuris quadrágularibus in ea contentis ſuo modo.Importat inſuper unum quodque quadratum hujus figuræ ſubjectum & prædicatum,cujuslibet propoſitionis huius ſapientiæ.ut intellectus humanus habeat inquirere medium inter ſubiectum & prædicatum:verbi gratia,ut inter bonum,& magnum, cum quo coniunguntur.Quorum medium eſt ipsũ concordans,ut arguendo ſic, omne concordans eſt bonum,omne magnum eſt concordans, ergo omne magnum eſt bonũ, omne magnum eſt concordans,ergo omne magnum eſt bonũ, & ſic dicendum eſt de cæteris ſignificatis uniuſcuiuſq; quadrãguli contenti in hac figura tertia:unde per hoc quadrangulũ B. C.intellectus humanus cognoſcit bonum habere magnam differentiam & in concordantiam in tantum, ut efficiatur prædicabile,de angelo,de cœlo, de homine, & ſic de cæteris partibus ſubjecti huius ſapientiæ. Amplius per hoc quadratum ſignificatum eſt intellectui humano, quod quælibet pars ſubiecti applicatur cuilibet parti eiuſdẽ, verbi gratia ſignificata litteræ D. applicantur ſignificatis litteræ C.D. & ſignificata C. applicãtur ſignificatis B D ut in figura eſt manifeſtum. Finis gratia cuius iſta figura continet triginta ſex figuras quadrãgulares,eſt: quia intellectus humanus in omnibus partibus ipſius eſſe,cognoſcit ſe poſſe formare multas quæſtiones,& rationes deducere, ab ipſis partibus ipſius eſſe, * multas verbi gratia,bonum eſt magnum,bonum eſt durabile, bonum eſt potens, bonum eſt ſcibile,bonum eſt amabile,bonum eſt virtuoſum, bonum eſt verum,& bonum eſt glorioſum & ſimiliter dicendum eſt de cõbinatione boni,cum terminis ſecundæ figuræ, verbi gratia,bonum eſt diſtinguens,bonum eſt concordans, bonum eſt cõtrarians, bonum eſt principians, bonum eſt mediansibonum eſt finiens,bonum eſt maiorificans,bonum eſt æquans, & bonum eſt minorificans.Et ſicut exemplificatum eſt de combinatione boni ſignificati per B.ita exemplificandum eſt de omnibus aliis per totum alphabetum in figuris ſuo modo. Quare, &c. Et notandum eſt quod conditio huius tertiæ figuræ eſt, quod unum quadratum eius eſt in concordantia cum alio, verbi gratia quadratum B. C. & ſic de aliis cum ſimili conditione ſe cõcordant ad generandum ſapientiam in intellectu humano. Quare, &c.Et notandum eſt inſuper quod hæc figura deſervit operationi ſecundæ intellectus, cuius proprium eſt componere,& dividere.Exemplum primi,omne bonum eſt Iuſtum, Exemplum ſecundi, nullum bonum eſt avarum, & hæc ſufficiant de tertia figura.

2. Vſus.

Exemplum.

3. Vſus.

Exemplum

4. Vſus.

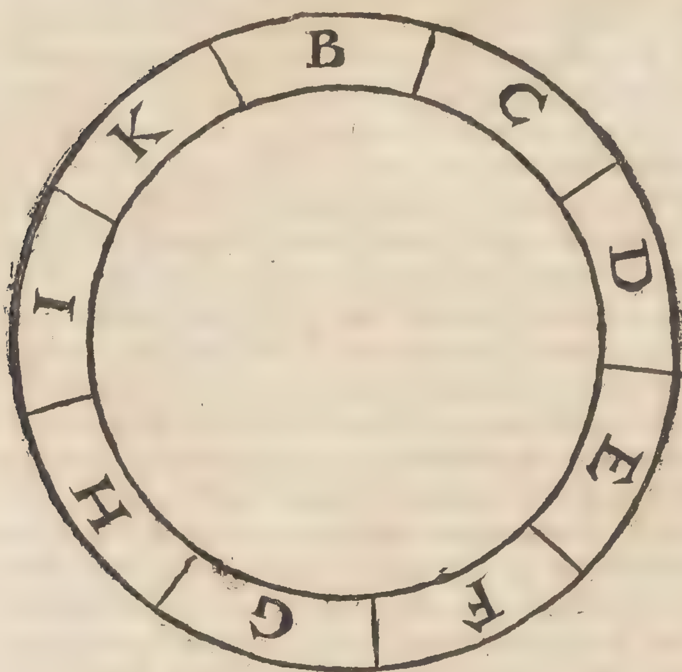
Finis numeri huius fig. proſelidiorũ.

** Multis.*

Quadratorũ ſeu proſelidiorũ huius fig. mutua affectio.

Vſus huius fig. proprius.

QVARTA FIGVRA.

DE FIGVRA QVARTA SERMO. CAP. V.

3. Circuli seu orbes. *Cur 1. immobilis cæteri contra.* *1. Reuolutio.* *2. Revolutio.*

QVarta figura componitur ex tribus circulis, quorum maior immobilis est: reliqui duo mobiles, ut in ipsa figura manifestè apparet. Causa verò gratia cuius hi duo sunt mobiles, & ille primus immobilis, est ad significandum quod omnes propositiones voluuntur sub maxima dignitate, quæ semper uno & eodem modo se habet, & propterea hic primus circulus major huius figuræ attribuitur ei. Namque per motum circuli medii C. ponitur sub B. circuli immobilis & per motum circuli minoris D. inferior ponitur sub C. medio & sic formantur novem spaciola. Quorum primum est B.C.D. & secundum est C.D.E. & sic de cæteris ut in figura manifestum est. demum E minoris circuli quando ponitur sub C. medii circuli tunc formantur alia novem spaciola, videlicet B.C.E. pro primo spaciolo, & C.D.E. pro secundo, & sic de aliis, quod est; quoniam omnes aliæ literæ minoris circuli efficiuntur diversæ cum B. circuli immobilis, & cum C. circuli mediocris, & hoc factum est ad significandum nobis quod C. est medium inter B. & D. namque B. & D. participant ad invicem per significata C. & sic de aliis spaciolis. & sicut per media spaciolorum intellectus humanus venatur cõclusiones necessarias iterum discutitur etiã

per B.

per B. circuli maioris, cum D. circuli mediocris, & sic de aliis literis alphabeti circuli minoris mutando ipsas literas à B. circuli immobilis, vsquequo pervenerit ad I. circuli mediocris, & ad K, circuli inferioris Et hoc modo formabuntur ducenta, & quinquaginta duo spaciola per quæ multiplicantur entia scibilia apud intellectum humanum. Ex quibus apparet quod hæc figura quarta generalior est tertia figura patet; quoniam in quolibet spaciolo tres sunt literæ, & in tertia figura duæ tantum; propter quod opifex huius methodi generalior est per istam quartam figuram quam sit per tertiam: quia per hanc figuram quartam magis abundat in mediis quam per ipsam tertiam, quare, &c. Notandum est præterea proprietatem huius figuræ quartæ esse ad serviendum postremæ operationi intellectus humani quæ operatio discursus nuncupatur. Namque opifex huius sapientiæ applicat, per istam figuram significata literarum in ea contentarum ad propositum suum, secundum quod sibi videtur magis conveniens, quod est, quoniam formato spaciolo de tribus literis statim respicit intellectus significata ipsarum subiecti & prædicati, & convenientia inter vnũ & aliud, & quæ ab eis aliena sunt, & evitando semper inconvenientia, Ex quibus apparet quod intellectus per istam figuram magnam scientiam acquirat comprehendendo in ea multas rationes ad vnam conclusionem, &c. Et notandum est insuper quod oportet has quatuor figuras scire & corde tenere, alioquin ista sapientia non esset docibilis. Nec vllo modo quis poterit vti ea in aliquibus scientiis vel artibus. Qui autem perfectè habituatus fuerit in his figuris quatuor, sciet solvere omnes quæstiones sibi propositas, quare, &c.

3. Revolutio.

252. prosolidia huius evat..

Fig. hæc generalior quam tertia

Vsus præcipuus huius figuræ.

Necessitas ediscendæ huius fig. & præced. triũ.

DE QVIDITATIBVS PARTIVM subiecti pars tertia.

CAP. VI.

QVoniam, quidem primi animi conceptus, qui in hac sapientia vsitantur, sunt vnum, esse, verum, bonum, qui conceptus etiam transcendentia vocantur. Et dicuntur conceptus primi animi eo quoniam sunt per se nota apud intellectum, & nemo est sanæ mentis qui possit eos negare. Non negando esse rerum omnium ex quibus quod est credimus, quod primus animi conceptus sit ipsum esse, quod est genus generalissimum omnium entium, quod sub ratione inseparabilitatis à rebus credimus indubitanter adæquatum subiectum esse huius sapientiæ Kabbalæ: contraria autem horum quatuor antedictorum sunt nihil, falsum, multitudo, & malum. Nec non esse, &

Primi animi conceptus 4.
1. Vnum.
2. Esse.
3. Verum,
4. Bonum.
Esse seu τὸ εἶναι.
subiectum adæquatum est huius scientia.

Contraria primorum conceptuum.

impossibile, qui termini omnino alieni sunt ab hac methodo propter multitudinem. Et quoniam esse communius est necessario & æterno, quia omne necessarium est esse. Non tamen omne esse est necessarium, & similiter omne æternum est esse, non tamen omne esse est æternum, & eodem modo dicimus de ente & bono, omne enim ens est bonum, & tamẽ nõ omne bonum est ens, quod est, quoniam Deus est bonus, & tamen Deus non est ens, quia Deus est verbũ, & verbũ non potest esse ens, quare bonum non convertitur cum ente, quoniã cõmunis est omni ente: relictis igitur terminis significantibus esse divinum, dicimus quod esse est communius cæteris omnibus, & per se notum, & nõ eget declaratione, tamen partes eius hic declarantur: vnde bonum consideratũ in hoc negotio est esse gratia cuius omnia bona sunt. Igitur non inest bono nisi vt agat bonum: quare esse bonificans nõ est nisi bonũ. Magnũ est, esse gratia cuius omnia sunt magna. Non inest ergo magno nisi vt agat magnum. Quare esse magnificans est magnum, & propterea non inest ei nisi magnificare. Durans est esse gratia cuius omnia habent durationem, quare esse durificans est durans & æternum. Non inest igitur æterno nisi æternificare, aut secundum esse individuale, aut secundum esse speciale. Potens est esse gratia cuius omnia sunt potentia, quare esse potentificans cuius proprium non est nisi potentificare. Sapiens est esse gratia cuius omnia sunt scibilia; quare esse sapientificans non est nisi sapiens, cuius proprium non est nisi sapientificare. Volens, est esse, gratia cuius omnia sunt volentia: esse igitur voluptuosificans, non est nisi volens. Virtuosum est esse, gratia cuius omnia sunt virtuosa, esse igitur virtuosificãs, nõ est nisi virtuosũ, ei⁹ propriũ nõ est nisi virtuosificare. Verũ est esse, gratia cuius omnia sunt vera: est igitur propriũ veri verificare, quare esse verificans non est nisi verum. Gloriosum, est esse gratia cuius omnia sunt gloriosa, atq; delectabilia. Esse igitur gloriosificans, non est nisi gloriosum, proprium cuius, non est nisi glorificare. Hæc enim sunt partes esse quod est huius sapientiæ subiectum adæquatum quæ partes ei attribuuntur. Quare, &c.

Partes τοῦ εἶναι. *B. Bonum.* *C. Magnum.* *D. Durans.* *E. Potens.* *F. Sapiens.* *G. Volens.* *H Virtuosũ.* *J. Verum.* *K. Gloriosũ.*

DE QVIDITATIBVS PRIMORVM PRINcipiorum. CAP. VII.

Principia prima huius artis.

PRima huius sapientiæ principia sunt abstracta partium subiecti quæ sunt, bonitas, videlicet magnitudo, duratio, potestas, sapientia, voluntas, virtus, veritas, & gloria. Sicut enim essentia sive essentieitas est abstractum de esse, quoniã est actus eius, & sua profectio, ratione cuius esse non agit, nisi esse: ita & bo-

& bonitas est actus & perfectio boni, ratione cuius bonum non *B. Bonitas.*
agit nisi bonum. Et similiter magnitudo est actus & profectio *C. Magnitudo.*
magni, ratione cuius magnum non agit, nisi magnum, vnde
bonitas & duratio, per ipsam magnitudinem magnæ sunt, ambientes omnes extremitates, & per totum creatum penetrantes. Duratio, sive permanentia, est actus & perfectio permanentis ratione cuius permanens non agit nisi permanentem. Potestas sive potentietas est actus, & perfectio potentis ratione cuius potens non agit nisi potentem & per ipsum agunt omnia, regunt ad invicē, vnum resistendo alteri. Sapientia sive sapientieitas est actus & perfectio sapientis ratione cuius sapiens non agit nisi sapientē; & per ipsam omnia sunt scibilia. Voluntas est actus & perfectio volentis ratione cuius volens non agit nisi volentē, & per ipsam voluntatem omnia sunt amabilia. Virtus est actus & perfectio virtuosi, ratione cuius virtuosum nō agit nisi virtuosum. Veritas est actus veri & perfectio, ratione cuius verum non agit nisi verum, & per ipsam bonitas, magnitudo, æternitas: *præstans sapientia, voluntas, & virtus: facta sunt intellectus obiecta, simul cum ipsa gloria. Quare gloria est actus & perfectio gloriosi ratione cuius gloriosum, non agit nisi gloriosum, & per ipsam omnia sunt delectabilia: in quibus quiescunt omnia. Differentia est actus & perfectio differentis: ratione cuius differens non agit nisi differentem: & per ipsam differentiā omnia sunt distincta & clara. Concordantia est actus, & perfectio concordantis, ratione cuius concordans non agit nisi concordantem: & per ipsam concordantiam omnia conveniūt in vnum, bonum, magnum, permanēs, potēs, &c. attributa quæ in vnū esse cōveniunt. Cōtrarietas est mutua repugnātia quorundam ob diversos fines, vel contrarietas est actus, & perfectio contrariantis, ratione cuius contrarians non agit nisi contrarians, & per ipsam omnia sunt corruptibilia. Principium est esse præcedens omnia per intrinsecam eius rationē alicuius proprietatis, & dicitur hoc principium de causa, de tempore & de quantitate. Medium est subiectum in quo finis influit principio, & principium refluit fini. Finis est terminus in quo omnia principia quietantur, & per ipsum bonitas, magnitudo, æternitas & cætera attributa quiescūt in esse vno. Maioritas est imago immensitatis, bonitatis, magnitudinis, durationis, potestatis, sapientiæ, voluntatis, virtutis, veritatis, & gloriæ, & per ipsā bonum, magnum, & huiusmodi sunt altiora cæteris entibus in perfectione. Quare, &c. Æqualitas est subiectum in quo terminus cōcordantiæ, bonitatis, magnitudinis, permanētiæ, &c. quiescit. Sed minoritas est ens circa nihil: & hæc sufficiant de quiditatibus principiorum huius sapietiæ kabbalæ, quæ prin-

D. Duratio. *E. Potestas.* *F. Sapientia.* *G. Voluntas.* *H. Virtus.* *I. Veritas.* ** Potestas.* *K. Gloria.* *Fig. 3.* *L. Differentia.* *D. Contrarietas.* *E. Principium.* *F. Medium.* *G. Finis.* *H. Maioritas.* *I. Æqualitas.* *K. Minoritas.*

Necessitas huius artis cipia cum suis quiditatibus minime ignorari debent, alioquin sapientia hæc non esset cognoscibilis, quare, &c.

DE REGVLIS NECESSARIIS PARS quarta primi tractatus.

CAPVT VIII.

X. Regula. HVius autem negotij regulæ maximè necessariæ sunt numero decennario videlicet, vtrum, quid, de quo, quare, quantum, quale, quando, vbi, quomodo, & cum quo. Primum quod est vtrum, vel an attribuitur B. & quid attribuitur C. & de quo attribuitur D. & quare attribuitur E. & quantum attribuitur F. & quale attribuitur G. quando attribuitur H. & vbi attribuitur I. & quomodo & cum quo attribuitur K. Quarum regularum species sunt numeri * quinquagenarii: Namque B. sub se tres continet species, videlicet dubitatio, affirmatio, & negatio. & litera C. continet quid est, quid habet in se, quid est in alio, quid habet cum alio, & sic species C. quatuor sunt. Sed D. sub se continet tres species, videlicet à quo de quo, & cuius est. E litera continet duas sub se species, videlicet formaliter & finaliter. Sed litera F. alias duas sub se continet species continuativè & discretivè. Litera G. sub se etiam duas comprehendit species, videlicet quale quid & quale communicatum: vel propriè & appropriatè. Sed litera H. sub se xv. comprehendit species, videlicet, quatuor species literæ C. cum & tres species literæ D. & octo species literæ k. & hoc factum est, quoniam essentia temporis longè est difficilis ad intelligendũ, & propterea regula H. applicanda est ad species regulæ C. & D. & K. & similiter regula literæ I. continet sub se omnes species regularũ C. D. & K. & regula literæ K. sub se duo comprehendit genera regularũ; videlicet genus modalitatis regulæ, & genus instrumentalitatis, vt in suis exemplis ostendetur, quare, &c. Et quoniam quidem circa nihil & simpliciter esse nulla cadit dubitatio. Namque nihil in nobis nullius admirationis causa est, & simpliciter esse est de se manifestum Et propterea nulla eget demonstratione, neq, in se vllam comprehendit dubitationẽ, quod est, quod nemo est sanæ mentis qui possit negare ipsum esse, sicut in prooemio huius probatum est, & propterea dicimus quod omnes dubitationes non possunt contingere nisi mediis inter hæc duo, videlicet simpliciter esse, & ipsum nihil; habet autem per hoc ipsum vtrum dubitationẽ, & firmationẽ, & negationẽ possibile: secũdum æqualitatẽ supponente quod intellectus nõ sit alligatus cũ credere. Quod quidẽ credere non est nisi actus intrinsecus ipsius intellectus, sic est ipsum intelli-

Marginal notes: ** 54. præcise illud autẽ rotunde seu crasse.* *B. species 3.* *C. species 4.* *D. species 3.* *E. species 2.* *F. species 2.* *G. species 2.* *H. species 15* *Causa amplitudinis huius regulæ.* *I. species 15.* *K. species 8.* *Ratio & ordo reg. B. eiusdemq; specierum.* *Credere.*

telligere; & propterea intellectus concipit tantum illam partem dubii cum qua ipse potest intelligere, supponendo, verũ prædicari de ea, Regula autem C. continet primo diffinitionẽ rei quiditativam; verbi gratia; si quæratur, quid est ens? respondendum ei quod est primum creatum, vel si quæratur, quid est intellectus humanus? respondendum est ei, quod ipse est potẽtia animæ cujus proprium est intelligere. Secunda species regulę C. est, quid habet in se; vt si quæsitũ fuerit, quid habet in se ens? respondendum ei quod habet entitativum, entitatum, & entitare, vel si quęsitum fuerit de intellectu; quid habet in se? cui respondendum est; ipsum habere intellectivum intellectũ & intelligere, petendo de intellectu quid si esset sine ipsis? * si esset ociosus in natura? cui dicendum est, quod sic. Tertia species regulæ C est quid est in alio? vt dicendo; quid est intellectus in alio? cui respondendum est, quod ipse est bonus intelligens in bono, vel in bonitate; & magnitudine, magnus intelligens; & in duratione durans; & in potestate potens: & in sapientia sapiens: & in voluntate volens; & in virtute virtuosus; & in veritate verus; & in gloria gloriosus & sicut exemplum datum est de ipso intellectu per quatuor species regulæ C. ita exemplificãdum est de omnibus cæteris scibilibus comprehẽsis in figura A. Quarta species regulæ C. est quando quæritur quid habet cum alio? Vt cum quæritur de ente quid habet cũ alio respondendum est ei quod ipsum habet cum bonitate, bonificare, & cum entitate, entiare. Et similiter de intellectu quęrendum est: quid habet cum alio? cui respondendum est quod cum intellectivo habet intelligere, & credere. Regula autem D. est quando quæritur de intellectu, de quo est? cui respondẽdum est quod ipse est de propriis correlativis essentialibus: videlicet de suo intelligibili. Et de suo intelligere. Secunda species regulæ D. est quando quæritur à quó est ens? vel à quo est intellectus? cui respondendum est, quod ipse est à suo proprio esse formali, & materiali. Tertiò regula D. est quando quęritur de intellectu, cujus est? cui respondendum est, quod ipse est hominis, tãquam pars sui totius, vel essentia ejus. Sed regula E. est quando quæritur quare est intellectus finaliter? cui respondendum est, quod ipse est, propter intelligere veritatem omnium scibilium. Secunda regula est, quando quæritur quare est intellectus formaliter? cui respondendum est, quod ipse est per proprium intellectum & intellectivum, per intelligere. Regula literæ F. sub se habet duas species, videlicet, quantum continuativè, vt quando quæritur de intellectu, quantus est, cui respondẽdum est, quod ipsę est tantus, quantus abstractivè potest esse.

Marginal notes: 1 Species reg. C. — 1 Exemplũ. — 2. Exemplũ — 2. Species. — 1. Exemplũ — 2. Exemplũ — * an non, seu nonne — 3. Species. — 1. Exemplũ — 4. Species. — 1. Exemplũ — 2. Exemplũ — 1. Species reg. D. — 2. Species. — 3. Species. — 1. Species reg. E. — 2. Species. — 1. Species. reg. F.

2. Species. Non autem punctualiter, neque linealiter. Secunda regula litteræ. F. est, quando quæritur discretivè quantus est intellectus: cui respondendum est, quod ipse est trinus essentialiter. Patet quoniam constat ex tribus correlativis intrinsecis in quibus sua tota essentia est distributa, & substentata: quæ sunt intellectivum, intelligibile, & intelligere: cum quibus efficitur theoricus, & practicus, generalis & particularis. *1. Species. reg. G.* Sed prima species regulæ G. est quando quæritur de intellectu qualis est essentialiter? cui respondēdum est, quod ipse est talis, qualis est sua propria intellectueitas, & suum proprium intelligere, per propriam intelligibilitatem, inhærētem subjecto. *2. Species* Secunda species regulę G. est, quando quæritur de intellectu, qualis est accidentaliter? cui respondēdum est, quod ipse est credibilis, vel dubitabilis. *1. Species. reg H.* Sed prima species regulæ H. est prima species regulæ C. implicitè, vt quando quęritur; quando est intellectus? cui respondendum est ipsum esse tunc, quando suum esse quiditativū est,
2. vel tunc est quando suas essentiales partes habet, quę per secūdam speciem regulę C. exprimuntur, & quid est tunc, quando
3. agit in alium, & est per tertiam speciem regulę C. vt intellectus
4. practicus; & similiter possumus etiam sic respondere, ipsam esse
5. tunc, quando est agens similitudinem ejus in quo est, & possumus respondere etiam ipsum esse in ęvo, sive in essentia primitiva temporis: patet, quoniam à nullo alio tempore derivatur, sive producitur nisi ab ęvo, & se habet vt materia prima, sive forma prima, quia à nullo tempore habet dependentiam. Propterea tempus in quantum primitivum est primum esse in suo genere, quo sub continentur anni, menses, dies & horæ, & hæ responsiones sunt factæ secundum primam speciem regulæ D. Secunda species regulæ D. est quando quæritur de intellectu
6. quando est: cui respondēdum est, tunc est, quando ab alio est,
7. vel quando alicujus est. Et sic procedendum in cæteris regulis
8. Reliquarum specierum hujus regulæ præcisio. ipsius K. suo modo. Regulæ autem litteræ I. procedunt simili modo, quo procedunt regulę litterę H. nam quando fit interrogatio de aliquo simili, vt puta de intellectu, dicendo, vbi est intellectus? cui respondendum est per primam speciem regulę C & per secundam, tertiam, & quartam ejusdem, suo modo, signi-
1 Regulæ species. ficantis, vel significantę suum cōtinens, & similites per primā, secūdam, & tertiam speciem regulæ D. & per quatuor regulas modalitatis, atque instrumentalitatis, quæ sunt regulæ litteræ
Exemplū 1. k. de quibus infra dicetur: exemplū primæ regulæ C. est quan-
2. do quæritur de intellectu: vbi est? cui respondendum est, ipsum
3. esse in suo esse quiditativo, & in esse suo intellectivo, intellecto, & intelligere: & possumus etiam respōdere: ipsum esse in boni-
4. tate suæ intellectionis sui intelligibilis, & sui intellectivi, aut respondere

ſpōdere ſic, ipſum eſſe ibi in quo agit, vel cum quo agit ſuas actiones: & per primam ſpeciem modalitatis quando quæritur de intellectu, vbi eſt? reſpōdendum eſt, ipſum eſſe in ſuo modo intelligendi, generandi ſimilitudinem ſuam in alio, & ſic dicēdum eſt de aliis regulis litteræ k. ſuo modo. Regulæ autem litteræ K. ſub duobus generibus regularum comprehenduntur videlicet modalitatis, & inſtrumentalitatis. Genus modalitatis quatuor ſub ſe ſpecies comprehendit. Prima eſt quando quęritur quomodo intellectus eſt pars: Secunda eſt, quādo quęritur quomodo eſt pars in parte: Tertia regula eſt, quando quæritur de intellectu, vel de aliquo alio ente, quomodo eſt pars in ſuo toto. Quarta & vltima ſpecies eſt, quando quæritur de intellectu, vel aliquo alio ente toto, quomodo eſt totum in partibus ſuis, & quomodo tranſmittit ſimilitudinem ſuam extra ſe? cui reſpondēdum eſt, de intellectu quod ipſe tranſmittit ſimilitudinem ſuam per modum habitus ſcientifici, per quem plures res quas intelligibiles facit cum ſuo proprio intellectivo, & quod eſt ſubjectivè per motum illum per quem eſt deductus per ſpecies intelligibiles per illum motum per quem habet invenire ipſum quod quid eſt, quod eſt medium inter ſubjectum & prædicatū in figuris deſignatis multiplicantibus peregrinas abſtractiones à ſenſibus & à phantaſmatibus in ſuo proprio intelligibili caracterizando: & intelligendo eas. Secundum genus regularū litteræ k. eſt genus inſtrumentalitatis continens ſub ſe quatuor ſpecies. Prima quarum eſt, quando quæritur, verbi gratia, de virtute informativa cum quo ipſa agat? cui reſpondendum eſt, quod ipſa agit, cum informalitate ſua organizādo ſecūdum quod expedit in materia ſignata cum cœleſti calido, juncto naturali calido ſeminis aſſignati: aut* quærendū eſt, de intellectu, cum quo agat intellectiones ſuas? cui reſpondendū eſt, quod intelligit cum applicatione vnius ſpeciei peregrinæ, cum alia, ponendo eas in ſuo proprio intelligibili, ſicut lux ponit colores in ſpeculo, vel reſpondendū eſt, quod ipſe intelligit ſpecies intelligibiles cum bonitate ſuæ intellectualitatis, & cū magnitudine ſua magnificat eas, & cum differentia diſtinguit vnam ab alia, & cum concordantia vnit & componit eas, & cū cōtrarietate dividit, & repugnat lacerātibus veritatem, & ſic de aliis ſuo modo. Secūda ſpecies regulę inſtrumētalitatis eſt, quādo quæritur de aliquo ſcibili, vt quando quæritur de intellectu dicēdo, intellectus cū quo alia à ſe intelligit? cui reſpōdēdū eſt quod ipſe intelligit cū ſpecie à ſenſibus acquiſita, aut cū ſpecie infuſa divinitus. Tertia ſpecies hujus regulę eſt, quando quęritur cū quo intellectus eſt vniverſalis, vel particularis? cui reſpōdēdū eſt, quod ipſe eſt vniverſalis cū ſua abſtractiva intētionis

vniverſa-

K. Regula. ſpecies duū generum.
1. Modalitatis. 1.
2.
3.
4.
2. Inſtrumentalitatis.
1.
1. Exemplū
2. Exemplū
** cum quæritur.*
2.
3.

vniversalis potentia à pluribus rebus particularibus in phātasmate apprehensis, ponendo talem intentionem in suo vniversali intelligibili: quod est de essentia ejus, & hic est intellectus recipiens. Sed dicitur particularis quando cum vna sola specie specierum aliquod esse individuale intelligit practicando, vel memoriæ commendando. Quarta species regulæ instrumentalitatis est, quando queritur de aliquo scibili, vt puta; cū quo intellectus rerū similitudinem transmittit extra se? cui respōdendum est, quod hoc facit cum proprio intellectivo, intelligibili & intelligere, cum quib. facit species intelligibiles peregrinas esse intellectas, & per memoriam commemorabiles, & per voluntatem amabiles ad prosequendum, vel fugiendum & per istam regulam queritur de omnibus instrumentis rerum naturalium, & artificialium, tam in genere spiritualitatis, quam in genere corporalitatis, sive tam in genere abstractorum; quam in genere concretorum, quod est. Namque regula instrumentalitatis sub se omnia genera instrumentorum continet, continet quidem primo in genere concretorum, sive corporalitatis organica membra humani corporis, & qualitates primas elemētorum cum quibus agunt, & reagunt ad invicem, & hoc quantum ad instrumenta rerum naturalium. Quantum autem ad instrumenta artificialia continet omnia instrumenta artistarū vt fabri malleum, & incudem, & continet insuper in genere spiritualitatis omnia instrumenta spiritualia, & argumentationes, & omnes sermones rationales, voces animalium omnium, & cætera omnia in genere abstracti instrumenta. Instrumentū autem cum quo intellectus humanus discurrit vniversaliter, & vniversalis intelligens efficitur, est tabula sapientiæ kabbalistarum quæ ex octoginta quatuor columnis constare videtur, vt patet in tractatu de figuris in fine, quod est. Namq; ab vna quaque columna intellectus ipse abstrahit multa media probandi in omni materia scibiliū rerum, propriam passionem prædicari mōstrat de proprio subjecto in conclusione per ipsum, quod quidem in tali materia proprium per omnia principia propria insuper objectivè, & proprias regulas discurrit seu deducit, applicando cuilibet quæstioni viginti rationes declarandoq; ipsas, vt manifestum erit in quæstionibus tabulæ.

De quibus rebus per hanc regulam quaratur.

1. Instrumēta naturalia.

2. Instrumēta artificialia.

3. Instrumēta spiritualia. Tabula magna 84 columnarū, ex qua extracta est seq. generalis 7. columnarum Vsus.

DE

TABVLA GENERALIS

.I.	.II.	III.	.IV.	.V.	.VI.	VII
BCDT	CDET	DEFT	EFGT	FGHT	GHIT	HIKT
BCTB	CDTC	DETD	EFTE	FGTF	GHTG	HITH
BCTC	CDTD	DETE	EFTF	FGTG	GHTB	HITI
BCTD	CDTE	DETF	EFTG	FGTH	GHTI	HITK
BDTB	CETC	DFTD	EGTE	FHTF	GITG	HKTH
BDTC	CETD	DFTE	EGTF	FHTG	GITH	HKTI
BDTD	CETE	DFTF	EGTG	FHTH	GITI	HKTK
BTBC	CTCD	DTDE	ETEF	FTFG	GTGH	HTBI
BTBD	CTCE	DTDF	ETEG	FTFH	GTGI	HTHK
BTCD	CTDE	DTEF	ETFG	FTGH	GTHI	HTIK
CDTB	DETC	EFTD	FGTE	GHTF	HITG	IKTH
CDTC	DETD	EFTE	FGTF	GHTG	HITB	IKTI
CDTD	DETE	EFTF	FGTG	GHTH	HITI	IKTK
CTBC	DTCD	ETDE	FTEF	GTFG	HTGH	ITHI
CTBD	DTCE	ETDF	FTEG	GTFH	HTGI	ITHK
CTCD	DTDE	ETEF	FTFG	GTGH	HTHI	ITIK
DTBC	ETCD	FTDE	GTEF	HTFG	ITGH	KTHI
DTBD	ETCE	FTDF	GTEG	HTFH	ITGI	KTHK
DTCD	ETDE	FTEF	GTFG	HTGH	ITHI	KTIK
TBCD	TCDE	TDEF	TEFG	TFGH	TGHI	THIK

DE ORDINE TABVLAE.

CAP. IX.

ORdo quidem columnarum tabulæ conſiſtit in poſitione litteræ. T. namque vel iſta littera conſequitur ad B. C. D. aut præcedit, aut interponitur: vt in ipſis columnis manife- 1.
ſtum eſt. Si igitur conſequitur, dat nobis intelligere quod 2.
literæ præcedentes ſunt litteræ figuræ A. ſi autem præcedit, tunc ſignificat nobis quod litteræ ſequentes ſunt figuræ T. quæ eſt ſecundæ figuræ. Quando verò interponitur, tunc dat nobis intelligere quod litteræ antecedentes ſunt figuræ primæ, & conſequentes figuræ ſecundæ, ſive litteræ ſint duæ, vel vna. *Scopus.* Et hoc fit vt intellectus efficiatur aſſertivus, & aſcenſivus, & deſcenſivus in illis figuris, & per illas figuras ſcilicet. A. & T. procedit namq; intellectus humanus in eis à generaliſſimo genere ad ſpecialiſſimum ſpecierum. *Explicatio tab.* Et notandum eſt quod in primo ſpaciolo primæ columnæ reperitur T. ſequens B. C. D. ad ſignificandum quod tales litteræ ſunt primæ figuræ quarũ litterarũ. B. ſignificat bonũ, & ejus abſtractũ, & deũ & C.

ſignificat

significat magnum, & ejus abstractum, & angelum, & D. significat permanens sive durans, & ejus abstractum, & cœlum: sed quando T. antecedit ad illas literas tres dat nobis intelligere, quod illæ tres litteræ B C. D. sunt secundæ figuræ quarum litterarum. B significat differentiam, sive differens, & C. concordans, & ejus abstractum, & D. significat contrarians, & ejus abstractum: si vero ipsum T. interponitur, significat, sicut dictũ est, & sicut exemplum dedimus de prima columna, ita intelligas me dedisse exempla de omnibus columnis cæteris vt in tabula manifestum est.

TRACTATVS HVIVS COMPENDII EST DE fine quæsito in hac sapientia.

CAP. I.

Finis huius artis. QVoniam quidem finis quæsitus in hac methodo non est nisi docere modum cum quo coæquatur intellectus humanus cum re intellecta de vno quoque scibili: cujuscunque generis tale scibile fuerit, & hoc fit per evacuationem tertiæ figuræ, & cum multiplicatione quartæ figuræ syllogizando, demonstrandoq; proprias passiones cujuslibet subjecti per sua immediata, & propria principia & causas, cum diffinitionibus subjectorum quæ in hac secũda parte posita sunt sub literis Alphabeti. *Subdivisio. 2. &c.* *Evacuatio tertia fig.* Evacuat namque intellectus ab vno quoq; quadrangulo tertiæ figuræ entia significata per literas illas applicando ea ad propositum, & per hũc modum intellectus humanus efficitur applicativus, investigativus, atque intentivus. *Evacuare.* Et dicitur evacuare, quando intellectus abstrahit propositiones & quæstiones cujuslibet entis & de implicatiore ad explicatiorẽ doctrinam deducendo & dando solutionem omnibus illis artificiosè quæstionibus cum diffinitionibus ipsorum principiorũ & specierum regularum. *Vtilitas.* Ex quibus omnibus apparet quod opifex hujus methodi potest solvere peregrinas dubitationes, supponendo tamen quid per nomen importatur. *Evacuatio seu operatio 1. conficiendarum evacuationum.* Abstrahit autem intellectus humanus à primo puadrato B. C. hujus tertiæ figuræ duodecim propositiones, quarum prima est, bonum est magnum; bonum est differens; bonum est concordans; magnum est bonum; magnum est differens; magnum est concordans, differens est bonum; differens est magnum; est concordans; concordans est bonum; concordans est magnum; concordans est differens; quibus propositionibus duodecim actis quadratum B C. est evacuatum, quæ duæ literæ significant subjectum, & prædicatum. *2. Operatio inveniendorum mediorum.* A quibus etiam intellectus evacuat duodecim media inter subjectum & prædicatum quibus conveniant

veniant in genere vel specie: & cum quibus intellectus humanus se facit disputativum & terminativum? verbi gratia; quicquid magnificatur à magnitudine est magnum, sed omne bonum magnificatur à magnitudine: ergo omne bonum est magnum: & similiter quicquid bonificatur à bonitate, est bonum, sed omne magnum bonificatur à bonitate. Igitur magnum est bonum. Propositiones majores horum duorum syllogismorũ sunt per se manifestæ: & minores patent per diffinitionem quiditativam, magnitudinis & bonitatis. Namque magnitudo est actus & perfectio magni, ratione cuius magnus nõ agit nisi magnum: ergo bonum magnum. Quoniam est bonũ per bonitatem, qui est actus, & perfectio boni ratione cuius bonum non agit nisi bonum. Igitur bonum magnum. Et sicut dixi & de his duobus exemplificavi: ita putes me de cæteris significatis dixisse per has duas litteras B. C. huius quadranguli suo modo. Et post hæc denique intellectus evacuat viginti quatuor quæstiones. Patet: Namque quælibet propositio habet duas quæstiones implicatas, videlicet * si est, quid est? ut dicendo, si bonitas est, Quid est bonitas? præsupponit enim quid est, quæstionẽ, si est; sicuti probatum est alibi. Et notandũ est quod in cæteris quadrangularibus figuris huius tertiæ procedendum est eo modo quo processum est in primo. Insuper evacuat intellectus humanus ab eodem quadrato B.C. propositiones alias cum quiditatib. bonitatis. magnitudinis, simul cum tribus speciebus differentiæ & concordantiæ, ut manifestum est ipsa figura T. & similiter intellectus evacuat eundem quadratum B.C. cum tribus speciebus regulæ B. simul quatuor specieb. regulæ C. Quibus omnibus expeditis quadratum est evacuum affirmando, vel negando, sequẽdo speciales conditiones intellectus humanus solvit quæstiones omnes de Deo, & de angelo, quibus solutis remanet quietus, & assertivus, atq; cognoscens se longe valde generalem, artificiosum, magnamq; sapientiam habentem, quare, &c. Et sicut dictum est de quadrato B C. Ita dicendum est de cæteris videlicet B D.B.E.B.F.B.G.B.H. B.I.B.K. & sic de cæteris ut in figura: quare, &c.

3. & 4. Operatio.

** ἡ ἔστι, num sit.*

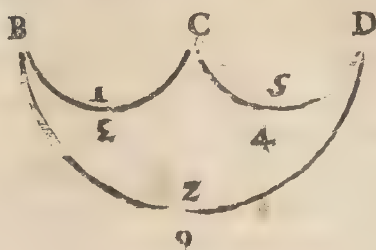
5. Operatio.

6. Operatio.

7. Operatio.

Reliquorum proselidiorũ evacuatio.

FIGVRA MVLTIPLICATIONIS PER *Quartam figuram.*

DE MVLTIPLICATIONE ENTIVM *per quartam figuram.*

CAP. II.

MVltiplicantur enim entia per ſpaciola quartæ figuræ, uſq; ad numerum CCLII. voluendo circulum rotulæ medio-
1. ReVolutio. cris ſub minori & immobili circulo; verbi gratia, ponatur littera C. rotulæ mediocris ſub littera B. circuli maioris qui eſt immobilis, & D. minoris circuli ſub C. mediocris tunc configurabitur in mente una camera ſive ſpaciolum b.c.d. Quod eſt primum ſpaciolum primæ columnæ in tabula, & C.D.E. quod eſt ſpaciolum primum ſecundæ columnæ in tabula & d.e.f.
Vſus. quod eſt primum ſpaciolum tertiæ columnæ in tabula, & ſic de cæteris ſpaciolis primis columnarum in tabula uſq; ad numerum ſeptenarum, qui terminatur in ſpaciolo h.i.k. & ſic per iſtam primam revolutionem rotularum repræſentatur in mē-
1. Exemplum te communicatio inter ſubjectum & prædicatum cuiuslibet propoſitionis, quæ quidem communicatio non eſt niſi cōcordantia duorum extremorum virtute medii, quod quidem medium in primo ſpaciolo primæ columnæ eſt ipſum C. ut ſi ar-
Exemplum. gumentaretur ſic, omne magnum eſt bonum, omne durans eſt magnum, igitur omne durans eſt bonum, vel ſic in abſtractis. Omnis magnitudo eſt bona, omnis duratio eſt magnitudo. Igi-
6. Conditiones huius revolutionis. tur omnis duratio eſt bona, & ſic patet quod B habet communicationem ſive convenientiam cum C. & D. in virtute magnitudinis. & è converſo, de D. cum B. & C. unde ſpaciolo B C.D ſex ſunt conditiones quibus intellectus habet & ſe conditiona-
2. Revolutio, 6. cō- re & diſponere ad inveniendum, & indigandum, probandumque nec non objiciendum, à quibus deniq; ipſemet intellectus acquirit ſex alias conditiones voluendo rotulam minorem cū littera E. ponendo ipſum ſub C. circuli medii, ſub quo erat D. minoris, & propterea per iſtam ſecundam revolutionem, ſive motio-

motionem E. minoris circuli sub C. mediocris, factæ sunt aliæ sex conditiones inter B.C.E. & sic per hunc modum intellectus acquisivit duodecim conditiones quibus habitum facit in se ad omnia antedicta. Et sicut exemplificatum est de his duabus motionibus, ita intelligas nos exemplificasse de cæteris usq; ad spaciolum. H.I.K. hoc modo voluendo intellectus acquirit novas conditiones, & multiplicat de uno quoque spaciolo duodecim propositiones, & viginti quatuor quæstiones, & in hoc passu intellectus se cognoscit valde generalem, & artificiosum, & longe valde ingeniosum supra suum intelligere, in tantum, quod nemo sophistarum potest stare adversum eum, quod est quoniam deducit omnem sophistam ad multa inopinabilia per intrinsecos actus rei scibilis, & primitivos, & sophista per intrinsecos, & secundarios ut alibi probabitur in his quæ dicemus de fallacis, &c.

3. Et reliquæ revolutiones

DE COMBINATIONE PRIMORVM PRINcipiorum. CAP. III.

MOdus quidem alius quo intellectus humanus perficitur in hac methodo est per combinationem primorum principiorum huius sapientiæ Kabbalæ, & regularum, quod est Nāque per talem combinationem intellectus pervenit ad perfectam notitiam propriæ passionis de omni subiecto cuiuscunque generis. & ad perfectissimum sapientiæ habitum per quem ipse copulatur, cum quiditatibus substantiarum separatarum, in qua tota eius beatitudo & fœlicitas consistit. Est autem combinatio principiorum & regularum decem, unio, & congeries per aliquod medium. Et ista combinatio est tantum necessaria hic adiciendum, quantum est necessarium centrum in ipso circulo, quod est; quia ista cōbinatio se habet in ista sapientia in æqualitate ad combinata, sicut se habet centrum ad suam circunferentiam: ut manifestè apparet ex eius æquali distantia ab unoquoque principio huius Kabbalæ atque eius regulis numeri decennarii. Notandum est quod duplex est cōbinatio, ut est principiorum tantum, & alia est principiorum & regularum. Exemplum primæ combinationis est, bonitatis cum magnitudine, ut dicendo; bonitas est magna Et sic per istam combinationem ratio duplicatur bono quod agat bonum magnum quod est. Namque per hoc quod est bonitas habetur prima ratio bonitatis sive eius quiditatis, quod est actus boni ratione cuius bonum agit bonum; & per hoc quod est magna, habetur secunda ratio ei applicata, quæ est actus

Combinatio seu mixtio principiorū & reg. Vsus.

Necessitas huius combinationis. Ratio.

Divisio. 1. 2.

1. Combinatio principiorum inter se.

Triplicatio. boni magni: ratione cuius bonum magnum agit bonum magnum. Et similiter triplicatur ratio ipsi bono quando dicitur bonitas magna & æterna, patet per hoc, quod est actus triplicatus ipsi bonitati, ratione cuius bonum agit bonum magnũ & æternum.

Quadruplicatio. Et per potestatem acquirit ipsa bonitas actũ quadruplicatum ei per quem est status boni, magni, æterni, & potentis non agit nisi consimile sibi.

Multiplicationes reliqua. Et sicut exemplum dedimus de his quatuor rationibus quadruplicatis ipsi bonitati, sive ipsi bono, ita dandum est exemplum de omnibus aliis partibus subiecti huius sapientiæ, quæ partes in hac methodo principia dicuntur.

Contrarietatis & minoritatis sterilitas. Præterquam in contrarietate & minoritate cum quibus non potest habere multitudinem tantam, sicut habetur de cæteris aliis principiis, quare, &c. Sciendum tamen est quod contrarietas & minoritas possunt combinari cum omnibus terminis privatis sicut bonitas cum omnibus positivis, & propterea bonitas quintuplicatur per sapientiam: & per voluntem

Observatio de his ipsis. 5. Multiplicatio. sextuplicatur, & per virtutem septies duplicatur, & per veritatem octuplicatur, & per gloriam nonuplicatur sibi ratio, per quam est actus boni, magni, æterni, potentis, sapientis, volen-
6 tis, virtuosi. veri, & gloriosi, ratione cuius bonum agit similiter
7 consimile sibi, & perducit. & per differẽtiam decies duplicatur,
8 & per concordantiam undecies duplicatur, quod est, quoniã
9 bonitas concordans, est actus boni, ratione cuius bonum con-
10 cordans agit bonum concordans, & quia bonitas est opposita
11 & contraria malitiæ, & omnis concordantia est opposita contrarietati, sequitur quod bonitas nõ potest combinari cum cõtrarietate, sicut supra dicebamus, quod est; quoniam quicquid opponitur concordantiæ, opponitur bonitati: sed contrarietas opponitur concordãtiæ, igitur opponitur bonitati:

Cur bonitas non possit cõbinari contrarietati.

Obiectio. Et si quis sic argumentaretur. Omnis causa generationis est bona, sed contrarietas est causa generationis. Igitur contrarietas est bona.

Solutio. Respondetur quod contrarietas elementorum est causa generationis per accidens. Igitur non est nisi bona per accidens, contrarietas autẽ cũ sit causa corruptionis per se corruptio est mala: sequitur quod contrarietas sit per se mala: sed si est bona, est bona per aliud. Cõbinatur insuper bonitas cum principio, me-
12 dio, & fine, & cum maioritate, & æqualitate, sed cum minori-
13 tate nequaquam, nisi comparativè, & propterea dicendum est,
14 quod ipsa combinatur duodecies, dicendo: bonitas est princi-
15 pians & combinatur etiam terdecies, & quaterdecies, & quin-
16 decies, & sexdecies, cum cæteris principiis secundæ figuræ T. & notandum est, quod sicut dictum est de combinatione bonitatis, cum omnibus principiis, ut in exemplis dictum est: Ita & unum quodq; cæterorum principiorum *subiecti combinandũ est:

**seu partiũ.*

est· ut dicendo, magnitudo bona, magnitudo æterna, magnitudo potens, magnitudo sapiens: magnitudo volens, magnitudo virtuosa· magnitudo vera: magnitudo gloriosa. Vtilitas autem quæ acquiritur ex combinatione principiorum & regularum est, ut intellectus humanus in sua cognitione apprehendat generalitatem esse ipsorum absolutam, per quam cautior efficitur contra volentes lacerare veritatem. Et ideo incipiendo à combinatione bonitatis cum regulis quæritur primo. Vtrum quod est regula B. bonitas sit primum principium in genere bonitatis? cui respondendum est, quod sic: alioquin nihil esset bonum, patet. Namque in quocunq; genere in quo nō est dare primum, non est dare ultimum, & consequenter nec medium, quare nihil esset bonum: quod est absurdum, & valde inconveniens, & hoc scrutatum est per primam speciem regulæ B. sed per primam speciem regulæ C. quæritur quid est bonitas generalis? cui respondendum est quod est actus boni generalis infundētis in omnes substantias suam bonitatē, quod est quoniam bonitas in materia est pura potentia, & in forma est actus substentatus in materia, quare substentatur materia & forma per bonitatem ipsam, & si quæratur per secundam speciem regulæ C Quid habet in se bonitas generalis? cui respondendum est, quod habet sua correlativa generalia, sine quibus non potest esse generale principium. Namq; per primam speciem regulæ C. bonitas generalis est actus boni generalis infundentis bonitatem in omnibus *gentibus. &c. Et expedit per hoc quod relativa eius sunt generalia essentialiter. Alioquin bonitas non esset primum generale principium in genere bonitatis, & sic nihil esset bonum omnino, ut supra dictum est. Et patet etiā per primam regulā D. ut quando quæritur bonitas generalis à quo est? cui respondendum est quod à seipsa est, & à nullo alio derivatur. Consequenter quæritur per tertiam speciem regulæ C. Quid est bonitas in alio? cui respondendum est quod ipsa est habitus in subiecto, per quem est actu bonum, & per quem est benefaciens. Et per quartam speciem regulæ C. quæritur quid habet bonitas cum alio? cui respondendum est quod habet existētiam animi subjectivi, sine quo non potest esse, nec habere actionem in ipso, nec passionem, ratione propriæ naturæ per secundam speciem regulæ C. significata. Et sicut exemplum dictū est de combinatione bonitatis cum regula B. C. ita opifex potest dare combinationem eiusdem cum cæteris, ut in exemplo de combinatione intellectus cum aliis dictum est in regulis, quare, &c. & hoc facito etiam de omni alio principio sicut de bonitate, quare, &c.

De cæterorū principiorū combinatione cum primo & inter se.

2. Combinatio principiorum & regularum inter se.

1. Cōbinatio principii B. cum reg.

2. Cōbinatio princip. B. cum reg. C. speciè. 1.

3. Combinatio princip. B. cum reg. C. speciè. 2.

1 Reg.

** generibus.*

2. Reg.

4. Cōb. princ. B. Cū regul. C. spec. 4.

5. Combinatio princip. B. cum reg. C. spec. 4.

Combinationes reliquæ.

DE COMBINATIONE NOVEM SVBIEctorum cum primis principiis, & regulis.

CAP. IV.

IX. Subiecta. Subjecta autem huius sapientiæ de quibus passiones demonstrantur in ea, sunt novem, videlicet Deus, angelus, Cœlum, homo, imaginativum, sensitivum, vegetativum, elementativum, instrumentativum. Quæ subiecta novem jam significata sunt per novem literas alphabeti, quod est. Namque B. significat Deum, & C. angelum, & D. cœlum, & E. hominem & F. imaginativum & G. sensitivum, & H. vegetativum, & I. significat elementativum, & k instrumentativum significat. *Amplitudo.* Quæ subiecta taliter se habent quod quicquid est præter ea: nihil est quod est. Quoniam omnis sermo necesse est quod sit aut de genere divinarum rerum scilicet de Deo, aut de angelo, aut de cœlo, aut de homine aut de imaginativo, aut de sensitivo, aut de vegetativo, aut de elementativo, aut de instrumentativo. Et hoc caput esse de *applicatione proprii actus cuilibet subiecto: quæ est finis quæsitus in hac methodo, unde notandum est; quod unumquodq; istorum subjectorum est combinabile, & deducibile in recto cum principiis & regulis ut dicendo; Deus est bonus, & Deus, & suū esse, est bonū, & suū esse non potest esse bonum nisi per suammet bonitatē, quod est idē quod ipse Deus, Sicut enim coloratum non potest esse sine colore ita Deus non potest esse bonus, nisi per suammet bonitatem, quæ est ab alio minime recipitur in Deo, & similiter Deus est magnus, & Deus, & suum esse est magnum per suammet magnitudinem quæ idem est, quod ipse Deus. Ex quibus enim apparet quod bonitas Dei est eius ratio, quòd producat bonum divinum, & similiter magnitudo est ei ratio duplicata, quod ipse Deus producat magnum divinum. Et similiter cum dicitur Deus est permanens, est ei alia tertia ratio qua producit divinum, bonum, magnum, & permanens. Nam Deus, & suum esse est permanens, per suāmet permanentiam, sive durationem. Insuper Deus est potens, & Deus, & suum esse est potens per suammet potestatem, quæ est ipsemet Deus, & est ei alia ratio qua agit divinum, bonum, magnum, permanens & potēs. Insuper Deus est sapiens, & Deus & suum esse, est sapiens per suammet sapientiam, quæ est ipsemet Deus, & est ei alia ratio qua scit se ipsum esse bonum, magnum, permanentem, potentem, atque sapientem. Amplius, Deus & suum esse est volens per suāmet voluntatem, quæ est ipsemet Deus, & est ei ratio qua amat & vult seipsū: alioquin nō esset Deus. Similiter Deus est virtuosus & Deus, & suū esse virtuosum

** est applicationis.*

Combinatio, & deductio horum subiectorum per principia & regulas.

1. Cobinatio subiecti B. cum prin. B. figu. A.

2. Sub B. cum prin. C.

3 Sub B. cum princ. D.

4. Sub B. cum princ. E.

5. Sub B. cum princip. F.

6. Sub B. cū princip. G.

tuosum per suammet virtutem, quæ est ipsemet Deus, & est ei ratio, quod agat divinum, bonum, magnum, permanēs, potens, sapiens, amabile, sive volitum, & virtuosum. Præterea De⁹ est verus, & Deus & suum esse est verum per suammet veritatē, quæ est ipsemet Deus. Et similiter Deus est gloriosus, & Deus & suum esse est gloriosum per suammet gloriā, quæ est idem quod ipse Deus: Et notandum est secundo quod hęc principia vnam conditionem habent cum Deo, & aliam cum angelo, & vnam cum cœlo, & aliam cum homine, & sic de aliis suo modo, quod est. Namq; alia est ratio essentiæ divinæ, à ratione essentiæ angelicæ. Et ratio est; quoniam in essentia divina bonitas est infinita, propterea quod Deum bonū minimè dici potest, sed infinitæ bonitatis: quod non est ita in essentia angelica, propterea quod bonitas essentiæ eius est bonitas finita, & dependens, sed bonitas divina quæ est infinita à nullo est dependens: Alioquin non esset Dei bonitas. Similiter autē bonitas essentiæ cœli est distincta à bonitate essentiæ angelicæ, eo quoniā in cœlo est corporea, & angelo incorporea; similiter distinguitur per hoc, quia bonitas angeli est simul cū æternitate: & bonitas cœli est simul cū tempore, & est alia differētia, quia bonitas angelica est bonitas cōprehendēs & movēs, & bonitas cœli est cōprehensa, & mota saltē ad vbi. Et sicut dictum est de comparatione bonitatum istorum trium subiectorum: ita dicendum est de bonitate cæterorum in hac methodo subiectorū, suo modo. Et notandum est, quod ad perfectam & optimam notitiam horum subiectorum omnium quatuor conditiones requiruntur. Prima est conditio cognitions * subiecti cuiuslibet habere propriam diffinitionem quiditativā, qua ab omni alio distinguitur, vt si quęratur aliquid de eo, vel de aliquo eorū respondendū est taliter affirmādo, vel negando, vt diffinitiones primorum principiorum competant diffinitionibus eorūdem & similiter de regulis, expedit vt remaneant sine læsione in ipsis principiis. Alia cōditio est quod in actu practico oportet conservare differentias eorum subiectorū accidentales, sive extrinsecas, verbi gratia: bonitas divina differt à bonitate angelica, per esse super omne ens finitum, &c. sed bonitas angeli differt à bonitate cœli per esse extra omne ens mobile; & Bonitas cœli differt à bonitate hominis per esse ingenerabile & incorruptibile: & bonitas hominis distinguitur à bonitate imaginativi per esse abstractivum cū tempore; sed bonitas imaginativi distinguitur à bonitate sēsitivi per esse cognitivū; & bonitas sensitivi distinguitur à bonitate vegetativi per esse tactivū: & bonitas vegetativi distinguitur à bonitate elementativi per esse nutritivū. Bonitas autē elementativi differt à bonitate

Marginalia: 7 sub B. cum princip. H. / 8 sub B. cum princ. I. / 9 sub B. cum princ. K. / Discrimen inter subiectum B. & reliqua / Ratio. / Approbatio. / Conditiones ad percognoscenda subiecta necessaria. / 1 Conditio. / * subiectum quodlibet. / 2. Conditio.

instrumentativi per esse mixtum: scilicet bonitas instrumentativi est per bonitatem & esse motivum, & motum. Ex quibus omnibus ponũtur aliquæ descriptiones sive diffinitiones istorum subiectorum novem, quarum prima est hæc. Bonitas Dei est eius actus, & perfectio, vt agat bonum incomprehensibile primitivum, & præcedens æterno. Sed bonitas angelica est act⁹ angeli & perfectio, vt agat bonum comprehensibile & simul cum æterno. Et bonitas cœli est eius actus ratione cuius cœlũ agit bonum temporale, sive tempus perpetuum. Sed bonitas hominis est actus, ratione cuius homo agit bonum intelligibile temporale. Et sicut exemplificatum est de his quatuor subjectis, ita potest exemplificari de cæteris quinque subiectis suo modo. Tertia conditio est vt conservetur concordantia subiectorum: videlicet, primo Dei & angeli, in esse incorporali concordantur & sic de cæteris suo modo. Quarta cõditio est, quod secundum nobilitatem, & altitudinem subiectorum ita attribuendum est eis nobiliora & altiora principia. Verbi grata, Deus est nobilior altiorque cæteris, & propterea nobiliora, & altiora debentur ei principia, quare, &c. Et licet Deus sit deducibilis per omnia principia, quare, &c. Et licet Deus sit deducibilis per omnia principia, & regulas, per quæ, vel ex quibus Deus est infinitæ bonitatis, infinitæ magnitudinis, infinitæ durationis, infinitæ potentiæ, infinitæ sapientiæ, infiniti amoris, infinitæ virtutis, infinitæ gloriæ, &c. Et per hæc Deus videtur habere descriptiones nonnullas, tamen hic vnam tantum ponim⁹, quæ est hæc, Deus est esse nihilo agens extra se, sed omne ens eget eo: patet, quoniam est superior omni entitate. Et per istam descriptionem, sive circumscriptionẽ Deus distinguitur ab omni ente, quod est. Namq; omnia entia egent aliquo extra se, & propterea in eo nulla est contrarietas, nec minoritas, nec principia defectiva, nec privativa aliqua in eo sunt: veruntamẽ in eo est omnis maioritas, omnis æqualitas: maioritas quidem respectu creaturarum: æqualitas autem respectu sui ipsius: secunda pars patet, quoniam æqualia habet principia, videlicet bonitatẽ, magnitudinẽ, durationẽ, potestatẽ, sapientiam, &c. Principia & æquales actus habet, & relationes æquales. In Deo tamen est differentia relativorum sine qua non possunt esse, nec Deus sine ipsis posset habere actionẽ intrinsecã, & permanentẽ & infinitã. Imò sine relativis intrinsecis actiones omnes in Deo essent ociosæ, quod est absurdũ: patet etiã, quoniã per bonitatẽ habet bonificativũ & bonificabile & bonificare, quæ relativa sunt coessentialia cũ ipso Deo, & deitas, & bonitas in eo idem sunt, & similiter intellectivũ, intelligibile & intelligere. Quare, &c. insuper in Deo est cõcordantia, patet, namq; per istam

Diffinitiones hinc collectæ.
1. Bonitatis divinæ.
2 Bonitatis angelicæ
3. Bonitatis cœli.
4. Bonitatis hominis.
5. & reliqua.
3. Conditio.
4. Conditio.
Dei defin.
2. Deductio subiecti B. per fig. T.

ſtã diſtat à cõtrarietate per infinitũ,& ſua relativa conveniunt infinitè,& æternè in vna eſſentia,& natura identitatis. Propter quod de ſuis actionibus etiam intrinſecis poteſt dici, & quod in Deo nulla eſt quãtitas,nec qualitas,nec tempus, patet, quoniam eſſet eſſentia nuda ab omni accidente per infinitũ. Quare,&c. Et ſic intellectus humanus ſe cognoſcit per hæc, valde habilem ad cognoſcendum, & intelligendum, & copulandum ſe, ſive vniendum cum ſubſtantiis ſeparatis, cum quibus ſua conſiſtit beatitudo. Et cognoſcit inſuper ea quæ de ipſis ſubſtantiis ſeparatis prædicari poſſunt per principia & regulas eis attributa. Amplius cognoſcit intellectus humanus,quod ſi angelus & cætera ſubiecta habent poſſe in ſe naturale,quod multò magis, & longè Deus habet, cum ſit ſubiectum cæteris non ſolum altius, & nobilius, ſcilicet altiſſimum & nobiliſſimum vt patet per locum maioris ad minus. Et angelus etiam eſt deducibilis per omnia principia & regulas ei appropriata, ipſe enim habet naturalem bonitatem, magnitudinem, æternitatē, poteſtatem,ſapientiam,& ſic de cæteris. Quia angelus ſic diffiniri poteſt, videlicet, Angelus eſt ſubſtantia intelletaualis longe valde ſimilis Deo,in eo quidem eſt natura bonificandi, magnificandi,æternandi, &c. quod eſt, quoniam habet ſua correlativa eſſentialia,videlicet bonificativum,bonificabile & bonificare. Magnificativum,magnificabile & magnificare,quæ per ſecundam ſpeciem regulæ C. ſunt ſignificata & in angelo eſt etiam maioritas:patet,quoniam eſt maior homine,& ideo majora & altiora principia conveniunt, & altiores regulæ ſimiliter reſpectu principiorum & regularum, quæ homini conveniunt, & in hoc paſſu cognoſcit intellectus quod ſi homo non poteſt vti potentiis animæ ſine organo corporali,non ſequitur per hoc quod angelus non poſſit, quo eſt quoniã potentia dicitur æquivocè,de potentia animæ hominis,& de angelo. Vnde angelus poteſt ſuos conceptus communicare, & in nobis agere ſine organo corporeo ſibi proprie attributo. Inſuper in angelo eſt differentia: patet,quoniã ſuus intellectus,voluntas & memoria diſtinguuntur in ſe: eſt etiam in eo æqualitas intelligendi,amandi,recolendi,ratione ſubiecti ſupremi in quod æqualiter eſt amabile, intelligibile, & recolibile. Amplius in angelo eſt minoritas,patet, quoniam eſt minor Deo, vnde prima intelligentia eſt maior ſecunda,& ſecunda & tertia quarta, & quarta quinta,& quinta ſexta,& ſexta ſeptima,& ſic ſucceſſivè vſque ad intellectum humanum, qui vltima, & infima intelligentiarum eſt, qui eſt extremum infra: ſicut Deus aliud extremum intelligentiarũ ſupra,quare palam eſt,quod intelligentiæ mediæ ſunt corporum cœleſtium motrices, propter

Subiecti C. deductio.

quod videtur si in ordine naturæ est dare vnam intelligentiam, quæ nequaquam movet corpus cœleste, nec per se, nec per aliud, necesse est vt detur alia intelligentia, quæ moveat cœlum per aliud quid est, non movens, nisi tanquam amatum, & desideratum, & hæc sufficiant de angelo. Cœlum enimverò habet naturalem bonitatem, magnitudinem, potestatem, duratione͂, sapientiam, sive scibilitatem, voluntatem, virtutem & veritatem & gloriam, suo modo, propter quod est per omnia, principia & regulas deducibile. Quod quidem cœlum, sic definitur, cœlum est primum corpus, mobile, in cuius esse nulla est contrarietas, in cœlo sunt naturales appetitus, & instinctus, & consequête͂r motivitas sive mobilitas & movere, vnde & melius in se habet motivum, mobile, & movere, sine quibus non posset habere naturam infinitã, & perpetuam, & propterea est causa efficiens productivaque horum inferiorum propter quã in elementis quatuor & elementatis omnibus est agens, movens, influens, nullamque passionem ab eis suscipiens, ratione suæ magnæ activitatis & motivitatis in cuius actione nihil repatitur ab extrinseco, nec in se augmentum recipit nec diminutionem: quod est quoniam cõtrariorum minimè est susceptivum, & habet naturale dominium in elementis, & elementatis, ex quo in eis causas naturales, motiones, & quatuor anni tempora, menses, septimanas, dies, & horas, tonitrua, fulgura, pluvias, ventum, terræ motum, monstruosaque animalia & ejusmodi. Et hoc facit quoniam materia generabilium & corruptibilium est naturaliter obediens ei longe valde, & cœlum est in loco suo sicut corpus in sua superficie inclusivè, & est cũ tempore, patet, quoniam est infra æternitatem, & tempus est ei proprium. & sic successivè per omnes regulas interrogationis procedendum est suo modo. Quoniam verò homo est substantia composita ex anima intellectiva & corpore organico, ratione cuius compositionis est deducibilis per principia & regulas secundum duos modos, videlicet in quantum est intelligens & in quantum est corpus organicum naturale, cuius diffinitio est hæc, videlicet: homo est rationale discursibile, vel intelligens per discursum, in homine quidem secundum ipsius esse principia sunt duplicata: videlicet duæ bonitates, duæ magnitudines, duæ durationes, & sic de aliis suo modo, insuper homo inter cætera generabilia, & corruptibilia est generalior cæteris, & sublimior, propter quod homo dicitur minor mundus, vel homo est pars mundi maior, & propterea deducibilis est secundum duplicem modum. Quare, &c. Imaginativum, est deducibile per principia & regulas specifici ad imaginandũ, imaginabile, sicut in adamante ad attrahendum ferrum ad se, quod quidem imaginativum sic diffinitur. Imaginativum est

Subiecti D. deductio.

Subiecti E. deductio.

Subiecti F. deductio.

animal ſenſuale: aut imaginativum eſt animal phantaſticum ſive phantaſticans. Et eſt quidem imaginativum etiam deducibile per principia & regulas, ex quibus intellectus humanus habet de eo magnam notitiam, & de omnibus eis quę conveniūt ipſi imaginativo. Imaginativum quidem ad ſe trahit ſpecies à rebus ſenſatis per ſenſus particulares: & hoc facit cum ſuis correlativis intrinſecis quæ ſunt imaginativum, imaginabile, & imaginari, per ſecundam ſpeciem regulæ C. namque cum imaginativa ſit actus & perfectio imaginativi, ratione cujus imaginativum non agit, niſi imaginativum: & cum omnis imaginativa ſit bona, manifeſtum eſt, quod imaginativum habet effectum bonum: & ſimiliter cū ſit magna, manifeſtè apparet quod effectus imaginativi ſit magnus, & propterea nos videmus imaginativum imaginari magnum montem, aut parvum punctū cum parvitate. Inſuper eſt durabilis ipſa imaginativa, quare imaginativum durabile eſt, & ſua objecta durant, dum ab eo objectantur. Quemadmodum durāt objecta abſtracta in rationali animali per memoriam, extra imaginationem & extra ſenſum in brutis. Et ſe habet imaginativa in brutis, ſicut ſe habet anima rationalis in homine: ſed anima rationalis perficit potētias inferiores in homine. Igitur imaginativa perficit in brutis, & habet imaginativam poteſtatem, patet, quoniam cæteræ potentiæ animæ ſuæ imaginativæ obediunt, videlicet ſenſitivæ vt palam eſt in motu voluntario, & in concupiſcentiis. Amplius imaginativum eſt ſapiens. Patet, quoniam bruta habent induſtriam ad vivendum & ad malum evitandum, vt capra quæ lupum ſubterfugit ex naturali inſtinctu. Ineſt etiam imaginativo appetitus imaginandi phantaſma peregrinum in quo quieſcit imaginando illud. Tamē actus ejus alioquin impeditur à ſenſibus exterioribus, apprehenditibus ſua objecta, vt à viſu quando comprehendit colores & ab auditu voces & ſonos, &c. Quorum quodlibet impedit actū imaginativi circa phantaſma peregrinum, cauſa autem hujus eſt quoniam ſenſus particulares perfectius attingunt proprium objectum in ſentiendo quàm imaginativum in imaginando, & in imaginativo non relucet ita coloratum perfectè ſicut in viſivo. Imaginativum eſt virtuoſū, quia ejus actus eſt virtuoſus, patet, quoniam attrahit ſpecies ſenſatorum à ſenſibus, ponēdo illas in ſuo imaginabili, & in eo caracterizat eas. Eſt etiam verum, patet, quoniam imaginatur verum vt verè attingit proprium objectum, niſi impediatur ex defectu organorum ei ſervientium. Amplius imaginativū eſt glorioſum quia ejus perfectio eſt glorioſa, patet, quoniam cauſat delectationem in ſuppoſito imaginabili in quo eſt, & eſt diſtinguēs, patet, quoniam agit diverſimodè in propriū objectū,

recipiendo

recipiendo diversas imagines. Imaginativum est concordãs, patet, quoniam concordat subjectum cum objecto, & objectũ cum subjecto: Et cum cõtrarietate imaginativum resistit subjecto in quo est, objectando objectum odibile, & inappetibile, sicut mater est imaginans filium mortuum cum tristitia, insuper imaginativum est principium efficiens nihil extra transmutans: & materiam de sensitivis faciens species sensibiles abstrahendo ab eis cum sua imaginativa quæ est forma, & actus ejus, ratione cujus in objectis quiescit. Amplius imaginativum est medium per suum proprium actum inter sensitivam potentiam & in homine: sed in brutis est extremum cum quo sua vita habituatur & est etiam cum ea finis in eo quiescit. Et est objectum suum imaginatum sive phantasma. Alioquin imaginari non esset ejus actus proprius: Insuper imaginativum habet majoritatem: Patet, quoniam objectat magnum hominẽ aut majorẽ illo, aut maximũ illorum, & habet etiam æqualitatem cum suis correlativis vt patet per secundam speciem regulę C. designatis, quod est, quoniam nisi essent æqualia per essentiam, non posset se habere ad objectum æqualiter: Et habet propterea minoritatem. Patet, quoniam potest imaginari minorem hominem cæteris. Et similiter imaginativum est deducibile per omnes species regularum. Vt patebit in tractatu vltimo & latius. Quare &c. In sensitivo autẽ sunt principia & regulæ proprię per quę ipsum deducitur per modũ specificũ, quod est, quoniam per visum vnam habet bonitatem distinctam à bonitate, quam habet per auditum & per tactum, & hoc maximè faciunt differentiæ proportionis instinctus, & appetitus. Ita vt tot sint bonitates specie distinctę, quot sũt sensus particulares, quod quidem sensitivum sic diffinitur. Sensitivum est animal progressivum, vel mutans situm ex se. Et propterea est deducibile per omnia principia, & regulas, quod est, quoniam habet bonitatem per quam facit bonum sentire, & per magnitudinem magnum sentire, & per durationem, durans, & sic de aliis principiis suo modo possumus dicere: & virtus sensitiva, sive sensitivum, habet suos correlativos essentiales videlicet sensitivum sensibile, & sentire, sine quibus esse nõ potest & sunt illa ex quibus communis sensus constituitur. Virtus sensitiva est potentia in animato corpore ratione cujus videt colores, audit sonos, olfacit odores, gustat, sapores, calidum, frigidum siccum, humidumque sentit, atque durum, molle, asperum, & leve, & habet hæc virtus suum objectum in alio, vt color niger in corvo, & albedo in nive, & sapor in mixto: Et habet etiam virtus sensitiva per sensum communem relativos communes & per

Subiecti C. deductio.

& per particularem particulares, vt per visivum, visibiles & visibile, & videre, & auditivum, audibile, & audire per auditum, & sic de aliis tribus sensibus suo modo. Est autem sensitiva in vegetabili complantata atque inexa sicut vegetativa in elemẽtato. Est autem sensitiva corporis viventis animalis perfectio & actus: ratione cujus animal per tactum, & cætera sua objectat. Et sic de cæteris omnibus regulis suo modo dicendum est. In vegetativo similiter sint regulæ quibus specificè deducitur: nãque plantæ agunt per suas species in quibus sunt, piper enim & rosa secundum propriam speciem agunt, & similiter lilium. Quare principia vegetativi sunt materialiora principiis sensitivi: & principia sensitivi principiis imaginativi, quod est, namque principia inferiora sunt magis terrea principiis superioribus: diffinitur autem vegetativum sic: Vegetativum est corpus animatum per se nutribile. Vegetativum autem est bonũ quoniã à bonitate bonificatur, & propterea bonam facit transmutationem in nutrimenta, & nutritionem, atq; generationem similis ejus in specie, & per hoc quod comprehendit omne vegetans, est magnum, quod est, quoniam vegetativa quod est ejus actus, complanata est in eo, & habet durationem propter permanẽtiam in proprio subjecto suo modo. Et sic de aliis principiis combinationem facito. Insuper quæritur an vera vegetativa sit? cui respondendum est affirmativè, alioquin nullum animal, esset nutribile, & si quęratur, quid est vegetativũ respondendũ est, per suam propriam diffinitionẽ vt supra, & si quæratur de suo abstracto quo est ipsa vegetativa, respondẽdũ est quod ipsa est act⁹ & perfectio corporis vivẽtis, ratione cujus corp⁹ vivẽs nõ agit nisi simile sibi, in genere, vel specie, vel quod ipsa est, potentia animæ, ratione cujus corpus Physicum nutritur & augetur, & vnũ in specie consideratur, & habet hæc vegetativa suos correlativos essentiales ex quib⁹ habet esse, & operari videlicet vegetativũ, vegetabile, & vegetare, & habet suũ fundamentũ in elementativo & ipsa est fundamẽtũ sensitivæ. Quare interempto vegetativo interimitur sensitivũ & interempto elementato interimitur vegetativum. vegetativa quidẽ cum semine suum procreat simile in specie, vt cum alio supplente vicem seminis & sicut exemplificatum est de speciebus regulę C. ita exemplificandum est de cæteris regulis. Quare, &c. In elementativo quidem similiter sunt principia & regulæ quibus etiam deducitur, sub quo multa distinguuntur specie contenta, vt aurum, argentum & cætera metalla, & lapides, & similia his, quod elementativum sic diffinitur. Elementativum, est corpus physicum in esse cujus est primarum qualitatũ refractio. Elementativum est bonum, patet, quoniam bonum elementa-

Subiecti H. deductio.

Subiecti I. deductio.

elementatum facit, verbi gratia bonum aurum, bonum argentum, bonum ignem, & similiter est magnum, quoniam facit magnum montem, magnum ignem & hujusmodi. Elemãtativum est permanens quod facit lapidem permanentem, & sic dicendum est de aliis principiis modo suo: Cujus abstractum elementativa quę est virtus sive potentia formæ elementalis ratione cujus vnum elementum agit in aliud, & sic omnia insunt vnicuique mixta licet non secundum vnam æqualitatem, sed sub certa actione & passione, ex quibus causantur corpora specie distincta, vt ignis, aër, aqua, & terra ex partibus quorum cõstant omnia mixta, vt aurum, argentum, lapis, lignum, & hujusmodi. Et habet in se suos correlativos, sine quibus esse non potest, videlicet elementativum, elementabile, & elementare, ex vno quoq; elemento est instrumentum, quo elementata contra operantur ad invicem, & habet in eis posse alterandi, indurandi, purificandi, & hujusmodi, constat autem elementativũ de prima forma, & de prima materia, quę omnium rerum naturalium sunt prima principia. Vniversalia & prima, & intrinseca elementa, & derivatur elementativum ab elementando elemẽtata per propriam materiam & per propriam formam, & si quęratur elementativum cujus est, respondendum est ipsum esse naturæ elementalis, &c. Instrumentativum cõtinet sub se duo genera instrumentorum, videlicet naturale & artificiale. Naturale autem dividitur in spiritualitatem, & corporalitatem, & in virtutem, & vitium. Genus vero virtutum sub se comprehẽdit species moralitatis omnes: vt sunt justicia, prudẽtia, fortitudo, temperantia, liberalitas, magnificẽtia, magnanimitas, mansuetudo, veritas, antiapolia, affabilitas, &c. secundum genus vitiorum sub se omnes species vitiorum comprehendit. Instrumentum verò corporale in duo dividitur, videlicet in essentiale, & accidentale. Essentiale vt oculus, manus, & hujusmodi. Accidẽtale instrumentum est sicut caliditas, frigiditas, & similia his: cętera autem instrumenta sive cæteræ species instrumentalitatis reperiuntur in capitulo litteræ K. Instrumentativum verò sic describitur. instrumentativum est habitus cũ quo animal moraliter vivit, aut vitiose. Et talis habitus aut est insitus à natura, vt in brutis, aut acquisitus vt in homine: Instrumentativa enim est perfectio, & actus instrumenti ratione cujus instrumentum sive instrumentatum nõ agit nisi aut virtuose, aut vitiose, moraliter quidem dico agere dupliciter per naturam, vt in serpente prudentia: & in leone magnanimitas, aut per acquisitionem vt justicia, prudentia, fortitudo, temperantia, fides, spes, charitas, patiẽtia, pietas, magnanimitas, liberalitas: quę omnes sunt habitus in homine acquisiti per legem naturę, & propterea homo sepa-

Subiecti K. *sub divisiones.*

Instrumentativi moralis desinitio.

mo separatus à lege naturæ est pessimum omnium animaliũ, &c. Privationes autem istarum virtutum sunt vitia: vt injustitia, avaritia quę est privatio liberalitatis & gula quæ est privatio sobrietatis,& luxuria,quę est privatio castitatis, & superbia quæ est privatio humilitatis,& sic de aliis speciebus vitiorum quorum diffinitiones relinquuntur brevitatis hujus operis gratia, Quare, &c.

DE APPLICATIONE.

CAP. V.

APplicatio in hac doctrina trifarie,tribusq; modis fit, quod est. Namq, applicatur interdum implicitum ad explicitum, aut abstractum ad concretum,aut quæstio ad locum suum. Exemplum primi, sive primæ applicationis est, quando termini quæstionis sunt impliciti,&applicantur ad terminos explicitos hujus doctrinæ,verbi gratia,vtrũ Deus sit,vel angelus, vel homo,& sic de cæteris subjectis: quæ applicantur, ad bonitatem, ad magnitudinem,ad permanentiam, ad potestatem,& ad cætera prima hujus sapientiæ principia; esse Deum; esse angelũ; esse cœlum;esse hominem: esse imaginativum, esse sensitivum & sic de cæteris. Exemplum secundæ applicationis est,quando termini quæstionis abstracti applicantur ad suos cõcretos: verbi gratia,bonitas ad bonum;magnitudo ad magnũ; duratio,sive permanentia ad permanens,sive æternitas ad ętern ũ; & deitas ad Deum: & angelitas ad angelum;& cœleitas ad cœlum; & homeitas ad hominem,& color ad coloratum applicatur: & sic de aliis suo modo. Et semper inspiciendum est per quẽ modum se habeant termini abstracti ad cõcretos per principia deducti ad regulas. Et notandũ est præterea,quod tertius modus applicationis in novem species dividitur; quarũ prima est circa primã figurã: Et secũda circa secundã figurã. Et tertia circa,tertiã: Et quarta circa quartũ figurã. Et quinta species applicationis quæstionis ad locũ suũ, & circa cõbinationẽ principiorũ & regularũ,sexta est circa regulas,septima est circa nove subjecta, octava species applicationis quæstionũ ad locũ suum, est circa quiditates,sive hęcceitas cẽtũ formarũ. Et nona species est circa quęstiones ipsas. In quibus tamẽ notãdũ est,quod secundũ modũ quęstionum vel quæstionis applicantur termini secundum quod competunt eis: verbi gratia,si materia quæstionis, figuræ primæ competit,ei applicemus ad eam: vt solutio quęstionis in textu ipsius figuræ tam modo affirmando, vel negando, textus ille remaneat illæsus: & sicut exemplificavimus hoc de prima figura,ita existimes nos exemplificasse de cæteris suo modo, & hæc sufficiant de applicatione, brevitatis gratia Quare,& c.

Divisio.
1. Impliciti ad explicitum.
2. Abstracti ad concretum.
Cautio.
3. Quæstionis ad locũ suũ eiusdẽque subdivisio.
1.2.3.4.5.
6.
7.
8.
9.
Cautio.

TRA-

TRACTATVS TERTIVS ET VLTIMVS EST *de medio ad finem quæsitum in hac ſapientia & primo de quiditatibus formarum.*

CAP. I.

Scopus huius partis oſtenſus à pari.

QVoniam quidem naturæ generabilium & corruptibilium ineſt primo ſegregare partes cujuslibet corruptibilis: Secundo aggregare partes cujuslibet generabilis; vt manifeſtum eſt in omni generatione, & corruptione: quorum cauſæ ſunt lis, & amicitia: lis enim in rebus eſt cauſa denudationis formarum è ſubjecto; & amor eſt cauſa vnionis ipſarum cum eo; illud enim quod amor generat ſive venit, eſt compoſitum ex materia & forma; & illud quod lis corrumpit, eſt ſimiliter compoſitum ex materia & forma, & hoc contingit in rebus ſenſibilibus ſecundum plurimum. Propter quod ſicut ſe habent res ſenſibiles in generatione, & corruptione, ita ſe habent res intelligibiles in cognitione, ſive intellectione, propter quod non generatur in nobis ſcientia, niſi per corruptionem ignorantiæ. Corrumpitur namque vnum quodq; per ſegregationem, & generatur per aggregationem. Ex quibus apparet quod ſcientia in nobis non generatur, niſi per aggregationem majoris extremitatis cum minori, per medium demõſtrationis, quo eſt ipſum * quod quid eſt. Oportet namque inveſtigare illud ſecũdum doctrinam diviſivam quę ſegregationi conſimilis eſt: poſterius autem ſecundum compoſitivam quæ aggregationi ſimillima eſt: ad quam enim verò in nobis cognitio ipſius conſequetur, quod eſt: quoniam ſegregatio vnius eſt alterius aggregatio: quod eſt, verbi gratia, ſi homo non eſt irrationalis, ſequitur quod ſit rationalis; cum manifeſtũ ſit ipſum eſſe animal; quoniam ſenſum habet: ſed omnẽ ſenſibile eſt animal: quare palam eſt quod homo eſt animal rationale, ſive rationale diſcurſibile; Quare manifeſtum eſt quod ad inveſtigationem ipſius quod quid eſt, requiritur prius vti ſcientia diviſia. Et quoniam ipſum quod quid eſt, non eſt niſi diffinitio, & omnis diffinitio dicit tantum quid eſſe rei, & totum eſſe rei, eſt à forma ſequitur quod diffinitio non ſit niſi forma. Sed omnis forma rei, eſt ejus quiditas. Sequitur quod ipſum quod quid eſt, aſt rei quiditas. Quare palam eſt ad veram notitiam ipſius quod quid eſt, expedit abſtrahere formã rei ab ipſa re: & inchoandum eſt à magis notiſſimo apud intellectum, & hoc non eſt niſi ipſum eſſe cujus actus & ſua forma eſt ipſa eſſentia. Eſt igitur eſſentia actus, & perfectio ipſius eſſe, ratione cujus eſſe non agit niſi eſſe, ſive producit, & propoterea enim

Ratio ſeu modus acquirendæ ſcientiæ rerum.

τὸ τί ἦν εἶναι

Method. dividendi.

Method. ſynthetica.

Formarum abſtractio.

1. Eſſe.

2. Eſſentia.

nim esse, est inseparabile rebus Vnitas est actus & perfectio unius, ratione cujus unum non agit nisi unum: ex quo enim sequitur quod ab uno in quantum unum non provenit nisi unũ. Ex quo enim patet quod unitas est causa compositionis: cuius oppositum multitudo est causa. Propterea multitudo est divisibilis semper, & unitas est indivisibilis semper, unde repugnat naturæ divinæ dicere unitatem esse divisibilem inquantum est unitas simplex. Quare, &c. Ex quibus etiam apparet quod ens prædicatur de aliquo simplici, non tamẽ de omni; & de uno etiam prædicatur, non tamen de omni uno, sed de mixto, & de omni mixto & de omni composito secũdum prius & posterius semper prædicatur: Quod est; quoniam per prius prædicatur de simplici, posterius de mixto, & per prius de uno prædicatur, posterius de multis vel de multo. Et propterea in istis terminis intellectus humanus perficit adeptionem sui, concipiendo quod simplex est illud cuius esse est tantum una natura cõsimilis: & q̄d omne quod entitatur ab entitate est ens. Alioquin entitas non esset actus entis, ratione cuius ens non agit nisi ens, & sciẽdum est quod unum & multa, simplex & compositum, opponuntur secundum relationem, &c. De quiditatibus autem aliarum partium esse: utputa de vero, glorioso & de aliis cæteris plene dictum est in tractatu primo concretivè & abstractivè, quare recurrendum est illuc. Post enim bonum, unum, ens, simplex sequitur natura, cuius abstractum est ipsa natureitas, vel naturalitas quæ est actus & perfectio naturæ: ratione cuius natura non agit nisi naturam, vel est actus, & perfectio naturalis rei ratione cuius naturalis res non agit nisi naturalem rationẽ, propter quod natura est principium, & causa motus, & quietis eius in quo est per se, & non per accidens, secundum viam Aristotelis. Ad quam naturam insequitur substãtia. Quod est; quoniam omnis substantia est natura: non tamen omnis natura est substantia, ut manifestum est de natura divina. Substantieitas enim est actus, & perfectio substantiæ: ratione cuius substantia non agit nisi substantiam: Est igitur substantia tota rei bonitas: patet, quoniam seclusa, & expoliata substantia ab omnibus accidentibus adhuc est bona, quod non esset si substantia non esset tota rei bonitas, & totum bonum esset rei. Quare, &c. Et habet substantieitas sua correlativa sine quibus nihil est; videlicet substantiativum, substantiabile, & substantiare, quæ etiã est deducibilis per omnia principia, & regulas, sicut dnducibilis est bonitas, magnitudo, & alia, &c. Initieitas est actus Initiati, ratione cuius initiatum non agit nisi Initiatum. Est igitur initium, cuius esse omnia præcedit, & ante ipsum nihil. Vnde Initiativũ, initiabile, & initiare sunt sua correlativa, sine quibus esse non

4. Pluralitas.

De reliquis prædicat. absolut. definitionibus.

5. Natura.

6. Substãtia.

7. Initium.

* Nisi, videtur de esse. potest. Causeitas, sive causalitas est actus, & perfectio causæ, ratione cuius causa non agit nisi causam, aut non * agit causatū, & totum esse eius est in suis correlativis, comprehendens quatuor genera causarum.
8. Necessariū Necessieitas, sive necessitas est actus & perfectio necessarii ratione cuius necessarium, non agit nisi necessarium. Est autem necessarium illud cuius esse est immutabile, & habet sua correlativa in quibus suum esse compræhenditur.
9. Indivisū. Indivisieitas, sive indivisibilitas est actus & perfectio indivisi: ratione cuius indivisum non agit, nisi indivisum. Est autē indivisum ens ab esse cuius nihil abscinditur, nec abscindi potest. & habet sua correlativa essentialia, sine quibus esse non potest; videlicet, indivisivum, indivisibile; & individere.
10. Elementativum. Elementeitas est actus & perfectio elementi, ratione cuius elementum non agit, nisi elementum: & habet sua correlativa essentialia, videlicet elementativum, elementabile, & elementare. Est autem elementum ens, in cuius esse, omnia resolvuntur, & ipsum in nihil resolvitur.
ταυτότης
11. Idem Identitas est actus, & perfectio eiusdem: ratione cuius idem nō agit nisi idem. Est igitur idem ens cuius esse nihil agit supra unum nisi relationem: & habet sua correlativa, identitativum: videlicet identicabile, & identitare.
12. Simile. Similitudineitas est actus, & perfectio similis, ratione cuius simile non agit nisi simile. Est autem simile ens, cuius etiam non dicit nisi relationem æquiparantiæ, & habet sua correlativa essentialia videlicet similativum, similabile, & similare.
13. Primum. Primieitas est actus & perfectio primi, ratione cuius primū non agit nisi primum. Est autem primū ens cuius esse caret superiori: & habet correlativa primitivum, primitibile, & primitare.
14. Potentia. Potentieitas est actus potentiæ, ratione cuius potentia non agit nisi potentiam. Est igitur potentia, ens cuius esse est ad agere vel pati indifferens, & habet correlativa, videlicet potentiativum, potentiabile, & potentiare.
15. Actu præditum. Actueitas est actus & perfectio actuati, ratione cuins actuatum non agit nisi actuatum. Est igitur actuatū ens cuius esse est completum secūdum se, & sua correlativa nota sunt.
16. Quantitas. Quātitas, sive quātieitas est actus quanti, ratione cuius quantum non agit nisi quantum. Et habet sua correlativa quātitativum videlicet quantitabile, & quantitare. Est autem quātū, ens divisibile in infinitum.
17. Qualitas. Qualitas sive qualieitas est actus qualis, ratione cuius quale nō agit nisi quale: cuius correlativa sunt qualificativū, qualificabile, & qualificare.
18. Relatio. Relativieitas, sive relatio est actus relati, ratione cuius relatum nō agit, nisi relatū. Est autem relatū ens cuius esse dicit respectum ad aliud, & habet relativum sive refertivum, refertibile, & referre. Perfectieitas est actus perfecti ratione cuius perfectum non agit nisi perfectum cuius relativa sunt, perfectivum videlicet perfectibile,

bile,& perficere. Est autem perfectum ens in cuius esse omnes sunt perfectiones. Finieitas est actus finiti, ratione cuius finitū non agit nisi finitum, cuius relativa sunt, finitivum, videlicet finibile,& finire. Est autem finitū ens cuius esse infra certos terminos, & limites comprehenditur. Toteita, sive totalitas est actus totius, ratione cuius totum nō agit nisi totum. Est autem totum ens ab esse cuius nihil deest. Et habet sua correlativa totativum, videlicet totabile & totare. Diminueitas est actus diminuti, ratione cuius diminutum non agit nisi diminutum. Est autem diminutū ens, cuius esse imperfectum est:& habet correlativa sua, diminutivum videlicet diminutibile, & diminuere. Genereitas sive generalitas est actus generis, ratione cuius genus non agit nisi genus. Est autem genus ens, cuius esse multas compræhendit species & habet sua correlativa, generalificativum videlicet generalificabile, & generalificare. Specieitas sive specialitas est actus speciei, ratione cuius species non agit nisi speciem. Est autem species ens, cuius esse compræhēdit individua unius naturæ, licet sit aliqua species cuius esse compræhendit unum tantum individuum, & cum eo coæquatum, sicut continens cum suo contento; sicut sol:& angelus. Individueitas, sive individualitas est actus, & perfectio individui, ratione cuius individuum non agit nisi individuum. Est autem individuum ens cuius esse distat à genere ultima distantia, & habet sua correlativa essentialia videlicet individuativum individuabile, & individuare. Personeitas sive personalitas est actus & perfectio personæ, ratione cuius persona non agit nisi personam. Est autem persona ens cuius esse est individua substātia rationalis naturæ;& habet sua correlativa nota.* Hecheitas est actus huius, ratione cuius, hoc non agit nisi hoc. Est autē hoc, ens, cuius esse aliquid demonstrat, & habet hecheitativū, hecheitabile, & hecheitare quæ sunt sua correlativa. Alieitas est actus formalis alius, per quem alius non agit sive producit nisi alium. Est autem aliud ens cuius esse est singulare, & habet sua correlativa allicitivum, videlicet alicitabile,& alicitare. Subsistentieitas est actus formalis substentantis, ratione cuius substentans non agit nisi substentans. Est autē substentans ens cuius esse nec in subiecto nec de subiecto dicitur,& habet sua correlativa, substentativum, substentabile, & substentare. Accidetieitas, sive accidentalitas, est actus accidentis, ratione cuius accidens non agit nisi accidens. Est igitur accidens ens cuius esse inhæret substantiæ primæ, vel est virtus orta substantiæ, habet sua correlativa accidentativū, accidentabile, & accidentare. Agieitas est actus agētis ratione cuius agens non agit nisi agens.

Marginalia: 19 *Perfectū.* — 20 *Finitum.* — 21. *Totum.* — 22. *Deminutum.* — 23. *Genus.* — 24 *Species.* — 25. *Individuum.* — 26. *Persona.* — * *Hæceitas.* — 27. *Hoc.* τόδε τι — 28. *Aliud.* — 29. *Substantans* ὑφιστάμενον. — 30. *Accidens* — 31. *Agens.*

Est autem agens ens cuius esse movetur à fine, & habet sua correlativa, agieitivum videlicet agibile, & agens. Actueitas est a-
32. *Actu præditum.* ctus actuati, ratione cuius actuatum non agit nisi actuatum. Est autem actuatum ens cuius esse est in esse suo perfecto, & habet
33. *Passibilitas.* actuativum actuabile, & actuare. Passivieitas sive passibilitas est actus passi, ratione cuius passum non agit nisi passum. Est igitur passum ens cuius esse est receptivum semper, & habet sua correlativa passivum, videlicet passibile, & pati. Habitueitas sive habitualitas est actus habituati, ratione cuius habituatum non
34. *Habitu præditum.* agit nisi habituatum. Est igitur habituatum ens cuius esse est acquisitum, & habet habituativum, habituabile, & habituare. Situeitas, est actus situati, ratione cuius situatum non agit nisi
35. *Situs.* situatum. Est autem situatum ens in cuius esse est recta partium omnium positio sui ipsius, & habet situativum, situabile, & situare, quæ sunt eius correlativa intrinseca. Temporeitas sive Temporalitas est actus temporis ratione cuius tempus non a-
36. *Tempus.* git nisi tempus. Est autem tempus ens cuius esse est mensura motus sive numerus motus, & habet sua correlativa; temporativum, videlicet temporabile & temporare. Motivitas sive mo-
37. *Motus.* tus est actus moti, ratione cuius motum non agit nisi motum. Est igitur motum ens cuius esse est partim in termino à quo, partim in termino ad quem, & est divisibile in partem per se moventem & per se motam, & habet sua correlativa, videlicet, motivũ, mobile & movere. Loceitas, vel localitas est actus lo-
38. *Locus.* ci, ratione cuius locus non agit nisi locum. Est igitur locus ens, cuius esse est superficies ambiens locatum, & habet sua correlativa, locativum videlicet locabile, & locare. Vacuieitas est a-
39. *Vacuum.* ctus vacui, ratione cuius vacuum non agit nisi vacuum. Est autem vacuum ens, cuius esse est spacium corpore privatum, & habet sua correlativa vacuativũ videlicet, vacuabile, & vacuare. Instinctueitas est actus instinctus, ratione cuius instinctus
40. *Instinctus.* non agit nisi instinctũ, & habet sua correlativa nota, instinctuificativũ videlicet instinctuificabile, & instinctuificare. Appetitivitas est actus appetitus, ratione cuius appetitus nõ agit nisi ap-
41. *Appetitus.* petitũ. Est autẽ appetititus ens, cuius esse movet potentiam ad obiectum in quo naturaliter quiescit, & habet correlativa sua essentialia, appetitivum, videlicet appetibile, & appetere. Alte-
42. *Alteratio.* ratio est actus alterati, ratione cuius alteratum non agit nisi alteratum. Est autem alteratum ens, cuius esse est tangibile, & habet sua correlativa alterativum videlicet alterabile, & alterare,
43. *Attractio.* Attraheitas, sive attractio, est actus attracti, ratione cuius attractum non agit nisi attractum. Est autem attractum ens cuius actum quietat attrahentem, & habet sua correlativa attractivũ
44. *Receptio.* videlicet attrahibile, & attrahere. Receptivieitas, sive receptivitas

vitas est actus recepti, ratione cuius receptum nō agit nisi receptū: est autē receptū ens cujus esse in alio cōsistit: & habet sua cor- 45. *Plenitudo.*
relativa, videlicet receptivū receptibile, & recipere. Plenieitas, sive plenitudo est actus pleni ratione cuius plenū non agit nisi plenū. Est aūt plenum ens, cuius esse vacuo repugnat, & habet 46. *Diffusio.*
sua correlativa impletivum impletibile & implere. Diffusieitas, sive diffusio est actus diffusi: ratione cuius diffusum non agit nisi diffusum. Est autē diffusum ens cuius esse extenditur à primo ad ultimum inclusive, & habet sua correlativa diffusivū videlicet diffusibile, & diffundere. Digestieitas, sive digestio est 47. *Digestio.*
perfectio, & actus digesti, ratione cuius digestum non agit nisi digestum. Est autem digestum ens cuius esse est mixtum, & habet sua correlativa, digestivum videlicet digestibile, & digerere. Expulsivieitas sive expulsio est actus expulsi, ratione cuius 48. *Expulsio.*
expulsum non agit nisi expulsum. Est igitur expulsum ens motum ab alio, à termino ꝓprio, ad terminū alienū vel à termino in quo est ad terminum, in quo non erat, & habet sua correlativa expulsivū videlicet expulsibile, & expellere. Signieitas sive signatio est actus signi, ratione cuius signum nō agit nisi signū. 49. *Signatio.*
Est autem signum ens cuius esse est indicativū signati sui. Et habea sua correlativa significativum significabile, & significare. Pulchrieitas sive pulchritudo, est actus pulchri, ratione cuius pulchrū non agit nisi pulchrum. Est autem pulchrum ens, cuius 50. *Pulchritudo.*
esse omnes delectat & ab omnibus diligitur, & habet sua relativa, pulchrificativum, & pulchrificabile, & pulchrificare. Antiquieitas sive antiquitas est actus antiqui ratione cuius antiquū non agit nisi antiquum. Est autem antiquum ens cuius esse o- 51. *Antiquitas.*
mnia præcedit, & habet sua correlativa antiquificativū antiquificabile, & antiquificare. Noveitas sive novitas est actus & perfectio novi, ratione cuius novum non agit nisi novum. Est autem novum ens, cuius esse est postquam non fuit, & habet sua correlativa, novificativum, novificabile, & novificare. Ideieitas 52. *Novitas.*
est actus ideæ, ratione cuius idea non agit, nisi ideam. Est igitur idea ens cuius esse imprimitur in materia· & habet correlativa 53. *Idea.*
intrinseca, Ideitificativum, ideificabile, ideificare. Mathematicheitas sive mathematica est actus mathematici, ratione cuius mathematicus non agit nisi mathematicum. Est autem mathe- 54. *Mathematica.*
matica ens cuius esse non est nisi forma abstracta à motu: & habet sua correlativa nota mathematificativum, mathematificabile, & mathematificare: Punctieitas sive punctalitas est actus puncti ratione cuius punctus non agit nisi punctum. Est autem punctus ens, cuius esse est indivisibile. Et est principium li- 55. *Punctum.*
neæ & habet sua correlativa punctificativum videlicet puncti-

56. *Linea.* ficabile, & punctificare. Lineitas est actus lineæ, ratione cuius linea non agit nisi lineã. Est autem linea magnitudo longa tãtum inter duo puncta comprænhensa. Triangulieitas est actus
57. *Triangulus.* trianguli, ratione cuius triangulus non agit nisi triangulum. Est autem triangulus ens cuius esse tribus lineis compræhenditur punctis tribus terminatis, cuius correlativa sunt triangula-
58. *Quadrãgulum.* tivum, triangulabile & triangulare. Quadrangulus similiter habet suum abstractum, quod ipsa quadranguleitas, quæ est actus eius, ratione cuius quadrangulus non agit nisi quadrangulum, & habet sua correlativa; quadrangulativum, videlicet,
59. *Circularitas.* quadrangulabile, & quadrangulare. Circuleitas, sicut circularitas est actus circuli, ratione cuius circulus non agit nisi circulum. Est autem circulus ens, cuius esse compræhenditur ab una linea circumscripta cẽtro à quo ad circumferentiam lineæ per-
60. *Corpus.* trahuntur æquales, & habet sua correlativa, videlicet circulativum, circulabile, & circulare. Corporeitas est actus corporis, ratione cuius corpus non agit nisi corpus. Est autem corpus ens,
61. *Figura.* cuius esse tribus dimensionibus compræhenditur, & habet sua correlativa, videlicet corporativum, corporabile, & corporare. Figureitas sive figuralitas, est actus figurati, ratione cuius figuratum non agit nisi figuratum. Est autem figuratum ens cuius
62. *Rectitudo.* esse est imaginabile, & habet sua correlativa: figurativum: figurabile, & figurare. Rectivieitas est actus recti, ratione cuius rectum non agit nisi rectum, & possumus dicere loco rectivieita-
63. *Monstruositas.* tis rectualitas. Est autem rectum ens cuius esse mensuratur linea recta, & habet sua correlativa rectivum, rectibile, & rectare. Monstruosieitas sive monstruositas est actus monstruosi, ratione cuius monstruosum non agit nisi monstruosum. Est autem monstruosum corpus animatũ cuius esse deficit in aliquo termino naturæ secundum esse suæ speciei semper, & frequenter,
Abstractorũ formatio. & habet sua correlativa monstruosificativum, monstruosificabile, & mõstruosificare. Et notandum est breviter quod omnia
** hacceitas, Concreti.* abstracta cuiuscũq; concreti, sive * hecheitas formatur à genitivo sui verbi gratia umbrosum umbrosi addita eitas formatur
Imo vero τὸ e abũdat, ut boni, bonitas umbrosieitas: quæ est actus umbrosi, ratione cuius umbrosum non agit nisi umbrosum. Est autem umbrosum corpus cuius esse est opacum & habet sua correlativa, & intrinseca videlicet,
64. *Vmbrosum.* umbrosificativũ, umbrosificabile, & umbrosificare, & sicut datũ est exemplũ de formatione abstracti ipsius umbrosi, ita de
Concreta huius scientiæ reliqua. cæteris cõcretis exemplum dedisse me putes. Et propterea notandũ est quod cætera cõcreta q̃ usitãtur in hac sapiẽtia Kabbala sunt, videlicet, studiũ, coloratũ, proportionatũ, dispositũ, creatũ, prædestinatũ, præscitum, misericordiosum, necessitatũ, formatum, fortunatum, ordinatum, consultatũ, generosum,

parti-

participatum,perfectum,declaratum,transubstantiatum, alteratum,infinitum,deceptum,veneratum,capax, existens, comprehensum,inventum,animans, conveniens, obiectum, generatum,conceptum,Theologus vel Theologans: Philosophus, vel philosophans: Mathematicus sive mathematicans: Geometricus,Musicus,Arithmeticus,Astronomus,Rhetoricus, Logicus,Grammaticus,Politicus, Iurista, Medicus, Regimen, Iudicium, &c. Nomina derivativa cuiuscunque generis, insuper quicquid est,aut est in subiecto & dicitur de subiecto, vt risibile sive risibilitas: aut est in subiecto,& non dicitur de subiecto, vt color, aut non est in subiecto, & dicitur de subiecto, vt animal, & homo: aut nec in subiecto est, nec de subiecto dicitur, vt Socrates & Plato.

Habitudo logica quadam nominũ rerumq; inter se ex ante prædicam. Aristot.

- Quædam in subiecto
  - Sunt; & de subiecto
    - Dicuntur. Vt accidentia vniversalia.
    - Non dicuntur. Vt accidentia particularia.
  - Non sunt, & de subiecto
    - Dicuntur. Vt substantiæ vniversales.
    - Non dicuntur. Vt substantiæ singulares.

DE QVAESTIONIBVS PARS SEcunda, & primò de figura A.

CAP. II.

IN figura quidem prima sphærica quæ A. intitulatur, quæritur primò, vtrum in ordine naturæ sit aliquid vnum, in cui⁹ esse subiectum,& prædicatum convertantur essentialiter, atq; identative, cui respondendum est affirmative. Alioquin conversiones simplices & rerum æqualitates essent destructæ, & sic æternitas esset superior, & communior ipsa bonitate, magnitudine, potestate, per infinitã duratione. Et sic bonum aliquod esset æternum, nõ tamẽ omne æternũ esset aliquod bonum; quod est inconveniens. Et similiter omne magnum esset æternum, sive magnum esset æternum; & tamẽ nõ omne æternum esset magnum. Insuper omne potens esset æternũ; nõ tamen omne æternum esset potens. Eodem modo omne sapiens esset æternum, nõ tamẽ omne æternũ esset sapiẽs,& multa alia incõmoda sequeretur,& impossibilia, si in ordine naturæ non daretur aliquod vnũ, in cui⁹ esse,&c. Secũdò quæritur quid est *2. Quæstio.*

1. Quæstio.

illud vnum in quo, vel in cuius esse subiectum & prædicatum convertuntur, vt supra. Cui respodendum est illud esse Deum. Patet, quoniam talis conversio, & ęqualitas, non potest esse nisi in vno infinito, & superiori ipso ęterno. Quæritur tertiò vtrũ divina bonitas habeat magnam bonificationem; sicut intellectus eius habet magnam intellectionem, cui respondendum est affirmativè. Alioquin sequeretur, quod in Deo esset aliquid inferius, & aliquid superius, quod est absurdum. Quartò quæritur, vtrum Deus in se habet tantam actionem, quantã habet essentiam, cui respondendum est affirmativè. Alioquin minus ageret quàm posset, quod est impossibile. Et quæritur quintò, vtrum Deus sciat omnia, sicut sua essentia omnia comprehẽdit cui respodendum est affirmativè. Alioquin sua bonitas nõ esset omnibus entibus cõmunicata, & sic daretur in natura aliquod ens non bonum quod est longè falsum. Quæritur sextò, vtrum Deus sit agens voluntarium, cui respondendum est affirmativè. Alioquin nullum esset agens liberum; sed omne esset alligatum, & sic non daretur bonũ per essentiã, nec magnũ, nec potens, nec æternũ, nec sapiens; quod est inconviens. Queritur septimò vtrum Deus sit virtuosus, cui respondendũ est affirmativè. Alioquin bonitas infinita in omnibus entibus, nõ esset virtuosa, sed vitiosa, & sic bonum esset malum, & sibimet repugnabile: quod est inconvenies & absurdum. Quare &c. Et quæritur octavò vtrum Deus sit verus, cui respondendum est affirmativè. Alioquin nulla esset veritas. Quod est: quoniam veritas cum sit actus veri: ratione cuius verum agit verum. & sic si Deus non esset verus, nullum ens esset verum. Quæritur nonò, vtrum Deus sit gloriosus, cui respõdendum est affirmativè. Alioquin nulla esset actio Dei gloriosa, neq; delectabilis; & sic agens secundarium esset gloriosius primævo; quod est longe falsum. Et sic patet, quod datur vnũ in cuius esse omnia convertuntur æqualiter, secundum vnã simplicissimam essentiã, & identitatẽ. Et hæc sufficiant de primo subiecto considerato in hac scientia, quod combinatum est per totam figuram sphæricã quæ intitulatur A. Et notandum est quod cætera subjecta huius methodi debent etiã combinari suo modo per ipsã totam figuram A. movendo quæstiones super vnumquodque suo modo. verbi gratia, vtrum angelus sit, cui respondendum est affirmativè. Alioquin tolleretur differentia inter intellectuale, & intellectuale Et si quæratur secundò, vtrum angelus sit bonus, cui respondendum est affirmative, alioquin angelus non esset nisi malus, & si quæratur similiter, vtrum angelus sit magnus, respondendũ est affirmative. Alioquin dependentiã non haberet à Deo, qui est magnus per essentiã, & similiter si quæra-

Marginalia: *3. Quæstio.* *4. Quæstio.* *5. Quæstio.* *6. Quæstio.* *7. Quæstio.* *8. Quæstio.* *9. Quæstio.* *Reliquorum subiectorum deductio per hanc fig. Subiecti C.*

quæratur de homine, vtrum sit bonus, respõdendum est quod sic. Alioquin esset aliquod ens nõ bonum secundum se: quod est inconveniens, & quoniam in prima figura constituitur sub bono ipsa substãtia, sub qua positum est corpus, propter quod intellectus qui est opifex huius methodi, potest exemplificare de eis per combinationem, vt dictum est de subiectis tribus dictis scilic. de Deo, de angelo, & de homine. Et si quæratur quare bonum, & c. principia sive radices huius sapientiæ non convertuntur cum angelo, & homine, nisi cum signo particulari. Respondendum est ei, quod conversio subiecti in prædicatum non potest fieri inter naturam superiorem, & inferiorem, sed tantum inter naturas æquales. Quod est, quoniam natura boni est æqualis cum natura esse, sive Dei: sed natura hominis & natura boni, & cæterorum primorum principiorum non sunt æquales Igitur, &c. Namq; natura boni est in maioritate semper, & natura hominis est in minoritate, prior enim natura non convertitur cum posteriori natura: Quare, &c. Et hæc gratia brevitatis sufficiant de quæstionibus primæ figuræ, quæ A. intitulatur.

Subiecti E.

Quæstio.

Responsio.

Ratio.

DE QVAESTIONIBVS SECVNDAE FIguræ, quæ est figura T.

CAP. III.

Secundæ autem figuræ quæstiones tribus modis fieri possunt, sicut quilibet angulus trianguli tria significet nobis genera. verbi gratia angulus differentiæ, significat nobis differentiam, inter intellectuale & intellectuale. Secundò inter intellectuale & sensuale. Tertiò inter sensuale & sensuale. Et propterea quærendum est primò, vtrum Deus sit distinguens, cui respondendum est affirmative. Alioquin suæ dignitates & eius actiones in Deo essent ociosæ. Et sic angelus non esset distinctꝰ ab ipso Deo, & sic bonitas angelica, & c. dignitates se haberent in esse confuso, & non solum in angelo, sed etiam in ipso Deo, quod est valde absurdum. Namq; etiam sequeretur quod bonificativum, bonificabile, & bonificare, bonitatis nullam haberent differentiam, sed essent simul confusa, quod etiã esset inconveniens. quare palam est quod Deus est distinguens, & sic Deus est causa rerum distinctionis. Insuper etenim proprium bonificãtis est bonificare, quod non potest esse sine distinctione ipsius bonificantis & bonificati: sicut enim agere nõ potest esse sine differentia agentis & agibilis: Ita & bonificare nõ potest esse sine differentia a prædictis, quare palam est, quod Deus est distinguens intellectivũ, intellectũ & intelligere: Sicut bo-

Divisio.

1. Modus.

1. Triangulus.

1. Quæstio.

nitas distinguit bonificativum, bonificabile, & bonificare à se invicem. Nec sequitur per hoc quod in Deo sint plures bonitates, nec plures essentiæ quas differētia ponit. Quod est; quia licet in Deo intelligens, intellectum atq; intelligere, sint idem essentialiter, distinguuntur tamen formaliter. Sicut homo & leo qui idem sunt secundum esse: nihilominus distinguuntur formaliter. Nec valet dicere bonificativum, bonificabile & bonificare distinguuntur, in bono. Igitur in ipso bono sunt plures bonitates. Namque bonificans, quod est tota bonitas ipsa producit de seipso totum bonificatum magnū, & æternum. Et bonificare, & æternare à totis ambobus est productum. Vnde apparet quod in summo bono differentia clara sit. Quare palam est, quod Deus est causa distinctionis rerum. Per positionē naturalem, quæ est; quod in distinguentibus & distinctis non sit processus in infinitum & propterea expedit devenire ad vnum distinguens, quod non distinguitur ab alio, sed hoc non potest esse nisi summè bonum, quod est bonum per essentiam, quare causa rerū distinctionis est summa Dei bonitas. Propter quod ponitur bonificativum esse vnum distinctum á bonificato, & bonificare, & bonificatum est aliud distinctum à bonificante, & bonificare, & bonificare est tertium distinctū ab ipsis duob., quorum quodlibet est existens in suo numero, idem est tamē cum aliis per essentiam, alioquin differentia in eis esset confusa, & æternitas sic deficeret, & non conservaret numerum proprium vnicuiq; ipsorum, & intellectus divinus ignoraret quale esset bonificās, & quale esset bonificatum, & quale esset bonificare. & sic summe bonum ignoraret, & multa alia inconvenientia, atque impossibilia sequerentur ad hanc positionem.

περίληψις

Deus est causa distinctionis rerum, &c. Ratio.

Bonificativum. Bonificatū. Bonificare.

2. Quæstio, Quare, &c. Secundò quæritur; vtrum differentia sit communior concordantia cōtrarietate, cui respōdendum est affirmative. Alioquin in carētibus cōtrarietate nihil esset distinctum, & sic essemus vt prius eramus.

3. Quæstio. Tertiò quæritur, vtrum cōcordantia sit magis principium primum ipsa contrarietate? cui respondendum est affirmativè. Patet, Namq; à concordantia descendunt principia positiva à cōtrarietate principia privativa, scilicet omne positivum dignius est habere nomen principii & esse primum principium quàm privativum, quare, &c.

4. Quæstio. Quartò quæritur; vtrum diffinitio omnis quiditativa dicendo animal homificans, vel rationale discursibile, sit magis ostēsiva, quàm ista, scilicet animal rationale, cui respondendum est affirmative. Quoniā discurrere est soli hominis proprium, & similiter homificare. Alioquin homeitas nō esset actus hominis ratione cuius homo agit hominem, & similiter discursus non esset actus rationis per quē homo intelligit. Rationeitas enim

enim pluribus convenit entibus Ergo non soli homini convenit: propter quod ejus non potest esse differentia essentialis, propterea etiam quia convenit & agendo, quare. &c. Secundo modo possunt fieri quæstiones in secundo triangulo, & primo quæstiones possunt fieri sic, si quæratur; vtrum est vna tantum causa omnium? cui respondendum est affirmativè. Alioquin plures essent fines, quod est manifestè falsum. Secundus modus quæstionis est, vtrum medium inter subjectum & prædicatum existens alicujus propositionis quantitatis continuæ suscipiat demonstrationem? cui respondendum est quod sic: respectu medii extremitatum, sed discretam quantitatem habet respectu medii mensurationis. Tertius modus quæstionis est circa finem: & est vt si quæratur; vtrum finis proprius sit vltimum in subjecto? respondendum est affirmativè. Alioquin agens non plus ageret vnum oppositorum quam aliud, verbi gratia, ignis non plus calefaceret, quam refrigidaret Et eodem modo fiunt quæstiones, vel possunt fieri in triangulo majoritatis, minoritatis & æqualitatis tribus modis. Primus modus est, vt si quæratur, vtrum Deus sit prior natura ipso æterno? cui respōdendum est affirmativè. Alioquin nihil esset bonum nisi ęternum quod est falsum. Quod est, quoniam multa sunt bona quę non sunt æterna: & sic patet quod sūmè bonum est conmmunius & generalius, & prius prioritate naturæ, & cum hoc summè bonum non sit nisi Deus, sequitur quod Deus sit prior natura, ipso æterno. Quare &c. Secundo verò quæritur; vtrum intellectus, voluntas & memoria sint potentiæ æquales in anima? cui respondēdum est affirmativè. Alioquin essentia animę nō est intelligens. Patet; quoniam tantū intelligit quantum vult, & tantum vult, quantum amat, & tantū amat, quantū cōmemorat Quoniam nihil amat neq; odit nisi tantū quantum memoria sibi repræsentat. Quare palā est quod intellectus, volūtas & mēmoria in essentia animę sunt æquales. Et in hoc passu intellectus cognoscit quod demonstrationes possunt fieri tribus modis, simpliciter videlicet, & quia & propter quid. Et similiter in æquiparantia quæstiones tribus fieri possunt modis, vt inter subjectum, & subjectum & inter subjectum, & accidens, & inter accidens, & accidens, vt dictum est capite de figuris. Secundo modo quæritur de angelo differentiæ vtrum differentia inter intellectuale, & sensuale sit major illa quæ est inter sensuale & sensuale. Et illa quæ est inter intellectuale, & intellectuale sit major illa quæ est inter sensualia & intellectualia? cui respondendū est affirmativè. Per ea quę dicta sunt & significata in triangulis supradictis. Et similiter quæratur differentia inter principiū & mediū, sit major illa quæ est inter

2. *Triang.* 1. *Quæstio.* 2. *Quæstio.* 3. *Quæstio.* 3. *Triang.* 1. *Quæstio.* 2. *Quæstio.* II. *Modus.* 1. *Triang.* 2. *Triang.*

inter medium & finem, & similiter differentia inter subjectum, & subjectum sit major quàm illa quæ est inter subjectum, & accidens, & inter accidens & accidens? quibus quæstionibus respondendum est affimativè. Per ea quæ dicta sunt & significata in dictis triangulis subjectivè & objectivè mediante regula illa. Quare, &c. Et quoniam dictū est de tertia figura quod quodlibet principiū est combinatū cum alio, propter quod queritur primò vtrum cōtrarietas sit tantū applicabilis bonitati, magnitudini, durationi, potestati, & cæteris, quātum est ipsa concordantia? cui respondendū est negativè. Alioquin cōtrarietas esset principiū privativū vniēdi & aggregādi & non separandi & segregandi, & sic nihil corrumperetur in tota natura, quod est falsum absolutè & simpliciter. Contrarietas namq; est principiū privatum, sicut concordantia est principium positivum, & propterea dicitur in primo quadrato figuræ tertiæ quod bonum est magnum, vel quod bonitas est magna. & si quæratur post modum, vtrum bonum sit magnum, respondendum est effirmativè. Alioquin non converterentur in majoritate cum omnib. principiis. Secundò quæritur quid est bonitas, cui respondēdum est per regulam C. per duo significata in quadrangulo B.C. in quo intellectus humanus recipit illa, & si rursus quæratur bonitas de quo est, recurrendum est ad quadratum B. D. Et si quæratur bonitas cum quo est, & quomodo est, recurrendum est ad quadratum B. K. quia ibi intellectus recipiet significativa illius quadrati. Et per hæc exempla dicta de bonitate tu poteris dicere & exemplificare de cæteris principiis & aliis significatis in illis omnibus cæteris figuris quadrangularibus hujus tertiæ figuræ, quare, &c. Et quoniam B. in ista figura tertia tot significat, quot sunt dicta in alphabeto, & similiter C. Quod est. Namq; B. significatum est in alphabeto bonum, distinguens Deum, justiciam, & vtrum. & per C. significatum est magnum, Angelum, concordantiam, prudentiam, gulam & quid est, vt in eodem alphabeto palam est jam dictum. Et propterea abstrahuntur multæ quæstiones ab vnoquoque quadrato hujusmodi tertiæ figuræ particulares; verbi gratia: si quæratur primò, vtrum bonitas divina sit magna, & vtrum bonitatis divinæ correlativa sint distincta, & vtrum tertiò in divina bonitate sit concordantia. Et quæritur quarto quid est justicia Dei bona, & magna, & quæritur quinto, quid est bonitas Dei, quid est magnitudo ejus. Et similiter quid est in divina bonitate cōcordantia, & eodem modo potest quæri de divina magnitudine bona per cæteras species regulę C. vt dicendo, magnitudo bona Dei quid habet in se essentialiter, & similiter divina differentia & concordantia, & sic procedendū est cum

Quæstio de contrarietate.

3 Fig. 1. Quæstio.

2. Quæstio.

3. Quæstio.

4. Quæstio.

Quæstiones reliq.

Exempla quadam reliquarum quæstionum particularium.

est cum aliis duabus speciebus regulæ C. Et hæ omnes quęstiones particulares solvuntur eodem modo, sicut vniversales descendendo ab illis ad sua particularia concordando & inconvenientia evitando. Quod est; quoniam nullum vniversale suo opponitur particulari, & econverso, & exempla, relinquo brevitatis gratia Quod est. Namq; quocunque modo fiat quæstio de bonitate divina, & de magnitudine, &c. solutio abstrahitur à Dei descriptione & è diffinitione bonitatis, magnitudinis, &c. concordando diffinitiones, & species regularum tenẽdo partẽ affirmativam, aut negativam. Et hæc regula infallibilis est, & sicut exemplificatum est de bonitate divina; ita credas me exemplificasse de magnitudine, duratione, & sic de cæteris bonitatibus magnitudinibus cæterorum subjectorum & reliquorũ significatorum alphabeti vsitati in ista scientia Kabbala. Et sicut exemplum dedimus de speciebus per quadrangulum B. C. Ita intelligas me exemplificasse de cæteris quadrangulis hujus tertiæ figuræ, videlicet B.D.B.E.B F.B.G.B.H. B.I.B.K. Et similiter de aliis vsque ad completam evacuationẽ hujus tertiæ figuræ. Et hæc sufficiant gratia brevitatis de quæstionibus quæ possunt fieri circa entium scibilium omnium evacuationem. Propterea intellectus humanus cognoscit hanc tertiam figuram esse longè valde generalem præcedentibus duabus figuris videlicet A. & T. Quod est, Namq; ab ea figura tertia, pot est abstrahere, & evacuare innumerabiles particulares quæstiones, ac earundem solutiones. Quare. &c.

Solutio earundem.

Cautio.

Subiect. rel.

Quadrang vel.

Præstantia huius figuræ 1. & 2.

DE QVARTA FIGVRA. CAP. IV.

QVæstiones autem quartæ figuræ quinque multiplicantur modis. Namque tot modis quæstiones quartæ figuræ multiplicari possunt quot sunt significata cujuslibet litteræ alphabeti hujus scientiæ. Quinque autem sunt significata cujuslibet litteræ alphabeti. Igitur, &c. Quod autem quinque sint significata cujuslibet litteræ alphabeti manifestum est in capitulo suo. Et propterea intellectus humanus cognoscit se se longe * valde vere per quartam figuram posse elicere modũ sciendi quàm per cæteras figuras: nec non cognoscit se breviori via & faciliori persici in omnibus scientiis. Eo quia per istam sapientiam facillimè acquirit medium existens inter generalissimum & specialissimum, & ratio hujus est, quia principia hujus sapientiæ communissima sunt, & habet regulas cõmunissimas, &c. Scientiæ recipiunt sua principia, & radices ab ista; vt Theologia, philosophia, mathematica Et propterea namque istæ scientiæ sunt subalternatæ huic sapientiæ, & sua prin-

V. Modi huius fig. quæstionũ multiplicandarum.

Præstantia huius figur.

** Admodũ, Veriorem.*

2.

3.

principia & regulæ sunt subalternatæ principij ejus, & regulis & ideo earũ modus demõstrãdi est imperfectus sine ista; & est causa quare homines illas addiscunt cũ difficultate & maximo labore, per longum tempus: & quando in eis scientiis suis dubitant, non habet principia generalissima ad quę recurrere possint, sicut habet opifex hujus methodi, & similiter post Theologiam & philosophiam omnes cæteræ scientiæ per istã quartam figuram acquiruntur ponendo spaciolum pro medio in auctoritatibus aliarum scientiarum exponendo authoritates in spaciolo secundum illum modum per quem E. potest ingredi eas, deducendo illas ad syllogismum secundum doctrinã quæ jam superius dicta est, & dabimus exemplum de hoc, sicut legitur quod Deus actus purissimus: hæc enim authoritas est probabilis: per hæc duo spaciola B. F. C. & D. F. E. & isto modo per B. habemus differentiam & per C. habemus quod bonitas est magna ratio habẽs in se correlativa magna bona: & distincta per D æterna & primitiva, & per E. quietata ratione finis, & per secundam speciem regulæ D. Et per primam E. sunt necessaria Et per F. sunt conjuncta & mensurata infinite, bene & æternè & ab omni accidente separata. Et sic facta ista expositione clarum est & apertum quod Deus est purus actus in existendo & in agendo, &c. Insuper legitur in naturali philosophia quod ex nihilo nihil fit, & ad exponendum, & declarandum authoritatem istam assignatur spaciolum D.F.E. per D. exponitur quod nihil nõ est principiũ, quoniã si sic tũc nihil jam esset aliquid, quod est inconveniens. Amplius per regulam D. ostenditur quod nihil non potest esse materia ad aliquid. Quod est; Namque si de ipso nihil potest fieri aliquid, tunc jam esset aliquid, & hoc idem intelligitur de tertia specie regulæ D. Si enim nihil esset subjectum alicujus, jam aliquid esset: regula autem F. significat quod ex nihilo non fit aliquid, neque nihil potest esse medium, quod si esset tunc esset, aliquid, & per E. intelligitur quod nihil non potest esse causa materialis, neque efficiens, neque finalis, nec de ulla potestate potest habituari: quoniam si esset, per oppositum jam sequeretur quod esset aliquid. Et sic patet quod exposita est prædicta auctoritas, & declarata per antedictum spaciolum. Non tamen dico quod mundus sit æternus, sed novus, & inceptus, vt inferius probabitur. Autoritas autem dicens mundum esse creatum ex nihilo, potest sic declarari, & exponi, per spaciolum D.E.F. in quo ponitur quod Deus est prior æternitate per potestatem suam, & intellectualitatem, & per tertiam speciem regulæ D. suum posse non est alligatum, imo liberum. Sic Deus potest, & potuit intelligere mundum & ipsum producere ex nihilo. Quare * enim sequitur quod

4.

1 Exemplũ.

2 Exemplũ

Occupatio.

3. Exemplũ

* Hinc.

mundus actu creationem dei mensurantem suam infinitatem, potestatē, intellectualitatē, atq; primitivitatē, cōsequutus est. Vlterius legitur, quod esse & vnum convertuntur; & similiter vnum bonum, & verum, &c. Et hæ autoritates possunt exponi per spaciolum B. F. C. & sic de aliis spaciolis B. F. C. Quod est quoniam per B. habemus differentiam inter sensuale & sensuale. Quod est, namq; in lapide est vnum esse, & in plāta est aliud: & in sensuali aliquid, & sicut est dictum de esse, ita dicendū est de vno, bono, & vero, &c. Namq; hæ essentiæ, vnitates, bonitas, & veritas sunt transcendentia per omnia, sive transcendunt tā sensibilia quàm intelligibilia. Quamvis essentia plantæ cum essentia lapidis non convertatur. Quod est, quoniam si cōverterentur: tunc differentia esset destructa & sic ipsum quod quid est; esset peremptum, & perempta consequenter esset demonstratio, & sic sapientia esset destructa; quod est inconveniens, & similiter si bonum, magnum, durans, potens, sapiens, &c. Coessentialia principia non converterentur, tunc concordantia nihil esset; & sic concretum esset distinctum ab suo abstracto; & sic diffinitio non esset essentia tota diffiniti Insuper autem patet quod mensura vna est in planta, & alia in lapide, & vnum medium continuum est vna quantitas: & in planta est alia mēsuratio, & aliud medium quod nō est in sensuali aliud, & sic de aliis suo modo, &c. & sic quo ad literam auctoritates minimè stare poterunt, eo quoniam spaciolum non potest ingredi auctoritas in secundum sensum alligatum, & hoc cum regula G. quoniam correlativa ad vnitatem non sunt propria quo ad essentiam, neque quo ad bonitatem, & veritatem, sed appropriata, sic quod quælibet principium communicet cum alio, & sic remanent principia distinguibilia, & cōcordabilia, & mediabilia, & communes rationes: & quodlibet principium habet propriam quietem per propriam essentiam in qua tota sua delectatio consistit, & actum, ad quem nullum insequitur inconveniens. Et ad hoc consensit regula B. cum omnibus aliis regulis, secundum quod de theologia, & philosophia exemplum datum est, declarando cum spaciolis, ita esse faciendum sicut in omnibus aliis scientiis procedendum est, vt de medicina verbi gratia, de jure, & de moralibus scientiis. Quod est; quoniam si auctoritates continent in se veritatem, tunc spaciola quartæ figuræ poterunt ingredi cum suis diffinitionibus & regulis suis sive speciebus regularum affirmando vel negando. Quod si non possunt ingredi; tunc non est possibile quod auctoritates talium scientiarum sint veræ. Namque nulla auctoritas constans ex veris & necessariis principiis contradicit veritati. Hæc enim est principalis scholæ Kabbalistarum positio, quod est; quoniam dependet à regula infallibili.

4. Exemplū

Regula.

Ratio.

1. Modus multiplicationis. 4. fig.

Primus modus multiplicationis quartę figuræ in quæstionibus est: vt si quæratur, vtrum mundus sit novus? cui respondendũ est affirmativè, quoniam potest probari, & probatur in columna prima cujus primum spaciolum est B. C. D. & hoc probatur viginti rationibus, & sicut dicitur de mũdo qui significatur per D. & de modo ejus, ita dici potest de aliis significatis per C. & D. vt in alphabeto faciendo solutiones cujuslibet significati suo modo. Sicut B. quod significat Bonitatem, differentiam, Deũ, Iusticiam & avaritiam, & C. quod significat magnitudinem, cõcordantiam, Angelum, prudentiam, & gulam, & D. quod significat durationem, contrarietatem, cœlum, fortitudinem, & luxuriam. Et notandum est quod quælibet quæstio particularis habet solutionem implicitam ejus quæ potest reduci ad artem vniversalem tenendo modum ejus. Et sicut dicitur de primo modo multiplicationis quartę figurę: Ita dicendum est de modis cæteris suo modo. Et hæc sufficiant de multiplicatione quartæ figuræ brevitatis gratia.

Quæstionũ particularium resolutio.

Modi reliqui.

DE QVAESTIONIBVS TABVLAE PARS TERtia, & primo prima columna quæ incipit B.C.D.

CAPVT V.

1. Columnæ spacioli. 1.

IN primo quidem spaciolo primæ columnæ tabulæ quod est spaciolum B.C D. quæritur primo, vtrũ mundus sit æternus? cui respondendum est negativè. Quoniam si esset æternus, sua ratio esset ab ęterno, producens æternum, bonum, & magnitudo magnificaret, illam rationem bonam ab æterno, & in æternum, & semper, vt patet per suam diffinitionem: & ęternitas ab æterno & in æternũ ipsam productionem durare faceret, & sic nullum malum esset in mundo, eo quia bonum, & malum sunt contraria. Sed malum est in mundo, vt experientia docet. Colligitur ergo quod mundus non sit æternus. Vlterius regula B. ponit quod de quæstione pars negativa sit tenēda ob definitiones supradictas & secundum quod proponimus dicere per regulã C.D. dicendo sic, si mũdus est æternus sua æternitas est causans tantum durationem duratione maliciæ, quãtum durationem boni. Quod patet per primã speciem regulæ C. & primam speciem regulæ D. nullum tãtum primitivum, quantum bonum, nullus enim dies est primitivus neque vltimus. Et per secundam speciem regulę C. & D. mundus est compositus ex bono & malo ab æterno. Et per tertiam speciem regulæ C. mundus est in æternitate infinitus. Et in bonitate & malicia finitus. Et per quartam speciem regulę C. mundus habet quietem in generabilibus & corruptibilibus. In generabilibus ratione boni: & in corrupti-

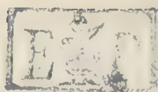
corruptibilibus ratione mali. Et per secundam speciem regulæ D. divina æternitas & sua bonitas necessitant malum & quietē, causando æternitatem mundi. Et cum omnia ista sint impossibilia. Ergo de quæstione negativa tenenda est. Secundo quæritur utrū mundus sit æternus? respondēdum est quod nō. Quoniam si esset æternus tunc duæ essent æternitates differentes, scilicet æternitas Dei & æternitas mundi. Et sic differentia quæ est inter sensuale & sensuale, & inter sensuale & intellectuale, & inter intellectuale, & intellectuale, ponit quidem tres æternitates generales differentes. Et bonitas ponit ipsas bonas, & magnitudo magnas. Sed hoc est falsum & impossibile, eo quia differentia ponit ipsas malas secundum quid. Et sic deficit magnitudo bonitatis, & per consequens bonitas magnitudinis ponit confusionē, quod est impossibile. Cōcluditur ergo de quæstione * 8. negativa est tertia ratio per cameram B. C. T. C. si mūdus esset æternus concordantia innata quæ est de essentia mundi inter sensuale & sensuale, inter sensuale & intellectuale, & inter intellectuale & intellectuale, esset æterna. Et sic essent tres concordantiæ & tres æternitates subalternatæ generales, & in magnitudine bonitatis, & æternitatis cum duratione æterna magnitudinis & bonitatis; quod est falsum & impossibile; eo quia sunt tres cōtrarietates subalternæ & eis oppositæ cum magnitudine malitiæ & æternitatis. Et sunt aliæ rationes quæ alibi videri possunt per omnes cameras primæ columnæ usque ad cameram T. B C. D. Et quæritur insuper per spaciolum. B. C. D T. Vtrum sit aliqua bonitas magna immensa & infinita per bonificationem, sicut æternitas per durationem? cui respondendum affirmativè. Alioquin æternitas non esset tota bona neque tota magna, quod est impossibile. Consequenter quæritur secundo quid est bonitas magna & immensa? cui respondendū est quod est essentia continens magnos & immensos correlativos per secundam speciem regulæ C. significatos. Consequēter quæritur quid est magna & immensa duratio, de quo est, cui respondēdum est per primam speciem regulæ D. & per secundam ejusdem, & per secundam speciem regulæ C. & ad hoc testatur regula B. quod ipsa est de correlativis sine quibus duratio esse nō potest, quoniam sunt correlativa æterna bonitatis videlicet magnitudinis & immensitatis. Quarto quæritur per spatiolum B. C. T B. utrū bonitas possit esse magna sine distinctione? cui respōdedū est negativè. Alioquin nō esset actus & perfectio boni naturaliter: ratione cujus bonū nō agit nisi bonū, & in omni agere expedit distinguere. Apparet manifestè quod bonitas nō possit esse magna sine distinctione. Insuper quæritur quid est magna distinctio bonitatis? Cui respondendum est quod ipsa

Negativa. Et est.

2. Spacioli seu proseliau.

est actus & perfectio magni distincti boni ratione cuius magnū distinctum bonum non agit nisi magnum distinctum bonum: Id est distinguit magnum distinctum bonum. Et ita est perfecta essentia in suis correlativis substentata. Cum quib. habet pro-
3. Spaciolis. priam naturam & esse Et per spaciolum B.C.T.C quæritur; utrum bonitas possit esse magna sine concordantia? Cui respondendum est negativè. Alioquin non haberet esse conveniens cum magnitudine, sed esse contrarium. Et per consequens esse boni repugnaret esse magni, quod est impossibile. Et similiter quæritur de hoc eodem spaciolo. Quid est magna magnitudo bonitatis? Cui respondendum est; quod est illa essentia magni, magnitudinis, bonitatis, resultans ex correlativis magnis magnitudinis, bonitatis, in quibus substentata est per secundam
4. Spaciolis. speciem G significatis. Et per spaciolum B.C.T. quæritur; utrū
*D.C.T.D angelus sit major cœlo? Cui respondendum est affirmativè. Alioquin Angelus non posset movere cœlum Et sic careret relativis cum quibus objectat Deum. Et sic cœlum esset in majoritate, aut saltem in æqualitate cum angelo quod est impossibile. Consequenter quæritur quid est magna cœli contrarietas. Cui respondendum est quod est ipsa mobilitas, quam habet secundum duos motus contrarios, videlicet secundum ejus medietatem movetur à dextris in sinistrum. Et secundum aliam medietatem à sinistro in dextrum. Dato quod ipsum non moveat se. Consequenter quæritur de quo est magnus motus cœli: Cui respondendum est quod est de suis correlativis intrinsecis magnis per secundam speciem regulæ G. designatis. Et per spacio-
5. Spaciolis. lum. B.D.T.B. Quæritur utrum in æternitate sit differentia? Cui respondendum est affirmativè. Alioquin non haberet correlativos cum quibus habet naturam bonam & infinitam. Insuper quæritur bonitas motus cœli de quo est. Cui respondendum est, quod ipsa est de seipsa: ut per suos correlativos, significatū
6. Spaciolis. est. Et per spaciolum B.D.T.C. Quæritur utrum divina bonitas & divina magnitudo se concordant. Cui respondendum est affirmativè Alioquin divina bonitas non haberet infinitam magnificationem nec divina magnitudo haberet infinitam bonificationem. Consequenter quæritur quid est magna concordātia æternitatis divinæ, & divinæ bonitatis. Cui respondendum est quod est essentia suorum correlativorum, videlicet bonificativi, æternificativi, qui conveniunt in uno numero. Et bonificabile, & æternificabile in alio, & bonificare & æternificare in tertio Et hi tres correlativi cōveniunt in una essentia bonitatis
7. Spaciolis. & æternitatis sive permanentiæ. Et per spaciolum B.D.T.D. Quæritur utrum inter divinam bonitatem & æternitatem sit contrarietas? Cui respondendum est negativè, nisi secundum

quod

quod minus commune contrariatur magis communi, & inferius suo superiori. Insuper quæritur hæc contrarietas de quo est. Cui respondendum est quod ipsa est de principijs privativis existentibus ex opposito, relativis positivis bonitatis & æternitati. Et per ultimũspaciolum B.T.B C.quæritur vtrum in simplici essentia bonitatis possit existere differentia & concordantia? Cui respondendum est affirmativè supposito quod ipsa bonitas habet suos correletivos essentiales per secundam speciem regulæ C.significatos qui per differentiam plures sunt, & per concordantiam ijdem essentialiter sunt. Consequenter quæritur; quid sunt concordantia & differentia in essentia bonitatis? Cui respondendum est per tertiam speciem regulæ C. quod ipsæ sunt idem, ut ipsamet bonitas. Et per spaciolum B. T.B.D. quæritur; supposito quod mundus sit æternus, vtrum in sua bonitate possint esse differentia & contrarietas? Cui respondendum est negativè. Alioquin differentia contraria contrarietate posset stare æterna, quod est impossibile. Et quæritur bona differentia de quo est? Cui respondendum est quod ipsa est de suis correlativis per secundam speciem regulæ D. significatis. Et per spaciolum B. T. C.D. quæritur vtrum in bonitate cœli æterna possint esse invicem concordantia & contrarietas? Cui respondendum est negativè. Alioquin concordantia haberet bonum actum contradicendi, & contrariandi ab æterno, & in æternum : quod est impossibile. Quid est insuper contrarietas bonitatis æternæ cœli? Cui respondendum est quod est bonitas in subjecto naturali. Quod habitum est de morali malicia, sicut in homine peccatore. Et per spaciolum C.D.T.B quæritur quid est magna differentia æternitatis? Cui respondendum est. Quod illa est quam habet æternitas per suos correlativos. Et quæritur magna differentia æternitatis de quo est. Cui respondendum est per primam speciem regulæ D. quod ipsa est à semetipsa. Namque æternitatis nulla causa potest esse præjacens. Et per spaciolum C. D. T.C quæritur quid est magna cœli concordantia? Cui respondendum est quod ipsa est à suis correlativis cum quibus est hæc, quod est, & movet se ipsum. Et quæritur, magna concordantia cœli de quo est? Cui respondendum est, quod ipsa est de suis correlativis cum quib. habet motum & naturam; & movet, & naturæ omnia inferiora corpora Et per spaciolum C.D.T.D. quæritur quid est magna contrarietas prudentiæ & luxuriæ? Cui respondendum est; quod ipsa est moralis contrarietas. Et quæritur de quo est durans moralis cõtrarietas? Cui respondendũ est quod ipsa est durans de habitib. positivis & privativis ad invicẽ resistentib. in subjecto, in quo minime simul stare possunt Et per spaciolum

8. Spacioli.

9. Spacioli.

10. Spacioli.

11. Spacioli.

12. Spacioli.

13. Spacioli.

14. Spacioli.

C.T.B.C.quæritur;utrum Iustitia & prudentia habeant magnã differentiam & concordantiam? Cui respondendum est affirmativè. Alioquin non causarent magnos actus per magna merita. Et quæritur consequenter quid est magna differentia & concordantia, justitiæ & prudentiæ? Cui respondendũ est, quod sunt magna relativa cum quibus differunt & concordãt. Et per
15. Spacioli. spaciolum C.T.B.D. quæritur; utrum in essentia magna possit esse differentia & contrarietas? Cui respondẽdum est affirmativè, supposito, quod essentia sit composita veluti omnis essentia. Alioquin talis essentia esset perpetua. Sed in simplici essentia
16. Spacioli. respondendum est negativè, quare &c. Et in spaciolo C.T.C D. quæritur, quid est illa magna contrarietas? supposito quod in simplici essentia sit cõcordantia & contrarietas? Cui respondẽdum est, quod talis essentia est impossibilis. Et quæritur magna concordantia & contrarietas à quo sunt? Cui respondendũ est per primam speciẽ regulæ D. quod sunt à semetipsis. Alioquin
17. Spacioli. supra magnitudinem nullum præcederet esse. Quod est manifestè falsum. Et per spaciolum D.T.B.C. quæritur; utrũ in ipsa æternitate sint differentiæ & concordantiæ? Cui respõdendum est affirmativè. Alioquin bonitas in æterno nõ esset, ratio, quod æternum agat bonum æternum. Et æternitas sive concordãtia haberet aliquod cum quo distaret à contrarietate, & ociositate. Quod est impossibile. Et quæritur differentia & concordantia existentes in æternitate de quo sunt? Cui respondendum est quod sunt de suis correlativis essentialibus per primam & secũdam speciem regulæ D. Quid est in æternitate differentia & cõcordantia? Cui respondendũ est, quod sunt ipsamet æternitas.
18. Spacioli. Et per spaciolum D.T B D. quæritur; utrum in æternitate possint esse invicem differentia & contrarietas? Cui respondẽdum est negativè. Alioquin æternitas esset composita ex pluribus essentiis contrariis. Et per consequens esset corruptibilis. Quod est manifestè falsum. Et si quæritur; utrũ cœlum sit constans ex pluribus essentiis contrariis. Et tamen sua duratio sit æterna? Cui respondendum est negativè. Alioquin cœlum constaret ex habitib. positivis & privativis, quod est impossibile. Et per spa-
19. Spacioli. ciolum. D.T.C.D. quæritur, duratio angelica de quo est, posito quod in eius essentia sunt concordantia & contrarietas? Cui respondendum est negativè. Alioquin essentia angelica esset de suis contrariis, quod est impossibile. Et si quæratur quid est duratio angelica? Cui respondendũ est, quod ipsa est à concordantia, quæ ab omni contrarietate remotissima est. Et per ultimũ
20. Spaciolum. spaciolum T.B.C D. huius primæ columnæ quæritur; utrum differentia possit esse subjectum concordantiæ & contrarietatis? Cui respondendũ est negativè. Alioquin cõcordantia se haberet

beret ad non esse & contrarietas ad esse. Quod est manifestè falsum. Et quæritur quid est differentia in concordantia & cōtrarietate? Cui respondendum est quod differentia in concordantia est principium positivum: & in contrarietate est principium privativum. Et si quæratur; de quo durat differentia? Respondetur; quod ipsa durat per correlativos concordātes per essentiam ab omnibus contrarietatibus remotam. Et sicut exemplū dedimus de omnibus spaciolis primæ columnæ: ita intelligas nos dedisse de omnibus aliis columnarum spaciolis universæ tabulæ columnarum octoginta quatuor suo modo, secundum omnes figuras. Quare, &c. Et notandū est quod ista tabula cōpræhēdit omnia quæ implicata sunt in omnib. quatuor figuris

De reliquis columnis.

Amplitudo huius tabulæ.

DE QVAESTIONIBVS NOVEM SVBIECTOrum, quæ sunt partes subiecti scientiæ Kabbalæ: pars quarta.

CAP. VI.

De subiecto. B.

DE primo subjecto significato per ipsum B. & est ipse Deus, quæritur primo; utrum sit? Cui respondendum est affirmativè. Alioquin nihil esset. Consequētér quæritur utrū Deus sit 1
necesse esse? Cui respondendum est affirmativè Alioquin nul- 2
lum esset necessarium. Et si quæratur; quid est Deus? Cui respō- 3
dendum est; quod Deus est esse nihilo extra se egens, sed omnia entia egent eo. Cujus esse est ipsum optimum & infinitum. Alioquin in Deo non essent omnes perfectiones in ultimo. Et sicut summe bonum non esset summe perfectum Et quæritur 4
etiam quid habet Deus in se essentialiter? Cui respondendum est per secundam speciem regulæ C. Quod habet bonitatem, magnitudinem & durationem, sine quibus non potest esse immensus & infinitus & super omnem entitatem cum suis dignitatibus. Et si quæratur per tertiam speciem regulæ C. quid est 5
Deus in alio? Cui respondendum est; quod ipse est in toto creato creans. & in omnib. actibus creans. Et si quæratur per quar- 6
tam speciem regulæ C. quid est Deus cum alio? Cui respondendum est, quod ipse est cum toto creato, sive cum mundo pius, humilis, misericordiosus, potens, justus, & gratia plenus. Cuius quiditas est ipsa Deitas.

De subiecto C. 1.

De secundo subjecto quæritur, utrum angelus sit? Cui respōdendum est affirmativè. Alioquin magis similis Deo non reperiretur in natura. Et sic daretur minus & non daretur majus, quod est impossibile. Quod est. Quoniam si unū relativorū reperitur in natura, expedit necessario ut reperiatur & reliquum. Cū igitur minus simile ipsi Deo reperitur in natura, oportet ut reperiatur magis simile. Homo enim est minus similis Deo &

angelus magis, sequitur quod si datur homo quod detur etiã Angelus in natura. Secũda ratio est quod si in natura reperitur. compositum ex intellectuali & sensuali partibus, expedit necessario ut ex intellectivo & intellecto compositum reperiatur in natura. Sed hoc nõ potest esse nisi Angelus, ergo Angelus est in natura. Tertia ratio est quod si natura angelica non esset, tũc scala differentiæ & concordantiæ esset inanis & vacua. Sed hoc est impossibile. Igitur impossibile est ut nõ sit natura angelica.
2 Et si quæratur consequenter; quid est Angelus? Cui respondendum est; quod ipsa est natura intellectualis, cujus proprium est
3 motum dirigere in proprium finem. Et si quæratur de Angelo; quid habet in se? Cui est respondendũ quod habet suos correla-
4 tivos in quibus tota sua essentia substentatur. Et si quæratur Angelus quid est in alio? Cui respondẽdum est; quod ipse est in bonitate bonus & in magnitudine magnus & æqualis in suis correlativis videlicet in angelificativo, angelificabili, & angeli-
5 ficare Et si quæratur quid habet angelus cum alio? respondendum est ei, quod habet cum bonitate bonificare motum & cũ magnitudine magnificare ipsum, & cum concordantia concor-
6 dare motum cum suo fine. Et si quæratur Angelus à quo est? Cui respondendum est per primam speciem regulæ D. quod i-
7 pse est ab unitate suæ essentiæ, quæ nec punctualis, nec linealis est. Et si quæratur; Angelus de quo est? Cui respondendũ est;
8 quod ipse est de natura sua potentiali & actuali substentata à suis correlativis sine quibus esse non posset. Et si quæratur Angelus cujus est? respondendum est quod ipse est Dei. Et hæc sufficiant de Angelo cujus quiditas est ipsa Angelicitas. Quare, &c.

De subiecto. D.

De tertio subjecto, quod est cœlum significatum per D. quæritur primo; utrum cœlum sit? Cui respondendum est affirma-
1 tivè. Alioquin nulla esset stella neque sydus. Et si quæratur,
2 quid est cœlum? Cui respondendum est per primam speciẽ regulæ C. quod est natura corporalis simplicissima cujus propriũ est afferre sydus ad vbi, & ad situm transportare, vel cœlum est
3 corpus sphericum quod varijs motibus circularibus movetur cum stella. Et si quæratur quid habet in se cœlum? Cui respondum est per secundam speciem regulæ C. quod habet primam bonitatem corporalem & primam magnitudinem corpora-
4 lem & durationem. Et si quæratur; Quid habet cœlum cum alio, vel in alio? Cui respondendum est quod in elementis est elementativum, vt in elementatis habet magnam activitatem,
5 & motivitatem Et si quæratur per quartam speciem regulæ C. quid est cœlum cum alio? Cui respondendum est quod habet cum motu facere tempus cum eo calefacere: & cum caliditate segregare & cum frigiditate vnire & aggregare. Et si quæratur

ratur cœlum à quo eſt? Cui reſpondendum eſt per primam ſpe- 6
ciem regulæ D quod eſt à ſua naturali * de ſimplici corporali- *&
tate. Et ſi quæratur cœlum de quo eſt? Cui reſpondendum eſt 7
per ſecundam ſpeciem regulæ D quod ipſum eſt de ſuis corre-
lativis eſſentialibus & cœlificativo ſcilicet cœlificabili & cœli- 8
ficare. Et ſi quæratur cœlum cujus eſt? Cui reſpondendum eſt; quod ipſum eſt naturæ intellectualis. Et hæc ſufficiant de cœlo cujus quiditas eſt ipſa cœlicitas.

De ſubiecto. E.

Quartum ſubjectum ſignificatum per E Et eſt ipſe homo
de quo quæritur: utrum homo poſſit habere de Deo majorem 1
notitiam doctrina diviſiva, quàm compoſitiva? Cui reſponden-
dū eſt quod per diviſivam habet majorem notitiam quàm per compoſitivam. Eo quoniam Deus non eſt per ea ſine quibus
eſt: ſed per ea ſine quibus eſſe non poteſt. Et quæritur etiā, quid 2
eſt homo? Cui reſpōdēdum eſt; quod eſt rationale diſcurſibile,
cujus proprium eſt admirari. Et ſi quæratur quid habet homo 3
in ſe? Cui reſpondendum eſt; quod habet perfectam bonitatem mixti & magnitudinem & durationem & poteſtatem ſine
quibus non eſſet homo. Et ſi quæratur; quid eſt homo in alio? 4
Cui reſpondendū eſt quod in habitu ſenſitivo eſt ſentiens: & in habitu intellectivo eſt intelligens; & in volitivo eſt volens, ſe-
cundum naturam duplicem intellectualem, videlicet & anima- 5
lem. Et ſi quæratur; quid habet homo cum alio? Cui reſpondē-dum eſt; quod habet cum ſuo ſenſu ſentire & cum ſuo intellectu intelligere: & cum generativo generare ſibi ſimile in ſpecie. Et ſi quæratur; à quo eſt homo? Cui reſpondēdum eſt; quod ipſe eſt à temperata mixtione, vel temperamento propinquo.
Et ſi iterum quæratur; homo de quo eſt? Cui reſpondendum eſt 6
quod eſt de ſuis correlativis ſine quib. non habet eſſe quæ ſunt homificativum, homificabile & homificare. Et ſi quæratur; homo cujus eſt? Cui reſpondendum eſt quod ipſe eſt Dei. Et hæc ſufficiant de homine: cujus quiditas eſt ipſa homeitas.

De ſubiecto F. 1.

De quinto ſubjecto cujus paſſiones cōſiderātur in hac ſciētia eſt ipsū imaginativū ſive imaginativa: de quo quæritur primo;
utrū ſit? Cui reſpōdēdū eſt affirmativè. Alioquin animal move-
retur cauſaliter, aut eſſet ſine motu. Nāq; imaginativa in anima 2.
li eſt primū movēs Et ſi quæratur quid eſt imaginativa, cui reſpōdedū eſt, q̄d ipſa eſt potētia animæ cuj⁹ ꝓpriū eſt repræsētare virtuti cogitativæ ſpecies ſenſatas, aut ab alia virtute infuſas 3.
Et ſi quæratur; imaginativa quid habet in ſe? Cui reſpondendū eſt, quod ipſa habet bonitatē imaginationis, magnitudinē durationis, poteſtate repræsētationis phātaſmatū ſcibiliū ſine quib. nullū haberet eſſe. Et ſi quæratur; imaginativa quid eſt in alio? cui reſpōdedū eſt, q̄d ipſa eſt in animali primū movēs animal

motu voluntario. Eo namque rei privativæ similitudinem re-
4. præsentat, cui imaginativè voluntaria virtus est obediens. Et si quæratur? imaginativa quid habet cum alio? cui respondendum est, quod cum spiritu & naturali calore habet abstrahere species sensatas à sensibus particularibus, quibus figura Penta-
5. goni proportionatur & deservit. Et si quæratur imaginativa à
6. quo est? Cui respondendum est, quod ipsa est ab anima. Et si quæratur de quo est? respondendum est, quod ipsa est de suis correlativis, Videlicet de imaginativo, imaginabili & imagina
7. ri: sine quibus non habet esse. Et si quæratur, imaginativa cujus est? cui respondendum est, quod ipsa est animalis. Et hæc sufficiant de subjecto quinto significato per F.

De subiecto G.

Sextum subjectum significatum per G. est sensitivum, vel sensitiva. Circa quam quæratur primò, utrum sensitiva sit? cui
1. respondendum est affirmativè. Alioquin nullum esset animal.
2. Et si quæritur, quid est sensitivum sive sensitiva? cui respondendũ est quod ipsa est potentia animæ, ratione cujus anima compræhendit congruum & incongruum sensatum per sensus
3. particulares. Et si quæratur, sensitiva quid habet in se? Cui respondendum. Quod ipsa habet bonitatem, sensus communis, magnitudinem, durationem, potestatem, scibilitatem, voluntatem, &c. Qui quidem sensus communis se habet ad sensus particulares sicut centrum ad suam circumferentiam, ut in figura.

De qua figura dicitur in loco suo scilicet in tractatu de figuris, in quo ostenditur ipsam se habere, sicuti medietas diametri
4. circuli, cujus circumferentia divisa est in partes sex, &c. Insuper quærendum est sensitiva quid habet cũ alio, vel quid est in alio

alio? cui respondendũ est, quod in animali est primũ sentiendi principium, & secundum situm movendi. Et si quæratur quid habet cum alio? Cui respondendum est, quod ipsa habet cum oculo videre colores, & cum auribus audire voces, & cum lingua gustare sapores, & cum naribus olfacere odores, & cum nervis tangere qualitates primas. Et si quæratur; sensitiva à quo est? respondendum est, quod ipsa est à vegetativa tanquam à propria materia. Et si quæratur, de quo est? Cui respondendum est, quod ipsa est de correlativis suis per secundã speciem regulæ C. significatis sine quibus esse non potest nec activè nec passivè. Quæ relativa sunt sensitivum, sensibile & sentire. Et si quæratur sensitiva cujus est? cui respondendum est, quod ipsa est animalis. Et hæc sufficiant de sensitiva brevitatis gratia: cujus quidem quiditas est sensicitas vel sensibilitas sive sensualitas. De septimo subjecto quod significatum est per literam H. quærendum est primò, vtrum vegetativum sine vegetativa sit? cui respondendum est affirmativè, Alioquin nulla esset planta. Et si quæratur vegetativa quid est? cui respondendum est, quod ipsa est potentia animæ, ratione cujus ipsa anima mutat corpus de non animato ad animatum, & mutat mixtum vnius speciei ad esse mixtum alterius speciei, vt patet in cibo, mutato in substantiam cibati, secundum vnivocationem Et si quæratur, vegetatiua quid habet in se? cui respondendũ est, quod ipsa hábet primam vegetandi bonitatem, magnitudinem, durationem, potestatem, scibilitatem, vegetando primum, sine quibus nequaquam posset esse. Et si quæratur, vegetativa quid est in alio? cui respondendum est, quod ipsa est in mixto primum generationis principiũ & mutationis nutrimenti in substantiam nutriti. Et si quæratur, vegetativa quid habet cum alio? cui respondendum est, quod ipsa habet cum calore naturali primo attrahere nutrimentum, secundo retinere, tertio digerere & nutrire & augmentum facere. Et si quæratur vegetativa à quo est? cui respondendum est; quod ipsa est ab anima tanquam à proprio fundamento & materia: quoniam se habet vegetativa ad animam, sicut forma ad materiam. Est enim veluti perfectio animæ ratione cuj⁹ anima vegetat vegetatũ. Et si quæratur; vegetativa de quo est? cui respondendum est, quod ipsa est de correlativis suis essentialibus sine quibus esse non potest, videlicet vegetativo, vegetabili & vegetare. Et si quæratur: vegetativa cujus est? cui respondendum est; quod ipsa est corporis viventis. Et hæc sufficiant de vegetativa; cujus quiditas est ipsa* vegetas. Subjectũ autem octavum significatum per I. est elementativum. Sive elementativa. Circa quam quæritur primo; vtrũ sit? cui respon-

Margin: 5. 6. 7. 8. *De subjecto H.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. * *Vegetativitas* *De subjecto I.*

dendum est affirmativè. Alioquin nullum esset mixtum ex ele-
1. mentis, Igne videlicet Aere, Aqua & Terra Et si quæratur; quid
2. est Elementativa? cui respondendũ est; quod ipsa est perfectio
formæ substantialis mixti, ratione cujus elemẽtata existunt in
mixto sub gradu remisso, secundum omnes eorũ formas. Et si
3. quæratur; elementativa quid habet in se? cui respondendũ est,
quod ipsa habet bonitatem primam mixtionis magnitudinem,
durationem, potestatẽ, scibilitatem, amabilitatẽ, virtutem, veritatem & gloriam primam mixtionis sine quibus esse non potest.
4. Et si quæratur elementativa quid habet in alio? cui respondendũ est, quod ipsa est in elementato primum principium cõservandi elementa in mixto.
5. Et si quæratur; quid habet cum alio? cui respondendũ est, quod ipsa habet cũ mixto quantitatẽ
6. terminare infra suos limites & quantitatis motũ. Et si quæratur; à quo est elementativa? cui respondendum est; quod ipsa est à cõpositione naturali ex materia & forma, tanquã ab ejus materia, cujus est perfectio. Et si non esset elementativa? elementa non manerent in mixto refracta & sub gradu remisso. Et sic nullum esset compositũ ex quatuor elementis. Et si quæratur; ele-
7. mentativa de quo est? cui respondendũ est; quod ipsa est de suis correlativis sine quibus esse non potest, scilicet elementativo, elementabili & elementare cum quibus habet esse agens & cõservans. Et si quæratur cujus est? cui respondendũ est, quod ipsa
8. est entis naturalis. Et hæc sufficiant de elementativa, cujus quiditas est elementeitas. Est autem elementeitas actus & perfectio elementati ratione cujus elementatum non agit nisi elementatũ. Nonum subjectum significatum per litteram K. est instru-

De subiect K

mentativũ sive instrumẽtativa: circa quam quæritur primo; vtrum sit? cui rnspondendũ est affirmativè. Alioquin nullũ esset
1. ens morale nec artificiale, sed omnia vitiosa, & mala. Et si quę-
2. ratur; quid est instrumẽtativũ, sive instrumentativa? cui respõdendũ est? quod ipsa est habitus virtuosus animæ: ratione cujus animal operatur secundum naturam naturalia, & secundũ artẽ artificialia Et si quæratur; quid habet in se? cui respondendum
3. est; quod ipsa habet omnes virtutes morales, justiciam videlicet, prudentiam, temperantiam, fortitudinẽ, fidem, spem, charitatẽ, patientiam, & pietatem, cõmunes cæteras virtutes morales, quę possũt reduci ad quatuor cardinales per omnia principia, & regulas hujus nobilissimę sapiẽtiæ Kabbalæ. Et si quæra-
4. tur, instrumẽtativa quid est in alio? cui respõdẽdũ est: quod ipsa est in anima principiũ, primum omnium operatione moraliũ & artificialiũ. Et si quæratur; quid est cum alio? respondendũ est; quod ipsa cum Iustitia est dans vnicuique suum esse, & cum prudentia dans prudentem interpretationẽ sacræ scripturæ, & veram analogiam secundum regulas: & prima principa hujus

sapientiæ. Et si quæratur instrumentativa à quo est? cui respondendum est; quod ipsa est; morali habitu ipsius animæ. Et si 5.
quæratur de quo est; cui respondendũ est; quod ipsa est de suis 6.
correlativis intrinsecis, sine quibus non habet esse, videlicet de instrumentativo, instrumentabili, & instrumentare. Et si quæratur; cujus est? cui respondendum est, quod ipsa est animalis per- 7.
fecti. Et hæc sufficiant de instrumentativa; cujus quiditas est instrumenteitas. Et quamvis omne subjectũ sit deducibile, & deduci debeat per omnes species regularũ: tamẽ brevitatis gratia, relinquimus cætera exempla quæ erant danda: & exemplificãda omnibus regulis à regula D. supra. Et hoc maximè fecimus, quoniã in capitulo de regulis implicitè dictum est ad plenum. Quare, &c. Gaudeat enim vero anim⁹ cujuslibet studentis meo sermone: si capax hujus sapientiæ fuerit. Et si non capax fuerit de necessitate tristabitur. Nemo enim est dispositurus ad hoc negotium nisi ille qui optimi ingenij & sublimis fuerit. Receptũ enim nullum recipitur nisi per modum recipientis: cuius signũ est perfectio philosophiæ Platonis in eo. Quod est: quoniã vbi philosophia Platonis desinit, ibi incipit Kabbala sapientia.

Cur nõ per omnes regularũ species subiecta deduxerit.

DE QVAESTIONIBVS QVIDITATVM CENtum formarum, pars quinta.

CAP. VII.

QVæstiones quiditatum centum formarum verò tot fiunt modis: vel tot fieri modis possunt, quot modis quælibet forma diversa est à novem subjectis. Quod est. Namque Essentia est vna vno modo in Deo formaliter, & alio modo vna in Angelo, & alio modo in cœlo: & alio modo vna in homine; & alio modo vna in imaginativo sive imaginativa, & alio modo vna in sensitivo, sive sensitiva: & alio modo vna in vegetativo, sive vegetativa: & alio modo vna in elementativo, sive elementativa: & alio modo vna in instrumentativo, sive instrumentativa & alio modo vna in modalitate Ita vt hæ decem vnitates distinguantur formaliter vna ab alia; licet in essentia vnitatis quælibet sit vna* Sicut enim quando quæritur de vnitate simpliciter, & absolutè vtrũ sit principiũ omnium rerum primũ & omnium aliarum vnitatum? cui respondendum est affirmativè. Alioquin, nec esset Deus, nec esset numerus, nec esset nihil Et si quæratur quid est vnitas simpliciter? Cui respõdendũ est: quod ipsa est essentia vnius primi principii per se existẽtis, quod quidẽ primũ principiũ per se existens, non potest esse aliud nisi illud quod De⁹ vocatur: quod quidẽ primũ principiũ, non est

Quibus modis hæ quæstiones fieri possint.

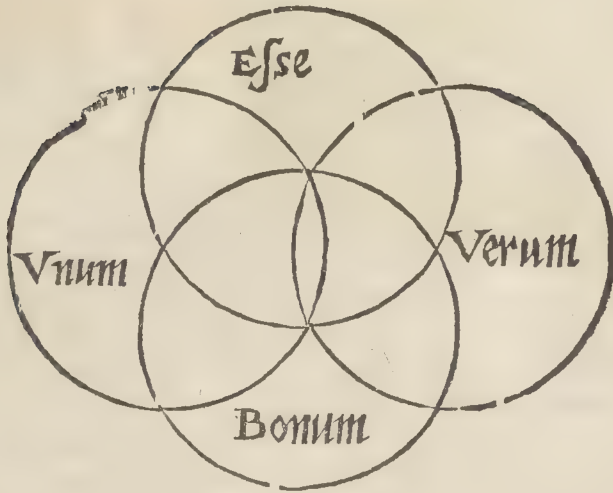
1. Exemplũ de essentia.

** Sic*

non est nisi divinum esse consequenter. Propter quod scrutandum est de sua formalitate sive quiditate, sive abstracto: quod non est nisi essentia Dei: vnde essentia hæc est primitiva ad omnes alias essentias, & similiter sua bonitas, sua magnitudo, sua duratio. Quod non est sic de angelica essentia, nec de cœlesti, nec de humana. Et sic patet differētia inter essentiam divinā & essentiam creaturarū. Secundò quæritur; vtrū esse & essentia convertantur? Cui respondendum est; quod in aliquo subjecto sic, in aliquo non. Prima pars ostenditur, quoniam alioquin nihil esset convertibile æqualiter cum alio, quod est impossibile. Secunda pars patet per hoc, quoniam si esset essentia in omni subjecto, sive ens, & entitas converterentur, tunc nihil esset secundum participationem, sed omnia essent alia per essentiam; & sic non daretur primum summè bonum, nec primum summè esse; & sic nec vltimum, & hoc modo nihil esset, quod est contra sensum. Et similiter quæritur; vtrum vnum, & vnitas simplex & simplicieitas sive simplicitas, indivisibile & indivisibilieitas sive indivisibilitas æqualiter convertantur? cui respondendum est; quod in aliquo subjecto sic, & in aliquo non. Prima pars patet, quoniam si non nihil esset vnum per essentiam: & sic nihil reperiretur in natura idem esse concretum & abstractum. Quod est: Namq; si in ipsa natura reperitur vnum concretum distinctum ratione à suo abstracto: tunc necesse est, vt aliud reperiatur concretum; quod idem sit cum suo abstracto secundum esse, & rationem. Secunda pars patet, quoniam alioquin nihil esset quod esset distinctum à suo abstracto. Et similiter dicendum est de vnitate divina, quæ est abstractum vnius divini: quod quidem vnum divinum est idem cum sua vnitate; quod quidem vnum divinum non est nihil esse, verum & bonum per infinitam veritatem, per infinitam vnitatem, per infinitam bonitatem, ex quibus constitutum vnum verbum vnum esse infinitum, & omnipotens, quod quidem esse comprehenditur cum vno bono & vero simul, vt in hac figura, de qua figura dictum est apertè in libello de figuris, ad quem relatio habeatur.

2. De Vnitate.

Rursus

Rursus quærendum est vtrum divinæ vnitati competat vnire in infinitum? cui respondendum est affirmative. Alioquin divina vnitas esset finita, & consequenter sua bonitas, sua magnitudo, sua potestas, sua duratio, sua sapientia, &c. ei attributa, & suæ dignitates essent alligatæ, & non liberæ & in æternitate stetissent ociosæ, quod est impossibile Consequenter quęritur vtrum vnitati angelicæ competat vnire. Cui respondendum est affirmative; conditionaliter tamen. Namque vnus angelus si vnit, tunc vnit vnum loqui moraliter; vnum intelligere, vnum amare, vnum colere. Non autem vnum angelum, vnum cœlum, vnum hominem, & hujusmodi, &c. Sed cœlũ secundũ ejus vnitatẽ, est causa effectiva infinitatũ horũ inferiorũ; non tamen secundũ primævã vnitatẽ potest vnire: sed per continuitatẽ motus. Et similiter vnus homo cum sua vnitate potest vnire aliũ hominẽ, generando illũ. Et sic de alijs cæteris vnitatibus, subjectis cæteris oppropriatis dicendũ est. Et si quęratur vtrũ Deus sit simplicissima natura, sive simplicissimũ esse? Respondendũ est affirmativè: Alioquin nulla esset simplicissima bonitas, simplicissima magnitudo, duratio: & sic de cæteris: quod est impossibile. Et si dicatur, ergo in Deo nulla est pluralitas? cui respondendũ est: quod est verũ, considerando suam essentiam, purissimam; sed considerando correlativa intrinseca sua essentialia tunc est falsum. Quod est; quoniam, nisi in Deo esset bonificativum, quod idem est quod pater; & bonificatũ, quod idem est quod filius, & bonificatio quod idẽ est quod spiritus sanctus: tunc Deus nõ esset bonus, & similiter & taliter respondendum est concedendo in Deo nullã esse pluralitatem considerando totalem essentiam sui purissimam: sed cõsiderando correlativa essentialia sub alio nomine dicta, dicimus

3. De natura.

4. De pluralitate.

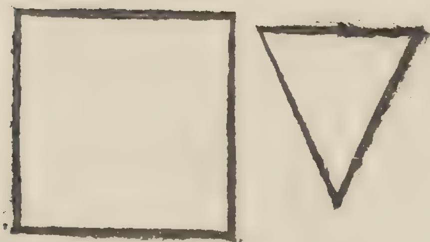
mus quod est falsum. Immo in Deo est pluralitas personarum; sicut est pluralitas correlativorum essentialium quæ sunt deitativum, deitatum & deitatio, quæ formaliter distinguuntur, licet sint idem in vna simplicissima natura. Quarè, &c. De pluralitate angelica non est sic, quoniam est alia natura distincta à natura divina, sive à sua essentia per compositionem ex actu, & potentia, quæ sunt duæ vnitates causantes primum numerum qui est numerus binarius, vt alibi declaratum est, videlicet in libello sive tractatu de conditionibus figurarum & numerorũ, qui libellus præcedit hunc libellũ in ordine: consequenter quæritur; an vnitas pluralitati repugnat? cui respondendũ est affirmative. Alioquin destruetur oppositio in relativis Cõsequẽter quæritur vtrum natura sit? Cui respondendũ est affirmative, alioquin nullũ ens naturale esset repertum in natura. Et quæritur vtrũ sit substantia, cui respondendum est affirmativè: Alioquin nihil esset substentãs accidẽtia, sive substes accidentibus. Et similiter possumus quærere de principio vtrũ sit, cui respondendũ est affirmative, alioquin nullum esset principiatũ. Et similiter de causa vtrum sit, cui respondendum est affirmative. Alioquin nullum esset causatum. Eodem modo de necessario vtrum sit? cui respondendum est affirmative. Alioquin omnia essent contingentia, & nihil de necessitate eveniret; quod est contra experientiam. Et si quæratur vtrum indivisibile sit? cui respondendũ est affirmative. Alioquin procederetur in infinitũ in dividentibus, & divisis, quod est inconveniens. Et si quęratur vtrum sit elementum? respondendũ est affirmative. Alioquin nec esset materia, nec forma, consequenter nec formatũ, & sic nihil esset Et si quæratur vtrum idem sit vel identitas? cui respondendũ est affirmative. Alioquin nõ reperiretur vnum numero in tota natura, sed omnia essent confusa & indistincta. Quæritur vlterius; vtrũ simile sit? cui respondendũ est affirmative. Alioquin nihil esset vniforme, & sic relatio æquiparantiæ esset destructa Et si quæratur; vtrũ sit primum? Cui respondendum est affirmative. Alioquin non essent vltimum, nec mediũ, & sic nihil esset. Et si quæratur; vtrũ potentia sit? cui respondendum est affirmativè, alioquin nihil esset activum & passivum, quare, &c. Et sicut exempla dedi per quæstionem regulæ B. de his formis ita intelligas me dedisse de cæteris quæstionibus regularum vniversi alphabeti, combinando ipsas regulas omnes cum omnibus formis de quibus jam factus est sermo supra in parte prima tertij tractatus, ad quæ quilibet Kabbalista recurrere debet ad perfectam intellectionem quidditatum omnium formarum centum. Quas quæstiones brevitatis gratia relinquo, &c.

5. De substantia.
6. De principio.
7 De causa.
8. De necessario.
9 De indivisibili.
10. De elemento.
11. De identitate.
12. De simili.
13. De primo.
14. De potentia.
Quæst. cæterar. regular.

F I N I S.

TOTVM CREATVM EST CORPVS sphæricum extra quod nihil est.

DVODECIM PRINCIPIA PHILOSOPHIÆ, M. RAYMVNDI LVLLII, QVÆ ET LAMENTATIO SEV EXPOSTVLATIO PHIlosophiæ contra Averroiſtas, & Phyſica ejuſdem dici poſſunt.

Deus cum Tua Altiſſima Sapientia & Virtute, Incipit liber lamentationis Philoſophiæ.

PRincipium Illuſtriſsimo ac Francorum Sereniſsimo Regi, Domino Philippo, Ieſu Chriſti munere eiuſque admirando iuuamine Regalium corona excellentiſsima refulgenti: eiuſque domo tam natura bonis quam animæ mirificè decorato: Philoſophia eiuſque principia duodecim, maximo fructuoſa ſalutis incremento diutiſsimè gratulari.

Imploratio auxilii regii.

VONIAM certum dignoſcitur apud illum eſſe impetrãdum auxilium qui poteſtatis claritate triumphat: teq; inter Chriſtianitatis Reges præ cæteris fulgentem noverim poteſtate, Chriſtianæque fidei zelo quam maximè & charitate: ideo ad te recurro, tanquam ad vltorem condignum columnamque maximam veritatis, pro juſticiæ auxilio imperrando, de injuria mihi ab Averroiſtis in iis quæ ſunt contra fidem illata, aſſerentibus quod ſecundum meum modũ intelligendi: videlicet intelligibile quod eſt meum ſubjectum: fides catholica eſt erronea atque falſa: ſed per credere ipſam veram eſſe dicunt: & ideo faciunt mihi valde magnam injuriam, quia meus intellectus non implicat per intelligere quãtum poſſum: vt de cætero dicant ſe credere catholicam ſanctam fidem & dicant quod non intelligunt ipſam eſſe falſam. Se autem excuſant quod non poſſunt intelligere quod virgo poſſet parere filium, nec quod de nihilo fiat aliquid: & ſic de articulis fidei, quod cõcedendum eſt quoad ſenſum & imaginationem, ſed non quoad duodecim imperatrices divinas in libro de natali tactas. Quæ ſunt de principiis Theologiæ. Deo exiſtente ſubjecto ipſius Theologiæ poſſunt agere ad placitum, quòd virgo pariat filium, & hmõi: ego autem dupliciter ſum Philoſophia: videlicet primo cum ſenſu & imaginatione meus intellectus cauſat ſcientiam: pòſt autem cum duodecim imperatricibus quę ſunt hę: divina bonitas, magnitudo, ęternitas, poteſtas,

Iniuria qua Averroiſtæ afficiunt philoſophiam.

teſtas, ſapientia, voluntas, virtus, veritas, gloria, perfectio, juſtitia, & miſericordia. Cum iſtis autem ſum ſuperius & habeo coronā aureā: & cū ſenſu & imaginatione inferius, habēs argēteā.

Philoſophiæ conqueſtio atque lamentatio.

Ait Philoſophia ſuſpirando atq; lachrymando, confiteor corā iſtis meis principiis, quæ ſunt forma, materia, generatio, corruptio, elementatio, vegetatio, ſenſus, imaginatio, motus, intellectus, voluntas, & memoria: quòd nunquam concepi fraudem neq; dolum neq; deceptionem contra Theologiam: imo confiteor quod ſum ancilla eius, ut per ea quæ concipio per animam intelligam entia realia & laudem & benedicam Deum: & per imperatrices. 12. de eſſe Dei notitiam habeam atq; de eius intrinſeca operatione & ſic de ſuis imperatricibus & de actibus earum. Heu mihi, triſtiter & doloroſe ait Philoſophia, nunquid vos alia mea principia ſcitis, quod ego talis ſum: & vos (ait Philoſophia) quid eſtis? Omnia reſponderunt (niſi intellectus qui tacuit) dixeruntq; quod ipſa erat vera & legalis ancilla Theologiæ. Et tu intellectus (ait Philoſophia) quid dicis? Reſpondit intellectus: ego ſum quaſi totus perverſus, cū Parhyſiis ſit meus diſcurſus in opinionibus, & ideo quid dicere poſſum? meum lumen debet eſſe per claritatem & veritatem: ſed eſt offuſcatum & tenebroſum per falſos errores Philoſophorum: qui ita me ſuffocāt quod vix poſſum habere anhelitum & virtutem: aliud remedium non video: niſi ut Dominus per Regem Francorum me juvet & in brevi, quia errores creſcunt & veritates ſuffocātur. Parhyſii autem eſt fundamentum, cum ſit fama quòd magis ſum in ipſa quam in aliqua alia civitate.

XII. Principia Philoſophiæ.

Raymundi comitumq; interventus.

Dum ſic Philoſophia lamentabatur & dolebat & alta voce clamabat, heu mihi ubi ſunt religioſi, viri bene literati & devoti & etiam alii qui me juvent? dum ſic Philoſophia clamabat, ſuſpirabat, & lamentabatur, accidit quòd Raymundus, Contritio & Satisfactio exibant urbem loquentes de perverſo ſtatu mundi in quodam amœniſſimo prato ſub quadam arbore, ſupra quā plures aviculæ cantabant: & invenerunt Philoſophiam & ſua principia ſupra tacta: quæ ſtabat ibi ut acciperet aliquam recreationē à pulchritudine arboris, & garritibus aviculariū, & etiam ibi erat fons valde pulcher. Dominæ autem ſupradictæ & Raymundus quæſiverunt ab ea quare tam fortiter lamentabatur & dolebat? ipſa autem dixit cauſam & narravit eis ea quæ ſupra dicta ſunt, hoc dicto Philoſophia rogavit Raymundum & Dominas quod irent ad Regem Francorum & dicerent ea quæ audiverunt: & quòd ponerent remedium: & imponerent in regis conſcientiam niſi hoc faceret: ſed Dominæ & Raymundus voluerunt ante ſcire ſtatum ſuorum principiorum: placuit Philoſophiæ & dixit quòd forma primo de ſe ipſa loqueretur & ta-

Philoſophia orat. Raymūdum comitesq́ue uti pro ipſa deprecentur Regē. XII. Philoſophiæ principiorum expoſitio.

li modo quod Dominæ & Raymundus de ipsa notitiam habere possent.

DE FORMA. CAP. I.

Ait forma: ego sum ens quod do esse rei, & sum absoluta & primitiva, eo quod cum materia prima cōstituto unam substantiam generalem totius universi.

Dixit forma, sum absoluta compositio ex forma bonitatis, magnitudinis, durationis, potestatis instinctus, appetitus, virtutis, veritatis, delectationis; & perfectionis. Ex omnibus principiis innatis active sum una forma absoluta activando. Sum per bonitatem, magnitudinem, & sic de aliis principiis innatis, ex quibus sum constituta & sic sum absoluta.

Sum forma dupliciter sc. substantialiter & accidentaliter & sum ens in potentia ad omnes formas particulares me existente actu, & ex mea essentia exeuntibus & agentibus substantialibus evenientes & de me & de ipsis formæ accidētales, sunt progredientes & in me & in ipsis sunt sustentatæ & permanentes & ideo absoluta forma sum.

Ait forma. Sum substantia in potentia, hoc est, quòd cū materia constituo unam substantiam & ideo formæ particulares secundum viam generationis primo existunt in potentia & post existunt actu: & hoc activando.

Dixit forma. Non sum privatio eo quod sum ens existens actu, sed ratione generationis & corruptionis mei formæ particulares, quandoque sunt antiquæ, quandoq; sunt novæ, quoniam si essem privatio ratione transmutationis devenirem in non esse, quod secundum meam naturam est impossibile: eo quod non sum composita ex contrariis: imo ex cōcordātibus, ut supra tactum est. Ens autem absolutum per nullam partem contrariam privari potest

Ait forma. Imo in quantum sum actio absoluta, ab omni materia sum denudata, aliter non essem absoluta actio: meæ autē formæ particulares in quibus sum diffusa & extensa per omnia individua, id est à materiis particularib. sunt distinctæ eo quod activæ sunt existendo & agendo aliter: alio modo materia haberet actionem & ego passionem sub ipsa, quod est impossibile.

Dixit forma. Ego tota sum in materia activando & materia tota in me passionando, & ideo connexa sum cū ipsa in substātia & nostra accidentia sunt connexa: aliter non essemus una substantia extensa & continua quod est impossibile.

Ait forma, quia sum in prima materia & in omnibus materiis particularibus & sic de meis particularibus formis activando

oritur

oritur ex me ſubſtantialis actio & vera actio prædicamentalis cum qua ago in primam materiam & in omnes materias particulares: à materia prima oritur paſſio prædicamentalis & ex ambabus oritur motus generalis activatus per meam naturam & paſſionatus per ſuam, cum quo motu ſunt motæ ſubſtantiæ exiſtentes in potentia cum ſuis aecidentibus ad eſſe actuale novum genitum & ratione corruptionis antiquatur privatio & novatur poſitio & hoc inceſſanter.

Dixit forma. Ego & materia unam analogiam conſtituimus, tamen ego primitive & ipſa materia ex conſequenti : & ratio huius eſt quia in motu ego ſum inceptiva ratione actionis & materia conſecutiva ratione paſſionis. ad quod ſecũdum quod finis eius ſum cum ſim propter me & ipſa non propter ſe ſed propter me: & ideo antequam ego deficiam ipſa deficit in particularibus cum non ſit capax ad recipiendum totam meam actionem quo ad inferius, non autem quo ad ſuperius, cum ipſa ſit abſoluta paſſio per naturam.

Rurſus dixit forma. Ego ſum ſimilitudo Dei & materia eſt ſua diſſimilitudo, cum Deus ſit forma & non materia. ad quod ſequitur quod ego ſum magis bona, magna, durabilis, potens, intelligibilis & amabilis, virtuoſa, vera, perfecta & glorioſa quã materia: & ideo ſequitur quòd poſſum magis in materiam agere quã materia poſſit pati: ſed tale magis agere eſt in me in potentia & non poſſum ipſum reducere ad actum quia materia non poteſt tempore pati. ad quod ſequitur quod mea eſſentia eſt intenſa per bonitatem, magnitudinem, &c. & materia extenſa & quòd in corruptione materia ante incipit deficere quam ego : in generatione autem ego ſum primitiva & materia conſecutiva & ideo ſum magis profunda quam materia cum ſim ſimilis formæ divinæ, quæ eſt profunda quo ad ſua correlativa ut puta quo ad divinas perſonas & ſic de divina bonitate &c. quæ eſt profunda quo ad ſua correlativa ratione cuius mea bonitas &c. eſt magis profunda quam bonitas materiæ.

Ait forma. Sum una in numero privative : hoc eſt quod corrupta una forma individui reſtauratur in alio individuo genito & hoc abſolute & ideo poſito quod omnia individua eſſent corrupta, ego eſsẽ reſtaurata in meo ſingulari numero & natura. Et hoc patet per iſtud exemplum: poſito quod de una maſſa argenti fieret una ſcutella & unus ciphus poſtmodum ponerẽtur in fornacem corruptis figuris eorum nõ corrumperetur argentum & eſſent in ipſo in potentia alius ciphus & alia ſcutella vel coclear & huiuſmodi.

Ait forma ego ſum conſervans ſubſtantiam activando & hoc propter quod cũ ſum finis & materia paſſionãdo cũ ſe habeat

ad me & ideo in ipsa conservatione absoluta sum primitiva, materia autem consecutiva. ad quod sequitur quod sicut generatio substantiæ consistit per me primitivè sic corruptio cōsistit primitive per materiam & in tanto quòd ego non deficerem in conservando & activando si materia posset sustinere in tantum passionando ipsam conservationem. ad quod sequitur quod materia est magis circa privationem quam ego sim in substantiis corruptibilibus.

Iterum ait forma sicut dictum est de conservatione substantiali, ita suo modo intelligi potest de accidentali: ut puta albedo contracta in albo & nigredo in nigro & huiusmodi: quoniā albedo est forma accidentalis non materia & ideo cum sim forma substantialis mihi competit conservatio formæ accidentalis non autem materiæ & corrupta albedine in albo corruptio primo est ex parte materiæ.

Ait forma. ego & materia intrinsece constituimus substantiam individuatā, & ipsa incipit per me ut deinde est & accipit augmentum & extensionem per me activando & per materiā passionando & in tantum se extendit augmētatio quantū pōt pati extensio materiæ. ad quod sequitur cōis quantitas intensa & extensa: intensa per me, extensa per materiam.

Ait forma: ego sum recepta activando in particularibus & materia recipiens & sustinens & hoc patet per istud exemplum ignis calefacit aerem & in quantum calefacit ipsum facit se receptum activando & ponit aerem recipientem caliditatem passionando & appetit aer ipsam passionem per materiam, & ignis actionem per suam formam.

Ait forma: Ego sum ens comparative actu & materia est ens in potentia ut patet per istud exemplum, in ovo est animal in potentia & in ferro gladius & hoc ex parte materiæ quæ expectat meam actionem & hoc est quia naturaliter sum primitiva per actionem & materia consecutiva per passionem ut supradictum est. & ideo cōpetit mihi esse actu & materiæ esse potentia.

Ait forma. Ego sum ens determinatum cum sim activa, materia autem est ens confusum cum sit potentia ratione cuius passionis est confusio in potentia ratione materiæ, non autem ratione mei.

Ait forma. Ego sum ens perfectum, & ideo sum appetibilis à materia, ratione cuius appetibilitatis in communi appeto agere in materiam & materia pati, ad quod sequitur, quod materia per me est perfecta & non per se.

Ait forma. Sum mota per formas particulares una forma particulari genita de alia sub meis principiis innatis supra tactis motis per principia divina, ut puta mea bonitas ꝑ bonitatē divinam

vinam: mea magnitudo per magnitudinem divinam, & sic de aliis. Et hoc effective, quoniam quanto magis subsisto sub ipsis, tanto magis sum alta & sublimis.

Ait forma. Sum mota per octavam spheram quæ movet me in Saturno, &c. sum mota per elementa & per elementata, per corpora cœlestia sum cœlestiata: per elementa sum elementata: vegetata per vegetata: sensata per sensata: imaginata per imaginata: sum in aqua frigida mota in quantum sum potentia ad essendum calefacta: in albedine per album albificata sum mota in generatione & corruptione, non autem sum mota à privatione, vt suprà dictum est.

Ulterius ait forma. Non sum ens existens inter esse & non esse, quia si sic, non ens jam esset ens, quod est contradictio. Veruntamen per accidens sum circa non ens, in substantia existente in potentia & non in actu & sum veniens in corruptionem quod ad suum numerum novatum.

Iterum ait forma. De me sunt omnes formæ particulares, & vna est de alia secundum viam generationis: aliter vna forma non appeteret aliam ad multiplicandum suam speciem, nec esset subiectum in quo esset motus successivus: & omnia ista essent contra meam naturam.

Rursus ait forma. Finita sum & omnes meæ partes individuatæ sunt, & finite potens sum naturaliter, sed impotens respective quoad primum qui habet posse infinitum & super me potest agere miraculose ad placitum.

Multa alia dixisset forma de seipsa, sed dimisit causa brevitatis dicens, quod omnia sunt implicata in eis qui de seipsa dicta sunt, & hoc relinquim⁹ intellectui sciẽtifico subtiliter intuẽti.

DE MATERIA. CAP. II.

AIT materia. Ego sum ens ex quo fit aliquid passionando & hoc substantialiter & accidentaliter, quia dux sum, quoniam ex me quæ sum primitiva fit materia particularis quę est substantialis pars substantiæ: vtputa materia rosæ, equi & hujusmodi. Accidentalis autem sum, sicut ferrum quod est in potentia ad gladium: & Grammatica ad non Grammaticum.

Ait materia. Ego sum ex passiva bonitate, magnitudine, duratione, potestate, instinctu, appetitu, virtute, & huiusmodi. Et ex omnib. passionib. cognatis sum cõposita & per totum cœlum & etiam per omnia elementa & elementata sum extensa atq; mota, & ad meam nudam essentiam, & quoad meum numerum & ideo vbicunque sim, sum benè, magnè, &c. passa & mota sub forma prima, cum qua sum coniuncta, & cum ipsa vna substantia: in qua omnes substãtiæ corporales sunt inclu-

ſæ,ſed maximè ſum mota & paſſa ſub forma prima qui eſt De⁹, qui cum ſua bonitate paſſionat meam bonitatem & cum ſua magnitudine meam magnitudinem : ipſe eſt meus finis, mea cauſa prima,& ego ſum effectus ſimpliciter eius, contra quem non habeo poteſtatem,nec reſiſtentiam, quia ſi ſic eſſem activa rebellis & inobediens: & paſſio finita paſſionaret actionem infinitam quod eſt impoſſibile. Poteſt ergo Deus agere de me ſive per meam naturam ſive ſupra meam naturam miraculoſe vt cognoſcatur ſua magna potentia,& virtus infinita, & infinita libertas ſuæ voluntatis infinitæ & etiam ſuum dominium.

Ait materia. Sum abſoluta paſſio ſub abſoluta forma ſub quam ſum coniuncta & ſicut ex mari derivantur omnes aquæ fluviales & ad iſtud revertuntur, ſic à me derivantur omnes materiæ particulares & ad me revertuntur quia abſoluta ſum. Rurſus ait materia. Non ſum ens exiſtens in potentia abſolute,quia ſi ſic ſubiectum,in quo eſſem,ſuſtentata eſſet in potentia & ſic ſucceſſive in infinitum quod eſt impoſſibile.Sum ergo ens exiſtens in potentia ad omnes ſubſtantias particulares ſub formis particularibus exiſtentes.

Iterum ait materia. Sum ſubſtãtia in potentia per hoc, quod de me & per me ſum pars ſubſtantiæ & ſine me ſubſtantia eſſe non poteſt : ſubſtãtia quæ ſum in potentia eſt eveniens per generationem aut per artificium : generationem ſicut roſa in roſario in quo eſt in potentia : per artificium autem ſicut eſt in partibus domus, in quibus domus exiſtit in potentia antequã ſit conſtructa. Ait materia.Non ſum privatio:ſed ſum potentia ad privationem,quoniam per meã impotentiã privãtur materiæ particulares per viã corruptionis ad quod ſequitur privatio formarum particularium : vt in capitulo formæ tactum eſt.

Rurſus ait materia.In mea natura non invenitur forma quæ ſit ex me atque propter me, quia ſi ſic,non eſſem paſſio abſoluta & ſecundũ quid meæ partes eſſent à me ab eſſentia & natura privatæ,quod eſt impoſſibile, cũ ſim ſimpliciter abſoluta.

Iterum ait materia. Abſoluta ſum & inquam tum ſum abſoluta non ſum,in partibus novata: ipſæ autem materiæ particulares ſunt novatæ inquam tum de potentia in actum ſunt motæ & quando corrumpitur non ſum novata privatio quia ſum abſoluta. Ipſæ autem cum ſint particulares in privatione ſunt novatæ.

Ait materia. Individuata ſum per quãtitatem cum qua ſum quanta, vtputa longa, lata & profunda,aut in circulo vel in corpore ſphærico rotunda:ſum qualificata : vtputa in flamma lucefacta,calefacta:& in vino rubro rubefacta,in melle dulcificata,& in terra ponderoſa;& in igne levificata.

Rur-

Rursus ait materia. Sum relata, quia sum passiva sub forma activa, & sum relata substantialiter & accidentaliter: substantialiter sicut in generatione in qua generãs generat genitum: accidentaliter sicut in mœchanicis, in quibus faciens facit sive fabricat factum sive factibile, & huiusmodi.

Ait materia. Habituata sum habitu sub quo sum passionata & de vna specie in aliam mota: sicut mea passiva bonitas quæ sub mea passiva magnitudine est magna, & econverso: & sic de aliis meis principiis passivis innatis.

Rursus dixit materia. Situata sum in circulo in cœlis, in elementis, in elementatis: meus autem situs est abstractus, qui in pluribus sitibus particularibus est diffusus ipso permanente in seipso absolute.

Item ait materia. In tempore sum & in ipso tempore sum mota successive extra differentiam inter vnum nunc & aliud: aliter non essem in motu successive continuato, veruntamen secundum quod sum recepta in meis partibus passivis, in vno tempore sum in vno particulari mota, & in alio tempore in alio particulari me remanente essentia indivisa eo quod meus motus est absolutus & per consequens mea esseutia.

Rursus ait materia, in loco absoluta sum & in quantum sum in particularibus diffusa & contracta in locis particularibus sum collocata & mediantibus meis partibus de vno loco ad alium mutata, me remanente absoluta in meo loco absoluto collocata & ipse locus in me est passionatus, & non extra me extensus cum sit vna pars de meis accidentibus, cum quibus sum coniuncta.

Ait materia. Sum prima quo ad meam essentiam eo quod sum absoluta, vt suprà dictum est, & nisi essem cum prima forma coniuncta ipsa existente prima non haberem cum quo essem primitiva passio, & sic non essem prima materia, & hoc patet quia mea primitiva passiva bonitas, magnitudo, &c. non esset coniuncta cum primitiva actione bonitas, magnitudo, &c. & sic privata prima forma vna particularis forma non posset esse genita de alia: sic etiam si ego non essem materia prima, vna materia particularis non posset esse genita de alia & corrupta vna esset sua essentia corrupta, & in vniverso esset vacuitas genita, & etiam discontinuatio, & etiam cessatio motus & per consequens annihilatio successive totius vniversi, quod est impossibile, probatum est ergo primam materiam esse.

Ait materia, Multa alia possem dicere de me, sed longum esset narrare, & per ea quæ de me dixi, possunt intelligi quæcunque de me possunt dici.

DE GENERATIONE. CAPVT III.

AIT generatio. Ego ſum eſſe, exiens & eveniens, & per meum exitum plura eſſe exeuntia & evenientia me exita, & eventa cum meis propriis correlativis vt puta abſolutum, generans, generabile & generare, cum quibus ſum hoc quod ſum, tribus modis maximè ſum exita & eventa ex meis principiis innatis, quæ ſunt bonitas, magnitudo, duratio, poteſtas, inſtinctus, appetitus, virtus, &c. quodlibet iſtorum eſt relatum naturaliter & ex ipſis relationibus ſum exita & eventa, & primo exiens ſubſtantia in potentia, ſecundario ſubſtantia exita & eventa de potentia in actum, tertiò de extra ad intra vt puta nutrimentum, augmentum, & huiuſmodi.

Sum ſubſtantia exiens in potentia genita cum meis accidentibus, vt puta exiſtens in potentia, in lapide, ferro, motu & ſpica in grano & ſperma in animali & huiuſmodi: eſt flamma genita de potentia in actu, & ſic de ſpica & huiuſmodi, & hoc quia generans generat in ſua propria paſſione, quæ eſt generabilitas mediante generare in tāto quod forma particularis eſt genita de forma vniverſali, & materia particularis de materia vniverſali & particulare connexum de connexo vniverſali, & omnia iſta per meam fœcunditatē & naturā quæ ſum abſoluta, derivata à primis principiis, vt dictū eſt, & á fœcunditate ipſarum flamma genita ſive ſpica genita in actu vivit, nutritur & augmentatur ſecundum ea quæ recipit ab extra, vt puta flamma in lampade ab oleo vivit, & in ipſa eſt alia flamma in potentia, ſi addatur lychnum per contactum: & ſic de grano ſeminato in terra in quo ſunt plura grana in potentia, & exeunt in actū per me & in me vegetativa augmentando, tranſmutando elemētata in ſuā ſphærā in grano ſeminato eſt humidū radicale, nutrimētale exiſtēs actu & ex radicali generantur plura humida radicabilia, & ex nutrimētali plura nutribilia in granis ſpicæ, & hoc per me benè, magnè, durabiliter, potēter, &c. formaliter & materialiter mediāte motu genito de potētia in actū.

Generatio animaliū. Ait generatio, dixi de generatione quæ conſiſtit in flamma & in plantis. modo intendo dicere de generatione quæ cōſiſtit in animalibus, & hoc ſic. Ovum genitū fuit in potentia in gallina, & hoc per gallū, & fuit deductū in actum, ipſo exiſtente actu eſt in ipſo, alias in potentia deductū in actum per motū & augmentationē principiorum innatorū, & hoc quia bonus & magnus eſt ſuus exitus & eventus: pullus genitus exiſtens actu, exit ex oxo, exiſtit elementatus, vegetatus & ſenſatus, & ipſe comedens granū aut herbam, vivit & nutritur, de eiſq; ab extra veniunt granum elementatum & vegetatum: eſt in ſua natura, eſt

ra, eſt deductum in humidum nutrimentale pulli & humidum radicale eſt tanquam lychnum, vt ita loquar, vivens & ſi ipsũ multiplicans per humidum nutrimentale, ſicut flamma per oleum in lampade, pullus eſt ſenſatus, quia ſenſitiva eſt vna pars eius, in ipſo fuerunt in potentia actus ſenſitivæ vtputa videre per viſum, audire per auditum, & huiuſmodi, & reducuntur ad actum per me, quia bonum, magnum, &c. eſt pullus, videt figuram in grano, colorem, & huiuſmodi, & ideo viſibilitas grani non ſenſati per accidens eſt genita, aliter non ſe haberet pullus ad granum quæ viſibilitas eſt genita per me.

Ait generatio & per meam bonitatem, magnitudinem, &c. quæ ſunt in me genita principia ſuperiora innata, vt ſupra dictum eſt. Dum pullus comedit granum ſive herbam, generatur ſapor, & hoc per me & meam bonitatem & magnitudinẽ, &c. ſapor autem non eſt in grano in potentia, niſi per accidens, ſed propriè, eſt per ſenſum genitus & deductus de potentia in actum, pullus eſt imaginatus per imaginationem ſicut per ſenſitivam ſenſatus: & ideo actus imaginationis conſiſtit in potentia, & reducitur ad actum per ſpecies abſtractas à ſenſibilibus, & ideo gallus imaginatur locum: vbi comedit granum, ſic de fonte vbi potavit aquam.

Ait generatio, ſicut dixi de pullo, ita poteſt dici de ſpermate in matrice mulieris, & huiuſmodi, in quam venit ſemen cum humido radicali nutrimentali. Radicale autem vivit mediante humido nutrimentali & menſtruo mulieris movet ſe augmẽtando, lineando, figurando, & huiuſmodi, & hoc per me, quia per meam bonitatem bonum eſt, & per meam magnitudinem magnum eſt.

Ait generatio. Pullus non vivit in aqua ſicut piſcis, nec piſcis in terra ſicut pullus, & ſic de ſalamandra quæ vivit in igne & nõ in aqua, nec in terra, & hoc quia ſum diffuſa & fœcunda per plures modos. Vnde cum ita ſit, quid mirum ſi juſtitia Dei extra meam naturam ſive ſupra agit de me, ad placitum conſervando corpora damnatorũ in clibano ſempiterno, ſicut ignis qui conſervat ſalamandram in ſua flamma, in qua ſalamandra eſt genita, nutrita & augmentata, & maximè quia juſtitia Dei eſt magis bona, magna, &c. quam ego ſim ſine comparatione.

Ait generatio. Multa dixi & plura dicere poſſem de memetipſa, naturaliter ſecundum ſubſtantiam & accidentia, in quib⁹ ſum diffuſa & extenſa & huiuſmodi, benè, magnè, potenter, &c. ſed volo dimittere iſtam materiam & tranſire ad generationem virtutum, & hoc ſic. Iuſtitia eſt habitus (ait generatio) ſub quo juſtus juſtè agit, & eſt per me genitus, & primo in potentia poſitus, & ſecundario in actum deductus, & obiectivè *Generatio virtutum, & i. quidem iuſtitia.*

Per animam humanam nutritus & augmentatus, ipse habitus est descensus ab influentia & fœcunditate principiorum innatorum, quæ sunt bonitas, magnitudo, &c. anima autem obiectando species iusti, recolendo, intelligendo & amando generat ipsum de ipsis speciebus collectis, & hoc est possibile, quia bonum, magnũ, &c. est quod bonum magnum est à principiis primitivis divinis, vtputa à bonitate, magnitudine, &c. vt anima habeat iustum intelligere, recolere & amare, cum quibus causet iustum sentire, videndo, audiendo, &c. Iustum imaginari obiectum & omnia ista descendunt à iustitia divina, quæ est causa primitiva & finis, & vt gentes habeãt pacẽ, & iustitia invicẽ, & sint dispositæ ad bene agendum, & malum evitandum.

2. *Prudentia.* Ait generatio. Prudentia est habitus, sub quo prudens prudenter agit, eligendo bona, & evitando mala, & ante eligendo, bona magna quàm parva: & ante dimittendo magnum malum quàm parvum, & omne malum simpliciter si possit: ipse habitus per me est genitus, & est decisus sicut ramunculus à sapientia, quæ est superius, quæ causat ipsum de similitudinibus. Postmodum per me & per hominem est deductus de potentia in actum mediante me vt prudenter agat per animam obiective & movendo potẽtias inferiores ad vtilitatem corporis sentiendo & imaginando, vt anima sit disposita ad agendum sub habitu prudentiæ: ipse homo prudens est, recipiens similitudines entium, bonas & malas, bonas eligens per exemplum, & sic de malis evitando ipsas.

3. *Fortitudinis.* Item dicit generatio. Fortitudo est habitus per quem habituatus est fortis corde maxime causatus per voluntatem, quæ tendit ad suum finem primitivum optatum sub ipso, voluntas habet pœnas & languores per ea quæ eveniunt contra suum abere, per ipsum habitum est fortificata & quietata in suo vigore, ipse habitus est genitus de similitudinib. obiectatis per voluntatem mediante me in quantum in potentia est positus & per agentem vtputa per hominem, per me & per ipsam voluntatem est deductus practicatus existens actu sub ipso habitu. Homo est bellicosus contra vitia cum virtutibus iunctis & cõnexis fortitudini in tantum quod sensus nec imaginatio non possunt resistere per videre, audire, &c.

4 *Temperantia.* Rursus dicit generatio. Temperantia est habitus sub quo tẽperatus temperatè agit comedendo, bibendo, induendo, & huiusmodi. Iste habitus est ramus iustitiæ ratione æqualitatis vt sane vivat, & huiusmodi est genitus de similitudinibus collectis per animam, & de potentia in actum est deductus per hominem & per me: ipse autem habitus vivit & durat tantum quantum est fœcunditas potentiarum animæ, quas temperate obiectat

objectat ſicut objectare debet: & hoc benè, magnè. &c.

Item dicit generatio. Fides eſt habitus à Deo datus, per quē intellectus intelligit ſuper vires ſuas ea quæ per ſuam naturam attingere non poteſt: vtputa articulos fidei & hujuſmodi ipſo habitu remanente eo quia eſt genitus de ſimilitudinibus ſuperioribus, vtputa de ſimilitudine divinæ bonitatis, magnitudinis, &c. Ego in hoc non ſum generativa naturaliter, ſed diſpoſitiva, inſtrumentativa ſub gratia divina: per ipſum habitū cōſiſtit credere: & ſub credere, intelligere. Nam quantum ipſum intelligere aſcendit ad objectum ſuperius tanto magis aſcendit credere ſuper ipſum ſicut oleum ſuper aquam, quoniā quāto plus aqua aſcendit, tanto plus oleum aſcendit ſuper ipſam, & ideo intellectus per intelligere & per credere idem objectum attingit, ſed diverſimode: ſcilicet magis per credere quam intelligere. 5. *Fidei.*

Rurſus ait generatio: ſpes eſt habitus, ſub quo ſperans ſperat adjuvamentum & à Deo veniam: ipſe habitus eſt datus à Deo, & ego ſum inſtrumentum in generando ſpem mediante anima objectivè: ipſe habitus eſt nuncius inter Deum & hominē & eſt fœcundatus per divinas rationes in meis principiis innatis. Ipſe habitus eſt delectatio hominum & conſolatio poſito quod ſit formatus non dico de illo habitu ſpei deformato ſub quo peccatores permanentes in peccato, credunt ſe habere à Deo adjuvamentū & veniam, talis autem habitus eſt ſpurius eo quod deformatus eſt & non genitus de illis ſimilitudinibus: de quibus ſpes vera eſt genita quæ ſunt de meis principiis innatis. 6. *Spei.*

Itē dicit generatio; Charitas eſt habitus ſub quo homo charitativus diligit Deum ſuper ſeipſum, & proximum ſnū tanquā ſeipſum. Ipſe habitus à Deo datus eſt: voluntas humana & ego non ſumus ſufficientes ad generādū ipſum cum ſit ſuper vires voluntatis exiſtens & permanens: verū tamen ego ſum diſpoſitio ad colligendum habitum charitatis & ad ipſum generandū, & divīna voluntas ponit ipſum in potentia, & mediante voluntate de ipſo habitu habituata deducit ipſum de potentia in actum, vt agat ſub illo habitu bene, magne, &c. Rurſus ait generatio, ſapientia eſt habitus à deo datus, quies altat intellectum dando ei ſcientiam infuſam, vt aſcendat ſuper prudentiam diſpoſitam per inferiora, & vt exiſtat ita altus, & ita bene diſpoſitꝰ ad intelligendum vera per ipſum habitum ſicut voluntas per charitatem, ſine autem tali habitu eſſet intellectus injuriatus in via cum ſit ita alta potentia cauſata per divinum intellectum ſicut voluntas humana cauſata per divinam voluntaté. Sub iſto autem habitu agit ſapienter intellectus, ego autem præparo ſedes quibus vtitur. 7. *Charitatis.*

Ait

Ait generatio, dixi de septem virtutibus principalibus: & per ea quæ de ipsis dixi, potest cognosci quæ sunt essentiæ ipsarum, quomodo generantur, crescũt & nutriuntur, & sic de virtutibus quæ ab ipsis derivantur, vt puta humilitas, patientia, constantia & hujusmodi: & ista scientia est valde præparativa ad acquirendum vitam æternam, cum virtutes sint viæ ejus.

Virtutes à 7 principib. derivata.

DE CORRVPTIONE.

CAP. IV.

Ait corruptio, sum exitus ab esse, in non esse, & ideo me habeo contradictoriè ad hoc, quod dictum est de generatione. Ait corruptio, sum duplex: vno modo simpliciter sum, alio modo secundum quid & accidentaliter. Simpliciter, vt quando aliud amittit esse substantiale, sicut quando homo amittit formam accidentalem, vt quando aliquis amittit albedinem, quam habebat, dicitur corrumpi secundum quid: quia secundum illud accidens, quod est albedo.

Hoc in loco desunt hæc aut similia veluti cum homo amittit animã: Tunc enim corrumpi esseq; desinere simpliciter dicitur. Corrumpi autem secũdum quid nil aliud est quam amittere esse accidẽtale.

Rursus ait corruptio, quando substantia consistit in potentia cum suis accidentibus per viam generationis, vt dictum est, & ego sum ibi in potentia, vt puta in ovo, in quo animal est in potentia: si frangatur illud ovum, corrumpitur illa potentia, & ego sum existens de esse in privationem ipsius animalis.

Ait corruptio, corrumpitur flamma in lampade, quando deficit oleum: dum durabat flamma, ego eram in potentia: corrupta flamma sum deducta in actum. Granum in area habet spicam in potentia, & ad consequentiam contrariam ego sum ipsa in potentia: & quando granum est seminatum spica est genita, per me granum est corruptum quo ad suum numerum: sua autem essentia transmutata est in pluribus granis, quę sunt in spica genita, & in quolibet grano est alia spica in potentia per viam generationis, & ad consequentiam contrariam, Ego sum in ipsis in potentia, & ideo sum successive consequentia contraria generationi, ipsa generatio evenit ad esse, & ego evenio ad privationem ipsius esse.

Item ait corruptio, in spermate deducto in matricem est animal in potentia per generationem, & ego sum in spermate in potentia per viam privationis; quoniam genito animali corrumpitur sperma, & esse ipsius spermatis transit per viam transmutationis in aliam essentiam: in qua essentia nova ego sum noviter in potentia. Ad quod sequitur quod generatio & ego sumus connexæ tamen aliter & aliter: & hoc est necesse, vt motus naturæ sit continuus de potentia in actum, & de actu in potentiam circulorum.

Rur-

Rursus ait corruptio pullus comedit granum,in quo est spica in potentia: comesto autem grano ait corruptio ego sum deducta in actum successivè privando potentiam spicæ & numerum grani: genita autem carne pulli de grano, ego sum in potentia in carne: mortuo pullo,ego sum causa privationis ejus,& ideo ostenditur, per quem modum generatio & ego sumus contradictoriæ.

Ait corruptio,multa alia possem dicere de me,sed per ea quę dicta sunt intellectus bene speculativus&activus potest cognoscere alia, quæ de me possunt dici. Volo autem nunc transire ad virtutes morales, & ostendere per quem modum corrumpuntur,& vitia generantur eo quod sunt contradictoria.

Iusticia Auaritia.

Rursus ait corruptio, justicia & avaritia se habent contradictoriè, & ideo per illum modum, per quem justicia generata est (vt supradictum est)per oppositum generatur avaritia:dum autem homo est habituatus de justicia,avaritia consistit in potentia: & quando justicia corrumpitur, avaritia exit de potentia in actum: habitus autem avaritiæ est collectus & genitus per malitiam contra finem bonitatis, qui finis est deductus in privationem: & ideo avarus sub suo habitu est malus, & extra quetem, & retinet danda & ejus appetitus est perversus, insatiabilis & privativus.

Gula. Temperantia.

Item ait corrupuio, gula & temperantia sunt contradictoriæ, & ideo genita temperantia ego sum in subjecto in potentia, quia corrupta temperantia genita est gula, & deducta de potentia in actum:& ideo ostensum est, per quem modum habitus gulæ est de malitia genitus, & perversus appetitus; ad quod sequitur, quod homo gulosus est sine quiete, cum extra finem sit deductus & privatus: & ideo quando multum comedit, dolet respectu nimiæ comestionis, & quando parum comdit, & non habet quid comedat, etiam dolet, & semetipsum disponit ad infirmitatem,corruptionem & mortem.

Luxuria Castitas.

Dicit corruptio, luxuria & castitas sunt contradictoriæ. Castitas est habitus genitus de similitudinibus principiorum innatorum, & luxuria de dissimilitudinibus eorum & ideo similitudines virtutum, & dissimilitudines sunt contradictoriæ, ad quod sequitur, quod habitus castitatis & habitus luxuriæ sunt habitus contradictorij per bonam magnitudinem & per malum, per bonam durationem & per malam, per bonam potestatem & per malam, per bonum instinctum & per malum, per bonum appetitum & per malum, per virtutem & per vitium, & per formatam veritatem & per difformatam, per formatam dilectionem & per difformatam, per perfectionem & imperfectionem, & hujusmodi.

Rursus

Superbia Humilitas. Rursus ait corruptio, superbia & humilitas sunt cõtradictoriæ, & ideo quando generatur humilitas, corrumpitur superbia, & econverso: ad quod sequitur, quod humilitas est contra omnia vitia quæcunque sint, & superbia contra omnes virtutes: & ideo sequuntur duo habitus, vnus contradictorius, & alius contrarius: & contrarius oritur à contradictorio eo quod termini magis distant per contradictoriam quam per contrarietatem. Ego autem ait corruptio sum intensa per contradictoria, & extensa per contraria, & in isto passu ostenditur per quem modum generatio & ego sumus contradictoria, & opposita in moralibus: vnde cum ita sit homo superbus, est habituatus de superbia contra sua priucipia innata, ratione cujus est inquietatus: & quia homo humilis est habituatus de humilitate constituta, de similitudinibus principiorum innatorum est quietatus, patiens, benevolus, prudens justus, & hujusmodi.

Fides. Infidelitas. Ait corruptio, Fides & infidelitas sunt contradictoria, fides autem est habitus (vt dictum est) cap. de generatione. Infidelitas est habitus constitutus ex similitudinibus contradictoriis, & ideo infidelis contradicit articulis fidei: & hoc duobus modis, credendo & intelligendo, sicut Sarracenus, qui non credit Deum esse trinum in personis & verbum divinum incarnatum, & hujusmodi: alio modo sicut Averroista Christianus, qui asserit quod secundum modũ intelligendi impossibile est Deum esse trinũ in personis, & verbum incarnatum: sed dicit se credere quod Deus sit trinus & incarnatus, cum se dicat esse Catholicum, & ideo Catholicus & Sarracenus se habent contradictoriè; & etiam Catholicus & Averroista, quoniam si vero & simpliciter est impossibile trinitatem & incarnationem esse, impossibile est fidem Catholicam veram esse. Fides autem est habitus sub quo Catholicus verus ponit altitudines divinarum rationum per infinitatem omnimodè simplicem: Sarracenus autem & Averroista negant, & ideo Catholicus ponit Deum esse habentem bonitatem optimam, infinitam, magnitudinem, maximam infinitatem, &c. & est Dominus naturæ creatæ licentians ipsam naturam, quod ipsa agat naturatiter, & quod non sit aliquid resistens ei quod impediat, quod nõ possit agere super naturam ad placitum & miraculose, & hoc ponit fides per infinitam bonitatem & magnitudinem, &c. ad quod sequitur quod fides est positiva & infidelitas per me privativa. Dico per me quia intellectus per me est corruptus & perversus, & hoc quia homo infidelis vilis est.

Spes. Desperatio. Rursus ait corruptio, spes & desperatio sunt contradictoria. spes autem habitus genitus est, vt dictum est, & quia sum contra generationem per me desperatio genita est: & est genita de con-

de contradictoriis principiorum ſpei. Spes autem eſt contra me per juſticiam, prudentiam, &c. Et ego ſum contra ſpem, per avaritiam, gulam, &c. & ideo deſperatus ſemper eſt in triſtitia, & dolore, & quia ſuus habitus qui eſt deſperatio, eſt conſtitutus de multis malis magnis durabilibus, &c. Sub quibus habet carentiam, de omnibus magnis bonis. Charitas & crudelitas ſunt contradictoria, ad quod ſequitur quod crudelitas eſt habitus conſtitutus de ſimilitudinibus contradictoriis principiorum ex quibus eſt cōſtituta charitas, & ideo crudelis plus diligit ſemetipſum quam Deum: & ſemetipſum, quam proximū ſuum, ad quod ſequitur quod finis appetitus eſt perverſus, cum quo eſt contra juſticiam, prudentiam, &c. & eſt privatus ab omni quiete, & in faciendo malum credit invenire quietē: ſed non invenit, cum facere malum ſit, per habitum privationis & corruptionis. Sapientia & ſtulticia ſunt habitus, qui ſe habent contradictoriè: & ſunt conſtituti de principiis contradictoriis, ex quibus ſequitur contradictio, & ideo ſtultitia poteſt cognoſci per ea quæ dicta ſunt de ſapientia: homo ſtultus habet intellectum perverſum, cum qua perverſitate quando credit facere bonum, facit malum, & econverſo: homo autem ſtultus eſt meus magnus amicus, non autem homo ſapiens, eo quod amicus eſt generationis in bonis, magnis, durabilibus, &c Finivit corruptio ſermonem ſuum, & dixit quod ſatis apertè dedit notitiam de ſeipſa, per ea quæ dicta ſunt.

Charitas. *Crudelitas* *Sapientia.* *Stultitia.*

DE ELEMENTATIVA.

CAP. V.

DIxit elementativa, ego ſum virtus naturalis progredens à formis elementorum ſubſtantialibus & accidentalibus. A ſubſtantialibus, quia ex quatuor formis elementorum ſum conſtituta, & ab accidentibus: quia ex quatuor qualitatibus ſum conſtituta, vtputa ex caliditate, frigiditate, humiditate, & ſiccitate, & ſic de aliis accidentibus: & ſicut dixi de formis ſubſtantialibus, ita dico de quatuor materiis elementorum. Per formas autem ſum activa & per materias paſſiva, & ideo tota ſum progreſſa ex ipſis, & tota in ipſis permanens. Elementa autem inquantum ſunt habitus, ſunt ſub me agentia & patientia in generabilibus: ſecundum quod dictum eſt de generatione & corruptione, & de forma & materia.

Ait elemētativa, principia innata elemētorum ſunt bonitas, magnitudo, duratio, &c & ipſa principia in ipſis exiſtentia ſunt in me contracta mediantibus elementis, vt habeam naturam ipſo-

ipſorum principiorum, bonam, magnam, &c. ſub qua natura ſunt elementata, metalla, plantæ, & animalia.

Rurſus ait elementativa, ignis eſt ſubſtantia ſimplex, & dicitur, quod eſt ſimplex per hoc, quia habet ſuam formam, materiam & accidentia ſpecifica, & ſimpliciter in ipſo contracta, vt ex ipſis ſit ſubſtantia diſtincta ab aliis elementis. Et ſicut dico de igne, ita intelligitur de ſimplicitate aliorum elementorum: ad quod ſequitur, quod mea natura eſt ſimplex, quam ſimplicitatem deduco in elementata, per viam generationis. Element. componuntur invicem, vt patet per quatuor maſſas ſenſibiles, vt puta flamma eſt calida & ſicca, aer humidus & calidus: per frigiditatem frigidus, aqua in olla percuſſa à flamma eſt calida: per aerem humida, terra per aquam frigida & per cōſequens per aerem humida & per flammam calida, per iſtas autem quatuor maſſas, ait elemētativa, ſum compoſita, & habeo naturam compoſitam, quam compoſitionem deduco in elementata per me compoſita, ſicut caliditas eſt propria paſſio ſive qualitas ignis & hoc ſimpliciter, & humiditas aeris, & frigiditas aquæ, & ſiccitas terræ: quia ſic ipſæ qualitates conſtituuntur in me ſimpliciter, & quia per accidens componuntur ratione compoſitionis elementorum, ſic in me ſunt compoſitæ & ipſæ ſecundum quod ſunt in me intrant elementata & in ipſis habent permanentiam.

Quatuor ſunt colores principales ait elementativa, ſcilicet luciditas quæ ſimpliciter eſt color ignis, diaphanitas quæ ſimpliciter eſt color aeris: albedo aquæ: nigredo terræ. Et imò iſti colores ſunt in me ſimpliciter & quia componuntur elementa & ego ſum compoſita, & ipſi ſunt in me compoſiti & ideo naturaliter deduco ipſos colores in elementata quo ad ſimplicitatem & compoſitionem. Colores autem intenſi in elementatis ſimplicitatem ſignificant: colores extenſi & confuſi ſignificant compoſitionem.

Ait elementativa. Ignis & aer habent levitatem: aqua & terra ponderoſitatem & per hoc ſequitur motus à ſuperiori ad inferius & è converſo & ratione obviationis per accidens quòd habet naturam aſcendendi. Et è converſo ſecundum magis & minus in ſubjecto, in quo ſunt, deſcendit. Ex hoc generatur motus rectus & obliquus & ſecundum quod ſunt & eveniunt in me: ego extenſa per omnia elementa cauſo illos motus rectos & obliquos.

Rurſus ait, elementativa, quia quatuor ſunt elementa & quodlibet agit in aliud, vt puta ignis in aerem calefaciendo, & aer in aquam humectando, & aqua in terram frigefaciendo & terra in ignem deſiccando, oritur motus circularis continuus & quia

quia mea essentia est ex ipsis, meus motus in parte est circularis naturaliter, quamquam naturam pono in elementis.

Dixit elementativa, per ea quæ dicta sunt per me & de me cognoscitur mea essentia & mea operatio in elementatis, nutrimentum, augmentatio, generatio, corruptio, & huiusmodi.

DE VEGETATIVA.
CAP. VI.

Ait vegetativa, ego sum virtus contracta in vegetato, cuius sum anima, per quam ipsum vegetatum est vegetans, & per quam ipsa vegetabilitas est sua propria passio, & vegetare ab utroque est processum. Vegetans autem vegetat de elementatis in sua propria passione transmutatis & vegetatis peregrinatis & acquisitis mediante vegetare ex peregrinato in vegetare extrinseco, nutrito, genito & augmentato ex mea essentia quæ sum vegetatio.

Dixit vegetativa, habeo tres species in mea natura quæ sunt generatio, augmentatio & nutrimentum. De istis autem speciebus dictum est cap. de generatione. Ego autem sum una pars mundi diffusa & extensa in arboribus & animalibus. Mea principia innata sunt bonitas, magnitudo, duratio, potestas, instinctus, appetitus, virtus &c. in me contracta & specificata ex istis

omnibus est mea essentia & natura: & omnes meæ operationes & meus motus.

Ait vegetativa, arbor est bona & est bona per bonitatem, eius sum ego, sum ergo bona. Ex mea bonitate absoluta in me contracta arbor animam recipit, generationē, augmentum & nutrimentum. Sua bonitas autem sic vivit & crescit de bonitate elementorum sicut flamma in lampade de oleo. Et ideo si arbor bonum fructum facit, ipse fructus est generatus, nutritus & augmentatus in mea bonitate & de mea bonitate & in me permanens. Et quia mea bonitas est secūda, per meam bonitatem est positus alius fructus in ipso fructu in potentia & hoc bonū est ut mea bonitas sit permanens & de una specie in aliam transiēs, ut mea natura bona non sit ociosa nec in nihilum deducta.

Dixit vegetativa, in me est contracta magnitudo in me specificata & nutrita & data est mihi, ut sit mea natura magna per ipsam, est arbor magna habens magnam quantitatem, virtutē & naturam cum quibus habet aliam arborem in potentia: & quando illa arbor, quæ est in potentia, est deducta in actum, habet aliam arborem in potentia, ut ego sim magna vegetativa: magna autem non possum esse sic successive sine magnitudine elementorum ex qua augmanto magnitudinem arboris. Magnitudo autem elementorum nō sufficit ad hoc nisi magnitudo cœli sit efficiens per motum. Motus autem eius est magnificatus per magnitudinem, quæ est suum principium innatum à divina magnitudine tantum: quæ magnitudo est affectrix magnitudinis cœli & magnitudinis elementorum, & facit meam magnitudinem: & hoc est quia est ambiens & finis super omnes magnitudines extrinsecas: & si mea natura posset tantum pati quantam magnitudo divina posset dare in me magnitudinem: tūc extenderet meam magnitudinem in infinitum. Sed nō pōt quo ad me quia non possum recipere infinitatem, cū ipsa infinitas non posset esse de mea natura nec in mea natura permanēs: & ideo confiteor quòd plus potest causa in suo effectu dare magnitudinē quā effectus posset ipsam recipere, & hoc dignum & justū est cū causa sit altior per finē quam effectus ejus. Et de hoc exemplū habemus per formā & materiā, quoniā forma habet altiorē finē quā materia cū det ei esse, & nō propter hoc sequitur ociositas in forma si materia nō possit tātū recipere esse quātū ipsa potest dare: eo quòd est permanēs in sua intēsa magnitudine activa & materia in sua extensibilitate passiva.

Ideo dixit vegetativa, maledicūt illi qui asserūt quòd divina magnitudo non posset magis augere sive ꝓducere magnitudinem in mundo quam mundus recipere, quæ magnitudo dum intrinsecè non existit ociosa in sua intensa natura sicut intelle-

ctus

ctus divinus, qui eſt in tãto mgnus per ſuũ intelligere, quãtũ eſt magnus per ſuum exiſtere: non eſt ergo Deus ocioſus per magnitudinem intrinſecè probatum eſt.

Ait vegetativa, ſum durabilis ꝑ durationẽ in me contractã & ſpecificatam in meis individuis, ut puta in roſa, lilio & viola, & ſic duro & perſevero de uno individuo in alio ſucceſſive. poſtquam duratio eſt mea anima ſubſtantialiter nata & abſoluta, & in meis particularib. diffuſa & ꝓfunda, & ſi non durat iſta roſa, iſta viola, non propter hoc ſum ocioſa, quia duro in alia roſa, & in alia viola, deductis de potẽtia in actũ, duro autem dum ſunt in potentia & etiam quando eveniunt in actum, & quando corrumpuntur, remaneo in me abſoluta duratione, & natura.

Dixit vegetativa, potẽs ſum. Poteſtas autem quam habeo eſt mea natura mihi data & contracta à poteſtate abſoluta in me ſubalternata. Dico autem quòd eſt abſoluta ꝑ hoc quia habeo poſſe in roſa & viola, & etiã in equo, homine, & huiuſmodi. Poteſtatem autẽ quam habeo in iſta roſa, habeo formaliter & materialiter, per hoc, quia poteſtas ipſius roſæ eſt de mea poteſtate abſoluta, & ideo ſua poteſtas eſt de mea poteſtate genita, augmentata, & nutrita, & ſi ipſa roſa poſſet habere tantã poteſtatẽ, quantũ mea poteſtas eſt abſoluta, ipſa eſſet tantum magna quantum eſt mea, quod eſt impoſſibile: quoniam ſpecies ipſius roſæ hoc non poſſet ſuſtinere, nec etiam mea natura. Quia particulare non poteſt eſſe ita potens, ſicut univerſale: & ideo licet mea poteſtas nõ poſſit tota capi in iſta roſa nõ ꝓpter hoc ſequitur, q̃d ſim ocioſa nec corrupta: & corrupta ipſa mea poteſtas eſt ſpecies in roſario: & poſito, quod roſarium eſſet corruptum: & etiam omnes aliæ arbores: mea poteſtas eſſet permanẽs in mea abſoluta natura, ſubalternata à prima poteſtate in me contracta, & ipſa forma à divina cauſata.

Rurſus dixit vegetativa, habeo inſtinctum mihi datũ in me ſubalternatum & naturatum, cum quo inſtinctu habeo naturam in cauſando in roſario talẽ roſam ſic figuratam, foliatam, coloratam, ſapidam, quaſi haberem intellectum ad hoc faciendum, ſicut pictor per ſuum intellectum & ſuam imaginationẽ pingit talem roſam in pariete, & ſicut dico de roſa, ita poteſt dici de lilio, viola, & huiuſmodi.

Item dixit vegetativa, habeo appetitum cum quo vegetare appeto vegetata. Ipſe appetitus eſt mihi datus per appetitum ſuperiorem in me contractum, & in me abſolutum, ſubalternatum, cũ quo habeo appetitũ ad iſtam roſam, ad iſtud liliũ, & ad iſtam violã: & ideo quales appeto, tales habeo: tũ indigeo adjuvamẽtũ à primo motore, qui eſt prima cauſa, vt puta divina voluntas, puæ per meũ appetitũ eſt ſignificata: ipſa aũt eſt abſoluta

& meus appetitus est subalternatus, & per suam virtutem in partibus contractus: ego in mea natura per meum appetitum sum sustentata.

Dixit vegetativa, sicut exemplificavi de bonitate, magnitudine, &c. in ostendendo meam essentiam & naturam, meas operationes, & mea primitiva principia, sic possem dicere de mea virtute, veritate, delectatione, perfectione, & huiusmodi.

DE SENSITIVA.

CAP. VII.

DIxit sensitiva; Ego sum virtus & natura, per quam ea quæ sunt, in me sunt sensata & naturata de mea natura: ut puta elementativa, vegetativa, imaginativa cum omnibus quæ in me habent, & hæc per ea quæ dicta sunt de mea forma, generatione, & corruptione nota sunt intellectui bene intuenti & de scientia naturali habituato.

Ait sensitiva, in me sunt plures formæ evenientes, & plures materiæ cum accidentibus earum, ut dictum est. s. elementativa, vegetativa, & imaginativa. & simul constituunt unam naturam: & in mea naturali relatione, & mea relatio in ipsis cōponimus animali iunctis relationib. earum in me, ut puta sentiēs, elementans, vegetans imaginans, tanquam una forma, etiā sensibile, elementabile, vegetabile, imaginabile, tanquam una materia, sentire, elemētare, vegetare, imaginari, tanquam una natura connexiva, & ideo per talem modū constituimus animal compositum ex prædictis potentiis, quod per me est sentiens, sensibile, & habet sentire elementando, vegetando, &c.

Ait sensitiva, meæ relationes prædictæ per principia innata sunt constitutæ, & relatæ: ut puta per bonitatem, magnitudinē &c. ista sunt principia nostra subalternata à principiis supremis descendentia, tanquam à causis primitivis, ut puta à divina bonitate, magnitudine, &c. sub quibus principia nostra compræhenduntur ad placitum, sicut finitum compræhenditur per infinitum, & novum per æternum & huiusmodi. Et si nos plus possemus recipere fœcunditates & influentias superiores, ipsæ possent plus agere in nobis, sed non possumus, quia finitas naturas habemus, & finitas relationes, & per consequens novas, & quia inter infinitum & finitum, æternum & novum, nulla est proportio, sicut evenit in me elementativa ut sit in me sensata: sic ego & ipsa ut semel elementata: & per hoc sum sentiens in subiecto sensato in quo sum: hoc est ipsum per me habet sensum agentem cum quo sentit calorem, frigiditatem, famem, sitim, dolorem, delectationem, & huiusmodi: aliter non habe-

rem actionem, nec naturam agentem, quod est impossibile. Quoniam deficiente mea sensitivitate deficeret propria sensibilitas, & per consequens sentire, & meæ relationes nihil essent in natura, nec aliæ relationes in me venientes supra tactæ.

Rursus ait sensitiva, vegetativa est in me sensata, quæ per motum est jūcta suis tribus specieb. in suo capit. prætactis, ad quod sequitur in mea natura generare, nutrire & augmētare: per generare genero sensibilitates, ut puta per potentiam visivam visibilitatem: per auditivam audibilitatem, & huiusmodi. Ipsa autem nutrio & multiplico per objecta extrinseca, ut puta per colorem lapidis & figuram similitudines ponendo eorum in mea sensibilitate, absolutaq; est mea propria passio, in quo facio ipsas sensatas, hoc est visibiles, cum quib. per accidens facio lapidem visibilem, qui lapis non est sensatus.

Ait sensitiva, rosarium non est per se potens, quod producat rosam de potentia in actum sine potestate cœli, nec ego à simili sum potēs per meam potestatem sine potestate cœli, ut faciam lapidem visibilē. Et sicut dico de potestate, sic dico de mea bonitate, magnitudine, &c. quæ requirunt habere adjuvamentū, naturaliter ad bonificandum & magnificandum visibilitatis lapidis. & magis indigeo adjuvamento per primitivam bonitatem, magnitudinem, &c. quæ sunt primæ causæ: quā per secūdarias. Et quia magis indigeo primis causis quam secundariis: magis sum passa sub primis quam sub secundariis. Et sicut secundariæ me lædūt in meis sensib. exteriorib. causa infirmitatis multo magis & sine comparatione causæ primæ possunt agere in me ad placitum, & super meam naturam miraculose.

Dicit sensitiva: meus appetitus est, quod sensus sit sentiens sive agens, ut habeat activam naturam, & per consequens passivam & connexam per sentire. Et ideo quando habeo licentiā ad agendum naturaliter per me meus appetitus est quietatus sive in quiescere, & quando aliquid ad extra me impedit, per meam naturam est mihi odibile, ut ita loquar, sive horribile, ut puta quando appeto videre, aut audire, aut comedere, aut bibere, & huiusmodi.

Item ait sensitiva, meus appetitus habet duas species inter alias, una est intensitas & alia extensitas. Sua autem propinquitas est sub sua intensitate, & sua substantia sub sua extensitate: sicut nimia caliditas in aqua fervente, est magis per me sensibilis, quam frigiditas in glacie sive in nive. Ratio huius est, quia magis est nocivum subjectum sensatum, nimis calidum quam nimis frigidum, cum ignis sit magis activus quam aqua: hoc idem possum dicere de odorabili & visibili, quoniā nimius fœtor est magis nocivus, quam sit magnus odor delectabilis: & sic

de videre suo modo & de aliis secundum quod eveniunt objecta magis intensa aut minus intensa.

Rursus ait sensitiva anima, absoluta sum in sensato, hoc est, per sensum communem & particulata sum in sensibus exterioribus, & subalternata sum in quolibet sensu exteriori, ut puta in potentia visiva quæ sentit organum scilicet oculum qui potest videre album & nigrum, & colorem tertium confusum: ipsa autem potentia visiva est tantum generalis ad videndum colorẽ confusum, sive mixtum in colorato, quantum albedinem intẽsam in albo: & sic de nigredine intensa: sed color confusus non est tantũ dispositus, ut sit per eam objectatus sicut color intensus, & ideo patet per hoc quod non deficit potentia visiva quo ad se, sed subjectum deformatum & improportionatum: & ideo dico & confiteor, quod plus potest divina potestas in me per seipsam & propter seipsam, quam ego per me, atq; propter me & hoc dignũ & justum est cum ipsa sit causa & finis, & ego effectus.

Item ait sensitiva, multa alia verba possem dicere de me, sed per ea quæ de me dixi, sum cognoscibilis quo ad meam naturam, essentiam, existentiam, & agentiam.

DE IMAGINATIVA. CAP. VIII.

DIxit imaginativa, ego sum virtus eveniens de sensitiva, & in ipsa sum permanens: dico quod sum eveniens de ipsa, quia in ipsa sum exiens in potentia ad omnia imaginabilia, & in ipsa sum permanens, cum sit meum subjectum à quo extraho imaginabilia.

Rursus ait imaginativa: sum absoluta una pars universi: eo quod una pars bonitatis absolutè est in me contracta, & sic de alia parte universi, quæ est magnitudo, &c. de omnibus istis attributis sum constituta substantialiter & accidentaliter, ratione cujus sum substantia absoluta, quo ad meam essentiam & naturam, & habeo accidentia absoluta à mea substantia & progredientia in me permanentia.

Dixit imaginativa, quodlibet meorum principiorum absolutorum, est in me relatum, eo quod de correlativis sensitivæ sunt evenientia. Ipsa autem correlativa consistunt in me communia correlativa, ut puta imaginativa, imaginabile & imaginari: & ideo quodlibet est correlativum absolutum ad plura, eo quod meum imaginativum potest imaginari plura individua sub pluribus specieb existentia per meam communem & propriam passionem, quæ est imaginativitas, in qua sunt deducibilia de potentia ad actum cum communi imaginari.

Rursus ait imaginativa: ego & sensitiva sumus connexæ, &

quælibet in alia tota extensa Aliter non possem imaginari: omnia sensibilia abstrahendo species sensibiles in me imaginatas, quoniam sum connexa cum sensitiva, ut imaginer sensibilia: moveo sensitivam ad sentire, secundum magis & minus, & per consequens suum instinctum & appetitum ad delectationẽ sive ad oppositum.

Rursus dixit imaginativa: in memetipsa sum absoluta, cum absoluto sensu & communi coniuncta, & in sensibus exterioribus sum contracta, & subalternata, ut puta per visum, auditum, &c. Per visum autem sum generalis potentia ad imaginandum visibilia: ut puta albedinem in albo, figuram in castro, & huiusmodi: & sic de auditiva per auditum imaginando plures sonos sive voces.

Ait imaginativa. Quia in sensibus exterioribus sum contracta per ipsos sum contracta in particularibus, ut puta ad imaginandum unum castrum, unam rosam, unũ sonũ, & huiusmodi.

Iterum dixit imaginativa: sensitiva non potest multiplicare Chimæram, eo quod non potest agere de me, cum sit meum subjectum & non econverso. Sum autem superius, & ipsa inferius, & per consequens mea bonitas est super suam, & mea magnitudo super suam: & sic de aliis: ad quod, secundũ quod sum sua perfectio per accidens: ut puta, quando indiget calore, aut cibo, aut coitu, imaginor suam indigentiam, & dirigo ipsam ad objectum desideratum, & idem objectum per ipsam est sensibile, & per me imaginabile.

Dixit imaginativa, cùm sim cum sensitiva cõjuncta, compono ad placitum Chimærã, & facio ipsam compositam ex pluribus similitudinibus particularium differentibus in specie: ut puta, Chimæram habentem caput hominis, corpus leonis, pedes bovis, caudam piscis, & huiusmodi.

Rursus ait imaginativa, mea imaginabilia sunt bona per meã bonitatem, & si sint mala id esset per accidens, cum mea magnitudine imaginor magna imaginabilia, & si velim possim imaginari parva, eo quod absoluta sum super sensitivam. Mel dulce etiam possum imaginari dulce, & si vellem possum ipsum imaginari amarum, & de dulcedine & amaritudine possum facere Chimæram. Sensitiva nõ potest me impedire, nec mirũ quia ego sum supra ipsam tanquam forma, & ipsa sub me tanquã materia, & hoc per meam bonitatem super bonitatem eius, & per meam magnitudinẽ super suam & huiusmodi. Et hoc quia mea principia innata natãt super sua, sicut oleũ super aquam: & ideo cũ ita sit, quid mirũ si Deus potest cum suis principiis sive dignitatibus primitivis & necessariis agere supra meam naturam miraculosè, & super naturam sensitive, cum simus potentiæ

inferiores, & dignitates sint Dei superiores.

Item dixit imaginativa, sensitiva non potest extendere vires suas supra meas: quoniam quicquid ipsa potest sentire, possum imaginari: & ego possum imaginari Chimæras, & ipsa nõ posset sentire, nec objectare. Intellectus autem est potentia super me multo magis quam ego supra sensitivam, cum ipse sit substantia spiritualis, & nos ambæ sumus de genere corporeitas: & ideo quid mirum si intellectus humanus potest objectare species, & genera abstracta, & ego non possum ipsas species, nec genera imaginari. Et sicut dico de intellectu, ita dico de voluntate & memoria, ex quibus anima rationalis est constituta, habens altiora principia innata quam ego habeam.

Multa alia, ait imaginativa, possum dicere de me physicè, sed sufficiant ea, quæ dixi: quia per ea, quæ dixi, potest cognosci mea essentia, natura & operatio. Posito autem quod intellectus sit physicus & natutalis aliter non: cum mea dicta sint alta & profunda.

DE MOTU. CAP. IX.

DIxit motus. Ego sum ens existens in potentia ad actum, & sum existens in subjecto, in quo sum, cum quo movens movet mobile de potentia in actum.

Dixit motus, sum ens absolutum, primò progrediens à principiis innatis cœli, ut puta bonitate, magnitudine, &c. quoniã, inquam, tum bonitas bonificat magnitudinem, & magnitudo magnificat bonitatem, & sic de aliis: sum genitus & progrediẽs à correlativis eorum. Et constituitur cœlum compositum ex forma & materia, & decem prædicamentis, quæ forma movet se per me activando: & movet materiam passionando: & hoc cum quantitate, quia quantus sum: cum qualitate quia qualis sum: cum relativis quia relatus sum, & huiusmodi.

Ait motus, anima sum cum qua cœlum movet seipsum sicut habitus naturalis, sub quo movens movet seipsum per me, sicut ignis qui sub sua caliditate movet se ad calefaciendũ, & sub habitu levitatis ad ascendendum: & aqua sub habitu gravitatis ad descendendum, & hujusmodi.

Sum motus absolutus per octavam sphæram, subalternatus per Saturnum, & sic descendendo per alias sphæras, & per sphæras aliorum usque ad vegetabilia particularia, ut puta usq; ad lapidem, rosam, equum & huiusmodi: per omnia ista sum mobilis, & movens, & exiens de potentia in actum continuè & successivè, & hoc significatum est per ea quæ dicta sunt in capitulis formæ; materiæ, generationis, corruptionis, &c.

Iterũ ait motus, sum continuus in quantũ sum una essentia absoluta

absoluta secundum totum vniversum continuè extensus, cum totum vniversum sit vnum individuum continuum corporale constitutum ex suis principiis generalibus, vtputa, ex bonitate, magnitudine, &c. vt dictum est de generali forma, materia & decem prædicamentis. Omnia ista sunt continua non contigua, quo ad superius, nec quo ad inferius: quia si sic, mundus esset individuum discontinuatum, & non vnum, & etiam implicaret vacuum: & ego non essem continuus, sed successiuus divisus, quod est impossibile: sum autem discõtinuatus in particularibus, secundum quod differunt species, vt asinus, capra, & hujusmodi: & remaneo indivisus quo ad meam essentiã, vt omnia sunt in me, & ego in ipsis ab omni vacuitate denudatus per existentiam & agentiam.

Rursus ait motus, habeo tres species inter alias, vtputa augmentationem, alterationem, vt significatum est per generationem & corruptionem. Alia est per loca, vtputa nubes in cœlo quæ moventur de vno loco in alium: & sic pluuia, quę movetur de superius ad inferius, quia ponderosa est, vt sicut piscis, qui movet se in aqua cum cauda sua, & equus in terra, qui movet se cum pedibus suis.

Vlterius dixit motus, habeo quatuor species, quæ sunt elementativa, vegetativa, sensitiva, & imaginativa: per omnes istas sum motus & movens, sicut in capitulis prædictarum specierum significatum est.

Iterum ait motus, habeo tres species: vtputa motum circularem, rectum, & obliquum. Circularem, vt patet per cœlum. Rectum, vt patet per descensum aquæ, & per ascendum ignis, & per sagittam motam in aere, & sic de vento, & hujusmodi. Motus autem meus obliquus consistit per angulos acutos rectos sive obtusos.

Vlterius ait motus, sum per quatuor qualitates, quia cum ipsis sum movens & mobilis, sicut in flamma, in aqua calida, in glacie & hujusmodi, constituendo quatuor qualitates, vtputa choleram, sanguinem, phlegma, & melancholiam.

Rursus dixit motus, sum movens & mobilis artificialiter, sicut nauis mota per ventum, & nauta motus ad motum navis, & figura arcæ mota de potentia in actum, & sic de aliis mæchanicis.

Item sum motus ad privationem, & hoc patet per cæcitatẽ, surditatem, &c. & per sensum infectum, sive imaginationẽ infectam, & sic de aliis.

Vlterius dixit motus, sum motus in subjecto moto per cibum, potum, & hujusmodi.

Rursus ait motus, multa alia possem dicere dę me, osten-

dendo meam essentiam, existentiam, & agentiam, meum instinctum, appetitum, meam originem, meam bonitatem, magnitudinem, quantitatem, qualitatem. &c. sed per ea, quæ de me dixi, possunt cognosci omnia, quæ de me dici possunt, & hoc per intellectum subtiliter intuentum.

DE INTELLECTV.
CAP. X.

Ait intellectus, Ego sum substantia creata conjuncta cui propriè competit intelligere, & per accidens credere.

Dixit intellectus, per divinum intellectum sum creatus, bonitas est mihi associata, & mecum conjuncta per divinam bonitatem, magnitudo per divinam magnitudinem, duratio per divinam æternitatem, potestas per divinam potestatem, voluntas per divinam voluntatem, virtus per divinam virtutem, veritas per divinam veritatem, delectatio per divinam gloriam, & hujusmodi. Per bonitatem sum bonus, per magnitudinem magnus, per æternitatem durabilis, per potestatem potens, &c. & ideo cum sim sic associatus, sum potens ad intelligendũ generalia, vtputa genus, species abstracta eò: quod vnum, magnum, &c cum omnibus sum istis compositus, vt bene, magne, &c. & objectum primum, qui est meus finis, & omnia per ipsum cum idis facio scientiam profundam de bonitate, magnitudine, &c.

Rursus ait intellectus, quoniam cum omnibus istis sum compositus in tanto, quod quilibet est in me, & ego in ipsis essentialiter, multiplicabimus extensionem & vnam essentiam: & hoc idem est de voluntate & memoria in tanto, quod sumus vna essentia, vna anima inmortalis composita ex prædictis.

Rursus dixit intellectus, divinus intellectus est infinitus, & compræhendit omnia, & ideo cognoscit me quantum & finitum, ratione cujus necessitatus sum, quod sim quantus, & sic de qualitate mea, relatione & alijs prædicamentis in mea substantia sustentatis, & cum ipsa conjunctis, & ideo oportet me esse particulatum, secundum quod sum cum corpore Petri cõjunctus, & est alius intellectus, à me distinctus, cũ corpore Guillermi conjunctus, & sic de aliis: & hoc est quod summus intellectus requirit quo ad suam dignitatem, quod pluries intellectus sit cognitus, & laudatus, & in gloria sempiterna beatificans intellectus beatos.

Itẽ ait intellectus, sum correlativus, eo quod sum intellectus agens, intelligens, & sum intellectus possibilis qui est ꝓpria passio in qua sunt species intelligibiles, & per eas entia realia sunt cognita, & suum intelligere intrinsecum. Omnia ista sunt per essentiam, quia sunt partes meæ, ipsa autem sunt distincta, quia sunt relata: sine qua distinctione non essent relata, vel

haberent naturam, nec inveniet ipſe facere ſcientias, nec poſſum extra ipſas facere, quia nulla potentia agit naturaliter extra ſuam eſſentiam.

Rurſus ait intellectus, quia ſum intellectus agens, ſum forma: & quia ſum intellectus paſſibilis, ſũ materia: & ſũ forma cũ forma bonitatis, & materia cũ materia bõitatis, & ſic de magnitudine, &c. & ſũ cõnexio, vt puta intelligere cũ bonificare, &c.

Item ait intellectus, per meam formam ſum activus, ipſa actio eſt primitiva & non prædicamentalis, quia cum ipſa forma eſt converſa: & ideo ipſa actio eſt ſubſtantialis: ab ipſa autem oritur actio accidentalis prædicamentalis. Et ſic de materia ſuo modo actio & paſſio prædicamentales ſunt inſtrumenta, cum quibus acquiruntur ſpecies abſtractæ à ſenſu & imaginatione, illuminatæ & radicatæ in mea ꝓpria paſſione, in qua ſunt factę intelligibiles, ipſę intelligibilitates ſunt peregrinę acquiſitę per accidens Et ſic de intelligere peregrino orto ab intellectivo, & intelligibili prædicamentalibus.

Rurſus dixit intellectus, ſum vita & in quantum ſum vita, ſum vita corporis & forma, cum quo ſum conjunctus: ratio hujus eſt, quia reduco quatuor potentias corporis: vt puta, elemẽtativam, vegetativam, ſenſitivam & imaginativam in ſpeciem humanam. Ipſe autem homo eſt per me factus, & movet me ad intelligendum, cum mea natura ſit intelligere & hoc naturaliter: moraliter autem ſi moveat bene me ad intelligendum, ſum verus & bonus: ſi autem ipſe homo eſt malus moraliter, & movet me ſophiſticè, ſum malus & falſus, quia à finę meo ſum deviatus, & de peccato habituatus.

Rurſus ait intellectus, meus ordo eſt quod ſim primitiva in acquirendo ſpecies, diſtinguendo, concordando, contrariando: & non poſſum ipſas intelligere, faciam ipſas credibiles, & ſic per accidens ſum creditivus, poſitivus: & quando ſum in medio inter intelligere & credere, ſum opinativus, dubitativus, & extra quietem, & in labore poſitus in tantum, quod ſum promptus ad concludendum verum aut falſum, ſi concludo verum, ſum quietatus, ſi falſum ſum de ignorantia habituatus.

Rurſus dixit intellectus, inter me & hominem in quo ſum eſt differentia, cum ſim vna pars ejus, quo ad meam naturã nũquã ſum fallax, cum meum proprium objectum ſit intelligibile, & mea natura ſit ad hoc diſpoſita Homo autẽ eſt cõpoſitus ex pluribus potentiis, ipſe movet me ſicut totum movet ſuas partes: & ideo per ipſum, ſi fallor, deficio non per me contra meã naturam: quoniam quandoq; homo habet ita magnam voluntatem ad deſideratum, quod non habeo libertatem antecedendi, nec inquirendi veritatem: & ſic de ira & hujuſmodi.

Ru-

Rursus dixit intellectus, duobus modis intelligo & facio scientiam, primò per sensum & per imaginationem de rebus inferioribus, tanquam in artibus liberalibus & mœchanicis,& de moralibus : alium modum habeo per ea, quæ sunt superiora, vt puta per Deum, & per suas dignitates, & per substantias separatas : & sicut facio scientias inferiores per possibile & impossibile, sic facio scientias superiores per possibile & impossibile : & magis sum altus & assertivus per possibilitatem & impossibilitatem ad superiora, quam ad inferiora : cum Deus sit superius agens cum sua bonitate, magnitudine, &c. bene, magnè, &c. ea quæ sunt apud eum possibilia, & evitet impossibilia, cum non posset malè agere, &c.

Confiteor quod Deus est altius objectum, quam ego possim intelligere, & magis est per se intelligibilis sua bonitas, magnitudo, &c. & etiam suum agere intrinsecum & extrinsecum, quam ego possim intelligere, cum sim potentia inferior, & ipsa objectum superius. De istis autem alijs scientijs, quæ sunt inferiores non est sic, quæ fiunt per sensum & per imaginationem, quoniam ego sum magis dispositus & prõptus ad intelligendũ superiora, cum sim spiritus: quam sensus & imaginatio sint mihi sufficientes, quia sunt de genere corporeitatis.

Item dixit intellectus, confiteor quod divinus intellectus est infinitus, & profundus per se & per suam bonitatem, magnitudinem, &c. cum sit ab omni materia & accidente disparatus, & cum ipsis rationibus conversus. Talis autem infinitas & profunditas, quam habet quo ad sua correlativa infinita, à nullo ente potest impediri : cum omnia alia sint inferiora, & ipsæ dignitates superiores in superlativo gradu existentes. Hoc autem quod confiteor, necessarium est esse verum : quia si non, altior essem in objectando Deum fictum sive Chimeram spiritualẽ, quam objectando Deũ verum & realẽ, quod est falsum & impossibile : aliter essem altior in virtute objectando, quam per Deum essem quantus: quod est absurdum dicere.

Rursus dicit intellectus, multa alia possem dicere : sed esset longum narrare, & per ea quæ dixi potest cognosci, quicquid de me dici potest.

DE VOLVNTATE.

CAP. XI.

DIXIT voluntas, Ego sum substantia creata, cui propriè competit velle, & per accidens credere. Dicit voluntas mihi competit propriè velle : quia sum ex tribus meis correlativis constituta : vtputa, ex volente, volibili, & velle, cum quibus

quibus ſum profunda. Cum velle autem appeto volibilia vtilia, cum nolle odio odibilia inutilia.

Item ait voluntas, ſicut ſubſtantia aſſociata cū bonitate, magnitudine, &c. ſicut de intellectu fratre meo, dictū eſt: ipſa autem bonitas eſt ei & mihi communis, & ſic de magnitudine, &c. ratione cujus ſua correlativa & mea ſunt communiter bona, magna, &c. Ratio hujus eſt quia ſummum objectum ſcilicet Deus eſt æqualiter bonum magnum, &c. ratione cujus bene magnè, &c eſt à me & ab intellectu fratre meo objectabilis cōtemplando, & in alia vita beatificando.

Dixit voluntas, ego facio amationem duobus modis (ſicut dictum eſt de intellectu, qui facit ſcientiam duobus modis) facio ei amationem per ſenſum & imaginationem, vt ſatisfaciā corpori cum quo conjuncta de eo, quod ipſi neceſſarium eſt in volendo ea, quæ ſunt ipſi vtilia, & in nolendo ea, quæ ipſi ſunt inutilia: & hoc maximè facio propter me cum ſim forma ejus, & cum per ipſum ſim diſpoſita ad faciendum amationem de ſupremo objecto quod eſt meus finis, & finis corporis, amatio autem quam facis ad ſuperius eſt ſpiritualis, cum vero ſim ſpiritus tranſcendens cum mea bonitate. bonitatem corporis cum mea magnitudine. &c. magnitudinem corporis, ad quam ſequitur, quod meum poſſibile, quod habeo ſuperius, eſt altius quam poſſibile quòd habeo ad inferius in faciendo amationem: & ſic de impoſſibili, hoc eſt quod objecta quæ ſunt inferiora ſunt tantum amabilia naturaliter, quantum objecta quæ ſunt ſuperiora, vtputa Deus & ſuæ rationes, ſua intrinſeca operatio & extrinſeca, & ſic de angelis, de alia vita, & hujuſmodi.

Dixit voluntas, ſum ſic compoſita meo modo ſicut dictum eſt de intellectu ſuo modo, & ideo ſum abſoluta in volendo bene magnè, &c. & ſi bene magne, &c. diligo, bona ſum, ſi in oppoſito mala ſum, & de peccato ſum habituata. In volendo habeo libertatem, duobus modis poſſum velle bonum: quia bona ſum naturaliter: & maximè, quia divina bonitas cauſat in me meam bonitatem naturalem, & dat mihi liberum arbitriū ad volendum bonum. alio modo habeo in contrarium liberum arbitrium ad volendum malum, & hoc, quia ſum de nihilo creata: malum autem eſt habitus privativus, ſicut bonum poſitivus, & ideo homo, cujus ſum vna pars, de me poteſt agere bene aut male, ſi per me diligit bona, bonus eſt moraliter: & ſi per me diligit mala, malus eſt moraliter: & ideo malè dicunt illi, qui aſſerunt: quòd ego ſum bona voluntas in omnibus hominibus: quia ſi ſic, non eſſem ſubjectum juſticiæ Dei in tribuendo bonū pro bono, & malum pro malo: divina aūt voluntas

hoc

hoc non vult, quia idem est cum justicia: & me expectat si bona sam in agendo ad bonificandum in vita sempiterna, vt meum objectum sit æviternum per amorem: & hoc bonũ magnũ, &c.

Rursus dixit voluntas, ego sum particulata in Petro, & quia sum associata cum bonitate, magnitudine, &c. mea correlativa sunt generalia, cum quibus transcẽdo objectivè sensum & imaginationem, quæ non possunt attingere genera, species abstracta: vt puta abstractam substantiam, quantitatem & sic de aliis prædicamentis absolutis. Ego autem sic diligendo, cum habeã altiorem naturam, quam sensus & imaginatio, & magis bonam per bonitatem spiritualem, magis magnam per magnitudinem spiritualem, &c quam ipse habeat per corporalem: et jam quid mirum cum eo habeam objectum primum diligendo, sensus autẽ non sentiendo, nec imaginatio imaginando: quoniã Deus nec est sensibilis, nec est imaginabilis: sed per me est amabilis, & per meum fratrem intellectum intelligibilis, & per memoriam sororem meam recolibilis: nõ est autem quod Deum possit objectare, nisi anima & angelus recolendo, intelligendo, & amando: & ad ista tria sunt creata & ordinata omnia alia.

Ait voluntas, sum potentia imperativa, eo quod sum optativa. Imperativa sum, quia impero intellectui, & memoriæ, vt objectent meum objectum desideratum: intellectus autem & memoria imperant mihi, vt objectem objectum eis desideratum: & hoc naturaliter est ordinatum, vt bene nos agamus, & invicem coadiuvemus ad hoc, vt bene magne, &c. objectemus, & meritum beatitudinis acquiramus, cum habitu justiciæ, prudẽtiæ, &c. sed homo malus, quando est perversus, difformat nos, quando est habituatus de avaritia in prudentia, &c. nos autem sine ipso nihil agere possumus, cum ipse sit motor & nos simus mobilia, ipse vniversalis & nos particulares.

Item ait voluntas, sum cum habitu charitatis ordinata & exaltata, sicut intellectus per habitum, & quandoque habitus suus & meus eodem modo se habent ad idem objectum amando & credendo, & quãdo intellectus est altissimus per habitum fidei, sub quo habitu est habituatus de sapientia, tunc habitus suus & meus æqualiter se habent ad idem objectum amando & intelligendo, & tunc sumus in actu perfecto, secundum quod perfectio potest dici in via.

Ait voluntas, ego sum potentia electiva, & hoc duobus modis eligendo, amando species, aut odiendo, quas intellectus invenit, & intelligibiles facit, aut credibiles: ipsas autem species inventas per intellectum, & per me electas, ponimus in memoria sorore nostra: vt ipsas custodiat, & sint antiquæ, vt possimus acquirere novas, & quãdo volumus recuperare ipsas antiquas, ponimus novas in ipsas mẽoria, vt sint antiquæ, & quod reddat

nobis illas,quas primo posuimus. Multoties autẽ ipsa memoria ad hoc est valde fatigata in recipiendo & reddendo,quia nõ potest in eodem nunc,& quia tempus est prolongatum:& ideo quandò non potest nobis reddere species antiquas, intellectus & ego sumus in magno labore, & per consequens ipsa memoria : & quando reddit tunc sumus in quiete.

Item dixit voluntas,intellectus frater meus habet magnum avantagium super me, quoniam si ipse appetat objectare objectum bonum,magnum,&c.intelligendo & non possit,sensatus est: sed ego non possum habere sensationem,quoniam privata sum,si velim ad diligẽdum bonum, & si nolo culpam habeo,de qua culpa memet habituo:intellectus autem de ignorantia nõ se habituat,optãdo ipsam,eo quod est sua inimica, sed ego heu tristis!quare opto malitiam,cum sit mea inimica,nõ dico quod sit per meam naturam quoniam nullum agens appetit agere suum contrarium:est autem per hominem cujus ancilla sum, quia quandoque agit per me malè,eo quod perversus est.

Ait voluntas,multa alia de me dicere possem:sed ea quæ dicta sunt sufficiant intellectui subtiliter intuenti, quoniam per ea quæ dicta sunt, potest cognosci mea essentia, agentia & natura,mea quantitas,qualitas,&c.

DE MEMORIA. CAP. XII.

Dixit memoria. Ego sum substantia creata coniuncta cui propriè competit recolere & per accidens oblivisci.

Dixit memoria, sum sic associata de bonitate,magnitudine, &c. sicut intellectus & voluntas:& ideo in simul sumus participantes per vnam bonitatem, magnitudinem,&c.& iam in meo bono recolere est bonum intelligere & amare : ex istis tribus bonis sequitur vnus bonus actus communis , in quo sunt plures actus differentes eo quod sumus tres potentiæ differentes: & sicut dico de bonitate,ita dico de magnitudine, &c.

Iterum ait memoria,sum composita de meis principiis innatis scilicet de bonitate, magnitudine,&c.& ista est prima compositio : secunda aũt cõpositio est quia sũ substãtia cõposita de forma&materia:tertia cõpositio quia sũ cõposita cũ intellectu & voluntate,quia omnes tres sumus vna anima hominis:mortuo aũt homine remanemus hoc quod sumus,quia remanent tres species compositionis prædictæ, ad quod sequitur , quod ipsa anima est immortalis:cum istas tres species compositionis habeat per se & per suam naturam.Rursus dicit memoria , sum relata eo quia habeo tria relativa,cum quibus simul sum creata,vt puta memorativum,memorabile & memorari : omnes tres sumus vna & vna natura. Per meum memorativum col-

go species mihi traditas per intellectum & voluntatem, ipsas pono in mea propria positione, hoc est in mea memorabilitate, in qua facit memorabiles & antiquas, & quando reddo ipsa meum memorativum conversum est in recolitũ, quod reducit easdem species de potentia in actum, quas meum memorativum posuit in mea memorabilitate.

Patet ergo, dixit memoria, quod habeo duas species, & per consequens duos actus, scilicet memorari & recolere: per primam memoror, per secundam recolo, hoc est reddo, quod memorabar: cum istis autem sum magna & profunda. Ait memoria, per meam naturam restauro ea, quæ sunt præterita, & sic causo scientiam de præteritis: intellectus autem præcedens inveniens scientias est antecedens, & ego sum ejus consequentia distinctè posita ab intellectu, quia si non: statim, quando intellectus causaret scientiam, sequeretur consequens, & intelligendo in tempore præsenti intelligeret ea quæ intellexit in tempore præterito, quod est impossibile. Patet ergo, quod sumus duæ potentiæ distinctæ per antecedens & consequens: & potest probari per voluntatem sororem nostram, quæ consistit in medio, optando species novas per intellectum & species antiquas per me: si autem non essemus distinctæ potentiæ intellectus & ego, voluntas in eodem instanti optaret species novas & antiquas, & perderetur successio, quod est impossibile: & ideo cum hæc ita sint, malè dicunt qui asserunt, quod ego & intellectus sumus eadem potentia. Meum possibile & impossibile sunt mea instrumenta: per possibile possum recipere species & reddere: per meum impossibile quandoque non possum reddere species antiquas in me simpliciter privatas, & hoc quia tēpus prolongatum, aut quia à contingentia species mihi fuerunt datæ, hoc est per lentũ intelligere & velle: & quia ipsa non deduxi frequenter à potentia in actum reddendo.

Iterum ait, memoria per simile & per dissimile reddo species quandoq;, & sine ipsis non possum reddere: quod ostendo per illud exemplum, si obliviscar nomen alicujus hominis, & intellectus voluntas requirunt, quòd reddam eis illud nomen quod in me posuerunt, si recolam, de aliquibus operationibus, quas fecit ille homo bene aut male, cum amicitia aut cum inimicitia, & memoror finem, quare intellectus & voluntas appetunt, quòd reddam illud nomen hominis, tunc per meam bonitatem, magnitudinem &c. sum quoad innatam ad reddendum ipsam speciem memorando ipsum finem bonum aut malum, qui sequitur, & sic de magnitudine aut de parvitate &c. & ideo per talem dispositionem rarò erit quin reddam illud nomen, quod eram oblita.

Rursus ait memoria, effective mea natura est melancholia,

quoniam per frigiditatem restringo species & conservo metaphoricè loquendo, quoniam aqua habet naturam restringendi, & quia terra habet naturam vacuativam, habeo loca in quibus possum ponere ipsas species, sed quòd evacuaverunt: volũtas autem cum effectivè habeat naturam aeris, multotiens me impedit ad reddendum species, ratione nimii oppetitus, & intellectus, qui habet naturam ignis: effectivè est per nimiam voluntatem deformatus & non potest deliberare mecum, quòd reddam ipsas species: & ideo multotiens homo est tantùm intẽtus ad recuperandum species per nimiam voluntatem, aut tantùm frequẽtat ipsas objectando, quòd efficitur stultus eo quòd intellectus est difformatus, quia nescit conjungere speciem cũ specie nec ligare ordinatè: & ego à casu moveo hominem ad memorandam unam speciem, & postmodum aliam sine mea secunda specie, ut puta recolentia suprà tactá.

Vlterius ait memoria, sicut dixi de voluntate quæ impedit me quandoq;, ita dico de intellectu, fratre meo, qui quandoq; impedit me: ut puta quãdo homo legit diu in libro, ut intelligat veritatẽ optatã, si diu perseveret in legẽdo, tantùm extat intellectus ad intelligere, quòd difformat me ad recipiendum species & hoc per nimiã fatigationem sui ipsius & mei. Remedium autem consistit in hoc, quòd breviter legat, & hoc frequenter possim recolere ad ipsam lecturam.

Ait memoria, sicut intellectus qui est meum antecedens per intelligere, & ego consequens per recolere eius, habet duos modos faciendi scientiam, ut dictum est in cap. suo: sic ego habeo duos modos in agendo, quoniã sensum & imaginationem cõcipio primitivè, & super sensum & imaginatione ascendo, quãdo objecto Deum & suas rationes, & suas operationes, per superius sum levis, delectabilis, sana, recta, & solicita: sed per inferius sum pigra, lenta, rudis &c. hoc autem non est per meam naturam: sed quia objecta sunt inferiora, & de genere finis corporis, quæ objecta impediunt me ad objectandum objecta superiora, quæ sunt de fine animæ.

Rursus dixit memoria, multa possunt dici de me, & multa possum dicere, sed per ea quæ dixi potest cognosci mea natura, mea essentia, & meæ operationes, posito quòd intellectus sit futilis infundatus cum suis correlativis distinctis, non rudis, quia in ruditate sua sum per accidens rudificata eo quod sum consequentia eius.

CONCLVSIO LIBRI.

Postquam duodecim principia Philosophiæ fuerunt locuta, quodlibet de seipso: dixit Philosophia Dominabus & Raymundo: audivistis ea, quæ dicunt mea principia de se-

ipsis, & consilium quod dedit meus intellectus in prologo: & ideo rogo vos quãtum possum, quòd ea quæ audivistis reportetis Serenissimo Domino Philippo Regi Francorum, ut mihi sic satisfaciat de injuria mihi facta, sicut satisfacit sanctæ fidei Catholicæ, cum sit pugil verus & legalis: & tu Raymunde, dixit Philosophia, debes habere cõtritionem, si ad hoc non facias satisfactionem, secundum totum posse tuum.

Ait Raymũdus, Domina Philosophia, sum paratus ad ponẽdum totum me, & quicquid sum, ad tuum honorem & ad honorem Dominæ Theologiæ, quam diligo super omnia, & tu Philosophia scis quamdiu ad hoc laboravi, & omnia bona mea terrena propter hoc dimisi: sed quid potest ad hoc meum parũ posse, cum sim ad tam altum negotium & ponderosum improportionatus: tu autem, cuius est negotium, impetres cum Serenissimo Francorum Rege, quòd ad hoc manum teneat viriliter & devotè, & etiam cum Magistris & Baccalaureis in divina scriptura, & cum illis sume Artistas tibi, ut videbitur expedire, in tanto contrarietatem, sed puram concordantiam atq; meram, quòd inter te & Theologiam non sit dare aliquo modo te existente ancilla & Theologia Domina tua: cum sit tuus finis, eo quòd Deus est subiectum eius.

Respondit Philosophia, Raymunde, bene dicis, & ego faciã ad hoc quicquid potero, cum tenear facere, tu autem non sis timidus, nec lentus, sed confidens atque audax, & prædica philosophicè ea quæ de me & de meis principiis audivisti in Ecclesiis, scholis, & plateis: habeas confidentiam in Deo, & in prædictis imperatricibus, & in me & meis principiis, quia te associabimus & fortificabimus, & te dirigemus quando prædicabis sive disputabis.

Finito autem sermone Philosophiæ: Dominæ & Raymundus ad Regem Serenissimum Franciæ accesserunt, & ea q̃ audiverunt ei dixerunt humiliter & devotè. Rex autem qui humilis, verus, & devotus est, ea quæ dixerunt benigniter acceptavit, & permotus fuit ad misericordiam per ea quæ audivit ad magnum bonum faciendum. Dominas autem in bonam spem posuit & Raymundum.

Ad laudem & honorem Dei finivit Raymundus istum librum, Parrhysiis mense Februarii. Anno M.CCCX. Incarnationis Domini nostri Iesu Christi.

DIALE-

DIALECTICA SEV LOGI-
ca nova.

M. RAYMVNDI LVLLII, DILIGENTER EMENDATA:

restitutis iis quæ olim fuerant sublata: & additis Tractatu de inventione medii, item Tractatu de conversione subjecti & prædicati per medium: per M. Bernardum Lavinhetam.

Deus cum tua summa perfectione, incipit Logica brevis & nova.

Logica est ars, qua verum & falsum ratiocinando cognoscuntur, & argumentative discernuntur. in Logica considerantur tria inter alia: scilicet terminus, propositio, & argumentum. Terminus est dictio significativa, ex qua propositio constituitur, vel constitui potest: sicut bonitas, magnitudo, &c. Deus, Angelus &c. justitia, prudentia &c. Avaritia, gula &c. Terminus est duplex, sc. communis & discretus. Communis est ille, qui significat vel significare potest multa sub una impositione: sicut homo, animal & similia. Discretus est ille qui significat vel significare potest unum sub una impositione: ut Iesus Christus, Maria, &c. Quidam termini dicuntur signa universalia, & quædam particularia. Signa universalia affirmantia sunt, ut omnis, quilibet, uterq;, quocunq;, ubicunq;, semper. Negativa nullus, nemo, neuter, nunquam, nusquam, &c. Signa particularia sunt, ut aliquis, quidam, alter, aliquando, alicubi. &c. In propositione quidam terminus est subjectum, alius prædicatum, alius copula. Copula est prima persona, secunda vel tertia, singularis vel pluralis, indicativa, explicita vel implicita hujus verbi sum, es, fui. Subjectum est terminus, qui est ante copulam: ut bonitas est ens: ista bonitas est subjectū &c. Prædicatum est ille terminus qui post copulā stat, & dicitur de termino stāte ante copulā scilicet de subjecto: ut bonitas est magna, iste terminus magna est prædicatum. Signa autem universalia, & particularia supra dicta nunquam sunt subjectum, nec prædicatum.

Logica defin. | *Divisio seu partitio.* | *1. pars de Terminis.* | *Exempla.* | *1. Divisio.* | *1. Communis.* | *2. Discretus.* | *2. Divisio.* | *3. Divisio.* | *1. Copula.* | *2. Subiectum* | *3. Prædicatū.* | *Reg. de signis*

DE PROPOSITIONE.

2. pars de propositione. *Definitio.* *1. Divisio pr.* *1. Vera.* *2. Falsa.* *2. Divisio.* *1. Cathegorica.*

PRopositio[1] est oratio constituta ex terminis, significans aliquid esse vel non esse: ut bonitas est magna, avaritia non est bona. Propositio est duplex, scilicet, vera & falsa. propositio vera est illa, quæ significat sicut est: ut justitia est virtus. Propositio falsa est, quæ sicut ipsa significat: non est: ut bonitas est mala: homo non est ens, &c. Propositio dicitur duobus modis: quædam est categorica, alia est hypothetica. Propositio cathegorica est una oratio in qua est subjectum, & prædicatum, & copula: ut bonitas est amabilis: Deus est æternus: fides est magna virtus: avaritia est mala. Propositio categorica est quadruplex. scilicet, universalis, particularis, indefinita, & singularis. Universalis est illa, cuius subjectum est terminus communis, additus signo universali, ut omnis lapis est sensualis: omnis potestas est bona, &c. Propositio particularis est illa, cuius subjectũ est terminus communis additus signo particulari: ut quædam bonitas est magnitudo: aliqua virtus est sensualis. Propositio indefinita est illa cuius subjectum est terminus communis sine signo: ut bonitas est potens, homo est creatus, &c. Propositio singularis est illa cuius subjectum est terminus discretus, vel terminus communis junctus pronomini demonstrativo. Exẽplum primi: ut Iesus Christus est Deus, & homo Bernardus est scholaris. Exemplum secundi: ut iste homo est theologus. Item propositio cathegorica est duplex, scilicet affirmativa & negativa. Affirmativa est illa, cuius prædicatum subjecto attribuitur vel attribui videtur, ut homo est creatus, homo est rationalis. Negativa est illa, cuius prædicatum à subjecto removetur, vel removeri videtur: ut homo non est lapis, homo non est plãta, &c. Logicus utitur tribus petitionibus in propositione, scilicet quæ, qualis, quanta, per ly quæ quærit utrum propositio est cathegorica, an hypothetica. Per quãta petit si est universalis, particularis, indefinita, an singularis. Per qualis autem an est affirmativa, an negativa. Quædam propositiones cum aliis concordant tribus modis: uno modo quando sunt eiusdem quantitatis vel qualitatis: ut si una universalis, quod alia sit universalis, &c. vel si una est affirmativa quod alia sit affirmativa. & sic de negativa. Secundo modo quãdo habent simile subjectum vel prædicatũ: ut bonitas est durans, magnitudo est durans, &c. Tertio modo quando sunt similes in subjecto & prædicato: ut bonitas est magna: bonitas non est magna: & sic de aliis.

Subdivisio. *1. Universalis.* *2. Particular.* *3. Indefinita.* *4. Singularis*

Subdivisio. *1. Affirmãs.* *2. Negans.*

1. quoad quãtit. aut qual. *2. quoad subject aut prædicat.* *3. quoad hæc utraque.*

DE

DE CONVERSIONE.

Conversio est mutatio subiecti in prædicatum, & econverso. Logicus facit duas conversiones, vna dicitur simplex, alia per accidens. Simplex conversio est mutatio subiecti in prædicatum, & econverso, remanentibus in vtraque propositione eadem quantitate & qualitate. Vt nulla bonitas est odibilis: convertitur sic: nullum odibile est bonitas: similiter quædam bonitas est magnitudo, convertitur sic: quædam magnitudo est bonitas. Per istam conversionem convertuntur vniversalis negativa, & particularis affirmativa. Conversio per accidens est mutatio subiecti in prædicatum, & econverso: remanente in vtraque eadem qualitate & variata quantitate: vt omne sensuale est differens: convertitur, quoddam differens est sensuale. Similiter nullum animal est lapis: convertitur, quidam lapis non est animal, &c. Per istam conversionem convertuntur vniversalis affirmativa & negativa: & sic convertitur particularis affirmativa: similiter indefinita & singularis secundum suum modum. De particulari negativa non fit propriè conversio: eo quod propositio vera posset converti in falsam: vt si quoddam animal non est homo: converteretur, quidam homo non est animal: falsa esset: & eodem modo potest dici de aliis similibus Vnde versus:

*Feci simpliciter convertitur * eua per acci.*

*2 Propositionis affectio. Conversionis definitio. Divisio. 1. Simplex. Exempla. Quanā propositiones hoc modo cōvertantur. 2. per accidens. Exempla. Quanā propositiones hoc modo cōvertantur. Cur particular negat. non convertatur. Versic. * ai.*

DE OPPOSITIONIBVS.

IN propositionibus, quæ concordant in simili subiecto & prædicato, fiunt quatuor oppositiones: scilicet contraria, cōtradictoria, subcontraria & subalterna. Contrariè opposita sunt vniversalis affirmativa & vniversalis negativa concordantes in subiecto & prædicato: vt dicendo omnis bonitas est magna, nulla bonitas est magna, & sic de aliis. Contradictoriè opposita sunt vniversalis negativa & particularis affirmativa: vel vniversalis affirmativa & particularis negativa, &c. De primo sic: Nulla bonitas est magna, quædam bonitas est magna. De secundo sic: Omnis bonitas est magna, quædam bonitas non est magna, &c. Subalternæ sunt vniversalis affirmativa & particularis affirmativa: vel vniversalis negativa, & particularis negativa. De primo sic: Omnis bonitas est magna, quædam bonitas est magna. De secundo sic: Nulla bonitas est magna, quædam bonitas non est magna, & sic de aliis. Subcontrariæ sunt particularis affirmativa & particularis negativa concordantes in subiecto & prædicato, dicendo sic: quædam bonitas est magna, quędam bonitas non est magna. & sic de aliis: velut patet in sequenti figura, & sicut dicitur de particulari ita potest dici de infinita & singulari.

3 Propositionis affectio. 4. Oppositiones proposit. 1. Contraria. Exemplum. 2. Contradicentes. Exempla. 3. Subalternæ. Exempla. 4 Subcontraria Exemplum. Infinita. Singula.

2. Extrema propositionis categoricæ.
1. Subiectum & 2. Prædicat.
Propositio categorica de extremo disiuncto & copulato.
Cötradictio.

Extrema propositionis categoricæ sunt subjectum & prædicatum. Categorica est duplex: quædam est de disiuncto extremo: alia de copulato extremo. Illa categorica est de disiuncto extremo in cuius subjecto vel prædicato ponitur disiunctiva coniunctio: ut bonitas vel magnitudo est per se magna &c. vel dicendo sic, homo est animal vel lapis. Illa categorica est de copulato extremo, in cuius subiecto vel prædicato est copulativa coniunctio, ut bonitas & magnitudo sunt amabiles: vel dicendo sic, bonitas est magna & potēs. Et aliquādo est categorica de utroq; extremo disiuncto vel copulato: & aliquando de uno extremo disjuncto & altero copulato. Contradictio est affirmatio: & eius contradictorium negatio, ad idem, secundum idem, similiter, & in eodem tempore prædicatæ.

DE MATERIA PROPOSITIONIS.

1. Naturalis.
2. Contingēs.
3 Remota.

MAteria est triplex naturalis, contingens, & remota Naturalis est illa, in qua prædicatum est de essentia subjecti vel proprium eius: ut homo est animal: homo est risibilis. Materia contingens est illa, in qua prædicatum potest adesse vel abesse præter subiecti corruptionem: ut homo est albus. Materia remota est illa, in qua prædicatum non potest convenire sūbjecto: ut homo est asinus.

DE LEGIBVS.

LEx contrariarũ talis est, quod in nulla materia possunt simul esse veræ: falsæ tamen in materia cõtingenti. Lex subcontriarum talis est, quod in nulla materia possunt simul esse falsæ: veræ autem in materia contingenti. Lex contradictoriarum talis est, quod in nulla materia possunt simul esse veræ vel falsæ. Lex subalternarum talis est, quod si vniversalis est vera & eius particularis, non tamen econtrario: nisi in materia naturali vel remota.

1. Contrariarum. 2 Subcontrariarum. 3. Contradictoriarum 4. Subalternarum.

DE PROPOSITIONE *hypothetica.*

2 Hypothetica.

PRopositio hypothetica est oratio, in qua duæ categoricæ per coniunctionem ad invicem vniuntur: vt bonitas est magna, & magnitudo est bona, &c. Propositio hypothetica est septuplex: copulativa, disiunctiva, conditionalis, rationalis, tẽporalis, & localis. Copulativa est illa hypothetica, in qua sunt duæ categoricæ coniunctæ per coniunctionem copulativam, vt bonitas est magna, & differentia est concordans, &c. Disiunctiva est illa hypothetica, in qua sunt duæ categoricæ coniunctæ per coniunctionem disiunctivam, vt homo est animal, vel leo est sensibilis, &c. Conditionalis est illa hypothetica, in qua sunt duæ categoricæ coniunctę per hanc dictionem, si, vt si duratio est potens, potestas est durans, &c. Rationalis est illa hypothetica, in qua sunt duæ categoricæ coniunctæ per has coniunctiones, igitur, vel ergo: vt sapientia est amabilis, igitur bonitas est potens, &c. Temporalis hypothetica est, in qua sunt duæ categoricæ coniunctæ cum adverbio temporali, vt bonitas est magna, quando magnitudo est bona, &c Localis est illa hypotheca, in qua sunt duæ categoricæ coniunctæ cum aliquo adverbio locali, vt virtus est, vbi iustitia est, &c.

Definitio. Divisio. 1. Copulativa 2. Disiunctiva. 3. Conditionalis. 4. Rationalis. 5. Temporalis. 6. Localis.

Ad hoc quod copulativa sit vera requiritur, quod ambę eius categoricæ sint veræ, sed quando aliqua categoricarum est falsa, tunc ipsa est falsa, vt dicendo, homo est animal & homo est capra, & ideo dicitur, copulativa pro vna parte falsa, tota falsa. Ad hoc quod disiunctiva sit vera, sufficit aliquam suarum categoricarũ esse veram: vt dicendo, bonitas est virtuosa, vel homo non est animal, &c. Et ideo dicitur, disiunctiva vna parte vera, tota vera. Sed ad hoc, quod disiunctiva sit falsa, oportet quod ambæ suæ categoricæ sint falsæ: vt dicẽdo homo est irrationalis, vel lapis est animal, &c. Ad veritatem conditionalis requiritur, quod antecedens nequeat stare sine consequenti:

1. Regula copulativa. 2. Reg disiunctiva. 3. Reg. itidẽ disiunctivæ. 4 Reg. conditionalis.

vt tu es homo, ergo tu es ens. Ad cuius cognitionem habendam consideretur, si oppositum consequentis repugnat antecedenti. Ad falsitatem verò requiritur, quod antecedens possit stare sine consequente, quod etiam poterit videri, considerando quod oppositum consequentis non repugnat antecedenti, &c.

5. Reg itidē conditionalis.

Omnis propositio est necessaria, possibilis, impossibilis, vel contingens. Necessaria illa, quæ sic est vera, quod nullo modo potest esse falsa: vt dicendo, Deus est bonus, magnus & æternus, homo est animal, &c. Possibilis est illa quæ potest esse vel non esse. vt homo erit scholaris, homo non erit cerdo, &c. Sed quando illud quidem poterat esse, & non esse, est contingens: vt glacerandus est scholaris, vel ipse est lusor, &c. Impossibilis est illa, quæ significat rem, quæ nullo modo potest esse, vt homo est irrationalis, homo non est animal, &c.

3. Propositionum divisio, a materia substrata.

DE SVPPOSITIONIBVS.

2. Terminorum proprietas. Definitio. Divisio.

SVppositio est acceptio termini pro re vniversali vel singulari: & est triplex: videlicet simplex, personalis & materialis. Simplex est acceptio termini pro re vniversali, vt homo est species. Personalis est acceptio termini pro re singulari, vt homo currit. Materialis est acceptio termini pro re materialiter capta, vt homo est dictio dissyllaba.

DE AMPLIATIONIBVS.

3. Terminorū proprietas. Definitio. Regula.

AMpliatio est statio termini communis pro diversis temporibus, de qua dantur regulæ. Prima est, quod in omni propositione, in qua ponitur verbum præteriti perfecti vel participium, terminus præcedens ampliatur pro eo quod est vel fuit, vt virgo fuit meretrix. Secunda regula, in omni propositione in qua ponitur verbum vel participium futuri temporis terminus præcedens stat pro eo, quo est vel erit, vt senex erit puer. Tertia regula est, omnis terminus in propositione positus respectu huius verbi, potest, vel eius participii, stat pro eo quod est vel esse potest, vt album potest esse nigrum.

2. Regula.

3. Regula.

DE RESTRICTIONE.

4. Termini proprietas. Definitio.

REstrictio est statio termini in propositione pro paucioribus significatis, quàm eius * requiratur natura, vt omnis homo albus currit: omnis homo pius Deo gratus est.

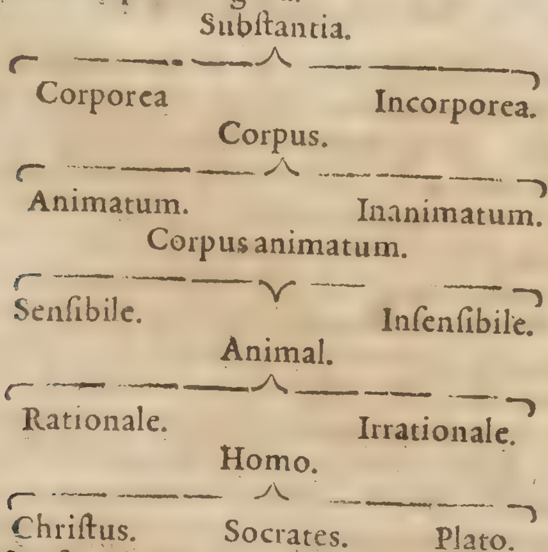
** requirat.*

DE

DE PRAEDICABILIBVS ET *prædicamentis.*

QVinque ſunt prædicabilia, ſcilicet genus, ſpecies, differentia, proprium, & accidens. Genus eſt quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie. Species eſt ens quod prædicatur de pluribus differentibus numero. Differētia eſt ens per quod quædam ab aliis differunt. Proprium eſt id, quod vni convenit & alteri non, vt homini convenit, quod ſit riſibilis, cani quod latrabilis, &c. Accidens eſt ens, quod nec per ſe nec in ſe exiſtere poteſt.

Prædicamenta ſunt decem, ſcilicet ſubſtantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, paſſio, ſitus, quando, vbi, habitus. Subſtantia eſt id, cui propriè competit eſſe & exiſtere per ſe. Quantitas eſt ens menſurativum ſubſtantiæ. Qualitas eſt ſecundum quam quales eſſe dicimur. Actio eſt actus ſecundum quem agere dicimur. Paſſio eſt id ſecundum quod patimur. Relatio eſt id, quo vnum refertur ad aliud. Situs eſt habitus rei ſituantis ad rem ſituatam. Quando eſt duratio, ſecundum permanentiam rei. Vbi eſt habitudo rei vbificantis ad rem vbificatam. Habitus eſt habitudo rei habituantis ad rem habituatam. Prædicamentum eſt ordinatio terminorum ſecundùm ſub & ſupra, vt patet in ſequenti figura.

Sicut eſt facta iſta arbor in prædicamento ſubſtantiæ, ita poteſt fieri in aliis prædicamentis: propter hoc vt appareant ad ſenſum ea, quæ ſunt ſuperiora & inferiora in quolibet prædicamento, vt per talem cognitionem melius poſſit homo rerum varietates inquirere.

DE ARGVMENTO.

3. Pars de argumento *Definitio.* *Diuisio.*

ARgumentum est sermonum aggregatio, ex quibus alii sermones sequuntur, vt bonitas est, ergo aliquid est. Argumentum est oratio ex antecedente & consequente composita. Argumentum habet quatuor species: scilicet syllogismum, inductionem, enthymema & exemplum.

Probatio est argumentũ, in quo veritas est apparens: & potest fieri tribus modis, scilicet authoritate, necessaria ratione, & demonstratione.

Demonstratio est manifestatio alicuius ignoti per aliquod notum, vel minus noti per magis notum. Et potest fieri tribus modis: scilicet per quid, per quia, & per æquiparantiam. Demonstratio per quid est, quando effectus demonstratur per causam, vel inferius seu posterius, per superius siue prius: Demonstratio per quia est, quando per effectum causa demonstratur, vel quando per inferius seu posterius demonstratur superius vel prius. Demonstratio per æquiparantiam est, quãdo aliquid æquale ignotum vel æquale minus notum demonstratur per æquale magis notum, & hæc est magis bona & magis necessaria probatio, quàm duæ prædictæ, quoniam per ipsam altiora demonstrantur.

DE SYLLOGISMO.

SYllogismus est argumentatio, in qua ex duabus præmissis propositionibus in debito modo & figura ordinatis sequitur conclusio. Syllogismus in se debet habere duas præmissas, & vnam conclusionem, vt dicendo sic, omne bonum est amabile: omnis virtus est bona, omnis virtus est amabilis. Et istarum duarum præmissarum. Prima dicitur maior, secunda minor, & ista quæ sequitur ex ipsis vocatur conclusio. Tres termini sunt necessarii ad faciendum syllogismum, quorum vnus dicitur medium, alius maior extemitas, alius minor extremitas. Medium est ille terminus, qui ponitur bis ante conclusionem, scilic. semel in præmissa maiori, & semel in minori. Maior extremitas est ille terminus, qui cum medio facit primam propositionem. Minor extremitas est ille terminus, qui cum medio facit secundam propositionem. Medium nunquam debet poni in conclusione, sed ipsa pebet fieri ex maiori extremitate & minori. Et omnia ista patent in syllogismo prædicto. Et est notandum, quod quædam est conclusio directa, & quædam indirecta. Conclusio directa illa in qua maior extremitas prædicatur de minori. Conclusio indirecta est illa in qua minor extremitas prædicatur de maiori.

Etiam

Etiam est notandum, quod omnis bonus syllogismus debet esse in figura, & in modo. Figura est debita ordinatio terminorum in subjiciendo & prædicando. Figuræ syllogismorum sunt tres: & quælibet habet suos modos. Modus est debita ordinatio propositionum in quantitate & qualitate. In modis figurarum sunt istæ vocales a.e.i.o. A. est universalis affirmativa, E, est universalis negativa. I. est particularis affirmativa. O, est particularis negativa. unde versus:

Asserit. A. negat. E sunt universaliter ambæ.
Asserit. I. negat. O sed particulariter ambo.

Conditiones generales ad omnes figuras sunt quinque. Prima, quod in omni syllogismo aliqua premissarum sit universalis. Secunda, quod in omni syllogismo aliqua præmissarum sit affirmativa. Tertia, quod si aliqua præmissarum sit particularis, conclusio sit particularis, sed non econverso. Quarta, quod si conclusio est negativa, quod aliqua præmissarum est negativa, & econverso. Propter quod est notandum, quod in syllogismo ex puris negativis & puris particularibus nihil sequitur. Quinta, quod in nulla figura medium ponatur in conclusione.

DE PRIMA FIGURA.

PRima figura est illa, in qua terminus, qui est subjectum in præmissa maiori, est prædicatum in minori: ut dicendo omne bonum est verum: duratio est bona: ergo duratio est vera. Et habet quatuor modos directè concludentes, & quandoque indirectè concludentes. Quatuor primi sunt, qui significantur per istas dictiones. Barbara, Celarent, Darii, Ferio. Primus modus constat ex præmissis. A. concludentibus A. ut sic, omne bonum est durans, omnis magnitudo est bona, ergo omnis magnitudo est durans, &c. Secundus modus fit ex majori præmissa E. & minori A. concludentibus E, ut sic, nullum malum est amabile, omne vitium est malum, ergo nullum vitium est amabile.

Tertius modus fit ex majori A. & minori I. concludentibus I. ut omnis potestas est intelligibilis, Deus est potestas, igitur Deus est intelligibilis.

Quartus modus fit ex majori. E. & minori. I. concludentibus. O, ut nullum spirituale est visibile, quidam Angelus est Spiritualis, ergo quidam Angelus non est visibilis.

Quinq; autem modi indirectè concludentes sunt qui significantur per istas dictiones. Baralipton Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum. Baralipton constat ex majori A. minori. A. concludentibus. I, ut omne bonum est positivum, quicquid

Deus facit est bonum, ergo positivum facit Deus. Celantes constat ex majori. E. & majori. A. concludentibus E. vt nullum virtuosum est vitiosum, omnis gloria est virtuosa, ergo nullũ vitiosum est gloria. Dabitis constat ex majori A. & minori. I. concludentibus I. vt omne ens est intelligibile, quoddam particulare est ens, ergo quoddam intelligibile est particulare. Fapesmo constat ex majori. A. & minori E. concludentibus O. vt omnia nova placent, nullum antiquum est novum, ergo quoddam placidum non est antiquum. Frisesomorum constat ex majori. I. & minori. E. concludentibus, O. vt, quidam homo est servitor Dei, nullus asinus est homo, ergo quidam servitor Dei non est asinus. Conditiones propriæ figuræ sunt duæ. Prima, quod in ipsa concluditur omne genus propositionum, scilicet vniversalis affirmativa & negativa, & particularis affirmativa & negativa. Secunda, quod Medium sit in majori subjectum, & in minori prædicatum.

DE SECVNDA FIGVRA.

SEcunda figura est illa, in qua terminus qui est prædicatum in majori est prædicatum in minori: vt dicendo, nullum animal est planta, omnis herba est planta, ergo nulla herba est animal: & habet quatuor modos qui significantur per istas dictiones, Cesare, Camestres, Festino, Baroco. Primus modus fit ex majori. E. & minori, A, concludentibus E. vt in syllogismo prædicto. Secundus modus fit ex majori A. & minori. E. concludentibus E, vt, omnis homo est animal, nullus lapis est animal, igitur nullus lapis est homo. Tertius modus fit ex majori E. & minori I, concludentibus O, vt sic, nulla virtus est odibilis, quoddam vitium est odibile, igitur quoddam vitium non est virtus. Quartus fit ex majori. A. & minori. O. concludentibus O: vt sic, omne creatum est bonum, peccatum non est bonum, igitur peccatum non est creatum. Conditiones secundæ figuræ sunt duæ. Prima, quod medium in vtraque sit prædicatum. Secunda quod major sit vniversalis in quocunque syllogismo.

DE TERTIA FIGVRA.

TErtia figura est illa, in qua terminus qui est subjectum in majori est subjectum in minori. Et habet sex modos qui significantur per istas dictiones, Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison. Primus modus constat ex præmissis à con-

à concludentibus I. vt, omnis bonitas eſt magna, omnis bonitas eſt durans, ergo quoddam durans eſt magnum, Secundus modus fit ex majori A. concludentibus O: vt ſic, nullum bonum eſt vitioſum, omne bonum eſt amabile, igitur quoddam amabile non eſt vitioſum. Tertius modus fit ex majori I. & minori, A. concludentibus I: vt ſic, quædam bonitas eſt æternitas, omnis bonitas eſt magna, ergo quoddam magnum eſt æternitas. Quartus modus fit ex majori A. & minori, I. cōcludentibus I: vt ſic, omnis homo eſt rationalis, quidam homo eſt cerdo, igitur quidam credo eſt rationalis. Quintus fit ex majori, O. & minori A. concludentibus, O. vt quoddam ſenſibile non eſt mortale, omne ſenſibile eſt viſibile, igitur quoddam viſibile non eſt mortale. Sextus fit ex majori E. & minori I, concludentibus O: vt, nullum intellectuale eſt coloratum, quoddam intellectuale eſt anima: ergo quædam anima non eſt colorata, &c. Conditiones tertiæ figuræ ſunt tres. Prima quod medium in vtraque ſit ſubjectnm. Secunda quod major ſit affirmativa. Tertia quod non concluditur, niſi particulariter.

DE INDVCTIONE.

INductio eſt argumentatio, in qua arguitur à ſingularibus ſufficienter numeratis ad ſuam immediatam vniverſalem: vt Petrus eſt bonus, Iohannes eſt bonus, & ſic de aliis: Ergo omnis homo eſt bonus: & ſic de aliis.

DE ENTHYMEMATE.

ENthymema eſt argumentatio, in qua arguitur ab vna ſola præmiſſa ad concluſionem: vt omnis homo eſt animal: ergo Petrus eſt animal: & ſic de aliis.

DE EXEMPLO.

EXemplum eſt argumentatio, in qua arguitur ab vno particulari ad aliquod aliud per ſimile in eis repertum: vt ſic, Petrum ſervire Deo bonum eſt: igitur martinum ſervire Deo bonum eſt. Similiter magnitudo eſt amabilis, igitur duratio eſt amabilis: tenet argumentum per hoc ſimile quod eſt bonum, eo quod omne bonum eſt amabile.

DE LOCIS, ET PRIMO DE LOCO à maiori.

LOcus à majori est argumentum, quod fit de majori ad minus: vt sic, Deus potest mundum creare: igitur potest ipsum conservare, vel sic, Rex potest habere C. milites, ergo potest habere L. Et hoc affirmativè, sed negative sic: Rex non potest expugnare castra: ergo nec miles. Similiter ignis non potest comburere lignum: ergo nec aer: &c. Et sic patet qualiter per istum locum potest homo arguere affirmativè & negativè, vt supra patet. Conditio hujus loci est, quod magis & minus concordent in hoc in quo de vno ad aliud arguitur. Et propter hoc non sequitur, homo non potest facere poma, ergo nec pomarius: ratio quare non valet, quia homo & pomarius non concordant in faciendo poma, nec per consequens homo est major pomario, nec econverso: in hoc quod est facere poma, & sic de aliis.

DE LOCO AB AEQVALI.

LOcus ab æquali est argumentum, quod fit de æquali ad æquale: vt homo est compositus ex anima & corpore, ergo sensualis creatura & intellectualis est composita ex anima & corpore: similiter dicendo, risibile est bonum: ergo homo est bonus, &c. vel sic, divina bonitas est infinita sine quantitate, &c. Conditio huius loci est: quod res æquales concordent in hoc, in quo de vno ad aliud arguitur: & propter hoc non sequitur, Raymundus est Medicus: ergo Ioannes est Medicus: quia potest esse cerdo: & sic de aliis.

DE LOCO A MINORI.

LOcus à minori est argumentum, quod fit de minori ad maius: vt sit, miles potest habere equum, ergo Rex potest habere equum. Homo non potest ferre decem quintalia, ergo non potest ferre viginti. Aer potest calefacere, ergo ignis. Ita quod iste locus procedit affirmativè, & negativè, sicut dictum est de loco à maiori. Conditio huius loci est, quod minus & magis concordent in hoc de quo, de vno ad aliud arguitur, & propter hoc non sequitur, aquila potest volare, igitur homo potest volare: quoniam homo & aquila non concordant in volare & sic de aliis.

DE

DE CONSEQVENTIIS.

PRincipia consequentiæ sunt antecedens & consequens, & nota consequentiæ. Antecedens est illud, quod ponit in necessitate hoc, quod per ipsum sequitur. Consequens est illud, quod necessitatem ante se ostendit. Nota consequentiæ dicitur illa coniunctio, mediante qua propositio quæ est antecedens, & illa quæ est consequens coniunguntur: sicut sunt, igitur, ergo, & similia. Consequentia est quædam ratiocinatio, in qua est antecedens & consequens cum nota consequentiæ: vt dicendo, bonitas est, igitur duratio est; similiter bonitas est magna, igitur bonitas est durans: similiter homo est, igitur corpus & anima sunt: similiter angelus est, ergo intellectuale est, &c. Et de prædicta consequentia dantur regulæ speciales, quarum prima est: quod ex veris non sequitur nisi verum, ex falsis verò aliquando verum & falsum. Exemplum: vt homo est asinus, ergo est animal, quod est verum, & habet animam rationalem, quod est falsum. Item, quicquid sequitur ad consequẽs bonæ consequentiæ, sequitur & ad antecedens. Et quicquid antecedit ad antecedẽs, antecedit ad consequens. Et quicquid repugnat consequenti, repugnat antecedenti. Præterea ab vniversali ad suam particularem vel indefinitam ipsi subalternã est bona consequentia, & non è contrario, nisi in materia naturali vel remota: & à particulari ad suam indefinitam & econverso, est bona consequentia: & generaliter à diffinitione ad diffinitum, à descriptione ad descriptum, ab interpretatione ad interpretatum, ab vno synonymo ad aliud synonymum.

DE FALLACIIS.

PAralogismus est argumentum indicans esse verum, quod falsum est, & econverso: & ideo dicitur paralogismus quasi apparens syllogismus. Paralogismus fit duobus modis: vno modo in dictione, alio modo extra dictionem. Paralogismus in dictione fit sex modis, secundum quod fallaciæ in dictione sunt sex: scilicet æquivocatio, amphibologia, compositio, divisio, accentus, figuræ dictionis: & dicuntur in dictione ex eo, quia in dictione & per dictionem fit deceptio, vt patebit inferius.

Definitio.

Divisio.

I. Inductione.

Fallacia æquivocationis est deceptio proveniẽs ex eo, quod aliqua dictio plura diversimodè significat, sicut hæc dictio, canis, significat canem latrabilem & quendam piscem marinum, & quoddam signum cœli, & hominem mordacem & sceleratum ac impurum.

I. Æquivocationis.

Fal-

2. *Amphibologia.* Fallacia amphibologiæ eſt deceptio proveniens ex eo quod oratio penitus eadem plura ſignificat : ſicut hæc oratio, liber magiſtri habet duos ſenſus: vnus eſt, liber magiſtri, id eſt, factus à magiſtro : alius eſt, liber magiſtri, id eſt poſſeſſus à magiſtro.

3. *Compoſitionis.* Fallacia compoſitionis eſt deceptio, proveniens ex potentiali multiplicitate alicujus orationis, cujus dictiones adinvicem componi poſſunt : & in ſenſu cõpoſito ſunt falſæ:& in ſenſu diviſo ſunt veræ:ſicut hæc oratio, quicquid vivit ſemper eſt: hæc dictio,ſemper,ſi ponatur cum hoc verbo, vivit,ſic eſt vera: ſi autem ponatur cum hoc verbo, eſt, ſic eſt falſa : ſimiliter de iſta : Quicquid exiſtit, vbique eſt &c.

4. *Diviſionis.* Fallacia diviſionis eſt deceptio, proveniens ex potentiali multiplicitate alicujus orationis, cujus dictiones adinvicem dividi poſſunt, & in ſenſu diviſo eſt falſa, in compoſito autem vera : ſicut hæc oratio. Omnis creatura eſt ſenſualis vel intellectualis, poteſt habere duos ſenſus : vnus eſt, quod omnis creatura ſit ſenſualis, vel quòd omnis creatura ſit intellectualis, & ſic eſt falſa : vel poteſt eſſe iſte ſenſus : omnis creatura eſt ſenſualis vel intellectualis ſimul : & ſic eſt vera.

5. *Accentus* Fallacia accentus eſt deceptio, proveniens ex eo quòd aliqua dictio pronuntiata diverſimodè diverſa ſignificat:ſicut hęc dicto occidit,quando in penultima ſyllaba eſt longa ſignificat interficere, ſed quãdo in penultima ſyllaba eſt brevis,tunc ſignificat cadere.

6. *Figura dictionis.* Fallacia figuræ dictionis eſt deceptio, quæ fit ex eo quòd aliqua dictio eſt ſimilis alteri dictioni,& videtur eundem modũ ſignificandi habere,ſed tamen non habet, vt ſic:omnis aqua eſt frigida,mare eſt aqua : igitur eſt frigida.

II. *Extra dictionem.* Fallaciæ extra dictionem ſunt ſeptem,ſcilicet accidẽntis, ſecundum quid & ſimpliciter,ignorantia elenchi, petitio principii,conſequens,non cauſa, vt cauſa, plures interrogationes vt vna. Et dicuntur extra dictionem, quia fit fallacia de ſophiſticis propoſitionibus, & cauſa apparens ſumitur ex parte rei. Et in hoc differunt à fallaciis in dictione,in quibus cauſa apparens ſumitur ex parte vocis.

1. *Accidentis.* Fallacia accidentis eſt deceptio, quæ fit ex eo quod aliquid ſignificatur ſimpliciter in eſſe vtrique eorum, quæ aliqualiter vnũ ſunt:vt ſic,homo eſt animal,& animal eſt neutrius gẽeris, ergo homo eſt neutrius generis,nõ valet, quoniã homo & animal non ſunt idem ſimpliciter.

2. *Secundũ quid & ſimpliciter.* Fallacia ſecundum quid & ſimpliciter eſt deceptio, quæ fit ex eo quòd dictum ſecundum quid ſumit vt tanquam ſi eſſet ſimpliciter, vt ſic, Adam eſt homo mortuus, ergo eſt homo.

non

non valet: quia arguitur à dictione secundum quid ad dictionem simpliciter.

Fallacia ignorantiæ elenchi est deceptio, quæ fit ex eo quod non servantur ea, quæ requiruntur ad diffinitionem contradictionis: ut sic, homo est in ecclesia, & non est in mari, ergo est & non est. *3. Ignorantia elechi.*

Fallacia petitionis principii est deceptio, quæ fit ex eo quod idem sumitur ad probationem sui ipsius sub alio vocabulo: ut si quis velit probare, quod homo legat, probet sic: animal rationale mortale legit: ergo homo legit. *4. Petitio. principii.*

Fallacia consequentis est deceptio, quæ fit ex eo quòd consequens existimatur omnino idem esse antecedenti: ut, si est homo, est animal: ergo si est animal, est homo, non valet. *5. Cõsequẽtis.*

Fallacia non causæ ut causa, est deceptio quæ fit ex eo quòd inter præmissas, ex quibus sequitur conclusio ponitur aliqua propositio, quæ nihil facit ad conclusionem, & propter hoc dicitur non causa. *6. Nõ causæ ut causa.*

Fallacia secundum plures interrogationes ut unam, est deceptio quæ fit ex eo, quòd ad interrogationem, quæ * est * plures, datur una respõsio: veluti si quæratur, mel & fel suntne dulcia, si respondeatur non, ergo mel nõ est dulce, si respondeatur sic, concludatur: ergo fel est dulce &c. Quia ad interrogationes plures debes dare varias responsiones. *7. Secũdũ plures interrogationes ut unam.* ** cõstat ex* ** cõplurib.*

DE DISPUTATIONE.

Disputatio est contrarietas spiritualis, quæ per verbum manifestat conceptionem, quam habet unus intellectus contra alium. *Definitio.*

DE CONDITIONIBUS disputationis.

Disputans enim primo debet habere intentionem cognoscẽdi & amandi veritatem, & cognoscendi & odiendi falsitatem, & propter hoc verus disputator debet concedere vera cognita, & falsa negare. *1. Amor veri odiũ falsi.* Secundò quòd supponatur in principio, quod utraque pars quæstionis sit possibilis, sc. affirmativa & negativa: ut intellectus in investigatione sit liber & non ligatus. *2. Intellectus libertas.* Tertiò quod arguens probet vel improbet per aliquam speciem argumentationis fundando argumentum super aliquam speciem demonstrationis. *3. Methodus.* Quartò quod inter disputantes sit communis amicitia: ut infrenetur particularis contrarietas, quam habent circa hoc, de quo disputant. *4 Communis amicitia.*

TRACTATVS M. RAYMVNDI LVLLII, DE VENATIONE MEDII INTER subjectum & prædicatum.

DE MEDIO NATVRALI & Logico.

1. Naturale. 2. Logicũ.

Edium existens inter subjectum & prædicatum intendimus venari duobus modis. Primo modo medium naturale, & secundo modo medium logicale; & hoc facimus, ut cognoscamus verum medium reale & etiam naturale, & per consequens necessarium syllogismum, ac etiam ut per medium probativum & opinativum cognoscamus syllogismum dialecticum sive logicalem & intentionalem.

Venatio medii naturalis. 1. Syllog.

Ad venandum medium naturale facimus syllogismos quatuordecim. Primus fit sic, ponatur quod A.B.C. sint una substãtia ab omni accidente denudata, postea fiat syllogismus sic: omne B. est A. omne C. est B. ergo omne C. est A. Iste syllogismus est demonstrativus, verus, & necessarius, & qui non potest impugnari: & ratio huius est, quia medium est substantiale naturale & reale, & ad hoc nullũ accidens potest contradicere: quia A.B.C. ab omni accidente sunt remota.

2. Syllog.

Secundus syllogismus fit sic, omne animal est substantia, omnis homo est animal: ergo omnis homo est substãtia. Iste syllogismus non videtur esse necessarius, eo quòd medium nõ est simpliciter naturale, cum substantia sit superius, animal inferius: & animal superius, & homo inferius, & idcirco removere hoc per quod superbia est superius, & ascendere hoc per quod animal & homo sunt inferius, ut termini sint æquales, necessitat syllogismum: & hoc sic, omne animal rationale est substãtia rationalis, sed omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est substantia rationalis, & sic iste syllogismus est necessitatus propter coæquationem terminorum; quia per hoc ipsum medium est naturale.

3. Syllog.

Tertius syllogismus sic fit facta hypothesi, quòd omnis bonitas substantialis sit ratio bono quòd producat bonũ substantiale: & posito quod bonus & bonitas substantialis sint idem, necessitatus est bonus quod producat bonum substantiale: idcirco syllogizo sic, omnis bonitas substantialis est ratio bono quod producat bonum substantiale, sed A est bonitas substãtialis, ergo A. producit bonum substantiale, & sic necessitat⁹ est syllo-

syllogismus per hoc, quod medium est substantiale, in quo subjectum & prædicatum essentialiter convertuntur.

Quartus fit sic, omnis bonitas infinita est ratio bono infinito quod producat bonum infinitum, sed A. est bonitas infinita, ergo A est ratio bono in finito quod producat bonum infinitum, & quia bonum infinitum est medium, necessitatus est syllogismus ratione cuius est demonstrativus & realis. 4. Syllog.

Quintus est talis, omnis bonitas infinita & æterna est ratio bono infinito & æterno, quod producat bonum infinitum & æternum, sed A. est huiusmodi, igitur A. producit bonum infinitum & æternum. Majorem & minorem non oportet probare, quia necessariò sequitur, quare inventum est medium. 5. Syllog.

Sextus est talis, omnis potestas infinita habet actum infinitum, sed A est huiusmodi, ergo A. habet actum infinitum. 6. Syllog.

Septimus talis, omnis intellectus existens idem per essentiā cum potestate potest existere & agere, sed A est huiusmodi, ergo &c. Vnde sequitur medium naturale, rationale, & reale inter agens, agibilia, & agere, & per consequens distinctio: alioquin agēs ageret seipsum, & sic de agibili & agere: & intellectus non posset intelligere, quod est intelligibile. Et quia omnia ista sunt impossibilia, per talem impossibilitatem invenimus medium quod quærimus. 7. Syllog.

Octavus erit iste, ponatur quod intellectus & voluntas sint idem per essentiam, idcirco arguo sic: in omni essentia, in quā intellectus & voluntas sunt, idem necessarium est quod intelligibile & volibile sint idem, ac etiam intelligere & velle: sed in A. sunt idē, ergo &c. & sicut invenitur mediū, quid quærimus. 8. Syllog.

DE SEX SPECIEBVS MEDII SUPRADICTI.

De syllogismo, in quo omnes termini sunt substantiales. Primò sic, omnis potestas infinita & æterna pōt existere & agere infinitè & æternè, sed A. est huiusmodi, ergo &c. Iste syllogismus est necessarius, eo quod omnes eius termini sunt substantiale, & non multiplicant plures essentias: unde sequitur inventio medii, quod quærimus. 1. Syllog.

Secundus est iste, Nullus color est quantitas, rubedo est color, ergo rubedo non est quantitas Iste syllogismus non est necessarius, eo quod accidens non est per se necessarium sed per substantiam: ideo non invenitur per ipsum medium naturale, quod quærimus, sed intentionale. 2. Syllog.

Tertius est, quando præmissæ sunt substantiales & medium 3. Syllog.

accidentale,& hoc sic: omne musicum est homo, omne musicũ est animal, ergo quoddam animal est homo. Iste syllogismus non est necessarius, eo quod medium non participatur cum extremis in natura substantiali, & sic non invenitur per ipsum medium substantiale.

4. Syllog. Quartus est quando præmissæ sunt accidentales & medium substãtiale, & hoc sic: nullus corvus est albus, quoddam nigrum est corvus, ergo quoddam nigrum non est album. Iste syllogismus non est necessarius, eo quod medium est compositum ex substantia & accidente, ratione participationis præmissarum.

5. Syllog. Quintus est, quando major est substantialis, & medium & minor accidentales, & hoc sic: omnis musicus est homo, omnis musicus est sciens, ergo quidam sciens est homo. Iste syllogismus non est necessarius, eo quòd subjectum & prædicatum participant per diversas naturas.

6. Syllog. Sextus est, quando major est accidentalis, & medium & minor substantiales & hoc sic: quidam homo est albus, omnis homo est animal, ergo quoddam animal est album. Iste syllogismus non est demonstrativus, eo quod subjectum & prædicatũ claudicant per prius & posterius.

DE VENATIONE MEDII INVENTIONALIS.

1. Syllog. PRimus syllogismus est talis. Bonitas est ens, ratione cuius bonus agit bonum. Sed modò ponatur quòd A. sit bonitas, ergo A. erit ratio, quare bonus agit bonum. Iste syllogismus est dialecticus sive probativus, & ratio huius est, quia ejus medium est indeterminatum, quoniam aliquis bonus agit bonum, de sua essentia, sicut agens naturale quod agit bonum de sua bonitate, ut pater filium & granum frumenti spicam: & alius bonus qui agit bonum, sed non de sua essentia, sicut artifex qui facit bonam arcam de ligno.

2. Syllog. Secundus syllogismus est talis, Magnitudo est bona & ideo arguo sic. omnis magnitudo bona est ratio magno, quod agat magnum bonum, sed A. est huiusmodi, ergo quod agit magnũ bonum. Iste syllogismus est dialecticus & probativus sed non necessarius: ratio huius est, quia sola bonitas substantialis est ratio bono quod producat bonum: non bonitas accidẽtalis eo quod per accidens est, de qua bonitate magnitudo est habituata per accidẽs. Habitus verò non producit, sed habituatus cum habitu producit, sicut albedo quæ non albificat: sed album albificat per albedinem.

Tertius

Tertius syllogismus est sic, duratio per potestatē potest existere & agere, potestas per durationem potest durare, & idcirco arguo sic: omnis duratio potest existere & agere per potestatē sed A. est duratio, ergo A. potest existere & agere. Iste syllogismus non est demonstrativus, eo quod compositus est ex substantia & accidente. Ratio huius est in hoc, quod duratio per se non potest existere & agere, neque per consequens agere: patet ergo quod iste syllogismus est dialecticus, in quo consistit medium intentionale. *3. Syllogismus.*

Quartus syllogismus est sic, ponatur quod intellectus & voluntas non sint idem per essentiam, quæ potentia vera est in creatis, & tunc arguo sic: quicquid est dilectum, est dilectū per voluntatem, & quicquid est intellectum est intellectum per intellectum, sed A. est dilectum & intellectum, ergo A. est dilectū per voluntatem & est intellectum per intellectum. Iste syllogismus est probativus sed non demonstrativus neque necessarius: & ratio huius est, quia voluntas non est necessitata ad diligendum intellectum: Neque intellectus ad intelligendum voluntatem; quoniam quælibet istarum potentiarum est libera quo ad suam naturam & ad habendum suum proprium appetitum ad suum proprium finem, hoc st, ad suum propriū objectum, sicut voluntas ad volendum, & intellectus ad intelligendum. Verumtamen si istæ essentiæ essent una essentia & non plures, voluntas esset necessitata ad intelligendum intellectū, & intellectus ad intelligendum voluntatem, & sic syllogismus esset demonstrativus. *4. Syllogismus.*

Prædictas sex species medii non oportet repetere ad venandum medium intentionale, quia de ipso jam certificati sumus in ipso capitulo per ea quæ dicta sunt de venatione medii existente inter subjectum & prædicatum, quia intellectus logicalis & naturalis est valde altus ad inveniendum media naturalia & intentiona ia, & differentias eorum & potest sibi cavere à fallaciis & sophismatibus. *Cur hic repetendæ non sint sex species medii.*

Finit cum gratia Dei tractatus de Venatione medii.

TRACTATVS M. RAYMVNDI LVLLII, DE CONVERSIONE SVBIECTI ET Prædicati per medium.

Deus cum tua altissima sapientia, charitate & virtute, incipit de Conversione Subiecti & Prædicati per medium tractatus.

Voniam opiniones crescunt, quibus intellectus est offuscatus & multotiens positus in errore,& demõstrationes in disputationibus, & libris rarissimè seminantur, propter quod scientia quasi petit:idcirco intendimus doctrinam tradere in hoc libro,qua poterimus demonstrationibus habituari,& per consequens vera vigebit scientia,& opiniones cessabunt.

Subjectum istius libri est medium, per quod investigamus conversionem prædicati & subjecti.

Iste liber dividitur in decem distinctiones,quæ sunt hæ: Ordinatio,Deus,Angelus, Cœlum,Homo,Imaginativa,Sensitiva, Vegetativa,Elementativa, & Instrumentativa.Ratio, quare divídimus in decem distinctiones est, quia intellectus est discursivus quatuor modis,scilicet per prædicationem,per conversionem,per opinionem: & per demonstrationem:& ideo istã quatuor discurremus per istas decem distinctiones.

DE PRIMA DISTINCTIONE.

Distinctio ista est ordinatio, & præambulum aliarum distinctionum,ut per ipsam pateant majoritates. Est autem unũ medium omnino generale, quod est origo omnium mediorũ existentium inter subjectum & prædicatum : ut puta, quando terminus omnino universalis trahitur ad terminum non omnino particularem, ut puta quando bonitas omnino generalis contrahitur ad magnitudinem , & dicitur bonitas magna, quæ bonitas magna non est omnino generalis nec omnino particularis. Sed quando contrahitur & dicitur bonitas Petri est magna,tunc est omnino specialis, & ideo bonitas magna est medium existẽs inter omnino generale & omnino particulare. Tale mediũ requirit tres species, quãdo cõvertuntur ꝑ ipsum subje-

ſubjectum & prædicatum: ſcilicet medium menſurationis, medium coniunctionis, & medium extremitatum. Medium menſurationis eſt, quando exiſtit æqualiter inter extremitates: ut puta intelligere naturale, quod exiſtit æqualiter inter intelligẽtem & intelligibile A tali medio oritur relatio & converſio inter ſubjectum & prædicatum. Medium coniunctionis eſt cauſa quare extremitates connectuntur, & ſequitur unio. Medium extremitatum eſt reſpectu continui ſubjecti, ſicut linea inter duo puncta. Prædicationes autem multæ ſunt & diverſæ, ut puta bonitas eſt magnitudo, & magnitudo eſt bonitas. Alia autẽ ſpecies prædicationis eſt, quando ſubjectum & prædicatum nõ convertuntur, ut puta quando dicitur, omnis homo eſt animal, non convertitur. Per primam prædicationem cognoſcitur medium, à quo oritur ſyllogiſmus demonſtrativus. Per ſecundam oritur ſyllogiſmus opinatus. Et etiam opinio oritur ab iſta prædicatione, bonitas eſt magna, magnitudo eſt bona, eo quod medium eſt accidens copulativum, & impedit quod ſubjectum & prædicatum convertantur.

Diſcendum eſt, quod quãdo intellectus eſt diſcurſivus, quia recurrit ad ſuam naturam & modũ intelligendi venando medium inter ſubjectum & prædicatum, & ſi invenit mediũ ſubſtantiale inter ſubjectum & prædicatum, cognoſcit quod ex tali medio fiat demonſtratio, & ſic non fiet ſyllogiſmus opinativus.

Vlterius ſi intellectus diſcurrat per opiniones & intellectum philoſophorum, & non recurrat ad ſuam naturam & modum intelligendi, tunc eſt creditivus ſive opinativus, & de contingentia habituatus. Si non recurrat ad ſuum intelligere naturale & ad ea quæ dixerunt alii, & habet notitiam naturæ medii inter ſubjectum & prædicatum, tunc eſt aſſertivus: & iſta regula eſt infallibilis, & per ipſam intellectus fugat ſophiſticationes, & coram ipſo intellectus logicus ſtare non poteſt.

Syllogiſmus demonſtrativus requirit principia vera & neceſſaria, & primitiva: quæ requirimus cum converſione ſubjectorum cum prædicatis, & cum medio inter iſta, & alios ſyllogiſmos, in quibus termini non ſunt convertibiles, appellabimus opinativos.

DE SECVNDA DISTINCTIONE quæ eſt de Deo.

Diſtinctio iſta in quinque prædicationes eſt diviſa, & primò de prima. Suppono quod Deus ſit bonitas intelligentiſſima, voluntas volentiſſima, virtus virtuoſiſſima, veritas veriſſima, & gloria glorioſiſſima, & perfectio perfectiſſima, ſimplicitas ſimpliciſſima, & infinitas infinitiſſima. Et ſi prædicatio

falsa est, necessario sequitur quod intellectus humanus habeat altiorem virtutem in objectando Deum & ejus rationes, quam Deus & eius rationes sint, quod est impossibile: quia non esset tantus ab ipsa prima causa, cum esset superius objectativè. Et igitur prædicatio prima vera & necessaria eo quod ex primitivis, primis, veris, & necessariis est cõstituta Et ideo arguo sic, quicquid est Deus, est bonitas optima, sed magnitudo maxima est Deus: ergo magnitudo maxima est bonitas optima. Iste syllogismus est demonstrativus, eo quod ex principiis primis, veris & necessariis. Et sicut est exemplificatum de bonitate & magnitudine faciendo demonstrationem, sic potest exemplificari in aliis rationibus, sed dimittimus gratia brevitatis.

Probatum est, quod optimitas & maximitas converti non potest sine medio, quod sit purus actus, scilicet optimare, maximare, cum quibus rationes sunt in superlativo gradu existentes, habentes naturã ab omni ociositate prolongatam: tale autã medium non potest esse sine extremitatibus, (ut ita loquar) cum sit purus actus: quas extremitates vocamus maximans & maximatum. Medium autem coniunctionis conjungit, quod optimans, maximans gignit unum suppositum optimatum, & maximatum aliud suppositum: & sic oritur relatio, & per consequens distinctio trium suppositorum. Medium autem extremitatum (ut ita loquar) ponit quod omnia tria supposita divina in suo numero remanentia sint una essentia indivisa. Vnde cum ita sit, ostensum est per quem modum intellectus humanus de divina trinitate potest habere notitiam.

Secunda prædicatio est ista, Deus est infinitas infinitissima, infinitas infinitissima est Deus. In ista prædicatiõe termini sunt convertibiles, & coæquati, & simpliciter. Et ideo arguitur sic. Omne ens infinitum est Deus: trinitas est ens infinitum, ergo trinitas est Deus. Iste syllogismus est demonstrativus, eo quod est ex primis, veris & necessariis. Et quia æternitas & infinitas convertuntur cum Deo optimitate & maximitate, necessariò sequitur, quod in isto syllogismo sic existat mediũ sicut in primo, & per consequens sit beatissima trinitas

Deus est bonus, bonus est Deus, in ista prædicatione termini non sunt convertibiles, cũ alia entia sint bona, ut puta angelus, cœlum, &c Et ideo ex talibus non fit syllogismus demonstrativus, quia deficit medium mensurationis.

Deus est creator, creator est Deus, ex hoc arguitur sic: Omnis infinitas infinitissima est creator, sed Deus est infinitas infinitissima: ergo Deus est creator. In isto syllogismo est sic mediũ sicut in primo & secũdo, ut patet per hoc quia in creatione necessarium est dare creans, creabile & creare: quoniã creare non

coæquat

coæquat trinitatem & creatum, nec medium conjunctionis cõjungit ipsos in essentia: & sic de medio extremitatum.

Deus est causa optima, causa optima est Deus, & ideo arguo sic: Omne id quod est causa optima, est causa maxima, sed Deus est causa optima, ergo est causa maxima: Deus autem non potest esse causa maxima sine effectu maximo, quem vocamus Christum, cum relativè se habent. Medium autem conversivum non potest convertere causam & effectum, & sic de medio extremitatum naturaliter loquendo.

Declaravimus venationem conversionis subjecti & prædicati in Deo: per consequens medium & per talem prædicationem cognoscitur quid istorum in altiori gradu existit. Et sicut diximus de istis, ita potest dici de alijs. Et talis doctrina valde est vtilis ad cognoscendum Deum quo ad ejus operationes intrinsecè & extrinsecè, & quo ad ejus rationes reales.

DE TERTIA DISTINCTIONE, quæ est de Angelo.

Angelus est spiritus creatus non conjunctus, Spiritus creatus non conjunctus est angelus. Ista prædicatio non est ita necessaria sicut illa, in qua prædicantur rationes divinæ de ipso Deo: eo quod spiritus & creatum esse sunt superius, & angelus est inferius, vt patet per contractionem primæ distinctionis. Et ideo arguo sic, omnis angelus est spiritus creatus non conjunctus. Gabriel est angelus, ergo est spiritus creatus non conjunctus. Iste syllogismus est verus & necessarius, sed non est primitivus, quia medium mensurationis non coæquat extrema, neque convertibilia facit, vt puta Angelus & spiritus, &c. Medium autem conjunctivum conjungit ipsa principia. Medium extremitatum ponit, quod omnia illa constituant vnam essentiam angeli. Et ideo medium, quod inquirimus, æqualiter intrat istum syllogismum, quod existit inter subjectum & prædicatum.

Angelus est sua species, vna species est angelus. Istam prædicationem conversam sic declaramus, vt medium inter subjectum & prædicatum possimus invenire. Omnis angelus est vna species, Gabriel est angelus, ergo est sua species. In isto syllogismo est contractio speciei ad Gabrielem. Medium mensurationis non convertit terminos, sed ratio est contractionis, Medium conjunctivum conjungit quod est superius cum inferiori. Medium extremitatum ponit quod ista sint vna essentia indivisa: & ideo per talem doctrinam cognoscit intellectus

quod medium intrat talem syllogismum secundum quid & non simpliciter inter subjectum & prædicatum.

Angelus est bonitas, bonitas est angelus. Ista prædicatio est falsa, eo quod non est ibi bonitas contracta. Si enim angelus esset bonitas ipse æquipararetur Deo in bonitate, & sic de aliis suis principiis, quod est impossibile: ratione cujus impossibilitatis medium quæsitum intrare non potest inter subjectum & prædicatum prædictũ, quia nulla trium specierum intrare potest: vt patet per istud argumentum, quod falsum & erroneũ est. Omnis bonitas est angelus, Gabriel est bonitas, ergo Gabriel est angelus. Per istud autem argumentum falsum cognoscitur tanquam ex contrario, quomodo intrat verum syllogismum & non istud argumentum: & ostenditur medium quod inquiritur.

Angelus est bonus, bonus est angelus: Ista prædicatio falsa est: cum angelus sit inferius & bonus superius. Et arguo sic: Omnis angelus est bonus Gabriel est angelus, ergo est bonus. Et quia prædicatio est falsa, sequitur falsum argumentum. Et sic cognoscitur, quare medium in ipso intrare non potest, ratione cujus impedimenti mediũ & species ejus nobis revelatur.

Diabolus est malus, malus est diabolus. Ista prædicatio est falsa, quia non convertuntur subjectum & prædicatum quia medium intrare non potest: & vt pateat, arguo sic: omnis diabolus est malus, Lucifer est diabolus, ergo Lucifer est malus. Paralogismus est falsus, & quando medium mensurationis non potest convertere malum reale & naturale bonum, cum diabolus sit bonus naturaliter: neque medium conjunctionis potest conjungere quod accidens & substantia sunt idem essentialiter, & sic de medio extremimatum.

DE QVARTA DISTINCTIONE, quæ est de Cœlo.

Coelum est corpus movens omnia mobilia, Corpus movens omnia mobilia est cœlum. Ista conversio istorum prædicatorum est contracta. Et ideo arguo sic, Omne cœlum est corpus, Octaua sphera est cœlum, ergo est corpus. Medium conversivum non convertit corpus & cœlum. Medium autem conjunctivum contrahendo conjungit. Medium autem extremitatum conjungit in eadem essentia. Et sic apparet quod syllogismus non est simpliciter demonstrativus; cum medium conversivum non possit convertere cœlum & corpus.

Cœlum est maximum corpus, Maximum corpus est cœlum. Ideo

Ideo arguo ſic, Quicquid eſt maximum corpus eſt cœlum, Octava ſphera eſt maximum corpus, ergo eſt cœlum. De iſto ſyllogiſmo poteſt ſic dici ſicut de primò, eo, quod ſua principia non ſunt coæqualia

Cœlum eſt ſubſtantia primò mota, Subſtantia primò mota eſt cœlum: quia principia non ſunt coæqualia, iſte ſyllogiſmus eſt ſicut duo præcedentes.

Cœlum eſt æternum, æternum eſt cœlum. In iſta prædicatione termini non coæquantur, nec contrahuntur: quoniam quod eſt æternum non eſt non æternum: & ideo arguo ſic, Nullum cœlum eſt æternum, Octava ſphera eſt cœlum, ergo octava ſphera non eſt æterna. In iſto ſyllogiſmo non intrat medium cum ſuis ſpeciebus, quoniam æternum eſt infinitum, & cœlum eſt finitum: & talia non convertuntur, nec poſſunt eſſe eadem eſſentia: & ideo non eſt verus ſyllogiſmus, licet ſit in forma ſyllogiſtica.

Cœlum eſt ens incorruptibile, ens incorruptibile eſt cœlum. In iſta prædicatione termini non coæquantur, quia ſunt per contractionem: & ideo arguitur ſic, Omne cœlum eſt incorruptibile, Saturnus eſt cœlum, ergo eſt incorruptibilis. In iſto ſyllogiſmo non intrat medium converſionis, medium autem cõjunctionis & extremitatum ſic, quoniam medium converſivum in terminis contractis ſtare non poteſt, cum ſit extremis coæquatum.

DE QVINTA DISTINCTIONE, quæ eſt de Homine.

SVbſtantia rationalis ſenſata eſt homo. Homo eſt ſubſtantia rationalis ſenſata. Iſta converſio eſt continuationis, & ideo arguo ſic, Omnis ſubſtantia rationalis ſenſata eſt homo, Petrus eſt ſubſtantia rationalis ſenſata, ergo Petrus eſt homo. In iſto ſylligiſmo apparet, quomodo medium converſionis non intrat; ſed alio duo media bene: quia conſtituunt quod Petrus & ſubſtantia ſenſata ſint idem in eſſentia. Animal eſt ſubſtantia, ſubſtantia eſt animal: Homo eſt animal, animal eſt homo: Et ideo vt videatur, ſi dico verum an falſum, an verum & falſum, arguo ſic: Omne animal eſt ſubſtantia, omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt ſubſtantia: Animal vt ſubjectũ in majori eſt neceſſitatum, & homo vt ſubjectum in minori, & hoc apparet ſecundũ quod mediũ intrat, per quod mediũ aliquo modo dico verum, & alio modo non: diſtinguendo inter medium naturale, demonſtrativum & opinativũ. Nam vt animal eſt ſubjectum naturale, & vt prædicatum in minori eſt quo-

quodammodo demonstrativum & opinativum: & sic est substantia, vt est prædicatum in majori. Et ex hoc patet, quæ est differentia inter medium naturale, demonstrativum & opinativum.

Homo est risibilis, Risibile est homo: secundum vocem ista convertuntur, cum homo sit substantia, & risibilitas sit proprietas, non convertuntur secundum rem, & ideo arguo sic, Omnis homo est risibilis, Petrus est homo, ergo est risibilis. In isto syllogismo substantia contrahitur ad proprietatem per accidens, medium autem conversionis non convertit substantiam & accidens. Medium vero conjunctionis conjungit ipsa & sic est medium compositivum, & medium extremitatum, continuativum.

substantia rationalis sensata alba est homo, Homo est substantia rationalis sensata alba: ista prædicatio est conversio ratione contractionis substantiæ & accidentis, & ideo arguo sic. Omnis substantia rationalis sensata alba est homo. Petrus est substantia rationalis sensata alba, ergo est homo. In ista prædicatione non intrat medium conversivum. Medium autem conjunctionis & extremitatum intrat, quia est ibi copulatio & continuatio: & ideo quando dicitur homo est albus, album est superius, & homo est inferius. Si medium conversionis intrasset essent termini coæquati. Et in isto passu cognoscitur & ex prædictis, quod medium conversivum nō intrat nisi in substantia Dei, vt patet in primo & secundo syllogismo secundæ distinctionis.

Homo currit, quidam currens est homo: prædicatio ista est per contractionem substantiæ & accidensis, & ideo arguo sic: Omnis homo currit, Petrus est homo, ergo Petrus currit: & ideo quia medium conversionis non intrat istum syllogismum, eo quod non convertit substantiam & accidens, & medium conjunctionis conjungit & medium extremitatum continuat, nascitur ista, Quidam homo currit: & ex hoc apparet quod quidam & aliquis, & hujusmodi non sunt de genere omnino vniversalis, sed sunt omnino particularia.

DE SEXTA DISTINCTIONE, quæ est de Imaginativa.

SVbstantia subjectivè imaginata est animal, animal subjective imaginatum est substantia, & ideo arguo sic: omnis substantia subjectivè imaginata est animal: homo est substantia subjectivè imaginata: ergo homo est animal. Medium mensurationis non potest cōvertere nisi terminos coæquatos:

tos: nihil superius, nihil inferius: & sic non potest converti substantia & animal, cum sint sicut superius & inferius. Sed medium conjunctionis conjungit substantiam & animal: & medium extremitatem ponit, quod ista sint vna substantia indivisa.

Substantia subjectivè intrinsecè rationata imaginata est homo. Homo est substantia subjectivè intrinsecè rationata imaginata. Et ideo arguo sic, Omnis substantia rationata & imaginata subjectivè & intrinsecè est homo, Petrus est hujusmodi, ergo est homo. Medium verò mensurationis non intrat, & sic non potest fieri conversio: sed intrat medium conjunctionis conjungendo terminos & medium extremitatum, continuando ipsos, vt sit vna substantia constituta: non autem intendo dicere, quod sit substantia imaginata per sensum, sed compositive naturaliter vt totum ex partibus

Substantia subjective imaginata est leo, Leo est substantia imaginata subjectivè: in ista prædicatione subjectum & prædicatum non convertuntur, & ideo arguo sic: Omnis substantia subjective imaginata est leo: Matzotus est hujusmodi: ergo est leo. Istud argumentum est falsum & erroneum, quia non intrat ibi medium naturale, nec species ejus.

Nulla substantia sine imaginatione est animal, lapis est substantia sine imaginatione: ergo non est animal In isto syllogismo non intrat medium naturale, nec ejus species.

Nulla substantia sine actione & passione imaginationis est intrinsece imaginata, homo est substantia intrinsece imaginata: ergo non est imaginata per actionem & passionem imaginationis: medium autem non potest convertere actionem & passionem, cum actio sit superius ratione formæ, & passio inferius ratione materiæ: veruntamen medium conjunctionis ponit quod extremitatum per substantiam: & medium conjunctionis ponit continuationem eorum; vt imaginatio in subjecto in quo est agens & patiens.

DE SEPTIMA DISTINCTIONE, QVAE est de Sensitiva.

Est autem sensitiva substantia, substantia est sensitiva, termini non convertuntur: quia substantia superius est, & ideo arguitur sic: Omnis substantia sensata est actionata & passionata, homo est substantia sensata, ergo est actionatus & passionatus. In isto syllogismo medium mensurationis non potest coæquare actionem & passionem in virtute. medium vero conjunctionis componit conjunctionem remanente relatione: medium autem extremitatum facit ipsa continua.

Substantia sensata est quanta, quantum est substantia sensata, & ideo arguo sic: omnis substantia sensata est quanta: homo

non intrat; quia substantia est in plus quã homo. Sed medium conjunctionis conjungit partes substantiales, & etiam istas cũ quantitate: & medium extremitatum continuat corpus, quod est ex substantia & accidente.

Substantia sensata est qualis, quale est substantia sensata, & ideo arguo sic: omnis substantia sensata est qualis, asinus est hujusmodi, ergo est qualis Medium mensurationis non intrat: in plus enim est substantia quam asinus. Sed medium conjunctionis componit substantiales terminos ad se invicem & cum qualitate, sed medium extremitatum continuat corpus quale & qualitates.

Substantia sensata est relata, relatum est substantia sensata, & ideo arguitur sic, Omnis substantia sensata est relata, capra est substantia sensata, ergo est relata. Medium verò mensurationis non potest convertere ea, quæ sunt relata, vt puta actio, passio, quia si sic annihilaretur medium conjunctionis, quia nõ haberet, quod conjungeret, & per consequens medium extremitatum cum non posset continuare aliquid in ipsis.

Sensitiva est in sensibilibus particularibus radicata, radicatum in particularibus sensibilibus est sensitiva: & arguo sic, omne radicatum, in particularibus sensibilibus tanquam sibi substantiale est causa sensibilium, sensitiva est hujusmodi, ergo est causa sensibilium. Medium mensurationis non intrat, quia si sic, destrueretur differentia sensibilium particularium & objectorum eorum quod est impossibile. Medium conjunctionis copulat omnia, ex quibus medium extremitatum continuat vnum secum communem.

DE OCTAVA DISTINCTIONE, quæ est de vegetativa.

VEgetativa est substantia transmutativa, substantia transmutativa est vegetativa: & ideo arguo sic, omnis vegetativa est transmutativa vnius substantiæ in aliam, potentia augmentativa est vegetativa, ergo est transmutativa vnius substantiæ in alteram. Medium mensurationis non coæquat partes transmutabiles: veruntamen potest dici, quòd ponit proportiones. Medium vero conjunctionis conjungit illa quæ veniunt de potentia in actum per viam generationis: & medium extremitatum ipsa continuat, vt substantia genita sit continua.

Vegetativa est potẽtia digestiva, potentia digestiva est vegetativa: & ideo arguo sic, omnis potẽtia vegetativa est, trãsmutativa, digestiva est hujusmodi: ergo est transmutativa Medium conne-

connectens intrat ſed proportionat, quoniam quod eſt in potẽtia ſine proportione non vadit ad actum, ſed medium conjunctionis conjungit vnibilia, & etiam medium extremitatum ipſa continuat.

Vegetativa eſt retentiva potentia, potentia retentiva eſt vegetativa: vnde arguo ſic, omnis potentia vegetativa eſt retentiva: expulſiva eſt potentia vegetativa, ergo expulſiva eſt potentia retentiva. Iſtud argumentum eſt falſum eo quod attribuit medio menſurationis, quod connectat quæ non poſſunt connecti, & privat ſubſtantivum conjunctionis, & per conſequens ſubſtantivum continuationis.

Vegetativa eſt expulſiva potentia, expulſiva potentia eſt vegetativa: ex hoc arguo ſic, omnis potentia expulſiva eſt motiva &c. In iſto argumento non intrat medium menſurationis niſi proportionando, ſed medium conjunctionis componendo & medium extremitatum continuendo.

Potentia vegetativa eſt nutritiva: ergo eſt vegetativa. Medium converſionis non intrat niſi per proportionem, ſed mediũ conjunctionis conjungit ipſa tanquam ſuperius & inferius & medium extremitatum ipſa in vnum continuat.

DE NONA DISTINCTIONE, QVAE EST de Elementativa.

ELementativa eſt potentia, per quam elementa intrant mixtionem: potentia, per quam elementa intrant mixtionem eſt elementativa, & ideo arguo ſic, omnis elementativa eſt compoſitiva elementatorum, ſed in iſta roſa eſt elementativa: ergo eſt ibi compoſitiva elementatorum. In iſto ſyllogiſmo non intrat medium converſionis, eo quod non convertit principia ſyllogiſmi, ſed diſponit ea vt medium conjunctionis componat: iſtud medium diſponit, medium extremitatum continuat in roſa. Potentia elementativa eſt, per quam elemẽtata cum accidentibus componuntur, id per quod elementata cum ſuis accidentibus componuntur eſt elementativa: & ideo arguo ſic, Omnis elementativa componit elementa cum ſuis accidentibus, ſed in roſa eſt elementativa, ergo eſt ibi cõpoſitiva elementatorum & accidentium eorum. Medium autem converſionis nõ intrat iſtum ſyllogiſmum, ſed diſponit terminos, vt medium conjunctionis conjungat & iſtud diſponit, vt medium extremitatum continuet.

Elementativa eſt potentia, quæ cõponit elemẽtata, id quod componit elementata eſt potentia elementativa: & arguo ſic, omnis

omnis potentia compositiva elementatorum est elementativa, sed quædam potentia, quæ est in lapide est compositiva elementati, ergo illa potentia lapidis est elementativa. In isto argumento non intrat medium conversionis nisi disponēdo terminos, vt per medium conjunctionis componantur, & mediū conjunctionis disponit, & per medium extremitatum continuantur.

Elementativa est instrumentum, in quo natura causat puncta, lineas, angulos: & figuras, & motum, & etiam appetitum, & instinctum in subjecto in quo est, id quod est instrumentum quo natura causat puncta, lineas & prædicta cujusmodi est elementativa. Et arguo sic, omnis elementativa causat puncta, lineas & figuras, motum, appetitum & instinctum, sed in rosa est potentia quæ causat ista, cujusmodi est prædicta: ergo est in eo elementativa. In primo argumento non est medium conversionis, nisi disponendo ipsi medio conjunctionis vt terminos ipsius argumenti componat: & medium istud disponit, vt medium extremitatum principia syllogismi.

Elementativa est potentia per quam elementatum est plenum, & ob omni vacuitate & ociositate remotum. Et hoc est elementativa. Et arguo sic, omnis potentia elementativa est id per quod elementatum est plenum, & ab ipso removetur vacuum & ociositas: sed in lapide est potentia per quam ipse plenus est & remotus à vacuo & ocio: ergo in lapide est potentia elementativa. In isto argumento non est medium conversionis, nisi disponendo terminos argumenti, vt per medium conjunctionis componatur: & istud medium conjunctionis disponit vt per medium extremitatum continetur.

DE DECIMA DISTINCTIONE, QVAE est de subiecto artificiato.

ARtificium est actus animæ, quæ per ipsam agit in artibus liberalibus & mechanicis. De medio autem artificiato sive facto ab anima non intendimus concludere in libro, sed de medio naturali, vt exemplificavimus in octo distinct. supradictis. Medium autem reale naturale est illud, à quo anima accipit medium intentionale, & ideo per id, quod dictum est de tali medio, potest artista acquirere scientias, & agere de medio intentionali & breviter de hoc exemplum dabimus. Logicus facit istum syllogismum, Omnis canis est latrabilis: cæleste sydus est canis: ergo latrabile. Per medium naturale cognoscitur istud sophisma, eo quod media sunt contraria: quoniam medium

medium mensurationis non coæquat, neque medium conjunctionis componit, neque medium extremitatum continuat.

In scientia juris potest fieri iste syllogismus: omnis justitia est essentia juris, reddere unicuique quod suum est justitia: ergo est essentia juris. In isto syllogismo termini non coæquantur, quia medium mensurationis non intrat in ipsum, sed medium conjunctionis copulat, & extremitatum continuat, & sic verus est syllogismus per scientiam juris.

Moralis facit istũ syllogismum, omnis prudentia est virtus, eligere bonum & evitare malum est prudentia: ergo est virtus. In isto syllogismo non intrat medium mensurationis, eo quod non potest terminos coæquare: sed medium conjunctionis cõtingit ipsos, & medium extremitatum continuat.

Omnis avaritia est peccatum, sed retinere danda est avaritia, ergo est peccatum. Ita autem est de medio istius sicut de medio prædictorum.

Omnis cura fit per contrarium, sed removere febrem est cura, ergo fit per contrarium. Medium mensurationis non coæquat terminos, sed medium conjunctionis conjungit, & mediũ extremitatum continuat ipsos.

Sicut autem diximus de medio intentionali in prædictis scientiis, sic potest dici in aliis suo modo. Et quia anima juvat se medio reali ad cognoscendum intentionale, ideo ista scientia valde est utilis, & generalis ad alias scientias.

Ad laudem & honorem Dei finivit Raymundus istum librum, Parrhysii mense Iulio, Anno M. CCCX. Incarnationis Domini nostri Iesu Christi.

M

EPISTOLA DEDICATORIA IN RHETORICAM Lull.

REMIGIVS RVFVS CANDIDVS AQVItanus, Antonio Bohero Thesaurario regio, & Francisco eius fratri Camotensi Præposito, ingenuis adolescentibus fœlicitatem.

Ratulor egregiæ indoli vestræ morumque suavitati, quibus splendidè illustrati estis generosi adolescentes: gratulor itidem mihi, fortunæque meæ, quòd à me instituendi tales occurristis, quales jampridem exoptaveram: utpote modesti, faciles, benigni, mihi denique vobis imperanti non segniter obtemperantes. Nam tametsi priore intuitu rigida appareant literarum rudimenta, his potissimum qui suaviter in gremio luxuriantis fortunæ enutricati fuerunt, nunquam tamen arroganter repugnastis: verum illud M. Porcii Catonis togatorum eloquentissimi vobis à me identidem repetitum, quo ait literarum radices amaras esse, fructus vero iucundiores, facilè persuasum habuistis: quo deinde factum est, ut spe uberiori fructus ducti, in pulcherrimo Musarum stadio, ac florentissimo literarum campo hucusque magnanimè certaveritis, frugemque uberrimam non sine magna omnium admiratione retuleritis. Superest bene cœptum opus auspicatiori omine absolvere, ad quod fœlicissimum vobis suppeditabit adminiculum Raymundi Lulli Doctoris illuminati Rhetorice, omnigena benedicendi copia scaturiens: opus dubio procul admirandū, utpote à Deo Optimo Maximo concessum: veluti reliqua eius opera numero supra milia quatuor, ab eo ut piè credimus divinè reposita. Quam quidem Rhetericem impellente Bernardo Lavinetha amico nostro, Raymundi studiosis-

diosissimo atque in eius disciplina impensè edocto veluti primitias quasdam primam in lucam idcirco damus quòd in eam vires omnes nervosque ita impendit, ut opus undecunque absolutissimum conflaret; utque in eo tanquam in nitidissimo speculo omnium disciplinarum imaginem contemplari, vel potius mirari liceat. Nam cum oratorem esse oporteat polyhistora, & orbem illum disciplinarum, quem Encyclopædian vocant, diligenter percallere, voluit breviter & succinctè illa complecti, quæ, uniuscuiusque disciplinæ perceptionem concernunt: quo fit ut tanta scateat ubertate, copia, facultate ac varietate omnium, quæ in cœlo & terra collocantur: ut nesciam an illius vobis lectio utilior an voluptuosior futura sit. Quare hunc libellum colite, adamate, admiremini: qui longo temporis curriculo squalidus & pulverulentus situ & carie sparsus delituit. Vobis enim secundis avibus dicatur atque tanquam enchiridion (ut in procinctu omnia vobis succurrant) in manu gerito-te. Valete & me ut cœpistis perpetuo adamate. Parrhysii ad Kalendas Octob. Anni. M.D.XV.

ISAGOGE IN RHETOricam

M. RAYMUNDI LULLII, ARTI IPSIUS ACCOMMODATA: ET nunc demum quibusdam in locis emendata & aucta.

Deus cum tua ope & gratia, incipit ars Rhetorica quæ * chalcimia verborum nuncupatur. ** Alchimia.*

EX tenebris lux ipsa emergit. Ipse enim posuit tenebras latibulum suum, qui apparuit in monte circumdato caligine & nebula, Exodi. XIX. Qui rationemdicendi discere volunt, opus habent ut eam silentio adipiscantur. Hinc silentium Pythagoræ.

Persunctoriè attinguntur omnes artes in hac scientia.

Oratoris officium est posse dicete de rebus, inquantum pertinent ad remp. & utilitatem civilem, nec non ad causas.

Homo est animal articulatè loquens. Palamedes autem per cavillatiouem Vlyssis dicitur alphabetum didicisse à gruibus.

Tota ars dicendi dividitur in { Subjecta / Et Applicationes.

Subjecta, quæ pleriq; loco seu terminos sive res appellant in toto sunt novem, Deus, Angelus, Cœlum, Homo, Imaginativa, Sensitiva, Vegetativa, Elementativa, Instrumentativa. Et dicuntur subjecta, quia de ijs principaliter loquimur: aut quia ab ijs sumuntur confirmationes & confutationes.

Ab omnibus subjectis sumuntur confirmationes { Authenticè / Similitudinariè / Exemplariter.

Instrumentativum est subjectum, quo intelliguntur omnia instrumenta, quæ unicuiq; in sua operatione inservire possunt.

Instrumenta sunt in triplici differentia { Naturalia. / Artificialia. / Moralia.

Naturalia sunt, ubi res utitur partibus sibi cognatis, aut aliquib. extra se, quæ natura in usum aliquem formavit. Et sic dicimus oculos instrumenta visionis, pedes ambulationis. Item angelos, cœlum, homines, instrumenta Dei: equum, asinum, bovem, instrumenta hominis.

Artificialia, quæ ab artificio aut industria rebus inserviunt ad earum operationes: & sic dicimus malleum instrumentum * findendi, forpicem scindendi, & securi secandi.

tundendi.

Moralia sunt illa quibus mores nostros componimus & corrigimus aut depravamus, ut virtutes & vitia. Sic justitia est instrumentum, quo justus agit justè. Injustitia quo injustè. Instrumenta naturalia & artificialia sic se habent, ut illis utamur, & ad bonum & ad malum. Moralia verò propriè aut tantum in bonum si sunt virtutes, aut tantum in malum, si sunt vitia, usum sui nobis præbent: quanquam est quædam cognatio vitiorum cum virtutibus, ut cum dicimus Superbos, magnificos: Temerarios, fortes: Leves, faciles: Adulatores, comites, Timidos, humiles: Ignavos, mites: Garrulos, eloquentes: Prodigos, liberales: Avaros, frugi: Pertinaces, constantes: Vnde illud Poetæ:

Et mala sunt vicina bonis, errore sub illo
Pro vitio virtus crimina sæpe tulit.

Sub instrumento subjecto comprehenduntur etiam omnia prædicamenta accidentium, & omnia accidentia totius mundi.

Instru-

Instrumentum potest se habere in oratione, ut sit aut { Principale propositum. / Accessorium.

Principale propositum, ut cùm absolutè dicendum est de securi, vel de paternitate, vel de justitia, vel ingratitudine, & sic manendum est sub instrumento.

Accessorium, ut cum dicendum est de calore ignis: nam instrumentum calor accidit elemento, quod est ignis: sic contingit dicere de mansuetudine Davidis, Iustitia Traiani.

Accidens est id, quod non habet esse per se, sed in alio.

Accidentium prædicamenta sunt novem, ut patet apud Aristotelem. Vnicuiq; autem prædicamento absolutè considerato possunt applicari omnia alia prædicamenta, ut cum dicimus albedinem magnam, aut actionem fortem.

Prædicamenta novem accidentium sunt hæc: Quantitas, Qualitas, Ad aliquid, Actio, Passio, Situs, Habitus, Vbi, Quãdo.

Instrumenta & accidentia applicari possunt ad omnia genera causarum·demonstrativum, deliberativum, judiciale: ut patebit in exemplis. Applicatur enim.

Quantitas, ut cum laudamus Platonem ab humeris latis, & à præcordijs magnis.

Qualitas, ut cum laudamus ejus sapientiam.

Ad aliquid, ut cum laudamus præceptionem ejus & discipulos.

Actio, ut cum recensemus ejus opera & res gestas.

Passio, ut cum laudamus eum à patientia & laborum tolerantia.

Situs, ut cum laudamus eum à symmetria membrorum.

Habitus, notatur in vestibus ejus, ut in pallio Diogenis.

Vbi, ut in consideratione patriæ, peregrinationum in Siciliam, &c.

Quando, quo tempore claruit, qua mundi ætate: quid novi tunc accidit.

Plura exempla collige ex Biblia, ut de Golia. 1. reg. 17. Et de sancto Ioanne Baptista, cui erat vestis de pilis camelorum & zona pellicea circa lumbos ejus.

Et nota ita procedi per vitia. Eleganter enim laudamus victorem, si prius laudamus victum. Et simile est de Vituperio.

Elementativum est subjectum, quo intelliguntur quatuor elementa simplicia principaliter, & quæ ex illis composita sunt, ita ut sensu & vita careant.

In elementis considerantur { Gradus, ut sunt simplex, compositio, mixtio, digestio. / Situs, Actio, Passio, Quies, Motus.

Elementa ſunt in duplici differentia, perfecta & imperfecta.

Perfecta, ut ex metallis aurum & argentum. Ex animalibus, greſſibilibus homo, ex volatilibus Aquila.

Imperfecta, ut plumbum, Talpa, Vermes, & ſimilia ſecundum gradus ſuos.

Elementorum ad omne genus cauſarum accommodatio.

In judiciali genere cõſideratur Terra, ut de agris dividũdis, de terræ motu: Aqua, ut de aqua pluviali arcẽda, &c. Aer, ut de molẽdinis vẽto mobilib. Ignis, ut de incẽdio, ruina cõflagratione.

In deliberativo conſideratur Terra, ut cum dicimus de finibus regnorum & imperiorum: Aqua, ut ſecundum acceſſum & receſſum maris: Aer, ut cum eligitur in prælio ventus à tergo: Ignis ut cum deliberatur, an caſtra hoſtium nocturno tempore invadi debeant, an diurno.

In demonſtrativo conſideratur Terra, cum laudamus eam à frugibus, hominibus, mineris, &c. Aqua ut mater aquarum eſt mare, Nilus. Iſter, & Moſes laudavit terram promiſſionis ab aquis, quia cœlitus irrigaretur: Aer, ut commoditas venti laudatur, & levitas Zephyri: Ignis, ut vitæ dator & origo. Et myſticè nota quam plurima de his omnibus.

Sunt autem elementa vel principale propoſitum orationis, vel acceſſorium, ut etiam de demonſtrativo dictum eſt. Sed in laudando oportet duplicem habere conſiderationem. Laudamus enim vel per affirmationes, vel per negationes.

Compræhenſa ſub elementativo ſunt Margaritæ, metalla, impreſſiones aeriæ, ut nives, grandines, ros, pruina, nebula, cometæ, bolides, & his ſimilia.

De Vegetativo.

Vegetativum eſt inſtrumentum, quo intelliguntur omnia quæ animantur: animantia, vegetativa & partes earum, ut ſunt Arbores, Herbæ, Semina, Flores, Lucus, Gramina. Etiam ligna mortua, Cortices, Fœnum, Chordũ, Poma & cæteri fructus oẽs.

Hic nota applicationem ad medicinas ſimplices copioſe: nihil eſt enim adeo parvum, adeoque vile, quod non plurimum commodi habeat, de quo multa ſe offerant oratori. Et de ſummis ad infima, & ab imis ad ſumma aſcendere & deſcendere per gradus cauſarum oratorem oportet.

Salomon diſputavit de cedro Libani uſque ad hyſſopum parietis, ut eſt 4. cap. regum. 3.

Omnia vegetativa ſunt morti obnoxia.

Vegetativa ſe habent ut ſunt propoſitũ vel
- Principale, ut dum dicendum eſt de balſamo.
- Acceſſorium, ut dum de arboribus Italiæ dicendum.

Herbas

Herbas dicimus, quæcunque non lignitant, seu ligna producũt. Frutices qui non excrescunt ad justam mensuram arboris.

Plantæ sunt ——— { Fœcundæ. / Steriles.

Planta triplex —— { Domestica. / Hortensis. / Sylvestris.

Plantarum quædam -- { Masculæ, quæ citius pullulant. / Fœminæ, quæ majora folia emittunt.

De sensitivo.

Sensitivum est subjectum, quo intelliguntur animalia, in quibus non apparent judicia sensuum interiorum, ut sunt, vermes, muscæ, talpæ, & his similia, q̃ dicimus animalia imperfecta.

Vnumquodq; tamen in suo genere potest demonstrari perfectum: vidit enim Deus cuncta q̃ fecerat & erant valde bona.

De Imaginativo.

Imaginativum est subjectum, quo intelliguntur animalia perfectiora, in quibus apparent indicia sensuum interiorum; ut in canib. memoria, in ovib. electio, in vulpe fraus & his similia.

Differētiæ animalium, quas considerare oportet, sũt enim quædam {

- Terrestria, oves & boves, pecora campi.
- Aquatilia, pisces maris & quæ præambulant semitas maris.
- Volatilia, volucres cœli & aves pennatæ.
- Ignea, ut Phœnix qui se igni revivificat. Et Pyrausta quod animal vivit in fornacibus Cypri. Plin. & Salamandra secundum aliquos.
- Amphibia, quæ vivunt in aqua & terra: ut ranæ, phocæ, anates, anseres, castores, crocodili.
- Solipedia solidos pedes habentia, ut equus, mulus, asinus.
- Bisulca in duo fissos habentia: ut oves, boves, capræ, porci.
- Multifida in multos articulos fissos habentia: ut aves. canes.
- Vnipara, Elephas, Equus.
- Paucipara, Vacca, Capra.
- Multipara, Canis, Homo, Sus.
- Lignea, ut vermes rodentes ligna, teredines.
- Lanea, ut tineæ, blattæ, nocentia lanæ, & bombyces.
- Mystica, ut animalia Ezechielis & Ioan. in Apocalypsi.

In laudando res vel vituperando oportet oratorem respectum habere eorum, apud quos dicit. Porcus enim si in orationem veniat apud Iudæos vituperandus est. Apud Boios verò laudandus. Pediculi apud Hungaros non satis tutè vituperantur. Ciconiam apud Thessalos occidere capitale est. Ibim apud Ægyptios. Ibis.n. apud Ægyptios in maxima veneratione fuit.

Oportet præterea animalia considerare secundum omnia prædicamenta, ut secūdum ipsorum magnitudines, partus, industrias, utilitates, regiones, ætates, harmoniam ac compositionis symmetriam, pelles & similia. Ciconiæ docuerunt nos uti clisteribus. Serpentes, feniculo. Canes palam fecerunt utilitatem vomitus. Hirundines Celidoniam. Cervus dictamum aperuit. Araneæ cadunt cum domibus suis ante ruinas domorum. Plin. Formicæ exemplo docent esse laborandum. De musca fecit orationem Lucianus, & Homerus comparavit magnanimos duces in prælio usque adeo constantes, & regredientes muscis, quæ semel pulsatæ non meminerunt secundò periculum evitare.

In animalibus oportet considerare.
- Mansuetudinem ovis.
- Amicitiam turturum.
- Auguria vulturum.
- Similitudinem simiæ.
- Imitationem hyenæ.
- Proprietates ovium.

Leæna semel tantum in vita parit secundum Herodotum propter acutiem unguiculorum fœtus. Aristoteles contrarium asseruit.

Homo est subjectum, in quo omnia animalia subjecta considerari possunt & superiora, & inferiora. Ideo dictus microcosmos, quia habet participia & conjunctiones cum omnibus rebus mundi.

Consideratur homo vel secūdū animā vel secundū corpus.

Consideratur anima secundum	Intellectum	à Capite	à Deo.
	Vitam	corde	Cœlo.
	Appetitum	Renibus	Elementis.

Consideratur corpus secundum membra principalia, minus principalia.

Principalia sunt quatuor, Cerebrum, Cor, Hepar, Renes.

Minus principalia, consideremus ibi	Ossa. 248.	Musculos. 520.
	Nervos	Chordas
	Venas	Ligamenta
	Arterias	Ventres.

De homine oportet præterea considerare omnia prædicamenta

camenta, vt ſecundum corpus, & animam, Magnitudinem, Genus, Virtutes, Opera, Labores, Patriam, Aetates, Harmoniā compoſitionis, & veſtimentorum habitum. Præterea etiam ſecundum linguas, artificia, conſuetudines, dona naturæ peculiaria, vt pſilli quibus venena non nocent, & elementa. Nam

Hominum quidā ſunt { Terreſtres, vt agricolæ Metallarij. / Aquatici, vt nautæ & piſcatores. / Aerei, vt funambuli & ſchenobatæ. / Ignei, vt fabri, Cyclopes.

Sunt etiā homines { Domeſtici, vt ciuiles. / Sylveſtres, vt Fauni, & Satyri. / Carbonarij, ruricolæ.

Membra ſecundum ſitus domeſtica, ſcilicet quæ ad interiora reſpiciunt, & ſylveſtria quæ hirſuta magis.

Nulla ætas hominis peculiaribus ſibi vacat virtutibus, ſic etiam nulla ſingularibus miſerijs & calamitatibus.

Oportet etiam huminem conſiderare myſticè, vt qui homines erant tempore gratiæ, tempore legis, & quales in Prophetis frequenter legimus.

De cœlo.

Cœlum eſt ſubjectum, quo intelliguntur omnes ſpheræ & chori ſtellarum, ſpirituum & angelorum: & vt omnia alia ſubjecta poſſunt conſiderari, vel naturaliter, vel myſticè, ita etiam cœlum: vt cum dicimus cœli enarrant gloriam Dei, id eſt Apoſtoli.

Cœlum ſe habet velut { Principale propoſitum. / Acceſſorium.

Principale propoſitum, vt cum dicitur de cœlo ſimpliciter: vbi latus campus patet Aſtronomis & philoſophis naturalibus.

Acceſſorium, vt cum dicendum eſt de motu, lumine, influentia, fato, tempore, vere, æſtate, acceſſoriè nobis ſemper in his occurrit cœlum. Omnia referendo ad cauſas cœli, naturas animalium, fertilitatem terræ, mores hominum & his ſimilia: vt columbam addicimus Veneri, picum Marti.

Oportet autem in hoc ſubjecto meminiſſe eorum, quæ ſcripſerunt Aſtronomi de cœlo: & generales habere diviſiones cœli & terræ, circulorum, ſignorum, temporum, & myſticè recordari aliquando, & eorum quæ poetæ ſabulantur de cœlo.

De Angelo.

Angelus eſt ſubjectum, quo intelliguntur ſpiritus ad imaginem Dei facti, in quibus divina imago relucet: & non ſolum angeli veri & boni, verùm etiam diaboli & angeli myſtici, vt 4. Regum, Angeli pacis amare flebant. Et etiam Chriſtus ipſe. E-

ſaias enim dicit. Magni conſilij Chriſtus erit angelus, vnctus, & angelus cum gladio. Gen 3. & iterum. 18. Venerunt tres angeli ad Abraham: & Eſa 6. Vbi angelus cum carbone purgavit labia Eſaiæ. Hic nota Hierarchias angelorum ternas, & cujuslibet hierarchiæ choros etiam ternos. De his Dionyſius, & tota ſacra ſcriptura vbique plena eſt vberrimè.

Hierarchia Angelorum	Summa	Cherubin. Seraphin. Throni.
	Media	Dominationes. Principatus. Poteſtates.
	Infima	Virtutes. Archangeli. Angeli.

In conſiderando angelus oportet reſpectum habere ad facilitatem appræhenſionis, & perfectionem majorem vel minorem: & quomodo & quare ſint alati, fortè propter muſcas Nota facetiam. Et multitudinem & magnitudinem, immò ſecundum omnia prædicamenta conſidera eos.

Ista [illegible] bum; vide facetias quæ si suo nuncupentur nomine, scurrilitates potius sunt dicenda.

Milia milium miniſtrabant ei, & decies milia milium volabant ante eum.

De Deo.

Deus ſubjectum eſt, quo includitur Deus verus, & etiam idola, & Dij poetarum, & ſacerdotes, & principes: vt, dixi, Dij eſtis & filij excelſi: vbi de rebus maximis contingit ſermonem facere, debemus parcè loqui Propoſitio Dionyſij de divinis nominibus. Sed in conſideratione hujus ſubjecti habendus eſt reſpectus omnium rerum ad Deum, quæ ſunt tanquam inſtrumenta ſua: & vt ipſe ſit finis, principium, medium, & omnia: & quod ipſi militent omnia. Præterea ejus bonitas patebit in prędicatis.

De prædicatis.

Sequitur de prædicatis, quæ numero ſunt novem: videlicet, Bonitas, Magnitudo, Duratio, Poteſtas, Sapientia, Voluntas, Virtus, Veritas, Gloria. Et dicuntur prædicata, quia per aliquem modum prædicationis prædicantur de ſubjectis.

Subiectorũ conversio in prædicata.

Ex ipſis vero ſubjectis poſſunt etiam fieri prædicata: vt cum dicimus, Paulus divinus, Paulus humanus: hiſſopinus, per hiſſopum in ſacris literis ſignificatur humilitas. Et illa novem prædicantur de omnibus rebus mundi, & vnum de omnibus, & omnia de omnibus: ſed non vniformiter. Bonitas enim per ſe prædicatur primò de Deo & reſpectivè de angelis.

Prædica-

Prædicata tria essentialia.

Bonitas	Magnitudo	Duratio
Theologi	Physici	Mathematici

Bonitas pater — Essentia
Magnitudo filius — Esse
Duratio Spiritus sanctus — Existentia
vt
Punctum.
Explicatio sive fluxus in esse.
Permanentia puncti in magno

Vt vnitas virtualiter est omnis numerus, ita punctum omnis quantitas. Sic bonitas vt punctum non potest se explicare sine effluxu in magnitudinem: Duratio autem habet se vt persistentia, ne imaginemur illum fluxum infinitum. Bonitas est principium & terminus omnis appetitus.

bonitas
- Permanens vniuscusque rei secundum se, vt qui dæmones sunt boni.
- Fluens quã habet vna res respectu alterius: vt bonitas hominis erga Deum, homines, arbores, &c.

Magnitudo
- Molis, & illa est propria rebus corporalibus.
- Virtutis, & illa est spiritualium & virium.
- Permanens, & est eorum quæ non crescunt nec decrescunt, vt cœli.
- Succrescens, quæ est mutabiliter & successiva, vt hominis, animalium.

Duratio.
- Æterna quæ soli Deo congruit & nulli alij.
- Æviterna eorum, quæ fine carent & principiũ habuerunt, vt angelorum.
- Temporalis eorum, quæ cæperunt & desinunt in tempore: tamen differunt, non tamẽ æqualiter desinit cervus & homo, elephas & canis.

Est autem vix vlla res, de qua bonitas minus prædicari queat, & cui periculosius accommodetur quam mulieri. Dixit enim sapiens, Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum. Iurisconsulti dicunt, Deus est remunerator adverbiorum non nominum: magis respicit actus nostros, vt bene fiant, quam vt boni sint. Per participationem omnis res mundi est bona, per essentiam tamen solus Deus.

Dionysius de divinis nominibus, Deus est omnis vitæ essentiæque principium, atque causa ob propriam bonitatem, omnia vt essent, producentem & conservantem. Hic tangit alia tria prædicata, quæ sunt causalia.

Pote-

	Poteſtas,	Sapientia,	Voluntas.
	Theologice,	Phyſice,	Mathematice.
Poteſtas	Pater	Mens	Punctum
Sapientia	Verbum	Mundus	Linea
Voluntas	Amor	Nexus	Superficies.

Poteſtas eſt in omni re mundi, ſed non vniformiter, etiam in elementis, hinc dictum eſt in Pſalmo, Tu dominaris poteſtati maris. Abuſivè: oportet autem illis vocabulis abuti, nam abuti eſt vti in illa ſcientia.

Potentia {
- Ordinaria, quæ procedit ex cauſis ſecundis,
- Abſoluta, qua Deus operatur abſque medio cauſarum ſecundarum.

Poteſtas. {
- Naturalis eſt in omnibus, vt potentiæ maris eſt ſubmergere naves.
- Legitima, & ſic illud poſſumus quod jure poſſumus.
- Violenta, vt ſi abutitur quis virtutibus, & viribus.

Sapientia attribuitur etiam irrationalibus, vt Iob vbi de ſtruthione loquitur cap. 30. dicit Negauit ei Deus Sapientiam, & non dedit illi intelligentiam: & formicæ ineſt ſapientia, vt Salo. Proverb. 6. Vade ad formicam ò piger, & conſidera vias ejus & diſce ſapientiam.

Sapientia {
- Divina, quæ eſt in contemplationem & ſupra homines, deſurſum.
- Terrena, humana, diabolica, quę, vt Iacobus dixit, coram Deo eſt ſtultitia fluxa, caduca & inſtabilis.

Solus ſapiens dives, & nemo niſi ipſe, & ſi diſtortus tamen formoſus.

Sapientia {
- Animalis dicitur magis accommodato vocabulo inſtinctus.
- Humana eſt in rebus agendis & contemplandis largè.
- Angelica eſt in contemplatione diuini amoris.
- Divina eſt per ſe, & primò ſapientia veri Dei.

Apoſtolus dicit, elegit Deus ſtulta vt ſapientiam hujus mūdi cōfunderet: & 7. Sapient. Sapientia eſt emanatio claritudinis omnipotētis Dei, & eſt imago bonitatis ejus: & Pſalm. Lucerna pedibus meis verbum tuum, per pedes in ſacris litteris intelligimus affectus intrinſecos.

Voluntas eſt id per quod bonitas, magnitudo, &c. ſunt deſiderabilia, vel amabilia, aut volibilia, ſi ſonat auribus ita dicere, & in rebus quæ ratione carent magis propriè id quod hic voluntatem dicimus appellabimus appetitum: vt voluntas re- *Appetitus.*
rum

rum gravium est, vt naturaliter descendant, appetitus Boetius de consol. Duo sunt principia actuum humanorum, videlicet voluntas & potestas. Sapientia autem media est, quia alia duo omnino videntur cæca, nisi intercedat lumen sapientiæ.

Prædicata Finalia.

	Virtus	Veritas	Gloria.
	Theologice	Physice	Mathematice.
Virtus	Pater	Potentia	Centrum
Veritas	Filius	Actus	Diameter
Gloria	Spiritus sanctus	Nexus	Circulus.

Vbicunque mentionem facimus alicujus virtutis, debet nobis statim succurrere contrarium ejus in excessu vel defectu, si se accomodet. Virtus est principium omnis operationis secundum physicos & omnes, habetque symbolum maximum cum potentia, ita vt vnum pro altero plærunque ponatur.

Virtutes sunt multiplices.
- Naturales.
- Medicinales.
- Theologicæ.
- Morales.

Naturales, quæ sunt in omnibus rebus & subjectis in cœlo. Virtus hæc est frigida & temperata, & chorus angelorum, qui dicuntur virtutes.

Medicinales
- Animalis in cerebro
- Vitalis in corde
- Naturalis in hepate
  - Attractiva.
  - Retentiva,
  - Digestiva.
  - Expulsiva.

Theologicæ
- Fides
- Spes
- Charitas

Gratiæ
- Gratis datæ
- Gratum facientes.

Morales.
- Iustitia
- Prudentia
- Fortitudo
- Modestia

Magnanimitas, Liberalitas. Castitas. Constantia. Humilitas, Religio, Patientia, Clementia.

Virtus
- Mulieris est suppellectilem ordinare, & res domesticas.
- Viri providere, & in negotijs suis esse sedulum.
- Pueri præ se ferre verecundiam, ac indicium bonæ indolis.
- Senis consilio valere, & authoritatem sibi conciliasse.

Socrates apud Platonem fatetur se non posse diffinire quid sit virtus,

Veritas vt lux in omnibus rebus sedem posuit, se autem habet

habet quodammodo* quasi vt finis sapientiæ. Quia omne studium fit propter veritatem. Est apud Platonem dialogus Hippias minor, vbi per longum sermonem de veritate & mendacio, tractatur.

*Abundas.

Veritas:
- Theologica, scilicet fidei cujus contrarium est hæresis, in illa veritate nihil hæsitare, aut disputare licet.
- Physica, quæ est adaptatio rei intellectæ ad intellectum, & illa est in omnibus subjectis secundum ordinem considerando.
- Ethica quæ consistit in operatione, & sic dicimus quempiam vere devotum & hypocritam fictè, & homines falsos.

Gloria est finalis delectatio, vbi appetitus vniuscujusque quiescit, & illa similiter currit per omnia subjecta secundum suos gradus.

Gloria est aut:
- Theologica
- Physica
- Humana

Theologica est illa gloria æterna, quæ est omnibus sanctis beatitudo & finis ad quem omnes laboramus.

Physica est summi bonifruitio, & suæ naturæ triumphus. Vt gloria gravium est pervenisse ad centrum, Levium ad summum, Arborum pervenisse ad fructum.

Humana est secūdum propositum hominum diversa per illa omnes laboramus, & est quodammodo stimulus virtutis.

Bion, Gloria est annorum mater. Seneca Gloria est vmbra virtutis: etiam invitos comitabitur. epist. 79.

Prædicata respectiva.

Prædicata respectiva.

Sequitur de respectivis, quorum etiam numero sunt novem, & partiuntur in tres ternarios secundum ordinem, videlicet hos, differentia, concordia, oppositio, principium, medium, finis, majoritas, æqualitas, minoritas. Et dicuntur illi termini respectivi seu loci capacissimi, in quibus ordo rerum consideratur facillimè & copiosissimè, & primus quidem ternarius est per æquiparationem, secundus per suppositionem, tertius per excessum & diminutionem accidentalem. Et sic de omnibus rebus mundi illa tria possunt considerari valdè copiose.

Differentia Concordia Contrarietas.

Differentiæ officium est, vt rem à re distinguat. Et ita sub illo termino consideramus* si sit aliqua ratio distinctionis in eo, quod orationi nostræ opponitur, vbi considerabimus distinctiones verum & alterationes.

*Num.

Non

Non est tamen lis adeo capitalis & extrema inter res differentes, sicut inter oppositas. Nam differentiæ multæ compatiuntur se in plerisque simul, vt risibile, flebile, sermocionale: nec laborant pro destructione, vt opposita.

Differentia:
- Essentialis, vt rationale, hominis est differentia.
- Accidentalis, communis, vt dominari: propria vt risibilitas.
- Generica, & sic lapis differt ab homine.
- Specifica, & sic homo differt ab equo.
- Individualis & sic Petrus differt à Paulo.
- Moralis, & sic religio differt à religione.
- Omnium ab invicem: vnde tot sensus quot capita, & mille hominum species, & rerum discolor vsus.

In homine oportet etiam considerare differentias omnium prædicamentorum, & etiam in qualibet re mundi: puta Magnitudinis, Scientiæ, Dominationis, Laboris, Patientiæ, Patriæ, Ætatis, Habitus qui est in vestimento. Item differentia sonorum, colorum, saporum. In habitu humano tot sunt differentiæ, vt videantur homines omnium aliarum rerum indumenta induisse. Omnia vanitas.

Concordantiæ vinculum à summo vsque ad infima durat. Est enim quædam vniversalis amicitia omnium rerum in qua omnia participant, & illum nexũ plerique, vt Homerus, auream mundi cathenam appellant, cingulum Veneris seu vinculum naturæ: sive symbolum quòd res inter se habent. Et quot species nobis fingimus differentiæ, tot licet etiam fingere concordiæ. Est concordantia inter Deum & angelum & diabolum, inter hominem & angelum est etiam differentia.

Contrarietas seu oppositio est capitalis lis rerum contra se invicem pugnantium, & extrema, quibus nullum est vel potest esse vinculum concordiæ, vt esse & non esse.

Lis & amicitia apud Platonẽ per longũ demonstrantur esse principia rerũ omniũ. Hic nota oratione de odio seu lite.

Empedoclis id dogma fuit: qua de re Arist. Metaphys. 3. cap. 4. Her. Stephan. poesi philos. pag. 18.

Opposita quædam sunt.
- Contrariè, vt album & nigrum.
- Relativè, vt pater & filius.
- Privativè, vt lux & tenebræ.
- Contradictoriè, vt esse & non esse.

Omnia jura eo pertinent, vt mitigetur contrarietas rerum. Cũ dicimus substantię nihil esse contrarium, intelligendum est de contrarietate rerum accidentali & substantiali.

	Principium	Medium	Finis
Principium	Pater	Punctum	
Medium	Filius	Fluxus	
Finis	Spiritus	Status	

Principium habet se latissimè ad omnes res mundi omnesq́; scientias: vsque adeo, vt omnibus rebus applicari queat.

Principium multiplex,
- Ordinale, quod habet rationem aliquam prioritatis.
- Originale, vnde aliquid scatet & originem sumpsit.
- Principale à quo res primùm dependet.
- Occasionale, quod est alicujus occasionis causa.
- Quantificativum, ratione cujus res fiunt quantæ & sic per omnia prædicamenta.
- Temporale est statim cum motu.

Causale,
- Materiale.
- Formale.
- Efficiens.
- Finale.

Scire est rem per causas cognoscere.

Res malæ sunt aliquando principia bonorum, & res bonæ malorum: vt lex secundum Paulum fuit principium & causa peccati: & vt Sallustius inquit, Omnia mala exempla ex bonis rebus orta sunt: & contra, Vitia dicuntur etiam esse principium occasionale Iurium & legum: & vt dicit Seneca, vix quisquam in bonum nisi ex malo transit.

Principium
- Grammaticè sunt literæ, characteres, & elementa, id est soni significati per characteres: & hic nota benè de virtute consonantium quomodo proferantur voce æquali.
- Logicæ sunt propositiones per se notæ, & illa sunt omnium scientiarum principia.
- Oratoriæ exordium, insinuatio potissima orationis pars.
- Mathematicæ, vnitas, quantitas, proportio, poli.
- Theologiæ principium est revelatio.
- Medicinæ, agrotationes, experimenta, divinationes.

Principia rerum naturalium à diversis philosophis diversimodè sunt assignata.

Anaximenes	Aera.	Pherecides, Iovem, tempus, terram.
Anaxagores	Mentem.	Plato Deum, materiam.
Philolaus	Harmoniã.	Aristot. materiam, formam, Privationem.
Heraclius	Ignem.	Parmenides, ignem, terram.
Democritus	Atomos.	Tales aquam.

Christianè loquendo vnicum est principium, quod apud plærasque gentes quatuor literis scribitur, & significatur Gott Θεὸς יהוה Iehouah. vt hodierna die vulgo enunciant, seu Iova vt servetur quaternarius numerus, de aliorum sententia.

Medium in omnibus considerari potest sive in rebus sive scien-

in ſcientiis, ita pervagatur omnes res mundi & ſpeculationes. Nec ad finem alicuius à principio devenitur niſi per medium.

Medium
- Coniunctioni, quod aliquas res iungit, vt aqua (quæ eſt inter) terram & aerem. * forte in terra,
- Operationis, quod explicatum eſt in inſtrumentativo.
- Extremitatum, quod inter duo extrema puncta deducitur.

Media
- Dialectica, quæ non intrant concluſionem.
- Aſtronomica, ſunt medii motus erronum, & ſphærarum.
- Iuris, æquitas epieikeia, moderatio legum.
- Theologicè dicimus Chriſtum eſſe mediatorem inter Deum & homines.
- Phyſicè, homo eſt medium mundi ſuperioris & inferioris.

Finis habet magnum ſymbolum cum prædicato, quod eſt gloria eadem, tamen res poteſt eſſe principium & finis reſpectu diverſorū: vt Deus in Evangelio Ioannis, Ego ſum A & O, in Apocal. Et Dionyſius de divinis nominibus per longum deducit, quomodo De' eſt principiū & finis ſine principio & fine.

Finis
- Privationis, vt tenebræ lucis, mors vitæ, &c.
- Terminationis, in vnaquaque re extremum.
- Perfectionis, extrema rerum intentio, vt beatitudo, & de illo fine venit ad propoſitum diverſimoda philoſophorum conſideratio de finibus bonorum & malorum.

Maioritas: Aequalitas: Minoritas.

Iſta 3. deducūtur per omnia ſubiecta, prędicata, & per omnes ſcientias & res mundi, per prędicamēta accidentiū ſuo ordine.

Deus eſt maximus, quia Iupiter eſt quodcunq; vides, quocunq; moveris, Iovis omnia plena. Et Pſal. vbi me abſcondam à facie tua, ſi aſcendero in cœlum, tu illic es, &c. Et Salom. Si cœlum & cœli cœlorū te Deū non capiunt, quanto minus domus illa, quam ædificavi? Eſt etiam minimus: etenim omniū rerum eſſentias penetrat: quo autem res eſt minor & ſubtilior: eo magis videtur poſſe penetrare. Et Apoſtolus ad Hebr. 4. inquit. Vivus eſt ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diviſionem animæ & corporis, compagum quoque & medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis. Eſt etiam æqualitas in Deo perſonarum, vt habetur in ſymbolo Athanaſij apertè.

Et descendendo per scalam Iacob in omnibus subiectis invenitur maioritas, aut æqualitas, aut minoritas simili demonstratione à Dionysiana: vt in Angelis, Cherubim maiores sunt thronis, & throni virtutibus. Et in cœlis, Cœlum enim Saturni maius est cœlo Martis, & cœlum Martis cœlo Lunæ.

In Homine est maioritas, &c. de hac enim est titulus de maioritate & obedientia, dicimusq; Pontificem Romanum maximum. Et quod Archidiaconus est oculus Episcopi.

In Bruto animali non est dubium vlli, elephantem maiorem esse culice.

In Elementis tamen dicimus sphæram ignis maiorē aquæ: oportet enim, vt omne continens sit maius contento, vt ait Aristoteles. Et dicimus quod vncia auri sit maior vncia argenti intensivè in valore, non magnitudine molis sed virtutis.

Instrumentum, hîc nota per omnia prædicamenta discurrendum accidentium, per omnes scientias & speculationes, quoniam suscipiant maius & minus.

Quantitas, vt vnitas & punctum sunt maximum in virtute, & cum hoc etiam minimum, quia indivisibilia, & in hoc conveniunt cum Deo: & sic inter numeros, proportiones & figuras est æqualitas maioritas & minoritas.

Qualitas & sic dicimus intensum vel remissum.

Ad aliquid, relativa suppositionis & sic minus superpositionis & sic maius: æqualitatis, vt frater & soror, & sic æqualitas.

Actio & sic dicimus, quod sit vehementior, atrocior, debilis, infirma.

Passio per excellentiam Christi, & damnatorum, per diminutionem vituperiorum.

Situs, monstrositas diaboli, vt habetur maior & minor in pictura.

Habitus, Galli cataphracti magis armati quàm seminudi Germani, qui nec satis contra culices armati fuerunt in Pannonia.

Vbi, locus, regio, provincia, amplior: splendidior.

Quando, quamvis sit punctum eorum quæ relinquuntur ex tempore, vt canitiei, & iuventutis, & senij: tamen hic oportet longius vti illis terminis, vnde hîc etiam occurret nobis quod dicimus annum maiorem mense, & sic de aliis.

Maioritas Æqualitas Minoritas	Habet in se significationem superioritatis alicuius medii, inferioritatis vel concordiæ.

Est præterea maioritas, minoritas, & æqualitas in scientiis: vt in Grammatica vocales dicimus maiores consonantibus. Et in Logica dicitur propositio maior, prima premissarum syllogismi

logiſmi alicuius: & locus à ſimili vel æquali. In Aſtronomia circuli maior & minor. Inſuper coniunctiones maior & minor. Et ſunt quædam dignitates ſcientiarum & gradus ſecundum quas doceri iubemur à Platone, ita vt non prius imbuantur iuvenes in dialecticis quàm mathematicis.

Quare adducat exempla ſacræ ſcripturæ, quia nihil dignius: & vt Caſſiodorus inquit ſuper Pſal. & legitur 38. diſtinctione.

Omnis ſplendor Rhetoricæ eloquentiæ, omnes modi poeticæ elocutionis, quælibet varietas decoræ pronuntiationis à divinis ſcriptoribus ſumpſit exordium.

Sequitur de quæſtionibus quæ ſunt etiam numero novem, quamvis aliqui decem velint eſſe. Et non eſt ita hîc accipiendus ille terminus, quæſtio, vt Logici capiunt, qui dicunt, quod quæſtio eſt dubitabilis propoſitio, ſed pro illis terminis per quos quærimus, qui ſunt tanquam ſigna quæſtionum. *Quæſtiones.*

Dubitare de ſingulis non eſt inutile. Omnis ſcientiarum inquiſitio à dubitatione proficiſcitur.

Quæſtiones ſunt in duplici differentia, vt infra patebit.

Quæſtiones	Eſſentiales ſunt quatuor	Vtrum eſt	Abſolutæ.
		Quid eſt	
		De quo eſt	Reſpectivæ.
		Quare eſt	
	Accidentales ſunt 5. ſecundum alios 6.	Quantum	Rationem denotantes in ſubiecto exiſtentem.
		Quale	
		Quando	Ea denotantes quæ ſunt circa ſubiectum.
		Vbi	
		Quomodo & cum quo.	

Vtrum aliter, An, vel ſi eſt, dici poteſt.

Latior eorum ſignificatio eſt apud Philoſophos quã Theologos: Philoſophus enim poteſt dicere, vtrum Deus eſt & ſimilia, de quibus nihil dubitat Theologus. Et iſta quæſtio vtrũ fecit Moyſem non intrare terram promiſſionis: cum dixit eſtne Dominus an non, petram percutiendo. *1. Vtrum. εἰ ἐστὶ ἢ num ſit.*

Reſpondemus ad vtrum tripliciter, vel	Affirmativè, aſſertivè.
	Dubitativè, probabiliter.
	Negativè, per contrarium.

Et non capitur hîc quæſtio omnino propriè, ſed pro quæſtione cuiuſmodi formant ſibi oratores per figurã antypophoram, vbi quis interrogat & ſibi ipſi reſpondet, vt in colore habetur apud Ciceronem, diciturq; Latinis ſubiectio: vt quid ſi Brutus nunc ſurgat, nunquid dicet: ego libertatem comparavi, vos vendidiſtis: ego reges expuli, vos intruſiſtis, &c. *Ἀνθυποφορά.*

Quid eſt, interrogat de quantitate rei, ſed non ita omnino *2. Quid.*

strictè, quemadmodum logici loquuntur. Sufficit enim respō-dere per periphrases & translationes: vt cum dicimus quid est senectus, est portus malorum. Quid est pulchrum matrimonium, est compedes aureæ. Quid est sol? est oculus mundi.

* etiam. 3. De quo. De Quo, capitur largè, prout significat * essentiam à quo, & interroget derivationem rei, vt sciamus vnde vel res originem ducat vel ex qua materia sit: & interroget quasi causam efficientem & materialem: vt de quo est domus? Respondemus ex lateribus, lapidibus, cæmento, &c.

4. Quare. Quare, interrogat de causa finali, vt dicimus quare est homo creatus? Respondetur, vt contempletur Deum & stellas. Quare ædificatur domus? vt protegat ab imbribus.

5. Quantum. Quantum, interrogat de quantitate rei vel continua, vt de Longitudine, Latitudine, Profunditate: vel discreta, & illa tractantur latius in extrema parte.

6. Quale. Quale, interrogat de qualitate vel propria, vt de risibilitate hominis: vel appropriata, vt de albedine hominis.

7. Quando. Quando, est quæstio temporis, & illa est in duratione inclusivè: an res sit æterna, an æviterna, an temporalis: ut Deus, angelus, homo.

8. Vbi. Vbi, est interrogatio localitatis, per quam quærimus an res sit in loco circumscriptivè, diffinitivè, vel repletivè: est autem magnitudini appropriata.

9. Quomodo. Quomodo, & cum quo, interrogamus per illa, quibus modis res se habet. Et illa quæsitiva habent respectum ad instrumentativum, vt quid sit res in se, quid in alio, per quid in alio, & modi essendi in alio, & modi habitationis.

Nemo dubitat de illo, Omne totum est maius sua parte. Et tamen inventus est qui dixerit, Dimidium esse plus toto.

Regulæ X.

De omni re mundi possunt formari 10. quæstiones, quarum explicationes subdividendo invenimus 25 quæstiones.

1. An sit, explicatur per affirmationem, dubitationem, negationem, & de illa rarò exordimur.

*definitionē. 2. Quid, explicatur per * divisionem rei substantialem vel accidentalem, docens esse rei in se vel in alio.

3. De quo, explicatur per demonstrationem causarum, materialis & effectivæ.

4. Quare, explicatur per ostensionem causæ finalis, formalis, efficientis.

5. Quantum, explicatur per respectum magni vel multi.

6. Quale, explicatur per assignationem proprii vel differentiæ, passionis vel habitus appropriati.

7. Quan-

7. Quando, explicatur per declarationem rei, quomodo & à quo, & quid sit in tempore.

8. Vbi, explicatur per expositionem rei, quomodo & à quo & quid sit res in loco. (ctiva.

9. Quomodo, explicatur insinuationẽ modi & situs ad re spe

10. Cum quo, explicatur per relationem mediorum seu instrumentorum & signorum.

Ad maiorem autem expressionem primæ & secundæ partis sequitur omnium disciplinarum divisio, vt liberius orator in omni materia & per omnes disciplinas discurrere possit.

Divisio omnium disciplinarũ ex Politiani panepistemone mutuata. Vnde & quædam latius diduci poterunt. Omnia ab vno. Omnia ad vnum.

Omnis doctrina est triplex vel
- Inspirata.
- Inventa.
- Mixta.

Inspirata est Theologia, quæ Deum speculatur, & cuncta sunt in eo & ab eo proficiscuntur, & ad eundem reducuntur.

Inventa est Philosphia
- Speculativa
  - Mathematica.
  - Naturalis.
  - Metaphysica.
- Actualis, Moralis.
- Rationalis, Sermonis.

Mixta est Divinatio vel prophetia, & de hac primum dispiciemus, consequenter de reliquis secundum ordinem.

Divinatio est quintuplex, scilicet
- Naturalis.
- Spiritualis.
- Artificiosa.
- Popularis.
- Damnata.

Naturalis est triplex
- Brutorum.
- Furentium.
- Dormientium.

Brutorum, qua hirundines, grues, &c. adventantem præsentiunt hyemem, & cornices pluviam.

Furentium, Vatum, Poetarum, Baccharum, Amentium.

Dormientium
- Insomnia, quæ divinatione vera carent
  - Phantasma seu visum.
  - Ephialtes seu incubus.
- Somnia
  - Propria.
  - Communia.
  - Aliena.
  - Publica.
  - Mundana.
  - Allegorica.
  - Theorematica.

Horum fit conjectura, Natura, Lege, Consuetudine.

- Spiritualis
  - Estasi
  - Voce
  - Parabola
  - Afflatu.
  - Visione triplici
    - Oculari
    - Imaginaria
    - Mentis.
- Artificiosa
  - Medicorum, ad fines morborum
  - Consiliariorum, ad genus deliberativum.
  - Gubernatorum, ad ventos & tempestates.

Popularis est, quæ vulgo est nota, sicut hyemis finem præscire ex osse dorsi anatis, & ventos ex flatu ignis.

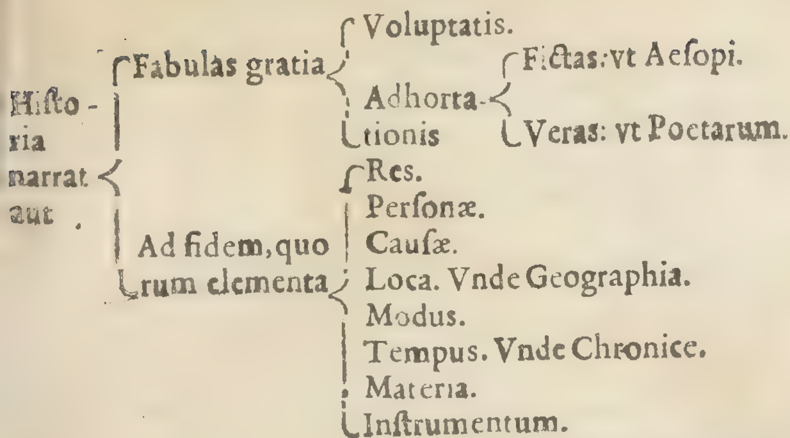
Damnata, quæ malo ascribitur dæmoni.

- Divinaculi prophani
  - Pythiæ seu phœbeades Apollinis vates.
  - Dodonides, columbæ seu mulierculæ in Dodona sylva Iovis.
  - Homoplatoscopi omnium.
  - Observatores.
  - Aruspices qui exta inspiciunt: hinc extispicia, & ars ipsa Aruspicina.
  - Augures, qui volatus & cantus avium observant, hinc auspicia & auguria.
  - Qui monstra, tonitrua, fulgura, sidera,
  - Sortes, symbola, aut sternutamenta considerāt
  - Qui aurium tinnitus, oculorum saltus,
  - Foliorum crepitacula, Pomorum semina,
  - Nomina, Imagines, Phialas, Specula.
  - Genios malos elementorū observāt: hinc sunt

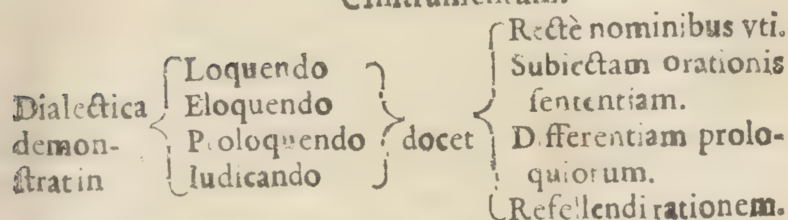
Necyomantia seu Necromātia, Alphitomantia, Hydromātia, Gyromantia, Sternomantia, Aleuromantia, Geomantia, Astragalomantia, Alectromantia, Crithomantia, Tyromantia, Coscinomantia, Pyromantia, Aeromantia, Chiromantia.

- Rationalis Philosophiæ species sunt quinque
  - Grammatica, quæ indicat,
  - Historica, quæ narrat,
  - Dialectica, quæ demonstrat,
  - Rhetorica, quæ suadet,
  - Poetica, quæ oblectat.

- Grammatica est aut
  - Methodica in
    - Loquendo
    - Scribendo
      - Quarum vitia
        - Rusticitas.
        - Scribiligo.
  - Historica in
    - Legendo
    - Enarrando
    - Interpretando
  - Mixta in iudicādo, vnde & Critice proprie dicta

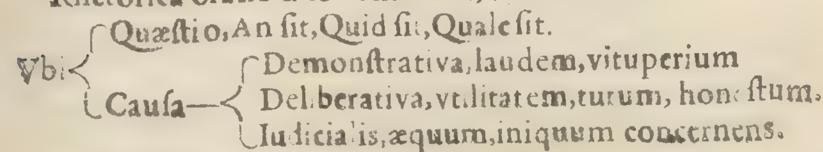
Historia narrat aut
- Fabulas gratia
  - Voluptatis.
  - Adhortationis
    - Fictas: vt Aesopi.
    - Veras: vt Poetarum.
- Ad fidem, quorum elementa
  - Res.
  - Personæ.
  - Causæ.
  - Loca. Vnde Geographia.
  - Modus.
  - Tempus. Vnde Chronice.
  - Materia.
  - Instrumentum.

Dialectica demonstrat in
- Loquendo
- Eloquendo
- Proloquendo
- Iudicando

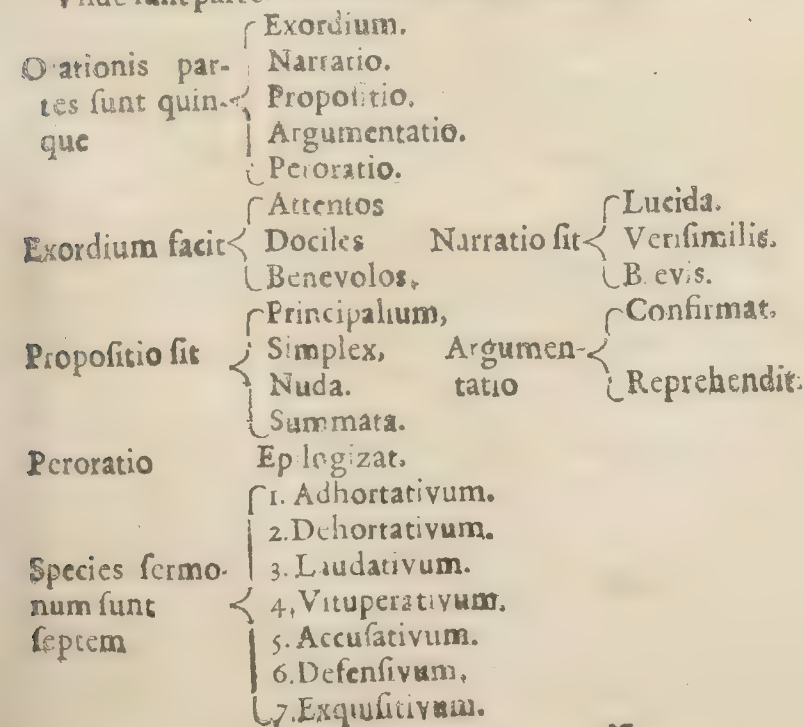
docet
- Rectè nominibus vti.
- Subiectam orationis sententiam.
- Differentiam proloquiorum.
- Refellendi rationem.

Rhetorica oratio duo considerat, Vbi & Vnde.

Vbi
- Quæstio, An sit, Quid sit, Quale sit.
- Causa
  - Demonstrativa, laudem, vituperium
  - Deliberativa, vtilitatem, turum, honestum,
  - Iudicialis, æquum, iniquum concernens.

Vnde sunt partes Orationis & officii oratoris,

Orationis partes sunt quinque
- Exordium.
- Narratio.
- Propositio.
- Argumentatio.
- Peroratio.

Exordium facit
- Attentos
- Dociles
- Benevolos.

Narratio sit
- Lucida.
- Verisimilis.
- Brevis.

Propositio sit
- Principalium,
- Simplex,
- Nuda.
- Summata.

Argumentatio
- Confirmat,
- Reprehendit.

Peroratio Epilogizat.

Species sermonum sunt septem
- 1. Adhortativum.
- 2. Dehortativum.
- 3. Laudativum.
- 4. Vituperativum.
- 5. Accusativum.
- 6. Defensivum,
- 7. Exquisitivum.

- Partes officii Oratoris sunt quinque
  - 1. Inventio.
  - 2. Dispositio.
  - 3. Elocutio.
  - 4. Memoria.
  - 5. Pronunciatio seu Actio.

- Inventio
  - Quæstionum: An, Quid, Quale.
  - Causæ.
  - Ductus.
  - Eorum quibus fieri possit fides.

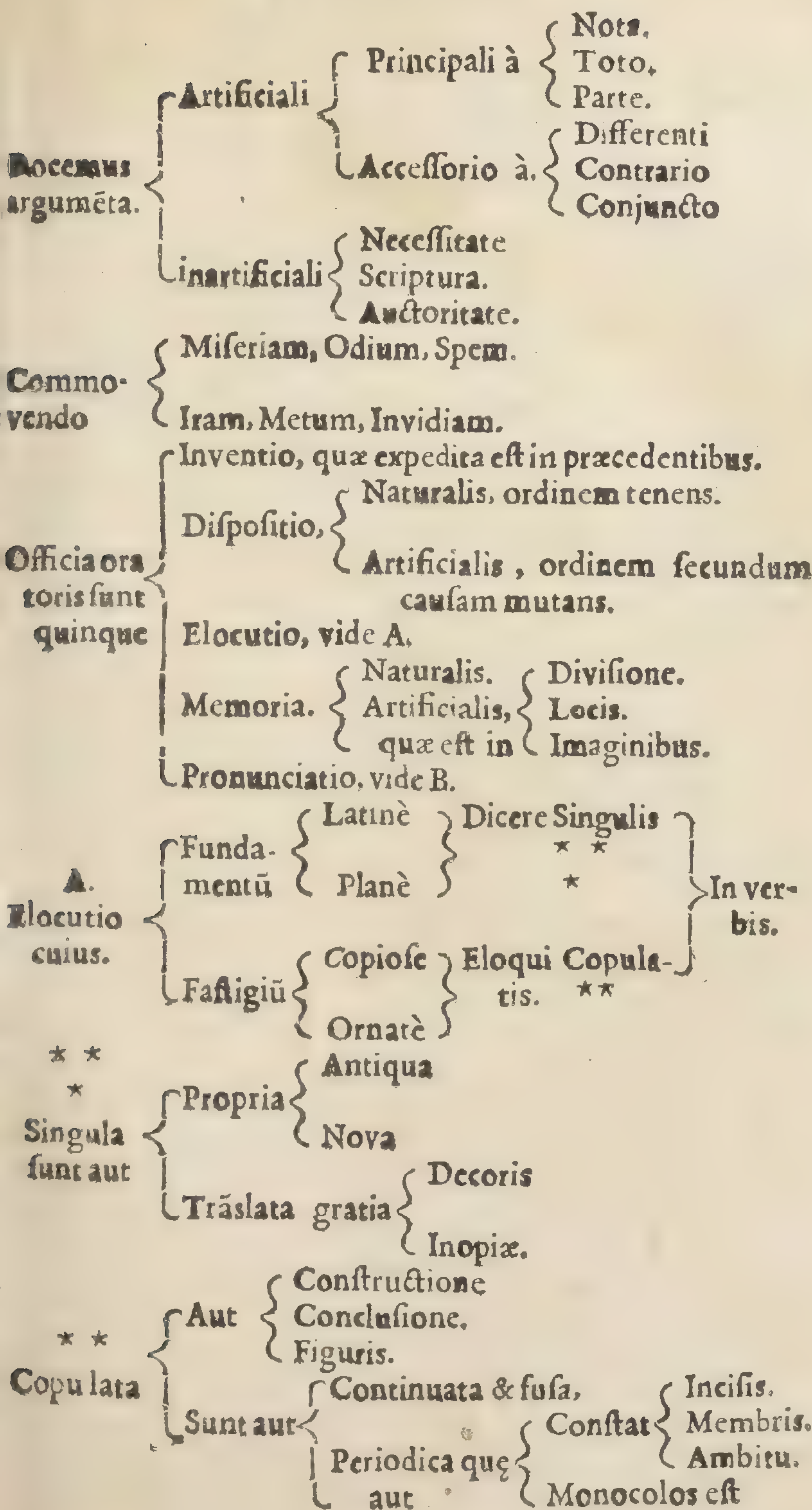
- Causæ
  - Genus
    - 1.
      - Demonstrativum.
      - Deliberativum.
      - Iudiciale.
    - 2.
      - Sermocinativum, dialogismus.
      - Concionale.
      - Forense.
    - 3.
      - Honestum.
      - Admirabile.
      - Humile.
      - Anceps.
      - Obscurum.
  - Natura
    - Simplex.
    - Multiplex.

- Ductus
  - Ex consilio nascens.
  - Simplex.
  - Figuratus.
  - Mixtus.
  - Subtilis.
  - Obliquus.

- Fides fit
  - Conciliando, in Princip.
  - Docendo, in Narratione.
  - Commovendo, in Peroratione.

- Conciliamus ex
  - Persona.
    - Auditorum.
    - Nostra.
    - Adversarii.
  - Re.
    - Honesta.
    - Vtili.

Docemus

- Docemus argumēta.
  - Artificiali
    - Principali à
      - Nota.
      - Toto.
      - Parte.
    - Accessorio à.
      - Differenti
      - Contrario
      - Conjuncto
  - inartificiali
    - Necessitate
    - Scriptura.
    - Auctoritate.
- Commovendo
  - Miseriam, Odium, Spem.
  - Iram, Metum, Invidiam.
- Officia oratoris sunt quinque
  - Inventio, quæ expedita est in præcedentibus.
  - Dispositio,
    - Naturalis, ordinem tenens.
    - Artificialis, ordinem secundum causam mutans.
  - Elocutio, vide A.
  - Memoria.
    - Naturalis.
    - Artificialis, quæ est in
      - Divisione.
      - Locis.
      - Imaginibus.
  - Pronunciatio, vide B.
- A. Elocutio cuius.
  - Fundamentū
    - Latinè
    - Planè
    - Dicere Singulis * * *
  - Fastigiū
    - Copiose
    - Ornatè
    - Eloqui Copulatis. **
  - In verbis.
- * * * Singula sunt aut
  - Propria
    - Antiqua
    - Nova
  - Trāslata gratia
    - Decoris
    - Inopiæ.
- * * Copu lata
  - Aut
    - Constructione
    - Conclusione.
    - Figuris.
  - Sunt aut
    - Continuata & fusa.
    - Periodica quę aut
      - Constat
        - Incisis.
        - Membris.
        - Ambitu.
      - Monocolos est

B. Pronunciatio
- Voce
- Vultu
- Gestu.
- Cultu
- Habitu.

In legendo Demosthene magna pars Demosthenis abest.

Finitimus oratori poeta est iuxta sententiã Ciceronis. Sunt autem sex genera poetarũ passim vulgata satis apud authores.

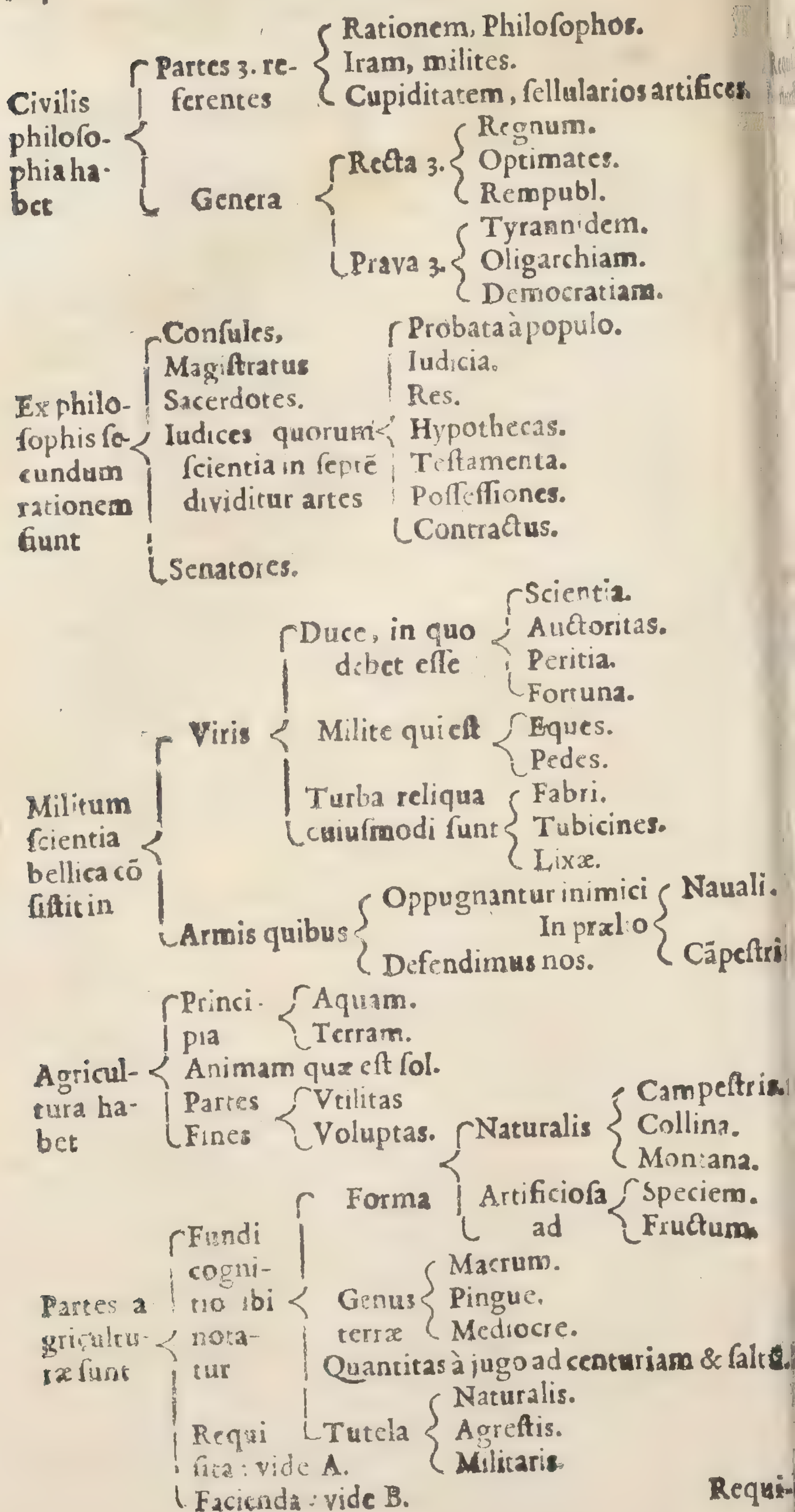
Actualis philosophia triplex est.
- Dispensatiua.
- Moralis
- Ciuilis

Dispensativa est
- 1.
  - Domini
  - Mariti.
  - Patris.
  - In quærendo: servando: adornando: vsu.
- 2.
  - Regia
  - Satrapica
  - Ciuilis
  - Idiotica.

Moralis consistit in
- 1. Fine felicitate, scilicet politica quæ bonum est ἀνθρωπικὸν
- 2. Mediis iis quibus finem hunc assequimur. Cuiusmodi sunt
  - Virtutes. Vide literam A.
  - Animi quædam affectiones
    - 1. Ad virtutem colẽdam pertinens Amicitia.
      - 1. Adulatio.
      - 2. Inimicitia.
    - 2. Virtutũ simulacrũ gerentes
      - 1. Verecundia
        - 1. Pudor rusticus.
        - 2. Impudentia.
      - 2. Continentia
        - 1. ἀναισθησία.
        - 2. Incontinentia.
      - 3. Patientia
        - 1. ἀναισθησία.
        - 2. Mollities.
      - 4. Nemesis indignatio
        - 1. ἐπιχαιρεκακία
        - 2. ἀκηδία
        - 3. Inuidia

A. virtu-

- A. Virtutes
  - 1. Vulgo quoq; parabiles
    - 1. Definitio, cuius partes sunt
      - 1. Genus. Quod est aut
        - 1. Affectus.
        - 2. Potestas.
        - 3. Habitus.
      - 2. Differentiæ quædam cuiusmodi est quod habitus est
        - 1. Electionis autem
          - Pars est Principium est
            - 1. Ratio
            - 2. Appetitus sub quo
              - Cupiditas.
              - Furor.
              - Voluntas.
          - 1. Consultatio.
          - 2. Arbitrium.
        - 2. In mediocritate versans cui ad versantur
          - 1. Excessus.
          - 2. Defectus.
    - 2. Species: sunt enim aliæ
      - Ethicæ
        - 1 Fortitudo
          - 1. Audacia.
          - 2. Timiditas.
        - 2. Temp.
          - 1. Intemperantia.
          - 2. Stupiditas.
        - 3. Liberalitas
          - 1. Prodigalitas.
          - 2. Illiberalitas.
        - 4. Magnificentia.
          - 1. Profusa largitio.
          - 2. Modicitas tenuitas.
        - 5. Magnanimitas
          - 1. Animi elatio.
          - 2. Animi demissio.
        - 6. Honestas
          - 1. Ambitio.
          - 2. Honorum contemptus.
        - 7. mãsuetudo
          - 1. Iracundia.
          - 2. Lenitudo.
        - 8. Candor animi
          - 1. Arrogantia.
          - 2. Dissimulatio.
        - 9. Vrbanitas
          - 1. Scurrilitas.
          - 2. Rusticitas.
        - 10. Humanitas
          - 1. Obsequium nimium.
          - 2. Inhumanitas.
        - 11. Iustitia
          - 1. Rigiditas.
          - 2. Iniustitia.
      - Dianoëtica.
        - 12. Prudentia
          - 1. Versutia.
          - 2. Imprudentia immanitas.
  - 2. Heroicæ: quibus adversa est θηριότης

- Civilis philosophia habet
  - Partes 3. referentes
    - Rationem, Philosophos.
    - Iram, milites.
    - Cupiditatem, sellularios artifices.
  - Genera
    - Recta 3.
      - Regnum.
      - Optimates.
      - Rempubl.
    - Prava 3.
      - Tyrannidem.
      - Oligarchiam.
      - Democratiam.

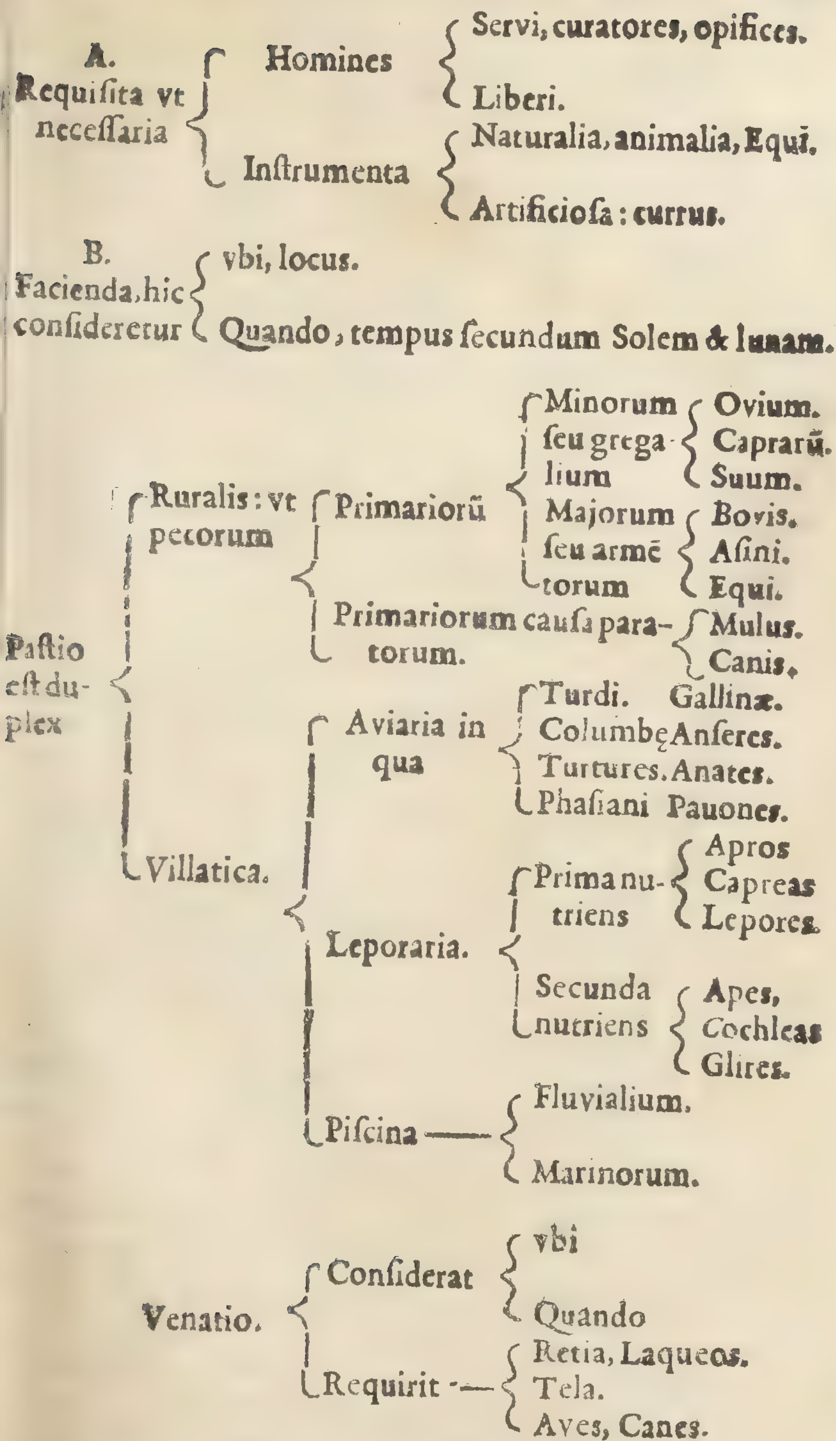
- Ex philosophis secundum rationem fiunt
  - Consules,
  - Magistratus
  - Sacerdotes.
  - Iudices quorum scientia in septē dividitur artes
    - Probata à populo.
    - Iudicia.
    - Res.
    - Hypothecas.
    - Testamenta.
    - Possessiones.
    - Contractus.
  - Senatores.

- Militum scientia bellica cōsistit in
  - Viris
    - Duce, in quo debet esse
      - Scientia.
      - Auctoritas.
      - Peritia.
      - Fortuna.
    - Milite qui est
      - Eques.
      - Pedes.
    - Turba reliqua cuiusmodi sunt
      - Fabri.
      - Tubicines.
      - Lixæ.
  - Armis quibus
    - Oppugnantur inimici In prælio
      - Nauali.
      - Cāpestri
    - Defendimus nos.

- Agricultura habet
  - Principia
    - Aquam.
    - Terram.
  - Animam quæ est sol.
  - Partes
  - Fines
    - Vtilitas
    - Voluptas.

- Partes agriculturæ sunt
  - Fundi cognitio ibi notatur
    - Forma
      - Naturalis
        - Campestris.
        - Collina.
        - Montana.
      - Artificiosa ad
        - Speciem.
        - Fructum.
    - Genus terræ
      - Macrum.
      - Pingue.
      - Mediocre.
    - Quantitas à jugo ad centuriam & saltū.
    - Tutela
      - Naturalis.
      - Agrestis.
      - Militaris.
  - Requisita: vide A.
  - Facienda: vide B.

Requi-

Lege Xenophontem & eius præcepta de Venatione & Hyppolytum, & Oppianum.

Dispositio

- Architectura cuius sunt duo officia.
  - Dispositio est apta rerum collocatio.
    - Ichnographia circini & regulæ vsus in plano (tantum lateris operis futuri.
    - Orthographia imago depicta unius.
    - Scenographia integri operis tantum non viua delineatio.
  - Ordinatio est membrorū operis cōmoda proportionatio.
    - Eurythmia est venusta species, cōmodusque in compositionibus membrorum adspectus.
    - Symmetria commensuratio partium ad basim.
    - Decor emendatus totius operis aspectus.
    - Distributio: cōmoda loci dispensatio ad omnium.
      - Vtilitatē.
      - Firmitatē.
      - Venustatē

Lege Vitruuium de architectura, ut & Bapt. Albert.

- Graphica cuius sunt.
  - Dimensio
    - Hexapeda
      - Pes.
      - Vnciola
      - Minuta.
    - Norma
      - Stans.
      - Basis.
  - Finitio per organū cuius partes sunt
    - Horizon
    - Radius
    - Perpendiculum.
    - Quibus colligitur singulorum membrorum relatio ad totā corporis proceritatem &c.

- Theatrica in se habet
  - Scenicos,
  - Gladiatores.
  - Gymnicos
  - Agitatores.

- Scenici sunt
  - Hypocritæ, Comœdi, Tragœdi, Mimi.
  - Thymelici
    - Citharœdi.
    - Citharistæ.
    - Tibicines.
  - Saltatores. Saltatio quadruplex
    - Cordax
    - Sincinis.
    - Emmelia
    - Pyrrhicha.
  - Chironomi.
  - Choragi.

- Gladiatores
  - Retarii.
  - Secutores
  - Thraces
  - Samnites
  - Lanistæ qui erudiunt in his.
  - Hoplomachi,
  - Mirmillones.
  - Aridarii.
  - Probactiones. Equestres
    - Essedarii.
    - Velites.
    - Laquearii.
  - Dimachæri.
  - Orbela.

Gymni-

Gymnici	Stadiodromi	Pugiles	Pancratiastæ
	Dolichodromi	Palæstritæ	Sciomachi
	Diaulodromi	Acrochiristæ	Xystici.
Agitatores	Russati.	Aurati	Desultores.
	Albati.	Lutei.	Auriga.
	Prasini.	Purpurei.	Bigarii.
	Veneti.		
Coquinaria cuiusspecies græce.	Epimeles	Pandectes	Polyteles
	Artoptus	Osprion	Tetrapus
	Cepurica	Tropheres	Thalassa.
	Medicinæ	Adulatrix	

Victui inservientes.

Hamiotæ.	Piscatores	Vrinatores	Cetarii
Macellarii.	Cupedinarii.	Salsamentarii.	Sitonæ.
Dardanarii.	Caupones.	Tabernarii	Hospites.
Stabularii.	Fartores	Condimentarii	Obsonatores.
Vinarii.	Pistores.	Pistrinarii.	Saginarii.
Popinarii.	Biberarii.	Crustularii.	Lactarii.
Pomarii.	Herbarii.	Seplasiarii.	Medicamentarii.
Holitores.	Ficitores	Aquarii. & similes.	

Fabri.

Tignarii.	Cæmentarii.	Materiarii.	Aerarii.
Ferrarii.	Plaustrarii.	Carpentarii.	Vehicularii.
Pegmarii.	Aurifices.	Inauratores.	Bractearii.
Monetales.	Argentarii.	Vascularii.	Musivarii.
Gemmarii.	Dolearii.	Figuli.	Tectores.
Imbricarii.	Carbonarii.	Calcarii.	Laterarii.
Fornacarii.	Lapidarii.	Lapicidæ.	Serrarii.
Tornatores.	Loricarii.	Fibularii.	Vitrearii.
Sulphurarii.	Cultrarii.	Ahenarii.	Caldeatores

Corpori inservientes.

Tonsores.	Balnearii.	Pilicrepi.	Alipili.
Mediastini.	Mangones.	Aliptæ Pædotribæ.	Cinifiones.
Arcularii.	Coronarii.	Cosmetæ.	Funerarii.
Libitinarii.	Designatores.	Præficæ. Propolæ.	Pigmentarii.

Lanam Tractantes.

Lanarii.	Sericarii.	Linteones.	Braccarii.
Fullones.	Textores	Netrices.	Infectores.
Lanipendiæ.	Carminatores	Panicularii.	Sagarii.
Palliones.	Interpolatores.	Funicularii.	Sarcinatores.
Pategiarii.	Flammearii.	Violarii.	Manulearii.
Ræticularii.	Molochinarii.	Pemzonarii.	Limburarii.
Plumarii.	Polymitarii.	Phrygiones.	Caligarii.
Cerdones.	Zonarii.		

Suto-

Sutores { Calcearii, Solearii. Crepidarii. Veteramentarii.

Scripturæ inservientes.

Notarii.	Scriniarii.	Pragmatici.	Calculatores.
Exceptores.	Scribæ.	Librarii.	Bibliopolæ.
Chartularii.	Capsarii.	Cõmentarienses.	Nomenclatores.

Navibus inservientes.

Gubernatores.	Nauarchi.	Naucleri.	Ductores.
Remiges.	Epibatæ.	Navigeri.	Nauicularii.
Proretæ.	Vectores.	Sentinarii.	Naupegi.

Equis & Mulis inservientes.

Stratores.	Stabularii.	Cursores.	Cisiarii.
Muliones.	Agasones.	Proxenetæ.	Equisones.

Rei nummariæ & mercibus inservientes.

Nummularii.	Argentarii.	Collibistæ.	Trapezitæ.
Negociatores.	Mercatores.	Institores.	Propolæ.

Venditioni inservientes.

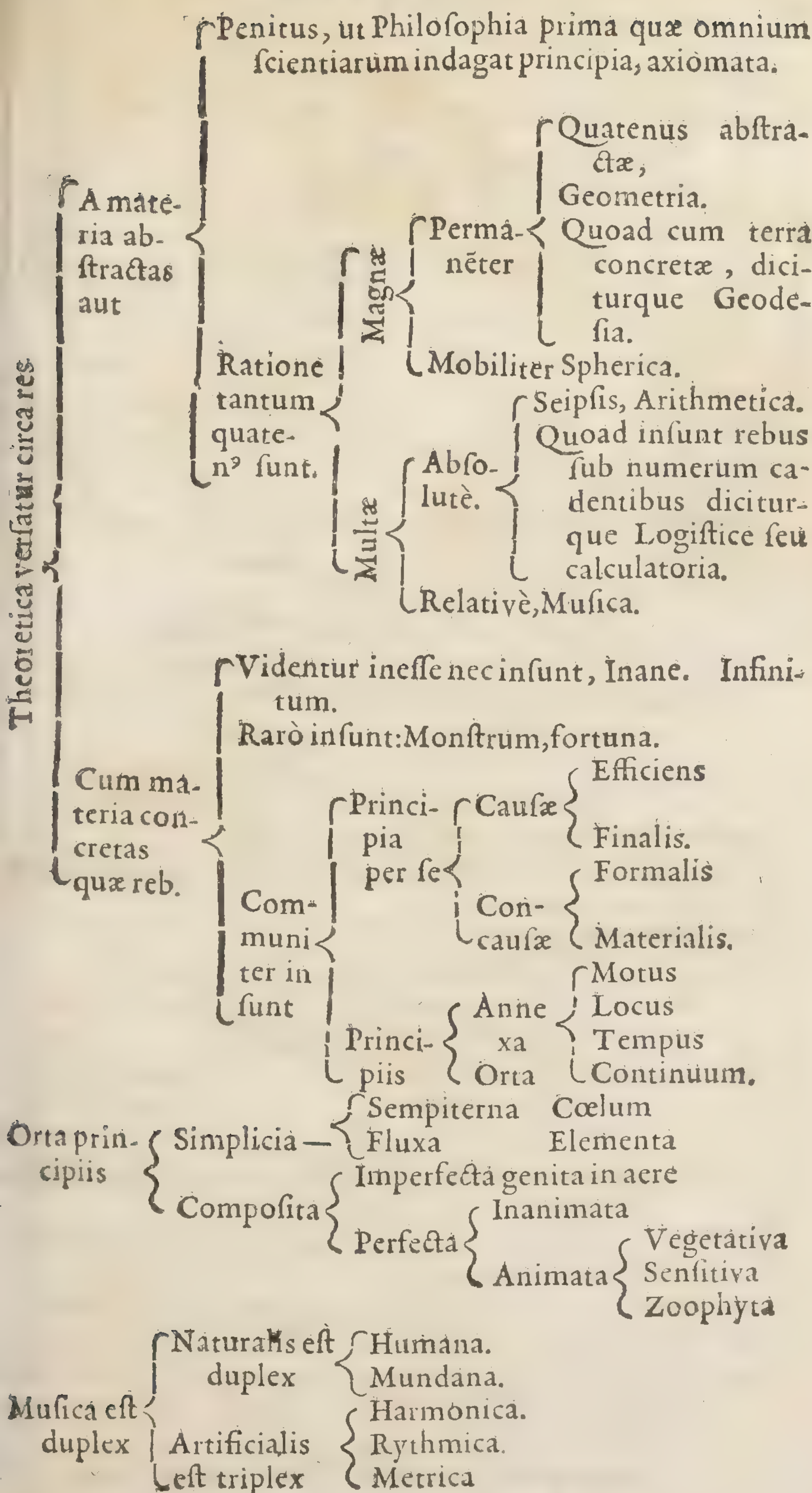
Precones.	Sectores.	Coactores.	Venalitiarii.

Artes 7. Mechanicæ vtiles.
1. Agricultura.
2. Venatio.
3. Navigatio.
4. Lanificium.
5. Fabrica.
6. Architectura.
7. Medicina.

Artifices nugatitii.
- Petauristæ.
- Circulatores.
- Schænobatæ seu Funambuli.
- Neurobatæ.

Speculativa seu theorica est triplex.
- Metaphysica.
- Mathematica.
- Naturalis.

Theo-

Orta principiis
- Simplicia —
  - Sempiterna Cœlum
  - Fluxa Elementa
- Composita
  - Imperfecta genita in aere
  - Perfecta
    - Inanimata
    - Animata
      - Vegetativa
      - Sensitiva
      - Zoophyta

Musica est duplex
- Naturalis est duplex
  - Humana.
  - Mundana.
- Artificialis est triplex
  - Harmonica.
  - Rythmica.
  - Metrica

Musica humana consistit in

- Intellectu, q̃ totidem cõplectitur, quot & diapason concentus.
  - Mentem — Tonus
  - Imaginationẽ — Tonus
  - Cogitationẽ — Semiton.
  - Memoriam — Tonus
  - Opinionem — Tonus
  - Rationem — Semitõ
  - Scientiam. — Tonus.
- Sensu, qui totidẽ cõplectitur q̃t & diapẽte.
  - Visum — Tonus
  - Auditum — Tonus
  - Olfactum — Semitõ
  - Gustum. — Tonus.
- Habitu qui totidẽ complectitur quot & diatessarõ.
  - Augmentum — Tonus
  - Fastigium — Tonus
  - Decremẽtũ. — Semitõ.

Diapason. Diatess. Diapẽte. Diapason. Diapẽte. Diatess. Diapason. Disdiapason.

Generi

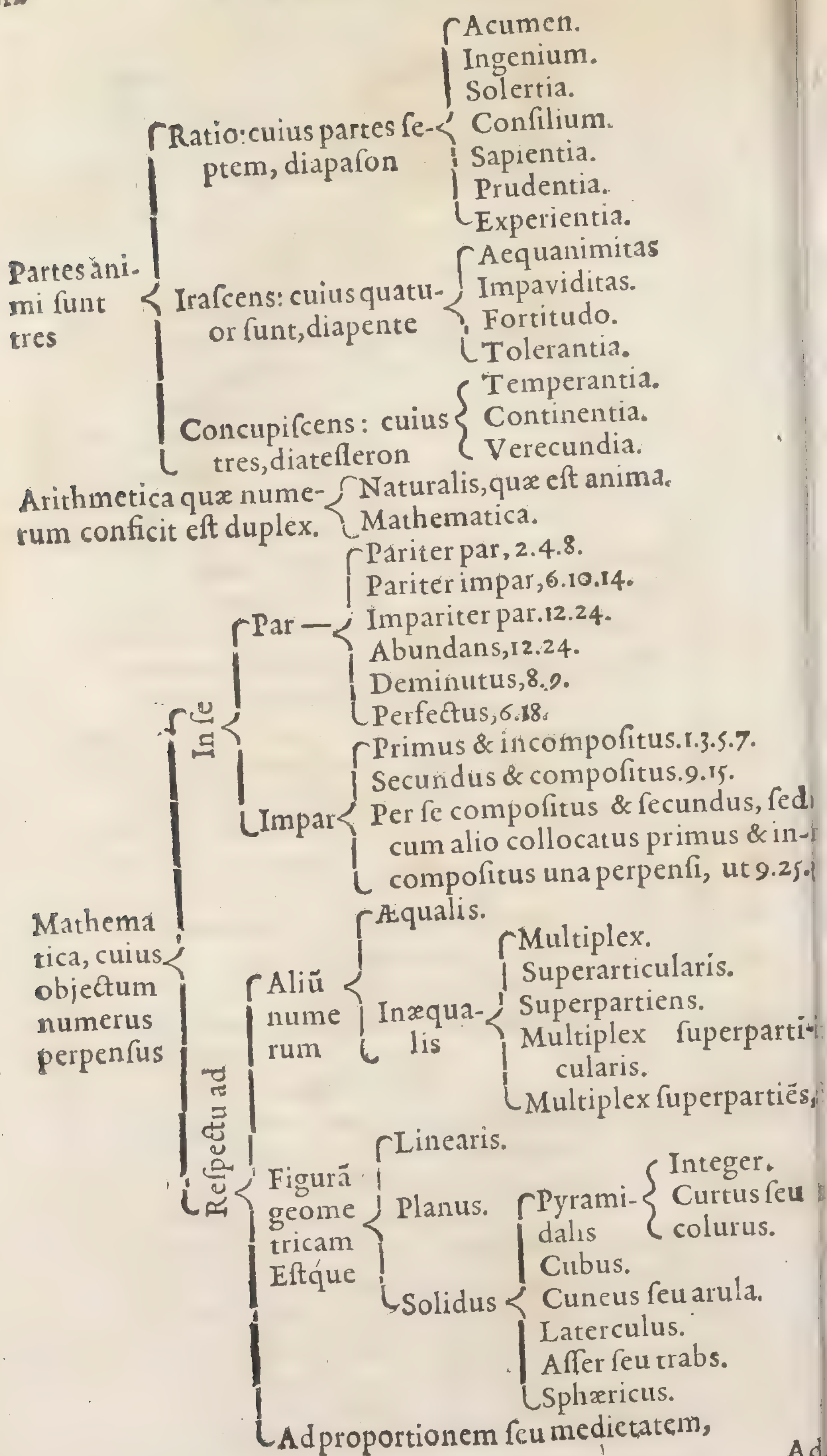
- Enarmonio convenit scientia. — Naturalis, Moralis.
- Diatonico convenit scientia. — Divina, Civilis.
- Chromatico cõvenit. — Mathematica. Oeconomica.

Musica mundana consistit in hoc quod

- Motus diastemate constat phtongi instar.
- Redintegrationes referunt systematum harmonicorum ambitus circulares.
  ambitus circulares.
- Adspectus — Trigonus, Tetragonus, Dodecatemorii, Oppositionis. — Refert — Diapente. Diatessaron, Tonum, Diapason.
- Circulus integer Zodiaci Disdiapason refert concentum.
- Motus quo ad
  - Longitudinẽ. — Orientalis, Occiduus — Comparatur gravissimis. Meridianus confertur acutissimis.
  - Profunditatem. — Mediocris, Tardissimus, Celerrimus. — Comparentur generi — Chromatic. Enarmonio, Diatonico.
  - Latitudinem, comparatur tonis seu tropis.

Artifi-

- Artificialis rursum triplex est
  - Harmonica quæ 7. cõsiderat.
    - Sonorũ potestates
      - Ratione sola.
      - Sensu quæ & propriè canonica dicitur adhibens canonem
        - Monochordum
        - Polychordum.
    - Spatiorum differentias.
    - Systemata indolis initia.
    - Genera tria
      - Enarmonium.
      - Chromaticum.
      - Diatonicum.
    - Tonos 13. Aristoxeni
      - 1. Hypodorium.
      - 2 Hypophrygium gravem.
      - 3. Hypophrygium acutum.
      - 4. Hypolydium gravem.
      - 5. Hypolydium acutum.
      - 6. Dorium.
      - 7. Phrygium gravem.
      - 8 Phrygium acutum.
      - 9. Lydium gravem.
      - 10. Lydium acutum.
      - 11 Mixolydium gravem.
      - 12. Mixolydium acutum.
      - 13. Hypermixolidium
      - 14. Hyperæolum. / 15 Hyperlydiũ — ab recentioribus, additos
    - Commutationes ex præcedentibus.
    - Modulationem cujus partes 3.
      - Assumptio.
      - Mixtio
      - Vsus.
        - ἀγωγὴ
        - πλοκὴ
        - πεντεία
  - Rhythmica.
    - Oritur ex numeris.
      - Connumeratis.
      - Dinumeratis.
      - Complicatis.
      - Sesquatis.
    - Discernitur.
      - Visu / Auditu / Tactu. in: Saltatione. / Cantu. / Venis.
    - Habet partes 5.
      - Tempora.
      - Pedes.
      - Apogen.
      - Mutationes.
      - Rhythmopoeian.
  - Metrica de qua vide in arte versificãdi.

Partes animi sunt tres
Ratio: cuius partes septem, diapason
Acumen.
Ingenium.
Solertia.
Consilium.
Sapientia.
Prudentia.
Experientia.
Irascens: cuius quatuor sunt, diapente
Aequanimitas
Impaviditas.
Fortitudo.
Tolerantia.
Concupiscens: cuius tres, diatesseron
Temperantia.
Continentia.
Verecundia.
Arithmetica quæ numerum conficit est duplex.
Naturalis, quæ est anima.
Mathematica.
Mathematica, cuius objectum numerus perpensus
In se
Par
Pariter par, 2.4.8.
Pariter impar, 6.10.14.
Impariter par. 12.24.
Abundans, 12.24.
Deminutus, 8.9.
Perfectus, 6.18.
Impar
Primus & incompositus. 1.3.5.7.
Secundus & compositus. 9.15.
Per se compositus & secundus, sed
cum alio collocatus primus & in-
compositus una perpensi, ut 9.25.
Respectu ad
Aliū numerum
Æqualis.
Inæqualis
Multiplex.
Superarticularis.
Superpartiens.
Multiplex superparti-
cularis.
Multiplex superpartiēs,
Figurā geometricam Estque
Linearis.
Planus.
Solidus
Pyramidalis
Integer.
Curtus seu colurus.
Cubus.
Cuneus seu arula.
Laterculus.
Asser seu trabs.
Sphæricus.
Ad proportionem seu medietatem,

Ad

Ad proportionem in terminis
- Duobus, quæ Græcis proprie ratio dicitur.
- Tribus, vt minimũ quæ analogia, quæ priſcis mathematicis triplex fuit
  - Arithmetica.
  - Geometria.
  - Muſica.

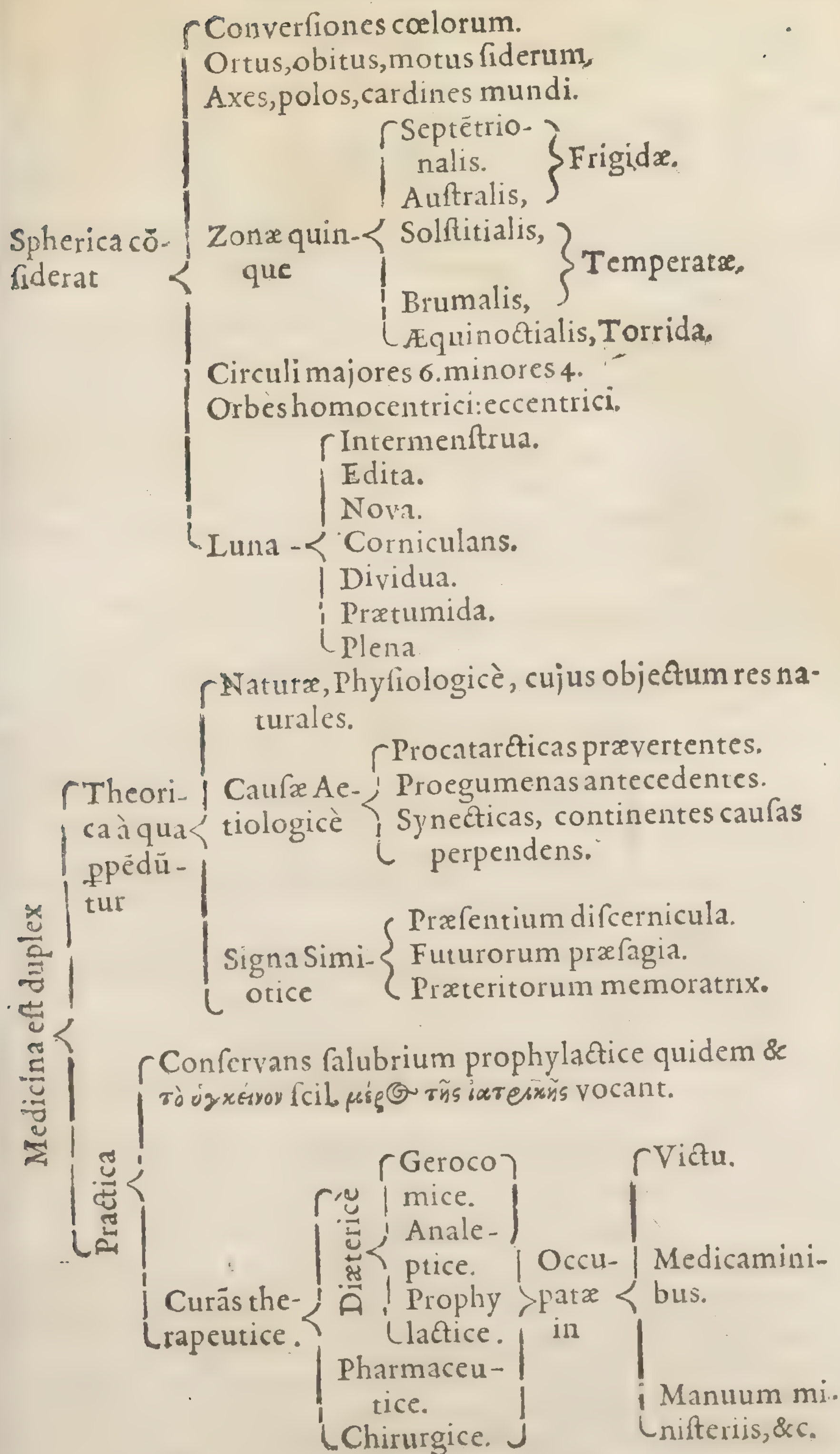
In geometria conſideratur
- Punctum à quo linea oritur.
- Linea
  - Circularis omnium prima.
  - Recta
    - Iacens — Baſis
    - Erecta — Kathetus
    - Conjungens — Hypotenuſa.
    - Diameter — Diagonus.
  - Regularis
    - Conica
      - Ellipſis.
      - Hyperbole.
      - Parabole.
    - Helix, Spiralis — de qua Archimedes.
    - Quadrans ſeu tetragonizuſa.
    - Conchiformi.
  - Irregularis de qua parum mathematici.
- Angulus
  - Planus
    - Intrinſecus: extrinſecus.
    - Egrediens.
    - Contingentiæ.
    - Incidentiæ.
    - Rectus.
    - Acutus.
    - Obtuſus.
  - Solidus qui ex tribus ſuperioribus angulis cõſtituitur ad minimum.
- Figura
  - Plana, vide poſtea.
  - Solida, nimis altæ ſpeculationis ex qua multa demonſtrantur myſteria.

- Figura plana triplex est
  - Circularis.
  - Rectilinea.
  - Mixta: quæ relinquitur perfectis.

- Circularis in qua
  - Peripheria: Diameter: Semicirculus.
  - Chorda quæ est minor semidiametro in impares arcus recto circulo.
  - Sinus rectus dimidium chordæ arcus duplatæ.
  - Sinus versus pars semidiametri super mediam chordam.
  - Kardaga arcus quindecim graduum.

- Rectilinea
  - Egredientium circulorum
    - Primi / Secūdi / Tertij — Ordinis, ubi latera egrediuntur — Semel / Bis / Ter — pen. / hep. / nona.
      - Primi — Semel — pen.
      - Secūdi — Bis — hep.
      - Tertij — Ter — nona.
  - Simplex ex parte
    - Trium
      - Laterū
        - Isosceles — Laterū æqualium — Duorum.
        - Scalena — Laterū æqualium — Nullorum.
        - Isopleurus. — Laterū æqualium — Omnium.
      - Angulorum
        - Orthogonius unius recti.
        - Amplygonius, unius obtusi.
        - Oxigonius, omnium acutorum.
    - Quatuor anguli ex parte
      - Laterum vel angulorum, ut supra.
      - Laterū
        - Æquè distantium, parcllogramnium.
        - Inæqualiter distantium, penthagonum, hexagonum, &c.

- Astrologia
  - Spherica.
  - Genethliaca quæ & propriè Astrologia hodie dicitur.

Sphericā cō-
ſiderat
Converſiones cœlorum.
Ortus, obitus, motus ſiderum,
Axes, polos, cardines mundi.
Zonæ quin-
que
Septētrio-
nalis.
Auſtralis,
Frigidæ.
Solſtitialis,
Brumalis,
Temperatæ,
Æquinoctialis, Torrida,
Circuli majores 6. minores 4.
Orbes homocentrici: eccentrici.
Luna
Intermenſtrua.
Edita.
Nova.
Corniculans.
Dividua.
Prætumida.
Plena
Medicina eſt duplex
Theori-
ca à qua
ꝓpēdū-
tur
Naturæ, Phyſiologicè, cujus objectum res na-
turales.
Cauſæ Ae-
tiologicè
Procatarcticas prævertentes.
Proegumenas antecedentes.
Synecticas, continentes cauſas
perpendens.
Signa Simi-
otice
Præſentium diſcernicula.
Futurorum præſagia.
Præteritorum memoratrix.
Practica
Conſervans ſalubrium prophylactice quidem &
τὸ ὑγιεινὸν ſcil. μέρος τῆς ἰατρικῆς vocant.
Curās the-
rapeutice.
Diæterice
Geroco
mice.
Anale-
ptice.
Prophy
lactice.
Pharmaceu-
tice.
Chirurgice.
Occu-
patæ
in
Victu.
Medicamini-
bus.
Manuum mi-
niſteriis, &c.

PARS RHETORICES SECVNDA de Applicatione.

Locus de mẽdo suspectus.

ESt apud Vitruvium lib. 2. ab initio exemplum de Dinocrate Architecto pulchrum valde, cuius applicationem nota ad hominem frugi, de inventione gemina: quasi mater partum edat & non habeat quo alat. Simile de Aristippo apud Laertium quære de ejus naufragio.

Professio Sophistarum seu oratorũ, seu obiectum in quo versantur.

Oratoris est ex tempore posse dicere de quacunq; re sibi proposita. Primus autem Gorgias Leontius de omni re mundi ausus est disserere, dixitque oratoris materiam esse totum mundum: huic ob eloquentiam stâtua aurea erecta est Delphis. Aristoteles autem & quem imitatus est Cicero ad Herennium dicit oratorem versari circa. 3. genera causarum. Demonstrativum, deliberativum, judiciale, & ad omnia illa genera causarum habent se subjecta tanquam materia.

2. Obiectũ proprius. *3. Dicẽdi genera.*

Prædicata Respectiva Quæstiones	Applicantur generi	Demonstrativo. Deliberativo, Iudiciali.

Quot sunt oratores, tot sunt genera dicendi Cic.

Instrumẽta oratoria.

Oratoris instrumenta sunt:

- Inventio, est rerum, quæ causam probabilem reddunt: hinc sylvam verborum & rerum debemus nobis comparare.
- Dispositio est ordo rerum. Et hoc est præcipuum oratoris.
- Elocutio est accommodatio verborum idonea.
- Memoria, quam duo firmant, ut Aristotel. ait, Positio sub ordine, & frequens meditatio.
- Pronunciatio, quæ inest secundum naturam diversimodè.

I. GENVS DEMONSTRATIVVM.

Finis.

In genere demonstrativo finis est laus vel vituperium: & ubi de omnibus rebus dicere volumus, & Gorgianam illam oratoriam sectari, patet nobis campus latissimus in genere demonstrativo. Laus verò & vituperatio tribus rebus comparantur: videlicet ex rebus Animi, Corporis, Externis. Nunc ergo mollius & usitatius prædicata illa applicare oportet, ne semper illis terminis utamur: oportet enim cautè dissimulare artificium, in quo est haud parum de artificio.

Media. Occultatio artis.

Bonitas

bonitas { Animi, est vsus mentis, acuties ingenij, memoriæ, &c.
Corporis, est pulchritudo, sanitas, mundities.
Externa, divitiarum, quas per * essentiam bona dicimus. }

Loci aludis personarũ.

* *Natura. Stoici adiaphora vocant.*

Quæcunque sunt animi, habent potiorem laudationem & vituperationem quam omnia ea, quæ sunt corporis aut externa. Laudantur & vituperantur per respectum ad res animi: vituperamus ergo per contraria bonitati, vt sunt abusus ingenij, deformitas & paupertas, quæ mala dicimus: quanquam nihil adeo malum, quod non laudari certo modo possit, & contrà de bono.

Magnitudo { Animi, est magnanimitas: & pusillanimitas, audacia.
Corporis, est proceritas & crassitudo, venter S. Thomæ.
Externa, est latifundia & magna imperia possidere. }

Et possumus etiam per illarum contraria aliquem laudare vel vituperare, vt si quis laudetur corpore parvus, & corpore robustior: qui possidet parvum prædium eo contentus, vt * Tellus atheum.

Duratio { Animi; est constantia: vt durate & vosmet rebus servate secundis.
Corporis, est vitæ longævitas, & interim multis profuisse.
Externa, est nobilitas, quæ est antiquæ divitiæ. }

**Fort. Telephus.*

Et per illarum contraria, laudamus vel vituperamus secundum oportunitatem propositi nostri: vt brevitas vitæ in laudem trahitur, tanquam mundus non esset dignus, vt hoc homine frueretur: & nonus homo qui non ex sanguine suam nobilitatem duxit, Cicero.

Potestas { Animi, est libertas arbitrij. Hinc Cicero libertas est potestas vivendi, vt velis: & sic dicimus, quod pupulli sunt in potestate aliena: hinc laus & vituperatio Ecclesiastici. 13 potuit transgredi, & non est transgressus.
Corporis, est cælibatus: & qui agit vitam cælibem, dicitur habere potestatem corporum, ut contra, ad Corinth. Mulier non habet potestatem corporis sui sed vir, hic nota conjugium.
Externa, est mperium, vti tyrannide: vt Dionysij, per semper imperavit & regno & scholis. }

Sapientia quæ dicitur cognitio.
- Animi, eſt mediocritas quæ non facit homines ſapere pluſquam oportet : & ſic dicit Hora. ſumite materiam viris, qui ſcribitis, æquam viribus.
- Corporis, eſt ea quæ facit hominem cognoſcere illa quæ ſunt corporis. & ſic vituperamus Narciſſum & ſui admiratores.
- Externa quæ facit hominem eſſe frugi: videlicet vt ſecum expendat & cenſus ſuos & quamtum habeat : hac cognitione caret prodigus, & eam nimis habet avarus.

Voluntas
- Animi, eſt deſiderium boni : in lege domini voluntas ejus.
- Corporis eſt libido, id eſt, corruptus quidam animi affectus.
- Externa, eſt obedientia aut morigeratio.

Et voluntas impropriè attribuitur corpori ſeu rebus externis : tamen vt ad Rom. Apoſtolus inquit. Habeo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis, meæ, videtur hic tetigiſſe voluntatem corporis. Et dicimus ſervum habere voluntatem externam, cum vult quod dominus vult.

Virtus
- Animi, eſt fortitudo præcipua: & inde aliæ virtutes
- Corporis, eſt robur, vires : hic nota * citharœdum robuſtum.
- Externa, ſunt Copiæ, Claſſes, Exercitus.

*Athletā.

Veritas
- Animi, eſt adæquatio rei intellectæ ad intellectum.
- Corporis, eſt naturalis & ſimplex non fucata diſpoſitio corporum. Moyſes conceſſit mulieribus fucum.
- Externa, eſt operationis cui contraria eſt hypocriſis : vt Matth. 23. Similes eſtis ſepulchris dealbatis.

Gloria
- Animi eſt tranquillitas mentis, huic contrariæ ſunt perturbationes & furiæ : de hac gloria Epicurei fuerunt : & Apoſtolus, Gloria noſtra, hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ.
- Corporis eſt requies corporis non ignava, ſed qualem aſſecutus eſt Mecœnas, & aſſequuntur milites emeriti. Contrarium huic eſt ſaxum Siſypheum.
- Externa, eſt fama qualem Livius aſſecutus eſt.

DE

De* respectivis in genere demonstratiuo personali versatur Putarchus de vitis, vbi confert Romanos Græcis. Et est valde genus vberrimum ad dicendum, præsertim ad laudandum: vbi enim confertur pulchrum pulchro, & ostenditur vnum pulchrius, comparando ita res ad invicem duplicatur semper oratio. Sed tamen ne vtamur arte nimis aperta cavendum est.

** Parallela ipse vocat.*

Cautio.

Differentia, discrimen, distantia, intercapedo, discerniculum, interesse.

Differetia.

Concordia, amicitia, Symbolum, similia, vinculum naturæ.

Oppositio, contrarietas, distantia maxima, lis extrema.

Hoc nota, vt in comparandis vivis & mortuis, parcius laudentur viventes. Laudatio enim licentior in mortuis: quæ nescio quid invidiæ & suspicionis habet in vivis, si non adhibeatur modus.

Differentia, concordia, Contrarietas.
- Animi, inter homines sunt infinitæ quot homines tot sensus: exemplum apud Salustium in Catili. de Cæsare & Catone.
- Corporis, ex harmonia compositionis, & sic dicimus similem Christum Iacobo, Severum Neroni, nota numismata.
- Externa, & sic dicimus de rebus cõparando eas per divitias, fama, gloria, nomine.

A nomine locus laudativus, aut per interpretationem nominis, vt dicimus Iacobus, id est, supplantator, & alia plura vt scis: aut per similitudinẽ, *, vt Augustinus auxit remp. litterarum & ecclesiæ, vt Augustus Romanam.

**Vt Augustus rempu. auxit Romanã: ita litterarum & Ecclesiã Augustinus.*

Clementia & severitas differentia sunt non contraria, quia virtutes inter se contrariæ non sunt sententia Stoicorum: Cæsar, Cato.

Principium
- Animi est indoles bona vel mala, qualis erat Catonis adhuc puelli volentis interficere Syllam, & rempub. liberare, & S. Ioann. Baptistæ, qui teneris annis aufugit à patre in desertum, & plura alia.
- Corporis, parentes, alimentum, nutrices, & ipsa educatio, quamvis illa sæpius etiam inter externa numeretur.
- Externarum, & sic dicimus de inventoribus artium & fundatoribus studiorum, & principia boni vel mali, aut etiam si quis dives, vnde sumpserint divitiæ ejus principium, aut ab hæreditate, aut industria, studio. Plinus. 7. lib. fecit caput de inventoribus artium.

Medi-

Medium —
- Animi, ſunt præceptores boni vel mali. Ariſtot, Alexandro fuit medium ad tantas virtutes aſſequendas.
- Corporis, & ſic ingluvies eſt medium, quo devenitur ad craſſitudinem, Iejunium ad gracilitatem, exercitium ad agilitatem.
- Externum, & ſic dicimus pecunias eſſe medium, per quod devenitur ad magiſtrat⁹ ac honores.

Conſummatiſſimam laudem habet finis, exemplo Crœſi & Solonis. Hiſtoriam nota apud Auſonium de ſeptem ſapientibus, &c. Extrema dies judicat de omnibus. Plin.

Finis —
- Animi, an computatus inter ſanctos, an deſperaverit.
- Corporis, an dignus ſepultura, an rota, vel laqueo periit.
- Externorum, an bona ludo amiſerit, an genus finem in eo habuerit · vt gentis ſuæ finis fuit Nero, Tarquinius finis Regum Romanorum.

Eſt genus laudativum, quod ſimpliciter vnius rei abſque reſpectu eſt adhuc aliud reſpectivum, vbi conſideratur natus, minus, æqualis, æquali ordine & modo: vt differentiæ, concordiæ, & contrarietatis.

Majoritas, æqualitas, minoritas.
- Animi, inter virtutes, ſcientias, ingenia.
- Corporis, inter pulchritudinem, robora vires.
- Externorum, inter divitias, nobilitates, favores.

III. *Genus Iudiciale.*

De quæſtionibus, illi termini accommodantur generi judiciali. Genus autem judiciale, vt Cicero ait, eſt quod poſitum in controverſia, &c. Et habet tres conſtitutiones. Hic nota quid ſit conſtitutio apud Ciceronem & Quintilianum.

3. Status.

Conſtitutio
- Conicctura
- Legitima
- Iuredicialis

cui applicatur quęſtio.
- Vtrum, vel an.
- Quid eſt, & de quo eſt.
- Quare, Finalis.

Et aliæ quæſtiones accidentales applicantur magis ad judiciale in conſtitutione conjecturali, vt factum eſt furtum.

Quantum, de hoſpite craſſo, & ſuſpecto, quod iverit per feneſtram.

Quale, de occiſo veneno, livor in corde.

Vbi

Vbi, videlicet consideratur dignitas, vicinitas, amplitudo loci.

Quando, considerantur tempora, ætates, partes anni, dies.

Quomodo & cum quo, discurremus per instrumentativum, an ferro, veneno.

Vtrum, quidem De quo Quare Quantum Quale Quando	Applicatur	Bonitati & omnibus aliis cum hoc. Principio accommodatius. Fini primo & principaliter. Magnitudini triplici; vt supra. Instrumentativo per longum & latum. Durationi, de qua vide in terminis.

Cõfirmat & confutat Confirmationis præstantia. Dictum est in prima parte hujus scientiæ, quod ab omnibus subjectis possunt sumi confirmationes & confutationes tripliciter, videlicet authentice, similitudinarie & exemplariter. Et ideo dicimus de confirmationibus & confutationibus principaliter, quia vigor & omne fundamentum & totus succus orationis consistit in aliis.

1. Authentice. Authentice sumuntur igitur ex Deo, angelo, homine: vbi citamus locos, quos aliquis horum dixerit, vt est illud Dei, γνῶθι σεαυτὸν & apud Hermetẽ, audivi bonum dæmonem dicentem mihi, &c. & hominum auctoritas, legum, imperatorũ.

2. Per similitud. Similitudinariè possumus capere ab omnibus subjectis, vt de instrumento, à navi, à lira, ab arcu, ad animam, ab organo. Imaginativo, ab hirundinibus tempore veris ad falsos amicos, de amicitia. Vegetativo, vt homines similes seminibus, quæ ceciderunt super petram. Elementativo, vt terram dicimus nobis ostendere exercitium gratitudinis. Cœlo, vt fluctuat animo velut solis radius in aqua. Aeneas. *Virtutes similitud.* Oportet autem similitudines esse non difficiles, non obscœnas: vt, si diceremus Rempub. castratam, quia privata fuit Scipione: non alienas & impertinentes, sed accommodatas ad nostrum propositum. Et est liber de similitudinibus rerum valde vtilis ad hanc artem, & vidi ego compositiones poetarum excerptas per Pet. Copinum non inutiles huic proposito.

2. Per exempl. Exemplares sumimus ex his, vnde deducimus exempla formicæ, leonis, terræ, alicujus sancti: tum principaliter sumuntur exempla à tribus illis subjectis, à quibus capimus authoritates, videlicet à Deo, angelo & homine, & exemplorum copia sumitur ex historiis sacris.

Laudatio a iatũrerũ Omnia quæ hucusque dicta sunt de personis, possunt similiter applicari ad omnes res mundi, ad omnia subjecta, modo & ratione

ratione seruatis, dummodo illud fiat commodè. Et sic laudamus.

Canem à fidelitate.	Leonem à magnanimitate.
Asinum à stoliditate,	Leporem à timiditate.
Elephantem à docilitate,	Psittacum à pulchritudine.
Pelicanum à solitudine,	Simiam ab imitatione.
Apes ab vtilitate,	Tigrim à pernicitate.

Inesse videtur etiam sensus floribus, qui sequuntur solem. Similiter à rebus corporis possumus laudare omnem rem mũdi secundum suum modum, & debito servato respectu.

Accomodatio praced. pracept. ad genus del.-berativum & iudiciale

Licet oratoribus in vno loco plures afferre comparationes, vt est apud Ciceronem de Oratore locus latus. Sed poetis non licet, & sunt qui arguunt in hoc Flaccum, quod nimias de vna re comperationes fecerit. Omnia, quæ hucusque dicta sunt de genere demonstrativo, alio respectu finis possunt applicari ad genus deliberativum & judiciale. Vulgo placet argumentatio ex tuto, Sapienti placet tamen ex honesto.

Simulatur ars vel per
- Synonyma: vt non vtamur nisi raró illis terminis, sed similibus, vt dictum est.
- Inversionem ordinis & transpositionem, vt non de bonitate in magnitudinem & sic per ordinem.
- Digressiones similitudinem & exemplorum * insinuatas narrationi.

** insertas.*

Lacryma cædri præservat res à putrefactione. Hinc locus est apud Persium. Et cædro digna locutus.

Musæ morientes perdunt suavitatem olei compositionis. Filius honorat patrem & servus timebit dominum suum.

Omne quid proponitur aut est.
- Complexum, vt propositio, omnis sapiens dives Complexa discutimus per rationem incomplexorum, videlicet declarando terminos propositionis.
- Incomplexum vel est
  - Substantia, vt homo, Petrus, & illa declarata sunt in prima parte.
  - Accidens: vt bonitas, justitia.

Exordium

Exordium est principium orationis, quo animus auditoris paratur ad audiendum, & finis exordij est, vt captetur benevolentia ad docilitatem, & ipsum postremum debet cudi in oratione meditata. Sed extemporalia exordia fiant ad imitationem Platonis in dialogis suis.

Exor

Exodium ſumitur vel occaſione
- Temporis vel
  - Sacri.
  - Sereni.
  - Luctuoſi.
- Loci vel —
  - Sacri.
  - Publici.
- Auditorum vel vnius perſonę excellentis dignitatis.
- Rerum propoſitarum, ſi quadrant.
- Perſonæ noſtræ, humiliando ſe excuſando.

Si cauſa fuerit honeſta, tunc præcepto Tullij licet vti, vel non vti exordio, ſed poſſumus accipere ab aliqua auctoritate: vt vbi res eſt humilis, oportet eo magis laborare ad captandam benivolentiam, eo luculentius majora polliceri, vt aucupentur animi auditorum ad docilitatem & attentionem.

Docilitas autem comparatur ſi ſummatim enumeramus, & dividimus orationem & materiam orationis. *Docilitas.*

Narrationes in hoc genere ſunt diverſæ & ſparſæ: nam quædam ſunt comparativæ, aliæ naturales, aliæ principales, aliæ extrinſecæ, aliæ exemplares Sed omnis narratio tunc laudatur, ſi hæc tria habuerit: videlicet ſi eſt brevis, dilucida, veriſimilis. *Narratio.*

Diviſio in hoc genere dicendi ſedato: fit per enumerationem partium orationis, vel per expoſitionem, vt latè Quintilianus & Cicero. *Diviſio.*

Concluſio illa debet efficaciores locos orationis repetere, & breviter ſub quodam epilogo omnia revocare, quæ prius dicta ſunt, ita vt principium revocetur ad finem, & finis ad principium, & ſic eſt finis. *Concluſio.*

Nihil tamen adeo videtur difficile in hoc artificio quam facere exordium, quia non videtur naſci ex terminis artis. Bene concludere adhuc difficilius.

FINIS.

ORATIO EXEMPLARIS.

Vide. Apuleium in florid.

Ocrates ille Philosophorum princeps facilè & pater omnium, adolescentem quendam ingenua & liberali forma præditum intuens, cum is quidem tacitus diutulè astaret: quin, inquit, loquere, age ut te videam o adolescens: scilicet super animo & oratione magis quam specie exteriori judicandum ratus. Atque equidem nũc quoque haud aliter censeo Excellentiam tuam, Doctor Egregie, seu potius omnes vos qui adestis (unus enim pro omnibus locutus est) velle animi ingenioli que mei ex oratione periculum facere. Et equidem tametsi nunc vereor, ut expectationi vestræ parum satisfaciam: tamen quia non est quo possim hoc onus dicendi honestè aversari: in cum enim ultro descendi campum, ut Gorgiano more quacunque de re velletis dicturum spoponderim, ne mihi nunc pedem retro licet referre, quippe galeatum serò duelli pœnitet. Esto igitur, quod mihi Excellentia Tua proposuit, dictionis hujus thema ex media philosophorum ac dialecticorum schola depromptum: Accidentia conferunt magnam partem in eo quid quod est. Et quoniam non brevitate dialectica quin oratorio syrmate propositionem hanc tractare contendimus, primum omnium dispiciamus, sintne accidentia & quid sint: deinde quid sibi velit hoc quod quid est: ac postremò, quomodo magnam partem accidentia in eo quod quid est conferant. Esse accidentia quodam modo sed non similiter tradunt philosophi, id quod accidentis pervulgata dictio declarat: quippe accidens est, quod potest adesse & abesse præter subjecti corruptionem. Nimirum igitur esse accidentium à subjecto dependet ita sanè, ut absque subjecto omnino quidem non sint: cuius ratio est, quia sunt in alio & non quidem ut pars, impossibile est tamen ipsa esse absque eo in quo sunt: commensurantur igitur subjecto, & subjecti numerositate numerantur. Sic nempe hæc albedo & hæc triangularitas sunt, quatenus hoc aut hoc (cui insunt) subjectum permanet: simulque cum eo (ut ita dixerim) adolescunt, & senescunt & intereunt, & locum mutant, & circumscribuntur: & peregrinantur, & sedent, & complicantur. Atque ad hunc quoque modum sæpenumero invicem cedunt, scilicet calore pulso frigus admittitur, & calamitosam paternitatem orbitas excipit, & dulce olim Conjugium tristi viduitate mutatur. Iam verò ex his quæ de accidente dicta sunt, id quod quid

Propositio. *Partitio.*

quid est, quid aut cujusmodi sit, patere arbitror: non semel enim subjecti mentionem fecimus, cui quantum &, ut ita loquar, entitatis ratio propriè convenit: ut quod sunt entitatis robore accidentia sustinet & fulcit atq; sustentat. quippe à substando haud dubium substantiæ nomen deductum est. Et prima quidem substantia, quæ principaliter & maximè substātialiter dicitur. Hoc itaque quod substat ex his quæ ei accidunt persæpè cognoscitur: siquidem substantia intelligibilis est, accidentia ferè sensibilia, quæ sensibus interioribus exterioribusque percipiuntur. Vt autem sensus * nostri sunt intellectus, sic ea quoque quæ sensibus percipiuntur ministerio quodam ad ejus cognitionem * quod intelligibile est quasi manu ducunt. Enimvero ut multiplex est accidentium varietas, sic multiplex quoque ad cognitionnm ejus quod quid est insinuatio. Hanc autem accidentium varietatem novem Philosophi distinxere capitibus, quæ principia seu prædicamenta appellant: mirumque illud est in tanta ipsorum varietate summam ad hoc esse concordiam, & asperrimas rursum inimicitias. Nam, ut verbi gratia; dicamus calor & frigus conveniunt quidem maximè, nā sub eodem sunt genere qualitatis: & maximè quoque discrepant, nam mutuo se expellunt neque invicem compatiuntur. Capitaliusque omnino est inter accidentia principalia seu extrema dissidium. Nam media quanquam utrunque non participant, tamen atrociter invicem non confligunt. Omnino verò ut in præliando quod efficacius est alterum vincit atque expugnat, inque ejus locum succedit, at ubi æquo Marte pugnatur longius est certamen, sic sanè in ijs quæ ex contrarijs composita sunt assidua est belligeratio & lis illa Platonica, donec mixtū solvatur & compositio ea labefactetur. Sunt autem hæc quæ diximus hactenus vulgo quoque Philosophantium notoria: & quæ scholarum omnium (siquidem sentiant) parietes & tabulata percallent. At (si quidem libet altius audire & dignitatibus vestris accommodatius) alia ratione hanc ipsam proportionem pertractemus. Accidentia nunc itaque libet appellare omnia, quæ extra Deum sunt, & quæ Deus non sunt. Solum autem Deum id quod quid est. Atque ne id novè aut nimium dicere videamur, Dei ad Moysem loquentis unum afferatur verbum. Interrogavit Moyses Dominum, Quinam esset & quod haberet nomen, *Ille autem ego* inquit *sum qui sum: sic loquere filiis Israel:* qui est, qui misit me; propterea quòd quid est, bonum hoc esse necesse est, solus autem Deus bonus: solus igitur Deus est, qui ergo non sunt Deus, haud ineptè hac consideratione accidentia dicemus. Sed bonitas creata est illius increatæ bonitatis velut umbra quædam. Nempe illa immensa est atq; æterna, hæc au-

*ministri.

* quod quidest.

tem finibus certis conscripta, & temporis angustiis inclusa. Potest illa divina quidem bonitas absque mundana subsistere, mundana autem absque divina nequaquam. Atque hæc testatur Simonides ille noster cum ait. *Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate.* Iam verò cognitio & industria, quæ omnibus quidem rebus aliqua quodammodo inest, his siquidem clarius illis autem obscurius. Similiterque ardor & studium sui aut rerum similium & sibi convenientium: omnia hæc sunt ex cognitione amoreque divino expressa, sed adeò sane longè, ut respectu lucis illius quæ solem vincit & amoris flagrãtis, tenebræ Cimeriæ & gelu glaciale possunt appellari. Quid dicam de virtute: quæcunque ea rebus inest nisi divina sit virtute fulcita, nonne omnis fragilis est & caduca? Fallaces vero rerum conditiones & instabiles, ut ita loquar, status quis nõ videt, nisi qui sciens ac volens quocunque se vertat, corporis animique oculos claudit? O vanas hominũ spes: o desideria cæca: qui inter tantam tamque insignem rerum omnium fragilitatem gloriæ student qui in his quæ dixi accidentib. firmamenti aliquid collocant, & non potius in eo qui est. Astruit ille ædes marmoreo pario, & summo auro * lacunaria obducit. Excavat alius montes, & abdita inde eruit metalla. Alius agris atque hortis colendis studet, & frequentius alius cogit armenta. Multò vero magis pleriq; hominibus sub potestatem suam redigendis incumbunt, & nec suo nec alieno, dum id efficiant sanguini parcunt: quòd si quis est animo paulò erectiore sidera contemplatur, aut intelligentias quas appellant investigat. Sed non est studiorũ fructus, si quis in eo subsistit: quin majus fuerit operæ precium in ejus, qui est, cognitionem pergere ex accidẽtium horum contemplatione: magnam quippe partem conferunt in eo quod quid est hoc est, ad ejus, qui quod quid est Est, cognitionem. Insensibilia enim Dei, ut ait Paulus ad Rom. à creatura mundi per ea quæ facta sunt in intellectu conspiciuntur: scilicet domorum atq; turrium præsidia, quibus civitates privatim publiceque firmantur, Deum rerum omnium ostendunt præsidem esse monstrantque tutorem. Quippe si quid in his præsidii est, quæ manus fabrefecit humana, quãto magis in eo qui ipsas hominum fabricatus est manus? Recte igitur propheta ille Psalmographus, *Nisi, inquit, Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, &c* Quare si ab iis quæ artificio constant ad naturam magis libet accedere, per omnes gradus ostẽdemus aliqua eorum quæ nos in ejus qui est cognitionem adducant, scilicet (ut verbi gratia aliqua attingamus) inexhaustæ fontium scaturigines, indeficientem nos credere movent Dei bonitatem, quæ assidua largitione nihil minuitur aut evacuatur, ceu fontes

Laquearia.

tes

tes perpetua aquarum emanatione non deficiunt unquam neque ſiccantur. Terræ vero ipſius latitudo ſeu ampliſſima dixerim potius cœli capacitas immenſam Dei imaginem teſtantur. Iam vero perpetua hæc elementorum inventa minimè ſeneſcentem Dei indicant æternitatem. Quid innumeræ arborum & plantarum vires vimne Dei omnipotentem approbant? Mirû hercle ſi Medici ex harum contemplatione in poſitione divinæ admirationis non rapiuntur. Alia verò multo luculentius eum qui eſt, nobis oſtendunt: nempe formicæ, apes, fibri, canes, milleq; hujus generis induſtria ſibi ingenita creatoris ſapientiam, quanquam muta, prædicare videntur. Hinc Salomon, *Nunquid non ſapientia clamitat in ſummis excelſisq; verticibus:* Rurſus alia quoque affectibus ſuis divini animi quaſdam exhibent notas, pugnant quippe pro catulis & conjugia ſua particularia defendunt. Virtutes autem divinas nullum animal tam clarè exprimit quam homo: in eo enim juſtitia, miſericordia, prudentia: ita quidem ut ſi ſemet homo ſedulo contempletur, poſſit bonam magnamque partem cognitionis eius qui eſt, ex ſui ipſius conſideratione venari. Nec mirum: eſt enim ad imaginē & ſimilitudinem Dei factus. Sive * enim inferiora ſe ſive ſemetipſum homo rimetur, abunde inveniet quibus in ejus qui eſt cognitionem aliquā adducatur. Quare ſi ſuſpiciat, & in ea quæ ſupra ſe ſunt oculorum mentiſq; aciem dirigat, papæ! quanto inſignius eum qui eſt cognoſcet? Cœli enim narrāt gloriā Dei. Et certè veritatis divinæ haud uſquam alibi tam clara ſunt quā in cœlo documenta, ubi ſtellæ etiam quæ errones appellantur minime errant: ſed lege certiſſima oriuntur & occidunt. Igitur is qui mihi ſæpe vocandus ad partes David Propheta ait: *Sol cognovit occaſum ſuum.* Denique ſi daretur nobis angelos penitus cognoſcere, ibi omni perſpicacitate Dei gloriam intueremur. Sunt enim ceu ſpecula certiſſima nulli obnoxia corruptioni: quæ divinitas aſſidua ſui contemplatione nitidiſſimè expolivit. Sed jam quidem diutius ac propoſitum fuit in accidentium ſerie immoratus ſum, & multo tamen minus quam res ipſa poſtulat. Nullus enim diſcendi finis eſſet ſi quis velit, quæ in reb. ſunt, divinitatis imagines ſingulas perſequi. Et omnino authore Dionyſio rebus ſacris perfectiſſimè loquendum eſt. Ergo poſtquam accidentia magnam partem conferre in eo quod quid eſt monſtravimus, idemque & mathematicè & theologicè fieri admonuimus: nunc quæ in eandem ſententiam ex Medicis atq; Iuriſconſultis dici poſſent conſultò omittimus, tum quòd ex his quæ dicta ſunt pleraq; horum trahuntur, tùm ne ad clepſydram, quod ajunt, declamans novum ab integro ſermonem ordiamur.

*igitur.

ARS MAGNA ET VLTIMA.

M. RAYMVNDI LVLLII BONARVM ARTIVM MAGISTRI, ET SAcræ Theologiæ Professoris amplissimi.

PROOEMIVM.

Deus cum tua summa perfectione, incipit ars magna, generalis & ultima.

Voniam multas artes fecimus generales, ipsas volumus clarius explanare per istam quam vocamus ultimam, quia de cætero non proponimus aliam facere, ipsam quidem ex aliis compilamus: & aliqua nova explicitè addimus Quoniam intellectus humanus est lõgè magis in opinione quam in scientia constitutus: quia quælibet scientia habet sua principia propria, & diversa à principiis aliarum scientiarum: idcirco requirit & appetit intellectus, quòd sit una scientia generalis ad omnes scientias, & hoc cum suis principijs generalibus, in quibus principia aliarum scientiarum particularium sint implicita & contenta, sicut particulare in universali. Et ratio hujus est, ut cum ipsis principijs alia principia subalternata sint, & ordinata, & etiam regulata: ut intellectus in ipsis scientijs quiescat per verum intelligere, & ab opinionibus erroneis sit remotus ac prolongatus Per hanc quidem scientiam possunt aliæ scientiæ perfacile acquiri. Principia enim particularia in generalibus hujus artis relucent & apparent: dum tamen principia particularia applicentur principijs hujus artis, sicut pars applicatur suo toti. Principia verò hujus artis sunt hæc: Bonitas, Magnitudo, Aeternitas sive duratio, Potestas, Sapientia, Voluntas, Virtus, Veritas, Gloria, Differentia, Concordantia, Contrarietas, Principium, Medium, Finis, Majoritas. Aequalitas & Minoritas. Et dicuntur generalia: quia omnes bonitates aliarum scientiarum ad unam bonitatem generalem sunt applicabiles Et idem dico de omnibus magnitudinibus ad unam magnitudinem generalem. Et sic de consimilibus alijs, suo modo dicendum. Amplius quidem hæc scientia generalis potest nuncupari: quia quæstiones generales habet ad omnes alias quæstiones, quæcunque sint, applicabiles. Omnes enim in istis implicantur, & sunt hæ, scil. Vtrum sit; Quid est; De quo est; Quare est; Quantum; Quale est; Quando est; Vbi est; Quomodo est; & Cum quo est. Et sunt decem,

Intellectus humanus magis cõsistit in opinione quam in scientia.

Hæc scientia ad alias est pravia.

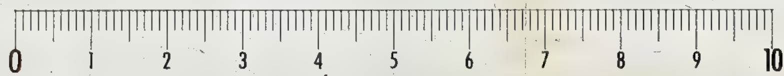
Principia huius artis generalia.

Quare hæc scientia generalis vocetur.

TABVLA AD ARTIS BREVIS,
Cabale tractatus, & Artis Magnæ primum caput pertinens.

ALPHABETVM ſeu principia huius artis ſunt aut

		A. (1. Eſſentia. 2. Vnitas. 3. Perfectio.)	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.
Prædicata.		Abſoluta.	Bonitas.	Magnitudo.	Æternitas ſeu Duratio	Poteſtas.	Sapientia.	Voluntas.	Virtus.	Veritas.	Gloria.
Prædicata.		T. Relata ſeu reſpectus.	Differentia.	Concordantia.	Contrarietas.	Principium.	Medium.	Finis.	Maioritas.	Æqualitas.	Minoritas.
Q. Quæſtiones.			Vtrum?	Quid?	De quo?	Quare?	Quantum?	Quale?	Quando?	Vbi?	Quomodo? Cum quo?
S. Subiecta.			Deus.	Angelus.	Cœlum.	Homo.	Imaginatio.	Senſitiva.	Vegetativa.	Elementativa.	Inſtrumentativa.
V. Virtutes.			Iuſtitia.	Prudentia.	Fortitudo.	Temperantia.	Fides.	Spes.	Charitas.	Patientia.	Pietas.
V. Vitia.			Avaritia.	Gula.	Luxuria.	Superbia	Acidia.	Invidia.	Ira.	Mendacium	Incōſtantia.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

decem,ut apparet numeranti.Item ars ista est generalis ratione mixtionis principiorum & regularum,quam habet: ut inferius patebit.Nam sicut propositio in communi sumpta, est generalis ad omnes propositiones:sic suo modo ista principia composita,in cōmuni sumpta,sunt generalia ad omnia principia particularia composita. Sed ut dubium removeatur: dico quod omnia alia principia sunt particularia respectu istorum principiorum hujus artis: sicut bonitas magna,quæ est composita: est communis quidem ad bonitatem Petri & Guillelmi,& equi,& sic de alijs. *Nota bene.*

De Divisione huius artis.

Dividitur ars ista in 13.partes:scil Alphabetum,Figuras, Diffinitiones, Regulas, Tabulam, Evacuationem tertiæ figuræ, Multiplicationem quartæ figuræ,Mixtionem,Novem subjecta, Applicationem,Quæstiones, Habituationem;Et modū docēdi. *Divisio huius artis.*

PRIMA PARS PRINCIPALIS de Alphabeto.

ALphabetum verò huius artis,est illud. *Prima pars principalis huius operis. Expositio alphabeti*

B.significat bonitatem; Differentiam; Vtrum; Deum; Iustitiam;& Avaritiam.

C.significat Magnitudinem, Concordantiam, Quid, Angelum,Prudentiam,& Gulam.

D.significat Æternitatem sive Durationem,Contrarietatem, De quo,Cœlum,Fortitudinem,& Luxuriam.

E. significat Potestatem,Principium, Quare,Hominem,Tēperantiam,& Superbiam.

F.significat Sapientiam, Medium, Quantum,Imaginationē, Fidem,& Acidiam.

G.significat Voluntatem, Finem, Quale, Sensitivam,Spem, & Invidiam.

H.significat Virtutem,Majoritatem,Quando,Vegetativam, Charitatem,& Iram.

I. significat Veritatem, Æqualitatem,Vbi, Elementativam, Patientiam,& Mendacium.

K.significat Gloriam,Minoritatem,Quomodo,& Cum quo; Instrumentativam,Pietatem,& Inconstantiam.

Hoc vero alphabetum, cordetenus oportet scire:quod si nō: artista minimè poterit uti ista arte sive ipsam practicare. Et est positum hoc alphabetum in hac arte, ut per ipsum significentur principia,& quæstiones hujus artis, & ea quæ in ipsis continentur,& ad propositum adducatur id,de quo quæritur; ut intellectus sit verus,certus,& non dubitativus. *Nota. Quare hoc alphabetū institutū sit.*

PRIMA FIGVRA.

SECVNDA PARS PRINCIPALIS HVius operis, quæ est de figuris: & primò de prima figura. per A. significata.

CAP. I.

Quatuor figuræ. De prima figura, quæ est circularis Circulatio primæ figuræ ad quid prodest.

Figuræ sunt quatuor: ut patet in præsenti pagina. Prima figura est designata per A: & est circularis, divisa in novem cameras. In prima quidem camera consistit B: in secunda vero C: & sic de aliis. Et dicitur circularis: quia subjectum mutatur in prædicatū, & è converso: ut cum dicitur: bonitas magna, magnitudo bona, magnitudo æterna. Aeternitas magna. Deus bonus; bonus Deus, & sic de aliis: suo modo. Per talem circulationem quidem poterit artista cognoscere ea quæ convertuntur, & ea quæ non convertuntur: sicut Deus est bonus, & hujusmodi: quæ possunt converti. Non autem Deus & angelus convertuntur, neque bonitas & angelus; neque sua bonitas & magnitudo, & sic de alijs terminis. In ista figura implicantur omnia, sicut quando dicitur: Deus est bonus, magnus, æternus, & ita de reliquis. Angelus est bonus, magnus, durabilis: & reliqua. Avaritia non est bona, sed mala: & sic de alijs suo modo. In figura ista cognoscuntur propriæ passiones, & appropriatæ existentes inter subjectum & prædicatum. Propriæ, sicut Deus est bonus,

bonus, magnus, & huiusmodi. Et angelus qui habet innatam bonitatem, magnitudinem, & similia. Appropriatæ, sicut angelus malus, qui habet maliciam appropriatam: & hoc moraliter. Et sic de igne, qui habet bonam, & magnam siccitatem, per terras. Et homo moraliter, bonam & magnam prudentiam, justitiam, & sic de cæteris. Figuram quidem istam debet artista hujus artis habituare & imaginari: & ad propositum applicare, secundum ea quæ diximus de ipsa, ut intellectus per ipsam veritates attingere possit: & hoc vere & realiter.

Paßiones propriæ. Paßiones appropriata. Notabile pro artistis huius artis.

Finit expositio primæ figuræ.

SECVNDA FIGVRA.

DE SECVNDA FIGVRA, PER T. significata.

CAP. II.

Secunda figura triangularis.

SEcunda figura est, de tribus triangulis: scilicet de differentia, concordantia & contrarietate: ut apparet in ipsa. Supra angulum differentiæ scribuntur sensuale & sensuale: sensuale & intellectuale: intellectuale & intellectuale. Et sic de angulis concordantiæ & contrarietatis, ad significandam differentiam quæ est inter sensuale & sensuale: sicut inter unum corpus & aliud. Et inter sensuale & intellectuale, sicut inter corpus & animam: & inter intellectuale & intellectuale, sicut inter Deum & angelum. Et sic de concordantia & contrarietate. Supra angulum principij scripta sunt: causa, quantitas & tempus. Per causam, principia substantialia significantur, quæ sunt principia, efficiens, formale, materiale, finale. Per quantitatem & tempus, significantur principia accidentalia, sicut sunt novem prædicamenta. Supra angulum medij scripta sunt, conjunctio, mensuratio & extremitas, ad significandum tres species medij; veluti medium conjunctionis, mensurationis & extremitatis. Medium conjunctionis est, sicut clavus qui duos postes conjungit. Medium mensurationis est, sicut centrum quod æqualiter existit in medio circuli. Medium extremitatum, est sicut linea in medio duorum punctorum. Supra angulum finis scripta sunt: terminationis, privationis & causæ finalis ad denotandū quod sunt tres species finis. Est enim finis terminationis, sicut terminus regni vel campi. Item est finis privationis: sicut mors quæ finit vitam. Et est finis causalis, sicut Deus, qui est finis & causa omnium rerum. Supra angulum majoritatis: & sic de angulis æqualitatis & minoritatis scripta sunt: inter substantiā & substantiam ad significandum quòd una substantia est maior alia: sicut substantia hominis quæ major est in bonitate vel virtute quàm lapidis substantia. Item inter substantiam & accidens ad significādum, quod substantia est major accidente, vel uti substantia hominis quæ major est quam sua quantitas & similia. Et inter accidens & accidens, ad denotandum quod unum accidens est maius alio, sicut intelligere quàm sentire. Et sic suo modo dici potest de minoritate, cùm relativè se habeant. Et inter substantiam & substantiam est æqualitas, sicut homo & lapis, qui æquales sunt in genere substantiæ. Et inter accidens & accidens est æqualitas, sicut intelligere & amare, quæ æqualia sunt in genere accidentis: & inter substantiā & accidēs est æqualitas: sicut quātitas & subiectū suū q̄ sunt æqualia ꝑ extensionē & super-

Tres species finis.

& superficiem. Angulus viridis qui est de differentia, concordantia & contrarietate est generalis ad omnia. Nam quicquid est, vel est in differentia, aut concordantia, vel contrarietate. In ipso autem triangulo quicquid est implicitum est. Differentia tamen est generalior quàm concordantia & contrarietas. Plures enim res possunt esse differentes quam concordantes & contrariantes. Sicut Petrus & Martinus qui differunt & specie conveniunt, sed moribus contrarij sunt: vnus enim justus, alius vero injustus, & sic de alijs suo modo. Differentia vero causa est pluralitatis: sed concordantia vnitatis. Quoniam sicut differentia distinguit inter vnum & alium: sic concordantia componit plures res in vnum. Contratietas autem corrumpit & dissolvit. Et ideo sicut triangulus viridis consistit in subjecto naturaliter, sic intellectus moraliter est discursivus, distinguendo, concordando, descendendo & ascendendo, per tres species differentiæ, concordantiæ & contrarietatis, quæ supradictæ sunt. Et ideo intellectus cum differentia simpliciter est generalis objecti. Et sic de concordantia & contrarietate, sed quando contrahit se per scalam in tribus speciebus constitutam, non est omnino generalis, neque omnino specialis. Sicut quando dicitur: differentia est inter sensuale & sensuale, & reliqua: sed quando descendit ad individua moraliter, est omnino particularis. Triangulus rubeus, qui est de principio, medio & fine, est generalis ad omnia, quia omnia continet in se, cũ quicquid sit vel est in principio, medio, vel fine. Et extra istos tres terminos nullum ens esse potest. Principium vero, est ens cui omnia alia entia sunt subalternata; principium tamen vniversale, absque natura aut moralitate nequaquam esse potest, in se habens principiantem, principiatum & principiare. Nam sicut natura caliditatis non potest esse sine calefactivo, calefactibili & calefacere. Sic natura principii absque natura trium prædictorum minimè esse potest. Et sic artista debet cognoscere hæc tria in principio vniversali: eo quòd de sua essentia sunt causaliter per proprias passiones subjecti, occasionaliter verò non: nam moraliter acquisitę sunt. Causalia quidẽ principia, dicunt necessitatem: occasionalia autem contingentiã & per bene esse. Et sic artista debet ascendere & descendere ab vniversali ad particulare & è converso. Medium autem est sic vniversale sicut principium. Sicut enim agens cum principio principiat: Sic cum medio mediat. Et etiam per medium conjungit entia distincta ad vnum compositum sive mixtum. Sed per medium mensurationis mensurat actus, sicut intellectus, suum intelligere, existens in medio intelligentis & intelligibilis; & visus, suum videre: generans suum generare, & judex

Angulus viridis.

Triãgulus rubeus.

ſuum judicare:&ſic de ſimilibus alijs.Per medium quidem extremitatum:ſunt eſſentiæ & continuationes, ſicut bonitas quę eſt eſſentia ſimplex exiſtens medium inter magnitudinem & durationem, habens in ſe bonificare, exiſtens in medio bonificantis & bonificabilis, quæ ſe conjungunt in bonificare : & omnes tres ſunt vna bonitas indiviſa : moraliter vero nequaquam. Iſtæ quidem tres ſpecies medij ſunt ſcala,per quam intellectus deſcendit & aſcendit in veſtigando media entium. Et ſimili modo ſequitur de fine, cum quo efficiens quíetat entia in termino vltimo Sed in termino privativo minimè,eo quod privativus eſt : & in termino terminativo, vnum ens quidem eſt diſparatum ab alio : & vna quies ab alia. Talis quidem inveſtigatio eſt multum vtilis & lucida intellectui ad attingendum entia rerum. Per triangulum croceum intelligitur vna majoritas vniverſalis, cui omnes aliæ majoritates ſunt ſubalternatæ : cum ipſa enim majoritate, agens ſic majorificat, ſicut cum principio principiat.Et hoc idem eſt de æqualitate & etiam minoritate ſuo modo. Sicut bonitates & reliqua ſubſtantialia in majoritate poſita ſunt, ſic bonitates & cætera accidentalia in genus minoritatis reducta ſunt. Et in bonitate quidem ſubſtantiali innata bonificans, bonificatum & bonificare ſunt æqualia per eſſentiam. Et ſic de intellectu & voluntate,igneitatę & ſimilibus ſuo modo poteſt dici. Et ſic de æqualitate accidentium cauſalium & moralium. Per ipſas quidem tres ſpecies prædictas intellectus aſcendet & deſcendet, vt veritates rerum attingere poſſit, quo ad genus majoritatis, æqualitatis & minoritatis, & etiam quo ad genus ſubſtantiale & accidentale. Et iſte aſcenſus & deſcenſus eſt valde artificialis ad acquirendum ſcientias.

Triãgulus croceus.

Diximus de ſecunda figura, quæ inſtrumentum eſt intellectus, cum quo agit in prima figura, quoniam per differentiam diſtinguit inter bonitatem & magnitudinem, & hujuſmodi,& cum concordantia concordat : Et ſic de aliis ſuo modo. Item diſtinguit cum differentia in eſſentia bonitatis per bonificantẽ, bonificatum & bonificare Et cum concordantia quidem concordat, quòd ſint idem per eſſentiam naturaliter : moraliter vero non, quoniam differentia non innata ſed acquiſita eſt eo quòd occaſione ſunt principia.

Epilogus.

TERTIA

TERTIA FIGVRA.

BC	CD	DE	EF	FG	CH	HI	IK
BD	CE	DF	EG	FH	GI	HK	
BE	CF	DG	EH	FI	GK		
BF	CG	DH	EI	FK			
BG	CH	DI	EK				
BH	CI	DK					
BI	CK						
BK							

DE TERTIA FIGVRA, EX PRIMA & Secunda Composita. CAP. III.

Tertia figura est composita ex prima & secunda quæ habet in se triginta sex cameras, vt in ipsa apparet. In qualibet camera sunt duæ litteræ : in prima. B. C. In secunda B. D. & sic de aliis. Et dicitur composita ex duabus figuris : quia suum B. valet B. quando est in prima figura, & B. quod est in secunda. Et sic de C. quod valet C. quod est in prima, & C. quod est in secunda, & sic de aliis.

Expositio tertia figura per viginti sex cameras divisæ.

Intentio quare hæc figura in hac arte est posita, est ad significandum, vt cum vno principio homo applicet vel associet aliud principium, sicut ad B. applicatur C. D. vsque ad K. vt cum C. D. notitia habeatur de B. secundum illam notitiam de quocunque de B. quæratur, & sicut dicimus de B. ita intelligendum est de C. sicut respicere C. cum B. & postmodum cum D. & sic deinceps vsq; ad cameram de C.K. Et sic de aliis cameris per ordinem vsque ad cameram de I.K. Et hoc ad placitũ quod homo multiplicare voluerit rationes ad eandem conclusionem.

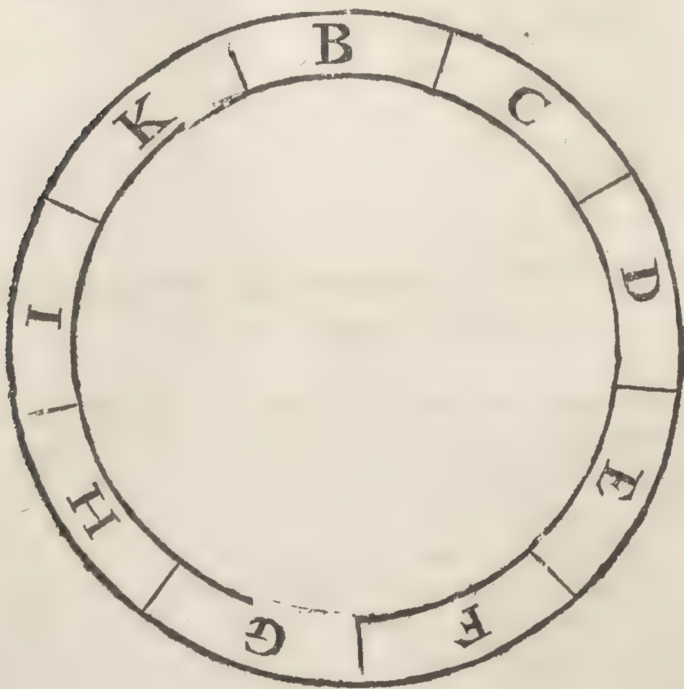
Intentio figura.

Et hoc respiciendo, significata camerarum applicando ad propositum. Hæc figura docet descendere de vniversali ad particulare gradatim quatuor modis,

Figura applicatio.

dis primo; sic dicendo per cameram de B.C. Bonitas habet magnam differentiam & concordantiam. secundo; quando intellectus considerat angulos differentiæ, descendit ab vniversali ad particulate, intelligendo differentiam, concordantiam esse inter sensuale & sensuale: vt dictum est in secunda figura. Tertio descendit plus, quando considerat quòd differentia & concordantia bonæ sunt in igne & aere per concordantiam in caliditate. Quarto modo descendit intelligendo quod bona differentia & concordantia sunt inter bonificatum, &c. quæ sunt de essentia bonitatis. Et sicut diximus de B. C. ita dici potest de aliis cameris hujus figuræ.

QVARTA FIGVRA.

DE QVARTA FIGVRA, TRES CIRculos habente.

CAPVT IV.

QVARTA figura tres habet circulos, vt in ipsa apparet, & comprehendit primam figuram, secundam & tertiam: & in ipsa colliguntur illa principia, ex quibus tabula est composita. Quoniam camera de B. C. D. facit columnam in tabula de B. C. D. compositam. Et camera de B. C. E. facit columnam compositam de B. C. E. Intentio, quare hæc figura est po-

Quare hæc figura est in

posita in hac arte: est vt ex ipsa fiat tabula per ordinem, & quòd homo multas rationes & multas conclusiones sciat invenire, prædictis rationibus ad vnam conclusionem applicatis, respiciendo significata litterarum, & applicando ad propositum tali modo, quod non sequatur inconveniens neque impossibile contra prædicta significata. Circulus mediocris docet invenire medium conclusionis sicut C. & sic de alijs: quod est medium per quod B. & D. participant magnitudinem. Et sic D. existens inter B. & E. quod non permittit participare bonitatem & potestatem per contrarietatem: idcirco medium concordantivũ sive copulativum causat conclusionem affirmativam: & contrariativum sive disiunctivum, negativam.

hac arte posita.

Circulus mediocris ad quid prodest.

Finis secunda partis principalis huius operis.

DE DIFFINITIONIBVS: ET EST TERTIA pars principalis.

Tertia pars principalis huius operis: quæ est de diffinitionibus.

Ista tertia pars est de diffinitionibus principiorum: vt est diffinitio bonitatis, quæ est hæc. Bonitas est ens ratione cujus bonum agit bonum. Et magnitudo est ens ratione cujus bonitas, duratio & reliqua, sunt magna. Et istud vocabulum & reliqua significat alia principia, non tamen simpliciter, sicut dicere, in Deo est bonitas, magnitudo, &c. non intelligitur, quòd ideo sint majoritas, minoratas, neque contrarietas. Duratio est id, ratione cujus durant bonitas, magnitudo, &c Potestas, est id ratione cujus bonitas, magnitudo & hujusmodi possunt existere & agere. Sapientia, est proprietas ratione cujus sapiens intelligit. Voluntas, est id per quod bonitas, magnitudo & similia, sunt desiderabilia, & per quam suppositum bonum, magnum, &c est volens. Virtus, est origo vnionis, bonitatis, magnitudinis, & hujus generis similium. Veritas, est id quod est verum de bonitate, magnitudine & similibus. Gloria, est ipsa delectatio in qua bonitas, magnitudo & alia quiescunt. Differentia, est id per quod bonitas, magnitudo & similia, sunt rationes claræ & inconfusæ. & etiam bonificans, bonificabile & bonificare sunt inconfusa. Concordantia, est id ratione cujus bonitas & magnitudo & reliqua in vno & pluribus concordant. Contrarietas, est quorundam mutua resistentia propter diversos fines. Principium, est id quod se habet ad omnia ratione alicujus prioritatis. Medium, est subjectum per quod finis influit principio, & principium refluit fini sapiens naturam vtriusque. Finis, est id, in quo principium quiescit, Majoritas, est imago immensitatis, magnitudinis, æternitatis & reliquorum. Æqualitas, est subjectum, in quo finis concordantiæ,

dantiæ, bonitatis: magnitudinis & cæterorum quiescit. Minoritas, est ens circa nihil. Principiorũ vero, aliqua sunt substantialia, aliqua accidentalia. Contrarietas tamen, semper est accidens. Sed principia quæ sunt substantialia, indigent diffinitionibus substantialibus. Et quæ sunt accidentalia, accidentalibus, sicut bonitati quę est substantialis, competit bonificare. Et bonitati accidentali cõpetit etiam diffinitio accidentalis, cum qua agens bonificat bonificabilia accidentaliter. Sciendum verò quod diffinitio pluribus modis fieri potest: & omnes ad duos modos reducuntur. Et quilibet modus habet quatuor species. Primus quidem modus est, quando fit per efficientẽ, potentiam, materiam & finem: per efficientem, sicut cum dicitur: Deo competit creare & salvare. Per potentiam vero, vt cum dicitur, potentia est ens, per quod materia propriam passionem habet. Per materiam autem, cum dicitur, materia est ens, de quo agens agit. Per finem, quod est diffinitio, sicut jam dictum est. Secundus modus est, vt in regula C dicemus. Ad istos quidem duos modos, diffinitiones, antedictæ applicari possunt, sicut forma quæ diffinitur per actum suum: vt cum dicitur, elementativa est ens, cui propriè competit elementare: & vegetativę vegetare: sensitivè sentire: imaginativè imaginari: & ratiocinativè ratiocinari. Et sic de bonitate cui propriè competit bonificare, & magnitudini magnificare: & sic de aliis. Et hoc idem dici potest de efficiente. Sicut homini cui propriè competit hominificare, leoni leonare, igni calefacere, & sic de alijs. Et talis modus diffiniendi, est valde facilis & vtilis. Diffinitiones vero, quæ fiunt per regulam de C sunt valde faciles, vtiles & claræ. Sicut diffinitio quæ cum suo diffinito convertitur: sicut bonitas, est ens cui propriè competit bonificare. Et est ens quod propriè habet in se & innatè bonificantẽ bonificatum & bonificare. Item est ens in subjecto, cum quo bonificans bonificat subjectum. Amplius bonitas, est ens habens actionem in subjecto. Et sicut diximus de bonitate: sic de alij principijs dici potest. Per prædictos duos modos artifex quidem omnia diffinire potest. Sed vltra artem, est aliud modus confusus, prolixus: sed quando diffinitiones fiunt, ad placitum sive per contingentiam, non consideratis diffinitionibus proprijs, & appropriatis inter subjectum & prædicatum existentibus, sicut quando dicitur, Deus est ens infinitum & æternum: & homo est animal rationale. Et iterum, est animal: cui soli competit equitare, scribere & sic de alijs suo modo. Amplius autem diffinitiones fiunt per cõpositionem, videlicet quando vnum principium diffinitur cum alio, vt cum dicitur bonitas magna, est ens ratione cujus bonus, magnus agit bonum, magnum, & si addatur

Nota de principiis.

Diffinitio pluribus modis fieri potest.

addatur æternitas, hoc est quod bonitas magna est æterna. Diffinitur quidem ipsa bonitas sic, bonitas magna & æterna est ens, ratione cujus bonus, magnus & æternus, agit bonum, magnum, & æternum. Per talem modum potest artista facere demonstrationes per primitiva & vera principia, & etiam necessaria, & quæ alio modo non se possunt habere. Vlterius sicut dicitur, bonitas est ens ratione cujus bonus agit bonum, sic dici potest de magnitudine, magnitudo est ens ratione cujus magnus agit magnum, & æternitas producit æternum: & sic de aliis. Amplius ad explanandum diffinitiones principiorum, potest artista explanare & declarare cum natura eorum, quoniam bonitas non haberet naturam sine innato bonificante, bonificato, bonificare. Neque magnitudo absque magnificante, magnificato & magnificare, neque æternitas sine æternante, æternato & æternare: & sic de aliis. Et si naturam principia non haberent, bonitas quidem non esset ens, ratione cujus bonus agit bonum naturaliter. Neque duratio esset ens ratione cujus bonitas, magnitudo & reliqua durant. Et ideo destructis diffinitionibus, principia quidem nulla essent: neque etiam totum vniversum esset, quod falsum est, eo quod de vniverso experientiam habemus quod est. Item per hoc principium sapientia, intelligendum est, quod de intellectu intelligitur, & in omni alio ente præter substantiam rationalem, per sapientiam instinctus, & per voluntatem appetitus intelligitur. Amplius aliquis forte habens dentem caninum & linguam serpentinam, principia nostra & eorum diffinitiones spernet & calumniabitur. Ars autem vult, quod vnum principium adjuvet aliud, sicut si diceretur; posito quod magnitudo sit ens ratione cujus bonitas est magna: & quod omnes bonitates sint magnę æqualiter: negandum est per principium majoritatis & minoritatis & contrarietatis, quæ quidem non permittunt; quod omnes bonitates sint magnæ æqualiter. *Contra æmulatores huius artis*

Finis Tertiæ Partis principalis huius operis.

QVARTA PARS PRINCIPALIS, quæ est de regulis.

Regulæ sunt decem: scilicet vtrum, quid, & reliquæ, vt in alphabeto jam signatum est. Istæ regulæ sunt decem quæstiones generales, per quas omnes esse omne quæsitum, & quomodo id de quo quæritur, ponitur, in ipsis est lucefactum & coloratum & etiam significatum intellectui secundum essentiam *Quartæ partis huius operis, quæ est de regulis, Rubrica.*

essentiam & naturam regulæ, sicut patet in Grammatica. Nam sicut omnia vocabula declinabilia nominalia includuntur in quinque declinationibus: & possunt declinari per ipsas: Sic suo modo omnes aliæ quęstiones præter istas hujus artis (quę fieri possint) includuntur in ipsis decem, & ad ipsas quidem reducuntur, & etiam per ipsas regulantur ratione generalitatis quā habent Et sicut hæ quæstiones sunt generales: sic & species earum. Sicut enim bonitas omnino est generalis cum suis generalibus, bonificativo, bonificabili, & bonificare: sine quibus non potest esse omnino generalis, sic de quæstionibus decem hujus artis, quæ cum speciebus generales sunt.

DE REGVLA B.

CAP. I.

Quæstio 1. de regula B

Ista regula tres habet species.

Regula de B. est vtrum, & est de possibilitate, vtrum hoc de quo quæritur sit, vel non sit: & talis possibilitas causat fidem, sive credulitatem sive suppositionem: quia supponit quod pars vtraque pars sit possibilis, videlicet affirmativa & negativa. Ista quidem regula de B. habet tres species: quæ sunt dubitatio, affirmatio, & negatio. Per primam speciem oportet supponere, quod sit aut non, vt intellectus non sit obstinatus & ligatus, sed investigativus, vt transire possit ad attingendam affirmativam vel negativam esse veram. Et hoc cum tali conditione, vt semper concedat hoc quod magis recolibile est, intelligibile, & amabile, in conclusione esse verum adjuvando se cum principijs & eorum diffinitionibus, & cum alijs regulis: vt si quæratur, vtrum sit intellectus Et videtur quod sic, quoniam magis recolibile est intelligibile & amabile, ipsum esse quam non esse. Et hoc secundum prædicatam investigationem principiorum. Quando dicitur, quòd hoc quod est magis recolibile & amabile est eligendum: intelligendum est, quod eligatur cum majori intelligibilitate & non cum minori. Quoniam quando affirmativa aut negativa eligitur cum minori recolibilitate & amabilitate subjecta: talis quidem electio non est de genere philosophiæ sive scientiæ: sed potius de genere fidei & credulitatis. Quoniam autem electio cum majoritate intelligibilis æquipollentis majori recolibilitati & amabilitati, generatur quidem vera scientia & necessaria, in qua intellectus vere quiescit: quod vere attingit objectum: Et in isto passu consistit tota virtus hujus regulæ.

DE REGVLA C.

CAP. II.

Quæstio 2. de regula C

REGVLA de C. est de puidditate: eo quod est subjectum & suos

& fons diffinitionum entium, sicut suprà in diffinitionib. principiorum figuratum est. Ipsa quidem regula habet quatuor species. Prima species est de diffinitione, & diffinito quod cum ipsa diffinitione convertitur, ut cùm dicitur: intellectus est esse suæ essentiæ. Iterum & est illud esse cui proprie competit intelligere, & sic de aliis suo modo. Secunda species est, quādo quæritur de eo q̄d habet in se essentialiter & naturaliter, sine quo ipsa res non potest esse, sicut cum dicitur, intellectus quid habet in se essentialiter, & naturaliter sine quo ipsa res non potest esse? Et respōdendum est, quod habet innate intellectivum, intelligibile, & intelligere. Et innato intellectus per intellectivū est agens & intelligens, & cum suo proprio & innato intelligibile est intellectus possibilis, in quo intelligit intelligibilia peregrina, quæ non sunt de sua essentia: & suum intelligere est actus innatus & intrinsecus. Et omnes tres sunt unus intellectus & una essentia indivisa: & in ipso quidem intelligere intrinseco ipsius intellectus caratherizatur intelligere peregrinum. Sicut caratherizatur intelligibile peregrinum, in intelligibili intrinseco. Et hoc quidem necessarium est, ut passio cum passione, & actus cum actu sibi ipsis ad invicem correspondeant & decenter se habeant. Hoc tantum dico quando intellectus est practicus: quando autem theoricus nequaquam. Sed ipse intellectus est id quod est simpliciter, sicut totum quod est per suas partes sibi coessentiales. Per hoc quidem quod dictum est de intellectu intelligitur per quem modum intellectus est universalis & particularis: universalis quidem est in quantum potest intelligere hoc vel illud. Et sic de suo intelligibili, cū quo est universalis ad recipiendum hoc intelligibile ut illud successivè. Et sic de actu intrinseco: scilicet intelligere cum actib. peregrinis successivè. Quod autem verum sit quod dictum est de intellectu, satis quidem est probabile per diffinitiones principiorum & regulam de B. Nam si non esset verum; intellectus quidem non haberet imaginativam bonitatem, neq; durationem, &c. neque etiam haberet naturam, cum qua sit universalis & particularis: neque etiam regula de B. omnino esset vera, quod est impossibile. Tertia species: est quando quæritur; Quid est res in alio? Et respondendum est, quod est secundum genus qualitatis: sicut intellectus, qui est activus per suum intellectivum, quando attingit objectum, & est passivus, quando recipit species. Et est magnus, quando habet magnum & difficile obiectum: & est verus, quando vere intelligit: & falsus, quando false. Et est ligatus & necessitatus per memoriam, quando credit: in libertate autem & in quiete est, quando veraciter intelligit. Quarta species est quando quæritur, quid habet res in alio, sicut quando

Quæstio 2. de regula C. quæ habet quatuor species.

Prima spec.

Secunda spec

Tertia spec.

dicitur quid habet intellectus in obiecto? Et est respondēdum, quod habet actionem & passionem, ut in tertia specie significatum est: & habet actionem in Grammatica, Logica & Geometria: & passionem in scientiis positivis, & habet bonitas per morales virtutes & culpam per peccatum: & sic de aliis qualitatibus. Diximus de regula C. & suis speciebus Et sicut exemplificamus per intellectum, sic suo modo exemplificari potest in subiectis corporeis sicut in igne cui propriè competit ignire substantialiter & calefacere accidentaliter igne habente ignificativum, ignificabile, & ignificare. Et in lampade & in pipere est igniens ipso habente in elementatis actionem. Et sicut vegetativa in corpore vegetativo, & sensitivs in corpore sensato, & imaginativa in corpore imaginato, in cœlestiali vero non est sic. Stella enim non producit stellam aliam, neq; angelus alium angelum: eo quod carent generatione substātiali, cùm sint subinde incorruptibiles & indivisibiles. De Deo enim intelligitur alio modo secundum diffinitionem & naturam divinæ bonitatis atque æternitatis.

DE REGVLA. D CAP. III.

Quæstio de regula D. quæ tres species habet. Prima species. Secunda. species. Tertia species.

TErtia quæstio est de materialitate, & habet tres species. Prima est de quo res est: sicut cum quæritur de quo est intellectus absolutè: & respondendum est, quod intellectus est de seipso: hoc est, quod non est factus de aliquo, sed est creatus in quantum est & non fuit. Secunda species est quando quæritur de quo est aliquid factum sive constitutum: sicut quærere de quo est intellectus? Et respondendum est quod ipse est de suis principiis coessentialibus, scil. de suo intellectivo intelligibili, & intelligere. Et sic de homine qui constitutus est de suo corpore & sua anima. Et clavis qui est de ferro & sic de similibus. Tertia species est, quando quæritur de aliquo cuius est: sicut quærere cuius est intellectus, & cuius est regnum? Et respondendum est, quod intellectus est hominis, & regnum est regis. Per hāc autem regulam quæritur de quo est res. Dictum est de regula D applicata est ad intellectum, & sic potest applicari aliis subiectis suo modo: ut patet de toto universo quod est de seipso per primam speciem, & nō de aliquo alio principio præjacente. Et per secūdam speciem est dicendum quod est de forma & materia substantiali & universali constitutum. Ex qua forma descēdunt formæ particulares. Ex qua materia materiæ particulares. Ipsum quidem universum est Dei: eo quod sua creatura est. Et hoc quod intelligi potest de bonitate universali & substantiali & magnitudine, &c. quæ quidem quo ad suum genus

genus primitiva sunt. Per secundam speciem huius regulæ bonitas quidem est de bonificativo, bonificabili & bonificare: & magnitudo de magnificativo, magnificabili & magnificare, universalibus, & sic de cæteris suo modo ex eo quod partes eius sunt. Et hoc idem dici potest de omnibus bonitatibus particularibus, magnitudinibus, & sic de cæteris. Quæ bonitates descendunt à bonitate supradicta: & magnitudines à magnitudine antedicta, & sic de aliis: similiter de elementis & elementatis suo modo. Sic tamen non est deinde de homine per secundam speciem, compositus namque est ex anima & corpore, quæ differunt genere & natura, sicut corporea substãtia & incorporeá & sic de substantia & accidente: sicut quãtitas non est de essentia substantiæ, sed est habitus eius ratione cuius est quanta. Et sic de qualitate ratione cuius est qualis, & sic de aliis accidentibus. Veruntamen substantia & accidens componuntur in corpore, sine qua compositione nõ potest esse corpus. Per tertiam vero speciem huius regulæ accidentia sunt substantiæ, per seipsam quidem non existunt, sed per substantiam. Ratio huius est, quod unum & idem accidens non est ex hoc & illo. Substãtia vero sic: cum sit ex hac materia & ex illa forma constituta, ratione cuius est per se existens, & accidens est similitudo & figura & instrumentum eius. Amplius accidens sicut quantitas est de seipsa quo ad primam speciem cum qua est primitivá (inquantum est generalis) omnes aliæ quantitates sunt ex ipsa & descendunt de ipsa. Ipsa verò est indivisa in quantum est primitiva: sed est divisa in pluribus qualitatibus particularibus, sicut qualitas generalis est divisa in pluribus qualitatibus particularibus. Hæc vero divisio est per accidens, videlicet per divisionem substantialem, quæ quidem dividitur per fractionem & generationem, specie , differentias & numerum Vlterius sunt alia accidentia ex quibus sunt scientiæ: quod apparet in Logica quę est de secundis intentionibus junctis primis. Et sic de accidentibus mechanicis: sicut figura archæ quæ est figura ligni: Et figura turris ex lapidis figuris; Et sic de aliis suo modo. Per hanc regulam inquirit artista in arte ista primitivitates & simplicitates per primam speciem. Per secundam autem compositionem. Per tertiam verò dominationem & possessionem. Ipsa quidem regula est generalis ad omnia. Diximus de regula D. & hoc quod verum est per se patet : & per omnes diffinitiones principiorum & per regulas B.C. Satis quidem est probabile, quoniã si bonitas substantialis & sic de intellectu & huiusmodi nõ esset ꝑ secũdã specie hui⁹ regulæ, careret quidẽ ipsa specie, & sic nõ haberet ex quo esset; vnde sequeretur q̃d nõ esset ꝑ se

existens, sed esset sicut accidens; quod careret secunda specie. D. Neque etiam ipsa bonitas esset ratio substantialiter, neque bonus produceret bonum substantialiter de essentia honitatis: & sic bonitas aliqua non esset substantia sed accidens: Et sic diffinitio magnitudinis, durationis & cæterorum esset destructa, & sic de aliis. Amplius quidem quia omnia essent accidentia: quod est impossibile & contra regulam B.C. Et in isto passu datur doctrina per quem modum artista huius artis probet unam veritatem cum alia, applicando diffinitiones principiorum & regulas B.C. quod ad hoc dictum est de D.

QVARTA QVÆSTIO QVÆ EST DE Quare. CAP. IV.

Quæstio 4. quæ est de quare, duas species continet.

QVarta quæstio est de quare; quæ duas habet species, una est per existentiam, alia vero est per agentiam: sicut per existẽtiam quærere quare est intellectus? respondendum est secundum existentiam intellectus, est propter hoc: quod est de suo proprio intellectivo, intelligibili & intelligere: sicut totũ quod existit hoc quod est per suas partes coessentiales de quibus est. Et intellectus per agentiam ut intelligat, & ad finem se moveat, qui finis est quod intelligat Deum & aliorum entium veritates. Et ut homo habitum scientiæ habeat per hanc regulam: quæritur quare sunt res? Quod intellectus sit per quare formale ut supra dictum est, verum videtur esse per diffinitionem bonitatis, magnitudinis & reliquorum: & per regulam B. & per secundam speciem regulæ C. sine quibus intellectus non haberet naturam existendi neque agendi. Vlterius sicut dictum est de intellectu: ita dici potest de substantia, quæ est per suas causas & per suas occasiones. Per suas causas sicut per formam, materiam efficientem & finalem. Per occasionem sicut per diffinitionem, habituationem & contingentiam: & sic de aliis accidentibus. Per ipsum quare verò sunt genera & species, & individua, & artes liberales, & mechanicæ, & virtutes, & vitia.

DE REGVLA, F. CAP. V.

Quæstio 5. de F.

QVinta quæstio quærit de quantitate, quæ duas habet species, scilicet simplicem & compositam, sicut quæritur quantus est intellectus? Et respondendum est secundum simplicem suæ essentiæ; quod intellectus est tantus, quantum est esse suæ essentiæ: secundum compositionem autem respondendum est; quod est tantus, quantus est per suam existentiam

ſtentiam & agentiam, ſive per ſuum proprium intellectivum, intelligibile & intelligere, de quibus eſt. Per hanc autem quæruntur menſurationes entium & numerus eorum. Quod autem ſit verum quod dictum eſt de intellectu: ſatis videtur eſſe probabile per diffinitionē bonitatis, magnitudinis & reliquorum: & per ſecundam ſpeciem regulæ C.D. Quoniam bonitas in quantum eſt eſſentia & forma ſimplex, habet quantitatem continuam & diſparatam ab aliis eſſentiis ratione ſui generis & naturæ: ſed in quantum eſt ratio ut producat bonum, habet naturam diſcretam per bonificans, bonificabile & bonificare. Et ab iſta quidem influuntur quantitates peregrinæ & diſcretæ per compoſitionem quā habet in ſubiecto individuato in quo bonitas habet quantitatem continuam & diſcretam; & ſicut dictum eſt de bonitate, ita dici poteſt de aliis formis ſuperioribus, quæ cauſant quantitates continuas & diſcretas inferiores. Sicut in lapide, qui eſt habituatus de una continua quantitate ipſo habente diſcretas quantitates ratione eſſentiarum elemētorum, ex quibus eſt compoſitus. Et ſic de planta per elementativam & vegetativam, & de homine per elementativam, vegetativam, ſenſitivam, imaginativam & ratiocinativam, ex quibus compoſitus eſt. Et ſic de turre vel navi per artificium conſtituta. Non tamen tantum continuè, ſicut ſubjectum naturatum: ſed magis diſcretè quam ſubjectum naturatum, ratione partium integralium.

DE SEXTA REGVLA G. CAP. VI.

SExta quæſtio quærit de qualitate, quæ duas habet ſpecies: ſcilicet propriam & appropriatam. Sicut quæritur per primam ſpeciem. Qualis eſt intellectus? Et reſpondendum eſt, quod intellectus eſt talis, qualis eſt ſua propria intellectivitas, & ſua intelligibilitas & ſuum proprium intelligere. Et ſi quæratur per ſecundam ſpeciem? Reſpondendum eſt, quod intellectus eſt talis, qualis eſt ſuus habitus, ſive qualis eſt ſua intelligibilitas appropriata per actionem poſitam in ſua propria intelligibilitate, per quam attingit alia entia intelligibilia. Et hoc idem eſt, ſi quæratur; Qualis eſt ignis per ſuam propriam qualitatem, quæ eſt ſua caliditas? Et reſpondendum eſt, quod eſt calidus, calefaciens & per ſuam ſiccitatem quæ eſt qualitas ſibi appropriata per terram deſiccabilis: Sed eſt in aere deſiccativus per ſiccitatem. Et ſic de aliis per hanc regulam quæritur de qualitate propria & appropriata. Propriæ qualitates ſunt cauſæ ſuperiores, & appropriatæ ſunt inferiores: ſicut caliditas ignis, quæ eſt ſuperior qualitas, & ſua ſiccitas inferior. Et ſic de bonitate naturali, quæ eſt ſuperior: moralis autem inferior.

Quæſtio 6. de G.

Per hanc quidem regulam inquirit artista ea quæ sunt superiora & inferiora inrer subjectum & prædicatum. Qualitates propriæ dico quòd sunt propriæ passiones, & appropriatæ qualitates similiter sunt appropriatæ passiones.

DE SEPTIMA REGVLA H.
CAP. VII.

Quæstio 7. de H.

Essentia temporis difficilis ad intelligendum.

SEptima regula quærit de tempore: & tot habet species, quot habet secunda regula, & tertia, & nona, & decima. Et hoc facimus, quia essentia temporis est valde difficilis ad intelligendum. Et primo applicabimus regulam H. ad regulam C. per primam speciem regulæ C. Sicut quando quæritur intellectus quando est? Et respondendum est: quod tunc est, quando suum esse est. Et per secundam speciem respondendum est: quod est tunc, quando habet suas partes sibi essentiales. Item respondẽdum est per speciem tertiam, quando intellectus est in alio: & tunc est in alio, quando agit in ipso, sicut intellectus practicus in subjecto. Quarta species est, quando quæritur, quando habet intellectus aliquid in alio? Ad quod respondendum est: quod tunc quando intelligit similitudinem illius; & sicut diximus de intellectu per regulam C. Per primam verò speciem regulæ D. respondenpũ est, quod tempus est essentia primitiva, eo quod non est de alia essentia producta, neq; genita, sicut prima materia, quæ non est de alia materia deducta, & sicut prima forma non est de alia forma. Et sic rempus in quantum primitivum est, est prima forma ex qua causantur suæ formæ particulares sicut dies, & horæ, & reliqua. Per secundam speciẽ regulæ D. mediante motu continente in se movere, movens & motum sive mobile est de temporificativo, temporificabili & temporificare: tamen non dico quod tempus & motus sint idem per essentiam, sed sunt duo habitus, ex quibus subjectum est habituatum & passionatum. Per tertiam speciem regulæ D. dicimus quod tempus est subditum agenti in agibili per agere: eo quod substantia de ipso induit se naturaliter sive moraliter.

Regula modalis.

Per regulam modalem intelligendum est, quod tempus consistit in movente, movere, & mobili, sive motu & hoc habitualiter, sicut pars in parte substantialiter. Et similitudo remporis consistit, sicut figura per præteritum, præsens & futurum: sicut in habitu caliditatis sunt figura, calefaciens, calefactibile & calefacere. Et in motu: movere, movens, mobile sive motum.

Species secũda instrumẽtalis.

Per speciem secundam instrumentalem K. Tempus est instrumentum substantiæ cum motu, ut substantia possit agere: in subiecto autem sit agibilis, & sua agibilitas est figura per tem-

pus

pus & per motum. Et in isto passu apparet, per quem modum intellect⁹ attingit verè & realiter essentiam temporis. Et quod hoc sit verum, probabile quidem est per diffinitiones principiorum & per regulam B. C. D. E.F.G. Veruntamen oportet quòd intellectus valde altus & clarus sit, & etiam à confusione & dubitatione remotus, ratione præparationis materiæ & subjectivè & obiectivè.

DE OCTAVA QVAESTIONE, QVAE est de Loco, signata per I.

CAP. IIX.

Octava quæstio quærit de loco: sicut quæreretur, vbi est intellectus? Et ista regula sive quæstio quindecim habet species: quæ sunt de secunda, tertia, nona & decima regula. Et primo de prima specie regulæ C. sicut intellectus qui est in vbi, quod est essentiali & & naturali, scilicet in suo esse sive essentia: sicut homo, qui est homo in sua humanitate & suo esse. Et etiā intellectus est in seipso secundum secundam speciē: sicut suæ partes in suo toto. Per tertiam speciē est intellectus in anima, sive in homine, sive in loco in quo est homo. Per quartam speciem est intellectus in illa virtute per quam habet habitum sciendi, & etiam est in illo subiecto, in quo habet actum practicum, & sic de consimilibus. Per hanc regulam quæritur, vbi sunt res in loco, & vbi sunt res sine loco simpliciter? sicut intellectus qui est in loco secundum tertiā speciē & quartam, nō est in loco secundum primā & secundam. Quoniā deduximus intellectum per locum: ideo aliqualiter cognovimus locū mediante regula C. videlicet quod locus est cui propriè competit locare ipso habente collocativum, colocabile & collocare. Et est habitus in subiecto collocato, in quo subiecto habet suum esse: sicut caliditas est in igne, & actio est in agente, & huiusmodi. Item locus cognoscitur per primāspeciē regulę D. quoniam sicut intellectus est primitivus ipso non habēte aliquid præjacens, ex quo sit derivatus materialiter: sic locus est primitivus in quantum est generalis, ipso existente in vna parte vniversi. Ipse verò quoad primam speciem non est sensibilis neq; imaginabilis, sed intelligibilis tantum. Veruntamen per secundā speciem regulæ D. sua figura visibilis & imaginabilis est, non dico secundum essentiam. Per tertiam speciem regulæ D. locus est collocati possidentis locum; sicut calefactum possidet caliditatem ipso habituato caliditate. Per has tres species attingitur essentia loci, per intelligere tantum. Itaq; quod locus

Quæstio 8. quæ est de loco: significata per I. decem species habet.

particularis in subiecto sustentato est diffusus, & derivatur à loco vniversali in subiecto vniversali substentatus. Qui quidē locus vniversalis collocat omnia collocata. Sicut omnia calida sunt calida per vniversalem caliditatem: & sic omnia mota sunt mota per modum vniversalem. Per regulam de modalitate locus cognoscitur. Nā per hoc quod pars est in parte, sicut ignis in aere & econverso, vt patet in elementato & forma in materia & econverso. Et omnes partes sunt in toto, & econverso: & totum extra se transmittit suam similitudinem sive suam figuram: sicut vnus locus in alio per accidens, & omnia loca particularia sunt in loco vniversali. Et figura loci apparet in continente, continere & contento. Vlterius locus cognoscitur cum secunda specie regulæ K. Locus enim est instrumentum substantiæ, cum quo instrumēto collocat partem in parte. Sicut habitatus in habitu, videlicet bonus in bonitate, & albus in albedine, & magnus in magnitudine, & huiusmodi. Et figura huius instrumenti apparet per sensum & imaginationē in collocante farinam in aqua, & aquam in farina, & huiusmodi. Diximus de loco per discursum, quem fecimus de ipso, mediante regula C. D. K. notitiam & cognitionem habemus de eo: & hoc attestantur diffinitiones principiorum, & regula B.C.D.E.F.G.H.

Loci diffinitio & quomodo cognoscitur.

DE REGVLA MODALITATIS SIGNATA per K. CAP. IX.

Quæstio 9. de [illegible] mo[illegible] res per K. significa[illegible] [illegible]unda spe[illegible]s.

NOna quæstio est de modo: scilicet quærere quomodo sunt res? Et habet quatuor species. Prima quæstio est, sicut quærere quomodo res est in se: sicut intellectus est ens per se, quando intellectus habet modum essendi per se, & est remotus ab omni alia essentia. Secunda species est, quando quæritur quomodo est intellectus in alio, & id aliud in alio? Et est respondendum, quod intellectus habet modum essendi in voluntate: & voluntas in ipso in quantum cum ipso & memoria, anima rationalis cōstitui potest. Tertia species est, quādo quęritur quomodo intellectus est in partibus suis, & suæ partes in ipso. Et respōdendum est, quod intellectus est in partibus suis, & suæ partes in ipso, per istam naturam per quam potest esse ex suo proprio intellectivo, intelligibili & intelligere, & per quem modum isti tres possunt esse partes eius. Quarta species est, quando quæritur quomodo intellectus transmittit suam similitudinem extra se? Et respondendum quod intellectus transmittere potest extra se suam similitudinem per habitum scien-

Tertia species.

Quarta species.

ſcientiæ, intellipendo plures res, quas intelligibiles facit in ſuo proprio intelligibili. Per hanc regulam quæritur de modis ſecundum quos quędam res habent modum eſſendi per ſeipſas, & vna in alia vt ſupra dictum eſt. Vlterius intelligendum eſt, quod differentia cauſat differentias : & ſic eſt modalis ad diſtinguendum res. Et concordantia concordat plures in vno compoſito. Et ſicut eſt modalis coniungendo. Et ſic ſequitur modus, per quem pars eſt in parte, & totum in partibus ſuis. Sicut in denario in quo aurum eſt in argento : & argentum in auro, quolibet remanente in ſua eſſentia & ſuo eſſe. Talis modalitas eſt ens generale, ſub qua ſunt omnes modalitates, particulares, & ſubiectum eſt ſimilitudo eius. Sicut figura quæ eſt ſimilitudo ſubſtantiæ ; & color colorati & huiuſmodi. Et modalitas moralis, eſt ſimilitudo naturalis modalitatis. Et quod hoc, quod dictum eſt de modalitate, ſit verum : probabile videtur eſſe ratione diffinitionum principiorum : & per iſtas regulas ſcilicet B.C.D.E.F.G.H.I. Et hoc patet artiſtæ huius artis bene intuenti.

DE REGVLA K. QVAE EST DE Inſtrumentalitate.

CAPVT X.

DEcima regula eſt de inſtrumentalitate : hoc eſt quærere cum quo res ſunt, ſive cum quo agunt? Et habet quatuor ſpecies ſimiles illis quæ ſunt de regula modalitatis. Prima ſpecies eſt, ſicut quærere cum quo intellectus eſt pars animæ? Et reſpondendum eſt, quod intellectus eſt pars animæ, cum differentia, concordantia & poteſtate ; & ſic de cæteris principiis excepta contrarietate. Secunda ſpecies eſt, cum quo intellectus alia à ſe intelligit? Et reſpondendum eſt, quod intelligens intelligit acquirendo, & miſcendo vnam ſpeciem cum alia, & ponendo ipſas in proprio intelligibili : ſicut oculus qui in ſpeculo ſuam ſimilitudinem attingit. Tertia ſpecies eſt, quando quæritur cum quo intellectus eſt vniverſalis & particularis? Et reſpondendum eſt, quod eſt vniverſalis in quantum habet vnam potentiam activam, intellectivam, formalem, cum qua plures res attingit in vno intelligibili vniverſali : quod eſt de eſſentia ipſius intellectus, cum quo & in quo ſcilicet intelligibili vniverſali plures ſpecies ſunt intelligibiles, ſicut in vno ſpeculo plures imagines ſunt viſibiles. Et eſt particularis, quādo deſcendit practicando ſcilicet intelligendo aliquam ſpeciē ſpecificatam quā acquiſivit & in memoria conſervavit. Quarta ſpecies eſt, quando quæritur cum quo intellectus extra ſe

Decima quæſtio eſt de inſtrumentalitate.

Prima ſpecies.

Secunda ſpecies.

Tertia ſpecies.

Quarta ſpecies.

ſuam tranſmittet ſimilitudinem: Et reſpondendum eſt quod cum proprio intellectivo, intelligibili & intelligere, cum quibus facit ſpecies eſſe intellectas: & per memoriam recolibiles, & per voluntatem intelligibiles ad amandum vel odiendum, per hanc regulam quæritur de inſtrumentis rerum ſpiritualiũ ſive corporalium. Vlterius inſtrumentorum aliud eſt ſubſtantiale, ſicut maſculus & fœmella qui habent inſtrumẽtum ſubſtantiale cum quo generant genitum. Aliud eſt accidentale, ſicut ignis qui cum ſua caliditate caleſacit calefactibile. Et ſicut homo qui cum iuſtitia facit ſe juſtum. Aliud eſt vniverſale: ſicut intellectus qui cum ſuo intelligibili facit intelligibile peregrinum hoc & illud. Et ſicut maſculus qui cum vna & eadem virga generat plures filios: & ignis cum ſua caliditate calefacit plura calefactibilia. Et ſicut faber, qui cum vno & eodem martello facit plures clavos, inſtrumenta verò particularia ſunt iſtud & illud, & reliqua, cum quibus domificator conſtruit domum. Et ſicut duæ propoſitiones cum quibus fit concluſio. Et ſic de aliis ſuo modo. Aliud eſt intrinſecum argumentum: ſicut intelligibile, quod eſt de eſſentia intellectus. Aliud eſt extrinſecum, quod eſt peregrinum, cum quo docens generat ſcientiam. Et ſicut martellus cum quo faber fabricat clavum. Quod ſit verum quod diximus de inſtrumentalitate: omnes diffinitiones huius artis principiorum & omnes regulæ atteſtantur & probant. Et ſimiliter quod de decem regulis dictum eſt, quæ regulæ ſunt vaſa ad omnia intellectibilia & proportionabiles intellectui humano.

Diviſio inſtrumentorum.

Finis quartæ partis.

bcdt	bcet	bcft	bcgt	bcht	bcit	bckt	bdct	bdft	bdgt	bdht	bdit
bctb	bctb	bctb	bctb	bctb	bctb	bctb	bdtb	bdtb	bdtb	bdtb	bdtb
bctc	bctc	bcte	betc	bect	bctc	bctc	bdtd	bdtd	bdtd	bdtd	bdtd
bctd	bcte	bctf	bctg	bcth	bcti	bctk	bdte	bdtf	bdtg	bdth	btdi
bdtb	bctb	bftb	bgtb	bhtb	bctb	bktb	betb	bftb	bgtb	bhtb	bitb
bdtc	bcte	bftc	bgtc	bhtc	bitc	bktc	betd	bftd	bgtd	bhtd	bitd
bdtd	bcte	bftf	bgtg	bhth	biti	bktk	bete	bftf	bgtg	bhth	bitd
btbc	betc	btbc	btbc	btbc	btbc	btbc	btbd	btbd	btbd	btbd	btbd
btbd	btbc	btbf	btbg	btbh	btbi	btbk	btbe	btbf	btbg	btbh	btbi
btcd	btbe	btcf	bteg	btch	btci	btck	btde	btdf	btdg	btdh	btdi
cdtb	btce	cftb	cgtb	chtb	citb	ckth	detb	dftb	dgtb	dhtb	ditb
cdtc	betc	cftc	bgtc	chtc	citc	cktc	detd	dftd	dgtd	dhtd	ditd
cdtd	cetc	cftf	cgtg	chth	citi	cktk	dete	dftf	dgtg	dhth	diti
ctbc	cete	ctbe	ctbc	ctbc	ctbc	ctbc	dtbd	dtbd	dtbd	dtbd	dtbd
ctbd	ctbc	ctbf	ctbg	ctbh	ctbi	ctbk	dtbe	dtbf	dtbg	dtbh	dtbi
ctcd	ctbe	ctef	ctcg	ctch	ctci	ctck	dtde	dtbd	dtdg	dtdh	dtdi
dtbc	ctce	ftbc	gtbc	htbc	itbe	ktbc	etbd	ftbd	dtbd	htbd	itbd
dtbd	etbc	ftbf	gtbg	btbh	itbi	ktbc	etbe	ftbf	gtbg	htbh	itbi
dted	ctbe	ftcf	gtcg	htch	itci	ktck	etde	ftdf	gtdg	htdh	itdi
tbcd	tbce	tbcf	tbcg	tbch	tbci	tbck	tbde	tbdf	tbdg	tbdh	tbdi

bdkt	beft	begt	beht	beft	bekt	bfgt	bfhd	bfit	bfkt	bght	bgit
bdtb	betb	betb	betb	betb	betb	bftb	bftb	bftb	bftb	bgtb	bgtb
bdtd	bete	bete	bete	bete	bete	bftf	bftf	bftf	bftf	bgtg	bgtg
bdtk	betf	betg	beth	beti	betk	bftg	bfth	bfti	bftk	bgth	bgti
bktb	bftb	bgtb	bhtb	bitb	bktb	bgtb	bhth	bitb	bktb	bhtb	bitg
bktd	bfte	bgte	bhte	bite	bkte	bgtf	bhtf	bitf	bktf	bhtg	bitg
bktk	bftf	bgtg	bhth	biti	bktk	bgtg	bhth	biti	bktk	bhth	biti
btbd	btbe	btbe	btbe	btbe	btbe	btbf	btbf	btbf	btbf	btbg	btbg
btbk	btbf	bteg	btbh	btbi	btbk	btbg	btbh	btbi	btbk	btbh	btbi
btdk	btef	betg	bteh	btei	btek	btfg	btfh	btfi	btfk	btgh	btgi
dktb	eftb	egtb	ehtb	eitb	ektb	fgtb	fhtb	fibt	fktb	ghtb	gitb
dktd	efte	egte	ehte	eite	ekte	fgtf	fhtf	fitf	fktf	ghtg	gitg
dktk	eftf	egtg	ehth	eiti	ektk	fgtg	fhth	fiti	fktk	ghth	giti
dtbd	etbe	etbe	etbe	etbe	etbe	ftbf	ftbf	ftbf	ftbf	gtbg	gtbg
dtbk	etbf	etbg	etbh	etbi	etbk	ftbg	ftbh	ftbi	ftbk	gtbh	gtbi
dtdk	etef	eteg	eteh	etei	etek	ftfg	ftfh	ftfi	ftfk	gtgh	gtgi
ktbd	ftbe	gtbe	htbe	itbe	ktbe	gtbf	htbf	itbf	ktbf	htbg	itbg
ktbk	ftbf	gtbg	htbh	itbi	ktbk	gtbg	htbh	itbi	ktbk	htbh	itbi
ktdk	ftef	gteg	hteh	itei	ktek	gtfg	htfh	itfi	ktfk	htgh	itgi
tbdk	tbef	tbeg	tbeh	tbei	tbek	tbfg	tbfh	tbfi	tbfk	tbgh	tbgi

bgkt	bhit	bhkt	bikt	cdet	cdft	cdgt	cdht	cdit	cdkt	ceft	cege
bgtb	bhtb	bitb	bktb	cdte	cdtc	cdtc	cdtc	cdtc	cdtc	cetc	cetc
bgtg	bhth	bhth	biti	cdtd	cdtd	cdtd	cdtd	cdtd	cdtd	cete	cete
bgtk	bhti	bhtk	bith	cdte	kdtf	cdtg	cdth	cdti	cdtk	cetf	cetg
bktb	bitb	bktb	bktb	ctec	kftc	cgtc	chtc	citc	cktc	cfct	cgtc
bktg	bith	bkth	bkti	cetd	cftd	cgtd	chtk	citd	cktd	cftc	cgte
bktk	biti	bktk	bktk	cete	cftf	cgtg	chtd	citi	cktk	cftf	cgtg
btbg	btbh	btbh	btbi	ctcd	ctcd	ctcd	ctcd	ctcd	ctcd	ctce	ctce
btbk	btbi	btbk	btbk	ctce	ctef	ctcg	ctch	ctci	ctck	ctcf	ctcg
btgk	bthi	bthk	btik	ctde	ctdf	ctdg	ctdh	ctdi	ctdk	ctef	cteg
gktb	hitb	hktb	iktb	detc	dftc	dgtc	dhtc	ditc	dktc	eftc	egtc
gktg	hith	hkth	ikti	detd	dftd	dgtd	dhtd	ditd	dktd	efte	egte
gktk	hiti	hktk	iktk	dete	dftf	dgtg	dkth	diti	dktk	eftf	egtg
gtbg	htbh	htbh	itbi	dtcd	dtcd	dtcd	dtcd	dicd	dtcd	etce	etce
gtbk	htbi	htbk	itbk	dtbe	dtcf	dtcg	dtch	dtci	dtck	etcf	etcg
gtgk	hthi	hthk	itik	dtde	dtdf	dtdg	dtdh	dtdi	dtdk	etef	tteg
ktbg	itbh	ktbh	ktbi	etcd	ftcd	gtcd	dtcd	itcd	ktc	ftce	gtce
ktbk	itbi	ktbk	ktbk	etce	ftcf	gtcg	htch	itci	ktck	ftcf	gtcg
ktgk	ithi	kthk	ktik	etdc	ftdf	gtdg	htdh	itdi	ktdk	ftef	gteg
tbgk	tbhi	tbhk	tbik	tcde	tcdf	tcdg	tcdh	tcdi	tcdk	tcef	tceg

ceht	ceit	cekt	cfgt	cfht	cfit	cfkt	cght	cgit	cgkt	chit	chkt
cetc	cetc	cetc	cftc	cftc	cftc	cftc	cgtc	cgtc	cgtc	chtc	chtc
cete	cete	cete	cftf	cftf	cftf	cftf	cgtg	cgtg	cgtg	chth	chth
ceth	ceti	cetk	cftg	cfth	cfti	cftk	cgth	cgti	cgtk	chti	chtk
chtc	citc	cktc	cgtc	chtc	citc	cktc	chtc	citc	citc	citc	cktc
chtc	cite	ckte	cgtf	chtf	citf	cktf	chtg	citg	citg	cith	ckth
chth	citi	cktk	cgtg	chth	citi	cktk	chth	citi	citk	citi	cktk
ctce	ctce	ctce	ctcf	ctcf	ctcf	ctef	ctcg	ctcg	ctcg	ctch	ctch
ctch	ctci	ctck	ctcg	ctch	ctci	ctck	ctch	ctci	ctck	ctci	ctck
cteh	ctei	ctek	ctfg	ctfh	ctfi	ctfk	ctgh	ctgi	ctgk	cthi	cthk
ehtc	eitc	ektc	fgtc	fhtc	fitc	fktc	ghtc	gite	gktd	hitc	hktc
ehte	eite	ekte	fgtf	fhtf	fitf	fktf	ghtg	gitg	gktg	hith	hkth
ehth	eiti	ektk	fgtg	fhth	fiti	fktk	ghth	giti	gktk	hiti	hktk
etce	etec	etce	ftcf	ftcf	ftcf	ftcf	gtcg	gtcg	gtcg	htch	htch
etch	etci	etck	ftcg	ftch	ftci	ftck	gtch	gtci	gtck	htci	htck
eteh	etei	etek	ftfg	ftfh	ftfi	ftfk	gtgh	gtgi	gtgk	hthi	hthk
htce	itce	ktce	gtcf	htef	itcf	ktcf	htcg	itcg	ktcg	itch	ktch
htch	itci	ktck	gteg	htch	itci	ktck	htcg	itci	ktck	itci	ktck
hteh	itei	ktek	gtfg	htfh	itfi	ktfk	htgh	tigi	ktgk	ithi	kthk
tceh	tcei	tcek	tefg	tcfh	tcfi	tcfk	tcgh	tcgi	tcgk	tchi	tchk

cikt	deft	degt	deht	deit	dekt	dfgt	dfht	dfit	dfkt	dght	dgit
citc	detd	detd	detd	detd	detd	dftd	dftd	dftd	dftd	dgtd	dgtd
citi	dete	dete	dete	dete	dete	dftf	dftf	dftf	dftf	dgtg	dgtg
citk	detf	detg	deth	deti	detk	dftg	dfth	dfti	dftk	dgth	dgti
cktc	dftd	dgtd	dhtd	ditd	dktd	dgtd	dhdt	ditd	dktd	dhtd	ditd
ckti	dfte	dgte	dhte	dite	dkte	dgtf	dhtf	ditf	dktf	dhtg	ditg
cktk	dftf	dgtg	dhth	diti	dktk	dgtg	dhth	diti	dktk	dhth	diti
ctci	dtde	dtde	dtde	dtde	dtde	dtdf	dtdf	dtdf	dtdf	dtdg	dtdg
ctck	dtdf	dtdg	dtdh	dtdi	dtdk	dtdg	dtdh	dtdi	dtdk	dtdh	dtdi
ctik	dtef	dteg	dteh	dtei	dtek	dtfg	dtfh	dtfi	dtfk	dtgh	dtgi
iktc	eftd	egtd.	ehtd	eitd	cktd	fgtd	fhtd	fidt	fktd	ghtd	gitd
ikti	efte	egte	ehte	eite	ekte	fgtf	fhtf	fitf	fktf	ghtg	gitg
iktk	eftf	egtg	ehth	eiti	ektk	fgtg	fhth	fiti	fktk	ghth	giti
itci	etde	etde	etde	etde	etde	ftdt	ftdf	ftdf	ftdf	gtdg	gtdg
itck	etdf	etdg	etdh	etdi	etdk	ftdg	ftdh	ftdi	ftdk	gtdh	gtdi
itik	etef	eteg	eteh	etei	etek	ftfg	ftfh	ftfi	ftfk	gtgh	gtgi
ktci	ftde	gede	htde	itde	ktde	gtdf	htdf	itdf	ktdf	htdg	itdg
ktck	ftdf	gtdg	htdh	itdi	ktdk	gtdg	htdh	itdi	ktdk	htdg	itdi
ktik	ftef	gteg	hteh	itei	ktek	dtfg	htfh	itfi	ktfk	htgh	itgi
tcik	tdef	tdeg	tdeh	tdei	tdek	tdfg	tdfh	tdfi	tdfk	tdgh	tdgi

dgkt	dhit	dhkt	dikt	efgt	efht	efit	efkt	eght	egft	egkt	ehit
dgtd	dhtd	dhtd	ditd	efte	efte	efte	efte	egte	egte	egte	ehte
dgtg	dhth	dhth	diti	eftf	eftf	eftf	eftf	egtg	egtg	egtg	ehth
dgtk	dhti	dhtk	ditk	eftg	efth	efti	eftk	egth	egti	egtk	ehti
dktd	ditd	dktd	dktd	egte	ehte	eite	ekte	ehte	eite	ekte	eite
cktg	dith	dkth	dkti	egtf	ehtf	eitf	ektf	ehtg	eitg	ektg	eith
dktk	diti	dktk	dktk	egtg	ehth	eiti	ektk	ehth	eiti	ektk	eiti
dtdg	dtdh	dtdh	dtdi	etef	etef	etef	etef	eteg	eteg	eteg	eteh
dtdk	dtdi	dtdk	dtdk	eteg	etei	etei	etek	eteh	etei	etek	etei
dtgk	dthi	dthk	dtik	etfg	etfh	etfi	etfk	etgh	etgi	etgk	ethi
gktd	hitd	hktd	iktd	fgte	fhte	fite	fkte	ghte	giet	gkte	hite
gktg	hith	hkth	ikti	fgtf	fhtf	fitf	fktf	ghtg	gitg	gkt	hith
gktk	hiti	hktk	iktk	fgtg	fhth	fiti	fktk	ghth	giti	gktk	hiti
gtdg	htdh	htdh	itdi	ftef	ftef	ftef	ftef	gteg	gteg	gkeg	hteh
gtdk	htdi	htdk	itdk	fteg	fteh	ftei	ftek	gteh	gtei	gtek	htei
gtgk	hthi	hthk	itik	ftfg	ftfh	ftfi	ftfk	gegh	gtgi	gtgk	hthi
ktdg	itdh	ktdh	ktdi	gtef	htef	itef	ktef	hteg	iteg	kteg	iteh
ktdk	itdi	ktdk	ktdk	gteg	hteh	itei	ktek	hteh	itei	ktek	itei
ktgk	ithi	kthk	ktik	gtfg	htfh	itfi	ktfk	htgh	itgi	ktgk	ithi
tdgk	tdhi	tdhk	tdik	tefg	tefh	tefi	tefk	tegh	tegi	tegk	tehi

ehkt	eikt	fght	fgit	fgkt	fhit	fhkt	fikt	ghit	ghkt	gikt	hikt
ehte	eite	fgtf	fgtf	fgtf	fhtf	fhtf	fitf	ghtg	ghtg	gitg	hith
ehth	eiti	fgtg	fgtg	fgtg	fhth	fhth	fiti	ghth	ghth	giti	hiti
ehtk	eitk	fgth	fgti	fgtk	fhti	fhtk	fitk	ghti	ghtk	gitk	hitk
ekte	ekte	fhtf	fitf	fktf	fitf	fktf	fktf	gitg	gktg	gktg	hkth
ekth	ekti	fhtg	fitg	fktg	fith	fkth	fkti	gith	gkth	gkti	hkti
ektk	ektk	fhth	fiti	fktk	fiti	fktk	fktk	giti	gktk	gktk	hktk
eteh	etei	ftfg	ftfg	ftfg	ftfh	ftfh	ftfi	gtgh	gtgh	gtgi	hthi
etek	etek	ftfh	ftfi	ftfk	ftfi	ftfk	ftfk	gtgi	gtgk	gtgk	hthk
ethk	etik	ftgh	ftgi	ftgk	fthi	fthk	ftik	gthi	gthk	gtik	htik
hkte	ikte	ghtf	gitf	gktf	hitf	hktf	iktf	hitg	hktg	iktg	ikth
hkth	ikti	ghtg	gitg	gktg	hith	hkth	ikti	hith	hkth	ikti	ikti
hktk	iktk	ghth	giti	gktk	hiti	hktk	iktk	hiti	hktk	iktk	iktk
htek	itei	gtfg	gtfg	gtfg	htfh	htfh	itfi	htgh	htgh	itgi	ithi
hteh	itek	gtfh	gtfi	gtfk	htfi	htfk	itfk	htgi	htgk	itgk	ithk
hthk	itik	gtgh	gtgi	gtgk	hthi	hthk	itik	hthi	hthk	itik	itik
kteh	ktei	htfg	itfg	ktfg	itfh	ktfh	ktfi	itgh	ktgh	ktgi	kthi
ktek	ktek	htfh	itfi	ktfk	itfi	ktfk	ktfk	itgi	ktgk	ktgk	kthk
kthk	ktik	htgh	itgi	ktgk	ithi	kthk	ktik	ithi	kthk	ktik	ktik
tehk	teik	tfgh	tfgi	tfgk	tfhi	tfhk	tfik	tghi	tghk	tgik	thik

DE TABVLA RVBRICA. CAP. I.

TAbula ista composita est ex lxxxiiij.columnis,ut dictum est. Et est subjectum sive instrumentum, in quo investigantur solutiones quæstionum; recipiendo ad propositum affirmando vel negando;concordando principia & regulas & evitando eorum contrarietatem. Significat autem T. in tabula; quod literæ quæ sunt ante ipsum principia sunt de prima figura: & literæ quæ sunt post ipsum, sunt de secunda: sicut in camera b.c.t.b. in qua b.præcedens t. dicit bonitatem: &c. magnitudinem. Et b post t. dicit differentiam: & sic de aliis. Investigatio autem quæ fit in tabula, est in altiori gradu significationis veritatum quàm illa quæ fit in figuris. Tabula verò quartæ figuræ derivata est voluendo circulum secundum & tertium: ut in ipsa tabula apparet usque ad octuaginta quatuor columnas.In qua revolutione consistit ligamen columnarum b. c. d. quæ convertit se cum columna B.C.F. Et sic successive de columna in columnam: usque ad ultimam quæ est h.i. k.ut in tabula apparet. Et sic in qualibet columna sunt omnes columnæ implicatæ;ratione cuius implicationis quælibet columna est coadjuvativa alterius. Ad quamlibet solutionem unius quæstionis possunt applicari omnes significationes omnium quæstionum Et in isto passu apparet magna generalitas istius tabulæ huius artis Amplius in qualibet columna sunt viginti quæstiones per ordinem superficialiter, Et de hoc dabimus exemplum in prima columna,quæ est B.C.D.prædicādo primo de bonitate, deinde de magnitudine,postmodum de æternitate.& hoc sic. Prima est utrum bonitas sit in tantum magna,quod sit æterna;Secūda,utrū sit aliqua bonitas in tātū magna, quod cōtineat in se res differentes & sibi coessentiales; Tertia, utrum bonitas sit in tantum magna quod contineat in se res concordantes & sibi coessentiales. Quarta, utrum bonitas continens in se res contrarias sit magna? Quinta, utrum bonitas æterna sit differens? Sexta utrum bonitas æterna sit concordans? Septima utrum bonitas æterna habeat in se contrarietatem? Octava,utrum bonitas contineat in se differentiam & concordantiam? Nona, utrum bonitas contineat in se differentiam & contrarietatem? Decima, utrum bonitas contineat in se concordantiam & cōtrarietatem?Vndecima, quid est magna differentia æternitatis? Duodecima,quid magna & æterna concordantia? Decimatertia, quid est magna & æterna contrarietas? Decimaquarta, quid est magna differentia & concordantia? Decima-

quinta,

quinta, quid est magna differentia & contrarietas. Decimasexta, quid est magna concordantia & contrarietas? Decimaseptima, differentia concordantiæ æternitatis de quo est? Decima octava, differentia æternitatis de quo est? Decimanona, concordantia contrarietatis & æternitatis de quo est? Vigesima, differentia concordantiæ & contrarietatis de quo est? Fecimus 20. quæstiones per columnam B.C.D. continentem in se 20. cameras. Prima camera est b c.d. secunda b.c.t.b. & sic usque ad 20. quæ est t.b.c.d. Ex qualibet camera abstraximus unam quæstionē, ut supra patet. Et sicut fecimus 20. quæstiones in prima columna, ita fieri possunt aliæ 20. in secunda: & aliæ 20. in tertia: & sic per ordinem usque ad columnam ultimam, quæ est h.i.k. Per has quæstiones & solutiones elevatur in tam altam gradū universalitatis ipse intellectus: quod innumerabilis & inæstimabilis redditur: Et hoc ratione generalitatis prædicati & subjecti: Et in isto passu patet per quem modum ars ista est valde generalis & utilis. Ad dandam doctrinam & modum solvendi & quæstiones, volumus antedictas quæstiones solvere: applicādo significationes literarum ad propositum tali modo, quod diffinitiones principiorum & species regularum non destruantur. Et primo: ad primam respondendum est cum dicitur, utrū bonitas in tantum sit magna quod sit æterna? dico quod sic. Et hoc quidem est manifestum per diffinitionem bonitatis, magnitudinis & æternitatis. Nam si bonitas est ens ratione cuius bonus agit bonum, & magnitudo magnificat bonitatem & æternitatem, & diffinitio æternitatis facit durare bonitatem & magnitudinem: & necessarium est ut actus bonitatis sit infinitus & æternus & per consequens essentia bonitatis. Et sic concluditur quod bonitas est magna & æterna. Nam sine magnitudine & æternitate non posset habere actum infinitum & æternum, videlicet bonificare: & hoc est affirmabile per regulam B. & per secundam speciem regulæ C. & D. Vlterius per primam speciem regulæ D. affirmatio est tenenda: eo quod æternitas est essentia primitiva ultra quam non est aliud præjacens, & sua primitivitas est bona & magna: & sic sequitur de necessitate quod sit aliqua bonitas magna & æterna. Vlterius per tertiam speciem regulæ D. significatum est, quod non est aliqua contrarietas quæ habeat dominium in æternitate, sed potius econverso: quod dominium haberet, si æternitas non haberet primitivam & magnam bonitatem: ergo bonitas in tantū est magna, quod est æterna. Ad secundam quando dicitur utrum sit aliqua bonitas in tantum magna quod sit differens? Solutio. Dico quod sic: & hoc quidem est manifestum per diffinitiones eorum. Si enim bonitas est ens, ratione cuius bonus agit bonum:

Ad primā quæst.

& magnitudo est ens ratione cuius bonitas & differentia sunt
magnæ,necessarium quidem est quod in bonitate sint res diffe
r:ntes sibi coessentiales ; videlicet bonificans , bonificatum &
bonificare. Nam hoc est de ratione bonitatis,magnitudinis &
differentiæ:quod in essentia bonitatis sint res distinctæ realiter
& simpliciter.Et quod ipsa bonitas indivisa sit essentialiter &
magna & in confusa. Item quæstio est tenenda affirmativa per
regulam B.ut per se patet & etiam per regulam C. per primam
enim speciem ipsa bonitas cum suis concretis diffinitur & con-
vertitur essentialiter & concretivè. Et per secundam speciem
differentia ponit cum magnitudine:quod bonitas habeat in se
bonificans,bonificare & bonificatum , quæ quidem non habe-
ret naturam absq; distinctione: neq; bonitas posset esse ratio
bono,quod de seipsa produceret bonum. Et sic ipsa bonitas es-
set vacua natura magnitudinis : differentia tamen deficiente.
Amplius ad idem magnitudo & differētia sunt in bonitate na-
turaliter : ut patet per tertiam speciem regulæ C.Et etiam bo-
nitas est in ipsis naturaliter. Et per quartam speciem magnitu-
Ad tertiam quæstionem.
do & differentia habent actus suos in bonitate & similiter bo-
nitas in ipsis,ratione quartæ speciei regulæ C.Ad tertiam quæ-
stionem quando, quæritur , utrū in tantum bonitas sit magna,
quod contineat in se res concordantes & sibi coessentiales? Ad
quod respondendum est quod sic:ut patet per diffinitiones eo-
rum:quoniam si bonitas non continet res concordantes & sibi
coessentiales sive naturales: jam bonitas magna non distaret à
contrarietate,neque esse magna sine tali concordantia , quod
est impossibile : quam impossibilitatem necessitant diffinitio-
nes bonitatis, magnitudinis,æternitatisque. Vlterius ad hoc i-
dem consentit affirmando prima species regulæ C.quæ ponit
conversionem diffiniendo bonitatem & suas res concordantes,
videlicet bonificans,bonificatum & bonificare:& concordans,
concordatum & concordare:cum quibus convertitur suprema
bonitas & concordantia cum suprema magnitudine. Amplius
per secūdam speciem ostenditur:quod bonitas habet in se res
bonas,concordantes,sine quibus bonitas magna non posset es-
se.Et etiam tertia species regulæ C. ponit, quod magnitudo &
concordantia sunt in bonitate cum actibus suis, videlicet cum
magnificare concordare.Et bonitas cum ipsis cum bono agere.
Et quarta species dicit quod quælibet ratio habet in alia actum
suum & essentiam suam.Et in isto passu apparet altitudo intel-
lectus qui vere & realiter hoc attingit : ad quam altitudinem
non posset ascendere nisi Deo adjuvante.Ad quartam quæstio-
nem quando,quæritur,utrum bonitas continens res in se con-
trarias & sibi coessentiales sit magna?Respondendum est quod
non:

non: quia caret concordantia, quæ quidem est plus absolutè quàm contrarietas. Ratio huius est, quod concordantia cum bonitate ponit esse generãdo. Et contrarietas cum malicia ponit privationem bonitatis corrumpendo: & hoc volunt diffinitiones bonitatis, magnitudinis & contrarietatis: quod sit verũ quod diximus, regula equidem B. hoc requirit: & etiam prima species regulæ C. Quoniam si bonitas magna contineret in se res contrarias, magnum malum quidem esset sibi; & converterētur in ipsam bonitate magnitudo & parvitas; quod est impossibile. Et etiam per secundam speciem regulæ C. quæ ponit in bonitate bonificans, bonificatum & bonificare cum magnitudine: ergo de hac quæstione negativa est tenenda. Item tertia species dicit, quod cõtrarietas non posset esse in subjecto bono cum magnitudine. Et idem est judicium de quarta specie, quæ dicit quod contrarietas non posset habere actum suum in magna bonitate. Ad quartam quæstionem cũ dicitur, utrum bonitas æterna sit differens? Respondendum est quod sic: quoniã nisi bonitas æterna esset differens, non posset ab æterno agere bonum æternum: ex eo quod differentia non gubernaret agētem in suo numero activo: neq; agibile in numero passivo. Et illud idem dico de agere, & differentia deficiente causaretur confusio eorum: & æternitas non haberet naturam æternandi, neq; bonitas bonificandi: & sic omnes istæ diffinitiones essent destructæ, quod est impossibile. Amplius ad idem regula B. cõsentit affirmative, adjuvando se cum definitionibus præfatis. Item per primam speciem regulæ D. affirmabile quidem est. Nã ipsa ragula dicit, quod bonitas æterna tantum est primitiva per agere; sicut per existere: privata enim differentia inrer agentem & agibile privatur quidem agere & per consequens agentia. Et generatur ociositas, & privatio naturæ bonitatis æternæ, quod est impossibile. Adhuc secunda species regulæ D. videtur hoc idem affirmare: nam absque differentia bonificantis, bonificabilis & bonificare non haberet ex quo esset: neque æternitas posset ipsam gubernare, quod sibi esset malum contra bonum æternaliter quod est impossibile. Adhuc per tertiam speciem regulæ. D. manifestum est, quod si de quæstione negativa est tenenda, sequeretur quod aliquod ens esset æternum, habens æternam malitiam; quæ impediret quod æterna ratio bonitatis non esset ratio bono æterno, quod produceret bonum æternum carens differentia: quod est falsum & etiam impossibile, & contra regulam B. ergo, &c.

Ad quartam quæstionem.

Ad sextam, utrũ bonitas æterna sit concordans? Respondendum est affirmativè per eorum diffinitiones: eo quod æternitas dicit, quod bonitas & concordantia durant. Et concordantia

Ad sextã quæst.

dicit, quod bonitas & ternitas in uno & in pluribus cōcordanter; & bonitas æterna eſt ratio ab æterno concordanter: quod bonus producit bonum. Hoc autem non poſſet eſſe niſi bonitas æterna eſſet concordans per bonificantem, æternantem & concordantem: & bonificatum, æternatum & concordatum: & per bonificare, æternare & concordare. Amplius quod diximus ſatis probabile eſt, & etiam per regulam C. affirmatio eſt tenenda: nam bonitas eſt illa forma, quæ propriè continet in ſe differentiam, & concordantiam, & bonificantem, & bonificatū, & bonificare bene habituatos de differentia, concordantia, cum quo habitu differens & concordans ſunt agentes: differentiabile & concordabile ſunt patientes: & per quartam ſpeciem habent differentiare & concordare: & bonitas bonificare.

Ad ſeptimam quæſtionem.

Ad ſeptimam quando quæritur, utrum bonitas æterna habeat in ſe contrarietatē? Reſpondendum eſt quod ſic, poſito quod mundus ſit æternus; quod patet per diffinitionem contrarietatis: quoniam ab æterno & in æterno mundus eſt bonus & malus: per æternam bonitatem & æternam maliciam, generationem, corruptionem & privationem. Et bonitas æterna nō poſſet eſſe bona ratio, quod producat bonum æternū ſine cōtrarietate & malicia. Et æternitas eſt cauſa, quare bonus & malus durant ab æterno: & hoc regula B. non poteſt conſentire, neque prima ſpecies regulæ D. Nam ab æterno eſſent privativa bonum & malum concordando. Et per ſecundam ſpeciem totum univerſum eſſet compoſitū ex bono & malo: & prima cauſa ſcilicet Deus, eſſet neceſſitatus ad cauſandum mundum ab æterno tantum cum malitia, quantum cum bonitate: quod eſt impoſſibile ratione huius impoſſibilitatis, de hac quæſtione negativa eſt tenenda; & in iſto paſſu apparet quod impoſſibile eſt, quod mundus ſit ab æterno. Ad octavam cum quæritur, utrum bonitas contineat in ſe differentiam & concordantiam? Reſpondendum eſt quod ſic. Quod patet per eorum diffinitiones. Si enim bonitas non haberet res differentes & concordantes; non poſſet eſſe ratio bono, quo produceret bonum, & concordantia non poſſet eſſe abſque differentia rerum. Et privata differentia eſſet confuſio & occultatio inter bonificantem, bonificatum, & inter concordantem & concordatum. Imòdico quod eſſet implicita contradictio, quæ eſt impoſſibilis. Item prima ſpecies regulæ C. dicit, quod æternitas eſt ens cui propriè competit æternare. Hæc autem proprietas eſſe non poteſt ſine concordantia æternantis, æternati & æternare: quæ concordātia eſt naturalis neceſſaria, ut per ſecundam ſpeciem ejuſdem regulæ ſignificatum eſt. Et per tertiam ſpeciem videndum eſt, quod æternans in æternabili eſt agens: & æternatum ſive æternabile patiens, & æternans habet actum ſcilicet æternare; ut

per quartam ſpeciem regulæ C. ſignificatum eſt. Ad nonã quæſtionem quando quæritur, utrum bonitas contineat in ſe differentiã & contrarietatem? Reſpondendum eſt quod ſic in aliquibus ſubjectis: ſicut in elementato, in elementa differunt & contrariantur: ſicut ignis & aqua per calidum & frigidum, & ſicut aer & terra per humidum & ſiccum. Et hoc bonum eſt, quia abſque tali contrarietate elementatum eſſe non poſſet. Vlterius regula B ad hoc quod diximus cõſentit. Item per primam ſpeciem regulæ D. negativa de quæſtione eſt tenẽda: hoc eſt quod in eſſentia bonitatis ſunt bonificans, bonificatum & bonificare non poſſunt contrariare quia ſi ſic, per ſecundam ſpeciem ejuſdem regulæ bonitas quidem non haberet ex quo eſſet. Et per tertiam ſpeciem ſubdita eiuſdem eſſet maliciæ: neque etiam haberet naturam, quod eſt impoſſibile. Ad decimam quando quæritur, utrum bonitas contineat in ſe concordantiam & contrarietatem? Reſpondendum eſt quod ſic, in aliquo ſubjecto, quod eſt habituatum bonitate: ſicut elementatum quod eſt bonum per bonitatem, in quo elementato aer & ignis concordant per caliditatem, & aer & aqua per humiditatem, & aqua & terra per frigiditatem, & terra & ignis per ſiccitatem. Et ignis & aer per ſiccum & humidum ſunt contrarii: aer & aqua per frigiditatem & caliditatem ſunt contrarii, & aqua & terra humiditatem & ſiccitatem ſunt contrarii, & terra & ignis in motu per levitatem & ponderoſitatem. Et quod diximus manifeſtum eſt per diffinitiones concordantiæ & bonitatis atque contrarietatis. Quoniam elementans non poſſet eſſe ratio ſubjecto quod produceret bonum elementatum: & etiam diffinitiones concordantiæ & contrarietatis eſſent diſtinctæ. Amplius regula B. ad idem conſentit affirmando: & etiam prima ſpecies regulæ C. Elementatum namque eſt ſubjectum bonum in quo concordantia & contrarietas aliquam convenientiam & contrarietatem habent, ſicut ignis & aer qui in elemento concordant per caliditatem & ſiccitatem, ſed per humiditatem contrariantur; & ſic circulariter, ut ſupra dictum eſt. Vlterius per ſecundam ſpeciem regulæ C. affirmativa eſt tenenda: ſicut elementatum quod continet in ſe innatam concordantiam & contrarietatem, ut ſupra dictum eſt. Et per tertiam eiuſdem regulæ ſpeciẽ eſt in aere concordans: & aer in igne cõcordabilis, quo ad genus caliditatis: ſed quo ad genus humiditatis & ſiccitatis contrariantur: eo quod ignis ratione ſiccitatis eſt contrarians aeri, & aer igni per humiditatem. Adhuc per quartam ſpeciem patet, quod quodlibet elementum habet actionem & paſſionem in alio circulariter; ratione cuius elementa ſunt remiſſa, & confracta, ut ad mixtionem

Ad nonã quæſtionẽ

Ad decimã quæſtionem.

& compositionem venire possint, existente elementato bonitate habituato: & etiam de concordantia & contrarietate. Ad undecimam quando quæritur, quid est magna differentia æternitatis? Respondendum est, quod est forma necessitans æternantem, æternatum & æternare in æternitate; ut magnitudo sit ens, ratione cuius differentia & æternitas sint magnæ. Et æternitas sit ens ratione cuius magnitudo & differentia durent. Et differentia est ens, ratione cuius unus sit æternans, & alius æternatus, & aliud æternare. Vlterius quod sit verum quod dixim⁹; regula quidem B. hoc testatur. Et etiam prima & secunda species regulæ C. Et similiter tertia species regulæ C. ut æternans sit in æternitate, magnitudine & differentia: agens & producēs productum ipso habente in æternitate, magnitudine & differētia naturam; & hoc ratione quartæ speciei. Item prima species regulæ C. hoc idem concedit, ut magnitudo primitivæ & æternæ habeat æternantē, æternatū & æternare. Et secunda species regulæ D. hoc idem ponit, ut æternitas habeat ex quo sit. Et ad hoc tertia species ejusdem regulæ concordat. Ad duodecimam quando quæritur, quid est magna & æterna concordantia; Et est dicendum quod est forma necessitans in æternitate & magnitudine concordantiam inter æternantem, æternatum & æternare. Et hoc per primam speciem regulæ C. & D. satis est videndum. Et etiam per secundam speciem C. & D. Et sic de tertia specie regulæ C. ut æternans sit in magnitudine, & æternitate & concordantia, magnificans & æternans. Per quartā speciē regulæ C. ut habeat naturam æternandi, æternatum, magnificādi, magnificatum, concordandi concordatū. Et ad hoc tertia species regulæ D concordat. Amplius eorum diffinitiones hoc idem approbant & testantur; quoniam magnitudo absq; concordantia æternantis & æternati & æternare nō posset esse ens, ratione cuius æternitas & magnitudo essent magnæ. Neque etiam æternitas haberet naturam cum qua durare posset, atque sine ipsis concordantiam habere. Neque sine concordantia distare à contrarietate. Ad decimam tertiam quando quæritur, quid est magna & æterna contrarietas? Respondendū est, quod est æternitas mundi: posito tamē quod mundus sit æternus. Et hoc patet per eorum diffinitiones & per regulas eorundē. Quoniam diffinitio cōtrarietatis ponit, quod æternitas Dei & æternitas mundi magnam habent controversiam ipsis existentibus primitivis per primam speciem regulæ C. & D. Quoniam æternitas Dei non est singularis: & privata sua singularitate magnitudo quidem non est ens, ratione cuius æternitatis sit magna. Et est ens, ratione cuius contrarietas magna est magna inter æternitatem Dei & æternitatem mundi, eo quia

Ad undecimā quæstionem.

Ad duodecimā quæstionem.

Ad decimam tertiā quæstionem.

æternitas mundi ponit æternum malum non quietatum : & æternitas Dei æternum bonum quietatum : & æternitas Dei ponit æternum malum esse durabile: & æternitas mundi ponit bonum esse durabile, quo ad diffinitionem æternitatis : & secunda species regulæ D ponit, quod æternum bonum & æternum malum sunt conjuncta in composito. Et diffinitio quidem magnitudinis ponit magnam conjunctionem : & tertia species regulæ D. ponit subjectionem ab vtraque parte. Et secunda species regulæ E. contrariantem & contrariatum & contrariare Et æternitas quidem est devians in æternitate Dei & in æternitate mundi , ipsa habente in vtraq; dominium, producendo æternum contrariatum inquietatum, quod est mpossibile; ratione cujus impossibilitatis mundus non potest esse æternus. Ad decimam quartam cum dicitur, quid est magna differentia & concordantia ? dicendum est, quod in essentia magnitudinis est magnificans, distinguens & concordans vnam personam eandem numero: & quod magnificatus, & differentiatus, & concordatus sit alia persona : & magnificare, differentiare & concordare alia persona : & quod omnes istæ tres personæ sint idem per essentiam, naturam, magnitudinem, differentiam & concordantiam ; & hoc videndum est per eorum diffinitiones. Et per primam & secundam speciem regulæ C. & D. & per tertiam C. vt magnitudo, differentia & concordantia sint in actu agentes & concordantes, & à vacuitate & ociositate disparatæ: & per quartam speciem C. vna habet actum in alia, sine quibus actibus diffinitiones eorundem non essent veræ, quod est impossibile, vt regula B. testatur. Ad decimam quintam quæritur, quid est magna differentia & contrarietas ? Respondendum est, quod est illa causa causans vnum contrarium in alio : sicut in elemento in quo ignis & aqua sunt mixta : similiter aer & terra : & inter bonum naturale innatum & malum morale; videlicet peccatum & hominem. Et patet per diffinitiones magnitudinis, differentiæ , contrarietatis. Et differentia quod declaret & distinguit ipsa contraria. Et contrarietas in subjecto privat concordantiam, & generat contrarios appetitus & fines. Et per regulam B. significatum est : per primam & secundam speciem regulæ C. & D. & per tertiam speciem regulæ C. Similiter est satis planum, quod vnum contrarium est agens & patiens in alio. Et per quartam speciem regulæ C. habet vnum in alio actionem : per tertiam verò speciem regulæ D. subjectionē. Et in hoc passu figurantur magnæ pœnæ infernales. Per quartam speciē C. vna habet actum in alia, sine quibus actibus diffinitiones eorum non essent veræ : quod est impossibile, vt regula B. testatur. Ad decimam sextam quæstionē

Ad decimã quartã quæstionem.

Ad decimã quintã quæstionem.

Ad decimã sextã quæ-

stionem.

cum quæritur, quid est magna concordantia & contrarietas? Dicendũ est quod est illud ens, quod ponit in eodem subiecto res concordantes & contrariantes, generando & corrũpendo in elemento: sicut ignis & terra qui habent concordantiã per generationẽ cum aere, ipso existente calido & sicco & recipiente siccitatẽ à terra, & dante caliditatẽ aeri: per tertiam speciẽ regulæ D. ipse quidẽ est existẽs dominãs siccitati & humiditati, in quibus ponit magnã contrarietatẽ corrumpendo. Et sicut diximus de igne: ita potest dici de aliis elementis secundũ qualitates eorũ: & sic videndum est per primam & secundã species regulæ C. D & per diffinitiones magnitudinis & concordantiæ & contrarietatis: & per quem modum elementa intrant mixtũ, & componunt elementatum. Et per tertiam speciẽ regulæ C. & D. vnum elementũ est in alio agens & patiens. Et per quartam speciem regulæ C. vnum elementum habet actionem & passionem in alio: & etiam motũ generando & corrumpendo.

Ad decimã septimam quæstionem

Ad decimam septimam quęstionem quando quæritur, differẽtia concordantiæ æternitatis de quo est? Respondendum est, quod est de natura & relatione. Differentia enim ponit res distinctas & relatas naturaliter per distinguentum, distinctum & distinguere in æterna concordantia, quæ quidem secundum suam diffinitionem ponit concordantem, concordatum & cõcordare; & vnam essentiam & naturam: in qua æternitas ponit æternantem, æternatum & æternare, ratione suæ diffinitionis. & hoc est manifestum per regulam B. & per primam & secundam speciẽ regulę C. & D. Et tertia species regulæ C. ponit actionem & passionem sine materia. Et quarta species ejusdem regulæ actus æternos naturales. Et ad hoc tertia species regulæ D. non potest contradicere: eo quia est disparatą à primitivis actibus differentibus & concordantibus. Ad decimam octavã quæstionem quando quęritur, differentia ęternitatis & contrarietatis de quo est? Dicendum est, quo est de Deo & mundo, posito quod mundus sit æternus: Et hoc patet per eorum diffinitiones. Aeternitas enim ponit innatum bonum, æternum bonum, & malum morale: & differentia distinguit ipsa. Et contrarietas ponit ęternos fines & contrarios absque quiete Et hoc per regulam B. clarum est. Et per primam speciem regulæ C & D. dicendum est esse differentias contrarias: & secunda species earundem regularum: ipsa tamen talis compositio impossibilis est. Et tertia species regulæ C. dicit quod mundus est infinitus per infinitam bonitatem innatã, sed sua moralis bonitas, malicia, sunt simul duratio æterna. Et mundus habet infinitatẽ per æternitatem innatam, & omnes aliæ suæ partes innatæ, sunt finitæ: eo quod cœlum est corpus finitum per quantitatem,

titatem, habitum & situm. Et tertia species regulæ D. dicit Primitivas dominationes & subjectiones contrarias, quod est impossibilissimum. Ad decimamnonam quæstionem quando quæritur: cōcordantia contrarietatis & æternitatis de quo est? Respondendum est, quod est de duabus æternitatibus, scilicet de æternitate Dei & æternitate mundi, posito quod mundus sit æternus: quæ quidem concordant & discordant in duratione infinita. Deus namque habet substantiam infinitam, & mundus finitam; & æternitas Dei simpliciter est bona: & æternitas mundi bona & mala moraliter. Et diffinitio concordantiæ destruitur. Et diffinitio contrarietatis est æterna & necessitata. Et diffinitio æternitatis est destructa, eo quod non præcedit durationē magnitudinis, bonitatis, virtutis, ad durationem magnitudinis, maliciæ & vitiorum. Et hoc per primam regulam videndum est. Et sic patet quod concordantia est primitiva bonitate & malicia? vt patet per primam speciem regulæ C. & D. & per secundam speciem C. & D. Et est composita ex contrariis primitivis æternaliter extra suum genus. Et sic est in suis contrariis concordantia habens nomen per contradictionem implicatam, vnde est æterna concordantia, & æterna contrarietas, per tertiam speciem regulæ D. & subdita, & non subdita, quod est impossibile. Ad vigesimam quæstionem quando quæritur: differentia, concordantia & contrarietas de quo sunt? Respondendum est, quod sunt de seipsis, eo quia sunt genera generalissima, vt patet per diffinitiones eorum. Et hoc regula B. testatur: & prima & secunda species regulæ C. & D. tamen non dico quod contrarietas cadat, sive sit in specie secunda regulæ C. vel D. eo quod est accidens & accidens non habet materiam ex qua sit simpliciter. Nam si haberet, jam esset substantia composita ex forma & materia, quod est impossibile. Et hoc patet per tertiam speciem regulæ D.

Ad decimā nonam quæstionem.

Ad vigesimam quæstionem.

Diximus de prima columna, & dedimus doctrinam de ipsa, per quem modum quæstiones extrahuntur ab ipsa: & solutiones earum per diffinitiones & regulas. Et sicut fecimus de ipsa, ita potest fieri de aliis columnis suo modo. Et quæstiones quas fecimus de ipsa, sunt generales: & possunt applicari ad quæstiones particulares, descēdēdo per scalas triāguli viridis: per quas intellectus est discursivus, faciendo scientias differentes. Et de hoc damus exemplum in eadem columna ad solvendum quæstiones per viginti rationes differentes ratione dictarum camerarum, à quibus extrahuntur.

Epilogus.

VTRVM MVNDVS SIT AETERNVS.

CAPVT. II

SOlutio hujus quæstionis patebit per primam columnam

tabulæ:

tabulæ : & poteſt fieri per alias columnas, eo quod columnæ ſunt colligatæ. Et primo per primam cameram columnæ : & deinde per ſecundam ; & ſic per ordinem vſque ad cameram vltimam, multiplicando viginti rationes ad eandem quæſtionem, tenendo de quæſtione negativam per diffinitiones & regulas in ipſa columna implicatas.

De doctrina hujus artis

Doctrina hujus artis eſt, quod accipiantur termini explicati, qui ſunt in quæſtione : ſicut quando dicitur, vtrum mundus ſit æternus. In iſta quæſtione eſt æternitas, quæ eſt terminus explicatus, cum ſit in prima figura. Et per æternitatem requiritur D. & per D. acquiruntur termini per ipſum D. ſignificati. Et ſcala quæ eſt in angulo D. videlicet contrarietas : quæ eſt inter ſenſuale & ſenſuale, & inter ſenſuale & intellectuale, & inter intellectuale & intellectuale. Item per vtrum acquiritur B. & per B. acquiruntur ea quæ ſub eo exiſtunt : vt patet in alphabeto. Et quoniam volumus applicare in quæſtione C. ipſo implicato in quæſtione, acquiritur quicquid C. continet. Et ſic datur doctrina ad applicandum primam columnam : ad ſolvendum quæſtionem antedictam : ad inveniendum terminos explicatos & implicatos, applicando ipſos ad propoſitum : videlicet ad ſolutionem quæſtionis cum tali modo, quod diffinitiones principiorum & regulæ remaneant illeſæ, adjuvando ſe cum ſpeciebus aliarum regularum : ad dandam doctrinam quomodo homo poteſt ſe juvare cum aliis. Et primò per primam cameram ſic.

DE PRIMA CAMERA B. C. D.

CAPVT III.

Quæſtio I. de camera B, C, D.

QVando quæritur vtrum mundus ſit æternus ? & dicimus per B.C.D. quod non. Quoniam ſi eſſet æternus, ſua ratio eſſet ab æterno producens æternum bonum : & magnitudo magnificaret illam rationem bonam ab æterno, & in æterno, vt patet per ſuam diffinitionem : & æternitas ab æterno, & in æterno ipſam productionem durare faceret : & ſic nullum malum eſſet in mundo, eo quod bonũ & malum ſunt contraria : ſed malum eſt in mundo : vt patet per experientiam, Concluditur ergo quod mundus non eſt æternus. Vlterius regula B. ponit, quod de quæſtione negativa eſt tenenda ſecundũ diffinitiones ſupradictas, & ſecundũ quod proponimus dicere per regulam C. D. dicendo ſic : ſi mundus eſt æternus, ſua æternitas eſt cauſans tantum durationem malicię, quantum durationem boni : quod patet per primam ſpeciem regulæ C. & per primam ſpeciem regulæ D. malum tantum primitivum : quantum bonum. Nullus

Nullus enim dies est primitivus neque vltimus. Et per secundam speciē regulæ C.&D. mundus quidē est compositus de bono & malo ab æterno & inæterno. Et per tertiam speciem regulæ C. mundus est in æternitate infinitus, & in bonitate & malitia finitus. Et per quartam speciem regulæ C. habet quietem in generalibus& corruptibilibus: in generabilibus ratione boni & in corruptibilibus ratione mali. Et per secundam speciē regulæ C. divina æternitas & sua bonitas necessitant malum, & quietem causando æternitatem mundi, & cum omnia ista sint impossibilia, patet quod de quæstione negativa tenenda est.

DE CAMERA B C. T. D.
CAPVT IV.

SI mundus est æternus, sunt duæ æternitates differentes; scilicet æternitas Dei, & æternitas mundi. Et sic differentia quæ est inter sensuale & sensuale, inter sensuale & intellectuale, inter intellectuale & intellectuale ponit quidem tres æternitates generales differentes. Et bonitas ponit ipsas bonas, & magnitudo magnas, sed hoc est falsum & impossibile; eo quia differentia ponit ipsas malas secundum quid & sic deficit magnitudo bonitatis; & per consequens bonitas magnitudinis ponit confusionem: quod est impossibile. Concluditur ergo quod de quæstione negativa est tenenda. *Quæstio 2. de camera B.C.T.B.*

DE CAMERA B. C. T. C.
CAPVT V.

SI mundus est æternus, concordantia innata quæ est de essentia mundi inter sensuale & sensuale, &c. est æterna: & sic sunt tres concordantiæ & tres æternitates subalternatæ generales cum magnitudine bonitatis & æternitatis: & cum duratione æterna magnitudinis & bonitatis: quod falsum est & impossibile, eo quod sunt tres contrarietates subalternatæ & eis oppositæ cū magnitudine maliciæ & æternitatis. Vlterius per regulā B. & per C. quod de diffinitionibus diximus, negatio est tenenda, & hoc idem patet per primā speciem regulæ C. & D. quoniā concordantia generalissima per suam scalam ponit, quod æternitas Dei & æternitas mundi in vno bono cum magnitudine concordant, quod falsum est: & quod contrarietas magna & æterna hoc impedit. Item ad idem secunda species regulæ C. & D. ponit, quod si mundus est æternus, quod cōcordantia bona, magna & æterna ambit totam essentiam mundi disparatam ab omni contrarietate, quod falsum est. Vlterius per tertiam speciem regulæ C. posito quod mundus sit æternus, est essentia mundi *Quæstio 3. de camera B.C.T.C.*

mundi æterna cum magnitudine æternitatis, quod falsum est: cum in mundo sit corruptio & culpa, quæ sunt effectus magnitudinis & contrarietatis & maliciæ. Ad idem per quartam speciem regulæ C. concordantia habet magnam bonitatem & æternitatem in subjecto in quo est, quod falsum est, cũ subjectũ sit habituatum de magna malicia & æternitate per contrarietatem. Ad idem per tertiam speciem regulæ D. significatum est, quod mundus sit æternus, est tantum subditus maliciæ, quantum bonitati, quod non est dicendum vt manifestum est per divinam æternitatem, quæ prima causa est cum magna cõcordantia bonitatis, durationis, &c.

DE CAMERA. B. C. T. D.

CAPVT. VI.

Quæstio 4. de camera B.C.T.D.

SI mundus est æternus, sequitur quod est bona, & magna contrarietas æterna inter sensuale & sensuale, &c. quod est impossibile. Quoniam contrarii fines non possunt esse boni cum magnitudine æterna: quod si sit bonitas, est & ratio quod produceret bonum & malum. Et magnitudo magnificaret bonum & malum infinitè cum æterna contrarietate, & æternitas faceret durare illam contrarietatem magnam, bonam & malã, quod est impossibile. Regula B. dicit quod mundus non est æternus per hoc quod dictum est de diffinitionibus. Et prima species regulæ C.D. ponit primitivas contrarietates bonas, & magnas & æternas, & secundæ species. C. & D. ponunt compositionem bonitatis & maliciæ, magnitudinis & parvitatis, æternitatis, & temporis & contrarietatis, atque concordantiæ: quod est impossibile. Ad idem tertia species regulæ C. ponit, quod contrarietas est bona & magna in æternitate, & per consequens bonitas & malicia sunt bonæ & magnæ in æternitate, quod est impossibile. Ad idem per quartam speciem regulæ C. etiam tertia species regulæ D. habent dominium in æternitate: & bonitas & magnitudo habent possessiones æternas super æterna contrarietate, quod est impossibile. Concluditur ergo per prædicta, quod mundus non est æternus.

DE CAMERA B. D. T. B.

CAPVT VII.

Quæstio 5. de camera B.D.T.B.

POsito quod mundus sit æternus, differentia quidem quæ est inter sensuale & sensuale, &c. ponit quod sunt tres æternitates bonæ & æternæ, in quibus bonitas est ratio producens bonum inconfusum & æternum, quod falsum & inopinabile est. Differentia quidem existens inter sensuale & intellectuale,

lectuale, scilicet in Socrate & Platone, non sit producta ab æterno & in æterno eo quod non est. Et simili modo potest dici de brutis corruptis, elementatis & vegetatis. Sed posito quod mundus non sit æternus. Differentia quę fuit inter sensualé & intellectuale, & sic de aliis hominibus defunctis, potest quidem reduci in ęternitatem per resurrectionem cum habitu bono & ęviterno à Deo per meritum dato. Item regula B. hoc idem affirmat, & prima species regulę C. nam Deus est ens remunerans in æternum. Adhuc prima species regulæ D. dicit, quod æternitas Dei simpliciter est primitiva per æternitatem differentem ab omni tempore. Et bonitas quidem ponit talem differentiam bonam. Sedunda species vero regulæ C. ponit quod in æternitate mundi non est innatū æternare: quia si esset multiplicaret extensivę infinitum æternatum, quod est impossibile. Ad idem secunda species D. ponit, quod si mundus est æternus, quod est cum differentia, ipsa tamen æternitate continente in se æternantem, æternatum & æternare : ex quibus æternitas mundi est, quod est impossibile. Ad idem potest dici per secundam speciem regulæ C. & tertiam D. quod differentia in æternitate Dei & mundi est bona: quod falsum est, eo quia submittit æternitatem Dei in quantum aufert ab ipsa singularitate æternam. Vlterius quarta species regulæ C. ponit, quod si mundus est æternus, quod habet nimis de similitudine cum Deo per infinitam durationem, quod est malum æternum & confusum : ergo, &c.

DE CAMERA B. D. T. C.

CAPVT IIX.

Posito quod mundus sit æternus, æternitas Dei & æternitas mundi bene quidem concordant, quod est impossibile: cum æternitas mundi in se contineat æternam maliciam per corruptionem & peccatum: & hoc apparet satis per regulam B. cum diffinitione bonitatis, æternitatis & concordantiæ. Vlterius prima species regulæ C. ponit, quod si mundus est æternus: sequitur quod sua æternitas est ens, vltra quod non est aliud præjacens per durationē, quod est contra æternitatē Dei, vt patet per tertiam speciem regulæ D. quæ quidem ponit subjectionē, quę non potest producere in non esse hoc quod est sibi simile in duratione. Et hoc etiam affirmatur per primam speciē regulæ D. quę quidem dicit quod mundus semper fuit, & erit. Item secundæ species regulæ C. & D. hoc ponunt : nam substātia mundi est de æternitate, æternabili & ęternare: Et sic impossibile est ipsum reducere in nō esse. Ad idē tertia species regulæ *Quæstio 6. de camera B D.T.C*

C. ponit

C.ponit,quod bonitas & æternitas sunt subditæ in æterna contrarietate. Et quarta species ejusdem regulæ dicit, quod habet passionem cum malicia, ergo, &c.

DE CAMERA B. D. T. D.

CAP. IX.

Quæstio 7. de camera B.D.T.D.

SI mundus est æternus, sua contrarietas innata est bona & æterna,quod falsum est. Contrarietas enim æterna est contra bonitatem æternam cum malicia & econverso. Vnde sequitur, quod æternitas mundi est subjectum ex contrariis innatis compositum. Et hoc patet per primam & secundam speciem regulæ D. & per primam speciem regulæ C. quod substantia est composita ex primitivis contrariis & æternis. Et per secundam speciem regulæ C. mundus habet æternaliter innatos, contrariantem, contrariatum & contrariare. Et per quartam speciem regulæ C. bonitas æterna habet actionem in æterna malicia & econverso, quod est valde impossibile, cum regula B. minimè ad hoc consentire possit. Concluditur ergo quod impossibile est quod mundus sit ab æterno.

DE CAMERA B. T. B. C.

CAPVT X.

Quæstio 8. de camera B.T.B.C.

SI mundus non est æternus, bonitas & differentia existentes inter sensuale & intellectuale, &c. possunt habere concordantiam in ævo æterno. Sed si est ab æterno,nequaquam:cum nunquam fuerit primus homo neque vltimus erit. Et sic mundus est subjectum confusum, in quo bonitas moralis non haberet concordantiam ab æterno,neq; concordantia in ipso haberet suam diffinitionem : quod patet per æviternam corruptionem, privationem & culpam, quod est contra primam regulam. Et per primam speciem regulæ C. mundus est subjectum in quo bonitas non habet concordantiam neque quietem, Et per primam speciem regulæ D. bonitas, differentia, concordantia sunt primitivæ formæ & innatæ à perfectione separatæ: & mundus est confusus per secundam speciem regulæ D. Et per secundam speciem regulæ C. habet innatos, confusivum, confusibile & confundere. Per tertiam vero speciem regulæ D. est aliquod ens dominans quod ponit mundum cõfusum. Adhuc per tertiam speciem regulæ C. prima causa mũdi est mala,ipsa quidem habente in mundo dominium. Et hoc ratione quartæ speciei regulæ C. quod est impossibile : ergo concluditur quod mundus non est æternus.

DE

DE CAMERA B.T.B.D.
CAP. XII.

SI mundus est æternus, contrarietas sua est innata & æterna & sustentata in bonitate & malitia, contra claram differentiam: & hoc per æternam & universalem scalam existentem inter sensuale & sensuale, &c. Talem quidem scalam contrarietas nequaquam sustinere posset. Vlterius prima regula consentit omnimode, & affirmat quod de quæstione negativa est tenenda. Ad idem prima species regulæ C. ponit quod si mundus est æternus: quod contrarietas est impediens omne bonum divisum per sensuale & sensuale, &c. Et bonitas quidem æterna est ens perficiens scalam existentem inter sensuale & sensuale, &c. Et differentia existens inter sensuale & sensuale, est ens distinguens inter bonum & malum. Et iterum per secundam speciem regulæ D. mundus est compositus ex primitivis contrarietatibus bonis & differentibus. Quod quidem est falsum & manifestum per primam speciem regulæ D. Per secundam verò speciem regulæ C. & tertiam speciem eiusdem regulæ & tertiam speciem regulæ D. patet, quod mundus est subditus suis partibus innatis. Adhuc per tertiam speciem regulæ C. est in suis partibus innatis corruptibilibus, ipso habente rationem quartæ speciei habitum æternum. Et cum omnia sint impossibilia: ergo, &c. *Quæstio 9 de camera B.T.B.D.*

DE CAMERA B.T.C.D.
CAP. XIII.

SI mundus est æternus, sua bonitas quidem æterna & innata est per scalam de sensuali, &c. ipsa scala existente habituata de æterna concordantia atque contrarietate, quod est impossibile, ex eo quod est contra diffinitiones prædictarum rationum. Vlterius regula B. idem testatur negative. Adhuc prima species regulæ C. dicit, quod mundus est substantia composita ex contrariis æternis ipso existente corruptibili, cum sit æternus: quod est valde impossibile & dissonum rationi. Item prima species regulæ D. ponit quidem primitivam corruptionē, ratione primitivæ contrarietatis existentis inter bonitatem & malitiam. Concordantia autem primitivæ ponit oppositum, & secundæ species regulæ C. & D. ponunt, quod mundus est commixtus ex contrariis, uno posito in alio. Amplius tertia species regulæ C. dicit quod mūdus est corruptibilis in sua cōtrarietate, & incorruptibilis in sua cōcordantia, & bonus in sua bonitate, & malus in sua malitia. Vlterius regula D. ponit, quod *Quæstio 10. de camera B.T.C.D.*

mundus est subditus suæ imperfectioni per aliquod ens existēs extra suam essentiam. Et etiam est à Deo in tantum se paratus, quod Deus bonus non est; sed est Deus malus, quod est impossibilissimum: quare, &c.

DE CAMERA C. D. T. B.
CAP. XIV.

Quæstio 11. de camera C. D.T.B.

POsito quod mundus sit æternus, quæritur quid est differentia magna suæ æternitatis per scalam de sensuali & sensuali, &c. Et respondendum est, quod est ista essentia quæ ponit æternitatem distinctam inter sensuale & sensuale per æternantem, æternatum & æternare; quod est impossibile: quia illa generabilia sunt incorruptibilia, quod est contra eorum diffinitiones. Regula etiam B. de prædictis testatur negativè. Adhuc prima species regulæ C. ponit & consentit, quod diffinitio antedicta est falsa & impossibilis. Amplius prima species regulæ D. affirmat primitivas esse corruptiones & incorruptiones per magnitudinem, magnas, & per æternitatem, æternas, & per differentiam, differentes sive claras. Item secundæ species C. & D. ponunt mundum esse compositum ex ipsis. Adhuc tert a species regulæ C. dicit quod mundus est in cœlo incorruptibilis, mundo habente naturam incorruptibilem ratione quartæ speciei regulæ C. & est incorruptibilis æternaliter cum magna differentia, quod est contradictio, & etiam contra tertiam speciem regulæ D. ergo, &c.

DE CAMERA C. D. T. C.
CAP. XV.

Quæstio 12. de camera C.D.T.C.

SI mundus est æternus: quæritur quid est magna concordantia æternitatis suæ? Et respondendum est per diffinitiones magnitudinis, concordantiæ & æternitatis. per secundam speciem regulæ C. quod est ens habens in se innatos æternantem, æternatum & æternare. Adhuc per secundam speciem regulæ C. & per primā & secundam speciem regulæ D. quod sit de ipsis ab omni contrarietate remota, quod habeat per magnitudinem sic extensitatem, sicut habet per æternitatem infinitam durationem secundum quartam speciem regulæ C. & per tertiam quod sit in magnitudine infinita, sicut in æternitate à tertia specie regulæ D. separata, quod est falsum; ut patet per scalam de sensuali & sensuali, &c.

DE CAMERA C.D.T.D.
CAP. XVI.

COncesso quod mundus sit æternus: quæritur quid est magna contrarietas magnitudinis & æternitatis? Et respondendum est per primam speciem regulæ C. quod est infinita resistentia inter diviuam magnitudinem & æternitatem. Et ad hoc testatur prima species regulæ D. nam divina æternitas causat infinitam durationem sibi similem: & magnitudo causat magnitudinem cœli finitam sibi dissimilem, & per tertiam speciē regulæ D. magnitudo Dei est impedita in suo effectu agendo: æternitas verò nequaquam. unde sequitur per accidens magna & æterna contrarietas inter divinam æternitatem & magnitudinem per secundam speciem regulæ C. & D. unde sequitur quod magnitudo Dei est in sua æternitate contrarians, & e-converso. Et etiam videtur, quod divina æternitas habeat altius posse & vigorem, quàm magnitudo sua: quod est falsum & impossibile, & hoc probatur per regulam B. & diffinitiones magnitudinis, bonitatis & æternitatis: ergo, &c. Quæstio 13. de cameræ C.D.T.D.

DE CAMERA C.T.B.C.
CAP. XVII.

DAto quod mundus sit æternus: quæritur quid sit magnitudo suæ differentiæ & concordantiæ? Et respondendum est per primam speciem regulæ C. D. quod sunt primitivæ essentiæ & æternæ ab omni contrarietate separatæ, & per secundam speciem regulæ C.D. est compositus ex ipsis absq; contrarietate: quod est impossibile, ut apparet per scalam de sensuali, & sensuali, &c. Quæ quidem scala est propria passio mundi cum tertia specie regulæ D. quæ ponit, quod mundus sit subditus corruptioni ratione contrarietatis habentis in mundo magnā & æternam actionem. Hæc autem regula B. & diffinitiones prædictorum principiorum sustinere non possent. ergo &c. Quæstio 14. de camera C. T.B.C.

DE CAMERA C.T.B.D.
CAP. XVIII.

SI mundus est æternus: quæritur quid est magna contrarietas suæ differentiæ? Et est respondendum per primam speciem regulæ C.D. quod est, illa scala existens est inter sensuale & sensuale, &c. habituata simpliciter de contrarietate composita per secundam speciem regulæ C.D. Solutio quā differentia coessentialis mundi est subdita & per tertiā speciē regulæ C. D. cōtrarietas est activa in differētiā. Et ꝑ quartā speciē, cōtrarietas Quæstio 15. de camera C.T.B.D.

habet actus æternos simpliciter: quod est impossibile, ut est manifestum per scalam sensualis & sensualis, &c. & etiam per regulam B. & diffinitiones dictorum principiorum. ergo, &c.

DE CAMERA C. T. C. D.
CAP. XIX.

Quæstio 16. de camera C. T. C. D.

POsito quod mundus sit æternus: quæritur quid est magna distantia existens inter suam magnam concordantiam & cōtrarietatem? Et respondendum est per primam speciem regulæ C. D. quod est illa forma quæ causat contradictionem: quod apparet per scalam æternam existentem inter sensuale & sensuale, &c. eo quod coniungit se in æternitate quæ est simplex principium, in quo sunt composita per secundam speciem regulæ C. D. Et unum quidem principium est subditū alteri, per tertiam speciem regulæ D. & secunda & tertia species regulæ C. ponunt magnam distantiam & æternam: cum cōcordantia & contrarietas sint oppositæ in subjecto, una habente in alia contrariam naturam per quartā speciem regulæ C. & quod æternitas mundi ponit sibi coessentialem contradictionē, quæ quidem contradictio minime potest esse. Concluditur ergo, quod mundus non est æternus.

DE CAMERA D. T. B. C.
CAP. XX.

Quæstio 17. de camera D. T. B. C.

DAto quod mundus sit æternus: quæritur de quo est suâ æternitas? Respondendum est per primam speciē C D. quod est de primitivis infinitis differentiis, concordantiis in scala sensualis & sensualis, &c. substentatis. Æternitas quidem quo ad suum genus, est infinita duratio differentiæ atque concordantiæ, quæ sunt in scala quo ad genus earum: & sunt finitæ in extensitate, quantitate atque habitu & situ: & in æternitate sunt æternæ, unde sequitur per secundam speciem regulæ C. D. quod mundus est compositus ex partibus infinitis & finitis, æternitate habente dominationem per quartam speciem regulæ C. per omnes alias partes innatas, quæ finitæ sunt. Adhuc habet subjugationem per tertiam speciem regulæ D. quod est falsum & impossibile, & etiam comprobatum per regulam B. & per diffinitiones antedictorum principiorum. ergo, &c.

DE

DE CAMERA D.T.B.D.
CAP. XXI.

SI mundus æternus: quæritur de quo sunt suæ contrarietates & differentiæ innatæ & sibi coessentiales, quæ sunt propriæ passiões eius in scala sensualis & sensualis, &c. substãtatæ? Et respõdendũ est per primam speciem regulæ C. D. quod sunt de primitivis & æternis differentiis, & contrarietatibus, quæ cõponuntur per secundam speciem regulæ C. D. ipsis habentibus dominationem & subjugationem per quartam speciem C & per tertiam speciem D. una ratione sive principio existente in alio subjecto æterno, sicut unus punctus naturalis in alio puncto ex quibus linea est continua & composita: quod est falsum & impossibile, & etiam est manifestum per regulam B. & per diffinitiones principiorum: ergo, &c. *Quæstio 18. de camera D.T.B.D.*

DE CAMERA D.T.C.D.
CAP. XXII.

POsitio quod mundus sit æternus: quæritur de quo sunt suæ naturales & sibi coessentiales concordantiæ & contrarietates pet scalam de sensuali & sensuali &c. designatæ? & similiter quæritur, de quo sunt suæ morales concordantiæ & contrarietates? Et respondendum est per primam speciem regulæ D. quod sunt de seipsis: & per primam speciem regulæ C. Æternitas est ens ex contrariis cõpositum: quod patet per secũdam speciem regulæ C. D. ipsa habente in seipsa concordantẽ, contrariantem & æternantem: & concordatum, contrariatum & æternatum: concordare, & contrariare & æternare: quod quidem est ponere oppositum in objecto. Et mundus est in partibus suis corruptibilibus & incorruptibilib. ut est manifestum per tertiam speciem regulæ C. ipsa habente per quartam speciem eiusdem regulæ infinitas in numero revolutiones, multiplicando infinitum numerum & æternum, mundo existente in infinito, quiete & labore, quod est falsum & impossibile: & hoc probatur per regulam B. & diffinitionem æternitatis & concordantiæ & cõtrarietatis. Concluditur ergo satis manifestè, quod mundus non est æternus. *Quæstio 19. de camera D.T.C.D.*

DE CAMERA T.B.C.D.
CAP. XXIII.

SI mundus est æternus: quæritur utrum suæ differentiæ, concordantiæ & contrarietates sint æternæ? Et respondendum *Quæstio 20. de camera T.B.C.D.*

est quod sic, ut patet in secunda figura per triangulum viridem. Nam privata universali differentia, concordantia atque contrarietate, mundus quidem non haberet ex quo esset. Et sic patet per secundam speciem regulæ D. & C. quod mundus est ex partibus primitivis ad aliquem finem æternum ordinatis per differentiam & concordantiam, & non ex partibus primitivis ordinatis ad aliquē finem æternum per differentiam & cōtrarietatem. Et sic divina æternitas est causa mundi & non causa. Et per secundam speciem regulæ C.D. mundus est compositus & non compositus, ipso habente per quartam speciem partes innatas & non innatas. Et per tertiam speciem regulæ C. est in fine & non in fine. Et per tertiam speciem regulæ D. mundus est subditus Deo & non subditus, necessitatus & non necessitatus. & à contingentia remotus, & cum contingentia coniunctus & sic est & non est. Et cum omnia ista sint contradictoria, falsa & impossibilia: quod patet per regulā & diffinitiones ante dictorum principiorum. Demonstratum est ergo satis evidenter, quod mundus non est æternus. Probavimus mundum esse novum, per quam probationem est necessarium Deum esse, cum mundus non possit seipsum causare atque deducere de non esse in esse: quia sic, jam esset antequam esset, quod est contradictio. Inveniemus ergo Deum esse cum sua gratia & benedictione, ex qua invētiōe gaudeam⁹ valde, ex eo quod habebim⁹ esse post mortē ratiōe suæ magnæ bonitatis & justitiæ & charitatis.

... ciatiōū.

Conclusio.

Data est ergo doctrina practicæ istius artis, videlicet per quē modum intellectus descendit ad particularia, multiplicādo viginti rationes ad unam & eandem conclusionē, miscendo principia & species regularum, cum quibus mixtionibus & inventionibus fiunt solutiones quæstionum. Et hoc exemplificatum est per primam columnam: & similiter exemplificari potest per secundam & tertiam, &c. per ordinem. Et in isto passu apparet, per quem modum intellectus habet generale subiectum, scilicet tabulam huius artis ad inveniendum media de quacunque materia sint, posito quod sciatur, quod dicitur per nomen, de quibus & cum quibus scilicet mediis sit conclusio, quæ quidē media sunt subjectum huius artis.

Generale subiectum huius artis.

Finis quinta partis principalis huius operis.

SEXTA PARS PRINCIPALIS DE EVACVATIOtione tertiæ figuræ. CAP. I

Rubrica sextæ partis.

Tertia figura est divisa in 36. cameras ut in ipsa patet: & in qualibet camera sunt implicatæ 12. propositiones & 24. quæstiones & solutiones earum. Et vocamus evacuare, quando

quando extrahimus propositiones & quæstiones, & solutiones earum: & de implicatione ad explicationem ipsam deducimus doctrinam, dando artificialiter & practicam huius artis. Sicut enim has solvemus quęstiones cum principiorum diffinitionibus & speciebus regularum, sic potest artista huius artis cum ipsis quæstiones solvere peregrinas, supposito tamen quod artista sciat, quid dicitur per nomen. *Evacuare quid est.*

DE CAMERA B. C.
CAP. II.

IN camera ista primo faciemus propositiones mutando subjectum in prædicatum: deinde faciemus quęstiones & sicut exemplificabimus de duodecim propositionibus camerę B.C. ita potest exemplificari de aliis cameris contentis in ista tertia figura. Et postmodum solutiones faciemus probando per tres propositiones in qualibet camera. Et sicut de illis exemplum dabimus, ita potest dari de aliis propositionibus contentis in eisdem cameris. De primo igitur dicendum est sic. Vnde sciendum est quod in tertia figura intellectus evacuat cameras, eo quia abstrahit ab ipsis tantum quantum potest, recipiendō à qualibet camera ea quæ literæ significant, & applicet illa significata ad propositum. Et sic ipse intellectus facit se applicativum, investigativum & inventivum. Et de hoc dabimus exemplum de vna camera continente duodecim propositiones supradictas. Et sicut sequitur de illa, ita sequetur de aliis. Et hoc sic. De camera B.C. intellectus haurit duodecim propositiones dicendo sic. Bonitas est magna, bonitas est differēs, bonitas est concordans. Magnitudo est bona, magnitudo est differēs, magnitudo est concordans. Differētia est bona, differētia est magna, differentia est cōcordans. Concordantia est bona, cōcordantia est magna, concordantia est differens. Factis istis duodecim propositionibus mutando subiectū in prædicatū econverso, hæc camera est evacuata ipsis propositionibus. Deinde evacuet eam duodecim mediis, eo quod consistit inter subiectum & prædicatum, cum quibus conveniunt genere aut specie. Et cum illis mediis intellectus faciet se disputativū & determinativū. Et ista media supradicta extrahuntur á duodecim propositionibus supradictis: vt cum dicitur omne id quod magnificatur á magnitudine, est magnum; sed bonitas est id quod magnificatur à magnitudine: ergo bonitas est esse magnum, & sic de aliis. Facta ista evacuatione, intellectus evacuet ipsam cameram viginti quatuor quæstionibus: eo quia in qualibet propositione sunt duæ quæstiones implicatæ. Et hoc sic. Bonitas est magna. Vtrum bonitas sit magna? Quid est bonitas magna? Bonitas est differens, Vtrum bonitas sit differens? *Prima camera quæ est B.C.*

Quid est bonitas differens? Bonitas est concordans. Vtrum bonitas sit concordans? Quid est bonitas concordans? Magnitudo est bona. Vtrum magnitudo sit bona? Quid est magnitudo bona? Magnitudo est differens. Vtrum magnitudo sit differēs? Quid est magnitudo differens? Magnitudo est cōcordans. Vtrū magnitudo sit concordans? Quid est magnitudo concordans? Differentia est bona. Vtrum differentia sit bona? Quid est differentia bona? Differentia est magna. Vtrum differentia sit magna? Quid est differentia magna? Differentia est concordans. Vtrum differentia sit concordans? Quid est differentia cōcordans? Concordantia est bona. Vtrum concordantia sit bona? Quid est concordantia bona? Cōcordantia est magna. Vtrum concordantia sit magna? Quid est concordantia magna? Concordantia est differens. Vtrum concordantia sit differens? Quid est concordantia differens? Facta ista evacuatione quæstionū, deinde intellectus evacuet cameram cum diffinitionibus bonitatis & magnitudinis, & cum tribus speciebus, differentiæ & concordantiæ, vt patet in secunda figura. Deinceps evacuet cameram cum tribus speciebus regulę C. & cum quatuor speciebus regulæ C. & expedita ista evacuatione intellectus postmodum solvat quæstiones prædictas in illa evacuatione, sequendo cōditiones cameræ, affirmando aut negando. Et sic intellectus expellit à camera dubitationes, & cōsistit in illa quietatus, & etiam cognoscit se valde generalem & artificiatū, & de magna scientia habituatum. Modo autem solutiones faciemus probando per tres propositiones, vt sequamur ordinem prælibatum: Et hoc sic: Bonitas est magna. Vtrum bonitas sit magea? Et respodendum est quod sic. Quod patet per diffinitionē magnitudinis, & per primam speciē regulæ C. visum est, quod bonitas magnitudo est ens ratione cuius bonitas est magna. Et per secundam speciem regulæ C. visum est, quod bonitas magna est, eo quod habet coessentiales bonificativum, bonificabile & bonificare, cum quibus habet magnam naturā & quietem: vt patet per quartam speciem regulæ C. & per tertiā speciem eiusdem regulæ est in differentia & concordantia cū diffinitionibus earum, distinguendo & concordando: & hoc inter suum genus & suam essentiam, ex quibus oritur moraliter bonitas magna. Probatum est ergo quod bonitas est magna. Et ad hoc quidem testatur regula B. Quæritur quid est bonitas magna? Et respondendum est per primā speciē regulæ C. quod bonitas magna, est illa essentia, quę per secundam speciem regulæ C. continet in seipsa distinctos & cōcordantes, bonificantem, bonificatum & bonificare; qui quidē sunt de sua essentia & natura, cum quibus habet per quartam speciem proprias actio-

actiones, paſſiones & actus cum quibus per tertiam ſpeciem ſit mota moraliter: tunc quomodo eſt magna ratio bono, quod producat de ſeipſa magnum bonum. Abſq; omnibus iſtis, bonitas non poteſt eſſe intenſe & naturaliter magna, neq; etiam eſſe de genere ſubſtantiæ. Quæritur vtrum bonitas ſit differẽs? Et reſpondendum eſt quod ſic: vt patet in angulo ſecundæ figuræ: & etiam per differentiam bonitatis. Bonitas enim nõ eſſet ratio bono, quod produceret bonum: niſi eſſet differentia, ſive niſi haberet naturam differentiæ: neque etiam differentia poſſet cauſare omes naturales cum propriis & naturalib⁹ paſſionibus. Et hoc probat regula B. & etiam C. Et hoc per primam ſpeciem, quoniam niſi bonitas eſſet differens, jam non poſſet fieri de ipſa iſta diffinitio, bonitas eſt ens cui propriè cõpetit bonificare. Et per ſecundam ſpeciem bonitas eſt regulativa naturaliter. Et per tertiam, bonitas eſt habitus: vnus inter iſtud ſenſuale, & iſtud ſenſuale: & alius habitus inter iſtud ſenſuale & iſtud intellectuale, &c. Vlterius per quartam ſpeciem eiuſdem regulæ bonitas habet vnam naturam in iſto lapide: & aliam in illa planta, &c. Quæritur quid eſt bonitas differens? & reſpondendum eſt per primam ſpeciem, quod bonitas eſt illa ratio cum qua bonificans diſtinguit à ſeipſo bonificatum & bonificare. Adhuc per ſecundam, bonitas differens eſt illud ens, quod habet in ſe coeſſentiales & naturales relationes, tota eſſentia bonitatis exiſtente in quolibet relato cũ ſimplicitate. Vlterius per tertiam ſpeciem, bonitas differens eſt in pluribus habitibus ſpecie differentibus diffuſiva. Vna namq; eſt in auro: alia verò in rubiſſo, &c. Ad idem per quartã ſpeciẽ, bonitas differens habet vnum habitum in vno ſubiecto: alium in alio, vt per regulam B.C. probatũ eſt. Bonitas eſt concordans. Vtrum bonitas ſit concordans? Et reſpondendum eſt, quod ſic, per primam ſpeciem. Niſi enim eſſet cõcordans, jam non eſſet ratio bono, quod produceret bonum in ſua ſpecie. Et per ſecundã ſpeciẽ, niſi bonitas eſſet concordans, ſui quidẽ relativi carerent concordantia: quod eſſet ſibi malum: & eſſent contra ſuã naturã & ſuum genus. Ad idem per tertiã ſpeciẽ ratione concordantiæ bonitatis, eſt bonitas inter ſenſuale & ſenſuale, habitus bonus cõcordativus, diffuſivus. Ad idẽ per quartam ſpeciẽ, bonitas cum ſua concordantia habet naturã diffuſivam inter ſenſuale & ſenſuale, &c. Et hoc per diffinitionem bonitatis & cõcordantię, & per regulam B. demonſtratum eſt. Quæritur, quid eſt bonitas concordans? Et reſpondendum eſt per primam ſpeciem regulæ C. quod bonitas concordans eſt illa eſſentia, in qua concordant propriè bonificans, bonificatum & bonificare: Et hoc probabile eſt per ſecundam

formã, qua vnus homo & alius homo sunt idem specie. Ad idem per quartam speciem bonitas concordans est. Illa natura, cum qua vnus homo bonus habet concordantiam bonam cum alio naturaliter sive moraliter.

DE CAMERA. B. D.
CAP. III.

Secunda camera de B. D.

BOnitas est durans. Vtrum bonitas sit durans? Et respondendum est quod sic, per diffinitionem durationis & hoc idem per suam diffinitionem, & per angulos B. C. designatos in secunda figura. Et hoc probat regula B. & similiter regula D. per omnes suas diffinitiones: sicut per primam, per quam est primitiva, vt cum dicitur: bonitas habet res relatas & sibi coessentiales, cum quibus in sua natura durat, & hoc probat secũda species D. Si enim bonitas esset de bonificativo, bonificabili & bonificare: impossibile quidem esset, quod habet naturam durandi per se. Et per tertiam speciem regulæ D. bonitas quidem est durabilis quo ad se substantialiter, & etiam durant accidentia bona influxa ab ipsa: & hoc naturaliter, & moraliter. Quæritur, bonitas durans de quo est? Et respondendum est per primam speciem quod est de seipsa, eo quod habet primitivos relativos, ex quibus est: quod patet per secundam speciem D. Ad idem: Bonitas est subdita suo toti in quo est. Et hoc probatum est per regulam B. Bonitas est differens. De ista autem camera jam superius dictum est in camera B. C. Bonitas durans de quo est? Et respondendum est per species regulæ D. vt supra significatum est. Bonitas est contrarians. Vtrum bonitas sit cõtrarians? Et respondendũ est, quod sic: vt patet per scalã de sensuali & sensuali, &c. Et ad hoc testantur diffinitiones bonitatis, differentiæ & contrarietatis, & per regulam B. Ad idem bonitas contrarians de quo est? Et respodendum est quod de pluribus habitibus bonis; sicut de caliditate, frigiditate, humiditate & siccitate, ponderositate & levitate, generatione & corruptione, & huiusmodi. Et hoc per primam speciem verum est. Per secundam verò speciem regulæ D. bonitas contrarietatis est per accidens, sicut in elemento in quo elementa contrariãtur per contrarias qualitates. Per tertiam verò speciem visum est, quod contrarietas quæ est accidens, est subdita bonitati substantiali, sicut instrumentum causæ efficienti.

DE CAMERA B. E.
CAP. IV.

Tertia camera de B. E.

BOnitas est potens. Vtrum bonitas sit potens? Et respondendum est per diffinitiones bonitatis atque pote-

statis

ſtatis quod ſic, eo quia poteſtas eſt ens ratione cujus bonitas poteſt exiſtere & agere. Et niſi bonitas eſſet potens, jam non poſſet eſſe ratio, quod bonus produceret bonum. Et etiam regula B. affirmat, quod bonitas potens eſt. Bonitas quare eſt potens? Et reſpondendum eſt per primam ſpeciem regulæ E. eo quia eſt de coeſſentialibus bonificativo, bonificabili & bonificare. Et ſic bonitas vt agens & potens bonificat bonificabilia peregrina in ſuo bonificabili intrinſeco: quæ quidẽ bonificabilia peregrina non ſunt de genere, neq; natura bonificabilis intrinſeci ipſius bonitatis. Per ſecundam vero ſpeciem, bonitas eſt potens vt aliæ eſſentiæ ex ipſa ſint habituatæ: & hoc per regulã B. viſum eſt. Bonitas eſt differens: ad hoc jam reſponſum eſt in camera B. C. Bonitas eſt principians: vtrum bonitas ſit principians? Reſpondẽdum eſt quod ſic, per ſuam diffinitionẽ; eo quia eſt ratio bono, quod producat bonum: & hoc probat diffinitio principij & differentiæ per ſcalam de ſenſuali & ſenſuali, &c. in quibus bonitas eſt principiũ generale à quibus deſcendit bona differentia exiſtens inter iſtam plantam & illã. Et ſic de bono principio cauſali & accidentali, & hoc affirmat regula B & prima ſpecies regulæ E. ex eo quod bonitas eſt per ſuum bonificatũ, bonificabile & bonificare & per ſecundã ſpeciẽ bonitas eſt: vt alia principia ſunt ſub ipſa bona habentia bonos habitus per ipſam bonitatem,

DE CAMERA B. F.

CAPVT V.

Bonitas eſt ſcibilis. Vtrum bonitas ſit ſcibilis? Et reſpondendum eſt quod ſic: quod patet per regulam B. & per ſcalam differentiæ exiſtentis inter ſenſuale & ſenſuale, &c. & etiã per tres ſpecies medij deductas in eſſentiã bonitatis, cum quibus intellectus cognoſcit diſcretas relationes naturales, ex quibus bonitas habet continuam quantitatem: & diffinitio medij hoc probat. Vtrum bonitas ſit differens? Et reſpondendum eſt quod ſic: vt probatũ eſt in camera B. C. Bonitas eſt mediabilis. Vtrum bonitas ſit mediabilis? Et reſpondendum eſt quod ſic: quoniam differentia declarat quod in bonitate eſt bonificare medium exiſtens inter bonificantum & bonificabile. Aliter enim bonitas non poſſet eſſe ratio bono, quod produceret bonum, neque haberet motum naturalem, neque etiã relationes reales. Et hoc eſt ſatis probabile per regulam B. Bonitas quantũ eſt ſcibilis? Et reſpondendũ eſt, quod tantum quantũ mediũ naturale ſive morale intrare poteſt ipſam bonitatem per ſcalam exiſtentem inter ſenſuale & ſenſuale cum diffinitione bonitatis, differentiæ, ſapientiæ & medij: & hoc teſtatur regula B.

Quarta camera de B.F.

Bonitas quantum est differentiabilis? Et respondendum est, quod tantum quantum ipsa est diffusa per cameras tertiæ figuræ ratione mixtionis principiorum habituatorum de bonitate. Bonitas quantum est mediabilis? Et respondendum est quod tantum quantum medium ipsam intrare potest quo ad diffinitionem medij, bonitatis, sapientiæ & differentiæ, vt probatum est per regulam B. Et per primam & secundam speciem regulæ F. eo quia bonitas quo ad suam essentiam, habet continuam quantitatem: & quo ad suas relationes habet quantitates discretas à differentia causatas.

DE CAMERA B. G.
CAPVT. VI.

Quinta camera de B. G.

BOnitas est amabilis. Vtrum bonitas sit amabilis? Et respondenoum est quod sic: vt patet per diffinitionem bonitatis & finis, & regulam B. & scalam sensualis & sensualis, &c. Vtrum bonitas sit differentiabilis? Et respondendum est vt supra dictum est. Bonitas est finibilis. Vtrum bonitas sit finibilis? Respondendum est quod sic. Nam si non esset finibilis, jam nō esset ratio bono, quod produceret bonum, neque per differentiam esset ratio clara habens rationes intrinsecas & morales extrinsecas: & sui termini essent malicia & privatio, quod est falsum & impossibile, & hoc affirmat regula B. cum diffinitione bonitatis, differentiæ atque finis: & similiter scala de sensuali & sensuali, &c. Qualis bonitas est amabilis & differentiabilis & finibilis? Et respondendum est, quod bonitas substantialis est amabilis per suas proprias passiones innatas & relatas, & per differentiam declaratas, & per finem quietatas. Et est alia bonitas moralis sive accidentalis, sicut bonitas voluntatis, magnitudinis, &c. Et similiter bonitas justiciæ, sapiētiæ, &c. Qualis differentia bonitatis est amabilis? Et respondendum est, quod est illa quæ ponit in bonitate intrinseças relationes & passiones. Et extra ponit relationes morales, & hoc per scalam sensualis & sensualis probatum est. Qualis finis est amabilis? Et respondendum est, quod est summus finis, qui est prima causa & proprius finis bonitatis naturalis & etiam moralis. Et sic de fine differentiæ, sine qua scala sensualis & sensualis, &c. vniuersum quidem esse non potest: & esset privatio, disparatio, ratione cujus privationis mundus quidem non haberet esse. Nam ad destructionem partium sequitur destructio totius. Et hoc per regulam B. significatum est, & etiam per regulam G.

DE CAMERA B. H.
CAP. VII.

Sexta camera de B.H.

BONITAS est virtuosa. Vtrum bonitas sit virtuosa? Et respon-

respondendum eſt quod ſic: quod patet per differentiam bonitatis, virtutis & majoritatis, & per ſcalam differentiæ exiſtẽtis inter ſenſuale & ſenſuale, &c. Et ſimiliter per ſcalam majoritatis exiſtentis inter ſubſtantiã & ſubſtantiam, &c & hoc per ſecundam regulam B. affirmabile eſt. Vtrum bonitas ſit differens? Et reſpondendũ eſt ſicut prius. Bonitas eſt major. Vtrum bonitas ſit major? Et reſpondendum eſt quod ſic: nam bonitas magis bona eſt per ſubſtantiam quam per accidens, & per relationes ſubſtantiales minores quã accidentales; & bonitas major eſt in vno ſubjecto quàm alio, ſicut in ſcala ſenſualis & ſenſualis; & in ſcala majoritatis exiſtentis inter ſubſtantiã & ſubſtantiã &c. Bonitas quomodo eſt virtuoſa? Et reſpondendum eſt, quod eſt virtuoſa tunc, quando ſuum eſſe eſt, ſed moraliter eſt virtuoſa tunc quando eſt habituata habitu juſtitię & prudẽtiæ, &c. & hoc per diffinitiones bonitatis, virtutis, majoritatis, differentię: & per regulam B. demonſtratum eſt. Bonitas quando eſt differentiabilis? Reſpondendum eſt tunc, quando eſt ſuũ eſſe; & hoc per differentiam quæ ponit reales relationes, ſine quibus non poteſt habere naturam: & etiam tunc eſt differentiabilis, quando eſt moralis. Vnus namq; habitus eſt per juſtitiã: alius vero per prudentiam, &c. & per diffinitiones antedictorum principiorũ probatũ eſt. Bonitas quando eſt major? Et reſpondendum eſt, quod tunc quando ſubſtantialiter & non moraliter. Adhuc eſt major tunc quãdo eſt habituata de virtute morali exiſtente in practica, quã quando non eſt in practica. Vlterius eſt major, quando agit cum charitate quam quando cum juſticia. Et ſic illud idẽ judiciũ eſt de agere ſubſtantiali & de agere accidẽtali. Et hoc per regulã B. probabile quidem eſt.

DE CAMERA B. I.

CAP. IIX.

Bonitas eſt vera. Vtrum bonitas ſit vera? Et reſpondendum eſt per regulam B. quod ſic: & ſimiliter per diffinitionem bonitatis, virtutis, differentiæ & æqualitatis. Si enim bonitas non eſſet vera, jam bonitas non eſſet ratio bono quod produceret bonum, neque veritas poſſet ponere hoc in vero, neque enim differẽtia poſſet intrare inter bonificantẽ, bonificabile & bonificare veraciter: neq; æqualitas haberet ſubjectum in quo quieſceret, ipſa exiſtente inter cõcreta bonitatis: & ſic eſſet deſtructa ſcala de ſenſuali & ſenſuali &c. & ſimiliter ſcala de ſubſtãtia, &c. & mundus abſq; ipſis ſcalis minimè poteſt eſſe, quod eſt impoſſibile: ergo bonitas eſt vera eſſentia & per ſe exiſtens. Bonitas eſt differens. Vtrum bonitas ſit differens? Et eſt reſpondendum *Septima camera de B.I.*

dendum

dendum sicut prius dictum est. Bonitas est æqualis. Vtrum bonitas sit æqualis: Respondēdum est quod sic, quod patet per regulam B. & per diffinitiones antedictorum principiorum. Nam bonitas est ratio bono, quod producat bonum: & veritas ponit hoc in vero cum differentia & æqualitate, & hoc vt bonitas existat æqualiter diffusa inter veros bonificantem, bonificatum, bonificare: & per scalas de sensuali & sensuali, &c. & de substantia & substantia, &c. in secunda figura designatas. Bonitas vera vbi est? Et respondendum est per primam speciem regulæ C. D. quod ipsa est in seipsa, cum ipsa sit primitiva essentia quo ad suum genus, & etiam per secundam speciem regulæ C. D. est in suis bonis & veris concretis. Et est in veritate, differentia & æqualitate: sicut habitus in habituato. Et etiam in scala de sensuali & sensuali, &c. Et in scala de substantiali & substantiali, &c. Et hoc affirmant regulæ B. I. K.

DE CAMERA B. K.

CAP. IX.

Octava camera. B.K.

BOnitas est gloriosa. Vtrum bonitas sit gloriosa? Et respondendum est quod sic. Et hoc probant regulæ K. & diffinitiones bonitatis gloriæ, differentiæ & minoritatis; vt patet in scala de sensuali & sensuali, &c. & in scala de substantiali & substantiali, &c. Gloria quidem est ipsi bonitati, quod habeat distincta concreta, bona & gloriosa, quæ sunt de suo genere & natura, cum quibus quiescat, & sit disparata confusione & minoritate. Vtrum voluntas sit differens? Et respondendum est quod sic: sicut superius est probatum. Bonitas est minor. Vtrū bonitas sit minor? Et respondēdum est, quod sic: ut patet in scala sensuali & sensuali, &c. & in scala substantiali & substantiali, &c. Bonitas quidem est minor in lapide quàm in planta, & in planta est minor quam in bruto, & in colore minor quam in videre & in videre minor quàm in intelligere, & sic de aliis: Et hoc per regulam B. K. affirmabile est. Bonitas gloriosa quomodo est? Et respondendum est quod bonitas gloriosa habet modum per differentiam quę ponit, quod ipsa sit vna essentia substantialis ab omnibus aliis distincta: & quod habet res differentes substantiales quæ sint de suo genere & natura, cum quibus habeat naturam intrinsecam & in quiete positam. Et hoc quidem gloriosum est ei, ipsa existente in gloria, & gloria in ipsa bonitate, & habet modum moralem in causando habitus morales distinctos, bonos & gloriosos. Et ad hoc testantur regulę B. K. Bonitas cum quo differens est? Respondendum est, quod differens est per seipsam, & cum differentia quæ ponit quod

ipsa

ipſa eſſentia ſit diſtincta ab omnibus aliis eſſentiis, quæ non ſunt de ſua ſpecie & natura. Et eſt alius modus cum quo bonitas eſt differens: videlicet cum ſuis relativis ſibi coeſſentialibus & ſubſtantialibus, cum quibus cauſat bonitates accidentales, Et hoc ſignificatum eſt in ſcala ſenſuali & ſenſuali, &c. & in ſcala ſubſtantiali & ſubſtantiali, &c.

DE CAMERA C. D.

CAP. X.

Magnitudo eſt æterna. Magnitudo æterna quid eſt? Reſpondendum eſt per diffinitionem magnitudinis, æternitatis, concordantiæ & contrarietatis: dicendo ſic. Magnificatio æterna eſt ens habens in ſe per primam & ſecundam ſpeciem regulæ. C. D. concreta magna, infinita & æterna, atque primitiva. Et per tertiam ſpeciem regulæ C. D. dicta concreta ſunt exiſtentia cum infinita magnitudine concordantiæ & etiam contrarietate, atque ab omni ſubjectione ſeparata, & quolibet concreto exiſtente in alio concreto. Tota quidem eſſentia æternitatis exiſtit in quolibet prædictorum concretorum, & ſimiliter totum eſſe concordantiæ, & quodlibet in alio ſuũ numerum diſtinctum habet ab alio, tribus concretis exiſtentibus pro vna eſſentia, & non pro pluribus. Magna cõcordantia quid eſt? magna concordantia eſt illa eſſentia, quę ſtat per ſecundam ſpeciem regulæ B. D. & per tertiam ſpeciem regulæ C. eſt in alio tota eſſentia concordantiæ, & quodlibet concretum cõcordantiæ eſt tota eſſentia concordantiæ. Et etiam eſt domina omnium aliarum concordantiarum accidentalium ſive peregrinarum. Magna contrarietas quid eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt illa forma, quæ cauſat corruptiones in elevatis, & cauſat habitus privationis, videlicet injuriam, luxuriam, &c. Quæritur, magnitudo æterna, magnitudo concordans & magnitudo contrarians de quo ſunt? Et reſpondendum eſt per hoc quod dictum eſt ſuperius: vt patet benè intuenti. Et hoc facimus iſto modo cauſa alleviationis; & vt tædium non generetur in intellectu addiſcentis, propter replicationem.

Nona camera quæ eſt C. D.

DE CAMERA C. E.

CAP. XI.

Magna poteſtas quid eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt ens, in quo magnitudo & poteſtas convertuntur. Et hoc per primam ſpeciem regulæ C. ſignificatum eſt. Et per ſecundam ſpeciem regulæ C. E. magna poteſtas eſt, eo quia habet concreta formalia & ſibi coeſſentialia; ſcilicet magnificantem, poſſi-

Decima camera, quæ eſt C. E.

poſſificantem, magnificatum, poſſificatum, & magnificare & poſſificare. Et hoc per ſecundam ſpeciem regulæ C. ſignificatũ eſt: & etiam per primã E. Per tertiam vero ſpeciẽ regulę C. eſt in aliis eſſentiis ad hoc, vt per ipſam poſſint exiſtere & agere. Per quartam autem habet actiones & paſſiones agendi & patiendi in ſubiecto appropriato. Adhuc per ſecũdam ſpeciem regulæ E. magna poteſtas eſt, vt omnia alia à ſe ſint poſſibilia magnifice: & hoc probatur per diffinitionem magnitudinis & poteſtatis. Magnitudo eſt concordans, quid eſt magna concordantia? Reſpondendum eſt per hoc quod dictum eſt in camera C.D. Magnitudo eſt magnum principium. Quid eſt magnũ principium? Ad quod dicendum eſt, quod ens, in quo magnitudo & principium convertuntur abſque omni materia & accidente: & hoc per ſecundam ſpeciem regulæ C & per primam E. ſignificatum eſt. Sed magnificans principians eſt, vt ſit magnificatũ principiatum: & quod ab vtroque procedat magnificare, principiare cum diffinitione magnitudinis, poteſtatis, concordantiæ & principii. Magna poteſtas, magna concordantia & magnum principium quare ſunt? Et reſpondendum eſt, quod ſunt per hoc quod ſignificatum eſt per ſpecies regulæ C. E. & per diffinitiones antedictorum principiorum.

DE CAMERA C. F.
CAP. XII.

Vndecima camera, quæ eſt de C. F.

MAgnus intellectus eſt. Quid eſt magnus intellectus? Reſpondendum eſt, quod eſt ens in quo magnitudo & intellectus convertuntur. Et hoc per primam ſpeciem regulæ ſignificatum eſt. Adhuc magnitudo intellectus eſt, quod habeat concreta ſibi coeſſentialia & relativa, ſcilicet intelligentem, intelligibile & intelligere: cum quibus habet naturam diſcretivam: & quod ſua eſſentia ſit continua & indiviſibilis. Et hoc per ſecundã ſpeciem regulę C. ſignificatum eſt. Vlterius magnitudo intellectus eſt, vt in ſua eſſentia ſint omnia intelligibilia, & hoc per tertiam ſpeciem regulæ C. ſignificatum eſt, vt ipſe intellectus magnifice ſit practicus. Adhuc per quartam ſpeciem intellectus eſt, vt habeat relationẽ generalẽ ad omnia, ſicut intellectus qui intelligit hoc & illud: & quod habeat intelligibile, in quo intelligat hoc & illud & cũ ipſi ſit practicus & particularis & ſucceſſivus, & per ſcalã de ſenſuali & ſenſuali, &c. & per ſcalã medij coniunctionis, &c. Magnitudo concordans quid eſt? Reſpondendum eſt per quod dictum eſt in camera C. D. Magnitudo eſt medians. Quid eſt magnum medium? Ad quod reſpondendum eſt per ſcalam medij & per ſcalam concordantiæ: & per primam & ſecundam ſpeciem regulæ C. F.

Sine istis namq;, medium magnum minimè posset esse: & etiã absq; tali medio, magnitudo esset vacua & ociosa: & similiter sine tali magnitudine, medium non posset esse magnum. Et q̃d verum sit quod antedictum est, probatum quidem est per diffinitiones principiorum & species regularum & etiam per scalas supradictas, in quibus intellectus est successivus ascẽdẽdo, scientias acquirendo & habituando. Quæritur, Magnitudo intellectus quanta est? & quanta est sua concordantia & sic de suo medio. Et est dicendum quod tantus est, quantus significatus est. Per hoc autem quod dictum est de sua magnitudine & cõcordantia, & medio in paragraphis positis in camera C F. dimittimus homini bene speculanti antedicta, & scienti artem istam. Et hoc facimus causa breviloquii.

DE CAMERA C.G.

CAP. XIII.

MAgna voluntas quid est? & per primam speciem regulæ C. respondendum est; quod est ens, in quo omnia magna sunt amabilia: & per secundam speciem regulæ C. & per primam G. habet magnum amantem, amatum & amare formaliter: in quo amato, est activus formaliter cum amare. & per quartam speciem habet omnia amabilia in se, & per secundam speciem G. causat habitus amabiles appropriatos de genere qualitatis. Et probabile satis est per diffinitionem magnitudinis, voluntatis, concordantiæ atque finis: & per scalas C.G. in secunda figura positas. Magna concordantia quid est: Et respondendum est per hoc quod superius dictum est de ipsa. Magnus finis quid est? & respondẽdum est per primam speciem regulæ C. quod magnus finis est illud ens quod in essentia magnitudinis habet suas proprias relationes, videlicet quietantem, quietatum & quietare: in quo quietato proprio & intrinseco, omnia quidem quiescibilia peregrina sive appropriata sunt quietata & hoc per primam & secundam speciem regulæ C. significatum est: & etiam per diffinitionem principiorum cameræ C.G. Qualis voluntas est magna, & qualis concordantia & qualis finis? Ad istam quæstionem respondendum est per hoc, quod supra dictũ est. Solutiones enim in hoc quod dictum est supra, sunt implicatæ, & artificialiter possunt explicari ad propositum. *12. Camera quæ est de C.G.*

DE CAMERA C.H.

CAP. XIV.

MAgnitudo est virtuosa. Quæritur. Quid est magna virtus? & respondendum est quod est ens distinctum magnifice à corruptione & peccato: & hoc per primam speciem regulæ C. *13. Camera, quæ est de C.H.*

significatum est. Adhuc per secundam speciem. Magna virtus est illa, quæ habet in se virtuosos, magnificantum, magnificatum & magnificare naturaliter & substantialiter relatos extra ipsum & in ipso existentes. Per tertiam autem speciem, virtus magna est illa, quæ est causa magnarum virtutum in tempore positarum. Amplius per quartam speciem, virtus magna est illa, quæ habet dominium supra alias virtutes, quæ non sunt de suo genere & natura. Magna concordantia quid est? Respondendum est sicut superius dictum est. Magnitudo est maior magnitudo: maior quid est? Respondendum est, quod est illa substantia quæ distat magis à parvitate & minoritate & accidēte. Adhuc per secundam speciem regulæ C. est ens habens in se maiores, magnificantem magnificatum & magnificare. Amplius per tertiam speciem est in aliis essentiis maior dominus, in quibus per quartam speciem habet, quicquid vult. Et hoc quod dictum est per cameram C. H. probabile quidem est satis. Magnitudo vitiosa quando est? Et sic de magnitudine cōcordantiæ & maioritatis? Respondendum est quod est antequam tempus & motus sint: & hoc per omnes species regulæ C.H. probabile est.

DE CAMERA C. I.
CAP. XV.

14. *Camera, de C.I.* Magnitudo est vera. Magnitudo vera quid est? Respondendum est, quod est illa substantia quæ magis distat à falsitate & ab accidente ipsa habente per secundam speciem regulæ C. veros, magnificatum, magnificabile, magnificare, extra locum & in loco existentes infinitas sine contradictione. Adhuc per tertiam speciem causa causans magnitudines veras in loco existentes & non falsas, tàm substantiales quàm accidentales. Amplius per quartam speciem habet in omni subiecto novo magnas & veras actiones. Et hoc per diffinitiones principiorū cameræ C. I. ut per regulas probatum est. Magna concordantia quid est? Respondendum est sicut prius: sed si quæratur quid sit concordantia major? Respondendum est, quod est substantia major habens in se substantiales & majores relationes ab omnibus accidentibus remotas. Magna æqualitas est. Quid est magna æqualitas? Respondendum est, quod est substantia habens in se sua relativa ab omni maioritate, & minoritate segregata. Adhuc per secundam speciem est causa omnium majoritatum & minoritatum relatarum, existente in loco, non collocata & extra locum nō infinita Adhuc per quartam speciem habet in loco quicquid vult. Et hoc probabile est per

regulam

regulam & per diffinitiones principiorum cameræ C. I. Magna virtus, magna concordantia, magna æqualitas ubi sunt? Respondendum est quod sunt in seipsis per secundam speciem regulæ C. Et per tertiam sunt in aliis subjectis causatis ab ipsis. Et sic de prima & quarta specie suo modo. Et hoc idem intelligendum est per species regulæ I. suo modo.

DE CAMERA C. K. CAP. XVI.

MAgna gloria, quæritur quid est? Respondendum est quod est illa substantia quæ magis distat à pravitate & pœna: & est ens habens in se per secundam speciem regulæ C. gloriosos, magnificantem, magnificatum & magnificare. Per tertiam speciem est causa in omnibus substantiis & accidentibus peregrinis. Et per quartam speciem habet magnam gloriam in magno gloriato: & econverso. Et sic de magnificare & gloriari. Et hoc per regulas C. K. & diffinitiones principiorum cameræ C. K. affirmabile est. Magna concordantia quid est? Respondendum est sicut prius. Sed si quæratur: magna cōcordantia gloriæ quid est? Respondendum est per omnes quatuor species regulæ C. quod ipsa est hoc, quod per ipsas significatum est. Et ad hoc testantur diffinitiones magnitudinis concordantiæ atque gloriæ. Magna minoritas quid est? Et Respondendum est, quod est accidens magis circa non ens quam substantia. Item est ens non habens relativa sibi coessentialia per secundam speciem regulæ C. Sed per accidens tamen sunt aliquæ magnitudines substantiales: ut patet in scala sensuali & sensuali, &c. sibi coniuncta scala de substantia & substantia: &c. Et hoc probatum est per regulas C. K. & per diffinitionem minoritatis. Magna gloria quomodo est? Et sic de magna concordantia? Respondendū est per tertiam speciem regulæ C. ipsis relationibus existentibus una in alia magnificando, glorificando & concordando ab omni minoritate segregatis. Magna gloria cum quo est. Et sic de magna concordantia? Respondendum est quod est cum magnificante, glorificante, & concordante, magnificato, glorificato & concordato, magnificare, glorificare concordare: & etiam cum conversione identitatis essentiæ, substantiæ & naturæ, ipsis tribus relativis per secundam speciem regulæ C. & quælibet per se distinctio ab alio per suum numerum. Adhuc est magna gloria & sic de magna concordantia cum scala sensuali & sensuali &c. & similiter cum scala substantiali & substātiali, &c. Sed illa non est in tanto magna sicut prima causa, alia vero secunda. 15. *Camera, de C. K.*

DE CAMERA D.E.
CAP. XVII.

16. Camera, quæ est D.E.

DVratio potens per primam speciem regulæ D. de quo est? Respondendum est, quod est de seipsa, cum sit primitiva quo ad suam essentiam & potestatem, quæ dat ei posse ut possit existere & agere. Et per secundam speciem regulæ D. quæritur, duratio potens de quibus est? Respondendum est: quod est de suis relativis & de relativis potestatis. Et per tertiam speciem eiusdem regulæ queritur, duratio potens cuius est? Dicendum est, quod est substantialis, durationis & potestatis cum sit habitus, cum quo duratio & potestas substantiales possunt durare. Duratio contrarietatis de quo est, dicendum quod est de primitivis qualitatibus & veritatibus & vitiis quæ durāt, eo quia possunt durare. Duratio principiorum de quo est? dicendū, quod est de primitivis durationibus, & primitivis principiis duratione communicante suam essentiam principio; & principio communicante suam essentiam durationi. Potestas quare durat? respondendum est, quod durat ex eo quod est de potente, durante, & durabili & possibili durare, & posse in subjecto composito, in quo sunt. Contrarietas potestatis quare durat? dicendum est ex eo quod est de contrariis relativis habituata, & de duratione & potestate in subjecto cōposito, in quo sunt. Principia potestatis quare durant? Dicendum est, quod durant ratione relativorum substantialium habituatorum de genere durationis & potestatis.

DE CAMERA D.F.
CAP. XVIII.

17. Camera, quæ est D.F.

DVratio scibilis de quo est? Et respondendum est, quod est de durativo intellectivo, durabili & intelligibili, durare & intelligere. Duratio contrarietatis de quo est? & dicendum est, quod est de durare, coniungere & mensurare, ratione continuæ durationis. Duratio quanta est? respondendum est, quod est tanta, quanta est sua essentia, & sunt sua concreta. Duratio contrarietatis quanta est? Respondendum est, quod est tanta, quātæ sunt contrarietates sive moralitates in subjecto in quo sunt. Duratio medii quanta est? dicendum est, quod est tanta quanta sunt durare & mediare existentia inter durationem mediantem durabile & mediabile.

DE CAMERA D.G.
CAP. XIX.

18. Camera, quæ est D.G.

DVratio amabilis de quo est? Respondendum est, quod est de speciebus peregrinis in durabili & amabili deductis ex ipsis. Duratio contrarietatis de quo est? Et respondendum sicut prius.

us. Duratio finis de quo est: & respondendum est, quod est de quietante sive quietare,& durare ultra quæ non extenditur appetitus. Duratio voluntatis qualis est? & respondendum est, quod est talis qualis est per correlativa substantialia: quæ quidem sunt de genere durationis voluntatis, ex quibus oriuntur propriæ passiones: appropriatæ vero passiones sunt illæ,de quibus subiectum est habituatum & assituatum Contrariæ durationes quales sunt? & est dicendum quod sunt tales,quales durant in subiecto contrariando.Durabiles fines quales sunt. & est respondendum, quod sunt tales qualis appetitus per ipsas est habituatus, in tantum quod extra ipsas non appetit habere quietem,

DE CAMERA D.H.
CAP. XX

DVratio virtuosa de quo est. Et respondendum est, quod est de seipsa & de virtute subantialiter aut accidentaliter. Duratio contrarietatis de quo est.Et est dicendum sicut prius.Duratio maioritatis de quo est. Et respondendum est, quod est de maiori durante, durabili & durare: & maiorificante, maiorificabili,& maiorificare. Duratio virtuosa quando est. & dicendum est,quod est tunc quando est in speciebus D. & H.realiter. Duratio contrarietatis quando est.Et est respondendum, quod est tunc quando sunt generatio & corruptio sive cōtrariæ qualitates, sive contrarii mores in subiecto in quo sunt. Duratio majoritatis quando est.Respondendum est,quod est tunc quādo potentiæ sive substantiæ habent actus.

19. Camera, quæ est D.H.

DE CAMERA D.I.
CAP. XXI.

DVratio est vera.Quæritur,duratio vera de quo est. Et est respondendum per primam speciem D.quod est de seipsa, eo quod duratio est principium primitivum, & veritas similiter quod ad suum genus per secundam speciem D. est de suis correlativis. Duratio contrarietatis de quo est. & est dicendum quod est sicut prius. Duratio æqualitatis de quo est. & est dicēdum,quod est de durante coæquante, & durabili coæquabili, & durare coæquare. Duratio veritatis ubi est.Et est respondendum,quod est in omnibus speciebus I. Duratio contrarietatis ubi est. Et est dicendum quod est in subiecto in quo sunt cōtrariæ qualitates, habentes contrarios actus. Et est in disputatione in qua sunt disputantes. Duratio æqualitatis ubi est. Et respondendum est, quod est in correlativis per secundam speciem C.& D.significatis. Et est in modalitate & instrumentalitate.

20. Camera, quæ est D.I.

DE CAMERA D. K.
CAP. XXII.

21. Camera de D. K. DVratio est gloriabilis. Duratio gloriæ de quo est? Et respondendum est, quod est de durante, durabili & durare,& gloriante,gloriabili & gloriari. Duratio contrarietatis de quo est? Dicendum sicut prius dictum est. Duratio minoritatis de quo est? Et est respondendum,quod de durante, minorificante, durabili,minorificabili,& durare & minorificare. Duratio gloriæ quomodo est? Et dicendum est quod est per modum, per quẽ duratio & gloria agunt in durabili & glorificabili & ipsa intrãte activis & durabile & gloriabile habent modum passivum sub duratione & gloria, & durare & gloriari habent modum neutralem processum ab activis & passivis. Duratio contrarietatis quomodo est? Et respondendum est,quod est per modum quem habent qualitates, una existente in alia. Duratio minoritatis quomodo est? Et respondendum est, quod est per modum durationis, divisionis & corruptionis. Duratio gloriæ cũ quo est? Dicendum est, quod est cum relativis durationis & gloriæ. Duratio contrarietatis cum quo est?& dicendum est, quod est cum partibus contrariantibus suas similitudines influentibus. Duratio minoritatis cum quo est? & est dicendum, quod cum relativis divisivè in subiecto de corruptione habituato.

DE CAMERA E. F.
CAP. XXIII.

22 Camera de E.F. POtestas est scibilis. Quare potestas est scibilis? Respondendũ est ex eo,quia intellectus habet sua correlativa,& potestas similiter:& ita uno principio communicante alteri suam essentiam & naturam,inde sequitur quod potestas est scibilis. Quæritur,quare potestas est principium? & dicendum est ad hoc, ut ad alia principia possint existere & agere. Quæritur; quare est mediabilis? & respondendum est, ut suum posse sit in medio ponentis & positi, cum posse sint coniuncti. Sapientia est potens: quantum est potens? Ad quod dicendum est,quod est tantum potens quantum potestas se communicat & se diffundit in ipsa.Principium quantum est? & respondendum est, quod est tantum, quantum medium intrat. Quæritur: medium quantum est? Dicendum est, quod est tantum, quantæ sunt suæ species in subiecto in quo sunt.

DE CAMERA E. G.
CAP. XXIV.

23 Camera de E. G POtestas est amabilis. Quare est amabilis? Dicendum est ex eo quod causat, quod voluntas sit potens in existendo & agendo

& agendo. Poteſtas quare eſt principium? & reſpõdendum eſt ſicut prius poteſtas quare quieſcit: & reſpondendum eſt ex eo quia quo ad ſuum genus poteſt exiſtere & agere. Poteſtas qualis eſt: Dicendum eſt quod vna eſt propria, ſicut ſua poſſibilitas, alia eſt appropriata, ſicut ſua amabilitas. Principium quale eſt: Reſpondendum eſt quod eſt vnum principium quale, ſubſtantialiter, aliud verò accidentaliter; & ſubſtantiale habituatum eſt de accidentali. Finis qualis eſt: Reſpondendum eſt, quod vnus finis eſt perfectivus, alius terminativus, & alius privativus, vt patet in ſcala ſecundæ figuræ.

DE CAMERA E. H.
CAP. XXV.

Vigeſimaquarta camera de E. H.

Poteſtas eſt virtuoſa. Quare eſt virtuoſa: Dicendum eſt eo quod in virtute eſt aſſituata & ex virtute habituata. Poteſtas eſt maior. Quare eſt maior: Dicendum eſt ex eo quia habet maiora relata & in maiori fide quieſcit. Poteſtas quare eſt in tempore: Dicendum eſt, quia in tempore & cum tempore fuit creata & in tempore eſt ſuus actus. Poteſtas quando eſt: Dicendum eſt, quod eſt tunc, quando eſt cauſa vt alia principia poſſint exiſtere & agere. Principium quando eſt: Dicendum eſt, quod eſt tunc, & quando ſua primitivitas eſt, & quando habet ſua correlativa, &c. Maioritas quando eſt: Dicendum eſt, quod eſt tunc, quando potentiæ habent maiores actus ſive effectus.

DE CAMERA E. I.
CAPVT XXVI.

Vigeſimaquinta camera quæ eſt E. I.

Poteſtas eſt vera. Quare eſt vera: Dicendum eſt quia de veritate & ſuis ſpeciebus eſt habituata. Poteſtas quando & quare eſt principium: dicendum eſt ſicut prius. Poteſtas quare habet æqualitatem: Reſpondendum eſt, quod habet æqualitatem, cum in ſuis correlativis ſit ſituata. Poteſtas vbi eſt: dicendum eſt, quod in ſuis correlativis & in veritate ex qua eſt habituata. Principium vbi eſt: Reſpondendum eſt, quod in ſuis correlativis: & eſt in poteſtate, cum per ipſam poſſit exiſtere & agere. Et eſt in veritate, eo quia in veritate eſt habituata. Et eſt in æqualitate, cum ſua correlativa ſint æqualia. Æqualitas vbi eſt: dicendum eſt, quod eſt in ſuis correlativis intrinſecis poteſtatis, principij & veritatis.

DE CAMERA E. K.
CAPVT XXVII.

Vigeſimaſexta camera, quæ eſt E. H.

Poteſtas eſt glorioſa. Quæritur, quare eſt glorioſa: Reſpondendum eſt, ex eo quia habet ſua correlativa ſubſtantialia, in quibus gloria eſt impreſſa & habituata. Poteſtas

quare est principium? Respondendum est sicut prius. Potestas quare est minor? & est dicendũ ex eo quia in minoritate sunt sua correlativa assituata. & ex ipsa habituata ratione cuius causat divisiones, & minus quod est de genere minoritatis, sicut maius quod est de genere maioritatis. Potestas quomodo est? Respondendum est, quod est per modũ modalitatis, quando de modalitate est habituata. Principium quomodo est? Respondendum est, quod est per modum quē habet in suis correlativis ex quibus est, ipso habente modum cum sit habituatum de potestate cũ qua potest principiare. Et sic de gloria cũ qua habet modum gloriandi, quando in suo intrinseco principiabili, principiat entia peregrina, quæ non sunt de suo genere. Minoritas quomodo est? Respondendum est, quod suus modus est participare cum divisione, inanitione, corruptione & annullatione. Potestas cum quo est gloriosa? Dicendum est, quod est gloriosa cum gloria, sicut gloria est potens cum potestate. Principium cum quo est? Dicendum est, quod est cum suis correlativis & cum potestate sine qua esse non potest. Minoritas cum quo est? Dicendum est, quod est cum divisione & corruptione & inanitione.

DE CAMERA F. G.

CAPVT XXIIX.

Vigesima-septima camera quæ est F. G.

SApientia est amabilis. Quæritur, quantum est amabilis? Respondendum est, quod tantum est amabilis, quantũ voluntas est scibilis, eo quod æqualia correlativa habēt. Medium est amabile. Quæritur, quantum est amabile? Dicendum est, quod tantum est amabile, quãtum in voluntate est amare per coniungere & mensurare. Finis quantum est scibilis? Respondendum est, quod tantum est scibilis, quantum scientia in fine est quiescibilis. Quæritur, qualis scibilitas est propria passio intellectus? Dicendum est, quod illa per quam intellectus habet intrinsecam passionem, in qua sunt genitæ intelligibilitates sive species peregrinæ, ipsis positis in genere intelligibilitatis per secundam speciem G. Quale est medium proprium? Respondendum est, quod est mediabile in quo sunt mediabilitates peregrinæ sive appropriatæ. Quæritur, qualis est proprius finis intellectus? Dicendum est, quod est res intellecta in propria intelligibilitate quietata.

DE CAMERA F. H.

CAPVT XXIX.

INtellectus est virtuosus. Quæritur, quantum est virtuosus? Dicendum est, quod est tantum quantum est de virtute habitua-

bituatus. Medium intellectus quantum est virtuosum? Dicendum est, quod est tantum quantum sua scala medij est habituata. Maioritas intellectus quanta est? & respondendũ est, quod est tanta quantum intellectus transit in attingendo obiecta cũ maiori intelligere. Intellectus quando est virtuosus? Respondendum, quod tunc est quando de virtute naturali & morali est habituatus. Virtus quando est mediata: Respondendum est, quod tunc est, quando virtus intrat medium, ratione cuius introitus virtus consistit in medio. Maioritas quando est intellecta: Dicendum est, quod est tunc quando intellectus attingit essentiam & actum virtutis.

Vigesima-octava camera, quæ est F. H.

DE CAMERA F. I.

CAP. XXX.

INtellectus est verus. Quæritur, quantum est verus? Dicendum est, quod quantum existit inter intellectivum & intelligere. Æqualitas intellectus quanta est: Et est respondendum, quod est tanta quanta sua correlativa ex quibus est. Veritas intellectus vbi est: Dicendum est, quod est in suis correlativis, eo quod de veritate habituata & situata sunt. Æqualitas intellectus vbi est: Dicendum est, quod est in suis correlativis, extra quæ æqualitas sua esse non potest.

Vigesima-nona camera, quæ est F. I.

DE CAMERA F. K.

CAP. XXXI.

INtellectus est gloriosus: Quæritur, quantum est gloriosus? Dicendum est, quod est tantum quantum sua correlativa de gloria sunt habituata & in gloria quietata. Medium intellectus quantum est gloriosum; Dicendum est, quod est tantum quantum mensurat gloria in intelligendo. Minoritas intellectus quanta est; Dicendum est, quod est tanta quantum intellectus de ipsa habituatus est. Intellectus quomodo intelligit: Dicendum est, quod est per modum sensitivè & imaginativè, cum quibus est coniunctus: quem modum habet imponendo species peregrinas in suo proprio intelligibili. Intellectus quomodo mensurat suum intelligere: & respondendum est, quod mensurat ipsum habendo modum agendi & patiendi in attingendo obiecta. Intellectus quomodo habet minus intelligere: & respondendum est, quod est per modum credendi, eo quod credere non est de suo genere. Item habet minus intelligere, quando de minori modalitate est habituatus. Intellectus cum quo intelligit: Dicendum est, quod cum intelligere & cũ speciebus sensitivè & imaginativè, ipsis speciebus impressis in suo

Tricesima camera, quæ est F. K.

proprio intelligibili. Intellectus cum quo coniungit species sensitive & imaginative? Dicendum est, quod est cum suo intelligere. Intellectus cum quo habet minus intelligere? Dicendum est, quod est cum propinquitate & vicinitate ignorantiæ, & cum ociositate intellectus, voluntatis & memoriæ.

DE CAMERA G. H.
CAPVT XLI.

Trigesima-prima camera, quæ est G. H.

VOluntas est virtuosa. Quæritur qualis voluntas virtuosa? Dicendum est, quod est illa quæ à peccatis est separata & ex virtutibus est habituata. Voluntas in quali fine quiescit? Dicendum est, quod in summo fine per secundam speciem G. Et in suo proprio fine per primam speciem, tamen cum appropriato fine qui est sibi instrumentum. Qualis voluntas est major? Respondendum est, quod est illa quæ habet maius amare, & maiorem amantem, & maius amabile, & etiam quæ habet maiorem habitum, virtutis, bonitatis, &c. Voluntas quando habet maiorem virtutem? Dicendum est, quod est tunc quando diligit maiorem virtutem. Voluntas quando habet maiorem quietem? Dicendum est, quod est tunc quando diligit maiorem amatum cum maiori amare. Voluntas quando est maior? Dicendum est, quod est, quando habet maius amare in fine & in virtute.

DE CAMERA G. I.
CAPVT XLII.

Trigesima-secunda camera quæ est G. I.

QVæritur qualis voluntas est vera? Et respondendum est, quod est illa quæ habet sua correlativa vera & veram bonitatem, magnitudinem, &c. Voluntas in quali fine quiescit? Dicēdū est, quod in fine perfecto & vero. Æqualitas voluntatis qualis est? dicēdū est, quod est talis qualia sunt sua correlativa assituata & habituata. Veritas vbi est amabilis? Dicendum est, quod est in amabilitate, quæ est propria passio voluntatis. Vo- vbi est æqualis? dicendum est, quod est in suis correlativis & in correlativis æqualitatis. Voluntas vbi quiescit? dicendum est, quod est in suo fine, & in fine voluntatis.

DE CAMERA G. K.
CAP. XLIII.

Trigesima tertia camera quæ est G. K.

VOluntas est gloriosa. Quæritur, qualis voluntas est gloriosa? Dicendum est, quod est illa quę habet correlativa ex gloria habituata. Finis voluntatis qualis est? Dicendum est, quod suus finis est bonus. Minoritas voluntatis qualis est? Dicendum est, quod est talis quale est minus velle habituatum de minori veritate & gloria. Voluntas quomodo est vera?

vera? & respondendum est, quod est per modum quem habet in diligendo veritatem. Voluntas quomod quiescit in fine? dicendum est, quod est per modum quem habet in diligendo verum & gloriosum finem. Voluntas quomodo se prolongat à minoritate? dicendum est, quod per modum objectādi amatum, majorem verum & gloriosum. Voluntas cum quo est gloriosa? & respondendum est, quod est cum suis correlativis ex gloria habituatis. Voluntas cum quo quiescit? Et est respōdendum quod cum volente & volibili intrinseco:& cum velle ponit volibilitates peregrinas in suo proprio volibili. Voluntas cum quo est in minoritate? dicendum est, quod cum minori velle & cum minori bonitate, &c.

DE CAMERA H. I.
CAP. XLIV.

Virtus est vera. Quæritur, quando est vera? & dicendum est, quod est tunc quando causat veras virtutes. Virtus quando est major? & est dicendum, quod tunc est, quando causat majores virtutes. Virtus quando est æqualis? dicendum est, quando causat virtuosum intelligere, recolere & amare. Virtus vbi est vera? Respondendum est, quod in veritate extra quam non potest esse vera. Virtus vbi est major? dicendum est, quod est tam in substantia quàm in accidente. Virtus vbi est æqualis? dicendum est, quod est in suis correlativis substantialibus, quæ de æqualitate sunt habituata.

Trigesima-quarta camera, quæ est H. I.

DE CAMERA H.K.
CAP. XLV.

Virtus est gloriosa. Quæritur quando est gloriosa? dicendum est, quod est tunc, quando in suis correlativis gloria est impressa. Gloria quando est major: dicendum est, quod est tunc, quando habet majus gloriari. Virtus quando est æqualis? dicendum est, quod est tunc, quando causat æqualiter intelligere, recolere & amare. Gloria quomodo est virtuosa? Respondendum est, quod est per modum quem habet induendo sua correlativa de virtute. Gloria quomodo est major? dicendum est, quod est per modum quē habet in causando majorem actum. Gloria quomodo est minor? dicendum est, quod est per modum quem habet in causando minorem actum. Virtus cum quo est gloriosa? & est respondendum, quod est cum gloria ex qua est habituata. Majoritas cum quo est gloriosa? Respondendum est, quod cum majori actu gloriæ. Minoritas cum quo est gloriosa? dicendum est, quod est cum minori actu sibi appropriato, ex gloria habituato.

Trigesima-quinta camera, quæ est H.K.

DE CAMERA I. K.

CAP. XXXVII.

Trigesima-sexta camera qua est I. K.

VEritas est gloriosa. Quæritur vbi est gloriosa: Et est respõdendum, quod est in suis correlativis in gloria collocatis sive assituatis. Veritas vbi est æqualis: Respondendum est, quod in suis correlativis substantialibus extra quæ minimè potest habere æqualitatem. Veritas vbi est minor: Respondendum est, quod est in minori habitu & actu. Veritas quomodo est gloriosa; & est respondendum, quod per modum quem habet in causando verum & gloriosum actum. Veritas quomodo est æqualis: Respondendum est, quod est per modum quem habet in suis correlativis substantialiter æqualibus. Voluntas quomodo est minor: Respondendum est, quod est per modum quem habet in causando minorem actum. Veritas cum quo est gloriosa: Dicendum est, quod est cum quiete quam habet in gloria & in suis correlativis. Veritas cum quo est æqualis: & respondendum quod cum æqualitate suorum correlativorum & suorum habituum. Veritas cum quo est minor: Dicendum est, quod est cum accidente, sicut est major cum substantia.

Conclusio.

Diximus de evacuatione tertiæ figuræ, & sicut evacuavimus ipsam cum propositionibus & quæstionibus in ipsa nominatis: sic potest artista hujus artis evacuare cameras per omnes propositiones & quæstiones implicatas in cameris: de quibus non sum locutus ratione prolixitatis, quam evitare volumus. Nam quælibet camera habet duodecim propositiones & viginti quatuor quæstiones. Vlterius diximus, quod quælibet camera est generalis ad quæstiones particulares, videlicet ad quæstionem factam de Deo, de angelo, &c. Vlterius dicimus, quod qui bene sciret doctrinam quã dedimus in ista tertia figura, per totam quidem artem generaliter sciret practicare.

FINIS SEXTAE PARTIS principalis huius operis.

SEPTIMA PARS PRINCIPALIS DE MVLTIPLICATIONE *quarta figura.*

Septima partis principalis Rubrica.

FIGVRAM quidem istam quinque modis tractabimus. Primo multiplicando plures rationes ad eandem conclusionem: Secundo ad inveniendum plura media, cum quibus

bus fiunt cõclusiones syllogizando. Tertio modo tractabimus de propositionibus majoribus & minoribus. Quartus modus est de cognitione fallaciarum. Quintus modus est, quomodo per istam scientiam faciliter addiscuntur aliæ scientiæ, & veriori modo. Et prius de primo modo dicendum est.

DE MVLTIPLICATIONE PLVRIVM *rationum.* CAP. I.

De multiplicatione plurium rationum.

IN tabula datur exemplum de columna B. C. D. per quem modum dantur viginti rationes ad eandem conclusionem: quando quæritur, vtrum mundus sit æternus? Similiter in ista quarta figura in camera facta de B. C. D. & in camera B. C. E. vsque ad cameram B. C. K. Vlterius cameris factis scilicet B. C. E. & B. C. F. vsque ad cameram B. I. K. Possunt igitur fieri viginti rationes in qualibet camera. Et sic tot vicibus volvendo circulos vsque quo sint octuagintaquatuor columnæ in tabula. Sed de ista materia in tabula quærtæ figuræ dictum est. Vlterius fit multiplicatio de camera in cameram, sicut de camera C. D. E. & camera C. D. F. & camera D. E. F. & camera D. E. G. sic se habent sicut camera C. D. E. & sic de aliis suo modo vsque ad cameram H. I. K. Et sic de multiplicationibus per revolutiones circulorum. Et ista multiplicatio est; quia vnum principium est habituatum & multiplicatum cum alio principio & cum propriis passionibus & appropriatis. Vlterius est quarta multiplicatio. Quarta enim figura continet in se tertiam figuram, sicut camera B. C. D. continet in tertia figura cameram B. C. & cameram C. D. similiter cameram C. D. E. continet in tertia figura cameram C. D. & cameram D. E. & sic de aliis suo modo: in istis quatuor modis consistit multiplicatio.

DE INVENTIONE MEDIORVM. CAPVT II.

De inventione mediorum.

IN camera B. C. D. Et sic de aliis suo modo consistit in circulo mediocri: eo quod existit inter B. & D. Et quod C. conjungitur cum B. & cum D. per aliquas positiones: scilicet habituationes & situationes existentes inter subjectum & prædicatum. Et cum artista vult medium, semper investiget in medio circuli. Nam sicut animali competit stare mensurative & conjunctive inter substantiam & hominem quando concluditur quod homo est substantia: sic litera quę est in medio circuli, debet stare inter literam existentem in superiori circulo & literam

literam quæ est in inferiori circulo, sicut quando arguitur sic: Omne C. est B. & omne C. est C. ergo omne D. est B. Et sicut necessarium est per aliquas conjecturas & passiones, quod animal sit substantia & homo sit animal: sic artista hujus artis debet conjecturare per ea quæ B. & C. significant, videl. sua principia subalternata sicut B. quæ sonat sive significat Bonitatem, Differentiam & vtrum. E. C. significat Magnitudinem, Concordãtiam & quid. Et D. significat Durationem, Contrarietatem, & de quo. Et in isto sonare sive significare consistunt diffinitiones principiorum & species regularum, cum quibus artista debet conjecturare medium cum litera superiori & cum litera inferiori suo modo. Et in isto passu intellectus facit scientiam de vniversali affirmativa, & vniversali negativa, & particulari affirmativa, & particulari negativa: & de instantiis & demonstratione & manuductione: & etiam de possibili & impossibili. De istis quinque modis habituat se intellectus; & hoc isto modo: quando dicitur: omne C. est D. & omne B. est C. concedatur distinguendo. Sicut magnitudo quæ est bona per bonitatem, & bonitas magna per magnitudinem, & bonitas quæ habet magna correlativa per secundam speciem C. significata, & magnitudo quæ habet bona correlativa per bonitatem per secundam speciem C. significata: & sic de magnitudine & duratione suo modo. Vlterius quando dicitur omne C. est B. & omne D. est C. oriuntur vniversalis affirmativa & vniversalis negativa: & hoc ratione differentiæ in B. subalternata, & in D. contrarietas est subalterna: & sicut quando dicitur: nullus lapis est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis. Ratio enim hujus est, lapis enim non habet sensum, &c. Omne animal est substantia, quidam homo est animal, ergo quidam homo est substantia. Et sic: omne C. est B. quoddam D. est C. ergo quoddam D. est B. Ratio hujus est, qua contrarietas quæ est subalterna in D. non potest esse concordantia quæ est subalternata in C. neq; magna malicia posset esse magna bonitas: quia si sic, esset quidem ponere oppositũ in objecto: quod est impossibile & contra correlativa secundæ speciei regulæ C. Et cum dicitur: nullum animal est lapis, quidã homo est animal, ergo quidam homo non est lapis. Sicut quando dicitur: nullum G. est B. quoddam D. est C. ergo quoddam D. non est B. & ratio hujus est suo modo, secundum hoc quod dictum est in tertio syllogismo, in quo concluditur particularis affirmativa. Per hoc quod dictum est in quatuor modis syllogizandi cognoscit intellectus instantias necessarias, negando quod omne C. non est D. nec omne D. est C. Et etiam cognoscit possibilitates & impossibilitates. Sicut bonitas creata, quæ non potest esse magni-

tudo

tudo creata ratione differentiæ, quæ ponit quod quodlibet principium sit per se: sed ponit possibile quod bonitas de magnitudine sit habituata. Vlterius cognoscit demonstrationes per primam speciem regulæ G. & manuductionem per secundam speciem regulæ G. & hoc figuratum est in omnibus cameris tertiæ figuræ, in omnibus est G. Vlterius invenitur mediū contrahendo, videlicet quando principium quod est omnino generale, contrahitur ad principium, quod non est omnino generale, neque omnino speciale, sicut differentia quæ est principium generalissimum, sive omnino generale, contrahitur ad differentias quæ est inter sensuale & sensuale, quę non sunt generalissimæ neque specialissimæ. Et quando contrahuntur ad specialissimas sive omnino speciales, sicut ad istud animal, vel ad istam plantam, aut ad istum lapidem individuo ex ipsis differentiis constituto, substantialiter & etiam accidentaliter per propriam quantitatem, qualitatem, &c. etiam ipso individuo in propria specie posito, tunc ipsæ differentię sunt medium inter principium generalissimum & specialissimum. Et sicut dictum est de differentia: ita potest dici de bonitate, &c. Bonitas enim est principium omnino generale sive generalissimum, & quando contrahitur ad magnitudinem, &c. tunc nō est principium generalissimum, neque specialissimum. Sed quando cōtrahitur bonitas magna ad istud concretum de ipsa bonitate magna constitutum quo ad suam formam & suam materiam, & etiam quo ad suam quantitatem & qualitatem, &c. quod sit in propria specie positum, vt sub ipsa sit individuatum: tunc bonitas magna quæ non est generalissima neque specialissima, est medium existens inter abstractum & cōcretum sapiens naturam extremorum. Per quam naturam potest artista invenire medium, existens naturaliter inter propositionem majorem & minorem: & per tale medium fiunt demonstrationes ex primis & veris necessariis principiis, cum quibus nulla instantia invenitur. Vlterius invenitur medium per propriam literam & per proprium circulum, videlicet per F. quę significat medium & per circulum mediocrem sicut ponere F. sub B. & super C. quæ est inferius, considerando quod per B. habet bonitatem & differentiam, & per C. magnitudinem & concordantiam. Et sic consistunt inter B. & C. ratione cujus C. transit ad B. per mediū, sicut quando dicitur: omne F est B. & omne C. est F. ergo omne C. est B. sed hoc quo ad gen⁹ medii tātū. Et sicut dixim⁹ in camera B.F.C. ita potest dici in camera C.F.D. & in camera D.F.E &c. Per hoc dictū est de medio, potest artista habere materiam valde generalē ad inveniēdū plura media. Et hoc clarum est cū diffinitionibus principiorum, & cum speciebus regularum.

DE MODO PROBANDI. CAP. III.

Modus probandi.

PRobatio est genus : & suæ species sunt per demonstrationem propter quid, & per demonstrationem æquiparantię: & per quod divisæ: & per istum syllogismum proponimus dare exemplum. Omne animal est substantia : omnis homo est animal : ergo omnis homo est substantia. Et primo probabimus majorem : deinde minorem. Et primo per demonstrationem propter quid animal est constitutum ex sensuali & sensuali, eo quod est elementatum, vegetatum & sensatum & imaginatum. Et sic sequitur quod sit substantia, eo quod de partibus substantialibus est compositum. Et quod substantia est superius, & animal inferius: animal quidem habet causas superiores : videlicet formam & materiam, ex quibus est constitutum : & suæ partes sunt inferiores, eo quod sunt causatæ à forma & à materia quæ sunt principia generalia. Et sic verè concluditur propter quid, quod animal est substantia. Per demonstrationem æquiparantiæ probatur sic : Generalis forma & generalis materia æqualiter sunt causæ primitivæ. Et hoc patet per primam speciem regulæ D. & quod animal est causatum ex sua propia forma & materia discursis per elementativam, vegetativam, &c. sunt æqualia principia ipsius animalis ratione cujus sequitur, quod animal sit substantia cõstituta ex sua propria forma & materia, quæ æqualiter descendunt ab æqualib. principiis generalissimis, scilicet à prima forma à prima materia : & hoc patet per secundam speciẽ regulæ D. & per primam E. & per regulam B. Per demonstrationem, quod probatur sic: animal est : & quia est, suæ quidem causæ sunt, videlicet forma & materia ex quib. est, sine quib. esse non potest. Et quod forma & materia constituunt substantiam, verè sequitur quod animal est substantia. Modo intendimus probare minorem per easdem tres species. Et primo propter quid, quando embrio est constitutus in matrice, ex elementativa, vegetativa, &c. & in ipso lineato, & membris humanis formato & quando anima rationalis quę est substantia in ipsum embrionem est introducta: tunc de se ipsa & partibus suis inferioribus constituit hominẽ: & sic animal quod est embrio, transmutatur in hominem per speciem humanam, in qua est positus cum omnibus suis partibus coessentialibus. Et sic sequitur, quod anima est causa, quare homo est substantia : & hoc per primam speciem regulæ C. clarum est. Per æquiparantiam probo sic: Anima rationalis habet partes coessentiales æquales, videlicet intellectum, voluntatem & memoriam : & per consequens embrio qui æqualiter est con-

est constitutus ex ex elementativa, vegetativa, &c. & quia sua principia sunt substantialia, æqualiter est totus homo per sua principia substantialia coniuncta animæ rationali cum corpore hominis. Et hoc per regulas B.C.D.E. clarum est quod homo est animal. Per demonstrationem, quod probatur sic: Socrates est, quod animal est, sine quo Socrates esse non potest. Probata est minor per tres species supradictas, per quarum duas species; videlicet propter quid: & per æquiparantiam fiunt conclusiones potissimæ: non autem per quia: cum in plus se habeat causa quàm effectus. Vlterius sicut dedimus exemplũ de homine, quod sit substantia per animal, sic potest dici de bruto, de planta & de lapide. Et sic intellectus facit scientiam probando maiorem: & minorem per artem istam, cum qua intellectus est dispositus ad omnes conclusiones, ut patet per hoc quod dictum est.

DE COGNITIONE FALLACIARVM. CAP. IV.

Fallaciæ cognoscuntur.

DIversitas medii est genus fallaciarum: & quod F. significat medium F. quæ in medio circulo est instrumentum ad inveniendum & ad cognoscendum fallacias, ponendo & voluendo sub literis, quæ sunt in superiori circulo, ponendo super literas quæ sunt inferiori, componendo cameras: sicut ponere F. sub B. super C. respiciendo quomodo se habent B. C. in fallaciis cum F. & econverso. Postmodum B. sub F. &c. multiplicando revolutiones, tunc apparebit variatio medii in quo peccat. Et de hoc dabimus exemplum in fallaciis.

DE FALLACIA ÆQVIVOCATIONIS. CAP. V.

Fallacia æquivocationis quid est?

ÆQuivocatio, est unius & eiusdem nominis diversa significatio, quæ provenit ex eo quod unum nomen plura diversa significat. Et fit unus paralogismus sic: Omnis canis est latrabilis: cœleste sydus est canis: ergo cœleste sydus est latrabile. Et assignamus istam cameram B.F.C Per B. intelligimus differentiam inter corpus animatum & corpus inanimatum. Per F. intelligimus, quod corpus animatum & inanimatum non coniunguntur ratione ejusdem speciei. Per C. intelligimus, quod corpus animatum habet correlativa, & sic artista cognoscit per quem modum peccat reducendo ad impossibile: ratione cuius cognitionis cognoscit intellectus, quod logicus coram naturali stare non potest, & maximè per artem istam reducendo ad impossibile, sicut sydus, quod est ens,

in quo est impossibile quod sit de genere & naturaliter latrabilitatis. Vlterius per cameram D.F.E. & sic de aliis, cognoscitur in quo peccat paralogismus. Quoniam iste canis qui est de elementativa, vegetativa & sensitiva, per secundam speciem regulæ D. potest latrare: sed sydus si non habet talia principia correlativa, non potest latrare : quia non est constitutum de ipsis principiis. Et hoc patet per secundam speciem regulæ D. & per primam C. & etiam per scalam medii.

DE AMPHIBOLOGIA.

CAP. VI.

Amphibologia quid est.

AMphibologia, est deceptio proveniens ex eo quod una oratio penitus eadem plura significat; & formatur sic paralogismus: Quicquid est Aristotelis, possidetur ab Aristotele: sed iste liber est Aristotelis: ergo possidetur ab Aristotele. Ad istam fallaciam assignamus istam cameram, D.F.H. Per D. cognoscimus quod sua tertia species significat, quod iste liber non est possessus ab Aristotele, cum non sit possessus nisi per hominem coniunctum cum elementativa, vegetativa, sensitiva, imaginativa & ratiocinativa: ut patet per secundam speciem regulæ D. Sed F. significat medium mensurationis, coniunctionis & continuationis in subiecto in quo est. H. vero significat, quod liber qui in isto nunc est, non est possessus ab Aristotele, eo quod mortuus est. Et hoc idem potest cognosci per cameram B.F.G. &c. Quoniam B. ponit differentiam inter hominem mortuum & vivum. Et F. ponit coniunctionem inter sensuale & intellectuale in mortuo homine; non G. quod ponit appropriationem, videlicet quod Aristoteles fecit talem librum sicut istum, sed propriè non possidetur ab Aristotele, eo quod mortuus est.

DE FALLACIA COMPOSITIONIS.

CAP. VII.

Fallacia compositionis quid est.

FAllacia compositionis, est deceptio proveniens ex potentiali multiplicitate alicuius orationis, cuius dictiones diversimodè possunt componi adinvicem. Et formatur sic paralogismus: Quodcunque est possibile esse album, possibile est quod ipsum sit album: sed nigrum possibile est esse album: ergo possibile est quod nigrum sit album. Et assignamus istam cameram D. F. E. Per D. intelligimus contrarietatem. Per F. intelligimus, quod album & nigrum non consistunt coniungendo medium extremitatum in colore. Per E. intelligimus quod possibile est hoc quod est secundum sua principia, ex quibus est : ut patet per speciem primam regulæ

E. Con-

E. Concluditur ergo quod impossibile est quod album sit nigrum. Per cameram G.F.H. &c. cognoscitur deceptio. Per G. significatum est quod habituatus de albedine propriè, habituatus non potest esse de nigredine. Per F. cognoscitur, quod albedo & nigredo non se coniungunt, nec se mensurant, neque etiam constituunt medium extremitatum continuum: quia si sic, esset dare obiectum in opposito. Per H cognoscimus, quod habituatus de albedine in isto nunc: sicut iste pannus albus, possibile est quod sit habituatus in alio nunc futuro de nigredine.

DE FALLACIA DIVISIONIS. CAP. VIII.

Fallacia divisionis quid est.

FAllacia divisionis, est deceptio proveniens ex potentiali multiplicitate alicuius orationis, cuius orationes ad invicem possunt dividi. Et formatur sic paralogismus: Omne animal est rationale aut irrationale: sed non omne animal est rationale: ergo omne animal est irrationale. Ad istam deceptionem istam cameram applicamus C.F.G. Per C. cognoscimus, quod quando una dictio est in uno subiecto cum concordantia correlativorum subjecti, per secundam & tertiam speciem regulæ C. sequitur unum significatum. Sed quando ponitur in contrario sine relativis subiecti, variatur dividendo significatum: ut patet per scalam B.C. in secunda figura. Per F. cognoscimus quod entia rationale scil. & irrationale, non sunt coniuncta: neque mensurant se in eadem specie per medium continuum. Per G cognoscimus quod enti rationali proprium est risibilitas, non autem irrationali. Per cameram E.F.I. &c cognoscitur deceptio. Per C. F. ut supra dictum est. Per I. cognoscimus, quod veritas non ponit in vero, quod diversa sint idem: neque æqualitas ponit, quod sint æquales in specie; neque in eodem loco ad invicem.

DE FALLACIA ACCENTVS. CAP. IX.

Fallaciæ accentus quid est.

FAllacia accentus, est deceptio proveniens ex eo, quod aliqua dictio diversimodè pronunciata diversa significat. Et formatur sic paralogismus: Omnis populus est arbor: sed aliqua gens est populus: ergo aliqua gens est arbor. Ad istam deceptionem applicamus cameram B. F. C. Per B. intelligimus differentiam inter vanum accentum & alium accentum, & per F. coniunctionem & mensurationem, & per C. concordant ad unum significatum secundum vocem. Populus cũ prima syllaba longa

significat arborem; & cum brevi gentem. Per cameram B.F.K. &c. cognoscitur deceptio. Nam contrarietas est inter syllabam longam & brevem. Per F. intelligitur quod non coniunguntur nec mensurantur, sic in voce quādo intelligitur de arbore, sicut de gente. Per K. intelliguntur modi accentuandi, quod non producit simile significatum cum mixtione syllabarum.

DE FALLACIA FIGVRÆ DIctionis. CAP. X.

Fallacia figuræ dictiōis quid est.

FAllacia figuræ dictionis, est deceptio proveniens ex eo quod aliqua dictio similis est alteri dictioni. Et formatur sic paralogismus: Quicquid heri vidisti, hodie vides: sed heri vidisti album: ergo hodie vides album. Ad istum paralogismum applicamus cameram B.F.G. Per B intelligimus differentiam inter quod & quale. Per F. quod non se coniungunt, neque se mensurant ad idem obiectum in uno, postquam diversa sunt. Per G. intelligimus quod propriè quid requirit suum significatum, & quale similiter: sed in appropriatione in qua principium nō quiescit, consistit deceptio. Per cameram D.F.H. cognoscitur deceptio. Per D. cognoscuntur contrarii fines, eo quia quicquid mutatur in quale. Et per F. cognoscitur privatio continuitatis inter nunc præteritum, & nunc præsens. Per H cognoscitur, & per quartam speciem regulæ C. & per primam D. unam significationem habet per quid, & aliam per quale: eo quia quid, dicit substantiam: quale verò accidens.

DE FALLACIA EXTRA DIctionem. CAP. XI.

De fallacia extra dictionē.

FAllaciæ extra dictionem in hoc differunt à fallaciis in dictione, primum motivum est sine causa apparente ex parte vocis. In fallaciis autem extra dictionem ex parte rei.

DE FALLACIA ACCIDENTIS. CAP. XII.

De fallacia accidentis.

FAllacia accidentis est deceptio proveniens ex eo, quod aliquid simpliciter inest utrique eorum, quæ æqualiter per accidens unum sunt. Et formatur sic paralogismus: Cognosco coriscum: sed coriscus est veniens: ergo cognosco venientem. Ad istam deceptionem cameram B. F. C. assignamus. Per B. intelligimus differentiam inter sensibile & sensibile. nam unus est coriscus, & alius est veniens. Per F. cognoscitur quod veniens & coriscus non sunt in medio continuo extremitatū.

Per

Per C. intelligimus quod coriſcus poteſt eſſe in via ſedens, & alius homo ſit veniens. Amplius per cameram G.F.H. cognoſcitur deceptio. Per G. intelligimus quod coriſcus habet ſuum propriū numerum & alius homo veniens: ſimiliter quod nomen eſt ei appropriatum cum deceptione Per F. cognoſcitur, quod coriſcus non eſt coniunctus cum aliquo homine veniente in una & eadem menſura. Per H. cognoſcitur, quod coriſcus ſedens non eſt in illo tempore quando eſt veniens.

DE FALLACIA SECVNDVM QVID & ſimpliciter. CAP. XIII.

De fallacia ſecundum quid & ſimpliciter.

FAllacia ſecundum quid & ſimpliciter eſt deceptio proveniēs ex eo quod dictum ſecundum quid ſumimus ac ſi eſſet dictum ſimpliciter. Et formatur ſic paralogiſmus: Omnis homo cui ineſt albedo eſt albus: Socrates eſt albus quo ad dentes: ergo Socrates eſt albus. Ad iſtam deceptionem applicamus cameram C. F.I. Per quartam ſpeciem regulæ C. intelligimus quod æthiops habet albedinem in dentibus & in oculis & in unguibus: & in corpore nigredinem. Per F. intelligimus quod illa albedo non eſt continuata per totum corpus. Per I. intelligimus quod eſt albus in uno loco, & niger in alio. Amplius per cameram G.F.K. Per G. Intelligimus quod proprie eſt albus in dentibus: & appropriatæ quando concluditur falsè quod eſt albus. Per F. cognoſcitur quod æthiops eſt ſubiectum, in quo ſunt plures quantitates diſcretæ. Sicut quantitas dentis: quantitas pedis, dente exiſtente habituato de albedine & pede de nigredine. Per K. intelligimus, quod æthiops eſt coloratus tantum albedine in dente, & nigredine in corpore.

DE FALLACIA SECVNDVM IGNOrantiam elenchi. CAP. XIV.

De fallacia ſecundum ignorantiam elenchi.

FAllacia ſecundum ignorantiam elenchi, eſt deceptio proveniens ex eo quod non obſervantur ea quæ ſunt neceſſaria ad diffinitionem elenchi, & præcipuè ex parte contradictionis. Eſt autem elenchus ſyllogiſmus contradictionis qui quandoque eſt unus ſyllogiſmus: quandoque duo. Vnus quidem eſt, quando ſyllogiſmus concludit contradictionem alicuius propoſitionis prius datæ: ſicut ſi detur aliquod animal quod eſt incorruptibile & procedatur ſic: Omne compoſitum ex contrariis, eſt corruptibile: omne animal eſt huius: ergo animal eſt corruptibile. Hæc eſt contradictoria concluſio prioris propoſitionis datæ: duo enim ſyllogiſmi conſtituunt elen-

Elenchus quid ſit.

chum. Quoniam ex duob. syllogiſmis contradictoriè concluditur: ſicut in prædicto ſyllogiſmo contraponatur alius talis ſyllogiſmus: Nullum beatum eſt corruptibile: aliquod animal eſt beatum: ergo aliquod animal non eſt corruptibile. De ratione igitur elenchi eſt ſyllogiſmus & contradictio. Quicquid ergo eſt contra diffinitionem ſyllogiſmi & contradictionis etiã eſt contra elenchi diffinitionem. Et formatur ſic paralogiſmus: duo ſunt duplum ad unum: duo non ſunt duplũ ad tria: ergo duo ſunt duplum, & non duplum. Non valet, quoniam omiſſio huius quod eſt eſſe idem, non eſt contradictio, & hoc per ſecundam ſpeciem regulæ C. denunciatum eſt. Ad iſtam deceptionem applicamus B.F.C. Per B. intelligimus quod duo differunt ab uno & econverſo. Per F. intelligimus quod plus ſunt duo quàm unum in quantitate diſcreta. Per C. intelligimus, quod duo cõcordant in pari numero, & tres in impari numero concordant. Amplius per cameram D.F.E. Per D. intelligimus quod numerus par, videlicet duo eſt conſtitutus ex duabus unitatibus ſecundum ſecundam ſpeciem regulæ D. Vnum eſt principium numeri ſecundum primam ſpeciem regulæ D. Per F. cognoſcimus, quod duo & unum non ſunt menſurati æqualiter in numero per primam ſpeciem regulæ E. quia duo ſunt duplum, & unus non eſt duplum.

DE FALLACIA PETITIONIS principii.

CAP. XV.

De fallacia petitionis principii.

FAllacia principii, eſt deceptio proveniens ex eo quod idem ſumitur ad probationem ſui ipſius ſub aliquo vocabulo. Et formatur ſic paralogiſmus: Animal rationale currit: ergo homo currit. Ad iſtam deceptionem applicamus cameram E F.H. Per E. intelligimus, quod principium non probatur in maiori propoſitione, ſed ſupponit tantum. Per F. intelligimus, quod maior propoſitio & minor non ſunt coniunctæ, eo quod maior propoſitio eſt poſitiva. Et minor quidem indiget probatione maioris. Per H. intelligimus, quod animal rationale non omni tempore currit. Item per cameram G.F.I. cognoſcitur deceptio. Nam per G. cognoſcimus quod vero ſyllogiſmo competit, quod propoſitio maior ſit probata. Per F. intelligimus, quod maior propoſitio & minor cum probatione ſint coniunctæ & menſuratæ. Per I. cognoſcimus, quod non ſunt æqualiter in concluſione.

DE FALLACIA CONSEQVENTIS.

CAP. XVI.

De fallacia consequentis.

Fallacia consequentis, est deceptio proveniens ex eo quod consequens existimatur omnino idem antedenti esse. Et formatur sic paralogismus: Si asinus est, animal est: sed tu es animal: ergo tu es asinus, non valet. Non enim consequentia primo posita convertitur. Ad istam deceptionem applicamus cameram B.F.D. Per B. intelligimus asinum & animal rationale differentes specie, eo quod differentia quæ est inter sensuale & sensuale, non est illa quæ est inter sensuale & intellectuale. Per F. intelligimus, quod sensuale & intellectuale coniunguntur in homine & non in asino. Per D. intelligimus, quod in homine coniunguntur sensuale & intellectuale, in constituendo ipsum hominem: in asino verò non. Per cameram D.F. E. Per D. intelligimus, quod suppositum quod est de sensuali & sensuali, non convertitur cum supposito de sensuali & intellectuali. Per F. intelligimus, quod homo & asinus non intrant sub vno medio continuo extremitatum. Per E. intelligimus, quod homo est vt intelligat: asinus verò non.

DE FALLACIA SECVNDVM NON causam vt causa.

CAP. XVII.

De fallacia secundum non causam vt causa.

Fallacia secundum non causam vt causa, est quando inter præmissas in quibus sequitur conclusio, ponitur aliqua propositio quæ nihil ad conclusionē operatur, & sic nō est causa. Causa autem hic dicitur, quod est causa inferendo secundū quod præmissæ dicuntur esse causæ conclusionis. Et formatur sic paralogismus: Vt anima & vita sunt idem: & mors & vita sunt contraria: Generatio & corruptio sunt contraria: sed mors est corruptio: ergo vita est generatio: & vivere est generari, quod est impossibile. Ad istam deceptionē applicamus B. F.C. Per B. intelligimus differentiā inter animam & vitā, quæ vita est superius, vt patet in brutis per animam vegetativam & sensitivam continuatas: & per animam ratiocinativam continuatam de sensuali & intellectuali intelligimus differentiam. Per F. intelligimus vitam animæ rationalis non continuatam vitæ bruti. Per C. intelligimus, quod in anima rationali vita est magnitudo continuata de intellectu, voluntate & memoria: In brutis verò & in plantis nequaquam. Amplius cognoscimus deceptionem per cameram D.F.E. Per D. cognoscimus, quod

vita in plantis sive in brutis est de correlativis corruptibilibus, in anima verò rationali minimè: cùm non sit ex contrariis. Per F. cognoscimus, quod causa & non causa non coniunguntur in supposito. Per E. cognoscitur, quod anima vivit quiescendo in fine, scilicet in Deo: mors autem non.

DE FALLACIA SECVNDVM PLVRES *interrogationes.* CAP. XIIX.

De fallacia secundum plures interrogationes.

FAllacia secundum plures interrogationes est deceptio proveniens ex eo quod ad interrogationem quæ est pluris, datur vna responsio, ex eo quod de vno modo interrogandi proponitur, & formatur sic paralogismus. Putas ne vt homo & asinus sint animal rationale. Et si dicatur sic: procedatur sic. Homo & asinus sunt animal rationale: ergo homo non est animal rationale. Ad istam deceptionem applicamus istam cameram B. F. C. Per B. intelligimus quod differentia existens inter sensuale & sensuale, differunt à differentia existente inter sensuale & intellectuale ratione cuius homo & asinus nõ possunt esse idem. Per F. intelligimus quod homo & asinus non sunt sub vno medio continuo extremitatum. Per C. intelligimus quod homo & asinus non concordant in eadem specie neque in eodem numero. Item per cameram D. F. G. cognoscitur deceptio. Per D. intelligimus, quod homo est constitutus de tribus animabus, scilicet de anima vegetativa, sensitiva & ratiocinativa, asinus verò non, sed de vegetativa & sensitiva tantum. Per F. intelligimus, quod homo potest habere scientiam in habitu: asinus verò non. Per G. intelligimus, quod risibilitas est propria passio hominis, & etiam intelligibilitas est ei substantialis: asino autem ista non competunt.

DE FALLACIA CONTRADICTIONIS.

CAP. XIX.

De fallacia contradictionis.

FAllacia contradictionis est deceptio: & est dependens ab octo propositionibus supradictis, quæ evidenter concludũt contractionem quam composuimus in logica nova per modũ artis generalis inventa. Et formatur sic paralogismus: Nullus lapis est visibilis & non visibilis. Ad istum paralogismum applicamus istam cameram B. F. C. Per B. intelligimus quod est differentia inter lapidem visibilem & invisibilem, ex eo quia lapis invisibilis non est visibilis per se, vt non sit habituatus de habitu sensitivo. Lapis autem visibilis fit per accidens, ex eo quod visus se habituat de colore ipsius & situ. Per F. intelligimus,

mus,quod quando lapis est invisibilis,non est coniunctus cum specie visibilitatis: sed quando est visibilis sic. Per C. intelligimus quod visus non est agens in lapide invisibili per quartam speciem eiusdem regulæ: nec habet passionem sub potentia visiva. Sed de lapide visibili totum contrariũ potest dici. Amplius per cameram G.F.H. cognoscitur deceptio.Per G.cognoscimus,quod visibilitas non est propria passio hominis: sed per accidens visus appropriat ei visibilitatem: eo quod color,figura,situs,sunt sua obiecta. Per F.intelligimus,quod lapis non est cum sensitiva. Per H.intelligimus,quod lapis aliquando est visibilis, & aliquando non est visibilis. Diximus de fallaciis applicatis regulis, vt cognoscantur deceptiones fallaciarum. Et per hoc quod diximus, cognoscit intellectus, quod logicus cũ fallaciis non est ausus stare coram naturali, posito quod sit ita sicut tu logicus dicis hoc quidem impossibile & illud & cætera sequerentur in natura rerum: vt patet in natura diffinitionũ, principiorum & regularum. Et in isto passu cognoscit intellectus,quod in disputatione aliquis logicus cum alio logico non quiescit in fine,eo quia non descendunt ad veritatem rei: sed tantum stant ad nomen & ad similitudines rerum per diffinitionem contrarietatis. Sed si logicus disputat cum naturali, cito requiritur veritas rei & in fine cito quiescunt. Quia logicus experientias minime negare potest, quas attingunt cum sensitiva,imaginativa & ratiocinativa: vt supra dictum est.

DE MODO DOCENDI.
CAP. XX.

PER quartam figuram verius quàm per alias datur modus qua aliæ scientiæ possunt faciliter & breviter acquiri, sicut Theologia,Philosophia, &c. Et hoc inveniendo medium non existens generalissimum, neque specialissimum. Ratio huius est: quod ista scientia habet principia generalissima, & etiam regulas generalissimas. Aliæ verò scientiæ habent subalternata principia: & sic medium earũ est imperfectum sine ista sciẽtia. Et sic cum difficultate homines addiscunt longo tempore. Et quando dubitant, non habent principia generalissima, ad quæ recurrant artificialiter: sicut facit artista huius artis. Vlterius docebuntur aliæ scientiæ per artem istam, ponendo cameram in qua sit F. pro medio in auctoritatibus aliarum sciẽtiarum exponendo auctoritates in camera, secundum illum modum per quem F. posset intrare ipsas auctoritates, exponẽdo & reducendo ipsas ad syllogismum secundum illam doctrinam quæ jam superius dicta est. Et de hoc dabimus exem- *De modo docendi.*

exemplũ. Sic legitur in Theologia, quod Deus est purus actus. Ista auctoritas est probabilis per istas duas cameras, videlicet B.F.C. & per cameram D.F.E. Et hoc isto modo per B. habebimus bonitatem & differentiam. Per C. quod bonitas est magna ratio habens in se correlativa magña & bona distincta. Per D. æterna & primitiva. Per E. sunt quietata ratione finis: & per secundam speciem regulæ D. & per primam E. sunt necessaria, & per F. sunt coniuncta & mensurata bene, infinite & æterne ab omni accidente separata. Et sic facta ista expositione visum & clarum est, quod Deus purus actus est in existendo & agendo. Vlterius legitur in Philosophia, quod de nihilo nihil fit. Ad exponendum & explanandum istam auctoritatem assignam⁹ cameram D.F.E. Per D. exponimus quod nihil, non est principium: quia si sic, nihil iam aliquid esset. Item per D. quod nihil, non est materia ad aliquid. Nam si de ipso posset fieri aliquid, jam esset aliquid hoc. Idem intelligitur de tertia specie D. Si enim esset nihil subditum alieni, aliquid quidem esset. F. etiam sonat sive significat, quod de nihilo non fiat aliquid. Neq; nihil medium habere potest: quod si haberet medium, jam esset aliquid. Per E. intelligitur, quod nihil nõ potest esse causa materialis, formalis, efficiens & finalis: atque de nulla potestate potest esse habituatum, quia si esset in opposito, jam sequeretur, quod esset aliquid. Et sic explanata est & exposita prædicta auctoritas per antedictam cameram. Non tamen dico, quod mundus sit æternus, imo est novus & inceptus, vt probatum est superius: sed illa auctoritas quæ dicit, quod mundus creatus est ex nihilo, exponi potest per dictam cameram D. quidẽ ponit, quod Deus est primitivus per æternitatẽ, potestatem, & intellectivitatem. Et per tertiam speciem D. non est subditum suum posse: & sic potest intelligere & producere quod mundus qui non erat actu, neq; potentia in nihilo. Sequitur ergo quidem mundus actu per creationẽ Deo mensurãte suam infinitam potestatẽ, intellectivitatem, primitivitatem, &c. Vlterius legitur, quod ens & vnum, convertuntur: & veritas & vnũ: & bonum & verum: & huius auctoritates istæ possunt exponi per cameram B. F. C. & sic de aliis cameris, sicut de camera B. F.G. Quoniam per B. habemus differentias, sicut inter sensuale & sensuale. Quoniam in lapide vnum est ens: & in planta aliud est ens, & in sensato aliud, &c. & sic de vno & vero, & bono & vero. Istæ bonitates, vnitates & veritates non convertuntur: quod si sic, destructa esset differentia, & per cõsequens meдiũ. Et sic de concordantia, quod est impossibile. Nam vna mẽsuratio est in lapide: & vnum medium continuũ, & vna quãtitas in lapide, alia in planta, &c. Et sic quo ad literã, auctoritates stare

ſtare non poſſunt: eo quod camera non poteſt intrare auctoritates ſecundum expoſitionem litterarum, ſed intrat cum ſenſu allegorico, & hoc cum regula G. Quoniam correlativa quo ad vnitatem, non ſunt propriè quo ad entitatem atque ad bonitatem & veritatem: ſed appropriatæ ſic, eo quia quodlibet principium ſe communicat alteri. Et ſic remanent principia differentiabilia, & concordabilia, & mediabilia, & rationes quales: & quodlibet principium habet ſuam quietem propriam per ſuã propriam eſſentiam & actum, & nullum inconveniens ſequitur. Et ad hoc regula B. conſentit cum omnibus aliis regulis. Secundum quod de Theologia & Philoſophia dedimus exemplum, exponendo & declarando cum cameris: ita poteſt fieri de aliis ſcientiis, videlicet de medicina, jure & moralibus, &c. Quoniam ſi auctoritas continet in ſe veritatem cameræ quartæ figuræ, poſſunt ipſam intrare auctoritatem cum ſuis diffinitionibus & ſpeciebus affirmando vel negando. Et ſic nõ impoſſibile eſt, quod auctoritas ſit vera. Nulla enim auctoritas cõſtituta ex primis veris & neceſſariis principiis contradicit rationi. Et iſta regala eſt infallibilis & neceſſaria.

Finis ſeptimæ partis principalis.

OCTAVA PARS PRINCIPALIS DE MIXTIONE PRINCIPIORVM ET regularum.

PArs iſta in duas partes dividitur; videlicet in mixtionem principiorum deductorum vno deducto cum alio. Secunda pars eſt de principiis deductis per regulas. In parte iſta datur doctrina, quomodo vnum principium cognoſcatur per alia principia, deducendo ipſum per ipſa principia & per omnes ſpecies regularum. Ideo quando eſt dubium ſuper aliquo principio, recurratur ad iſtam partem; ibi quidem poterit invenire veritatem de ipſo cum prædictis principiis, & de ſpeciebus regularum; ſicut ſi quæratur vtrum aliqua bonitas ſit ens ſubſtãtiale. Iterum vtrum aliqua bonitas moralis ſit habitus & ens reale. Et tunc temporis recurratur ad capitulum bonitatis deductæ per alia principia & per regulas; & teneat id quod magis videbit rationale per regulam B. mixtis aliis regulis ei & diffinitionibus principiorum. Et iſta mixtio eſt centrum & ſubjectum hujus artis. Veruntamen in tertia figura facta eſt mixtio regularum & principiorũ. Sed in parte iſta declarabim⁹ per ordinẽ, vno principio deducto per omnia principia & per omnes regulas

Octavæ partis rubrica.

Centrum & ſubiectum huius artis

regulas per deductionem continuam: vt intellectus sit discursivus singulariter per quodlibet principium. Et primo de prima parte dicemus.

DE BONITATE PER PRINCIPIA DEducta. CAP. I.

De bonitate per principia deducta.

BOnitas per se est ratio bono quod agat bonum sive producat: & quod est magna per magnitudinem, est ratio duplicata bono quod producat magnum bonum. Bonitas per durationem est durabilis: & sic est ratio bono quod producat bonum durabile. Et quod est magna per magnitudinem: vt dictum est: est ratio triplicata, vt bonum agat bonum magnum & durabile. Bonitas per potestatem potest existere & agere: & sic bonitas per hoc quod per se habet, & per hoc quod habet à potestate & per hoc quod habet à magnitudine, & per hoc quod habet à duratione, est ratio quadruplicata bono quod producat & agat bonum, magnum, durabile & potens: & sic de aliis principiis, cum quibus possunt multipliciter commisceri, tenendo modum quem dedimus. Tamen excludimus contrarietatem & minoritatem, cum quibus non potest habere multitudinem. Et quod evitamus prolixitatem, volumus exemplificare quod sit quintuplicata & sextuplicata, &c. Sed exemplificabimus & ostendemus, quomodo est per omnia principia combinata. Bonitas per sapientiam est scibilis. Et sic est ratio bono scientifice quod agat bonum scitum aut scientificum. Bonitas per voluntatem est amabilis, ergo est ratio bono per amorem, quod agat bonum amabile sive amatum. Per virtutẽ bonitas est virtuosa: Et sic est ratio bono vniverso quod agat bonum virtuosum. Bonitas per veritatem est vera, & sic bene & vere est ratio bono quod agat bonum verum. Bonitas per gloriam est gloriosa: & sic est ratio bono quod agat bonum gloriosum. Bonitas per differentiam est clara & non confusa. Et sic benè distinctè & clarè est ratio bono quod agat bonum clarè à seipso distinctum. Bonitas per concordantiam est concordabilis, & sic benè & concorditer est ratio bono quod agat concorditer bonum concordatum. Bonitas est contra maliciam quæ est suum contrarium. Et sic concordantia est contra contrarietatem, eo quod sunt contraria, & sic bonitas benè & concorditer est contra maliciam & contrarietatem. Bonitas per principium habet rationem principii, & sic est ratio bono benè, & principiantur quod producat bonum principiatum. Bonitas habet rationem medii per medium: & sic bene & medianter est ratio bono quod cum medio agat bonum. Bonitas per finem habet

habet rationem finis: & sic benè & finaliter sive perfectè est ratio bono, quod agat bonum perfectum & quietatum. Bonitas per majoritatem habet rationem majoritatis, & sic benè majorificè est ratio bono quod agat bonum majorificatum. Bonitas per æqualitatem est de ratione æqualitatis: & ideo benè & ęqualiter est ratio bono quod producat bonum ex pluribus rebus æqualificatum. Bonitas quæ minor est habet rationem minoritatis per minoritatem: & ideo est ratio bene & minorificè bono minori quod agat bonum minorificatum, & hoc dicitur respective sive comparative. Dictum est de bonitate deducta linealiter per omnia principia. Et quia generaliter de ipsa locuti sumus, potest artista in linea bonitatis multa ad placitum invenire.

DE MAGNITVDINE DEDVCTA PER principia. CAP. II.

Deductio mvgnitudinis per principia.

MAgnitudo est bona per bonitatem, & bonitas est magna per magnitudinem. Et sic ex istis sequitur concretum, quod est magnum bonum. Magnitudo est durans per durationem, & duratio est magna per magnitudinem: & ex istis sequitur concretum magnum & durans. Magnitudo per potestatem potest existere de agere, & potestas per magnitudinem est magna: & sicut magnitudo cum potestate est ratio quare est magnum concretum habens magnam potestatem existendi & agendi. Magnitudo est scibilis per sapientiam, & sapientia per magnitudinem est magna: & ista duo causant concretum magnum & scientificum habens magnum scire. Magnitudo est amabilis per voluntatem, & voluntas est magna per magnitudinem: & si causant magnum concretum amatum, in quo substentationem habent. Magnitudo per virtutem est virtuosa, & virtus per magnitudinem est magna: & ex istis causatur magnum concretum & virtuosum, in quo habent substẽtationem: & ipsum concretum est esse, & ipsæ sunt essentiæ. Et in isto passu apparet, quomodo plures essentiæ componunt vnum esse cum seipsis. Magnitudo per veritatem est vera, & veritas per magnitudinem est magna: & ex ipsis sequitur magnũ concretum verum, in quo substentationem habent. Magnitudo per gloriam est gloriosa, & per magnitudinem gloria est magna. Et ex ipsis sequitur subjectum, in quo magnificentiam & delectationem habent. Magnitudo per differentiam est distincta, ratione cujus distinctionis in essentia magnitudinis distinguuntur, magnificans, magnificabile & magnificare: & differẽtia est per magnitudinem magna, & ideo in eodem subjecto participant

participant per magnificare & distinguere. Magnitudo per cõcordantiam est concordata, & concordantia per magnitudinẽ magnificata: & ideo in eodem subjecto participant per magnificare & concordare. Magnitudo est contrariabilis per contrarietatem, in quantum est per transmutationem; sed naturaliter non est contra se. Et contrarietas per magnitudinem magna est: sicut ignis & aqua quæ per magnitudinem habent contrarietatem magnam, calefaciendo & frigefaciendo. Magnitudo per naturam principii habet in se principia sibi coessentialia, scilicet magnificativum, magnificabile & magnificare: & principium per magnitudinem est magnificatum, habens in se naturaliter magnum principiativum, principiabile & principiare. Magnitudo per medium habet rationem mediãdi: & medium per magnitudinem habet rationem magnificandi, supposito tamen quod sint in eodem subjecto. Magnitudo est causa, quare finis est magnus, & finis est causa, quare magnitudo est in quiete, & hoc in eodem subjecto. Magnitudo per majoritatem est major: & majoritas est magna per magnitudinem: & hoc est necesse, vt in subjecto quodlibet habeat actum suum; scilicet magnitudo, magnificare, & majoritas, majorificare. Magnitudo per rationem ęqualitatis habet in se res coæqualiter, videlicet magnificativum, magnificabile & magnificare, quæ æqualiter sunt de magnitudine, & æqualitas ratione magnitudinis in se habet res magnas sibi coessentiales, scilicet magnũ, æqualificativum, æqualificabile & æqualificare. Magnitudo quo ad majus, est disparata à minoritate: quoniam cum ipsa non posset esse hoc quod est: ratio hujus est, quod parvitas & minoritas convertuntur, scilicet quo ad subjectum in quo sunt: sicut peccatum quod non est aliquid, & sic de accidente quod non potest per se existere.

DE DVRATIONE DEDVCTA PER PRINcipia. CAP. III.

De duratione deducta per principia.

DVratio est bona per bonitatem, & bonitas durat per ipsam. Et ideo duratio recte causat durationem: bonitas vero indirectè, hoc est, per accidens; & est ratio bono quod agat bonum durans. Duratio est causa quare magnitudo durat, & est magna per magnitudinem: & ideo in subjecto in quo sunt, participant per durare & magnificare: supposito tamen quod non sit aliquod præjacens, quod impediat actus eorum. Duratio potest existere & agere; & sic in subjecto in quo sunt, participant per durare & posse. Sapientia durat per durationis rationem:

nem: & duratio est scibilis per sapientiam: & sic in subjecto in quo sunt, participant per durare & scire. Duratio est amabilis per voluntatem: & voluntas est durabilis per durationem & ideo in subjecto in quo sunt, conveniunt per durare & amare. Duratio est virtuosa per virtutem: & virtus est durabilis per durationem: & ideo in subjecto in quo sunt, duratio distat à vitio per virtutem: & virtus à privatione per durationem. De ratione durationis est durare. De ratione veritatis est verificare: & veritas durat per durationem: & duratio per veritatem est vera. Gloria durat per rationem durationis: & duratio est gloriosa per rationem gloriæ: & ideo duratio distat à pœna per gloriam: & gloria distat à privatione per durationem. Duratio est clara & inconfusa per differentiam: & differentia durat per durationem: & sic duratio per differentiam habet durativum, durabile & durare differenter & distinctè; & differentia habet per durationem durativum, durabile & durare permanenter & duranter. Per rationem concordantiæ duratio habet in se res concordantes: & per rationem durationis concordantia habet in se res durantes & permanentes. Duratio contradicit suo contrario & destruit quantum potest: & contrarietas destruit quantum potest durationem: & ratio hujus est, quod contrarietas concordat cum non esse; & duratio dicit esse. Duratio per principium habet rationem principii; vt omnia quæ durant, sub ratione durationis durant. Et ideo principium per rationem durationis durat. Duratio ratione medii habet medium scilicet durare existens in medio durantis & durabilis. Et medium ratione durationis durat in subjecto in quo est. Duratio ratione finis est perfecta & quieta: & finis durat per rationem durationis in subjecto in quo est. Duratio ratione majoritatis est majorificata in aliquo subjecto: & majoritas per rationẽ durationis est substentata duranter in subjecto. Duratio ratione ęqualitatis habet rationem coęquádi: nam habet inter durativum, durabile & durare sibi coessentialia. Et æqualitas ratione durationis durat in subjecto in quo est. Duratio in subjecto in quo est ratione minoritatis est circa nihil: & minoritas ratione durationis durat & valet circa esse.

DE POTESTATE DEDVCTA PER PRINcipia. CAP. IV.

De potestate deducta per principia.

POTESTAS est bona per bonitatem. Et bonitas per potestatem potest existere & agere, & ideo invicem in subjecto in quo sunt secũdum naturam quam habent, movet se subjectum ad agendum & existendum cum ipsis benè & potenter.

Poteſtas eſt magna per magnitudinem,& magnitudo poteſt exiſtere & agere ſecundum poteſtatem. Et ideo in ſubjecto in quo ſunt,quod deficit vni, ſupplet alteri ſecundum rationem ſuam.Sed quandoque eſt aliquid præjacens quod impedit hoc quod eſt principium de alia ratione. Poteſtas eſt durabilis per durationem. Et duratio poteſt exiſtere & agere per poteſtatem & ſi duratio eſt æternitas, exiſtere & agere ſunt neceſſaria, eo quia in æternitate nulla eſt novitas. Poteſtas per ſapientiam eſt ſcibilis.Et ſapientia per poteſtatem poteſt exiſtere & agere: & ſi convertuntur, exiſtere & intelligere, & agere ſunt de neceſſitate,quoniam non poſſunt aliter ſe habere:ſed hoc deDeo intelligitur tantum modo Poteſtas per voluntatem eſt amabilis,& voluntas per poteſtatem poteſt exiſtere & agere: & ſi convertuntur,ſubjectum in quo ſunt,poteſt de neceſſitate exiſtere & agere & amare. Poteſtas per virtutem eſt virtuoſa: & virtus per poteſtatem poteſt exiſtere & agere: & ſic ſubjectum in quo ſunt poteſt de neceſſitate exiſtere & agere & amare. Poteſtas per virtutem eſt virtuoſa:& virtus per poteſtatem poteſt exiſtere & agere & ſic ſubjectum in quo ſunt, potenter & virtuosè poteſt eſſe exiſtendo & agendo. Poteſtas per veritatem eſt vera:& veritas per poteſtatem poteſt exiſtere & agere.Et ſi in ſubjecto in quo ſunt,non convertuntur:privatio converſionis ponit quod ſubjectum in quo ſunt,poteſt eſſe mendax& ocioſum.Poteſtas per gloriam eſt delectabilis:& ſimiliter gloria per poteſtatem poteſt exiſtere & agere.Et ſi in ſubjecto in quo ſunt, convertuntur neceſſario poteſtas diſtat à pœna; & gloria ab impotentia. Poteſtas per differentiam eſt ratio inconfuſa & clara:& differentia per poteſtatem poteſt exiſrere & agere. Et ſi in ſubjecto in quo ſunt, convertuntur: ſequitur de neceſſitate, quod ſubjectum ſit actu in poſſe & in diſtinguere benè ab ipſo. Poteſtas per concordantiam eſt concordabilis: & concordantia per poteſtatem poteſt exiſtere & agere. Et ſi non convertuntur,privatio converſionis ponit impoſſibile eſſe in ſubjecto poſſe & concordare.Poteſtas per contrarietatem non poteſt eſſe contra ſe: nec contrarietas per poteſtatem poteſt eſſe impotens. Et quod non convertuntur, privatio converſionis ponit,quod poteſtas aliqua eſt à contrarietate diſparata. Poteſtas per principium habet naturam principiandi: & principium per poteſtatem habet naturam poſſificandi:& ſi convertuntur, poſſe & principiare,ſunt diſparata à contingentia & novitate. Poteſtas per medium habet naturam mediandi: & per iſtá naturã,poſſe exiſtit in medio potentis & poſſiti. Et medium per poteſtatem poteſt exiſtere & agere: & ideo medium ponit influentias à fine,& refluentias à principio,& naturam eorum ſapere,

pere. Poteſtas per finem eſt quieſcibilis: & finis per poteſtatem poteſt exiſtere & agere. Et ſi convertuntur, impoſſibile eſt quietem non eſſe in ſubiecto, in quo ſunt. Poteſtas per maioritatem habet naturam majorandi: & majoritas per poteſtatem habet naturam poſſificandi. Et quod non convertuntur, privatio converſionis facit ipſas eſſe limitatas in ſubiecto in quo ſunt. Et in iſto paſſu apparet, quomodo entia creſcibilia creſcũt uſque ad terminum determinatum à natura: & in ſenectute ad corruptionem inclinationem habent. Poteſtas per æqualitatẽ habet naturam coæquandi inter potentem, poſſitum & poſſe. Et æqualitas per poteſtatem habet naturam poſſificandi: & ſi convertuntur, impoſſibile eſt poſſe, & coæquare aliter ſe poſſe habere. Poteſtas per minoritatem eſt circa non eſſe: & minoritas per poteſtatem eſt circa eſſe, & ideo poteſtas & minoritas non convertuntur. Et ſi converterentur, eſſe & non eſſe eſſent convertibilia: quod eſt impoſſibile.

DE SAPIENTIA DEDVCTA PER principia. CAP. V.

De ſapientia deducta per principia.

SApientia eſt bona per bonitatem, & bonitas per ſapientiam eſt ſcibilis. Et ſi convertuntur in ſubiecto in quo ſunt, ſunt ei rationes benè agendi & bene intelligendi, & aliter non poſſunt ſe habere. Sapientia per magnitudinem eſt magna: & magnitudo per ſapientiam eſt ſcibilis. Et ſi convertuntur, ſubjectum in quo ſunt, conſiſtit per invenire & intelligere & aliter non poſſunt ſe habere. Sapientia per durationem eſt durabilis; & duratio per ſapientiam eſt ſcibilis: & ſi illa duratio eſt æternitas, ſcire & æternare in ſubiecto in quo ſunt, ſunt de neceſſitate; & oppoſitum eorum eſt impoſſibile. Sapientia eſt potens per poteſtatem, & poteſtas ſcibilis per ſapientiam: & ſi convertuntur, tantum eſt de poſſe quantum eſt de intelligere & in ipſis magis & minus eſt impoſſibile. Sapientia eſt amabilis per voluntatem, & voluntas eſt ſapiens per ſapientiam: & ſi convertuntur, tantum eſt in ſubiecto de amare, quantum de intelligere. Sapientia eſt virtuoſa per virtutem: & virtus ſcibilis per ſapientiam. Et ſi non convertuntur in ſubjecto in quo ſunt, eſt ignorantia poſſibilis & etiam vitium. Sapientia per veritatem eſt vera; & veritas per ſapientiam eſt ſcibilis. Et ſi non convertuntur, veritas eſt credibilis; & intelligere poteſt eſſe mendacium. Sapientia per gloriam eſt delectabilis; & gloria per ſapientiam eſt ſcibilis: & quando non convertuntur, ſcire poteſt eſſe cum paſſione, & delectatio cum ignorantia. Sapientia per differentiam eſt clara, ratione cuius habet intellectum, intelli-

gibile & intelligere inter se distincta: sine autem distinctione esset confusa. Et differentia per sapientiam est intelligibilis: quæ tamen sine differentiativo, differentiabili & differentiare, non esset intelligibilis. Sapientia per concordaantiam habet in se res concordantes, scilicet intellectivum, intelligibile & intelligere: quę concordant in una essentia quæ est ex ipsis. Et cōcordant in existendo plura, eo quod unum non est aliud. Et ipsa scilicet concordantia per sapientiam est intelligibilis. Per contrarietatem ignorantia est inimica sapientiæ, eo quod impedit ei intelligere: sed sapientia quæ cum concordantia convertitur, non timet contrarietatem, eo quod ei non potest intelligere impedire. Sapientia per principium est principium intelligendi. Et principium per sapientiam est intelligibile. Et si convertuntur in subjecto in quo sunt, sunt de necessitate: & non possunt aliter se habere. Intelligere per naturam medii consistit in medio intelligentis & intellecti. Et medium est intelligibile per sapientiam: sapientia per finem est quiescibilis: & finis per sapientiam est scibilis. Et in subjecto in quo sunt, si non convertuntur, potest esse intelligere sine quiete & quies sine intelligere. Sapientia ratione majoritatis potest in se recipere majus intelligere: sed quod cum majoritate non convertitur, non potest infinitè majorare: sed finitè, ultra quod finitum non potest se extendere. Sapientia ratione æqualitatis habet in se rationes essentiales æquales æquales: videlicet innatum, intellectivum, intelligibile & intelligere: & æqualitas per sapientiam est intelligibilis, quæ intelligibilitas est deducta per æquativum, æquabile & æquare: objectivè. Sapientia sive intellectus cum minoritate non convertitur: quoniam si converteretur, semper haberet minus intelligere, & magis competeret ei ignorare quàm intelligere, quod est impossibile.

DE VOLVNTATE DEDVCTA PER principia. CAP. VI.

De voluntate deducta per principia.

VOluntas per bonitatem est bona, & bonitas per voluntatem est amabilis: & si converterentur, subjectum in quo essent semper esset bonum agens & amans, & in contrarium non posset se habere. Voluntas per magnitudinem est magna: & magnitudo per voluntatem est amabilis: & ideo amabilitas voluntatis est magna: & amabilitas etiam magnitudinis est magna. Et si converterentur, essent amativitas & amabilitas in infinito de magnificabili, magnificativo & magnificare & amare. Voluntas per durationem est durabilis. Et duratio per voluntatem est amabilis: & si duratio quæ est

est æternitas & voluntas converterentur, de necessitate æternare & amare essent ab æterno & in æternum. Voluntas per potestatem potest existere & agere. Et potestas per voluntatem est amabilis: Et in subjecto in quo non convertuntur, voluntas potest esse impotens & potestas non dilecta. Voluntas per sapientiam est scibilis: & sapientia per voluntatem est amabilis. Et si hoc est cum magnitudine & æternitate, sequitur quod intelligere & amare sunt de necessitate. Voluntas per virtutem est virtuosa, & virtus per voluntatem est amabilis, sed si non convertuntur, virtus potest esse odibilis & voluntas vitiosa. Voluntas per veritatem est vera. Sed ubi voluntas & veritas non convertuntur, veritas potest esse odibilis & voluntas falsa. Voluntas per gloriam est delectabilis; & sic gloria per voluntatem est amabilis; & sic voluntas per gloriam distat à pœna; & gloria per voluntatem distat ab odio. Voluntas per differentiam continet in se distinctionem inter amantem, amabile & amare: & sunt in ipsa clare & non confuse. Et differentia per voluntatem est amabilis. Voluntas per concordantiam habet in se res concordantes, videlicet amantem, amabile & amare: & concordantia per voluntatem est amabilis. Et quod est amabilis cum bonitate, magnitudine, duratione, potestate, &c. sunt in ipsa amabilia, concordans, concordabile & concordare. Voluntas cum contrarietate odit vitium & peccatum: & si voluntas & contrarietas converterentur, nunquam voluntas cum concordantia posset diligere virtutes. Voluntas per principiũ est principium diligendi. Ratio huius est: quia omnia amabilia sunt amabilia per rationem voluntatis. Vnde sequitur, quod principium quo ad rationem voluntatis est amabile, & in isto passu apparet quomodo unum ens causat aliquid ex se, ut ab ipso aliquam utilitatem accipere possit. Voluntas ratione medii habet in se medium, videlicet amare: & medium ratione voluntatis est amabile. Voluntas ratione finis est perfecta quiete, cum videt se habere in ipsa quietem bonam, magnam & durãtem, & potentem amare, sine quo finis non potest sibi sufficere. Voluntas cum maioritate est in majori actu amandi: & ut majorem actum habere possit, majoritas est amabilis. Voluntas quo ad rationem æqualitatis habet naturam coæquandi per amantem, amabilem & amare. Et æqualitas per voluntatem est amabilis. Voluntas cum minoritate est circa nihil & cum nihilo est extra vacuitatem, ociositatem, & si voluntas & minoritas converterentur, non esse esset magis desiderabile quàm esse, quod est impossibile.

DE VIRTVTE DEDVCTA PER *principia.* CAP. VII.

De virtute deducta per principia.

VIrtus est bona per bonitatem: & bonitas est virtuosa per virtutem, & sic virtus mediante bonitate est ratio bono quod agat bonum, & per se quod agere sit virtuosum. Virtus per magnitudinem est magna: & magnitudo est virtuosa per virtuté, quod non esset si non haberet virtuificantem, virtuificabile & virtuificare, quæ essent de sua essentia & idem cum ipsa. Virtus durat per durationem, & si est idem numero cum duratione, semper durant in sua essentia virtuificans, virtuificabile & virtuificare. Virtus est potens per potestatem, & sic potest contra vitium & peccatum, sed non potest quando homo non vult agere de potestate: & ratio huius est, quia vitiosus & ociosus est. Virtus est scibilis per sapientiam, & sapientia habet scire virtuosum per virtutem, supposito tamen quod transeat actus voluntatis, qui causat amantem Et in isto passu apparet quomodo una virtus est coadjuvativa alterius. Virtus est amabilis per voluntatem ; & voluntas est virtuosa per virtutem, & sic conveniunt per amare & virtuificare. Virtus est vera per veritatem, & veritas virtuosa per virtutem, & si in subjecto in quo sunt, essent idem; nunquam esset in illo falsificare aut peccare. Virtus est delectabilis per gloriam, & illa delectatio est per virtutem virtuosa. Et in isto passu apparet, quomodo virtuosus in delectando appetit gloriam. Virtus per differentiam est clara non confusa, eo quia differentia, ponit distinctionem inter virtuificantem, virtuificabile & virtuificare, & sunt idē per essentiam; & virtus ponit quod differentia habeat virtutem ad hoc faciendum. Virtus per concordantiam habet in se res essentiales concordantes, ex quibus est una essentia, & virtus ponit quod concordantia sit virtuosa ad hoc faciendum. Virtus est contra suum contrarium, scilicet vitium & peccatum: & est contra ipsum cum bonitate, & magnitudine, &c. Contrarietas est contra virtutem cum privatione sui habitus & cum privatione habitus voluntatis, magnitudinis, &c. Virtus per prioritatem est primitiva, eo quia quicquid est primitivum, est per prioritatem primitivum: & quicquid est virtuosum; & ideo principium est virtuosum per virtutem. Virtus per medium est mediabilis: & medium per virtutem est virtuosum. Virtus per finem est perfecta & in quiete: & sic justi cum virtute tendunt ad quietem. Virtus per maioritatem habet naturam majorem : & maioritas per virtutem habet essentiam virtuosam. Virtus per æqualitatem habet naturam coæquandi iustitiam cum providentia , &c. Et sic de intelligere & amare,

uæ

quæ quandoque æqualiter sunt virtuosa. Virtus ratione minoritatis quandoque est minor, sicut quandoque est maior. Et sic quando est minor, convenit cum non esse, sicut quando est maior, convenit cum esse.

DE VERITATE DEDUCTA PER principia.

CAP. IIX.

De Veritate deducta per principia.

VEritas per bonitatem est bona: Et bonitas per veritatem est vera & si convertuntur, sunt idem semper bonus & verus. Sed quando in aliquo subiecto non convertuntur, aliquis optat habere bonum falso modo, & non verè neq; virtuosè: & in isto passu apparet; quod in homine bonitas & veritas non convertuntur. Veritas est magna per magnitudinem: & magna non esset nisi haberet verificantem, verificabilem, verificare essentialiter in se. Veritas per durationem durat, eo quia durant in ipsa verificans, verificabile & verificare. Similiter & quandoque moraliter agendo intra, cum hoc quod est extra, sicut in sensato humidum radicale cum nutrimentali, veritas per potestatem est potens: & si est idem cum potestate, nulla falsitas contra ipsam potest. Veritas est scibilis per sapientiam: Et sapientia optat veritatem vt verè se habere possit ad scitum. Veritas est amabilis per voluntatem, vt voluntas verè possit habere suum amatum. Veritas per virtutem est virtuosa: & virtus per veritatem est vera: & ideo participant per verificare contra falsificare & peccare. Veritas per gloriam est delectabilis: & gloria per veritatem est vera. Et sic justi verè & gloriosè tendunt ad gloriam sempiternam. Veritas per differentiam est clara & à confusione disparata. Et differentia ponit, quod in veritate vnus sit verificās, alius verificatus, & alius verificare, & veritas ponit hoc in vero. Veritas per concordantiam habet in se res coessentiales concordantes scil. verificativum, verificabilem & virificare, quæ concordant in essentia: & concordant quod sint plura: & veritas ponit, quod concordātia habet verè quod habet. Veritas est contra falsitatem: & est contra ipsam cum suo verificativo, verificabili & verificare: & ideo est ab ipsa simpliciter disparata. Veritas per principium habet naturam principiandi, sicut principium per naturā veritatis habet naturam verificandi: & ideo veritas est principiū, quia quicquid est verum sub ratione veritatis est verum. Veritas per medium habet verificare in medio verificantis & verificabilis; & veritas ponit hoc in vero. Veritas per finem est in quiete: & finis per veritatem est verus, & in subiecto in quo

ſunt idem, veritas nunquam eſt cum labore: neque finis in errore. Vna veritas eſt maior altera: & vna maioritas verior eſt alia: & hoc eſt, quia non convertuntur Veritas ratione æqualitatis, habet in ſe æqualiter per veritatem verificantem, verificabilem & verificare: & æqualitas habet verè hoc quod habet. Vna veritas eſt minor alia: & illa quæ minor eſt, participat cum non eſſe; eo quia minus habet de eſſe, & veritas ponit hoc in vero; & minoritas etiam hoc ponit in ſuo genere.

DE GLORIA DEDVCTA PER PRINCIPIA.

CAPVT IX.

... gloria ... per ... cipia.

GLoria per bonitatem eſt bona. Et ſic ratione bonitatis quã habet, eſt bono ratio, quod agat bonum & per ſe: & quod illud agere ſit glorioſum. Gloria per magnitudinem eſt magna: & magna non eſt ſine proprio gloriante, gloriabili & gloriare: & ſi ſua magnitudo eſt infinita in ſuo gloriari, eſt infinire. Gloria per durationem durat: & ſi eſt æternitas, ſuum durare eſt per æternare in quo non poteſt eſſe innovatio. Gloria per poteſtatem eſt potens agendo & exiſtendo: & ſi eſt idẽ cum poteſtate, impoſſibile eſt ipſam eſſe in defectu & ocioſitate. Gloria per ſapientiam eſt ſcibilis, & ſapientia per gloriam eſt delectabilis, & ſic conveniunt per delectare & ſcire. Cloria per voluntatem eſt amabilis, & voluntas per gloriam delectabilis, & ſic voluntas delectando appetit amatum: & ſi in ſubjecto in quo ſunt voluntas & gloria non ſunt idem: voluntas quandoq; habet triſtitiam, eo quod non habet amatum. Gloria per virtutem eſt virtuoſa, & virtus per gloriam eſt glorioſa: & ſic homo virtuoſus delectando acquirit virtutes. Gloria per veritatem eſt vera; & veritas per gloriam eſt glorioſa, & ſic homo verus in ſua veritate & gloria eſt in delectatione & quiete. Gloria cum differentia eſt clara à confuſione diſparata. Quoniam differẽtia ponit, quod vnus ſit glorioſus, alius gloriatus, & ſic de gloriari. & gloria in hoc ponit per delectationem. Gloria per concordantiã habet res concordantes in vno & in pluribus ſcilicet gloriativum, gloriabile & gloriari. Gloria cum gloriare diſtat á pœna ſui contrarij, ſine quo non poſſet perfectè diſtare. Gloria per principium habet rationem principij, & in ſubjecto in quo ſunt idem glorians & principians, de ſeipſo principiant gloriatum & vnitum: & ſimiliter glorificant & principiant gloriari & principiare, ſpirando & amando; vt apparet in divinis Gloria per medium eſt influxiva: & medium per gloriam eſt in delectatione & glorificatione. Gloria per finẽ

eſt in

est in quiete: & finis per gloriam in glorificatione. Et ideo glorians sine gloriato & gloriari non potest esse in quiete. Gloria quanto maior est, tanto magis imago delectationis est. Gloria sine æqualitate sibi essentiali non potest esse per se in quiete, eo quia deficit in habendo æqualiter gloriantem, gloriabile & gloriari. Gloria cum minoritate est circa pœnam & non esse: ergo cum maioritate distat á pœna & non esse.

DE DIFFERENTIA DEDVCTA PER principia.

CAP. X.

De differentia deducta per principia.

Differentia est bona per bonitatem: & bonitas est distincta per differentiam. Et ideo differentia & bonitas sunt rationes subiecto in quo sunt, vt bene & distincte agat sive producat bonum distinctum. Differentia est magna per magnitudinem, eo quod causat distinctionem inter genus: & genus inter genus: & species inter speciem: & individuum inter individuum: & individuum inter individuum & suum actum. Et sic differentia est ita magna quod in se continet omnia: magnitudo verò per differentiam est distincta, eo quia ponit eam in suo proprio numero sive genere: & in ipsa ponit distinctionem inter magnificativum, magnificabile & magnificare, quæ de essentia sunt & natura magnitudinis. Differentia per durationem durat, & duratio per differentiam habet in se res distinctas, quæ sunt de sua essentia, scilicet durans, durabile & durare. Et differentia per durationem durat: distinctio quæ cum æternitate convertitur ab æterno in æternum durat distinguendo inter æternantem, æternabilem & æternare: & hoc significatum est per beatissimam trinitatem. Differentia est potentia innata absolutè; & est potens per potestatem; eo quia causat in potestate distinctionem inter potentem, possitum & posse. Et potestas potest hoc cum differentia. Differentia est scibilis & per sapientiam, & sapientia per naturam differentiæ potest intelligere distinctionem inter intellectivum, intelligile & intelligere, vt sint intelligibilia: quoniam sine differentia non possent esse obiectabilia sive intelligibilia. Differentia per voluntatem est desiderabilis, vt voluntas possit in se habere naturam amandi, & existere clara ratio inter amantem, amabilem & amare, sine qua distinctione esset ratio confusa & impotens ad amandum. Differentia per veritatem est virtuosa; & virtus per differentiam habet in se

res distinctas, in quibus habet agentiam & existentiam: & virtus per differentiam est disparata à vitio; imò sine ipsa omnia essent idem numero. Differentia per veritatem est vera, & veritas per differentiam res veras ponit, sicut verum est distinctionem esse inter verificantem, verificabilem & verificare: inter intelligentem, intelligibilem & intelligere. Differentia per gloriam est delectabilis: & gloria per differentiam potest habere delectationem per gloriantem, gloriabilem & gloriari; quæ sine distinctione in gloria non possent esse. Differentia per concordantiam habet in se res concordãtes, quas in se recipit distinguendo inter concordantem, concordabilem & cõcordare. Et hoc facit differentia cum suo differentiativo, differentiabili & differentiare; & in simul differentia & concordãtia in subiecto in quo sunt, ponunt ipsum subiectum vnum in communi, quod habet in se plures res concordantes & differentes, ex quibus est constitutum, sicut vna substantia, vnus homo, &c. Differentia & contrarietas innata differunt. Et hoc quod quandoque differentia concordat cum concordantia innata distinguendo, concordando & generando. Et quandoque differentia cum contrarietate agit contra concordantiam distinguendo, contrariando & concordando, & hoc vt corruptio vnius sit generatio alterius, & ecõverso. Et hoc simili modo fit in moralibus, vt significabimus: Differentia per principium habet rationem prioritatis, vt si principium generale ad omnes differentias: & hoc cum suo proprio differentiativo, differentiabili, & differentiare: sine quibus non posset esse in ista altitudine, neq; rationem principii habere. Differentia per medium habet naturam medii, & in se habet medium, scilicet differre, cum quo distinguit vnum ab alio, scilicet ipsum differre, & ipsum existit inter differentiativum & differentiabile. Differentia per finem est in quiete: & sua quies est distinguere inter vnum & aliud, vt habeat subiecta, in quibus sit, & agentiam habere possit. Differẽtia ratione maioritatis est major in vno subiecto quàm in alio. Quoniam in essentiis substãtialibus major est quàm in accidentalibus. Vnde differentia maiorẽ actionem habet distinguendo bonitatẽ substantialem à magnitudine accidentali, & maiorem actionẽ habet distinguendo in eadem essentia plures res constituẽtes ipsam essentiam, quam in distinguendo essentiã ab essentia: vt significatũ est in intellectu, in quo differunt per differentiã, intellectivum, intelligibile & intelligere: quæ innatę & æqualiter sunt partes intellectus. Veruntamen inter essentiam & essentiam magis ponit se extensivè. Differentia per æqualitatem habet in se res æquales, sicut æqualitas per differentiam habet in se res distinctas

ctas. Et ideo in subiecto in quo sunt, se communicant per differre & coæquare. Differentia per minoritatem est minor, sic per maioritatem est maior: & quia minoritas est parvum subiectum sive parvum quid, differentia non potest intrare ipsam cum sua magnitudine, nec potest multum differre per ipsam; & secundum quod parvum intrat, parvum distinguit.

DE CONCORDANTIA DEDVCTA PER principia. CAP. XI.

Deductio concordantia per principia.

Concordantia est bona per bonitatem, & bonitas est concordata per concordantiam: & sic in subiecto in quo sunt, participant bonificando & concordando. Concordantia per magnitudinem est magna; & magna non esset si careret concordativo, concordabili & concordare, quæ sunt de sua essentia: imo contrarietas esset magis magna, quæ hoc impediret, imo concordantia est magis magna quā contrarietas, eo quod impedit ei quod non sit principium substantiale, vt in arte maiori probatum est. Concordantia est durabilis per durationē, durātib. in ipso cōcordativo, cōcordabili & cōcordare; ex quib. est. Concordantia per potestatē potest existere & agere, & potestas per concordantiam habet res concordantes: & ideo in quanto concordantia & potestas in subiecto in quo sunt, se cōjungunt, in tanto à contrarietate se prolongant: Concordantia est scibilis per sapientiam sive intellectum: & quando intellectus ipsam obiectat intelligendo suam essentiam, & suum essentiale concordativum, concordabile & concordare, magis ipsam obiectat & attingit quàm obiectando ipsam per essentiā tantummodo, & concordantia magis intellectui se communicat concordando. Concordantia per voluntatem est amabilis; eo quod concordantia ponit in voluntate actum suum: vt amans, amabile & amare, conveniant in identitate essentiæ. Concordantia concordat virtutem cum virtute in subiecto in quo sunt: & hoc facit in sua essentia virtutis, quoniam extra non posset hoc facere, eo quia suus actus non haberet subiectum, in quo esset substentatus. Concordantia per veritatem est vera; & veritas per concordantiam est concordata: & ideo in subiecto in quo sunt per concordare & verificare, distant à contrarietate & falsitate. Concordantia per gloriam est delectabilis, & gloria per concordantiam concordabilis: & ideo vna ratio appetit aliam. Concordantia non potest esse sine differētia: differentia verò potest esse sine ipsa, secundum quod convenit cum contrarietate, & in isto passu apparet, quod differētia est principium magis generale quàm concordantia. Con-

cordantia & contrarietas sunt opposita, eo quia hoc quod cõcordantia construit, contrarietas destruit, & econverso: sed cõcordantia est altius principium quám contrarietas, eo quia cõvenit cum esse concordando. contrarietas verò cum nõ esse in contrariando. Concordantia per rationem principij est generalis ad omnia cõcordabilia; eo quia principium ponit, quod concordantia habeat vnum principiũ activum, & aliud passivum, & aliud neutrale, cum quibus continet in se omnes concordantias inferiores contetas sub ipsa. Concordantia per medium est influxiva & refluxiva, per concordativũ, concordabile, & econverso: & cõcordare est medium inter ista. Concordãtia quiescit per concordare, concordativum & concordabile: extra quæ non posset quiescere, neque finis sine concordantia posset esse quies. Concordantia quandoq; est maior, quandoq; minor. Ratio hui⁹ est: quod in aliquo subiecto maiores res cõcordant quàm in alio, sicut in homie magis quam in rosa, & in rosa quàm in lapide. Concordantia cum æqualitate convenit, vt habeat in se æqualiter concordativum, concordabile, & cõcordare, sibi coessentialia, sine quibus æqualitas non posset esse subiectum, in quo finis concordantiæ quiescere posset. Aliqua concordantia est minor alia: & est minor, eo quia cum magnitudine & maioritate minoritatem intrare non potest. Et ideo concordantia cum minoritate est circa nihil, hoc est, circa contrarietatem quæ sua est opposita.

DE CONTRARIETATE PER PRINCIPIA deducta CAP. XII.

Deductio contrarietatis per principia.

CОntrarietas quandoq; est bona per bonitatem, quandoq; mala per malitiam. Per bonitatem: sicut homo qui cum virtute contradicit vitio: & sicut contrarietas elementorum, sine qua non esset generatio. Mala, per malitiam: sicut homo iniustus, qui cum vitio contradicit virtuti: & sicut infirmitas quæ est contra sanitatem, & mors contra vitam. Contrarietas est magna per magnitudinem, quoniam magna cõtrarietas est inter Deum & peccatorem, & inter aquam & igne, & inter bonum & malum, & inter verum & falsum; & huiusmodi. Contrarietas durat per duratione, non autem per seipsam, eo quod est accidens quod per se nõ est existens: sed durat per accidens: cum sit habitus privativus inclinans esse ad non esse & durat: quod entia sunt contraria, sicut iustus & iniustus, visus & cæcitas, intelligere & ignorare, calefacere & frigefacere, lætitia & tristitia; & sic de aliis. Contrarietas per potestatem potest existere & agere, quoniam vna contrarietas est innata, & alia moralis innata, sicut per caliditatem & frigiditatẽ. Moralis: sicut poiti-

possibile est peccare, tamen contrarietas in peccando per se nō habet contrariādi potestatē: sed est habitus acquisitus per hominem, cum quo homo peccat. Contrarietas est scibilis ratione sapiētiæ obiectivæ: non quod contrarietas causet scire per ignorantiam. Cōtrarietas vno modo est desiderabilis, alio modo nō desiderabilis: sicut contrarietas elementorum, & cōtrarietas per quā virtus est contra vitium, contrarietas nō desiderabilis: sicut contrarietas per quam mors est contra vitam, & vitium contra virtutē. Contrarietas inter vitium & virtutem se ponit & cōmunicat, vt homo per ipsam sit contra vitium, aut homo si vult per vitium sit contra virtutem: nō quod ipsa cogat hominem ad agendum de ipsa: eo quod habet liberum arbitrium ad agendum cum ipsa, bene aut male. Aliqua contrarietas est vera, alia falsa. Vera, sicut justitia contra iniustitiam. Falsa, sicut iniuria quæ vere est habitus cōtra habitum justitiæ. Aliqua contrarietas est, per delectationē, alia per tristitiam. Per delectationem: sicut homo qui in committendo vitium, per virtutem gaudet. Per tristitiam: sicut qui habet dolorem de comissis. Contrarietas habet tres modos differentes, vt in capitulo suo dictum est in prima parte primæ distinctionis. Contrarietas cum suis modis est contra concordantiam, & è converso: vt in capitulo concordantiæ, & in capitulo contrarietatis apparet in prima parte primæ distinctionis. Cōtrarietas ratione principii naturaliter est innata, vt omnes contrarietates naturales contineat in se: tamen cōtrarietas moralis est habitus acquisitus per hominem, vt supra dictum est. Contrarietas est mediabilis, & hoc duobus modis, sc. naturaliter & moraliter. Naturaliter, sicut calefacere, quod contradicit frigefacere, & è converso. Moraliter, sicut bene agere, hoc est, quod vnus homo qui bene agit, & alius qui male agit, per contrarietatem quodammodo contrariantur. Cōtrarietas nunquam per se est in quiete: quod si esset, sua quies esset perfecta, & sic cōtrarietas cum perfectione, cōveniret cū nō esse: & esse cū nō esse, quod est impossibile. Cōtrarietatū vna est maior, alia minor. Maior sicut vitium contra virtutē. Minor, sicut calefacere cōtra frigefacere. Cōtrarietas vno modo cōvenit cū æqualitate, alio modo nō: sicut patet in 4. elementis. Absolutè nō cōvenit cum æqualitate: sicut in virtute & peccato, quæ nullam convenientiā habent. Cōtrarietas semper convenit cum minoritate ratione sui generis. Ratio huius est: quod inclinat esse ad non esse. Et ideo qui magis pungit, pungit per ipsam, est magis punctus, & in periculo & tribulatione positus, & à patientia prolongatus. Et à tali contrarietate, velit nos omnipotens Deus liberare,

DE PRINCIPIO PER PRINCIPIA DEducto. CAP. XIII.

Deductio principii per principia

PRincipium est bonum per bonitatem, & bonitas per rationem principii acquirit nomen principii. Quoniam quicquid est bonificabile vel bonificativum, est per rationem bonitatis. Et ideo principiare bonum, est bonum. Et bonitas est ratio, & principium bono quod agat bonum. Et si bonus non bonum agit: agit malum, eo quod est contra suam rationem, & contra rationem boni principii. Principium est magnum per magnitudinem. Quoniam quicquid est principiabile sive principiatum, est sub ratione principii. Et quod tot & tanta sunt magna principiabilia & principiata: ergo principium est magnum, tum non est magnum, si non principiat magnũ, postquam principiare potest magnum. Et si magnitudo & principium convertuntur in subiecto, in quo sunt: necesse est quod in ipso subiecto sint infinire & principiare. Et in isto passu apparet, quod de necessitate in esse Dei est producere per infinire & principiare. Principium est durabile per durationem & si duratio est æternitas, & principium est idem cum æternitate, necessarium est, quod sint principiare & æternare in subiecto, in quo principium & æternitas sunt idem. Principium est potens per potestatem: & si potestas & principiũ sint idem, sequitur quod absolutè & sine aliquo impedimento principium potest tantum principiare, quanta est sua essentia, & quanta est essentia potestatis. Principium est scibile per sapientiam: & si sapientia est infinita & æterna, & est idem cum principio, cum ipso principio est scibile infinire, & æternare & scire; & hoc de necessitate. Principium per voluntatem est amabile: & sic est idem cum magnitudine & æternitate, & cum voluntate in ipso principio est amabile, principiare, magnificare, æternare & amare, & aliter non potest se habere. Principium per virtutem est virtuosũ, & per principium virtus est principalis: & si in subiecto in quo sunt principiare & virtuificare sunt impedita, principiũ & virtus non sunt idem. Principium per veritatem est verum & si est idem cum veritate & æternitas cum veritate, necessarium est quod in ipso principio sunt principiare, verificare & æternare. Per gloriã principiũ est gloriabile & delectabile: & si converteretur cũ gloria, gloriari & principiare de necessitate cõvertũtur. Principium per differentiam est clarum & inconfusum, & si principium est intellectus principiare & intelligere convertuntur; & differentia ponit, quod vnus sit intelligens, alius intelligibilis: vnus principians, alius principialis. Alioquin principiũ & intellectus non possent distare à confusione. Principium per concordantiam habet naturam concordandi, quam nõ posset habet

habere ſine concordantia: & principiativum, principiabile & principiare, quæ eſſent de eſſentia principii. Contrarietas eſt contra principium quando impedit ei actum ſcilicet principiare: ſed in ſubjecto in quo principium eſt idem cum poteſtate: contrarietas non poteſt impedire principio principiare. Quoniam non habet cum quo habeat poſſe, quod eſt de genere poteſtatis. Principium per medium vadit ad finem, ſine quo medio ad finem non poſſet ire: & quando medium impeditur, deficit poteſtas principii & finis: & dolet appetitus, & ſequitur triſticia & labor: ſed quando ſupervenit bonitas, magnitudo, duratio multiplicatur poteſtas, & deſtruitur impedimentum. Principium quieſcit per finem, & non quieſcere poſſet per finem ſine principiare: ſed quãdo principiãs in principiato quod eſt de ſua eſſentia per principiare, quod eſt accidẽs, credit quietẽ invenire non poteſt; & in iſto paſſu apparet quod ſol⁹ Deus eſt principium & quies. Principium vnum eſt majus, & aliud minus. Majus quando eſt in actu de potentia non deducto, in qua nullum principium poteſt eſſe majus quam principium in actu exiſtens. Quoniam principium quod eſt in potentia, eſt circa nihil, reſpectu hujus quod eſt in actu. Et in iſto paſſu apparet, quod Deus qui eſt majus principium quam eſſe poteſt, habet actum in ſeipſo, videlicet principiantem, principiatum & principiare, vt apparet in divinis. Nullum principium ſine natura æqualitatis in ſe quieſcere poteſt. Ratio hujus eſt: quia petit in ſe æqualitatem habere per principiantem, principiabilem & principiare: ſed Deus quieſcit in ſe: ergo, &c. Deus eſt principium, & eſt principium ſummum & perfectum. Vnde ſequitur: quod hoc per quod Deus magis diſtat à minoritate principii, ſit in ipſo: de neceſſitate ergo in Deo eſt principiare, principians & principiabilis, ſive principiatus: ergo &c.

DE MEDIO DEDVCTO PER PRINCIPIA.
CAP. XIV.

Deductio medii per principia.

MEdium eſt bonum per bonitatem: quod principium non poſſet venire ad finem ſine medio, neque finis poſſet eſſe quies: ergo bonitas per bonificare quod eſt medium, eſt ratio bono quod agat bonum. Medium per magnitudinem eſt magnum & quod eſt magna diſtantia inter principium & finem, oportet medium eſſe magnum: tamen multum magnum non eſt, niſi ſit de eſſentia principii & finis. Medium durat per durationem & influentiã finis ex refluentia principii: & ſi medium & duratio convertuntur & ſunt, æternitas ab æterno durat influentia & refluentia, mediare & æternare. Medium per poteſtatem

statem potest existere & agere: & potestas ratione medii habet posse. Medium est scibile per sapientiam, & non est scibile sine principio in fine. Medium est amabile per voluntatẽ, sine quo non posset habere amare, neque amans, amatum, neq; principium in fine quiesceret. Et si medium & voluntas convertuntur, mediare & amare convertuntur. Medium per virtutem est virtuosum, & virtus per medium transit de principio ad finem: & virtus consistit in medio sui ipsius. Medium per veritatem est verum : & veritas ratione medii habet in se verificare, quod est medium suum. Medium sine gloria non posset habere gloriam, neque glorians in gloria delectationem habere. Medium per differentiam est clarum & inconfusum: sicut in essentia intellectus intelligere, eo quod vnus est intelligens & alius intelligibilis; & intelligere est actus eorum: sed si non esset differentia inter intelligentem & intelligibilem, medium esset confusum & non clarum: sine concordia intelligentis & intelligibilis intelligere non posset esse medium, quia nõ haberet cum quo. Medium quandoque est impeditum per contrarietatem: ratio hujus est, quod deficit influentia finis & refluentia principii in subjecto in quo sunt: eo quia subjectum est imperfectum; sed quando perficitur, contrarietas est à subjecto remota, & medium perficitur. Medium est de ratione principii sine quo non posset esse: & quando non est perfectum, non est de ratione finis; & quando perficitur, est de ratione finis. Medium in fine quiescit, quod per ipsum principium transit ad finem, & in trãsitu principii ad finem trãsit medium, eo quod sine medio trãsire non potest. Et in isto passu apparet per quem modum elementa & alia miscibilia intrant mixtum. Mediũ vnum est majus, aliud minus Majus sicut medium substantiale, quod est de substantiali principio & fine, cum quibus est vna substantia, vna essentia, vna natura. Minus quidem est medium accidentale: sicut currere, comedere, &c. quæ non sunt de essentia currentis & curribilis, comedentis & comestibilis. Medium per æqualitatem æqualiter consistit inter principium & finem: & hoc perfecte, quando est de essentia eorum & formaliter ab omni materia disparatum. Quoniam cum materia non posset esse in medio, eo quod forma plus dicit quam materia: tamen secundum modum loquẽdi & propositionem, dicitur quod actus æqualiter ab ipsis est causatus. Nullum medium existens inter materiam & formam distat à minoritate Ratio hujus est: quod materia dicit minus, & forma majus: & ideo sequitur quod medium existens inter formantem & formatum disparatos, distat omnimodè & simpliciter à minoritate.

DE

DE FINE PER PRINCIPIA DEDVCTO.
CAPVT. XV.

De fine per principia deducto.

Finis est bonus per bonitatem, vt quies sit bona, & bonitas quiescat: & sic bonitas quiescendo est ratio bono quod agat bonum: sed quando bonus non agit bonum, bonitas atq; bonus non quiescunt, eo quod bonus contra finem bonitatis existit ociosus. Finis per magnitudinem est magnus, vt essentia in ipso fine cum magnitudine quiescant. Finis vero non est multum magnus, si quiescens, quiescibilis & quiescere non sunt de sua essentia. Finis per durationem durat, & si convertitur cum duratione, per se quiescit. Et si appetit finem peregrinum cum quo quiescat, non est summus finis. Finis per potestatē potest existere & agere: & potestas per finem quiescere: & si convertuntur, tantum potest quiescere per agere; sicut per existere. Sicut in Deitate, in qua tantum quiescit in agendo sicut in existendo, & sic de aliis. Finis per sapientiam est intelligibilis, & est in tanto intelligibilis quātum per quiescere, sicut per existere: & si non: non est summus finis, sed inferior habens appetitum ad superiorem. Et in isto passu apparet, quod omnia entia creata appetunt summum finem aut debent appetere. Finis est amabilis per voluntatem; & quod est magnus, magnè est appetibilis. Et quod est bonus, bene est appetibilis: & quod voluntas est magna, magnaliter debet ipsum amare & desiderare: & non facit hoc de sua magnitudine, est ociosa, & injuriam facit fini. ratione cujus est in labore sine quiete. Finis est virtuosus per virtutem, & sic cum virtute est quies. Finis cum veritate est verus, & sic vere acquiritur quies, & non vere labor & tristicia. Finis vltra gloriā non potest esse quies neque gloria extra finem est in delectatione. Finis cum differentia est ens incōfusum. Et hoc est, quod habet naturam perficientis, perfectibilis & perficere, quę sint de sua essentia, sine quibus esset confusus: & etiā esset finis alterius, & non sui ipsius, quod est impossibile. Finis ꝑ concordantiam habet res concordantes: & concordantia per finem res quiescentes. Finis cum contrarietate non potest esse quies. Ratio hujus est, quia finis & concordantia sunt amicę: & contrarietas & concordantia inimicæ. Finis est illud in quo principium quiescat: & quando cōvertitur, finis cum principio est principians: & quando non convertuntur, possibile est quod principium in ipso nō quiescat. Finis sine medio non potest esse subjectum principii, vt in ipso quiescat: quoniam finis & principium sine medio sunt disparata. In fine majori est major quies: & major quies est, quando quiescens, quiescibilis & quiescere sunt idem per essentiam. Finis sine ęqualitate quiescētis, quie-

quiescibilis & quiescere non potest esse subjectum in quo concordantia quiescat: quoniã deficiente æqualitate, deficit quies. Nullus finis cum minoritate est quies, quia majoritas est circa nihil, & nihil procurat laborem & tristitiam in quantum est habitus privativus perfectionis.

DE MAIORITATE DEDVCTA PER PRINcipia. CAP. XVI.

De maioritate deducta per principia.

MAjoritas bono est ratio bono quod agat majus bonum: & talis bonitas est substantialis, eo quod substantia major est accidente. Et ideo quando magis bonus producit quo ad rationem bonitatis & majoritatis, substantia vel majus bonum substantialiter producit & ipsum productum ponit in specie substantiali bonitatis & majoritatis. Majoritas est magna, & aliqua magnitudo est major: vnde sequitur, quod ipsa est substantia, quod si non esset major, neque substantia posset esse magis magna quam accidens. Majoritas durat per durationem, & duratio major est per substantiam: quod si non accidens duraret per se & non per substantiam; & magis per minoritatem posset esse major quam per maioritatem, quod est impossibile. Majoritas per potestatem potest existere & agere, & potestas per majoritatem potest esse major: vnde sequitur quod majoritas & potestas possunt esse partes substantiales in supposito in quo sunt. Majoritas est scibilis per sapiẽtiam; & sic est objectum substantiale. Et si non majoritas non est scibilis per se, sed per accidens. quod est impossibile: majoritas est amabilis per voluntatem, vt voluntas per majoritatem potest habere majus objectum. Majoritas est imago immensitatis virtutis, vnde sequitur quod aliqua majoritas sit subjecta: quod si non, nõ posset esse imago immẽsitatis virtutis, eo quia accidens non posset ad hoc sufficere, cum dicat minoritatem, & substantia majoritatem. Majoritas est vera per veritatem, & veritas major per majoritatẽ, vnde sequitur quod aliqua veritas est substantialis, quia si non, jam non posset esse major quam accidens; neque majoritas posset esse vera per veritatem substantialem. Maioritas est delectabilis per gloriam, & gloria per maioritatem habet maiorem delectationem: ergo oportet dare de necessitate aliquam maioritatem substantialẽ, vt sit maior gloria per substãtiam quàm per accidens. Maioritas est inconfusa per differentiã quæ distinguit inter maioritatem substantialem & accidentalem, sine qua distinctione maioritas esset confusa. Ma oritas sine concordantia non posset esse imago immensitatis, virtutis, magnitudinis, &c. quę concordantia ponit, quod

nit, quod aliqua maioritas sit subiectum existendo & agendo. Maioritas vincit minorem contrarietatem cum maiori concordantia: maioritas vero cum maiori contrarietate non posset vincere majorem concordantiam. Ratio huius est, quia maioritas est de suo genere. Et in isto passu apparet, per quem modum peccant peccatores & habent culpam, eo quod virtutes sunt maiores positivè, & vitia minora privativè. Maioritas per rationem principii est principium & principium per maioritatem habet rationem substantiæ: quod si non, non posset esse maius ad hoc quod principium sit tantum maius, quod non potest plus, oportet quod habeat in se partes coessentiales ex quibus sit: quia si non posset esse maius potentialiter & non actualiter, & major maioritas posset esse in potentia quàm in actu, quod est impossibile. Maioritas sine medio sibi coessentiali scilicet maiorificare, non posset esse in suo genere: neque medium sine majoritate posset esse eius substantiale. Maioritas causat maiorem quietem, unde sequitur, quod aliquis finis sit substantialis ratione maioritatis simpliciter: quod quies non sit respectu majoritatis. Ratio huius est, ut quies sit separata à superbia & invidia, & huiusmodi. Maioritas sine æqualitate nō posset esse imago immensitatis, bonitatis, magnitudinis, & cætera, eo quia non haberet cum quo habet: ergo res æquales sibi coessentiales scilicet maiorificans, majorificabile & maiorificare. Maioritas & minoritas opponuntur in subiecto in quo sunt respectivè, sicut substantia & accidens conveniunt in constituendo unum terminum sicut corpus: & ideo maioritas per se convenit cum esse: & minoritas cum non esse. Tamen aliqua maioritas convenit cum non esse: eo quia causat peccatū sive corruptionem.

DE ÆQUALITATE PER PRINCIPIA deducta. CAP. XVII.

De æqualitate per principia deducta.

ÆQualitas bona est ratio bono quod æqualiter agat bonum. Et ista diffinitio est fons, à quo oritur justitia naturalis & moralis. Æqualitas est magna per magnitudinem; & magnitudo ratione æqualitatis habet res æquales sibi coessentiales in se: æqualitas vero non posset esse magna per magnitudinem sine natura coæquativa per coæquantem, coæquabilem & coæquare sibi coessentiales & naturales. Æqualitas durat per durationem, eo quia durativum de durabili sufficit coæquativo, eo quia facit durare, coæquabile & coæquare. Et si æqualitas & æternitas essent idem in inferioribus in æterno & ab æterno, durarent in ipsis coæquare, æternare

sine corruptione unius & generatione alterius, quod est impos-
sibile. Et sic patet, quod mūdus sit novus, eo quia in ipso æqua-
litas & æternitas non convertuntur. Æqual. est potens per po-
testatem potestas per æqualitatem habet in se res coæquales
sibi & coessentiales. Et sic in subiecto in quo sunt causant coæ-
quare & posse. Et si essent idem in inferioribus, essent coæqua-
re & posse de necessitate in tanto, quod evacuarent omnes in-
æqualitates de mundo: & omnia essent æqualia, & æquæ potē-
tiæ, quod est impossibile: Et in isto passu apparet, quomodo u-
na impossibilitas adducit aliam. Æqual. est scibilis per sapien-
tiam, & quia sapientia est magna per magnitudinem, & simili-
ter æqualitas: sequitur ergo de necessitate, quod æqualitas sit
actu per coessentiales, coæquante, coæquabilem & coæquare,
Et si equalitas est idem quod intellectus, sequitur quod in ipso
sunt semper coæquare & intelligere. Æqual. est amabilis per
voluntatem: ratio huius est ut voluntas posset eam habere per
amantem, amabilem & amare. Et quia voluntas & æqualitas
sunt magnæ per magnitudinem, potentes per potestatem, qui-
escentes per finem, sunt actu de necessitate. Æqual. est virtuosa
per virtutem: & virtus per æqualitatem habet in se res æqua-
les. Et ideo in isto passu apparet, quod virtutes sunt coæquabi-
les. & quod illa coæquatio est virtuosa. Æqual per veritatem est
vera, quia non posset recipere habitum veritatis sine sua na-
tura; oportet quod imprimat in veritate suum habitum & suā
naturam; ut veritas per rationem æqualitatis habeat in se res
coæquales & coessentiales. Æqual. per gloriam est delectabilis,
& gloria per æqualitatem coæquabilis; & ideo in gloria glo-
rians delectatur in coæquando sibi gloriatum & gloriabile. Æ-
qual. per differentiam est ratio inconfusa, ostensiva & clara. Ra-
tio huius est: quia differentia ponit, quod unus sit coæquans,
alius coæquabilis, alius coæquare: sed remota differentia ab æ-
qualitate esset æqualitas evacuata à claritate, & esset tenebris
obumbrata & repleta. Æqual. per concordantiam habet res cō-
cordantes: & concordantia per æqualitatem res coæquantes.
Et si convertuntur, semper sunt permanentes per coæquare &
concordare. Et contrarietas & æqualitas non possunt cum ipsis
principiare. Æqualitas & contrarietas non sunt amicæ, eo quia
æqualitas & concordantia sunt amicæ: & in isto passu apparet:
quod justitia oritur de æqualitate & concordantia, & iniuria de
contrarietate & inæqualitate. Æqual. est principium per ratio-
nem principii: & principium ratione æqualitatis habet in se res
æquales sibi coessentiales. Et si convertuntur, semper sunt per-
manentes per principiare & coæquare. Æqualitas per medium
habet mediativam naturam & mediū per æqualitatē coæqua-
tivam:

tivam : & sic conveniunt inter se per coæquare & mediare, Æqual est subiectum in quo finis concordantiæ quiescit : & in ipsa quiete est majoritas, ut quies non sit sine maioritate æqualitatis disparata simpliciter à maioritate, quæ non est de genere quietis. Æqual. per maioritatem est maior & æqualitas quo ad suam essentiam & naturã requirit res æquales sibi coessentiales, ut commodè sit disparata à minoritate sua inimica. Et in isto passu apparet, quomodoq; maioritas extra animam ens reale & naturale. Æqual. & minoritas sunt inimicæ. Ratio huius est: quia ubi est æqualitas, non potest esse minoritas: eo quia si esset, destrueret æqualitatem: veruntamen in quantum aliqua æqualitas est minor alia, cum minoritate, habet aliquam convenientiam per quam convenit cum non esse.

DE MINORITATE PER PRINCIPIA deducta CAP. XVIII.

De minoritate per principia deducta.

MInoritas per bonitatem non est circa nihil, eo quod bonitas semper est circa aliquid : sed bonitas per minoritatem est circa nihil, & ideo quando bonus non attingit bonum, est ociosus: de bonitate bonitas est minor & circa nihil, sed hoc est per accidens. Minoritas non est de ratione magnitudinis respectu majoritatis, quæ est suum contrarium: tamen est magna, in quantum est substantia, & est substantia ut entia substantialia specialiter differant per maioritatem & minoritatem. Minoritas durat per durationem in suo genere, quod esset impossibile, si esset de æternitate, quæ non est de genere minoritatis. Et in isto passu apparet, quod mundus non est æternus: quia si sic, esset de genere æternitatis, quæ æternitas esset minor quàm æternitas Dei: sicut bonitas mundi quæ est minor quam bonitas Dei. Minoritas per potestatem potest esse hoc quod est : sed non ultra hoc quod est; & sic de sua agentia. Minoritas ratione sapientiæ est scibilis; & sapientia ratione minortatis est minor: minor dico, quando est in potentia aut ociosa, eo quia esse in potentia & ociositas, cum minoritate conveniunt : Actus vero & agentia cum minoritate. Minoritas per voluntatem est amabilis, non ut voluntas diligat minoritatem in se : sed ut diligat in aliquo obiecto minoritatem , ut possit diligere maioritatem , sicut in aqua in qua diligit caliditatem, quæ causat minoritatem in aqua : ut homo per aquam sit calefactus & balneatus. Minoritas per virtutem est virtuosa: quoniam virtus restaurat hoc quod subjectum minoritatis habet per parvam quantitatem, sicut granum sinapis habet magnam virtutem per gustum & acutam, & multiplicat multa grana. Minoritas per veritatem est vera : ratio huius est,

quod veritas vere ponit quod ipsa sit circa non esse: & minoritas minorando ponit quod una veritas sit minor alia. Gloria per minoritatem est minor; & sic gloria per minoritatem non est quies, sed gloria ratione suæ abundantiæ multiplicaret suã delectationem in subiecto in quo est minoritas, nisi minoritas hoc impediret & impedit: quia in se magnam delectationem habere non potest. Minoritas per differentiam est ratio inconfusa: sed secundum genus, sua charitas parva est. Minoritas participat cum concordantia, ut ex pluribus concordantibus sit constituta. Sed illa concordantia parva est, eo quia minoritatem non potest intrare cum magnitudine. Minoritas cum contrarietate est contra maioritatem: & minoritas cum contrarietate contra minoritatem. Et in hoc passu apparet, quomodo minoritas de facili potest vinci. Minoritas per principium est de ratione principii: & sic est principium, sub quo sunt omnia agentia minora & parvi valoris. Minoritas per medium est mediabilis, videlicet est medium æqualitatis & maioritatis, per quod tendunt ad non esse in quo non sunt, quousque transeãt per ipsam minoritatem & suam naturam recipiant, & ad nihil eveniant. Minoritas quo ad se, nunquam est in quiete. Ratio huius est, quia est circa non esse: sed majoritas quiescit, quia ipsa est circa esse, & de maioritate ipsam ancillam facit. Minoritas & maioritas non possunt esse idem, eo quod maioritas dicit esse, minoritas non esse: sed bene conveniunt quo ad unum finem, sicut domina & ancilla. Minoritas & æqualitas non possunt esse idem specie. Ratio huius est, quia minoritas consistit inter æqualitatem & non esse; & æqualitas inter majoritatem & minoritatem.

SECVNDA PARS OCTAVÆ PARTIS PRINcipalis in qua principia deducta sunt per regulas.

2. Pars octavæ partis. Contra amulatores huius artis.

Licet principia discursa sint in tertia figura per cameras: hic vero discursus erit continuus per regulas, ut intellectus per rectã lineam de quolibet per regulas notitiam habeat. Vlterius in parte ista intendimus probare quodlibet principium esse generale, ut cognoscatur quod ars ista generalis per prædicta principia probata esse generalia, & similiter propter hoc, ut volentes mordere artem istam non possint prædictis principiis resistere.

DE BONITATE PER REGVLAS deducta. CAP. I.

De bonitate per regu-

VTrum bonitas sit principium generale? Et respondendum est, quod sic, ut patet per regulam B. & per scalas secundæ

cundæ figuræ, in qua omnia bona comprehenduntur. Quæ quidem ſcalæ ſunt generales & bonæ per bonitatem, quã bonitatem non poſſent habere deficiente bonitate generali. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt bonitas generalis: Et reſpondendum eſt, quod eſt ens continens in ſe omnes bonitates ſpirituales in ſubiectis ſpiritualibus ſubſtẽtatas. Per ſecundam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid habet bonitas in ſe ſibi coeſſentiale: Et reſpondendum eſt, quod habet concreta relata & ſibi coeſſentialia ex quibus eſt, & ſine quibus eſſe non poſſet, principium generale: & hoc probabile eſt per primam ſpeciem regulæ C. & per ſecundam D. Per tertiam ſpeciem C. quæritur, quid eſt bonitas in alio: Ad quod reſpondendum eſt, quod eſt habitus in ſubiecto, quod eſt habituatum de bonitate activa ſive paſſiva, qui per activam eſt bene agens: per paſſivam eſt bene patiens. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet in alio: Et reſpondendum eſt, quod habet exiſtentiã in ſubiecto, ſine qua non poſſet eſſe: & habet in ipſo actionem & paſſionem ratione ſuæ naturę in ſecunda ſpecie ſignificatæ. Quæritur per primam ſpeciẽ regulæ D. bonitas de quo eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa, vt ſit generalis & habeat per ſe naturam ſuam deſignatam in ſecunda ſpecie regulæ C. & in prima & ſecunda D. Et per ſecundam ſpeciem, bonitas contracta de quo eſt: Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſa, in quãntum eſt ſubſtantia innata; vt per ſecundam ſpeciem regulæ C. & per primam regulam E. ſignificatum eſt: aliter enim per ſe non haberet exiſtentiam naturalem, quod eſt impoſſibile. Amplius bonitas exiſtens habitus naturalis ſive moralis eſt ſignificativa de bonitate ſubſtantiali, deducta, & diffuſa: ſicut ſimilitudo de ſimilato. Adhuc per tertiam ſpeciem D. bonitas cuius eſt: & reſpondendum eſt, quod eſt ſubiecti in quo eſt: ſicut habitus habituati, & quantitas quanti, & huiuſmodi, Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, bonitas quare eſt: & reſpondendum eſt, quod eſt per ſeipſam, vt per ſecundam ſpeciẽ C. & per primam viſum eſt. Vlterius per ſecundam ſpeciẽ regulæ E. quæritur, bonitas quare eſt: Reſpondendum eſt, quod bonitas eſt vt principia alia ſint bona per ipſam: privata enim bonitate nullum quidem principium eſſet bonum, ſicut privata caliditate nullum ens eſſet calefactum. Per primam ſpeciem regulæ F. quęritur, bonitas quanta: Et reſpondendum eſt, quod eſt tãta quantus eſt habitus eius: in ſubiecto autem eſt pars eius. Per ſecundam ſpeciem quæritur, bonitas quãta eſt: Et reſpondendũ eſt, quod eſt tãta, quanta ſunt ſua cõcreta correlativa & ſibi coeſſentialia, vt jam probatum eſt in ſecunda ſpecie regulæ C. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, bonitas qualis eſt:

las deducta.

Et respondendum est, quod est propria passio subiecti substantialis sive accidentalis in quo est; & cum propria passione prædicatum est deductum; sine quo subiectum esse non potest, sicut animal de homine. Adhuc per secundam speciem quæritur, bonitas qualis est? Et dicendum est, quod est talis, qualis est habitus bonus in subiecto de ipso habituato: sicut dulcedo mellis quæ bona est, & justitia justi. Per omnes species regulæ H. quæritur, bonitas quando est: & respondendum est, quod est tunc temporis, quando ipsum bonum est, tempore existente in motu bono & continuo successivè, per scalam secundæ figuræ, in hac quidem responsione sunt implicatæ omnes regulæ H. in tempore habituatæ. Sed applicationes dimittimus homini bene intuenti, habituato de ista arte, & hoc facimus causa breviloquii. Et in isto passu intellectus est valde oneratus. Veruntamen quanto magis est oneratus, tanto magis altus & generalis est. Quæritur per omnes species regulæ I. bonitas vbi est: & respondendum est, sicut prius de tempore dictũ est, videlicet est in seipsa: vt per secundam speciem C. manifestum est, & per primam & secundam regulam D. E. & per principia primæ figuræ quæ de bonitate habituata & situata sunt. Per primam regulam K. quæritur, bonitas quomodo est: & respondendum est, quod bonitas est pars subiecti in quo est, vt patet per scalam differentiæ, & per secundam speciem regulæ C. & per primam G Vlterius per secundam speciem regulæ K. quæritur, quomodo est bonitas in alio principio: & respondẽdum est per secundam speciem regulæ C. Et hoc patet in prima parte mixtionis principiorum. Et in prima scala tertiæ figuræ per cameram B.C. & per cameram B. K. Amplius quæritur per tertiam speciem K. quomodo bonitas est in toto, & totum est in ipsa? Et est dicendum, quod est in toto, sicut habitus in habituato: vt per scalam supradictam significatum est. Per quartam speciem K. quæritur, quomodo bonitas transmittit suam similitudinem extra? & respondendum est, per modum quem habet in secunda specie regulæ C. in quo bonificans in suo bonificabili generat bonitates peregrinas sive accidentales de ipsa habituatas: sicut dulcedo est in melle quæ bona est; & justitia est in justo. Quæritur per omnes species regulæ K. bonitas cum quo est: ad quod respondendum est, quod est cum seipsa, & cum aliis principiis, ac etiam cum suis correlativis, sine quibus esse non posset, vt patet in secunda specie regulæ C. cum quibus generat & imprimit bonitates peregrinas, & est cum prima & secunda specie regulæ D. Et similiter cum scala tertiæ figuræ determinata per B.C. & per B. K. in qua scala diffundit se, dando eis suas similitudines.

DE MAGNITVDINE PER REGVlas deducta.

CAP. II.

VTrum magnitudo sit principium generale? Et respondendum est quod sic, vt patet in scala tertiæ figuræ terminata per cameram B.C.& C.D. vsque ad cameram C. K. Quoniam nisi magnitudo esset principium generale: & bonitas, differentia, concordantia, &c. non haberent de quo essent magnæ, vt per regulam B. probatum est. Per primam speciem regulæ C. quæritur: quid est magnitudo? Et respondendum est quod est illud principium, cui proprie competit magnificare, siue cum quo magnum causat magnificare: Et hoc per regulam B. visum est. Per secundam speciem quæritur, magnitudo quid habet in se? & respondendum est, quod in rebus corporalibus habet magnificantem, magnificatum, & magnificare ei coessentiales, cum quibus causat extensitates substantiales in subjecto, ex quibus causantur quantitates, cum quibus mensurat seipsam & alia principia in subiecto corporali in quo est. In spirituali vero magno causat actus magnos, videlicet magnum intelligere, recolere & amare ex magnitudine spirituali habituatos, ipsa magnitudine existente in spirituali principio. Et hoc idem est de magno spirituali bonificare, durare, judicare, &c. vt per regulam B. probatur. Adhuc per tertiam speciem magnitudo quid est in alio? Et est dicendum, quod est forma formans magnum formatum & magnum materiatum, vt per primam speciem D. significatum est. Amplius per quartam speciem quæritur, magnitudo quid habet in alio? Respondendum est, quod habet magnam actionem & passionem in subiecto magno in quo est, cum quibus est naturalis: Et hoc per primam regulam D. significatum est. Per primam speciem regulæ D. quæritur, magnitudo de quo est? Respondendum est, quod de seipsa, vt sit primitiva in actu magnificandi; quod si non magnificaret, non haberet de quo esset; neque per consequens magnificatum quod esset, quod est impossibile: hoc autem patet per regulam B. Per secundam speciem quæritur, magnitudo de quo est? Et respondendum est, quod est de suis correlativis naturalibus in secunda specie C. significatis. Vlterius per tertiam speciem quæritur, cuius est? Et respondendum est, quod est subiecti in quo est: quia subiectum cum ipso aget in seipso naturaliter siue moraliter. Et hoc per regulam B. significatum est. Per primam speciem regulæ E. quæritur, magnitudo quare est? Et respondendum est per secundam speciem regulæ C. eo quod magnitudo

Deductio magnitudinis per regulas

habet naturam existendi hoc quod est. Per secundam speciem quæritur, magnitudo quare est? Et respondendum est, ad hoc vt alia principia per ipsam sint magna. Et hoc significatum est in figura per omnes alias cameras in quibus C. est. Per primam speciem regulæ F. quæritur, magnitudo quanta est? Et respondendum est, quod tanta est, quanta sua essentia in subiecto cōtinua est per scalam tertiæ figuræ d. signata per B. C. & C. D. vsque ad cameram C. K. Per secundam speciem quæritur, magnitudo quanta est? Et respondendū est, quod est tanta, quantum capere potest de suis correlativis per secundam speciem C. significatis. Et sic de habitibus magnitudinis ad ipsa influxis in prima, & secunda figura substentatis & assituatis & numeratis. Per primam speciem regulæ G. quæritur, magnitudo qualis est? Et respondendum est, quod talis est, qualis est per primam speciem regulæ C. & primam & secundam D. E. F. Et ad hoc testatur regula B. Adhuc per secundam speciem quæritur, magnitudo qualis est? Et respondendū est, quod est talis, quales sunt sui habitus diffusi & discursi in tertia figura per scalam B. C. & C. D. vsque ad C. K. Per primam speciem H. quæritur, magnitudo quando est? Et respondendum est, quod est tunc quando suum subiectum est, in quo est substentata & cōjuncta. Et probabile est per scalam tertiæ figuræ per B. C. & C. D. vsque ad C. K. constitutā: in qua scala sunt implicatæ omnes quindecim species regulæ H. cum magnitudo mota consistit in tempore & tempus in ipsa: sed hoc explicare esset valde prolixum; sed spectat ad artistam scientē artem istam. Per omnes species regulæ I. quæritur, magnitudo vbi est? Et respondendū est, quod ipsa est cum omnibus speciebus I. in cameris tertiæ figuræ designatis: Et per artem applicabile est ad propositum homini intuenti, scientique artem istam. Quæritur per species primæ regulæ K. magnitudo quomodo est? Et respondendum est, quod est per illum modum quem habet in regula C. & D. & F. G. H. & I. vt in scala tertiæ figuræ significatum est. Per secundam regulam K. quæritur, per omnes species cum quo est? Et respondendum est, quod ipsa est cum suis correlativis in secunda specie C. significatis. Et est cum prima & secunda specie regulæ D. E. F. G. H. I. & cum prima modali, sine quibus ipsa non potest esse hoc quod est. Vlterius est cum aliis principiis, sine quibus non posset esse hoc quod est, nec haberet naturam quam habet in seipsa & in aliis. Et hoc quod dictum est per seipsum est notum & etiam per B. comprobatum est. Dictum est de magnitudine per regulas discursa, ratione cuius ostensum est per quem modum intellectus humanus habet subiectum valde generale ad attingendum multas & magnas operationes

per

per magnitudinem causatas & deductas in subiectum in quo sunt. Et ideo cum ita sit, quid mirum si per istam artem generalem intellectus humanus est valde generalis ad causandum scientias magnas & multas & faciliter inventas?

DE ÆTERNITATE PER REGVLAS deducta. CAP. III.

De æternitate per regulas deducta.

QVæritur, vtrum sit æternitas? Et respondetur quod sic: quod si non, mundus seipsum principiasset, & novum se fecisset, & esset antequam esset: & sic sequeretur contradictio quæ est impossibilis, & hoc per regulam B. probatum est. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est æternitas? Respondendum est, quod est ens quod cum sua infinita bonitate, magnitudine, potestate & virtute convertitur. Et hoc per primam speciem & secundam D. E. F. probabile est. Per secundam speciem queritur, æternitas quid habet in se? Et respondendum est, quod habet sua correlativa substãtialia & primitiva, vt per primam speciem & secundam regulæ D. E. probatum est. Per tertiã speciem quæritur, quid æternitas est in alio? Respondendum est, quod est ens ante tempus existens, & hoc per suã diffinitionem supradictam, & per primam speciem regulæ D. probabile est. Et per quartã speciem quæritur, æternitas quid habet in alio? Et respondendum est, quod habet potestatẽ annihilandi quicquid est, eo quia sua potestas infinita est. Per primã speciem regulæ D. quæritur, æternitas de quo est? Et respondendum est, quod est de seipsa, eo quod primitiva & singularis est, & hoc patet per regulam B. Et per secundam speciẽ quęritur, æternitas de quo est? Et respondendum est, quod est de æternante, æternabili & æternare, sine quibus non posset esse hoc quod est; & sine ipsis vacua quidẽ & ociosa esset, & etiam suum esse in non esse posset contingere, & hoc per secundam speciem regulæ C. & per primam D. & E. manifestum est. Adhuc per tertiam speciem quæritur, æternitas cuius est: Et respondendum est, quod est nullius: quia ens infinitum sub aliquo alio existere minimè potest. Per primam speciem regulæ E. quæritur, æternitas quare est? & respondendum est, quod est de infinitis primitivis & substantialibus, & sibi coessentialibus sc. de æternante, æternabili & æternare, sine quibus non posset esse hoc quod est, neq; per se existere posset: & hoc per omnes species regulæ C. & B. satis evidenter probabile est. Per secundam speciem quæritur, æternitas quare est: respõdendum est, vt sua bonitas, magnitudo, potestas sint primitiva & ante

omnia inchoativa. Et hoc per regulam B. manifestum est, & per primam speciem D. similiter. Per primam speciem regulæ F. quæritur, æternitas quanta est? & est respondendum, quod est tanta quanta extra tempus existere potest, alioquin non esset infinite primitiva atque continua & singularis, sine tempore, & hoc per regulam B. & per primam speciem C. probabile est. Per secundam quęritur, æternitas quanta est discretè? & respōdendum est, quod est tanta quanta ostensa est per secundā speciem regulæ C.D.E. Per primam speciem regulæ G. quæritur, æternitas qualis est? Ad quod dicendum est, quod est talis quales sunt sua diffinitio & significatio deductæ per secundā speciem regulæ C. & per omnes species D.E.F. Per secundam speciem quæritur, æternitas qualis est? Et est respondendū, quod est causa novi temporis, sic extra tempus & motum existens & præcedens, sicut est sua substantia extra quantitatem mundi intensa & extensa. Et hoc per omnes species regulæ C. D. E. F. & etiam per regulam B. affirmabile est. Per omnes species regulæ H. quæritur, æternitas quando est, sive quādo fuit, & quādo erit? Ad quod dicendum est per speciem regulæ C.D.K. videlicet quod fuit antequam tempus fuisset, vt præcederet ad tempus quoad suam durationem æternam: sicut sua magnitudo infinita præcedit quantitatem mundi finitā. Vlterius æternitas est nunc in quo fuit ab æterno, & in quo nūc erit in æterno, & hoc sine motu & successione; & in tali nunc tempus existere minime potest, nunquam etiā potest esse de genere æternitatis. Vlterius æternitas erit tunc, quando tempus non erit in subiecto æterno. Ratio huius est, vt immobilitas æternitatis sic mensuret & cōprehendat mobilitatē mundi sicut in substātia Dei immensa & infinita quantitatē mundi finitā, & ad hoc testantur omnes regulæ cum speciebus earum. Per regulam I. quæritur, vbi est æternitas? Et respondendum est per regulas C.D.K. & per alias regulas; videlicet quod ipsa est ita extra cœlum cum sua immensa infinitate: sicut cum sua infinitate & immobilitate extra tempus & motum, & sicut est cum sua bonitate infinita extra bonitatē finitā. Veruntamen divina æternitas est in mundo & in omnibus partibus eius, non quod sit collocata, eo quia infinita & indivisibilis est, vt patet per secūdam speciē regulæ C.D. & etiam per regulam B. probatum est. Per renulam de modalitate quæritur, æternitas quomodo est? Et respondendum est, quod modus designatus est in secunda specie regulæ C.D.E. sine quibus æternitas non haberet modū existendi atque agendi in sua natura, & hoc quidem omnes regulæ asserunt. Per regulā de instrumentalitate quæritur, æternitas cum quo est? Et respondendum est, quod est cum suis coessen-

coessentialibus relativis in regula C.D.E. designatis. Et sic cum sua infinita singulari bonitate, magnitudine, potestate, &c. sicut cum sua singulari duratione. Ratio huius est, cum quicquid sit, sit comprehensum per hoc quod ipsa est. Nam ens infinitũ simpliciter comprehendit finitum. Et ad hoc omnes regulæ testantur & consentiunt. Dictum est de æternitate discursa per regulas, ratione cuius ipsam artificialiter invenimus & cognoscimus adiuvante sua gratia: ipsam quidem æternitatem Deum vocamus, cui sit laus & honor in æternum.

DE POTESTATE PER REGVLAS DEducta. CAP. VI.

De potestate per regulas deducta

QVæritur, vtrum sit aliqua potestas infinita? Et respondendum est quod sic, & hoc potestatum est per capitulum de æternitate. Nam si non esset aliqua potestas infinita, jam æternitas quæ est infinita non haberet, cum quo posset esse infinita: & hoc per regulam B. probatum est. Item per tertiam speciem regulæ D. nisi enim esset potestas infinita, sequeretur quod potestas finiti impediret ipsam esse: vnde sequeretur, quod potestas esset habitus privativus subditus habitui infinito & positivo, quod est impossibile. Quæritur per primam speciem regulæ C. infinita potestas quid est? Et respondendum est, quod est ens, cui propriè competit infinitum posse, & istud per primam speciem regulæ D. visum est, & etiam regula B. ad hoc testatur. Per secundam speciem quæritur, potestas infinita quid habet in se? Et dicendum est, quod habet naturales & essentiales relationes, cum quibus potest esse hoc quod est. Et hoc per regulam B. & per secundam & tertiam regulam D.E. demonstrabile est. Per tertiam speciem quæritur, quid est potestas in alio? Et dicendum est, quod est ens causans actiones & passiones in subiecto, ratione cuius subiectum potest habere actiones & passiones: & hoc per regulam B. affirmabile est. Per quartam speciem queritur, quid habet potestas in alio? Et dicendum est, quod habet actiones, sicut causa in effectu habet passiones in subiecto in quo est, ipsa potestate existente habituata de bonitate & magnitudine, &c. Et hoc per regulam B. visum est. Per primam speciem regulæ D. quæritur, potestas de quo est? Dicendum est, quod est de seipsa, eo quod principium generale est. Et hoc per regulam B. probabile est. Per secundam speciem quæritur, potestas de quo est? Dicendum est, quod est de possificante, possificabili & possificare. Et hoc per secundam speciem C.E. probabile est. Adhuc per tertiam speciem quæritur, potestas cuius est? Ad quod respondendum est, quod est subiecti in quo est: quod quidem cum sua potestate agit in patiente: & hoc per se patet. Per primam speciẽ regulæ E. quæ-

E.quæritur,poteſtas quare eſt· Dicendum eſt, quod eſt ex eo quod eſt de poſſificante,poſſificabili & poſſificare: ſed accidẽtaliter eſt habitus in ſubiecto in quo eſt:ſicut albedo quæ eſt eo quod ſuum ſubiectum album eſt. Amplius per ſecundam ſpeciẽ quæritur,poteſtas quare eſt:Dicendum eſt,vt alia principia per ipſam poſſint habere exiſtentiam & agentiam. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur,poteſtas quanta eſt:dicendum eſt, quod eſt tanta quantum intrare poteſt ſuãm naturam, & hoc per ſecundam ſpeciem C.manifeſtum eſt,vt ex ipſis ſit vna cõtinua exiſtentia,& ad hoc regula B. & prima & ſecunda ſpecies regulæ D.teſtantur. Adhuc per ſecundam ſpeciem quæritur, poteſtas quanta eſt: Dicendum eſt,quod eſt tanta quanta ſunt ſua concreta relata per ſecundam ſpeciem regulæ C. & per primam G.& per regulam B.viſum eſt. Per primam ſpeciẽ regulæ G.quæritur, poteſtas qualis eſt: dicendum eſt, quod eſt talis qualis eſt propria paſſio ſubiecti:ſicut infinitas & ęternitas Dei, ſine quibus Deus non poſſet eſſe hoc quod eſt. Item per ſecũdam ſpeciem quæritur,poteſtas qualis eſt:dicendum eſt,quod eſt talis qualis eſt habitus in ſubiecto, ſicut bonitas, magnitudo, quæ poſſunt eſſe hoc quod ſunt per poteſtatẽ & judex poteſt eſſe per poteſtatẽ,& hoc per regulã B.manifeſtũ eſt. Quæritur per omnes ſpecies regulæ H. poteſtas quando eſt: & dicẽdum eſt per primam ſpeciem regulæ quod eſt tunc quãdo ſua diffinitio eſt,& per ſecundam eiuſdem, eſt tunc quando habet correlativa ſibi coeſſentialia. Adhuc per tertiam eſt tunc quãdo in ſubiecto habitus eſt. Amplius per quartam eiuſdem, eſt tunc quando habet actiones & paſſiones in ſubiecto. Et per primam ſpeciem regulæ D.eſt tunc quando tempus poteſt eſſe per poteſtatem & per motum,& motus in tempore. Adhuc per ſecundam D.eſt tunc quando eſt de ſuis correlativis. Amplius per tertiã D. eſt tunc quando eſt inſtrumentũ ſubiecti in quo eſt.Et per primã ſpeciẽ regulæ modalis eſt tunc quãdo per ſeipſam habet modum, & per ſecundam ſpeciẽ eſt tunc quando vnum correlativum eſt in alio; & omnes ſunt in vna eſſentia in ipſis. Et per quartam ſpeciem eſt tunc quando alia principia de ipſa ſunt habituata, & de ſimilitudinibus ipſius poteſtatis. Per regulam inſtrumentalitatis adhuc poteſtas eſt tunc quando eſt cum ſuis correlativis. Et per ſecundam ſpeciem eſt tunc quando vnum principium cum alio eſt. Et per tertiam eſt tunc quando plures eſſentiæ poſſunt eſſe in vno communi & vna in alia & commune in ipſis. Adhuc per quartam eſt tunc quando cauſat ſuas ſimilitudines in ſubiecto tranſeunte cum ſuis coeſſentialibus relativis intrinſecis. Et ſic oſtenſum eſt,

quomo-

quomodo poteſtas exiſtit in tempore, & tempus & motus in ipſa. Sed in iſto diſcurſu intellectus eſt valde aggravatus, tamen exaltatus eſt. Et hoc omnes regulæ probāt, ſine quibus intellectus non poſſet eſſe ita altus. Per omnes ſpecies regulę I. quęritur: poteſtas vbi eſt? Dicendum eſt, quod eſt in vbi per illū modum per quē ſupra de tempore dictum eſt. Nam eſt in ſua diffinitione, & eſt in ſuis correlativis, in quibus omne poſſibile eſt poſſibile, & extra ipſos nullū ens eſt poſſibile in ipſis, quod nullum impoſſibile exiſtere poteſt. Iterum eſt in ſubjecto in quo ē habitus: & in ſubjecto in quo habet actiones & paſſiones. Et eſt in loco primitivè, & eſt in eis, de quib. eſt & eſt in ſubjecto cujus eſt. Et eſt in modalitate, in qua habent modum exiſtendi & agendi, & ſuas ſimilitudines generandi. Et eſt in ſubjecto, quod quidem cum ipſa poteſtate agit & patitur. Et hoc per omnes ſpecies prædictas demonſtratum eſt, & per regulam B. probabile eſt. Per regulam modalitatis quæritur: poteſtas quomodo eſt? Et reſpondendum eſt, quod modus poteſtatis eſt ſecundum quod habet modum eſſendi & agendi in ſubjecto in quo eſt, & ſubjectum in ipſa, habendo per poteſtatem actiones & paſſiones. Et hoc per lineam continuam in ſpeciebus regularum eſt ſubſtentatum. Sed hoc declarare eſſet prolixum: tamē ipſa declaratio poſſibilis & facilis eſt, tenendo modum hujus artis. Quæritur, poteſtas cum quo eſt per regulam inſtrumentalitatis? Et dicendum eſt, quod eſt cum ſuis coeſſentialibus relativis, & eſt cum omnibus ſpeciebus regularum, ſine quibus ipſa eſſe non poteſt neque ipſe ſine poteſtate. Et hoc ſatis eſt declarabile habituatis de iſta arte. Et hæc de poteſtate ſufficiant.

DE SAPIENTIA PER REGULAS DEducta. CAP. V.

QVæritur vtrum aliqua ſapientia ſit habitus? Et dicendum eſt quod ſic. Nam ſi non eſſet aliqua ſapientia habitus, jam intellectus non haberet cum quo objectaret veritates reales & neceſſarias: & ſic eſſet nudus & impotens, quod eſt impoſſibile, & hoc per regulam B. probabile eſt. Per primam ſpeciem regulæ C. quæritur: ſapientia exiſtens habitus quid eſt? & eſt reſpondendum, quod eſt inſtrumentum cum quo proprie & bene intellectus agit, ex quo ita bene eſt habituatus, ſicut ignis de caliditate, & cappatus de cappa & juſtus de juſticia. Per ſecundam ſpeciem quæritur: quid habet in ſe ſapientia coeſſentialiter? & reſpondendum eſt quod ipſa habet ſua correlativa, ſine quibus eſſe non poteſt. Per tertiam ſpeciem quæritur:

Deductio ſapientia per regulas

ritur: quid est in alio? & est dicendum, quod est habitus existẽs in alio. Per quartam speciem quæritur: sapientia quid habet in alio? & est dicendum, quod sapientia existens substantia habet habitum in subjecto, cum quo subjecto bene intelligit. Per primam speciem regulæ D. quæritur: sapientia de quo est? Dicendum est, quod est de seipsa, vt principium primitivum & generale sit ad omnia scibilia. Per secundam quæritur: de quibus est? & dicendum est, quod est de suis relativis essentialibus: illa quæ est substantia, & quæ est accidens sive habitus, non habet de quibus sit: cum sit forma simplex. Et hoc per regulam B. & per secundam speciem C. & per quartam K. manifestum est. Adhuc per tertiam speciem quæritur: cujus est sapientia? ad quod dicẽdum est, quod est subjecti in quo est: sicut cappa cappati, & hujusmodi. Per primam speciem regulæ E. quęritur: sapientia quare est? & est dicendum, quod sapientia existens in subjecto, est ex eo, quod est de intellectivo, intelligibili & intelligere, & si est accidens, est ex eo, quia intellectus est de ipsa habituatus: sicut logicus de logica, & hujusmodi. Amplius per secundam quæritur: quare sapientia est? & respondendum est, quod vt sapiens bene & prudenter habeat scientiam, & hoc per regulam B. probatum est. Per primam speciem regulæ F. quęritur: sapientia quanta est? & est respondendum, quod est tanta quantus est habitus existens in subjecto in quo est. Adhuc per secundam speciem quęritur: sapientia quanta est? Et est dicendum, quod tanta, quanta sua concreta sunt ex ipsa sapientia habituata, sicut sunt calefactivum, calefactibile & calefacere: quæ quidem existunt habituata de caliditate. Per primam speciem regulę G. quęritur: sapientia qualis est? & respondendum est, quod est talis qualia sunt sua concreta relativa innata per ipsũ habituata, & per secundam speciem C. signata. Amplius per secundam speciem quęritur: qualis est sapientia? dicendum est, quod est talis qualis potest habituare sua concreta relativa, scilicet bene, magnifice, &c. vt per regulam B. manifestum est, & etiam per tertiam speciem regulæ C & per quartam speciem regulę K. Per omnes species regulę H. quęritur: sapientia quando est? & dicendum est, quod est in illo nunc in quo est, veruntamen in vno est in potentia & in alio in actu: aut in vno nũc in theorica: & in alio in practica, secundum quod subjectum in tempore & in motu est habituatum: & per regulam C. D. K. probabile est. Per omnes species regulæ I. quæritur, sapientia vbi est? Et respondendum est per omnes suas species quod est in subjecto: sicut bonitas in bono: & caliditas in igne: & justicia in justo, & hujusmodi, & ad hoc testatur regula B. Per regulam modalitatis quęritur sapientia quomodo est? Et est dicendum, quod

quod est per modum differentiæ & proprietatis. Differentia enim abstrahit habitum ab omnibus aliis habitibus, & ponit ꝓprietas quod sit plus habitus intellectus, vt per secundam speciem regulæ C quodlibet relativum sit habituatum in alio; & omnia sua relativa ad invicem sint habituata in vno habitu, & hoc per regulam B. patet, & per omnes species regulę K. Per omnes species regulæ K. quęritur, sapientia cum quo est? Dicendum est, quod est cum suis fundamentis correlativis, vt ex ipsa sint habituata. Et est cum actu bonitatis, eo quod bene est. Et est cum actu veritatis, quia vera est, & est cum actu potestatis, possibilis enim est. Et est cum actu voluntatis, cum sit desiderabilis. Et est cum actu virtutis, nam virtuosa est. Et est cum actu gloriæ, delectabilis quidem est.

DE VOLUNTATE PER REGULAS deducta. CAP. VI.

De Voluntate per regulas deducta.

QVæritur vtrum voluntas sit immortalis? Et respondendũ est quod sic: quo ad suam essentiam: quia non est constituta de relativis contrariis compositis, vt patet per secundam speciem regulæ C.D.E. Veruntamen mortalis est, quando est habituata de peccato: eo quia de secunda specie E. deviata est, & ad hoc testatur regula B. Per primam speciem regulæ C. quęritur, voluntas quid est? Et est respondendum, quod est ens cui cõpetit velle & nolle, vt per secundã speciem regulæ E. posset esse inquiete. Per secundã speciẽ quæritur, voluntas quid habet in se naturale? Et respondendum est, quod habet amantẽ, amatum & amare constitutos ex sua relatione: & hoc substantialiter, cum quibus se habituat de bono habitu, aut de malo: & de magno aut de parvo: & hoc moraliter, & per regulam B. probatũ est. Per tertiam speciẽ quæritur, voluntas quid est in alio? Et respondendum est, quod est in subjecto in quo est potentia habituata de virtutibus, aut de vitiis per suum velle, aut nolle. Per quartam speciem quæritur, quid habet in alio? Ad quod respondendũ est, quod habet actiones & passiones objectando. Per primã speciem regulæ D. quæritur, voluntas de quo est? Et respondendum est, quod est de seipsa: alioquin si esset de aliquo principio sibi præjacente, jam non esset primitiva ad volendum & nolendum: & etiam esset nuda de secunda specie C. quod est impossibile. Per secundam speciem quæritur, voluntas de quo est? Et respondendum est, quod est de suis consubstantialibus relativis per secundã speciem C. designatis: alioquin non habet per se existentiã, eo quod esset accidẽs. Per tertiam speciem quæritur, voluntas, cujus est? Et respondendum

est,

eſt, quod eſt hominis: cum ipſe moveat ipſam libere ad actum ſuum, ſcilicet ad velle aut nolle. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, voluntas quare eſt? Et reſpondendum eſt eo quod de ſuis correlativis naturalibus conſtituta eſt. Moraliter autem eſt, quod in ſubjecto in quo eſt, de ſuo habitu habituata eſt: ſicut cappatus de ſua cappa habituatus eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, voluntas quare eſt? Reſpondendum eſt, vt entia ſint amabilia ſive amata: abſq; enim ipſa non poſſet eſſe oblectata quod ad genus voluntatis. Et ſic quies eſſet vacuata de bonitate, magnitudine, quod eſt impoſſibile: & hoc per regulam B. patet. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, voluntas quanta eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tanta quanta eſt ſua eſſentia ab omnibus aliis differẽs. Per ſecundam ſpeciem quęritur, quanta eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tanta quanta eſt ex ſuis eſſentialibus relativis, ex quibus eſt per ſecundam ſpeciem regulæ C. D. E. deſignatis, & hoc per regulam B. probatum eſt. Per primam ſpeciem regulæ G. quęritur, voluntas qualis eſt propriè? Et reſpondendũ eſt, quod eſt propria paſſio ſubſtantialis in ſubjecto in quo eſt: ſicut homo qui non poteſt eſſe abſque voluntate ſua. Per ſecundam ſpeciem quæritur, voluntas qualis eſt appropriate? Et reſpondendum eſt, quod eſt bona per habitum bonum: aut mala per habitum malum, cum quo voluntas ſe inducit ad velle bene aut male. Et hoc per regulam B. patet. Per omnes ſpecies regulæ H. quæritur, voluntas quando eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt tunc ſubjectivè & objectivè, quando ipſa deducta eſt per omnes ſpecies C. D. K. Iſtud autem non oportet declarari: nam ſatis eſt manifeſtum intellectui benè ſpeculanti & habituato de arte iſta. Et hoc per regulam B. E F. G. probatum eſt. Per omnes ſpecies regulę I. quæritur, voluntas vbi eſt? Et reſpõdendum eſt per omnes ipſius regulæ ſpecies, quod eſt in ſubjecto in quo eſt ſubjectivè & objectivè. Et hoc ſatis clare patet bene intuenti regulas E. F. G. H. Per omnes ſpecies regulæ modalitatis quæritur, quomodo voluntas eſt ſubjectivè & objectivè? Et reſpondendum eſt, quod eſt per illum modum per quem diſcurſa eſt per omnes alias regulas & ſpecies earum clare viſum eſt: hoc autem narrare valde prolixum eſſet; idcirco dimittimus artiſtæ hujus artis. Per omnes ſpecies inſtrumentalitatis quæritur, voluntas cum quo eſt? Et hanc reſponſionem dimittimus lectori hujus artis: quam reſponſionem poteſt habere per capitulum ſapientiæ in vltimo paragrapho. Sed hic quæritur, voluntas cum quo objectat objectum? Et reſpondendum eſt, quod cum ſua libertate, quæ quidem eſt ſibi habitus innatus. Adhuc objectat cum ſuis relativis: eo quod volens conjunctus cum ſenſitivo & imaginativo extrahit

trahit & deducit species peregrinas de sensibilibus & imaginabilibus, & in suo proprio volibili ipsas imprimit, & ipsis impressis generantur & oriuntur volibiles per concupiscentiam, & odibiles per iram: & hoc est in intrinseco velle, à quo oritur velle aut nolle peregrinum per accidens. Et in isto passu apparet, quod nolle non est de essentia voluntatis, ex eo quia cum irascibilitate causatum est. Quæ quidem irascibilitas est oppositum volibilitati: Et in isto passu intellectus est valde altus.

DE VIRTVTE PER REGVLAS DEducta. CAP. VII.

De virtute per regulas deducta.

QVæritur vtrum virtus sit habitus communis principiorum, vt ipsa principia habeant actus virtuosos? Et respondendum est quod sic: vt patet per secundam speciem regulæ E. quæ quidem non posset esse subiectum quietis principio, nisi virtus esset habitus principiorum communis. Et hoc per regulam B. probabile est. Per primam speciem regulæ C. quæritur, virtus quid est? Et respondendum est, quod est habitus cum quo principia habent habitus virtuosos: & hoc per regulam B. significatum est. Per secundam speciem quæritur, voluntas quid habet in se coessentialiter? Et respondendum est, quod habet sua correlativa ex quibus est & cū quibus est fons ad causandum actus virtuosos. Per tertiam speciem quæritur, virtus quid est in alio? Et respondendum est, quod est habitus in subiecto, vt subiectum habeat actum virtuosum, sicut ignis qui est in caliditate, vt habeat actum calefaciendi. Per quartam speciem quæritur, virtus quid habet in alio? Et respondendum est, quod habet actum in subiecto de virtute accidentali habituato. Per primam speciem regulæ D. quæritur, virtus de quo est? Dicendum est, quod est de seipsa, alioquin non esset principium generale, quod est impossibile. Per secundam speciem quæritur, virtus de quo est? Respondendum est, quod virtus substantialis est ex suis correlativis substantialibus, per secundam speciem C. significatis: aliter enim non posset habere fundamentum per se existendi, neque etiam naturam, quod est impossibile. Per tertiam speciem quæritur, virtus cuius est? Et respondendum est, quod virtus existens habitus, est virtutis substantialis, quæ est substantia: Et hoc per regulam B. probatum est. Per primam speciem regulæ E. quæritur, virtus quare est? Et est respondendum, quod est ex eo quia ex suis relativis substantialibus est constituta. Virtus autem accidentalis est ens accidentale, quia per virtutem substantialem causatum est. Adhuc per secundam speciem quæritur, virtus quare

est? Et respondendum est, quod est tanta quanta sunt sua correlativa diversimode existentia in subiectis differentibus specie. Et istud per regulam B. significatum est, & etiam per primam speciem regulæ G. quæritur, virtus qualis est? Et respondendum est, quod virtus est propria passio in subiecto. Per secundam speciem quæritur, virtus qualis est? Et respondendum est, quod virtus accidentalis est ens appropriatum cum quo subiectum est habituatum. Sic justus de justitia, & virtus visiva de abstractione specierum coloris, & tactus de speciebus caloris frigiditatis & huiusmodi: & sic de potentiis superioribus suo modo, & hoc per regulam B. significatum est, & per primam speciem D. & per secundam. Per omnes species regulæ H. quæritur, virtus quando est? Et respondendum est, quod est tunc quando in suis speciebus substentata & discursa est: Et hoc dimittitur generali artistæ huius artis. Per omnes species regulæ I. quæritur, virtus ubi est? Et est dicendum, quod est in omnibus suis speciebus, & est per totum universum, & in verbis, & in herbis, & in lapidibus, & in omnibus subjectis de ipsa habituatis, & in omnibus actibus per virtutes causatis. Sed virtus maxime consistit in causa prima, quæ cum ipsa convertitur. Per regulam modalem per K. designata quæritur, virtus quomodo est? Et est dicendum, quod est per modum quem habet virtus substantialis habituando se de virtute accidentali, cum qua transit ad habendum actus peregrinos influendo suas similitudines subiectivè, objectivè, refluendo similitudines objectorum, & suam propriam passionem in qua ipsas similitudines imprimit & catherizat, ut sint virtuosæ. Et in isto passu intellectus est valde altus, oneratus & etiam fatigatus, vt per regulam B manifestum est. Per regulam instrumentalitatis quæritur, virtus cum quo est? Et respondendum, quod est cum suis correlativis, & una virtus est cum alia: sicut patet in linea recta constituta de virtute elementativa, vegetativa, sensitiva, imaginativa & intellectiva: in qua linea una virtus attrahit species cum alia, ut sit participiativa cum alia. Et hoc per regulam B. probatum est.

DE VERITATE PER REGVLAS deducta. CAP. VIII.

De veritate per regulas deducta.

QVæritur: vtrum veritas creata convertatur cum sua veritate? Respondendum est, quod non: quod si sic, nimis esset similis veritati Dei, quæ quidem cum sua unitate convertitur. Et vlterius converteretur cum bonitate, magnitudine, duratione,

tione, &c. ratione cuius extenderet se extra tempus & locum, quod est impossibile, & hoc per regulam B. patet. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est veritas? Et respondendum est, quod est ens incorruptibile. Nam si esset corruptibile, implicaretur contradictio, videlicet quod esset & non esset, quæ contradictio est impossibilis. Per secundam speciem quæritur, veritas quid habet in se essentialiter & naturaliter? Et respondendum est, quod habet sua correlativa, sine quibus esse non potest, in quibus & cum quibus omnia sunt verificabilia, & extra suam essentiam nullum ens potest esse verum, ut per primam speciem D. visum est. Amplius per tertiam speciem quæritur, veritas quid habet in alio? Et respondendum est, quod habet habitum cum quo verificat subiectum in quo est. Per primam speciem regulæ D. quæritur, veritas de quo est? Et respondendum est, quod est de seipsa, ut falsitas quæ est suum contrarium, non sit ei præiacens, & ut in sua essentia quiescere posset; & hoc per secundam speciem regulæ C. visum est. Per secundam speciem quæritur, de quibus est? Et est dicendum, quod est de suis correlativis: alioquin non esset fundamentum sui habitus, cum quo transit ad verificandum alia principia. Per tertiam speciem quæritur, veritas existens habitus cuius est? Et respondendum est, quod est sui fundamenti substantialis, in quo substentata est, & hoc per regulam B. patet. Per primam speciem regulæ E. quæritur. veritas quare est? Ad quod respondendum est, ex eo quod ex suis correlativis substantialibus. Per secundam speciem quæritur, veritas quare est? Et respondendum est, ut alia principia per ipsam veritatem sint verificabilia. Per primam speciem regulæ F. quæritur veritas quanta est. Et respondendum est, quod est tanta, quanta alia principia per ipsam veritatem sunt verificata. Per secundam speciem quæritur, veritas quanta est. Ad quod respondendum est, quod est tanta quantum de suo proprio habitu est habituata, cum quo causat actus peregrinos. Et hoc per regulam B patefactum est. Per primam speciem regulæ G. quæritur, veritas qualis est. Et respondendum est, quod veritas propria est proprius habitus subiecti in quo est cum quo verificat alia principia. Amplius per secundam speciem quæritur, veritas qualis est. Est respondendum est, quod est habitus appropriatus, cum quo intellectus verè intelligit & attingit ipsa principia realia, quæ quidē sunt verè intelligibilia, recolibilia & amabilia, & vere sunt, & sic de sensibilib. & imaginabilib. & sic de moralibus: & ad hoc reg. B. testatur. Per omnes species reg. H. quæritur, veritas quando est. Et respondendū est,

quod est tunc quando tempus est in ipsis speciebus substentatum & discursum : cujus ratio est. Nam sine ipsa veritate tempus quidem & species eius vere nequaquam esse possent. Per omnes species regulæ I quæritur, veritas ubi est? Et respondendum est, quod est extra falsitatem, & est per omnes species ipsius I. quæ quidem species absq, veritate minimè esse possent. Vlterius est in omnibus elementatis, vegetatis, sensatis & imaginatis: Et in omnibus quæ per animam sunt objectata, & sic de angelo. In Deo quidem est infinita & æterna veritas per existere & agere: & hoc per regulam B. manifestum est. Per omnes species modeitatis quæritur: veritas quomodo est? & respondēdum est, quod est per illum modum quem habet differentia, concordantia & alia principia : quoniam differentia ponit in creatis, quod veritas sit unum principium, bonitas aliud, magnitudo aliud, & sic de cæteris, & quod in essentia veritas unus sit verificans, alius verificatus, & alius verificare. Et quod vna sit veritas substantialis & alia habitualis: proprietas autem ponit quod veritas substantialis habeat proprium habitum, videlicet veritatem accidentalem, cum qua ponit alia essentia in vero. Et ad hoc est coadjuvativa concordantia, vt veritas multiplicet suas similitudines: & hoc per regulam B. visum est. Per omnes species instrumentalitatis quæritur : veritas cum quo est? Et respondendum est, quod est cum suis correlativis. Et veritas quæ est habitus, est cum suo fundamento quod est veritas substantialis. Et veritas quæ est moralis, est cum bonitate & virtute. Nam cum malitia & vitiis esse non potest, cum sint habitus privativi, cum quibus falsitas est, in qua falsitate nulla similitudo veritatis existere potest: quod si sic : jam esset composita ex cōtrariis, & implicaret contradictionem quod est impossibile.

DE GLORIA PER REGVLAS deducta.

CAP. IX.

Deductio gloriæ per regulas.

PEr regulam B. quæritur: vtrum gloria sit principium generale & reale ? Et respondendum est quod est: quia si non, vniversum esset evacuatum in secunda specie regulæ E. omnia principia essent sine delectatione & quiete; quod est impossibile. Per primam speciem regulæ C. quæritur, gloria quid est? Et respondendum est , quod est essentia vltra quam nulla delectatio esse potest. Per secundam speciem quæritur : gloria quid habet in se coessentialiter & naturaliter ? Et respondendum

dendum est, quod habet sua correlativa, scilicet gloriantem, gloriabilem & gloriari: cum quibus & in quibus omnia sunt gloriabilia atque delectabilia, & hoc per primam speciem D. significatum est. Per tertiam speciem quæritur, gloria quid est in alio: Ad quod respondendum est, quod gloria existens habitus, est instrumentaliter in gloria substantiali: cum qua gloria substantialis ponit alia principia in appetitu delectationis & quietis. Per quartam speciem quæritur, gloria quid habet in alio: Et respondendum est, quod habet in subiecto in quo est, actiones & passiones, & delectando & quietando. Et in isto passu apparet, per quem modum se delectat in agendo forma, & in patiendo materia. Et hoc patet per masculum & fœmellam, & per secundam speciem regulæ C. Per primam speciem regulæ D. quæritur, gloria de quo est: & respondendum est, quod est de seipsa; vt sit principium primitivum, in quo sint delectabilia, alioquin appetitus & delectatio essent extra essentiam gloriæ; quod est impossibile. Et hoc per regulam B. manifestum est. Adhuc per secundam speciem quæritur, gloria de quo est: Et est respondendum, quod est de suis correlativis, alioquin gloria existens habitus non haberet in quo esset substentata. Adhuc per tertiam speciem quæritur, gloria cuius est: Respondendum est, quod gloria existens, habitus est gloriæ existentis substantialiter. Per primam speciem regulæ E. quæritur, gloria quare est: Respondendum est, quod gloria de suis correlativis constituta. Adhuc per secundam speciem quæritur, gloria quare est: Respondendum est, quod gloria existens habitus cum gloria substantiali ponit alia principia in delectatione & quiete. Per primam speciem regulæ F. quæritur, gloria quanta est: Et respondendum est, quod tanta est, quanta est in suo esse, sicut abstractum in suo concreto. Amplius per secundam speciem quæritur, gloria quanta est: Et respondetur, quod est tanta quanta sunt sua correlativa & suus habitus cum quo multiplicat species quietatas, sicut intellectus cum suo habitu ponit species intellectas. Et in isto passu apparet, quomodo vnum principium se adiuvat cum alio ad multiplicandum species. Per primam speciem regulæ G. quæritur, gloria qualis est propriè: Et respondendum est, quod propriè gloria est propria passio subiecti in quo est. Et adhuc per secundam speciē quæritur, gloria qualis est; Ad quod dicendum est, quod gloria appropriata est talis, qualis de ipsa principia sunt habituata & quietata. Per omnes species H. quæritur, gloria quando est: Et respondendum est, quod est tūc quando tempus est discursum per omnes species H. de vno nūc in aliud successivè: sicut glorians qui in vno nunc se delectat in vna specie, & in alio nūc

in alia: & hoc in suo intrinseco gloriabili, in multiplicando gloriari peregrinum, cum quo ponit suum gloriari innatum in practica: & hoc per omnes species H probabile est. Per omnes species regulæ I. quæritur, gloria ubi est. Ad quod respondendum est, quod est in suis correlativis & in scipsa, primitiva enim est: & est in suo habitu ex quo habituata est: & in modo, quod modalis est: & est in instrumentalitate, cum sit instrumentum: & est in bonitate, quod bona est: & in magnitudine, nam magna est: & in omnibus subiectis cum quibus appetitur, & quies est. Et hoc per regulam B. probatum est. Per regulam modalitatis quæritur, gloria quomodo est? Et respondendum est, quod est per illum modum per quem sua correlativa sunt, uno existente in alio: & per quem glorians in suo gloriabili intrinseco bene & magne, &c. ponit alia principia in quiete delectando & dando eis suas similitudines. Et hoc per secundam speciem regulæ C. significatum est. Per regulam instrumentalitatis quæritur, gloria cum quo est. Et respondendū est, quod est cum correlativis & gloria quæ est substantialis, est cum suo habitu cum quo habituat alia principia: est cum bonitate innata, eo quod naturaliter bona est: & in bonitate morali, quomodo bonus se delectat in agendo bonū cū justitia & prudētia, &c.

DE DIFFERENTIA PER REGVLAS DEDUCTA. CAP. X.

De differētia per regulas deducta.

VTrum differentia sit principium generale & reale. Et dicimus quod sic: ut per regulam B. patet: quod si non, mundus non esset de suis partibus naturaliter quæ sunt primitive naturaliter per differentiam, & concordantes per concordantiam: & contrariantes per primitivam contrarietatem: quæ non possent esse sine primitiva differentia, sine qua mundus esset evacuatus primitivis concordantiis & contrarietatibus: & etiam in secunda specie regulæ E. & appetitu naturali & quiete; & omnia quidem vellent esse idem numero, & sic mundus non esset hoc quod est. Concluditur ergo; de quæstione affirmativa est tenenenda. Per primam speciem regulæ C. quæritur: differentia quid est. Respondendum est, quod est causa pluriū entium per actum suum scilicet differre. Et hoc per regulā B. probatum est, & per scalam differentiæ positam in secunda figura sive in tertia de camera B C. usq; ad cameram B.K. in quib. differentia est discursa & diffusa causando plura. Per secundam speciem quæritur, quid habet in se naturaliter & essentialiter. Et respondendum est, quod habet sua correlativa sc. differentē, differentiatum & differentiare, sine quibus non potest esse, cum quibus continet in se omnes suas species differentes inter se. Adhuc per tertiam speciem quæritur, quid habet differentia

rentia in alio? Et dicendum est, quod est ens habens in suo essentiali differentiabili differentias peregrinas, cum quib⁹ causat pluralitatem de ipsa differentia habituatā. Adhuc per quartam speciem quæritur, differentia quid habet in alio? Et dicendum est, quod habet pluralitatem, sic de ipsa habituatam, sicut carbones de caliditate sunt habituati, & hoc per regulam B. monstratum est. Per primam speciem D. quæritur, de quo est differentia primitive: Et est respondendum, quod est de seipsa: quod si non, omnia appeterent esse vnum & idē numero; quod est impossibile. Nam ego non appeto te esse, neq; lapidem, &c. neque è converso. Amplius per secundam speciem quæritur, differētia de quibus est: Et est respondendum, quod est de differente, differentiabili, & differentiare: qui quidem sunt eius consubstantiales, cum quibus facit differre omnia cū suo proprio habitu, quæ sine ipsa non essent per se existentia, neq; haberent fundamentum, neq; possent differre substantia & accidens. Per tertiam speciē quæritur, differentia cu us est: Et dicimus, quod differentia existens habitus est differentiæ substantialis; & omnia per regulā B. sunt probabilia. Per primam speciem regulæ E. quæritur, differentia quare est formaliter: Et respondendum, quod ex eo quia est de suis coessentialibus relativis. Adhuc per secundam speciē quæritur, differentia quare est finaliter: Et est respondendum, vt sint plura quæ sine ipsa esse non possunt. Et privato mundo differentia prædicta, ipse quidem esset evacuatus & annullatus, eo quia non esset neque finem haberet. Per primam speciem F. quæritur, differentia quanta est: Et est dicendum, quod sunt duæ differentiæ generalissimæ: quarū vna substantialis est causans differentias substantiales differentes substātialiter, eo quod differentia se diffundit in ipsis ratione mixtionis. Est & alia differētia habitualis, cum qua differentia substantialis facit differre principia ad invicem. Adhuc per secundam speciem quanta est differentia: Ad quod est dicendum, quod est tanta quantū quantitas se extendit in suis correlativis: sicut enim differētia habituat quantitatem continendo in suo genere, sic quantitas mensurat differentiam, continendo ipsam in suo genere. Et hoc per regulā B. videri potest. Per primam speciē regulæ G. quæritur, differentia qualis est: & respondendū est, quod differentia propria est pars mundi sine qua esse non potest. Amplius per secundā speciem quæritur, differentia qualis est appropriatè: Et dicimus, quod est passio mundi appropriata cum qua differentia substantialis habituat alia principia, quæ non sunt de suo genere, & per regulam B. manifestum est. Per omnes species regulæ H. quæritur, differentia quando est: & est dicendū, quod

differentia fuit tunc, quando mundus fuit creatus & inceptus, eo quod primitiva est. Nam sicut mundus fuit creatus cũ partibus suis, scilic. tempore & loco & motu, &c. Sic fuit cum sua differentia creatus, vt jam dictum est. Vlterius differẽtia nunc est, & erit in alio, nunc & in æterno, sine quibus ipsa esse nõ potest. Et hæc sufficiãt de differentia quantum ad tempus; quod per regulã B. patet, & per omnes species regulæ H. Per omnes species regulæ I. quæritur, differentia vbi est? & est dicendum, quod in omnibus istis speciebus, & hoc clarum est per se. Vlterius differentia est in loco, eo quod differentia sine ipso non posset esse propria passio mũdi. Per regulam modalitatis quæritur, differentia quomodo est? & respondendum est, quod est per illum modum, quem habet in suis correlativis, & etiam per illum modum, quem habet in habituando de se ipsa alia principia. Nam sicut homo habet modum scribendi movendo manum, & cum manu movendo pennam, & cum penna movendo incaustum, & cum motu incausti movendo & figurando literas. Sic differentia habet modum per modum, differentiando vnum ab alio substantialiter. Et hoc per omnes species regularum demonstrabile est. Per regulam instrumentalitatis quæritur, differentia cum quo est: & est respondendum, quod est cum suis relativis cum suo habitu, cum quo habituat alia principia diversificando, & etiam cum bonitate, magnitudine, &c. & cum motu, quantitate & qualitate, &c. & sine istis principiis differentia esse non potest, & cum ipsa differentia principia sunt hoc quod sunt: quoniam privata differentia principia quidem non essent hoc quod sunt.

DE CONCORDANTIA PER REGVLAS deducta. CAP. XI.

Deductio concordãtia per regulas.

PER regulam B. quæritur: vtrum concordantia sit substantialis? Et respondendum est quod sic: vt substantia ex partibus suis substantialibus esse possit tota composita, ipsa existente vna sub ratione vnitatis, & existente multiplici sub ratione pluralitatis, & hoc ratione concordantiæ substantialis. Nam si concordantia non esset substantialis sive substantia, tota quidem essentia formæ, & tota essentia materiæ nõ essent concordantes ad constituendum tertium substantiale, & sic ipsum tertium substantiale esset evacuatio totius mixtionis & compositionis, quod est impossibile. Concluditur ergo quod concordantia est pars substantialis in subiecto in quo est, & hoc per regulam B. patet. Per primam speciem regulæ C. queritur, concordantia quid est: Et respondendum est, quod est illa es-

la essentia cui propriè competit concordare, & extra quam essentiam nullum est concordatum sive concordabile. Adhuc per secundam speciem quæritur, quid habet essentialiter & naturaliter in se: Et est dicendum, quod habet sua correlativa, scilicet concordantem, concordatum & concordare. Adhuc per tertiam speciem quæritur, quid est in alio: Et respondendum est, quod est in contrarietate concordans: sicut ignis in aqua calefaciens, cum sit suum contrarium; & est in differentia distincta: & est in suis correlativis simpliciter sustentata: & etiam in contrarietate: & in regula D. materialiter, & in regula E. formaliter: & in regula F. quantitativè; & in regula G. qualitativè: & in regula H. temporaliter: & in regula I. localiter: & in regula K. modaliter & instrumentaliter. Et per quartam speciē quæritur, quid habet in alio: Et respondendum est, quod habet in suis correlativis existentiam, & agentiam & naturam, & in regula D. materialiter, & sic de aliis suo modo, vt supra dictum est in tertia specie, & hoc per regulam B. demonstrabile est. Per primam speciem regulæ D. quæritur, concordantia de quo est: Et respondendum est, quod est de seipsa, eo quod primitiva est, alioquin esset de aliquo ente sibi præiacente, quod non esset de suo genere & natura, quod est impossibile. Amplius per secundam speciem quæritur, concordantia de quibus est: Et est dicendum, quod est de suis correlativis, vt ex ipsis substantialiter existere possit. Et per tertiam speciem quæritur, concordantia cuius est: & est respondendum, quod concordantia existens habitus est concordantiæ substantialis, sicut cappa cappati, & huiusmodi; & hoc per regulam B. demonstrabile est. Per primam speciē regulæ E. quæritur, concordantia quare est formaliter: & est dicendū, quod est per sua correlativa: & in isto passu enucleatur, quod substantia est propter quid substantialiter. Item quæritur, quare est concordantia: & dicendum est, quod concordantia quæ est habitus, est eo quod concordantia substātialis habituat se de habitu ipso, sicut cappatus de cappa: & in isto passu cognoscit intellectus propter quid, quid est, & quod quid est & de hoc scientiā facit. Amplius per secundā speciē quæritur, concordantia quare est finaliter: & respondendū est, vt alia principia in ipsa concordantia quiescere possent, & hoc per regulam B. ostensum est. Per primam speciem regulæ F. quæritur, concordantia quanta est: & est dicendum, quod est quanta duobus modis. Primo modo est tanta quanta est sua substantia. Secundo autem modo est tanta quantus est suus habitus: sicut cappatus, qui est tantus quanta sua substantia est. Iterum est tantus quantus cappatus est. Vlterius per secundā speciē quæritur, quanta est discretè: & respō-

dendum est, quod est tanta quanta sunt sua correlativa, & hoc per regulam B. manifestum est. Per primam speciem regulæ G. quæritur, concordantia qualis est: & dicendum est, quod est talis qualis est propria passio subiecti in quo est. Et in isto passu cognoscit intellectus magnum & necessarium ligamen existēs inter subiectum & prædicatum. Amplius per secundam speciē quæritur, qualis est appropriatè: Et est dicendum, quod est talis qualis est per suam bonitatem, magnitudinem, &c. Et hoc per se clarum & manifestum est. Per omnes species regulæ H. quæritur, concordātia quando est: & est respondendum, quod est tunc, quando discursa est per omnes species regulæ H. & sic concordantia est in ipso tempore: sicut tempus est in ipsa concordantia substentatum & discursum cōcordando. Et hoc per se patet artistæ huius artis bene intuenti. Per omnes species regulæ I. quæritur, concordantia vbi est: Et respondendum est, quod est in omnibus speciebus I. & est ibi vbi diffinibilis est, & est in suis correlativis: & est ibi vbi contradicit contrarietati: & est ibi vbi suum actum habet. Adhuc est ibi, vbi primitiva est, & est ibi vbi constituta est. Amplius est ibi, vbi est subiectiva modalis & instrumentalis. Per regulam modalitatis quæritur, cōcordantia per quem modum est: & est dicendum, quod est per illum modum per quem discursa est in subiectis, in quibus est, videlicet in omnibus speciebus: sicut cristallus positus supra subiectum viride, recipit inde colorem viridem: & supra rubeum, colorem rubeum: sicut concordantia posita in bonitate recipit vnum modum, & in magnitudine alium modum, &c. Et similiter dici potest de speciebus regularum; & hoc per se planum est. Per regulam instrumentalitatis quæritur: concordantia cum quo est: Et respondendum est, quod est cum suis correlativis ex quibus est, & est cum omnibus speciebus regularum: & est cum bonitate bona, & cum magnitudine magna, &c. Et hoc ostensibile est. Dictum est de concordantia, & secūdum hoc quod de ipsa dictum est, homo cum concordantia contradicere potest contrarietati, quæ vitium est: & hæc regula est valde generalis & moralis contra peccata,

DE CONTRARIETATE PER REGVLAS deducta. CAP. XII.

Deductio contrarietatis per regulas.

QVæritur per regulam B. Vtrum contrarietas sit principium substantiale? Et respondendum est quod non: sed potius accidentale, vt in principio capituli concordantiæ dictum est: nam si esset substantiale, impediret concordantiam, quod non esset prima in coniunctione formæ & materiæ ipsius substantiæ

stantiæ; & in secunda specie E. nullum principium quiescere posset, quod est impossibile, vt per secundam speciem regulæ B. patet. Per primam speciem regulæ C. quæritur, contrarietas quid est: Ad quod respondendum est, quod est illa essentia: extra quam nullum ens contrariare potest. Per secundam speciē quæritur, contrarietas quid habet in se essentiale: & respondēdum est, quod habet sua correlativa accidentalia, scilicet contrariantem, contrariare & contrariabile, sine quibus esse non potest: sicut habitus, qui diversimodè cōsistit in suis subiectis. Per tertiam speciem quæritur, contrarietas quid est in alio: & est dicendum, quod est in concordantia contrarians, impediēdo ei concordare cum contrariare: sicut concordantia in contrarietate est concordans impediendo contrarietati suum cōtrariare. Per quartam speciem quæritur, quid habet in alio: & est respondendum, quod habet naturā corruptionis, sicut concordantia habet naturam generationis. Et hoc per regulam B. patet. Per primam speciem regulæ D. quæritur, contrarietas de quo est: & est dicendum, quod est de se ipsa: eo quod primitiva est: nisi enim primitiva esset, esset quidem derivativa de concordantia sibi præiacente, quod est impossibile. Per secundam speciem quæritur, contrarietas de quibus est: & est respondendum, quod est de obiectione & obviatione qualitatum: sicut sunt caliditas, frigiditas, siccitas, & humiditas, levitas & ponderositas, luciditas & tenebrositas, sanitas & infirmitas, mors & vita, justitia & iniuria, affirmatio & negatio, generatio & corruptio, & huiusmodi. Per tertiam speciem quæritur, cuius est contrarietas: & est respondendum, quod est subiecti in quo est. Et hoc per regulam B. manifestum est. Per primam speciem regulæ E. quæritur, contrarietas quare est: & dicendum est, quod ex eo quod subiectum de ipsa habituatū est, sicut caliditas est, quod subiectum calidum est, & sic de ipsa habituatum est, & surditas est, quod homo aliquis surdus est, & iniuria est, quod iniuriosus aliquis est, & huiusmodi. Per primam speciem regulæ F. quæritur, contrarietas quanta est: & dicimus, quod est tāta, quantum subiectum de ipsa habituatum est. Amplius per secundam speciem quæritur, contrarietas quanta est: & est dicendum, quod est tanta, quanta subiecta ex ipsa hobituata sunt discretivè: sicut igniens, ignitum & ignire sunt de ipsa habituata: & hoc per regulam B. videndum est. Per primam speciē regulæ G. quæritur, cōtrarietas qualis est: Et respondendum est, quod est propria passio subiecti: sicut contrarietas mundi quæ innata est. Per secundam speciem quæritur, contrarietas qualis est appropriatè: Dicendum est, quod est appropriata passio in subiecto in quo est: sicut peccator qui de peccato se habituat

contra virtutem:& ſic ſurditas,& triſticia & hujuſmodi: & hoc per regulam B. manifeſtum eſt. Per omnes ſpecies regulæ H. quæritur: contrarietas quando eſt? & eſt dicendum, quod eſt tunc,quando ſubjectum de ipſa habituatum eſt : Amplius eſt tunc,quando ejus ſubjectum eſt practicum modaliter&inſtrumentaliter,& hoc per ſe viſum eſt. Per omnes ſpecies regulæ I, quæritur,contrarietas vbi eſt?& eſt dicendum, quod eſt in ſpeciebus vbi habet actum ſuum , ſicut in elementato in generatione & corruptione,& eſt inter velle & nolle, & eſt inter bonũ & malũ,& eſt in omnibus habitibus privatis,&hoc per ſe patet. Per regulam modalem quæritur : contrarietas quomodo eſt? Et eſt reſpondendum,quod contrarietas habet modum imponendo vnum contrarium in alio, vt de ſubjecto in quo eſt , expellat concordantiam,& habeat modum privativum privando concordare cum contrariare, & habet modum impediendi in fine,& habet modum multiplicandi perſeverãdo,& hujuſmodi, & hoc per ſe eſt probabile. Per regulam inſtrumentalitatis quæritur: contrarietas cum quo eſt?Et eſt dicendum quod eſt cum contrarietatibus mixtis in ſubjecto in quo ſunt,& eſt cum habitibus privativis. Nam ſicut concordantia eſt cauſa eſſendi cum ſuis correlativis ſubſtantialibus , ſic contrarietas eſt cauſa non eſſendi cum ſuis correlativis accidentalibus : & ſicut concordantia cum generatione producit eſſe ; ſic & contrarietas cum deviatione finis cauſat non eſſe & hujuſmodi.

DE PRINCIPIO PER REGVLAS DEDVCTO.

CAPVT XIII.

Deductio principii per regulas

PEr regulam B. quæritur : vtrum ſit principale ſubſtantiale? & reſpondendum eſt,quod ſic: quod ſi non, ſubſtantia non eſſet de genere principii . ſed eſſet accidens primitivum , & ſic ſubſtantia non eſſet per ſe exiſtens: ſed per accidens , quod eſt cõtra ſpecies regulę D.& E. & regulam B. ergo,&c. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur : quid eſt principium ? & eſt dicẽdum quod eſt ens , extra quod nullum ens poteſt principiare. Per ſecundam ſpeciem quæritur: quid habet eſſentialiter in ſe? Et eſt reſpondendum,quod habet ſua correlativa ſubſtantialia, in quibus omnia principia peregrina ſunt principialia. Adhuc per tertiam ſpeciem quæritur:quid eſt in alio ? Et reſpõdendũ eſt,quod principium quod eſt agẽs eſt in principiabili agens, & principiabile eſt in principiante patiens,& ambo ſunt conjũcta in principiare. Et principium quod eſt habitus, eſt in principio ſubſtãtiali habituato de ipſo,& in principiabili eſt motus. Item per

per quartam speciem quæritur: quid habet in alio: Et respondendum est, quod principium existens formaliter habet actionem in materia, & materia ab ipso passionem, & ab agente mobilitatem, & in fine quietem, & hoc per regulam B. manifestum est. Per primam speciem regulæ D. quęritur: principium de quo est: Et est dicendum, quod est de seipso, vt posset esse primitivum, aliàs ipsum non esset generale principium. Per secundam speciem quæritur de quibus est: & est dicēdum, quod est de efficiente forma, materia, & fine. Principium vero accidentale, est de similitudine substantialiter, & invicem cōponunt principium corporale per quantitatem, quantum: & per qualitatē, quale, & hujusmodi. Amplius per tertiam speciem quæritur: cujus est: Respondendum est, quod principium existens habitus est principii existentis substantialiter, sicut cappa cappati. Et omnia ista sunt necessaria, vt per regulam B. videndum est. Per primam speciem regulæ E. quęritur: principium quare est: & est dicendum quod dupliciter. Primo modo: ex eo est quod de principiante, principiabili & principiare constitutum est. Secundo modo: est principium accidētale, quod de ipso principium substantiale habituatum est. Et in isto passu facit intellectus scientiam, & etiam cognoscit demonstrationes propter quid, & quod: à quo oriuntur. Adhuc per secundam speciem quæritur: quare est finaliter: Et dicendum est, vt alia principia sint subalternata sub ipso quod est generalissimū, & hoc de se planum est Per primam speciem regulæ F. quęritur: principiū quantum est? Et est respondendum, quod est tantum, quanta est sua essentia, vt per medium extremitatum manifestum est. Adhuc per secundam speciem quęritur: quantum est: & respōdendum est, quod est tantum quanta sunt sua correlativa, per differentiam differentia, & per concordantiam concordantia, & sunt idem per essentiam, & hoc per regulam B probatū est: & de hoc experientiam habemus de homine, in quo elementativa est vnum principium, vegetativa aliud, sensitiva aliud, imaginativa aliud, & ratiocinativa aliud, & omnes quinq; sub quinario numero sunt vnus homo. Per primam speciem regulęG. quęritur: principium quale est: & est dicendum, quod principium proprium est generalissimum, quod investigamus: appropriatum autem est principium peregrinum acquisitum & subalternatum, vt per secundam speciem regulæ G. significatum est. Per omnes species regulæ H. quæritur principium: quando est; & respondendum est, quod est tunc quando fuerūt sua correlativa, cum quibus generalissimum est: & fuit tunc quando principia subalternata fuerunt: sicut quātitas, qualitas, &c. prædicamenta: & etiam est tunc, quando cursus est sub quo sunt

movens,

movens, mobile & movere habituata: & sunt transeuntes de vno nunc in aliud successivè per vnum locum: & de vno nūc in aliud nunc, per alium locum generando motum cum cursu cōversum: & hoc planum est per omnes species regulæ H. Per omnes species regulæ I. quæritur, vbi est principium? Et respondendum est, quod est in suis correlativis ex eo quia in ipsis est; & est in omnibus principiis subalternatis: sicut causa est in effectu suo: & est in motu, eo quod de ipso habituatum est, & est in situ quod in ipso assituatum est: & hoc modaliter & instrumentaliter: & hoc per regulam B. probabile est. Per regulam modalitatis quæritur, principium quomodo est: & respondendum est, quod est principium causale per modum correlativorum, ex quibus est: & principium habituale est per modnm quem habet principium causale, in habituādo alia principia peregrina, cum quo habitu proprio, vt sint principia, multiplicando in ipsis suas similitudines; & hoc per se visum est. Per omnes species regulæ instrumentalitatis quæritur, principium cum quo est, & respōdendum est; quod est cum suis correlativis, ex quibus est: & est cum sua natura, sine qua esse non potest: & principia quæ sunt generalia, sunt cū principio generalissimo substantiali, in quo sunt assituata: & per secundam speciem regulæ C. manifestum est.

DE MEDIO PER REGVLAS DEDVCTO.

CAPVT XIV.

De medio per regulas deducto.

VTrum in substantia mundi sit dare vnum medium generalissimum? Et respondendum est, quod sic: alioquin non essent media subalternata: & sic mundus esset evacuatus de medio continuativo, mensurativo, & conjunctivo: nec concordantia haberet esse: neque principium haberet subjectum quod transiret ad finem in quo quiesceret: & sic non esset motus: & multa alia inconvenientia sequerentur, quod est impossibile, vt per regulam B. patet. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est medium? Et est dicendum, quod est subjectum in quo principium & finis ad invicem sibi obviant, & se invicem conjungunt, vt principium in fine quiescere possit: & medium generalissimum est causa omnium mediorum corporalium. Per secundam speciem quæritur, medium quid habet in se essentialiter? & est dicendum, quod habet sua correlativa scil. conjūgere, & extremitatem cum extremitate applicare & continuare, vt in angulo F. in secunda figura significatum est. Per tertiam speciem quæritur, medium quid est in alio? Et respondendum est, quod est conjunctio in for-

in forma & materia, vt in igne ignire, & est in calore calefacere, & in planta vegetare, & in sensu sentire, & in imaginativa imaginari, & ratiocinativa ratiocinari, & in motu movere, & in generatione generare, & hujusmodi. Per quartam speciem quęritur, quid habet in alio? Et respondendum est, quod habet habitum ex quo est habituatum: & cum quo actus secundarios causat, qui non sunt de suo genere; & hæc omnia per regulam C. manifesta sunt. Per primam speciem regulę D. quęritur, medium de quo est primitivè? & respondendum est, quod de seipso est, vt sit principium generale per se. Per secundam speciem quæritur, de quibus est? Et respondendum est, quod est de essentia formæ & materiæ in qua est. & est de motu & hujusmodi. Amplius per tertiam speciem quæritur, medium cujus est? Et respondendum est, quod est totius subjecti in quo est? & hoc per se patet & per regulam B. probatum est. Per primam speciem regulæ E. quæritur, medium quare est formaliter? Ad quod dicimus, quod de suis correlativis constitutum, vt per secundam speciem regulæ C. manifestum est. Adhuc per secundam speciem quæritur, medium quare est finaliter? Et dicimus vt subjecta plena & continua sint, & vt prædicamenta possint habere actus secundarios, sicut substantia substentare, & quantitas quantificare: & sic agens agere: & movens movere; & sic de cæteris suo modo, sicut lineans lineare, &c. sine quibus actibus potentiæ non possent esse in quiete, & hoc per se & per regulam B. clarum est. Per primam speciem regulæ F. quæritur, quantum est medium? Et est dicendum quod est tantũ quantum continuativum est in subjecto in quo est: sicut conjungere in conjunctione; & generare in generatione: & currere in cursu: & componere in compositione: in tertio modo sicut homo qui est tertium medium constitutum ex anima & corpore, & hujusmodi. Per secundam vero speciem quæritur, medium quantum est? Et respondendum est, quod est tantum quanta est pars totius medii: sicut in elementato, ignire, aerificare, aquæificare & terræificare: ex quibus est vnum commune elementare: & sic de aliis suo modo, & hoc clarum est. Per primã speciem regulę G. quęritur, medium quale est? Respondendũ est, quod est tale qualis est propria passio subjecti in quo est: sicut in igne, ignire: & in cursu currere, & hujusmodi. Amplius per secundam speciem quæritur, medium quale est? Et respõdendum est, quod est clavus cõjungens duos postes in mediũ appropriatum; & similiter calefacere in aqua calida, & hujusmodi: & hoc per se patet. Per omnes species rigulæ H. quęritur, mediũ quãdo est? Et respõdendũ est est, quod tũc est, quãdo sua sub-

subjecta sunt, sicut conjungere, mensurare, continuare & moderare & artificiare: & hoc per regulam B. visum est. Per omnes species regulæ I. quæritur, medium vbi est? Et respondendum est, quod est in omnibus subjectis, in quibus est: sicut homo qui est in anima & corpore: vt ignire in igne: & movere in motu: & modare in modo: & instrumentare in instrumento, & hujusmodi: hoc quidem manifestum est bene intuenti istam artem. Per regulam modalitatis quæritur, medium quomodo est? Et respondendum est, quod est per modum quem forma habet in agendo: & materia in patiendo: & ignis in calefaciendo: & planta in vegetando: & sensus in sentiendo: & imaginatio in imaginando: & ratiocinativa in ratiocinando. Et ista media modalia sunt partes, cum quibus agens habet modum modaliter & medialiter, sive moraliter: Et hoc per se visum est. Per omnes species instrumentalitatis quæritur, medium cum quo est? Et respondendũ est: quod est cum suis correlativis: & est cum extremitatibus, in quarum medio existit: & generare cum generante & generabili: & bonificare cum bonificante & bonificabili, & hujusmodi: Et currere cum currente & curribili. Et hoc per se & per regulam B. clarum est.

DE FINE PER REGVLAS DEDVCTO.

CAPVT XV.

De fine per regulas deducto.

QVæritur per regulam B. vtrum sit finis vltimus? Et respondendum est quod sic: alioquin medium esset determinatum à parte principii, & non à parte finis. Et sic esset motus & processus à parte post infinitum & nunquam principium attingeret finem atque quietem: quod est impossibile, & contra primam speciem regulæ D. & secundam E. Per primam speciem regulæ C. quæritur, finis quid est? Et respondendum est, quod est principium extra quod nulla quies est. Adhuc per secundam speciem quæritur, quid habet essentialiter in se? Et respondẽdum est, quod habet sua correlativa, scilicet quietantem, quietatum & quietare, in quibus omnia alia principia quiescunt. Per tertiam speciem quæritur, quid est in alio? Et respondendum est, quod est in bonitate bonus, in magnitudine magnus, in differentia differens ab omnibus aliis principiis: & in concordantia concordans cum omnibus aliis principiis, excepta contrarietate. Per quartam speciem quæritur, quid habet in alio? Et respondendum est, quod habet in bonitate habituum bonum, & etiam assituationem aliorum principiorũ, & in differentia habet actum differentem ab omnibus actibus aliorum principiorum, & hoc per se patet per regulam B. Per primam speciem

ſpeciem regulæ D. quæritur, finis de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſo: quod ſi non, principium non haberet in quo quieſcere poſſet: & natura ſua eſſet evacuata à motu & appetitu, quod eſt impoſſibile. Adhuc per ſecundam ſpeciē quæritur, finis de quo eſt. Et dicendum eſt, quod eſt de ſuis correlatiuis, ut in ſecunda ſpecie regulæ C. dictum eſt. Amplius per tertiam ſpeciem quæritur, finis cujus eſt. Et reſpondendum eſt, quod finis creatus eſt finis increati, & etiam eſt ſubjecti in quo eſt; ut ex ipſo ſit habituatus; ut cappatus qui habitatus eſt de cappa: & hoc regula B. manifeſtat & declarat. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, finis quare eſt. Et reſpondendum eſt, quod eſt ex eo quod ex ſuis correlativis conſtitutus eſt. Et iſta reſponſio eſt propter quid. Sed ſecundum quod, eſt dicendum quod eſt ex eo; quod ſuum ſubjectum habituatū eſt de ſeipſa, ſicut eſt cappatus qui de cappa habituatus eſt. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod demonſtratio propter quid, eſt potior demonſtratione quod. Per ſecundam ſpeciem quæritur, finis quare eſt. Et reſpondendum eſt, ut omnia alia principia in ipſo fine quieſcere poſſint. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, finis quantus eſt. Et reſpondendum eſt, quod eſt tantus quātum ſuum ſubjectum de ipſo habituatum eſt. Amplius per ſecundam ſpeciem quæritur, finis quantus eſt. Et reſpondendum eſt, quod eſt tātus quanta ſunt ſua correlativa de quantitate habituata: hoc tamen de fine creato dicimus; non autem de increato, cū ſit infinitus, ratione cujus ſua correlativa quātitatem habere non poſſunt. Adhuc eſt finis privationis, à quo oriuntur omnes habitus privativi: Sicut ſunt ſurditas, malicia & injuria, & hujuſmodi. Item eſt alius finis terminationis, cum quo finis ultimus eſt differens ab omnibus alijs principijs: ſicut à bonitate, magnitudine creatis, & ſic de alijs principijs ſuo modo: alioquin omnia principia eſſent idem numero, & mundus eſſet evacuatus de fine terminationis, & per conſequens de natura motus & appetitus, quod eſt impoſſibile; Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur finis qualis eſt. Et reſpondendum eſt; quod eſt talis qualis per propriam paſſionem ſubjecti poteſt eſſe. Sicut voluntas quæ eſt talis, qualis per amabilitatem poteſt eſſe; quæ eſt propria paſſio ipſius voluntatis & poſſibilitatis, poteſtatis & hujuſmodi. Per ſecundam ſpeciem quæritur, finis qualis eſt appropriatè. Et reſpōdendum eſt, quod eſt talis qualis poteſt eſſe per appropriatam paſſionem, ſicut voluntas eſt qualis appropriatæ per odibilitatem; & intellectus per ignorātiam, & ſimiliter poteſtas eſt qualis per impoſſibilitatem: cum impoſſibilitas non exeat à natura ipſius poteſtatis; & ſic de alijs ſuo modo. Et ſicut ſurditas homini, & injuſticia, & injuria,

& hujusmodi. Et hoc per regulam B. manifestum est. Per omnes species regulæ H. quæritur, finis quando est? Et respondendum est, quod est tunc quando est in omnibus speciebus suarum regularum, in quibus absq; tempore nequaquam esse potest: sicut ipsum tempus non potest esse sine ipso fine. Et hoc regula B. significat intellectui bene intelligenti. Per omnes species regulæ I. quæritur, finis vbi est? Et respondendum est, quod est in omnibus speciebus: sicut in sua primitivitate & suis correlativis: & est habitus perversus in privatione & in injuria: & est habitus rectus in termino & justitia: & hoc patet subtiliter investiganti. Per omnes species modalitatis quæritur, finis quomodo est? Et respondendum est, quod est per modum differentiæ quæ ponit, quod sua correlativa sint differentia ab omnibus alijs principijs & relativis illorum. Et est per modum concordãtiæ quæ concordat finem cum omnibus alijs principijs, excepta tamen contrarietate. Iterum est per modum medij, eo quia mediat ipsum finem per omnia alia principia: & est per modum appetitus, qui appetit in ipso fine quiescere, & sic de cæteris suo modo. Per omnes species instrumentalitatis quæritur: finis cum quo est? Et respondendum est, quod est cum suis correlativis, & cum omnibus speciebus suarum regularum, sine quibus esse non potest, & est cum bonitate bonus: sicut cappatus est bonus cum bona cappa. Et cum appetitu est appetibilis & hujusmodi.

DE MAIORITATE PER REGVLAS deducta. CAP. XVI.

De maioritate per regulas deducta.

QVæritur: vtrum majoritas sit principium primitivum quo ad suum genus? Et respondendum est, quod sic, per primã regulam B. quod si non, esset per accidens & non per se: & sic substantia existens primitiva & major accidente, non esset per se existens, sed per accidens, quod est impossibile. Per primam speciem regulæ C. quæritur, majoritas quid est? Et respondendum est, quod est ens per se existens extra quod impossibile est majorificare. Per secundam speciem quæritur, majoritas quid habet in se essentialiter & naturaliter? Et respondendum est, quod habet sua correlativa, ex quibus est. Per tertiam speciem quæritur, quid est in alio? Et respondendum est, quod est habitus sub quo majoritates subalternatæ sunt assituatæ: Sicut majoritas bonitatis substantialis & accidentalis. Iterum est ens distinctum ab omnibus alijs principijs in subjecto in quo est, sine qua distinctione omnia principia essent idem numero & extra æqualitatem & minoritatem & relationem, quod

est

est impossibile: cum mundus non possit esse evacuatus supradictis. Per quartam speciem quæritur, majoritas quid habet in alio? Et respondēdum est, quod habet suum actum scil. majorificare cum quo oritur generare, crescere, movere & hujusmodi. Per primam speciem regulæ D. quæritur, majoritas de quo est? Et respondendum est, quod est de seipsa, quia si non, aut esset de æqualitate aut minoritate; quod de genere relationis est. Per secundam speciem quæritur, de quibus est? Respondendū est, quod est de suis correlativis, scil. de majorificante, majorificabili & majorificare: in quibus sua essentia est substentata & fundata. Per tertiam vero speciem quæritur, cujus est? Respondendū est, quod est subjecti in quo est, eo quod ex ipsa habituatum est. Et omnia ista sunt clara & manifesta. Per primā speciē regulæ E. quæritur, majoritas quare est? Et dicendum est, quod est ex eo quia in ea sunt sua concreta relata naturaliter & essentialiter. Amplius per secundam speciem quæritur, majoritas quare est? Et respondendum est, vt alia principia sint subalternata de suo genere & cum ipso sint quietata. Per primam speciē regulæ F. quæritur, majoritas quanta est? Et dicendum est, quod est tanta, quanta est continentia in subjecto in quo est. Adhuc per secundam speciem quæritur, quanta est? Et dicendum est, quod est tanta quantæ sunt majoritates subalternæ subsistentes ei; & hoc per regulam B. significabile est. Per primam speciē regulæ G. quæritur, majoritas qualis est? Respondendū est, quod est talis qualis potest esse per propriam passionem existentem in subjecto in quo est. Iterum per secundam speciem ejusdem regulæ quæritur, qualis est? & est dicendum, quod est talis qualis potest esse per appropriatam existentiam in subjecto in quo est: sicut aliquis homo est major in quantitate, & albior intense per albedinem, & magis justus per justitiam quàm alter homo. Per omnes species regulæ H. quæritur, majoritas quando est? Et respondendum est, quod est tunc quando est: & realiter in omnibus suis speciebus suarum regularum, in quib: est assituata, & hoc bene intuenti visum est. Per omnes species regulæ I. quæritur, majoritas ubi est? Et est dicendum, quod est in majori subjecto, habitu, loco & hujusmodi, & hoc per omnes species regulæ I. clarum est. Per regulam modalitatis quæritur, majoritas quomodo est? Et respondendum est, quod est ꝑ modū differētiæ quæ causat sua correlativa quod sint majora differendo. itē est ꝑ modū cōcordātiæ, quæ causat quod sint majora cōcordādo. Et ē ꝑ modum reg. G. ratione majorū apꝓpriationum & hujusmodi: istis tamē majoritatibus existentib. sub majoritate, quæ est genus ad istas majoritates supradictas: sicut particulares albedines sunt sub vniversali albedine, &

hoc per se patet. Per omnes species instrumentalitatis quæritur, majoritas cum quo est. Et dicendum est, quod est cum suis correlativis & cum suo majori habitu, cum quo sunt habituatæ majoritates subalternatæ, sive majores actus in quibus relucēt suæ similitudines.

DE AEQVALITATE PER regulas deducta.

CAP. XVII.

De æqualitate per regulas deducta.

QVæritur, utrum sit dare aliquam æqualitatem quæ sit principium generalissimum. Et respondendum est, quod sic: ut patet per æqualitates subalternatas & individuatas plantarum, quæ idem sunt specie: & similiter est manifestum in fructibus qui sunt æqualiter individuati, & hoc per regulam B. visum est. Per primam speciem regulæ C. quæritur: æqualitas quid est. Et dicendum est, quod est ens cui propriè competit coæquare. Amplius per secundam speciem quæritur, quid habet in se essentialiter. Et respondendum est, quod sua correlativa ex quibus constituta, videlicet ex coæquante, coæquabili & coæquare. Adhuc per tertiam quæritur, quid est in alio. Et est dicendum, quod est activa & passiva. quod æqualiter est constituta ex forma & materia. Item per quartam speciem quæritur, quid habet in alio. Et est dicendum, quod habet suos habitus, cum quibus individua sunt æqualiter habituata: sicut in pomario poma sunt æqualiter ejusdem speciei: & sic de elementalibus, sensibilibus, & imaginalibus, & rationalibus, & mechanicis, & artibus liberalibus, & etiam de moralibus. Per primam speciem regulæ D. quæritur, æqualitas de quo est. Et respondendum est, quod est de seipsa: alioquin æqualitates subalternatæ non haberent genus, sine quo esse non possunt. Amplius per secundam speciem quæritur, æqualitas de quibus est? Et est dicendum, quod est de suis correlativis essentialibus, sine quibus minime potest esse quod est: & ipsis deficientibus deficerent æqualitates peregrinæ. Adhuc per tertiam speciem quæritur, æqualitas cujus est? & dicendum est, quod æqualitas actuum, est æqualitatum potentiarum: sicut æqualitas intelligendi, recolendi, volendi est æqualitatis, intellectus, memoriæ & voluntatis: & sic de sensibilibus, & hoc per se patet. Per primam speciem regulæ E quæritur: æqualitas quare est? Et respondendum est, quod est ex eo quod est ex suis æqualib. relativis substantialibus & veris & necessarijs, cum quibus demonstratio propter quid est: & etiam demonstratio per æquiparētiam. Iterum per secundam speciē quæritur: æqualitas quare est? Et est respondendū, quod est in anima, ut Deus ab ipsa æqualiter sit intel-

intellectus, recolitus & amatus: & in sensibilibus est, ut æqualiter objecta sint sensibilia & hujusmodi per primam speciem regulæ F. quæritur, æqualitas quanta est? Et dicendum est, quod æqualitas continua est tanta, quanta est substentata in suis subjectis. Adhuc per secundam speciem quæritur, quanta est? Et respondendum est, quod est tanta quanta est in suis correlativis & impari numero peregrino: & hoc per se clarum est. Per primam speciem regulæ G. quæritur: æqualitas qualis est propriè? Et dicendum est, quod est talis qualis potest esse per propriam passionem subjecti in quo est. Sicut æqualitas substātiæ, formæ & materiæ. Et sicut sunt æqualitates innatæ entium sensualiũ. Item per secundam speciem quæritur: qualis est appropriatè? & est dicendum, quod est talis, qualis potest esse per appropriatas passiones subjectorum peregrinorum in quibus est: sicut duo logici in logica, & duo judices in justicia, & duo cappati in cappis, & hujusmodi. Per omnes species regulæ H. quæritur: æqualitas quando est? Et respondendum est, quod est tunc quando vere est in speciebus H. sicut in suis concretis, & c. & sicut in cursu qui æqualiter consistit inter currentem & curribile: & tempus præsens inter præteritum & futurum, & sic de alijs suo modo. Per omnes species regulæ I. quæritur, æqualitas ubi est? Et respondedum est, quod est in semetipsa: eo quod in suis correlativis est: & in subjecto in quo est æqualiter deducta per actionem & passionem: & est in bonitate, magnitudine, &c. in quib. æqualiter est, ut principia sint æqualia. Et est in differentia, ut sua correlativa sint æqualiter differentia: & est in concordātia, ut sua correlativa similiter sint æqualiter concordantia: & est in modalitate, ut modaliter sit: & est in instrumētalitate, ut instrumentaliter sit; & totum hoc per B. manifestum est. Per regulam modalitatis quæritur, æqualitas quomodo est? Et dicimus, quod est per modum quem habet in suis correlativis: & est per modum justitiæ ponderis & mensuræ & proportionis in subjecto in quo est; & hoc naturaliter & artificialiter. Et hoc per se satis clarum est. Per omnes species instrumentalitatis quæritur, æqualitas cum quo est? Et respondendum est, quod est cum suis correlativis: & est cum differentia cum qua agens distinguit: & est cum concordantia cum qua agens æqualiter concordat: & est cum proprietate propria cum qua causat habitus proprios & hujusmodi, ut patet in elementatis, vegetativis, &c. & per regulam B. significabile est.

DE MINORITATE PER REGVLAS DEDUCTA. CAP. XVIII.

De minoritate per regulas deducta.

QVæritur, utrum minoritas aliter sit substantia, & aliter sit accidens? Et respondendum est, quod sic: quod si non,

destrueretur relatio substantialis existens inter maioritatem & minoritatem, & etiam omnia principia essent æqualia: & etiam relatio realis maioritatis & minoritatis non essent inter substantiam & accidens, quod est impossibile. Et hoc regula B. probat. Per primã speciem regulæ C. quæritur, minoritas quid est? Et dicimus, quod est ens cui propriè competit minorificare, & à majoritate se prolongare. Et per secundam speciẽ quæritur, quid habet in se? & dicendum est, quod habet sua correlativa innata, in quibus & cum quib. omnia alia principia sunt minorificabilia, dividẽdo & annihilando subjectum in quo est. Per tertiam speciem quæritur, quid est in alio? Et dicendum est, quod est ens consummativum, ut circa nihil esse possit. Per quartam speciem quæritur, quid habet in alio? Et respondendum est, quod habet minorem essentiam, minus esse, & minorem naturam, quãtitatem, qualitatem, &c. & hoc per se clarum est. Per primam speciem regulæ D. quæritur, minoritas de quo est? Et respondendum est, quod est de seipsa: ut sit principium generale, sine quo minoritates subalternatæ esse non possent de genere minoritatis. Per secundam speciem quæritur, minoritas substantialis de quo est? Et dicendum est, quod est de suis correlativis, sine quibus naturam atq; existentiam habere non posset. Minoritas vero accidentalis est de seipsa, in quantũ habitus est, cum quo minoritates substantiales sunt habituatæ, & minoritates potentiarum sunt de suo genere. Per tertiam speciem quæritur, minoritas cujus est? Et dicendum est, quod est agentis in quantum de ipsa & cum ipsa causat minoritates. Et omnia per se patent & etiam per regulam B. Per primam speciem regulæ E. quæritur, minoritas quare est? & est dicendum, quod est ex eo quia de correlativis ratione quorum est principium quantum ad suum genus. Adhuc per secundam speciem quæritur quare est? Et dicendum est, ut sint entia minora de suo genere, sine quibus non posset esse motus, divisio, generatio, corruptio & privatio. Et hoc per se satis apprehensibile est. Per primam speciem regulæ F. quæritur, minoritas quanta est? Et respondendum est, quod est tanta, quanta est extra genus majoritatis & æqualitatis. Amplius per secundã speciem quæritur, minoritas quanta est? Et dicendum est, quod est tanta quanta sunt sua correlativa, & suæ minoritates subalternatæ, & sua individua quæ sunt de suo genere. Per primã speciem regulæ G. quæritur, minoritas qualis est? Et respondendum est, quod est talis qualis potest esse per propriam passionem subjecti in quo est: sicut una substantia est minora alia per suam propriam passionem sine qua non potest esse. Item per secundam speciem quæritur, qualis est? & est dicẽdum, quod est talis qua-

le est

le est minus prædicamentum sibi appropriatum, sicut minor quantitas, qualitas, &c. Per omnes species regulæ H. quæritur, minoritas quando est? Et respondēdum est, quod est tunc quā-do realiter est substentata per omnes species regulę H. quę sunt de suo genere, & etiam est tunc quando est in practica per minorificare, & totum hoc patet bene intuenti. Per omnes species regulæ I. quæritur, minoritas vbi est? Et dicendum est, quod est in seipsa cū sit in suis correlativis cum quibus est, & est in subjecto composito minoris substantiæ & accidentis: sicut aliquis cappatus qui est in minori cappa, & aqua in minori caliditate, & equus in minori cursu, & hujusmodi, & homo in minori modo, & artifex in minori artificio. Per regulam modalitatis quæritur, minoritas quomodo est? Et est dicendum, quod est per modum quē habet in suis correlativis, vt sit minor in essendo & agendo quàm aliquid aliud principium, sicut aliquis homo in moralibus qui habet modum existendi in minori virtute, faciendo parvum bonum: & equus in currendo habet aliquotiēs parvum currere. Et hoc per se clarum est. Per regulam instrumentalitatis quæritur; minoritas cum quo est? Et est respondendum, quod est cum omnibus aliis quæ sunt de suo genere ad invicem in subjecto in quo est cum minoribus essentiis; & cum minoribus actibus potentiarum, videlicet cum minore currere, calefacere & hujusmodi. Diximus de principiis per regulas deductis: & per hoc quod de ipsis dictum est, datur doctrina cum qua potest homo alia principia implicita & peregrina deducere, & per talem modum & doctrinam est intellectus valde generalis ad inveniendum plura media; ad investigandum veras conclusiones.

NONA PARS PRINCIPALIS; DE NOVEM SVBIECTIS SVperius in alphabeto nominatis.

Quoniam in novem subiectis omne quod est, implicatur: & extra ea nihil est. Idcirco volumus ponere ipsa in hac arte, vt cum ipsis ars sit generalis: eo quod sunt generalia ad omnia, & ideo discurrendo prædicta subiecta per principia huius artis regulas, de ipsis quidem subiectis notitiam habere poterimus: & si aliquid dubium alicuius subiecti oriatur, applicetur ad suum subiectum, vt inferius exemplificabimus secundum quod in tractatu applicationis significatur. Et de primo subiecto, quod est de Deo dicemus per B significato.

Nona pars principalis de novem subiectis superius in alphabeto nominatis.

DE PRIMO SVBIECTO QVOD est Deus. CAP. I.

De priori subiecto, quod est Deus.

ISTud subiectum dividitur in duas partes principales. Prima pars est de discursu Dei per principia. Secunda pars est de discursu De per regulas. Prima autem istarum partium in quinque partes dividitur. Prima pars est de investigatione divinarum dignitatum sive rationum. Secunda pars est de earũ actibus intrinsecis & consubstantialibus. Tertia est de infinitate dignitatũ. Quarta est de infinitate actuum earum. Quinta est de discursu Dei per principia. Adhuc secunda pars dividitur in decem regulas, vt apparet in ipsis : & primò de prima parte videndum est.

DE INVESTIGATIONE DIVINARVM dignitatum. CAP. II.

De investigatione divinarum dignitatum.

PRimo suppono, Deum esse , quod probabimus in secunda parte principali prædictæ divisionis. Deus est, & suum esse est bonum : suum verò esse non posset esse bonum absq; bonitate, sicut coloratum quod non potest esse coloratum absq; colore: est ergo sua bonitas, postquam suum esse est bonum;& hoc necessariè. Deus est: & suum esse est magnum. Nam si non esset magnum: iam non esset dignus quod esset Deus, vnde sequitur quod magnitudo divina est ens reale. Deus est:& suũ esse est æternaliter. nam alioquin si esset inceptum, iam nõ esset dignus quod esset Deus: est ergo æternitas sine qua ens æternum esse non potest. Deus est:& postquã est, esse potest : ergo potestas, sine qua Deus esse non potest. Deus est:& ipsemet scit seipsum; Aliter ei suum esse non esset dignũ quod esset Deus: Est ergo divina sapientia, sine qua Deus nõ posset scire seipsũ. Deus est: & ipse amat seipsum; aliàs enim nõ esset dign⁹ quod esset Deus. Est ergo divinus amor sine quo Deus non posset amare seipsum. Deus est: & suum esse virtuosum est ; alioquin esset vitiosus Deus : & sic non esset dignus esse Deus. Est ergo divina virtus, sine qua Deus nõ potest esse virtuosus. Deus est ; & suum esse est verum: quod nõ, falsum esset, & per cõsequens nõ esset dignus, vt esset Deus. Ergo est divina veritas, sine qua Deus nõ potest esse verus Deus est: & suum esse est gloriosum; quod si non, iam non esset dignum quod esset Deus : Est ergo divina gloria, sine qua Deus nõ potest esse gloriosus. Probavimus divinas dignitates esse realiter, sine quibus Deus esse non posset; idcirco numerabiles sunt, qualibet existẽte in suo proprio numero. Ratio huius est : nam nisi qualibet existeret in

suo

ſuo proprio numero, iam Deus non eſſet. Et ideo vt Deus ſit, oportet eſſe in eo plures rationes ſive dignitates reales. Verũtamen quantum ad eſſentiam nõ differunt. Nam omnes ſunt vna & eadem eſſentia divina: vel vna eſt alia eſſentialiter: vel enim bonitas eſſet magna per accidens, & econverſo. Et ſic de aliis poteſt dici. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus humanus, quod Deus in quantum cõſiderat vnitatem ſuæ eſſentiæ, non conſiderat plures rationes: ſed in quantũ conſiderat quod non poteſt eſſe ſine pluribus rationib. numerat ipſas realiter, ſicut homo qui in quantum non conſiderat eſſe vnum, nõ cõſiderat plura. Sed in quanrum conſiderat, quod non poteſt eſſe ſine plurib⁹, intelligit & cognoſcit in ſe eſſe plura. Inquiſivimus divinas dignitates, & invenimus ipſas Deo coeſſentiales & ſubſtantiales, ab æterno & in æterno. Finis verò quare ipſæ ſunt, conſiſtit in ſeipſis; nõ autem extra eas. Nam aliter eſſent per accidens; & ſimiliter Deus, quod eſt impoſſibile. Et hoc eſt contra quoſdam Sarracenos credentes habere altam & ſubtilem notitiam de Deo, qui dicunt quod Deus eſt vnus, & non habet dignitates quo ad ſe: ſed habet eas, vt cum ipſis agat in creaturis: videlicet eſt bonus vt agat bonã creaturã: & eſt magnus vt creet magnã creaturã: & eſt æternus vt creatura ſit durabilis, &c. Vnde patet manifeſtè, quod in verbis ſive dictis ſuis implicãt contradictionem, quoniã ſi ſic eſſet ſicut ipſi dicunt, iam ſicut Deus eſt infinitus quoad ſuas rationes, crearet quidem creaturas infinitas & æternas quod non facit, neq; vt ipſimet dicunt. Mundum enim dicunt eſſe novum & quãtum ſive limitatum. Amplius implicant contradictionem, dicendo Deum eſſe cauſam primam: quod non eſſet cauſa prima ſi ſuæ rationes eſſent propter mundum & ſic Deus eſſet cum ſuis dignitatibus vt mundus eſſet: quod eſt valde abſurdum dicere.

DE ACTIBVS INTRINSECIS DIVINArum rationum. CAP. III.

Dicitur, quod fruſtra eſt potentia quæ non reducitur ad actum. Adhuc dicitur, quod potẽtia cognoſcitur per actus, & actus cognoſcuntur per obiecta, & ſic ſignificatum eſt quod divinæ dignitates habent actus, ſine quibus dignitates Dei eſſent fruſtra in infinitate & æternitate: & Deus non cognoſceret ſuas dignitates, neq; obiectaret ſeipſum. Vnde ſequeretur quòd Deus non eſſet Deus per ſuas dignitates, quod falſum eſt; vt ſupra probatum eſt. Vlterius, ſi divina bonitas non haberet actum, & ſic de aliis, iam non haberet naturam, & eſſet otioſa & vacua, & non ſe haberet ad aliquem finem, quod

De actibus intrinſecis divinarum rationum.

est impossibile & contra regulam E. & etiam contra secundam speciem regulæ C. ergo, &c. Habent ergo divinæ dignitates actus intrinsecos & coessentiales & naturales. Vlterius si dignitate non haberent coesientiales, quælibet quidem esset habitus privativus. Nā sicut cæcitas est habitus privativus: eo quod nō habet actum scil. videre: sic divina bonitas esset habitus privativus, si non haberet actum intrinsecum sibi coessentialem, scil. bonificare, & similiter magnitudo sine magnificare, & æternitas sine æternare, & potestas sine posse, sapientia sine scire, voluntas sine velle, & virtus sine virtuificare, & veritas sine verificare, & gloria sine gloriari, & Deus non esset dignus ut esset Deus cum habitibus privativis & sibi coessentialibus, quod est impossibile. Habent ergo divinæ dignitates actus intrinsecos & sibi coessentiales & reales. Amplius cognoscit. Omnis bonitas perfecta habet actum: & sic de divina magnitudine & æternitate, &c. potest dici: ergo, &c. Vlterius nulla bonitas est perfecta absq; actu: & sic de divina magnitudine & æternitate potest dici: ergo, &c. Concluditur ergo affirmando & negando, quod divinæ dignitates habent actus intrinsecos & coessentiales.

DE INFINITATE DIVINARVM rationum. CAP. IV.

De infinitate divinarum rationum.

DIvina bonitas est ratio bonò, quod producat bonum, & jam probatum est, quod ipsa habet actum videlicet bonificare. Et ideo si magnitudo est ens, ratione cujus bonitas est magna, est quidem bonitas ratio bono quod producat magnum bonum. Et quod æternitas est ratio per quam bonitas & magnitudo durant: est ergo bonitas ratio quod producat magnum bonum & æternum. Sed bonitas non posset esse talis ratio, nisi ipsa esset infinita & immensa: ergo est bonitas infinita necessariò. Divina magnitudo est, ut probatum est: & habet actum similiter, scilicet magnificare: & quod æternitas est ens ratione cujus magnitudo durat: & potestas est id ratione cujus magnitudo potest existere & agere. Est ergo subjectum infinitum & immensum, per quod magnificare posset se diffundere ab æterno & in æterno: & tale subjectum vocamus magnitudinem infinitam. Aeternitas est mensura simul & semel existens, nō habens aliquid à parte ante neq; à parte post: & suum objectum est æternum ab æterno, & sic æternitas est infinita ratio: & hoc quidem bonum & magnum est, & per potestatem potest esse. Aeternitas est ut probatum est: & habet actum, scilicet æternare; & quia æternitas potest existere & agere infinitè: ergo sequitur de necessitate quod potestas infinita est, sine qua potestate

testate æternitas non posset habere actum, neque essentiam infinitam. Sapientia Dei sive intellectus est, vt jam probatum est superius: & æternitas est ratione cujus durat: & per potestatem potest existere & agere: & magnitudo est, per quam se potest diffundere immensè: & per bonitatem infinitas intellectus bona est, & per voluntatem est amabilis propter quod infinitas intellectus necessitata est, quod aliter non potest se habere. Divina voluntas est, & similiter suus actus, vt jam superius probatum est; & si ipsa est infinita in æterno, & ab æterno, intelligibilis quidem est infinite: sed si est finita est intellecta: & nō est intelligibilis infinite, neque per consequens divinus intellectus est amabilis & amatus ab æterno & in æternum & sic diffinitiones bonitatis, magnitudinis, &c. deficiunt; quod est impossibile. Est ergo probatum, quod divina voluntas est infinita. Divina virtus est: & sui actus sunt, vt supra probatum est, & ideo si ipsa est infinita, bene quidem, si autem non, vitiosa quidem est per aliquod vitium impediens ipsam, quod non sit infinita. Et per consequens omnes aliæ rationes quæ permittunt eam finitari, ipsis tamen existentibus infinitis; & quod finitum non potest tantum se extendere sive diffundere, quam infinitum: manifeste igitur apparet, quod aliæ dignitates partim sunt vitiosæ, & partim non; quod est valde impossibile. Est ergo divina virtus infinita. Divina veritas est: & suus actus sunt, vt supra probatum est: & cum verum sit quod bonitas, magnitudo, &c. sunt rationes infinitæ realiter: necessarium est ergo quod veritas sit infinita: alioquin infinitas prædictarum rationum non esset vera, quod nō haberet cum quo. Divina gloria est: & suus actus sunt, vt supra probatum est: sed essentia ipsius gloriæ aut est infinita, aut finita, aut partim finita & partim infinita: sed si absolutè est infinita: bene quidem, eo quod non sequitur aliquod inconveniens quo ad se, nec quo ad alias dignitates: si autem est partim finita & partim infinita, maximum quidem inconveniens sequitur. Nam omnes aliæ dignitates non haberent subjectum gloriæ & quietis infinitum: & sic finitas gloriæ esset habitus privativus, per quem aliæ dignitates haberent pœnam: quod est valde impossibile. Sequitur ergo necessario quod divina gloria est infinita.

De infinitate actuum divinarum rationum.

Cap. V.

Divina bonitas est ratio bono vt producat bonum. Et quod magnitudo est ratio quare bonitas est magna: adhuc per æternitatem est æterna: per potestatem potest existere & agere: *De infinitate actuum divinarum rationum.*

& agere;per intellectum est intellecta: per voluntatem amata; per virtutem virtuosa:per veritatem vera:& per gloriam est gloriosa.Sequitur ergo de necessitate,quod actus bonitatis,scilicet bonificare, sit infinitus quo ad infinitatem bonitatis:& etiam quo ad infinitatem omnium aliarum dignitatum sive rationū, Magnitudo Dei est infinita,& habet actum,vt supra probatum est.Et ideo suus actus,scilicet magnificare,aut est infinitus, aut est finitus.Si infinitus,bene quidē:sed si non,similis est arbori, in qua elementativa magis est extensa quàm vegetativa , eo quod in extremitatibus arboris aliquotiens sunt rami sicci, in quibus vegetativa non est,sed elementativa tantum: & sic cōpetit magnitudini infinitæ actus finitus; non autem infinitus, quod est malum contra bonum:& parvum contra magnum;& per consequens magnificare&æternare non possent se convertere : & omnes alij actus divinarum rationum deficerent actui magnitudinis;&similiter actus magnitudinis eis,ratione cujus essent parui.Vnde sequeretur quod infinitas essentiæ quiesceret in finitate sui actus,prolongando se ab actu infinito, quod est contra suam naturam : & magis quiesceret in parvo actu quam in magno,quod est dissonum rationi:& cōtra infinitare, bonificare,quod superius probavimus.Concluditur ergo quod magnificare divinus est infinitus. Aeternare est , vt supra probatum est:& similiter infinitas & æternitas Actus autem æternitatis,scilicet æternare,aut est infinitus, aut est finitus. Si est infinitus,bene quidem: nullum enim inconueniens sequitur: sed si est finitus,magnum sequitur inconveniens:quod ęternare esset terminatus per tempus, & per consequens ęternitas esset subjectum temporis ab æterno & in æterno, quod est valde impossibile,& contra infinitatem divinarum dignitatum jam superius probatam.Concluditur ergo quod ęternare est infinitus actus.Possificare est actus potestatis , vt superius probatum est:sed possificare,aut est actus infinitus,aut finitus. Si est infinitus,bene quidem : quod sicut possificare finitus se conuenit cum potestate finita:sic & multo melius possificare infinitus se convenit cum potestate infinita supra probata , & possificare creatus competis infinitæ potestati : & sic potestas quo ad Deū, & etiam quo ad creaturam degenerat, & exit à sua natura. Adhuc bonificare,magnificare & æternare non possent esse actus infiniti,eo quia nemo dat,quod nō habet:propter quod sequitur contradictio,eo quod bonificare, magnificare & æternare, qui sunt actus infiniti,vt probatum est:nū possent esse infiniti: & quia contradictio stare non potest. Concluditur ergo quod possificare divinus est infinitus.Intelligere divinum , aut est finitum aut infinitū:si infinitum bene quidē : si vero est finitum

sequitur

ſequitur magnum inconveniens: videlicet eſſentia intellectus, quæ infinita eſt, non eſt intellecta; & ſic in parte eſt ſubjectum ignorantiæ, quæ eſt habitus privativus, per quem infinitas prędictarum rationum ignoratur, quod eſt malum contra bonũ, parvum contra magnum. Concluditur ergo quod intelligere divinum, eſt finitus actus. Amare ſive velle divinum, aut eſt infinitum, aut finitum : ſi infinitum, bene quidem. Sed ſi eſt finitum : jam infinitas divinarum rationum & actuum earum non eſſet infinite amabilis, neque amata. Et ſic infinitas intellectus, & ſui actus non eſſent infinitæ amabiles. Et ſic de infinitate bonitatis, &c. poteſt dici quod eſt impoſſibile. Concluditur ergo quod divinum amare eſt infinitum. Actus divinæ virtutis aut eſt infinitus, aut finitus in eſſentia & numero virtutis. Si infinitus, bene quidem : ſi autem eſt finitus, ſequitur quod eſt infinitus in eſſentia & numero aliarum dignitatum: eo quod virtuoſæ ſunt infinitæ, & non in ſuo proprio numero, quod eſt valde impoſſibile. Actus divinæ veritatis aut eſt infinitus, aut finitus, ſi infinitus, bene quidem : ſi autem eſt finitus, ſequitur quod eſt infinitas in eſſentia & numero aliarum dignitatum, eo quod verifice ſunt infinitæ, & non in ſuo proprio numero, quod eſt impoſſibile. Actus divinæ gloriæ aut eſt finitus, aut infinitus in eſſentia & numero, ſi eſt infinitus, bene quidem, ſi eſt finitus, ſequitur, quod eſt infinitas in eſſentia aliarum dignitatum ; eo quod verificæ ſunt infinitæ, & non in ſuo proprio numero, quod eſt valde abſurdum & impoſſibile. Nullus enim actus eſt major in alio quàm in ſeipſo.

DE DEO PER PRINCIPIA DEDVCTO.

CAP. VI.

De Deo per principia deducto.

IN iſto capitulo diſcurremus Deum per principia, duobus modis. Primus erit intrinſecus, & quo ad ſuam naturam. Secundus verò erit extrinſecus & voluptuoſus quo ad ſe ipſum erga creaturas. Et in quolibet capitulo per iſtos duos modos diſcurremus : & ideo per illum modum (Deo tamen adjuvante) intellectus humanus de eſſentia Dei, & ſua intrinſeca operatione, & etiam de modo quem habet erga creaturas, noticiam habere poterit : & hoc ſic.

DE DEO PER BONITATEM DEDVCTO.

CAP. VII.

De Deo per bonitatem deducto.

DEus eſt bonus : & ipſe eſt ſuamet bonitas : vnde ſequitur quod ſua bonitas eſt ei ratio quod producat bonũ neceſſarium.

rium. Ratio hujus est: quia bonitas & Deus convertuntur in vnitate naturæ: & hoc patet per diffinitionem bonitatis, sicut in planta in qua vegetativa est ei ratio quod producat vegetativum necessarium: planta tamen habet suas conditiones ad vegetandum. Sicut Deus habet suas ad producendum bonificatum intrinsecum: ergo producit Deus bonificatum intrinsecum, & hoc cum suo bonificare infinito per totam suam bonitatem infinitam. Dum Deus cognoscit se bonum in producendo bonificatum, considerat quod bonum quidem est producere bonum creatum, vt intelligatur, ametur & recolatur, & laudetur per ipsum sua bonificatio intrinseca: & vt Deus bonificet illas potentias, quando ab ipsis bene objectatur. Et propter hoc creavit potentiam intellectivam, volitivam & recolitivam, in angelo & in anima rationali. Et per consequens omnes suas conditiones pertinentes eis, vt perfectè Deo possint frui, & bonum meritũ acquirere. Et in isto passu cognoscit intellectus humanus primam intentionem suam quam Deus habuit ad creandum bonas creaturas.

DE DEO PER MAGNITVDINEM DISCVRSO.

CAPVT IIXI

De Deo per magnitudinē discurso.

DEus est magnus: & ipse est sua magnitudo infinita cum qua habet magnificare infinitum, sine quo non posset habere magnitudinem infinitam. Neque etiam ejus actum infinitum. Et quod magnitudo est id ratione cujus bonitas & æternitas sunt magnæ: ideò istæ dignitates cum suis actibus concurrunt ad producendum magnificatum infinitum, & sit bonificatus, æternatus. &c. & adhuc vt quælibet dignitas habeat suum actum infinitum in magnificato infinito. Dum Deus se cognoscit sic magnum & etiam infinitum, existendo & agendo: & per consequens se cognoscit bene conditionatum & dispositum ad producendum creatum magnum; & hoc in tantum quod produceret creatum infinitum, si creatum esset capax ad recipiendum magnitudinem infinitam: sicut ignis qui haberet copiam lignorum, magnificaret & multiplicaret suam flammam vsq; ad sphæram lunæ: & sic Deus creavit magnum creatum: sicut cœlum, angelum, animam rationalem, & similiter alias creaturas quæ de magnitudine sunt habituatæ. Et in isto passu cognoscit intellectus humanus vnum magnum ens creatum, quod est majus quàm omnes creaturæ, quod non audeo denunciare sive demonstrare. Nam hæc ars generalis est, vt jam superius alibi dictum est.

DE

DE DEO DISCVRSO PER AETERNITATEM.

CAPVT IX.

DEus est æternus: & ipse est sua æternitas. Et sic Deus necessitat se ad producendum æternatum, sine quo æternitas non esset infinita, neque haberet actum infinitum. Et ad hoc concurrũt omnes dignitates cum actibus suis, vt æternatus sit infinitè bonificatus, & magnificatus, &c. Et vt ipsæ dignitates cum suis actibus in æterno infinito sint actu. Et de ista sublimi productione valde miratur intellectus humanus. Et dum sic Deus considerat ęternando & intelligendo se dispositum & ordinatum ad producendum mundum ab æterno & in æterno, respectu suiipsius: sed non potest ipsum creare ab æterno, ratione defectus mundi à parte ante. Nam finitus est, sicut cœlum quod non est ab æterno: sicut nō est infinitum immensumve. Nam corpus suum habituatum est de quantitate, superficie & figura & motu: veruntamen potest esse in ævo æterno, vt angelus & homo cognoscant, diligant & recolant & laudent divinam productionem suam.

De Deo discurso per æternitatem.

DE DEO PER POTESTATEM DEDVCTO.

CAPVT X.

DEVS est potens: & ipse suamet potestas. Et sic Deus est necessitatus ad producendum infinitum possificatum, vt sua potestas possit esse infinita, & habere actum infinitum. Et quod per potestatem infinitam divina bonitas, magnitudo, &c possunt existere & agere infinitè: ideo omnes aliæ dignitates cũ suis actibus concurrunt infinitè, ad producendum possificatũ, vt possificatus sit bonificatus, magnificatus, &c. Et Deus dum sic cognoscit se potentem existēdo & agendo, cognoscit se dispositum & ordinatum ad producendum potestatem creatam non infinitam neq; æternam. Deus enim cognoscit se intrinsecè cum potestate absoluta & ordinata: sed extrinsecè cum potestate ordinate tantum; eo quia Deus non producit de sua natura creaturas, sed effectiuè producit eas. Sicut homo verus depingit hominem in pariete, qui non est de sua natura. Et sic intellectus humanus cognoscit, qua intentione Deus creavit potentias creatas: videlicet vt creaturæ cum ipsis Deũ possent intelligere, amare, & recolere, & laudare: & sic cognoscit intellectus humanus, quod possificatus infinitus & intrinsecus, est causa omnium possificabilium, finitorum & extrinsecorum.

De Deo per potestatem deducto.

DE

DE DEO PER SAPIENTIAM DEDVCTO.

CAPVT XI.

De Deo per sapientiam deducto.

DEus est sapiens sive intellectus: & ipse est ipsamet sapientia: & ipsa sapientia est id ratione cujus sapiens intelligit se necessitatum ad producendum intellectum in infinita te ipsius sapientiæ cum infinito intelligere per totam essentiam infinitam ipsius intellectus, sicut ignis qui cum suo appetitu naturali necessitat se ad producendum ignitum sive ignire per suam essentiam. Et ideo omnes aliæ rationes concurrunt ad producendum intellectum infinitum, vt in ipsa productione quælibet dignitas habeat actum infinitum, & hoc naturaliter. Dum Deus sic se cognoscit, quod dignum & justum est, quod sit intellectus creatus, qui cognoscat honorificè summum intellectum infinitum, & sic creavit intellectum angelorum & hominum. Sed miratur humanus intellectus, postquam creatus est ad intelligendum summum intellectum, quæ est causa quare ignoratur ab ipso intellectu creato: sed postmodum cognoscit, quod peccatum est causa, quæ quidem deviat angelos malos & homines peccatores à fine quare sunt.

DE DEO PER VOLVNTATEM DEDVCTO.

CAPVT XII.

De Deo per voluntatem deducto.

DEus est volens: & ipse est suamet voluntas; ideo intelligit se necessitatum ad producendum volitum sive amatum infinitum cum suo velle infinito per totam essentiam infinitam ipsius voluntatis. Et sic producit secundum quod se intelligit & vult. Et quod omnes aliæ dignitates cum suis actibus sunt per voluntatem diligibiles: idcirco ipsæ dignitates cum suis actibus concurrunt ad producendum volitum infinitum, vt quælibet dignitas possit habere actum infinitum in volito infinito, bonificato, magnificato, &c. Sic Deus se cognoscens & amans, transit ad creandam voluntatem, vt cum ipsa bene & magnificè & durabiliter, &c. suus volitus sit intellectus, amatus & recolitus & laudatus super omnia. Et quod propter hoc, volitus infinitus diligat voluntatem: creata interno remunerando eam, dando ei gloriam. Et in isto passu cognoscit intellectus justicia Dei vnde oritur. Quoniam sicut Deus cognoscit se dispositum & ordinatum ad creandum: sic cognoscit se ad justificandum & remunerandum; & hoc idem cognoscit de divina misericordia, cũ qua cognoscit se dispositum ad parcendum, secundum quod peccator conscientiam habet de peccato suo, promittendo satisfactionem secundũ suum posse.

DE

DE DEO PER VIRTVTEM deducto.

CAP. XIII.

De Deo per virtutem deducto.

DEus est virtuosus: & ipse est sua virtus, & eius actus qui sunt ei coessentiales & naturales, & ideò sicut amat se necessitatum ad producendum amatum infinitum: sic diligit & cognoscit se necessitatum ad cognoscendũ & producendum virtuosum infinitum, & ad hoc currunt omnes dignitates cum suis actibus, ut per virtutem infinitam sint virtuosæ & infinitæ: & aliter non possunt se habere. Deus sic amans & cognoscens se intrinsece inclinat se, & transit ad amandum & cognoscendum se esse ordinatum & dispositum ad creandum virtutes naturales; ut sunt figuræ & signa virtutis infinitæ & æternæ, &c. cum quibus virtutibus creatis cognoscatur, ametur & recolatur, & laudetur virtus infinita & æterna, &c. Adhuc transit ad creandum virtutes morales, de quibus loquemur infra in nono subjecto, eo quod sunt via paradisi, & ut Deus cum ipsis remuneraret homines de sua gloria virtuosa: & dum sic intellectus considerat, miratur quare homines in hac vita non sunt magis virtuosi moraliter quam vitiosi, postquam virtutes eorum habent originem à virtute suprema: vitia autem non. Sed deinde cognoscit quod hoc est, quod homines habent liberum arbitriũ ad agendum bonum aut malum: Sed plus se inclinant ad potentiam sensitivam, & plus amant ipsam, quàm ratiocinativam. Amplius quærit intellectus divinus, quare hoc permittit fieri, cum ipse sit virtuosus & non vitiosus, & sit spiritualis & nõ sensualis. Deinde cognoscit intellectus quod ratio huius est, ut justitia Dei habeat subjectum, in quo agere possit. Verũtamen sciendum est, quod librum arbitrium se habet ad duas partes diversas: videlicet ad partem bonam creatam cum quo agit bonum: & ad partem malam increatam cum qua agit malum & peccatum quæ est pars increata, & ex parte nihili increati per accidens. Homo enim in quantum est deductus de nihilo, habet inclinationem ad nihilum, quod est contra esse: undè manifestatur quod liberum arbitrium partim convenit cum esse, & partim cum non esse, sive cum nihilo, quod idem est: & hoc æqualiter. Sed adhuc quæritur, intellectus postquã Deus scit q̃d homo peccabit, quare ipsum creavit. Et hoc cognoscit propter hoc, quod bonum liberum arbitrium ei creavit, cum quo potest se removere à peccato, & ipsum odire si voluerit: si autem non creasset hominem, injuriaretur Deus suæ justitiæ, quia non haberet subjectum in quo agere posset

DE DEO PER VERITATEM DEDVCTO.

CAP. XIV.

De Deo per Veritatem deducto.

DEus est verus: & ipse est sua veritas; & sic vere diligit & co-gnoscit se necessitatum ad producendum verificatum in-nitum per totam essentiam infinitam,& ex ipsa ipsum produ-ut suum verificatum infinitam sufficientiam possit habere-æterno & in æterno,ut aliæ dignitates actus veros infinitos ha-bere possint per ipsum verificatum: sic Deus amans & cogn-scens se necessitatum ad producendum verum infinitum in-diligit & cognoscit quod verum quidem est creare veritat-creatam naturalem. & etiam moralem,ut per ipsas verificatu-infinitum intelligatur, ametur & recolatur, & etiam laudet-Sed hic miratur intellectus quærendo, unde oritur mendac-Et postmodum cognoscit, quod à nihilo oritur,de quo hon-creatur:sicut lapis cadens qui sua gravitate tendit ad centru-quod appetit.

DE DEO PER GLORIAM DEDVCTO.

CAP. XV.

De Deo per gloriã deducto.

DEus est gloriosus:& ipse est sua gloria;& sic diligit & cog-scit se ad producendum infinitum glorificatum de infin-gloria productum. Nam de alia essentia produci non potest. O-mnes enim aliæ essentiæ finitæ sunt & novæ: neque etiam -nihilo produci potest.Nam aliter esset finitum &novum;qu-est impossibile. Et ad hoc glorificatum infinitum concurru-omnes aliæ dignitates cum suis actibus, ut in ipso glorifica-infinito possit habere actus gloriosos. Dum Deus sic diligit-cognoscit se necessitatum ad producendum glorificatum in-nitum intrinsecum: deinde cognoscit & diligit, quod glori-sum est creare glorificatum extra se in ævo æterno positu-à quo summus glorificatus & infinitus intelligatur,ametur,r-colatur & laudetur glorificato infinito, dando ei gloriam. Se-in isto passu intellectus considerat & miratur; quare Deus nc-disposuit sic omnes homines, ut ipsum intelligerent & recol-rent,gloriam ab ipso recipiendo.Sed recordatur capitulum ju-stitiæ, in quo tractatur de libero arbitrio. Nam si homines no-possent peccare, jam non possent multũ amare, multum enu-Deum ille diligit,qui ab amare suo se retinere potest. Et si no-esset pœna, jam gloria non esset bene cognita. Nam unum-quodque contrarium magis cognoscitur per reliquum.

DE DEO PER DIFFERENTIAM deducto. CAP. XVI.

RECordatus est intellectus humanus per scalam differentiæ in secunda figura posita:& negat quod differentia quæ est in Deo, non est inter sensuale & sensuale, neque inter sensuale & intellectuale:sed est inter intellectuale & intellectuale esse existentia, idem essentialiter.Et hoc manifestat quod de principiis primæ figuræ dicitur. Absque enim differentia sive distinctione divinæ dignitates sive rationes non possent habere actus infinitos. Et hoc manifestè apparet in bonitate. Nam bonificare suius bonitatis absque differentia bonificantis & bonificati nequaquam esse posset. Agere quidem sine distinctione agentis & agibilis esse non potest:sic quidem nec bonificare absq; prædictis. Hic autem quærit intellectus, utrum prædicta differentia ponat in Deo multas essentias?& considerat & cognoscit q̃d non: sicut non sunt in ipso multæ bonitates. Ratio huius est: quod bonificans qui est tota ipsa bonitas, producit de seipso totum bonificatum,infinitum & æternum; & bonificare & æternare à totis ipsis ambobus productum. Et in isto passu cognoscit intellectus quod differentia est clara & inconfusa in ista bonitate infinita;eo quod ponit quod bonificativus, sit unus distinctus à bonificato & bonificare; & bonificatus sit alter distinctus à bonificante & bonificare;& similiter quod bonificare sit alter distinctus ab ipsis duobus supradictis,quolibet istorum existente in suo numero. Ipsis tamen existentibus idem per essentiam, alioquin differentia esset confusa in ipsis & per consequens deficeret æternitas, & sic non cõservaret numerũ suum unicuique trium prædictorum, quod est impossibile. Et adhuc deficeret intellectus divinus: ignoraret quidem qualis esset bonificans,& qualis esset bonificatus,& qualis esset bonificare.Et sic istæ duæ dignitates deficerent, & per consequẽs omnes aliæ cũ suis actibus, & sic essent actus primitivi, quod est impossibile. Veruntamen de prædicta differentia sciendum est ne quod ipsa non est supra prædictas dignitates, neque etiam supra prædicta correlativa, scilicet bonificantem, bonificatum bonificare sed eadem ratio essentialiter & æqualiter est cum s distinguendo, sicut bonitas in bonificando, magnitudo in magnificando, &c. Dum Deus cognoscit in se esse prædictam differentiam, cum qua suæ rationes sunt claræ, & actus infinitos habere possunt, cognoscit quod bonum quidem est creare differentias,cum quibus multæ creaturæ possent esse,à quibus possit intelligi, amari & recoli & etiã cõlaudari. Et in isto passu cognoscit intellectus quæ est causa multitudinis rerũ differentiũ

De Deo per differentiam deducto.

genere, specie atque numero. Adhuc quæritur intellectus: utrũ inter Deum & creaturam sit differentia realis aut intentionalis facta ab anima? & cognoscit quod per differentiam quam Deus habet in se naturalem & coessentialem, Deus, & per illam quã creaturæ habent naturalem coessentialem, Deus & creaturæ realiter differunt. Absque enim talibus differentiis realiter non differrent: sed per differentiam intentionalem tantum factam ab anima, quod est valde impossibile. Vnde ergo patet, quod per reales differentias differunt, non autem per intentionales.

DE DEO PER CONCORDANTIAM *deducto.* CAP. XVII.

De Deo per concordantiã deducto.

DEus est concordans, & ipse est sua concordantia, in qua suæ dignitates in uno & pluribus concordant: sicut sua bonitas bonificando; & sua magnitudo magnificando; & sua æternitas æternando, &c. Concordant quidem in identitate essentiæ, quæ est una natura & una Deitas, & concordant in pluribus, quod sunt plures rationes, bonificativus, magnificativus & æternificativus, &c. Sunt alter numerus, bonificare, magnificare, æternare, &c. Sunt alter numerus, bonificatus, magnificatus, &c. Et omnes isti tres sunt relativi referentes unum ens absolutum, scil. Deus. Dum Deus sic se considerat ratione diffinitionis concordantiæ creat unum mundum ratione suæ unitatis, & creat plura diversa ratione pluralitatis, videlicet multa significata; ut patet in scala concordantiæ, ex quibus est unus mundus constitutus: & creat unam substantiam constitutam ex materia & forma; & creat unum hominem constitutum ex anima & corpore, & eorum coniunctionem; & creat unum intellectũ ex suis correlativis: sicut unus syllogismus fit ex duabus propositionibus & una conclusione, & sic de consimilibus aliis. Et hoc facit ut reluceat & appareat sua concordantia. Et adhuc ut ipse laudetur & ei serviatur.

DE DEO PER CONTRARIETATEM *deducto.* CAP. XVIII.

De Deo per contrarietatẽ deducto.

DEus est contrarians: sed non est contrarietas, contrarians quidem est. Nam peccatori dat pœnitentiam effective: tamen causat contrarietates, ut manifestatur in scala contrarietatis. Deus quidem non est contrarietas: ipsa namque concordantia infinita est, habens actum infinitum & æternum. Sed in isto passu dubitat intellectus, cum Deus sit infinita concordantia;

tia: quare ergo permittit contrarietatem esse? Et huic respondetur, quod contrarietas existit inter Deum & hominem peccatorem, ut justitia Dei possit extrahere suum actum in peccatore: nam sicut speculum est dispositum ad recipiendum omnes figuras ei impressas; sic Deus est dispositus ad cruciandum peccatores. Amplius nisi Deus in mundo crearet contrarietates naturales, jam mundus non esset talis qualis est. Adhuc dubitat hic intellectus, cum in divina voluntate sit velle infinitum: quare igitur Deus habet nolle? Et ut hoc intelligatur, adjuvat se cum exemplo superius dato. Nam sicut speculum recipit similitudinem albedinis & nigredinis: sic Deus diligit hominem virtuosum volendo: odit autem peccatores nolendo.

DE DEO PER PRINCIPIVM DEducto. CAP. XIX.

De Deo per principiū deducto.

DEus est principians, & etiam est suum principium: sicut in sua bonitate in qua Deus est principians principatum scil. bonificatum. Et est principians non habens aliquid præjacens sibi: sicut suus coessentialis bonificare, qui non est in natura suæ bonitatis principians; sed tantum principiatus est à principiante & principiato: sicut amare principiatus est ab amante & amato. Dum Deus considerat, quod est tale principium perfectum, transit ad creandum mundum de nihilo tali modo, ut unum individuum generet aliud individuum, sicut unus homo alium hominem, & una planta aliam plantam sibi similem: Et hoc cum principiare substantiali & naturali. Adhuc creat aliud principium: sicut intelligens qui causat intellectum objective. Et intelligens & intellectus causant intelligere accidentaliter, ut intellectus scientiam possit acquirere: & sic de voluntate potest dici, ut de habitu amoris induatur.

DE DEO PER MEDIVM discurso.

CAP. XX.

De Deo per mediū discurso.

IN Deo est medium, sicut in sua bonitate bonificare, & in sua magnitudine magnificare, &c. Et ipse est suum medium, eo quod infinitum est cum quo Deus mensurat se in tanto quod sit infinitus per suum intrinsecum agere, sicut per suum existere, in quo mediare se coniungunt medians & mediatus, ut sint unum medium continuum & absolutum. Dum Deus sic se cognoscit esse medium, deinde transit ad causas ab ipso creatas; ut patet in diffinitione medii, & etiam in scala medii in secunda figura posita: sicut agere quod est medium existens inter agē-

tem & agibile: & ficut amare inter amantem & amabile fiye amatum.

DE DEO PER FINEM DISCVRSO. CAP. XXI.

De Deo per finem discurso.

DEus eſt ſuus finis, & non eſt finis privativus, ſed in ipſo fine ſunt multi termini, ſicut in ſua bonitate, in qua bonificativus eſt unus terminus, bonificatus alter terminus: & bonificare alter terminus: & omnes iſti tres quieſcũt in una bonitate. Dũ Deus ſic ſe cognoſcit, ratione finis tranſit ad creandum multos fines in mundo, ſicut habitum bonitatis, qui eſt unus finis moraliter, de quo bonificans ſe habituat producendo bonificatũ, qui eſt alter finis: Et ſic de bonificare ſuo modo. Et omnes iſti tres termini quieſcunt in ipſa bonitate quæ eſt eorum finis: ſed quando privatur homo, tranſit ad peccatum quidem habitus bonitatis & etiam ſui termini. Et per conſequens homo deviat à ſuo fine ratione cuius tendit ad laborem æviternum.

DE DEO PER MAIORITATEM DISCVRSO. CAP. XXII.

De Deo per maioritatem diſcurſo.

DEus eſt major mundo, & etiam omnibus contentis in eo: nam ſuæ rationes ſunt infinitæ & habent actus infinitos. Et ob hoc ſicut eſt major quàm mundus cum ſua bonitate & magnitudine: ſic eſt antequam mundus cum ſua majoritate. Adhuc ſicut Deus cum ſua ſubſtantia eſt major mundo cum ſua majoritate: ſic quidem Deus cum ſua æternitate eſt major mũdo, ipſo exiſtente cum ſua novitate. Iterum ſicut ſubſtantia divina eſt major quàm accidens: ſic ſubſtantia divina eſt antequam accidens mundi. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod impoſſibile eſt quod mundus ſit ab æterno. Dum Deus cognoſcit ſic ſuam majoritatem, tranſit ad creandum maioritates, cum quibus cognoſcatur & diligatur ſua maioritas, quæ ſignificatur in ſcala ſecundæ figuræ.

DE DEO PER AEQVALITATEM diſcurſo. CAP. XXIII.

De Deo per æqualitatem diſcurſo.

IN Deo eſt æqualitas; ut in ſua coeſſentiali bonitate apparet, &c. Nam cum bonificans habet duas actiones ſubſtantialiter: eo quod bonificat, bonificatum & bonificare. Bonificatus quidem habet unam paſſionem à bonificante, & habet unam actionẽ; quod bonificat bonificare; qui quidẽ bonificare habet duas

duas passiones prælibatas. Et cum divina bonitas sit infinita & habet actum infinitum, ut superius jam probatum est. Ideo ipsa divina æqualitas est infinita, ab omni accidente separata. Nam in subjecto infinito nullum accidens existere potest. Deus sic considerans suam æqualitatem infinitam, transit ad creandum æqualitatem finitam substantialem, & etiam æqualitatē accidētalem. Creat quidem æqualitatem substantialem, ut per similitudinem infinitam æqualitas cōgnoscatur. Item creat æqualitatem accidentalem; ut per dissimilitudinem infinita æqualitas cognoscatur: unum namque oppositum cognoscitur per reliquum.

DE DEO PER MINORITATEM deducto. CAP. XXIV.

IN Deo non est minoritas, quod ipse est majoritas infinita & æterna. Nam aliàs unum oppositum esset aliud oppositum, quod est impossibile. Et ob hoc Deo competit majorificare: non autem minorificare. Sed quod mundus absque minoritatibus minimè esse potest: idcirco Deus disposuit se ad creandū minoritatem in mundo, ut per minoritates finitas, sua majoritas infinita cognoscatur, unum enim oppositum magis cognoscitur per reliquum: unde intellectus cognoscit quod Deus est major absolutè, ratione æternitatis: mundus autem minor, ratione minoritatis sive novitatis. Deus sic se cognoscens dispositum ad creandum majoritatem magis quàm minoritatem. Ideo creat minoritates, propter majoritates, sicut corpus hominis propter animam rationalem. Et omnia corporalia ad corpus hominis, & folia & flores ad fructum, & sic de aliis secundariis intentionibus ad primas intentiones. Investigamus Deum per principia explicata antedicta, ut de ipso noticiam habere possimus: & sicut dedimus exemplum per principia explicata prædicta, sic potest dari principia implicata, tenendo modum quem tenuimus.

De Deo per minoritatē discurso.

DE DEO PER REGVLAM B. DEDVCTO.

CAP. XXV.

QVæritur, utrum Deus sit? Ad probandum Deum esse, volumus tenere modum artis: videlicet miscere principia cum regulis, ad investigandum & probandum Deum esse faciendo de æternitate subjectum: applicando ipsum aliis principiis, & primo per bonitatem. Aeternitas est. Nam si nō esset, mundus quidem seipsum principiasset. Et sic esset antequam esset, quod est impossibile: nullum enim ens seipsum principiare potest:

De Deo per regulam B deducto

est ergo æternitas & per consequens suum concretum videlicet ens æternum, nulla quidem essentia absque suo concreto esse potest; & econverso. Ipsa infinita duratio est;& sua infinitas bona est: unde sequitur quod bonitas est ratio æterno quod agat bonum ab æterno,& in æterno per infinitam & bonam durationem. Illud quidem ens infinite bonum, cui bonitas est ratio, ut agat bonum infinitè & æterne;& tale ens vocamus Deũ: ergo patet per prædicta quod Deus est:& hoc intellectus humanus tenendo modum artis generalis negare non potest. Æternitas est, ut supra jam probatum est: & est magna per magnitudinem in tanto immensive & infinite: sicut sua magnitudo est infinita durativè sive æternativè. Et tale ens æternum, existens subjectum prædictæ æternitati & magnitudini vocamus Deum existentem necessarium ratione prædictorum, nam ens infinitum & æternum est necessarium, quod aliter non potest se habere. Æternitas est (ut superius probatum est) & postquam est, potestas infinita est, sine qua infinita esse non potest: ipsa quidem potestas est ratio æternitati, quod possit existere & agere infinite;& tale subjectum prædictæ æternitati vocamus Deum. Æternitas est, & suum esse infinitum & intelligibile est: unde sequitur quod aliquod ens æternum est vivum sive habet vitã, sine qua non posset esse intelligibile æternum,& tale ens infinitum & æternum vocamus Deum. Æternitas est, & est infinita duratio;ipsa quidẽ amabilis est; vnde sequitur quod ens æternum habet vitam,sine qua non potest esse amatum ab æterno & in æterno, & tale ens amatum & æternum vocamus Deum. Æternitas est infinita,& sic est virtuosa: nam absque virtute infinita minime potest esse virtuosa. vnde sequitur, quod sua virtus est infinita, ut vitium non sit ei præjacens; unde sequitur, quod sua æternitas habet actum, scilicet æternare, in quo actu omnia principia primæ figuræ habent actus æternos: sicut bonitas bonificare; æternitas æternare,& potestas possificare, &c. alioquin ipsa virtus vitiosa esset & injuriosa: quod est impossibile, & tale ens æternum & virtuosum vocamus Deum. Æternitas est,& quod est infinita, ideo est ens infinitum & gloriosũ: est ergo infinita gloria, sine qua ens æternum infinitum & gloriosum minime esse potest; in quo ente gloriari & æternare sũt infinitæ, sine quibus ens æternum haberet æternam pœnam quod est falsum & impossibile. Et tale ens in quo sunt æternare & gloriari vocamus Deum Æternitas est,& in ipsa suæ coessentiales rationes sunt claræ & non confusæ, videlicet suũ concretum quod est æternum,& est per bonitatem bonum, & magnum per magnitudinem, & potens per potestatem, &c. non quod sint differentes rationes existendo, sed agendo; videlicet

in

in ipso æterno ente sua bonitas & magnitudo sunt idem per essentiam, vt æternitas non sit bona & magna per accidens : sed per se, ratione quidem actionis sunt claræ, eo quod ęternitas est ratio æterno quod agat bonum, & magnitudo quod agat magnum, &c. & ratione æternitatis est quod sit æternatus productus: vnde sequitur necessario quod in essentia æternitatis sit ęternans bonus: & magnus producēs, distinctus ab æterno bono & magno, & quod ipsi sint distincti ab æternare, bonificare & magnificare per essentialem relationem existentem vnam essentiam: alioquin rationes essent confusæ & tale ens æternum & absolutum vocamus Deum. Aeternitas est, & per consequēs ens æternum ęst, & in ipso ente æterno suæ coessentiales rationes in vno & in pluribus concordant, videlicet quod sicut æternitas est infinita duratio, quod sua bonitas sit infinita bonificatio, & sua magnitudo infinita magnificatio; & sua potestas infinita possificatio; & suus intellectus infinita intellectio; & sua voluntas infinita volitio, &c. & quod omnes sint vnum ens bonum, magnum, &c. quod quidē ens habeat per bonitatem bonificare infinitum, per magnitudinem magnificare infinitum, &c. & tale ens appellamus Deū. Aeternitas est, & per consequēs ens æternum est, & quod ipsa æternitas est infinita, &c. sequitur quod ens æternum est infinitum, quod ipsum ens est bonū. Nullum quidem ens finitum potest contradicere enti æterno & infinito, quin agat bonum æternum & magnum &c. neque enim ipsum ens ęternum nō posset cōtra se aliter habere, postquam suę coessentiales virtutes rationes sunt infinitæ; & habēt actus infinitos: & tale ens appellamus Deum. Aeternitas est, & tempus est: sed æternitas est infinita duratio: tempus vero non potest esse infinita duratio : ratio hujus est, quod tempus sine motione esse non potest: æternitas autem absque motione est: vnde sequitur quod æternitas est primum & vltimum principium præjacens tempori absolutè : & tale ens æternum existēs primum & vltimum principium dicimus esse Deum. Aeternitas est: & quod est infinita essentia absolute idē sequitur quod in ipsa est æternare, quod est medium inter æternantem & æternatum, sine quo eternitas esset infinita, quo ad existere, & finita quo ad agere, ratione cujus sua infinita absolute destructa esset; quod est impossibile, & talis æternitas in qua est coessentiale æternare dicimus quod est Deus. Aeternitas est, & quod est infinita existendo similiter & agendo; vt suus finis sit æqualis suæ existentiæ, videlicet quod sicut est infinita quo ad existentiam, quod sic se habeat ad infinitam agentiam, per æternantem, æternatum & æternare : & talem æternitatem quæ se habet ad vltimum finem, dicimus esse Deum. Aeternitas est, &

ipsa est major duratio quæ esse potest, cum majori bonitate quæ esse potest, & cum majori magnitudine quæ esse potest: quibus minoritas contradicere nõ potest quin sint infinitæ rationes existendo & agendo, & talis major duratio est Deus. Æternitas est, & per consequens æternum est. In quo ente æterno suæ coessentiales bonitas, magnitudo, &c. æternitati æquales sunt; vt sua bonitas, magnitudo, &c. sic fit infinita quo ad bonificationem, sicut æternitas quo ad durationem: & tale ens æternum dicimus esse Deum. Æternitas est, & quod infinita duratio distat quidem infinitè à minoritate quæ est finita: & per consequens à finito quod est minus æternitate. Et sic de minori agentia & existentia potest dici quæcunque sint. Probavimus Deum esse secundum prosam per omnia principia: veruntamen probari potest per omnia principia syllogizando, nullum ens infinitum est absq; infinita potestate: æternitas est infinita: ergo, &c. & tale ens non est cœlum, neque aliud contentum sub eo. idcirco tale ens dicimus esse Deum. Et soluta est quæstio, qua quæritur, vtrum Deus sit? quia ipsum probavimus esse cum principiis & regula B. de sua quidem existentia, & de sua intrinseca agentia, notitia haberi potest, sua gratia mediante: hoc autem dico cum appræhensione; non tamen compræhensione: Deus namque infinitus est, sed noster intellectus finitus.

DE DEO PER REGVLAM C. DEDVCTO. CAP. XXVI.

De Deo per regulam C. deducto.

PEr primam speciem regulæ C. quæritur, quid est Deus? Vt de Deo clariorem notitiam habeamus, per ejus diffinitiones ipsum definire volumus. In quibus convertuntur subjectum & prædicatum: eo quod vnum non potest esse sine reliquo, ratione naturalis conjunctionis quam habent subjectum & prædicatum est: sicut quærere, quid est substãtia? Et respondendum est, quod est ens per se subsistens, & quærere, quid est ens per se subsistens? Est dicendum quod est substantia. Deus est ens in quo suæ rationes convertuntur. Ens quidem in quo suæ rationes convertuntur, est Deus. Deus est ens in quo divinæ rationes habent actus infinitos: sicut bonitas infinita habet bonificare infinitum, & magnitudo magnificare infinitũ, &c. Ens autem in quo est bonitas habens actum infinitum, &c. est Deus. Deus est ens cui sua coessentialis bonitas est ratio, quod agat bonum infinitum & æternum: ens quidem cui sua coessentialis bonitas est ratio, quod agat bonum infinitum & æternum, est Deus. Deus est ens quod sine infinitis rationibus esse nõ potest: sed ens quod sine infinitis rationibus esse nõ potest

potest, est Deus. Deus est ens bonificans qui sine infinito bonificato, bonificare non potest: esse infiniti autem bonificati esse, & bonificare qui absque bonificante esse non potest, est Deus. Deus est substantia ab omni accidente denudata: substātia quidem ab omni accidente denudata est Deus. Deus est ens absolutum non ab aliquo dependens: ens absolutum non ab aliquo dependens, est Deus. Deus est ens quod extra se nō indiget aliquo: ens quod extra se non indiget aliquo, est Deus. Deus est ens quod aliter se non potest habere: ens autem, quod aliter se non potest habere, est Deus Deus est ens, quod tantum se habet ad suum finem quantum ipse est: ens autem quod tantum se habet, ad suum finem quantum ipse est, est Deus. Deus est ens quod tantum potest ex se ipso, quantum ipse est: Ens autem quod tantū potest de se ipso & in se ipso quantū ipse est, est Deus. Deus est ens supra quod nulla majoritas est: ens supra quod nulla majoritas est, est Deus. Deus est ens quantum se cognoscit agentē quantum ipsum est, Ens quantum se cognoscit agentē quantum ipsum est, est Deus. Deus est ens cui impossibile est non esse: ens cui impossibile est non esse, est Deus, Diffinivimus Deum per viginti rationes, in quibus necessario subjectum & prædicatum convertuntur; vt patet per regulam B. Et per tales diffinitiones necessarias intellectus quidem humanus est multum clarificatus ad cognoscendum divinam essentiam, & suos actus intrinsecos, & naturales. De Deo autem possunt fieri descriptiones per accidens sic, Deus est creator, & gubernator, & prima causa, primus motor, & salvator, & hujusmodi. Per tales autem descriptiones, intellectus nō est multum clarificatus, sicut per diffinitiones substantiales supra dictas. Per secundam speciem regulæ C. quæritur, quid habet Deus in seipso coessentialiter & naturaliter? Huic respondendum est, quod habet coessentialia & naturalia & substantialia relativa, sicut per suam bonitatem habet bonificantem, bonificatum & bonificare: Et per suam magnitudinem, magnificantem, magnificatum & magnificare: Et per suam æternitatē æternantem, æternatum & æternare, &c. Sine istis quidem correlativis prædictæ rationes fieri non possent de Deo; neque etiam de essentia eius noster intellectus posset habere noticiam. Nam sine ipsis rationes sive dignitates Dei essent vacuæ & otiosæ & imperfectæ: & quælibet esset habitus privativus; Et per consequens Deus indigeret esse digno, postquam ipse indigeret rationibus perfectis quia sine tali habere intrinseco, natura relationis esset destructa, & etiam natura prædictarum rationum quod est impossibile. Per tertiam speciem regulæ C. quæritur, quid est Deus in alio? Ad quod dicendū est, quod in effectu suo causa prima, primus motor, dominator & gubernator, agens in

effectu suo ad placitum & absolutus sine aliqua resistentia sui effectus. Extrinsece quidem Deus habet dominium & potestatem ad placitum, sicut causa absolute in effectu suo: habet etiam in creaturis jus vltimum, eo quod creator & gubernator est. Ratione cujus Deus est dispositus ad judicandum peccatores secundum opera eorum. Nam creavit creaturas ad suum servitium, quod est vltimus finis creaturæ.

DE DEO PER REGVLAM D. DEDVCTO.

CAP. XXVII.

De Deo per regulam D. deducto.

PEr primam speciem regulæ D. quæritur, Deus de quo est? Et respondendum est, quod est de se ipso. Sic enim habens rationes infinitas habentes actus infinitos, non potest esse de aliquo præjacente alio. Sed ipse quidem est præjacens omnibus alijs entibus ab eo per essentiam distinctis: vt divina bonitas quæ est primitiva omni alii bonitati. Sicut ens infinitum quod est primitivum enti finito. Et sic potest dici de divina magnitudine & æternitate, &c. Et in isto passu cognoscit intellectus humanus quod Deus est actus purus. Per secundam speciem regulæ D. quæritur, Deus de quo est? Et huic respondendum est, quod est de suis correlativis antedictis: sicut divina bonitas quę est Deus, quæ est de suis bonificante, bonificato & bonificare, & omnes isti tres sunt de ipsa bonitate: sicut concretum quod est de sua essentia, & sicut homo de sua humanitate, & leo de sua leonitate, &c. Et in isto passu cognoscit intellectus noster, quod in Deo nulla malicia, pravitas & novitas esse potest. Per tertiam regulam D. quæritur, Deus cujus est: Et huic respondendum est, quod non est alicui subditus: nam infinitus & æternus est: veruntamen in paradiso est subjectum omnibus sanctis ab eo recipientibus gloriam objectam.

DE DEO PER REGVLAM E. DEDVCTO.

CAP. XXIIX.

De Deo per regulam E. deducto.

PEr primam speciem regulæ E. quæritur, Deus quare est? Et est respondendum, quod est formaliter per sua correlativa, ex quibus est. Et per consequens per suas coessentiales rationes: & quia in ipso subjectum & prædicatum convertuntur, vt superius probatum est in sua diffinitione. Sicut substantia quæ est per hoc, quia est de sua materia: & forma, & conjunctione. Et homo de suo corpore & anima & conjunctione. Et sic de syllogismo potest dici quod suum medium conjunctivum est cum superiori suo & inferiori. Vlterius Deus est

per

per hoc, quia suæ rationes infinitæ convertuntur secundum identitatem essentiæ. Omnes enim sunt vna essentia divina singularis, & adhuc quia omnes suę dignitates habent actus infinitos,& in sua diffinitione subjectum & prædicatum convertuntur essentialiter, vt superius dictum est. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod Deus immutabilis est:& quod suum esse aliter se non potest habere. Per secundam speciem regulæ E. *quæritur, Deus* quare est? Et respondendum est, quod est propter suum finem absolutum. Finis enim *infinitus & æternus* non potest esse propter finē finitum. Adhuc manifestatur videlicet, quod Deus sit propter finem absolutum & non propter alium. Quilibet enim correlativus suarum dignitatum est propter alium correlativum: quod quilibet est vt alter sit; alioquin nullus posset habere infinitam bonitatem, magnitudinem, &c. Vlterius Deus est, vt sua agentia esse possit, & econverso. Amplius in Deo suæ coessentiales rationes sunt, vt ipsæ quidem cum ipsis possit habere actus intrinsecos & infinitos; vt sua agentia in tantum infinita sit sicut sua existentia. Et in isto passu cognoscit intellectus errorem illorum in quo sunt dicentes, quod Deus habeat rationes; vt agat finire cum ipsis intrinsece, sicut efficiens in subjecto alieno & per accidens: Talis quidem error est evidens. Deus enim absque coessentialibus naturalibus rationibus habentibus actus intrinsecos & infinitos non esset summum ens & infinitum; quia non esset summus bonus, magnus, æternus per se, sed per aliud: imò homo aut rosa, aut leo se haberet in plus respectu finis quam Deus, eo quia habent proprios fines naturales, ad quos se habent vt esse possint hoc quod sunt. Et sic patet quod prædictus error manifestatur.

DE DEO PER REGVLAM F. DEDVCTO.

CAP. XXIX.

QVæritur, Deus quantus est? Ad quod respondendum est, quod quantitas dicitur duobus modis, videlicet realiter & numeraliter. Realis quantitas est: sicut quantitas corporis: numeralis autem, sicut quando computatur vnum, duo, &c. Realis quidem quantitas significat quantitatem cōtinuam: numeralis autem discretam. Deus quidem non habet quantitatem realem: quod non habet corpus, ens quidem corporeum quantitatem habet: sed ipse Deus habet continuā essentiam & bonitatem, &c. In subjecto enim infinito quantitas nequaquam existere potest, sicut in æternitate tempus & motus non possunt habere esse. Quantitas numeralis in Deo *De Deo per regulam F. deducto.*

esse

esse potest ratione suorum correlativorum: sicut in divina bo-
nitate, in qua bonificans cognoscit se esse vnum distinctum, &
cognoscit bonificatum alterum distinctum ab eo. Et in via
bonificans & bonificatus cognoscunt bonificare esse alterum
distinctum ab ipsis: & sic sequitur in ipsis quantitas numera-
lis, videlicet vnum, duo, tres, & in isto passu intellectus du-
tat, vtrum tria correlativa vt plura sufficiunt in divina boni-
te. Sed recordatus est de divina vnitate & singularitate, p
quas Deus est, vnus & singularis: sicut per suam bonitatem b-
nus? & suam magnitudinem magnus, &c. Quapropter sunt
vnus singularis bonificans, & non bonificatus: & vnus singu-
ris bonificatus & bonificans & alter vnus singularis bonifi
& non bonificans. Si autem esset ibi quartus numerus,
jam esset ibi destructio vnitatis & singularitatis. Quartus &
dem numerus aut esset bonificans non bonificatus, aut boni-
catus & bonificans, aut bonificare & non bonificans: & sic
set superfluitas ibi, quę esset malą contra naturam bonitatis
finitæ: & vitiosa contra magnam & æternam virtutem divi
bonitatis, & ageret cōtra gloriam divinæ bonitatis, & esset
bitus malus & privativus: sicut surditas, ignorantia, aut p-
vatio, quòd est impossibile. Vlterius considerat intelle
quantitatem numeralem quæ est principium numeri: & s
cunda vnitas oritur ab ipsa, & tertia vnitas oritur ab ipsis si
conclusio à duobus propositionibus, & sic sequitur numer
perfectus; eò quod omnis numerus in ipsis concluditur, vid
cet par & impar. Vnde patet manifestè quod quarta vnitas
superflua, & etiam quinta, &c. Nam tam sunt habiti par & i
par; & etiam quod quarta vnitas disiuncta est à secunda vnit
quæ est ita medium inter primam vnitatem & tertiam: sicu
modo primæ figuræ in quo medium est subjectum in quo co
junguntur prædicatum majoris propositionis & subjectum m
noris propositionis, vt subjectum & prædicatum in conclusi
ne conveniant in natura; vt patet per istum syllogismū: om
animal est substantia: omnis homo est animal: ergò omnis h
mo est substantia. Inde igitur cognoscit intellectus quod
divina bonitate sufficit numerus ternus: & quod major nec
minor numerus non est necessarius. Veruntamen in spec
bus sunt plura individua quam tres. Sicut vnus, duo,
tres & quatuor homines in specie humana: & illa o-
portet numerari per plures vnitates sive nu-
meros, vt per se patet.

DE DEO PER REGVLAM G. DEDVCTO.

CAP. XXX.

...r primam speciem regulæ G. quæritur, Deus qualis est? & ...ic debet responderi quòd Deus est talis quales sunt suæ ...rietates sive rationes, & earum actus consubstantiales: si... per suam bonitatem, quòd per ipsam est bonus; & per ma...udinem magnus est; & per æternitatem æternus, & sic de ... Adhuc quoniam bonitas est ratio bono quod producat ...um: & est per magnitudinem magna: & per æternitatem ...na; & ipsa bonitas: ergò bonitas est ratio Deo quòd sit ...is propriè in producendo bonum infinitum & æternum; ... caliditas & multo melius est ratio igni quod per ipsam sit ...is in calefaciendo calefactum bonum, magnum & durabi... Et hoc significatur in correlativis qui sunt per secundam ...nem regulæ C. Absque enim talibus qualitatibus propriis ...nsubstantialibus Deus non posset habere esse proprium, ...ne per se esse, neque per consequens haberet actus intrinse... & infinitos & æternos. Adhuc neque appropriatè posset a...id extra se in alio subjecto: nam esse quale appropriatum ...rtet, quod causentur à quali proprio: sicut aer & aqua qui ...facti sunt per propriam caliditatem ignis. Per secundam ...em regulæ G. quæritur, Deus qualis est? Et est dicendum, ...d Deus est qualis per descriptionem; quod est creator & ...ernator & salvator & hujusmodi: Sicut Deus qui se dispo...d esse justum & misericordem, pium & benignum tanquā ...iens causa in effectu suo distincto ab eo per essentiam & ...uram.

De Deo per regulā G. deducto.

DE DEO PER REGVLAM H. DEDVCTO.

CAP. XXXI.

...Værit ur: vtrum Deus sit in tempore? Ad hoc responde...tur, quod non propriè sed per accidens. Nam ens æter...n habens actum æternum, non potest esse in tempore, sicut ...nitum ens quod in quantitate non potest esse: & sicut ...merus senarius in numero quinario; neq; essentia mala in ...ntia bona: neq; videre in audire; neq; audire in videre; neq; intelligere in ignorare, &c. Et omnia ista sunt manifesta per regulam C. D. K. homini subtiliter intuenti, cui dimittimus declarari propter vitandam prolixitatem.

De Deo per regulam H deducto.

DE DEO PER REGVLAM I. DISCVRSO.
CAP. XXXII.

De Deo per regulam I discurso.

QVæritur, vtrum Deus sit in loco? Et respondendum est quod Deus proprie non est in loco: sed per accidens, nam sicut æternitas non potest esse in tempore; neque bonitas in malicia, neque intellectus intelligens vere in ignorantia: sic quidem Deus, ratione suæ infinitatis & immensitatis, non potest collocari in aliquo loco. Infinitas enim & immensitas sunt id per quod Deus compræhendit & pertransit omnem locum. Vnde patet manifeste, quod ipse est in omni loco, & extra omnem locum immensivè, & infinite ab omni quantitate & superficie denudatus existit. Et hoc probant regulæ B.C.D.K.

DE DEO PER REGVLAM MODALITATIS *discurso.* CAP. XXXIII.

De Deo per regulã modalitatis discurso.

PEr regulam K. quæritur, quomodo Deus est, & quomodo agit? Ad primum sit respondendum, quod Deus habet modum essendi hoc quod est, per illum modum quem habent suæ coessentiales & naturales rationes: & hoc figuratur in capitulo loci, in quo quæritur, vbi Deus sit, & quomodo Deus producit in suis correlativis; vt supradictum est. Adhuc manifestè apparet scienti hanc artem, quod Deus habet modum in agendo in suis relativis, sicut sua bonitas, quæ in quantum est ratio bono quod agat bonum, & magnitudo quod agat magnum, & æternitas, & ratio ei quod sit æterna: ergo bonitas est ratio bono quod producat bonum, magnum & æternum, &c. Et hoc intrisece, videlicet in suamet essentia & natura sine aliquo accidente. Amplius Deus habet modum extrinsece ratione conversionis suarum dignitatum. Nam quando Deus creauit mundum, intellectus ipsius intellexit eum, & sua voluntas voluit, & sua potestas possificavit, & sua bonitas illum bonificauit. Nam bonum fuit creare mundum, & hoc fuit in instanti, sine successione suarum rationum. Et hunc eundem modum habet Deus in faciendo miracula, & in judicando, & parcendo, & gratias dando, & hujusmodi: quia vult objectivè agere, & scit ipsum agere, & sua potestas possificat illum, & sua veritas facit illum verum. Et ad tale agere subjectum causatum est objediens. Ens enim finitum enti infinito resistere non potest.

DE

DE DEO PER REGVLAM INSTRVmentalitatis discurso. CAP. XXXIV.

De Deo per regulã instrumẽtalitatis discurso.

QVæritur, cum quo Deus est existens & agens? Et respondendum est, quod est existens cum suis correlativis coessentialibus rationibus; sine quibus non potest esse hoc quod est, neque est summum ens, sicut homo sine anima, & corpore, & capite. Nam si Deus esset summus absque sua bonitate, jam nõ haberet naturam, cum qua esset disparatus à malicia; & sic jam non esset summus; sed potius esset infimus, quod est impossibile. Et si esset summus absq; immensitate, jam non haberet cum quo distaret à quantitate. Et si non esset æternus, non posset segregari à tempore. Et si non esset per se potens, jam non esset per se: & sic de aliis. Et quod est per se, ut supra probatur: ergo patet quod est existens cum suis coessentialibus rationibus, sine quibus non esset summus. Adhuc Deus agit intrinsecè cum suis rationibus; ut apparet in suis correlativis per secundam speciem regulæ C. designatis: Iterum agit cum prædictis rationibus & relativis extrinsece effectivè, non autem naturaliter. Nam ipse inclinat se moraliter ad suum effectum: sicut justus ad judicandum cum justitia: & logicus ad syllogismum cum ratione, & huiusmodi. Diximus de Deo per regulam K. deducto; & per ea quæ diximus de ipso explicite, potest artista dicere de Deo per principia implicata reducta ad principia explicata: sicut nos fecimus. De primo subjecto largo modo tractavimus, quia sua materia est valde diffusa. De aliis autem subjectis non ita loquemur, quia eorum materia non est tantum diffusa. Et quoniam noticia potest haberi de ipsis subjectis per hoc quod de primo subjecto diximus; & hoc quidem significatum est in patria. Nam sancti in objectando Deũ omnia cognoscũt.

DE SECVNDO SVBIECTO, SCILICET DE angelo: & primo per principia deducto. CAP. XXXV.

Deductio angeli per principia

BOnitas angeli est ei ratio quod agat bonum, in quantum talis ratio est magna; est ei ratio ut agat magnum bonum: & in quantum est durabilis, est ei ratio, ut agat bonum durabile, &c. Veruntamen non dico, quod angelus producat sive generet alium angelum: quod si sit, jam evacuaret se ratione suæ infinitatis; novitatis, indivisibilitatis, quas habet à longitudine & latitudine remotas. Illud quidem quod angelus habet in se, est bonũ intelligere, amare, & recolere principia naturalia. Adhuc angelus cũ alio habet bona verba. Sed miratur intellectus,

cur non habeant linguas angeli, & organa, & huiusmodi: quomodo hæc locutio potest esse. Quousque recordatur quod locutio eorum nihil aliud est quàm bonum intelligere, amare & recolere ad invicem: nam per eorum bonitatem totum hoc est bonum. Magnitudo angeli est ratio quod bonitas & duratio illius sint magnæ, unde sequitur, quod bonitas sit magna per suos correlativos, sine quibus non esset magna. Sed hic miratur intellectus, quid bonificat angelus, postquam ipse nō producit sive non generat alium angelum, donec recordatur actum aliorum principiorum bonificatorum in suo proprio bonificabili: sicut intellectus qui proprio in suo intelligibili alia principia intelligibilia sive intellecta facit. Duratio angeli est ratio, qua ipse durat: & etiam durant sua principia & actus in instanti sine successione eorum. Sed miratur intellectus, quæ est causa suæ sustentationis, cum non recipiat nutrimentū ab extra, atq; augmētum: quosq; recordatus est angelicam naturam: quæ quidem non est composita ex contrariis. Et si sol qui est ens corporeū durat sine nutrimento, & multo magis angelus, qui est spiritus à superficie denudatus. Potestas angeli est ratio quod possit existere & agere. Sed miratur intellectus, cum ipse nō habeat organa, quæ sint sua instrumenta agendi: & tūc temporis recordatur correlativos suæ potestatis cum quibus agit, quasi per modum instrumentorum possificando, nam sicut caliditas quæ est accidens, est instrumentum cum quo ignis potest agere calefaciendo, sic & multo potius angelus per correlativos suæ potestatis potest existere & agere: & ipsi enim correlativi substantiales sunt ei. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod principia consubstantialia angelorum sunt eis quasi per modum instrumentorum. Et in isto passu cognoscit intellectus, quæ est ratio, quare angelus est in altiori gradu quàm entia inferiora. Intellectus angeli est ei ratio, qua ipse intelligit cum suis correlativis: nam cum suo intellectivo est intelligens, videlicet est activum intelligendo in suo intelligibili, in quo alia entia intelligit. Quid mirum si hoc facit? ignis namq; qui non habet tā altā virtutem sicut angelus, in suo ignobili alia elementa calefacit. Adhuc quidem miratur intellectus, per quem modum intellectus angeli, cum non faciat species per sensum, neq; per imaginationem, quomodo intelligit ipsas? Sed recordatus est intellectum angelicum, qui est quasi per modum instrumēti ad intelligendum: licet sit angelo consubstantialis, sicut & alia principia sunt ei consubstantialia, sicut voluntas hominis ad volendum: & multo magis, eo quod non potest velle sine organo corporali: angelus autem qui altior creatura est quàm homo, potest intelligere sine organo ei coniunctio. Angelus utitur sua volūta-

te

tè tanquam instrumento, quamvis vere non sit instrumētum, voluntas quidem naturalis est angelo ad volendum, ut cum ipsa voluntate agat diligibilitatem ei signatam per ordinem supremum. Sed miratur intellectus quæ est causa, quare voluntas angeli potest diligere illa, quæ non sunt in sensu, neque in imaginatione: sed recordatur suam ruditatem & grossiciem quam habet, eo quod cū sensu & imaginatione est coniunctus: voluntas autem angeli sic, & multo magis se potest habere ad obiectum absque sensu & imaginatione, sicut planta ad appetitum sine sensu & imaginatione Angelus habet virtutem, cum qua naturaliter agit in suis principiis, in quantum per ipsam virtutem sunt virtuosa, & habent actus virtuosos, & per bonitatem bonos, & per magnitudinem magnos, &c. Sed miratur intellectus, per quem modum angelus acquirit virtutes accidentales, usquequo recordatur angelum habere virtuosos habitus, objectando objecta per virtuosum intelligere & amare, & etiam per justū & prudentem & charitativum agere ipsis adiuvantibus nos, contra peccata, & malos angelos, nobis denunciationes faciendo à supremo principio, & nostras orationes ad ipsum reportando, & pro nobis rogādo Angelus per suam virtutem est verus intelligens, amans & recolens: sicut homo, & multo melius qui per suam animam vere intelligit, diligit & recolit, & per suam imaginationem vere imaginatur, & per suum sensum vere sentit. In isto passu miratur intellectus, quare angelus vere intelligit hominem coloratum, justum & iniustum, cum non habeat oculos, quousque recordatur quendam rusticum, qui mirabatur, quare ex habeat divitias & honores, postquā ipse rusticus pauper erat & sine honore. In angelo sua gloria est ei quasi instrumentū cū quo est gloriosus: sed sua voluntas est ei quasi instrumentū cū quo diligit se: & sua bonitas cū qua est bonus. Sed hic miratur intellectus quærēdo quæ est causa, quare angelus est gloriosus; postquā non habet delectationē per sensum & imaginationē, donec recordatur hominē habentē majorē delectationem, & gloriā, objectando suū obiectū, intelligendo, amando & recolendo, quàm objectando; etiā inferiora sentiēdo & imaginando. In angelo sua differētia coessentialis est ei ratio, quod sit ex plurib. principiis differentib. numero. Sed miratur intellectus, quæ causa e illius differentiæ, cū in angelo sua principia non differant per colores, sapores & figuras, & huius modi; donec recordatus est quod sonus nō ē obiectū visus, nec color auditus. In angelo sua concordantia ē causa quare sua principia (quæ sunt multa) conveniunt in una substantia bona per bonitatem & magna per magnitudinē, &c. Sed miratur de hoc intellectus quousque recordatur elementatum, in quo multa

elementa conveniunt in uno composito, per ignem ignitum & calefactum, per aerem aerificatum & humefactum, per aquam aqueificatum & frigefactum, & per terram terrificatum & desiccatum. Angelus non est ex contrariis compositus: nam sic est extra elementa per naturam; sicut est extra punctos, numeros, figuras, & huiusmodi. Sed miratur intellectus cum angeli boni & mali non sint ex contrariis compositi: quid ergo est causa quare ipsi sunt ad invicem contrarii; donec recordatur quod bonus angelus est habituatus de fine primo: angelus vero malus evacuatus est illo. Et in isto passu cognoscit intellect⁹ quod illa cōtrarietas est valde admirabilis in ævo sempiterno. Angelus per suum principium est efficiens effective: & sua forma est de suis tivis constituta, videlicet de suo essentiali bonificativo, magnificativo, &c. Et sua materia est constituta de suo bonificabili, magnificabili, &c. sine qua non esset receptibilis suus finis naturalis, ut sit hoc quod est sine alia essentia sibi cōiuncta: Sed est unus alius finis supremus, videlicet Deus benedictus in quo quiescit intelligendo, amando, recolendo suum intelligere, amare & recolere, bonificādo, magnificando, &c. Sed miratur intellectus per quem modum angelus habet naturam, cum sua essentia non sit divisibilis, neque alterabilis: sed recordatur solem esse indivisibilem & inalterabilem, eo quia à motu & à successione est remotus. Angelus est medium sive subjectum, in quo suus finis influit suis principiis, & principia refluunt fini quolibet principio mensurante seipsum cum alio tantum quantum ipsum est; ut ex eis sit una substantia cōpleta. Sed miratur intellectus, cum angelus non habeat quantitatem cum linea per quem modum habere potest mensurationes, ac si posset esse compositus ex pluribus principiis, donec recordatur quantitatem spiritualem extra lineam & punctos substentatam in subjecto: sine qua unus angelus non posset habere majorem essentiam & actum quàm alius, neq; etiam unus angelus posset recipere à Deo majorem gloriam quàm alius. Finis angelis cōsistit duob. modis, videlicet naturaliter & supernaturaliter. Naturalis est sicut bonus magnus finis, &c. ut naturaliter habeat bonos & magnos actus, &c. Supernaturalis finis est ille, qui est ex parte sui objecti supremi, quod summe est intelligibile, amabile & honorabile. Et quia Deus per angelū intelligitur, amatur & recolitur: non autem per angelū bonus & magnus fit, &c. sunt in essentia angeli intellectus & voluntas, & memoria in altiori fine, quam sua alia principia. Sed miratur intellectus de ista majoritate & minoritate existentibus in eo, cū in sua essentia omnia sua principia sint æqualia, donec recordatur illud quod dictū est de suo objecto superi⁹. Majoritas quā habet

habet angelus quo ad ſuam ſpeciem eſt major quam majoritas hominis quo ad ſuam ſpeciem. Et ideo ſicut adamas attrahit ferrum per ſpeciem: ſic angelus per majoritatem ſuæ ſpeciei habet ſcientiam de inferioribus abſque organo,& etiam poteſtatem in ipſis ſine organo. Sed miratur intellectus, per quem modum hoc eſſe poteſt,donec recordatur quod ille modus eſt ei difficilis ad cognoſcendum: non autem angelo ad agendũ: angelus namq; majorem majoritatem habet quo ad ſuam ſpeciem,quàm homo quo ad ſuam. In angelo eſt æqualitas intellectus,memoriæ & voluntatis,ut ipſe æqualiter poſſit objectare Deum,intelligendo, amando & recolendo.Ratio huius eſt: quod Deus æqualiter eſt intelligibilis, amabilis & recolibilis;& hoc quidem bonum eſt & magnum,&c.aliàs ſuum oppoſitum eſſet magnum malum poteſtatis, æternitatis, &c. quod eſt impoſſibile. Sed miratur intellectus,quæ eſt cauſa quare rationes angelorum non ſunt æquales in agendo intellectui, voluntati & memoriæ: ſed recordatus eſt ſolutionem huius quæſtionis ſuperius factæ.In angelo eſt minoritas innata, eo quod creatus, finitus & novus eſt. Nam Deus creavit ipſum ex nihilo; quod nõ eſt aliud.Et de illa minoritate angelus malus eſt habituatus ad agendum peccatum, inclinando ſe libere ad agendum peccata Sed miratur intellectus, quæ eſt cauſa, quare inclinat ſe ad peccandum, quouſque recordatur quod angelus malus ſic volendo inclinat ſe ad peccatum:ſicut angelus bonus ad virtutem,diligendo illas.

DE ANGELO PER REGVLAM B. deducto. CAP. XXXVI.

De angelo per regulam B deducto.

PEr regulam B. quæritur,utrum angelus ſit,ſive angeli ſint?Et videtur per ipſam regulam B. quod ſic: ut patet in mixtione principiorum. Sed in hac parte intendimus hoc explicare & probare per mixtionem principiorum; iſto modo reſumendo aliqua quæ dicta ſunt in capitulo bonitatis. In principio capituli de bonitate dicitur in prima parte ſecundæ partis principalis diſtinctionis, quod bonitas per ſe eſt ratio bono quod agat bonum ſive producat,& quia eſt magna per magnitudinem:eſt ratio duplicata bono quod producat magnum bonum: & hoc ſcit divina ſapientia quæ bona & magna eſt.Et quod divina voluntas æquiparatur divinæ bonitati;& ſapientia in magnitudine vult quod ſint angeli,& ſi vult, ergo ſunt angeli. Dicitur in capitulo ſapientiæ, capitulo præallegato, quod bonitas per ſapientiã eſt ſcibilis, &c.Et ideo divina bonitas eſt ſcibilis: & ſicut eſt ſcibilis, & eſt amabilis, eſt ſcibilis, & amabilis cum ma-

gnitudine suæ scibilitatis, & amabilitatis: ergo est scibilis & amabilis suus actus, & per consequens suus effectus, quia amabile est. Ergo angelus, qui est magnus effectus, magis bonus, magnus, qui esse possit in creatura: & si non est effectus divinæ bonitatis, est scibilis & majori magnitudine possibilitatis scilicet in potentia. Et divina voluntas non vult, quod veniat in actum: quod est impossibile, & contra amabilitatem effectus divinæ bonitatis. Dicitur in capitulo voluntatis: capitulo dicto, quod bonitas per voluntatem est amabilis, &c. Si angelus est, totum universum est perfectū: & quia in universo nos habemus corpus inanimatum non coniunctum, sicut lapis; & habemus corpus animatum cōiunctum, sicut planta, leo, homo, &c. Et ideo debemus habere spiritum non coniunctum, qui est superior, & magis similis Deo, & hoc scit divina sapientia. Et si spiritum nō coniunctum non habemus, scilicet angelum, divina voluntas impedit ipsum esse: eo quia non vult ipsum esse & contradicit magnæ actioni divinæ bonitatis in hoc quod est superius: & nō in hoc quod est inferius, quod est impossibile; & contra divinæ sapientiæ scibilitatem: ergo probatum est per causas superiores quod angeli sunt. Probavimus angelos esse per tres rationes supradictas: & quia evitamus prolixitatem, sufficiat quod dictum est. Et isto passu ostensum est, quod mixtio principiorum est materia, subjectum in quo artista potest multa ad placitum invenire, & ad propositum applicare.

DE ANGELO PER REGVLAM C. DEDVCTO. CAP. XXXVII.

De angelo per regulam C deducto.

PEr primam speciem regulæ C. quæritur, quid est angelus? Et respondendum est per istam primam speciem, quod angelus est illa creatura, quæ magis similis est Deo, eo quia est spiritus non coniunctus; & agit de inferioribus sine organo corporali & huiusmodi. Per secundam speciem quæritur, quid habet angelus in se sibi coessentiale & naturale? Et respondendū est, quod habet suas partes innatas, ex quibus est constitutus, sicut sunt sua innata bonitas & magnitudo, &c. excepta contrarietate, quæ non est sibi qualitas innata; & quia habet suam bonitatem innatam cum natura bonificantis, bonificabilis & bonificare, & sic de magnitudine & aliis, habet suas innatas actiones & passiones, & cum suis accidentibus agit intus & extra, & in suis passionibus innatis recipit intra quod venit ab extra: sicut cū sua intelligibilitate recipit intelligibilitates peregrinas. Per tertiam speciem quæritur, quid est angelus in alio? Et respondendū est, quod est agens & patiens; agens sicut in inferioribus, in

in quibus agit intelligendo & diligēdo,&c. Et sua potestas perficit hoc quod sua voluntas vult, & hoc quod suus intellectus intelligit,& de sua memoria recolit. Et hoc sine successione & phantasmate: adiuvante tamen divina bonitate,magnitudine, &c. Et per præsentiam Dei recipiendo ab ipso influentias causarum patiendo,& ista passio est sibi salus & perfectio: angelus verò malignus recipit ab extra passiones, quando non potest peccata impetrare. Et habet passione, quod Deus abest ei per gratiam,& evacuatus est à suo fine. Per quartam speciem quæritur,quid habet angelus in alio? Et respondendum est, quod habet in inferioribus potestatem, eo quod agit sine tactu, sine visu, auditu & imaginatione; & istam potestatem habet per præsentiam Dei sic in qua est: sicut anima cōiuncta quæ habet potestatem in potentiis inferiorib⁹, eo quia cum ipsis coniuncta est. Habet adhuc angelus bonus gloriam in Deo, & malus angelus pœnam; sed hoc esset longum enumerare.

DE ANGELO PER D. DEDVCTO.
CAP. XXXIIX.

De angelo per D. deducto.

PEr primam speciem regulæ D. quæritur,de quo angelus est? Et respondendum est,quod est de seipso, quod non est derivatus de aliquo alio. Ratio huius est,vt sua innata bonitas,magnitudo,&c. sint ei principia innata primitiva, & dissimilia, & incorruptibilia, ut sua essentia possit esse permanens incorruptibilis: tamen dicimus,quod à Deo est creatus.Per secundam speciem quæritur, de quo est angelus? Et respondendum est, quod de suis principiis innatis: sicut de sua vera bonitate, magnitudine,&c.& quia quodlibet inest ei tripliciter: sicut bonificatum,bonificabile & bonificare; & magnitudo per magnificatum,magnificabile & magnificare,&c. Et quia ista principia differunt essentialiter: angelus est compositus de sua bonitate,magnitudine,&c. Et de omnibus suis tivis est in ipso constituta vna forma in cōmuni cum qua est activus, & de omnibus suis bilibus videlicet bonificabili & magnificabili, &c. est constituta vna materia cum qua passivus est, & de omnibus suis are,scilicet bonificare,magnificare,&c. est constitutus vn⁹ actus in communi, cum quo causat actus extrinsecos, vt de omnibus supradictis tribus sit sua substantia composita, & vnita,& substantialiter ab omni materia corporali disparata. Per tertiam speciem quæritur,angelus cuius est? Et est respondendum, quod est Dei cum benedictione, & gloria & glorificatione: sed angelus malus est Dei cum contradictione, pœna & dolore.

DE ANGELO PER REGVLAM E. deducto. CAP. XXXIX.

De angelo per regulam E. deducto.

PEr primam speciem regulæ E. quæritur, quare est angelus? Et respondendum est, quod est ex suis principiis naturalib. constitutus, ut supra diximus in secunda specie regulæ D. quoniam suum principium cum alio componitur, oportet dari ens in communi de necessitate compositum. Sicut dicitur quod iuncta anima cum corpore, sequitur homo de necessitate. Et posita elementativa cum vegetativa, sequitur elementum vegetativum de necessitate. Per secũdam speciem quæritur, quare est angelus? Et respondendum est respectu finis quod angelus est, ut Deum intelligat, diligat, & recolat, & ei honorem faciat, & impleat universum, quia non esset angelus in parte, esset vacuum universum, ut superius probatum est.

DE ANGELO PER REGVLAM F. deducto. CAP. XL.

De angelo per regulam F. deducto.

PEr regulam F. quæritur, angelus quantum est? Respondendum est, quod est tantus quantum esse est suæ essentiæ: quod esse habet quantitatem continuam in quantum est una substãtia. Et habet quantitates discretas: eo quia ex pluribus principiis est compositus: & quod hoc sit verum, significatum est in secunda specie regulæ D. ubi quæritur, de quo angelus est. Per regulam G. quæritur, qualis est angelus? Respondendum est, quod angelus est duobus modis, qualis videlicet per qualitates innatas & proprias: Et per qualitates appropriatas non sibi naturales. Vocamus autem propriam suam naturalem & substãtialem bonitatem, magnitudinem, &c. ex quib. est constitutus. Et vocamus appropriatas suam bonitatem acquisitam, magnitudinem, iustitiam, &c. Et in angelo malo vocamus appropriatas qualitates malitiam suam, invidiam, &c. Per regulam H. quæritur de tempore angeli. Et dicimus quod angelus est in tempore, eo quod est inceptus in tempore sine quo inceptus non fuisset. Ratio huius est: quod hoc quod est & non erat, sine tempore non potest esse. Est adhuc angelus in tempore quantum ad suam contrarietatẽ, hoc est sine successione & sine motu; sed quando, agit extra, agit de uno nunc in alio: sicut quãdo agit in die dominico hoc quod agebat in die sabbati. Et est in uno tẽpore quãdo est Romæ de die; & est in alio tempore quãdo est de nocte Parysiis. Verũtamẽ quãdo recedit à Roma, & est Parysiis, suus recessus nõ est cũ motu, nec cũ successione. Quoniã

sicut

ſicut non indiget oculis ad videndum colorem, ſicut non indiget motu, neque ſucceſſione in receſſu, ſed vult & eſt vbi vult. Per regulam I. quæritur de loco angeli? Reſpondendum eſt quod angelus eſt in loco, eo quia in loco creatus eſt, ſed non eſt in loco occupans locum, qui locus non poteſt eſſe occupatus ſine linea, angulo & figura, à quibus eſt omnis angelus ſeparatus. Et eſt in loco, eo quia in vno loco eſt, & non in alio in quo nō eſt: & eſt in illo in quo agit, in quo loco agere non poteſt ſine præſentia ſua. Ratio hujus eſt, eo quia cum ſua eſſentia agit & non cum organo. Per primam ſpeciem regulæ K. quæritur quomodo angelus eſt & quomodo agit. Et reſpōdendum eſt, quod angelus habet modum eſſendi per compoſitionem ſuorū principiorum; vt figuratum eſt in ſecunda ſpecie regulæ D. ſupra dicta. Et habet modum agendi cum ſuis principiis, cum quibus cauſet actus exteriores: ſicut cum ſua bonitate bonificatum, & cum ſua poteſtate poſſificatum, & ſic de aliis. Per ſecundam ſpeciem regulæ K. quæritur, angelus cum quo eſt, & cum quo agit? Et reſpondendum eſt, quod eſt cum ſuis principiis innatis & naturalibus aggregatis, vt in ſecunda ſpecie regulæ D. ſignificatum eſt. Et agit cum ipſis, videlicet cum intellectu intelligit, cum voluntate diligit, cum memoria recolit: & ſi bonus eſt, cum ſua bonitate bonificat, & cum ſua poteſtate poteſt, &c. Et ſi malus eſt: & hoc intrinſece & extrinſece agit cum ſuis principiis in cauſando extra cum actu qui eſt intra. Sicut homo qui cauſat mente verba, quæ profert ore.

DE COELO PER PRINCIPIA DEDVCTO.

CAPVT XLI.

IN capitulo iſto tractabimus de cœlo cum principiis innatis ex quibus eſt, cum quibus ſe habet ad principia inferiora effective, ſicut efficiens ad ſuum effectum. Cœlum eſt bonum per ſuam bonitatem innatam, & eſt magnum per ſuam magnitudinem naturalem, & ideo ſua bonitas & ſua magnitudo ſunt ei rationes, vt bene agat, magne & naturaliter in iſtis inferioribus movendo ſe & alia. Et ſi dicatur quod quandoque agit male, vt Saturnus qui eſt malus? Reſpondeo quod hoc eſt per accidens: quod inferiora non recipiunt bene propter contrarietates elementorum ratione quarū Saturnus cauſat quandoque monſtruoſitates in inferioribus per nimiam frigiditatem & ſiccitatem. Cœlum eſt magnum & durabile. Magnum quo ad eſſentiam & agentiam; & eſt durabile, eo quia eſt incorruptibile & immateriabile: & nō eſt aliquod ens, excepto Deo, quod poſ-

De cœlo per principia deducto.

sit illud cogere, neq; suum motum impedire. Cœlum est durabile per se, eo quia duratio est ei qualitas innata. Cœlum est per se potens, quia sua potestas est qualitas sibi innata, & sicut sua duratio est magna & bona: sic sua potestas est bona & magna. Et in isto passu apparet, quod cœlum potest seipsum movere, vt sua bonitas, magnitudo & duratio non deficiant potestati, neq; potestas eis. Cœlum sicut habet voluntatem naturalem sibi coessentialem, sic habet instinctū naturalem sibi coessentialem cum quo gubernat suum ordinem, & suum modum, & actus suorum principiorum, sine quo instinctu hoc non posset facere. Sicut leo qui cum Saturno habet vnum instinctum per calidum & siccum & frigidum: & per nocturnitatem, & masculinitatem: & diuturnitatem, malitiam, plumbitatem, & dyasobrietatem. Alium verò cum Iove per bonitatem, & stagneitatē, & dyajoveitatem, & sic de aliis. Cœlum habet instinctum, vt suprà dictum est: & habet appetitum quod cum appetitu suo movet se & inferiora, vt habeant appetitum ad ipsum. Et habet vnum appetitum cum vno planeta, & alium cum alio, sicut supra per instinctum exemplificatum est. Cœlum habet appetitum, & habet virtutem. Et sicut suus appetitus est sibi naturalis & coessentialis; sic sua virtus: & sicut est bon⁹ suus appetitus per suā bonitatē, magnus per suā magnitudinem, sic sua virtus. Et sicut habet vnum appetitum cum leone, alium cum virgine, alium cum Saturno, alium cum Iove, sic de virtute. Cœlum est virtuosum, vt dictum est; & est verum per se: quoniam sicut est virtuosum per virtutē innatā, sic est verum per veritatem innatam, per quam veritatem ponit in vero appetibilia, & ad hoc concurrunt instinctus, potestas, &c. Cœlum est verum, vt dictū est, & habet delectationem innatam; non dico vegetativam, sensitivam, imaginativam, & etiam ratiocinativam, sed motivam: quoniam sicut planta in vegetando habet aliquam delectationem naturalem; sic cœlum movendo seipsum & inferiora. Et sicut delectatio vegetativæ non attingitur per sensum, nec per imaginationem: sic de delectatione eius: sed solum intellectus hoc attingit. Cœlum habet delectationem, vt dictum est, & sua delectatio est inconfusa per differentiam quæ est sibi principium innatum in quo agit, & causat multas differentias delectando. Ipsa verò differentia est insensibilis, eo quia est principium generale. Cœlum est ex pluribus differentiis, sicut totum ex pluribus partibus suis Et concordantia est unū principium sibi coessentiale cum quo causat multas concordias: & sic est vna substantia habens in se plura per differentiam & cōcordiam. Cœlum habet concordantiam, vt dictum est & habet contrarietatem peregrinam non sibi coessentialem, vt non sit corrupti-

corruptibile. Sed est instrumentum quo contradicit inferioribus: sicut per calidum & frigidum, siccũ & humidũ, per diuturnitatem & nocturnitatem, & huiusmodi: cum quibus causat menstruositates, fulgura, tonitrua, infirmitates, infortunia & huiusmodi. Contrarietas non est principium cœli sibi coessentiale; sed concordantia est suum principium, vt dictum est. Et sic cœlum magis agit in inferioribus concordando quàm contrariando, ratione cuius sunt plures sanitates quã infirmitates: plura fortunia quã infortunia, & frequentius oritur homo cũ duob. oculis quã cum vno; & sic de aliis. Cœlum habet sua principia innata, vt dictũ est, cum quib. principiat inferiora effectiue, mediantibus entib. naturalib. inferioribus: sicut sunt cœli qualitates & proprietates eorũ Et sicut de elementis: sicut de metallis, & vegetatis, & sensuatis Et ad hoc concurrit magnitudo cœli quæ magnificat potestatẽ cœli & suum instinctũ, appetitum, virtutem, & huiusmodi: vnde sequitur influentia à superioribus ad inferiora; & refluentia de inferioribus vsq; ad lunam, & hæc continuè: & ratio huius est, quia cœlum semper est in continuo motu. In cœlo est medium sibi coessentiale cũ quo causat media inferiora: sicut bonificare cœleste causat bonificare æternum; & movere cœleste causat movere terrenum, & sic de aliis. Cœlum habet mediũ, vt supra dictũ est, per quod & cum quo sua principia transeunt ad finem, vt in ipso quiescant: quæ quies est movere se ipsum & inferiora. Ratio huius est, quia ad hoc creatum est. Finis cœli est cum maioritate, vt serviat homini, & homo Deo, quoniam suus finis non potest esse in altiori gradu, scilicet sub isto maiori fine est suus finis maior, scil. movere, &c. Sicut maior finis vegetativæ, vegetare: & maior finis sensitivæ est sentire. Dictum est de maioritate cœli; & sua maior æqualitas est æqualitas suorum principiorũ sibi coessentialium. Æqualitates cœli participant cum minoritate respectu animæ: quia non habet intellectum, memoriam, & voluntatem, neque meritum accipere potest.

DE COELO PER REGVLAS DEDVCTO.

CAP. XLII.

De Cœlo per regulas deducto

QVæritur vtrum cœlum sit ab æterno? Et respondendum est, quod non: vt signatum est per regulam B. Sed ad maiorem evidentiã huius sciẽtiæ, sive artis & doctrinæ, in isto capitulo intendimus explicare illud quod est quantũ ad cœlum, & per hoc dicemus de cœlo, dabimus doctrinã artistæ per quam sciet agere. Et quia prolixitatem volumus evitare applicabimus tantummodò B. ad alias literas positas in alphabeto huius artis vsque ad K. & sicut applicabimus B. ad alias lite-

literas, ita possunt aliæ literæ aliis ad invicem applicari. Si cœlum est ab æterno, non est creatum ex nihilo, eo quia semper fuit, neque est factum de aliquo, eo quia vltra cœlum non est dare materiam de qua possit fieri, neque intra; eo quia sua magnitudo omnia continet. Et sic divina bonitas non est ratio Deo quod agat bonum cœlum, neque bonitatem cœli; eo quia est æterna. Et sic de magnitudine Dei quæ non causat magnitudinē cœli. Vnde sequitur, quod mundus non est effectus quo ad suam bonitatem & magnitudinem. Et ideo est differentia inter bonitatem Dei, & bonitatem cœli, sive concordantiam: & sic de magnitudine quæ concordantiam requirit secundum justiciam inter causam & effectum. Et ideo privata concordantia, oritur contrarietas & injuria, & causatur avaricia: & bonitas Dei non est magis ratio ei quod agat bonum magnum effectum, postquam Deus non consentit rationi suæ bonitatis, & quod omnia ista sunt impossibilia, sequitur quod cœlū creatum est & novum. B D. Si cœlum est æternum: plures æternitates sunt, videlicet æternitas Dei & æternitas cœli, & cum æternitate cœli implicantur infinitæ æternitates, sicut innata bonitas, duratio. &c. & sic de suis stellis & revolutionibus. Et ita cito fuit injuria & gula: sicut justicia & malicia, & contrarietas, sicut bonitas & concordantia in hominibus: quia nunquam fuit primus homo, neque secundus, nec erit vltimus. Et sic deficit divina bonitas: & non est ratio Deo quod divina bonitas præcedat maliciam & æternitas Dei æternitatem cœli. Et sequitur etiam quod non sit alia vita, quoniam tota materia contenta per cœlum, non sufficeret ad resurrectionem hominū mortuorum, quod intendimus probare: & sic justicia Dei esset defectiva & impedita ad remunerandum justos, & puniendum injustos in æternū; & injuria & malicia essent causæ hujusmodi. Et fortitudo Dei esset debilitata: & luxuria esset æterna: & quia omnia ista essent impossibilia, sequitur quod cœlum sit novum & inceptum. B.E. Si cœlum est æternum, per se potest esse æternum: quoniam ens æternum nunquam fuit in potentia ad essendum, neque est potentia ad non essendum: & sic potestas Dei non esset causa potestatis cœli, bonitas Dei bonitas cœli. Etiam potestas Dei non posset privare potestatem cœli, eo quia cœlum per se gubernat se: & sic superbia est æterna; & per consequens peccatum. Vnde sequitur quod cœlum habet in se suum finem: & Deus non est suus finis. Quoniam privata causa privantur effectus. Et quod omnia sunt mala, injuriosa, & plena superbia, & contra regulam B. ostensum est, quod sunt impossibilia: ergo de quæstione negativa tenenda. B. F. Si cœlum est æternum: tempus est æternum. Et sic æternitas Dei non

non præcedit tempus, quod est contra justiciam; fidem; & acidia est æterna: & sequitur injuria æterna; & hoc est scibile à divina sapientia: & divina bonitas est ratio Deo quod agat bonum, mala prædicta destruendo; & Deus ad hoc non consentit; & sic sua sapientia scit ipsum injuriosum & pigrum & malum: & quoniam omnia impossibilia, ideo, &c. B. G. Si cœlum est æternum: aut est vna voluntas æterna generalis omnibus voluntatibus hominum, ex qua omnes aliæ particulares materialiter generantur: aut Deus creat voluntates particulares hominum, & sicut est vna generalis, ipsa voluntas generalis est divisibilis; & voluntates particulares sunt corruptibiles generales æternaliter. Et sic injuria est facta istis voluntatibus particularibus quæ diligunt Deum. Et justicia Dei non habet judicium æternum in ipsis, neq; in voluntatibus quæ odiunt Deum & spem; & diligunt invidiam. Et ista sunt impossibilia, & contra justitiam Dei, & bonitatem, supposito quod voluntates particulares non corrumpentur? quoniam generalis voluntas ad hoc non posset sufficere tanquam materia: ergo est impossibile esse generalem voluntatem æternam. Et si voluntates à Deo sunt creatæ, & cœlum est æternum, creatio non habet finem in quo quiescat: quoniam nunquam fuit prima voluntas, neque secunda, neque vltima erit: & tale inconveniens & quale posuimus in paragrapho B. D. ergo, &c. B. H. Si cœlum est æternum, ab æterno fuerunt virtutes & vitia: & in quantitate vitia sunt majora quam virtutes: & divina bonitas & charitas sunt ratio Deo quod virtutes sint majores quàm vitia; & Deus ad hoc non consentit, & sic est injuriosus, & contra suam charitatem & justiciam: quod est inpossibile; & suum oppositum est necessarium. B. I. Si cœlum est æternum, sua æternitas est æqualis in duratione æternitati Dei, & veritas est mendacium, & patientia in patientia sunt æqualiter æternæ: & quia omnia sunt contra bonitatem divinam, justiciam & veritatem, sequitur quod cœlum est novum; & quod justum est quod divina bonitas & veritas sic precedant durationem cœli per æternitatem earum: sicut præcedunt bonitatem & veritatem cœli, quæ terminatæ sunt & finitæ, cum immensitate & infinitate earum. B. K. Si cœlum est æternum, ab æterno fuerunt artes liberales & mechanicæ: & sic non fuit quies in hac vita: & pietas & inconstantia non sunt æternæ: & per consequens martellus & forpices, & ista non est, vt sit alia, eo quia vna æternitas non creat aliam, neque in alia quiescit: & est minoritas circa nihil, & nunquam transit ad nihilum. Et quod omnia ista mala & injuriosa sunt, & contra divinam bonitatem & justiciam: sequitur de necessitate quod cœlum est novum & creatum.

DE

DE COELO PER REGVLAM C. DEDVCTO.

CAPVT XLIII.

De cœlo per regulam C. deducto.

PEr primam ſpeciem regulæ C. quæritur, quid eſt cœlum? Et reſpondendum eſt, quod eſt primum mobile: & eſt corpus habens majorem magnitudinem, majorem motum: & vltra ipſum non eſt mobile: & eſt corpus per ſe movens, eo quod nulla mobilitas eſt major ſua: & ideo motus ab ipſo incipit, naturaliter loquendo & ab ipſo remanet: & ipſe eſt fons à quo motus aliquando derivatur, ſicut rivuli à fonte. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quid habet cœlum in ſeipſo ſibi coeſſentiale & naturale? Et reſpondendum eſt, quod habet ſuam motivitatem, mobilitatem & movere: per quam motivitatem habet formam: per mobilitatem habet materiam: & per movere actū, cum quo creat actus extrinſecos, & habet ſuam innatam bonitatem, magnitudinem, &c. & etiam ſtellas, planetas & ſigna, & ſic de aliis partibus ſuis coeſſentialibus. Per tertiam ſpeciem quæritur, quid eſt cœlum in alio? Et reſpondendum eſt, quod cœlum eſt in elementis agens, movens, influens, nullam paſſionem in illis habens: & hoc eſt ratione ſuæ magnæ activitatis & motivitatis, etiam in ſeipſo non recipit augmentum, neq; diminutionem. Et de hoc miratur intellectus, cum cœlum ſit in ita magna motivitate, ſine aliqua alteratiõe & mutatione ſubjecti. Sed fortificat ſe cõſiderando poteſtatem divinam & infinitam, quæ poteſt creare talem effectum ad placitū. Per quartã ſpeciem quęritur, quid habet cœlum in alio? Et reſpondendum eſt, quod cœlum habet naturaliter dominium in elementis & elementatis, cum quo cauſat mobilitates naturales in inferiores regiones, quatuor tempora, dies, horas, tonitrū, fulgur, vẽtum, pluviam, nivem, menſtruoſitates, infirmitates & hujuſmodi. Et hoc facit, quia inferiora recipiunt ſuas mobilitates & influentias; cum quibus eſt efficiens. Per primam ſpeciẽ regulæ D. quæritur, de quo cœlum eſt? Reſpondendum eſt, quod eſt de ſeipſo, eo quia non eſt de aliqua materia ſibi præjacẽte à qua ſit derivatum. Et quia eſt primitivè de ſe ipſo propter ſuam primitivitatẽ eſt incorruptibile: & per ſeipſum in ſua motivitate eſt permanens. Per ſecundã ſpeciem quæritur, cœlū de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt de partibus ſuis ſibi coeſſentialibus: ſicut de ſua innata bonitate, magnitudine, &c. Et hoc ſignificatum eſt per ſecundam ſpeciem regulæ D. Per tertiam ſpeciem quæritur, cœlum cujus eſt? Reſpondendū eſt, quod eſt Dei: ſicut effectus eſt cauſæ; & quod eſt poſſeſſum à Deo, cauſat in inferioribus effectus ſicut Deus vult. Per primã ſpeciẽ regulæ E. quæritur quare eſt cœlum? Et reſpondẽdum eſt, quod cœlum

cœlum est: quia est constitutũ ex partibus suis coessentialibus, sicut sua sunt innata bonitas, magnitudo, &c. excepta contrarietate, quæ non est sibi coessentialis, quia si esset, corruptibile esset. Est etiã quia in ipso sua materia & sua forma cœlestes in ipso sunt conjunctæ, cum quibus est necessitatum: sicut homo, quando anima & corpus in ipso conjungitur. Per secundã speciem quæritur, quare est cœlum? Et respondendum est ratione finis, quod cœlum est vt sit causato causans motivitates inferiores, cum quibus homo sit dispositus ad essendũ & serviendum Deo. Per primã speciem regulæ E. quęritur de quantitate cœli? Et respondendum est, quod cœlum habet quantitatem continuam, & discretã, continuam circulariter? vt in ipso figuratũ est: discreta, sicut per octavam sphærã quę cõcava est; & sic de sphæra Saturni. Per regulam G. quæritur, quale est cœlum? Et respondendum est, quod est quale per qualitates primas & appropriatas propriè sunt, sicut sua innata bonitas, magnitudo &c. suus motus & suæ figuræ; & sic de quantitate appropriatæ sũt: sicut caliditas & siccitas, frigiditas & humiditas, masculitas & fœminitas, & hujusmodi. Et dicitur quod suæ appropriatæ qualitates sunt in eo, quod cum ipsis agit in inferioribus: sicut sol qui dicitur calidus, & siccus, eo quia calefacit & desiccat. Per regulam H. quæritur, de tempore cœli? Et respondendum est, quod essentia oactvæ sphæræ est in illo; nunc in quo caussata fuit, circulus qui sine successione existit quo ad suam essentiam. Sed ratione sui motus causat tempus in inferioribus: sicut in Saturno qui movetur successivè de vno nunc, in aliud nunc. Et est vnus dies de octava sphęra vsque ad sphæram ignis: sed sphæra ignis vsq; ad terrã, sunt plures dies, & plures noctes, ratione præsentiæ & absentiæ solis: ita quod sol est causa quare sunt plures dies, & plures noctes, & horæ: & cætera, Per regulam I. quæritur de loco cœli? Et respondendum est, quod octava sphæra est in illo loco in quo creata fuit quo ad suam essentiam: & sic de Saturno, &c. Sed ratione motus & pluriũ circulationum de octava sphæra vsq; ad sphæram ignis, respectu rectitudinis, est in pluribus locis: sicut Saturnus qui in vno tẽpore est junctus cum ariete: & in alio tempore cum tauro. Et sic de sole, qui vno tẽpore est in vno loco cœli; & in alio tempore in alio; & in vno loco causat dies artificialiter; & in alio causat noctes. Per primam speciem regulæ K. quæritur, quomodo est cœlum? Et respondendum est, quod cœlum est modale per particulares modalitates, quæ sunt de sua essentia, quæ sũt suæ partes innatæ: sicut bonitas, magnitudo &c. Et sic de suo habitu, situ & hujusmodi. Per secundã regulã K. quęritur, cũ quo est cœlũ? Respondendũ est, quod est cum suis partibus naturalibus

cum

cum quibus est compositum: sicut sunt sua bonitas, magnitudo, &c. cum quibus causat circularitates, & mobiles bonitates, magnitudines, & cætera.

DE QVARTO SVBIECTO, QVOD *est de homine per principia discurso.*

CAP. XLIV.

De quarto subiecto quod est de homine per principia discurso.

IN homine sua bonitas est ei ratio, quod agat bonum specificum: homo quidem id quod agit per suam speciem agit naturaliter, sive moraliter. In homine bonitas spiritualis & corporalis conjunguntur ratione suæ animæ & corporis. Et ideo ista duplicitate rationum habet naturam sive rationem agendi bonum, objectando, intelligendo, amando; atque recollendo: corporaliter autem, sicut generando hominem, & sentiendo; & imaginando: & ab ambobus exeunt bonæ operationes, vt apparet in artibus liberalibus & mechanicis. In homine sua magnitudo est duplex, sicut sua bonitas. Et ideo quando homo agit bonum, cum magnitudine agit ipsum magnum. Sicut cum bonitate agit ipsum bonum. In homine est duratio: & ipsa est ratio suæ bonitatis & magnitudinis: & sic de aliis quod durent: & hoc dupliciter, sicut superius dictum est; moraliter vero & ad placitum. In homine sua potestas est duplex, sicut de bonitate dictum est, Et est id cujus ratione potest existere & agere. Inde igitur patefit quod potest existere & agere per suam speciem. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modũ habet specificam libertatem ad agendum. In homine suus intellectus est specificatus, cum quo specialiter intelligit: non quod suus intellectus descendit ab alio intellectu, generando ipsum; neque est idem cum alio intellectu essentialiter: alioquin esset genitus, & etiam post mortem hominis esset annihilatus sive corruptus: & in tempore, loco, quantitate, superficie & divisione, successione, motu assituatus, figuratus, punctuatus & lineatus, quod est impossibile. Nam hæc omnia sunt de natura corporeitatis sive corporis. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod male & falsè dixerunt illi qui cogitaverunt & affirmaverunt, quod in omnibus hominibus nõ erat nisi vnus intellectus. Adhuc cognoscit intellectus noster per hoc quod dictum est, quod instinctus naturalis corporis humani conjungitur cum intellectu hominis, sicut de bonitate dictum est. Intellectus habet modum per quem faciat speciem intelligibilẽ per sensitivum & imaginativum in suo proprio intelligibili: de quibus speciebus intelligibilibus facit scientiam. In homine sua voluntas est potentia specifica ei cum qua agit speciales amabi-

mabilitates:non quidem ista voluntas descendet ab alia voluntate generali.nam aliter esset generabilis & corruptibilis sua essentia;sicut dictum est de intellectu:& esset destructa sua libertas,ex eo quia esset necessitata ad volendum per suum generale principium:sicut corpus quod habet appetitum necessitatum per hoc quod est superius,sicut quando appetit cibum, potum aut coitum,aut calidum;quando sentit magnam frigiditatem; & sic de aliis.Adhuc si omnes haberent unam voluntatem: jam omnes homines se haberent ad invicem ad idem objectum , & etiam mortuo homine, mortua esset anima rationalis. Et sic jã non esset alia vita: neque justitia & misericordia Dei haberent subjectum in quo agerent,quod est impossibile & valde absurdum differentiæ.Amplius appetitus corporis & voluntatis cõjunguntur:sicut de bonitate dictum est, ratione cuius voluntas facit species per sensitivum & imaginativum volendo,sicut intellectus intelligendo , & sic de memoria quæ est pars animæ potest dici suo modo.In homine virtus corporalis & spiritualis coniunguntur : & quia virtus spiritualis est superius;ideo format & perficit virtutem inferiorem. Et in isto passu cognoscis intellectus per quem modum morales virtutes oriuntur à virtute spirituali & corporali, sicut à forma & materia : de quibus virtutibus erimus locuti in nono subjecto. In homine est veritas spiritualis & corporalis ; & quod veritas spiritualis est superior; ideo perficit inferiorem.Vnde cognoscit intellectus,quod sicut sensus naturæ sentit per visum & auditum , & sic de aliis: sic anima vere rerum essentias attingit, intelligendo,amãdo & recolendo. Nam aliter inferius ageret plus cum sua virtute, quàm superius cum sua : quod est absurdũ rationi intellectus. Et in isto passu gaudet multum intellectus. In homine coniunguntur naturalis gloria,spiritualis & corporalis;id est, coniungũtur naturales delectationes spiritualiter & corporaliter. Vnde sequitur,quod anima habet delectationem in agẽdo in corpore; & corpus sub ipsa in patiendo;& homo cum istis prædictis.Et corpus sub ipsa in patiendo:& homo cum istis prædictis. Et hic cognoscit intellectus per quem modum homo habet delectationem in moribus. In homine,differentiæ spirituales & corporales conjunguntur, ratione cuius intellectus per unum modum intelligit cum visu, & per alium cum auditu;& sic de aliis:similiter & corpus per unum modum patitur sub intellectu:& per alium sub voluntate;& per alium sub memoria;& sic per prædicta cognoscit intellectus per quem modum facit ipsemet scientiam discurrendo,& voluntas amationem, & memoria memorationem. In homine,anima & corpus conveniunt inter se,componendo ipsum, anima remanente in sua essentia,

& corpore in sua similiter: & in isto passu cognoscit intellectus per quem modum anima & corpus conueniunt, obiectando idem obiectum corpus in videndo, audiendo, & huiusmodi: anima intelligendo, amando & recolendo. Corpus hominis est compositum ex quatuor elementis. Anima autē non est ex cōtrariis, quia incorruptibilis est; & quia in homine coniunguntur anima & corpus: idcirco patitur homo contrarietates rectas & naturales ex parte corporis; ex parte vero animæ obliquas & accidentales: & in isto passu cognoscit intellectus, quod omne peccatum est per accidens. Quoniam in homine anima & corpus coniunguntur: idcirco homo est efficiens, movendo formam in materia propter finem, videlicet movet animam in corpore: & in isto passu cognoscit intellectus, per quem modū homo est principium efficiens, materiale, formale, & finale. Et in homine coniunguntur anima & corpus, in quo actu significatur coniunctio, quæ est medium influxum ab anima & corpore. Et istud medium est connaturale, & substantiale, intelligere, velle, recolere, elementare, vegetare, sentire, imaginari: sine quibus homo non esset coniunctus substantialiter. Et tādiu vivit homo, quamdiu ista materialis coniunctio durat in eo: quando autem dissolvitur, ilico moritur homo. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum anima & corpus coniunguntur & mensurant suos actus secundum modum dispensando & proportionando anima influente suam virtutem; & corpore refluente suam, homine existente medio in tertium numerum deducto. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum in homine est humidum radicale & nutrimentale. Radicale est ex principiis primitivis & punctis & lineis, cū quibus anima est coniuncta. Et humidum nutrimentale est suum instrumentum: sicut navicula textoris in textura, in qua inducuntur puncti lineæ per motum elementativè, vegetativè, sensitivè & imaginativè, influendo, & refluendo: & humidum radicale vivat, & seipsum augmentet de hoc quod venit extra, sic in suam speciem convertendo per vegetativam. Sicut vegetativa transsubstantiat cibum in carnem, nervos, & ossa, & potum in sanguinem, & cibum & potum transsubstantiat in medullam, & etiam in choleram, phlegma, & melancholiam, & cerebrum, & aquam oculorum, & in sputum, & etiam in sudorē transmutat. In homine coniunguntur finis spiritualis & finis corporalis naturaliter: ratione quorum homo se habet ad fines supradictos ad spiritualem finem cum anima, & ad corporalem cum corpore. Et ab anima quidem & corpore oriuntur sive egrediuntur fines morales, cum quibus anima & corpus inueniunt delectationes, cum quibus quiescunt. In homine anima

est

est maior imago substantialis. Sed corpus est minor imago quã imago animæ. Iterum in corpore imaginatio est maior imago quàm sensitiua, eo quia obiectat, & etiam magis mouet ipsam sensitiuam secundariè; & sensitiva est maior imago quàm vegetatiua: nam super ea inserta & fundata est. Et deinceps vegetatiua est maior quàm elementatiua; vegetatiua namq; super elementatiua fundatur. Et ideo in isto passu cognoscit intellectus quod sicut potentiæ substantiales sunt maiores & minores similiter accidentales in homine; anima & corpus non sunt æquales, anima enim habet principia superiora; sed corpus inferiora: veruntamen coniunguntur; anima quidẽ est tota in corpore, & econuerso, ut homo æqualiter sit cõiunctus & cõpositus. Quoniam homo est ex nihilo deductus respectu creationis, ideo est in minoritate inductus, cum qua se habet ad res minores. Et quod in ipso homine anima & corpus coniunguntur: idcirco homo movet se cum anima ad minores mores, & cum corpore ad minora naturalia, cum quibus componit moralitates Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modũ anima habet inclinationem ad peccatum, quod in tantum est prauum, quod nullam essentiam habet: sed est habitus priuatiuus, deuians suum subiectum à fine ad quem debet esse. Et in isto passu cognoscit intellectus, quid est peccatum: & per quem modum augetur: & quæ sunt sua principia.

DE HOMINE PER REGVLAS DEducto. CAP. XLV.

PEr regulam B. quæritur: utrum homo sit magis cognoscibilis per affirmationem quàm per negationem? Et respondedum est, quod sic: nam prædicari prædicatum de subjecto affirmando est diffinire subjectum de quo prædicatum prædicatur, existente natura inter subiectũ & prædicatum: ut cũ dicitur, homo est animal rationale. Quando autem prædicatũ prædicatur de homine negatiue, nulla quidem certitudo siue notitia de homine habetur: ut cum dicitur, homo non est lapis: homo nõ est planta. Affirmatio enim vera ponit ea quæ sunt in subiecto: negatio autẽ vera semper remouet à subjecto. Falsa quidem similiter habet modum remouendi à subiecto. Adhuc quoniam affirmatio præcedit ad negationem, sicut antecedens præcedit ad suum consequens: quare patet quod magis est homo cognoscibilis per affirmationem quàm per negationem. Hominem esse & ignorare quid est homo, est negligere hominis esse. Et ideo ut sciamus quid est homo, & de ipso magnam notitiam habeamus, diffiniemus ipsum per 30. diffinitiones largo mo-

Deductio hominis per regulas.

do sumptas, quamvis per unã diffinitionem stricto modo sumptam possit diffiniri. Sed hominem isto modo diffinimus, ut ipsum clarius cognoscamus in nostro intellectu. Et non diffinitiones erunt abstractæ à 28. principiis huius artis, & à 10. prædicamentis, prædicando de substantia tale prædicatum quod cõveniat cum subiecto in natura. Et primo per primam speciem regulæ C. quæritur: quid est homo? & respondendum est, quod est animal de quo prædicantur plures bonitates differẽtes specie quàm de aliquo alio animali. Homo est animal, in quo una eius pars est incorruptibilis. Homo est animal, in quo sunt plures potestates quàm in aliquo alio animal. Homo est animal, quod cum suo organo species intelligibiles facit. Homo est animal, quod utitur virtutibus aut vitiis. Homo est animal, quod vere utitur artibus liberalibus & mechanicis. Homo est animal, in quo sunt plures delectationes quam in aliquo alio animali. Homo est animal, in quo sunt plures differentiæ quam in alio. Homo est animal, in quo sunt plures concordantiæ quam in alio. Homo est animal, in quo sunt plures contrarietates quam in alio. Homo est animal, in quo natura plus utitur principio quam in alio. Homo est animal, cum quo omnia corporalia serviunt Deo. Homo est animal, quod se habet ad majorem finem quam aliquod aliud animal. Homo est animal habẽs maiorem speciem quam aliud animal. Homo est animal, habens plures æqualitates quam aliud animal. Homo est animal, quod magis potest se minorificare quam aliud animal. Homo est substantia quæ est ex pluribus rebus composita quam alia. Homo est substantia, in qua sunt plures quantitates differentes specie quàm in alia Homo est substantia subsistens qualitatibus corporalibus & spiritualibus. Homo est substantia subsistens pluribus relationibus quam alia. Homo est substantia subsistens actionib. corporalibus & spiritualibus. Homo est substantia subsistens passionibus corporalibus & spiritualibus. Homo est substantia virtutibus aut vitiis habituata. Homo est substantia existens in situ recto, dum vadit aut sedet. Homo est substantia habens aliquam partem in se sine successione & tempore. Homo est substantia in qua anima & corpus collocantur ad invicem. Homo est ens multiplicans humanam speciem. Per secũdam speciem regulæ C. quæritur; quid habet homo in se coessentiale? Et respondendum est, quod homo habet substantiam & accidẽs, sine quibus esse nonpotest. Adhuc habet in se correlativos suorum principiorum, & habet in se habitus quos acquisivit accidentaliter. Per tertiam speciem quæritur: quid est homo in alio? Et dicedum est, quod homo est in fœmina hominificans, fœmina autem est in semine nutriens ipsum movens, & multiplicas de hoc

hoc quod evenit ei ab extra per nutrimentum. Vidi quoddam ovum positum sub gallina, & testa ipsius ovi deficiebat in una parte ipsius, ad quantitatem unius denarii: & in medio pelliculo intraneæ, erat una gutta sanguinis ad quantitatem unius grani milii, à qua gutta procedebant lineæ rubeæ & graciles ad modum capillorum; & erāt assituatæ ad modum telæ aranearum, & illa gutta movebat seipsam, & etiam illam telam: sicut facit aranea existens in medio suæ telæ. Adhuc homo est in habitu habituatus, & in situ assituatus. Per quartam speciem quæritur: quid habet homo in alio? Et respondendum est, quod habet in habitu scientiam, & in situ figuram, & in tempore motum, & in loco collocationem Per primam speciem regulæ D. quæritur: homo de quo est? Et respondendum est, quod est de suis primis parentib. quo ad corpus; sed quo ad animam nequaquam: sicut suus intellectus qui non descendit ab alio intellectu, ut superius jam probatum est. Per secundam speciem quæritur: homo de quo est? Et respondendum est, quod est de sua anima & de suo corpore; & sua anima est de suis principiis spiritualibus, & suum corpus de suis principiis corporalibus. Per tertiam speciem quæritur: homo cuius est? Et respondendum est, quod est Dei, & unus homo est alterius, sicut servus sui domini: & homo peccator est mundi, carnis & diaboli. Per primam speciem regulæ E. quæritur: homo quare est? Et respondendum est, quod est eo quod de sua anima & corpore coniunctus est, eo quia ipsa coniunctio necessitat ipsum esse. Per secundam speciem quæritur, quare est homo? Et respondendum est, quod est, vt intelligat, recolat & diligat Deum: & quod ab eo beatitudinem sempiternam recipiat. Adhuc vt sit medium cum quo, & per quod omnia creata corporalia servientia homini, serviant Deo; adhuc ut homo multiplicet suam speciem. Per primam speciē regulæ F. quæritur: homo quantus est? huic dicendum est, quod homo tantus est, quanta est sua substantia continua per quātitatem continuam quantam. Per secundam speciem quæritur: homo quantus est? Et huic respondendum est, quod tantus est, quantus per suas partes discretas. Adhuc quæritur, quantus est bonus aut malus, &c.? Et respondendum est, quod tantus est, quantus est suus habitus suæ bonitatis aut maliciæ. Per primā speciem regulæ G. quæritur: homo qualis est? Et respondendū est, quod est talis quales sunt suæ propriæ qualitates, sine quib. esse non potest: sicut est sua risibilitas, figura & huiusmodi. Per secundam speciem quæritur: qualis est homo? Et huic respondendum est, quod est bonus, aut magnanimus, &c. Per regulā H. quæritur: homo quando est? Et est respondendum, quod est tunc quando Deus creat in corpore animam rationalem, quæ

deducet corpus in ſpeciem humanam. Adhuc eſt tunc quando eſt in præſenti nunc, non autem præterito & futuro, & cum tali nunc præſenti deducto per regulam C.D.K. homo eſt cognoſcibilis ſiue cognoſcendu . Et iſtum diſcurſum dimittimus homini ſubtiliter intuenti cauſa breuitatis. Per regulam I. quæritur: homo ubi eſt? Et reſpondendum, quod eſt in ſua humanitate. Nam extra ipſam nequaquam eſſe poteſt. Adhuc homo eſt in loco, ubi eſt contentus & collocatus, & hoc per regulam C. D.K. ſignificatum eſt. Per regulam K. quæritur de homine, quomodo ipſe eſt: & quomodo tranſmittit ſuam ſimilitudinẽ extra ſe? Ad primum reſpondendum eſt, quod ipſe eſt per illum modum per quem ſuæ partes habent modum coniungendi, & ponendi ipſum. Ad ſecundum eſt dicendum, videlicet quod habet modum tranſmittendi ſuam ſimilitudinem, extra generãdo & litteras figuras à mente abſtrahendo, cum motu manus & pennæ & huiuſmodi. Per ſecundam ſpeciem K. quæritur: homo cum quo eſt? Et eſt dicendum, quod eſt cum primis parentibus & cum ſuis coeſſentialibus principiis, & etiam accidentibus, ſine quibus eſſe non poteſt: & eſt cum ſua juſtitia juſtus: & cum ſua manu eſt ſcribens, & huiuſmodi. Vlterius quæritur, utrum intellectus humanus ſit de memoria & voluntate cum quo eſt univerſalis & particularis? Et eſt dicendum, quod eſt uniuerſalis cum principiis uniuerſalibus animæ ſicut cum ſpirituali bonitate, magnitudine, &c. Adhuc eſt univerſalis per ſuos correlativos naturales per ſecundam ſpeciem K. deſignatos. Particularis autem eſt cum particularitate objectorum, & tunc eſt practicus, faciendo unam ſpeciem intelligibilem, & deinde aliam ſucceſſiue.

DE QVINTO SVBIECTO QVOD EST DE imaginatione. CAP. XLVI.

De quinto ſubiecto, quod eſt de imaginatione.

IMaginatio eſt potentia, cum qua animal imaginatur in ſuo imaginabili intrinſeco imaginabile peregrinũ ſiue ſimilitudinem, aut ſimilitudines eorum quæ fuerunt præſentata ſenſui aut ſimilia illis. Imaginatio eſt bona: bonum enim effectum deducit, quia ſi non eſſet imaginatio, jam non eſſet ſcientia de rebus præteritis. Neque animal ſciret reverti ad fontem, & ſic de aliis. Imaginatio habet magnitudinem, cum qua magnificat ſua alia principia. Et iſtud apparet in hoc, quia imaginatur ad placitum. Imaginatio eſt durabilis: nam ſua objectà durant, dum ab imaginatione objectatur. Nam ſicut durant in animali rationali objecta, ſpirituali per memoriam extra imaginationem: ſicut durant obiecta ſenſibilia per imaginationem extra ſenſum in brutis. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod

quod ſicut anima ratiõalis perficit potẽtias inferiores, ſic imaginativa in brutis perficit potentias inferiores. Imaginatio habet poſſe in ſenſitiva: potentia quidẽ imaginationis deſcendit ad poſſe inferius, vt cũ ipſo poſſit agere in ſeipſa: ſicut humidũ radicale deſcẽdit ad humidũ nutrimentale, vt cum illo vivere poſſit. Imaginatio habet inſtinctũ naturalẽ; vt patet in brutis, quæ quidẽ per imaginationẽ habent induſtriã ad vivendum, & ad malum evadendum: ſicut capra ad lupum. Imaginatio habet appetitum, cum quo appetit imaginatũ. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod imaginatio habet inſtrumentũ, vt ſuum actum exercere poſſit, & obiectũ attingere. Imaginatio habet virtutem, cum qua attrahit ſpecies à ſenſibilibus, ponendo in ſuo imaginabili, in quo illas characterizat & imaginatur illas. Veritas eſt inſtrumentum imaginationis, vt cum ipſa verè attingere poſſit obiectum, veruntamen quandoq; deficit: ſicut agens qui deficit in agibili, deficiente inſtrumẽto: aut quod neſcit operari cum illo. Imaginatio cauſat delectationem aut triſtitiam, in ſubiecto in quo eſt. Imaginatio habet differentiã, cum qua & per quã diverſimodè agit in obiecto: ſicut ſpeculo quod per ſuã differentiã diverſas imaginationes recipit. Imaginatio cõcordat obiectum cum ſubiecto in quo eſt: ſicut mater quæ imaginatur filium ſuum, gaudendo cum filii imagine ſive ſimilitudine ipſius acquiſita cum ſua imaginatione. Imaginatio cum contrarietate contradicit ſive reſiſtit ſubiecto in quo eſt, obiectando obiectum odibile ſive inappetibile: ſicut eſt mater imaginãs filium ſuum mortuum cum triſtitia. Imaginatio eſt principium efficiens, nihil extra ſe tranſmittens & de ſenſitivis materiã faciens, abſtrahendo ab ipſis ſpecies ſenſibiles cum ſua forma, videlicet cum ſuo imaginativo qui eſt forma illius, vt ratione illius in obiecta quieſcere poſſit. Imaginatio eſt medium in homine, exiſtens inter potentiam ſenſitivã & intellectivã, vt intellectus in imaginatione poſſit acquirere ſpecies ſenſibiles & imaginabiles. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus quod ſpecies quas acquirit de ſenſitivis, quod deinde ab imaginatione illas haurit ſive abſtrahit extra ſenſum aut abſq; ſenſu. Imaginatio verò non eſt medium in bruto, ſed eſt ſua ſuprema extremitas ſive forma, cum qua ſua vita eſt habituata atq; completa: ſicut eſt anima rationalis in corpore humano. Imaginatio habet naturã, cum qua quieſcit in ſuo fine, qui eſt obiectum imaginatum, alioquin ſuum imaginari non eſſet ei actus proprius. Imaginatio habet maioritatẽ: nam maior eſt ſua bonitas ſubſtantialis quàm accidentalis, & maior eſt ſuus actus intrinſecus quã extrinſecus. Adhuc habet maioritatem in obiectãdo leonẽ reſpectu capræ; & habet maioritatẽ in

obiectando magnum hominem, aut maiorem illo aut aut maximum illorũ. Imaginatio habet æqualitatem in suis correlativis, per secundã speciẽ regulæ C. designatis: nisi.n. essent æquales per essentiã, jam æqualiter nõ se possent habere ad obiectũ, quod est impossibile. Imaginatio ratione minoritatis est, ad quam minoritatẽ tendit, quando obiectat minimum obiectũ.

DE IMAGINATIONE PER REGVLAS deducta. CAP. XLVII.

Deductio imaginationis per regulas.

QVæritur, vtrum imaginatio sit de natura corporis? Et respondendum est quod sic. Nam imaginatio nõ potest objectare objectum denudatũ à conditionibus sensitivis, videlicet à linea, figura, punctis & huiusmodi. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est imaginatio? Et respondendũ est, quod sua diffinitio jam data est in principio istius subiecti: sed quod imaginatio est difficile obiectum intellectui, idcirco volumus diffinire eam per decem diffinitiones, largo modo sumptas, vt à nostro intellectu clarius cognoscatur, & erunt abstractæ á decem prædicamentis. Et primò sic est dicendum: Imaginatio est pars substãtiæ animatæ, cum qua ipsa substantia imaginatur. Imaginatio est potentia cum qua animal imaginatur quale, cum qualitate: & quantum cum quantitate: & quomodo qualitas & quantitas coniungitur, animal tunc temporis imaginatur quantum quale ad invicem, sicut lignum longum & viride. Imaginatio est potentia, cum qua animal imaginatur quantum cum quantitate. Imaginatio est potentia cum qua animal per correlationes imaginationis, attingit obiectũ imaginatum, in imaginabili intrinseco. Imaginatio est activa per imaginativam existentem sub ratione formæ motæ ab animali, vt obiectum sit motũ in imaginabili intrinseco ipsius imaginationis. Imaginatio est passibilis in suo imaginabili tanquã in materia, vt in ipso imaginabili sit obiectum characterizatũ & imaginatum. Imaginatio est habitus animalis cum quo facit species imaginabiles. Imaginatio est potentia assituata in medio cuiusdam pelliculæ testæ capitis animalis, in qua apparent imaginationes obiectorum suo imaginativo, sicut apparent imaginationes oculis in speculo. Imaginatio est potentia in tempore per subiectum in quo est, sine quo non potest esse neq; obiecto vti. Imaginatio est potentia existens in loco ad imaginandum obiectũ in illo loco. Diffinivimus imaginationẽ per decẽ prædicamenta: & sicut diffinivimus eam per illa, ita possunt diffiniri aliæ potentiæ corporeæ per eadẽ suo modo. Per secundã speciem regulæ C. quæritur, imaginatio quid habet in se? Et respondendum est, quod ipsa habet suos correlativos,

tivos,sine quibus non potest esse, videlicet imaginativũ, imaginabile & imaginari. Per tertiam speciem quæritur, imaginatio quid est in alio? Ad quod est dicendũ, quod in homine est dispositio,cum qua intellectus se disponit ad obiectandum inferiora: & sensus se disponit ad sentiendum cum ipsa imaginatione,& in bruto ipsa imaginatio est forma & complementum illius. Per quartam speciem quæritur,quid habet in alio? Et respondendum est,quod habet obiectum in subiecto in quo est: & habet inventionem in sensatis, vt de eis abstrahat species cũ suo lumine, videlicet cum suo imaginativo: imaginativus verò est investigativus specierum, & etiam positivus,& clarificativus in suo proprio imaginabili sibi coessentiali: sicut cristallus qui cum sua diafaneitate colorat se de colore supra quẽ ponitur: & etiam sicut speculum quod se habituat de speculatis præsentatis ei. Per primam speciem D. quæritur,imaginatio de quo est? Et respondendum est, quod est de seipsa,eo quia species specificata est. Per secundam speciem quæritur, imaginatio de quo est? Et respondendum est, quod est de sua materia & forma,vt cum ipsis sit activa & passiva in subiecto in quo est. Per tertiam speciem quæritur, imaginatio cui est subdita? Et est dicendum quod homini,& etiam animæ ipsius hominis. In bruto autem est subdita ei,sicut pars suo toti. Per primam speciem regulæ E, quæritur, imaginatio quare est? Et est respondendum,quod est de suis partibus constituta, videlicet imaginativo,imaginabili & imaginari Per secundam speciem quæritur,quare est? Et est dicendum,vt animal possit obiectare suũ obiectum imaginando in absentia sensus; & ipse sensus cum ipsa imaginatione disponit & proportionat se ad sentiendum sensibilia, existente præsentia sensus: sicut carpentarius qui imaginatur figuram archæ,vt ipsam deducat de potentia in actum. Et sicut avis disponens se ad volandum quando ei necesse est. Per primam speciem regulæ F. quæritur, imaginatio quanta est? Et est respondendum quod est tanta quanta est sua essentia extensa in suis correlativis: vel quantus est suus habitus subiecti in quo est, sicut cappa quæ est tanta quantus est habitus cappati. Per secundam speciem quæritur,imaginatio quanta est? Et est dicendum quod est tanta quot sunt correlativa discreta. Sed hic miratur intellectus, quæ est causa, quare imaginatio crescit aut decrescit suum actum: sicut quãdo homo imaginatur vnum parvum lapidem; & imaginatur eundem ita magnum sicut montem: deinde reflectit se supra se, considerando quod in brutis imaginatio imaginatur obiectum, illo modo quo sensus sentit sive apprehendit ipsum obiectum, & non aliter, sicut capra quæ imaginatur lupũ: sicut

ſenſus ſuus ſentit ſive apprehendit illum; nõ autem quod poſſit imaginari ipſum ita magnum ſicut montem, quia ſi ſic poſſet creſcere ſuum imaginari, jam faceret ſcientiã, quod eſt impoſſibile. Sed quod imaginatio eſt ſubdita intellectui, & intellectus eſt altior potentia quàm illa; ideo intellectus vtitur ea ſuper ſenſu, in tantum quod facit illam imaginari vnum lupũ ita magnum; ſicut vnum montem. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quem modum Geometria menſurat cœlum & altitudines illius. Et etiam Arithmetica per quem modum numerat vnitates infinitas cum Geometria, dividẽdo vnam partem in duas, & deinceps in infinitas partes. Et etiam cognoſcit per quem modum logicus vtitur ſecundariis intẽtionibus adjunctis primis. Adhuc cognoſcit, quod aliquid eſt in intellectu, quod nunquam fuit in ſenſu: lupus enim magnus ſicut mons: nunquam fuit in ſenſu. Et cum intellectus hæc omnia cognoverit, deinde intelligit, quod totaliter procul dubio ipſe eſt alia eſſentia remota ab ipſarum conditionibus. Et de hoc quãplurimum gaudet, quia ipſe intelligit ſe immortalem & incorruptibilem. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, imaginatio cui eſt proprietas? Et quid eſt proprium ipſi imaginationi? Ad primum eſt reſpondendum, quod imaginatio eſt proprietas animali cuius eſt. Ad ſecundum eſt dicendum, quod proprium ipſius imaginationis eſt obiectare ſimilitudinem ſenſus in abſentia ipſius ſenſus: ſed de hoc miratur intellectus, cum imaginatio non habeat ſcilicet auditum, oculos, &c. quomodo poteſt attingere ſimilitudines ſenſus: quouſq; recordatur attractionem adamantis attrahentis ferrum per ſuam ſpeciem, & rebarbarum attrahentem colerã ſimiliter per ſuam: ſic animal attrahit ſpecies ſeu ſimilitudines per ſuam ſpeciem mediante imaginatione in abſentia ſenſus. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quæ eſt appropriata qualitas ipſius imaginationis? Et eſt dicendum, quod ſimilitudo ſenſati abſtracta ab ipſa & deducta in imaginatione: ſicut eſt color colorati, & quantitas quantificati, & ſonus campanæ, & frigiditas aquæ, &c. cum quibus imaginatio obiectat obiectum imaginando. Per omnes ſpecies regulæ H. quæritur, imaginatio quando eſt? Et dicendum, quod eſt in illo tempore, in quo animal eſt; quod animal ſit, abſque imaginatione eſſe non poteſt, ſicut abſque ſenſitiva eſſe non poteſt, modum autem per quem imaginatio eſt diſcurſibilis per ſpeciem H. dimittimus bene intuenti illas cauſa brevitatis. Per regulam I. quæritur, imaginatio vbi imaginatur ſuum objectum? Ad quod reſpondendum eſt, quod in ſua eſſentia, videlicet in ſua imaginabili intrinſeco & ſubſtantiali, extra quod & ſine quo nullum imaginabile imaginari poteſt: nam

nam ſicut calidus niſi in caliditate: ſic obiectum imaginatum non poteſt eſſe imaginatū, niſi in prædicto imaginabili intrinſeco & cōſubſtantiali ipſius imaginationis, quod eſt vniverſale ſubiectum ad omnia imaginabilia. De diſcurſu autem imaginationis deductæ per omnes ſpecies I. hic non tractamus: ſed dimittimus ipſum diſcurſum bene intuenti: ſicut ſupra dictū eſt in regula H. Per primam regulam K. quæritur, imaginatio quomodo obiectat ſuum obiectum. Sed intellectus prima frōte impeditus eſt ad reſpondendum, eo quia ille motus non eſt ſenſibilis: vſq; quo recordatus eſt quatuor ſpecies regulæ K. cū quibus intendit ſolutionem dictæ quæſtionis. Nam in animali, ſenſitiva & imaginatio ſunt partes compoſitæ ad invicem, habentes vnum organum compoſitum, vna exiſtente in alia: ratione cui⁹ imaginatio abſtrahit à ſenſatis ſimilitudines mediāte ſenſitiva, cum quibus obiectat obiectū ſuum: ſicut ignis mixtus cum aqua attrahit ſimilitudines ab alia, cum quibus calefacit carnes: vt apparet per coitum quando imaginatio imaginatur modum per quem fit coitus. Per ſecundam regulā K. quæritur, imaginatio cum quo imaginatur ſuum obiectum? Et reſpondendum eſt, quod cum organo in quo eſt, videlicet cum illa pellicula intranea exiſtente in capite, de qua ſuperius locuti ſumus, & attingit objectū cum complexione prædictæ pelliculæ, videlicet cum melancholia. Nam pars vltima ipſius pelliculæ eſt coagulata ratiōe frigiditatis, quæ cauſat reſtrictionem ſicut plumbum quod claudit partes exiſtentes retro in ſpeculo vt diaphaneitas non ſit tranſparens in illam partem. Prædicta autem pellicula à parte ante, videlicet verſus frontem, eſt poroſa ratione ſiccitatis quæ eſt proprietas terræ: quæ quidem eſt abſtracta & evacuativa, in qua fronte homo cum intellectu invenit ſpecies. Animalia autem bruta cum inſtinctu ſpeciebus præſentatis cum intellectu aut inſtinctu ipſi faciei prælibatæ pelliculæ. Qui videlicet intellectus & inſtinctus ſunt præſentationes ſpecierum prædictæ faciei per ſuam ſpeciem: ſicut adamas eſt attrahens ferrum per ſuam ſpeciem; & tunc antedicta pellicula colorat & pingit & induit ſe de imaginibus per ſuam ſpeciem: ſicut facit ſpeculum per ſuam. Adhuc imaginatio attingit obiectum cum diſpoſitione ſenſitive, & etiam cum ſua & cum proportione vtriuſque; & cum appetitu & obiectione; & cum inventione ſpecierum, & cum deſcenſu ipſiuſmet imaginationis ad ſenſatum mediante ſenſitiva. Et poſtmodum cum acceſſu recedente à ſenſato ad ipſam imaginationem mediante ſenſitiva; & etiam cum nutrimento ſpecierum; & ſic de aliis quæ poſſunt dici, cum quibus imaginatio attingit obiectū. Et in iſto paſſu cognoſcit intellect⁹, ꝙ ſicut ipſe eſt valde

occupatus

occupatus & oneratus per ſuum objectum : ſic & imaginatio per ſuum ſuo modo.

DE SEXTO SVBIECTO, QVOD EST DE SENſitiua, per principia diſcurſo.

CAP. XLIIX.

De ſexto ſubiecto, quod eſt de ſenſitiva, per principia deducto

SEnſitiva eſt potentia cum qua animal ſentit: & etiameſt ſenſatum in quo animali ſenſitiva eſt ſenſus communis, & habet ſenſus particulares. Senſitiva eſt potentia bona, eo quia cauſat cum ſua bonitate bonum ſentire : & quando additur magnitudo, bonum & magnum ſentire. Senſitiva eſt magna potentia, eo quia cauſat magnum ſentire : vt patet in coitu & actu ferri calidi, aut in tactu aquæ bullientis. Senſitiva durat per durationem ſubjecti in quo eſt, cum innata bonitate, magnitudine, &c. Senſitiva per ſuam poteſtatem poteſt exiſtere & agere. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod animal ſentit per ſuam ſpeciem : ſicut adamas attrahit ſpeciem per ſuam. Senſitiva habet inſtinctum innatum, vt patet in homine habente timorem de ſerpente quem videt : & ſimiliter capra de lupo : & ſicut catulus non videns qui habet inſtinctum & appetitum & tactũ, & invenit mamillam;& imaginatur illã. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus,quæ ſunt principia diſponentia imaginationem ad imaginandũ. ſenſitiva cauſat in animali appetitum ad ſentiendũ, vt mediante animali in quo eſt,poſſit ſuum actum exercere.Senſitiva habet virtutem ſentiendi vt patet in ſuis particularibus, nam ſicut viſus non poteſt videre ſine aëre illuminato: neq; etiam poteſt videre, niſi ſit de virtute innata habituatus, & in ipſa aſſituatus. Senſitiva vere ſentit per veritatem : ſicut manus tangens ferrum calidum, vere ſentit calidum. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus,quod ipſe vere intelligit objectum ſuum. Nam aliter potentia ſenſitiva quæ eſt inferior quam intellectus,per ſuum actum,eſſet ſuperius, & intellectus qui eſt potentia ſuperior quam ſenſitiva, eſſet inferius, quod eſt impoſſibile : de quo impoſſibili valde eſt gaviſus intellectus. Animal per ſenſitivam habet delectationẽ ſentiendi : vt patet quando videt pulchram figuram:& quãdo audit pulchram cantilenam: & hujuſmodi. Senſitiva per differẽtiam habet ſenſus particulares mediantibus organis, cum quibus obiecta differunt:ſicut color qui eſt obiectum viſus, & ſonus, auditus, & hujuſmodi: ſed miratur intellectus, vtrũ judicium ſubjecti fiat per ſenſum communẽ aut particularẽ, donec recordatur aquam fontis habentem multos rivulos,quæ eſt in ſe vna eſſentialiter ; & in ſuis rivulis ; ſed vnum ſitum & vnam

figuram

figuram habet in vno rivulo, & alium & aliam in alio rivulo, similiter sensus communis vnum situm & vnam figuram habet in vno organo, & alium & aliā in altero organo. In sensitiva cōsistit cōcordantia innata: cum qua potentia, objectum & actus vt plures concordant in vno, videlicet in sensitiva, quæ est essentia eorum: quod patet per suos relativos per secundā speciem C. significatos. Et in isto passu cognoscit intellectus per quē modū sensus sentit sensatū cum habitu peregrino, ex quo sensatus est habituatus: sicut per videre coloratum, & per odorare odoratum. In sensitiva est contrarietas per accidēs, sicut in gustu amaritudo: & in tactu asperitas, & huiusmodi. Sed miratur intellectus, quid causat cōtrarietatē in sensu, vsq; quo recordatur sensitivā esse cōpositam ex quatuor elemētis, quæ quidem causant in elemētato cōtrarias qualitates habitus, situs, actiōes passiones: sicut quælibet planta est agens per suam speciem, sicut pomum per dulcedinem, & absynthium per amaritudinē. Item cōsiderat intellectus, quod infirmitas sensus causat monstruositates: sicut homo infirmus, qui in cibo dulci invenit amaritudinem per accidens. Sensitiva in principio assituata est efficiens, eo quod causat cibū per saporē & per coitū delectationem & dulcedinem: ipsa quidem sensitiva est forma in animali quidem, quæ movet eam in materia, vt materia sit disposita ad recipiendum passiones, vt sequatur finis, videlicet sensatū: sicut coloratum, odoratum, & huiusmodi. Animal per sensitivā est sensatum sicut coloratus est per colorem, odoratus per odorem Sensus communis est medium; sensus autem particulares sunt extremitates: sicut circumferentia centri est extremitas ipsius centri, & situs assituati, & habitus habituati. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod sensus cōmunis est causa sensatorū, in quantum sensata sunt, ipso sensu communi vtente suis particularibus sensibus, tanquam instrumentis: sicut pomum quod est sensatum per sensum communem vtentem gustu, odoratu, & visu, & tactu, & affatu: per quē nominatum est pomum: & auditu per quem est auditum. Item sensitiva est existens inter vegetativam & imaginativam: sicut linea inter duo puncta. Imaginativa quidē in sensitiva fundata est & sensitiva in vegetativa, vt imaginativa possit imaginari conditiones vegetativæ, mediante sensitiva, & hoc patet per diffinitionem medii, & per eius scalam designatam in secunda figura. In sensitiva consistit finis innatus; ad quem finem se movet, videlicet ad sensatū cum suo instinctu & appetitu, & sic de aliis principiis innatis. Sicut homo qui cum pedibus suis & visu movet se ad locum in quo quiescere desiderat: & in isto passu cognoscit intellectus, quod sensitiva cum suis principiis innatis agit.

Vna

Vna sensitiva est major altera sensitiva: sed hoc est per accidés. Nam sicut aliqua aqua alicujus fontis est major in frigiditate, sapore & sanitate, ratione majoris dispositionis qualitatis sui situs: sic vna sensitiva est major altera, ratione majoris dispositionis qualitatis sui situs quo ad speciē subjecti in quo est: sicut aquila quæ habet majorem sensitivam per visum, quam aliud animal; & vultur per odoratū quàm aliud; & canis per auditū quàm aliud: homo autē per gustum & tactum quàm aliud. In sensitiva consistit qualitas inter potentiam, objectum & actū: & hoc intrinsecè quo ad suos correlativos, videlicet ad sensitivum, sensibile, sentire. Veruntamē nō dico quod ad objectum peregrinū: sicut sapor sensatus pomi, & sapor causatus à sentire. Vna sensitiva minor est quàm altera sensitiva secundū subjectum in quo est. Nam avis non vivens de rapina, non sentit tantum per gūstū, quantum avis vivens de rapina; & sic de aliis suo modo potest dici, vt in capitulo maioritatis significatū est.

DE SENSITIVA PER REGVLAS DEDVCTA.

CAP. XLIX.

De sensitiva per regulas deducta.

Quæstio notabilis.

QVæritur, vtrum sensitiva sit à generante vel à creante? Et respondendum est quod à generante: vt patet in hoc quod animal absque sensitiva non potest sentire conditiones corruptas, quas debet sentire & in imaginatione & non in se; eo quod non est inserta & fundata in vegetativa naturaliter. Adhuc Martinus non esset filius Ioannis secundum speciem; quod est impossibile. Sed miratur intellectus, homo quando moritur, sensitiva quo vadit & vbi est? Et est dicendum, quod ipsa vadit ad sua principia vniversalia, in quibus remanet & stat in suo numero miraculosè: supposito tamen quod sit resurrectio hominum, vt iusticia & misericordia Dei habeant subiectum in quod agere possint. Quæritur per primam speciem regulæ C. quid est sensitiva? Et huic respondendum est, quod sua diffinitio iam data est superius. Per secundā speciem quæritur, quid habet in se sensitiva? Respondendum est, quod habet sua correlativa, ex quibus sensus communis constitutus est. Per tertiam speciem quæritur, quid est in alio? Et dicendum est, quod est ens causans entia sensata, cū quibus setit: sicut visus qui sensat coloratum, in quantum ab eo visum est: & sicut olfactus qui causat odoratum, in quantum ab eo est Per quartam speciem quæritur, sensitiva quid habet in alio? Et est dicendum, quod habet obiectū: sicut visus coloratū & figuratū; & olfactus odoratum, & habet noticiam de ipso obiecto, eo quia de illo facit iudicium Per primam speciem regulæ D. quæritur; sensitiva

de

de quo est? Et respondendum est, quod est de suis principiis videlicet primis parentibus, à quibus derivata & genita est: nam vnũ animal aliter non esset filius alterius, quod est impossibile. Per secundam speciem quæritur, de quo est sensitiva? Et respõdendum est, quod ipsa est de sua materia & forma; eo quia per suam materiam est passiva & per suam formam est activa. Per tertiam speciem quæritur, sensitiva cuius est? Et respondendũ est, quod ipsa est animalis in quo est: sicut instrumẽtum est sui agentis vtentis illo. Nam animal cum illa sentit, vivit & generat aliud animal. Per primam speciẽ regulæ E. quæritur, sensitiva quare est? Et respondendum est, quod ex sua materia & forma coniuncta est. Per secundam speciem quæritur, sensitiva quare est? Et respondendum est, quod est, vt suus instinctus & appetitus possint habere actus naturales, vt animal possit habere industriam ad vivendũ. Vlterius est, vt imaginativa possit haurire species ab illa, & imaginari obiectatum & sensatum, & habere actum suum. Per primam speciem regulæ F. quæritur sensitiva quanta est? Et respondendum est quod est tanta, quãtum suum subiectum ex ipsa est sensatum. Sed miratur intellectus per quẽ modũ potest esse continua in subiecto in quo est: & in quo sunt pili & vngues & ossa, quæ non sentiunt: vsque quo recordatur suam quantitatem discretam per secundam speciẽ significatam. Adhuc miratur intellectus cum sensitiva non sit punctualis, neq; linealis, neq; figuram habeat, per quẽ modum habeat quantitatem; vsq; quo recordatur cristallum positum supra coloratum, & de illo se colorat: sic sensitiva à quantitate subiecti in quo est, est quanta & habituata. Nã quãtitas punctualis & linealis multiplicat suam speciem in sensitiva: sicut coloratum in cristallo multiplicat suum colorem prædicto cristallo. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modũ vnus habitus est positus supra aliũ. Per primam speciem regulæ G. quęritur, quæ sunt appropriatæ qualitates sensitivę. Et respondendum est, quod est sensatum in quantũ est acquisitum ex alio, & est positum in ipsa sensitiva, sicut lapis coloratus qui per visum est sensatus: sicut pomum odoratum, quod per olfactum est sensatum, & sic de aliis. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod sicut imaginativa maltiplicat suã: sic & sensitiva suam. Per regulam H. quæritur, per quẽ modũ sensitiva cõsistit in tempore & motu: cũ ipsa nõ sit punctualis neq; linealis; Et respondendũ est, quod consistit per subiectũ in quo est Et hoc approbant regulæ B C. D. K. vt apparet bene intueti & hæc declaratio sufficiat causa brevitatis. Per regulã I. quæritur, sensitiva vbi sentit? Et respondendũ est, quod in sensibili

intrin-

intrinſeco; quod eſt de eſſentia ſenſitivè, Nam extra tale ſenſibile nullum objectum eſt ſenſatum: ſed in iſto paſſu miratur intellectus, quomodo lapis eſt ſenſatus, & ſic de aliis, cum non ſit collocatus in eſſentia ſenſituvà ſive ſenſus, neque etiam cum oculis participet per contactum, quia ſi ſic, viſus attingeret ſubſtantiam, & auditus campanam, & adhuc brutum attingeret ſubſtantiam: & ſic haberet ſcientiam; quod eſt impoſſibile. Sed recordatur roſam multiplicantem ſuum odorem in aëre, qui cum ipſa roſa participat per contactum. Similiter viſus multiplicat ſuam ſpeciem in aere, qui participat cum viſu & objecto colorato & ſenſato: & hoc ſufficiat quo ad ſpecies regulę I. cauſa brevitatis. Per primam ſpeciem regulæ K. quæritur, ſenſitiva quomodo ſentit? ſed intellectus in prima fronte eſt impeditus ad reſpondendum prædictæ quæſtioni, eo quia ille modus non eſt ſenſibilis quod voluit declarare ſecundum ſenſum, fuit impeditus, ſed deſcendet ad imaginationem in qua modus ille eſt imaginabilis, & ad memoriam in qua regula K. eſt memorabilis, & tunc intellectus reſpondet prælibatæ quæſtioni, videlicet ſenſitiva ſive ſenſus habet modum ſentiendi per mixtionem ſui inſtinctus & appetitus & virtutis, & ſic de aliis principiis, cum quibus haurit & colligit ſimilitudinem elementorum, quibus ſenſat ipſa objecta, ſicut coloratum à quo haurit & colligit ſimilitudinem eius, in qua ſimilitudine ſenſus, videlicet viſus ponit ſuam ſimilitudinem. Et cum iſtis ſimilitudinibus ſubſtantiat coloratum. Per ſecundam regulam K. quæritur, ſenſitiva ſive ſenſus cum qua ſentit? Et reſpondendum eſt quod eſt cum ſua ſpecie, ſicut adamas qui cum ſua ſpecie attrahit ferrum. Et etiam ſentit cum ſuis inſtrumentis naturalibus, videlicet auditu, viſu, &c. Adhuc ſentit cũ ſpeciebus acquiſitis, cum quibus ſentit objecta peregrina: & etiam cum ſuo inſtinctu, & appetitu, virtute, poſſe, &c. cum quibus movet organa ſua ad ſentiendum.

DE SEPTIMO SVBIECTO, VIDELICET DE Vegetativa, per principia deducto.

CAPVT L.

De ſeptimo ſubiecto, videlicet de Vegetativa per principia deducto.

VEgetativa eſt bona, vt patet in plantis, quæ per bonitatem ſunt bonæ ad ſeipſas, & quo ad alia quæ vivunt ex illis, quæ quidem abſque illis vivere non poſſent, neque tale eſſe quale habent, habere poſſent. Vegetativa eſt magna: nam ambit & compræhendit omne vegetativum & plantatum in ipſa vegetativa: & hic quærit intellectus, vtrum vna & eadẽ ſit vegetativa quæ eſt in animalibus, & illa quæ in plantis? Cui reſpon-

respondendum est, quod una eadem est vegetativa in genere: sed est plures differētes specie in diversis subiectis ratione ipsorum, non autem ratione suimet. Nam qui diceret, quod ratione suimet vegetativa esset plures, diceret quidem quod unū esset plura, & plura esset unum, quod est impossibile; quare patet quod una & eadem est in genere: plures autem differentes specie in diversis subjectis. Vegetativa durat per suam specificam durationem, sed quærit intellectus de quo durat ipsa, cū suū subiectum in quo est, sit corruptibile; sed recordatur elementativa de qua durat: sicut flamma ignis in lampade ex oleo. Vegetativa est potens per suam specificam potestatem, in qua omnes potestates vegetabiles plantarum & animalium sunt plātatæ & radicatæ. Vegetativa habet instinctum, cum quo quodlibet vegetativum se habet ad suam operationem, specificando, habituando se de suo specifico habitu, situ; quantitate, qualitate & huiusmodi. Vegetativa habet appetitum, videlicet ut hoc quod est elementatum, sit vegetatum: sicut visus qui habet appetitum ad hoc quod est coloratum & per ipsum sit sensatū: ipse quidem appetitus est generalis ad omnes appetitus qui sunt in genere vegetativè. Vegetativa est de virtute habituata, quantificata, qualificata, assituata, &c. ut patet in planta. Nam illud quod evenit ei per terram, aquam, aerem, ignem, in quo est plantata, transmutat per suam speciem; & hoc idem facit per cibum & potum. Adhuc vegetativa habet virtutem in plātis, de qua medici habēt experientiam. Vegetativa ratione veritatis vere vegetat & veras conditiones habet, scil. veram substantiam, qualitatem, &c. sine quibus in veritate sua non esset plantata. Vegetativa habet delectationem in conservando suum esse, multiplicādo suam speciem, ut apparet in plantis, quæ generant quantum possunt evitando non esse. Vegetativa est radicata & plantata in differentia, ut plures species sint de suo genere: sed quærit intellectus; quæ est causa quod viridis color est generalior in plantis quàm alius color; usquequo recordatur terram & aquam quæ componūt viridem colorem, in quibus maximè planta est radicata, & nutricata. Adhuc miratur intellectus: quare ficulnea non generat superficiem duram fructus sui, sicut facit nux; & quare rosa habet colorem rubeum; & lilium album; sed recordatur magnitudinem ratione cuius differentia est magna. Vegetativa habet concordantiā ad hoc, ut suæ species conveniant inter se in aliquibus rebus: sicut cōcordant piper, & allium in caliditate, lactuca quidem & cucurbita in frigiditate; & multæ res in eodem colore; situ & huiusmodi; & hoc idem de vegetativa, quæ est in animalibus, potest dici suo modo: vegetativa quidem semper sequitur vegetando

maiorem complexionem ſubjecti in quo eſt. Contrarietas eſt, ſubjectũ in quo vegetativa eſt plantata, ut contrarietas ſit cauſa corruptionis: ſicut concordantia eſt cauſa generationis; ſed quærit intellectus, quæ eſt cauſa quare realgal interficit animal, triticum autem ipſum vivificat, & quare allium & cucurbitæ contrariantur: ſed recordatur magnitudinem in qua contrarietas vegetationis eſt plantata. Vegetativa eſt principium, in ipſa quidem vegetans ſive compoſitum tranſmittit unã ſpeciem in aliam, & forma in ipſa vegetativa eſt aliud principium, in quo compoſitum tranſmutat formam novam in ſuam antiquam, & materiam novam in materiam antiquam: & hoc propter finem videlicet vegetatũ, in quo ſpecies ſit genita & multiplicata. Vegetativa eſt medium generale exiſtens inter elemẽtativam & ſenſitivam: ſicut linea inter duo puncta; vegetativa quidem in ipſa elemẽtativa eſt inſerta & plantata; ſenſitiva autem in ipſa vegetativa; & quod ſenſitiva eſt finis, ideo eſt ſupra vegetativam, & influit ei, & vegetativa refluit ſenſitive ſeipſam cum ſuis principiis ſpecificis: & idcirco quod ipſa vegetativa eſt ſupra elementativam influit, & elementativa refluit vegetative. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, per quem modum plãtæ & animalia vivunt & nutriuntur, & creſcunt per vegetativam, & de vegetativa & per elemẽtativam & de elementativa; & iſte quidem paſſus eſt utilis medico. Adhuc cognoſcit intellectus, quod arbor eſt medium & ſubiectum ſive inſtrumentũ in quo & cum quo vegetativa habet ſuum actum; & ſimiliter ſua principia habent actus ſuos: ſicut aqua intrans aliquod vas per aliquod foramen illius, & exiens illud idem vas per aliud foramen eiuſdem vaſis, & hoc per modum generationis, & corruptionis; & privationis. In vegetativa finis habet ſuas ſpecies in ſecunda figura, in angulo de fine deſignatas. Finis privationis eſt in vegetativa cauſa corruptionis: & ſenſitiva & elementativa ſunt termini vegetativę, in quibus ipſa vegetativa terminatur. Finis perfectionis eſt obiectum & ſubiectum ipſius vegetativæ. In vegetativa plantarum una planta eſt major altera: ſimiliter in vegetativa animalium, unum animal eſt maius altero: nam unus leo eſt maior altero leone vel alio animali; ſicut capra, lepore, & huiuſmodi Ratio huius eſt, ut vegetativa in maioritate poſſit eſſe plantata. Et hoc quo ad maioritatem decem prædicamẽtorũ & principiorũ huius artis. Sed miratur intellectus, quæ eſt cauſa, quare una magna arbor eſt in potentia in uno parvo grano: ſed recordatur ſcintillam ignis exeuntẽ è lapide, homine percutiente ipſum lapidẽ cum chalibe; quę quidẽ ſcintilla magna flamma eſt in potẽtia reſpectu materiæ evaniẽtis. Adhuc miratur intellectus, quare maiores fruct⁹ in eadẽ arbore

bore inveniuntur, cum idē sunt specie; & similiter potest quæri de foliis: sed recordatur quæstionem prælibatam scintillæ, & incontinenti apud eum soluta est ta is quæstio. In vegetativa est æqualitas, ut multæ plātæ possint esse æquales per speciem, & similiter multa alia: sicut iste leo & ille leo, qui sunt æquales per speciem: & similiter piper & allium sunt æqualiter in gradu caliditatis; & multa poma in eodem pomario, quæ sunt æqualia in odore, sapore, colore, & huiusmodi. Hoc autem esse nō posset: nisi vegetativa in æqualitate esset plantata & radicata. De minoritate quidem vegetativæ sic potest dici, sicut de eius maioritate dictum est: nam relativè se habent. Vegetativa vero reducibilis est per minoritatem ad non esse, eo quia est: & non erat antequam creata fuisset.

DE VEGETATIVA PER REGVLAS deducta. CAP. LI.

De vegetativa per regulas deducta.

PEr regulam B. quæritur, utrum vegetativa sit potentia sensata? Et respondendum est, quod sic, aliqualiter, videlicet secundum coniunctionem sive compositionem quam habet vegetativa cum sensitiva in subjecto in quo est. Et alio modo per vocem sicut affatus qui nominat eam: & per auditum qui audit nomen suum. Alii vero sensus ipsam sensare non possunt. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod affatus est sensus, postquam sensat suum objectum & dat auditui audibile. Per primā speciem regulæ C. quæritur, quid est vegetativa? Et respondendum est, quod est potentia transmutans unam speciem in aliā: sicut in animalibus in quibus transmutat cibum in carnem: & in plantis elementativam in semetipsam. Per secundam speciē quæritur, vegetativa quid habet in se? Et respondendum est, quod habet suos correlativos, ex quibus est. Et cum quibus habet suas operationes, videlicet cum vegetativa, vegetabili & vegetare. Nā in suo vegetabili vegetat omnia vegetabilia peregrina: sicut sensitivus in suo sensibili sentiat omnia sensibilia peregrina adhuc, & sicut calefactivus in suo calefactibili calefacit omnia calefactibilia. Per tertiam speciem quæritur, vegetativa quid est in alio? Et respondendum est, quod est in sensitiva fundamentum: in elementativa autem est fundata & in prædicamentis est idem quod est, videlicet est pars substantialis ipsius substantiæ in qua est, quantitate quidem vegetativæ existente supra quantitatem elementativæ: & sic potest dici de sua quantitate & relatione, &c. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod vegetativa est altior potentia quàm elementativa: sed dubitat intellectus, utrum relatio sua sit accidēs; usquequo recordatur suam relationem substantialē habentē relationem

accidentalem existentem ei instrumentum, & habitum cum quo agit in subjecto in quo est: sicut substātia quæ cum suo accidente agit. Per quartam speciem quæritur, vegetativa quid habet in alio? Et respondendum est, quod in substantia elementativæ habet suam substantiam: & in quantitate elementativæ habet suam quantitatem, & sic de aliis prædicamentis: & in isto passu cognoscit intellectus per quem modum vegetativa in elementativa est assituata & collocata. Per primam speciem regulæ D. quæritur, vegetativa de quo est? Et respondendum est, quod est de suis principiis specificis cum quibus agit. Per secūdam speciem quæritur, de quo vegetativa est? Et est dicendum, quod est de suis correlativis. Per tertiam speciem quæritur, vegetativa cuius est? Et respondendum est, quod est subjecti in quo est: sicut pars quæ est sui totius, & instrumentum agentis. Vegetativa enim est par animalis cum qua ipsum agit & vivit. Et similiter planta. Per primam speciem regulæ E quæritur, vegetativa quare est? Et respondendum est, quod est; quia est ex suis partibus consubstantialib. constituta, videlicet de suis correlativis. Per secūdam speciem quæritur, vegetativa quare est? Et respondendum est, ut sit vegetatum & ut viva nutriatur & crescat; & in generatione unam speciem in aliam transmutet. Per primam speciem regulæ F. quæritur, utrum vegetativa habeat quantitatem continuam in subiecto in quo est? Et respondendum est, quod sic: ut possit esse in continuo motu. Per secūdam speciem quæritur, utrum vegetativa habeat quantitatem discretam? Et respondendum est, quod sic: ut possit esse in motu successivo. Sed miratur intellectus per quem modum potest habere in subjecto quantitatem continuam & discretam; quousque recordatur quod per respectum ad suam essentiam est in continua quantitate, & per respectum ad correlativos, habet quantitatem discretam. Per primam speciem regulæ G. quæritur, vegetativa quam proprietatem habet proprie? Et est dicendum, quod illam qualitatem generalem, à qua descendūt qualitates particulares: sicut caliditas piperis, & alii, &c. quæ descēdunt à caliditate generali: & sicut frigiditas lactucæ & cucurbitæ, quæ descendunt à generali frigiditate, &c. de qua generali qualitate elementali, proprietas propria ipsius vegetativæ est derivata: sicut à generali quantitate elementorum derivatur quantitas vegetativæ, generalem quantitatem sive proprietatem vegetative dicimus esse transmutationem unius substantiæ in aliam. Per secundam speciem quæritur, quid est qualitas appropriata vegetativæ? Et est respondendum, quod vegetatio facta est in vegetatis per motum cœli effective: sicut visio lapidis quæ est per accidens. Per regulam H. quæritur, per quē modum

dum vegetativa consistit in tempore? Sed hic impeditus est intellectus ad respondendum, quousq; recordatur elementativa à qua vegetativa influxa est, cum qua sic consistit in tempore & in motu: sicut per ipsam consistit in quātitate, qualitate &c. Ratio huius est, quare essentia elementativa est punctualis & linealis: essentia autem vegetativæ nequaquam, & hoc per regulam C.D.K. significatum est bene intuenti. Per regulam I. quæritur: vegetativa vbi vegetat vegetatum? Ad quod respondendum est, quod in suo vegetabili intrinseco & ei consubstantiali, extra quod & sine quo vegetare non potest: sicut calefactivū extra suum calefactibile, calefacere non potest. Locus quidem vegetativæ est cognoscibilis per regulam C.D.K. Ipsa vero vegetativa attingit substantiam, eo quia participat cum ea per contactum. Per primam speciem regulæ K. quæritur, vegetativa quomodo vegetat vegetatum? Et est dicendum, quod vegetat per illum modum quē habet quo ad suos correlativos: vegetativus namque ponit in suo vegetabili intrinseco formam & materiam, quæ eveniunt ei de elementativa. Et in ipso vegetabili mutat suam substantiam in aliam, vegetativo expoliante formam & materiam ab elementativa, veniente ab ea. Et ex illis induit vegetativa ipsa vegetatum novum. Sed ad istum modum concurrunt multi modi, videlicet modus proportionis, modus generationis, corruptionis, privationis, & augmentationis, & huiusmodi, imponendo partem in parte; & partes in toto, & econverso, & toto transmittente suam similitudinem suo assimilato. Per secundam speciem K. quæritur, cum quo vegetativa vegetat? Et respondendum est, quod vegetat ipsum cum suis propriis correlativis, scilicet vegetativo, vegetabili, & vegetare, qui sunt ei coessentiales. Nam vegetativus in suo vegetabili intrinseco, vegetat omnia vegetabilia peregrina mediante vegetare. Adhuc vegetat cum principiis huius artis, videlicet cum bonitate, magnitudine. Et hæc quæ de vegetativa dicta sunt, sufficiant; licet de ipsa multa sint dicenda: veruntamen quicquid de ipsa dici potest, in prædictis implicatum est.

DE OCTAVO SVBIECTO, SCILICET ELEmentativa per principia deducto.

CAP. LII.

Elementativa est potentia cum qua elementa intrant compositionem, & existunt sub elementis. Elementativa est potentia bona: nam sine ipsa corporalia essent ociosa, & deviata à suo fine ad quem sunt; & mundus nullam haberet perfectionem. Et ideo quantum est bona tantum est ratio bono ut agat bonum. Elementativa est magna potentia, & quod per suam *De octavo subiecto, scilicet de elementativa per principia deducto.*

magnitudinem ambit multa,& sua magnitudo multũ magnificat suam bonitatem & durationem,&c. Elementatiua durat tanto quod corrupto vno elemẽto, immediatè & protinus generat aliud, nullis eius speciebus differentibus, neque eorum conditionibus, eo quia nullum elementum est corruptibile, quo ad suam essentiã. Elementatiua est potens per suam speciẽ existentem, secundum id quod est, & agendo secundũ id quod agit, quæ quidem potestas ei in aliquo non deficit. Elementatiua enim sic potest elementare elementata: sicut vegetatiua vegetare vegetata, & sensitiua sentire sẽsata, & imaginatiua imaginari imaginata. Elementatiua habet instinctum generalem, à quo descendit instinctus specierum, & ab illis instinctus & indiuiduati & elementati descendunt. Et de hoc experimentum habemus in 4. temporibus anni, videlicet in vere, æstate, autumno & hyeme: in quibus elementatiua habet diuersas operationes. Et etiam in 4 regionibus, videlicet in oriente, & occidente, meridie & septentrione. Et hoc idem dici potest de vita plantarum & animalium. Adhuc habet instinctum reperiendi virtutem planetarum & octauæ sphæræ. Et in isto passu cognoscit intellectus causam, quare quodlibet elementum agit per suam speciem. Elementatiua habet appetitum ad elementandum elementata, ratione cuius appetitus elementa intrãt mixtionem, & compositionem, vno elemento habente appetitum sursum, alio autem deorsum, vt ipsa sub elementatis existere possit. Et in isto passu cognoscit intellectus, quid est causa motus elementorum generando, corrumpendo & priuando. Elementatiua habet generalem virtutem, à qua descendunt speciales virtutes elementorum; quæ quidem virtutes sunt fundamenta virtutibus vegetatis & sensatis. Veruntamen sua virtus quandoque est defectiua per monstruositates causatas ab elementorum contrarietatibus. Elementatiua habet veras cõditiones, vt vna species non se transmutet in aliam speciem. Et isto passu Alchimistæ dolent & habent occasiones flendi. Elementatiua habet naturalem delectationem sic elementando, sicut habet vegetatiua in vegetando, & sensitiua in sentiendo; ratione cuius elementatiua magnificat & multiplicat actus suos quantum potest, vt sua elementata in magna delectatione esse possint. Et in isto passu cognoscit intellectus, quid est causa intensi caloris, saporis, & coloris, & huiusmodi. Elementatiua per suã differentiam habet diuersa subiecta, in quib. est diffusa: sicut in 4. massis quæ sunt obiecta sensuum: sicut ista flamma, iste aer, ista aqua, ista terra quibus vtimur. Iterum elementatiua est in metallis, plantis & animalibus, nõ quod in illis ipsa sit obiectum sensibus: sed tantum imaginationi & intellectui. Et isto

isto passu cognoscit intellectus, quæ fuit causa illorũ Philosophorũ dicentiũ elementata nõ esse actu in elemẽtis: sed tãtum ipsa in illis esse in potentia & virtute. Elementativa ratione suę concordantiæ, finis, magnitudinis, bonitatis, potestatis, instinctus, appetitus, & virtutis, in eorũ elemẽtatis est remissa & cõfracta, vt fiat temperamentum inter qualitates cõtrarias, aqua mordente ignẽ cum sua frigiditate, & igne aquã cum sua caliditate; & aer terrã cum sua humiditate; & terra aerẽ cũ sua siccitate, vt elementativa possit generare elementatum, elementando: sicut digestiva digerere digestum; & faber mollificare ferrum cum caliditate, vt fiat clavus: & in isto passu cognoscit intellectus, quod cõcordantia est causa generationis in elemẽtatis. Elementativa est ex cõtrariis qualitatib. habituata & assituata, videlicet ex caliditate, frigiditate, humiditate & siccitate, levitate, ponderositate, raritate & densitate, vt contrarietas sit causa corruptionis in elemẽtatis. In elemẽtativa sunt 4. principia: elementans enim est vnum principium efficiens, mittendo formã in materiã, vt sequatur finis, videlicet elemẽtatum. Adhuc cõcurrunt in hoc principia huius artis, sc. bonitas, magnitudo, &c. & etiã motus cœli, qui causat in inferioribus motum elementativæ. Amplius in ipsa elementativa sunt decẽ prædicamenta, in quib. ipsa est diffusa, & similiter regulæ huius artis. Principia verò sunt intellectiva, maximè obiective, regulæ autẽ subiective loquendo cõparativa: & in isto passu cognoscit intellectus, quod principia obiectant obiectum elementatum, & regulæ sustinent illud. Elementativa est medium existens inter elementa simplicia & elementata, sicut sensus particulares existunt inter sensum communẽ & sensata. Et in isto passu cognoscit intellectus motum elementativæ, à quo est influxus, & à quo est refluxus; & in quo subiecta est discursus. Finis elementativę est habere & generare elementatum, in quo quiescat vltra quod elementativa nullum appetitum habet. Si enim appeteret aliquid aliud vltra suum elementatũ; jam suum elementatum nõ esset suus proprius finis: & sic plus quiesceret in hoc quod nõ egreditur à sua natura, quã in hoc quod egreditur, & faber plus quiesceret in clavo fabricato, quã in suo filio generato ab eo; & leo plus quiesceret venando, quã suũ similẽ generando, quod est impossibile, quare patet, quod finis elementativę est habere & generarẽ elemẽtũ, vt in ipso quiescere possit. Et in isto passu cognoscit intellect⁹ quod sic quiescit elemẽtativa in elemẽtato, sicut vegetativa in vegetato, & sensitiva in sensato, & imaginativa in imaginato; & intellectus in intellecto. Elemẽtativa est in subiecto maior quoad vnã qualitatẽ, & non quo ad aliã: sicut in pipere est maior quoad caliditatẽ, quã

ad humiditatem. Item magis quo ad humiditatem, quàm q ad frigiditatem. Et in isto passu cognoscit intellectus, per qu modum maioritas elementativę est subalternata in subje in quo est, veruntamen secundum juventutē & senectutē n est sic: nam elementativa maior est in medio quàm in ext mitatibus, videlicet in medio ætatis quàm in juventute & nectute: sicut sol qui maior & calidior est in caliditate in me die, quā in mane & sero effectivè. Elementativa in æqualita est assituata. Elemēta namq; æquales essentias habent per qu titatē, ut proportio possit esse in elementatis; ut ista rosa & i rosa sint æquales in specie & sic de aliis suo modo. Nam ali unum elementum corrumpet aliud elementum per essentia & naturam. Aut unum elementum transmutaret aliud in s essentiam: sicut si rosa transmutaret lilium aut violam in sua essentiam. Elementativa in minoritate est assituata, eo quo sua principia primitiva fuerunt de nihilo deducta & creata: elementativa secundum quod est in minori elementato, e quod de minori quantitate, &c. habituata & assituata.

DE ELEMENTATIVA PER REGVLAM deducta. CAPVT LIII.

De elementativa per regulam deducta.

QVæritur, vtrum elementativa differat ab elementis pe essentiam? Et respondendum est quod non: quod si di ferrent per essentiam, iam elementata non haberent subiect in quo essent composita; neq; elementativa esset à generant sed à creante, & qualitates elementorum mutarentur in nou subiectum, sicut caliditas ignis quæ est in lapide, non esset ea dem per speciem cum caliditate ignis quæ est in sphæra ignis quod est impossibile, sicut humanitas quæ non differt ab ani ma & corpore, prout coniunguntur: humanitas enim ex sti est, non autem ex vno tantum. Per primam speciem regulæ C quæritur, quid est elementativa? Et respondendum est, quo sua diffinitio iam superius est data. Per secundam speciē quæ ritur, elementativa quid habet in se essentialiter & substantia liter? Et dicendum est, ipsa habet suos correlativos, cum quib est, & ex quibus agit in elemētatis, videlicet in lapide, flamma, planta & animalibus. Per tertiam speciem quæritur, quid est in alio? Et est dicendum, quod est in elementis instrumentum cū quo ipsa elementa agunt in elementatis. Adhuc est in decem prædicamentis id quod est; & est in vegetativa fundamentum. Adhuc est elementativa in potentia ignis imago infinitatis & æternitatis Dei in quantū ignis, si haberet ligna infinita comburceret infinitè, & æternè, sed quia non habet, illa potentia remanet in dispositione tantum, & est finita differente infinita mate-

teria. Per quartam speciem quæritur, quid habet in alio? Et dicendum, quod habet in subiecto in quo est, suam materiam, & suam formam, & quantitatem, & qualitatem, & suum motum, & huiusmodi: sicut in planta & in animali. Per primã speciem regulæ D. quæritur, elementativa de quo est? Et est dicendum, quod est de suis principiis primitivis in elementativis & ex illis principiis, vt ex vniversali forma sicut elemẽ-. Per secundam speciem quæritur, elementativa de quo est? Et est dicendum quod est de sua specifica forma & materia, aut in ipsis agat per suam speciem elementando elementata. Per tertiam speciem quæritur, elementativa cuius est? Et est dicendum, quod subiecti in quo est, sicut pars quæ est sui totius: vt patet in planta quæ generando elementat aliam plantam. Per primam speciem regulæ E. quæritur, elementativa quare est? Ad quod dicendum, quod eo quia ex elementis est composita. Per secundam speciem regulæ E. quæritur, elementativa quare est? Ad quod respondendum est, vt per ipsam elementata sint. Adhuc vegetativa, sensitiva & imaginativa ab ipsa sive fundatæ, nutritæ & genitæ. Per primam speciem regulæ F. quæritur, vtrum elementativa habeat quantitatem continuam? Et respondendum est quod sic: vt sua continua quantitas sit genus ad quantitatem individuorum quæ in illis sunt locatæ & substentatæ. Per secundam speciem quæritur, vtrum habeat discretas quantitates? Et respondendum est quod sic: in individuis elementatis habentibus differentes quantitates in numero: & quantitas sua est punctualis, eo quia est ex quatuor elementis coniuncta & constituta. Per primam speciẽ G. quæritur, qualis est sua propria qualitas? Et respondendum est, quod illa, quã habet per sua propria elementa sicut cholera quæ est elementata, cui caliditas est sua propria qualitas. Per secundã speciẽ regulæ G. quæritur, qualis est appropriata qualitas? Et est dicendum, quod siccitas est ei appropriata qualitas. Nam à terra recipit siccitatẽ; & sic de aliis complexionib. præter caliditatẽ, secundum quod à diversis recipit eas. Per regulam H. quæritur, elementativa per quem modum consistit in tempore? Et respondendum est, quod consistit in tempore respectu nunc in quo est. Adhuc consistit in tempore mediante motu in quo est, augmentando, alternando subiectum in quo est, ab vno loco in alterum mutando; & per regulam C. D. K. Per regulam I. quæritur, elementativa vbi est? Et respondendum est, quod in elementatis: & hoc subiectivè; non autem sicut visus in colorato obiectivè: quoniam nisi elementativè esset in elementato, iam qualitates nõ essent in elementato, aut essent sine subiecto, quod est impossibile; vt patet in flamma in

qua est caliditas: & in glacie in qua est frigiditas & huiusmodi. Tamē hic dubitat intellectus, vtrum in sphæra ignis sit siccitas terræ & frigiditas aquæ, cum sint de elementis inferiorib. humiditate resistente & contrarietate siccitati terræ & caliditatē ignis frigiditate aquæ, vsq; quo ipse recordatur, quod si omnia elementa non essent in sphæra ignis, neque in qualibet sphæra cuiuslibet elemēti alterius esset destructa generalis mixtio eorum · & per consequens mixtiones eorum particulares in elementatis. Nam ad destructionem vniversalis sequitur destructio particularis. Item si ignis qui est in sphæra sua calidus per se: & siccus per terram, esset siccus per se: adhuc aer qui est humidus per se, & calidus per ignem esset calidus per se: amplius aquæ quæ est in sphæra sua frigida per se & humida per aerem, esset humida per se: & similiter terra quæ est in sphæra sua sicca per se & frigida per aquam, esset frigida per se, & sic essent duæ qualitates cuiuslibet elementi in genere. Sic duæ caliditates in igne, & duæ humiditates, & duæ frigiditates, & duæ siccitates, duæ igneitates, duæ aereitates, duæ aqueitates, & duæ terreitates; & per consequens octo elementa, sicut octo qualitates quę supra dictæ sunt, quod est absurdum dicere: sicut est absurdum dicere duas albedines in genere, & duas vegetationes, & duas sensationes. Ampliu esset destructus appetitus naturalis, eo quod non haberet obiectum: nam ignis vnus non appeteret alium ignem, neq; ignis appeteret terram, postquam per se esset siccus, & sic de aliis elementis potest dici suo modo. & esset destructa appropriata qualitas; & etiam secunda species regulæ G. significans illam qualitatem. Iterum esset destructus motus habens appetitum sursum: & ille habens deorsum; & per consequens natura esset destructa, eo quod non haberet subiectū in quo esset substentata: & etiam destructa elementativa, & per consequens elementata, vegetata & sensata. Adhuc omne corpus existens sub luna esset compositum in vacuitate finis, in tāto quod finis naturæ esset sic habitus privativus naturæ: sicut cæcitas visus, & surditas auditus. Et quod hæc omnia sunt valde impossibilia, patet ergo per regulam H. & per diffinitionem veritatis, quod omnia elementata sunt mixta in sphæris suis & in massis similiter, & in elementatis jam magis sunt mixta & composita: sicut in plantis, in quibus sunt composita cum vegetativa, & in animalibus cum sensitiva & imaginativa; & hoc mediante elementativa composita cum ipsis. Sed hic miratur intellectus, terra quæ est inferius, per quem modum potest ascendere superius, videlicet in sphæram ignis, eo quia aer est in medio contrarians terræ. Et similiter ignis descendere ad

ad nos inferius, eo quod aqua est cõtraria illi, vsquequo recordatur scalam concordantię in secunda figura designatam. Nam ignis descendit sic dando de sua caliditate aeri & convenit cum eo descendẽdo: & aer dando de sua humiditate aquæ, & convenit cum ea descendendo, & sic transit ignis in aquam per humiditatem calefactam; & aqua descendit ad terram, dando ei de sua frigiditate calefacta & humefacta: & terra ascendit ad ignem dando ei de sua siccitate calefacta, humefacta & frigefacta. Et quoniam qualitates non dimittunt suum proprium subjectum, qualitatibus ascendentibus & descendentibus: ideo ascendunt & descendunt. Et sic sequitur circularis motio & mixtio. Per primam regulam K. quæritur, elementativa quomodo est mixta & composita ex quatuor elementis? sed recordatur intellectus paragraphum loci supradictum, in quod solutio quæstionis est implicata & significata; & hoc sufficit ad declarandum quęstionem prælibatam causa brevitatis. Per secundam regulam K. quæritur, elementativa cum quo elementat elementata? Et respondendũ est, quod cum instinctu & appetitu principiorum ex quibus est, sequẽdo motum quẽ habet secundum naturam diffinitionum principiorũ: & sic de regulis in quibus consistit suus transitus. Et hoc idem dici potest per impressiones, quas habet in decem prædicamentis, suo tamen motu moto per generalẽ motum cœli. Sed declarare hoc esset longum: sed ipsa declaratio satis scibilis est scienti hanc artem.

DE NONO SVBIECTO QVOD EST DE INstrumentalitate.

CAP. LIV.

De nono subiecto quod est de instrumentalitate.

NOnum subjectum est de artificio: & habet tres species. Prima est de moralibus. Secunda de artibus liberalibus. Tertia de mechanicis. De prima, scilicet de moralibus hic tractabimus. De secunda & tertia tractabimus in vndecima parte huius libri, videlicet in applicatione. Sciendum est, quod de moralitate possunt tractari duobus modis scilicet secundum virtutes & secundum vitia. Et primo de justicia, quæ est in genere virtutis, tractabimus.

DE IVSTICIA PER PRINCIPIA deducta. CAP. LV.

De iusticia per principia deducta.

QVoniam justicia est applicabilis ad suum genus, videlicet ad virtutem quæ est principium vnum hujus artis: & similiter de æqualitate potest dici, & ideo sicut ista

duo

duo principia sunt deducta per principia & regulas, vt patet in octava parte hujus libri, quæ est de mixtione principiorum: idcirco justicia applicabilis est ad virtutem & æqualitatem, secundum quod ipsę sunt deductæ per principia & regulas. Nam particulare applicabile est ad suum vniversale secundum conditiones ipsius vniversalis: sed ad majorem evidentiam justiciæ volumus discurrere eā per principia & regulas hujus artis. Iusticia est habitus, cum quo justus juste agit: quoniam bonitas est ratio bono quod agat bonum; ideo justum est quod bonus agat bonum. Quapropter quando agit bonum, juste agit; vnde patet quod justicia oritur de ratione bonitatis. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod justicia oritur oriente suo actu, & quod bonitas est disponens ipsam justiciam, in quantum est ratio bono, quod ipse agat bonum; quoniā magnitudo est id ratione cujus duratio, &c. sunt magnæ: ideo magnitudo est dispositio magnæ justiciæ, bonitatis & durationis; vt si bonus agit bonū & durabile, &c. tunc temporis justicia erit magnus habitus collectus de bonitate, magnitudine, duratione; &c. Et in isto passu cognoscit intellect⁹, quod quemadmodum magna justicia est connexa cum principiis, & ab eis derivata: sicut bonitas, magnitudo, &c. durant per durationem, sic justicia durat per illam, supposito tamen, quod non perveniat injuria. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum durat habitus justiciæ, dato quod homo vtatur altera virtute, aut ipse dormiat. Et in isto passu est intellectus moralis & practicus. Postquam bonitas est ratio bono, quod agat bonum, & magnitudo disponat quod illud bonum sit magnum, & duratio disponit ꝙ sit durabile: & potestas vero est ratio ꝙ bonus possit existere & agere bonum, justicia disponit vt sit deducta per illud agere: & quando bonus agit bonum, tunc justicia est orta, & est de potentia in actum deducta. Iusticia per intellectum est intelligibilis, & per voluntate amabilis Et ideo intellectus & voluntas ipsa objectant, postquam iusticia est nata, actus iusticiæ remanent in potentia: ipsa namq; iusticia in duratione & potestate, &c. est gubernata. Iusticia per bonitatem, magnitudinem, &c. est disposita, & ideo per voluntatem est amabilis: nam omne bonum est amabile; & ideo quando diligitur cū dispositione bonitatis, magnitudinis, &c. tunc iusticia de potētia in actum deducitur. Iusticia est virtus, quę quidē virtus est suum genus, eo quod sub virtute consistūt multæ virtutes: & ideo sicut virtus in communi oritur ex bonitate, magnitudine, &c. sic iusticia oritur per eundē modum per quem virtus moralis oritur. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modum particulare cum suo vniversali regitur & dirigitur. Et in isto passu

passu juristæ debent valde congaudere, eo quod iste passus est regula generalis infallibilis ad omnia jura. Iusticia sine veritate esse non potest: & ideo quando est cum illa, sequitur quod illa sic sit cognoscibilis per illum modum, per quem veritas est cognoscibilis in discursu principiorum & regularũ Et in isto passu cognoscit intellectus, quod justicia est facilis ad cognoscẽdũ cum discursu veritatis, posito in mixtione principiorum regularum. Ita gloria bonitas, magnitudo, &c. habent delectationẽ & quietẽ: ipsam autem habere non possent absq; justicia. Et ideo quando sunt in delectatione, consumentia non mordet: eo quod justicia est in delectatione: vnde sequitur quod quies cõscientiæ significat & declaret justiciã in illa delectatione Iusticia ratione differentiæ habet duas partes, videlicet pondus & proportionẽ: quo ad pondus est intensa, sed quo ad proportionem est extensa: & ideo in causis quandoq; requiritur judiciũ intensive, & quandoq; extensive, secundum quod subjectũ judiciũ est dispositum & ordinatũ ad recipiendũ judiciũ. Iusticia per concordantiam principiorum oritur & vivit: & ideo incognoscendo cõcordantiam principiorũ ad vnum judicium cognoscitur justicia cum suis conditionibus: nam cognita causa cognoscitur effectus. Injuria est inimica justiciæ, eo quod injuria est habitus privativus, & quod concordantia est inimica principiorum: ideo justicia est habitus positivus. Nam vnum contrarium cognoscitur per reliquum. Iusticia dicit sive significat essentiã: sed jus significat esse justiciæ: & quia essentia in suo esse est substẽtata, ergo justicia in jure est substẽtata, vt patet ex prædictis; quod judex in principio absoluto est causa efficiens, quæ quidẽ justicia est principium formale & jus materiale: eo quia per justiciam formatum est. Iudicium vero est principiũ finale: eo quod in ipso est quies. Iusticia est mediũ inter actorẽ & reũ, cum quo judex dat vnicuiq; jus suum. Nã sicut justicia non potest esse mediũ absq; judicare neq; etiã absque bonificare, magnificare, &c. vt suum judicare sic sit mixtũ cũ bonitate, magnitudine, &c. Finis justiciæ est quies principiorũ: eo quia sine justicia quiescere non possunt. Vnde sequitur, quod justicia est subjectum finale, in quo principia habent pacem inter actorẽ & reum, reddendo vnicuiq; quod suum est. Iusticia est major per substantiam quam per accidens, vnde sequitur quod sua major majoritas est substantialis, & sua major minoritas est accidẽtalis. Ipsa quidẽ major majoritas est cũ majori bonitate, magnitudine, &c. & major minoritas est cum minori bonitate & magnitudine, &c. Et ideo in causis judex debet cognoscere quæ est justicia major aut minor, in cognoscẽdo justiciam substantialem & accidentale; & ista noticia est

in

in causis valde necessaria: nam justitia quandoque pro actore substantialiter, & pro reo accidentaliter, & è converso, ut patet per esse & bene esse: esse enim in causis dicit necessitatem; sed bene esse contingentiam, & in isto passu cognoscit intellectus quod necessitas non habet legem. Æqualitas est habitus justiciæ: æqualitas quidem generalior est ipsa justitia. Et ideo secundum quod æqualitas est discursa in tractatu principiorũ; sic debet justitia discurri in eodem, ut jam supra dictum est: & in isto passu cognoscit intellectus, quod bonum & æquum est reddere unicuiq; quod suum est, cum bonitate, magnitudine, &c. In causis una justitia est maior altera justitia: & illa quæ est minor, distat magis à magnitudine bonitatis, durationis, &c. quam illa quæ tantum non distat ab eodem, & in isto passu cognoscit intellectus, quod judex posset cognoscere in causis minorem justiciam cum minori magnitudine bonitatis, durationis, &c. quæ cum majoritate justiciæ concordat.

DE IVSTICIA PER REGVLAS DEDVCTA.

CAPVT LVI.

De iusticia per regulas deducta.

PEr regulam B. quæritur, justicia corrupta in homine, an ipsa revertatur in eundem numerum, quando injuria corrumpitur? Et respondendum est, quod non. Nam sicut naturaliter materia disponitur & proportionatur successivè, forma in instanti in ea introducitur: sic habitus moralis successivè disponitur & proportionatur: & in instanti perficitur: & ideo quando habitus corrumpitur, ipse in instãtia corrumpitur. Per primam speciem regulæ C. quæritur, justicia quid est? Et respondendum est, quod est illa forma, cui propriè competit judicare, per secundam speciem C. quæritur, justicia quid habet in se essentialiter & substantialiter? Et respondendum est, quod habet suos correlativos morales, videlicet justificativum, justificabile & justificare; cum quibus est habitus: sed hic dubitat intellectus, vtrũ justicia remaneat habitus, quando homo non vtitur illa, aut dormit, aut vtitur alia virtute? Et respondédum est, quod est sic: justicia enim non corrumpitur; nisi quãdo injuria introducitur. Per tertiam speciem quæritur, quid est justicia in alio? Et respondendum est, in causis causa, & in aliis virtutibus est connexio earum: sicut humilitas & patientia, quæ juste se conveniunt: per quartam speciem quæritur, justicia quid habet in alio? Et respondendum est quod habet objecta in causis, quæ justè sunt objectata, etiam habent impressiones principiorum & regularum, & decem prædicamentorum. Per primam speciem regulæ D. quæritur, justicia de quo est? Et

Et est dicendum, quod ipsa est de disponentia principiorum & regularum, & decem prædicamentorum, eo quod sub ipsis est. Per secundam speciem quæritur, justicia de quo est? Et dicendum est, quod ipsa est de sua specifica materia & forma, quæ descendunt per differētiā & proprietatem à generali virtute: vt justus per justiciam in judicio possit agere. Per tertiam speciem quæritur, justicia cujus est? Et respondendū est, quod est justi: sicut cappa cappati. Per primam regulam E quæritur justicia quare est? Et respondendum est, quod est ex tivis & bilibus & are principiorum collecta, videlicet ex justificativo, bonificativo, &c. & justificabili & bonificabili, & justificate, bonificare & magnificare, &c. Et in regulis assituata est per proprietatem & impropria & specifica materia & forma inducta est: nam sicut eadem qualitas, videlicet eadem significata est per vnam formam specificam in rosa, & per aliam in viola: sic eadē virtus est per formam & materiam specificata in justicia & per alias in prudentia. Per secundā speciem quæritur, justicia quare est? Et respondendum est, vt principia à quibus descendit habeant actus rectos in causis. Adhuc est, vt civitas habeat pacē & bonū publicum. Per primam speciē regulæ E. quæritur, justicia quāta est? Et respondendum est, quod est quanta continuè, sivè habeat quantitatem continuam, eo quia est habitus continuus: non autem quia punctualis, neq; linealis, quod non est de conditione corporis, neq; crescit, neq; decrescit: licet suus actus quandoq; sit magnus, quandoq; parvus: sicut idem martellus, qui quandoq; dat magnum ictum, quandoq; parvum, secundum agentis voluntatem vtentis illo ad placitum suum. Per secundam speciem regulæ F. quęritur, quę sunt suę quantitates discretæ? Et respondendum est, quod sunt illæ quas habet per differentiam, justicia enim vnā quantitatē habet in judice; aliā in actore: aliā vero in reo: sicut eadem aqua vnum situm habet in vasce circulari & alium in vasce triangulari. Per primā speciem regulæ G. quæritur, justicia qualis est? Et est dicendum, quod est talis qualis est per bonitatem, magnitudinē, &c. sine quibus esse non potest. Per secundam speciem G. quæritur, justicia qualis est? Et dicendum, quod est talis qualis potest esse per connexionem aliarum virtutū, quę habent per justiciam actus rectos. Per regulam H. quæritur, per quem modum consistit justicia in tempore successivè de vno objecto in aliud: sicut navis in motu continuo localiter: sed justicia consistit sic absq; successione in tēpore, in subjecto in quo est, sicut homo sedens in nave movente, & in motu continuo. Et quo ad species temporis illa sufficiant causa brevitatis. Per regulā I. quæritur, justicia quomodo consistit in loco cū ipsa nō sit punctualis neque

neque linealis? Ad quod respondendum est, quod consistit in loco per illum modum qui dictus est in regula H. nam mediāte subjecto in quo est justicia, ipsa consistit in loco per accidens. Et hoc sufficiat de speciebus loci causā brevitatis. Per primam speciem regulæ K. quæritur: justicia quomodo est: & respondendum est, quod est per illum modum per quem à suis principiis collecta est: & in regulis posita est cum diffinitionibus principiorum, & cum assituationibus regularum, & specierum. Et hoc significatum est per hoc, quod de ea supradictum est. Per secundam regulam K. quæritur, justicia cum quo est? & respondendum est, quod est cum materia & forma specificis ex quibus est: & cum differentia quæ dividit generalem virtutem in multos habitus, & est cum proprietate quæ specificat ei talem materiam & non aliam, & talem formam & non aliam, vt sit omnino virtus specialis. Adhuc est cum agente qui acquirit ipsam, & est cum bonitate, quod bona est. Et sic de aliis sine quibus esse non potest.

DE PRVDENTIA PER PRINCIPIA deducta. CAP. LVII.

Deductio Prudentiæ per principia.

HOmo subsistens ratione bonitatis, quando ipsa est ratio bono quod bonus agat bonum, tunc temporis bonus est de prudentia habituatus: quando autem non subsistit ratione bonitatis, tunc temporis est imprudens. Homo disponens suam bonitatem cum magnitudine, vt ipsa sit magna ratio bono quod agat magnum bonum, prudens est. Homo antiquus suam prudentiam perseverando cum ea in causis, cum illa quidem prudens submittit prudentia novas. Prudentia cum potestate potest, & potestas cum prudentia est gubernata & acquisita. Prudentia est habitus scientiæ per intelligere, & fidei per credere. Prudentia primo & pricipaliter est habitus per amorem: secundariè autem per timorem: nam timor consequitur amorem. Prudentia quando est bona, tunc temporis est virtuosa: quando autem est mala, tunc est vitiosa. Prudentia cum veritate est vera: sed cum falsitate est falsa. Prudentia cum parva pœna disponit magnam gloriam. Prudentia disponit differentias: sed imprudentia confusiones. Prudentia connectit virtutem cum virtute: sed imprudentia, vitium cum vitio. Prudentia contradicit ignorantiæ quæ est sua inimica: & imprudentia contradicit intellectui, qui est suus inimicus. Prudentia conservat causas secundum quod ipsæ sunt assituatæ in principio: Imprudentia autem illam assituationem corrumpit & destruit. Prudentia disponit medium existens proportio-

portionaliter inter principium & finem. Imprudentia autē agit per oppositum. Homo prudens cum fine perfectionis quiescit: sed homo imprudens cum fine imperfectionis laborat Prudentia cum majoritate bonitatis, magnitudinis, est major. Imprudentia cum majoritate malitiæ est maior. Prudentia cum æqualibus causis æqualificat suos actus: sed imprudētia cum inæqualibus vult illos coæquare. Prudentia cū maioritate fugat imprudentiam: Imprudentia autem cum minoritate fugat prudentiam.

DE PRVDENTIA PER REGVLAS DEducta. CAP. LVIII.

QVæritur, utrum prudentia simpliciter sit de genere scientiæ? Et respondendum est, quod non. Nam homo credens veris causis prudens est. Per primam speciem regulæ C. quæritur; prudentia quid est? Et est dicendum, quod ipsa est habitus cum quo prudens ante eligit magnum bonum quā parvum, & ad bonas cōtingentias se disponit, & à malis se deviat & segregat. Per secundam speciem quæritur: prudentia quid habet in se coessentiale? Cui respondendū est, quod habet suos correlativos, sine quibus prudens agere non potest. Per tertiā speciem quæritur: quid est prudentia in alio? Et respondendū est, quod est in bonitate bona: sed est mala in malis, & est in virtutibus fortis, & in peccatis debilis. Per quartam speciē quæritur: prudentia quid habet in alio? dicendum est, quod in virtute habet meritū: sed in peccato culpam Per primam speciē regulæ D. prudentia de quo est? Et respondendū, quod ipsa est de phantasmatib. quæ intellectus acquirit per diligentiam & experientiam, ut fugiat laborem, & in fine quiescat. Per secūdam speciem quæritur: prudentia de quibus est? Et est dicēdum, quod est de suis tivis & bilibus, qui solùm ei competūt. Per tertiam speciem quæritur: prudentia cuius est? Et dicēdū est, quod ipsa est subjecti in quo est, sicut cappa cappati. Per primam speciem regulæ E. quæritur: prudentia quare est? Et respondendum est, quod est eo quod ex suis tivis & bilibus specificis constituta est. Per quā speciem quæritur, prudētia quare est? Et respondendum est, quod ipsa est propter utilitatem prudentis, ut cum ipsa acquirat quietem. Per primam speciē regulæ F. quæritur, de continua quantitate prudētiæ? Ad quod respondendum est, quod prudentia in quantum est habitus, habet sic continuam quantitatem: sicut cappa cappati. Per secundā speciē quæritur de discreta quantitate prudentiæ? Et respondendū est, quod ipsa habet discretam quantitatem ratione differentiæ suorum correlativorum. Per primam speciem

Deductio prudentiæ per regulas.

regulæ G. quæritur; de prudentia, quæ est sua propria passio? & qualitas? Cui respondendum est, quod est providentia. Per secundam speciem quæritur, quæ est appropriata qualitas prudentiæ? Et respondendum est, quod est bonitas in bonis, & malitia in malis. Per regulam H. quæritur de tempore prudentiæ? Et respondendum est, per regulas C. D. K. Nam illæ significāt modum quo prudentia consistit in tempore per hoc quod est; & per ea de quibus est; & per modum quem habet in tempore, quando prudens utitur prudentia in tempore. Quæritur per regulam I. prudentia ubi est? Et respondendum est; quod in regulis C.D.K. extra quas in subiecto esse nequaquā potest. Adhuc est in factis prudentis, cum quibus ipse prudenter agit. Per primam regulam K quæritur, prudentia quomodo est? Et respondendum est, quod ipsa est per illum modum quem prudēs habet, causando ea, & colligendo similitudines principiorum & regularum ex quibus est. Per secundam regulam K. quæritur, prudentia cum quo est? Ad quod respondendum est, quod ipsa est cum providentia; diligentia, scientia aut credulitate, dispositione & proportione, sine quibus esse non potest.

DE FORTITVDINE PER PRINCIPIA deducta. CAP. LIX.

De fortitudine per principia deducta.

FOrtitudo sub ratione bonitatis nutritur, coloratur & disponitur, & proportionatur & conditionatur. Fortitudo cum magnitudine bonitatis, magnitudinis, durationis, &c. exceptis contrarietate & minoritate, est impugnabilis & defensibilis. Fortitudo antiquata cum duratione bonitatis, magnitudinis sibi submittit fortitudines novas. Fortitudo cum potestate bonitatis, magnitudinis, &c. omnia potest. Fortitudo fortior est cum intelligere quam cum credere. Fortitudo fortior est cum amore quam cum timore: sine fortitudine nulla virtus est fortis. Fortitudo cum veritate causat audaciam & victoriam. Fortitudo cum delectatione facit hominem magnanimum. Fortitudo cum aliis virtutibus diversificat actus suos. Fortitudo cum maiore virtute majorem concordantiam habet. Fortitudo in peccatis est habitus privativus. Fortitudo habet principia specifica, ut actus specificos habere possit. Fortitudo est mediū existens inter virtutem & virtutem. Fortitudo cum fine ultimo causat audaciam & victoriam. Fortitudo major est per ea quæ sunt substantialia, quàm per ea quæ sunt accidentalia. Fortitudo est fortior cum causis æqualibus, quàm cum inæqualibus. Fortitudo minor est cum majori vitio, & etiam est pugnabilis, & devincibilis cum illo.

DE

DE FORTITVDINE PER REGVLAS DEducta. CAP. LX.

De fortitudine per regulas deducta.

VTrum fortitudo sit fortior per prosperitates quàm per adversitates? Et respondendum est, quod sic. Cum prosperitate enim pugnat cum acritate & amore. Cum adversitate autem pugnat cum patientia & timore. Quæritur per primam speciem regulæ C. fortitudo quid est? Et respondendum est, quod est habitus ponens fortificabilia contra vitia. Per secundam speciem quæritur, fortitudo, quid habet in se sibi coessentiale? Et respondendum est, quod ipsa habet suos correlativos, cũ quib. est habitus. Per tertiam speciem quæritur, quid est fortitudo in alio? ad quod dicendum est, quod ipsa est in bonitate bona & magna in magnitudine: nam una virtus per accidens est habitus alterius virtutis. Per quartam speciem quæritur, quid habet in alio? Et respondendum est, quod habet in bonitate bonum actum: & in magnitudine magnum, &c. & in justitia justum: sicut bonitas quæ est fortis in fortitudine. Per primam speciem regulæ D. quæritur, fortitudo de quo est? Ad quod respondendũ est, quod ipsa est de actibus superiorum potentiarum, videlicet de intelligere, diligere & recolere. Per secundam speciem quæritur, fortitudo de quo est? Ad quod respondendum est, quod ipsa est de suis tivis & bilibus, ut ipsa possit habere actum specificum. Per tertiam speciem quæritur, fortitudo cuius est? Cui dicẽdum est, quod ipsa est subjecti in quo est, eo quod suum instrumentum est. Per primam speciem regulæ E. quæritur, fortitudo quare est? Et est respondendum, quod ipsa est, quod habitus acquisitus est. Per secundam speciem quæritur, fortitudo quare est? Et respondendum est, quod ipsa est, ut aliæ virtutes contra vitia victoriam habere possint. Per primam speciem regulæ F. quæritur, fortitudo quanta est? Ad quod dicendum est, quod ipsa est tanta quanta ipsa est habitus acquisitus. Per secũdam speciem quæritur, fortitudo quanta est discretive? Cui respondendum est, quod ipsa habet quantitatem discretam per quam suum actum crescit aut decrescit. Per primam speciẽ regulæ G. quæritur, quæ est ꝓpria qualitas fortitudinis. Ad quod dicendum est, quod virilitas, animositas cum qua est in sua cõtinua qualitate permanens: sicut homo in sua risibilitate. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod essentia sua nõ crescit, neque decrescit. Per secundã speciẽ quæritur, quæ est appropriata qualitas fortitudinis. Ad quod respondẽdum est, quod est justitia, &c. Nã sicut justitia per fortitudinem est fortis: sic fortitudo ꝑ justitiã est justa: & in isto passu cognoscit intellectus; quod virtus per appropriatam qualitatem crescit, aut decrescit a-

ctum suum secundum quod illa qualitas est ei influxa. Per regulam H. quæritur, fortitudo quando consistit in tempore? Ad quod respondendum est, quod per illum modum qui significatur per regulam C. D. K. Nam per tertiam speciem C est in subjecto mobilis & successiva secundum motum & successionem subiecti in quo est Per quartam autem speciem habet novitatem: & sic de aliis regulis suo modo. Per regulam I. quæritur, fortitudo ubi est? Et respondendum est, quod ipsa est in victoria; sicut agens in effectu suo: sicut patet per tertiam speciē regulæ C. Et sic de D. K. dici potest suo modo. Per primam regulā K. quæritur, fortitudo quomodo est? Et est dicendū, quod ipsa est per illum modum quem habet in diffiniendo se per alias virtutes causando suas similitudines. Per secundam regulam K. quæritur, fortitudo cum quo est? Ad quod dicendum est quod ipsa est cum principiis & diffinitionibus aliarum virtutum & cum aliis virtutibus; & maxime cum potestate, voluntate, spe & charitate, sine quibus esse non potest.

DE TEMPERANTIA PER PRINCIPIA deducta. CAP. LXI.

De temperātia per principia deducta.

TEmperantia subsistens rationi bonitatis habet bonum actū Temperantia cum magnitudine est magna, & habet magnū actum Temperantia quanto magis durat, tanto minus de labore habet. Temperantia absque potestate aliarum virtutum potestatem habere non potest. Temperantia per suum actum est scibilis. Temperantia est amabilis in verbis, & in expensis & in mensa. Temperantia est illa virtus quæ frequentius est necessaria. Temperantia cum veritate causat actum suum. Temperantia causat quietem, sanitatem & delectationem. Temperantia semper distinguit inter maius & minus, eligendo æqualitatem. Temperantia concordat æquales res ad unum finem. Temperantia maximè contradicit gulæ. Temperantia in principio oportet quod sit fortis, ut sequatur medium, & per medium sequatur finis. Temperantia est mediocris mensura diminuendo magis, in augmentando minus. Temperantia cum fine quiescit in labore. Temperantia cum maiore virtute est maior. Temperantia cum rebus æqualibus crescit suum actum. Temperantia cum minoritate laborat, & cum ea est infirma.

DI

DE TEMPERANTIA PER REGVLAS deducta. CAP. LXII.

Vtrum temperantia sit necessario omnibus virtutibus? Et respondendum est quod sic: vt virtutes habeāt actus temperatos. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est temperantia? Respondendum est, quod est illa virtus, cum qua homo habet actus temperatos. Per secundam speciem regulæ C. quæritur, temperātia quid habet in se coessentialiter? Ad quod respondendum est, quod ipsa habet suos correlativos sine quibus esse non potest, cum quibus est habitus subiecti in quo est. Per tertiam speciem quæritur, temperantia quid est in alio? Et respondendum est, quod ipsa est in agente mensura, qui cum ea mensurat actus suos temperatos. Per quartam speciem quęritur, temperantia quid est in alio? Cui respondendū est, quod ipsa habet in principiis actum suum, vt in justitia justū, & prudentia prudentem, & in fortitudine fortem. Per primam speciē regulæ D quæritur, temperantia de quo est? Ad quod respondendum est, quod ipsa est de similitudinibus actuū animæ, videlicet de similitudinibus intelligendi, diligendi & recolendi. Per secundam speciem quæritur, temperantia de quo est? Ad quod respondendum est, quod ipsa est de actibus temperatis imaginativè, sensitivè, in subiecto in quo est. Per tertiam speciem quæritur, temperantia cuius est? Ad quod dicendum est, quod ipsa est subiecti cuius est habitus. Per primam speciem regulæ E. quæritur, temperantia quare est? Cui dicendum est, quod ipsa est. Nam causata est per temperatū ratiocinari, imaginari, sentire. Per secundam speciem quæritur, temperantia quare est? Et respondendum est, quod ipsa est, vt subiectum in quo est, habeat per eam actus temperatos. Per primam speciē regulæ F. quæritur, temperantia quanta est discretè? Ad quod respondendum est, quod ipsa habet quantitatem discretam, cum qua crescit & decrescit suos actus. Per primam speciem regulæ G. quæritur, quæ est propria qualitas temperantiæ? Ad quod respondendum est, quod est abstinentia. Per secundam speciem quæritur, quæ est qualitas appropriata temperantiæ? Et respondendum est, quod est bonitas, magnitudo, æqualitas & justitia. Per regulam H. quæritur, quando temperantia consistit in tempore? Ad quod dicendū est, quod ipsa consistit per illum modum per quem subiectum in quo est consistit in illo, temperantia existente habitu habet subiectum suos actus cum illa. Per regulam I. quæritur, temperantia vbi est? Et respondēdum est, quod est in subiecto in quo est: sicut cappa in cappato, vel efficiens in effectu. Per primā regulam K. quæritur, tem-

De tēperantia per regulas deducta.

perantia quomodo est: Ad quod respondendum est, quod ipsa est per illum modum per quem homo cum actibus superiorũ potentiarum secundum intelligere, diligere & recolere, temperat actus inferiorum potentiarum, videlicet imaginari, affari, comedere, &c. Et hoc signatur per regulam C. D. K. Per secũdam regulam K. quæritur, temperantia cum quo est: Ad quod respondendum est, quod ipsa est cum justitia, prudentia, &c.

DE FIDE PER PRINCIPIA deducta. CAP. LXIII.

De fide per principia deducta.

PER analogiam oportet nos discurrere istud capitulum, vt videamus per quem modum fides est superius, & intellectus inferius, & primò per bonitatem: quoniam intellectus non potest tantum obiectare Deum quantum ipse obiectabilis est; ideo divina bonitas est ratio Deo quod præponat se intellectui humano, obiectando & credendo: hoc quidem intelligens. Bonum est, & tunc temporis intellectus obiectat Deum credendo ipsum esse vnum infinitum & æternum creatorem, salvatorem, & huiusmodi. Et hoc intellectus facit supra suam naturã, & talem obiectionem dicimus esse sanctam fidem admirabilẽ & bonam. Deus est magnum obiectum, & secundum suã magnitudinem intellectus non potest ipsum naturaliter obiectare, idcirco Deus magnificat intellectũ, vt magnificè agat supra suam naturam simpliciter credendo: & sic fides ascendit super intellectum: sicut oleum ascendit super aquam. Nam quando intellectus attingit Deum esse vnum cum fide, credit magis esse vnum quam cum intelligere intelligat ipsum esse vnum: intellectus enim altior est per magnitudinem cum credere absq; labore, quàm cum intelligere cum labore. Fides durat per durationem à Deo datam, intelligere autem durat per scientã acquisitam: vnde patet quod fides est superius, sed intellectus est inferius: & quando homo fide habituatus, peccat per avaritiã, aut luxuriam, &c. Fides durat in subiecto sub portione, & cum difformitate. Nam subiectum non est dispositum cum justitia, prudentia, &c. Sicut asinus qui non est dispositus, vt serico sit indutus. Prima causa plus potest quàm secundaria, & quando secunda potest cum prima, tunc potest supra seipsam. Quapropter intellectus potest per primam causam credere in eum; sed quod potest per se, est intelligere Deũ & adiuvante tamen credere ad suũ intelligere: sicut dixit Esaias: Nisi credideritis, non intelligetis. Sicut aliquis homo, qui non erat Philosophus, & in posterum fuit Philosophus, & dum non erat Philosophus, credebat Deum esse; sed cum fuit Philosophus, intellexit Deum esse.

esse. Et tunc intellectus ascendit ad illum gradum intelligendo, in quo erat credendo. Veruntamen non dico quod propter hoc fides destruatur: sed quod ipsa ascendit in altiorem gradū obiectando, plus credendo Deum esse, quàm intelligendo ipsū esse: sicut oleum in vase in quo est supra aquam. Et qui adderet plus de aqua prædicto vasi, aqua quidem ascenderet ad illum locum in quo erat oleum; Et deinde oleum ascenderet in altiorem locum in quo nō erat. Deus est intelligibilis per suam naturā. Et ipse causat quod intellectus humanus intelligat multum per naturam, Deo habituante illum de fide, vt ipse cum fide adiuvet eum ad intelligendum. Intellectus enim plus potest ascendere ad primum intelligibile, videlicet ad Deum cū duobus habitibus, quàm cum vno tantum · sicut ipse plus potest cum prudentia & fortitudine, quàm cum prudentia tantum: quando intellectus intelligit obiectum primum, fides disponit ipsum intellectum ad intelligendum. Sicut charitas disponit voluntatē ad amandum obiectum primum. Et sicut voluntas non posset amare obiectum primum sine charitate: sic intellectus non potest intelligere obiectum primum sine fide. Vnde patet, quod sicut charitas non corrumpitur, quando voluntas amat primum obiectum: sicut fides nō destruitur, quando intellectus intelligit primum obiectū. Nam potentia non contradicit suæ dispositioni communi: Per illam enim ascēdit & fortificatur. Fides est virtus existens habitus in intellectu: alioquin fides non posset esse virtus, neque habitus: sicut charitas quæ non posset esse habitus, n si voluntas esset ei subiectum. Et ideo sicut charitas facit ascendere voluntatē ad amandum obiectum virtuose: sic fides facit ascendere intellectum ad intelligendum obiectum virtuose. Fides cum veritate est habitus intellectus: & ideo quando intelligit obiectum primum cū veritate ipsam intelligit. Nam absq; virtute cum intelligere non potest. Es ideo veritas est principium fidei & intellectui commune: Veruntamen fides in veritate est superius in credendo, intellectus autem inferius in intelligendo, & ideo quando intellectus ascendit in altiorem gradum in veritate: & finaliter fides ascendit in altiorem gradum in ipsa veritate. Nam habitus est superius, sed habituatus est inferius: sicut homo cappatus ascendens in montē, cuius corpus est inferius, & sua cappa in ipso superius. Intellectus non potest intelligere Deum, vni cum labore: sicut homo ascendens in montē, qui illum ascendere non potest, nisi cum labore, sed cum intellectus ascendit ad Deum, cum fide non laborat, sed potius in illo se delectat credendo, & quod potentia altior est sine labore quàm cum labore: idcirco intellectus est altior credendo divinam

gloriam, quám intelligendo. Intellectus non distinguit credẽdo modaliter & necessariè, sed largè & confusè, sed intellectus cum intelligit vere necessarie quidem & inconfusè intelligit; & ideo intellectus in credendo est instantaneus; intelligendo autem successivus: quare patet quod intellectus altior est in credendo, quàm intelligendo, cuius ratione suus actus est super sua natura credendo: sicut aqua est super sua natura calefaciendo. Fides est habitus à Deo datus, & sic à Deo gubernatur: sicut á Deo creatur: vnde patet quod intellectus non potest talem habitum gubernare, nam super sua natura est: veruntamen disponit se vt succumbat ei, timendo Deum offendere, non credendo in eum. Et sic oritur concordantia inter intelligere & credere. Illa lex quæcunque sit per fidem, oportet quod sit vera. Sicut per bonitatem oportet esse bonam: & per magnitudinem magnam, &c. Et ideo lex illa oportet vt sit vera, in qua fides est altior in veritate & magis contra peccata: & in isto passu cognoscit intellectus, quæ lex oportet quòd sit vera; aut lex Christianorum; aut Sarracenorum; aut Iudæorũ. Fides in principio, disponit intellectum ad intelligendum: vt per regulam B. patet. Et quando intellectus est in aliquo gradu in intelligendo: fides disponit illum in illo gradu credendo, vt ascendat in alium gradum intelligendo; & sic de gradu in gradum, quousque intellectus ascendit ad primum obiectum, & in ipso quiescit intelligendo, sed maximè in via credendo. Fides est medium cum quo intellectus acquirit meritũ, & ascendit ad primum obiectum: quod quidem influit intellectui fidem, vt ipsa sit intellectui vnus pes ad ascendendum. Et intellectus habet alium pedem de sua natura, videlicet intelligere: sicut homo ascendens scalam cum duobus pedibus. Et in primo scalone, primò ponitur pes fidei. Et in illomet pes intellectus, ascendendo gradatim. Et in secundo scalone, primò ponitur pes fidei: & deinde pes intellectus, ascendendo gradatim cum prioritate fidei, & cum posterioritate intellectus: & similiter sicut in disputatione primo ponitur dubitatio, deinceps affirmatio vel negatio. Credere non est finis intellectus, sed intelligere: veruntamen fides est suum instrumentum ad elevãdum suum intelligere cum credere; & ideo sicut instrumentũ consistit inter causam & effectum: sic fides consistit inter intellectum & Deum, influxa fide à Deo in subiectum, vt per ipsũ quiescat in obiecto primo. Illa fides quæ est maior in bonitate, magnitudine, &c. & etiam in spe, charitate, &c. oportet quod sit vera: sed fides ei contraria quod sit minor & falsa. Alioquin principia positiva succumberent principiis privativis, quod est impossibile. Et in isto passu cognoscit intellectus, quæ fides est

maior

maior & verior illa habente maiorem virtutem & maius obiectum. Illa fides quæ plus credit esse æqualitatem in rationibus Dei oportet quod sit vera. Sed illa quæ ponit in illis inæqualitatem oportet quod sit falsa. In Deo namque non est prius neque posterius, quia divina bonitas, magnitudo, &c. sic oportet quod habeant suos correlativos æquales: sicut intellectus & voluntas habeant potentias æquales. Et in isto passu cognoscit intellectus, quæ fides est vera. Cum minori fide intellectus non potest elevare suum intelligere, sed cum maiore. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod suum maius intelligere non est contra suum maius credere: sicut in ascensu scalæ vnus pes nō est contra alterum, etiam in currere vnus pes non est contra alterum.

DE FIDE PER REGVLAS DEDVCTA.

CAP. LXIV.

De fide per regulas deducta.

SVpposito quòd intellectus possit intelligere de Deo ea quæ per fidem potest credere, fides quidem destrueretur, & per consequens meritum: sicut dicitur; fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum? Ad quod respondēdum est, quod non. Ratio huius est, quod fides quidem ascendit supra intellectum, vt jam ostensum est: nam meritum fidei consistit prius; Meritum autem intellectus posterius, sed si essent in eodem gradu, bene sequeretur quod dicis. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est fides? Ad quod respondendum est, quod ipsa est virtus á Deo data, vt per ipsam credamus id quod per eam intelligere non possumus. Per secundam speciem quæritur, quid habet fides in se coessentialiter? Et respondendū est, quod habet suos correlativos cum quibus est habitus. Per tertiam speciem queritur, quid est fides in alio? Ad quod dicendum est, quod ipsa est habitus in intellectu, existens supra habitum quem ipse habet per scientiam, vt apparet per gustum gustantem vinum dolij, quo judicat quale est ipsū vinum gustatum. Sed quod possibile est vinum alterari in alio tempore: ideo intellectus non habet scientiam certam per intelligere, sed per fidem credit quod tale sit. Adhuc fides est in bonitate bona, & in magnitudine magna, &c. Per quartam speciem quæritur, quid habet fides in alio? Et respondendum est, ipsa habet intelligibilitatem in intellectu, & habet in voluntate amabilitatem: ab ipsa enim amata est, & in memoria recolibilitatem, quod ab ipsa recolita est. Per primā speciem regulæ D. quæritur, fides de quo est? Et est respondendum, quod ipsa est de seipsa, eo quod creatura est. Per secundam speciem quæritur, fides de quo est? Et respondendum est, quod ipsa est

de suis tivis & bilibus, cum quibus ipsa est virtus specialis. Per tertiam speciem quæritur, fides cuius est? Et est dicendū, quod ipsa est subiecti in quo est, sicut cappa cappati. Per primā speciē regulæ E. quæritur, quare est fides? Et est respondendum, quod est eo quod sua causa est. Per secundam speciē quæritur quare est fides? Et est respondendum, quod ipsa est, vt intellectus per eam possit credere id, quod per seipsum non potest intelligere. Sicut imaginatio est, vt homo imaginetur id quod per sensum non potest sentire. Per primam speciē regulæ F. quæritur, quāta est fides continuè? Et respondendum est, quod ipsa est tanta quantum homo potest cum ipsa obiectare obiecta. Adhuc est continua, eo quod est habitus indivisibilis. Per secundam speciem quæritur, quanta est fides discretè? Ad quod respondendum est, aut decrescit quod ipsa est tanta quot sunt sui correlativi, quibus crescit suum actum. Per primam speciem regulæ G. quæritur, quæ est propria qualitas fidei? Et respondendum est, quod credulitas: Nulli enim alteri virtuti competit. Per secundam speciem quæritur, quæ est appropriata qualitas fidei: Et respondendum est; quod sua bonitas, magnitudo: istæ enim rationes aliis virtutibus competunt; sicut & isti. Per regulam H. quæritur, de tempore fidei: Ad quod respondendum est, per tertiam regulam C. quod ipsa est in tempore, eo quod in ipsa est nova. Et per quartam speciem C. ipsa habet corruptionem in tempore, quando homo non credit de Deo ea quæ de eo credere solebant, & est resuscitando in tempore: quando homo resurgit credendo de Deo ea quæ credere solebant de illo. Adhuc est in tempore: nam quandoque habet magnum actum, quandoq; parvum. Item est in tempore, quandoque enim obiectat vnum obiectum, quandoq; aliud. Et sic de regula D. K. dici potest suo modo. Per regulā I. quæritur, fides vbi est: Ad quod respondendum est per secundam speciem regulæ C. quod ipsa est in suis correlativis: & per tertiam speciē C. respondendum est, quod ipsa est in intellectu, sicut habitus in suo subiecto: & sic de regula D. K. dici potest de suo modo. Per primam speciem regulæ K. quæritur, fides quomodo est: Ad quod respondendum est, quod ipsa est per illum modum quem habet primum obiectum in ponendo se obiectum intellectui: & credendo ipse intellectus obiectat ipsum supra suum intelligere. Per secundam regulam K. quæritur, fides cum quo est: Et est respondendum, quod ipsa est cum potentia obiecto & actu. Per intellectum quidem est cum potentia qui effectivè & moraliter vtitur fide, & est cum obiecto, videlicet cum Deo, sine quo esse non potest; & cum actu, videlicet cum credere: sed hic dubitat intellectus ipse quærendo quando nō credit intelligit

ligit vbi est fides? Ad quod respondendum est, quod fides est in ipsomet intellectu, eo quod suus habitus est. Et tunc temporis credere est in illo in potentia, sed reducitur ad actum quando intellectus credit.

DE SPE PER PRINCIPIA DEDVCTA.

CAP. LXV.

SPes est habitus memoriæ, vt per ipsam memoria sperando possit ascendere ad primum objectum, sicut intellectus credendo. Et primo de bonitate dicemus. Bonum est memoriæ quod recolat naturaliter Deum quantum potest: & quando magis non potest naturaliter adjuvat spes moraliter, Deo objectante se memoriæ ratione suæ bonitatis: & memoria sic objectat Deum supra suas vires sperando, sicut voluntas cum charitate ascendit ad Deũ amando Et hoc memoriæ valde est bonũ. Memoria magis est magna per duos actus quam per vnum tantum. Idcirco magnitudo Dei magnificat memoriam hominis, quando homo magnificè se disponit ad recolendum Deũ cum habitu spei: vt memoria quando non potest eum recolere quod possit eum sperare. Et hoc memoriæ magnum est. Spes cum subjecti dispositione durat in subjecto, videlicet cũ recolere Deum ratione suę bonitatis, magnitudinis, æternitatis, &c. Sed quando memoria non se disponit ad recolendum, & peccatum est suus habitus: tunc spes nõ habet subjectum, in quo durare posset, & sic deficit Memoria cum suo posse potest recolere, & similiter cum posse Dei mediante spe potest sperare in Deo & sic analogicè loquendo, posse spei est superius: posse autem memoriæ est inferius, ratione cujus posse existẽs inferius ascẽdit ad objectum cum posse existente superius: sicut posse intelligendi cum posse credẽdi. Homo peccator intelligens in hora suæ mortis sua magna peccata, & magnã justiciam Dei; est circa desperationem cum intelligere & recolere. Sed spes quæ est habitus memoriæ, ascẽdit ad divinam misericordiam. Deo objectando se peccatori habenti spem. Et tunc peccator prolõgat se ad desperationẽ: hoc autem facere non posset, nisi spes esset habitus memoriæ. Quando homo est in bello, aut in mari cum magna fortuna, aut habet magnã indigentiã alicujus rei: tunc temporis sua voluntas est in tantũ remissa & contracta propter nimium timorem, quod ipsa nõ potest elevare suũ amare Deũ: sed memoria objectans Deũ cum spe excitat voluntatem ad amandum illum cam charitate. Et tunc voluntas confortata & cõsolata est per memoriam. Et sic de intellectu potest dici qui non invenit aliud remedium, nisi sperare in Deo. Memoria cum

De spe per principia deducta.

cum spe virtuosa est, sicut voluntas cum charitate. Et sicut voluntas est vitiosa absq; charitate: sic memoria sine spe. Quoniam memoria & voluntas sunt inter se ad invicem coadjuvantes: ideo memoria cum spe adjuvat voluntatem, & voluntas memoriam cum charitate, vt ipsæ sint virtuosæ. Spes cum veritate est vera, & cum falsitate falsa. Et in isto passu cognoscit intellectus quod peccator quando potest fugere à peccato & non vult, sed proponit exire: tunc ipse credit habere spem & ipsam non habet Spes enim cum peccato non potest participare in subjecto. Peccator cum spe habet delectationem; sed absq; spe tristiciam & dolorem. Nam cum spe habet amare: sine spe autem habet odire. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod peccator cum spe ascendit ad amandum: sine spe descendit ad odiendum & desperandum, pervertendo amare & sperare in odire & desperare: tristiciã & dolorem qui sunt in tali peccatore quis posset æstimare. Inter recolere & sperare est differentia: sicut inter intelligere & credere: ratio hujus est; quòd sperare est superius: sed recolere est inferius: recolere est actus naturalis: sed sperare est actus supernaturalis. Sperare & recolere conveniunt inter se. Nam recolere disponit sperare: supposito tamen quod sperare sit cum bonitate, magnitudine, & c. Et sperare facit ascendere, recoler gradatim vt sperare per ascensum recolendi possit ascendere. Sicut cappa quæ ascendit in montẽ per ascensum cappati. Spes legitima & spes spuria opponuntur, in tantum quod in subjecto stare non possunt. Nam aliàs daretur oppositum in objecto. Spes legitima est illa quæ est cũ bonitate & veritate & hujusmodi: & est contra maliciam & falsitatem. Spes autem spuria est illa, quæ cum malicia & falsitate est contra bonitatem, veritatem, & c. Et in isto passu dolet memoria quæ tot peccatores recolit habituatos spe spuria & difformata. In principio, homo sperans in Deo est difficiens: & spes est forma. Et illa quæ homo recolit, sunt materia & summum objectum est finis, recolere subsistente ad sperare. Spes est medium existens inter peccatorem & Deum, eò quod ipsa est nũcius amborum, Deo influente spem peccatori: & peccatore refluente suum bonum & magnum recolere Deo. Quando peccator sive homo indigens recolens Deum sine spe invenit requiem in suo recolere. Ratio hujus est, quod suum recolere non est in illo gradu in quo invertitur requies. Quando autem spes jungitur: tunc ascendit recolere cum spe ad illum gradum in quo invenitur requies. Illa spes quæ est major ratione bonitatis, magnitudinis, est lumen veræ fidei sive legis. Nam minor fides sive lex non potest stare in majori spe. Sed major spes stat in majori fide sive lege: alioquin esset dare oppositum in objecto

jecto & in isto passu cognoscit intellectus, quis populus consistit in lege vera. Sperare & recolere possunt esse invicem in summo objecto & in eodem tempore: sed non æqualiter, eo quod sperare est prius: recolere autē posterius. Sicut velle & amare in eodem tempore possunt esse in vno & eodē subjecto. Amare tamen per prius, quod est habitus: velle autem per posterius, quod est habituatus de charitate: sicut in altitudine montis, in qua cappa est supra cappatum. Memoria cum minoritate habet recolere: cum majoritate autem sperare. Et ideo quando appetit elevare suum recolere sive sperare: suus quidem appetitus est difformatus. Accēsus enim est de genere majoritatis. Et ideo memoria quādo credit ascendere, ipsa descendit. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modum peccatores cadunt in desperationem. Potentia enim cū minori habitu ascendere non potest: sed cum majori.

DE SPE PER REGVLAS DEDVCTA.

CAPVT LXVI.

De spe per regulas deducta.

QVæritur vtrum spes sit habitus memoriæ? Et respondendum est, quòd sic: eò quòd in tempore necessitatis memoria sperando confortat & consolatur intellectum & voluntatem. Et recolere sic ascendit ad summum objectum per sperare: sicut intelligere per credere: & velle per amare. Item sperare non est de genere certitudinis, quæ quidem est de genere scientiæ: neq; enim est de genere voluntatis. Voluntas enim multa vult, in quibus non sperat: vnde sequitur quod postquam spes nō est de genere intellectus, neq; de genere voluntatis: quod ipsa sit de genere memorię. Et cum in anima non sint nisi istæ res pōtētiæ supradictæ: amplius spes nō est de genere imaginativè neq; sensitivè, Per primam speciē regulę C. quęritur, quid est spes? Et respondendum est, quod est virtus cui propriè competit sperare. Per secundam speciē quęritur, spes quid habet in se coessentialiter? Ad quod dicendum est, quod ipsa habet suos correlativos speciales, cū quibus agit per speciem suam. Per tertiam speciem quęritur, quid est spes in alio? Et respondēdum est, quod ipsa est virtus specialis in aliis virtutibus, & etiam nuncius consolans & confortans, & consulens, & hujusmodi. Adhuc est in bonitate bona & in magnitudine magna, &c. & est imaginativa, imaginabilis: & in sensitiva sensibilis: & in subjecto indivisibilis. Per quartā speciem quæritur, quid habet spes in alio? Et dicendum est, quod ipsa habet sperare in recolere: sicut charitas habet amare in velle: & fides credere in intelligere. Adhuc habet bonum actū in bonitate: & magnum in magnitudine, &c. & justum in justicia, &c. Per primam speciem regulæ D. quæritur, spes de quo

est? Et respondendum est, quod est de seipsa, eò quod habitus creatus est. Per secundam speciem quæritur, spes de quo est? Ad quod dicendum est, quod ipse est de suis specificis similitudinibus derivatis à relativis memoriæ, quarum est habitus. Per tertiam speciem quæritur, cujus est spes? Et est respondendum, quod ipsa est memoriæ, sicut instrumentũ est agentis. Per primam speciem regulæ E. quæritur, spes quare est? Ad quod respondendum est, quod ipsa est ex eo quod sua causa est: sicut dies artificialis est, quod sol super terrã est. Per secundam speciem quæritur, spes quare est? Et respodendum est, quod ipsa est, vt memoria possit levare suum recolere in tempore necessitatis, consulendo, adjuvando, confortando. Consulendo intellectui suum intelligere, & voluntati suum velle, vt ascendere possint ad summum objectum. Per primam speciem regulæ F. quæritur, spes quanta est continuè? Et est respondendum, quod ipsa habet quantitatem magnam & continuam. Officium enim magnum habet consolando, confortando & elevando alias potentias ad summum objectum: sua quidem quantitas indivisibilis est, cum non sit punctualis, neque linealis. Per secundam speciem quæritur de quantitate discreta spei? Ad quod respondendum est, quod ipsa habet quantitatem discretam respectu suorum correlativorum, cum quibus habet differẽtias, cum quibus crescit aut decrescit ad placitum actus suos. Per primam speciem regulæ G. quæritur, quæ est propria qualitas spei? Et respondendum est, quod est sperare. Nam sperare non competit nisi spei tantum. Per secundã speciem quæritur, quæ est appropriata qualitas spei? Ad quod dicendum est, quod bonitas, magnitudo & hujusmodi. Per regulam H. quæritur de tempore spei? Et est respondendum, quod est in tempore præsenti, eo quia ipsa est; adhuc quia habet suum actum & ambit tempus futurum: nam illud sperat. Et hoc per regulam C.D. K. signatum est. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod spes in tempore valde magnus habitus est. Per regulam I. quæritur, vbi habet spes actum suum? Et respondendum est, quod ipsa habet illum in memoria recolibilitatem, extra quam non potest habere illũ. Nam extra recolibilitatem memoriæ oblivio est habitus privativus. Et hoc per regulam C. D. K. signatum est. Per primam regulam K. quæritur, spes quomodo est, & quomodo corrumpitur? Ad quod dicẽdum est, quod ipsa est per modum quem habet memoria, disponendo actũ suum cũ principiis & cum aliis virtutibus: sicut homo in tempore necessitatis, quando se non potest adjuvare cum suis virtutibus, adjuvat se cum bonitate Dei, &c. Et similiter cũ misericordia & charitate Dei, & hujusmodi. Sua vero destructio est, quando in

do in subjecto in quo est, evenit peccatum quod malum est, & contra misericordiam & charitatem Dei, ratione cujus peccator privata spe cadit in desperationem. Per secundam regulam K. quæritur, spes cum quo est? Ad quod respondendum est, quod ipsa est cum dispositione subjecti in quo est; & cum habitibus principiorum & virtutum; & maximè cum summo agente qui ipsam speciem causat, & subjectum ex ea habituat & induit.

DE CHARITATE PER PRINCIPIA DEducta. CAP. LXVII.

Charitas est habitus voluntatis; & charitas ratione suæ bonitatis elevat voluntatem ad amandum divinam bonitatem plus quàm semetipsam. Charitas ratione suæ magnitudinis omnia bona facit communia. Charitas cum sua duratione facit durare, amare cum bonitate, magnitudine, &c. Voluntas cum posse charitatis vincit omnia. Charitas cum magna duratione disponit intellectum ad intelligendum summum intelligibile. Quoniam Deus est summè amabilis: ideo voluntas cũ charitate elevat suum amare ad diligendum plus Deum quam semetipsam. Quoniam Deus est per se amabilis & non per se credibilis, neq; sperabilis? in quantum est de se: ideo charitas est altior virtus quàm aliæ virtutes. Charitas cum veritate vivit, & etiam vincit imaginabilia & sensibilia. Charitas in omnibus invenit delectationem. Charitas nõ distinguit inter proprium & commune. Charitas ad verum bonum & concordantẽ finẽ reducit omnia. Charitas non invenit contrarium. Voluntas per charitatem est prius in amore: & per velle est posterius in illo. Charitas in omnibus quiescit. Illa lex cum qua charitas est major, est & verior quàm aliqua alia lex. Charitas omnia bona coæquat. Charitas cum minoritate est infirma. *De charitate per principia deducta.*

DE CHARITATE PER REGVLAS DEducta. CAP. LXIIX.

Quæritur vtrum charitas sit habitus voluntatis? Et respondendum est, quòd sic: vt voluntas cum charitate possit plus Deum diligere quam seipsam. Et proximum tantum quantum seipsam. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est charitas? Et respondendum est, quòd charitas est illa virtus, cũ qua voluntas ascendit ad diligendum Deũ & proximũ suum supra suũ posse naturale. Per secunda speciẽ quæritur, charitas quid habet in se sibi coessentiale? Et respõdedũ est *De charitate per regulas deducta.*

quod

quod suas specificas relationes cũ quib. est specificata virtus. Per tertiam speciẽ quęritur, quid est charitas in alio? Ad quod dicendum est, quod ipsa est in bonitate bona, in magnitudine magna, & in omnibus virtutibus imperatrix & gubernatrix. Per quartam speciem quęritur, quid habet charitas in alio? Et respondẽdum est, quod ipsa habet in omnibus quicquid vult. Per primam speciem regulæ D. quęritur, charitas de quo est? Dicendum est quod ipsa est de se ipsa, eo quod creata est. Per secundam speciem quęritur, charitas de quo est? Cui dicendũ est, quod ipsa est de similitudinibus correlativorũ voluntatis de quibus in suo capitulo locuti sumus. Per tertiam speciem quęritur, charitas cujus est? Ad quod respondendum est? quod est voluntatis: nam suus habitus est. Per primam speciẽ, regulæ E. quæritur, charitas quare est? Et est respondendum, quod ipsa est, quod effectus Dei est. Per secundam speciẽ quęritur, charitas quare est? Et respondendum est, quod ipsa est, vt voluntas possit amare Deum super suis viribus; & etiam suum amicum & suũ inimicum. Et in isto passu cognoscit intellectus quare charitas est altior virtus. Per primam speciem regulæ F. quęritur, de quantitate continua charitatis? Ad quod respõdendum est, quod ipsa habet admirabilem quantitatem, eo quod voluntas cum ipsa diligit Deum, & suum amicum & suũ inimicum: per secundam speciem quęritur de quantitate discreta charitatis? Et respondendum est, quod ipsa habet quantitatem discretam ratione differentię suorum correlativorum cum quibus crescit aut decrescit ad placitum suum actum, sua quantitate continua existente sine divisione & augmentatione, & diminutione. Charitas enim non est habitus punctualis, neq; linealis. Per primam speciem regulæ G. quęritur, quæ est propria qualitas charitatis? Et respondendum est quod est suum specificum amare. Per secundam speciem quæritur, quæ est appropriata qualitas charitatis? Ad quod respondẽdum est, quod bonitas, &c. Nam bona est, &c. Nam justa est, &c. Per regulam H. quæritur de tempore charitatis? Cui respondendũ est per tertiam speciẽ regulæ C. quod ipsa est in illo sine successione, eo quod habitus spiritualis est, sed est in successione mediate subjecto in quo est, & in quo influit & refluit actus suos, mutanda objecta & hoc per regulam C.D.K. signatum est. Per regulam I. quæritur, charitas vbi est? Et respondendũ est, quod ipsa est in subjecto habituativi, & in objecto objective. Et hoc per regulam C.D.K. signatum est. Per primam regulã K. quæritur, charitas quomodo est? Et respondendum est, quod est per illum modũ, per quem est similitudo collecta à voluntate deducta per principia, exceptis contrarietate & minoritate: & etiam

etiam est in speciebus regularum substentata, Deo existente sua causa & voluntate existente suo obiecto cum dispositione sine peccato. Per secundam regulam K. quæritur, charitas cum quo est? Ad quod respondendum est, quod est cum agente, videlicet cum Deo, qui est sua causa; & cum sua voluntate quæ est suum subiectum; & est cum principiis & regulis suo modo, & cum aliis virtutibus, sine quibus esse non potest.

DE PATIENTIA PER PRINCIPIA deducta. CAP. LXIX.

De patientia per principia deducta.

QVoniam patientia est habitus voluntatis: ideo voluntas cū bonitate suæ patientiæ vincit suam malitiam. Voluntas cū magnitudine patientiæ vincit iram. Patientia cum duratione durat contra impatientiam. Patientia cum potestate charitatis & humilitatis omnia vincit. Patientia cum deliberatione intellectus oritur, vivit & nutritur. Patientia cum charitate est de genere humilitatis. Patientia sub charitate est major virtus quā sub aliqua alia virtute. Contra veram patientiam nulla ira stare potest. Patientia cum passione acquirit læticiam & delectationem. Patientia non distinguit inter vituperantem & vituperatum. Patientia cum charitate, pietate & humilitate est connexa. Patientia non curat de vindicta. Patientia in principio habet passionem, in fine actionem, & victoriam. Patientia est medium existens inter laborem & quietem. Homo de patientia habituatus semper est in quiete. Patientia cum maiori labore est maior virtus. Patientia coæquat prosperitates & adversitates.

HOMO CVM MINORITATE PATIENTIA est in periculo.

CAP. LXX.

Homo cum minoritate patientia est in periculo.

VTrum patientia sit fortior virtus absolutè, quàm impatientia vitium? Et respondendum est, quod sic, eo quod patientia est habitus positivus: impatientia autem privativus. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum homo peccat. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est patientia? Ad quod dicendum est, quod est virtus, quæ movet voluntatem ad eligendum passionis super viribus suis. Per secundam speciem quæritur, quid habet in se patientia coessentialiter? Ad quod dicendum est, quod habet similitudines passivas principiorum cum quibus patitur. Per tertiam speciem quæritur, patientia quid est in alio? Et respondendum est, quod ipsa est habitus vincens & pacificans duos homines inter se litigantes.

Et est in providentia consolata, quando aliter factum se nō potest habere. Per quartam speciem quæritur, quid habet patientia in alio? Et respondendum est, quod ipsa habet in voluntate actionem per prius: & voluntas in seipsa per posterius. Per primam speciem regulæ D. quæritur, patientia de quo est? Et respondendum est, quod ipsa est de suis bilibus specificis cū quibus est specifica virtus. Per tertiam speciem quæritur, patientia cuius est? Cui respondendum est, quod ipsa est voluntatis quacum ea summittit se ad passiones. Per primam speciem regulæ E. quæritur, patientia quare est? Et respondendum est, quod ipsa est: nam charitas, prudentia, justitia, fortitudo & humilitas causant illam in disposita & proportionata voluntate, submittendo eam alteri voluntati. Per secundam speciem quæritur, patientia quare est? Ad quod dicendum, quod ut intellectus & voluntas habeant deliberationem continuam, eligendo utilia. Per primam speciem regulæ F. quæritur, de quantitate continua patientiæ? Et respondendum est, quod ipsa habet continuam quantitatem, eo quod non est habitus punctualis, neque linealis, neque divisibilis. Per secundam speciem quæritur, de quātitate discreta patientia? Ad quod respondendum est, quod ipsa habeat quantitatem discretam. Nam ex pluribus passionibus est. Per primam speciē regulæ G. quæritur, quæ est propria qualitas patientiæ? Et respondendū est, quod passibilitas. Nam ipsa soli patientiæ competit proprie: per virtutem enim patiētiæ patiens patitur. Per secundam speciem quæritur, quæ est appropriata qualitas patientiæ? Et respondendum est, quod bonitas, magnitudo, &c. victoria, iustitia, &c. Per regulam H. quæritur, de tempore patientiæ? Ad quod respondēdum est per tertiam speciem regulæ C. quod ipsa est in tempore nova. Et per quartam speciem eiusdem est in illo successivè, ipsa existente in uno tempore sub una passione, & in alio tempore sub alia: & sic de aliis, secundum quod per regulam. C.D.K. signatum est. Per regulam I. quæritur, de loco patientiæ? Et respondendum est, quod sua loca sunt bilitates principiorum, ut cum ipsis & in ipsis sit specifica virtus sive habitus. & hoc per regulam. C.D.K. signatum est. Per primam regulam K. quæritur, patientia quomodo est? Et respondendū est, quod ipsa est per illum modum per quem collecta est ex bilibus principiorum in tempore necessitatis cum deliberatione, ut ira & impatientia non oriatur. Et hoc per regulam C.D.K. signatum est. Per secundam regulam K. quæritur, patientia cum quo est? Et respondendum est, quod ipsa est cum deliberatione intellectus & voluntatis: & est cum victoria bonitatis & magnitudinis, &c. excepta contrarietate. Et est cum aliis virtutibus, cum quibus est connexa, sine quibus esse non potest.

DE

DE PIETATE PER PRINCIPIA deducta. CAP. LXXI.

De pietate per principia deducta.

VOluntas cum bonitate pietatis se disponit ad habendum dolorem de languore proximi sui. Magnitudo pietatis movet voluntatem ad habendum dolorem magnum de adversitatibus sui amici & etiam inimici. Pietas durat cum charitate, humilitate, patientia & mansuetudine. Voluntas cum potestate pietatis potest causare in corde suspiria; & in oculis lachrymas & fletus; & in anima tristitiam. Intellectus intelligit quod signa pietatis sunt charitas, humilitas, patientia, mansuetudo, suspiria & fletus. Pietas est amabilis, eo quod cum ipsa voluntas destruit suam crudelitatem. Pietas cum charitate, humilitate, &c. ostendit se esse virtutem. Vera pietas est vera medicina voluntatis. Voluntas cum pietate putat quod suus languor & sua tristitia sint sua gloria & sua delectatio. Pietas mediante habitu charitatis non distinguit inter proprium & commune. Homo pius cum pietate concordat & pacificat inimicos. Pietas cum charitate & humilitate, & patientia & mansuetudine, contradicit impietati, quæ est sua inimica. Pietas est principiũ formale & humile: suspiria & fletus sunt sua materia; & actus est suus finis. Pietas in medio charitatis consistit. Pietas sine actu non quiescit. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod voluntas cum pietate se delectat: quando pius dolet, & flet, & suspirat. Illa lex cũ qua maior pietas potest haberi, oportet quod sit vera. Homo pius languores suos coæquat cum languoribus proximi sui. Pietas cum minoribus signis ostendit se esse minorem.

DE PIETATE PER REGVLAS deducta. CAP. LXXII.

De pietate per regulas deducta.

VTrum charitas sit habitus pietatis? Et respondendum est, quod sic. Ratio huius est, quod charitas ratione summi objecti est prius: pietas autem ratione objecti inferioris est posterius. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est pietas? Ad quod dicendum est, quod ipsa est virtus, cum qua voluntas movet se ad habendum dolorem de languoribus proximi sui. Per secundam speciem C. quæritur, quid habet pietas in se coessentialiter? Et est dicendum, quod ipsa habet suos correlativos, cum quibus est specialis virtus. Per tertiam speciem quæritur, quid est pietas in alio? Et respondendum est, quod ipsa est virtus significata in suis significativis; videlicet in charitate, humilitate, patiẽtia, mãsuetudine, suspiriis, fletibus, & huiusmodi

sicut vinum signatur vendi ratione rami existens coram taberna. Per quartam speciem quæritur, quid habet pietas in alio? Et respondendum est, quod habet sua signa in homine pio, sicut impietas habet sua signa in homine impio. Per primam speciē regulæ D. quæritur, de quo est pietas? Et respondendum est, quod ipsa est de seipsa, eo quod est habitus acquisitus. Per secundā speciem quæritur, de quo est pietas? Et respondendū est, quod ipsa est ex illa materia signata per sua signa. Per tertiam speciem quæritur, pietas cuius est? Et respondendum est, quod ipsa est subjecti in quo est: sicut instrumentum agentis. Per primam speciem regulæ F. quæritur, pietas quanta est cōtinue? Et respondendum est, quod ipsa est tanta quanta per sua signa est significata. Per secundam speciem quæritur, quæ est quantitas discreta pietatis? Et respondendum est, quod ipsa habet quantitatem discretam, cum qua auget & decrescit suum actum sine augmentatione & diminutione quantitatis continuæ suæ essentiæ. Per primam speciem regulæ G. quæritur, quæ est propria qualitas pietatis? Et respondendum est, quod compassio quam habet de lāguore proximi sui. Per secundam speciē quæritur, quæ est appropriata qualitas pietatis? Et dicēdū est, quod tristitia. Nam tristitia est forma communis: & sic de charitate humilitate, & sic de aliis suis signis. Per regulam H. quæritur, de tempore pietatis? Et respondendum est per tertiam regulam C. quod ipsa est in tempore, quando per sua signa est significata, & sic de aliis C.D.K. signatis. Per regulam I. quæritur, de loco pietatis? Et est respondendum, quod pietas est in homine pio; & est in omnibus illis signis cum quibus est signata. Per primam regulam K. quæritur, pietas quomodo est? Ad quod est dicendum, quod ipsa est per illum modum quem habet homo pius ad acquirendum illam cum charitate, humilitate, patientia & mansuetudine, &c. Per secundam regulam K. pietas cum quo est? Cui respondendum est, quod ipsa est cum suis signis: sicut faber cum suis instrumentis, videl. cum fornace, incude, martello, forcipibus, &c. Diximus de novem virtutibus: & sicut diximus de ipsis per principia & regulas: sic potest dici de vitiis contrariis eis, videl. de injuria, imprudentia, debilitate cordis, intemperantia, infidelitate, desperatione, crudelitate, impatientia, impietate.

DE AVARITIA PER PRINCIPIA DEducta. CAP. LXXIII.

De avaritia per principia deducta.

AVaritia cum sua malitia impedit bonitatem, quod non sit ratio bono quod agat bonum de bonis. Avaritia cum sua magnitudine magnificat malitiam, durationem, potestatem

testatem cum suo actu. Quanto durat avaritia, tanto durat suus actus insatiabilis: & propter hoc avarus augmentando divitias, credit quiescere, sed non potest. Potestas avaritiæ est habitus privativus potestatis largitatis: sicut surditas potestatis auditus. Quapropter avarus non habet potestatem quiescentem. Sicut fides elevat intellectum ad credendum veritates super suis viribus; & sic avaritia elevat intellectum ad credendum falsitatem super viribus suis; & sicut avarus credit esse largus: sic charitas exaltat voluntatem ad diligendum super suis viribus; sic avaritia elevat illam ad diligendum futura, & non quiescit in his quæ habet. Homo avarus quanto magis habet, tanto magis se credit esse virtuosum. Homo avarus credit hoc quod est verum, quod falsum sit, & econverso: sicut infidelis. Nam avaritia & falsitas conveniunt: sicut largitas & veritas suo modo. Avarus non se delectat in his quæ habet: adhuc enim indigentem se credit, neque in his quæ sperat; non enim habet illa. Homo avarus non distinguit inter largitatem & avaritiam, eo quod credit, quod hoc quod est avaritia, sit largitas. Avarus ratione avaritiæ cum aliquo homine virtuoso concordantiam habere non potest: nam illa omnibus virtutibus contradicit. Homo avarus quanto magis est dives, tanto magis contradicit proximo suo: quod fini bonorum est contrarius. Homo avarus pervertit principia positiva in privativa; & sic quanto magis credit quiescere, tanto magis laborat: sicut aliquis homo credens melius videre cum oculis obcœcatis, quàm cum videntibus. Homo avarus cum sua avaritia omnia coniungit & mensurat. Homo avarus cum fine privationis quiescit sicut homo patiens famem & illi placet pati illam. Homo avarus cum maioribus divitiis est magis avarus: unde patet, quod quanto magis habet, tanto magis appetit habere. Homo avarus non coæquat: nam avaritia consistit in extremis. Minor avaritia minora signa habet: sicut maior maiora habet.

DE AVARITIA PER REGVLAS DEducta. CAP. LXXIV.

De avaritia per regulas deducta.

VTrum avaritia sit generalius peccatum objective? Et respondendum est, quod sic: quod plura & diversa objectat & appetit. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est avaritia? Et respondendum est, quod avaritia est peccatum, quod deviat bona à fine ad quem ipsa sunt. Per secundam speciem quæritur, quid avaritia habet in se coessentialiter? Et respondendum est, quod habet correlativos privativos: sicut largitas habet suos positivos. Per tertiam speciem quæritur, quid

est avaritia in alio? Et respondendum est, quod ipsa est in homine avaro habitus privativus, cum quo sibimet causat paupertatem, & tristitiam, & laborem: sicut homo cappatus nimia & magna cappa causat sibimet tædium & laborem. Homo avarus habitu privato habituatus, in suis divitiis, neque in aliis habet requiem: sed potius laborem & angustiam. Per primam speciem regulæ D. quæritur, avaritia de quo est? Et respondendum est, quod ipsa est de seipsa: non enim habet naturam, neque est creatura, eo quod est peccatum, neque virtus. Per secundam speciem quæritur, avaritia de quo est? Et respondendum est, quod ipsa est ex defectu morali hominis: sicut surditas ex defectu naturæ: nam sicut surditas est habitus privativus contra habitum positivum auditus: sic avarus est contra habitum positivum largitatis; & in isto passu cognoscit intellectus, de quo est peccatum. Per tertiam speciem quæritur, cuius est avaritia? Et respondendum est, quod est hominis avari: sicut cappa cappati. Per primam speciẽ regulæ E. quæritur, quare est avaritia? Et respondendum est, quod illa est, quod homo non vult habere largitatem: sicut nuditas hominis est, quod homo indutus non est. Per secundam speciem quæritur, avaritia quare est? Et respondendum est, ut homo non habeat largitatẽ, neq; requiẽ in suis bonis. Per primam speciem regulæ F. quæritur, de quãtitate continua avarititiæ? Et est respondendum, quod ipsa habet quantitatem continuam: nam habitus continuus est; sicut cappa cappati. Per secundam speciem quæritur, de quantitate discreta avaritiæ? Cui dicendum est, quod ipsa habet quantitatem discretam, ut ipsa possit augere & diminuere actus suos ad placitum. Per primã speciem regulæ G. quæritur, quæ est propria qualitas avaritiæ? Ad quod est dicendum, quod est insaturabilitas: & in isto passu cognoscit intellectus, quod avarus quanto magis habet, tanto magis appetit habere. Per secundam speciem quæritur, quæ est appropriata qualitas avaritiæ? Et respondendum est, quod est paupertas, labor, tristitia, & huiusmodi. Per regulam H. quæritur, de tempore avaritiæ? Et respondendum est, quod homo est avarus in tempore de avaritia habituatus, habens dolorem de præteritis, cogitando quod plura potuisset acquirere & laborat in tempore præsenti cum bonis, & habet dolorem, quia non utitur futuris. Et hoc per regulam C. D. K signatum est. Per regulam I. quæritur, avaritia ubi est? Et est respondendum, quod ipsa est in habitibus privativis, cum quibus est signata & figurata, videlicet in malitia, iniuria, mendacia, inconstantia, & huiusmodi. Et hoc per regulam C. D. K. signatũ est. Per primam regulam K. quæritur, avaritia quomodo est? Et est dicendum, quod ipsa est per modum nolendi, videlicet

licet quia voluntas non vult habere largitatem. Per secundam regulam K. quæritur, avaritia cum quo est? Et respondendum, quod ipsa est cum potentiis inferioribus contra superiores, videlicet cum imaginativa, sensitiva, contra intellectum amativam & recolitivam; quæ quidem seipsas difformant cum avaritia bonorum sensibilium & imaginabilium.

DE GVLA PER PRINCIPIA *deducta.* CAP. LXXV.

De gula per principia deducta.

HOmo gulosus cum nimia comestione & potatione facit sibi malum: & tamen credit benefacere. Homo gulosus cum magnitudine magnificat suum malum. Labores hominis gulosi plus durant quàm suæ delectationes. Gulosus cum potestate gulæ non potest contra gulam. Gula est peccatum, quod disponit intellectum ad credendum quod ipsa non sit peccatum. Gula est peccatum, quod disponit voluntatem ad appetendum nimiam comestionem & potationem: sicut fides disponit intellectum ad credendum. Gula est peccatum, quod simpliciter est contra omnes virtutes. Gula est habitus mendax. Nam cum ipsa homo decipit semetipsum, & per ipsam ad infirmitatem & mortem disponit se. Gula causat delectationē in gustu: labores autem & dolores in tactu. Gulosus confundit & intenebrat omnes potentias superiores & inferiores. Gulosus concordat nimiam comestionem cum nimia potatione. Gula contradicit curialitati & sanitati & divitiis. Gula in principio dat lætitiam: sed in fine dat tristitiam. Gula non mensurat cibum, neque potum. Gulosus causa gulæ non invenit requiem. Maiores proprietates & delectationes gulosi sunt nimia comestio & potatio. Gulosus non mensurat cum æquali mensura: non enim coæquat suam digestionem & retentivam cum sua appetitiva: & homo minus gulosus est circa sanitatem; qui autem magis gulosus est, circa infirmitatem.

DE GVLA PER REGVLAS DEDVCTA. CAPVT LXXVI.

De gula per regulas deducta.

VTrum gula sit maior habitus voluntatis quàm intellectus? Et respondendum est quod sic. Gulosus namque cum voluntate appetit cibum & potum. Cum intellectu autem discernit inter maius & minus. Vnde sequitur quod intellectus disponit gulam per ignorantiam, & voluntas per appetitum. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est gula: Et respondendum est, quod est peccatum, cum quo gulosus nimium comedit & bibit. Per secundam speciem quæritur, gula quid

habet in se coessentiale? Et respondendum est, quod habet correlatiuos priuatos contra relatiuos positiuos temperantiæ: sicut homo monstruosus habet suos correlatiuos contra naturales correlationes Per tertiam speciem quæritur, quid est gula in alio? Et respondendum est, quod ipsa est in mensa incurabilis, & in homine derisibilis, & in societate mendax, & in homine est pigritia, infirmitas, & dolor, & in marsupio prodigalitas, & in anima peccatum & culpa. Per quartam speciem quæritur, quid habet gula in alio? Ad quod dicendum est, quod habet in subiecto in quo est dominium: nam sicut homo cum obedientia disponit se ad passionem, sic cum gula ad subiugationem. Per primam speciem regulæ D. queritur, gula de quo est? Et respondendum est, quod ipsa non est de aliquo primitivè. Nam peccatum est, & quia peccatum nihil est, & nihil non est ex aliquo: ideo patet quod gula nō est ex aliquo. Per secundam speciem quæritur, gula de quo est? Et dicendum est, quod ipsa est ex defectiua moralitate hominis: sicut surditas est ex defectiuo motu naturæ. Per tertiam speciem quæritur, gula cuius est? Ad quod dicendum est, quod ipsa est subiecti cuius est: sicut cappa cappati. Per primam speciem regulæ E. quæritur, gula quare est? Et respondendum est, quia habitus acquisitus est per gulosum, sicut cappa per cappatum. Per secundam speciem quæritur, gula quare est? Et respondendum est, vt homo per illam sit derisus, piger, pauper, infirmus, & quandoq; mortuus, & in gehenna positus. Per primam speciem regulæ F. quæritur, gula quanta est? Et respondendum est, quod ipsa habet in tantum magnam quantitatem continuam quo ipsa est indiuisibilis, & gulosus cum ipsa saturari non potest. Per secundam speciem quæritur, quanta est gula discretiuè? Ad quod respondendum est, quod ipsa est tanta quot viribus gulosus vtitur, illā augmētando, aut diminuendo actus suos ad placitum suum. Per primam speciem regulæ G. quæritur, quæ est propria qualitas gulæ? Et respondendum est, quod insaturabilitas animæ per gustum vltra suas vires. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modum gula subleuat appetitum intellectus super viribus illius: sicut ignis subleuat aquam, calefaciendo illam super viribus suis. Per secundam speciē G. quæritur, quæ est appropriata qualitas gulæ? Et huic respondendum est, quod incurialitas, derisio, paupertas, ebrietas, & huiusmodi. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod prima species competit animæ: sed secunda corpori, ratione cuius gula plus efficitur in anima, & deinde in corpore. Per regulam H. quæritur, de tempore gulæ? Et respondendum est, quod ipsa est in illo habitus nouus. Adhuc est in tempore, quod ipsa tempore preterito vtitur,

tur. Nam gulosus condolet; quod plus non potauerit & comederit. Et similiter præsenti vtitur, quod mediāte illo habet practicam. Et similiter futuro vtitur: quando desiderat comedere & bibere. Item in inferno vtitur illo in quo ipse patietur famē & sitim inæstimabiles & sempiternas. Per regulam I. quæritur, gula vbi est? Et respondendum est, quod ipsa est in suis correlatiuis habitus priuatiuus, & in illis in quibus est. Et hoc per regulam C.D. K. signatum est. Per primam regulam K. quæritur, gula quomodo est? Et est respondendum, quod sicut tēperātia est per modum positiuum, sic gula per modum priuatiuū. Gulosus enim non habet modū, neq; mensurā in comedendo, neq; in bibendo. Per secundā regulā K. quæritur, gula cum quo est? Ad quod dicendū est, quod est cū sua causa, sicut cappa cum suo cappato, quæ per illum est facta siue artificiata.

DE LVXVRIA PER PRINCIPIA DEDVCTA.

CAPVT LXXVII.

De luxuria per principia deducta.

Luxuria ratione bonitatis tactiue maleficat & inculpat bonitatem castitatis. Luxuria ratione magnæ dulcedinis tactiue magnificat magnitudinem & pœnam ratiocinantem. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modum oritur conscientia. Luxuria ratione durationis delectabilium corporaliū causat durabiles pœnas in inferno. Luxuria submittit potestatem spiritualem potestati corporali. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modum luxuriosus est ligatus. Luxuria peruertit intellectum ad credendum, quod ipsa non sit peccatum. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod est obstinatio peccatoris. Luxuria ratione pulchritudinis faciei mulieris filo capit luxuriosum ad amandum turpitudines & fœtores inferiores quos mulier habet in se. Et homo multum filo captus per luxuriam credit se esse multum virtuosum. Et de tali credulitate multum miratur intellectus Luxuria est habitus mēdax, eo quod incipit cum pulchritudine, & quiescit in turpitudine. Et hoc quod est malum, habet ipsum pro bono. Luxuriosus per delectationem quam habet in videndo, audiendo, imaginando & cogitando, & tangendo, in via amittit gloriam paradisi, & acquirit pœnas sempiternas omnibus suis potentiis in inferno. Luxuriosus non distinguit inter turpitudines & pulchritudines mulieris: nam ex istis facit vnum finem, vnam quietem. Luxuriosus concordat pulchritudines & turpitudines ad vnum finem. Luxuriosus contradicit castitati per luxuriam, vt per castitatem ipse non habeat felicitatem. Veruntamen hoc non credit facere. Luxuria incipit cum sensitiva; &

multiplicat causatum cum imaginativa, vsquequo in ratiocinativa sit peccatum. Finis luxuriæ influit sensitivæ; & sensitiva refluit fini. Et hoc mediante imaginativa, vsquequo in perversa ratiocinativa peccatum est. Luxuriosus primo quiescit in pulchritudinibus: deinde in turpitudinibus & fœtoribus. Maior luxuria cum maioribus signis se offendit & demonstrat. Vir & mulier æqualiter peccant per luxuriam; & non æqualiter se diligunt. Luxuria minor est per corpus: maior autem per animam. Nam per corpus est in fieri: per animam autem est in facto esse.

DE LVXVRIA PER REGVLAS deducta. CAP. LXXIIX.

De luxuria per regulas deducta.

VTrum luxuria ante incipiat per imaginationem, quàm per sensum? Et respondendum est quod sic. Imaginativa enim propinquior est ratiocinativæ quā sensitiva. Per paimam speciem regulæ C. quæritur, quid est luxuria? Et respondendū est, quod ipsa est peccatum, cui propriè competit luxuriari. Per secundam speciem quæritur, quid habet luxuria in se coessentialiter? Et respondendum est, quod ipsa habet suos correlativos cum quibus est peccatum speciale. Per tertiam speciem quæritur, quid est luxura in alio? Et respondendum est, quod ipsa est in anima peccatum intensum: sed in corpore extensum. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modum luxuria est in anima sine successione; & in corpore cum successione. Per quartam speciem quæritur, quid habet luxuria in alio? Et respondendum est, quod habet in homine in quo est, altitudinem per dominationem: sicut cappa in cappato per ornamentum. Per primam speciem regulæ D. quæritur, luxuria de quo est? Et respondendū est, quod ipsa est de seipsa, eo quod est peccatum quod non est de aliquo, peccatum enim nihil est. Per secundam speciem quæritur, luxuria de quo est? Et respondendum est, quod ipsa est de morali monstruositate, eo quod habitus privativus est in moralibus: sicut surditas in naturalibus. Per tertiam speciem quæritur, luxuria cuius est? Et respondendum est, quod ipsa est subiecti in quo est, sicut cappa cappati. Per primam speciem regulæ E. quæritur, luxuria quare est? Et respondendum est, quod ipsa habitus acquisitus est. Per secundam speciem quæritur, luxuria quare est? Et respondendum est, quod ipsa est, vt non sit castitas: sicut surditas est, vt non sit auditus: & sicut aqua calidà est, vt non sit frigida. Per primam speciem regulæ F. quæritur, quanta est luxuria continua? Et respondendum est, quod ipsa habet quantitatem con-

inuam, eo quod habitus indivisibilis est. Per secundam speciē quæritur, luxuria quanta est discretive? Ad quod est dicendum quod est tanta quantum luxuria potest augere aut diminuere actus suos: & in isto passu cognoscit intellectus, quod in eadem essentia & etiam habitu consistit quantitas discreta per plures actus differentes numero. Per primam speciem regulæ G. quæritur, quod est propria qualitas luxuriæ? Et est dicendum, quod est per quam est speciale vitium. Sicut caliditas est propria qualitas ignis. Per secundam speciem quæritur, quæ est appropriata qualitas luxuriæ? Et est respondendum, quod est calefactio, cum qua caro luxuriosa crescit. Per regulam H. quæritur, de tempore luxuriæ? Et respondēdum est, quod luxuria est in vno tempore per aptitudinem ratione sensitivè & imaginativè: & in alio tempore per factū esse ratione conceptus animæ. Et hoc per regulam C.D.K. signatum est. Per regulam I. quæritur, luxuria vbi est? Et respondendum est, quod ipsa est in sensitiva imaginativa per instrumentalem: in anima autem per essentiā & habitum. Et hoc per regulam C.D.K. signatum est. Per primam regulam K. quæritur, luxuria quomodo est? Ad quod dicendum est, quod ipsa est per modum videndi, audiendi, tangendi, imaginandi. Et per modum animæ concipientis & imperantis. Per secundam regulam K. quæritur, luxuria cum quo est? Et respondendum est, quod ipsa est cum perversis motibus: sicut aqua calida quæ est cum sua perversa & contraria natura, videlicet cum caliditate. Et sicut intellectus cum ignorantia, & auditus cum surditate.

DE SVPERBIA PER PRINCIPIA DEducta. CAP. LXXIX.

De superbia per principia deducta.

SVperbia ratione suæ maliciæ facit descendere subjectum in quo est: sicut humilitas facit ascendere subjectum in quo est. Magnitudo superbiæ parvificat subjectum suum: sicut humilitas magnificat suum. Duratio superbię disponit subjectum vt ipsum habet in gehenna pœnas sempiternas. Potestas superbiæ contra potestatem humilitatis stare non potest. Ille est superbus qui credit habere sua bona naturalia & suas divitias à se ipso. Homo diligēs plus seipsum quam Deum, est superbus. Superbus quando corrigitur, credit se esse virtuosum: & corrigens quod sit vitiosus. Superbia est habitus mendax: nam credit ascendere & descendit. Et etiam quando credit verum dicere, dicit falsum. Homo superbus non quiescit cum aliquo, neque aliquis cum eo. Superbus non distinguit inter sui superbiam & alterius humilitatem. Superbia cum omnibus vitiis concordantiam habet. Superbia omnibus virtutibus contradicit.

Superbia

Superbia est principium, quod id quod est superius, facit descendere: quod autem inferius est facit ascendere. Superbia impedit medium existens inter principium, & finem. Quapropter ipsa descendit & non ascendit. Superbus nunquam invenit quietem. Major superbia majora signa habet. Superbus non invenit sibi æqualem, neque vult socium. Minor superbia est per corpus; major autem per animam.

DE SVPERBIA PER REGVLAS DEDVCTA.

CAPVT LXXX.

De superbia per regulas deducta.

VTrum superbia sit maxime per intellectum quam per voluntatem? Et est respondendum, quod per intellectum. nam intellectus est primus in objectando; Sed voluntas consequentia in eligendo. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est superbia: Ad quod dicendum est, quod ipsa est peccatum, quod quanto credit ascendere, tanto descendit. Per secundam speciem quæritur superbia quid habet in se coessentialiter? Et respondendum est, quod ipsa habet suos correlativos, privativos & oppositos relativis positivis humilitatis. Per tertiam speciem quæritur quid est superbia in alio? Ad quod dicendum est quod ipsa est in intellectu indicativa; in voluntate electiva; & in memoria conservativa: & in omnibus peccatis peccatrix. Quæritur per quartam speciem, quid habet superbia in alio? Et respondendum est, quod ipsa habet in subjecto in quo est descensum, sicut anima in corpore currente motum. Per primam speciem regulæ D. quæritur, superbia de quo est? Et est respondendum, quod ipsa est de suis correlativis existentibus privativis ad relativos positivos humilitatis. Sicut nox quæ est absentia diei: & surditas est absentia auditus. Per secundam speciem quæritur, superbia de quo est? Et respõdendum, quod ipsa est de suis correlativis specificis, ex quibus est peccatum specificum. Et in isto passu cognoscit intellectus quod prima species habet respectum ad defectum sui cõtrarii: secunda autem ad se tantum. Per tertiam speciem quæritur, superbia cuius est? Ad quod dicendum est, quod ipsa est sui subiecti: nam suus habitus est. Per primam speciem regulæ E. quęritur, superbia quare est? Et est respondendum, quia de subiecto in quo est visibilitas est absentata, sicut cæcitas est in eo, quia de subiecto in quo est visibilitas, est absentata. Per secundã speciẽ quęritur, superbia quare est? Et respondendum est, quod ipsa est, vt humilitas non possit esse: sicut finis ignis est in cholerico, vt finis aquę non sit in illo. Per primam speciem regulæ F. quęritur, de continua quantitate superbiæ? Et respondendum est, quod superbia habet illam; nã habitus indivisibilis est; ipsa enim

enim quando generatur, in instanti generatur. Et quando corrumpitur in instanti, corrumpitur. Per secundā speciē quęritur de quantitate discreta superbiæ? Et respondendum est, quod ipsa habet illam. Nam ex pluribus principiis privativis est, videlicet ex privata bonitate, humilitate, &c. Per primam speciem regulæ G. quæritur, quæ est prima species superbiæ? Et respondendum est, quod est ascensus indebitus. Per secundam speciem quæritur, quæ est qualitas appropriata superbiæ? Et respondendum est, quod est descensus debitus violentus: contrario autem modo potest dici de humilitate: per regulam H. quæritur de tempore superbiæ? Et respondendum est per primam speciem regulæ D. quod ipsa est tunc, quando incipit esse, videlicet quando humilitas corrumpitur in subjecto, & superbia introducitur in illo, vt puta quando dicitur; Generatio vnius est corruptio alterius. Et hoc idem signatum est per regulam K. Per regulam I. quæritur superbia vbi est? Et respondendum, quod ipsa est in subjecto in quo erat humilitas, aut esse debebat. Et hoc per regulam C. D. K. signatum est. Per primam regulam K. quæritur, superbia quomodo est? Et est respondendum, quod ipsa est per modum contrarium modo humilitatis: sicut amare, quod est per modum delectationis: odire autem per modum passionis. Per secundam regulam K. quæritur, superbia cum quo est? Et respondendum est, quod ipsa cum privatione humilitatis, obedientiæ, justiciæ, & hujusmodi, & etiam cum omnibus aliis quæ de ipsa prædicantur.

DE ACEDIA PER PRINCIPIA DEDVCTA.

CAPVT LXXXI.

De acedia per principia deducta.

HOmo acediosus, ad agendum malum est velox & solicitus: sed ad agendum bonum est piger. Acediosus ad evitandum vtile commune est solicitus. Acedia durat cum superbia, pigritia, ira, & hujusmodi. Acedia impedit homines qui proponunt agere bonum & evitare malum, & non possunt. Nam eorum potestas ab acedia est carcerata. Acedia alterat & inficit intellectum, & ipsa ab illo ignoratur. Acedia facit voluntatem pigram ad diligendum bonum: sollicitam autem ad amandum malum. Acedia judicat pigritiam pro virtute: sed diligentiam boni pro vitio. Acedia in veris est pigra: sed in falsis solicita. Acediosus non se delectat cum habitibus positivis, sed cum privativis. Acediosus ratione acediæ & pigritiæ sui intellectus non distinguit, in faciendo scientiam, sed confundit illam. Acediosus concordat suas potentias superiores in omnibus potentiis. Nam cum ipsis est piger in acquirendo

virtutes

virtutes. Acediosus contradicit diligentiæ virtutum cum sollicitudine vitiorum. Acedia pervertit principia positiva in privativa. Quapropter acediosus murmurat & fingit se vaticinatorem, & dat consilium quando non est necesse, & repræhendit de bonis, & est inimicus finis. Adhuc formam ligat, materiam corrumpit, vt ipse agens de pigricia sit habituatus. Acedia impetit medium, vt principium debitum non inveniat finem in quo quiescat. Acediosus contra finem quiescit: sed in fine laborat. Nam acedia est inimica finis perfectionis. Major acedia est fons omnium vitiorum. Acediosus cum sua acedia est fons omnium vitiorum. Acediosus cum sua acedia coæquat actus vitiorum, vt acedia sit fortis contra diligẽtiam virtutum, Minor acedia est circa minorem diligentiam, circa majorem autem nequaquam.

DE ACEDIA PER REGVLAS DEDVCTA.
CAPVT LXXXII.

De acedia per regulas deducta.

QVæritur, vtrum acedia sit peccatum mortale? Et respondendum est, quod sic: ipsa enim impedit omnes actus virtutum. Sed hic miratur intellectus: cum acedia sit peccatum mortale, & per multa signa sit signata & figurata, quare est ita parum nota ab hominibus? visquequo recordetur majorem partem hominum esse habituatam de acedia. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est acedia? Et respondendum est, quod acedia est peccatum, cum quo acediosus dolet de bonis proximi sui: sed gaudet de malis illius. Per secundam speciem quæritur, quid habet acedia in se coessentialiter? Et respondendum est, quod ipsa habet suos correlativos qui sunt de correlativis privativis charitatis. Nã homo charitativus gaudet de bonis proximi sui, & dolet de malis illius. Per tertiam speciem quæritur, quid est acedia in alio? Et respondendũ est, quod ipsa est in bonis pigra & malevola: in malis autẽ velox & sollicita & electiva. Per quartam speciem queritur, acedia quid habet in alio? Ad quod dicendum est, quod ipsa habet in omnibus peccatis suos actus. Per primam speciẽ regulæ D. quæritur, de quo est acedia? Ad quod dicẽdum est, quod ipsa est de absentia charitatis in subjecto in quo charitas erat: sicut consequens quod non est, quod suum antecedens non est. Per secundam speciem quæritur, acedia de quo est? ad quod dicendum est, quod ipsa est de suis privativis correlativis specificis, cum quibus est peccatum specificum. Per tertiam speciem quæritur, acedia cujus est? Et respondendum est, quod ipsa est subjecti in quo est, sicut surditas surdi. Per primam speciem regulæ E. quæritur,

ritur, acedia quare est? Et respondendum est, quod ipsa est ex eo, quod habitus acquisitus est, sicut dies est, quod sol lucēs super terram est. Per secundam speciem quæritur, acedia quare est? Et respondendum est, vt charitas non habeat subjectum in quo existere possit: ipsa namque habitus privativus est contra habitum positivum charitati, impediendo ei finem. Per primam speciem regulæ F. quæritur de continua quantitate acediæ? Et respondendum est: quod ipsa habet illam in omnibus vitiis causatis ab ea. Per secundam speciem quæritur, de quantitate discreta acediæ? Et respondendum est, quod ipsa habet quantitates discretas ratione differentiæ vitiorum, in quibus habet differentes actus. Per primam speciem regulæ G. quæritur, quæ est propria qualitas acediæ? Ad quod dicendum est, quod est pigricia: nam absq; ea agere non potest. Per secundam speciem quæritur, quæ est appropriata qualitas acediæ? Et est respondendum, quod malevolentia, iniquitas, acediosus enim per eam gaudet de malis, & dolet de bonis. Per regulam H. quæritur de tempore acediæ? Et respondendum est per regulam C. quod ipsa est de illo pigra, vt subjectum in quo est non agat aliquid vtile, dum tempus habet. Per regulam I. quęritur, acedia vbi est? Ad quod dicendum est, quod ipsa est in pigricia animæ imaginationis & sensitivè: quæ quidem negligunt agere bonum, sed diligunt agere malum. Per primam regulam K. quæritur, acedia quomodo est? Et respondendum est, quod ipsa est per modum existentem contrarium modo charitatis: Nam sicut charitas habet modum essendi in diligendo bonum proximi sui, & in odiendo malum de malis illius: sic acedia est per contrarium modum. Per secundam regulam K. quæritur. Acedia cum quo est? Ad quod dicendum est, quod ipsa est cum habitibus privativis virtutum, videlicet cum injuria, imprudentia, &c. Adhuc est cum pigricia, ira & hujusmodi.

DE INVIDIA PER PRINCIPIA DEDVCTA.

CAP. LXXXIII.

INvidia appetit habere bona aliena contra rationem, quapropter malum sequitur illum in rebus spiritualibus. Et si hoc verè invidus sæpe cognosceret, jam invidiam non haberet. Magnitudo invidiæ cum magnitudinibus aliorum vitiorum est: & ideo cum vnica magnitudine virtutis devinci nō potest. Invidia durat cū duratione aliorum vitiorum: quapropter sine duratione aliarum virtutū devinci nō potest. Potestas invidiæ *De invidia per principia deducta.*

est

est radicata in potestatibus aliorum vitiorum. Et ideo devinci nō potest sine charitatis potestate in potestatibus aliarum virtutum. Intellectus invidiosus est perversus & alteratus per invidiam Non enim cognoscit eam; cujus cura consistit in hoc, videlicet quod ipse intelligat eam. Invidia deviat voluntatem à summo bono: veruntamen curari potest reducendo voluntatem sæpe ad summum objectum, objectando illud. Invidus non habet virtutes sed vitia: idcirco si voluerit habere virtutes, mutet ea quæ habet, in ea quæ non habet. Invidus non habet veritatem sed falsitatem: idcirco seipsam decipit. Cujus cura potest adhiberi, videlicet vt seipsum non decipiat. Inuidus quando habet ea quæ invidebat, adhuc in ipsis non quiescit. Nam ipsum conscientia mordet. Invidus tot actus habet diversos per invidiam, quot sunt aliorum vitiorum: veruntamen curare potest sæpe numerando illos. Invidia cum aliqua virtute concordantiam non habet, cui cura est in cognoscendo hoc. Invidia contradicit virtutibus cum habitibus privativis: cujus cura fit cum contrarietate habituum positivorum. Invidia incipit cum sensibilibus, & disponitur cum imaginabilibus, & perficitur cum spiritualibus, destruendo imaginabilia & sensibilia. Invidia est mensura, cum qua invidus mensurat injuriam, imprudentiam, & hujusmodi. Sed cura consistit per mensuram justiciæ, prudentiæ, & hujusmodi Invidus non quiescit in his quæ objectat. Nam ea cum labore desiderat: cura tamen datur, cum ille labor evitatur, vsquequo ad quietem perveniant. Invidus cum majori invidia majores labores habet: veruntamen cum majori charitate potest curari, vt majores actiones habere possit. Invidia cum suo actu omnes actus aliorum coæquat. Et hujus cura consistit cum charitatis actu, cum quo coæquantur omnes alii actus virtutum. Invidus ea quæ possidet, credit esse minora; & quod illa quæ invidet, sint majora: sed cura consistit quærendo quæ est vtilitas & finis illius.

DE INVIDIA PER REGVLAS DEDVCTA.

CAPVT LXXXIV.

De invidia per regulas deducta.

VTrum invidia sit generalius peccatum objective quam avaricia? Et respondendum est, quod sic. Nam avarus non objectat tantum quantum invidus. Avarus namq; hoc quod objectat, credit habere: invidus autem multa objectat quæ sunt impossibilia ad habēdum illa. Per primam speciem regulę C. quæritur, quid est invidia? ad quod est dicendū: quod ipsa est peccatum cum quo invidus appetit habere aliena absq; ratio-

ne. Per secūdam speciem quæritur, quid habet invidia in se coessentialiter? Et respondendum est, quod ipsa habet suos correlativos privativos, cum quibus est id quod est. Per tertiam speciem quæritur, quid est invidia in alio? Et respondendum est, quod ipsa est in invido habitus, cum quo invidiosus semper laborat cum tristitia & dolore. Per quartam speciem quæritur, quid habet in alio? Ad quod dicendum est, quod ipsa habet in invidioso altitudinem & præjacentiam: sicut cappa in cappato. Per primam speciem regulæ D. quæritur, invidia de quo est? Ad quod respondendum est, quod ipsa est de suis correlativis privativis & specificis, cum quibus est peccatum specificum: sicut surditas de suis, & audire de suis. Per secundam speciem quæritur, invidia de quo est? Ad quod respondendum est, quod ipsa est de suis specificis relativis: sicut cœcitas de suis. Per tertiam speciem quæritur, invidia cuius est? Ad quod respondendum est, quod ipsa est subjecti in quo est habitus: sicut malevolentia est voluntatis, & oblivio memoriæ, & ignorātia intellectus. Per primam speciem regulæ E. quæritur; invidia quare est? Et respondendum est, quod est ex eo, quod ipsa est effectus ab invidioso causatus: sicut surditas est effectus causatus à defectu auditus. Per secundam speciem quæritur, invidia quare est? Et respondendum est, quod ipsa est ut subiectum in quo est invidia, patiatur laborem: & in inferno perpetuum dolorem & tristitiā. Per primam speciem regulæ F. quæritur, de continua quantitate invidiæ? Et respondendum est, quod ipsa habet eam tantam quantam cum ea invidiosus potest mensurare avaritiam, luxuriam, gulam & huiusmodi. Per secundam speciem quæritur, de quantitate discreta invidiæ? Et respondendum est, quod ipsa habet illam. Nam multos actus differentes numero habere potest. Per primam speciem regulæ G. quæritur, quæ est propria qualitas invidiæ? Ad quod dicēdum est, quod est, quædam passio quam invidus habet in appetendo aliena. Per secundam speciem quæritur, quæ est appropriata qualitas invidiæ? Ad quod, dicendum est, quod est iniuria. Nam ipsa contra justitiam est & imprudentia contra prudentiam est, & sic de aliis. Per regulam H. quæritur de tempore invidiæ? Ad quod dicendum est, quod ipsa est in eo, sicut habitus novus in subjecto: quia in uno tempore habet unum actum; & in altero alium. Adhuc quia suum subjectum est aliquo tempore in uno loco & alio tempore in alio loco, & huiusmodi. Per regulam I. quæritur, invidia ubi est? Et respondendum est, quod ipsa est in anima, à qua fabricata est; & etiam in imaginatione: nam mediante ipsa facta est. Et etiam in sensibilibus, quibus signata & figurata est. Per primam regulam K. quæritur, invidia quomodo est? Ad quod

dicendum est, quod ipsa est per modum objectandi aliena contra rationem cum actibus infectis subjecti, in quo ipsa est. Per secundam regulam K. quæritur, invidia cum quo est? Et respõdendum est, quod ipsa est cum habitibus privativis ex quibus est, videlicet cum malitia, injuria & huiusmodi.

DE IRA PER PRINCIPIA DEDVCTA. CAP. LXXXV.

De ira per principia deducta.

VOluntas movet se cum ira ad odiendum bonum absq; deliberatione. Et ideo remedium consistit cum deliberatione. Ira cum magno furore vincit omnia: sed remedium datur cum magna abstinentia & deliberatione. Ira quam diu durat, tamdiu durat suus actus. Remedium consistit in obiectando obiectum peregrinum, & in illo perseverare. Potestas iræ cum potestate patientiæ & abstinentiæ & etiam deliberationis devincitur. Ira confundit intellectum, eò quod aufert ab illo intelligere: remedium autem est reddere suum intelligere intellectui. Ira pervertit voluntatem in odiendo, quod debet diligere: suũ vero remedium est abstinentia usquequo resurgat per diligere. Voluntas cum ira est in vitio: remedium vero eius est, vt cum abstinentia sit in virtute. Intellectus cum ira non intelligit virtutem: sed in hoc consistit remedium, videlicet quod per patiẽtiam cognoscat eam. Homo iratus cum odire patitur eam vim, quiescit autem per amare & curatur. Homo iratus non distinguit inter sui malum & alterius malum: remedium verò consistit in distinguendo. Homo iratus concordat vitium cum vitio: sed potest dari remedium in concordando virtutem cum virtute. Homo iratus contradicit patientiæ, cuius remedium consistit ut resistatur ei cum patientia. Ira incipit cum audire: sed corrumpitur cum amare. Ira mensurat sine mensura: remedium consistit in mensurando cum mensura. Nullus homo quiescit cum ira: omnis homo cum patientia quiescit. Maior ira absq; maiori patientia est impugnabilis; non autem econverso: & in isto passu cognoscit intellectus, quod virtus absolutè fortior est vitio. Ira coæquat actus intellectus & voluntatis in furore quorum remedium potest dari in coæquando illos cum abstinentia, patientia & charitate: Minor ira cum maiori patientia devincitur.

DE IRA PER REGVLAS DEDVCTA. CAP. LXXXVI.

De ira per regulas deducta.

VTrum ira sit generalius peccatum quàm aliquod aliud peccatum? Et respondendum est, quod sic: in furore namque intellectus

tellectus nullam deliberationem habet. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est ira? Ad quod est dicendum, quod ipsa est peccatum cum quo volũtas sine deliberatione odit bonum & diligit malum. Per secundam speciem quæritur, quid habet sibi coessentiale? Cui respondendum est, quod ipsa habet suos correlativos confusos ratione furoris. Per tertiam speciẽ quæritur, quid est ira in alio? Cui dicendum est, quod ipsa est in voluntate ligamen, cum quo volũtas seligat ad odiendũ absque ratione; & intellectus ad ignorandum; & memoria ad obliviscendũ. Per quartam speciem quæritur, quid habet in alio? Ad quod respondendum est, quod ipsa habet in voluntate imperium, eo quod imperat ei odire bonum & diligere malum. Adhuc habet dominium in intellectu & in memoria. Nam intellectui imperat ignorare: memoriæ autem oblivisci. Per primam speciem regulæ D. quæritur, ira de quo est? Et respondẽdum est, quod ipsa non est de aliquo. Nam peccatum est: peccatum namq; non est de aliquo materialiter loquendo. Per secundam speciem quæritur, ira de quo est? Ad quod respondẽdum est, quod ipsa est de suis specificis correlativis, cum quib. est in sua specie. Per tertiam speciem quæritur, ira cuius est? Ad quod est dicendum, quod ipsa est subjecti in quo est. Per primam speciem regulæ E. quæritur, ira quare est? Et respondendum est, quod ipsa est: quia ipsa est in subjecto in quo non sunt charitas, patientia & abstinentia. Per secundam speciem quæritur, ira quare est? Et huic respondendum est, quod est vt virtutes nõ habeant actus suos. Per primam speciem regulæ F. quæritur, ira quanta est continue? Et respondendum est, quod ipsa est tanta quantum privat actus à charitate, patientia, abstinentia, & etiam à justitia & prudentia, & huiusmodi. Per secundam speciem quæritur, de quantitate discreta iræ? Et huic dicendũ est, quod ipsa habet eam quantum crescit aut decrescit actum suum. Per primam speciem regulæ G. quæritur, quæ est propria qualitas iræ? Et dicendum est, quod est furor. Nam soli ei competit. Per secundam speciẽ quæritur, quæ est appropriata qualitas iræ? Ad quod dicendum est, quod est impatientia, inabstinentia, & huiusmodi. Per regulam H. quæritur de tempore iræ? Et dicendum est, quod ira est in nullo. Nam habitus novus est: & in illo multiplicat suum actum. Per regulam I. quæritur, ira vbi est? Et respõdendũ, quod est in voluntate odiẽdo, & injuria iniuriãdo, & hui⁹modi. Et etiã est in motu: nã quãto magis mota est, tãto magis multiplicat suũ actũ. Per primã regulã K. quęritur, ira quomodo est? Ad q̃d dicẽdũ ē. q̃d ipsa ē modo ꝑverso intellectus voluntatis & memoriæ & imaginationis iræ perversione existente sub ratione causæ furoris & sine deliberatione.

Per secundam regulam K. quæritur. ita cum quo est? Et respõdendum est, quod ipsa est cum sensibilibus, imaginabilibus, & etiam cum perversa anima, & cum habitibus privativis principiorum, videlicet cum malitia, & huiusmodi.

DE FALSITATE PER PRINCIPIA deducta. CAP. LXXXVII.

De falsitate per principia deducta.

HOmo falsus decipiens alium decipit seipsum: cuius cognitio est per diffinitionem bonitatis. Falsitas cum sua magnitudine non cognoscitur: sed cognoscitur cum magnitudine legalitatis. Falsitas durat dum non cognoscitur: nam quando cognoscitur, corrumpitur. Falsitas non habet posse contra intelligere: sed contra credere. prudentia quidem est sua inimica. Falsitas cum credere decipit intelligere. Falsitas sub umbra legalitatis facit se diligere: sed finis legalitatis ipsam ostendit & probat. Falsitas cum hypocrisi fingit se esse virtutem: prudentia autem destruit & manifestat illam qualis est. Falsitas cum actu veritatis non agit: unde sequitur quod ipsa cum actu veritatis cognoscitur. Falsitas promittit delectationes, sed dat pœnas, & per hoc ipsa cognoscitur. Falsitas non distinguit, sed confundit. Idcirco à distinctione cognoscitur. Homo falsus concordat sensibilia & eorum signa, ut decipiat imaginationem & intellectum, qui cum sua concordantia enucleat prædictam falsitatem. Falsitas contradicit fini, cum quo contradicitur falsitati. Falsitas in principio se delectat: in fine autem tristatur, cujus ratione agnoscitur. Falsitas abstrahit medium existens dispositum inter principium & finem. Et ideo per hoc cognoscitur. Homo falsus in principio quiescit: in fine autem laborat, ratione cuius ipsa falsitas est cognita. Major falsitas cũ majori legalitate agnoscitur. Homo falsus coæquat simile cũ simili, cuius ratiõe falsitas est cognita. Falsitas cũ minori virtute cognoscitur.

DE FALSITATE PER REGULAS deducta. CAP. LXXXVIII.

De falsitate per regulas deducta.

VTrum falsitas sit ita fortis sicut legalitas? Et respondendum est, quod non, eo quod legalitas est habitus positivus: sed falsitas privativus. Per primam speciem regulæ C. quæritur, falsitas quid est? Et respondendum est, quod ipsa est peccatum cum quo homo decipit & decipitur. Per secundam speciem quæritur, quid habet falsitas in se sibi coessentiale? Et respondendum est, quod ipsa habet suos correlativos ex quibus sua essentia consistit. Per tertiã speciem quæritur, quid est falsitas

ſitas in alio? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt in ſenſibilibus deceptiva per contraria ſigna: & in imaginatione eſt deceptiva per ignorantiam intellectus: & in fine eſt inimica. Per quartam ſpeciem quæritur, quid habet falſitas in alio? Ad quod eſt dicẽdum, quod ipſa habet in principiis privativis actus ſuos contra principia poſitiva. Per primam ſpeciem regulæ D quæritur, falſitas de quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de ſeipſa, Nam peccatum eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, falſitas de quo eſt? Ad quod reſpondendum eſt, quod ipſa eſt de ſuis principiis ſpecificis privativis, cum quibus ipſa eſt ſpeciale peccatũ, ſicut ſurditas de ſuis cum quibus eſt mõſtruoſitas ſpecialis. Per tertiam ſpeciem quæritur, falſitas cuius eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt ſubjecti in quo eſt ſicut habitus. Per primam ſpeciem regulæ E. quæritur, falſitas quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt: quon in ſuo ſubjecto nõ eſt legalitas. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quare eſt falſitas? Et eſt reſpondẽdum, quod ipſa eſt, ut homo decipiatur: ſicut inſtrumentum eſt ut mediante illo ſit effectus ab aliquo. Per primam ſpeciem regulæ F. quæritur, quanta eſt falſitas continue? Et reſpondendũ eſt, quod ipſa eſt tãta quantum ſubiectum de ipſa agere poteſt. Per ſecundam ſpeciem F. quæritur, quanta eſt falſitas diſcretive? Ad quod dicendum eſt, quod ipſa habet quãtitatem diſcretam cauſatam à principiis privativis. Per primam ſpeciem regulæ G. quæritur, quæ eſt propria qualitas falſitatis? Ad quod eſt dicendum, quod eſt deceptio: nam illius actus ſpecialis eſt. Per ſecundam ſpeciem quæritur, quæ eſt qualitas appropriata falſitatis? Ad quod eſt dicendum, quod eſt mendacium, hypocriſis & huiuſmodi. Per regulam H. quæritur, de tempore falſitatis? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt in tempore, eo quod habitus novus eſt, & in illo habet actus ſuos. Per regulam I. quæritur, falſitas ubi eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt in hominibus mendacibus & hypocritis & deceptoribus. Per primam regulam K. quritur, falſitas quomodo eſt. Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt per modum figmenti decipiendi & mẽtiendi & huiuſmodi. Per ſecundam regulam K. quæritur, falſitas cum quo eſt? Et reſpondendum eſt, quod ipſa eſt cum diſſimulatione atque deceptione & huiuſmodi: ut per hoc quod dictum eſt, ſignatum eſt.

DE INCONSTANTIA PER PRINCIPIA deducta. CAP. LXXXIX.

De inconſtantia per prin-

Conſtantia eſt habitus, in quo bonitas eſt ratio bono quod agat bonum: & quod inconſtantia hoc impedit id eo ipſa

cipia deducta.

est peccatum. Inconstantia cum magnitudine constantiæ devincitur. Inconstantia quandiu durat, tamdiu constantia est in privatione. Potestas inconstantiæ contra potestatem constãtiæ non habet posse. Intellectus cum inconstantia non habet forte intelligere. Constantia cum inconstantia non est amabilis. Cõstantia cum inconstantia non est virtus. Constantia & inconstantia non possunt esse simul in veritate. Inconstantia non est de genere delectationis, sed de genere laboris Constantia aperit & distinguit differentias: inconstantia autem claudit & obscurat eas. Constantia & inconstantia non concordant in genere neque in specie De ratione inconstantiæ est, quod in principio debet ei resisti. Nam postmodum grave est ei resistere Quoniam constantiæ est per prius : ideo omnis inconstantia est per posterius. Constantia coniungit: sed inconstantia disiungit. Homo constans quiescit cum constantia : inconstans autem cum inconstantia laborat. Maior inconstantia supra maiorem constantiam esse non potest, neque habere gradum. Constãtia & inconstantia ratione liberi arbitrii æqualiter sunt eligibiles: sed non sunt æqualiter mensurabiles. Minor inconstantia cum maiori constantia de facili vincitur.

DE INCONSTANTIA PER REGVLAS deducta. CAP. XC.

De inconstãtia per regulas deducta.

VTrum inconstantia sit magis habitus voluntatis, quam intellectus? Et respondendum est, quod sic. Voluntas quidem magis est alterabilis quam intellectus Ratio huius est, quia intellectus est discursivus: voluntas autem subito est alterabilis Quapropter intellectus cognoscit, quod remedium contra inconstantiam est auferre subitationem voluntatis, ponendo e in discursu cum intellectu. Per primam speciem regulæ D. quæritur, quid est inconstantia? Et respondendum est, quod ipsa est rivulus deviatus à fine constantiæ. Per secundam speciem quæritur, inconstantia quid habet in se coessentiale ? Ad quod respondendum est, quod ipsa habet suos correlativos cum quibus est id quod est. Per tertiam speciem quæritur, quid est inconstantia in alio? Et respondendum est, quod ipsa est in voluntate imperatrix, & intellectu inobediens, & in imaginatione verecundiosa, & in sensibilibus labilis. Per quartam speciem quæritur, quid habet in alio? Et respondendum est, quod ipsa habet defectum fortitudinis in voluntate, & in promissione deceptionem. Per primam speciem regulæ D quæritur, inconstantia de quo est? Ad quod dicendum est, quod ipsa est de semet ipsa, eo quod est peccatum. Per secundam speciem quæritur, inconstanti

constantia de quo est? Et est dicendum, quod ipsa est ex suis principiis privativis & specificis, cum quibus est hoc quod hoc. Per tertiam speciem quæritur, inconstantia cuius est? Cui respondendum est, quod ipsa est subiecti in quo est iuus habitus. Per primam speciem regulæ E. quæritur, inconstātia quare est? Et respondendum est, quod ipsa est, quod in subiecto in quo est, constantia non est, sicut caliditas quæ est in aqua calida: nam in ea non est frigiditas. Vnde cognoscit intellectus, per quem modum sunt similes habitus naturales habitibus moralibus. Per secundam speciem regulæ E. quæritur, inconstantia quare est? Ad quod dicendum est, quod ipsa est, vt cōstantia non habeat esse. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod peccatum nihil est, eo quo est contra esse. Per primā speciem regulæ F. quæritur, inconstantia quanta est? Et respondendum est, quod ipsa est tanta quantum constantiam impedit. Per secundam speciem quæritur, de quantitate discreta inconstantiæ: Ad quod dicendum est, quod ipsa habet illā: quod voluntas est sæpè alterabilis in practica. Per primam speciem regulæ G. quæritur, quæ est propria qualitas inconstantiæ: Et respondendum est, quod est alteratio voluntatis. Per secundā speciem regulæ G. quæritur, quæ est appropriata qualitas inconstantiæ: Et huic respondendum est, quod est debilitas fortitudinis cordis. Per regulam H. quæritur, de tempore inconstantiæ: Et respondendum est, quod ipsa est in illo tempore in quo voluntas est alterabilis & habituata ex illa. Adhuc est in tempore, in quo voluntas cum inconstantia agit contra constantiam. Per regulam I. quæritur, inconstantia vbi est? Et respondendum est, quod ipsa est in debilitate voluntatis & etiā in privatione perseverantiæ & in suis locis supradictis. Per primam regulam K. quæritur, inconstantia quomodo est? Cui respondendum est, quod ipsa est per contrarium modum per quem est constantia: quæ quidem per modum discursivum, deliberativum & electivum cum prudentia & maximè cum fortitudine. Per secundam regulam K. quæritur, inconstantia cum quo est: Et huic respondendum est, quod ipsa est cum subitanea alteratione, & est cum sua causa cuius est effectus, & cum privatione constantiæ, sicut vmbra quæ est cum privatione lucis. Diximus de novem subiectis discursis sive deductis per principia & regulas huius artis; & per ea quæ de ipsis diximus: de aliis quidem peregrinis eis attributis poterit artista dicere artificialiter simili modo.

DECIMA PARS PRINCIPALIS HVIVS LIBRI QVAE EST DE applicatione.

RVBRICA.

Decima partis principalis Rubrica.

APplicatio dividitur in 15. partes. Prima pars est per implicitum & explicitum. Secunda per abstractum & concretum. Tertia per primam figuram. Quarta per secundam figuram. Quinta per tertiam figuram. Sexta per quartam figuram. Septima per diffinitiones. Octava per regulas. Nona per tabulam. Decima per evacuationem tertiæ figuræ. Vndecima per multiplicationem quartæ figuræ. Duodecima per mixtionem principiorum. Tertiadecima per novem subiecta. Quartadecima per centum formas. Quintadecima per quæstiones. Et primò de prima parte dicendum est.

DE APPLICATIONE PER IMPLICITUM & explicitum. CAP. I.

Prima pars decimæ partis principalis de applicatione per implicitū & explicitum.

APplicatio quæ fit per implicitum & explicitum fiat sic: videlicet quod recipiantur termini qui sunt in quæstione; vt si quæratur, vtrum sit Deus. In quæstione ista per vtrum, est applicata B. & in B. est applicata bonitas & differentia : & sic artista debet se adiuvare cum istis terminis qui sunt sub B. & si vult se iuvare, applicet illos terminos implicatos in ipsa quæstione qui sunt explicati in arte : sicut sunt magnitudo, æternitas, &c. quoniam si Deus est, est per infinitam magnitudinem, æternitatem : & si non sunt infinita magnitudo & æternitas, sequitur quod Deus non sit, & sic habebit cameram B. C. D. Deinceps discurrat per istos terminos ad probandum Deum esse vel ad improbandum, sicut tres termini sunt discursi per principia & regulas : si verò in quæstione sunt duo termini explicati; vt si quærat, vtrum Dnus sit æternus; recurrat ad alium terminum explicatum in ipsa quæstione, videlicet ad potestatem, &c. nam si est æternus, potest esse æternus: & si non est, nō potest esse æternus. Vlterius si tres sunt termini in quæstione explicati: sicut quærere, vtrum sit bonum, quod Deus sit in tātum infinitus per suam magnitudinem : sicut per suam æternitatem, & sic habetur camera B. C. D. & in B. est implicata bonitas, differentia, & vtrum. & in C. magnitudo, concordantia & quid est. & in D. duratio, contrarietas, de quo. In istis quidem terminis sunt implicatæ diffinitiones & species regularum. Et sic tota camera applicetur ad propositum, sc. ad conclusionē : & sicut exemplificavimus in prædictis: ita potest exemplificari in

in aliis. Vlterius si quæratur, vtrum Deus sit magis actu per suum intelligere quam per suam æternitatem, applicetur maius ad maioritatem; & minus ad minoritatem. Minus enim est de genere minoritatis. Maius autem de genere maioritatis: & si quæratur, vtrum si ita potens per suam potestatem: sicut per suam voluntatem, recurratur ad æqualitatem, in qua comparatio est implicata: sicut maius in maioritate, & minus in minoritate, & si quæratur, vtrum Deus sit justus, recurratur ad virtutem, justus autem est de genere virtutis; & recurratur ad bonitatem cum sit bonum quod Deus sit justus, & sic de aliis suo modo.

DE APPLICATIONE PER ABSTRACTVM & concretum. CAP. II.

Secunda pars decimæ partis principalis quæ est de applicatione per abstractum & concretum.

ISTA applicatio quatuor modis est dicenda. Primus modus est, quando termini positi in quæstione habent abstractionē substantialem; sicut sunt terminus abstractus & concretus, sc. igneitas & ignis. Igneitas quidem est essentia substantialis: ignis autem est terminus concretus & substantialis. Secundus est, quando abstractum est accidentale sive accidens, & suum concretum similiter: sicut quantitas & quantum; quantum dico in quantum est habitus, & sic est accidentale sive accidēs. Tertius est, quando abstractum est substantia, & concretum est accidens: sicut igneitas & calidum. Calidum dico in quantum est habitus; quod sit accidens. Quartus est, quando abstractum est accidens, & suum concretum est substantia: sicut albedo & album: & dico album sub ratione corporis de albedine habituati; & sic est substantia & non accidens. Omnes isti quatuor modi sunt implicati in terminis quæstionis & è converso: & sic debent explicari in conclusione ad istos quatuor modos, vt intellectus non decipiatur per variationem medii.

DE APPLICATIONE PER PRIMAM figuram. CAP. III.

Tertia pars decimæ partis principalis quæ est de applicatione per primam figuram.

SEcundum quod dictum est fiat affirmando vel negando, videlicet circulariter per conversionem subiecti & prædicati: sicut bonitas magna; magnitudo bona: & si non conuertantur sicut æternitas, magnitudo: nam aliqua magnitudo non est æternitas & è converso; neque aliqua bonitas est magna: quia aliqua bonitas est parva, & sic de aliis suo modo.

DE APPLICATIONE PER SECVNDAM figuram. CAP. IV.

Quarta pars decima partis principalis quæ est de applicatione per secundam figuram.

APplicatio per ipsam secundam figuram fit per ipsos triangulos,& per scalas positas super angulos: in quibus scalis est implicatum principium generalissimum, & principium specialissimum & principium subalternum. Principium generalissimum, sicut differentia non habens aliquid supra se. Principium specialissimum, sicut differentia existens inter istum lapidem & istam plantam. Subalternum verò, sicut differentia existens inter sensibile & sensibile,&c. Et etiam in ista scala est implicatus ascensus & descensus intellectus: & extra istas scalas ascensus & descensus intellectus nequaquam esse potest implicatus. Dicimus tamē, quod termini secundæ figuræ sunt explicabiles secundum quod in ipsa figura jacent secundum quod de ipsa dicimus. Vlterius dicimus quod secunda figura est applicabilis ad primam, sicut ponere differentiam inter bonitatem & bonitatem,&c. & ponere concordantiam inter bonitatem & bonitatem; vt signatum est in tertia figura.

DE APPLICATIONE AD TERTIAM figuram. CAP. V.

Quinta pars decimæ partis principalis quæ est de applicatione ad tertiam figuram.

APplicatio quæstionis ad tertiam figuram fiat sic: videlicet si materia quæstionis est de B. appplicet C. ad B. & si non sufficit C. ad B. applicet D. ad B. Et sic deinceps vsq; ad cameram B. K. Et respiciat significata camerarum, affirmando aut negando: tali modo quod litera remaneat cum suis conditionibus & suis significatis. Veruntamen si materia quæstionis competit C. applicentur aliæ literæ ad C. sicut diximus de B. Et hoc idem potest dici de B.E.&c. & talis applicatio est infallibilis,& valde generalis.

DE APPLICATIONE AD QVARTAM figuram. CAP. VI.

Sexta pars decimæ partis quæ est de applicatione ad quartam figuram.

Nota applicationē cæteris generaliorē.

APplicatio quartæ figuræ fit sic: videlicet si materia quæstionis competit cameræ B. C. D. applicentur ad ipsam cameram: & si materia competit B. C. & cum E. & non cum D. volvatur circulus minor & ponatur E. sub C. & fiat camera B. C. E. Et recipiantur significata literarum, cum quibus solvatur quæstio: & sicut diximus de istis,& ita potest dici de aliis. Ista applicatio est magis generalis quàm illa de tertia figura, eo quod camera est de tribus literis: & in tanto est generalis quod omnes cameras tabulæ continet in se.

DE APPLICATIONE PER DIFFINItiones. CAP. VII.

SEcundum modum hujus artis, artista debet diffinire terminos qui sunt in quæstione, sive sint explicati aut implicati: sicut si quæratur, vtrum Deus sit infinitus? Et tunc respondens debet diffinire Deum & finitatem, dicendo sic: Deus est ens sic perfectum quod extra se non indiget aliquo alio: & infinitas est ens cui competunt infinita correlativa, sine quibus esse minime potest. Vlterius sicut dicitur: bonitas est ens ratione cujus bonus agit bonum: sic potest dici, quod magnitudo est id ratione cujus magnus agit magnũ, & sic de aliis suo modo Vlterius quidem terminus positus in quæstione potest quidẽ multipliciter diffiniri, discurrendo per species regularum. Et primo per species regulæ C. sic: homo est animal ratione: & hoc per primã speciem: per secundam verò speciem, homo est animal habens sua correlativa propria, videlicet hominificantem, hominificabile & hominificare. Et per tertiam specie homo est animal im mechanicis agens, sicut in scriptura scribens: & in equo equitans, & hujusmodi. Et per quartam speciem ejusdem regulæ homo est ens habens majorem possessionẽ in brutis & plãtis. Per primam speciem regulæ D. homo est ens primitivũ in nobilitate sensitivitatis. Per secundam speciem homo est ens constitutum ex anima & corpore. Per tertiam speciẽ homo est ens cui sunt subdita bruta & plantæ & hujusmodi. Per primam speciem regulæ E. homo est substantia per suam humanitatem. Per secundã speciem homo est ens creatum ad serviendũ Deo cum vegetativis & sensitivis, Per regulam F. homo est ens quãtum & continuum per suam elementativam, vegetativam, sensitivam, imaginativam & ratiocinativam, ex quibus est. Et istę quinq; potentiæ sunt ei partes discretæ, eo quia sunt differentes. Per regulam G. homo est ens cui propriè competit hominificare, & ens risibile. & est ens scribens & equitans, & hujusmodi. Per regulam H. homo est ens in tempore intelligens legens, &c. Per regulam I. homo est ens in vinea fodiens: & in ecclesia Deum rogãs. Per regulam modalitatis homo est ens habens modum mechanizandi & generandi alium hominem. Per regulam instrumentalitatis homo est substantia generans aliũ hominem cum muliere; & cum martello ens est agens clavũ & hujusmodi. Et sicut dedimus exemplum de homine; ita potest dari de aliis suo modo. Et in isto passu data est doctrina per quã homo sciat facere diffinitiones diversimode de vna & eadẽ re ipsa cognita per vniversas cogitationes & diffinitiones, quæ prius ignota erat Et ideo artista debet diffinire taliter, quod diffinitiones remaneant illæsæ.

Septima pars decimæ partis principalis quæ est de applicatione per diffinitiones.

DE APPLICATIONE AD REGVLAS.

CAP. IIX.

Octava pars decima partis principalis quæ est de applicatione ad regulas.

QVando quæritur de aliquo dubio, debet artista explicare illud dubium ad regulas successivè. Nam sicut cristallus positus in colore rubeo, se habituat in ipso, & etiam si ponatur in viridi, se habituat de ipso, & sic de aliis: sic quando discurritur ignotum per regulas & species regularum, tunc ignotum est coloratum sive declaratum per species regularum in quibus est positum subjectivè & objectivè: & tunc intellectus cognoscit per species regularum illud quod erat prius ignotum. Et sicut dedimus exemplum de homine diffinito per regulas, sed ratione majoris declarationis volumus exemplificare de natura deducta per regulas. Per primam speciem regulæ C. dicimus, quod natura est essentia in suo naturali concreto substentata & mota per actum naturalem, in quo actu est in quiete. Per secundã speciẽ est essentia habens connaturalia correlativa: videlicet naturativum, naturabile & naturare, sine quibus esse non potest. Per tertiam speciem natura est in subjecto, in quo est activa & passibilis cõnaturare Per quartam speciem natura habet in subjecto in quo est, actionem & passionem & actũ: & hoc per agentem naturalem & naturalem formam, materiam & finem, & cum naturalibus instrumentis. Per primam speciem regulæ D. natura est essentia primitiva. Per secundam speciem est de suis correlativis ascendendo ad essentiam & suũ concretum est de ipsis descendendo & contrahendo. Per tertiam speciem natura est subjecti in quo est, eo quod de ipsa naturaliter agit. Per primam speciem regulæ E. natura est: quod est ens contingens in se sua correlativa ex quibus est. Per secũdam speciem natura est, vt alia entia habeant existentiam & agentiam naturaliter. Per regulam F. natura est essentia habens continuam quantitatem & indivisibilem: & sua concreta sunt ei quantitates discretæ. Per regulam G. natura habet proprias actiones & passiones: sicut natura ignis per calefactionem, appropriatas verò habet, sicut habet aqua calefacta, quę habet calefactivum, calefactibile & calefacere. Et in isto passu cognoscit intellectus quod natura est in tempore cõtinuè & successivè: continuè quidem per quantitatem continuam; successivè autem per discretas quantitates in quibus est natura in tẽpore. Per regulam I. natura est in loco, sicut contentum in cõtinente, & agens in agibili. Et est in subjecto in quo est substentata & mota. Per regulam modalitatis natura habet modum miscendi, generandi & corrumpendi, & hujusmodi. Per regulas instrumentalitatis natura est cum suis instrumentis: sicut

substantia

ſubſtantia cum ſuis accidentibus; & mechanicus cum ſuis inſtrumentis:& ſic de aliis. Sic quidem natura diſcurſa per ſpecies regularum eſt quidem cognita per intellectus., eo quod ſpecies ſignificant ei id quod natura eſt per exiſtentiam & agentiam. Et ſicut diximus de natura: ita poteſt dici de aliis; & etiam de concretis ſecundum id quod ſunt. De miraculo vero non ſic poteſt dici, cum ſit ſupra naturam. Et ſic diſcurrendo miraculum per regulas, cognoſcit intellectus miraculum per ſuum contrarium eò quod miraculum intrat ſpeciem regularum per cōtrarium modum, per quem intrat natura. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quomodo vnum contrarium cognoſcitur per reliquum cum regulis.

DE APPLICATIONE PER TABVLAM.

CAPVT IX.

Nona pars decimæ partis principalis de applicatione per tabulā.

APplicatio tabulæ eſt quod termini quæſtionum applicentur ad ipſam tabulam. Nam ſi termini quæſtionis conveniunt primæ columnæ, videlicet B. C. D. quæ eſt prima columna: ſicut ſi quæratur, vtrum eſſet magnum bonum quod mundus eſſet ab æterno. Aut ſi quæratur, vtrum ſit actus infinitus: poſito quod bonitas ſit ratio quod agat bonum : & quod magnitudo ſit ratio illius actus quod ſit magnus:& quod ęternitas faciat durare illum actum, ab æterno & in ęternum, oportet idem durare actum infinitum. Vlterius ſi termini quæſtionis competant ſecundæ columnæ: ſicut ſi quęratur, magnitudo bonitatis, poteſtatis quare eſt? Et reſpondendum eſt, quod eſt quod per correlativa bonitatis, magnitudinis & poteſtatis; & ſic de aliis ſuo modo. Amplius quęlibet columna eſt applicabilis ad aliam : ſicut columna ſecunda quæ eſt applicabilis cum prima & cum tertia, eò quod continet de prima B. C. & de tertia ſimiliter : & ſic de aliis, cum ſint concatenatæ ad invicem. Et in iſto caſu cognoſcit intellectus quod omnes columnæ poſſunt applicari ad eandem concluſionem. Et ſic cognoſcit ſe valde generalem per ipſam applicationem quæ eſt valde generalis. Item: quando quęritur, vtrum mundus ſit ęternus? tūc ſecunda camera quę eſt B. C. T. B, applicatur ad cameram ſuperiorem. Et ſic de camera quæ eſt B. C. T. C. & ſic de aliis vſq; ad T. B. C. D. Ratio hujus eſt, quod ęternitas eſt terminus in quæſtione explicatus. Adhuc ſi quęratur, vtrum poteſtas mundi ſit infinita? Applicetur reſponſio ad columnam B. C. D. ſicut eſt applicata quæſtio facta de æternitate mundi; & teneatur negativa. Nam ſicut ſequeretur magnum incōveniens, quod mundus eſſet ab æterno : ſic ſequeretur magnum inconveniens,

quod

quod mundus haberet potestatem finitam. Et sicut dicimus de mundo: sic de his quæ continet, dici potest. Amplius si quæratur, vtrum vnus angelus producat alium angelum? Applicetur responsio ad B.C.D. quoniam inter essentiam angeli & hominis sive rosæ, est magna differentia. Nam corpus hominis existit sub generali materia elementorum, ratione cujus vnus homo potest producere sive generare alium hominem, & vna rosa aliam. De angelo autem non est sic. Vnus enim angelus non habet de quo producat alium angelum; cum non sit derivativus ab vna & eadem materia generali angelica, cum sit finitus in sua primitivitate. Sicut dedimus exemplum per ea quæ diximus de tabula: sic potest dici de pluribus aliis suo modo. Applicatio vero quæ fit per tabulam, requirit quod conserventur species & regulæ camerarum, & applicentur ea quæ significant ad propositum, videlicet ad conclusionem, affirmando vel negando convenienter aut inconvenienter: sicut patet per exemplum supradictum.

DE APPLICATIONE PER EVACVAtionem tertiæ figuræ.

CAP. X.

Decima pars decimæ partis principalis quæ est de applicatione per evacuationem tertiæ figuræ.

APplicatio quæ fit per tertiam figuram, fit isto modo: videlicet quod termini qui sunt in quæstione explicati, applicentur ad evacuationem tertiæ figuræ, & illi cameræ cui magis termini conveniunt: sicut si quæratur, vtrum sit magnum bonum, quod bonitas & magnitudo habeant correlativa substantialia: & vtrum illa correlativa sint in bona & magna concordantia? Et tunc talis quæstio applicetur ad cameram B. C. Et per ea in quæ in ipsa camera diximus in capitulo evacuationis, quæstio quidem erit soluta; & sic de aliis quæstionibus, secundum quod termini ipsarum poterunt intrare cameram, affirmando vel negando, & convenienter aut inconvenienter. Vlterius si fiat quæstio, vtrum in ęternitate contrarietates bonitatis ab æterno possint esse: Et applicetur illa quæstio ad cameram B. C. & ad cameram C. D. & ad cameram D. E. Et secundum quod in ipsis cameris dictum est, quęstio quidem erit soluta: & sic de aliis quæstionibus, secundum quod termini ipsarum poterunt intrare cameras, affirmando vel negando cõvenienter aut inconvenienter. Amplius quęstio subalterna applicetur ad quæstionem particularem, & è converso: sicut si quæratur, vtrum in bonitate sint magna correlativa? Et ista quæstio applicetur ad istam, vtrum in bonitate Sortis, vel istius rosæ sint magna correlativa. Et tunc istæ quæstiones applicen-

tur

tur ad cameram B.C. Et tunc invenietur responsio jam soluta, per ea quæ dicta sunt. Amplius si quæratur, correlativa magnitudinis de quo sunt: & correlativa fortis de quo sunt: Applicetur istæ quæstiones ad cameram C.D. & quæstio subalterna applicetur ad quæstionem particularem: & tunc temporis invenietur conclusio declarata & signata per ea quæ jam diximus in ipsa camera, & sic de aliis cameris. Et de hoc dabimus exemplum in tractatu quæstionum.

DE APPLICATIONE PER MULTIPLIcationem quarta figura.

CAP. XI.

Undec. pars decima partis principalis quæ est de applicatione per multiplicationẽ quartæ figuræ.

Diximus, quod multiplicatio quartæ figuræ cõsistit in quinque modis: videlicet in multiplicatione, in inventione medii, in probatione majoris propositionis & minoris, in solvendo fallacias, & in doctrina per quam aliæ artes faciliter possunt addisci. Et ideo si artista vult multiplicare plures rationes ad eandem conclusionem, & invenire multa media, & probare majorem & minorem propositionem, & solvere fallacias, & faciliter & breviter docere alias scientias cum ista arte generali: applicet modũ quem tenuimus in multiplicatione quartæ figuræ. Nam ille modus est universalis, & per illum modũ, modus quidem particularis erat regulatus & lucefactus. Nam in universali relucet particulare & è converso; & hæc sufficiat, nam satis est declaratum.

DE APPLICATIONE MIXTIONIS PRINcipiorum & regularum.

CAP. XII.

Duodecim. pars decima partis principalis quæ est de applicatione mixtionis principiorum & regularum in duas secatur partunculas.

Pars ista in duas partes dividitur. In prima dicemus de principiis explicatis. In secunda de implicatis, quæ applicabimus principiis explicatis locis regularum hujus artis. Ipsa vero principia vocata erunt centum formæ: hoc quidem facimus, ut ars sit magis materialis intellectui ad inveniendum multas conclusiones. De ipsis autem parum intendimus dicere, ex eo quod prolixitatem evitamus. Sed per ea quæ de ipsis dicemus, potest artista cognoscere processum cujuslibet formę per omnes regulas: sicut fecimus in deductione principiorum explicatorum, & etiam per regulas: & primo de prima parte sic dicemus.

PRIMA

PRIMA PARS. CAP. XIII.

Quæstio sub prima parte huius duodecima partis.

SI quæstio continet in se terminos explicatos, sicut si quæratur, vtrum sit ens bonum, magnum & æternum? recurratur ad capitulum bonitatis, magnitudinis & æternitatis & etiam videatur, per quem modum bonitatis est discursa per principia & regulas, & sic de aliis principiis: & tunc concludatur affirmando vel negando secundum quod principia sunt tali modo; quod principia & regulæ remaneant illæsæ: & tunc intellectus inveniet veritatem de hoc, de quo quæritur. Quæ veritas erit lucefacta per illum discursum: & sicut dedimus exemplum de bonitate, magnitudine & æternitate, ita potest dari de aliis principiis. Et hæc sufficiant quantũ ad primam partem.

DE APPLICATIONE NOVEM SVBIECOrum. CAP. XIV.

Tredecima pars decimæ partis principalis de applicatione novẽ subiectorũ.

DIctum est de novem subjectis: idcirco si quæstio erit de Deo, applicetur ad primum subjectum: & discurratur per ipsum sicut Deus est discursus tali modo, quod affirmativa vel negativa conveniant cum textu. Si quæstio est de angelo, applicetur ad secundum subjectum, in quo angelus est discursus: & teneatur de quæstione hoc quod convenit cum textu. Et sic de aliis subjectis suo modo.

DE APPLICATIONE AD CENTVM formas. CAP. XV.

Decima 4ta pars decimæ partis principalis quæ est de applicatione ad centum formas.

VOcamus quidem centum formas. Nam in abstracto ipsas quidem si consideramus aliquę erunt generalissimæ aliquę erunt subalternæ, & cuilibet formæ assignamus suum concretum, vt quælibet forma intellectui magis elucescat, & maxime cum quid sit, sic quidem abstractum aut concretum. Nam extra ipsa nullum ens esse potest: & primò de parte prima est dicendum.

DE ENTITATE. CAP. XVI.

Prima forma de entitate.

ENtitas in arte ista est terminus implicatus: & sua diffinitio fieri potest, sicut fiunt diffinitiones aliorum principiorum explicatorum hujus artis, ideo artista applicet ad diffinitionem bonitatis, magnitudinis, &c. Sicut enim bonitas est causa, quare aliquis bonus agit bonum: sic entitas est causa quare aliquid ens causat aliud ens. Et sicut magnitudo est causa quare bonitas est magna: sic entitas est causa quare bonitas

est ens; & sic de aliis. Suum concretum verò est, & ens implicatum in secũda specie D. & in prima E. & ea ex quibus est implicata, quod est in secunda specie C. sunt: & ideo quicquid quæritur de entitate & ente, applicetur ad principia explicata, & ad regulas fiat tale judicium de ipsa, sicut est factum de ipsa bonitate, magnitudine, &c.

DE ESSENTIA. CAP. XVI.

QVoniam entitas & essentia cõvertuntur: sequitur quod esse & ens cõvertantur; & ideo sicut diximus de entitate & ente: sic possumus dicere de essentia & esse. Si quæritur, utrum inter essentiam & esse sit differentia? Tunc temporis recurratur ad differẽtiam, quæ est terminus explicatus, & fiat judicium secũdum quod differẽtia est discursa per omnia principia & per omnes regulas, & tunc absque dubio apparebit quod affirmativa in quæstione est tenẽda. Differẽtia enim est essentia & sua correlativa sunt in ratione altitudinis abstrahẽdo, & sua cõcreta sunt in ratiõe infinitatis cõtinẽdo: & sic patet quod differentia consistit inter essentiam & esse. Et ad hoc regula B. consentit. *2. forma de essentia.*

DE VNITATE. CAP. XVIII.

VNitas est forma, cui propriè competit unire. Et ipsa quidem est applicabilis bonitati, magnitudini, &c. cum sit bona, magna & cætera. Sicut unitas est bona per bonitatem, & magna per magnitudinem. Sic bonitas est una per unitatem, & magnitudo est alia, una creatura per ipsam unitatem, & sic de aliis. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod differẽtia distinguit inter bonitatem & magnitudinem: ut sicut principia differẽtia, ut quodlibet principium habeat suam propriam veritatem. Et idcirco si in quæstione est terminus explicatus, recurratur ad hoc quod dictum est in discursu bonitatis & magnitudinis & differẽtiæ, & fiat respõsio secũdum quod de ipsis dictum est. Cõcretum quidem unitatis est implicatum in cõcreto bonitatis, magnitudinis, &c. Nam bonus est unus, & magnus est alius unus. Ipse vero unus habet sua correlativa ex quibus est. Hoc applicabile est ad secundam speciem D. & ad primam E. Et ipsa correlativa sunt applicabilia ad secundam speciem regulæ C. & ad primam D. *3. forma de unitate.*

DE PLVRALITATE. CAP. XIX.

Quarta forma de pluralitate.

PLuralitas est forma aggregata de pluribus differentibus numero, ut patet per secundam speciem regulæ C. quæ est suus fons. Ipsa vero applicabilis est ad principia explicata; eo quia bona, magna & æterna est. Et sicut est bona per bonitatem, & magna per magnitudinem, &c. Sic bonitas & magnitudo sunt plures per seipsam pluralitatem. Et etiam sunt plures bonitates differentes specie. Et sic de magnitudine; ut patet per secũdam speciem regulæ C. quæ est suus fons. Primæ vero causæ pluralitatis consistunt per differentiam & concordantiam & per æqualitatem, & sic de alijs correlativis; & pluralitas est applicabilis ad ipsa principia, & econverso. Suum vero concretũ est applicabile concreto bonitatis, magnitudinis, &c. Sicut patet in elementato quod est bonum magnum, & est vnum ex pluribus constitutum, vt pluralitas in ipso sit substentata.

DE NATVRA. CAP. XX.

Quinta forma de natura.

NAtura est forma, cui propriè competit naturare. Et quod principia sunt naturalia per naturam: ideo natura est applicabilis ad bonitatem naturalem & magnitudinem naturalem, & sic natura non potest cognosci per discursum principiorum & regularum, & de ipso superius largo modo diximus. Vlterius natura est applicabilis ad correlativa naturalia bonitatis, magnitudinis, &c. eo quod sine concretis ipsa correlativa naturalia esse non possunt. Concretum verò naturale applicabile est ad concreta naturalia; ut patet per secundam speciem D. & per primam E. Vlterius quod bonitas vnam naturam habet cum magnitudine, aliam cum duratione, &c. & econverso; applicabilis est ad mixtionem, vbi diximus de bonitate deducta, & magnitudine, & duratione.

DE GENERE. CAP. XXI.

Sexta forma de genere.

GEnus est ens consideratum & valde confusum, quod de pluribus differentibus specie prædicatur. De genere autem satis diximus in logica nova quam fecimus. Ipsum quidem applicabile est ad principia explicata, eo quia per ipsum sunt generalia: sicut genus quod per bonitatem est bonum, & per magnitudinem magnum, &c. ipsum quoque applicabile est correlativis explicatis, eo quia ipsa correlativa sunt generalia per ipsum, & etiam sua correlativa cognoscuntur per secundam

speciem

speciem regulæ C. Vlterius suum concretum applicabile est ad secundam speciem regulæ D. & ad primam E. cum quibus cognoscimus, quod genus est ens reale, & per existens: quod si non, correlativa principiorum explicatorum generalia esse nō possent, neq; per consequens principia explicata generalia esse possent.

DE SPECIE. CAP. XXII.

Species in hac arte est principium explicatum, & sua diffinitio est ista. Species est ens quod prædicatur de pluribus differentibus numero. Species quidem applicabilis est ad loca in mixtione, vbi dicimus bonitas magna, &c. Nam bonitas quæ erat generalissima, non omnino est generalis: quando dicitur bonitas magna, eo quod contracta est ad specialem magnitudinem, & sic de alijs. Vlterius applicabilis est ad correlativa, eo quia quodlibet principiorum explicatorum habet correlativa specialia & propria differentia numero per differentiam: & sic species applicabilis est ad differentiam quæ est principium explicatum in arte ista; quæ quidem differentia distinguit genus in plures species differentes numero: sicut homo qui est vna species, & leo alia. Item species applicabilis est ad medium: nam sicut medium consistit inter principium & finem: sic species consistit inter genus & individuum: & in isto passu cognoscit intellectus, quod species necessaria est ens reale: quoniam sicut principium & finis non essent in extremitate medij, nisi medium esset ens reale; sic neq; per consequens genus & individuum essent entia realia. Concretum autem speciei est speciale, quod quidem est applicabile ad secundam speciem regulæ D & ad primam E. cum quibus est cognoscibile: insensibile autem & imaginabile est. Vlterius sunt aliæ species quæ sunt naturales: sicut visibilitas per potentiam visivam & hujusmodi, quæ consistunt per visum & potentiam: sicut colores & figuræ quæ per visum in subjecto sunt sensati. Vlterius sunt aliæ species, quæ per virtutes morales consistunt in potentia: sicut justificabilitates per justiciā, & prudentificabilitates per prudentiam; credibilitates per fidem: & speraficabilitates per spem: & illæ species tales sunt phantasmata, sicut imaginabilia imaginationis; & intelligibilia intellectus; & amabilia voluntatis; & memorabilia memoriæ. Veruntamen species virtutum sunt secundariæ.

Septima forma de specie.

DE INDIVIDVITATE. CAP. XXIII.

Octava forma de individuitate.

INdividuitas est diffinibilis per primam speciem regulæ C. Nam sicut bonitas est ratio bono quod agat bonum: sic individuitas est ratio individuo quod producat individuum: & sicut individuitas est bona ber bonitatem, &c. sic bonitas est, &c. individuata per individuitatem: & sic de suis concretis & relativis, cum quibus essentia est indivisibilis: quæ correlativa bonitatis, correlativa & individuitatis sunt applicabilia, ut intellectus habeat noticiam : ipsa vero correlativa sentiri neq; imaginari possunt, cum sint extra figuram in essentia posita & cōtenta. Cōcretum individuitatis est individuū. Et hoc per secundam speciem D. & per primam E. est ostensibile. In elemētatis vero est sensibile & imaginabile; ut patet per istam rosam & istum leonem.

DE PROPRIETATE. CAP. XXIV.

Nona forma de proprietate.

PRoprietas est principium explicatum, ut patet per regulam G. Sed in aliis principiis & regulis est principium implicatum. Et sua diffinitio est applicabilis ad primam speciem regulæ C. Nam sicut bonitas est ratio, quare bonus agit bonum; sic proprietas est ratio quod proprius agat proprium. Et sicut bonitas habet sua propria correlativa per proprietatem : sic proprietas habet sua correlativa bona per bonitatem. Proprietas autem applicabilis est ad differentiam. Nam sicut differentia est causa differendi : sic proprietas appropriandi, & sic de aliis. Vlterius; concretum proprietatis est proprium ex correlativis concretis cōstitutum, & hoc per secūdam speciem D. & per primam E. significatum est: sicut iste homo qui est proprium animal, & iste leo qui est aliud proprium animal, & iste equus, & ista rosa quæ est aliud corpus proprium, & sic in moralibus: sicut Socrates qui habet suum proprium equum; & Plato similiter, ut patet per tertiam speciem D. Et in isto passu cognoscit intellectus, à quibus principijs scientia juris oritur, & in quibus principijs cōsistit, & quibus principiis jurista uti debet; & etiam cognoscit quod jura sunt applicabilia ad mixtionem principiorum & regularum.

DE SIMPLICITATE. CAP. XXV.

Decima forma de simplicitate.

SImplicitas est applicabilis ad principia huius artis, eo quod per simplicitatem sunt principia simplicia, sicut simplicitas est bona per bonitatem, magna per magnitudinem : & sicut principia

principia explicata sunt discursa in mixtione principiorum & regularum: sic simplicitas potest discurri per omnia principia & regulas. Sua quidem diffinitio est per primam speciem regulæ C. nam ipsa est forma quare principia sunt simplicia. Simplicitas per secundam speciem regulæ C. habet sua correlativa simplicia: sicut bonitas quæ habet simplices bonificativum, bonificabile & bonificare: & cũ simplicitate, & suis correlativis consistit una simplex essentia habens per primam speciem regulæ D. simplicia & primitiva principia. Cõcretum vero sive suum esse est simplex. Et hoc signatum est per secundam speciem regulæ D. & per primam E.

DE COMPOSITIONE. CAP. XXVI.

Vndecima forma de compositione.

COmpositio est forma aggregata de pluribus essentijs. Ipsa quidem applicabilis est ad contractionem & obviationem principiorum explicatorum; ut patet in capitulo bonitatis deductæ in principia: ubi dicitur quod bonitas magna est duplicata, & bonitas magna & durabilis est triplicata, &c. constituendo compositum ex pluribus principiis explicatis. Et in isto passu cognoscit intellectus, unde oritur compositio, & ad hoc consentit regulæ K. Vlterius compositio habet sua correlativa composita, ut per secundam speciem C. patet, & sic in creatis bonitativis quidem & magnificativis, &c. componuntur magnificabile & bonificabile: & etiam bonificare & magnificare simpliciter cõponuntur, &c. & invicem unam essentiam constituunt: quam essentiam compositionem vocamus. Suum esse sive suum concretum est compositum intellectui lucefacto per secundam speciem regulæ D. & per primam E.

DE FORMA. CAP. XXVII.

Duodecima forma de forma.

FOrma est applicabilis ad principia; ideo sicut principium discurrit per principia explicata & regulas: similiter forma potest discurri suo modo: hoc tamen dicimus de forma composita in creatis, eo quod bonificabile est de genere materiæ; sed in Deo non. Forma est illa essentia cum qua agens agit in materia naturaliter. Ipsa quidem forma composita habet sua correlativa composita; ut supra dictum est. Sed forma simplex in causatis non habet correlativa, eo quod est una pars simplex substãtiæ, videlicet formificans sive agens quo ad primam speciem E considerata: & hoc idem de forma accidentali dici potest. Talis quidem forma insensibilis & imaginabilis est, in quantum extra figuram est. Concretum vero suum sive esse, est for-

matum: eo quod à forma denominatum est. Formatum quod est de genere corporis per colorem & figuram est visibile: & per duriciē tangibile: & in lapide de elementativa formatum: & in planta de vegetativa; & sic de alijs. Et hoc per secundam speciē regulæ D. & per primam E. signatum est.

DE MATERIA. CAP. XXVIII.

Decimatertia forma de materia.

MAteria est essentia simplex passiva: & est applicabilis ad passionem principiorum explicatorum, sicut ad bonificabile, magnificabile, &c. Quæ quidem sunt de genere materiæ ratione passionis. Materia verò non habet concreta: & hoc per secūdam speciem regulæ C, eo quia simplicitas ponit quod sit vna simplex pars substantiæ sua passio. Et suum principium primitivum per primam speciem regulæ D. signatum est. Concretum vero sive materiatum est compositum ex pluribus passionibus: sicut est bonificabile, magnificabile &c. Ipsum vero materiatum per secundam speciem regulæ D. & per primam E. est declaratum. Ipsum quidem materiatum est fons, à quo derivantur omnes materiæ particulares: sicut formatum à quo descendunt omnes formæ particulares reductæ de potentia in actum.

DE SVBSTANTIA. CAP. XXIX.

Decimaquarta forma de substantia.

SVbstantia est applicabilis ad triangulum contractum in quātum dicit, quod majoritas est inter substantiam & substantiam, & ideo discursus substantiæ est implicatus in discursu majoritatis per omnia principia & regulas: diffinitio autem est applicabilis ad diffinitionem bonitatis, &c. Nam sicut bonitas est ratio bono quod producat bonum: sic substantia quo ad suum genus, est ratio quod producat substantiatum. Substantia quidem habet sua correlativa substantialia, per secundam speciem regulæ C. videlicet substantiatum, substantiabile & substantiare. Substantiativus est applicabilis ad bonificativum: & magnificativum: & substantiabile est applicabile ad bonificabile & magnificabile: & substantiare ad bonificare & magnificare. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum substantia est composita ex forma & materia; & ex ipsis conjuncta; & in tertio numero posita. Concretum verò sive esse est substantiale, vt per secundam speciem regulæ D. & per primam E. signatum est intellectui, & etiam sensitivè & imaginativè in elementatis.

DE ACCIDENTE. CAP. XXX.

Accidens eſt implicatum in triangulo croceo: ubi dicitur majoritas inter accidens & accidens. Et ideo ſuus diſcurſus eſt applicabilis per omnia principia & regulas in triangulo ſupradicto. diſcurſus ſupradictus implicatus eſt. Accidens quidem eſt forma per ſe non exiſtens, niſi ad ſuum finem principaliter ſe habet: ſed ad finem ſubſtantiæ. Accidens tamen non habet correlativa proprie, ſed per accidens: eo quod ſubſtantia ex ipſo eſt habituata, quanta & ſituata, &c. In capitulo bonitatis eſt magna, &c. Accidens oritur eo, quod multiplicatio compoſiti eſt. Quanta per quantitatem ortam per accidens. Et quod eſt aſſituata in ſubjecto, ſitus quidem eſt ortus per accidens, & ſic de relatione quæ eſt accidens, & ſic de aliis prædicamentis, & etiam de motu, & hujuſmodi. Concretum verò accidens eſt accidentale, quod applicabile eſt ad ſecundam ſpeciem regulæ D. & ad primam E. ſicut archa quæ eſt ſubjectum accidentale, ex eo quod habet accidentalem figuram per artificium. Et ſicut de logico qui accidentaliter eſt magiſter. Et ſic de aliis ſuo modo.

Decima-quinta forma de accidente.

DE QVANTITATE. CAP. XXXI.

Decima ſexta forma de quãtitate.

Qvantitas eſt terminus explicatus in hac arte, ſcilicet in regula F. ſed ſua diffinitio eſt applicabilis ad diffinitionem bonitatis, &c. Nam ſicut bonitas eſt ens ratione cujus bonus agit bonum: ſic quantitas eſt ens ratione cujus quantus agit, quantũ ſua primitivitas & ortus ſunt applicabiles ad capitulum bonitatis deductæ per principia: quod eſt vna eſſentia & magnitudo alia, & quando contrahuntur, ſequitur multiplicatio: & per conſequens quantitas ſine qua multiplicatio in creaturis fieri non poteſt. Et hoc per primam ſpeciem regulæ D. viſum eſt. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, unde oritur quantitas. Item quantitas eſt applicabilis ad correlativa ſubſtantialia per ſecũdam ſpeciem regulæ C. Quæ correlativa ex quantitate in menſurata ſunt per differentiam quæ faciat ipſa differentia in tanto quod magis neque minus ſunt. Quantus autem eſt ſuum concretum per ipſam quantitatem menſuratum: ſicut albus qui per albedinem eſt coloratus.

DE QVALITATE. CAP. XXXII.

Decima-ſeptima forma de qualitate

Qvalitas eſt terminus explicatus, vt patet per regulam G. & ſua quidem diffinitio eſt ad diffinitionem bonitatis

applicabilis, &c.Nam ſicut bonitas eſt ens, ratione cujus bonus agit bonum: ſic qualitas eſt forma quæ ponit quod bonificans ſit qualis, agendo: bonificatus ſit qualis, patiendo. Ipſa quidem qualitas applicabilis eſt ad correlativa ſubſtantialia per ſecundam ſpeciem C. quæ correlativa ex qualitate ſunt habituata. Et ipſa qualitas ex ipſis correlativis aſſituata. Per tertiã verò ſpeciem regulæ C. ponit ſubjectum quale in quo eſt: quod quidẽ ſubjectum quale eſt ſuum concretum. Amplius qualitas eſt applicabilis ad ſecundam ſpeciem regulæ D. In capitulo bonitatis diſcurſæ per principia & regulas: & ſic de magnitudine, &c. Nã bonitas quæ eſt principium generaliſſimum, non eſt qualis uſquequo eſt contracta: ſicut quando dicitur; qualis eſt bonitas? & reſpondetur, quod illa eſt magna & durabilis. &c. & tũc qualitas orta eſt per accidens per contractionem principiorum.

DE RELATIONE CAP. XXXIII.

Decima octava forma de relatione.

RElatio eſt terminus implicatus: & ſua diffinitio applicabilis eſt ad diffinitionem bonitatis, &c. Nam ſicut bonus creat bonum per bonitatem: ſic relativus creat relatum per relationem. Si enim eſt relativus, ſequitur relatus. Et econverſo. Si eſt antecedens, ſequitur quod ſit conſequens & econverſo. Et ſi eſt concordantia, ſequitur quod ſit pluralitas; & ſic de aliis. Relatus eſt quidem ſuus concretus de ipſa relatione, & in ipſa habituatus, & hujuſmodi. Adhuc relatio exiſtens & accidẽs eſt quidem applicabile ad contractionem & mixtionem principiorum cum prima ſpecie regulæ D. & cum ſecunda regulæ C. Si enim bonitas eſt magna, ſequitur quod habeat correlativa bona & magna, ſine quib. bonitas nequaquam poſſet eſſe magna. Et ſic de aliis ſuo modo.

DE ACTIONE. CAP. XXXIV.

Decima nona forma de actione.

ACtio eſt terminus implicatus in correlativis; & ad ipſa quidem correlativa eſt applicabilis; ſcilicet ad bonificativum, magnificativũ, &c. & ſua diffinitio applicabilis eſt ad diffinitionem bonitatis, &c. Sicut enim bonitas eſt ens ratione cujus bonus agit bonum: ſic actio eſt ratio in agente quod agat in paſſum ſuo concreto: tamen non eſt nomen impoſitum per rectam lineam. Ipſum verò concretum per ſecundam ſpeciem regulæ D. eſt ſignatum. Vlterius actio per primam ſpeciem D. eſt declarata in correlativis per ſecundam ſpeciem C. & hoc per diffinitionem medii: & ſic de aliis ſuo modo,

DE

DE PASSIONE. CAP. XXXV.

PAssio est terminus implicatus. Et est applicabilis ad correlativa. Per secundam speciem regulæ C. scilicet ad bonificabile, magnificabile, &c. Ideo sicut illa correlativa passiva sunt per mixtionem principiorum: sic passio quæ est generale principium potest deduci per mixtionem principiorum & regularum. Amplius passus est suus concretus, qui in passione est assituatus, & de ipsa habituatus. Ipsa verò passio orta est in contractione & mixtione principiorum: sicut bonitas quæ est passio, in quantum est de magnitudine habituata & è converso. Et hoc per primam speciem regulæ D. clarum est; & ad hoc regula B. consentit,

Vigesima forma de passione,

DE HABITV. CAP. XXXVI.

HAbitus est principium, & est implicatum: sed applicabile est ad principia explicata. Sicut enim bonus agit bonum, habituando se de virtute morali bona; sic habituans habituat se de habitu morali ratione habitus, & sic de bonitate habituata de magnitudine. Habituatum vero est suum concretum. Nã sicut album est de albedine habituatum; & cappatus de cappa, & ignis de caliditate; & justus de justicia: sic habituatus de habitu. Adhuc per primam speciem regulæ D. & in mixtione principiorum & regularum, cognoscit intellectus vnde habitus oritur: & in quibus subjectis est diffusus. Sicut intellectus qui suum intelligibile intrinsecum habituat de phantasmatibus peregrinis, vt phantasmatibus scitis, intellectus de scientia sit habituatus. Et hoc per regulam B. manifestum est.

Vigesima prima forma de habitu.

DE SITV CAP. XXXVII.

SItus est terminus implicatus; sed est applicabilis ad correlativa per secundam speciem regulæ C. & D. & primam E. & etiam diffinitionem bonitatis &c. Sua quidem diffinitio applicabilis est. Nam postquam bonitas est ratio bono quare bonus agit bonum in essentia bonitatis, sequitur igitur, vt correlativa bonitatis sint assituata & è converso. Et sic situs est accidens causans assituationem in principiis. Vlterius per primam speciem regulæ D. & per contractionem & mixtionem principiorum & regularum cognoscit quidem intellectus, vbi situs est ortus, & vbi ducitur de potentia in actum: sicut bonitas magna quæ est assituata, & è cõverso. Et correlativa bonitatis sunt assituata in correlativis magnitudinis, & ad hoc regula B. con-

Vigesimu secunda forma de situ.

consentit, sic correlativa magnitudinis, & reliqua.

DE TEMPORE. CAP. XXXVII.

23. *forma de tempore.* Tempus est principium explicatum in arte · sed gratia explanationis volumus ostendere per quem modum est applicabile ad omnia principia & regulas: sicut sua diffinitio quæ applicabilis est ad diffinitionem principij. Tempus enim est illud principium, cum quo omnia creata fuerunt nova. Et etiam sua diffinitio applicabilis est ad decimam regulã, eò quod tempus est instrumentum cum quo sunt dies & noctes, & horæ, & motus, & hujusmodi Adhuc tempus est applicabile ad correlativa per secundam speciem regulæ C. cum quibus est deductum de potentia in actum: quando agens agit in agibile cum tempore, multiplicando dies, horas, noctes, & sic de aliis. Suum vero concretum est temporificatum.

DE LOCO. CAP. XXXIIX.

24. *forma de loco.* Locus est principium explicatum deductum per principia & regulas, & sua diffinitio est applicabilis ad diffinitionem principij. Nam locus est principium cum quo omnia entia sunt continentia & contenta. Ipse quidem est applicabilis ad decimam regulam, eò quod locus est instrumentum, cum quo omnia mobilia sunt mobilia de novo loco ad novum locũ. Ipse etiam locus applicabilis est ad correlativa à quibus exit: quando ipsa correlativa substãtialia collocant in seipsis correlativa peregrina. Sicut ignis in ignibili etiã calore calorat aquam. Et generans in suo intrinseco generabili generat generatum & hujusmodi. Collocatum autem est suum concretum.

DE MOTV. CAP. XXXIX.

25. *forma de motu.* Motus est principium implicatum & sua diffinitio est applicabilis ad diffinitionem principij, & etiam ad decimam regulam, & sic de aliis. Nam motus est illud principium, cum quo omnia mobilia sunt mobilia; & sua correlativa exeunt à correlativis substantialibus, sicut accidens à substantia. Motus est quidem instrumentum cum quo substantia movet seipsum localiter, augmentaliter & alteraliter. Localiter, sicut cœlum quod movet se circulariter cum suo appetitu qui est de genere motus. Augmentaliter, sicut planta crescendo & generando. Alterabiliter, sicut vinum quod mutatur in acetum: & aqua de frigiditate in caliditatem: & homo de sanitate in infirmitatem: & justicia in injuriam, & hujusmodi. Suum autem concretũ est res motiva; essentia vero motus est insensibilis

bilis & imaginabilis: scilicet in subjecto in quo est, est sensibilis & imaginabilis: sicut visus qui attingit moventem & motum, quando martellus movet clavum. Et tactus qui attingit motū impulsum. Non autem dico quod attingat motum quoad essentiam ipsius motus! scilicet figurā tantum, & sic de alijs suo modo: sicut visus qui attingit lapidem cadentē, sed non attingit essentiā motus, neq; lapidis: sed colorē & figuram tantum.

DE IMMOBILITATE. CAP. XL.

IMmobilitas est principium implicatum: sed ad principij diffinitionem sua diffinitio applicabilis est. Nam sic principium est causa, quare entia sunt principiabilia. Sic immobilitas est principium, cum quo immobilia sunt immobilia, sive permanentia: ipsa quidem immobilitas est applicabilitas ad sua correlativa intrinsece, à quibus nequaquam separari potest. Sicut forma ab actione, & materia à passione & calidus à caliditate, & bonus à bonitate, & homo à sua specie, &c. Concretum autem immobilitas est immobile: correlativa aut immobilitatis sunt immotivum, immobile & immovere: sicut in essentia intellectus, & ignis & hujusmodi: in quo sunt intellectivus, intelligibile & intelligere, & sunt immobilia; & hoc quia sunt permanentia per differentiam & proprietates & differentiam numerorum, nam si essent mobilia, essentia quidem intellectus corruptibilis & alterabilis esset & hujusmodi: & sic de essentia ignis suo modo. Immobile vero est suum concretum per primam speciem regulæ C. & per regulam D. hoc signatum est. Immobile autem secundum secundam speciem regulæ E. extra se non appetit quietem, & sic de alijs. *26. forma de immobilitat.*

DE INSTINCTV. C A P. XLI.

INstinctus est principium implicatum, & est applicabilis ad sapientiam quæ est principium explicatum; & per consequens est applicabilis ad diffinitionem sapientiæ cum decima regula. Nam sicut sapientia est ens, ratione cujus sapiens intelligit: sic instinctus naturalis est ens ratione cujus subjectum in quo natura est, naturaliter agit secundum suam speciem: sicut in planta. Nam suus instinctus se habet ad generare flores, folia, fructus & saporem, & hujusmodi. Et sic de brutis quæ habent instinctum & industriam ad vivendum per secundam speciem regulæ C. Correlativa instinctus sunt applicabilia ad correlativa principiorum explicatorum; & sic de alijs speciebus suo modo. Suum vero concretum est res instincta, vt per secundam *27. forma de instinctu.*

speciem regulæ C. & per primam E. signatum: & suus finis consistit in secunda specie regulæ E.

DE APPETITV NATVRAE.

CAP. XLII.

Vigesima octaua forma de appetitu naturæ.

APpetitus naturæ est principium implicatum: & sua diffinitio applicabiliter est ad voluntates diffinitionis. Nam sicut voluntas appetit objectum, & ponit ipsum desideratum & de ipso concupiscentiam habet: sic appetitus se habet ad objectum, vt in ipso quiescat: sicut elementa quæ habent appetitum ad elementandum; & planta ad vegetandum: & ad generare flores, folia & fructus; & ad multiplicare suam speciem in individua. Et ad hoc concurrunt principia explicata: sicut bonitas animalis, quæ est in subjecto, habet appetitum, vt habeat actum suum, scilicet bonificare: & hoc per secundam speciem regulæ C. signatum est. Appetitus habet sua correlativa applicabilia ac correlativa voluntatis. Ipse etiam appetitus habet suum contractum; vt per secundam speciem D. & primam E. signatum est, cum quo movet se ad secundam speciem regulæ C. vt quiescat, sicut homo qui movet se cum sua voluntate ad amores siue ad amatum & hujusmodi.

DE ATTRACTIONE.

CAP. XLIII.

Vigesima nona forma de attractione.

ATtractio est principium implicatum, & est applicabilis ad definitionem finis & bonitatis, nam finis attrahit ad se quietatum, sicut bonificans bonificatum, & voluntas amatum, & anhelitus spiratum, & visus coloratum, & gustus sapidum, & hujusmodi. Correlativa attractionis applicabilia sunt ad correlativa principiorum explicatorum per secundam speciem regulæ C. Nam attrahens attrahit attractum in passione suæ essentiæ: sicut ignis aerem in sua calefactione, vt ipse aer sit calefactus: & anhelitus aerem, vt ipse aer sit respiratus. Et potentia objectum, vt sit objectatum, & sic de aliis suo modo. Suum vero concretum est res attracta: attrahit enim species, & operationes naturales ad se, vt sit agens, & vt per ipsum principia explicata possint habere actus, & in secunda specie regulæ E. quietem & hujusmodi: sicut magnes qui à tota specie sua attrahit ferrum, vt siccitas & frigiditas existentes in ferro artificialiter quiescant in siccitate & frigiditate magnetis, qui est subjectum naturale: & in hoc passu cognoscit intellectus per quem modum ea quæ sunt artificialiter, attrahuntur per ea quæ naturaliter sunt.

DE RECEPTIONE. Cap. XLIV.

Receptio est principium implicatum: & sua quidem diffinitio applicabilis est ad diffinitionem principii materialis, sicut attractio ad principium formale, & sicut in correlativis tivus quidem est de genere attractionis, sicut bilis est de genere receptionis: tamen non dico quod receptio habeat correlativa, quia si haberet; jam sequeretur quod tivus & bilis essent idem numero, & similiter forma & materia, quod est impossibile. Sed dico quod receptans recipit receptibile peregrinum in passione suæ essentiæ, sicut visus colorem in suo visibili, & intellectus in suo intelligibili species peregrinas recipit, & hujusmodi. Et in isto passu cognoscit intellectus quod objectum non movet potentiam, sed potentia movet se cum objecto. Nam aliter objectum esset agens & patiens, & per consequens potentia & actus essent confusi. Et agens & patiens essent idem numero in natura: & illud idem posset dici de attractione & passione, quod est impossibile. Concretum vero receptionis est receptum, quod applicabile est ad secundam speciem regulæ D. & ad primam E. videlicet quod est constitutum de pluribus bilibus in subjecto in quo est.

Trigesima forma de receptione.

DE PHANTASMATE Cap. XLV.

Phantasma sive species applicabilis est ad difinitionem speciei & voluntatis cum quarta specie instrumentalis : eò quod non agunt nisi cum phantasmatibus. Phantasma quidem est applicabile ad primam speciem regulæ D. & ad diffinitionem principii & hoc sic. Homo videns equum non imaginatur ipsum, & quando claudit oculos, aut equus est in absentia: tunc imaginatur ipsum, & phantasma est deductum de potentia subjecti in actum, & receptum in imaginatione in qua intellectus colligit ipsum, & ponit ipsum in suo intelligibili, vt scientiam habeat, & etiam ponit ipsum in memoria in qua cõservatur, & deinde aliud phantasma acquirit: & sic de voluntate per concupiscibile & irascibile. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum generatur scientia sive modus & ad hoc concurrunt omnia principia explicata & regulæ. Nam valde difficile est generale phantasma ratione parvitatis entis in quo est. Concretum autem phantasmatis est res phantasiata de pluribus similitudinibus constituta. In brutis autem non transit vltra imaginationem. Nam si transiret: jam bruta haberent scientiam. Sed est permanens in imaginatione, vt industriam habeant ad vivendũ: & hoc per regulam B. manifestum est.

Trigesima prima forma de phantasmate.

DE

DE PLENITVDINE.

CAP. XLVI.

32. *forma de plenitudine.* PLenitudo est principium implicatum: & sua diffinitio applicabilis est ad diffinitionem bonitatis, magnitudinis, &c. Nam plenitudo bonitatis est ratio quod producat bonum. Et plenitudo magnitudinis est ei ratio quod bonitas sit plena de ipsa, & è converso. Et sic de aliis in mixtione principiorum & regularum signatum est. Amplius correlativa plenitudinis sunt applicabilia ad correlativa bonitatis, quæ sunt plena de correlativis plenitudinis. Suum vero concretum est plenum, & hoc est manifestum per secundam speciem D. & per primam, &c. Et maximè quando per secundam speciem regulæ E. quietatur. Vacuitas autem est suum oppositum. Et sua diffinitio est applicabilis ad contrarios terminos ejus. Et hæc per prædicta de euacuatione sufficiant.

DE DIFFVSIONE.

CAP. XLVII.

33. *forma de diffusione.* DIffusio est principium implicatum: & sua diffinitio est applicabilis ad diffinitionem bonitatis, differentiæ, &c. Nam bonitas est ratio producens bonum & est diffusiva, & dilatat se in subjecto in quo est, contrahendo se ad magnitudinem & & durationem, &c. differentia distinguente diffusionem cum suis correlativis per secundam speciem signatis. Concretum autem diffusionis est diffusum, & est de diffusione habituatum, & in ipso assituatum, &c. vt per secundam speciem D. & per primmam E. manifestum est: Oppositum autem diffusionis est restrictio, quę applicabilis est ad diffinitionem cordantiæ: cum ipsa quidem avarus causat avaritiam.

DE DIGESTIONE.

CAP. XLVIII.

34. *forma de Digestio.* DIgestio est principium implicatum. Et sua diffinitio est applicabilis ad diffinitionem virtutis & majoritatis. Nam innata virtus digerit virtutes peregrinas in sua specie cum sua majoritate: sicut planta in qua digeruntur elementa in sua specie; sic in animali per potum & cibum. Correlativa vero digestionis applicabilia sunt ad correlativa virtutis & majoritatis. Suum quidem concretum est digestum de digestione habituatum.

DE

DE EXPVLSIONE.

CAPVT XLIX.

EXpulsio est principium implicatum: ipsa vero est applicabilis ad diffinitionem contrarietatis. Nam vnum contrarium expellit aliud contrarium in subjecto in quo est. Et hoc patet in animalibus per fecem, vrinam & scabiem. Et in planta patet similiter per flores, folia & fructus, quæ in ipsa non habent permanentiam: & sic moraliter de rege expulso de suo regno, & peccatore de gracia Dei, & de fine quare est. Adhuc correlativa expulsionis applicabilia sunt ad correlativa contrarietatis. Suum vero concretum est expulsum de expulsione habituatum. *35. forma de expulsione.*

DE SIGNIFICATIONE.

CAP. L.

SIgnificatio est principium implicatum: sua quidem diffinitio est applicabilis ad omnia principia explicata & regulas. Nam postquam bonitas est ratio, quod producat bonum; bonitas concreta ad magnitudinem significat, quod bonus magnus producat bonum magnum; Et sic de aliis. Correlativa vero significationis applicabilia sunt ad correlativa bonitatis, magnitudinis, &c. cum quibus correlativis, significationis bonitas quidem significat hoc quod est & ea quæ continet in se: suum autem concretum est signatum & de ipsa habituatum. Occultatio vero est oppositũ significationis & sua diffinitio &c. applicabilis est ad terminos oppositos ipsius significationis. *36. formæ d. significatiõe*

DE PVLCHRITVDINE.

CAPVT LI.

PVlchritudo est principium implicatum: sua diffinitio applicabilis est ad diffinitiones principiorum explicatorum. Nam bonitas & magnitudo, &c. sunt pulchritudines exceptis cõtrarietate & minoritate: tamen minoritas proportionata in subjecto in quo est, pulchra est; vt patet in puero parvo. Correlativa vero pulchritudinis consistunt per secundam speciem regulæ C. sicut pulchra causa quæ naturaliter causat pulchrum effectum. Et sicut intellectus in imaginatione causat pulchram figuram cum amore, ratione finis per secundam speciem regulæ C. designat: & etiam per quam consistit pulchra & maximè per propriam qualitatem quam per appropriatam. Et similiter per majoritatem magis consistit pulchritudo quam per minoritatem; vt patet in rhetorica, in qua rhetoricus magis colorat sua verba cum majori fine quã cum minori. *37. forma de pulchritudine.*

DE

DE NOVITATE.

CAP. LII.

38. *De novitate.* NOvitas est forma prima, cujus subjectum habituatur de novis habitibus: sicut cœlum quod habituatum est de loco, tempore & motu: & sic de omnibus individuis elementatis potest dici. Et hoc per primam speciem regulæ D. signatum est. Prima quidem novitas sic oportuit esse: sicut fuerunt primus motus, & tempus, & locus. Et in isto passu cognoscit intellectus quod extra tempus, locum & motum nulla novitas esse possit, eò quod simul & semel oportet quod sint. Et ad hoc consentiunt regulæ B. H. I.

DE IDEA.

CAP. LIII.

39. *forma de idea.* IDea in æternitate est Deus: sed in novitate est creatura, sicut figura arcæ quæ in meditatione carpentarii fuit nova: ipsa autem deducta de potentia in actum fuit antiqua. Et satis planè manifestatur in correlativis divinis per secundam speciem regulæ C. signatis. Divinus enim intelligens in suo proprio intelligibili infinito & æterno, attrahit omnes novitates ab omni subjecto creato denudatas: quæ quidem novitates sunt Ideæ divinæ: sed per tertiam speciem ejusdem regulæ sunt creaturæ novæ, finitæ, & terminatæ.

DE MATHEMATICA.

CAP. LIV.

40. *forma de mathematica.* MAthematica est forma cum qua intellectus humanus denudat substantiam ab accidentibus quæ subsistit eis, vt genus & species facere possit, cum quibus acquirat & faciat scientiam. Ipsa quidem forma mathematica est exemplata & denudata, mediante idea denudata ab omnibus creaturis, vt Ideâ cum forma mathematica cognoscatur. Et hoc patet per primã speciem regulæ D. & per secundam speciem regulæ E. & per quartam specie regulæ K. Talis quidem forma est genus in omnibus formis, quæ deducuntur de potentia in actum, vt patet in nono subjecto.

DE ENTE IN POTENTIA EXISTENTE.

CAPVT LV.

41. *forma de ente in potẽtia existẽte.* ENs in potentia existens est forma existens in subjecto in quo est absque motu, superficie, quantitate & hujusmodi, vt patet in grano in quo arbor est in potentia. Et quando deducitur illa forma de potentia in actum, comitantur quidem

quidem in tali deductione sive generatione sua accidentia. Et quando prædicta forma orta est cum antedictis accidentibus; jam cum ipsis habituata est; quæ quidem accidentia oriuntur sive orta sunt ex accidentibus in actu existentibus in subjecto, in quo prælibata forma erat in potentia. Et in isto passu cognoscit intellectus quomodo una substantia oritur ab altera substantia: & accidentia ex alterius accidentibus naturaliter. Et ad hoc consentit regula D. cum diffinitione bonitatis & potestatis, virtutis, principij & medij. Similiter ad hoc consentit secunda species regulæ E. & regulæ G. & quarta species regulæ K.

DE PVNCTEITATE. CAP. LVI.

Puncteitas est essentia puncti naturalis quæ est minor pars corporis: punctus quidem tantum est prope minoritatem, quod indivisibilis est in tantum, quod neque per sensum neq; per imaginationem attingi potest. Et in isto passu miratur intellectus quomodo de puncto naturali noticiam habere potest, postquam insensibilis & inimaginabilis: sed adjuvat se cũ puncto morali objectato per visum & imaginationem. Et per ipsum quidem ascendit ad cognitionem puncti naturalis, de quo facit scientiam. Et ad hoc consentit regula B. & prima species regulæ D. sic de regula F. & I. dici potest.

42. Forma de puncteitate.

DE LINEA. CAP. LVII.

Linea naturalis est longitudo constituta ex pluribus punctis continuis: cujus extremitates sunt duo puncta; & est secunda pars corporis. Et dicitur secunda: eo quod ex pluribus punctis constituta est, ut signatum est in regula K. & in regula F. puncti quidem quantitatem discretam signant: longitudo autem continuam. Et in hoc patet; quod puncti significant quantitatem discretam. Nam per punctos linea divisibilis est, latitudo oritur & causatur ex pluribus lineis continuis; & per consequens oritur superficies ex longitudine & latitudine simul existentibus in subjecto, in quo sunt: profunditas autem oritur ex rotunditate punctorum. Nam punctus autem magis est rotundus in natura quam longus & latus; ut patet in ramis frondentibus in arbore. Adhuc ratio huius est, quod circulus ratione cœli, cujus similitudo fortior figura est in motu naturæ quam aliqua alia figura. Et in isto passu cognoscit intellectus quæ sunt principia primitiva corporis, videlicet punctus, linea, longitudo, latitudo, superficies & profunditas.

43. Forma de linea.

DE TRIANGVLO. CAP. LVIII.

44. *Forma de triangulo.* TRiangulus est forma habens tres angulos tribus lineis contenta: sicut patet in elementatis, in quibus quodlibet elementatum habet suum triangulum: sicut ignis qui habet unum angulum acutum per calidum & siccum; & alium per calidum & humidum; & alium per siccum & frigidum. Talis quidem triangulus attribuitur igni: ipse enim per calidum & siccum regnat super alios triangulos. Similiter aer habet alium triangulum per humidum & calidum. Amplius aqua per frigidum & humidum: iterum & terra alium per siccum & frigidum. Et in isto passu cognoscit intellectus essentias, ex quibus corpus elementatum est plenum, ratione cujus elementa se habent ad invicem ad compositum per differentiam, concordantiam & contrarietatem. Sed miratur intellectus quomodo de talibus triangulis potest habere scientiam, cum nunquam fuerint in sensu. Sed recordatur triangulum figuræ planæ qui sensibilis est, cum quo imaginatur & cognoscit triangulum naturalem, mediante tamen regula K. & secũda specie regulæ D. &c.

DE QVADRANGVLO. CAP. LIX.

45. *Forma de quadrangulo.* QVadrangulus naturalis est figura habens quatuor angulos rectos: & in quolibet angulo trianguli sunt implicati duo anguli recti, eo quod sunt de genere trianguli, quodlibet enim elementum habet duas qualitates videlicet unam propriam, & aliam appropriatam; ut patet in regula G. in quadrangulo quidem ignis habet vnum angulum tanquam rex, aer similiter alium, &c. Et patet quod quadrangulus divisibilis est in quatuor triangulos æquales cum lineis diametralibus. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum quadrangulus multiplicatur per quatuor triangulos & triangulus per tres lineas: & linea per punctos continuos.

DE CIRCVLO. CAP. LX.

46. *Forma de circulo* CIrculus est figura ultima & dicitur ultima: quod perfectior est quam aliqua alia figura. Ipsa enim continet in se omnes alias figuras: ab ipsis quidem descendit & constituta est: ut patet per secundam speciem regulæ D. & per quartam speciem K. Circulus enim causatur ex triangulo, quadrangulo, &c. In tantum usque quo sunt conjuncti anguli & linea circulari pũctaliter ad similitudinem cœli, quæ est major figura: & ad hæc regula B. consentit.

DE CORPORE. CAP. LXI.

COrpus est substantia ex punctis, lineis & angulis plena ex lõgitudine, latitudine & profunditate assituata: & ex superficie habituata. Ipsum quidem corpus habet partes coessentiales, scilicet punctos & lineas & angulos, ex quibus est compositum & plenum, & per tertiam quidem speciem vnum corpus terminatur in altero. Adhuc per secundam speciem D. est ex suis partibns ei coessentialibus per regulam F. habet quantitatem continuam & discretam. & per regulam G. est aggregatio communis ex substantia & accidentibus composita: & per regulam H. est in tempore; per regulam I. est in loco; per regulam K. est in motu. Sed miratur intellectus de octava sphera, quare ipsa non est in alieno loco contenta. Et dnbitat, vsquequo cõsiderat quod corpus est finitum, & de figura habituatum: alioquin esset ei dare infinitum, quod est impossibile. 47. *Forma de corpore*

DE FIGVRA. CAP. LXII.

FIgura est accidens constitutum ex situ & habitu: quæ per secundam speciem regulæ C. sunt suæ partes: & per tertiam speciem ejusdem est habitus in corpore: & per quartam habet lineas rectas & curvas. Ipsa quidem figura cum colore est objectum visus, cum lineis autem & augulis absq; colore est objectum tactus: & cum omnibus prædictis est objectum imaginationis, & in isto passu cognoscit intellectus quod imaginatio est generalior potentia quam visus, figura autem non est objectum intellectus sine imaginatione. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod mortuo homine anima retinet species, quas acquisivit cum imaginatione, ut de hac vita & corpore in quo fuit, memoriam habeat. 48. *Forma de figura.*

DE GENERALIBVS RECTITVDINIbus. CAP. LXIII.

REctitudines generales sunt sex, quibus corpus est centrum per lineas diametrales; vt per eas corpus possit esse in motu: videlicet ad superius & inferius ante & retro, dextrè & sinistrè: istæ quidem sex rectitudines sunt coessentiales motu. Sed miratur intellectus, quare sunt sex & non plures, neq; pauciores, sed recordatur motum, qui non porest esse perfectus absque ipsis: si autem essent plures aut pauciores, imperfectus quidem esset, vt patet per tertiam & quartam speciem regulæ C. & per secundam speciem eiusdem signatum est quod sex 49. *Forma de genera lib. rectitudinib.*

rectitudines prædictæ ſunt coeſſentialiter partes motus, in quo corpus eſt aſſituatum & habituatum. Sed miratur intellectus, quare corpus ſphericum non habet tales rectitudines prædictas ſicut caput hominis, oculus & pomum, & huiuſmodi. Sed recordatur mundum qui eſt corpus ſphericum: qui quidem mundus non ſubſiſtit illis rectitudinib⁹, eo quod vltimum corpus eſt, quod cauſat ſuas ſimilitudines in prædictis corporibus ſphericis, vt de eo intellectus notitiam habere poſſit: & ad hoc conſentit regula B. & K.

DE MONSTRVITATE. CAP. LXIV.

50. *Forma de monſtruitate.* Monſtruitas eſt deviatio motus naturæ à termino à quo, ad terminum in quem, in ſubjecto in quo eſt per nimiam influentiam aut indigentiam virtutis corporum ſuperiorum & inferiorum, dextrorum & ſiniſtrorum, & etiam exiſtentium ante & retro. Tales quidem motus cauſant habitus privativos, videlicet cæcitaté, ſurditatem, & hujumodi. Ratio huius eſt: quod extra ſecundam ſpeciem regulæ C. eſt. Et in tertia ſpecie ipſe motus eſt imperfectus, & in quarta ſpecie habet illas imperfectiones deficiente ſecunda ſpecie regulæ C.

DE DERIVATIONE. CAP. LXV.

51. *Forma de derivatione.* Derivatio eſt ſubjectum generale, per quod particulare deſcendit ab vniverſali, ſicut rivulus à fonte: & linea à punctis: & triangulus à lineis: & filius à parentib. per generalia inſtrumenta: & concluſio à ſuis præmiſſis, & per conſequens ab antecedente & ſcientia à rebus, mediante tamen intellectu. Et intellectus ſic conſiderans derivationem, cognoſcit per ſecundam ſpeciem regulæ C. quod derivatio continet in ſe correlativa eſſentialia, quib. multa particularia derivantur: ſicut multi filii ab eis parentibus, & multa elementa à quatuor elementis generalibus; & multæ ſcientiæ per vnum intellectum inveniũtur: ipſe quidem intellectus in ſe continet eſſentialia & generalia relativa cum quibus inquirit & facit multas ſcientias intellectus ab eadem forma ſive ſpecie derivatas. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus, quod relativa ipſius intellectus ſunt ſuperiora, & ſcientiæ inferiores, & ſpecies in medio ſunt: ſicut inter cauſam & effectum: & in iſto paſſu cognoſcit à quo, & quomodo derivantur ſcientiæ.

DE VMBRA. CAP. LXVI.

VMbra est habitus privativus lucis, qui non potest habere suas rectitudines, de quibus jam superius locuti sumus: eo quia corpus existens in medio, eum impedit: & de hoc manifestè experimentum habemus per vmbram arboris sive turris. Sed hic quærit intellectus, vmbra cujus est color: & significatio vmbræ quid est. Et considerat quod aer est diafanus: quod extra vmbram recipit colorem solis & ignis videlicet luciditatem: & in loco in quo est vmbra recipit colorem terræ: sicut crystallus in subjecto croceo habituat se de croceitate: & quando ponitur in subjecto nigro, habituat se de nigredine. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod lux est color solis & ignis: & nigredo est color terræ & diaphanitas aeris: & albedo aquę quę causat albedinem. Qui quidem crystallus nihil aliud est nisi aqua congelata. Figura autem vmbræ est terminus, in quo lux & vmbra terminantur: & ad hoc consentit diffinitio medij: & secunda & quarta species regulæ C. Sed quæritur intellectus, quę est causa vmbrę lunę? Et dubitat vsquequo cõsiderat quod luna est corpus diaphanum, in quo apparet vmbra terræ. Sed miratur quare non apparet in sole qui est corpus diaphanum. Et dubitat vsquequo recordatur, quod sol est coloratus à sua luce propria. Et lux lunæ est sic à sole: sicut caliditas aeris est à caliditate ignis; & hoc probant regulæ G. & B. *52. Forma de vmbra.*

DE SPECVLO. CAP. LXVII.

SPeculum est corpus diaphanum, dispositum ad recipiendum omnes figuras ei præsentatas. Sed miratur intellectus cum vitrum sit corpus diaphanum, quare non recipit figuras sicut speculum quod est vitrum? Sed recordatur capitulum vmbræ, cum quo declarat dubium. Nam vitrum sive plumbum, est corpus diaphanum in vtraque parte recipiens diaphanitatem transeuntem per sex rectitudines, de quibus jam locuti sumus. Sed in speculo non est sic: plumbum enim resistit aliquibus rectitudinibus ratione suæ grossiciei materiæ & suæ magnæ compactionis: partes quidem plumbi simul adinvicem valde compactæ sunt. Et ideo sicut arbor causat vmbram, eo quia existit in medio lucis: sic vitrum existens inter plumbum & aerem & figuram sive colorem qui ei præsentatur, generat in se vmbrã similem figuræ ei præsentatæ per similes habitus & colores. Et in isto passu cognoscit intellectus quæ sunt principia vmbræ speculi: vt patet per regulas B. & C. *53. Forma de speculo.*

DE COLORE ET COLORATO. CAP. LXVIII.

54. *Forma de colore, & colorato.* COlor est qualitas existens objectum visus. Et in colorato habitus: & figura colorati est habitus coloris. Coloratus autem est substantia, in qua color substentatur. Color quidem habet correlativa substantialia: sed color est habitus correlativorum substantialium. Et per primam speciem regulæ D. est de seipso; & per tertiam speciem ejusdem est colorati. Color per primam speciem regulæ G. est proprie qualitas: in homine vero sive in planta vera, sed appropriata est in homine picto sive planta picta, &c. quantitas autem coloris non est ei propria; sed potius est ei appropriata: veruntamen colorati quidem est. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum vnum accidens est in alio assituatum ratione regulæ G. sicut dictum est de co colore & colorato: sic dici potest de caliditate & calido.

DE PROPORTIONE ET PROportionato. CAP. LXIX.

55. *Forma de proportione & proportionato.* PRoportio substantialis consistit per relativa consubstantialia: ut patet per infinitatem cui sunt proportionata sua correlativa consubstantialia, sine quibus infinitas non posset esse in existentia & agentia. Finitus quidem non est proportionatus infinienti mediante infinire qui ei proportionatur: & hoc idē dici potest de æternante, æterno & æternare; & sic de alijs rationibus divinis: & similiter potest dici de correlativis substantialibus in substētijs creatis: sicut in intellectu in quo intelligēs, intelligibile, & intelligere sunt correlativa ei proportionata naturaliter. Scientia autem non potest esse ei proportionata: non enim potest ei sufficere; sicut ligna igni. Nam plus potest ignis ligna comburere, quam ipsa igni abundare: veruntamen proportio accidentalis in correlativis bene potest existere, sicut inter calefactum & calefacere. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod nullum accidens potest proportionari substātiæ quo ad pondus. Nam substantia in plus se habet: accidens autem in minus; & hoc quidem clarum est per diffinitionem majoritatis & minoritatis: secundum autem justitiam proportio potest dari inter substantiam & accidens & inter accidens & accidens. Et isto passu cognoscit intellectus per quem modum membra animalis sunt proportionata in eo, & mores in homine cum quibus subjectum est proportionatum.

DE DISPOSITIONE ET DI-spoſito. CAP. LXX.

DIſpoſitio ſubſtantialis eſt forma, in qua correlatiua ſubſtantialia ſunt æqualiter diſpoſita per objectum, potentiam & actum: ſicut in diuina bonitate infinita & æterna, quæ diſpoſita ratio bono infinito & æterno, quod producat bonum infinitum & æternum, qui eſt diſpoſitus bonificati & ſic de bonificare poteſt dici qui eſt ei diſpoſitus per bonitatem infinitam & æternam · veruntamen eſt alia diſpoſitio per accidens, quod patet per tertiam ſpeciem regulæ C ſicut Deus qui diſponit ſe ad judicandum & procedendum ſecundum quod homo ſe diſponit ad recipiendum judicium aut ad veniam. Non tamen dico quo ad pondus, ſed quo ad juſtitiam. Deus enim magis ſe diſponit ad hominem ratione ſuæ bonitatis, quam homo ad ipſum: ſicut ignis qui eſt magis diſpoſitus ad comburendum ligna, quam ligna ad ſufficiendum ejus combuſtioni: & ſic de intellectu humano poteſt dici. Intellectus quidem magis eſt diſpoſitus ad intelligendum objectum accidentale, quam ipſum objectum, vt ab eo intelligatur: ſicut intelligibilitas lapidis quæ nō intellectui proportionata, altiorē quidē poteſt intelligere, ſicut sēſibilitatē sētiētē aut cœli aut angeli, &c. quæ altiores intelligibilitates ſunt quā lapidis intelligibilitates, & ſic de homine poteſt dici: homo enim plus poteſt currere quam currat. Nam non vult currere quantum poteſt, & ſic de alijs ſuo modo poteſt dici. *56. forma de diſpoſitione & diſpoſito.*

DE CREATIONE ET CREATO. CAP. LXXI.

CReatio eſt in æternitate idea per ſecundam ſpeciem regulæ C. quare ab æterno eſt per diuinam ſapientiam ſcita, & per diuinam voluntatem amata: ſed in ente creato eſt habitus & actio reſpectu tertiæ ſpeciei regulæ C. & per quartam ſpeciem ejuſdem regulæ. Creatio quæ eſt idea habet creationem quæ creatura eſt; cum qua habet creatum nouum, paſſionatum ſub ipſa actione, habituatum ſub noua creatione. Et in iſto paſſu cognoſcit intellectus per quem modum idea tranſit ad ideatum, multiplicando ſuam ſimilitudinem reſpectu quartæ ſpeciei regulæ K. *57. forma de creatione & creato.*

DE PRÆDESTINATIONE ET prædeſtinato. CAP. LXXII.

PRædeſtinatio eſt in ſapientia Dei, in æternitate idea, ſic eſt ab æterno: ſicut in æterno & hoc ratione rela- *58. forma de prædeſtina-*

tione prædestinato. tivorum secundæ speciei regulæ C. Intelligens enim æternum in suo proprio intelligibili æterno, intelligit omnia præterita & nova: futura & nova sunt à parte ante, scilicet ab æterno: sed præterita & antiqua sunt à parte post scilicet in æterno. Idcirco prædestinatus existens in medio duorum prædictorum terminorum per accidēs, est de nova prædestinatione habituatus: sicut cappatus de nova cappa: & ideo prædestinatio una est per secundam speciem regulæ C. Alia verò per tertiam speciem ejusdem. Nam respectu ejusdem speciei secundæ est idea: sed respectu tertiæ est habitus creatus, ad quem habitum se disponit liberè prædestinatus ad agendum bonum, sicut cappatus qui est indutus cappa nova: & sicut judex qui se disponit ad judicandū per habitum justitiæ. Alioquin prædestinatio quæ est idea, non haberet modum creandi prædestinationem novam ab æterno & in æterno objectatā, quod est falsum, ut patet per quartam regulam K. Et in isto passu gaudet intellectus, eo quia de prædestinatione habet magnam declarationē, sed dolet quod talis declaratio parum est scita in mundo. Nā infuscatio prædestinationis ponit multos homines in errore & in dubitatione.

DE MISERICORDIA ET MISEricordiato. CAP. LXXIII.

59. forma de misericordia & misericordiato. MIsericordia est in æternitate idea secundum respectum regulæ C. & respectu tertiæ speciei est habitus existens in prædestinato novo, qui se disponit ad contritionem, & confessionem, & satisfactionem de commissis, ut de misericordia habituetur: sicut prædestinatus de prædestinatione per bonas operationes cum sua libera voluntate amatas. Alioquin nisi peccator disponeret se ad recipiendum veniam; jam non posset esse habituatus de misericordia: sicut homo malus agens malum, non potest habere habitum bonitatis. Et isto passu gaudēt peccatores agentes pœnitentiam. Nam Deus potest plus parcere quam homo peccare. Sicut ignis qui plus potest de lignis cōburere, quam ligna non possent ei sufficere.

DE NECESSITATE ET NEcessitato. CAP. LXXIV.

60. forma de necessitate & necessitato. NEcessitas est forma, quæ aliter se non potest habere, & hoc patet per secundam speciem regulæ C. & quod absque necessitate esse non potest: sequitur quod necessitas est antecedens & necessitatus consequens est: sicut divina bonitas infinita & æterna, quæ est ratio infinita bono & æterno quod

quod producat bonum æternum & infinitum; & ideo producens est necessitatus ratione bonitatis, & per consequens productus & producere sunt necessitati. Et in secunda specie regulæ C. patet. Vlterius sequitur alia necessitas & necessitatus: videlicet si homo bonus est, ad bonum necessitatus est. Sed si est malus ad malum. Nam justicia Dei si necessitat judicium judicando; sicut misericordia Dei ad veniam parcēdo; & in isto passu cognoscit intellectus quod peccator quando se disponit ad recipiendum judicium, semetipsum judicando: ad pœnitētiam se disponit ad recipiendum veniam. Vlterius cognoscit intellectus per quem modum misericordia Dei & justicia necessitant actus suos in subjecto novo: de cujus noticia intellectus est valde gavisus.

DE FORTVNA ET FORTVNATO.

CAP. LXXIV.

Fortuna est actus extra secundam speciem C. tantum, Et est habitus cum quo fortunatus se disponit ad illam bonam fortunam per accidens: sicut viator iens in peregrinationem, qui a casu invenit aurum: ipsa quidem fortuna est per secundam speciem regulę D. & habet esse in subjecto in quo est per quartam speciem regulæ C. & est hoc quod est per tertiam speciem D. Et est extra principium, medium, & finem, concordantiam & contrarietatem: extra autem majoritatem & minoritatem nō est. Et in isto passu cognoscit intellectus quod fortuna habet parum de esse quo ad seipsam: sed quo ad fortunatum magnum esse habet. *61. forma de fortuna & fortunato.*

DE ORDINATIONE ET ORDINATO.

CAP. LXXV.

Ordinatio est aggregatio multorum principiorum, vt vnū principium cum alio quiescere possit in vno fine. Ordinatum quidem est suum concretum, & est de sua ordinatione habituatum. Ordinatio primo incipitur per secundam speciem regulæ C. vt sit habitus in subjecto in quo est, & habet suam quietem per quartam speciem C. Ipsa quidem ordinatio habet sua principia primitiva; vt patet per primam speciem regulæ D. & per definitionem principij, & est consequentia per diffinitiones concordantiæ; cujus contrarietas est sua inimica, deficiente modo per regulam K. designato. *62. forma de ordinatione & ordinato.*

DE CONSILIO ET CONSVLTO.

CAP. LXXVII.

63 forma de consilio & consulto.

COnsilium est durabilis propositio; & consultus est suus finis & quies. Consiliarius vero debet respicere illam dubitabilem propositionem per secundam speciem C. discurrendo regulam B. tentando per quem modum consultus est figuratus cum principiorum diffinitionibus, & per novum subjectū in tertia specie C. quod sit habituatus de virtutibus in specie quarta C. cujus habitus sit remotus à vitijs noni subjecti mediantibus regulis D.E.F.G.H.I.K.

DE GRATIA ET GRATIATO.

CAP. LXXIIX.

64. forma de gratia & gratiato.

GRatia est primitiva forma in gratiato posita sine grati merito, vt patet per primam speciem D. & per majoritatem dantis gratiam, & per minoritatem recipientis ipsam & etiam per habitum charitatis. Adhuc gratia est in gratiato per diffinitionem bonitatis, & per magnificentiam voluntatis de liberalitate habituatæ: propter quod in isto passu cognoscit intellectus per quem modum gratia est diffusa in sujecto in quo est: & quando producitur, non impeditur à principijs superioribus sed ab inferioribus: videlicet quando considerat se esse dignū recipiendi gratiam ratione sui meriti: non autem ratione largitatis & benignitatis dantis gratiam.

DE PERFECTIONE ET PERFECTO.

CAP. LXXIX.

65. forma de perfectione & perfecto.

PErfectio est forma in subjecto perfecta quieta, cum qua subjectum perfectum quietat se, habituando de ea quæ in subjecto perfecto est habituata, vt patet per tertiam speciem C. Et ista talis perfectio derivatur à secunda per speciem C. per multos rivulos, videlicet per multa principia & regulas hujus artis. Et talis perfectio maxime est moralis, vt apparet in nono subjecto. Veruntamen est perfectio naturalis perfectissima essentialiter & naturaliter, infinite & æterne. Ipsa quidem perfectissima est per sua propria & consubstantialia relativa, per secundam speciem C. designata. Perficiens enim de sua perfectione consubstantiali & naturali producit perfectum, & non de aliquo ente, qui quidem perfectus est ei coessentialis, & ambo invicem, scilicet perficiens & perfectus, per ficiunt actum scilicet perficere qui est essentialis & substantialis.

DE

DE DECLARATIONE ET DECLARATO.

CAP. LXXX.

DEclaratio est forma, in qua intellectus distinguendo quiescit mediante diffinitione concordantiæ à diffinitione contrarietatis omnimode segregata. Declaratum est suum, in quo declaratio est habitus, vt patet per tertiam speciem C. Sua vero essentia consistit in secunda specie C. in qua intelligens declarat à se intellectum esse passivum, & hoc per intelligere. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum habitus oritur à substantia per accidens: vt declaratio à scientia fieri possit, mediantibus tamen principijs & regulis hujus artis. *66. forma de declaratione & declarato.*

DE TRANSVBSTENTATIONE ET transsubstentato. CAP. LXXXI.

TRansubstentatio est actus naturæ in transubstentato denudato ab vna forma antiqua. Et induitur forma nova vt suus actus possit esse in motu successive in generabilibus & corruptibilibus. Nam absque tali transubstentatione, natura quidem esset ligata quo ad suum actum substantialem, & etiam quo ad actum suorum accidentium & immutabilis esset suus habitus privativus, & per consequens diffinitiones suorum principiorum essent destructæ, quod est impossibile. De ea quidem potest habere noticiam artista largo modo in septimo subjecto, in quo vegetativa deducitur per principia & regulas hujus artis. *67. forma de transubstentatione & transubstentato.*

DE ALTERATIONE ET ALTERATO.

CAPVT LXXXII.

ALteratio est forma nata in alterato: vt patet per tertiam speciem C. Et ista talis alteratio oritur ab alteratione existente in secunda specie C. sicut rivulus à fonte. Et in isto passu cognoscit intellectus vias motus naturalis & moralis. In generatione quidem cognoscit viam naturalem ipsius motus, in generatione autem alterantur forma & materia. Nam alterans in suo proprio alterabili alterat res venientes, vt motus sit in fieri, & in facto esse, mediante diffinitione medij. Alteratio verò moralis est, quando homo mutat se de habitu in alium, sicut de justitia in injuriam, & de ira ad patientiam, & de logica ad medicinam, & de tristitia in gaudium, & hujusmodi. *68. forma de alteratione & alterato.*

DE

DE INFINITATE ET INFINITATO.

CAPVT LXXXIII.

69. forma de infinitate & infinitato.

INfinitas est forma habens actum infinitum ab omni finite remota, quæ absq; infinitato nequaquam esse potest. Ratio hujus est, quod in subjecto finito sua quies esse non potest: ipsa quidem infinitas habet suos correlativos per secundam speciem C. Ipsos quidem habere non potest absq; infinita bonitate magnitudine & æternitate, &c. Nam aliter implicaretur contradictio, videlicet quod esset infinita & non infinita, & quod esset impetita & non impetita quod est impossibile. Ipsa infinitas est causa finitatis sive finiti, vt patet per tertiam speciem C infinitate habente actionem in infinito & in ente finito. Per quartam speciem C. finitus sic est habituatus de passione, sicut est habituatus de novitate. Nam alias haberet vnum habitum infinitum & alium finitum, quod est impossibile. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod sicut finitas habet coessentiales correlativos finientem, finitum & finire: sic & multo melius infinitas habet scilicet infinientem, infinitum & infinire: alioquin natura finitatis se haberet in plus, natura autem infinitatis in minus, quod est impossibile.

DE DECEPTIONE ET DECEPTO.

CAPVT LXXXIV.

70. forma de deceptione & decepto.

DEceptio est habitus positivus decipientis & privativus decepti. Et ideo per secundam speciem regulæ C. intelligens causa in suo intelligibili per receptionem, ex qua habituat intelligibilem, & per tertiam speciem regulæ C. Et decipiens est in decepto, in quo causat deceptionem: deceptus autem non decipitur per suam secundam speciem regulæ C. scilicet, in tertia decipitur & in quarta habet habitum deceptionis, cum quo deviat se à fine ad quem est. Et in isto passu cognoscit intellectus vnde oritur peccatum & vbi permanet.

DE HONORE ET HONORATO.

CAP. LXXXV.

71. forma de honore & honorato.

HOnor est habitus activus in honorante: passivus autem in honorato, & ideo honorans est in plus, quam honoratus, eò quod in secunda specie regulæ C. causat habitum honoris: & in tertia est honorans, & in quarta habet habitum hõoris: & honoratus recipit, & in tertia recipit & in quarta ejusdẽ habet habitũ honoris. Et in isto passu cognoscit intellectus pe-

per quem modum idem habitus est in multis tivis assituatus. Vlterius cognoscit intellectus per quem modum vituperans est magis habituatus de vituperatione quam vituperatus. Et de tali noticia per artem sic inventa, est valde gavisus intellectus.

DE CAPACITATE ET INCAPACITATE.

CAP. LXXXVI.

CApacitas est forma, cum qua capax tantum potest continere & respicere, quantum potest ei evenire. Incapacitas autem est in contrario. Cappacitas quidem consistit per secundam speciem regulæ C. per quam est habitus positivus existens in tertia & quarta spec e ejusdem regulæ. Et hoc cum diffinitionibus principiorum & speciebus regularum. Incapacitas autem in secunda specie non est causata: habitus namq; privativus est remotus ab omni beneficio principiorum & regularum. Veruntamen incapacitas vicina est diffinitioni contrarietatis & minoritatis. Et in isto passu cognoscit intellectus, quid est causa ruditatis intellectus & crudelitatis & impietatis voluntatis.

72. forma de capacitate & incapacitate

DE EXISTENTIA ET AGENTIA.

CAP. LXXXVII.

EXistentia est forma, cum qua existens existit hoc quod est: & agentia est forma movens existentem ad terminum ad quem: & hoc patet per secundam speciem regulæ C. & per regulam E. & per diffinitionem bonitatis & potestatis & medij. Et si addãtur diffinitiones, magis sequitur de necessitate, quod existentia sit tanta quanta est agentia. Et in isto passu cognoscit intellectus quod Deus tantum est agens per secundam speciem regulæ C. quantum per primam speciem regulæ E. & est existens de quibus sci icet existentia & agentia noticia haberi potest in primo subjecto in capitulo, in quo Deus diffinitur.

73. forma de existentia & agentia.

DE COMPREHENSIONE ET APPREhensione. CAP. LXXXIIX.

COmprehensio est similitudo infinitatis, & ideo agens comprehensione comprehendit, etiam cum apprehensione apprehendit; sed comprehendit ratione gratiæ infinitatis: sed hic miratur intellectus, quæ est causa quare agens cum comprehensione objectat apprehensum, sed recordatur hominem gustantem guttam vini, comprehendendo suam qualitatem

74 forma de comprehensione & apprehensione.

qualitatem in gutture, cum qua apprehendit qualitatem vini dolii: sicut intellectus qui cum sensu apprehendit essentiã sensati: sed non comprehendit essentiam sensati denudata à sensu. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum est cõpræhendens & apprehendens & per discursum specierum regulæ E. per primam speciem regulæ C. compræhendit diffiniendo, & per secundam appræhendit, quod seipsum non potest comprehendere, eò quod apprehendens est, & per primam speciem C. compræhendens. Adhuc in tertia specie C. est comprehendens: sed in quarta specie ejusdem regulæ est habituatus de compræhensione & appræhensione. Et in isto passu est intellectus valde altus & subtilis.

DE INVENTIONE ET INVENTO.

CAP. LXXXIX.

75. *forma de inventione & invento.* INventio est forma, cum qua intellectus invenit inventum; vt per secundam speciem regulæ C. signatur, quod inveniens in suo invento proprio, invenit inventa peregrina: sicut intellectus in suo proprio intelligibili species evenientes facit intelligibiles: & in tertia specie est causa inventi in inveniendo: in quarta autem specie inventus est suus habitus. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum facit scientiam, & quod est suum subjectum, videlicet ars ista, eo quia cum principijs & regulis invenit inventum.

DE SIMILITVDINE ET ASSIMILATO.

CAP. XC.

76. *forma de similitudine & assimilato* Similitudo est forma, cum qua assimilans assimilat suum assimilatum: ipsa quidem similitudo oritur per principia, sicut per bonitatem, eo quod quælibet ratio est bona: & alia similitudo per secundam speciem regulæ C. sicut assimilans qui assimilat sibi assimilatum videlicet homo pater assimilat sibi filium in specie humana, & ponit suam similitudinem in filio per figuram aut colorem; aut hujusmodi. Amplius bonitas, magnitudo, &c. sunt similes per correlativos: nam sicut bonitas habet suos correlativos proprios: sic & magnitudo habet. Item bonitas, &c. habet suos correlativos similes essentialiter: nam adinvicem sunt vna bonitas; & sic de alijs similitudinibus superioribus primitivis & causativis, à quibus descendunt similitudines inferiores, sensibiles & imaginabiles: sicut plures homines qui sunt similes in specie, & in moribus, & plura luminaria in luce & hujusmodi.

DE ANTECEDENTE ET CONSEQVENTE.

Cap. XCI.

Antecedens est forma causans consequentem. Consequens autem est subjectum, cum quo antecedens quiescit: antecedens quidem consistit per principia & regulas hujus artis: & consequens quidem oritur ex ipsis. Nam si agens agit cum bonitate & magnitudine, sequitur quod suus actus sit bonus & magnus, & per consequens quod sit possificatus. Et si bonitas est magna per magnitudinem, inde sequitur quod magnitudo sit bona per bonitatem. Adhuc si magnitudo est infinita duratio per æternitatem, sequitur quod æternitas sit infinita immensitas per magnitudinem: & si potestas est infinita duratio per æternitatem, sequitur quod æternitas sit infinita possificatio per potestatem, & sic de aliis. Vlterius per secundam speciem regulæ C. est antecedens ad tertiam speciem regulæ C. & est antecedens ad quartã speciem regulæ C. sicut bonitas cum suo bonificativo, bonificabili & bonificare est habitus consecutus in homine. Et si homo habituatur de bonitate, sequitur quod habeat meritum per suam bonitatem Et sic de aliis antecedentibus & consequẽtibus: sicut si homo est, sequitur quod animal est: & si duæ præmissæ sunt, sequitur quod conclusio sit in natura. *77. Forma de antecedente & cõsequẽte.*

DE POTENTIA, OBIECTO ET ACTV.

CAPVT XCII.

Potentia est forma cum qua intellectus attingit objectum. Objectum autem est subjectum in quo intellectus quiescit: sed actus est connexio potentiæ & objecti. Et omnes tres consistunt per secundam speciem C. sicut in correlativis bonitatis, in quibus bonificativus est potentia sive forma. Nam activus est bonificativus, & objectum passivus quidem est: bonificare autem est actus egrediens ab ambobus. Et in isto passu cognoscit intellectus quod falsum asserunt dicentes, quod objectum movet potentiam: & verum asserunt dicentes quod potentia movet se ad objectum cum ipso objecto, in tertia specie C. Potentia est activa & objectum est in eodem passu: in quarta autem specie potentia habet actionem: in eadem specie, objectum habet passionem. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod motivus naturaliter non appetit esse immobilis, neq; econverso. Et in isto passu cognoscit intellectus quis est capax ad recipiendum magnam declarationem philosophiæ. *78. Forma de potentia, obiecto & actu.*

DE GENERATIONE ET CORRVPTIONE.

CAP. XCIII.

79. *Forma de generatione & corruptione.*

GEneratio in creatis est forma, cum qua agens causat novas formas. Sed corruptio est forma, cum qua privat formas antiquas. Et privatio est forma existens in medio earum. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum istæ tres formæ consistunt in subjecto in quo sunt: & generativus & privitivus sunt vna forma: & eadem potentia quæ generat formas novas positive: & corrumpit formas antiquas privative cum vno & eodem actu constituto, de generare & corrumpere, generabile & corruptibile non sunt ipsæ: nam diversos fines habet ad invicem. Nam generabile est circa esse: corruptibile autem circa non esse: quamvis sint ab vno & eodem agente & in eodem subjecto: sicut ignis qui est agens, & ab vna quidem caliditate & eadem habet diversos actus, vt apparet in desiccando tegulam, & in dissolvendo, & in molliendo ceram. Generatio in tertia specie C. est activa. Corruptio autem in eadem est passiva cum eodem motu naturali. Ratio cujus est: quod per quartam speciem subjectum habet actionem per generationem & passionem, per corruptionem, ipso subjecto habituato de habitu privativo & positivo. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum generatio, corruptio & priuatio sunt principia naturalia in elementatis. Diximus de 80. formis quæ sunt principia explicata hujus artis, quibus possunt applicari principia implicata: sicut quicquid dicatur de generatione, corruptione & privatione, applicetur capitulo generationis, corruptionis & privationis, tali modo quod ea quæ dicta sunt in ipso capitulo non sint læsa · nam per se sunt nota: modo autem intendimus applicare hanc artem generalem ad artes particulares, vt declaretur per quem modum hæc ars est generalis ad omnes alias artes, & vt scientes hanc artem alias artes facilius addiscere & habere possint: & primo de Theologia dicemus.

DE THEOLOGIA.

CAP. XCIV.

80. *Forma de theologia.*

THeologia est scientia in qua loquitur de Deo. Et idcirco primum subjectum per B. designatum est, locus in quo loquitur de Deo artificialiter: eo quia ipse discurritur per principia & regulas; & ideo volentes loqui de Deo naturaliter sive artificialiter, recurrant ad prædictum subjectum: & dicant de Deo ea quæ inveniuntur in ipso. Si autem voluerint multiplicare verba quæ sunt in ipso, applicent ea ad verba explicata quæ sunt in prælibato subjecto, tali modo quod verba explicata

explicata remaneant illæsa: dicendo sic. Vtrum Deus possit nõ esse? Et recurratur ad illa quæ de ipso dicuntur per B. C. &c. Et si quæratur, quare Deus non posset non esse? recurratur ad regulam in qua quæritur, quare Deus est: & si quæratur, vtrum Deus possit esse malus: aut vtrum sint plures dii? recurratur ad locum in quo dicitur, quod bonitas est ratio quod producat bonum infinitum & æternum & etiam ad illum locum in quo Deus diffinitur. Item si quæratur, quę lex est vera, aut lex Christianorum, aut iudęorum, aut sarracenorum: recurratur ad subjectum, in quo de Deo loquitur, & respiciatur in eo quo lex implicata est. & si prædicator de Deo vult prædicare, extrahat materiã sermonis de illo subięcto quod est via perditioni magna & valde diffusa materia; & sic de aliis. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum primum subjectum est ei valde magnum objectum, de quo multum gauisus est.

DE PHILOSOPHIA. Cap. XCV.

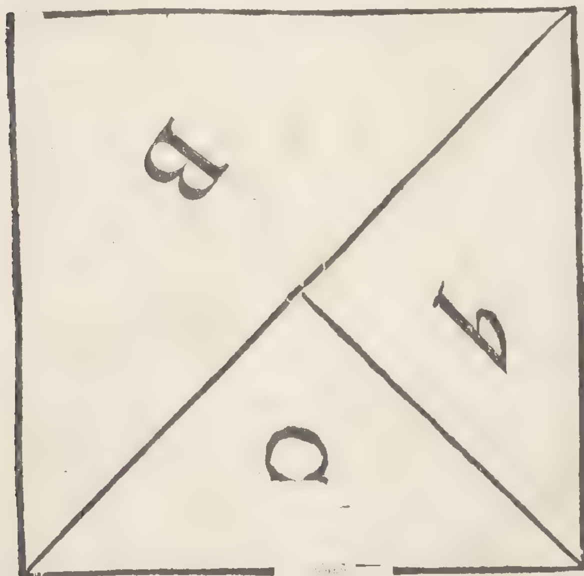
Philosophia est subiectum, in quo intellectus se contrahit ad omnes artes & scientias: & ideo philosophus per artem istã magnum subiectum intelligendi habere potest. Nam ipse potest philosophari per subiecta dẽ substantia designata per C. D. E. F. G. H. I & etiam per centum formas, nam philosophus tractat naturaliter de angelis, de cœlo, de homine, de imaginativa, sensitiva, vegetativa & elementativa. De miraculis autem nequaquam: nam supra naturam sunt; quapropter si aliquis quærat philosphicè, recurratur ad prædicta subiecta, applicando de quo quæritur eis. Tali autem modo respondeatur quod id de quo quæritur, remaneat illæsum, tenendo de quæstione affirmativam aut negativam: nam illa quæ tractantur in antedictis subiectis, clara & manifesta sunt intellectui subtiliter intelligenti. Si autem id de quo quæritur sit implicatum sive peregrinum, applicetur prædictis explicatis: & cum eis respondeatur prælibatæ quæstioni. Tali verò modo quod verba explicata & implicata conueniant rationabiliter in conclusione proposita: & in isto passu cognoscit intellectus quod hæc ars est mirabile & valde generale subiectum intellectum philosophi. *81. Forma de philosophia.*

DE GEOMETRIA. Cap. XCVI.

Geometria est ars inventa ad mensurandum lineas, angulos & figuras: & quia in hac arte tractatur de quantitate signata per F. & per medium mensurationis, quod designatum est per ipsum F. discursum per B. C. D. E. F. G. I. & K. *82. Forma de geometria.*

ideo ipsa quantitas est subiectum geometriæ : sicut mensuræ superiores quæ causant inferiores : nam bonitas est vna mensura secundum suam rationem & magnitudo alia, &c. Et hoc signatur per scalas secundæ figuræ & per species regularum: & idcirco bonitas in tanto quanto est, mensurat bonam & magnam : vt bonus & magnus producat bonum & magnum. Et hoc significatur in loco in quo locuti sumus de puncto, linea, triangulo & quadrangulo, circulo & figura. Amplius mensuræ incipiunt per correlativos secundæ speciei regulæ C. & derivantur in tertiam, in qua sunt habituati mensurans, mensuratum & mensurare. In quarta autem specie mensuratus habet habitum in quantum figuratum : sicut coloratus habet colorem : & hoc significabimus per istas duas figuras subsequentes.

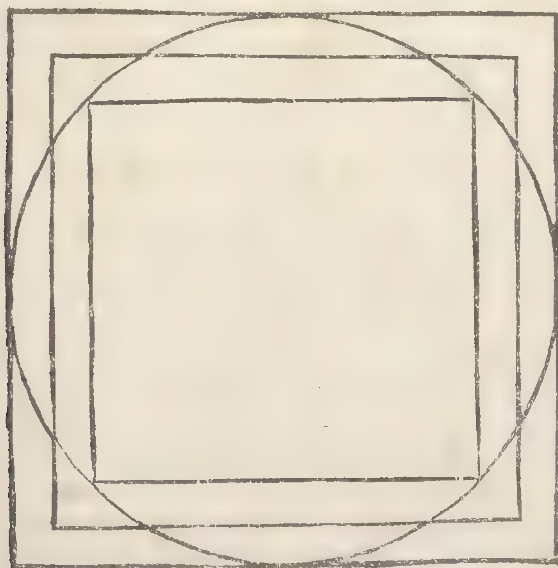
SEQVITVR PRIMA FIGVRA.

Suppono quod iste quadrangulus valeat 4. palmos, & dividatur in duas partes æquales per lineam diametralem, & vna pars dividatur in duas, & maior pars vocetur A. secunda B. & tertia C. Modo quæritur, quomodo intellectus incipit invenire geometriam? Cui respondendum est per diffinitionem principii, & per regulam F. H. I. & K. & etiam per subiecta E. F. G. signata: nam intellectus per visum attingit in ipsa figura novem angulos. A. enim haberet tres: H tres: & C. tres. Sed intellectus attingit cum imaginatione duodecim anguols Nam si A. valet tantũ quantum B. & C. tot angulos habet per intellectum cum ima-

imaginatione quot habent B. & C. per sensum: sed B. & C. habēt sex, ergo A. habet sex: quorum tres sunt actu secundum visum: alteri verò tres sunt in potentia, quos intellectus cum imaginatione attingit extra sensum; quia nunquam fuerunt in sensu, cum quibus geometria de quantitate existenti in potentia facit scientiā, ipsa quantitate deducta in sensum per similitudinem & experientiam, talis scientia remanet in intellectu & in imaginatione extra sensum: cui scientiæ secunda species regulæ C. est suum subiectum, & tertia & quarta sunt experientiæ dictæ scientiæ. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum geometria facit scientiam, videlicet cum quantitate quæ est ei in potentia, mensurat quantitatem que est in sensu. Et in isto passu cognoscit intellectus quod falsa est ista propositio: nihil est in intellectu quin prius fuerit in sensu. Nam linea quæ est in intellectu, nunquā fuit in sensu: & sicut tres anguli in potentia qui sunt in A. nunquā fuerunt in sensu. Vlterius cum intellectus cum circino non possit mensurare lineā circularem, quomodo ipse potest scire quot palmos habere potest linea circularis si extenderetur. Et tunc intellectus ascendit ad mensuras superiores, quę sunt extra sensum, de quibus iam locuti sumus. Et post quem modum descendit ad mensuras quæ sunt in sensu, & per diffinitionem medii, & per regulam F. videlicet per fluxum & refluxum, & per quantitatem discretam & continuam mensurat circularem extra sensum, considerando quot palmos habere potest. Et primo facit istam figuram, in qua sunt tres quadranguli & vnus circulus, vt patet.

SEQVITVR SECVNDA FIGVRA.

Suppono quod quadrangulus minor ęquipolleret quatuor palmis æqualibus, & quadrangulus maior valeat sex palmos, & sic dico quod quicquid consistit inter quatuor & sex, æquipollet quinque palmis: Sed circulus consistit inter quadrangulum maiorem & minorē, vt patet ad sensum; eo quia contētus est per maiorē, & ipse circulus continet minorē contentum linearum: ergo patet necessarie, quod circulus si extenderetur, æquipolleret quinq; palmis existentibus inter sex & quatuor: sicut in numero in quo secunda vnitas existit æqualiter inter primā vnitatē & tertiam. Et hoc idem dici potest de tribus vnitatibus æqualiter existentibus in numero nono, quæ æqualiter consistunt inter tres vnitates antepositas & postpositas. Amplius intellectus facit aliam demonstrationem, videlicet ponit vnum quadrangulum rubeum æqualiter inter quadrangulum maiorem & minorem, cum quo quadrat circulus secundum mensuram continentis & contenti. Nam si circulus continet quadrangulum rubeum, & è converso, vt patefit in extremitatibus eorum; tantum valet linea circuli, quantum linea quadranguli: Sed quadrangulus rubeus æquipollet quinque palmis, eo quod consistit inter quadrangulum minorem & maiorem æqualiter. Et hoc per experientiam haberi potest: si quadrangulus rubeus extenderetur cum circino, ergo linea circularis æquipolleret quinque, si extenderetur. Iterū per hanc demonstrationē videtur quadrangulus rubeus & circulus æquipollere, si quater quatuor valent 16. domos. Et similiter sex quater valent sive æquipollēt 24. domibus: ergo inde sequitur quod quinq; quater æquipollēt 20. domibus. Et sic patet quod quadrangulus rubeus & circulus existētes æqualiter, inter quadrangulum maiorem & minorem ad invicē æquipollent. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum de geometria facit scientiam, mensurando cum hoc quod est extra sensum, in quo sensu datur experientia: sicut carpentator, qui mēsurat ita magnam arcam mēte sua, quanta ipsa in ligno, in potentia, de quo ligno ipse carpentator actu ita magnam arcam deducit, quantam mensuravit in potentia in prædicto ligno.

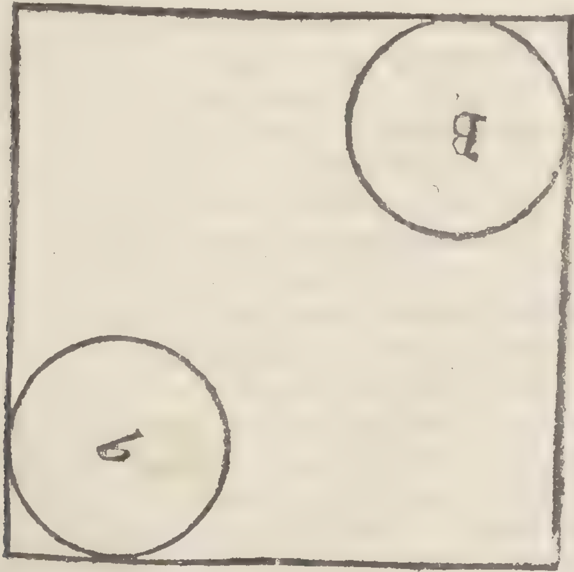
DE ASTRONOMIA. CAP. XCVII.

...ronomia de ...nomia.

AStronomia est pars, cum qua astrologi cognoscunt virtutes & motus quos cœlum habet in inferioribus effectivè: in arte ista loquitur de cœlo per D. designato. Et ideo si quæratur aliquod dubium de cœlo, recurratur ad tertium subiectum, & respōdeatur dubio secundum quod explicatur in subiecto cœli: tali autē modo quod hoc, quod dicitur de cœlo,

cœlo, remaneat illæsum, vt si quæratur, vtrum sit aliud cœlum nisi cœlum huius mundi? Et respondeatur negativè per diffinitionem concordantiæ. Nam si aliud esset cœlum, iam ambo convenirent in corporeitate & figura absque subiecto communi ambobus, & implicarent contradictionem: quod est impossibile. Species enim nō possunt esse absque genere, neq; distantia & proprietas eorum esse possunt, vt apparet.

SEQVITVR TERTIA FIGVRA.

Per istas duas figuras, quarum vna vocatur A. alia vocatur B. quæ quidem distant per partes superiores & inferiores, & nō per partes mediocres; vt patet per tres lineas. Nam duæ sunt longæ, & vna brevis est. Et esset dare quod vacuitas esset subiectum linearum & lineæ brevis: & sic daretur distantia & propinquitas in subiecto vacuo, quod est impossibile. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod aliud cœlum stellarum non est capax ad essendum, vt non sequatur prædictum inconveniens, neque diffinitio concordantiæ destruatur: tamen dico quod possibile est secūdum cœlum esse, eo quod potestas Dei est infinita, & si esset, distantiæ quidem & propinquitates essent in potentia & in dispositione: sed extra cœlos non essent actu, deficiente subiecto, scilicet loco existente inter cœlos vacuitate. Sed hîc miratur intellectus, quæ est causa cum sol non sit calidus, quæ est ratio, quare calefacit aerem. Sed considerat quod sol sic causat calorem per suam præsentiam: sicut tenebras per suam absentiam, vt dies & noctes esse possint.

DE ARITHMETICA.

Cap. XCIIX.

84 *forma de arithmetica*

ARithmetica est ars inventa ad numerandum multas vnitates. Principia arithmeticæ sunt principia huius artis. Nā principia primitiva in quantum sunt primitiva, sunt numeralia. Sicut bonitas quæ est vnum principiū in genere, & magnitudo aliud, &c. Et quia principia sunt mixta ad invicem: ideo componunt numerum numeratum habētem duas species, videlicet numerum parem, sicut duo principia: & imparem sicut tria, aut quinque principia, &c. Et in istis quidem duabus speciebus omnis numerus numeratur. Sunt alia principia numeri per correlativos secundæ speciei regulæ C. consideratos: sicut in essentia bonitatis, in qua vnus correlativus est bonificans: alter bonificatus, & alter bonificare. Et in istis tribus, numerus perficitur quoad essentiam bonitatis. Bonitas in numero significat primam vnitatem, & bonificatus secundam ortā à prima vnitate: Bonificare autem tertiam ortam à prædictis. Et quia istæ tres vnitates sunt per numerum parem & imparē: ideo multiplicatur numerus per parem & imparem. Sicut ter tria sunt novem vnitates; & per compositionem numeri paris & imparis invenitur quinta vnitas Nam duo & tres sunt quinque vnitates: & sic de aliis. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modum arithmeticus componit & multiplicat numerum. Amplius vt arithmeticus multiplicare possit numerum per tertiam speciem C in figuris: sicut X. vnitates in ista litera X. quæ litera significat X. vnitates & sic vsq; C. & vsq; ad M. & sic de aliis. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod Arithmetica est derivata à geometria. Sicut enim per figuram, quæ est in capitulo geometriæ, linea circularis mensuratur à geometria cum tribus quadrangulis: sic arithmeticus cū istis literis videlicet X C D & M. mensurat mille. Et omnia illa signantur in regula modalitatis, &c. In secunda specie regulæ C. in quibus figuris intellectus cum sensu & imaginatione attingit multas vnitates: sicut intellectus geometriæ, qui attingit cum sensu hoc quod est extra sensum, vt in figura A. & B. dicitur.

DE MVSICA. Cap. XCIX.

85. *forma de musica.*

MVsica est ars inventa ad ordinandum multas voces concordantes in vno cantu; sicut multa principia ad vnum finem: & ista diffinitio figuratur per diffinitionem concordantiæ, & principii diffinicionem. Iterum recepta est per relationem ad correlativos musicæ: sicut enim carpentator concepit figuram

figuram arcæ in sua mente, & ipse eam deducit de potentia in actum. Sic quidem musicus concipit vocem ordinatam in mẽte: & ipsam deducit in tertiam speciem regulæ C. in qua musica est habitus cum quo musicus est practicus. Musicus est practicus per sex gradus ascendendo, sic dicendo: vt, re, mi, fa, sol, la. Sed hîc miratur intellectus, quare sunt sex gradus, & non plures, neq; pauciores. Sed recordatur capitulum rectitudinũ supra tractatum, & in isto passu cognoscit intellectus, per quẽ modum debet se iuvare cum centum formis superius tractatis applicando illis dubia quæsita. Sed adhuc miratur intellectus de quinque vocibus, quare sunt quinque, & nõ plures, nec pauciores. Sed recordatur quatuor sphæras elementorum, & quintam essentiam quæ sunt per tertium & septimum subiectum signatæ. Et quod ipsæ consistunt in motu, & quod motus generet sonum, & musicus à sono extrahit vocẽ. Inde cognoscit intellectus quod ordinata vox primitiva est per quinque voces simplices, ex quibus derivantur literæ consonantes sive compositæ. Et sic cognoscit, quare sunt quinque vocales, & nõ plures neq; pauciores. Iterum miratur intellectus, quare litera E est magis componibilis, cum aliis literis in alphabeto quàm A. & A. quàm V. & quare I. & O. non causant consonantes, sicut faciunt A. & V. Sed recordatur triangulum compositum ex maioritate, & minoritate, quem intrant literæ vocales. Nam E habet plus de materia quàm A. E. quidem causat B. C. D. F. G. L. M. N P. R. S. T. & X In alphabeto autem A. causat H. K. A. quidem maior est quàm V. eo quod causat duas literas consonãtes supradictas: sed V. causat Q. tantum. Et sicut maioritas & minoritas sunt in vocalibus, & per consequens æqualitas est in O. & I. nullam enim consonantem causant. Intellectus sic considerãs E. maiorem quàm A. ratione materiæ, cognoscit quod E. convenit cum motu terræ: A. autem cum motu aquæ. Ratio huius est, quod terra habet plus de materia quàm aqua. Sed V. convenit cum motu aeris, quod habet minus de materia quàm aqua. O autem convenit cum motu cœli, quod figuratur in ore per vocem ad similitudinem figuræ circularis. Sed I. convenit cum igne ratione gracilitatis & acuitatis, ex eo quod habet minus de materia.

DE RHETORICA.

CAP. C.

Rhetorica est ars inventa, cum qua rhetoricus colorat & ornat sua verba Et quod ista est generalis: idcirco rhetorico est generale subiectum ad ordinandum sua verba: videlicet vt cum dicitur; Bonitas est magna: & bonitas est æterna, 86. *forma de rhetorica.*

& iam ornatur plus quando coniunguntur, dicēdo sic; Bonitas est magna & æterna. Et ideo rhetoricus ornat sua verba quādo colorat pulchrum subiectū cum pulchro prædicato. Sicut prædicati in figura A. omnia principia de vno & eodem subiecto. Est alius modus ornandi sive colorandi, videlicet ornare principium cum suis correlativis. Sicut ornare bonitatem cum bonificante, bonificato & bonificare. Adhuc ornare quēlibet relativum cum aliis relativis dicendo sic: bonus, magnus & æternus producit bonificatum, magnificatum & æternatum. Amplius est alius modus ornandi, videlicet ornare principium cū sua diffinitione, & cum diffinitionib. aliorum principiorum, vt cū dicitur: bonitas bona, magna & æterna, est ratio bono quod producat bonum, magnum & æternum. Sicut logicus invenit naturales cōiunctiones inter subiectum & prædicatum, vt vera conclusio sit in syllogismo: Sic rhetorica inquirit naturales coniunctiones inter subiectum & prædicatū, vt pulchrum subiectū possit ornari à suo essentiali prædicato, dicendo sic: Domina regina habet pulchrā faciē, pulchros capillos, pulchras manus, & huiusmodi. Est adhuc alius modus ornandi subiectum per accidēs, vt cū dicitur: Domina regina habet pulchrā coronā, & loquitur pulchra verba, & domina regina est bona, & hoc patet per regulā G. Iterum rhetoricus ornat cum voce significativa, vt cum dicitur: Aprilis & Maius qui sunt pulchriora vocabula, quā quādo dicitur, October & Novēber, eo quia signant flores, & folia, & avium cantum, & renovationē tēporis & rerum generabilium. October autē & November nequaquā. Hoc idem potest dici de fontibus, fluminibus, rivulis, pratis, arboribus, vmbris & huiusmodi, quæ sunt pulchra vocabula secundū sensum & imaginationē, & hoc patet per regulā E. Rhetoricus sicut laudat amicum suū cum pulchris verbis applicatis ad finē bonum: sic vituperat & spernit inimicum cum pulchris verbis & remotis & deviatis à suo fine, vt cum dicitur religioso inhonesto. Si ego fuissem religiosus, habuissem pulchra honesta verba, & hoc patet per diffinitionem finis cōcordantiæ & contrarietatis. Adhuc rhetoricus ornat sua verba secundum officium gentium, vt quando homo loquitur de sciētia, de largitate, & castitate, & huiusmodi. Et similiter in militia est rhetorica; quando dicitur: homo loquitur de audacia, de probitate & nobilitate, de equo, de ense, &c. Et de arte mercaturæ loqui de argento, de auro, de mercibus preciosis, & huiusmodi. Et in agricultura loqui de campo, ferro, horto, & plantis & animalibus. Nam sicut mercatori est pulchrum vocabulum loqui de auro, &c. sic est pulchrum vocabulum rustico loqui de campo aut ferro, & huiusmodi. Adhuc Rhetoricus

ornat cum tribus gradibus, videlicet positiuo, comparatiuo & superlatiuo. Sed ornat plus cum comparatiuo, quam cum positiuo, & plus cum superlatiuo, quam cum comparatiuo, vt cum dicitur: rosa est pulchra, sed plus ornat cum dicit: rosa est pulchrior flos quam viola. Et iam plus quando dicitur: rosa est pulcherrima omnium florum. Et hoc patet per diffinitionem maioritatis & minoritatis. Item rhetoricus ornat, quando colorat pulchrum subiectum cum pulchro adiectiuo, aut decornat pulchrum subjectum cum pulchro adiectiuo, vt cum dicitur: regina est bona: regina est inhonesta. Nam inhonesta pulchrius vocabulum est quam malicia. Rhetoricus cum pulchra forma colorat materiam, & cum pulchra materia colorat formam: vt cum dicitur: Corpus humanum habet animam rationalem, & anima rationalis habet corpus bene dispositum ad agendum bonum cum vigore, & hujusmodi. Et hoc manifestũ per scalam principii & suæ diffinitionis. Amplius rhetoricus ornat mediũ cum pulchro principio, & ornat finem cum pulchro medio: sicut in amore, in quo amans bonus amat de sua bonitate bonum amare, & amatus est ornatus & coloratus de suo amare: sicut bonus qui est habituatus de bono habitu. Et hoc patet per diffinitionem principii, medii & finis. Vlterius rhetoricus plus potest ornare sua verba cum substantialibus & necessariis, quam cum accidentalibus sive contingentibus, sic in factis: quod plus est existentia quam apparentia. Ratio hujus est; quia principium necessarium plus quiescit in fine, quã accidentale sive contingens. Et hoc per triangulum maioritatis & minoritatis, & per diffinitionem principii & finis. Amplius rhetoricus ornat sua verba declarando per possibile & impossibile: & per facile & difficile: & per vtile & inutile: & per frequentius & rarius & hujusmodi; & hoc patet per regulam B. C. D. &c. Adhuc rhetoricus ornat sua verba cum prouerbiis pulchris applicatis ad propositum; vt patet in rhetorica nova quam fecimus.

DE LOGICA CAP. CI.

LOgica est ars, cum qua logicus inuenit naturalem conjunctionem inter subjectum & prædicatum, quæ est medium cum quo necessarias conclusiones scit facere. Logicus per diffinitionem medii invenit medium contiguum, & per conuenientias existentes inter subjectum & prædicatum: & de hoc datur exemplum in multiplicatione quartæ figuræ. Adhuc logicus tractat de quinque prædicabilibus, & de X. prædicamentis: & de hoc exemplum in tractatu centum formarum. *87. forma de logica.*

Item logicus tractat de syllogismo; & de figuris, & de fallaciis, & de omnibus istis iam superius exemplificatũ est in multiplicatione quartæ figuræ. Et ideo si de logica aliquod dubium oritur sive quæstio peregrina, reducatur ad ea quæ dicuntur de logica, tenendo de quæstione affirmationem vel negationem tali modo, quod ea quæ dicuntur de logica in hac arte, remaneant illæsa. Adhuc logicus facit prædicatum superioris de inferiori: sicut animal de homine prædicatur, & corpus de animali, & substantia de corpore. Item ponit multiplicitatem generis, ponit genus generalissimum, vt substantia & genus subalternum, vt corpus animal. Et similiter speciei multiplicitatem ponit. Nam ponit species subalternas: sicut sunt omnia illa quæ sunt inter substantiam & hominem in recta linea. Homo autem est species specialissima: sub ipsa enim nihil est, & omnia sunt per triangulum maioritatis, minoritatis, & æqualitatis, & per triangulum principii, medii & finis: sicut bonitas quæ est principium generalissimum, quando non contrahitur; quando autem contrahitur in medio, est genus sive principium subalternum, sic dicendo: bontas est magna, nam inter generalissimum & specialissimum consistit: sed quando contrahitur ad speciem specialissimam sive ad individuum respectu finis, tunc temporis est principium specialissimum, vt cum dicitur, bonitas hominis sive Petri est magna. Logicus tractat de differentia differentiando, & de cõcordantia concordando, & de contrarietate contrariando: vnde intellectus cognoscit per quem modum logica est applicabilis sive applicando ad figuram A. & T. & etiam cognoscit per quem modum logicus non potest stare coram artista huius artis quæ sunt stabilia & immutabilia, confunditur petendo ab eo quod intendit concludere: & intellecta conclusione cõcluditur ei cum stabilitate & immutabilitate principiorum & specierum, regularum, & statim nesciet quomodo evadet. Item logicus tractat de diffinitione considerata per primam speciem regulæ C. tantum: generalis autem artista huius artis per omnes species regulæ C. tractat. Logicus tractat de secundariis intentionibus adiunctis primis: sed generalis artista tractat de primis per secundam speciem regulæ C. & per primam & quartam de secundariis sicut logicus. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod logica est scientia instabilis sive labilis: hęc autem ars generalis permanens est stabilis. Item logicus facit conclusionẽ cum duabus præmissis, generalis autem artista huius artis cum mixtione principiorum & regularum. Adhuc logicus non potest invenire veram legem cum logica: generalis autem artista cum ista arte invenit. Nam illa lex est

vera

vera quam principia & regulæ huius artis intrare possunt. Amplius logica est ars difficilis ad addiscendũ: hæc autem ars est multum facilis ratione mixitionis & concatenationis principiorum & regularum. Et ideo plus potest addiscere artista de hac arte vno mense, quam logicus de logica vno anno.

DE GRAMMATICA. Cap. CII.

Grammatica est ars ad inveniendum modum recte loquendi, recteq; scribendi per diffinitionem differentiæ. Grammatica diuiditur in nouem modos Primus modus est de grammatica, & de numero octo partium orationis. Secundus de casu. Tertius de coniugatione. Quartus de declinatione. Quintus de genere. Sextus de regimine. Septimus de constructione. Octauus de orthographia. Nonus de figura. Grammatica est applicabilis siue applicanda huic arti. Nam sicut grammatica docet modum recte loquendi, recteq; scribendi: sic ars ista docet inuenire alias artes. Idcirco grammaticam ad hanc artem applicamus, vt nostro intellectu magis certa sit & clarificata. Octo sunt partes orationis, videlicet, Nomen, Pronomen, Participium, Verbum, Coniunctio, Præpositio, Aduerbiũ & Interiectio. Nomen applicabile est principiis huius artis, sicut bonitati, magnitudini, &c. Nomina enim sunt Pronomen, quod eisdem est applicabile siue applicandum: nam Pronomẽ pro proprio nomine ponitur; principia enim huius artis nomina sunt, vt iam dictum est superius, & proprietatem habent, Nam applicari possunt vnicuiq; facultati. Principia autẽ alterius facultatis, siue scientiæ non possunt applicari aliis scientiis: non enim habent proprietatem ita generalem, quemadmodum Principia huius artis habent. Verbum est applicandũ secundæ speciei regulæ C. videlicet bonificare, magnificare, &c. Significant enim actum quemadmodum & verbum. Participium applicabile est in eadem specie C. vt patet per significatiua bonificantis & bonificati, magnificantis & magnificati, & cætera. Coniunctio implicata est in eadem specie C. scilicet, in bonificare. Nam bonificare coniungit bonificantem & bonificatum ad essendum vnum concretum perfectum: sicut cõiunctio coniungit diuersas dictiones ad essendum vnam perfectam orationem. Adhuc Aduerbium in eadem specie implicatur, vt cum dicitur, bonificans bene bonificat suum bonificatũ. Nam vnumquodq; agens bene intendit educere de se suum effectũ: ergo ipsi implicatur aduerbiũ. Præpositio est applicabilis ad quartã speciem regulę C. vel ad regulam instrumentalitatis. 88. *Forma de grammatica*

Nam

Nam grammaticus de ipsa grammatica facit instrumentum cum quo reducit casum ad actum. Interiectio diffinitioni voluntatis est applicanda: per voluntatem enim tristicia aut lætitia maxime indicatur.

DE CASV EST DICENDVM.

CAPVT CIII.

NOminativus casus implicatur in secunda specie regulæ C. scilicet in bonificante. Nam bonificans per se est, non descendens ab aliquo alio, in quantum est nominativus, & est principium aliorum casuum ab eo descendentium. Similiter genitiuus implicatur in secunda species regulæ C. videlicet in bonificato & bonificare. Bonificatus enim & bonificare à bonificante sunt descendentes: sicut genitiuus à suo nominatiuo. Et etiam ad tertiam speciem regulæ C. potest applicari. Nam illa possessionem signat: sicut genitiuus. Adhuc datiuus implicatur in secunda specie regulæ C. scilicet in bonificato & bonificare. Nam bonificans dat ei esse: & ambo, scilicet bonificans & bonificatus, dant esse ad bonificare. Adhuc accusatiuus implicatur in eadem regula, scilicet in tertia specie. In ipsa enim terminatur actus agentis, tanquam in patiente. Accusatiuus enim est ille casus, in quo terminatur actus agentis, tanquam in suo agibili siue patiente. Amplius vocatiuus implicatur in quarta specie eiusdem regulæ: In ipsa namq; vocatiuus habet suum vocatum objectum. Et etiam in regula B. potest applicari, vt patet bene intuenti naturam prædictæ regulæ. Ablatiuus implicatur in secunda specie C. scilicet in essentia bonificantis, bonificati & bonificare. Nam ipsa est principium & causa istorum trium correlativorum essentialiter & naturaliter. Conjugatio est implicata in secunda specie regulę C. scilicet in essentia & suis correlativis; vt in bonitate & suis correlatiuis. Bonitas enim est principium & est causa suorum correlatiuorum ab ea descendentium, & se ad invicem differentium secundum suas diuersas proprietates: sicut in conjugatione est dare aliquod principium, à quo deriuentur voces multæ differentes se ad invicem per personas & tempora, & modos, & sic de aliis. Declinatio implicatur in secunda specie regulæ C. nam bonificare & bonificatus descendunt à bonificante generando: sicut vnus casus ab alio declinando. Genus implicatur in correlatiuis secundæ speciei regulæ C. Nam in ipsis omne genus implicatur Bonificans enim signat masculinũ genus ratione actionis: bonificatus vero fœmininum ratione passionis: bonificare autem ratione neutralitatis in neutrum.

Repimen-

Regimen implicatur in majori potestate & virtute respectu regentis: & etiam in minori potestate & virtute respectu recti sive regibilis. Habenti enim majorem potestatem & virtutem competit regere & non regi. Sed habenti minorem potestatem & virtutem cõmpetit regi & non regere. Comiti quidem cõpetit regere suum simplicem militem, & non è conuerso. Constructio implicatur in triangulo principii, medii & finis ratione ordinis debiti. Principium enim prius est medio & fine secundum viam naturæ, & hoc patet per ejus diffinitionem. Et etiã medium prius est in ipso fine, vt etiam patet per eius diffinitionem. Et finis est vltimus, vt patet per eandem rationem. In fine enim principium quiescit: & hoc fit per rectum & debitum ordinem. Sic quidem etiam in constructione suppositum præponitur, & appositum postponitur, vt cum dicitur, Petrus currit. Non enim bene ordinat, qui vult rectum præponere ędificationi domus; Fundamentum autem & paries post ædificare: nã impossibile est. Orthographia in regula modalitatis implicatur. Ipsa enim regula docet, quomodo pars est pars: & quomodo vna pars est in alia parte, siue conjungitur cum alia parte. Adhuc quomodo partes sunt in toto, & totum in suis partibus, & postmodum quomodo totum transmittit extra se suam similitudinem: sic & in orthographia in qua docetur, quomodo litera est hoc quod est, & quomodo vna litera conjungitur cũ alia litera, & vna oratio cum alia oratione, & vnus accentus cum alio accentu, &c. Figura implicatur in diffinitione contrarietatis & concordantiæ diffinitioni quidem contrarietatis applicatur. Nam in quantum figura est vitium factum contra rectam grammaticam, contrariatur grammaticæ. Sed quod ipsa figura potest esse in grammatica per aliquam rationem quam continet in se: ideo diffinitioni concordantiæ applicatur. Nam illa ratio quam habet figura, concordat cum grammatica, & est posita in grammatica: aliter enim non ponitur in ea.

DE MORALITATE. Cap. IV.

Moralitas habitus ad agendum bonum aut malum. De moribus tractauimus in nono subiecto, & ideo si quæratur de aliqua moralitate quæ sit in ipso subiecto explicata, recurratur ad ipsum subiectum: si vero fuerit implicata, recurratur ad ea quæ sunt explicata & in ipso subjecto: sicut si quæratur de iniuria, recurratur ad justiciam. Et si quæratur de largitate, recurratur ad avaritiam. Vnum enim contrarium cognoscitur per reliquum. Qui de vna virtute facit subjectum, & de illa prædicantur principia huius artis: ipsa quidem *89. forma de moralitate.*

dem virtus multiplicatur & fortificatur, non quoad essentiam, sed quoad actum, vt cum dicitur: Charitas est bona: charitas est magna: charitas est durabilis, &c. Et sic disponit charitatem quod ipsa sit habitus, cum quo homo agat charitatem bene, & magistraliter, & durabiliter, &c. Qui autẽ vult destruere vitium, faciat de eo subjectum, & de ipso prædicentur principia huius artis, dicendo sic: Crudelitas est mala: crudelitas quantum est magna, tantum est mala: quantum est durabilis, tantum est mala & periculosa, &c. Qui bene magistraliter vult vti virtute, discurrat eam per euacuationem tertiæ figuræ, vt cum dicitur: Charitas est bona & magna. Deinde quæratur, quid est charitas bona & magna, & sic de aliis quæ continentur in camera B. C. Et postmodum descendat ad cameram B. D. Et sic de aliis: & dicatur, bonitas charitatis de quo durat? Et tunc respondeatur per illum modum per quem respondetur in illa camera de quæstionibus, quæ in illa sunt, tali modo quod non sequatur contrarietas inter hoc quod dicitur in ipsa camera, & hoc quod dicetur de charitate. Et hoc idem suo modo potest fieri de crudelitate. Et ideo per talem modum charitas habebit nutrimentum: sed crudelitas non. Bonum enim per se est amabile, quando cognoscitur cum magnitudine, & duratione, per hoc quod superius dictum est. In multiplicatione quartæ figuræ potest moralis vti virtutibus contra vitia, discurrendo virtutem siue vitium per tabulam, inquirendo medium artificialiter: sicut facit logicus secundum suã artem. Et per talem modum moralis potest se habituare de virtute: denudare se de vitio: sicut de charitate & bonitate, quæ sunt in conuenientia naturæ moralis, eo quod charitas absq; bonitate esse non potest. Sicut homo qui sine animalitate esse non potest. Et de tali artificio & doctrina valde gaudet intellectus. Omne vitium & omnis virtus possunt inveniri per species regularum. Vitium sive virtus est inuenibilis per vnum modum, quo ad vnam speciem, & per alium quo ad alteram. Sicut sensus qui per vnum modum invenit in pomo colorem, & per alium modum saporem, & per alium grauitatem. A simili charitas discursa per quatuor species C. inuenitur diuersimode. Et sic de crudelitate potest dici & inveniri. Qui vult habere virtutes, & evitare vitia, aut qui vult multiplicare virtutem & diminuere vitium, recurrat ad quartum subiectũ quod est de homine. Et secundum quod invenit hominẽ discursum per principia & regulas, adiuuet se ad acquirendum virtutes, & ad evitandum vitia: & si ad hoc impeditur, recurrat ad subiectum imaginationis, & ad subiectum sensus: & tunc erit magis dispositus ad acquirendum virtutem, & ad euitandum vitia.

Documentũ ad vitia vitanda.

Si

Si autem omnia ista, non sufficiant, recurrat ad primum subiectum, orando: & tunc videat per quem modū Deus est discursus per principia & regulas, habituando se de spe. Et istud est vltimum remedium. Et si attingit finem, bene quidem. Et si non attingit ipsum, deficit: quia nescit agere artificialiter de ista arte.

DE POLITICA. CAP. V.

Politica est ars cum qua burgenses procurant publicam vtilitatem civitatis. Ipsa quidem derivatur à moralitate: & ideo politica tractabilis est per nonum subiectum, acquirendo virtutes contra vitia, cum quibus virtutibus publica vtilitas constituatur, discurrendo politicam per principia & regulas huius artis suo modo: sicut discurruntur virtutes & vitia in nono subiecto L. & ipsa est cognita per suam diffinitionem & per suos correlatiuos per secundam speciem regulæ C. signatos, per tertiam speciem est habitus gentium. Et per quartam speciem gentes habent habitum politicum. Et sic potest discurri politica per alias species regularum suo modo. Politica est ordo positus in sensu cum virtutibus: sicut in ciuitate, in qua positum est forum rerum, quibus homo vtitur causa necessitatis, sicut victualibus & aliis rebus similibus istis. Vlterius politica est ordo quoad bene esse: sicut pulchra assituatio vicorū, platearum & aliorum locorum, & ornatus indumentorum, & huiusmodi. Amplius politica requirit in civitate muros, valla & armaturas, &c. cum quibus istis omnibus civitas possit se defendere à suis inimicis. Inter civitatem & suum dominium debent esse priuilegia existentia sub ratione medii: sicut logicus facit inter subiectum & prædicatum cum diffinitione concordantiæ & finis. Et illa privilegia debent custodire consules, burgenses, vt inter dominium & civitatem sit temperamentum & jus determinatum. Politica in civitate est forma generalis, respectu civitatis. In qualibet autem domo civitatis est forma specialis: & hoc cū medio, in quo coniunguntur forma generalis & specialis. Et hoc per diffinitionem concordantiæ & per mixtionem principiorum: ipso tamen medio ab omni contrarietate remoto. Politica methaphysice sana est per mentem sanam consulum virtutibus habituatorum: infirmatur autem & difformatur per consules habituatos vitiis. Politica viuit cum principiis substantialibus & necessariis: sed est in periculo mortis cum principiis accidentalibus & contingentibus. Et cum politica non sit subjectum difficile: ideo hæc quæ diximus de ea sufficiant.

90. *forma de politica.*

DE IVRE. Cap. CVI.

91. *forma de iure.* IVs est actus regulatus in homine de justicia habituato per primam speciem regulæ C. Quatuor sunt principia primitiva juris, scilicet jus divinum, jus gentium, jus naturale, & jus positivum. Ius divinum consistit per diffinitionem majoritatis, minoritatis & concordantiæ existentium inter Deum & hominem. Ius gentium consistit per diffinitionem concordantiæ & æqualitatis existentium inter hominem & hominē. Ius autem naturale consistit necessaria diffinitione rationis, bonitatis, magnitudinis, &c. Sed jus positivum consistit voluntaria ratione hominis, inveniendo ipsum, ponendo diffinitionem bonitatis, magnitudinis, &c. Et in istis terminis sive principiis omne genus juris continetur per secundam speciem regulæ C. Per tertiam speciem regulæ C. ius est in alio. Et per quartam speciem eiusdem, actionem habet in iudicato. Iterum ius habet formam & materiam in secūda specie D. & prima E. ex quibus est. In secunda autem specie E. iusticia est subiectum iuris in iudicio: sequitur quod iusticia est subiectum, de quo prædicentur principia huius artis cum diffinitionibus eorum, vt cum dicitur: Iusticia est bona: iusticia est magna, &c. Vnde sequitur quod iustitia est ratio bona & magna iudici, vt ipse faciat bonum & magnum iudicium, &c. Et per hoc patet, quod principia huius artis sunt formæ ipsius iusticiæ, sine quibus iusticia perfecta esse non potest. Ipsa quidem iusticia est subiectum earum quæ substentantur in eo. Veruntamen ipsa iusticia est forma respectu iudicis habituata de ipsa. Iterum est forma ratione actionis quam habet iudex cum ea in iudicato, & per consequens patet quod iudicatus est sua materia, considerando isto modo. Nam supra ipsum iudicium fit à iudicante: sicut actus fit in agibili ab agente. Et hoc clare patet per tertiā speciem regulæ C. In iudicio recto & perfecto sequitur, quod iudex discurrat iusticiam per principia & regulas huius artis, sicut discursa est in nono subiecto. Et si hoc facit iusticia cum iudicio in iudicato est forma perfecta & necessaria: & sine aliqua scientia dubitativa iudex vti potest ea in suo iudicato. Si autem iudex eam non discurrat per antedicta, vt supra dictum est, male quidem contingenter, & etiam cum conscientia vtitur dubitativa prædicta iusticia, quod est animæ suæ magnum & terribile periculum. Qui enim magnum damnum dat absq; prudentia & discretione, dignus est iudicio pœnoso. Ius scriptum verum est, si principia & regulæ huius artis in eo esse possint. Si autem in eo esse non possunt, tale quidem ius phanta-

phantasticum, & fictum, & difformatum est. Principia namq; huius artis, & regulæ, veræ & necessariæ sunt sine aliquo defectu. Nam vnumquodq; verum & necessariũ est, quod id quod est nõ potest aliter se habere. Sicut crystallus positus supra diversos colores coloratur: sic leges aut canones quando ponũtur sive applicantur istis principiis & regulis huius artis colorantur: hoc est fortificantur diversis rationibus necessariis. Et cito iudex per istum modum videt veritatem vtriusq; partis, quod non facit absq; prædictis: imò cum magna diuturnitate temporis & laborioso studio habet videre veritatem, & adhuc est dubitatio. Et in isto passu cognoscit intellectus quod ius nõ est ars: & quod non potest reduci ad artẽ, reducendo ipsum per prædicta principia & regulas, cum ius non sit ars: ideo non est mirum si est confusum & prolixum, & intellectus in eo impeditur. Subiectum iuris in anima maximè consistit, tam per memoriã quam per intellectum, quod est contra debitum ordinem potentiarum ipsius animæ. Nam intellectus est primitivus ad investigandum & inveniendũ iura: & voluntas est cõsecutiva ad ipsum in elidendo, deinceps memoria species conservando. Et quod vniversale est plus quã particulare, & quod memoria est subiectum particulare particularium, ex quib. nõ est sciẽtia: idcirco quod ad plures ius nõ est bene dispositũ, neque bene ordinatum in anima. Et inde patet quod deficientibus principiis, deficit ars. Forma iuris extra suam propriã materiam per regulam G. designatã, agere nõ potest, neq; èconverso. Et ideo necessarium est iuristæ, vt sciat quæ sunt materia & forma iuris. Forma respectu principiorum huius artis est aggregatio tivorum prædictorum principiorum videlicet, iustificativum, bonifactivum, magnificativum, &c. qua ratione cõcordantiæ in vna forma conveniunt. Iustificabile autem & bonificabile & magnificabile &c. sunt materia iuris: forma tamẽ & materia discursis per rectam lineam regularum cum diffinitionibus principiorum. Et in isto paragrapho, applicatum est, quicquid de iure dici potest. In iure intellectus est fortier cum imaginatione quã cum sensu, eo quod altior potentia est imaginativa quàm sensus: & cùm intellectus sit altior potentia quàm imaginatio: ideo fortior est in seipso quàm in imaginatione. Et vt iurista sciat agere de qualibet potentia secundum quod est magis alta & minus alta: consulo iuristę quod de subiectis designatis per E F. G. habeat notitiam. Consulo quod iurista discurrat per species regularum antequam det iudicium. Aliquod enim iudicium est competens cum vna specie, quod non est competens cum alia: sicut in secunda specie regulæ C. apparet. Nam in ipsa secunda specie, iura oriuntur a neces-

Conclusio quare ius non est ars.

Documentũ pro iuristis.

sitate, sed in tertia specie eiusdem regulæ concurrunt à contingentia, & hoc manifestum est per diffinitionem maioritatis & minoritatis.

DE MEDICINA. Cap. CVII.

92 *Forma de medicina.*

MEdicina est habitus, cum quo medicus procurat sanitatem patientis. Medicus debet recurrere ad mixtionem principiorum & regularum huius artis. Nam per illum modũ per quem miscentur, habituabit se medicus ad habendum habitum, cum quo sciat facere mixtionem medicinarum, in faciendo decoctiones, vnguenta, emplastra, sirupos, graduando herbas contra morbum. In subiecto per D. designato cœlum discurritur per principia & regulas, & quia principia superiora & regulæ agunt in inferioribus: ideo medicus recurrere debet ad antedicta subiecta, vt ipse videat sub qua constellatione infirmus patiatur, cum qua & secundum quam debet agere, siue practicare in patiente. Iterum medicus se debet habituare de subiecto per F. designato, vt ipse sciat vti imaginatione, vt intellectus qui de sensualibus facit scientiam in prædicta imaginatione, sciat ipse ea vti extra sensum, & cum ea descendere ad sensum obiectivè, & cum sensu ascendere ad imaginationem, tali modo quod imaginatio sit mediũ existẽs rectè & ordinatè inter sensum & intellectũ, & hoc cũ diffinitione medii. Adhuc medicus recurrat ad subiectũ per D. signatũ, vt sciat vti sensu, videndo colorẽ infirmi & vrinæ eiusdem, & respiciendo feces ipsius, odorando anhelitum, & audiendo planctus, clamores ipsius, & suum appetitum, & tangendo pulsum, & huiusmodi. Medicus enim qui sensu vti nescit, nõ est bonus medicus. Amplius recurrat medicus ad subiectum per H. designatum, vt de modo illius, & per quem vegetativa est discursa, sit habituatus. Per talem quidem modum medicus sciat cognoscere gradum herbarum, & virtutes earundem quas habent in patiente: quoniam si fiet decoctio de vna herba calida in quarto gradu, & sicca in tertio, humida in secundo, & frigida in primo, & de alia herba frigida in quarto, & humida in tertio, & sicca in secundo, & calida in primo, & de alia herba humida in quarto gradu, frigida in tertio, calida in secundo, & sicca in primo, tunc temporis medicus poterit cognoscere per regulam G. quę herba in decoctione est prævalens, siue habeat maiorem virtutẽ. Et ad hoc est dicendum, quod herba calida in quarto gradu est prævalens. Ignis enim dominatur supra aerem, dando suã caliditatem. Et aer in aqua, dando ei de sua humiditate, vnde patet, quod ignis sit dominus aquæ. Amplius recurrat medicus ad subiectum per I. designatum, vt de modo illius per quẽ elemen-

Primum documentum pro medicis.

Secundum documentũ.

Tertium documentum.

Nota.

elementativa est discursa, ipse habituetur cum quo medicus practicet in patiente: medico tamen cognoscente naturam elementorum, & compositionẽ eorum in patiente, & hoc maximè mediantibus regulis F G H I K. Adhuc ea quæ scripta sive inventa sunt per Hippocratem, Galenum, & Avicennam, & sic de aliis, applicet medicus principiis & regulis huius artis, & secundum quod applicare ea poterit in ipsis, fiat iudicium, exponendo & declarando auctoritates eorũ. Nam sicut campsor habet veram notitiam & experientiam de bono & falso auro, fricando ipsum super quendam lapidem nigrum: sic medicus habet veram notitiam experientiarum & scripturarum medicinæ, applicando eas principiis & regulis huius artis, respiciendo quem colorem (metaphoricè loquendo) ab ipsis prædictæ scripturæ recipiunt. Et in isto passu valde gaudet intellectus, ratione cognitionis modi positivi, quis ipsa potest reduci ad artem per istam artem necessariis conclusionibus.

DE REGIMINE PRINCIPIS.

CAP. CIIX.

Regimen est forma cum qua princeps informat & regit suum populum ad bona moralia: & ideo princeps habituet intellectum suum de nono subiecto, cum quo sciet regere & gubernare ipsum. Item recurrat ad alia subiecta: sicut ad subiectum B. cognoscendo & diligendo ipsum: nam per eius cognitionem dirigit se ad regnandum & gubernandum. Adhuc recurrat ad subiectum E. Nam principe cognoscente modũ per quem homo est assicuatus in principiis & regulis: ipse quidem sciet vti homine, iudicando ipsum, aut ei parcendo. Amplius habeat notitiã subiecti per F. designati, vt ipse sua imaginatione sciat vti in civitate, & in bello, & in iudicio, & in consilio, & huiusmodi. Sicut .n. rusticus nescit agere equum, currere. Sic princeps absq; imaginatione ordinata nescit regnare. Intellectus quidem nescit vti reb⁹ sensibilib⁹ sine ordinata imaginatione. Adhuc princeps debet habere notitiã subiecti per G. designati, vt suo sensu sciat vti quoad seipsum, & quoad suos officiales, & quod illa quæ sunt sensibilia deducat de imaginatione ad intellectum, & de intellectu ad nonum subiectum. Si autẽ princeps dixerit, ꝙ ei hæc sunt difficilia? Respondeatur illi, quod ipse ad hoc faciat secundũ posse suũ, & vltra posse suum habeat suos sapientes qui sciant facere & ei consiliũ dare. Tali aũt modo quod principia & regulæ remaneãt absq; læsione, & princeps cum summo subiecto sit in concordantia, & ab omni contrarietate remotus. Et in isto passu cognoscit intellectus

93. *Forma de regimine principis.*

per quem modum regimen principis reduci potest ad artem, & de eo scientiam agere. Et vtinam princeps inveniatur, qui regimen suum ad artem reducat, ad quam disponat filium suũ, & ipsum eam doceat, sive doceri faciat. Et per consequens omnibus principibus do pro consilio quod eam addiscant.

DE MILITIA. CAP. CIX.

94. *forma de militia.* Militia est habitus, cum quo miles iuuat principem, vt possit tenere iustitiam. Miles enim inventus est, vt per ipsum possit iustitia sustentari. Et ideo miles se debet habituare de iustitia per illum modum, per quem iustitia est discursa per principia & regulas huius artis in nono subiecto, vt de ipsa miles perfectam notitiam habere possit. Quoniam miles indiget prudentia in bello: ideo debet habere eam in habitu, vt cum illa fortior sit contra suum inimicum: scire ergo debet eã miles secundum quod est discursa in nono subiecto, vt cum ea artificialiter se defendat à suis inimicis. Nam ars est habitus impugnabilis. Miles quidem habens illam, habet victoriã contra illum qui arte nescit vti. Fortitudo est virtus fortificans cor hominis, & maximè quando de ipsa scit habere notitiam, & ideo quanto magis ipsam sciverit, tanto magis causat audaciã. *Fortitudo quid sit.* Vnde sequitur quod si miles vult scire perfectè fortitudinem, recurrat ad nonum subiectum, in quo perfectè ipsa tractatur. Miles sine fide, spe & charitate, in bello non est munitus: & ideo miles se induat prædictis virtutibus, Deo tamen adiuvante per illum modum, per quem discurruntur in nono subiecto. Miles per bonitatem vult esse bonus, & per magnitudinẽ vult habere magnam victoriam, & honorem, & huiusmodi. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modum militia ad artem reduci potest. Et etiam cognoscit, quod virtutes maiores armaturæ sunt in anima, quàm armaturæ corporis, cum quibus est munitus. Nam ars non consistit in corpore: sed in anima tantum. Militi competit quod sit nobilis genere: nobilitas quidem est magnus habitus in corde, à qua oritur magna audacia faciei & dextræ manus: quæ causant victoriam, audacia cordis existente cũ illis. In bello est necessaria magna imaginatio & magnus sensus. Magnitudo prædictorum consistit per discursum virtutum noni subiecti. Nam sicut vnus ensis cum fortiori brachio, devincit alium ensem existentẽ in debiliori brachio: sic vnus miles cum maiori sensu & imaginatione, devincit alium militem in bello. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod quandoque pauci milites devincunt multos

D

DE MERCANTIA. Cap. CX.

Mercantia est habitus inventus, cum quo mercator scit emere & vendere, vt ipse suam pecuniam multiplicare possit: sicut in tractatu principiorum & regularum cognoscitur, videlicet per quem modum vnum principium habet se cũ alio: sicut in mercatura emens se habet ad vendentẽ cum suis principiis & regulis, & vendens similiter ad ementem se habet cum suis, vt quilibet possit habere hoc quod est maius per hoc quod est minus. Vnde sequitur ille mercator qui scit discurrere suum intellectum, imaginationẽ & sensum per principia & regulas huius artis, habet maioritatem scientiæ in emendo & vendendo, quam alius mercator nesciens hunc discursum prædictum. Mercator quicquid agit in emendo aut vendendo, facit illud cum suo intellectu & voluntate & memoria: & ideo debet vti ipsis potentiis secundum ordinationẽ naturalẽ ipsius animæ, videlicet quod intellectus sit primitiv⁹ intelligendo, & voluntas consequentia eligendo, & per consequens memoria species conservando, cum quibus fit emptio & venditio in foro, & ideo mercator vt artificialiter sciat facere, ponat suam imaginationẽ & suum sensum in mercatura, sine quibus non fiunt emptio & venditio. Et hoc sciet facere, si sciat se habituare de subiectis per C. F. G. designatis. Et in isto passu cognoscit intellectus, per quem modum vnus mercator multiplicat magis pecuniam quam alter. In subiecto de E. tractatu de homine, & per cõsequens de corpore eius. Nam pars illius est. Et quia emptio & venditio fiunt necessitate corporis: ideo bonus mercator discurrat suum intellectum per subiectũ E. vt de rebus necessariis corporis habere notitiam possit. Tertia species & quarta regulæ C. sunt magna subiecta mercatori, mediãte regula H. & I. Nam eadem mercatura sive res est parvi pretii & magni secundum locorum & temporis diversitatem. Nã res sive mercaturæ habent plus de valore in vno tẽpore quã in alio: & plus in vno loco quã in altero. Et etiã plus in vno homine causa necessitatis & vtilitatis. In altero autem homine causa boni est & honoris. Amplius secunda species regulæ C. mediante regula G. causat lucrum in emptione & venditione. Proprium enim ad altiorẽ finem se habet quã appropriatum. Et idcirco res quæ propriè est necessaria homini, magis prolongatur à cõtingentia, quam res quæ est necessaria per accidens. Mercatura in homine fideli & virtuoso est habit⁹ perfectus: in homine autẽ deceptore & peccatore est habitus imperfectus, & ideo qui vult esse bonus mercator, habituet se de virtutib. per illũ modũ per quẽ tractatur de ipsis in nono subiecto. Nã in mercatura habitus formatus ponit cõmunitatẽ &

95 *forma de mercantia.*

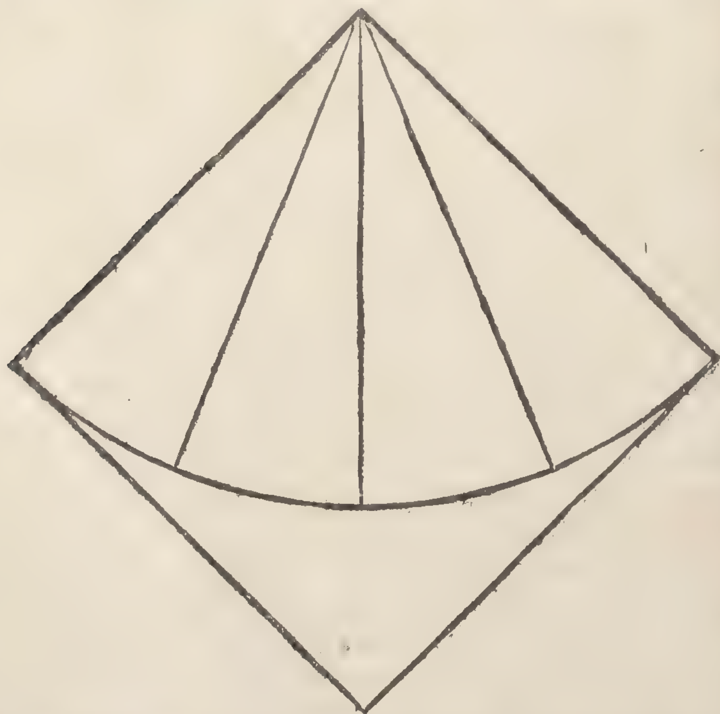
societatem in bonis: difformatus autem privationem communitatis & societatis. Multa alia de mercatura possent dici: sed sufficiant ea quæ dicta sunt causa brevitatis.

DE NAVIGATIONE. CAP. CXI.

69. Forma de navigatione.

NAvigatio est ars cum qua nautæ sciunt ire per mare: Navigatio quidem descendit & oritur à geometria, & motu, tempore & loco mediantibus quod ad suos correlativos per secundam speciem regulæ C. signatos, qui sunt motivus, mobilis, & movere, tempore & loco mediantibus. Navis in vno tempore est in vno loco: & in alio tempore in altero loco. Quoniam geometria & arithmetica descendunt ab arte ista, vt superius probatum est in suis locis: ergo patet per consequens quod ars navigationis primitivè ab arte ista descendit: secundariè à geometria & arithmetica, vt patet per prædicta. Et ad hoc declarandum, feci hîc istam figuram divisam in quatuor triangulos, vt in ea patet & est constituta ex angulis rectis, acutis & obtusis.

SEQVITVR FIGVRA NAVIGATIONIS.

Et suppono quod in illo loco in quo sunt quatuor anguli acuti, sit transmontana & portus navis, & quod ibi sit navis volens ire per orientē: sed vadit per exaloch, & quando iverit per quatuor miliaria, ipsa 4. miliaria penes exaloch non valent

nisi

nisi tria versus orientē. Ratio huius est, quia in duratione motus primo generatur vnitas sive punctus, & quando navis invenit per 8. miliaria apud exaloch, ipsa quidē nō valent versus orientē nisi sex. Ratio huius est, quia causatur secunda vnitas, quæ cum prima causat vnā lineā cōpositam ex duabus vnitatibus sive punctis. Et quando invenit navis plus per 4. miliaria, causatur tertia vnitas, & sic causatur triangulus per 12 miliaria, ter quater causatur quadrangulus, quater tria. Et sic ostenditur per quem modum in motu navis componitur triangulus & quadrangulus. Per modum quem dedimus de motu navis per 12. miliaria, potest nauta cognoscere, quod eundo per exaloch, per centum miliaria deviatur navis ab oriente per 25. miliaria, nave admittēte in quatuor miliariis penes exaloch, vnū miliarium apud orientem, motu navis prius existēte per punctum, deinde per lineam, & postmodum per trāgulum & post per quadrangulum. Si navis recedit à portu, & vult ire versus orientē, sed cum vadit per meridiem, ipsa quidem deviatur in duplo ab oriente respectu deviationis quam facit, quando vadit apud exaloch. Ratio huius est, quia exaloch cōsistit in medio orientis & meridiei. Et si navis vadit per lebeich: sed tamen vult ire penes orientem, causatur deviatio in triplo. Et si vadit per occidentem, causatur in quadruplo. Ostendimus modum, per quem nautæ possunt arbitrari deviationem loci, ad quem intendunt ire: & motus quem dedimus ei artis ad cognoscendum deviationē, ostendendo principia generalia, sine quib. navis non potest esse in motu. Quæ principia sunt hæc, videlicet punctus, linea, triangulus & quadrangulus. Et diminutio vnius miliarii 4. miliariorum penes exaloch & duorum octo miliariorum penes meridiem, & sic de aliis. Modo intendimus dare doctrinam & artem, per quas nautæ sciant cognoscere, in quo loco maris est navis, & hoc intendimus exēplificare, ostēdendo quantum distat vnus mons ab altero. Suppono quod sit vnus mons penes orientē lōgè à portu, in quo assistit navis per 4. miliaria qui vocetur L. talis mons: & quod sit alter mons apud exaloch, distans à portu per 4. miliaria: & quod ille mons vocetur M. Et quod sit alter mons versus meridiem distans à portu per 4 miliaria, & quod vocetur N. Vlterius suppono quod sit alius mons penes meridiē, distans à portu per 8. miliaria, & quod vocetur O. modo quæritur quantū distat L. ab M. & ab N. Et quantum distat O. ab L. & ab M. Ad primā quæstionem & secundā respondemus sic. Figura habet quatuor triangulos, vt per se patet, & 4. & 3. componunt septem, vt triangulus & quadrangulus habeāt cōpositionē: & 7. dividuntur in duas partes æquales, qualibet habēte 3. miliaria cū dimidio. Vnde sequitur

quod ab L vsq; ad N. sunt miliaria 3. & dimidium, M. existente in medio L. & N. Ratione cuius distat L. ab M. per medietatem miliarium 3. & dimidium. Ad tertiam quæstionem respondemus sic: de portu vsq; ad O. sunt 8. miliaria, & ab L. vsque ad N. 3. & dimidium, vt supra probatum est: & sic multiplicant 11. & dimidium. Quapropter apparet, quod L. distat ab O. per 6. miliaria minus quarta, & sic soluta est tertia quæstio. Ad quartam quæstionem respōdemus sic: de portu vsq; ad O. sunt octo miliaria: & de N. vsq; sunt duo miliaria minus quarta: & sic sequitur quod M. distat ab O. per medietatem decem miliariorum minus quarta, quæ sunt quinque miliaria minus octava, & sic soluta est quarta quæstio. Secundū quod data est ars ad cognoscendum distantias existentes inter L. M. N. & O. montium per miliaria supradicta: sic potes cognoscere distantias aliorū mōtium per miliaria supradicta, multiplicando miliaria per triāgulos & quadrangulos. Quoniam sicut arithmeticus multiplicat numerum, numerando ter tria, & quater quatuor: sic nauta potest facere simili modo. Declaratum est ergo per quem modum possunt cognoscere nautæ in quo loco maris est navis, arbitrando distantias penes transmontanā ad orientē, meridiē atq; occidentē exaloch, lebeich, maistre & grech, respectu loci maris in quo consistit navis. Et ista doctrina est facilis, brevis, & valde vtilis, & generalis, & particularibus applicabilis. Per regulam G. & per subiectum elementativè cognoscitur, quod si motus oritur ab oriente, ipse habet maiorē inclinationem penes exaloch quam penes græchum. Exaloch enim est humidus & calidus, Græchus autē frigidus & humidus, qui causatur à transmōtana. Item si ventus dependet ab exaloch, ipse habet maiorē declarationem penes orientem quàm ad meridiem: eo quia meridies est calidus & siccus; & sic de aliis suo modo potest dici. Adhuc nauta debet considerare qualitates aeris. Nam aer est grossus & frigidus, iam significatū est, quod ventus oritur à transmontana. Si autem aer fuerit tenuis & humidus, signatum est quod ventus egreditur ab oriente: sed si aer est humidus & subtilis, signatum est quod vent⁹ exit à meridie. Si verò aer est siccus & frigidus, iam signatur quod vētus procedit ab occidente. Nubes secundum colores quos habent signant ventos: sicut nubes rubea signat orientalē ventū, & si habuerit colorē aureū, signat ventum meridianū, & si habuerit colorem album, signat ventum septētrionalem, & si habuerit colorem nigrum, signat ventum occidentalem. Nubes verò quandoq; est composita ex pluribus coloribus: & tunc signat mixtionē ventorū: & secundum quod est magis de vno colore quàm de alio, signat magis vnum ventum quā alium. Pluvia quidem

quidem secundum illam partem egredietur, à qua ventum illius signat. Et sic de corulcationibus & tonitruo suo modo potest dici. Fauonius aquæ maris motum ventorum circularem signat, vento habente talem assituationem: sicut limax sive testudo habet. Qui quidem ventus est assituatus circulariter vt aqua maris ascendat: sicut facit pulvis subtilis super terram. Adhuc sibulonus sicut est coloratus, proprium ventum signat: sicut in nubibus dictum est. De transmontana & ferro non oportet loqui: nam de aliis experientiam habemus: neq; hic est causa quærenda quare attrahit ferrum. Non enim hic est suus locus: sed potius in naturalibus habet locum naturali quidem competit ista petere & inquirere. Dum intellectus considerat quod supra dictum est de nauigatione, gaudet: quia valde de navigationibus doctrina habituatus est.

DE CONSCIENTIA. Cap. CXII.

Conscientia est forma, cum qua intellectus affligit animam de commissis, secundum quod in subiecto quarto signatum est: quod scientia est forma actiua per intellectum, quo ad voluntatem est electiua; quo ad memoriam est conseruatiua: ideo qui conscientia bene vult vti, deducat ipsam per nonum subiectum. Consciētia magna causatur à difinitione maioritatis: parua autem à diffinitione minoritatis: temperata autem & virtuosa à diffinitione æqualitatis & virtutis. Conscientia oritur à possibili & intelligere, non autem ab impossibili & ignorare. Et ideo tractabilis est cum diffinitione potestatis & intellectus. Conscientia deducta per principia & regulas est cognita: & maxime si est deducta per commixtionem principiorum. Nam quodlibet principium declarat eam quo ad seipsum: & quo ad alia principia, ratione cuius conscientia clare causat. Et dat pro consilio, vt fiat contritio, & confessio, & satisfactio de commissis. Conscientia oritur à correlatiuis, principiorum cum amore: & est in tertia specie cum timore & tristitia. In quarta autem specie subiectum est, habet cum ipsa passionem mediante secunda specie regulæ E. Conscientia ante quam fiat peccatum, disponit iustitiam, prudentiam & fortitudinem: post autem peccatum, tristitiam & languores. Et ideo reducenda est ad diffinitionē principii & regulam H. Cōscientia cum bonitate & magnitudine atq; perseuerantia viuit. Sed cum malitia & paruitate & inconstantia moritur. Quapropter reducenda est ad diffinitionem bonitatis, magnitudinis & durationis. Conscientia fortificatur cum primo subiecto, obiectando ipsum secundū quod est discursum per principia

97. *forma de conscientia.*

& regulas. Et sic auget actum suum à qua oriuntur contritio & confessio, & satisfactio. Adhuc per ipsam conscientiam à corde suspiria oriuntur, & ab oculis lachrimæ, & ab ore orationes multæ & hoc per regulam I. signatum est. Conscientia cum iusticia divina facit misericordias, & cum magnitudine & æternitate multiplicat illas: cum bonitate autem, magnitudine, & misericordia diuina mediante, cum spe & poenitentia dat consolationem hominibus. Conscientia non dormit, nec etiam hominem dormire permittit, ratione amissionis temporis & poenitentiæ. Et idcirco vigilatio, oratio & diligentia cum timore sunt suæ consanguineæ sive ei vicinæ. Intellectus sic considerás cognoscit conscientiam sic discussam: quod conscientia sic discursa per principia & regulas est impugnabilis & infallibilis, de cuius cognitione est valde gaudsa.

DE PRAEDICATIONE. Cap. CXIII.

98 *forma de prædicatione*

PRædicatio est forma cum qua prædicator informat populum, ad bonos mores sequendos & vitandos malos: & maxime si ille modus discursus fuerit per principia & regulas huius artis, & etiam per nouem subiecta, vt intellectus prædicantis & audientium abundet in magna materia, & talis prædicatio valde vtilis & valde facilis est: sicut est valde artificiata & in magno subiecto ædificata & collocata. Prædicator sicut artificiat suum intelligere ad deducendum: sic debet artificiare suam voluntatem ad diligendum voluntatem audientium, vt sermo tantum valeat per existentiam, quantum valet per apparentiam. Et hoc per diffinitionem æqualitatis intellectus & voluntatis, vt in sermone intellectus & voluntas æqualiter quiescant: alioquin sermocinator in sermone suo est habituatus de vna gloria. Prædicator debet artificiare memoriam audientium cum artificio sui sermonis artificiati: si de subiecto prædicator prædicat coniuncta in natura per subiectũ, sicut iusticia Dei est magna. Misericordia Dei est magna, & vna istarũ est ita magna sicut altera, ratione cuius prædicator debet existere in gaudio & timore, mediante iusticia, prudentia & spe. Et talis habitus timoris & amoris audientiũ, est valde rationabilis & amabilis: sicut est valde intelligibilis. Prædicator sic debet agere in prædicando, sicut facit intellectus in inueniendo ea de quibus scientia est: intellectus enim facit scientiã de sensitiuis in imaginatione extra sensum. Adhuc facit scientiam de intelligibilibus in semetipso extra imaginationem. Sic prædicator debet descendere ad sensum, dando ei experientias sensibiles & postmodum debet ascendere ad imaginationem, dando ei experientias

perientias imaginabiles. Adhuc deinceps ad intellectum ascendere debet, dando ei experientias de intelligibilibus. Et sic de voluntate & memoria potest dici suo modo. Si autem hoc nō facit, suum quidem sermonem obscurat & confundit; eo quia in memoria audientium labilis est, in intellectu ignotus est, & in voluntate neglectus talis prædicator sive sermo. In euacuatione tertiæ figuræ da exemplum euacuandi cameras, & ideo sermocinator debet euacuare, simili modo dictiones sive propositiones in themate positas. Et etiam debet quærere mediū faciendi cōclusiones, per illum modum qui datus est in multiplicatione quartæ figuræ: nam per talia intellectus audientium firmior est per intelligere, quā per credere auctoritates sanctorum: eo quia credendo intellectus agit extra suum actum naturalem, qui est intelligere. Nam vnūquodq; magis gaudens & contentum est quando suo proprio actu vti potest; & sicut de intellectu dictū est: ita de voluntate & memoria dici potest suo modo. In geometria dicitur per quem modum facit demōstrationes. Similiter in arithmetica datur exemplum per quē modum arithmeticus numerat vnitates. Adhuc in rhetorica dictū est per quē modū rhetoricus ornat sua verba: & ideo sermocinator in sermone suo debet habere habitū geometriæ, arithmeticæ & rhethoricæ, vt ex illis sit habituatus & illuminatus, cum quibus habituet & illuminet intellectum audientiū. Prædicator debet esse theologus, vt sciat loqui de Deo, & etiam philosophus, vt sciat effectū applicare ad primam causam discurrendam per subjecta C.D.E.F.G.I.K. signata. Et si prædicator hoc sciuerit facere, magnam atq; latam materiam prædicandi habebit. Prædicator in sermone debet diffinire membra siue partes sui thematis, sive sermonis. Nam per diffinitionem populus cognoscit diffinitum. Adhuc debet considerare per quem modum est discursa per principia & regulas, sicut datum est exemplum in centum formis. Et per talem modū intellectus prædicatoris & audientiū habebit magnam requiem. Quoniam Deus cum magnitudine intelligibilis, amabilis, & recolibilis: idcirco prędicator debet dare magnam noticiam de Deo, vt multum intelligatur, ametur & recolatur, & hoc potest facere cum mixtione principiorum & regularum, & etiam cum primo subjecto. Si autem hoc non facit, suus quidem sermo imperfectus & labilis erit. Tria loca sunt, quorum vnus est omnimode perfectus absque aliqua imperfectione: & iste est æterna & infinita gloria. Alius est totaliter imperfectus: & iste est infernus, in quo est pœna sempiterna. Tertius autem est partim perfectus, & partim imperfectus, & iste talis, est iste mundus; & ideo prædicator debet istos tres locos recitare, & declarare

declarare, & dicere quid sunt, quid habent in se, & propter quid sunt, & quem vtilitatem habent in se. Locus enim omnimode perfectus totaliter est amabilis, imperfectus penitus est odibilis. Qui autem partim perfectus & partim imperfectus, in parte quidem amabilis est ratione suæ perfectionis, & in parte odibilis ratione suę imperfectionis. Dum sic intellectus considerat, cognoscit per quem modum sermocinator potest suũ sermonem reducere ad artem prædicandi, vt artificialiter & facilius sciat facere sermones: sicut nos fecimus vnam partem sermocinandi, in qua sunt centum & octo sermones constituti siue facti artificialiter.

DE ORATIONE. Cap. CXIV.

99. *forma de oratione.* ORatio est forma cum qua orans loquitur de Deo sanctifice. Qui bene vult orare, disponat se in bono secundum nonum subiectum. Nam Deus dignus est vt honoretur cum virtutibus: non autem vitiis. Orator siue contemplator orat siue contemplatur Deum ad similitudinem euacuationis tertię figuræ: sic vt ipsa oratio est signata in ipsa figura per euacuationem dicendo sic. O domine Deus bone & magnifice; postquam in te tua altissima bonitas & magnitudo habent altissimam concordantiam, distinguendo, & concordando naturaliter, & tua bonitas & magnitudo sunt in te rationes, vt producas bonum magnum naturaliter: sic de tua altissima bonitate & magnitudine, quod producas in mundo moraliter siue effectiue multa bona & magna; cum quibus tuus populus sit bonus & magnus, te benedicendo & magnificando, & tecum cõcordantiam habendo. Quoniam tu Domine es essentia & substantia, in qua tua bonitas & magnitudo habent correlatiuos bonos & infinitos ad adinuicẽ distinctos, vt apparet in te. Quoniam tu Domine es bonus, & magnus creator: idcirco placeat tibi, quod tuus populus sit in te bonus & magnus laudator & seruitor, vt tu habeas populum tuum bonum & magnum in moribus differentibus & concordantibus. Orator siue contẽplator postquam euacuauerit cameram B. C. euacuet cameram B. D. &c. O dulcissima bonitas, in subiecto æterno existens distincta diffusione, atq; ab omni contrarietate remota, & es de teipsa primitiua & æterna sine aliqua subiectione: sic de tua benignitate & æternitate, quod defendes populum tuum à pœnis sempiternis. Contemplator siue orator postquam euacuauerit totam tertiã figuram ab vno die in alium successiue: deinde transeat ad multiplicationem quartæ figuræ, contemplando & orando per modum ipsius figuræ, videlicet per co-
lumnam

lumnam B.C.D. & sic de aliis, considerando medium naturale existens inter subiectum & prędicatum, & dicat sic. O reuerenda bonitas postquam naturaliter es bona bono magno & ęterno in te, & de te sine aliquo alio tibi pręiacente: igitur habes ne tuum populum in obliuione? videtur quod sic. Nam in mundo plus est de malo quam de bono. Magnitudo quidem maliciæ magis durat, quã magnitudo bonitatis, absit Domine: eo quia de tua benignissima bonitate & magnitudine fuit deducere tuum populum in tempore, quia non erat, vt ipse in æternum te collaudaret, benediceret & magnificaret. Orator euacuet sic cameram B.C.T.B. dicendo: Domine Deus altissime, tua bonitas magna est tibi ratio, & bona & magna ratio distinguẽdo vt producas bonum & magnum à te distinctum correlatiue: non autem quo ad essentiam bonitatis & magnitudinis eo quod essentia tua vna est. Et quia hoc ita est: ergo tua altissima productio descendat ad nos benigniter & magnifice nobis declarando & monstrando bonum & malum, & in magnum bonum nos inducat, & à magno malo defendat. Orator sic orans, iam vnum obiectum obiectando posset sicut intellectus qui non potest intelligere alias species, dum intelligit illas quas invenit. Et in hoc passu cognoscit intellectus per quem modũ orator potest cogere suam animam, & ligare illam cũ summo obiecto artificialiter & continue dum orat. Et intellectus recordatus est artem philosophiæ amoris quam fecimus, quæ esset bonum si associaret prædictam orationem, sive coniurgeret cum ea. Amplius orator imploret & benedicat Deum, per illum modum per quem Deus est discursus in primo subiecto. Deus enim non exaudit peccatores contra suas rationes; neq; etiam contra earum relationes, quia iniuriaret sibiipsi; quod est impossibile. Et in isto passu cognoscit intellectus quod cũ peccator orans sine conscientia & contritione, nil boni impetrat oratione sua, animo enim deridet & blasphemat. Iterum contemplator sive orator rogat Deum secundum quod ipse est prima causa, subjectis designatis per C.D.E.F.G.I.H & etiam per K. quo ad virtutes. Nam per cognitionem causæ cognoscitur effectus, & è conuerso. Et in isto passu cognoscit intellectus quod subiectum orationis est valde magnum & diffusum. O orator, in tua oratione dilige plus Deum quam temetipsum, & etiam quam alia: & si hoc facis, justus es & prudens, & de charitate & sanctitate habituatus. Qui habitus est amicus tuus in oratione, in tantum quod mediante ipso tua oratio venit ad perfectionem. Si autem hoc non facis, nullum quidem amicũ habes: imo Deus est tuus inimicus, eo quia ei iniuriam facis: O orator, quando orabis pro commissis, justiciam Dei tecum

teneas

teneas diligendo, non autem odiendo; quia si sic, misericordia Dei non posset esse tua amica, eò quia iniustus esset, & tuus habitus esset crudelis, & à spe, & charitate prolongatus, & etiam tuum amare in odire esset peruersum, de quo odire esses in æternum habituatus. O contemplator siue orator, si non potes intelligere & attingere altitudinē divinarum rationum & suorum actuum: ora credendo. Nam vltra posse, nullum repræhensibile est. Veruntamen tale intelligere est possibile. Tale autem credere in tua oratione erit tuus amicus, & maxime tuum intelligere, si ipsum habere potes. O orator, in tua oratione excita tuam conscientiam, & discurre ipsam per principia & regulas, & si hoc facis, cum ea impetrabis contritionem. Et si discurras contritionem per principia & regulas, impetrabis motum à corde, à quo egredientur gemitus & suspiria: à corde ad oculos aqua ascendet, madefaciendo tuam faciem & tuas manus & vestes, & illam aquam senties calidam, quia à calido & fervente fonte oritur, & illa aqua sancta procurabit tibi confessionem. Et si confessionem discurris per principia & regulas, ipsa ducet te ad satisfactionem & pœnitentiam, quæ quidem coniunget te cum Deo in gloria sempiterna. O orator, in tua oratione cōsidera adversitates & prosperitates, quas dedit tibi per suum amorem: aduersitates, vt habeas patientiā sub sua justicia: prosperitates, vt habeas charitatem sub sua gratia. Et postquam per vnum & eundem amorem sunt tibi datæ prosperitates & aduersitates, benedic, lauda & dilige diuinum amorē, & ei gratias quamplurimas redde. Nam cum reali amore Deus ipsas in te amat, & si tu eas in Deo amas, tuus amor procurabit quidem in gloria æterna sempiternum amare. O orator, si tuus intellectus est impeditus per tuum sensum & imaginationem, ascende ad primum subjectum, orando, & discurrere teipsum extra sensum & imaginationem. Aut si vis descendere, ora mediante sensu & imaginatione, discurendo orationem per subiecta designata per G. Et tunc temporis videbis, quod formę inferiores nihil possunt contra superiores in oratione, & de ista doctrina multum gaudet intellectus. O orator, discurre per nonum subjectum tuam orationem, intelligendo, amando, & recolendo & timendo, sperando & gratias reddendo, & non quiescas donec è corde tuo suspiria egrediantur, & lachrimæ emaneant: si autem absq; prædictis quiescas, iā bonus & magnus orator es. O orator adiuua te cum hoc quod dictum est in centum formis, discurrendo vnam formam, & postmodum aliam, & discurre quamlibet formam per principia & regulas, & sic habebis magnum subiectum ad inueniendum multas nouas orationes. O orator ora pro populo. Nam vniuer-

Vniuersalis oratio multum placet Deo: deinde ora pro amico tuo, & pro mortuis. Et hoc artificialiter, vt supra dictum est, vt tua anima de bona & magna oratione sit habituata, & cum tali habitu sit cum Deo penitus ligata & concatenata.

DE MEMORIA PER PRINCIPIA DEDVCTA.

CAPVT CXV.

QVoniam memoria est ita perfecta potentia: sicut intellectus & voluntas, de quibus perfecte pertractauimus in mixtione principiorum: ideo de ipsa hic volumus tractare perfecte, discurrendo ipsam per principia & regulas, vt illam perfecte cognoscamus, & etiam vt demus doctrinam videlicet quod sicut eam discurremus per principia & regulas: sic quaelibet forma centum formarum potest discurri per principia & regulas. Memoria sicut est bona naturaliter per bonitatem: sic moraliter sua bonitas est ei ratio, quod recolat bonum recolibile obiectiue. Memoria per magnitudinem est magna, ratione cuius sua magnitudo est ei ratio, quod agat magnum recolere, cum quo recolat magnum recolibile siue objectum quod idem est: sicut cappatus habet vnum habitum per cappam, & per tunicā alium, cum qua est tunicatus: sic memoria per durationem habet vnam conditionem, & per potestatem aliam. Nam per durationem facit durare suum recolere, & tractat de praeteritis, & per potestatem habet aliam conditionem & tractat de possibili. Memoria vnam conditionē habet cum intellectu, & aliam cum voluntate. Nā per intellectum recipit species desideratas aut oditas: & per illū modū per quē recipit species à voluntate, per eundem modum ei reddit. Memoria est habitus virtuosus naturaliter, quia naturaliter recolit objectum virtuose, moraliter habet habitum vitiosum per accidens. Memoria per veritatem est vera, & per eam vere attingit obiectū recolendo: quādo attingit ipsum respectu finis, est habitus justus & verus. quando autē attingit objectum contra finem vltimū, est habitus iniustus & falsus. Et in isto passu cognoscit intellectus per quem modū causantur virtutes & vitia. Memoria cum gloria habet delectationem, recolendo, & cū poena habet tristitiam. Item quando appetit recolere, & non potest recolere, habet poenam cū qua est habitus passiuus & priuatiuus. Memoria cum differentia recolit diuersimode objecta: nam sicut intellectus cognoscit differentias obiectorū; sic memoria recolit illas. Ratio huius est; quia differentia est ita generale principiū siue instrumentum memorię sicut intellectus. Memoria ratione cō-

Centesima forma de memoria per principia deducta.

cordantiae

cordantiæ concordat in objecto cum intellectu & voluntate, recolendo obiectum, intellectum, & amatum, & oditum, vt objectum patiatur per istas potentias in eodem tempore. Memoria cum contrarietate contradicit quandoq; intellectui & voluntati, non reddendo eis species quas appetunt recuperare, quia non est disposita ad reddendum species: aut intellectus & voluntas non appetunt recuperare, quia memoria non reddit eis per illum modum, per quem intellectus & voluntas tradiderunt ei: aut intellectus est lentus, & voluntas nimis prompta, & è conuerso: aut intellectus appetit vnam speciem, & voluntas aliam. Homo in principio agit recolendo, & memoria est sua forma sive instrumentū cum quo recolligit obiectū, & ipsum obiectum & subiectum sive materia, recolens autem est suus finis, & quando ipsum recolere impeditur, memoria quidem patitur, & per consequens agens. In memoria memorati est medium inter memorantem & memoralem, cum quo memorans, memorabileq; coniunguntur: supposito quod mēsuratio fit per rectam lineam æqualiter terminatam inter memorantem K. memoralem. Termini memoriæ sunt tres, videlicet potētia, obiectum, actus; extra istos, memoria non habet posse, & per finem privationis memoria est habitus privatus: sicq; deficientibus actu & obiecto ad eā: sicut deficientibus luce & colore ad oculos: finis autem vltimus memoriæ est recolere recolibile. Memoria ratione majoritatis vna est maior alia per essentiam sive per quantitatem, vna enim memoria habet maiorem actum quam alia. Vlterius quando memoria habet maiorem actum, ipsa quidem est maior habitus, non dico, quod sua essentia crescat aut decrescat, eo quia non est diuisibilis neque corruptibilis, cum sit potentia spiritualis: sed cum homo agat cum memoria ad placitum. Et sic tamen ea quandoque recolit multum: quandoque paruum. Memoria naturaliter & æqualiter existit inter intellectum & voluntatem, & æqualiter recipiat & reddat species intellectas & dilectas, verum tamen quandoq; recipit species dilectas non intellectas. Et hoc est quando credit, & non intelligit ratione placiti agentis, qui magis desiderat credere quam intelligere. Memoria cum minoritate est circa nihil: vnde sequitur quod quando ipsa obliuiscitur, est habitus privatiuus ratione minoritatis.

DE MEMORIA PER REGVLAS DEDVCTA.

CAPVT CXVI.

Decima quinta pars decimæ partis.

QVæritur, vtrum memoria citius recipiet species ab intellectu quam à voluntate? Et respondendum est quod sic: ratio huius est, eo quia intellectus facit scientiam, & volun-

voluntas habet deliberationem ratione suæ libertatis. Per primam speciem regulæ C. quæritur, quid est memoria? Et dicendum est, quod est potentia cui proprie competit recolere. Per secundam speciẽ quæritur, quid habet memoria in se coessentialiter? Ad quod dicendum est, quod ipsa habet suos correlativos, videlicet memorativum, memorabile & memorare. Per tertiam speciem quæritur, memoria quid est in alio? Et est dicendum, quod ipsa est in bonitate bona objective, supposito quod intellectus & voluntas quiescant in illo objecto. Et est in malicia mala, posito quod voluntas diligat illud malum. Adhuc memoria est in subjecto habitus, cum quo custodit scientiam. Per quartam speciem quæritur, quid habet memoria in alio? Cui respondendum est, quod habet in bono objecto bonitatem, & in magno magnitudinem, &c. cum habet actum in subjecto & in objecto. Per primam speciem regulæ D. quæritur, memoria de quo est? Et est respondendum quod est de seipsa: nam creata est, & ipsa quidem non est genita, nec facta ex aliquo ei præjacente. Per secundam speciem quæritur, memoria de quo est? Ad quod dicendum est, quod est de suis specificis materia & forma; cum quibus agit per suam speciem. Per tertiam speciem ejusdem regulæ quæritur, memoria cuius est? Et respondẽdum est quod ipsa est subjecti, in quo est: sicut pars est sui totius naturaliter aut moraliter, sicut cappa cappati. Per primã speciem regulæ E. quæritur memoria vnde est? Ad quod respondendum est, quod ipsa est constituta ex sua forma & materia. Per secundam speciem ejusdem regulę quæritur, memoria quare est? Ad quod dicendum est, quod illa est, vt entia sint recolita. Adhuc est, vt de præteritis homo possit habere scientiam. Per primam speciem regulę F. quæritur, vtrum memoria habeat quantitatem continuam, cum ipsa non sit linealis? Cui respondendum est quod sic. Nam potentia spiritualis, & finita est, & indivisibilis. Omne quidem ens finitum est quantum. Et si aliquid ens spirituale est finitum, ipsum quidem est quantum: quare patet quod memoria habet quantitatem continuã. Per secundam speciem quæritur, vtrum memoria habeat quãtitatem discretã? Et respondendum est quod sic: vt per differẽtiam suos correlativos supradictos habere possit: per memorativum enim habet vnum correlativum, & per memoriale habet alterum; & per memorare habet alterum. Qui autem dicit memoriã non habere istos correlativos, dicit quidem eam esse vacuatam & indigẽtem natura sua, quod impossibile: quare patet quod memoria habet quantitatem discretã ratione correlativorũ Per primã speciẽ regulæ G. quæritur, quæ est propria qualitas memorię? Et respondendum est, ꝙ est sua recolibilitas:

sicut in homine risibilitas. Per secūdam speciem quæritur, quę est appropriata qualitas memoriæ? Ad quod respondendū est, quod est habitus moralis, videlicet justicia, spes, &c. aut injuria, &c. aut grammatica, &c. aut militia, &c. aut agricultura, &c. Per regulam H quęritur, utrum memoria sit in tempore? Et respō-dendum est quod sic, eo quia nova est mediante motu subjecti in quo est: sicut anima mota in corpore mobili. Et sic de aliis speciebus regulæ H potest dici suo modo, quas habet per C.D. K. designatas: quarum declarationem dimittimus artistæ bene intuenti causa brevitatis. Cum memoria nō habeat superficiē, quæritur, utrum ipsa sit in loco? & respondendum est quod sic: sicut pars in suo toto sine contactu sicut in corpore elementa-to in quo sunt elementa composita absq; contactu: contactus enim impedit compositionem, ut patet in monte de sabio-num & aridum, qui quidem non est compositus, sed aggrega-tus. Quæritur per primam speciem regulæ K. quomodo posset homo disponere memoriam ad recolendum, quod ipse optat recolere: & non potest illud recolere? Et respondēdum est quod modus consistit in hoc, videlicet quod homo applicet diffini-tiones principiorum & species regularū ad similitudines, quas optat recolere. Nam sicut intellectus per similitudinem attin-git simulatum: sic memoria per similitudinē recolit objectum desideratum. Nam si quis videt aliquem hominem similem fi-lio suo, ipse tam cito recolit filium suum per similitudinem il-lius. Per secūdam speciem K. quæritur, memoria cum quo ob-liviscitur? Ad quod respondendum est, quod cum minoritate discursa per omnia principia & species regularum. Nam sicut majoritas causat habitum positivum: sic minoritas privativum suo modo. Dictum est de cētum formis, & data est doctrina per quam artista sciat discurrere quamlibet formam per principia & regulas huius artis. Et in fine formarum ostensum est, per quē modū artes liberales per hāc artē faciliter addisci possunt.

VNDECIMA PARS PRIN-CIPALIS.

De undecima parte principali quæ est de quæstionibus.

HAEc pars in sex partes sive loca dividitur. Prima pars est de quæstionibus, quas faciemus per tabulam. Secunda pars est illa, quam faciemus de quæstionibus per evacuationem tertiæ figuræ. Tertia pars est, quā faciemus de quæstionib. per multiplicationem quartæ figuræ. Quarta est de quæstionib. quas fa-

ciemus

ciemus per mixtionem principiorum. Quinta est de quæstionib. quas faciemus per novem subiecta. Sexta est de quæstionib. centum formarum. Verùm tamen de quæstionib. aliquas solvemus & aliquas transmittemus ad loca huius libri: in quibus solutiones earum sunt implicatæ & signatæ; & in illis quas solvemus, docebimus practicam huius artis, & dabimus doctrinam ad solvendum alias quæstiones peregrinas quæ possunt solvi secundum modum per quem solvemus alias quæstiones. Ratio quare transmittemus aliquas quæstiones ad sua loca, est quia evitamus prolixitatē, & quia illi qui sciunt istam artem, poterunt illas solvere per earum loca, in quibus solutiones earum sunt implicatæ. Item dicimus quod per quæstiones quas faciemus dabimus doctrinam ad faciendum quæstiones, abstrahendo illas à significatis regularum.

In tabula sunt 84. columnæ, & quia evitamus prolixitatē: ideo nolumus facere quæstiones de omnibus columnis: sed tantummodo de septem columnis, per quas dabimus doctrinam ad faciendum & solvendum quæstiones per omnes columnas tabulæ.

DE QVAESTIONIBVS PRIMAE columnæ B.C.D.T.

CAP. I.

Prima pars undecimæ partis principalis de quæstionibus primæ columnæ B.C.D.T.

PEr istam columnam jam fecimus quæstiones, ut patet in tabula, in qua probamus, quod mundus non est æternus. Sed ut videatur, quod columna est generalis, volumus iterare eam, abstrahendo ab ea aliquas quæstiones. Et sicut ipsa est generalis; sic aliæ columnæ sunt generales. Per cameram B.C.D, quęritur, utrum sit aliqua bonitas infinita & immensa per bonificationem sicut æternitas per durationem. Et respondendum est, quod sic: alioquin æternitas non esset tota bona, neque tota magna; quod est impossibile. Quæritur, quid est infinita & immensa bonitas? Et respondendum est, quod est essentia habens in se multos, infinitos & immensos correlativos per secūdam speciem C. signatos. Quæritur, infinita & immensa duratio de quo est. Et respondendum est per primam & secundam speciem regulę D. & per secundam regulę C. Et ad hoc testatur regula B. quod ipsa est de correlativis æternis bonitatis & magnitudinis, sine quibus æternitas non potest esse infinita & immensa B. C. T. B. Vtrum bonitas possit esse magna sine distinctione. Et respondendum est quod non, eo quia non esset naturaliter ratio bono quod ageret bonum, cum in omni agere oporteat esse distinguere. Quæritur, quid est magna distinctio

bonitatis? Et respondendum est, quod illa est de suis correlativis, in quibus est substentata, & cum quibus habet naturam, & est essentia perfecta B.C.T.C. Vtrum bonitas possit esse magna sine concordantia? Et respondendum est quod non. Nam sicut contrarietas se habet ad non esse: sic concordantia ad esse. Quęritur, quid est magna magnitudo bonitatis? Et respondendum est, quod est, ut ipsa habeat correlativos ei naturales B. C.T.D. Quæritur, vtrum angelus sit maior cœlo? Et respōdendum est, quod sic. Ratio huius est; quia angelus habet correlativos, cum quibus obiectat Deū: cœlum verò non. Quæritur, quid est magna contrarietas cœli? Et èespondendum est, quod est immobilitas quam habet, posito quod ipsum non moveat se. Sicut ignis haberet magnam contrarietatem, si per suam levitatē nō posset per semetipsum se movere. Quæritur, de quo est magn' motus cœli? Et respondendum est, quod est de suis correlativis per secundam speciem regulæ C. designatis B.D.T.B. Vtrum in æternitate sit differentia? Et respondendum est, quod sic: ut ipsa possit habere suos correlativos, sine quibus non haberet naturam, neq; bonitatem infinitam. Quæritur, bonitas motus cœli de quo est? Et respondēdum est, quod ipsa est de seipsa, ut per suos correlativos signatum est B.D.T.C. Vtrum divina bonitas & divina magnitudo concordent Et respondendum est, quod sic: nam sine concordātia divina bonitas non haberet infinitam magnificationem, neq; divina magnitudo infinitam bonificationem. Quæritur, quid est magna concordantia divinæ æternitatis & divinæ bonitatis? Et huic dicēdum est, quod est essentia suorum correlativorum, videlicet bonificativi, æternificativi quæ conveniunt in vno numero, & bonificabile & æternabile in altero; & bonifacere & æternare in altero, & isti tres cōveniūt in una essentia bonitatis & æternitatis essentialiter B.D T.D. Vtrum inter divinam bonitatem & æternitatem sit contrarietas? Et respondendum est, quod sic, supposito quod æternitas impediat bonitati actum suum & è converso, quod est impossibile. Supposito quod inter divinam bonitatem & æternitatem esset contrarietas: quæritur, illa contrarietas de quo esset? Et respondendum est, quod ipsa esset de principiis privativis existentibus contra correlativos positivos bonitatis & æternitatis, quod est impossibile: & contradictio manifesta B. T.F. C. Vtrum in simplici essentia bonitatis possit existere differentia & concordātia? Et respondendum est, quod sic, posito ipsa bonitas habeat suos correlativos per secundam speciem C. signatos, qui quidem per differentiam sunt plura, & per concordantiam sunt idem per essentiam. Quęritur quid sunt differentia & concordātia in essentia bonitatis? Et respondendū est, per

tertiam

tertiam speciem regulę C.quod ipsę sunt id,quod ipsę sunt:adhuc sunt ipsamet bonitas B.T.B.D. Supposito quod mundus sit æternus: vtrum in sua bonitate possent esse invicem differentia & contrarietas? Et respōdendum est quod non: nulla enim bona differentia coram contrarietate æterna stare posset. Quæritur, bona differētia de quo est? & respondendum est, quod ipsa est de correlativis per secundam speciem D. designatis B.T.C.D. Supposito quod mundus sit æternus: vtrum in sua bonitate æterna possint esse invicem concordantia & contrarietas? Et respondendum est quod non: aliter enim concordantia haberet bonum actum concordādi ab æterno & in æterno, & etiam cōtrarietas, quod est impossibile. Quæritur, quid est magna contrarietas bonitatis? & respondendū est, quod est videlicet quod bonitas sit in subjecto naturali, quod sit habituatum de morali malicia: sicut in homine peccatore C.D.T.B. Quæritur, quid est magna differentia æternitatis. & respondendum est, quod est illa quam habet æternitas per suos correlativos. Quæritur, magna differentia æternitatis, de quo est. & respondendum est per primam speciem regulæ D. quod ipsa est de seipsa. Nam æternitati in nulla causa potest esse præjacens C.D.T.C. Quæritur, quid est magna concordantia cœli: & respondendum est, quod sui correlativi cum quibus est hoc, quod est, & movet seipsum. Quæritur, magna concordantia cœli de quo est. & respōdendum est, quod ipsa est de suis correlativis cum quibus habet motum, & naturam: & movet & naturat omnia corpora inferiora C.D.T.D. Quæritur, quid est magna contrarietas prudentię & luxurię. & respondendum est, quod est moralis contrarietas. Quæritur, de quo durat moralis contrarietas. & respondendum est, quod ipsa durat habitibus positivis & privativis adinvicem resistentib. in subjecto in quo simul non possunt stare C.T.B.C. Vtrum justitia & prudentia habeant magnā differentiam & concordantiam. & respondendum est, quod sic: eo quia causant magnos actus per magna merita. Quęritur, quid est magna differentia & cōcordantia justiciæ & prudētię. & respondendum est, quod magni relativi cum quibus differūt & concordāt C.T.B.D. Vtrum in essentia magna possit esse differentia & contrarietas. & respondendum est, quod sic: posito quod essentia sit composita: sicut essentia hominis & elemētorum. Sed in essentia simplici nequaquā C.T.C.D. Posito quod in magnitudine simplici essent cōcordantia & cōtrarietas. quęritur, quid esset illa magnitudo? Et respondendum est, quod esset essentia impossibilis. Quæritur magna concordantia & contrarietas de quo sunt? Et huic dicendum est per primam speciem regulæ D. quod est de seipsis. Nam supra magnitudinē nul-

lum ens præjiceet D. T.B C. Vtrum in æternitate sint differentia, concordantia? & respondendum est, quod sic: nam alias in æternitate bonitas non esset ratio, quod ipsa ageret bonum. Namque æternitas sine concordãtia haberet aliquid cum quo distaret à contrarietate & ociositate: quod est impossibile. Quæritur, differentiæ concordantiæ existentes in æternitate de quo sunt? & respondendum est, quod ipsæ sunt de suis correlativis per primam speciem & secundã regulæ D. Quæritur, quid sunt in æternitate differentia & concordantia? Et respondendũ est, quod ipsæ sunt ipsamet æternitas D. T.B.D. Vtrum in æternitate possit esse invicẽ differentia & contrarietas? Et respondendum est, quod non: quia si sic, æternitas esset composita ex pluribus essentiis contrariis & corruptibilibus; ut patet in elementatis Posito, quod cœlum esset ex pluribus essentiis contrariis: quæritur de quo esset sua duratio? Ad quod dicẽdum est, quod ipsa esset ex habitib. positivis & privativis quod est impossibile D.T.C.D. Posito quod in essentia angeli esset concordantia & contrarietas: quæritur, duratio angelica de quo esset? Et respondendum est, quod ipsa esset de suis contrariis, quod est impossibile. Quæritur, quid est duratio angeli? Et respondendũ est, quod est concordantia ab omni contrarietate remota T.B. C.D. Quæritur utrum differentia possit esse subiectum cõcordantiæ & contrarietatis? & respondendum est; quod non; eo quia concordantia se habet ad esse: contrarietas autem ad nõ esse, in subjecto in quo sunt. Quæritur, quid est differentia in concordantia, & contrarietate? Et respondendum est, quod differentia in concordantia est principium positivum, & in contrarietate privativum. Quæritur de quo durat differentia? respondẽdum est, quod ipsa durat de suis correlativis concordãtibus per essentiam ab omnibus contrarietatibus remotam.

DE QVAESTIONIBVS SECVNDE de columna C.D.E.T.

CAPVT II

De quæstionibus secunda columna C. D.E.T.

QVæritur, quæ est magna potestas æternitatis & respondendum est, quod est potestas infinita & æterna, ut per suos correlativos signatum est. Quæritur, de quo est magna potestas æternitatis? Et respondendum est, quod est de æternis correlativis. Magna potestas æternitatis quare est? & respondendum est, quod est ex eo, quia æternitas potest habere infinitos & æternos correlativos C. D. T.C. Quæritur, quid est infinita concordantia æternitatis? & respondendum est, quod ipsa est infinita essentia & æterna, quæritur, infinita & æterna essentia

essentia de quo est? Et respondendum est, quod ipsa est de infinitis & æternis correlativis, sine quibus non posset esse infinita & æterna C.D.T.D. Supposito quod in æternitate esse contrarietas quæritur, quid esset illa contrarietas. & respondendum est, quod ipsa esset infinita & immensa essentia, ex contrariis infinitis & æternis cõstituta quæritur, magnitudo æternitatis de quo est Et respondendum est, quod de suis correlativis, sine quibus sua magna magnitudo esset infinita & ociosa C D.T E. Quæritur, quid est magnum principium æternitatis & respondendum est, quod est essentia æterna & infinita: quæritur, magnum principium æternitatis de quo est. & respondendum est, quod est de suis correlativis infinitis & æternis Quæritur, principium infinitum & ęternum quare est? Et respondendum est, quod est ex eo quia ęternitas habet infinitos correlativos ab omni ociositate segregatos C E.T C. Quæritur, quid est infinita potestas. & respondendum est, quod ipsa est infinita cõcordantia. Quęritur, quare est infinita potestas E respondendum est quod est, quia habet infinitos correlativos C E T.D quęritur, infinita potestas de quo est. Et respondendum est, quod ipsa est de suis correlativis ab omni cõtrarietate remotis. Quæritur, quare potestas sine contrarietate.? Et respondendum est, quod ipsa est essentia infinita ab omni contrarietate separata C.E.T.E Quæritur, quare est infinitum principium. & respõdendum est quod est: nam in semetipso habet suos infinitos correlativos, in quibus quiescit. Quæritur, quare est potestas infinita? & huic dicendum est, quod ex eo, quia non potest sine subjecto infinito C. T.C.D Quæritur, quid est magna concordantia? & respondendum est, quod ipsa est magna essentia ab omni contrarietate remota. Quæritur, magna concordantia de quo est? & respondendum est, quod est ex suis magnis correlativis, primitivis, &c. Quæritur, quid est magnũ principium? & respondendum est, quod est magna concordantia ab omni cõtrarietate remota. Quæritur, quare est magnũ principiũ? & respondendũ est, quod est ex eo, quia habet magnos correlativos C.D.T.E. Quæritur, quid est magna cõtrarietas principii? Et respõdendum est, quod est essentia evacuans principium à suis correlativis. Quæritur, de quo est magnum principium? Et respondendum est, quod est de suis correlativis à contrarietate remotis. Vel est de suis correlativis quibus contrarietas minimè potest contradicere sive resistere D E.T E. Aeternitas & potestas quare concordant? & respondendum est, quod ipsę concordãnt ut possint existere & agere ab ęterno & in ęterno. Cõcordãtia æternitatis & potestatis quęritur, quid est?

gur, concordantia ęternitatis & potestatis de quo est. Ad quod dicendum est, quod ipsa est de æternativo & possificativo, ęternabili & possificabili, & ęternare & possificare D.E.T.D. Quæritur, quare contrarii fines non possunt esse ab ęterno. Et respondendum est, quod ex eo quia in eternitate est quies. Quæritur, quies æternitatis de quo est. Et respondendum est, quod est de suis correlativis ab omnibus contrariis remotis D.E.T.E. Potestas æterna quare potest ab æterno & in æterno. Et respondendum est, quia est primitivitas ęterna. Potestas æterna quare est principium æternum. Et respondendum est, eo quia potest ab æterno & in æterno D.T.C.D. Posito quod cœlum sit ęternū, quęritur, quæ est sua æterna concordantia & contrarietas. Et respondendum est, quod sua concordantia est vna ęternitas activa passiva: & sua contrarietas est alia æternitas quę est activa & passiva, quod est impossibile. Nam æternitas non potest esse ex contrariis, cum sit infinita. Contrarietas æterna de quo est? Et respondendum est, quod ipsa est de subiecto naturali, & habitu morali: sicut si cappatus esset indutus cappa ignitiva D. T.C.E. Quæritur, quid est principium ęternitatis? Ad quod respondendum est, videlicet quod est concordantia suorum correlativorum. Quæritur, concordantia æternitatis de quo est? Et respondendum est, quod est, ex correlativis æternitatis E. T.C. D. Quæritur, quare concordantia & contrarietas non possunt esse vna potestas. Et huic dicendum est, ex eo quia concordantia tendit ad esse: contrarietas autem ad non esse contrarietas. Quæritur, quid est contrarietas corporis & animę in homine. Et respōdendum est, quod est ex contrariis finibus sive contrariis correlativis E.T.C.E. Quæritur quę est potestas prudentię & potestas superbię. & respondēdum est, quod potestas superbię est habitus privativus: prudentię autem positivus. Quæritur, quare potestas superbiæ & potestas prudentię non sunt vna potestas? Cui dicendum est, quod propter hoc quia diffinitio concordantiæ non potest concordare illas in vno fine, cum sint contraria principia E.T.D.E. Quæritur, quare potestas non potest esse ex contrariis principiis. & huic dicendum est. Nam potestas habet principia relativa & segregata à contrarietate per concordantiam. Quæritur, contraria principia de quo sunt. Et respondendum est, quod ipsa sunt ex contrariis finibus T.C. D.E. Quæritur quare concordantia est principium primitivū; sed contrarietas est consecutivum. Et respondendum est, quod concordantia est principiū positivū, contrarietas autē privativū. Quęritur quid est primitivitas cōcordantię & posterioritas contrarietatis. & respondendum est, quod primitivitas concordantię est quando plures res se habent ad vnum. Posterioritas

contrarie-

contrarietatis est, videlicet quando multa non se habent ad unum. Quæritur, utrum concordantia, & contrarietas sint ex uno & eodem principio. & respondendum est, quod non: quia non se habent ad unum finem.

DE QVÆSTIONIBVS TERTIæ columnæ D.E.F.T.

Cap. III.

Quæritur, quare Deus est ita potens per suam æternitatem: sicut per suum intellectum? Et respondendum est, quia sua æternitas & suus intellectus sunt una & eadem potestas. Quæritur, potestas æternitatis de quo est? & respondendum est, quod est ex suis correlativis ut possit per ipsos ab æterno, & in æterno existere & agere. Quæritur, potestas æternitatis quanta est? & respondendum est, quod ipsa est tanta per possificationem, quanta est per durationem D.E.T.D. Quæritur, quare contrarietas non potest esse in potestate æterna? & dicendum est, quod potestas æterna ita est infinita per possificationem, sicut per durationem. Quæritur potestas æterna de quo est? & respondendum est, quod est de seipsa, ut patet per primam & secundam speciem regulæ D. & E. D.E.T E. Quæritur, quare Deus non habet principium? Respondendum est, quia ipse habet potestatem æternam, cui nulla alia potestas præiacet. Quæritur, potestas cœli de quo est. Cui dicendum est, quod est de seipsa, quia non est ex alio principio sibi præiacente derivata D.E.T.F. Quæritur, potestas cœli quanta est? & respondendum est, quod est tanta quanta sunt sua correlativa. Quæritur quare cœlum est mobile? respondendum est, quod est mobile per sua correlativa: ut patet per primam speciem regulæ E. & per secundam eiusdem est mobile, ut essent in inferioribus mobilitates. Quæritur, motus cœli de quo est. & respondendum est, quod est de suis correlativis, sine quibus non haberet motum naturaliter in se, nec extra se. D.F.T.D. Quæritur, correlativa æternitatis quot sunt. & respondendum est, quod sunt tot, quot correlativa divini intellectus: alioquin divina æternitas impediretur per æternam contrarietatem, quod est impossibile. Quæritur, correlativa æternitatis ex quo sunt. & respondendum est, quod sunt ex seipsis, & hoc contrarietas æterna non potest impedire, quia non est D.F.T.E. Quæritur, quare æternitas non habet quantitatem. & respondendum est, eo quia est ex correlativis infinitis. Quæritur æternare æternitatis quantus est? & respondendum est, quod

De quæstion. tertiæ columnæ D. E.F.T.

est tantus quantus est intelligere divinus. Quæritur, æternare ex quo est? & respondendum est, quod est ex æternante & æternato: sicut intelligere divinus est ex intelligente & intellecto D.T.D.E. Quæritur, quare in æternitate contrarietas non est principium? & respondendum est, quod ex eo, qui æternitas non est corruptibilis, neque peccatrix. Supposito quod in æternitate esset contrarietas: quæritur illa de quo esset. & respondendum est, quod est de contrariariativo & æternativo, contrariabili & æternabili, & contrariare & æternare, quod est impossibile D. T. D. F. Quæritur, medium existens inter fortitudinem & fidem ex quo est? & respondendum est, quod est ex virtutibus sicut genus ex suis speciebus. Quæritur, quanta est contrarietas inter fidem & infidelitatem? & respondendum est, quod tanta est quantum inter se differunt, & ipsa autem contrarietas extra animam non est in subjecto, in quo invicem infidelitas & fidelitas stare non possunt D. T.E.F. Quæritur, quare æternitas est primum principium. & respondendum est, quod æternare est in ipsa primum medium. Quæritur in principio æterno, medium quantum est. & respondendum est, quod est tantum quantum est mensuratum per æternitatē & æternatum. Quæritur, principiare æternum de quo est. & respondendum est, quod est de æternante principiante, & æternato principiato E F.T.D. Posito quod intellectus non sit conjunctus cum corpore hominis. Quæritur, quare est homo. & respondendum est, quod homo est non deficiente ei secunda specie D. & E. Quæritur homo de quo est. & respondendum est per secundam speciem regulæ D. quod ipse est de corpore & anima rationali. Quæritur, contrarietas hominis quanta est? & respondendū est quod ipsa est tanta, quantæ sunt suæ partes contrariæ ad invicem E.F.T E. Quæritur, si potestas Dei est tā-tum prius, sicut suus intellectus. Et respondendum est quod sic, eo quia sunt idem principium. Quæritur, quare in potestate divina non est materia; Et respondendum est, eo quia est infinitas in qua materia esse non potest E.F.T F. Quæritur, quare in divina potestate oportet esse medium. Et respondendum est, quod in intelligere divino, intelligere est medium, & hoc probat regula E. Quæritur, posse divinæ potestatis quantum est? Et respondendum est, quod est tantum quantum est suus possificativus & suus possificabilis infinitus E. T. D. E Quæritur, principia hominis de quo sunt. Vade ad scalam anguli D. secundæ figuræ: & vade ad secundam speciem regulæ D. Quæritur, quare homo habet liberum arbitrium; & respondendum est per primam speciem regulæ E. eo quia est de principiis contrariis; per secundam autem speciem signa-

tum

tum est, quod habet liberum arbitrium, ut acquirat meritum E.T.D.F. Quæritur, quare potestas imaginativæ non est ex contrariis; Et respondendum est, ex eo quia suum medium est simplex. Quæritur, medium imaginativæ de quo est? & vade ad secundam speciem regulæ D. Quæritur medium imaginativæ quantum est? Et respondendum est quod est tantum, quantum est mensuratum per imaginatum & imaginabile E.T.E.F. Quæritur, quare homo habet potestatem existendi & agendi? Et respondendum est, quia sua principia sunt ad hoc naturaliter disposita. Quæritur quantum homo potest existere & agere? Et respondendum est, quod quantum sua principia sunt ad hoc disposita F.T.D.E. Quæritur principia intellectus de quo sunt? Vade ad primam & secundam speciem D. Quæritur principia intellectus quare sunt? Vade ad regulam E. Quæritur principia intellectus quot sunt? Vade ad correlativos intellectus F.T.D.E. Quæritur instinctus cœli de quo est? Vade ad primam & secundam speciem regulæ D. Quæritur, instinctus imaginativæ quantus est? Vade ad capitulum imaginativæ per intellectum & per medium signatum E.T.E.F. Quæritur, quare medium intellectus est? Et respondendum est ex eo quia absque medio intellectus non esset principium intelligendi. Quæritur, intelligere quantus existit inter intelligentem & intelligibilem? Vade ad capitulum intellectus, & ad paragraphos per principium & medium signatos &c. & ad paragraphum videlicet quantitatis T.D.E.F. Quæritur, influentia influens in homine de quo est? Vade ad paragraphos cōtrarietatis principii & medii qui sunt de subiecto hominis in subiecto cœli. Quæritur, quare cœlum agit in homine? vade ad regulam E. existentem in subiecto cœli, & in subiecto hominis. Quæritur, quantum cœlum est imaginabile? vade ad quantitatem existentem in subiecto cœli & in subiecto hominis, & in subiecto imaginationis per suam potestatem.

DE QVAESTIONIBVS QVARTÆ columnæ E.F.G.T.

CAP. IV.

QVæritur quare Deus potest tantum quantum per suam sapientiam & voluntatem. Et respondendum est per regulam E. & per primam speciem regulæ G. Nam Deus ita est infinitus per suam infinitam potestatem, sicut per suum infinitum intellectum & voluntatem. Quæritur, divina potestas quanta est? Et respondendum est quod ipsa est tanta quanta est scibilis per infinitum intellectum & voluntatem infinitam. *De quæstion. quartæ columnæ E.F.G.T.*

Quæritur

Quæritur, divina potestas qualis est. Et respondēdum est, quod est talis qualis ipsa voluntas est E.F.T.E. Quæritur, quare divina potestas est principium infinitum? Et respondendum est, quia per suum intellectum est scita infinite. Quæritur, divina potestas quantum est scibilis? Et respondendum est, quod est tantum quantum suus intellectus est infinitus E.F.T.F. Quæritur, quare posse est in divina potestate medium? Et respondendum est, quia in divino intellectu est intelligere medium. Quæritur, posse divinæ potestatis quantum est. Et respondendum est, quod est tantum quantum est intelligere divinum E, F.T.G. Quæritur, quare finis consistit tantum per divinam potestatem, quantum per divinum intellectum. & respondendū est per hoc, quia Deus est infinitus tantum per suum posse, quantum per suum intelligere. Quæritur, finis divinæ potestatis quantus est. & respondendum est tantus quantus est finis intellectus. Quæritur, finis divinæ potestatis qualis est. & respondendum est, quod est talis qualis competit infinito possificare E G.T.E. Quæritur, quare divina potestas est principiū infinitum. & respondendum est, quod suum posse amatur per divinam voluntatem. Quæritur, qualis potestas est amata infinite. & respondendum est quod est illa, quæ habet correlativos infinitos E. G. T. F. Quæritur, quare divina voluntas potest plus amare vnum hominem quam omnes. Vade ad diffinitionem voluntatis & potestatis, & medii & etiam ad scalam medii secundæ figuræ. Quæritur, qualis homo est magis amabilis à divina voluntate. & respondendum est, quod est ille quem divina voluntas potest plus diligere. Quæritur, quare aliquis homo est magis amabilis quam omnes. & respondendum est, quia divina voluntas est absoluta in amando. Quæritur, quo medio potest Deus magis amare hominem? Vade ad diffinitionem voluntatis, potestatis, & medii, & etiam ad scalam medii E.G.T.G. Quæritur, quare finis divinæ potestatis est tantum amabilis, quantum finis divinæ voluntatis. & dicendum est, quod divina potestas est tantum potens, quantum divina voluntas est volens. Quæritur; qualem finem potest divina voluntas magis amare? & respondendum est, quod est illa quam divinus intellectus potest magis intelligere. Et in isto passu cognoscit intellectus qualis lex est magis amabilis. E.T.E.F. Quæritur, quare Deus potuit principiare mundum novum? Vade ad regulam E. & ad diffinitionem medii. Quæritur novitas mundi quanta est. & respondendum est quod est tanta quanta divina potestas ipsam mensurare potest. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod impossibile est mundum esse ab æterno E T.E.G. Quæritur, quare Deus potest principiare maius principium

principium. & respondendum est, quia potest principiare majorem finem. Quæritur in quali principio habet Deus majus posse? Vade ad regulam G. & ad diffinitionem potestatis & finis E. T. F. G. Quæritur, quare Deus potest causare maius medium & maiorem finem. & respondendum est, quia habet potestatem infinitam. Quæritur maius medium creatum quale est. & respondendum est quod est illud in quo divina potestas habet majus posse, & in quo posse ipsum mediũ potest magis quiescere. Quæritur, maius medium creatum quantũ est. & respondendũ est, quod tantum quantum Deus potest ipsum causare F.G.T.E. Quæritur, quare Deus tantũ diligit aliquod principium, quantum divina sapientia ipsum potest intelligere? & respondendum est, quia divina voluntas tantum potest per amare, quantum divinus intellectus per intelligere. Principiũ maius quantum est amabile? & respondendum est, quod est tantum amabile quantum est intelligibile, quale principium est magis amabile? & respondendum est, quod est illud, quod est magis intelligibile F. G. T. F. Quæritur, quale medium est intelligibile & amabile? Ad quod dicendum est, quod est illud quod Deus magis potest intelligere & amare. Majus medium quantum est intelligibile & amabile? & respõdendum est, quod est tantum quantum Deus potest intelligere & amare F.G.T. G. Quæritur, qualis finis est magis intelligibilis & amabilis? & respondendum est, quod est ille quem Deus potest magis intelligere & amare. Quæritur, maior finis quantus est & respõdendum est, quod est tantus quantum Deus potest intelligere & amare. Et in isto passu cognoscit intellectus qualis lex est vera per scalam differentiæ & concordantiæ F. T.E.F. Quæritur, quare divinus intellectus intelligit maius principium creatum quam intelligere potest? Vade ad diffinitionem intellectus & principii & maioritatis, & ad regulam E. Quæritur, quantum est maius medium quod esse potest. & huic est addendũ, quod tantum quantum per divinum intellectum est magis intelligibile F.T.E.G. Quæritur, quare divinus intellectus intelligit maius principium? & respondendum est, quia intelligit majorem finem. Quæritur quale est illud principium quod Deus magis intelligere potest? & respondendum est, quod est illud quod in majori fine quiescere potest. Principium quod in majori fine quiescere potest, quantum est. & respondendum est, quod est tantum quantum per divinum intellectum est intelligibile in majori fine. F. T.F.G. Quæritur, quale medium est magis intelligibile? & respondendum est, quod est illud, quod Deus potest magis intelligere. Illud medium quod potest magis intelligere quantum est? & est dicendum, quod est tantum quan-

tum quantum divinus intellectus ipsum intelligere potest G. T.E.F. Quæritur quale principium est magis amabile? & respondendum est, quod est illud quod divina voluntas potest magis amare. Quare aliquod principium est magis amabile? & respondendum est, quia divina voluntas potest ipsum magis amare. Medium magis amabile quantum est? Cui respondendum est, quod est tantum quantũ divina volũtas potest ipsum magis amare G.T.E.G. quæritur, quale mediũ divina voluntas potest magis amare? & respondendum est, quod est illud quod in majori fine quiescere potest. Quæritur, quare divina voluntas debeat amare maius principium? & respondendum est, quia maius principium est magis amabile. E.F.T.G. Quæritur, quale medium est magis amabile? & huic dicendum est quod est id in quo maior finis potest quiescere. Maius medium quod in maiori fine quiesc ere potest, quantum est? & respondẽdum est quod est tantum quantum divina voluntas id amare potest T. E.F.G. Quæritur, quare in principio oportet dare medium? cui dicendũ est, ut principiũ per ipsum medium possit transire ad finem & in ipso quiescere. Medium quod per principium trãsit ad finem quantum est? & respondendum est quod est tantũ quantum mensuratum est inter suũ principium & finẽ. Quæritur, quale medium est magis mensurabile? & respondendũ est, quod est id quod magis existit inter principium & suum finẽ.

DE QVAESTIONIBVS QVINTAE columnæ E.G.H.T.

Cap. V.

De quæstionibus quinta columna.

QVæritur qualis virtus est magis intelligibilis? & respondendum est, quod est illa, qua divinus intellectus majorem nõ potest intelligere. Quæritur, virtus qua divinus intellectus majorem intelligere non potest, quanta est? Ad quod dicendum est, quod illa est tanta quod divina voluntas eam magis amare non potest. Quæritur, virtus quam Deus non potest magis intelligere & amare, quando fuit. & respondendum est, quod fuit antequam virtus qua non est magis intelligibilis & amabilis F.G.T F. Quale medium est magis intelligibile? & respondendum est, quod est illud, quod est magis amabile. Quæritur, medium quod est magis amabile quantum est? & respondendum est, quod est tantum, quantum divinus intellectus potest ipsum intelligere F. G. T. G. Quæritur, qualis finis mundi est magis amabilis. & respondendum est, quod est ille quo divinus intellectus non potest magis intelligere. Quæritur, maior finis mundi quantus est. & respondendum est, quod est tantus quantum divinus intellectus magis intelligere potest

test F. G. T. G. Quæritur, qualis substantia est magis amabili & intelligibilis; & respondendũ est, quod est illa, quæ est remota ab omni accidente. Substantia remota ab omni accidente quãdo fuit? & respõdendum est quod fuit antequã illa quæ absque accidente esse non possunt Major substantia creata quanta est? & respondendũ est, quod est tanta quod major à divino intellectu & divina voluntate intelligi nõ potest, nec amari. F. H. T. F. Medium quod maius à divino intellectu non potest intelligi, quando fuit? Et respondendum est, quod fuit antequam illud medium, quod non est tantum virtuosum. Major virtus creata ta quantũ est intelligibilis? & respondendum est, quod est tãtũ quantũ divinus intellectus ipsam intelligere potest. F. H. T. G. Maior finis virtutis quando fuit? & respondendum est, quod fuit antequam virtus finis quę nõ est tantum intelligibilis. Maior finis virtutis creatæ quantus est? & dicendum est, quod est tantus quantum divinus intellectus illũ intelligere potest. F. G. T. H. Maior virtus intellectus quando fuit? & respondendũ est, quod antequam minor virtus intellectus. Maior virtus intellectus quanta est? & respondendum est, quod est tanta quanta divinus intellectus illam intelligere potest F. T. F. G. Qualis finis medii potest à Deo melius intelligi? & respondendum est, quod est finis qui est sui intelligere. Finis majoris intelligere quantus est? Cui dicendum est, quod est tantus quantus divinus intellectus F. T. F. H. Quæritur, maius medium intellectus quando fuit? Ad quod dicendum est, quod fuit tunc quando major intellectus fuit. Maius medium intellectus quantum est & respõdendum est, quod est tantum quantum intellectus maior est F. T. G. H. Maior finis intellectus qualis est? & dicendũ est quod est talis quod majorem divinus intellectus intelligere non potest. Major finis intellectus quantus est? & respondendum est, quod est tantus quanta substantia abiq; accidente esse potest. potest. Substantia quare sine accidente esse potest quando fuit? & dicendum est, quod fuit antequam substantia quæ sine accidente esse non potest G. H. T. F. Quæritur, quale medium virtutis est magis eligibile? & respondendum est, quod est illud quod est in virtute magis amabile. Quæritur, mediũ quod est magis amabile quando fuit. & dicendum est, quod fuit antequã medium quod non est tantum amabile. Medium voluntatis quantũ est. & respondendum est, quod est tantum quantũ virtuosum esse potest G H T. G Quæritur, qualis virtus est magis amabilis? Ad quod dicendum est quod est illa quę causat maiorẽ finem. Finis maioris virtutis quãdo fuit & respondendũ est, quod fuit tunc quando magis amata fuit G. H. T. H. Quæritur, qualis virtus potest esse maior creatura? & dicendum est quod

est

est illa quæ potest magis amari. Virtus quæ potest magis amari quando fuit? & respondendum est, quod fuit antequam virtus quæ non est tantum amabilis. G.T.F.G. Quæritur, per quale medium acquiritur major finis? & respondendum est per illud quod nullum aliud potest amari. Finis qui non potest magis amari, quantus est ? Ad quod dicendum est, quod ipse est tantus quantus finis voluntatis esse potest. G. T.F H. Quæritur qualemedium est majus quod esse potest? & respondendum est, quod est illud quod magis diligi nõ potest. Medium quod magis diligi non potest quando fuit? & respondendũ est, quod est tunc quando major voluntas est. Maior voluntas quanta est? & respondendum est, quod est tanta quantum majus amare est. G.T.G.H. Quæritur, maior finis voluntatis qualis est ? & respondendum est, quod est talis qualis est per maius amare. Finis qui est per majus amare quando fuit; & dicendũ est quod fuit antequam finis qui non est per majus amare. H.T.F.G. Quæritur, qualis virtus se habet ad majorem finem. & respondendum est, quod est illa quæ habet maius medium. Virtus habens majus medium quanta est ? Ad quod dicendum est, quod est tanta quantum est suum medium. Virtus habens se ad majorem finem quando fuit; & respondendum est, quod ipsa fuit antequam virtus habens se ad minorem finem. H.T.G H. Quæritur, qualis finis est major; & respondendum est, quod est ille in quo major virtus quiescit. Virtus quiescens in majori fine quando fuit; Cui respondendum est, quod fuit antequam substantia quæ absq; accidente esse non potest. T.F.G. H. Qualis finis est in majori privatione; Ad quod dicendum est, quod est ille qui est contra maiorem perfectionem. Finis qui est in majori perfectione quando fuit. & respondendum est, ꝙ fuit antequam finis qui est in majori privatione. Finis existens in majori privatione quantus est. & respondendum est, quod est tantus à quanto majori fine perfectionis derivatus est.

DE QVÆSTIONIBVS SEXtæ columnæ G.H.I.T.

CAP. VI.

De quæstion. sextæ columnæ G. H.I.T.

QVæritur, qualis lex est magis vera. & respondendum est quod est illa quæ causat majores virtutes. Quæritur, vbi est major lex, & respondendum est, quod est in majoribus virtutibus. Quæritur, voluntas quando est virtuosa & vera ; & respondendum est, quod est tunc quando est habituata de spe, pietate & charitate G H.T.G. Quæritur, qualis lex se habet ad magis virtuosum finem ; & respondendum est, quod est illa quæ causat altiorem spem , charitatem & virtutem.

Quæritur

Quæritur, voluntas quando est virtuosa: & dicendum est, quod est tunc quando se habet ad virtuosissimum finem G.H.T.H. Quæritur, qualis lex est maior. & respondendum est, quod est illa in qua sunt maiores spes & charitas. Quæritur, voluntas quando est maior? & respondendum est, quod est tunc, quando de maiori charitate & spe habituata est G H.T.I. Quæritur, qualis qualitas est virtuosa? & respondendum est, quod est illa quæ consistit per æqualem amorem, amatum & amare. Quæritur, ubi est æqualitas virtuosa amantis & amati. & respõdendum est, quod illa est in voluntate, in qua charitas est altior virtus. Quæritur, quando in voluntate est altior virtus? & respondendum est, quod est tunc quando æquales habet suos correlativos G.I.T.G. Quæritur, qualis voluntas est vera? & respondendum est, quod est illa quæ se habet ad verum finem. Quæritur ubi est finis verus? & respondendum est, quod est in voluntate de spe & patientia habituata G.I.T.H. Quæritur, qualis patientia est maior? & respondendum est, quod est illa, quæ est in voluntate ex maiori spe habituata. Quæritur, ubi est maior veritas. & respondendum est, quod est in voluntate ex maiori spe & patientia habituata. Quæritur, quando est maior veritas. & dicendum est, quod est tunc quando à maiori voluntate est amata G.I.T.I. Quæritur, ubi sunt æquales veritas & voluntas. & dicendum est, quod in Deo. Quæritur, qualis voluntas est vera. & respondendum est, quod est illa quæ est ex veris correlativis G.T.G.H. Quæritur qualis finis est maior. & dicendũ est, quod est ille cui competit à maiori voluntate amari. Quæritur, quãdo est maior voluntas. Et respondendum est, quod est tunc quando obiectat maiorem finem sperãdo G.T.G.I. Quæritur, vbi volũtas & finis sunt æquales. Ad quod dicendum est, quod in subiecto in quo spes & patiẽtia sunt æquales. Quæritur, qualis æqualitas est magis amabilis. & respondendum est, quod est illa quæ est ex correlativis voluntatis G.T.H.I. Quæritur, qualis voluntas est maior. & respondẽdum est, quod est illa in qua est maior charitas. Quæritur, quando est maior charitas. & dicendum est, quod est tunc quãdo in voluntate est maior æqualitas. Quæritur, ubi est major charitas. & respondendum est, quod est in voluntate in qua est maior æqualitas H.I.T.G. Quæritur virtus, quæ est charitas in quo fine quiescit. & dicendum est, quod est in fine vero. Quæritur, qualis finis est verus. & respondendum est, quod est ille in quo est charitas. Quæritur, quando est charitas. & dicendum est, quod est tunc quando est patientia H.I.T.H. Quæritur, ubi est maior charitas. & respondendum est, quod est, ubi est maior veritas. Quæritur, quando est maior charitas. & respondendum est, quod est tunc, quando

est major veritas H.I.T.I. Quæritur, voluntas & veritas vbi sunt æquales? & respondennd ũest, quod in subiecto in quo convertuntur. Quæritur, patientia & charitas quando sunt æquales? & respondendum est, quod est tunc, quando virtus & veritas sunt æquales H.G.T.H. Quæritur, quando voluntas est maior? & respondendum est, quod maior quando se habet ad maiorem finem extra suas vires per charitatem. Quæritur, qualis charitas est major? & dicendum est, quod est illa quæ cum maiori spe habet convenientiam H.G.T.I. Quæritur, quando in fine est æqualitas? Cui dicendum est, quod est tunc, quando in ipso fino sunt proportionatæ spes, charitas & patiẽtia. Quæritur, qualis æqualitas est virtuosa? & respondendum est, quod est illa, q̃ consistit per æquales fines virtuosos. Quæritur, vbi sint æquales fines virtuosi? & dicẽdum est, quod est in proportione spei, patientiæ & charitatis H.T H.I. Maior æqualitas vbi est? Cui dicẽdum est, quod est in illa lege, in qua virtutes magis possunt esse æquales. Quæritur, quando est maior æqualitas? Ad quod dicendum est quod est tunc, quando est maior spes & patiẽtia I.T.G.H. Quæritur, qualis veritas est maior? & dicendum est, quod est illa quæ se habet ad majorem finẽ. Quæritur, vbi spes est maior? & dicendum est, quod est in illa lege, per quam homo sperat maiorem finem. Major lex quando fuit incepta? Cui dicendum est, quod tunc quando maior veritas fuit incepta G.T.G.I. Quæritur, vbi spes & patientia sunt æquales? Ad quod dicendum est, quod est in fine earum. Quæritur, qualis æqualitas est magis vera? & respondẽdum est, quod est illa quæ se habet ad veriorem finem G.T.H.I. Quæritur, in qua veritate est major æqualitas? & respondẽdum est, quod est in illa, quæ habet veriores correlativos. Quæritur, quando est maior æqualitas? Ad quod dicendum est, quod tunc quando habet maiores correlativos T.G.H.I. Quæritur, in quo fine virtutes esse possunt magis æquales? & respondendũ est, quod est in illo, in quo spes, patiẽtia & charitas habẽt maiores aptitudines. Quæritur, qualis homo est maior? & respondendum, quod est ille, in quo virtutes sunt magis æquales, aut fuerunt. Quæritur, quando fuit maior homo? & respondẽdum est, quod tunc quando maior finis fuit inceptus.

DE QVÆSTIONIBVS SEPTIMÆ COlumnæ H.I.K.T. CAP. VII.

De quæst. 7 colum. H.I.K.T.

QVæritur, quando habet charitas patientia & pietas actus suos? & respondendum est, quod est tunc quando homo vtitur ipsis. Quæritur, vbi est via gloriæ? & respondendum est, quod

quod est vbi charitas est, patientia & pietas. Quæritur, via gloriæ qaando est? & respondendum est, quod ipsa est per modũ quem habent invicem charitas, patientia & pietas. Quæritur, cum quo est via gloriæ ? & respondendum est, quod est cum charitate patientia & pietate H.I.T.H. Quæritur, quando charitas & patientia sunt majores? & respondendum est, quod est tunc, quando sunt contra maiorem iram & falsitatem. Quæritur, in quo sunt maiores homine charitas & patientia? & respõdendum est, quod est in illo, qui ædificavit majorem legem & magis virtuosam H.I.T.I. Quæritur, vbi ignis vegetatur & respondendum est, quod est in vegetativa: sicut vegetativa vegetat in sensitiva. Quæritur, quare virtus & veritas sunt æquales? & respondendum est, quod est in suis correlativis H.I T.K. Quæritur, vbi virtus est in minoritate? Ad quod dicendum est, quod est in minori veritate. Quæritur, quando charitas & patientia & pietas sunt in minoritate? Cui dicendũ est, quod est tunc quando ira, falsitas & inconstantia pugnant fortiter contra illas. Quæritur, quando ira, falsitas & inconstantia pugnant contra charitatem, patientiã & pietatem? & respondendum est, quod est cum minoritate charitatis, patientiæ & pietatis H.K. T.K. Quæritur, quando charitas & pietas sunt maiores? & respondendum est, quod est tunc, quando charitas & pietas pugant viriliter contra iram & inconstantiam. Quæritur, quando charitas & pietas vincunt iram & inconstantiam? & respondendum est, quod vincunt eas per modum maiorem quem habẽt contra minorem modum iræ & inconstantiæ. Quæritur, cum quo charitas & pietas vincunt iram & inconstantiam? Ad quod dicendum est, quod cum maioribus actibus quos habent H.K. T.I. Quæritur, vbi charitas habet maiorem delectationem? & dicendum est, quod in majori æqualitate suorum correlativorum. Quæritur, quando charitas habet maiorem delectationem? & dicendum est, quod tunc quando est coniuncta cũ pietate & patientia. Quæritur, quando charitas est coniuncta cum patientia & pietate? Ad quod dicendum est, quod per modum junctarũ similitudinũ. Quæritur, cũ quo charitas est cõjuncta cũ pietate & patiẽtia? & respondendum est, quod cũ correlativis suarũ virtutũ H.K.T.K. Quæritur quando charitas & pietas distant à minoritate? & respondendum est, quod tunc quando sunt maiores contra iram & inconstantiã. Quæritur, quomodo charitas & pietas distant à minoritate? & respondẽdum est, quod tunc quando sunt maiores contra iram & inconstantiã. Quæritur, quomodo charitas & pietas distant à minoritate, & respondendum est, quod est per modum quem habent in existendo à maioritate. Quæritur, cum quo charitas & pietas

distant à minoritate? & respondendum est, quod cum maioritate quam habent ad invicem H.T.H.I. Quæritur, ubi charitas est maior? & respondendum est, quod maiori substantia ab omni accidente denudata. Quæritur, quando æqualitas est in maiori æqualitate? Ad quod dicendum est, quod tunc habet majorem actum junctum cum actu patientiæ H.T.H.K. Quæritur, quando charitas & pietas sunt majores? & respondendũ est, quod quando sunt in practica contra minorem iram & inconstantiam. Quæritur, quando charitas & pietas distant à minoritate? & respondendum est, quod per modum quem habet per maioritatem. Quæritur, cum quo ira & inconstantia devincunt charitatem & pietatem? & respondendum est, quod cum minoritate charitatis & pietatis H. T. I. K. Quæritur, quando charitas patientia & pietas sunt minores? & respondendũ est, quod tũc quando ira, falsitas & inconstãtia sunt maiores. Quæritur, ubi charitas, patientia & pietas sunt minores? & respondendum est, quod in illo subiecto in quo ira, falsitas & inconstantia expellunt ipsas. Quæritur, quomodo ira, falsitas & inconstantia corrumpunt charitatem, pietatem & patientiam? & respondendum est, quod per modum quem habent, coæquãdo se ad invicem contra charitatem patientiam & pietatem. Quæritur, cum quo ira falsitas & inconstantia corrumpunt charitatem patientiam & pietatem? & respondedum est, quod cum minoritate quam habent charitas, patientia & pietas I.K. T.H. Quæritur, ubi gloria acquisita est maior? & respondendũ est, quod in maioritate legis. Quæritur, quomodo maior gloria fuit acquisita? & respondendũ est, quod quando verior homo ædificavit veriorẽ legem. Quæritur, quomodo verior gloria fuit acquisita? & respondendum est, quod per maiorem modum quem habebant charitas, patientia & pietas. Quæritur, cũ quo maior gloria fuit acquisita? & respondendum est, quod cũ homine de maiori charitate, patientia & pietate habituato I. K. T. I. Quæritur: ubi veritas & gloria sunt æquales? & respondendum est, quod in substantia ab omni accidente separata. Quæritur, quomodo veritas & gloria sunt æquales? & respondendum est, quod per modum quem habent ad invicẽ per æquales correlativos. Quæritur, cum quo veritas & gloria sunt æquales? & respondendum est, quod cũ suis correlativis æqualibus I.K.T.K. Quæritur, minor gloria ubi est? & respondendũ est, quod est in minore veritate, charitate, patientia & pietate. Quæritur, quando minor gloria est in veritate? & respondendũ est, quod tunc quando charitas, patientia & pietas habent lentos actus. Quæritur, quãdo minor gloria est in veritate? Ad q̃d respondendũ est, quod per modũ quẽ habẽt charitas, patientia & pie-

& pietas. Quæritur, cum quo minor gloria est in minori veritate? Ad quod dicendum est, quod cum minoribus actibus charitatis, patientiæ & pietatis I. T. K. I. Quæritur, ubi est maior veritas? & respondendum est, quod est ubi est sua maior æqualitas. Quæritur, quando est maior veritas? & dicendum est, quod tunc quādo est sua maior æqualitas I. T. H. K. Quæritur, ubi est minor charitas? Ad quod dicendum est, quod est in minori charitate, patientia & pietate. Quæritur, quando est minor charitas? & respondendum est, quod tunc quando patientia & pietas sunt minores. Quæritur, quomodo charitas est minor? & respondendum est, quod per modum quem habent patientia & pietas. Quæritur, cū quo charitas est minor? ad quod dicendū est, quod cum minoritate, patientia & pietate I. T. I. K. Quæritur, vbi veritas est minor? & respondendum est, quod est minor in sua minori æqualitate. Quæritur, quando veritas est minor. & respondendum est, quod per modum minorem quem habet in sua æqualitate. Quæritur, cū quo veritas est minor. & respondendum est, quod cum minori lege K. T. H. I. Quæritur, ubi est major gloria. & respondendum est, quod est, vbi est sua maior æqualitas. Quæritur, quomodo est maior gloria. & respōdendū est, quod est tunc quando est sua maior æqualitas. Quæritur, quomodo est maior gloria. & respondēdum est, quod est per modum quem habent sua correlativa consubstantialia existentia æqualia & ab omnibus accidentibus separata. Quæritur, cum quo est maior gloria. & respondendum est, quod est cum maioritate suorum correlativorum. Quæritur, quando maior gloria & minor gloria sunt invicem. & respondendum est, quod est tunc quando anima coniuncta est cum corpore. Quæritur, quando maior gloria & minor gloria consistunt in minori subjecto. & respondendum est, quod per modum quem habent sensitiva & imaginativa cum minoritate, & ratiocinativa cum minoritate. Quæritur, quomodo minor gloria & maior gloria consistunt in subjecto ad invicem. & respondēdum est, quod est per actus substantiales & accidentales. Quæritur, cum quo major gloria & minor gloria consistunt in subjecto. & respondendum est, quod est cum sensitivis, imaginativis & ratiocinativis K. T. H. K. Quæritur, quādo est maior gloria. & respondenndum est, quod est per modum subjecti ab omnni minoritate remotū. Quæritur, cū quo est minor gloria. ad quod dicēdum est, quod est cum minori actu ipsius gloriæ T. H. I. K. Quæritur, ubi est maior minoritas. & respōdendū est, quod est in peccato sive in minori æqualitate. Quæritur, quando est minor æqualitas. & respondendum est, quod est tunc quando est minor æqualitas in privatione. Quæritur, cum

quo est minus peccatum? & respondendum est, quod est cum sensitiva sine electione animæ. Quæritur, quãdo est minus peccatum? ad quod dicendum est, quod est cum sensitiva tantum; & tunc est peccatum veniale.

DE QVÆSTIONIBVS EVACVATIONIS tertiæ figuræ.

CAP. VIII.

2. Pars undecima partis principalis quæ est de quæst. evacuationis tertiæ figuræ.

IN evacuatione tertiæ figuræ sunt jam factæ multæ quæstiones generales & solutiones earum: & sic possunt fieri quæstiones & solutiones particulares, tenendo eundem modum quẽ tenuimus in universalibus. Modus enim particularis oritur & derivatur ab universali modo: sicut effectus à sua causa. Dicitur in camera B. C. quod bonitas est magna: postmodum utrũ bonitas sit magna: & quia B. significat Deum, bonitatem, differentiam, justitiam & avaritiam. C. autem significat angelũ, magnitudinem, concordantiam, prudentiam, gulam; ut dictũ est jam in alphabeto. Ideo possunt abstrahi de camera B.C. multæ quæstiones particulares; ut quando quæritur, utrum divina bonitas sit magna? Vtrum in divina bonitate sint correlativa distincta? Vtrum in divina bonitate sit concordantia? Postmodum potest quæri, Quid est in Deo bonitas magna? Quid sunt in divina bõitate correlativa? Et quid est in divina bõitate sua concordantia? Et deinde potest quæri per secundam speciem regulæ C. divina bonitas magna quid habet in se sibi coessentiale? Et de differentia & concordantia potest dici. & postmodum potest quæri per tertiam speciem regulæ C. sic quærere: divina bonitas magna quid est in alio? & divina differentia quid est in alio. & divina concordantia quid est in alio? Deinde qualiter divina bonitas magna quid habet in alio. Divina differentia quid habet in alio. & divina concordantia quid habet in alio. & omnibus istis factis, quælibet quæstio potest solvi: tenendo eundem modum quem tenuimus in solvendo quæstiones generales, descendendo à solutione universali ad particularem, concordando & inconveniens evitando. Nullum enim universale est contra suum particulare, & econverso. Sed exemplificare hoc, esset nimis prolixum. Quapropter dimittimus solutiones artistæ huius artis causa brevitatis. Nã si quocunque modo fiat quæstio de divina bonitate & magnitudine: extrahatur solutio à diffinitione Dei; & à diffinitione bonitatis, & magnitudinis, concordando diffinitiones & species regularum, tenendo affirmativam aut negativam. Et ista regula est infallibilis: sicut exemplificavimus de divina bonitate & magnitudine: ita potest dici suo modo de bonitate & magnitudi-

ne

ne angelica; & de bonitate & magnitudine justitiæ; & de bonitate & magnitudine prudentiæ; & de malitia; & magnitudine avaritiæ. Et de malitia & magnitudine gulæ. Et sicut diximus de camera B. C. sic potest dici de quæstionibus, quæ sunt im[illegible]itæ in camera B. D. & in camera B. E. Et sic de aliis ca[illegible] quæ sunt in tertia figura. Et hæc sufficiant causa brevitat[illegible] quæstionibus quæ possunt fieri per tertiam figuram. Et in isto passu cognoscit intellectus, quod tertia figura est valde generalis, à qua possunt abstrahi quasi innumerabiles quæstiones particulares & solutiones earum.

DE QVAESTIONIBVS MVLTIplicationis quartæ figuræ.

CAPVT IX.

Tertia pars decima partis principalis de quæstionibus.

MVltiplicatio quartæ figuræ est quinque modis, vt dictum est. Et sicut fit multiplicatio quinque modis: sic possunt fieri quæstiones quinque modis. Et sic de primo modo & aliis aliquid dicemus. Primus modus subdividitur in quatuor partes. Prima est: quando probat, quod mundus est novus per viginti rationes. Et hoc per columnam B. C.D. Et sicut dicitur de mundo: sic potest dici de his quæ signantur per B. C. E. in alphabeto, faciendo solutiones cuiuslibet signati suo modo sicut B. quod significat Deum, bonitatem, differentiam, justitiam, avaritiam. Et sic de C. quod significat angelum, magnitudinem, &c. Et D. quod significat cœlum, æternitatem, &c. Et sic quęlibet quęstio particularis suam solutionem implicatam habet. Quæ quidem solutio potest reduci ad artem tenendo modum istius artis. Et sicut diximus de primo modo: ita potest dici de aliis suo modo. Et hæc sufficiant de multiplicatione quartæ figuræ causa brevitatis.

DE QVAESTIONIBVS MIXTIONIS principiorum & regularum.

CAPVT X.

Quarta pars decima partis principalis de quæstionib.

IN mixtione principiorum & regularum ostenditur quando quodlibet principium discurretur per alia principia & regulas, faciendo de subiecto prædicatum, & è converso: sicut bonitas magna, bonitas æterna, bonitas potens, &c. Magnitudo bona, magnitudo æterna, magnitudo potens, &c. Idcirco si fiat quæstio de bonitate & magnitudine, & de bonitate & æternitate, &c. recurratur ad capitulū bonitatis & paragraphū bonitatis & magnitudinis: & si quęstio est de bonitate & æternitate, recurratur ad paragraphū bonitatis & ęternitatis, & sic de aliis.

& extrahantur solutiones ab illis locis in quib. solutiones sunt signatæ; & hoc sic. Dicitur in primo paragrapho in capitulo bonitatis quod bonitas est per se ratio bono, quod agat bonũ sive producat. Sed quia est magna ratio duplicata bono per magnitudinẽ quod producat magnum bonũ: idcirco si quæratur, vtrum bonitas sit ratio Deo, quod producat magnum bonum: concedatur per ea, quæ superius dicta sunt. Vlterius dicitur 3. paragrapho in capitulo bonitatis, quod bonitas per durationem est durabilis, & sic per durationem est ratio triplicata, vt bonus agat bonum, magnum & durabilẽ, vt patet, quod si fiat quæstio, vtrum divina bonitas sit ratio Deo, quod ipse producat bonum æternum sive durabile, recurratur ad capitulum bonitatis in tertio paragrapho, & abstrahatur à textu solutio, causa mixtionis, diffinitionis, bonitatis & durationis, & sic de aliis. Vlterius: quid est illud bonum magnum quod Deus producit? Recurratur ad capitulum bonitatis & regularũ, per quas bonitas est deducta: sicut quando dicitur, quid est bonitas? Et tunc respondeatur per illum textum ad quæstionẽ secundum diffinitionẽ bonitatis. Si quæratur, Deus de quo producit bonum? Recurratur ad capitulum bonitatis, & ad paragraphum regulæ D. in quo quæritur, bonitas de quo est? & ab illo textu extrahatur solutio, & sic de aliis. Sicut dedimus exẽplum de bonitate Dei: ita potest dici de bonitate angeli suo modo: & de bonitate justitiæ, & de bonitate prudentiæ; & de malitia avaritiæ & gulæ; & sic de aliis suo modo specifico. Et hæc de quæstionibus mixtionis sufficiant causa brevitatis. Et hoc quia ars est sufficiens ad faciẽdum & solvẽdum alias quæstiones. Et in isto passu cognoscit intellect⁹, quod mixtio principiorũ est subiectum valde generale ad faciendũ multas quæstiones. Et quod in textu solutiones sunt implicitæ & signatæ.

Et hæc de quarta parte decima partis principalis.

[Qui]nta pars [decim]a partis principalis quæ est de quæstionib. novẽ subiectorum: & primò de primo subiecto, quod est Deus. Et primo per principia.

DE QVAESTIONIBVS NOVEM SVBIEctorum: *& primò de primo subiecto quod est Deus. Et de primo per principia.*

CAP. XI.

Ad evitandum prolixitatem, aliquas quæstiones proponim⁹ facere de Deo, & à textu abstrahere, & per textum solvere, ad dandum doctrinam, quomodo artista sciat abstrahere quæstiones à textu, & solvere eas per illum textum à quo abstrahuntur. Alias quæstiones intendimũs facere, & à textu abstrahere, sed non solvere causa brevitatis: sed ad textum debitum eas reducere, ad dandam doctrinam, per quem modum artista sciat solvere quæstiones per textum debitum. Qui quidem

dem textus eſt generalis ad multas quæſtiones. Et iſtum modum & ordinem proponimus tenere in aliis ſubiectis. Vtrum per aliquem modum ſit neceſſarium, quod Deus producat bonum? Solutio: vade ad ſubiectum Dei in paragrapho bonitatis. Quæritur, quare Deus creavit mundum? Solutio: vade ad ſecundum paragraphum. Vtrum Deus producat bonum infinitum? Solutio in tertio paragrapho. Vtrum Deus poſſit creare ens infinitũ? Solutio in quarto paragrapho eſt ſignata. Vtrũ æternitas habeat actum infinitum & connaturalem? Solutio in quinto paragrapho. Vtrum Deus potuiſſet creaſſe cœlum infinitum & æternum: Solutio in ſexto paragrapho. Vtrũ Deus ſit neceſſitatus ad producendum infinitum? Solutio in 7. paragrapho. Vtrum poſſe primum ſit cauſa omnis poſſe creati? Solutio in 8. paragrapho. Vtrum Deus cum ſuo intellectu neceſſitet ſe ad producendum infinitum intelligibile? Solutio in 9. paragrapho. Quæritur, quare in via ignoratur ab aliquib. ſummus productus? Solutio in decimo paragrapho. Vtrum ſit dare volitum productum infinitum? Solutio in 11. paragrapho. Quæritur, quæ eſt cauſa charitatis creatæ? Solutio in 12. paragrapho. Vlterius reſpondendum eſt, vt voluntas creata obiectaret ſummum amatum ſuper ſuis viribus, adiuvante. Vtrum Deus mediante ſua virtute infinita producat virtuoſum infinitum? Solutio in 13. paragrapho. Quæritur, quæ eſt prima cauſa virtutum moralium? Solutio in decimoquarto. Vtrum divina veritas poſſit eſſe otioſa, quo ad ſuam rationẽ? Solutio in decimoquinto. Quæritur, quare ſunt virtutes creatæ? Solutio in 16. Vtrum Deus poſſit tantum de ſua gloria quantum ipſe eſt. Solutio in 17. Quæritur, quare eſt alia vita? Solutio in 18. Vtrum divinæ rationes ſine aliqua diſtinctione poſſint habere actus infinitos? Solutio in 19. Quæritur, quid eſt prima cauſa multitudinis entium differentium genere, ſpecie, & numero: Solutio in vigeſimo. Vtrum in Deo ſit coeſſentialis cõcordantia: Solutio in 21. Quæritur, quare Deus creavit vnum mundum & non multos? Solutio in 22. Quęritur, quare in Deo non eſt contrarietas? Solutio in 23. Quæritur, quare Deus habet nolle, cum ſuum velle ſit infinitum: Solutio in 24. Vtrũ Deus ſit principium in ſe perſectum: Solutio in 25. Quæritur, quare Deus creavit principiare: Solutio in 26. Vlterius vt cognoſceretur creare infinitum: vtrum Deus tantum ſit infinitus per ſuum intrinſecum agere, ſicut per ſuum intrinſecum exiſtere: Solutio in 27. Quæritur, quare Deus creavit media naturalia: Solutio in 28. Vtrum divinæ rationes quieſcant in ſeipſis: Solutio in 29. Quæritur, quare Deus creavit fines perfectos: Solutio in triceſimo. Vtrum Deus eſſet maior ſimpliciter: poſito

quod suæ dignitates non haberent actus infinitos? Solutio in 31. Quæritur, quare Deus creavit maioritates, & cum quo creavit illas? Solutio in 32. Vtrum in Deo sit æqualitas? Solutio in 33. Quæritur, quare Deus creavit æqualitates? Solutio in 34. Vlterius creavit Deus æqualitates sic cum sua æqualitate, sicut creavit bonitates cum sua bonitate. Quæritur, quare in Deo non est minoritas? Solutio in 35. Cum in Deo non sit minoritas, quare creavit minoritates? Solutio in 36. Vlterius: quia vnum contrarium magis cognoscitur per reliquum.

DE QVAESTIONIBVS DEI PER *regulas factis.* CAP. XII.

De quæstionibus Dei per regulas factis,

QVæritur, vtrum Deus sit ens necessarium? vade ad primum paragraphum regularum primi subiecti. Vlterius quæritur, quomodo probatur Deum esse? Solutio in eodem paragrapho, & in aliis. Quæritur, quid est ens necessarium? Solutio in secundo paragrapho, & in suis consequentibus. Quæritur, quomodo Deus diffinitur? Solutio: vade ad capitulum diffinitionis Dei primi subiecti. Vtrum Deus de se sit actus purus? Solutio in tertia regula primi subiecti. Quæritur, vtrum in Deo aliquid sit de aliquo? Solutio in eadem regula in secunda specie. Quæritur, quare Deus est necessariũ ens? Solutio in quarta regula in prima specie. Vtrum Deus sit Deus de Deo? Solutio in eadem regula in secunda specie. Vtrum in Deo sit quantitas? Solutio in regula F. Quæritur, de Deo per æqualitatem: & respondendum est per regulam G. Vtrum actus æternus sit in tempore? Solutio in regula H. Vtrum Deus sit collocatus sive contentus: Solutio in regula I. Quæritur, per quem modũ Deus existit: Solutio in prima regula K. Quæritur, quomodo Deus agit: Solutio in eadem regula. Quæritur, Deus cum quo est hoc quod est: Solutio in secunda regula K. Quæritur, Deus cum quo agit hoc quod agit: Solutio in eadem regula. Fecim⁹ quæstiones de Deo per principia & regulas: quapropter si fiat quæstio peregrina de Deo, applicetur ad textum sive locum ei competentem, & solvatur per ipsum, tenendo affirmationem aut negationem, tali modo quod textus non destruatur. Vlterius si de Deo multæ fiunt quæstiones, teneatur modus tertiæ figuræ & septem columnarum prædictarum, in quibus fecim⁹ quæstiones: & dentur eis solutiones per seipsas signatas. Et hoc docet capitulũ applicationis. Adhuc si artista vult habere multa media ad probandum aliquid de Deo, recurratur ad capitulũ multiplicationis quartæ figuræ, quod docet invenire multa media & docet probare per prius & posterius. Quoniã de Deo potest

potest probare aliquid per prius, & ideo si quæstio indiget probatione per æquiparantiam: sicut si aliquis vellet probare vtrum sit aliqua & infinita potestas, probetur per infinitā æternitatem. Vlterius qui vult probare per æquiparantiam: sicut quando quæritur, quare in anima intellectus, memoria & volūtas sunt ęquales? Ad quod respōdeatur, quia Deus est ęqualiter intelligibilis, & amabilis, & recolibilis. Vlterius si quæratur, quare sufficiunt in qualibet potentia animę tria correlativa per secundam speciem C. designata? Et respondendum est, quod in qualibet ratione divina sufficiant tria correlativa. Si quęratur, quare Deus creavit vnum mundum, & non multos? Sic probetur, videlicet quod Deus est vnum: idcirco creavit vnum mundum. Si quæratur, quare Deus diligit vnam creaturā plus quam aliam? Respondendum est, quia quando creavit mundum intelligit majorem finem creationis quā potuit intelligere. Adhuc si quęratur, vtrum Deo competat magis creare majora quam minora? Respondendum est, quod sic. Nam majora magis conveniunt cum suis dignitatibus quam minora; & sic de aliis.

DE QVAESTIONIBVS SECVNDI SVBIECTI, quod est de angelo: & primo per principia.

CAP. XIII.

QVare angelus peccavit, postquam Deus creavit ipsum totum bonum? Et respondendum est per diffinitionem majoritatis & minoritatis. Adhuc, vtrum angeli in sua locutione habeant instrumentum? Et respondendum est, quod sic: videlicet bonitatem & alia principia eis connaturalia, quolibet habente sua correlativa, & hoc signatū est per primū paragraphum capituli angelorum. Quęritur, vtrum vnus angelus producat alium angelum? Solutio in primo paragrapho. Quæritur quę est causa magis āgeli? Solutio in secūdo paragrapho. Quæritur, vtrum angelus sit corruptibilis? Solutio in tertio paragrapho. Quæritur, quæ sunt instrumenta angelorum? Solutio in quarto paragrapho. Cum angelus non habeat oculos quomodo intelligit colores? Solutio in quinto. Quæritur, quomodo angelus potest diligere sensibilia? Solutio in sexto. Quæritur, angelus quomodo acquirit meritū? Solutio in septimo. Quæritur, cum quo angelus facit scientiā? Solutio in octavo. Quæritur quæ sint delectationes angelorū? solutio in nono. Quæritur vtrum in essentia angeli sint multæ res differētes numero? solutio in decimo. Quæritur, angeli cum quo conveniunt? solutio

De quæstionibus secūdi subiecti, quod est de angelo. Et primo per principia.

ſolutio in vndecimo. Quæritur, angelus bonus & angelus malus per quem modum ſunt contrarii. Adhuc quæritur, quæ eſt pœna mali angeli: ſolutio in duodecimo. Vtrum angelus ſit compoſitus: ſolutio in decimotertio. Vtrum angelus habeat quantitatem: ſolutio in 14. Vtrum angelus ſit ita perfectus per ſuam voluntatem ſicut per ſuam bonitatem & ſuum intellectum, ſicut per ſuam bonitatem & ſuum intellectum, ſicut per ſuam voluntatem: ſolutio in 15. Quæritur, quare angelus habet poteſtatem in inferioribus: ſolutio in 16. Vtrum ſit bonũ, quod in angelo ſuus intellectus, voluntas & memoria ſint æquales naturaliter? ſolutio in decimoſeptimo. Cum angelus ſit bonus naturaliter, quæ eſt cauſa, quare eſt malus moraliter: Solutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS ANGELI per regulas.

CAP. XIV.

De quæſtionibus angeli per regulas.

QVæritur, per quem modum probatur, quod angeli ſint? Solutio in prima regula. Quæritur, angelus quomodo diffinitur: Solutio in ſecunda. Quæritur, quid eſt natura angeli. Quæritur, de actionibus & paſſionibus angelorum. Cum angelus non habeat imaginationem, cum quo intelligit imaginabilia? Omnes iſtæ quæſtiones ſolvuntur per ſecundam regulam ſupra dictam. Quæritur, quæ ſunt principia innata angeli: Quæritur, quæ eſt forma angeli, & quæ eſt eius materia: Quæritur, angelus malus cuius eſt : Solutio in tertia regula. Quæritur, angelus per quem modum habet cauſas: quæritur, vtrum angelus quieſcat cum vno fine, aut cum pluribus: Solutiones in quarta regula. Quæritur, de quantitate continua & diſcreta angelorum: poſito quod angelus non haberet materiam: vtrum poſſit recipere paſſiones: ſolutiones in 5. regula. Quæritur de qualitatibus ſpecificis angeli: cum quibus agit ſpecificè: & ſimiliter de qualitatibus appropriatis, cum quibus agit moraliter? ſolutiones in ſexta regula. Quæritur de ſucceſſione & continuatione angelorum, cum angelus non ſit corporeus: vtrum habeat menſuras temporis: ſolutiones in 7. regula. Vtrum angelus ſit collocatus: Vtrum angelus tranſeat per medium: ſolutiones in 8. regula. Quæritur, per quem modum angelus exiſtit in ſeipſo, & agit extra ſeipſum: Quæritur, per quẽ modũ angelus patitur: ſolutiones in 9. regula. Quæritur, vnus angelus cũ quo intelligit aliũ: Quæritur angelus cum quo tentat homines: quæritur, angelus cum quo movet lapides; ſolutiones in decima regula per K. ſignata. Vtrum angelus

lus patiatur per ignem? dicimus quod sic: vt patet per prius & per primam speciem E. & per secundam G. & per diffinitionem divinæ potestatis. Nam si Deus vult, quod angelus possit movere lapides sine corpore: similiter per divinam potestatem potest pati per ignem. Quæritur, vtrum angeli sint nostri nuncii & adjutores? & respondendum est, quod sic. Quoniam sicut cœlum cum suis principiis innatis est coadjuvativum principiis elementatis effective & naturaliter, vt habeant actus suos: sic angeli adjuvant nos vt habeamus virtutes morales, & hoc per regulam B. & C. probari potest.

DE QVAESTIONIBVS TERTII SVBIECTI, quod est de cœlo per principia.

CAP. XV.

De quæstionib. tertii subiecti, quod est de cœlo per principia.

VTrum bonitas cœli causat bonitates inferiores. Quæritur, quare fiunt monstruositates? Quæritur, quod Saturnus dicitur malus: cum non sit ex contrariis? Solutio in primo paragrapho bonitatis tertii subjecti. Posito quod cœlum non esset per se mobile. Quæritur, vtrum per se esset magnum & durabile? Solutio in secundo. Vtrum cœlum moveat seipsum? Solutio in tertio. Vtrum cœlum cum potestate sua possit movere inferiora? Solutio in quarto. Cum cœlum non habeat intellectum: quomodo se ordinat ad movendum inferiora? Solutio in quinto. Cum cœlum non habeat voluntatem: quid est causa quod moveat inferiora ad habendum appetitum? Solutio in sexto. Vtrum cœlum cum sua virtute moveat virtutes inferiores supra posse elementati, vegetati & sensati: sicut charitas movet voluntatem supra suas vires ad amandũ summum objectum & suum inimicum? & respondendum est quod sic: cœlum tamen naturaliter, charitas autem moraliter: vade ad 7 Quæritur vtrum cœlum habet veritatẽ innatam, cum qua causet veritates inferiores? Solutio in octavo. Cum cœlum non habeat voluntatem, quæritur, vtrum ipsum habeat delectationem? Solutio in nono. Vtrum cœlum habeat differentias innatas ad disponendum differentias inferiorum elementatorũ? Solutio in decimo. Vtrum concordantia cœli sit ei principium innatum, cum qua disponat concordantias & aptitudines inferiores? Solutio in vndecimo. Vtrum cœlum habeat contrarietatem innatam: Solutio in duodecimo. Vtrum cœlum habeat principium innatum, cum quo principiat aptitudines inferiores: & respondendum est, quod sic. Nam sicut artifex cum anima deducit figuram archæ de potẽtia in actum: sic formas sensibiles & vegetabiles: vade ad 13. vtrum cœlum habeat medium

innatum, cum quo moveat & disponat media inferiora: Solutio in 14. Quæritur, quis est major finis cœli naturaliter, sine quo quiescere non potest: solutio in 15. Vtrum cœlum habeat majoritatẽ cum qua disponat & habituet aptitudines inferiores: solutio in 16. Vtrum cœlum habeat æqualitatem innatam cum qua coæquet & proportionet ęqualitates inferiores: solutio in decimoseptimo. Quęritur, quid est minoritas cœli: solutio in decimooctavo.

DE QVAESTIONIBVS COELI PER REGVLAS factis. CAP. XVI.

De quæstionib. cæli per reguas factis.

QVæritur, quare cœlum non est ab æterno, cum ipsum non sit corruptibile? Vade ad regulam B. tertii subjecti. Posito quod cœlum non moveat seipsum: quæritur, vtrum esset primum mobile naturaliter? Solutio in regula C. Quæritur, vtrum cœlum habeat correlativos innatos formaliter, & naturaliter, sine quibus non posset causare correlativos inferiores: solutio in secunda specie C. Quæritur, vtrum cœlum recipiat majus & minus? solutio in tertia specie C. Quæritur quid habet cœlum in inferiorioribus: solutio in 4. specie C. Quæritur, quare cœlum est incorruptibile. Solutio in prima specie D. Vtrum cœlum habeat principia specificata, cum quibus agat specifice: solutio in secunda specie D. Quæritur, vtrum motus cœli possit resistere miraculis: solutio in tertia specie D. Quæritur vtrum cœlum sit necessarium: solutio in prima specie E. vtrum sine motu cœli possint esse mobilitates inferiores naturaliter: Et respondendum est quod non. Nam sicut voluntas sine charitate non posset habere ad amandum Deum supra seipsam, neque ad amandum suum inimicum: sic ignis, &c. non se posset habere ad movendum aquam naturaliter sine motu cœli. Cœlum enim est prius: ignis autem posterius. Et vade ad secundam speciem E. Quæritur, quare cœlum agit cum quantitate obliqua in se: cum recta autem extra se. Quæritur vtrum cœlum habeat quantitates discretas, cum ipsum sit in continuo motu: solutiones in regula F. Quæritur, quare cœlum agit per speciem specificam: Quæritur vtrum caliditas & siccitas sint qualitates appropriatæ solis: solutiones in regula G. Quæritur per quem modum tempus cœli habet rationem causæ & causati, cœlo existente ei subjecto: solutio in regula H. Vtrum cœlum sit in loco: solutio in regula I. Quæritur per quem modum cœlum agit in inferioribus: Et respondendum est, quod agit per suum modum in modo inferiori: sicut prius in posteritate per suum modum. Quæritur, cœlum cum

cum quo agit in inferioribus? & respondendū est, quod cum suis principiis innatis: sicut causa, quę cū suis causis causas causat.

DE QVAESTIONIBVS QVARTI SVBIECTI, quod est de homine: & primo per principia.

CAPVT XVII.

QVæritur, vtrum homo agat bonum per suam speciem? solutio in principio in quarto subjecto capituli hominis. Vtrum in homine multæ magnitudines sint ei rationes quod agat magnum? solutio in secundo paragrapho. Vtrum homo durat dupliciter? solutio in tertio. Vtrum homo habeat specificam potestatem ad agendum? solutio in quarto. Vtrum in specie humana sit vnicus intellectus ad plures? solutio in quinto. Vtrum in specie humana sit vna voluntas aut plures? solutio in 6. Quæritur, virtutes morales à quo causantur: solutio in 7. Vtrum intellectus humanus attingat essentias rerum? solutio in 8. Cum anima non sit de natura corporis: quæritur, quare tristatur de labore corporis: solutio in 9. Quæritur per quem modum homo facit scientiam, amationem & memorationē: solutio in 10. Posito quod homo non esset conjunctus: vtrum anima sensitiva, imaginativa & ratiocinativa possit objectare idem objectum: solutio in 11. Vtrum peccatum sit naturale: solutio in 12. Vtrum primitiva causalia includantur in homine: solutio in 13. Quæritur per quē modum anima & corpus conjūguntur: Quæritur vtrū humidum radicale vniatur nutrimentali? Vlterius quęritur per quem modum vivit & moritur: Adhuc quæritur per quem modum homo transit in tertium numerum? Istæ quæstiones sunt signatę & solutæ in 14. medii. 4. subjecti. Vtrum in homine conjungantur multi fines differentes specie & numero: solutio in 15. Quæritur quare sunt majores potentiæ & minores in homine? solutio in 16. Vtrū homo sit æqualiter conjunctus & compositus: solutio in 17. Quæritur per quem modum homo habet inclinationem ad peccandum: solutio in 18. paragrapho.

De quæstionib. 4. subiecti, quod est de homine: & primo per principia.

DE QVAESTIONIBVS HOMINIS PER regulas. CAP. XIIX.

QVARE homo cognoscitur magis per affirmationem quam per negationem; solutio in regula B. quarti subjecti. Quæritur, per quem modum de homine possunt fieri plures diffinitiones, quam de aliquo alio ente creato. Vtrum homo

De quæstionib. hominis per regulas.

homo ſit magis cognoſcibilis quam angelus, aut cœlum, aut brutum: aut planta, aut lapis, aut elementum? Hæ quæſtiones ſolvuntur in paragrapho regulæ C. in prima ſpeciæ. Quæritur, ex quibus homo eſt compoſitus? ſolutio in ſecunda ſpecie C. Vtrum embrio in matrice nutriat ſe, aut nutriatur: moveat ſe, aut moveatur? ſolutio in 3. ſpecie C. Quæritur, quid habet homo in ſeipſo? ſolutio in 4. ſpecie. Quæritur, quæ ſunt principia primitiva hominis? ſolutio in prima ſpecie D. Poſito quod homo non eſſet compoſitus ex anima & corpore. Quæritur, ipſe de quo eſſet? ſolutio in ſecunda ſpecie D. Vt eiius quæritur, vtrum homo moriatur, vel pars ejus? ſolutio in eadem ſpecie. Poſito quod anima moreretur: vtrũ Deus eſſet ſibimet juſtus? ſolutio in 3. ſpecie D. Quæritur, quare homo per ſuam animam eſt ens neceſſitatum? ſolutio in prima ſpecie E. Vtrũ anima hominis ſit immortalis: ſolutio in ſecunda ſpecie E. Poſito quod homo non eſſet conjunctus: vtrum haberet quantitatem continuam: ſolutio in prima ſpecie F. Cum anima non ſit in corpore per cõtractum: quæritur, per quem modum homo eſt quantus? ſolutio in ſecunda ſpecie F. Vtrum hominificatio ſit magis propria qualitas in homine quam riſibilitas? ſolutio in regula G. Quæritur, vtrum homo ſit magis qualis per virtutem quam per vitium? & reſpondẽdum eſt, quod ſic: habitus enim poſitivus plus portat quam habitus privativus: & vade ad ſecundam ſpeciem G. Vtrum homo ſit in fieri, aut in facto eſſe: ſolutio in regula H. vtrum homo ſit in ſeipſo? ſolutio in regula B. Vtrum homo ſit ſenſibilis: & reſpondendum eſt, quod non. Nam accidentia ſunt ſenſibilia: ſubſtantia autem non, ſed intelligibilis. Cum homo non ſit ſenſibilis: quæritur, quomodo ipſe intelligitur: & reſpondendum eſt, quod intellectus plus poteſt per ſe, & per imaginationem, & per ſenſum quam per ſenſum tantum. Et vade ad regulam K. Quæritur, cum quo homo eſt vniverſalis? ſolutio in ſecunda regula K. Cum eſſentia hominis non ſit ſenſibilis, cum quo eſt intelligibilis: & reſpondendum eſt, quod ſicut Deus eſt amatus ſuper vires voluntatis per charitatem: ſic humanitas eſt intelligibilis per intellectum ſuper vires ſenſus. Quæritur, cũ quo homo reſuſcitabitur: & reſpondendum eſt, quod cum juſticia Dei & ſuis meritis.

DE QVAESTIONIBVS QVINTI SVBIECTI, quod eſt imaginativa per principia diſcurſa.

CAP. XIX.

De quæſtionibus quin

VTrum eſſentia imaginationis ſit maxime per objectationem, vt abundantia bonitatis conſiſtat inter potentiã intellectivam

tellectivam & sensitivam? Vade ad primum paragraphum bonitatis quinti subjecti. Vtrum magnitudo imaginationis sit instrumentum obiectivæ potentiæ ratiocinativæ? solutio in secundo paragrapho. Vtrum in brutis imaginatio sit potentia altior? solutio in tertio. Vtrum imaginativa habeat potestatem in sensitiva, & non econverso? solutio in quarto Vtrum imaginativa habeat instinctum specificum, ut agat per suam speciem? solutio in quinto. Vtrum imaginativa habeat appetitum specificum, ut agat per suam speciem? solutio in sexto. Vtrum imaginativa habeat specificam virtutem? solutio in septimo. Vtrum brutum per imaginationem attingat suam essentiam & aliorum essentias? & respondendum est quod non: quia aliter ipsum faceret scientiam, quod est impossibile: & vade ad octavum paragraphum. Vtrũ imaginatio in brutis moveat se cum objecto, aut objectum moveat eam? solutio in nono. Vtrum imaginativa sine sua differentia specifica esset sufficiens potentia? solutio in decimo. Et vtrum speculum sit maximè imago & signum imaginationis? solutio in eodem. Vtrum imaginatio sit potentia objectiva per concordantiam potentiæ & objecti? solutio in vndecimo. Verum imaginatio sit potentia communis læticiæ & tristiciæ? solutio in duodecimo. Vtrum imaginatio sine sua specifica materia posset recipere species peregrinas? solutio in decimotertio. Vtrum imaginatione deficiente sive ipsa non existente inter intellectum & sensum, ipse intellectus posset facere scientiam? solutio in 14. Vtrum imaginatio habeat quietem specificam & perfectam? solutio in 15. Vtrum imaginatio habeat specificam maioritatem? solutio in 16. Vtrum potentia imaginationis consistat æqualiter inter potentiam ratiocinativam & sensitivam? & respondetur, quod sic proportionaliter: sed quoad pondus non. Et vade ad 17. paragraphum. Vtrum imaginatio sit minor in bruto quam in homine? & respõdendum est, quod sic: Brutum enim non potest imaginari mõtem aureum. Et vade ad 18. paragraphum.

ti subiecti, quod est imaginativa per principia discursa.

DE QVAESTIONIBVS IMAGINATIVæ per regulas. CAP. XX.

De quæst. imaginativæ per regulas.

VTrum imaginatio sit de essentia corporis? solutio in regula B. Quæritur, per quem modum de imaginatione maior notitia haberi potest? solutio in regula C. in prima specie. Vtrum imaginatio habeat imaginabile commune ei specificum? solutio in secunda specie regulæ C. Quæritur, quid est imaginatio in homine in bruto? solutio in 3. specie C. Vtrum imaginatio habeat aptitudines & receptiones in sensatis? solu-

tio in 4. specie C. Vtrum imaginatio sit species? solutio in prima specie D. Vtrum imaginatio sine sua specifica materia possit esse materia passiva? solutio in secunda specie D. Vtrum imaginatio sit instrumentum? solutio in tertia specie D. Vtrum imaginatio habeat causas specificas? solutio in prima specie E. Vtrum mundus esset perfectus absq; imaginatione? solutio in secunda specie E. Quæritur, imaginatio quanta est? solutio in prima specie F. Quæritur, quæ est causa quare imaginatio crescit aut decrescit suum actum sine augmentatione & diminutione suæ essentiæ? solutio in secunda specie F. Quæritur, quid est propria proprietas imaginationis? solutio in prima specie G. Vtrum imaginatio habeat habitum, cum ipsa sit habitus intellectus? solutio in secunda specie G. Quæritur, per quem modũ imaginatio sit in tẽpore, cũ per se sit immobilis? solutio in regula H. Quæritur, imaginatio ubi habet suũ actum: solutio in regula I. Quæritur, imaginatio quomodo objectat objectũ: solutio in prima regula K. Quæritur, imaginatio cum qua cõplexione est activa sive receptiva: solutio in secunda regula K. Quæritur, cũ quo imaginativa decipitur? & respondendum est, quod cum nimio instinctu & appetitu. Quæritur, quare imaginativa est insensibilis: K respondendum est: potentiæ namq; inferiores non ascendunt ad attingendum superiores potentias.

DE QVAESTIONIBVS SEXTI SVBIECTI, *quod est de sensitiva per principia deducta.*

CAP. XXI.

De quæst. 6. subiecti, quod est de sensitiva per principia deducta.

VTrum sensus posset sentire sensatum sine bonitate: Solutio in primo paragrapho sexti subjecti. Quæritur, in quo sensu particulari sensitiva est magis magna: solutio in secundo. Quæritur, sensitiva cum quo durat: solutio in 3. Vtrum sensus senset per suam speciem: solutio in 4. Vtrum sensus habeat instinctũ: solutio in 5. Vtrum sensus habeat appetitum, & quare visus se delectat in vivendo: Solutio in 6. Vtrum sensus habeat virtutes specificas: Solutio in 7. Et utrum sensus verè sensat sensatum: Solutio in 8. Quæritur, quare pulchritudo est dispositio sensus: Solutio in 9. Vtrum judicium sensus consistat per communem sensum aut particularẽ: Solutio in 10. Quæritur, quæ est causa, quare sensus sensat sensatum: Solutio in 11. Quæritur, quid decipit sensum: Solutio in 12. Quæritur, per quem modum sensus est assituatus in suis causis: Solutio in 13. Vtrum sensus particularis sit medium inter sensum communem & sensibilem: Solutio in 14. Vtrum sensare peregrinum descendat à sensare intrinseco: Solutio in eodem. Vtrum olfactus sit

sit sensus? Solutio in eodem. Vtrum sensus habeat finem innatum? Solutio in 15. Vtrum aliqua maioritas sit principium innatum sensui? Solutio in 16. Quæritur, vtrum aliqua æqualitas sit principium innatum sensui? Solutio in 17. Vtrum aliqua minoritas sit de essentia sensus? Solutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS SENSVS PER regulas discursi. CAP. XXII.

QVæritur, vtrum sensus sit de sensu? Et vtrum sensus sit insertus in vegetatos? Et quando homo moritur, sensus quo vadunt? Solutiones in regula B. sexti subjecti. Quæritur, quid est sensitiva? Solutio in secundo capitulo: & in prima specie regulæ C. Nam ibi est sua diffinitio implicata. Quæritur, vtrum sensus possit sensare absq; correlativis innatis? Solutio in secũda specie C. Quæritur, quid est sensus in sensatis objective? Solutio in 3. specie C. Vtrum aliquod objectum sit de essentia sensus? Solutio in eadem. Vtrum sensus possit habere obiectum extrinsecum sine objecto intrinseco? Solutio in 4. specie C. Vtrum sensitiva in hominis sit in tantum naturalis sicut in bruto? Solutio in prima specie D. Vtrum sensus sine sua specifica materia possit esse activus atq; receptivus? Solutio in secunda specie D. Vtrum sensus communis possideat sensus particulares? Solutio in specie D. Vtrum sensus absq; specifica forma & materia possit esse? Solutio in prima specie E. Quæritur, vtrum sensus communis sit, sicut sint sensus particulares? & vtrũ sensus particalares sint, vt sint objecta sensata? solutiones in secunda specie E. Quæritur, quantitas sensitivæ ex quo est? solutio in regula F. Vtrum sine quantitate discreta sensus particulares possint esse? Et respondendum est, quod non: eo quia quilibet sensus est quantus. Vtrum propria qualitas sensus causet appropriatam qualitatem sensati? Solutio in prima specie G. Quæritur sensibilitas lapidis à quo est? & respondendum est, quod ipsa est, ab habitu sensus. Et vade ad secundam speciem G Vtrum sensibilitas lapidis remaneat in tempore clausis oculis? & respondendum est, quod non: sicut secunda visio oculorum non remanet in oculis clausis. Et vade ad regulam H. Quæritur vbi sensus sensat sensatum? solutio in regula I. Vtrum sensus attingat substantiam? & dicendum est, quod sic: inquantum est cum ea coniunctus: nõ autem in quantum est ab ea separatus. Sicut visus qui non attingit substantiam lapidis: eo quia cum ipsa non est conjunctus. Quæritur, per quem modum sensitiva sensat sensatũ? solutio in specie regulæ K. Quæritur, vtrũ sensitiva sensat sensatũ cũ similitudine quam sensit, quæ similitu-

De quæst. sensus per regulas discursi.

do est habitus sensati: sicut cappa cappati: & vade ad secundam regulam K. Vtrum sensitiva sint coniuncta cum suo proprio subiecto? Ad quod dicendum est quod sicut patet per primam diffinitionem concordantiæ & medii, & ut principium habeat mediũ, per quod transire possit ad suum finem. Vtrum sensus sit coniunctus cum sensato: puta cum lapide aut audibili, &c. Et respondendum est quod non: eo quia habitus appropriatus & novus est: sicut cappa in cappato; cappa est enim non coniũcta cum cappato, sed est applicata per contractum.

DE QVAESTIONIBVS VEGETATIVAE *per principia*. CAP. XXIII.

De quæst. vegetativæ per principia.

VTrum vegetativa sit bona absq; actu bonitatis? Et vtrum sit bona per suam bonitatem specificam? Solutio in primo paragrapho septimi subiecti. Vtrum vegetativa quæ est in brutis: & illa quæ est in plantis sit vna & eadem? Solutio in secundo. Posito quod vegetativa non esset coniuncta cum vegetato: vtrum vegetatum haberet, de quo durare posset? Solutio in tertio. Vtrum vegetativa sit potens per suam potestatem specificam? Solutio in quarto. Vtrum vegetativa habeat instinctum aut vegetatum? Respondendum est, quod vegetatum habet instinctum per vegetativam: sicut ignis per caliditatem, & artifex per artem. Et vade ad quintum. Quæritur, quid est appetitus vegetativæ, & à quo oritur? Solutio in sexto. Vtrum vegetativa sit in veritate sua assituata: & econverso. Et vtrum vegetatum sit verè vegetatum? Solutio in octavo. Quæritur, quæ est causa, quare vegetativa habeat delectationem? & respondendum est ex eo quod habet appetitum: & vade ad nonum. Vtrum vegetativa habeat differentiam innatam? Solutio in 10. Et quare viridis color generalior in plantis quam alius? Solutio in eodem. Vtrum inter vegetativam & vegetatum sit concordantia perfecta: sicut ipsa est inter ratiocinativum & rationabile, & inter imaginativum & imaginabile, & inter sensitivum & sensibile? Solutio in vndecimo: Quæritur, quæ est causa corruptionis vegetativæ? Solutio in duodecimo. Quæritur, vegetativa per quem modum est principium? Solutio in decimo tertio. Quæritur, per quem modum vegetativa stat sub ratione medii, & per quem modum animalia vivunt de ea? Solutio in decimo quarto Quæritur, per quem modum vegetativa stat sub ratione finis? Solutio in decimoquinto. Quæritur, vtrum vegetativa habeat majoritatem generalem innatam, à qua descendant majoritates particulares. Adhuc quæritur, an in specie humana unus homo est maior altero? Et an in eadem arbore u-

nus

nus fructus est maior alio? vade ad decimum sextum. Vrrum vegetativa sine qualitate posset coæquare multas plātas in eadem specie: sicut multas rosas? vade ad decimum septimum. Vtrum vegetativa sine minoritate posset habere officium majorificandi? Solutio in decimo octavo.

DE QVAESTIONIBVS VEGETATIVAE per regulas. CAP. XXIV.

De quæst. vegetativa per regulas.

QVæritur, utrum in animali vegetativa sit sensata? Et utrum sensatum sit vegetatum? Solutio in ipsa regula. Vlterius est respondendum quod sic: ut animal possit transire in tertium numerum. Quæritur, quid est vegetativa? Solutio in prima specie E. Vtrum vegetativa posset habere actum sine correlativis sibi innatis? Solutio in secunda specie C. Quæritur, per quem modum vegetativa est assituata in elementativa, & in decem prædicamentis? Solutio in tertia specie C. Vtrum vegetativa sit in elementativa plantata? Solutio in quarta specie C. Vtrum vegetativa sit potentia primitiva ad vegetandum? solutio in prima specie D. Vtrum vegetativa possit esse sine suis correlativis innatis? solutio in secunda specie D. Vtrum vegetativa sit subdita animali in quo est? solutio in tertia specie D. Vtrum in vegetativa sit habitus necessitatus in subiecto in quo est? solutio in prima specie E. quæritur, vtrum vegetatum sit in vegetativa, aut in seipso per illam. Vrrum vegetativa possit esse sine quantitate continua cum continuo motu? solutio in prima specie F. Posito quod vegetativa non haberet quantitatem discretam: utrum ipsa vegetativa posset esse de sua essentia, sine qua ipsa non posset esse in motu successivo? solutio in secunda specie F. Vtrum vegetativa possit agere sine proprietate specifica. Adhuc quæritur, quod est nomen illius proprietatis? solutio in prima specie G. Quæritur, quæ est qualitas appropriata vegetativæ. solutio in secunda specie G. Vtrum vegetativa consistat in motu continuo per suam quantitatem continuam, & in motu successivo per suam quantitatem discretam? solutio in regula H. quæritur, utrum vegetativa habeat locum sibi connaturalem? solutio in regula I. Cum potentia visiva vegetativa, quæ est altior potentia quam vegetativa: quare non attingit substantiam plantæ, sicut vegetativa attingit eam: ex eo quia vegetativa participat cum ea per contactum: visiva autem non. quæritur, per quem modum vegetativa vegetet? solutio in prima regnla K. quæritur, cum quo aliquod vegetatum vegetat aliud vegetatum? solutio in regula K. Quæritur, utrum vegetativa sit sensibilis? Ad quod dicendum est,

quod non: eo quia est inferior potentia quam sensitiva. Vtrum vegetativa moveat seipsam: & respondendum est, quod sic: ut patet per diffinitionem suam, & per suos correlatiuos, & per suum instinctum & appetitum.

DE QVAESTIONIBVS ELEMENTATIVA per principia discursa.

CAP. XXV.

De quaest. elementativa per principia.

QVæritur, utrum sit bonum quod elementa existant sub elementatis: solutio in primo paragrapho. Posito quod elementa non existerent in elementatis: utrum elementativa existeret perfectè magna: solutio in secundo. Vtrum corrumpatur elementum, aut elementatum: solutio in tertio. Vtrum elementativa elementet de elementis elementata: solutio in quarto. Vtrum quodlibet elementum agat per suam speciem: solutio in quinto. Quæritur, quæ est causa motiva elementorum: solutio in sexto. Vtrum virtutes elementatorum descendat ab una virtute: solutio in septimo. Vtrum alchimia sit possibilis: solutio in octavo. quæritur, quæ est causa intensitatis & extensitatis in elementatis: solutio in nono. Vtrum elementa sunt actu in elementatis: solutio in decimo. quæritur, quæ est causa temperantiæ elementorum: solutio in undecimo, quæritur, quæ est causa corruptionis in elementatis: solutio in duodecimo. Vtrum aliqua objectatio sit de essentia elementorū: & utrum unum elementum sit subjectum alterius: solutiones in decimo tertio. Et utrum in elementis mixtio sit antecedens, & compositio consequens: solutio in eodem. Vtrum inter elementa & elementata sit dare medium: solutio in decimo-quarto. quæritur, quid est quies elementativæ sive elementorum: solutio in decimo quinto. quæritur, per quem modum majoritas elementativæ est assituata in elementatis: solutio in decimo sexto. Vtrum elementa aliquo modo sint æqualia: solutio in decimo septimo. quæritur, per quem modum minoritas est assituata in elementatis: solutio in decimo octavo.

DE QVAESTIONIBVS ELEMENTATIVAE per regulas. CAP. XXVI.

De quaest. elementativa per regulas.

QVæritur, utrum elementa sint composita, & si sunt composita, quæritur, ubi sunt composita: solutio in regula B. quæritur, quid est elementativa? solutio in octavo subjecto. Vtrum correlativa elementativæ sint substantialia: solutio in secunda regula C. utrum elementativa vel elementa possint agere de seipsis sine elementato: solutio in tertia specie C. Item quæritur, utrum in elementativa sit imago infinitatis Dei. V-

trum

trum elementativa habeant in elementis & elementatis suum esse? solutio in quarta specie C. Quæritur, vtrum elementativa sit principium primitivum ad elementandum? solutio in prima specie D. quæritur, vtrum elementativa elementet elementata ex elementis: sicut vegetativa ex elementis vegetat ipsa? solutio in secunda specie D. Vtrũ elementativa sit possessa ab elementis aut ab elementatis? solutio in tertia specie D. Quæritur, q̃ sunt causæ elementatorũ? solutio in prima specie E. Quæritur vtrũ absentatis elemẽtis ab elementativa, ipsa esse posset in quiete? solutio in 2. specie E. Vtrum elementativa habeat cõtinuam quantitatem per omnia elementa? solutio in prima specie F. Quæritur, quare elementativa habet discretas quantitates? & respondendum est, quod sic: ex eo quia ipsa est ex elemẽtis, vade ad secundam speciem F. Quæritur, quæ est propria qualitas elementativæ: & vtrum sint duæ caliditates differentes genere, & sic de duabus siccitatibus: solutio in prima specie G. Vtrum elementativa habeat qualitates appropriatas? solutio in secunda specie G. Vtrum elementativa sit movens & mota? solutio in regula H. Vtrum elementativa sit in elementatis essentialiter: & vtrum transit in sphæram ignis? solutiones in regula I. Quæritur, elementa per quem modum intrant compositionem? solutio in prima regula K. Quæritur, elementativa cũ quo consistit in motu generationis & corruptionis? solutio in secunda regula K. Quæritur, elementativa quomodo est assituata in elementatis? Vade ad regulam modalitatis. Vtrum elementativa sit habitus elementatorum? Vade ad capitulum habitus in centum formis. Quæritur, vtrum elementativa elemẽtet elementata in materia elementatorum? vadẽ ad suos correlativos per secundam speciem regulæ C. significatos. Vtrum sit unus ignis aut plures: & vtrum sit quintum elementum? Vade ad diffinitionem finis & concordantiæ.

DE QVAESTIONIBVS NONI SVBiecti, quod est de virtutibus & vitiis.

CAP. XXVII.

De quæst. noni subiecti, quod est de vir. tutib. & vitiis.

Sicut sensus communis cum suis sensibus particularibus sensat sensibilia, sic anima cum suis potentiis virtuificat virtuificabilia, & vitiat vitiabilia. Et quia hoc facit mediantibus principiis hujus artis, utitur virtutibus & vitiis artificialiter, sicut logicus qui cum principiis logicæ utitur syllogismis; quapropter secundum modum prædictum intendimus facere quæstiones, & per ipsum modum significantur solutiones, & primo de justitia dicemus.

DE QVAESTIONIBVS IVSTITIAE, per principia. CAP. XXVIII.

De quæst. iustitiæ per principia.

QVæritur, utrum justitia cum sua bonitate causet bona justa? Solatio: vade ad primum paragraphum justitiæ in nono subjecto. Vtrum justitia cum sua magnitudine magnificet magna justificabilia? solutio in 2. paragrapho. Quæritur, per quem modum durat justitia? solutio in 3. Quæritur, utrum anima habituet se de posse justitiæ: quomodo causent justa? solutio in 4. Quæritur, per quem modum justitia exsistit in potentia? solutio in 5. Quæritur, per quem modum justitia est amabilis? Solutio in 6. Quæritur, quomodo justitia oritur, & ad jura applicatur? solutio in 7. Vtrum anima sine virtute possit causare justitiam, & justitia justificabilia? solutio in 8. Adhuc quæritur, per quem modum jurista faciliter possit addiscere jura naturalia? solutio in eodem. Vtrum justitia causet quietem cum justificabilibus? Solutio in 9. Quæritur, cum quo principio jurista potest cognoscere justitiam intensam & extensam? solutio in 10. Quæritur, per quem modum cognoscitur justitia? solutio in 11. Quæritur, cum quo cognoscitur injuria? Solutio in 12. Quæritur, per quem modum justitia & jus differunt? solutio in 13. Item quæritur, per quem modum justitia se habet ad principia naturalia? solutio in eodem. Vtrum justitia habeat medium specificum? solutio in 14. Quæritur, quid est finis justitiæ? solutio 15. Quæritur, quæ sint causæ majoritatis justitiæ? solutio in 16. Quæritur, cū quo principio hujus artis justitia habet majorem convenientiam? solutio in 17. Quæritur, cum quo minor justitia cognoscitur? solutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS IVSTITIAE. per regulas. CAP. XXIX.

De quæst. iustitia per regulas.

QVæritur vtrum justitia corrupta in homine ipsa revertatur in eundem numerum, quando injuria corrumpitur? solutio in prima regula videlicet B. in capitulo justitiæ in nono subjecto. Quæritur, quid est justitia? solutio in prima specie C. Quæritur, justitia cum quibus est habitus specificus? solutio in secunda specie C. Quæritur, quid est justitia in justificabilibus? & respondendum est, quod est sic in justificabilibus causa moraliter, sicut sensitiva in sensibilibus naturaliter, & vade ad tertiam speciem C. Quæritur, vtrum justitia habeat dispositionem objectivam? solutio in quarta specie G. Quæritur, quæ sunt principia primitiva justitiæ? solutio in prima specie D. Quæritur, quæ sunt principia specifica justitiæ, cum quibus est

forma

forma specifica? solutio in secunda specie D. Quæritur, quid est possessor justitiæ? solutio in tertia specie D. Quæritur, quare justitia est necessitata: solutio in prima specie E. Quæritur, quare justitia est: solutio in secunda specie E. Quæritur, vtrum justitia habeat quantitatem continuam: solutio in prima specie F. Vtrum justitia in subjecto in quo est sit in fieri, aut in facto esse: solutio in secunda specie F. Quæritur, quæ est qualitas propria justitiæ: solutio in prima specie G. Quæritur, quæ qualitates sunt appropriatæ justitiæ: solutio in secunda specie G. Quęritur, per quem modum justitia existit localiter successivè: solutio in regula H. Cum justitia non sit punctualis neque linealis, per quem modum consistit in loco, & vincat justificabili: solutio in regula I. Quęritur, per quem modum consistit justitia in theorica & practica: solutio in prima regula K. Quęritur, justitia cum quibus est hoc quod est: solutio in secunda regula K. Quęritur, justitia cũ quo generatur & corrumpitur? & respondendũ est, quod generatur cum suis principijs positivis, & corrumpitur cum privatione suorum accidentium. Quæritur, jus naturale quomodo est? Vade ad paragraphum modalitatis supradictum. Quæritur, jus positivum cum quo est: & respodendum est, quod ipsum est cum credere & supponere, & cum continẽtib. objectatis à voluntate & à memoria extra intelligere.

DE QVAESTIONIBVS PRVDENTIAE per principia. CAP. XXX.

De quæstionib. prudentiæ per principia.

VTrum anima sic causet prudentificabilia cum prudentia, sicut sensus communis sensat cum suis particularibus sensibilibus sensibilia? & respondendum est, quod sic: alioquin prudentia non esset specifica virtus: neque anima haberet illud cum quo posset prævidere & eligere bonum, & evitare malum. Quæritur, per quem modum homo se habituet de prudentia? solutio in primo paragrapho prudentiæ in nono subjecto. Quęritur, vtrum magnificare bonitatem sit de ratione prudentiæ? solutio in secundo. Quæritur, per quem modum vna prudentia prævalet alteri, solutio in tertio. Vtrum prudentia sine providentia sit ita potens: solutio in quarto. Quæritur, prudentia cujus est habitus: solutio in quinto. Quæritur, qualis prudentia est primitiva & qualis consecutiva: solutio in sexto. Quæritur, prudentia per quem modum est per rectam lineam aut per obliquam, solutio in 7. Vtrúm omnia prævidibilia sint vtilia: solutio in 8. Quæritur, quare prudentia eligit laborem: solutio in 9. Quæritur, per quem modum prudentia & imprudentia differunt? solutio in 10. Vtrum prudentia absque alia vir-

tute possit habere existentiam? solutio in 11. quæritur, prudentia & imprudentia per quę media sunt contrarietas ad invicē? solutio in 12. quæritur, per quem modum prudentia & imprudentia bellant in subjecto? solutio in 13. quæritur, per quē modum prudentia & imprudentia opponuntur per medium. Solutio in 14. quæritur, per quem modum prudens & imprudens se habent ad finem. Solutio in 15. quæritur, per quem modum prudentia & imprudentia opponuntur in majoritate. Solutio in 16. quæritur, vtrum prudentia & imprudentia se impugnant in æqualitate. Solutio in 17. Vtrum prudentia cum minoritatę possit esse in subjecto: & respondendum est, quod non. Nam dę ratione prudentiæ est eligere majoritatem, & vade ad 18.

DE QVAESTIONIBVS PRVDENTIAE PER regulas. CAP. XXXI.

De quæstionib. prudentia per regulas.

QVæritur, quare prudentia supponit contingentiam: solutio in regula B. quæritur, quid est prudentia : solutio in prima specie regulæ C. Vtrum correlativi intellectus sint habituati ex correlativis prudentiæ : Et respondendum est quod sic: vade ad secundam speciem C. quæritur, prudens quid habet per prudentiam : solutio in quarta specie C. quæritur, quæ sunt principia primitiva prudentiæ: solutio in prima specie D. quæritur, per quem modum prudentia est virtus specifica : solutio in secunda specie D. quæritur vtrum prudentia aliquo modo possit esse peccatum: & respondendum est quod sic: ratione subjecti quo ipsa male vtitur: sic amare quod est peccatum, quomodo per ipsum diligitur, & vade ad tertiam speciem D. quæritur, de prudentia quare ipsa est formaliter : solutio in prima specie E. Vtrum discretio & dispositio sint de genere prudentiæ: & respondendum est quod sic: & vade ad secundam speciem E. Vtrum prudentia sit mensura prudentiæ: & respondendum est quod sic: & vade ad primam speciem F. quæritur, quæ est causa quare prudentia habet quantitates discretas: solutio in secunda specie F. Vtrum prudentia sit propria quantitas prudentiæ : solutio in secunda specie G. quæritur, vtrum malitia aliquo modo possit esse qualitas prudentiæ: & respondendum est quod sic: sicut instrumentum quod potest esse malum, quando malus agens cum ipso malè agit : & vade ad secundam speciem G. quæritur, vtrum prudentia stet magis per prævidere futura, quam per eligere præsentia: Ad quod dicendum est quod sic: ratio hujus est, quia futura sunt plura per cōtingentia, quam entia præsentia per experientiam, & vade ad regulam H. quæritur, prudentia in quibus principijs magis consistit: & respondendum est quod in bonitate, intellectu, virtute,

virtute, differentia, fine & majoritate: & vade ad regulam I. Quæritur per quem modum homo vtitur prudentia? solutio in prima regula K. Quæritur prudentia cum quibus principijs est fortis: solutio in secunda regula K. Et quæritur vtrum essentia prudentiæ quiescat, crescat aut decrescat in subjecto in quo est: & respondendum est quod non: eo quia habitus indivisibilis est, quia ipsa non est punctualis, neq; linealis. Sed de hoc miratur intellectus: quare actus prudentiæ crescit, donec considerat discretas quantitates, quas habet.

DE QVAESTIONIBVS FORTITVDINIS: & primo per principia. CAP. XXXII.

De quæstionibus fortitudinis & primo per principia.

QVæritur, vtrum posita fortitudine, ponantur fortificabilia: sicut posita potentia visiva ponuntur visibilia? & respondendum est quod sic; quia si non: jam fortitudo non posset habere phantasmata: sicut potentia visiva non posset habere visibilia. Quæritur, fortitudo cum quibus nutritur & gubernatur? solutio in primo paragrapho fortitudinis noni subjecti. Quæritur fortitudo cum quibus est impugnabilis: Solutio in secundo. Quæritur per quem modum fortitudo est vincens & dominans: solutio in tertio. Quæritur quæ est causa quare fortitudo est fortis: solutio in quarto. Quæritur fortitudo cum quo est magis fortis: solutio in quinto. Vtrum fortitudo sit fortior cum timore quam cum amore. Ad quod dicendũ est quod cum amore, Amor enim est causa timoris. Et vade ad sextum paragraphum. Quæritur vtrum absq; fortitudine aliqua virtus possit esse fortis? & respondendum est quod non. Nam aliter essent duæ fortitudines differentes specie. Et vade ad septimum, Quæritur per quem modum homo est audax? solutio in octavo. Quæritur quare homo est magnanimus: solutio in nono. Quæritur per quem modum fortitudo & prudentia conveniũt ad invicem: solutio in decimo. Queritur fortitudo cum quo est major: solutio in vndecimo. Quæritur fortitudo quomodo corrũpitur: solutio in duodecimo. Vtrum fortitudo sine phantasmatibus potest esse specifica virtus: solutio in 13. Vtrum fortitudo existat medium inter justiciam & prudentiam, & inter justiciam & temperantiam, & inter prudentiã & temperantiã? & respondendum est quod sic: vt virtutes sint majores in medio quam in extremitatibus: & vade ad 14. Fortitudo cũ quo causat victoriã: solutio in 15. Fortitudo quomodo vincit accidentia: solutio in 16. Quæritur quare fortitudo fortior est cum æqualitãte quã cum inæqualitate? & respondendum est ex eo quod sua correlativa sunt equalia: & vade ad regulam B. & in 17. Quæritur fortitudo cum quo devincitur? solutio in 18.

DE

DE QVAESTIONIBVS FORtitudinis, per regulas

CAP. XXXIII.

De quæstionib. fortitudinis per regulas.

QVare charitas est fortior cum prosperitatibus quam cum adversitatibus? solutio in regula B. noni subiecti. Quæritur, quid est fortitudo: solutio in prima specie regulæ C. Quæritur, fortitudo vtrum habeat fortificabilia in potentia per fortificabile innatũ: solutio in 2. specie C. Vtrum fortitudo sit habitus aliarum virtutum, & respondendum est quod sic. Nam sine ipsa non essent fortes: solutio in 3. Vtrum fortitudo habeat in principiis suis sua phantasmata: solutio in quarta specie C. Quæritur, quæ sunt principia primitiva fortitudinis: solutio in prima specie D. Quæritur, per quam naturam fortitudo habeat sua phantasmata: solutio in secunda specie D. Vtrum fortitudo sit subiecti in quo est sine dispositione: solutio in tertia specie D. Quæritur quare fortitudo habet in potentia fortificabilia specificabilia? Et in actu quomodo est in practica? solutio in prima specie E. Quæritur, quare aliæ virtutes in bello habent victoriam contra vitia: solutio in secunda specie E. Quæritur, fortitudo quanta est in alijs virtutibus, & respondẽdum est, quod ipsa est tanta quanta est victoria earum: & vade ad primam speciem F. Vtrum fortitudo habeat actus mensuratos: solutio in secunda specie F. Vtrum essentia, prudentia crescat aut decrescat: solutio in prima specie G. Quæritur, quare actus charitatis crescit aut decrescit ad placitum: solutio in secunda specie G. Quæritur vtrum fortitudo sit in tempore: cum per se sit in continuo instanti? solutio in regula H. Quæritur vtrum fortitudo sit in victoria virtutum: solutio in regula I. Quæritur fortitudo quomodo causatur? solutio in prima regula K. Quæritur fortitudo cum quibus habitibus est magis habituata: solutio in secunda regula K. Quæritur fortitudo vtrum fortior sit cum imaginativa, quam cum sensitiva, & respondendum est, quod sic, eo quod cum imaginativa est deliberativa, cum sensitiva nequaquam.

DE QVAESTIONIBVS TEMperantiæ: & primo per principia.

CAP. XXXIV,

De quæstionibus temperãtiæ & primo per principia.

VTrum posita temperantia, ponantur temperabilia: sicut posita potentia auditiva, ponuntur audibilia? & respondendum est quod sic, nam sicut auditus esset frustra sine audibilibus: sic temperantia sine temperabilibus. Et in isto passu

passu cognoscit intellectus, quod quælibet virtus specifica causat suas specificas virtutes: sicut antecedens suum consequens. Et ideo intellectus per ea quę cognoscit est valde moralis. Queritur quare temperantia est amabilis? solutio in primo paragrapho temperantiæ. Quæritur vtrum temperantia sit magna, quomodo est difficilis? solutio in secundo. Vtrum temperantia nova sit facilis? solutio in tertio. Vtrum temperantia possit existere per se? solutio in quarto. Quæritur vtrum temperantia extra scibilitatem sit à contingentia, solutio in quinto. Vtrum temperantia sine amabilitate periclitetur, solutio in sexto. Quæritur quare temperantia frequentius est necessaria quam alia virtus? & respondendum est quia gula quotidie pugnat contra illam? solutio in septimo. Quæritur quare temperantia convenit cum virtute? & respodendum est per hoc, quia sine virtute non posset vincere gulam? & solutio in octavo. Quæritur quare temperantia est vtilis? solutio in nono. Quæritur temperantia cum quo principio habet majorem vigorem? solutio in decimo. Quæritur temperantia cum quo tendit ad quietem? solutio in vndecimo. Quæritur quid est magis inimica temperantiæ, aut gula, aut avaritia? solutio in duodecimo. Quæritur temperantia in quo tempore magis indiget fortitudine? solutio in 13. Quæritur temperantia vbi mensurat? solutio in 14. Quæritur quare labor est quies temperantiæ? & respondendum est, vt acquirat meritum cum labore: & vade ad 15. Quæritur temperantia cum quo est major? solutio in 16. Quæritur actus temperantiæ cum quo est? solutio in 17. Temperantia cum quo est infirma? solutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS TEMPERANTIÆ per regulas. CAP. XXXV.

QVæritur, temperantia per quem modum participat cum aliis virtibus? solutio in regula B. quæritur temperantia quid est? solutio in prima specie C. quæritur temperantia cum quibus, & vbi causat sua temperabilia, videlicet suas species? solutio in secunda specie C. quæritur temperantia quid est in subjecto in quo est? solutio in tertia specie C. quæritur temperantia quid habet in aliis virtutibus? solutio in quarta specie C. quæritur quæ sunt principia primitiva temperantiæ? solutio in prima specie D. Vtrum temperantia absque imaginatione possit habere actum suum? solutio in secunda specie D. quæritur vtrum temperantia sit hominis aut animæ; & respondendum est, quod vtrumq; sed maxime hominis, eo quia homo cum anima causat ipsam & in tertia specie D. quæritur

De quæstionib. temperantiæ per regulas.

ritur temperantia quare est formaliter: solutio in prima specie E. quæritur temperantia, quare est? & respondendum est vt fiunt temperabilia, & vade ad secundam speciem E. quæritur temperantia quanta est: solutio in prima specie F. quæritur temperantia quot quantitates discretas habet: & respondendũ est, quod tot quot sunt sua temperabilia,& in 2. specie F. quæritur quæ est propria qualitas temperantiæ: solutio in prima specie G. quæritur vtrum temperabilitates principiorum sint secundariæ qualitates temperantiæ: solutio in secunda specie G. quæritur quomodo temperantia causat suas species in tempore: solutio in regula H. quæritur temperantia vbi causat suas species: solutio in regula I. quæritur temperantia quomodo temperat temperabilia: & respondendum est per similitudinem, videlicet per illum modum per quem sensus sensat sensibilia, & vade ad primam regulam K. quæritur temperantia cum quo est: & respondendum est, quod ipsa est cum justicia, prudentia, &c. quæritur vtrum temperantia sit altior virtus quam castitas: & respondendum est quod sic, extense: intense vero non.

DE QVAESTIONIBVS FIDEI per principia. CAP. XXXVI.

De quæstionib. fidei per principia.

VTrum, posita fide, ponantur sic credulitates: sicut posito olfactu, ponantur odorabilitates: & respondendum est quod sic: nam sicut olfactus esset vacuus sine odorabilitatibus, sic fides sine credulitatibus. Quæritur quæ est causa quare intellectus agit super sua natura: Solutio in primo paragrapho fidei in nono subjecto. quæritur quæ est causa quare credere ascendit super intelligere: solutio in secundo. quæritur quid est fides in homine peccatore: Solutio in tertio. Vtrum fides & intellectus se possint habere circa eundem intellectum: Solutio in quarto. quæritur per quem modum intellectus ascendit cum fide ad summum objectum: Solutio in quinto. Vtrum intellectus possit intelligere summum objectum sine fine: Solutio in sexto.. Vtrum fides sit habitus intellectus: Solutio in septimo. quæritur quis est prius in veritate, aut fides, aut intellectus: Solutio in octavo. quæritur quare intellectus ascendit cum labore intelligendo: sed cum delectatione credendo: Solutio in nono. quæritur, per quem modum intellectus est instantaneus & successivus objectando: Solutio in decimo. quæritur per quem modum intelligere & credere concordant in eodem objecto: Solutio in vndecimo. quæritur per quod signum cognoscitur, quæ lex est vera, aut lex Christianorum,

aut

aut Iudeorum, aut Saracenorum : Solutio in 12. quæritur per quem modũ fides est dispositio intellectus: solutio in 13. quæritur, per quem modum fides & intellectus ascendunt ad objectum : solutio in 14. quæritur, per quem modum in via fides existit inter intellectum & Deum? solutio in 15. Quæritur, verum duæ leges oppositæ possint esse veræ & bonæ? solutio in 16. Quæritur, quæ sunt signa, cum quibus cognoscit vera fides & falsa fides? solutio in 17. Vtrum majus intelligere sit contra majus credere? solutio in 18.

DE QVÆSTIONIBVS FIDEI per regulas. CAP. XXXVII.

De quæstionib. fidei per regulas.

QVæritur, quod meritum sit prius aut fidei, aut intellectus? solutio in regula B. Quæritur, quid est fides? Solutio in 1. specie C. Quæritur, per quem modum fides est habitus? Solutio in secunda specie C. Quæritur, per quem modum vnus habitus consistit super alium? solutio in tertia specie C. Quæritur, quid habet fides in potentia animæ, & converso? solutio in quarta specie C. Vtrum fides sit à generante, aut à creante? solutio in 1. specie D. Vtrum fides agat per formam specificam? solutio in secunda specie D. Vtrum fides sit possessa ab intellectu? & respondendum est quod sic : nam ipsa est habitus ipsius intellectus, & vade ad tertiam speciem D. Quæritur, fides à quo dependet? Solutio in prima specie E. Vtrum fides sit, vt intellectus habeat altum intelligere sive credere? Solutio in secunda specie E. Quæritur, fides quanta est ? Solutio vade ad primam speciem F. Quæritur, quæ sunt quantitates discretæ fidei? & respondendum est, quod suæ credulitates : & vade ad secundam speciem regulæ F. Quæritur, fides cum quo agit. Solutio in prima specie G. Quæritur, quid est dispositio fidei? Solutio in secunda specie G. Quæritur, per quem modum fides consistit in tempore, cum sit immobilis, & quando ipsa corrumpitur, vtrum eadem fides resurgat? Solutio in regula H. Vtrum fides sit intellectus? Solutio in regula I. Quæritur, per quem modum Deus causat fidem? Solutio in prima regula K. Quæritur fides cum quo est? Solutio in secunda regula K. Vtrum fides sit in prima? & respondendũ est quod non: eo quod intellectus & ipsa non possunt esse in eodem gradu. Vtrum infidelis habeat fidem : & respondendum est quod non : eo quod non, fides enim absque ejus veritate esse non potest.

DE

DE QVAESTIONIBVS SPEI IN nono subiecto: Et primo per principia.

CAP. XXXIIX.

De quaestionib. spei in nono subiecto: & primo per principia.

VTrum spes sit causa sperabilium, sicut gustus gustabilium? Et respondendum est quod sic: alioquin non esset virtus: verum tamen spes causat sperabilia moraliter: gustus autem gustabilia naturaliter. Vtrum spes sit habitus memoriæ, sicut charitas voluntatis & fides intellectus? Solutio in primo paragrapho capituli spei in nono subjecto. quæritur memoria cum quo ascendit ad summum objectum? Solutio in secundo. quęritur spes cum quo durat? Solutio in 3. quæritur quid est in memoria potestas superior & potestas inferior? Solutio in 4. quæritur quid est magnus amicus hominis in hora suæ mortis? Solutio in 5. quæritur quid est magna amica hominis in suis adversitatibus? Solutio in 6. quæritur memoria cum quo est virtuosa? Solutio in 7. quæritur quæ est spes formata & spes desformata? Solutio in 8. quæritur quare spes causat læticiam: suum autem oppositum tristitiam? Solutio in 9. quæritur quę differentia inter sperare & recolere? Solutio in 10. quæritur per quem modum recolere & sperare se disponunt ad invicem? Solutio in 11. quæritur vtrum spes legitima & spes spuria possint esse in codē subjecto? Solutio in 12. quæritur quæ est infirmitas memoriæ? Solutio in 13. quæritur spes per quem modum est medium inter Deum & hominem? Solutio in 14. quęritur per quem modum spes causat quietem? Solutio in 15. quæritur per quem modum spes est signum veræ legis? Solutio in 16. Vtrum sperare & recolere se possint coæquare in assumendo summum objectum? Solutio in 17. quæritur per quem modum peccatores cadunt in desperationem? Solutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS SPEI PER REGVLAS.

CAP. XXXIX.

De quaestionib. spei per regulas.

VTrum spes sit habitus memoriæ? Solutio in 9. subjecto in capitulo spei in regula B. quæritur quid est spes? Solutio in prima specie C. quæritur spes cum quibus agit per suam speciem? Solutio in 2. specie C. Quæritur quid est spes in alio? Solutio in 3. specie C. quæritur spes cujus est aptitudo? Solutio in 4. specie C. Vtrum spes sit à generante aut à creante? & respondendum est, quod ipsa est à creante, eo quia supra subjectum est ædificata: sicut cappa supra capparum; & videi in prima specie D. quæritur correlativi spei à quibus derivantur

tur? Solutio in 2. ſpecie D. Quæritur, ſpes cuius eſt inſtrumentum? ſolutio in tertia ſpecie D. Quæritur, ſpes quare eſt ſpes? Solutio in 1. ſpecie E. Quæritur, ſpes quare eſt. Solutio in ſecunda ſpecie E. Vtrum ſpes ſit indiviſibilis? Solutio in prima ſpecie F. Quæritur, ſpes in quo creſcit & decreſcit? Solutio in ſecunda ſpecie F. Quæritur, quid eſt proprius actus ſpei? Solutio in prima ſpecie G. Quæritur, quæ ſint ſecundariæ proprietates ſpei? Solutio in ſecunda ſpecie G. Quæritur, per quem modum omnia tempora in ſpe cōpræhenduntur? Solutio in regula H. Quæritur, ſpes vbi cauſat ſuas ſpecies? Solutio in regula I. Quæritur, ſpes cum quo generatur aut corrumpitur? Solutio in prima regula K. Vtrum ſpes ſit cum diſpoſitione ſubiecti? in quo eſt ſolutio in 2. regula K. Vtrum ſpes ſit altior virtus quam iuſticia? & dicendum eſt quod ſic: eo quia iuſticia menſurat cum menſura; Spes autem ſupra menſuram. Vtrum ſpes ſit amica miſericordiæ? reſpondendum eſt, quod ſic: eo quia ſua ancilla eſt. Vtrum ſpes ſit theſaurus pauperum? & dicendum eſt quod ſic: eo quia cauſat lætitiam & fugat triſtitiam. Quæritur, quid eſt inimica ſpei? Et dicimus quod oblivio. Vtrum ſpes cauſat iuſtitiā? & reſpondendū eſt quod ſic: homo. n. ſperās in Deo iuſtū ſe reddit.

DE QVAESTIONIBVS CHARITATIS, & primò per principia. CAP. XL.

VTrum charitas ſit cauſa charitabilium: ſicut tactus eſt cauſa tactibilium? & dicimus ſic: ſi enim charitas non eſſet cauſa charitabilium, non poſſet eſſe habitus voluntatis: ſicut tactus ſenſus communis non eſſet cauſa ad iudicandum ſenſibilia. Quæritur quare charitas eſt habitus voluntatis? Solutio in primo paragrapho charitatis in nono ſubiecto. Quæritur, quare charitas facit omnia bona communia? Solutio in ſecundo. Quæritur, charitas cum quo facit durare ſeipſam? Solutio in 3. Quæritur, charitas quare vincit omnia? Solutio in 4. Quæritur, per quem modum charitas eſt diſpoſitio intellectus ad intelligendum ſummum intelligibile? Solutio in 5. Quæritur cum quo voluntas ſe diſponit ad amandum ſummū amabile? Solutio in 6. Quæritur, quare charitas eſt altior virtus quam aliæ virtutes? Solutio in 7. Quæritur, cum quo charitas vincitur, & cum quo vincit imaginabilia & ſenſibilia? Solutio in 8. Quæritur, quare charitas in omnibus invenit delectationem? & reſpondendum eſt ex eo, quia ipſa elevat voluntatem ſupra imaginabilia & ſenſibilia? & ſolutio in 9. Quæritur, quare charitas non quærit ea quæ ſua ſunt? Solutio in decimo. Quæritur, quæ eſt de ratione charitatis? Solutio in vndecimo. Quæritur, quare

De quæſtionibus charitatis & primo per principia.

charitas non invenit contrarium? Respondendum est per hoc quia ipsa vincit illud: & Solutio in duodecimo. Quæritur, per quem modum charitas habet prius posterius? Solutio in decimotertio. Quæritur, quid est nũcius inter amicum & summum amatum? Solutio in decimoquarto. Quæritur, voluntas cum quo in omnibus quiescit? Solutio in decimoquinto. Quæritur, cum quo charitas est signum veræ legis? & respondendum est, quod cum maioritate? & vade ad 16. Quæritur, quid est signum charitatis? Solutio in 17. Quæritur, quid est corruptio charitatis? Solutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS CHARITAtis per regulas. CAP. XLI.

De quæstionibus charitatis per regulas.

VTrum charitas sit habitus voluntatis? Solutio in regula B. in nono subjecto. Quæritur, quid est charitas? Solutio in prima specie C. Quæritur, charitas habẽs specificas species, cum quibus est specifica virtus? Solutio in secunda specie C. Quæritur, quid est charitas in aliis virtutibus? Solutio in tertia specie C. Quæritur, quare charitas habet quicquid vult? & respondendum est per hoc, quod est altior virtus omnibus virtutibus: & vade in quarta specie C. Quæritur, quare charitas est infusa & non acquisita? Et respondendum est per hoc, quia per acquisitionem non posset esse ita alia virtus sicut est, nisi per infusionẽ, & vide in prima specie D. Quæritur, charitas ex quo est? Solutio in secunda specie D. Quæritur, quare qualitas est voluntatis? Solutio in tertia specie D. Quæritur quid est causa charitatis? Solutio in prima specie E. Quæritur, quare charitas est? Solutio in secunda specie E. Quæritur, vtrum charitas habeat magnam quantitatem? Solutio in prima specie F. Vtrum essentia charitatis crescat aut decrescat? & respondendum est quod non: ipsa enim non est habitus punctualis neque linealis: & vade ad secũdam speciem F. Quæritur, quid est primitiva quantitas charitatis? Solutio in prima specie G. Quæritur, quę est secundaria qualitas charitatis? Solutio in secunda specie G. Quæritur, per quẽ modum charitas est instantanea & successiva? Solutio in regula H. Quæritur, charitas vbi est? Solutio in regula I. Quæritur, charitas quomodo est? Solutio in prima regula K. Quæritur, charitas cum quo est? Solutio in secunda regula K. Quæritur, per quod homo potest cognoscere, si ipse habet charitatem aut non? & respondendum est per ea quæ de illa superius dicta sunt.

DE QVAESTIONIBVS PATIENtiæ in nono subiecto: & primò per principia. CAP. XLII.

Vtrum patientia sit sic causa patibilium: sicut affectus affectibilium est causa? & respondendum est quod sic. Nam sicut affectus non esset sensus absque affectibilibus: sic nec patiētia esset virtus absque patibilibus. Quæritur, patientia cum quo est habitus voluntatis? Solutio in primo paragrapho patientiæ in nono subiecto. Quæritur, voluntas cum quo vincit iram? Solutio in secundo. Quæritur, patientia cum quo est fortis? Solutio in tertio. Vtrum patientia cum abstinentia & prudentia sit potens? Solutio in quarto. Quæritur, patientia cum quo vivit? Solutio in quinto. Patientia cum quo est de genere humilitatis? Solutio in sexto. Patientia cum qua virtute est magis alta? Solutio in 7. Vtrum vera patientia quęrat ea quæ sua sunt? Solutio in octavo. Vtrum patientia fugat tristitiam? Solutio in nono. Vtrum patientia distinguat inter suum amicum & suum inimicum? Solutio in decimo. Quæritur, patientia cum quibus virtutibus est connexa? Solutio in vndecimo. Quæritur, quare patientia vincit? Solutio in 12. Quæritur, patientia quid habet in causis? solutio in 13. Quæritur, patientia inter quæ est medium? solutio in decimoquarto. Quęritur, homo patiēs cum quo quiescit? solutio in decimoquinto Quæritur, patientia cum quo est maior virtus? solutio in decimosexto. Quæritur, quod est officium patientiæ? solutio in decimo septimo. Quæritur, patientia cum quo periclitatur? solutio in decimooctavo.

De quæstionibus patientia in nono subiecto, & primò per principia.

DE QVAESTIONIBVS PATIENtiæ per regulas. CAP. LXIII.

Qværitur, quare patientia absolutè est fortior quam impatientia? solutio in regula B. Quæritur, quid est patientia? solutio in prima specie C. Quæritur, patientia cum quibus patitur? solutio in secunda specie C. Vtrum patientia sit in charitate mansuete, & in prudentia discreta? solutio in quinta specie C. Vtrum voluntas per patientiam habeat ea quæ vult? solutio in quarta specie C. Quæritur, quæ sunt principia primitiva patiētiæ? solutio in prima specie D. Quæritur, quæ sūt principia secundaria patientię? solutio in secunda specie D. Quæritur, voluntas cum quo descendit ad eligendum passiones? solutio in tertia specie D. Quæritur, patientia cum quibus virtutibus est necessitata? solutio in prima specie .E. Quæritur, patientia quare est? solutio in secunda specie E. Vtrum essentia patientię

De quæstionib. patiētia per regulas.

habeat cum quo crescat? solutio in prima specie F. Vtrum patientia habeat qualitates discretas? solutio in secunda specie F. Quæritur, quæ est propria proprietas patientiæ? solutio in prima specie G. Quæritur, quæ sunt secundariæ qualitates patientiæ? solutio in secunda specie G. Quæritur, per quem modum patientia est in tempore instantanea per illam novitatem quam accipit in sui creatione; & successiva de vno in aliud? solutio in regula H. Quæritur, quæ sunt loca patientiæ? solutio in regula I. Queritur, patientia quomodo acquiritur? solutio in prima regula K. Quæritur, patientia cum quo fortificatur? solutio in secunda regula K. Quid est ante contra iram aut patientia aut abstinentia? & respondendum est, quod patientia. Nam ipsa abstinentia à patientia oritur. Vtrum patientia causetur æqualiter à fortitudine & prudentia? Respondendum est quod sic: alioquin iam patientia non esset fons abstinentiæ.

DE QVAESTIONIBVS PIETAtis in nono subiecto: Et primo per principia.

De quæstionibus pietatis in nono subiecto, & primò per principia.

VTrum pietas sit causa pietabilium: sicut imaginatio est causa imaginabilium? & dicimus quod sic. Quia sicut imaginatio non esset habitus sine imaginabilibus: sic pietas sint pietabilibus. Quæritur, cum quo voluntas se disponit ad habendum dolores proximi sui? solutio in primo paragrapho pietatis in nono subiecto. Quæritur, vtrum suspiria & fletus sint signa magnæ pietatis? solutio in secundo paragrapho, Quæritur, pietas cum quo durat? solutio in tertio. Quæritur, quæ sunt signa potestatis pietatis? solutio in quarto, Quæritur, cum quo intellectus cognoscit pietatem? solutio in quinto. Quæritur, quare pietas est amabilis? solutio in sexto. Pietas cum quibus se ostendit esse virtutem? solutio in septimo. Quæritur, quid est medicina crudelis voluntatis? solutio in octavo. Volũtas cum quo se consulat? solutio in nono. Quæritur, quare pietas non distinguit inter proprium & commune? solutio in decimo. Homo pius cum quo pacificat inimicum? solutio in vndecimo Pietas cum quo vincit impietatem? solutio in duodecimo. Quæritur, quid est materia pietatis? Et respondendum est, quod superbia, non tamen dico per rectam lineam, sed per obliquam, videlicet est occasio, sed non tamẽ causa? & vade ad decimum tertium. Vtrum pietas sit in extremis? solutio in decimoquarto. Quæritur, cum buo voluntas se delectat in suis adversitatibus? solutio in decimoquinto. Vtrum maior pietas sit maius signum veræ legis? solutio in decimosexto. Quæritur, pietas

pietas cum quo mensuratur? solutio in decimoseptimo. Quæritur, vtrum absentia suspirii & fletus sit signum minoris pietatis? solutio in decimooctavo.

DE QVAESTIONIBVS PIETAtis per regulas. CAP. XLV.

VTrum charitas sit habitus pietatis? solutio in regula B. in nono subiecto in capitulo pietatis. Quæritur, quid est pietas? solutio in prima specie C. Quæritur, pietas cum quibus agit specificè? solutio in secunda specie C. Quæritur, pietas cuius est signum? solutio in tertia specie C. Quæritur, quid habet pietas in subiecto in quo est? solutio in quarta specie C. Quæritur, quę sūt principia priora pietatis? solutio in prima specie D. Vtrum suspiria fletus sint signa significantia materiam pietatis? solutio in secunda specie D. Vtrum pietas sit voluntatis? & respondendum est sic: eo quia suus primus motor est, & valde ad tertiam speciem D. Quæritur, cum quo cognoscitur quātitas pietatis? solutio in prima specie F. Quæritur, cum quo pietas crescit aut decrescit actum suum? solutio in secunda specie. Quæritur, quæ est propria qualitas pietatis? solutio in prima specie G. Quæritur, quæ est secundaria qualitas pietatis? solutio in secunda specie G. Quæritur, quomodo cognoscitur pietas? solutio in regula H. Quæritur, vbi est pietas? solutio in regula I. Quæritur, pietas quomodo acquiritur? solutio in prima regula K. Quæritur, pietas cum quibus est? solutio in secunda regula K. Quæritur, pietas cum quibus est: quomodo generat suspiria & fletus? dicendum est, quod per modum quem habet charitas ad movendum cum pietat[illegible] imag[illegible]nativa moventem sensitivam calefaciendo cor, vt influāt suspiria: cum quibus calefaciat ascendentem ad oculos calefactos, à quorum calore aquā fudit lachrimando. Diximus de novem virtutibus: & sicut diximus de illis per principia & regulas; sic potest dici de vitiis ei contrariis modo contrario, videlicet de iniuria, imprudentia, debilitate cordis, intemperantia, infidelitate, desperatione, crudelitate, impatientia & impietate.

De quæstionibus pietatis per regulas.

DE QVAESTIONIBVS VITIORVM in nono subiecto per principia & regulas deductorum: Et primò de avaritia. CAP. XLVI.

VTrum avaritia habeat suas species, sicut largitas suas. Et dicimus quod sic: alioquin ipsæ non haberent cum quo essent contrariæ. Quæritur, avaricia cum quo impedit lar-

De quæstionibus vitiorum in nono

ſubiecto per principia & regulas deductorũ & primo de avaritia.

giratem? Solutio in 1. paragrapho in capitulo avaritię in nono ſubiecto. Quęritur, avaritia cum quo magnificat malum? Solutio in 2. Quęritur, quare avarus non quieſcit? Solutio in 3. Vtrum avarus poſſit quieſcere avaritia? ſolutio in 4. Quęritur, quare avarus creditur eſſe largus? ſolutio in 5. Vtrum avaritia elevet voluntatem ſuper viribus largitatis? ſolutio in 6. Vtrum homo avarus ſub habitu avaritię credat aut intelligat? ſolutio in 7. Quęritur, an homo avarus hoc quod eſt verum credat eſſe falſum? ſolutio in 8. Vtrum avarus habeat cum avaritia aliquid in quo quieſcat? ſolutio in 9. Quęritur, homo avarus, vtrum credit hoc quod eſt avaritia, ſit largitas? ſolutio in decimo. Vtrum homo avarus cum homine iuſto prudente concordare poſſit? ſolutio in vndecimo. Quęritur, quare homo avarus eſt malus vicinus ſive ſocius? ſolutio in 12. Quęritur, homo avarus quomodo ſe habet cum principiis caualibus? ſolutio in 13. Homo avarus cum quo menſurat ea quę habet? ſolutio in 14. Vtrum homo avarus quieſcat cum habitibus privativis? ſicut largus cum poſitivis? ſolutio in 15. Quęritur, quid eſt maioritas avaritię? ſolutio in 16. Quęritur, quare avaritia non conſiſtit in medio? ſolutio in 17. Vtrum minoritas avaritię ſit contra largitatem? ſolutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS AVARItiæ per regulas. CAP. XLVII.

De quæſtionib avaritiæ per regulas.

VTrum avaritia ſit generalius peccatum? ſolutio in regula B. Quęritur, quid eſt avaritia? ſolutio in prima ſpecie C. Quęritur, quę ſunt correlativa avaritię? ſolutio in 2. ſpecie C. Quęritur, quare avaritia eſt de genere paupertatis? ſolutio in 3. ſpecie D. Quęritur, quid habet homo avarus in ſuis divitiis? ſolutio in 4. ſpecie C. Vtrum avaritia habeat naturam? & reſpondendum eſt, quod non. eo quod largitas habeat eam & vide in prima ſpecie D. Quęritur, peccatum avaritię de quo eſt? ſolutio in ſecunda ſpecie D. Vtrum homo avarus ſit avaritię? & reſpondendum eſt, quod ſic: quia ſicut largus eſt largitatis & vide in tertia ſpecie D. Quęritur, avaritia quare eſt? ſolutio in prima ſpecie E. Quęritur, vtrum avaritia ſit, vt homo quieſcat? ſolutio in ſecunda ſpecie E. Vtrum avaritia ſit commixta cum largitate? ſolutio in prima ſpecie F. Quęritur, avaritię cum quo creſcit aut decreſcit actus ſuos? ſolutio in ſecunda ſpecie F. Quæritur, quare homo avarus quanto magis habet tanto plus appetit habere? ſolutio in prima ſpecie G. Quęritur, quę ſunt proprietates appropriatę avaritię? ſolutio in ſecunda ſpecie G. Quæritur, quomodo homo avarus vtitur tempore? ſolutio in regula

regula H. Quæritur, avaritia vbi est? solutio in regula I. Quæritur, quomodo avara est? solutio in prima regula K. Item respondendum est, quod ipsa est per modum nolendi: sicut largitas est per modum volendi. Quæritur, avaritia cum quo est? solutio in secunda regula K. Vtrum perversum velle & perversum nolle sint causæ avaritiæ? & dicimus, quod sic. Ratio huius est, quia rectum velle & rectum nolle sunt causæ largitatis.

DE QVAESTIONIBVS GVLAE & primo per principia. CAP. XLIIX.

De quæstionibus gulæ & primo per principia.

VTrum gula sic causet gulositatem videlicet suas species: sicut temperantia temperalitates? & dicimus, quod sic: quia si non, iam gula non haberet cum quo esset peccatum specificum sicut temperantia habet cum quo est virtus specifica. Quæritur homo gulosus, vtrum cognoscit quod nimia comestio facit sibi malum, & tamen credit quod faciat sibi bonum? & respondendum est, quod habitus gulositatis facit ipsum credere hoc quod est supra suũ intelligere; & vide in primo paragrapho noni subiecti in C. gulæ. Quare homo gulosus credit, quod nimia potatio non sit malum? & respondendum est, quod magna gulositas magnificat credere: & parvificat intelligere: & vide in 2. Quæritur, quare homo est gulosus, postquam declaratio nes quas habet per gulam, non durant tantum quantum pœne quas per illas patitur? & dicendũ est, quod est ex eo, quia supponit & non intelligit: & vide in tertio. Quæritur, quare homo gulosus sub habitu gulæ est ligatus? Solutio in 4. Quæritur. quæ est dispositio ad peccandum? Solutio in 5. Quæritur, quæ est causa perversi appetitus voluntatis? Solutio 6. Quare gula est contra omnes virtutes? Solutio in. 7. Quæritur, cum quo homo in mensa decipit seipsum? Solutio in 8 Quæritur, cum gula, in quo sensu causat delectationes, & in quo dolores? Solutio in 9. Quare gulosus non distinguit inter infirmitatem & sanitatem? Solutio in 10. Quæritur, homo gulosus cum quo vtitur concordantia? Solutio in 11. Gula quorum est inimica? Solutio in 12. Quæritur, quæ sunt signa gulæ? Solutio in 13 Vtrum gulosus pervertat mensuram & immensuram? Solutio in 14. Quæritur, quare homo gulosus non invenit quietem? Solutio in 15. Item respondendum est, quia ipse cum gula inquirit quietem. Quæritur quæ sunt maiores prosperitates gulosi? Solutio in 16. Quæritur, cum qua mensura gulosus mensurat principia innata vegetativæ? Solutio in 17. Quæritur, cum quo homo gulosus est contra charitatem? Solutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS GVLAE *per regulas.* CAP. XLIX.

De quæstionibus gulæ per regulas.

VTrum gula dependeat magis à voluntate quam ab intellectu? Solutio in regula B. Quæritur, quid est gula? Solutio in prima specie C. Quæritur, quæ sunt monstruositates gulę? Solutio in secunda specie C. Quæritur, quid est gula in subiecto in quo est? Solutio in tertia specie C. Quæritur, gula quid habet in subiecto in quo est? Solutio in quarta specie C. Quęritur, gula quare non est de aliquo? Solutio in prima specie D. Vtrum gula sit de habitibus privativis? Solutio in 2. specie D. Quæritur, vtrum gula sit animæ aut corporis? & respondendum est, quod ipsa est animæ primò: secundariè autem corporis. Nam peccatū in anima & per animam incipit, & deinde per corpus, & vide in tertia specie D. Vtrum gula sit à necessitate aut à cōtingentia? Solutio in prima specie E. Quæritur, gula quare est? Solutio in secunda specie E. Quæritur, quare gloriosus nō potest moraliter saturari: sed tantum saturatur sensibiliter? Solutio in prima specie F. Adhuc est respondendum, quod ipsa est tanta, quantum gulosus suum actum augmentare potest. Quęritur, per quem modum gula sublevat appetitum voluntatis, imaginationis & gustus? Solutio in prima specie G. Quæritur, quæ species gulæ competunt animæ, & quæ corpori? Solutio in secunda specie G. Quæritur, quando se habet gula in tempore? Solutio in regula H. Quæritur, quæ sunt loca gulę? Solutio in regula I. Quęritur, gula quomodo est? Respondēdum est, quod ipsa est per contrarium modum tēperantię, & vade ad primam regulam K. Quęritur, gula cum quo est? solutio in secunda regula K. Quęritur, vtrum gula distet magis à iustitia quā à prudentia? & respondendum est quod sic: eo quia temperantia quę est suum oppositum, consistit per equalitatem. Vtrum gula distet equaliter à fortitudine & prudentia? & respondendum est quod sic: eo quia absque temperantia in ipsis esse non potest.

DE QVAESTIONIBVS LVXVRIAE *per principia.* CAP. L.

De quæstionib. luxuriæ per principia.

VTrum luxuria causet luxuriabilia: sicut castitas causat castabilia? & dicimus quod sic. Alioquin luxuria non haberet cum quo resisteret castitati. Quęritur, cum quo luxuria resistit castitati? Solutio in primo paragrapho. Quæritur, per quem modū luxuria est occasio conscientię? Solutio in secundo. Quæritur, culpa de quo durat? Solutio in tertio. Quæritur, per quem

quem modum luxuriosus est ligatus; Solutio in quarto. Quæritur luxuriosus an credat quod luxuria nō sit peccatum? solutio in quinto. Quæritur luxuria quare cum plerisq; signis causat actus substantiales? solutio in 6. Vtrum luxuria faciat ascēdere credere supra intelligere? solutio in 7. Quæritur luxuriosus cum quo decipit seipsum? solutio in 8. Luxuriosus cum quo disponit se ad labores? solutio in 9. Quæritur quare intellectus luxuriosi est obstinatus? solutio in decimo. Quæritur an pulchritudo & turpitudo concordant? solutio in vndecimo. Vtrū luxuria sit habitus cōtrarietatis? Ad quod dicendū est quod sic: eo quia ipsa est habitus perversus, & vide in duodecimo. Luxuria quomodo est peccatum? solutio in 13. Quæritur imaginatio estne instrumētum luxuriæ? solutio in decimoquarto Quæritur quid est vltimus finis luxuriosi? solutio in decimosexto Quæritur quare luxuria coæquando se multiplicat? solutio in 16. Quæritur per quem modum luxuria in suo subjecto consistit in vno, & eodem tempore in fieri, & facto esse? solutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS LVxuriæ, per regulas. CAP. LI.

De quæstionib. luxuriæ per regulas.

QVare luxuria citius incipitur per imaginatiuam quam per sensitivam, cum sua signa sint sensibilia? Solutio in regula B, Quæritur quid est luuuria? Solutio in prima specie C. Quæritur, vtrum luxuria agat per suam speciem? Solutio in secunda specie E, Quæritur luxuria vbi est peccatum intensum, & vbi instantaneum, & in instanti, & vbi est in successione? Solutio in tertia specie C. Quare luxuria habet in homine luxurioso tam magnam potestatem? & respondendum est ex eo quia suus habitus est. Solutio in quarta specie C. Cum luxuria sit habitus causans malum magnū: quare dicitur, quod ipsa nihil est? solutio in 1. specie D. Quæritur vtrū luxuria dependeat à monstruositate morali? solutio in secūda speaie D. Quæritur vtrū homo sit luxuriæ, & è contra? solutio in 5. specie D. Quæritur quare luxuria est? & est dicendum, quod ipsa est, quia sua causa sua est: & vade ad 1. speciem E. Quæritur quare luxuria est habitus privativus, cum sit instrumentū subiecti in quo est? solutio in secunda specie E. Vtrum luxuria habeat quantitatem continuam? solutio in prima specie F. Vtrū luxuria corrumpatur, corrumpendo actus suos? Solutio in 2. specie F. Quare est prima qualitas luxuriæ? Solutio in prima specie G. Quæ est secundaria luxurię qualitas? Solutio in secunda specie G. Quæritur per quem modum luxuria est in tempore? So-

lutio in regula H. Quæritur luxuria vbi causat suas species? Solutio in regula I. Quæritur luxuria quomodo est? Solutio in 1. regula K. Quæritur luxuria cum quo est? Solutio in 2. regula K. Quæritur luxuria cum quo generatur? & cum quo corrumpitur? & respondendum est, quod ipsa generatur cum corruptione castitatis: & corrumpitur cum castitatis generatione. Quæritur quid est remedium luxuriæ? & est respondendum, quod est recordari sæpe ea, quæ de ipsa dicta sunt: & imaginari pœnas infernales, & gloriam cœlestialem.

DE QVAESTIONIBVS SVperbiæ, per principia. CAP. LIII.

De quæstionib. superbia per regulas.

VTrum superbiæ sit causa superbilium: sicut humilitas humilium? & respondendum est quod sic: eo quia sunt habitus contrarii. Quæritur an superbia ascendendo descendet? Solutio in primo paragrapho. Quæritur an superbia minorificat subiectum suum, cum ipsa appetat ipsum esse magnum? solutio in secũdo. Quare superbia est inimica subiecto in quo est? solutio in tertio. Quæritur, quare potestas superbiæ contra potestatem humilitatis stare non potest? ad quod dicendum est eo, quod superbia est habitus privativus: humilitas autem positivus. Vtrum superbia sit haqitus superius per credere, & descẽdat per intelligere? solutio in 5. Quæritur quare est homo superbus: & quare per superbiam descendat: & quare per velle descendit? solutio in 6. Vtrum superbia sit per credere aut per intelligere? solutio in 7. Vtrũ superbia sit de genere virtutũ? solutio in 7. quæritur quare homo superbus non quiescit? Respondendũ est per hoc, quia humilis quiescit? & vide in nono. Quæritur quare homo superbus non distinguit? & respondendum est per hoc, quia non cognoscit semetipsum: & vide in decimo. Quare superbia habet concordantiam cum omnibus vitiis? ex eo, quia humilitas cum omnibus virtutibus concordat; & vide in vndecimo. Quare superbia contradicit virtutib, propter hoc, quia humilitas contradicit omnib. vitijs; & solutio in 12. Vtrum superbia sit occasio humilitatis? solutio in 13. Quæ est causa quare superbia descendit? solutio in 14. Quare subiectum cum quo superbia est, non quiescit? ob hoc, quia ipsum cum humilitate quiescit; solutio in 15. Cum quo maior superbia cognoscitur? Solutio in 16. Quare superbia non vult socium æqualem? solutio; quia humilitas vult illum; & vade ad 17. Vtrum superbia sit magis per sensum quam per intellectum: posito tamen quod intellectus credat? Solutio in 18.

DE

DE QVAESTIONIBVS superbiæ per regulas. CAP. LIII.

De quæstionib. superbiæ per regulas

QVæritur, in qua potentia animæ superbia est inferius & in qua superius? Solutio in regula B. Quæritur quid est superbia? solutio in prima specie C. Quare superbia est peccatum specificum? solutio in secunda specie C. Quæritur quid est superbia in alijs peccatis? solutio in tertia specie C. Quid habet superbia in subiecto in quo est? solutio in 4. specie C. Supetbia de quibus est habitus privativus? solutio in 1. specie D. Quæritur quæ sunt primariæ species superbiæ: & quæ sunt secundariæ? solutio in secũda specie D. Vtrum superbus aliquo modo sit superbiæ? solutio, dicendum est quod sic: quia ab ipsa captus est. Et vade ad tertiam speciem D. Quare est superbia? solutio in prima specie E. Quæritur superbia quo tendit? solutio in secunda specie E. Vtrum superbia cum quantitate continua corrumpatur? solutio in prima specie F. Quæritur quare superbia habet quantitates discretas? solutio in secunda specie F. Quæritur quæ est prima passio superbiæ? solutio in prima specie G. Quæritur quæ est appropriata passio superbiæ? solutio in secunda specie G. Quæritur superbia quando incipitur? solutio in regula H. Superbia vbi causat suas species? solutio in regula I. Quæritur superbia quomodo est? solutio in prima regula K. Quæritur superbia cum quo est? solutio in secunda regula K. Vtrum superbia inhæreat aliis peccatis? & dicendum est quod sic. Ratio huius est, quia humilitas inhæret aliis virtutibus. Vtrum superbia insit angelo maligno? & dicendum est quod sic: nam inhæret malo.

DE QVAESTIONIBVS acediæ per principia. CAP. LVI.

De quæstionibus acediæ per principia

QVæritur, vtrum acedia habeat per suam naturam acedibilia: sicut sollicitudo sollicitabilia? Et respondendum est quod sic: vt habeant cum quibus sint contrariæ. Quæritur vtrum acediosus ratione suæ malitiæ sit acediosus? Solutio in primo paragrapho. Quæritur quæ acedia ambit pigritiam & sollicitudinem? solutio in secundo. Quæritur acedia cum quibus durat? solutio in tertio. Quare homo volens agere bonum, est negligens? solutio in 4. Quare intellectus sub habitu acediæ ignorat eã? solutio in 5. Cũ voluntas sit creata ad diligendũ bonũ; quare odit illud? solutio in 6. Quare acedia iudicat dil gẽtiã pro vitio? solutio in 7. Quare acedia in veritate est pigra? solutio in 8. quare acedios⁹ delectatur in malis & pigratur

in bonis? Solutio in 9. Quare acedia est inimica scientię? Solutio in 10. Queritur acedia quomodo agit per concordantiā? Solutio in 11. Queritur acedia cui est contraria? Solutio in 12. Queritur pigritia quomodo se habet in causis? Solutio in 13. Queritur acedia per quem modum impedit bonum? Solutio in 14. Quare acediosus semper est in labore? Solutio in 15. Queritur quid est fons vitiorum? Solutio in 16. Queritur per quem modum acedia est fortis? Solutio in 17. Queritur minor acedia cui est propinqua? Solutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS acediæ per regulas. CAP. LV.

De quæstionibus acediæ per regulas.

QVeritur, acedia quare minus cognoscitur quam aliud peccatum? Solutio in regula B. Quæritur quid est acedia? Solutio in prima specie C. Correlativa acedię à quo sunt? Solutio in secunda specie C. Acedia quid est in alijs vitiis? Solutio in tertia specie C. Queritur quid habet pigritia in bonis? & quid habet in malis? Solutio in 4. specie C. Queritur quare acedia est habitus privativus? Solutio in prima specie D. Acedia de quibus est? solutio in secunda specie D. Vtrum acedia sit ligamen acediosi ad agendum malum? Solutio in tertia specie D. Acedia quare agit per suam speciem? Solutio in prima specie E. Queritur quare est acedia? Solutio in secunda specie E. Vtrum acedia possit esse mixta cum alijs vitiis sine quantitate continua? Solutio in prima specie F. Quare acedia habet actus successionis, cum non sit punctualis neq; linealis? Solutio in secunda specie F. Queritur quæ est propria qualitas acedię? Solutio in prima specie G. Queritur quę sunt passiones appropriatę? Solutio in secunda specie G. Acediosus, quando vtitur tempore? solutio in regula H. Queritur acedia vbi est? Solutio in regula I. Acedia quomodo est genita? Solutio in prima regula K. Acedia cum quibus efficitur? Solutio in secunda regula K. Queritur acedia à quo causatur magis, aut ab intellectu, & à voluntate? & est respondendum distinguendo videlicet quod ipsa causatur ab intellectu per pigritiam: & à voluntate magis per sollicitudinem. Ratio huius est: quia intellectus in acquirendo species laborat: voluntatis autem nequaquam. Quare ociositas & solicitudo sunt species acedię? & respondendum est, quia intellectus non habet inhærentiam ad verum propter pigritiam; & ideo causat ociositatem: voluntas autem propter inherentiam quam habet ad malum, causat sollicitudinem.

DE

DE QVAESTIONIBVS invidiæ: & primo per principia. CAP. LVI.

De quæstionib. invidiæ & primo per principia.

VTrum invidia habeat invidiabilia, sicut sensitiva sensibilia? Ad quod dicendum est quod sic: alioquin invidia non esset peccatum specificum. Veruntamen sensitiva habet species naturaliter: invidia autem moraliter. Vtrum appetere bonum absolute sit bonum? Solutio in primo paragrapho. Vtrum aliqua virtus per se posset destruere invidiam? Solutio in secundo. Quæritur per quem modum devincitur invidia? Solutio in tertio. Quæritur cum quibus potestatibus invidia devincitur? Solutio in quarto. Quæritur quæ est cura contra invidiam? Solutio in quinto. Quæritur quæ est corruptio invidiæ: Solutio in sexto. Invidiosus utrum per quod mutatur sui habitus potest esse virtuosus? Solutio in septimo. Per quem modum invidiosus seipsum decipit? Solutio in octavo. Quare invidia non dat delectationem subiecto in quo est? Solutio in nono. Quæritur per quem modum invidiosus in numerando vitia, potest curari sua invidia? Solutio in decimo. Intellectus per quem modum agit contra invidiam? Solutio in vndecimo. Invidia & charitas cum quibus habitus se habent? Solutio in duodecimo. Quæ est dispositio invidiæ? Solutio in decimotertio. Quæritur cum qua mensura destruitur mensura invidiæ? Solutio in decimoquarto. Vtrum invidia possit causare quietem; Solutio in decimoquinto. Cum qua maioritate maioritas invidiæ devincitur? Solutio in decimosexto. Cum qua æqualitate devincitur æqualitas invidiæ? Solutio in decimoseptimo. Invidiosus per quem modum se habet ad sua & ad aliena? Solutio in decimooctavo.

DE QVAESTIONIBVS invidiæ per regulas. CAP. LVII.

De quæstionib. invidiæ per regulas

QVare invidia est generalius peccatum quam avaritia? Solutio in regula B. Quæritur quid est invidia? Solutio in prima specie C. Invidia cum quibus est hoc quod est? Solutio in tertia specie C. Quæritur invidia de quibus est peccatum specificum: Solutio in prima specie D Invidia de quibus est secundarie: Solutio in secunda specie D, Vtrum invidia sit ignorantia intellectus & malevolentia voluntatis? Solutio in tertia specie D. Invidia quare est effectus? Solutio in prima specie E. Vtrum invidia sit inimica subiecti, in quo est? Solutio

in

in secunda specie F. Invidia quanta est? Solutio in prima specie F. Quare invidia potest habere multos actus differentes numero? Solutio in secunda specie F. Quæ est prima passio invidiæ? Solutio in prima specie G. Quæritur quæ appropriata passio invidiæ? Solutio in secunda specie G. Invidia per quem modum consistit in tempore? Solutio in regula, H. Signa invidiæ vbi sunt? Solutio in regula I. Quæritur invidia quomodo est? solutio in prima regula K. Invidia cũ quibus signis cognoscitur? Solutio in secunda regula K. Quæritur vtrũ invidia descendat ab intellectu aut à voluntate? & huic dicendũ est, quod ab vtroque, ab intellectu quidem ratione superbiæ: sed à voluntate ratione avaritiæ. Vtrum memoria & imaginatio sint potentiæ communes invidiæ? Cui dicendum est quod sic: eo quia ipsæ sunt potentiæ communes intellectui & voluntati.

DE QVAESTIONIBVS iræ, & primo per principia.
CAP. LIIX.

De quæstionibus iræ & primo per principia.

VTrum tot irascibilia sint sub ira, quot charitabilia sunt sub charitate? Et dicimus quod non. Sicut in natura non sunt tot monstruositates, sicut perfectiones. Quæritur. quid est remedium iræ? solutio in principio capituli sive in primo paragrapho, qui est idem. Quæritur cum quo ira devincitur? Solutio in secundo. Vtrum actus iræ sit sua duratio? Solutio in tertio. Potestas iræ cum qua potestate devincitur? Solutio in quarto. Per quem modum prudentia vincit iram? solutio in quinto. Charitas per quem modum crescit actum suum? solutio in 6. Quomodo voluntas transit de ira in virtutem? solutio in septimo. Per quem modum irasci est supra intelligere? Solutio in octavo. Homo iratus cũ quo patitur, & cum quo resurgit ab ira? Solutio in nono. Quare homo iratus non distinguit inter sui malum & alterius malum? Solutio in 10. Homo iratus cum quibus concordat: & cum quibus discordat? Solutio in vndecimo. Quæritur quæ est domina iræ? Solutio in duodecimo. ira cum quo generatur: & cum quo corrũmpitur? Solutio in decimotertio. Quæritur cum quo ira mensuratur? Solutio in 10. Quare homo non quiescit cum ira? Respondendum est per hoc, quia ira non quiescit, sed patientia, & vade ad decimumquintum. Quæ est maior, aut patientia absoluta, aut ira absoluta? Solutio in decimosexto. Quæritur quare coæquabilia sint de genere iræ? Solutio in 17. Quæ potest esse minor, aut patientia aut ira? Solutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS ira per regulas. Cap. LIX.

De quæstionibus iræ per regulas.

VTrum ira sit generalius peccatum? Solutio in regula B. Quæritur quid est ira? Solutio in prima specie C. Quare ira est habitus confusus? Solutio in secunda specie C. quid est ira in anima? Solutio in tertia specie C. Quare ira quanto magis tāgitur, tanto magis multiplicatur? Solutio in quarta specie C. Vtrum ira sit de seipsa? Solutio in prima specie D. Ira de quibus principiis est? solutio in secunda specie D. Vtrum ira habeat dominiū? Solutio in tertia specie D. Ira quare est effectus? Solutio in prima specie E. Ira quare est? Solutio in secunda specie E. quanta est ira continue? in prima specie F. Ira quare crescit aut diminuit actus suos? ex eo quia irascibilia sunt species eius, & vide in secunda specie F. Vtrum furor sit propria passio iræ? Solutio in prima specie G. Quæ sunt secundariæ passiones iræ? Solutio in secunda G. Per quem modum ira consistit in tēpore? Et dicimus, quod per suam quantitatem est indivisibilis; & per discretam per quam crescit aut decrescit actus suos successive, & vade ad regulam K. Ira vbi est? solutio in regula I. Ira quomodo est? Solutio in prima regula K. Quæritur ira cū quo est? solutio in secunda regula K. Quæritur quæ est materia iræ? Ad quod dicendum est, quod irascibilia. Quæ est forma iræ? Ad quod dicendum est, quod irascibilitas cum qua movet irascibilia. Quis est actus iræ? dicendum est, quod irasci, qui est ortus ab actione & passione.

DE QVAESTIONIBVS falsitatis, per principia. Cap. LX.

De quæstionibus falsitatis per principia.

QVæritur, vtrum Falsitas habeat tot falsificabilia, quot legalitas habet legabilia? Et respondendum est quod non: quia falsitas est habitus privativus, legalitas autem positivus. Vtrum homo falsus possit tantum falsificare, quantum homo legalis verificare? & dicendum est quod non: eo quia bonitas est habitus legalitatis: malitia autem falsitatis: & solutio in primo paragrapho. Falsitas cum quo cognoscitur? solutio in secundo. Falsitas cum quo corrumpitur? Solutio in tertio. Falsitas cum quo habet posse? Solutio in quarto. Quæritur falsitas cum quo decipit intellectum? Solutio in quinto. Quod est signum falsitatis? solutio in sexto. Vtrum hypocrisis sit habitus falsitatis? solutio in septimo. Quare falsitas cognoscitur? solutio in octavo. Per quem modū delectationes pœnæ sunt signa falsitatis

falſitatis? Solutio in nono. Vtrum falſitas confundat differentias, vt ipſa non cognoſcatur? Solutio in decimo. Quæritur falſitas quomodo decipit imaginationem? Solutio in vndecimo. Cum quo falſitas depræhenditur? Solutio in duodecimo. Quomodo per principia cauſalia falſitatis cognoſcitur? Solutio in decimotertio. Per quem modum medium eſt ſignum falſitatis? Solutio in decimoquarto. Falſitas per quem modum appræhēditur? Solutio in decimoquinto. Maior falſitas cum qua maioritate cognoſcitur? ſolutio in decimoſexto. AEqualitas per quem modum eſt ſignum falſitatis? ſolutio in 17. Vtrum mendacium ſit licitum: vt maior veritas ſciri poſſit? & reſpondendum eſt quod ſic poſito tamen quod falſitas non ſit cauſa ſed occaſio. Et vade ad decimum octavum.

DE QVAESTIONIBVS falſitatis per regulas.

De quæſtionibus falſitatis per regulas.

VTrum falſitas ſit ita fortis in tentatione ſicut legalitas? & reſpondendum eſt, quod non: eo quia fortitudo quæ eſt virtus, concordat cum legalitate. Et vade ad regulam B. Falſitas quid eſt? ſolutio in prima ſpecie C. Eſſentia falſitatis cum quibus eſt? ſolutio in ſecunda ſpecie C. Quid eſt falſitas in aliis habitibus? ſolutio in tertia ſpecie C. Quæritur aptitudo falſitatis per quem modum eſt ſolutio in quarta ſpecie C. Quod eſt principium primitivum falſitatis? ſolutio in prima ſpecie D. Vtrum falſitas agat per ſuam ſpeciem? ſolutio in ſecunda ſpecie D. Falſitas à quo dependet plus, aut à voluntate, aut ab intellectu? Ad quod dicendum eſt, quod à voluntate tanquam à cauſa, ab intellectu autem tanquam ab inſtrumento, & vide in tertia ſpecie D. Quæ eſt cauſa falſitatis? ſolutio in prima ſpecie E. Falſitas ad quem terminum tendit? ſolutio in ſecunda ſpecie E. Falſitas quanta eſt continua? ſolutio in prima ſpecie F. Quæ eſt materia augmentationis & diminutionis falſitatis? ſolutio in ſecunda ſpecie F. Quæ eſt primaria paſſio falſitatis? ſolutio in prima ſpecie G. Quæ eſt ſecundaria paſſio falſitatis? ſolutio in ſecunda ſpecie G. Vtrum falſitas cum ſua diſcreta quantitate ſit in ſucceſſione cum continua in ſubiecto in quo eſt? ſolutio in regula H. Falſitas vbi eſt? ſolutio in regula I. Falſitas quomodo eſt? ſolutio in prima regula K. Falſitas cum quo eſt? ſolutio in ſecunda regula K. Quæritur cui repugnat magis falſitas, an prudentiæ aut charitati? & reſpondendum eſt, quod charitati tanquam agno: & prudentiæ tanquam leoni. Falſitas cui impugnat magis, aut imaginationi aut ſenſui? & dicendum eſt quod imaginationi cum mendacio; ſed ſenſui cum hypocriſi.

DE

DE QVAESTIONIBVS INCONstantia per principia. CAP. LXII.

De quæst. inconstantia per principia.

VTrum inconstantia habeat species sicut constantia? & respondendum est quod sic: alioquin non posset esse habitus malus & mendax, & hujusmodi. Quare inconstantia est peccatum? Solutio in principio capituli inconstantiæ, sive in primo paragrapho. Inconstantia cum quo devincitur? Solutio in secundo. Quare constantia corrumpitur? Solutio in tertio. Quare potestas inconstantiæ non potest contra potestatem constãtiæ: ex eo quia potestas constantiæ convenit cum esse: inconstantiæ autem cum non esse? & vide in quarto. Et in isto passu cognoscit intellectus qua de causa homo potest resurgere à peccato. Quare inconstantia debilitat intellectum: ex eo quia ipsa est habitus alterationis? & vide in quinto. Quare inconstãtia aliquo modo non est amabilis? Solutio in sexto. Quod est figmentum constantiæ? Solutio in septimo. Vtrum veritas sit communis constantiæ & inconstantiæ? Solutio in octavo. Quare inconstantia est de genere laboris propter hoc quia constantia est de genere quietis? & vide nonum. Quid agit inconstantia per differentiam? Solutio in decimo. Per quem modum concordantia est signum inconstantiæ? Solutio in undecimo. Per quem modum prudentia est inimica inconstantiæ? Solutio in duodecimo. Quare inconstantia est posterius? Solutio in decimotertio. Quare perseverantia est inimica inconstantiæ? Solutio in decimoquarto. Vtrum finis possit esse communis constantiæ & inconstantiæ? Solutio in decimoquinto. Quare major inconstantia non potest esse supra majorem constantiam? ex eo quia esse antecedens: non esse autem consequens. & vide in decimosexto. Constantia & inconstantia per quem modum sunt æquales? Solutio in decimoseptimo. Quare constantia faciliter devincitur? Solutio in 18.

DE QVAESTIONIBVS INCONstantiæ per regulas.

CAP. LXIII.

De quæst. inconstantia per regulas.

QVæritur, inconstantia cum qua potentia animæ est magis connexa? Solutio in regula B. Quid est inconstantia? Solutio in prima specie. C. Inconstantia cum quo est peecatum specificum? Solutio in 2. specie C. Inconstantia quid est in potentijs hominis? Solutio in tertia specie C. Quid habet inconstantia in voluntate & in intellectu? Solutio in 4. specie C. Vtrum essentia inconstantiæ descendat ab alia essentia? Solutio

in prima ſpecie C. Inconſtantia ex quibus principijs ſpecificis eſt? Solutio in ſecunda ſpecie D. Cujus eſt inconſtantia? Solutio in tertia ſpecie D. Quæ ſimilitudo conſiſtit inter habitus morales & habitus naturales? Solutio in prima ſpecie E. Quæritur, per quem modum intellectus cognoſcit quod peccatum nihil eſt? Solutio in ſecunda ſpecie E. Quantitas inconſtantiæ cum qua menſura menſuratur? Solutio in prima ſpecie F. Quantitas inconſtantiæ in qua potentia eſt? Solutio in ſecunda ſpecie F. Quæ eſt paſſio prima inconſtantiæ? Solutio in prima ſpecie G. Quæ eſt ſecundaria paſſio inconſtantiæ & quæ eſt ſua diſpoſitio? Solutio in 2. ſpecie G. Per quem modum inconſtantia cōſiſtit in tempore? Solutio in regula H. Inconſtantia ubi eſt? Solutio in regula I. Inconſtantia quomodo eſt? Solutio in regula K. Inconſtantia cum quo eſt? Solutio in ſecunda regula K. Quæritur, conſtantia cum quibus virtutibus pugnat maximè contra inconſtantiam? & reſpondendum eſt, quod cum fortitudine ſpei & charitatis. Quæritur, inconſtantia cum quibus vitijs pugnat magis contra conſtantiam? Ad quod dicendum eſt, quod cum avaritia, ſuperbia & gula. Diximus de quæſtionibus vitiorum, & etiam de novem ſubjectis: & data eſt doctrina per quē modum poſſunt ſolvi quæſtiones ſupradictæ & etiam peregrinæ: tenendo modum quem tenuimus.

DE QVAESTIONIBVS VNDECIMAE *partis principalis huius libri, quæ eſt applicatio, ad centum formas.*

CAP. LXIV.

De quæſt. undecimæ partis principalis huius libri, quæ eſt de applicatione ad centū formas.

IN parte iſta faciemus quæſtiones, & ſolutiones earum tranſmittemus ad rubricas ſeu capitula, quæ ſunt in decima parte implicatæ: quas ſolutiones dimittimus intellectui bene intuēti. Adhuc ſupra quodlibet capitulum faciemus multas quæſtiones: & quælibet ſolutio in quolibet paragrapho erit implicata, ſecundum quod textus ei competit, videlicet prima quæſtio ad primum paragraphum, & ſecunda ad ſecundum, & ita tranſmittetur. Nō autem nominabimus ſive aſſignabimus paragraphum cauſa brevitatis, ſcilicet in fine quæſtiones & ſolutiones tranſmittemus ad capitulum ſive rubricam, veruntamen aliquas quæſtiones proponimus confeſtim ſolvere.

DE

DE QVAESTIONIBVS PER EXPLICItum & implicitum.

CAP. LXV.

QVæritur, per quem modum fiunt applicationes per explicitum & implicitum? Quomodo applicantur ad quæstionem isti termini utrum Deus sit? quomodo applicantur ad quæstionem isti termini, videlicet utrum Deus sit æternus? Quomodo applicetur ad istam quæstionem, videlicet utrum sit bonum quod Deus sit in tantum infinitus per suam magnitudinem, sicut per suam æternitatem? Quomodo applicantur ad propositum, videlicet utrum Deus sit magis actu per suum intellectum, quam per suam æternitatem? Quomodo applicantur ad propositum ista principia, videlicet, utrum Deus sit justus. Vade ad decimam partem hujus libri ad rubricam per explicitum & implicitū, in qua solutiones harū quæstionū sunt implicatæ. *De quæst. per explicitum & implicitū.*

DE QVAESTIONIBVS PER ABstractum & concretum. CAP. LXVI.

QVæritur quomodo fit applicatio principiorum per abstractum & concretum? Et respondendum est, quod per quatuor modos nominatos in decima parte hujus libri, & in prædicta rubrica. Per primum modum: sicut si quæratur, utrum ignis & igneitas differunt? applicetur ad bonitatem & magnitudinem, &c. cum correlativis eorum, & apparebit differentia inter abstractum & concretum. Per secundum: utrum inter quātitatem & quantum sit differentia? applicetur bonitas accidētalis per abstractum, & bonum morale concretum quod est quantum. Per tertium, utrum inter caliditatem & calidum sit differentia? Ad hoc applicetur bonitas substantialis ad calidū; & applicetur bonum accidentaliter. Per quartum, utrum inter albedinem & album sit differentia? Applicetur bonitas accidētalis ad albedinem, & bonum substantiale album: sicut ad hominem album qui est substantia. Et vade ad decimam partem ad rubricam supra signatam. *De quæst. per abstractū & cōcretum.*

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIOnis primæ figuræ. CAP. LXVII.

De quæst. applicationis primæ figuræ.

VTrum de Deo possit fieri probatio separata à probatione propter quid per æquiparantiam, & quia utrum dicitur: utrum in Deo bonitas & magnitudo convertantur? Ad istam

quæstionem applicentur æternitas, poteſtas, &c. cum ſuis diffinitionibus & cum ſuis correlativis earum per regulam C. ſignificatis, ut fiat circulatio ſubjecti & prædicati, & vade ad applicationem primæ figuræ.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIOnis ſecundæ figuræ. CAP. LXVIII.

De quæſt. applicationis ſecundæ figuræ.

QVæritur, quomodo ſit applicatio ad ſecundam figuram: ſicut ſi quæratur, utrum ſit differentia inter bonitatem & bonitatem? applicentur termini quæſtionis ad ſcalam differentiæ. Vlterius ſi quæratur, quæ ſunt principia generaliſſima ſubalterna & ſpecialiſſima. Item ſi quæratur, per quem modum ſecunda figura eſt applicabilis ſive ſerviens primæ figuræ: vade ad applicationem ſecundæ figuræ.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIOnis tertiæ figuræ. CAP. LXIX.

De quæſt. applicationis tertiæ figuræ.

SI quæratur, vtrum bonitas ſit magna ſine concordantia? aut vtrum bonitas poſſit habere concordantiam ſine differentia, aut quæ ſunt correlativa bonitatis? applicetur ad camerã B. C. & teneatur hoc quod per ſigna cameræ ſignificatur: & vade ad applicationem tertiæ figuræ.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIOnis quartæ figuræ. CAP. LXX.

De quæſt. applicationis quartæ figuræ.

SI quæratur, utrum divina bonitas ſit in tanto magna, ſicut divina æternitas? & utrum Deus ſit in tanto potens per ſuam poteſtatem, ſicut per ſuum intellectum & ſuam voluntatem? applicẽtur termini primæ quæſtionis ad cameram E.F.G. Et teneatur hoc quod literæ camerarum ſignificant: & vade ad applicationem quartæ figuræ.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIOnis diffinitionum. CAP. LXXI.

De quæſt. applicationis diffinitionum.

SI quæratur aliquid de aliquo: applicetur hoc de quo quæritur ad diffinitionem, videlicet diffinire eum: & concludere de ipſo per ſuam diffinitionem: ſicut ſi quæratur. Vtrum Deus habeat actum infinitum? Deus eſt ens infinitum: ergo Deus non eſt infinitus ſine actu infinito: & ſic de aliis, & vade ad applicationem diffinitionum.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIOnis per regulas. CAP. LXXII.

SI quæratur aliquod dubium: applicetur illud ad regulas cum sua diffinitione, & discurratur per omnes regulas, & tunc tale dubium declarabitur per regulas & species earum, & sua declaratio faciet tale dubium transire ad affirmationem vel ad negationem. Et ista regula est infallibilis: sicut signum quod verè & infallibiliter significat hoc cujus est signum: idem exēplum datur in novem subjectis: & vade ad applicationem regularum.

De quæstionibus applicationis per regulas.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIOnis tabulæ. CAP. LXXIII.

SI quæratur utrum sit actus infinitus & æternus? applicetur ad primam columnam: & quæratur per regulam C. Quid est actus infinitus: & quid est in bonitate per diffinitionem bonitatis: & quid est in magnitudine per diffinitionem magnitudinis: & quid est in æternitate per diffinitionem æternitatis? Et hoc per tertiam speciem regulæ C. significatum est: post concluditur secundum hoc quod literæ significant. Et sic de aliis. Et vade ad applicationem tabulæ.

De quæst. applicationis tabulæ.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIONIS & evacuationis tertiæ figuræ. CAP. LXXIV.

De quæst. applicationis & evacuationis 3. figuræ.

APplicatio evacuationis tertiæ figuræ fit isto modo, videlicet quod si in quæstione bonitas est unus terminus, & magnitudo alius terminus, aut si bonitas est unus terminus, & concordantia est alius terminus, & sic de aliis: applicetur quæstio ad cameram B. C. & evacuetur ista camera secundum modum datum in evacuatione tertiæ figuræ: & applicentur quæ hauriuntur ab ipsa camera ad propositum: & vade ad applicationem evacuationis tertiæ figuræ.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIONIS & multiplicationis quartæ figuræ. CAP. LXXV.

De quæst. applicationis & multiplicationis 4. figuræ.

QVæritur, per quem modum ad unam & eandem conclusionem scit homo invenire 20. rationes. Quæritur, quomodo invenitur medium inter subjectum & prædicatum ad faciendum syllogismum? Quomodo major & minor

propositiones syllogismi probantur? Quomodo solvuntur fallaciæ per istam artem? Quomodo aliæ scientiæ per istam artem fallaciter addisci possunt? Et vade ad applicationem quartæ figuræ.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIONIS & mixtionis principiorum & regularum CAP. LXXVI.

De quæst. applicationis & mixtionis principiorum & regularum.

QVæritur, quomodo principium cum principio miscetur ad solvendas quæstiones? quo principia & regulæ miscentur ad solvendum quæstiones: quæritur, per quem modum principia implicata applicantur ad principia explicata? sicut centum formæ, aut aliæ formæ peregrinæ? Vade ad applicationem mixtionis principiorum & regularum.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIONIS novem subiectorum. Cap. LXXVII.

De quæst. applicationis novem subiectorum.

QVæritur, si quæstio est de Deo, aut de angelo, aut de cœlo, aut de homine, aut de imaginativa, aut de sensitiva aut de vegetativa, aut elementativa, aut de moralibus, ad quæ loca licet recurrere, & solutionem invenire? Vade ad applicationem novem subjectorum.

DE QVAESTIONIBVS APPLICATIONIS centum formarum, & primò de entitate. CAP. LXXVIII.

De quæst. applicationis cētū formarū & primò de entitate.

QVæritur, quid est entitas? Quæritur, quid est concretum entitatis? Quæ est differentia inter entitatem & ens? & respondendum est, per secundam speciem regulæ C. cum qua sunt concreta. Hoc idem dici potest per secundam speciem regulæ D. & per primam E. Et vade ad centum formas ad primum capitulum entitatis.

DE QVAESTIONIBVS ESSENTIAE. CAP. LXXIX.

De quæst. essentiæ.

VTrum entitas & essentia convertantur? Et respondendum est quod sic? alioquin esse & ens non converterentur. Vtrum inter essentiam & esse sit differentia? Vade ad centum formas, & ad capitulum de essentia.

DE QVAESTIONIBVS BONITATIS. CAP. LXXX.

De quæst. bonitatis.

QVæritur, quid est unitas? Quare ista bonitas est una? Quare ista magnitudo est una? utrum in creatis bonitas, magnitudo, &c. differunt? Et si differant, quæritur, quare differant? Ad quod respondendum est, ut unitas sit juncta multis unitatibus: sicut differentia multis differentibus numero. Quid est concretum vnitatis? & si dicatur vnum esse? quæro quare est suum cōcretum. Respondeo, ut vnitas habeat subjectum in quo sit substentata, & ut differentia possit sic intrare inter unitatem & unum: sicut inter essentiam & esse? & vade ad tertium capitulū, quod est de vnitate.

DE QVAESTIONIBVS PLVRALITATIS. CAP. LXXXI.

De quæst. pluralitatis.

QVæritur, quid est pluralitas? Quid est fons pluralitatis? quid est causa differentiæ bonitatis & magnitudinis, &c. Quid est concretum pluralitatis? vade ad quartum capitulum, quod est de pluralitate.

DE QVAESTIONIBVS NATVRAE. CAP. LXXXII.

De quæst. naturæ.

QVæritur, quid est natura? Vtrum aliqua principia substantialia sint naturalia? & respondendum est, quod sic: vt patet per secundam speciem regulæ C. quod est concretum naturæ? Natura cum quibus est mixta? Vade ad quintum capitulum, quod est de natura.

DE QVAESTIONIBVS GENERIS. CAP. LXXXIII.

De quæst. generis.

QVæritur, quid est genus? Genus quib. principijs est applicabile. Vtrum bonum absolutum sit genus? & sic de magno, &c. Vtrum bonitas sit magis generalis substantialiter quam accidentaliter? & respondendum est, quod sic. Bonitas enim per substantiam est prius: per accidens autem posterius. Vtrum genus sit ens reale extra animam? & respondendum est quod sic: nam aliter anima crearet differentiam inter speciem & speciem, quod est impossibile. Vtrum brutum animal possit imaginari genus? & respondendum est, quod non: aliter enim faceret scientiam. Adhuc etiam quia imaginatio non attingit

objectum abstractum cum linea, figura, colore, & sic de aliis imaginationibus, sed ipsa concretum attingit, & ipsum concretum attingit cum ipsis: & vade ad vj. capitulum, quod est de genere.

DE QVAESTIONIBVS SPECIEI.

CAP. LXXXIV.

De quaest. speciei.

QVæritur, quid est species? Species ad quæ loca huius artis est applicabilis? Forma per quem modum agit per suam speciem? Vtrum species sit ens reale extra animam? Vtrum genus sine specie possit participare cum individuo? Quid est cõcretum speciẽ? quæ est differentia inter speciem naturalem & moralem? quæ sunt species virtutum & vitiorum? vade ad vij. capitulum quod est de specie.

DE QVAESTIONIBVS INDIVIDVItatis.

CAP. LXXXV.

De quaest. individuitatis.

QVæritur, quid est individuitas? quomodo individuitas est diffinibilis? Quæ sunt correlativa individuitatis? quare individuum est indivisibile? Vtrum individuum esset extra animam: posito quod species non esset extra animam? quare correlativa individuitatis non sunt sensibilia? quid est concretum individuitatis: ex eo quia individuitas habet concreta indivisilia? Vade ad viij. capitulum quod est de individuitate.

DE QVAESTIONIBVS PROprietatis.

CAP. LXXXVI.

De quaest. proprietatis.

QVæritur, quid est proprietas? Proprietas per quem modum est principium implicitum in hac arte? Diffinitio proprietatis ad quam regulam est applicabilis? Quare proprietas est ratio proprio: cum ipsum producat proprium? Vtrum proprietas sit causa appropriandi: sicut differẽtia differẽdi. Concretum proprietatis ex quibus est? Proprietas quomodo se habet in naturalibus & moralibus? Proprietas per quem modum est causa scientiarum? Et sic de mechanicis, vade ad nonum capitulum, quod est de proprietate.

DE

DE QVAESTIONIBVS SIMPLICITATIS.

CAP. LXXXVII.

QVæritur, quid est simplicitas? Simplicitas cujus est causa? Simplicitas quibus est applicabilis? Quæ sunt correlativa simplicitatis? Vade ad 10. capitulum, quod est de simplicitate. *De quæstionibus simplicitatis.*

DE QVAESTIONIBVS COMPOSITIONIS.

CAP. LXXXIIX.

QVæritur, quæ est compositio? Compositio quantum est applicabilis? Quæritur, vnde oritur compositio? quæ sunt corrolativa composita? Vtrum compositio possit esse in composito: posito quod sua principia simplicia non sint in subjecto essentialiter? & respondendum est quod nõ: eò quia compositum non haberet aliquid ex quo esset: & correlativa compositionis & secunda species D. & prima E. in mundo non essent: & vade ad 11. capitulum quod est de compositione. *De quæstionibus compositionis.*

DE QVAESTIONIBVS FORMAE.

CAP. LXXXIX.

QVæritur, quid est forma? Forma quibus principiis est applicabilis? Quæ est differentia inter formam creatam & increatam? Vtrum forma habeat correlativa? quare actio est de ratione formæ? vtrum forma possit agere extra sua correlativa? quare forma est extra sensum? Quod est concretum formæ? Vade ad 12. capitulum quod est de forma. *De quæstionibus formæ.*

DE QVAESTIONIBVS MATERIAE.

CAPVT XC.

QVæritur, quid est materia? Materia quibns principiis hujus artis est applicabilis? Vtrum materia habeat correlativa. Ad quod dicendum est quod non: nam ipsa jam esset de genere actionis. Concretum materiæ ex quibus est? Quis est vniuersalis fons materiæ. Vade ad 13. capitulum quod est de materia. *De quæstionib. materiæ*

DE QVAESTIONIBVS SVBSTANTIAE.

CAPVT XCI.

QVæritur, quid est substantia? Substantia quibus principiis est applicabilis? Vtrum substantia habeat correlativa? Vtrum omnis substantia creata sit composita ex forma & materia? *De quæstionibus substantiæ.*

quod est concretum substantiæ? quare substantia est per se existens? Et respondendum est ex eo, quia per formam est agens: & per materiam est patiens: & per conjunctionem earum est composita; quare substantia substat accidentibus ex eo quod sine ipsis esse non potest, neque agere. Vtrum substantia sit sensibilis? Et dicimus quod non; nam sensus non potest tantum objectare cum accidentibus, quantum substantia est. Et vade ad 14. capitulum de quæstionibus substantiæ.

DE QVAESTIONIBVS ACCIDENTIS.

CAP. XCII.

De quæstionibus accidentis.

QVæritur, quid est accidens? Accidens vbi est applicabilis? Vtrum accidens se habeat ad suum finem principaliter aut ad alium? Accidens à quo oritur? Quod est concretum accidentis? Quæritur, vtrum duplex sit accidens, videlicet vnum intrinsecum: aliud extrinsecum? Vtrum sensus attingat accidens intrinsecum? Vtrum imaginatio possit imaginari accidens intrinsecum absque accidente extrinseco sive sensibili? Vtrum intellectus sine accidente intrinseco & extrinseco possit facere scientiam? Et vade ad 15. capitulum, quod est de accidente.

DE QVAESTIONIBVS QVANTITATIS.

CAP. XCIII.

De quæstionibus quantitatis.

QVæritur, quid est quantitas? Vade ad diffinitionem bonitatis, & diffinias quantitatem secundum modum diffinitionis bonitatis, dicendo sic: quantitas est ens ratione cujus quantus quantificat quantum. Quantitas à quibus oritur? Vtrum causa quantitatis sit consequentia? Quæ sunt primę mēsuræ quantitatis? Quid est concretum quantitatis. vade ad 16. capitulum, quod est de quantitate.

DE QVAESTIONIBVS QVALITATIS.

CAP. XCIV.

De quæstionibus qualitatis.

DIffinitio qualitatis per quem modum potest inveniri? vade ad diffinitionem bonitatis, & diffinias ipsam secundum modum bonitatis; dicendo sic: qualitas est ens ratione cujus qualis agit quale. Qualitas cujus est habitus applicatus? qualitas in quibus est assituata? quid est concretum qualitatis? qualitas à quo oritur? Et quare est accidens? vade ad 17. capitulum, quod est de qualitate.

DE

DE QVAESTIONIBVS RELATIONIS.

CAPVT XCV.

QVæritur relatio quibus terminis est applicabilis, vt homo sciat ipsam diffinire? Quid est relatus? Vtrum contractio sit principium relationis? V[illegible] principium sine correlativis posset esse principium. Vade ad 18. capitulum, quod est de relatione.

De quæstionib. relationis.

DE QVAESTIONIBVS ACTIONIS.

CAPVT XCVI.

ACtio quibus est applicabilis, vt sit terminus explicatur? vtrum actio sit ratione cujus agens agit agibile? Vtrum concretum actionis sit actionatum? Concretum actionis cum quibus est designatum & declaratum? Vade ad 19. capitulum, quod est de actione.

De quæstionib. actionis.

DE QVAESTIONIBVS PASSIONIS.

CAP. XCVII.

PAssio quibus principiis est applicabilis, vt diffiniatur? Vtrum generabilitas sit fons passionis? Vtrum passio sit ens à quo oritur passus? Vtrum passus sit concretum passionis? Passio per quem modum est accidens. Vade ad 20. capitulum quod est de passione.

De quæstionib passionis.

DE QVAESTIONIBVS HABITVS.

CAPVT XCVIII.

HAbitus per quem modum est applicabilis ad principia hujus artis, vt cum ipsis diffiniatur? Per quem modum habitus naturalis & moralis differunt? quid est habitus & quid habituet eum? Habitus à quo oritur. Vtrum sit dare habitum intrinsecum & extrinsecum. Vade ad 21. capitulum, quod est de habitu.

De quæstionib. habitus.

DE QVAESTIONIBVS SITVS.

CAPVT XCIX.

SItus quibus principiis hujus artis est applicabilis? cum quo potest diffiniri. Vtrum situs sit accidens? in quo correlativa entium assituantur. Quid est concretum situs. Situs à quo oritur? & vbi est. Vade ad 22. capitulum, quod est de situ.

De quæstionibus situs.

DE

DE QVAESTIONIBVS TEMPORIS.

CAPVT C.

De quæstionib. temporis

Tempus quid est? Quæritur, tempus quibus principiis est applicabile? Tempus cum quo est multiplicatum. Vtrum motus sit signum temporis? Quid est concretum temporis? Vade ad 23. capitulum quod est de tempore.

DE QVAESTIONIBVS LOCI.

CAPVT CI.

De quæstionibus loci.

Locus quid est? Locus ad quæ principia explicata est applicabilis. Vtrum locus sit mobilis. Locus à quibus oritur, quod est concretum loci. Vtrum collocabile & mobile sint signa loci, respondendum est quod sic. Vade ad capitulum, quod est de loco.

DE QVAESTIONIBVS MOTVS.

Cap. CII.

De quæstionibus motus.

Motus ad quæ principia est applicabilis? Correlativa motus à quibus correlatiuis oriuntur? Vtrum natis correlativis motus, nascatur motus. Vtrum motus absolutus sit innatus. Vtrum motus innatus sit sensibilis? Vtrum mobile sit dispositio motus? Vtrum in cursu motus sit movens & motus? Vtrum appetitus sit causa motus? Vtrum cœlum mediante motu habeat correlativa? quod est concretum motus? Vtrum cœlum quiescat in motu aut in mobili? Vade ad 25. capitulum, quod est de motu.

DE QVAESTIONIBVS IMMOBILITATIS.

CAPVT CIII.

De quæstionibus immobilitatis.

Immobilitas quid est? immobilitas quibus principiis est applicabilis? Quod est concretum immobilitatis? Quæ sunt correlativa immobilitatis? immobile quare est immobile? Quæritur per quem modum aliquid mobile? Vade ad 26. capitulum, quod est de immobilitate.

DE QVAESTIONIB. INSTINCTVS NATVRAE.

CAPVT CIV.

De quæstionibus instinctus naturæ.

INSTINCTVS naturalis quid est. quibus principiis est applicabilis? Quod concretum instinctus naturalis. Quæritur quid est generalis fons, per quem quælibet forma agit secundum suam speciem? vade ad 37. capitulum quod est de instinctu naturæ.

DE

De Quæstionibus appetitus naturalis.

CAP. CV.

APpetitus naturalis per quem modum diffiniri potest? Appetitus naturalis quibus principiis applicari potest. Quare principia generalia præcedunt appetitum. Quæ sunt causæ concreti appetitus. Vtrum appetitus quiescit extra appetibile? Appetitus ex quo durat. Appetitus ex quo crescit. Vtrum appetitus sit movens & motus. vade ad 28. capitulum, quod est de appetitu naturali. *De quæstionib appetit naturalis.*

De Quæstionibus attractionis.

CAP. CVI.

QVæritur diffinitio attractionis quomodo fieri potest? Attractio ad quæ principia est applicabilis. vtrum attractio alio modo sit de genere passionis. vtrum attrahat attrahibile extra suam essentiam? Attrahens ex quo attrahit attractibile. quid est concretum attractionis. vtrum attractibile sit subjectum attractionis: & ipsa sit habitus attractibilis. Quare est attractio. vtrum attrahens attrahat per suam speciem. Attractiones morales à quibus attractionibus derivantur. vade ad 29 capitulum, quod est de attractionibus. *De quæstionibus attractionis.*

De Quæstionibus Receptionis.

CAP. CVII.

REceptio quid est? Receptio ad quæ principia est applicabilis. vtrum receptio respectu suorum correlativorum sit de genere actionis vel passionis? Quæritur receptio vbi recipit illud, & quare recipit illud. vtrum recipiens sit de genere potentiæ: & corruptibile de genere obiecti. vtrum potentia moveat se cum obiecto, aut obiectum moveat potentiam. Quod est concretum receptionis. vtrum sit genus generalissimum & receptibile sit subalternum. & vtrum receptibile habeat species. vade ad 30. capitulum, quod est de receptione. *De quæstionib. receptionis.*

De Quæstionibus phantasmatis.

CAP. CIIX.

PHantasma quid est? Phantasma vt diffiniri possit, quibus principiis est applicabilis? Vtrum phantasma sit in subjecto in potentia per possibile: aut in objecto per materiam? potentiæ *De quæstionibus phantasmatis.*

tia vbi recipit phantaſmata? vtrum phantaſmata poſſint ingenerari ſine potentiæ paſſione? vtrum phantaſmata ſint in fieri per ſenſum & imaginationem ſine intellectu in facto eſſe? Per quem modum generatur ſcientia ſive mos? Per quem modum idem phantaſma recipitur in diverſo modo in anima. Quare phantaſma eſt magis generale in homine quam in brutis? Vtrum phantaſiatum ſit ſubjectum ſive concretum phantaſiæ; vtrum phantaſiatum ſit conſtitutum ex ſimilitudinibus principiorum? vtrum phantaſma ſit in ſenſu? vade ad capitulum 31. quod eſt de phantaſmate.

De Quæſtionibus Plenitudinis.

CAPVT CIX.

De quæſtionib. plenitudinis.

PLenitudo quid eſt? Diffinitio plenitudinis quibus principijs eſt applicabilis? vtrum potentia ſine correlativis poſſit eſſe plena? Vtrum elementatum abſq; eſſentijs elementorum ſit plenum? Vtrum ocioſitas ſit vacuitas potentiæ? quod eſt concretum plenitudinis? Vtrum plenum poſſit impleri cum non plenis? vtrum correlativa principiorum ſint genera plenitudinis? vtrum plenum dicat eſſe & non plenum non eſſe? vtrū habitus poſitivus ſit de genere plenitudinis: & habitus privativus de genere vacuitatis? vtrum generatio tendat ad plenum: & corruptio ad non plenum? Vade ad trigeſimum ſecundum capitulum quod eſt de plenitudine.

De Quæſtionibus diffuſionis.

CAP. CX.

De quæſtionib. diffuſionis.

DIffuſio quid eſt? Et ſua diffinitio ad quæ principia eſt applicabilis? Quot ſunt correlatiua diffuſionis? Vtrum bonitas ſine ſua diffuſione innata poſſit ſe diffundere extra aliam eſſentiam? vtrum diffuſum ſit ſubjectum diffuſionis? Et vtrum ipſa ſit habitus diffuſi? vtrum diffuſio ſignificet eſſentiam? vtrū diffuſum ſignificet genus: & reſtrictio ſpecies? Vtrum diffuſio ſit cauſa largitatis: & reſtrictio avariciæ? Vade ad 33 capitulum quod eſt de diffuſione.

De Quæſtionibus digeſtionis.

CAPVT CXI.

De quæſtionib. digeſtionis.

DIgeſtio quid eſt; & ſua diffinitio quibus principijs eſt applicabilis? correlativa digeſtionis ad quæ correlativa ſunt applicabilia? Quod eſt concretum ſive ſubjectum digeſtionis? Vtrum ſpecies potentiarum digerant & digeruntur? Et vtrum

per

per eundem modum digeruntur in sensitiva: sicut in vegetativa & imaginativa : sicut in sensitiva & irrationativa : sicut in imaginativa? Vade ad 34 capitulum, quod est de digestione.

De Quæstionibus Expulsionis.

CAP. CXII.

EXpulsio quid est ? Et in quibus principiis sua diffinitio est applicabilis ? Quæ sunt signa expulsionis ? & in quibus subjectis ipsa signa consistunt. Vtrum vnum phantasma expellit aliud phantasma : sicut in vegetativa folium novum expellit folium vetus? Vtrum actus vnius habitus expellit alium actum alius habitus ? Quod est concretum expulsionis ? Vtrum peccatum expellatur à gratia diuina? Et respondendum est quod non: quia nunquam fuit in ipsa: sed expellitur à peccatore per ipsam. Vade ad 35. capitulum, quod est de expulsione.

De quæstionibus expulsionis.

De Quæstionibus significationis.

CAPVT CXIII.

SIgnificatio quid est? & sua diffinitio quibus principiis est applicabilis. Vtrum bonus sit signum bonitatis : & è conuerso. Occultatio quid est? & sua diffinitio quibus principijs est applicabilis. Vtrum occultus sit signum occultationis, & è conuerso. Vtrum accidens sit signum substantiæ & è conuerso. Vtrum magnitudo bonitatis sit signum bonitatis, & è conuerso. Vtrum vnum contrarium sit signum sui contrarii, & è conuerso Vtrum imaginatio sine signo possit imaginari: & intellectus sine signo possit intelligere. Vtrum actus sit signum potentiæ. Vtrum affatus sit signum mentis. Vtrum sensibile sit signum sensus. Vtrum subjectum sit signum prædicati & è converso. Vade ad 36. capitulum, quod est de significatione.

De quæstionibus significationis.

De Quæstionibus Pulchritudinis.

CAP. CXIV.

PVlchritudo quid est? & sua diffinitio quibus principiis est applicabilis. Vtrum magnitudo sit pulchritudo bonitatis. Vtrum correlativa sint pulchritudines bonitatis. vtrum virtutes morales sint pulchritudines. Vtrum majoritas sit pulchritudo virtutis? vtrum vitia sint pulchritudines hominum. Vtrum major fides sit pulchritudo majoris legis. Vtrum dispositio & proportio sint pulchritudines. vtrum vltimus finis sit pulchritudo, vade ad 37. capitulum quod est de pulchritudine.

De quæstionib. pulchritudinis.

DE

De Quæstionibus Novitatis.

CAP. CXV.

De quæstionib. novitatis.

NOvitas quid est? Vtrum effectus possit esse sine novitate? Vtrum tempus & locus possint esse sine novitate? & è cõverso? Quare secunda novitas antiquat primam novitatem. Vtrum infinitas & æternitas sint de genere novitatis? Quare nobilitas consistit magis per antiquitatem quam per novitatem. Quare nova placent hominibus? ex eo quia sumus in via? Vtrum motus possit esse sine novitate? vade ad 38. capitulum, quod est de novitate.

De Quæstionibus Ideæ.

CAPVT CXVI.

De quæstionibus Ideæ.

IDea quid est? Et sua diffinitio Ideæ quibus principiis est applicabilis? Vtrum idea eadem possit esse extra correlativos divinos? Vtrum novitas sit effectus Ideæ? Vtrum effectus Ideę impediat ipsam; vtrum finitum & novum impediat infinitum & æternum; & è converso? Vtrum Ideatum sit similitudo sive signum Ideæ? vtrum Ideæ sint infinitæ per causam, & finitæ per effectum. Vade ad 39. capitulum, quod est de Idea.

De Quæstionibus Mathematicæ.

CAPVT CXVII.

De quæstionib. mathematica.

MAthematica quid est? Vtrum mathematica sit causa omnium scientiarum? Vtrum mathematica sit signum Idearum. Quare mathematica est extra naturam: ex eo, quia extra animam non est. Quare corpus est divisibile in infinitũ. ex eo, quia mathematica est instrumentum infinitatis divisionis. Quare mathematica est signum infinitatis; Vtrum mathematica sit sicut habitus intellectus quo ad infinita intelligibilia: sicut fides quo ad infinita credibilia. Vade ad 40. capitulum quod est de mathematica.

De Quæstionibus entis in potentia.

CAPVT CXVIII.

De quæstionib. entis in potentia.

ENs in potentia existens quid est? Vtrum ens ectistens in potentia sit extra motum, quantitatem & hujusmodi? Quæritur quomodo generantur accidentia. Vtrum vnum accidens oriatur ab altero: sicut motus à motu, & quantitas à quantitate & hujusmodi. Per quem modum substantia oritur ab altera substantia? & vnũ accidens ab alio accidente & accidens à substantia. Vade ad 41 capitulum, quod est de ente in potẽtia.

DE

DE QVAESTIONIBVS PVNCTEItatis & lineæ.

Cap. CXIX.

PVncteitas quid est? Quare punctus est. Vtrum punctus sit in sensu & imaginatione. Vtrum solus intellectus attingat punctum naturalem; cum punctus naturalis sit nunquam in sensu, nunquam in imaginatione. Quæritur, cum quo intellectus facit de ipso scientiam. Quare punctus est indivisibilis. Vade ad 42. capitulum quod est de puncteitate. *De quæstionibus puncteitatis.*

Linea quid est? Quare linea est secunda pars corporis. Vtrũ linea sit ex punctis. Quæ est prima pars corporis? Quæ sunt primitivæ causæ quantitatis continuæ & discretæ. Posito quod linea non sit ex punctis: vtrum ipsa sit divisibilis. Quæ est causa longitudinis. Quæ est causa latitudinis. Superficies à quo causatur. Profunditas à quibus oritur. Quæ autem est in generatione, aut rotunditas, aut longitudo, aut latitudo, aut profunditas. Quæ sunt principia primitiva corporis. Quare circũferentia est altior figura. vade ad 45. capitulũ, quod est de linea. *De quæstionibus lineæ.*

DE QVAESTIONIBVS trianguli. Cap. CXX.

TRiangulus quid est? & vbi est triangulus naturalis. Per quem modum vnus angulus trianguli regnat super aliis. Per quem modum triangulus est assituatus in generatione & corruptione. Quæritur, angulus trianguli ex quibus est compositus in elementato, quot trianguli sunt assituati. Corpus ex quibus est plenum: vtrum aliquid sit in intellectu quod nunquam fuerit in sensu. Vade ad 44. capitulum, quod est de triangulo. *De quæstionibus trianguli.*

DE QVAESTIONIBVS Quadranguli. Cap. CXXI.

QVadrangulus quid est? Quadrangulus est divisibilis in quatuor angulos æquales. Quadrangulus naturalis habet quatuor angulos rectos. Per quem modum in elementatis fit multiplicatio naturalis. Quare in naturalibus prima multiplicatio fit per lineam: & secunda per angulum acutum: & tertia per angulum rectum: & vltima per circulum. Vtrum in naturalibus punctus & circulus sint extremitates. Quæ causæ sunt rectitudinum & obliquitatum. Vade ad 49. cap. quod est de quadrangulo. *De quæstionibus quadranguli.*

DE QVAESTIONIBVS CIRCVLI.

CAPVT CXXII.

De quæstionibus circuli

CIrculus quid est? Quare circulus est vltima figura. Quare circulus continet in se omnes alias figuras extensivè: non è converso. Quæ sunt partes primitivi circuli. Circulus quare est maior figura, quæ esse potest. Vtrum circulus sit signum infinitatis. Vtrum motus circularis sit signum operis infiniti. Vade ad 46. capitulum, quod est de circulo.

DE QVAESTIONIBVS CORPORIS.

CAP. CXXIII.

De quæstionib. corporis.

COrpus quid est? Quæ sunt partes corporis differentes specie. Vtrum corpus sit ex pluribus speciebus constitutum. Quare corpus agit per suam speciem. Vtrum aliqua species sit ex pluribus speciebus constituta. Quare corpus tantummodo divisibile sit. Et quare corpus habet quantitatem continuam & discretam. Quare vnum corpus terminatur in alio corpore. Corpus ex quibus est compositum. Quare octava sphæra non est in loco. Quomodo corpus consistit in tempore, loco & motu. Quare omne corpus est finitum, vtrum in corpore sit motus intrinsecus & extrinsecus. Vade ad 47. capit. quod est de corpore.

DE QVAESTIONIBVS FIGVRAE.

CAP. CXXIV.

De quæstionibus figuræ.

FIgura quid est? Figura per quem modum est diversimode sensibilis & imaginabilis. Figura ex quibus est. Vtrum figura sit obiectum formæ, vel signum subiectivæ materiæ. Figura cui sensui est maius obiectum. Vtrum anima retineat sensibilitates per figuram post mortem. Vade ad 48. cap. quod est de figura.

DE QVAESTIONIBVS GENERAlium rectitudinum.

CAPVT CXXV.

De quæstionibus generalium rectitudinum.

QVare sunt sex rectitudines? & quare sunt sex, & non plures, neq; pauciores. Quæ sunt centri cavernæ. Et vtrum motus esset possibilis sine sex rectitudinibus. Vtrum rectitudines sex sint partes coessentiales ipsius motus. Vtrum linea diametralis sit vna rectitudo septem rectitudinum. Cum octava sphæra sit corpus; quare non habet septem rectitudines, ex eo quia figura octava non habet in sua essentia lineam diametralem. Vade ad 49. cap. quod est de septem rectitudinibus.

D E

DE QVAESTIONIBVS MONSTRVOSItatis. CAP. CXXVI.

Monstruositas quid est? Vtrum monstruositas sit divinatio motus in naturalibus. Vtrum monstruositas consistat in medio habitus positivi & privativi. Vtrum possit dari generalis monstruositas, à qua descendunt monstruositates particulares. Vtrum monstruositas sit extra correlativos naturales. Vade ad 50. cap. quod est de monstruositate. Adhuc quæritur, vtrum monstruositas sit à contingentibus: dicendum est, quod sic: eo quia ipsa non habet rectum instinctum & appetitum. *De quæstionib. monstruositatis.*

DE QVAESTIONIBVS DERIVAtionis. CAP. CXXVII.

Derivatio quid est? Vtrum derivatio contineat in se correlativa. Quæ sunt causæ derivationis: qui sunt effectus derivationis. Vtrum motus sit possibilis sine derivatione: vtrum ex dispositione & proportione sequatur derivatio. A quo & quomodo derivantur scientiæ; & sic quæratur de mechanicis. Et vade ad 51. cap. quod est de derivatione. *De quæstionibus derivationis.*

DE QVAESTIONIBVS VMBRAE. CAP. CXXVIII.

Vmbra quid est? vtrum vmbra sit habitus privativus. Quæ est causa vmbræ. Color cuius est: & figura vmbræ cui⁹ est: vmbra quomodo est: vtrum sit vna vmbra generalis à qua descendant omnes vmbræ particulares. Cum cristallus sit diaphanus: quare est vmbrosus. Cùm Sol & luna sint corpora diaphana: quare luna est corp⁹ vmbrosum, sed sol non. Cùm speculum sit diaphanum: quare est vmbrosum: vtrum monstruositas sit vmbra naturæ: vtrum ignorantia sit vmbra intellectus: vtrum peccatum sit vmbra virtutis: vade ad 52. cap. quod est de vmbra. *De quæstionib. Vmbræ.*

DE QVAESTIONIBVS speculi. CAP. CXXIX.

Speculum quid est: quare speculum recipit figuras: & vitrum simpliciter non. Vmbra speculi è quo est. Quæ sunt principia vmbræ speculi: quare speculum integrũ causat vnam vmbram: & quando est divisum, plures eiusdem speciei: & respondendum est per hoc quod sua quantitas est continua & divisa: vade ad 53. cap. quod est de speculo. *De quæstionib speculi.*

DE QVAESTIONIBVS COLORIS ET colorati. Cap. CXXX.

De quæstionibus coloris & colorati.

COlor quid est? Color quid est in supradicto. Correlativa coloris, de quibus correlativis sunt habitus. Color ex quibus est. Vtrum possit dari vnus color, sub quo sunt plura colorabilia: vtrum color coloret aerem per suam speciem. Color quomodo est propria passio & appropriata. Quare visus non potest attingere colorem absq; figura. Per quem modum vnus habitus est supra alium. Quare non sunt multæ albedines differentes specie. Et respondendum est ex eo, quod color est genus generalissimum. Et vade ad 54. cap. quod est de colore.

DE QVAESTIONIBVS PROPORTIONIS & proportionati. Cap. CXXXI.

De quæstionibus proportionis & proportionati.

PRoportio quid est? & sua diffinitio ad quæ principia est applicabilis. Principia proportionis quæ sunt. Vtrum proportio sine dispositione & conditione esse possit: vtrum proportione sit monstruositas. Quare infinitum & finitum non proportionantur. Posito quod infinitum non haberet correlativum: vtrum finitum esset ei proportionatum. Vtrum novitas proportionetur æternitati. Et vtrum in infinitate possit esse proportio. Vade ad 55. cap. quod est de proportione & proportionato.

DE QVAESTIONIBVS DISPOSITIONIS & dispositi. Cap. CXXXII.

De quæstionibus dispositionis & dispositi.

DIspositio quid est? Quæ est dispositio substantialis, & quæ accidentalis. Vtrum lapis sit tantum dispositus, quod sit sensatus, quantum sensus est dispositus ad sentire. Vtrum sensus sit tantum dispositus, quod sit imaginatus, quantum imaginatio sit tantum disposita, quod sit intellecta, quantum intellectus ad intelligere. Vtrum Deus sit magis dispositus quod sit intellectus, quam intellectus humanus ad intelligere. Vtrũ intellectus sit magis dispositus ad credere in Deum, quàm ad intelligendum ipsum. Et respondendum est quod sic, mediante tamen fide. Vtrum Deus sit magis dispositus recoli, quàm memoria recolere ipsum: & respondendum est quod sic: alioquin frustra esset spes. Vtrum Deus sit magis dispositus amari quàm voluntas humana ad diligendum ipsum: & respondendum est quod sic: alioquin frustra esset charitas. Vtrũ Deus sit magis dispositus ad creare mundum, quàm mundus ad esse

crea-

creatus: & respondendum est quod non: effectus enim non tantum est capax per suam passionem quantum causa per suã actionem. Aliter enim cœlum esset ita capax ad essendum magnum extensivè & infinitè, sicut ad essendum creatum ab æterno, quod est impossibile: propter quod intellectus cognoscit quod impossibile est cœlum esse ab æterno, & de hac cognitione voluntas valde lætatur. Vade ad 56. capit. quod est de dispositione. Adhuc quæritur vtrum Deus sit tantum dispositus ad agendum infinitè per suam infinitatem & æternitatem, quantum ad intelligendum & volendum per suum intellectũ & voluntatem: & respondendum est quod non: nam in Deo non est prius neq; posterius. Vtrum Deus sit magis dispositus ad creandum maiorem creaturam quàm minorem. Ad quod dicendum est quod sic: sicut maior efficiens est magis dispositus ad faciendum maius quàm minus. Omnibus istis sic consideratis, intellectus & voluntas sunt valde disposita ad lætandum.

DE QVAESTIONIBVS CREATIONIS & creati. CAP. CXXXIII.

De quæstionibus creationis & creati.

CReatio quid est? Quare est creatio in creatore & in creato. Creatio per quem modum transit de Idea in Ideatum. Vade ad 57. cap. quod est de creatione & creato.

DE QVAESTIONIBVS PRAEDESTINATIONIS. CAP. CXXXIV.

De quæstionibus prædestinationis.

PRædestinatio quid est? Vtrum prædestinatio sit Idea. Quare in prædestinatione Idea præcedit Ideatum creatũ. Prædestinatus per quẽ modum cõsistit in prædestinatione. Prædestinatio per quem modum est diversimodè. Per quem modũ prædestinatio & liberum arbitrium se habent in subiecto in quo sunt. Posito quod prædestinatio corrumperet liberum arbitrium: vtrum mundus esset creabilis: & iustitia Dei suum actum in ipso habere posset: Vade ad 58. cap. quod est de prædestinatione.

DE QVAESTIONIBVS MISERICORDIÆ. CAP. CXXXV.

De quæstionibus misericordiæ.

MIsericordia quid est? Vtrum misericordia sit in æternitate idea. Vtrum aliqua misericordia sit Deus. Vtrum Deus sit magis dispositus ad parcendum, quam peccator ad peccandum; Vtrum prædestinatio & misericordia in subiecto

ſubiecto nonon conveniant: ſicut in æternitate. Vtrum prædeſtinatio poſſit impedire actum miſericordiæ & iuſtitiæ? & reſpondendum eſt quod non. Et vade ad 59. capitulum, quod eſt de miſericordia.

DE QVAESTIONIBVS NECESSItatis & neceſsitati. Cap. CXXXVI.

De queſtionibus neceſsitatis & neceſsitati.

NEceſſitas quid eſt? Neceſſitas quid eſt in Deó Neceſſitas quid eſt in ſubiecto nouo Vtrum divina iuſtitia & divina miſericordia neceſſitent hominem ad gloriam, ipſo faciente pœnitentiam de commiſſis. Vtrum miſericordia & iuſtitia Dei poſſint tantum neceſſitare hominem ad beatitudinem iudicando & parcendo, quàm prædeſtinatio & divina ſapientia per intelligere. Et vade ad 60. capitulum, quod eſt de neceſſitate & neceſſitato.

DE QVAESTIONIBVS FORTVNAE, & fortunati. Cap. CXXXVII.

De queſtionibus fortune & fortunati.

FOrtuna quid habet? Vbi eſt ſubiectum fortunæ. Quæ ſunt principia fortunæ. Vtrum fortuna habeat plus de eſſe per ſuum effectum quam per ſemetipſam: vtrum fortuna fortunet fortunatum: aut fortunatus fortunet ſeipſum cum fortuna: ſicut ſciens qui facit ſe ſcientem cum intellectu: & reſpondendum eſt quoo non: quia ſciens facit ſe ſcientem cum intelligere: fortunatus autem facit ſe fortunatum cum ignorantia, Fortuna quomodo eſt, Vade ad 61. capitulum, quod eſt de fortuna.

DE QVAESTIONIBVS ORDINAtionis & ordinati. Cap. CXXXVIII.

De queſtionibus ordinationis & ordinati.

ORdinatio quid eſt? Ordinatio vbi incipit: & vbi quieſcit: Quæ ſunt principia primitiva ordinationis. Vtrum prædeſtinatio & cœlum poſſunt deſtruere ordinationem hominis, & plantarum, & animalium & elementorum. Vade ad 62. cap. quod eſt de ordinatione.

DE QVAESTIONIBVS CONSILII & conſulti.

Cap. CXXXIX.

De queſtionibus conſilii & conſulti.

COnſilium quid eſt? Conſilium ad quæ principia eſt applicabile. Vtrum conſilium habeat principia generalia, cum quibus ſit generale. Vtrum conſilium diſcurſum per principia & regulas ſit formatum: & non diſcurſum per ipſas ſit difformatum.

matum: vtrum consilium discursum per principia & regulas sit assertivum: & non discursum per ipsas sit dubitabile & periculosum: vtrum consilium de contingentibus sit periculosum. Quare consilium consistit magis per prius quam per posterius: vtrum ignorantia & peccatum sint inimicæ consilii. Vade ad 63. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS Gratiæ & gratiati.

CAP. CXL.

De quæstionibus gratiæ & gratiati.

GRatia quid est? Gratia cum quibus principiis cognoscitur: vtrum gratia possit esse in subiecto indispositio: vtrum gratia possit esse absque charitate: vtrum spes cum gratia sit formata: vtrum fides sine gratia sit frustra. Quæ virtutes requirunt maiorem dispositionem ad recipiendum gratiam: aut cardinales aut theologicales. Gratia quare est & de quo est; & quanta est. Et vtrum propria passio. Gratia quomodo est: & vbi est: & cum quo est. Et vade ad 64. cap.

DE QVAESTIONIBVS perfectionis & perfecti.

CAP. CXLI.

De quæstionibus perfectionis & perfecti.

PErfectio quid est? Perfectio à quo derivatur. Perfectio cum quibus quiescit: & in quo quiescit: vtrum summa perfectio sit perficere perfectum de perfecto: vtrum perfectum possit perficere perfectum de imperfecto: vtrum potentia sine actu sit perfecta: vtrum vltimus finis sit de genere perfectionis: vtrum perfectio moralis sit signum perfectionis naturalis. Vade ad 65. cap.

DE QVAESTIONIBVS DECLArationis & declarati. CAP. CXLII.

De quæstionibus declarationis & declarati.

DEclaratio quid est? Intellectus vbi declarat dubium. Declaratio per quem modum oritur tanquam habitus: quid est materia declarationis in hac arte. Vade ad 66. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS Transsubstantiationis & transsubstantiati. CAP. CXLIII.

De quæstionibus transsub-

TRanssubstantiatio quid est? Vtrum transsubstantiatio sit in fieri aut in facto esse, Transsubstantiatio quare est.

stantiationis & transsubstantiati.

Transsubstantiatio quomodo fit. Cum quo fit transsubstantio. Transsubstantio ex quo est. Transsubstantiatio quomodo consistit in tempore & loco. Vade ad 67. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS alterationis.

Cap. CXLIV.

De quaestionibus alterationis.

ALteratio quid est? Alteratio naturalis & alteratio moralis per quem modum differunt. Vtrum alteratio naturalis consistit per potentiam innatam: & moralis per natam? Alteratio ex quo est, & quare est, & quomodo est, & vbi est, & cum quo est. Vade ad 68 capitulum.

DE QVAESTIONIBVS infinitatis & infinitati.

Cap. CXLV.

Quaestiones infinitatis & infinitati.

INfinitas quid est? Vtrum infinitas habet correlativos sibi coessentiales & naturales. Infinitas cum quibus est conditionata. Vtrum infinitas possit impediri. Vtrum entia infinito competant magis infinitè quam finito finire. Vtrum potentia quam habet ignis ad comburendum infinita ligna, si haberet illa, sit signum infinitatis divinæ & infinire divini. Vtrum virtus quam habet intellectus humanus durans in æternum, & haberet sufficientiam obiectorum, & multiplicaret numerum infinitum intelligendo: & sit de voluntate diligendo, sit signũ infinitatis & sui infinire. Posito quod cœlum haberet memoriam innatam, & motum in æternum numeraret & recoleret dies infinitos: quæritur, vtrum ista memoria esset signum infinitatis & æternitatis & actuum earum, scil. infinire & æternare: & respondendum est quod sic; vt per locum à minori patet: & regula B. hoc negare non potest; & vade ad 69. capitulũ.

DE QVAESTIONIBVS DECEPTIONIS & decepti. Cap. CXLVI.

[illegible] decepti.

DEceptio quid est? Habitus positivi & privativi per quem modum differunt in deceptione. Vtrum decipiens decipiat se ipsum: & sic de decepto. Deceptio ex quo fit: & quomodo fit: & quomodo cognoscitur; & cum quo fit: & cum quo cognoscatur: & vade ad 70. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS HONORIS & HONORATI.

Caput CXLVII.

HOnor quid est? Quare honorans est per prius: & honoratus per posterius? Quare vituperans est magis vituperatus quã ille cui infertur vituperatio? Quare petens sibi honorem non potest ab ipso saturari? & respondendum est ex eo, quia soli Deo debetur honor ab omnibus. Quæritur, vtrum petens magis honorem pro se quam pro Deo, peccet plus quam alius qui peccat per avariciam? aut per aliud peccatum? vtrum Deus requirat aliud ab hominibus, nisi honorem sibi? Quod est magis signum honoris Dei, aut honor honorantis, aut honor honorati? vade ad 1. capitulum. *De quæstionibus honoris & honorati.*

De quæstionib. capacitatis & incapacitatis.

Caput CXLIIX.

CApacitas quid est? Capacitas & incapacitas in quo differũt? Quid est causa ruditatis intellectus? Quare intellectus est magis capax ad numerandum vnitates infinitas in numero: posito quod sufficerent ei obiecta, quam ignis ad comburendum omnia corpora, si de lignis haberet sufficientiam Vtrum intellectus de se sit magis capax ad intelligendum quam ad ignorandum? vade ad 72. capitulum. *De quæstionib. capacitatis & incapacitatis.*

De quæstionibus Existentiæ & agentiæ.

Caput CXLIX.

EXistentia quid est? Agentia quid est? vtrum aliqua existentia possit tantam agentiam in se continere, quanta ipsa est? Vtrum principia primæ figuræ possint existere in aliqua essentia sine agentia? vtrum intellectus separatus possit tantum intelligere quantum existere? vtrum principia possint esse in subiecto absque posse potestatis? vade ad 72. capitulum, quod est de existentia. *De quæstionib. existẽtiæ & agentiæ.*

De quæstionibus comprahensionis & apprahensionis.

Caput CL.

COmprahensio quid est? & apprahensio quid est? intellectus per quem modum est comprahendens & apprahendens? Quare sensus non potest tantum comprahendere sensibile sentiendo, quantum intellectus intelligendo? vtrum intellectus possit magis comprahẽdere intelligibilia quã ignis *De quæstionib. cõprahẽsionis & apprehensionis.*

ignibilia. Quare potentiæ impediuntur per appræhensionem & non compræhensionem. Vtrum cœlum movens in æternum compræhenderet plures dies quam ignis plura ligna ad cōburendum. Ad quod dicendū est quod sic: eò quia cœlum causaret dies in sua essentia: ignis autem non causaret in se, neque in alio ligna. Vtrum per compræhensionem & appræhensionem intellectus, cœlum & ignis sint similia signa infinitatis Dei creationis mundi? vade ad capitulum 74.

De quæstionibus inventionis & inventi.

CAPVT CLI.

De quæstionibus inventionis & inventi.

INventio quid est. Quid est inventum. Intellectus vbi invenit inventum. Vtrum inventio sit habitus innatus. Vtrum intellectus possit invenire inventum extra suam essentiam. Intellectus quomodo & cum quo invenit inventum. Vtrum inventum sit subjectum scientiæ. Vtrum imaginatio inveniat imaginatum extra suam essentiam? Et vtrum sensus inveniat sensibile extra suam essentiam. vade ad 75. capitulum.

De quæstionibus similitudinis & similati.

CAPVT CLII.

De quæstionibus similitudinis & similati.

SImilitudo quid est. Similitudo à quibus oritur. Similitudo ex quibus est. Agens & patiens in quibus sunt similes. Quæritur, quomodo diversa sunt similia. Quare similitudo sine concordantia esse non potest. Quæ sunt similitudines superiores & inferiores. Prius & posterius in quibus sunt similia. Vtrū Deus habeat sibi simile. Vtrum vna similitudo moveat aliam? Vtrum vnum simile sit de altero simili. Vtrum intellectus habeat consimilia. Vtrum plures sint similitudines quam dissimilitudines. vade ad 76. capitulum.

De quæstionibus antecedentis & consequentis.

CAPVT CLIII.

De quæstionibus antecedentis & cōsequentis.

ANtecedens quid est. Et consequens quid est. Vtrum inter antecedentem & consequentem sit dare medium necessarium. Vtrum antecedens & consequens possunt esse absq; correlatiuis principiorum. Vtrum vltimus finis sit antecedens aut consequens. vade ad 77. capitulum. Adhuc quæritur, cum homo sit inferius, & animal superius: quare homo est antecedens; animal autem consequens. Quare antecedens est prius: consequens autem posterius, solutiones in prædicto capitulo.

DE

DE QVAESTIONIBVS POTENTIAE, obiecti & actus.

Capvt LIV.

Potentia objectum & actus qui sunt. Vtrum actus consistat in medio potentiæ & obiecti? vtrum actus sit movens & motus, vtrum potentia sit movens & mota. vtrum potentia moveat se cum obiecto aut obiectum simpliciter moveat potentiam. vtrum mobilitas objecti sit per prius aut per posterius. vtrum sit dare objectum intrinsecum & extrinsecum actui, quod objectum est prius, aut intrinsecum aut extrinsecum. vade ad 78. capitulum. *De quæstionib. potentiæ, obiecti & actus.*

DE QVAESTIONIBVS GENERATIONIS, & corruptionis & privationis.

Capvt CLV.

Generatio quid est. Corruptio quid est. Privatio quid est. vtrum generatio & corruptio & privatio sint simul & semel in subjecto. vtrum generatio sit activa: & corruptio sit passiua. vtrum idem agens sit gignens & corrumpens. vtrum privatio sit de genere generationis & corruptionis. vtrum privatio dicat essentiam, vtrum sensus attingat generationem & corruptionem & priuationem. Vtrum generatio & corruptio & privatio sint principia naturalia, vtrum corruptio existat inter generationem & privationem. vtrum corruptio existat inter esse & non esse. vade ad 79. capitulum. *De quæstionib. generationis & corruptionis, & privationis.*

DE QVAESTIONIBVS Theologiæ.

Capvt CLVI.

Theologia quid est. vtrum theologia sit scientia? Theologia per quem modum est scientia. vtrum sit scibile Deum esse. vtrum sit scibile quod Deus non est planta, lapis & huiusmodi. vtrum correlatiua Dei sint scibilia. vtrum Deus possit diffiniri. vtrum essentia Dei sit scibilis. vtrum scientia & charitas Dei sint scibiles. vtrum justicia & misericordia Dei sint scibiles. vtrum sit scibile Deum non esse. vtrum imperfectio in Deo sit scibilis. vtrum perfectio Dei sit scibilis. vtrum intellectus humanus acquirat majus meritum. Deum intelligendo, quam in eum credendo: vtrum Deus sit tantum intelligibilis à nobis, quantum amabilis. vtrum fides eleuet tantum intellectum ad intelligendum dominū, quam charitas voluntatem ad diligendum illum. vtrum in obiectando Dominum, spes consistat inter intelligere & amare. Per quem modum cognosci- *De quæstionib. theologiæ*

gnoſcitur quæ lex eſt vera. Per quem modum multa vera dici possunt in intelligendo & amando? vade ad 80. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS PHILOSOPHIAE. CAPVT CLVII.

De quæstionib. philoſophiæ.

PHiloſophia quid eſt, Quod eſt maius ſubiectum intellectui philoſophanti? Intellectus per quem modum eſt valde generalis? per quem modum intellectus eſt valde artificiatus ad attingendum obiecta. Vtrum philoſophia ſit imago theologiæ? Vtrum intellectus abſq; magna diſpoſitione & proportione poſſit eſſe altus? Vtrum deficientibus proportione & diſpoſitione deficiat intellectus? Vtrum intellectus abſq; philoſophia poſſit vti ſua natura? Vtrum intellectus abſq; arte poſſit eſſe altus; Vtrum intellectus cum arte diſtat ab ignorantia. Vade ad 81. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS GEOMETRIAE. CAPVT CLIIX.

De quæſtionibus geometriæ.

GEometria quid eſt? quod eſt ſubiectum Geometriæ. Geometria cum quo menſurat menſurabile? Vtrum theologus poſſit ſic menſurare principia primæ figuræ: ſicut geometria angulos acutos & rectos. Menſuræ à quibus principiis oriuntur, quæ ſunt ſubiecta menſuræ? Vtrum quantitas ſit habitus quanti. Geometria per quod principium explicitum eſt explicata in arte iſta. Vtrum novem ſubiecta ſint ſubiecta geometriæ. Vtrum geometria poſſit menſurare novem ſubiecta ſecundum modum eorum. Geometria cum quo principio: & per quem modum eſt diſcurſa per artem iſtam? Quæritur vbi ſunt loca applicabilia ad geometriam. Et reſpondendum eſt, quod illic vbi locatum eſt de quantitate. Per quem modum intellectus invenit geometriam & vtitur ipſa. Geometria per quem modum à ſenſatis abſtrahit menſuras mathematicas: & multiplicat illas. Per quem modum geometria cum angulis ſenſibilibus multiplicat angulos extra ſenſum? Vtrum geometria faciat ſcientiam de quantitate ſenſata: aut de quantitate extra ſenſum. Vtrum geometria ſit ſubiectum, ſive ſignum ſive inſtrumentum theologo, ad menſurandum naturam: & morali ad menſurandum moralitatem. In geometria quæ ſunt menſuræ per prius, & quæ per poſterius; Per quē modū geometria poteſt menſurare lineam circularem extenſum: & quadrare circulum. Circulus per quem modum quadrari poteſt: hoc eſt menſurare lineam circularem cum linea quadrangulari, & è converſo. vade ad 82. capitulum.

DE

DE QVAESTIONIBVS ASTRONOMIAE.

Capvt CLIX.

ASTronomia quid est? Vtrum astronomia dependeat à geometria. Vtrum sit alia octaua sphæra, siue alius mundus siue aliud cœlum stellatum? Cum sol non sit calidus, quare calefacit aerem? Multæ aliæ quæstiones possent fieri de astronomia: quarum solutiones sunt implicatæ in tertio subjecto, quod est de cœlo. Sicut si quæratur: posito quod esset alia sphæra: vtrum essent distantiæ & propinquitates inter ipsas in actu aut in potentia, vade ad 83. capitulum.

De quæstionibus astronomiæ.

DE QVAESTIONIBVS ARITHMETICAE.

Capvt CLX.

ARithmetica quid est? Vtrum arithmetica dependeat à geometria? Quæ sunt principia primitiua arithmeticæ? Quę est causa numeri? Numerus quot species habeat? Vtrum numerus par sit prius, aut numerus impar? Quæ sunt correlatiua numeri? Quæritur per quem modum prima vnitas est principium numeri: & prima & secunda tertiæ vnitatis? quare numerus perficitur in tribus vnitatibus? vtrum tertia vnitas sit ita propinqua primæ vnitati, sicut secundæ. Quæ est prima multiplicatio numeri. Per quem modum geometria & arithmetica sunt similes. vade ad 84. capitulum.

De quæstionibus arithmetica.

DE QVAESTIONIBVS MVSICAE.

Capvt CLXI.

MVsica quid est? Quare est? Cum quibus principiis diffinitio musicæ significatur? Quare sunt sex gradus musicæ? quæ sunt principia primativa vocis. Quare sunt 5. vocales, & non plures vel pauciores. Vox à quo oritur. Consonantes à quibus oriuntur? Quare litera E. est magis componibilis cum aliis literis in alphabeto, quam A. & A. quam V. quare I. & O. non causant consonantes, sicut faciunt A. & V. Vocales per quem modum applicantur diuersimodis elementis? Quæritur quare O. in voce attribuitur cœlo? Vtrum musica descendet à geometria, vade ad 85. capitulum.

De quæstionib. musica

DE QVAESTIONIBVS RHETORICAE.

Capvt CLXII.

RHetorica quid est? Quare rhetorica est? Quæ sunt principia rhetoricæ: Rhetoricus quomodo cum vno principio colorat & ornat aliud. Quomodo subiectum ornatur cum prędicato

De quæstionibus rhetorica.

dicato

dicato. Quomodo subiectum ornatur cum suis correlativis. Quomodo vnum relativum ornatur cum alio. Per quem modum subjecta ornantur cum diffinitionibus. Quomodo rhetoricus ornat propositionem cum naturali medio subjecti & prædicati. Rhetoricus quomodo ornat propositionem cum medio accidentali. Cum quibus vocibus significativus colorat sua verba. Quare vox significans turpe significatum non est de oratione rhetoricæ. Quare senectus, mors, october & novembe & hujusmodi, sunt signa turpium significatorum. Quomodo rhetoricus cum pulchris verbis laudat amicum, & vituperat inimicum. Quomodo rhetoricus cum pulchris verbis secundũ officium ornat sua verba. Cum quot gradib. rhetoricus ornat sua verba. Quomodo rhetoricus ornat substantivum cum adjectivo, quomodo rhetoricus ornat & colorat formam cum materia & è converso. Rhetoricus cum quo medio colorat principium & finem. Quare rhetoricus ornat magis sua verba cum principiis substantialibus quam cũ accidentalibus. Quomodo rhetoricus colorat sua verba cũ possibili & impossibili. Quomodo rhetoricus colorat sua verba cum proverbiis sive exemplis. vade ad 85. capitulum.

De quæstionibus Logicæ.

CAPVT CLXIII.

De quæstionib. logica.

LOgica quid est. Logicus cum quo concludit necessariè. Quomodo logicus investigat & inquirit medium inter subiectum & prædicatum. Quomodo logicus tractat de quinque prædicabilibus & de decem prædicamentis. Logica quibus principiis huius artis est applicabilis. Quare logicus nõ potest stare contra naturalem. Per quem modum cognoscitur quod hæc ars est generalis & logica particularis. Quare logica est labilis & insatiabilis: sed hæc ars nequaquam. Quare logica non sufficit ad inveniendum veram legem. Hæc autem ars sic. quomodo ars ista & logica differunt. Cum scientia ista contineat in se logicam: quare est magis facilis ad addiscendum & magis permanens quam logica. vade ad capitulum 87.

De quæstionibus Grammaticæ.

CAPVT CLXIV.

De quæstionibus grammaticæ.

GRammatica quid est? grammatica per quot modos dividitur. Quomodo grammatica applicatur ad hanc artem. Nomina grammaticæ quibus principiis sunt applicabilia. Pronomen quibus principiis est applicabile, verbum quib. locis

locis hujus artis est applicabile. Participium in arte ista vbi implicatur. Conjunctio vbi implicata est in hac arte. Adverbium vbi implicatur, prępositio vbi implicatur. Interjectio vbi est implicata. Nominativus casus vbi implicatur. Genitivus casus vbi implicatur. Dativus casus vbi applicabilis. Accusativus casus vbi implicatus est. Vocativus casus vbi est implicatus. Ablativus casus vbi est applicandus. Declinatio vbi est applicabilis. Coniugatio vbi est applicanda. Genus vbi est applicandum. Regimen vbi implicatur. Constructio vbi est applicanda. Orthographia vbi est applicanda. Figura vbi est implicanda. Quæritur vbi est fons grammaticæ in hac arte. vade ad 88. capitulum.

De quæstionibus Moralitatis.

CAPVT CLXV.

De quæstionib. moralitatis.

MOralitas quid est. Quæritur vbi sunt loca moralitatum in hac arte. Quomodo virtus multiplicatur. Quomodo vitium multiplicetur, quomodo per tertiam figuram homines virtutibus bene vtuntur, & per illam vitia corrumpuntur, quomodo virtutes & vitia sunt investigabiles per quartam figurã, quomodo virtus & vitium inveniuntur, per quem modum homo lucratur virtutes aut peccata, & quod est subjectum de istis. Quæritur per quem modum homo potest esse altus in oratione & contemplatione. vade ad 89. capitulum.

De Quæstionibus Politicæ.

CAPVT CLXVI.

De quæstionib. politicæ.

POlitica quid est, politica vnde oritur, vtrum politica sit tractabilis cum novo subjecto. Publica vtilitas quomodo tractabilis est. Politica cum quibus correlativis cognoscitur, quomodo politica, est ordo in sensitivis, vtrum politica contineat in se bene esse, vtrum politica descendat a rhetorica, quæ sunt conditiones politicæ, quæ est forma generalis politicæ, & quæ est particularis, politica cum quibus habitibus est sana, & cum quibus est infirma, politica ex quibus vivit, & cum quibus moritur. vade ad 90. capitulum.

De Quæstionibus Iuris.

CAPVT CLXVII.

De quæstionib. iuris.

IVs quid est : quot sunt principia primitiva juris : quod est subjectum juris. Ius divinum quibus principiis attri-

butus

buitur? Ius gentium quibus principiis attribuitur? Ius naturale quibus principiis attribuitur? Ius positiuum quibus principiis attribuitur? Ius per quem modum consistit in alio. Quid habet jus in alio. Ius vbi habet suam formam & suam materiam. Ius ex quo est. Ius quare est. Ius quomodo se habet in judicio? Vtrum justicia sit forma juris, & vtrum sit subjectum juris. Per quem modum justicia potest esse forma juris & subjectū eius? Iusticia cum quibus principiis est discursiua & inventa? Iustitia per quem modum transit de necessitate ad contingentiam. Per quem modum cognoscitur jus scriptum esse verum? quod est jus difformatum, siue fictum, siue phantasticum. Quæritur, per quem modum jus est verum & jus necessarium. Per quem modum jus positiuum ad jus verum & necessarium reduci potest? Vtrum ius positiuum quod non potest reduci ad ius necessarium, sit ius. Ius quomodo est tentabile & cognoscibile. Ius per quem modū probatur, & fortificatur, & declaratur. Quæritur vtrum ius sit scientia? vtrum ius scriptum sit magis per credere quam per intelligere. Per quem modum iura intelligibilia & credibilia differunt. Conscientia per quę iura consistit magis, aut per iura credibilia, aut per iura intelligibilia? Vtrum sanitas iuris consistat per intelligere: & infirmitas sua consistat per credere. Quare ius scriptum constat magis per memoriam quam per intellectum? quare ius scriptum tantū prolixum. Vtrum credere & recolere sint causæ prolixitatis iuris. Ius scriptum per quem modum est assituatum in potentiis animæ? vtrum esset bonum translatare ius de credere ad intelligere? Per quem modum inveniuntur forma & materia iuris? Vtrum iuristæ faciant iniuriam iuri. Et si faciāt per quem modum ipsam faciunt. Valde ad 91. capitulum. Multæ aliæ quæstiones possent fieri: quarum in paragraphis supradictis solutiones sunt implicatæ. Sed miratur intellectus, quare maiores domini non reducunt ius ad ipsum ex eo quia intellectus est prius: memoria autem posterius.

DE QVAESTIONIBVS MEDICINAE.

CAPVT CLXIIX.

De quæstionibus medicinæ.

MEdicina quid est? Medicina quibus principiis est reducibilis? Sanitas cum quibus principiis est subjectum medicinæ? Per quem modum medicus ex mixtione prima causat mixtionem secundam medicinarum? Quæ sunt principia primitiua medicinæ? Vtrum medicina requirat, quod imaginatio medici imaginatur imaginabilia per sensibilia? vtrū intellectus posset facere scientiam de medicina? Vtrum medicina

stina sit scientia? Medicina per quam potentiam animæ est per prius? & per quam posterius? Per quod principium sive principia medicus vti scit medicina, quæ sunt signa medicinę? Vtrũ signa medicinæ repræsententur primo ad intelligere: & deinde ad credere, & sic de imaginatione & sensu. Quare medicina est ita difficilis & prolixa? In decoctione herbarum, quæ herba habet maiorem virtutem, & quæ minorem? Facta decoctione de rosa & viola, quæ istarum prævalet in virtute? Quomodo medicus sciat graduare decoctionem sive vnguentum? Vtrum vegetativa & elementativa sint subiectum medicinę, & si sunt? Quæritur, per quem modum sunt discursibiles per ipsam? Medicina scripta per antiquos, quomodo est tentabilis per principia & regulas huius artis? Quæritur, per quem modum medicina positiva potest reduci ad naturalem medicinam? Quæritur, vtrum medicina sit sana per intelligere: sed infirma per credere? Vade ad 29. capitulum. Multæ aliæ quæstiones possent fieri de medicina, quarum solutiones sunt in prædictis paragraphis implicatæ.

DE QVAESTIONIBVS REGIMINIS.

Cap. CLXIX.

Regimen quid est? Quod est subiectum regiminis? Vtrum virtutes sint viæ regiminis, & si sunt? Quæritur, si sunt per illum modum per quem sunt discursæ in 9. subiecto. Vtrũ virtutes quæ non discurruntur per principia generalia, sint occultæ. Vtrum virtus occulta sit à contingentia. Vtrum princeps indigeat cognoscere Deum per illum modum, per quem est discursus in 1. subiecto: & si hoc nesciat cognoscere. Quæritur, vtrum debeat habere consiliarium qui hoc sciat cognoscere. Vtrum princeps indigeat cognitione hominis, & si ipsam non habet. Quæritur, vtrum debeat habere hominem cognoscentem illum per quartum subiectum. Vtrum principi competat habere cognitionem imaginationis per quintum subiectum. Vtrum principi competat habere notitiam sexti subiecti. Per quem modum regimen principum ad artem reduci potest. Vtrum princeps tenetur docere filium suum regimen artificialiter. Vade ad 39. capitulum. *De quæstionibus regiminis.*

DE QVAESTIONIBVS MILITIAE.

Caput CLXX.

Militia quid est? Vtrum victoria sit subiectum militiæ. Quare est militia. Vtrum miles teneatur scire quid est iustitia. Vtrum miles debeat habere prudentiam. Vtrum miles *De quæstionibus militiæ.*

debeat habere fortitudinem. Quæ sunt altiores armaturæ militum, vt sint vincentes non devicti. Vtrum militia ad artem liberalem reduci posset. Vtrum nobilitas sit habitus militiæ. Vtrum militi competat imaginatio discursa per 5. subiectum: & sensitiva per 6. Quare aliquando pauci milites devincunt multos. Et vade ad 94. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS MERCATVRAE.

Cap. CLXXI.

De quæstionibus mercatura.

MErcatura quid est? Emens & vendens cum quibus principiis habere se debent. Quod est subiectum mercaturæ: vtrum acquirere maius pro minori sit subiectum mercaturæ. Per quem modum mercator se debet habere supra subiectum mercaturæ cum natura potentiarum animæ? vtrum vnus mercator sit melior mercator quam alter: per hoc quia iste scit melius vti potentiis inferioribus & superioribus quam alter. Per quem modum vnus mercator scit vti melius potentiis inferioribus & superioribus quàm alter: vtrum mercatura positiva possit reduci ad artem istam. Per quem modum vnus mercator multiplicat magis pecuniam quam alter. Vtrum mercator cum subiecto E. sciat se prolongare à contingentia. Per quem modum mercator debet vti tempore, loco & personis. Cum quo mercator sciat vti proprio appropriato in mercatura. Mercatura cum quo cognoscitur, quod ipsa est habitus perfectus ementis & vendentis. Vade ad 95. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS navigationis.

Cap. CLXXII.

De quæstionibus navigationis.

NAvigatio quid est? Navigatio à quibus artibus descendit. Quod est subiectum navigandi. Quæ figura est imago navigationis: vtrum imago sive figura sit subiectum navigationis. Quæritur per quem modum miliaria causantur & multiplicantur per rectam lineam & obliquam. Si quatuor miliaria causant tria, inde quæritur quare bis quatuor causant sex. Per quem modum differunt theorica & practica in navigatione. Quare quatuor miliaria causant tria miliaria. Item quæritur, quare octo penes meridiem & tria cum dimidio de L. vsque ad M. causant 6. miliaria minus quarta. Per quem modum cognoscitur motus compositus ex lineis rectis & obliquis. Per quem modum nautæ cognoscunt, in quo loco maris est navis. Per quem artem nautæ cognoscent longitudines & propinqui-

quitates montium. Per quem modum vnus ventus habet maiorem inhærentiam ad vnum ventum quàm alium. Quo modo nautæ cognoscunt longitudines & propinquitates ventorum. Quomodo cognoscitur qualitas pluviæ. Quomodo per colores nabium cognoscuntur venti. Quomodo pluvia significat talem ventum & non alium. Favonius quos ventos significat. Favonius quomodo est assituatus. Et vade ad 96. cap.

DE QVAESTIONIBVS CONscientiæ. CAP. CLXXIII.

Conscientia quid est? Conscientia per quem modum est assituata in anima. Vtrum per nonum subiectum sit dispositio conscientiæ, Quæ est causa conscientiæ magnæ. Quæ est causa conscientiæ parvæ. Subiectum conscientiæ temperatæ cum quibus est. Conscientia vnde oritur: & vnde non. Conscientia quibus diffinitionibus principiorum est tractabilis. Conscientia cum quibus cognoscitur. Qui sunt effectus conscientiæ vtrum effectus conscientiæ sint signa? Conscientia vbi est cum amore, & vbi cum timore. Per quem modum conscientia consistit in tempore. Conscientia cum quibus vivit: & cum quibus moritur. Conscientia cum quo fortificatur. Conscientia quomodo crescit. Conscientia cum quibus ligat, & cũ quibus dissolvit. Conscientia quare non dormit. Quomodo intellectus artificialiter cognoscit, & attingit conscientiam artificialiter. Vade ad 97. cap. *De quæstionibus conscientiæ.*

DE QVÆSTIONIBVS PRÆDICAtionis. CAP. CLXXIV.

Prædicatio quid est? Quid est subiectum prædicationis. Quæ est magna materia prædicationis. Vtrum prædicatio sine artificio sit magna: vtrum prædicatio sine arte sit à contingentibus. Per quem modum prædicatio est facilis & laudabilis. Prædicatio per quẽ modum est fructuosa aut periculosa: Quæritur, per quem modum prędicator debet ordinare & coæquare intellectum suũ & voluntatẽ: vtrum in sermone memoria sine artificio sit otiosa. Per quẽ modum vna gloria potest esse quandoq; in sermone. Vtrum intellectus & voluntas æqualiter debeant quiescere in sermone Per quem modũ prędicator debet habituare audientes ex amore, & timore in sermone. Per quẽ modum intellectus debet esse discursivus per potẽtias, inferiores & superiores in sermone. Vtrũ prædicator *De quæstionibus prædicationis.*

debeat magis vti naturali medio inter subiectum & prædicatum quam medio accidentali? Vtrum media naturalia & accidentalia existentia inter subiectum & prædicatum inveniantur in novo subiecto. Per quem modum sermo est inutilis. Cũ sermones sint multi: miratur intellectus quare gentes non dimittunt magis peccata vsquequo recordatus est, ex eo quia sermocinatores non docent medium naturale existens inter subiectum & prædicatum. Per quem modum vocabula posita in themate sunt declaranda & evacuanda. Vtrum sermo sit magis vtilis per credere quam per intelligere. Vtrum sermocinator indigeat habitu geometriæ, arithmeticæ & rhetoricæ & logicæ. Quare sermocinator debet esse theologus & physicus. Vtrum sermocinator debeat se inhærere ad diffinitiones vocabulorum, per quem modum est facilis ad inveniendum. Vtrum prædicator teneatur dare magnam notitiam de Deo. Sermocinator quibus tribus locis debeat applicare sermonem suum. Per quem modum sermo ad artem reduci potest. Vade ad 98. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS ORATIONIS.

Cap. CLXXV.

De quæstionibus orationis.

ORatio quid est? Quæritur, quomodo fit bona oratio. Quomodo fit maxima, altissima & dulcissima oratio. Quomodo contemplator ascendit ad orandum essentiam Dei cum principiis & regulis primæ figuræ. Quomodo contemplator ascendit ad orandum Deum & suas dignitates cum secunda figura. Quomodo orator ascendit ad orandum Deum per columnas sive per tabulam. Quomodo contemplator ascendit ad orandum Deum per illum modum per quem ipse est discursus per primum subiectum. Quomodo contemplator ascẽdit ad orandum Deum per 9. subiecta signata per C. D. E. F. G. H. I. K. Quomodo oratio est formata aut difformata, fructuosa aut damnosa. Quomodo per iustitiam fit oratio. Quomodo fit oratio credendo per fidem. Quomodo fit oratio per conscientiam. Quomodo fit oratio per sensum & imaginationem. Quomodo fit oratio per intellectum, memoriam & voluntatem. Quomodo fit oratio per centum formas. Quomodo contemplator orat pro communi & pro speciali. Vade ad 99. cap.

DE QVAESTIONIBVS Materiæ.

Cap. CLXXVI.

De quæstionibus memoriæ.

MEmoria quid est? Per quem modum memoria perfectè cognoscitur. Quæ est causa qua memoria sit disposita, vt ipsa

ipsa sit bona moraliter. Vtrum memoria habeat ita magna recolibilia: vt intellectus intelligibia, & voluntas amabilia. Quomodo memoria est conditionata à præteritis. Quomodo memoria potest per potestatem. Quomodo memoria est conditionata per intellectum aut voluntatem. Quomodo memoria se habet cum virtute sive cum vitio. Per quem modum memoria est vera sive falsa. Per quem habitum memoria causat delectationem aut tristitiam. Vtrum memoria habeat differētiam recolendo, sicut intellectus intelligendo. Vtrum memoria habeat sua concordabilia, sicut intellectus & voluntas, habent sua. Quare memoria contradicit intellrctui & voluntati. Quomodo memoria se habet cum principio. Vtrum memoria habeat medium sive coessentiale. Quis est finis memoriæ. Quomodo memoria est habitus privativus. Vtrum vna memoria sit maior alia. Vtrum essentia memoriæ augeatur aut diminuatur. Vtrum memoria sit æqualiter communis intellectui & voluntati. Quomodo memoria se habet cum intelligere & credere, cum velle & odire. Memoria quomodo est habitus privativus. Vade ad 100. capitulum.

DE QVAESTIONIBVS MEMOria per regulas.

CAP. CLXXII.

QVæritur, vtrum memoria citius recipiat species ab intellectu quàm à voluntate? Cum iam sit quæsitum quid est memoria. Modo quæritur, quid habet in se memoria essentialiter. Memoria quid est in scientia. Vtrum memoria habeat actum in subiecto & obiecto. Vtrum memoria sit ex seipsa. Vtrum memoria agat per suam speciem. Memoria cuius est. Vtrum memoria sit ex materia & forma. Memoria quo tendit. Quare memoria est indivisibilis. Vtrum memoria absq; quantitate discreta possit habere correlativos. Quæ est propria aut appropriata passio memoriæ. Memoria quomodo consistit in tempore. Quare memoria est fortior in præteritis quam in futuris. Memoria vbi conservat suas species. Quomodo memoria disponitur ad obiectum. Memoria cum quo obliviscitur. Vade ad rubricam in qua est memoria discursa per regulas. Dictum est de quæstionibus vndecimæ partis huius libri, & data est doctrina per quem artista sciat facere quæstiones & ad loca transmittere: & in solvendo quæstiones consistit maximè practica huius artis.

De quæstionibus memoriæ per regulas.

DVODECIMA PARS PRINCIPALIS HUIUS OPERIS, quæ est de habituatione.

Duodecima pars principalis huius operis quæ est de habituatione.

HÆc pars est de habituatione huius artis: & dividitur in tres partes. Quarum prima est de 3. partibus, in quas hæc ars dividitur. Et illas artista hui' artis habituare debet: vt ipse sciat applicare quæstionem ad illum locum sive loca, quæstioni dispositum sive disposita, secundum conditionem materiæ quæstionis. Secunda pars est, videlicet quod habituet modum & processum huius artis tenendo modum textus ad probandum & solvendum quæstiones peregrinas isto modo, per quæ sunt explicatæ in textu: sicut vnum exemplum quod per aliud est exemplificatum & declaratum. Tertia pars est, videlicet quod ipse habeat modum multiplicandi quæstiones & solutiones ad vnam & eandem conclusionem, vt per tertiam & quartam figuram significatum est. Et hæc de habituatione sufficiant causa brevitatis.

DECIMATERTIA PARS PRINcipalis huius operis, quæ est de doctrina.

Decimatertia pars principalis huius operis quæ est de doctrina.

PArs ista est de doctrina: & ipsa dividitur in 4. partes. Quarum prima est, vt artista bene sciat alphabetum per figuras & definitiones, regulas, & assituationem tabulæ cordetenus. Secūda pars est: quod ipse declaret bene textum scholaribus ratiocinabiliter, & non liget se cum auctoritatibus aliorum, & quod scholares prælegant textum. Et si scholares dubitaverint in aliquo, petant à magistro illud. Tertia pars est, quod magister faciat quæstiones coram scholaribus & solvat eas rationabiliter secundum artis processum: nam absque ratione artista non potest bene vti ista arte. Vnde sciendum, quod hæc ars tres amicos habet, videlicet subtilitatem intellectus, & rationem, & bonam inventionem. Sine istis quidem nullus hanc artem addiscere potest. Quarta pars est, quod magister faciat scholaribus quæstiones, vt ipsi de illis respondeant ei. Et dicat illis quod multiplicent rationes ad vnam & eandem conclusionē, ad hoc vt inveniant loca, ratione quorum sciant respondere & multiplicare. Si verò scholares nesciant respondere, nec rationes multiplicare, nec loca invenire: tunc magister doceat scholares de prædictis.

Scien-

Sciendum quod sunt tres gradus comparationis, scilicet bonus, melior, optimus: & sic ista scientia habet tres gradus ad addiscendum secundum seipsam. Nam homo habens optimũ intellectum & fundatum in logica & in naturalibus, & diligentiam: poterit ipsam scire duobus mensibus, vno mense pro theorica, & altero mense pro practica. Homo habens intellectum meliorem fundatum in logica & in naturalibus, & diligentiam: poterit ipsam scire 4. mensibus, duobus per theoricã & duobus per practicam. Homo habens intellectum subtilem & bonum & fundatum in logica & in naturalibus, & bonam diligentiam: poterit ipsam scire in medio anno: videlicet tribus mensibus per theoricam, & tribus per practicam. Et si non poterit addiscere isto tempore, signum est quod habet rudem intellectum, & quod non habet bonam diligentiam, aut est occupatus in aliis. Et talis homo nunquam ipsam addiscere poterit: veruntamen ad addiscendum hanc artem citius consulto, quod primo addiscatur ars brevis, quæ sic intitulatur.

Deus cum tua gratia, sapientia & amore, incipit ars brevis, quæ est imago artis generalis. Nam ista scita ab intellectu subtili & fundato, ipse potest scire generalem artem.

FINIS.

ILLVSTRISSIMO, EXCELLENTISSIMOQVE D. DON GVILHELMO A S. CLEMENTE EQVITI ORdinis S Iacobi de Espata, Serenissimi Hispaniarum Regis Catholici à consiliis, eiusdemque ad Cæsaream Rodolphi II. Imperatoris Maiestatem Legato.

IOR. BRVNVS NOL. S. D.

Vemadmodum animalia muta, quamvis laudatis orta parentibus, non vllus generosa existimabit, nisi eadem quoq; sint & fortia: ita homines appellari nobiles iure nequeunt: nisi propria extiterint virtute commendati. Ideo tribus à Platone enumeratis sub nobilitatis genere speciebus, prima quæ à sapientibus, probis, deriuat atque iustis: secunda, quæ ab heroibus & principibus: tertia quæ ab iis, qui vel bellica negotia præclarè gesserunt, vel certaminum coronas reportarunt, in posteros effunditur: quarta tandem illa species ab eodem omniũ præstantißima iudicatur, qua quies per se animi magnitudiue multitudinẽ antecellit. Secus etenim disposito, siquãdo cũ suis maioribus conferatur, haud iniuria Persianum illud auribus inculcabitur,

Hic petit Euphratem iuuenis, domitique Batavi,
Custodes aquilas armis industrius: at tu
Nil nisi Cecropides truncoque similimus Hermæ,
Nullo quippe alio vincis discrimine, quam quod
Illi marmoreum caput est, tua vivit imago.

Illud optimè cavisti, generosißime admodumq; magnanime Domine, ne solo hæreditario maiorũ tuorũ splẽdore clarus, minus propria, in te exorta & à te ipso cõparata omnis gnneris claritate tot rationib. enitesceres atq; numeris, quot certè tũ quia manifesti sunt, tũ quia maiores quam vt huic loco congruente cõpendio, & orationis stilo tractare poßint atq; debeãt, recesere prætermittã. Ea certe ipsa sunt in causa, vt cũ principi huic Lulliano ingenio, meisq; circa eundẽ studiis patronũ, qui tum iudi-

iudicio tum autoritate polleret, & explorare, vsque adeo Illustris Excellentia potißime omnium exoptanda visa est: vt cuius patrocinio sublimis huiusce artis studia committerem ne fortè cuipiam surdo fabulam narrare, cæco speculum præsentare, vel Thersiti ducis Achillis arma offerre conspicerer. Ad Heroicum ergo genium & ingenium vester hic, vestrasque Lullius confugiens ita (mihi certe persuadeo) suscipietur, quemadmodum ipsi ad vestros tanquam ad proprios lares hilariore spiritu contigit aduentare: vbi non minus compertum esse videò, me super illius adinuentionem excolendam elaborasse, cuius intelligentiæ diuinitatem summi philosophorum principes, vt olim consueuêre, ita & in posterum admirari, persequi & imitari perpetuò debebunt: à quo quanto diuiniora atque profundiora, tanto paucioribus peritia minusq; nota ingenia mysteriorum, quæ in multiplici doctrinæ torrente delitescunt, fontes hausisse fatentur: à cuius sufficientia ebibita nomen atque gloriam plurimi sibi comparare studuerunt, qui qropriis super hæc commentariis non tam Lullium declarare, quam vel per attentatum Lullium nomen proprium illustrare elaborarunt. Iam quid tandem ego super ipso præstiterim, vestrum & aliorum, qui intelligentiæ lumine non sunt orbati, esto iudicium. Sub duobus nempe hisce Lãpadis & Scrutinii titulis ea certe complectimur, quæ ad artes omnes Lullij inquirendas, intelligendas nec sine iudicio prosequendas sufficere iis facile possunt, qui vel mediocriter in significationibus terminorum vulgaris philosophiæ fuerint versati. Hic namque integre expresisse videmur, quicquid præstantißimus autor iste in multis conplectitur artibus, in quibus idem inuentum, nunc per vnam, vt ipse loquimur, viam, nunc per aliam nititur aperire. In hoc quippe compendium contraxisse credimur, quicquid idem pluribus ad divinæ Combinatoriæ artis complementum insinuat, in artibus brevi, magna, inventiua, demonstratiua, mixtionis principi-

orum, auditus cabalistici, arboris scientiæ, & aliis si quæ aliæ (vt certè extare debent) extant, eiusdem argumenti plurimæ. His addam aliquid per magni momenti, quod sub prædictis inscriptionibus auditus cabalistici & septemplicis arboris diuinus vir iste occuluit & obsignauit, quæ propediem sub titulo Lampadis cabalisticæ huic cognatæ arti subnectēdæ in lucem producam, quo sub eodem Illustrißimæ Excellentiæ tuæ præsidio atque fauore queant tutißimæ consistere. Accipiat interim a mequicquid hoc operis est, quod hoc principio eam voluntatis & obseruantiæ erga se meæ admoneat. Deum omnipotentem precor, vt eiusdem vitam & actiones in dies magis atque magis ad suam gloriam & Reipublicæ salutem fortunando promoueat. Pragæ X. Iunij.

1588.

IOR.

IORDAN. BRVN. NOL.
DE LVLLIANO SPECIERVM SCRVTINIO.

PROPOSITVM.

CAPVT I.

DEnitius inspicienti omnem artem omnemq; disciplinam, ob id quod vel natura imitatur; vel hanc exorbitantem corrigit, aut aduersam impedit, primò principia quædam & elementa suscipedit, primò principia quædam & elementa suscipere: secundò eadem in simpliciores combinationes copulare: vltimò deniq; magis multiplices variasq; è simplicibus educere complexiones: è quibus certè specificæ suboriuntur rerum differentiæ, quales numeris huiusce generis comparantur. *Methodus artium.*

Horum certè omnium artificiosa compræhensio in huiusmodi Scrutinii dispositione, quàm Lullius primò delineando & inumbrando inuenit, à nobis tamen propriis coloribus inspicienda obiicitur. *Lull. ars. Breuis compositio.*

DE ARTIS ELEMENTIS.

CAPVT II.

ARtis huius alphabetum novem dundaxat complectitur elementa, quorum singula vicibus quadruplicis significati subministrant.

	B.	C.	D.	E.	F.
Subiect.	Deus.	Angel⁹.	Cœlum	Homo.	Imaginatiuũ.
Prædic. absol.	Bonitas	Magnitudo.	Duratio.	Potestas.	Sapientia.
Prædic. resp.	Differẽtia.	Concordantia.	Contrarietas.	Principium.	Medium.
Quæst.	Vtrum.	Quid.	De quo.	Quare.	Quantum.

	G.	H.	I.	K.
Subiect.	Sensitiuũ.	Vegetatiuum.	Elementatium.	Instrumẽtatiuum.
Præd. abs.	Voluntas.	Virtus.	Veritas.	Gloria.
Prædic. resp.	Finis.	Maioritas.	AEqualitas.	Minoritas.
Quæst.	Quale.	Quando.	Vbi.	Quomodo. Cum quo.

DE PRIMA FIGVRA.

Capvt III.

Figura prima quæ A. elemento notatur, absoluta complectitur prædicata, quæ de subjecto quocunq; affirmata vel negata quiditatiue vel denominatiue in concreto vel abstracto, conuertibiliter vel inconuertibiliter, in recto vel in obliquo enunciantur. Ipsum notatur in figura per lineas à punctis circumferentiæ singulorum elementorum ad omnia: quod videlicet hæc non modo de aliis omnibus extra figuram, sed etiam singula de cæteris vniuersis in figura constitutis prædicantur.

DE SECVNDA FIGVRA.

Capvt IV.

Secunda figura per T. elementum notatur, vtpote quæ ex trium complicatorum triangulorum ordine conflatur ad quorum angulorum terminos termini omnes relatiui velut ad propria capita referuntur, quam sane relationem contemplari possumus.

In { iuo / abili / ante / are / a ro / ando } vtpote { Principativo. / Principiabili. / Principiante. / Principiare. / Principiato. / Principiando.

Desidentia

Desinentia namq; in	ium abile ans are atum andum	Sunt	Forma seu principiũ formale & intrinsecum. Subiectum seu principiũ materiale. Efficiens seu agens. Actio seu operatio. Actus seu effectus. Agendum seu finis.	

DE TERTIA FIGVRA.

CAPVT V.

PRoprium sui significatiuum tertia figura non habet elementum. Ipsa quippe syllabicum in hac arte, & primum combinationis genus exprimit: quatenus est duorum elementorum coitu plurimi intentionum fœtus propagantur. Vbi sumitur.

Vel absolutum cum absoluto, absolutum cum respectiuo. Vel respectiuum cum respectiuo. Vel respectiuum cum absoluto, & hæc vel adiectiue; vel substantiue Et ita; vel ex parte vnius: vel ex parte alterius termini.

Qui sumuntur vel in recto: vel in obliquo. Aut vtriq;: Aut horum alter. Significando vel concretiue; vel abstractiue. Idq; vel simpliciter: vel contractiue. Et figura vel prima vel secũda.

DE QVARTA FIGVRA.

CAPVT VI.

FIgura quarta tribus concentricis efformata circulis fœcundissima est tabulæ generalis mater. 3. *Orbes.*

Hæc, vt expressimus in libro de architectura, septem ad mittit reuolutiones, pro totidem domorum fabrefactione.

Prima constituitur: cum sub B. circuli superioris immobilis, ponitur C. circuli medii. & D. inferioris causando septem 1.
cameras. Secunda, cum sub B. circuli superioris ponitur D. circuli medii & E. circuli interioris. Tertia, cum sub B. circuli su- 2.
perioris ponitur E. circuli medii, & F. circuli interioris. Quar- 3.
ta cum sub B. circuli superioris ponitur F. circuli medii, & G. 4.
circuli inferioris. Quinta cum sub B. circuli superioris ponitur 5.
G. circuli medii & H. interioris. Sexta cum sub B circuli supe- 6.
rioris ponitur H. circuli medii & I. circuli inferioris. Septima 7.
cum sub B. circuli superioris ponitur I. circuli medii & K. circuli inferioris.

Domus

DOMVS PRIMA SEPTEM ORDINIbus constans: habet 24.* cameras.

* Præsẽlidia seu cellulas seu loca.

7	6	5	4	3	2	1
Bcd	bce	bcf	bcg	bch	bci	bck
Bde	bdf	bdg	bdh	bdi	bdk	
Bef	beg	beh	bei	bek		
Bfg	bfh	bfi	bfk			
Bgh	bgi	bgk				
Bhi	bhk					
Bik						

DOMVS SECVNDA SEX ORDINIBVS constaus: habet 21. cameras.

SEcunda domus constituitur cum sit revolutio duorum internorum circulorum circuli immobilis collocato primo sub eo D. circuli medii & E. circuli infimi. Tertio F. medii G. infimi. Quinto H. medii I. infimi. Sexto I. medii K. infimi.

6	5	4	3	2	1
Cde	cdf	cdg	cdh	cdi	cdk
Cef	ceg	ceh	cei	cek	
Cfg	cfh	cfi	cfk		
Cgh	cgi	cgk			
Chi	chk				
Cik					

DOMVS TERTIA QVINQVE ORDINIBVS constans: habet 10. cameras.

TErtia domus constituitur revolutione duorum internorum circulorum sub D. circuli immobilis, primo collocato sub eo E. circuli medii & F. infimi: secundo F. medii G. infimi: Tertio G. medii I. infimi. Quarto H. medii I. infimi: Quinto I. medii K. infimi.

5	4	3	2	1
Def	deg	deh	dei	dek
Dfg	dfh	dfi	dfk	
Dgh	dgi	dgk		
Dhi	dhk			
Dik				

Domus

DOMVS QVARTA 4. ORDINIBVS CONSTANS: habet 10. cameras.

QVarta domus fit reuolutione duorum circulorum sub E. circuli im mobilis collocato primo sub eo F. circuli medii & G. inferioris: secundo G. medii H. infimi: tertio H. medii I. infimi: quarto I. medii K. infimi.

4	3	2	1
E f g	e f h	e f i	e f k
e g h	e g i	e g k	
e h i	e h k		
e i k			

DOMVS 5. TRIBVS ORDINIBVS CONstans: habet sex cameras.

QVinta domus fit, cum primo sub F. circuli immobilis collocatur G. circuli medii & H. infimi: secundo H. medii I. infimi, tertio I. medii K. infimi.

3	2	1
F g h	f g i	f g k
f h i	f h k	
f i k		

DOMVS 6. DVOBVS ORDINIBVS CONstans: & tribus.

SExta domus fit primo sub G. immobilis collocato H. medii & infimi: secundo I. medii & H. infimi.

2	1
G h i	g h k
g i k	

DOMVS 5. VNIVS CAMERAE.

SEptima domus fit moto sub H. circuli immobilis I. medii & K. infimi.

1
H i k

Comp.

Ex reuolutione igitur circulorum quartæ figuræ, resultant octo & viginti domus: quarum prima 7. habet ordines & 24. cameras: secunda 6. ordines & 21 cam. tertia 5. ordines 15. cam, quarta 4. ordines 6. cam. quinta 3. ordines 6. cameras: sexta duos ordines 3. cameras: 7. vnam cameram.

DE TABVLA MAGNA.

CAPVT VII.

TAbula magna 84. columnis constat juxta totidem camerarum numerum quæ in 28 sunt ordinibus, qui sunt in 7. domibus à septem reuolutionibus in quarta figura constitutis. Quælibet autem columna ex 24. Cylindris: & horum singuli 4. constant membris. Vnde quaternarium ductum per 34. reddit 96. membra.

Cylind. XXIV. sunt BCD. CBD. DBC. BCD. CDB. DCB. BBC. BBD. CCB. CCD. DDB. DDC. BCC. BDD. CBB. CDD. DBB. DCC. BCB. BDB. CBD. CDC. DBD. DCD.

Cingulæ cylindrorum quadruplici ipsius T. insinuatione, quatuor membra sibi asciscunt. Aut enim est ante elementum primum TBCD. Aut post primum ante secundum BTCD. Aut post secundum ante tertium BCTD. Elementa ante T. significant prædicata absoluta, Elementa post T. respectiua significant prædicata.

Ordo est, vt T. primo sit primum: secundo, secundum: tertio, tertium: quarto quartum.

Cylindri.	*Membra.*		*Columnæ.*	
	t b c d	diff.	conc.	cont.
B C D	b t c d	bon.	conc.	cont.
	b c t d	bon.	mag.	cont.
	b c d t	bon.	mag.	dur.
	t c b d	conc.	diff.	cont.
C B D	c t b d	mag.	diff.	cont.
	c b t d	mag.	bon.	cont.
	c b d t	mag.	bon.	dur.
	t d b c	cont.	diff.	conc.
D B C	d t b c	dur.	diff.	conc.
	d b t c	dur.	bon.	conc.
	d b c t	dur.	bon.	mag.
	t b d c	diff.	cont.	conc.
B D C	b t d c	bon.	cont.	conc.
	b d t c	bon.	dur.	conc.
	b d c t	bon.	dur.	conc.
	t c d b	conc.	cont.	diff.
C D E	c t d b	mag.	cont.	diff.
	c d t b	mag.	dur.	diff.
	c d b t	mag.	dur.	bon.

Cylindri.	*Membra.*	*Columnæ.*		
D C B	t d c b	cont.	conc.	diff.
	d t c b	dur.	conc.	diff.
	d c t b	dur.	mag.	diff.
	d c b t	dur.	mag.	bon.
B C B	t b c b	*		
	b t c b	bon.	conc.	diff.
	b c t b	bon.	mag.	diff.
	b c b t	*		
B D B	t b d b	*		
	b t d b	bon.	cont.	diff.
	b d t b	bon.	dur.	diff.
	b d b t	*		
C B B	t c b c	*		
	c t b c	mag.	diff.	conc.
	c b t c	mag.	bon.	conc.
	c b c t	*		
C D C	t c d c	*		
	c t d c	mag.	diff.	conc.
	c d t c	mag.	dur.	conc.
	c d c t	*		
D B D	t d b d	*		
	d t b d	dur.	diff.	cont.
	d b t d	dur.	bon.	cont.
	d b d t	*		
D C D	t d c d	*		
	d t c d	dur.	conc.	cont.
	d c t d	dur.	mag.	cont.
	d c d t	*		
B B C	t b b c	*		
	b t b c	bon.	diff.	cont.
	b b t c	*		
	b b c t	*		
B B D	t b b d	*		
	b t b d	bon.	diff.	cont.
	b b t d	*		
	b b d t	*		
C C B	t c c b	*		
	c t c b	mag.	conc.	diff.
	c c t b	*		
	c c b t	*		
C C D	t c c d	*		
	c t c d	mag.	conc.	cont.
	c c t d	*		
	c c d t	*		

Cylindri.	*Membra.*	*Columna.*		
DDB	t d d b	*		
	d t d b	dur.	cont.	diff.
	d d t b	*		
	d d b t	*		
DDC	t d d c	*		
	d t d c	dur.	cont.	conc.
	d d t c	*		
	d d c t	*		
BCC	t b c c	*		
	b t c c	*		
	b c t c	bon.	mag.	conc.
	b c c t	*		
BDD	t b d d	*		
	b t d d	*		
	b d t d	bon.	dur.	cont.
	b d d t	*		
CBB	t c b b	*		
	c t b b	*		
	c b t b	mag.	bon.	cont.
	c b b t	*		
CDD	t c d d	*		
	c t d d	*		
	c d t d	mag.	dur.	cont.
	c d d t	*		
DBB	t d b b	*		
	d t b b	*		
	d b t b	dur.	bon.	diff.
	d b b t	*		
DCC	t d c c	*		
	d t c c	*		
	d c t c	dur.	mag.	cont.
	d c c t	*		

* Hic vanam intelligimus combinationem, ubi T non mediat inter geminatas literas.

De utilibus & inutilibus combinationibus.

De octo igitur quæ habentur istius columnæ membrorum duodenariis: quatuor duntaxat extant utilia. Ratio eius est inde manifesta. Quia frustra eiusdem prædicati signum geminatur in ipsis, quæ per stellarum adiectionem sunt in columna denotata. Duodenarium igitur primum ex tribus primis cylindris extrahitur: secundum de sex sequentibus: tertium de duodecim tertiis & ultimis.

Hæc

Hæc columna 100 membrorum, cuius 48. diximus esse utilia, fœcundior est, quam columna Lulliana. quę 20. tantum cōstat membris in uno cylindro. Accedit autē nobis eam distasse extra eam rationem, qua Raymundus potuit omisisse cætera membra: quia inutilem eius videbat fieri repetitionē. Quandoquidem dicere BCD, id est, bonitas magna durans: & dicere CBD, id est, magna bonitas durās, idem est. Nos verò Raymūdi ordinem & sufficientiam non improbamus: & fatemur in suo vigenario omnia tandem contineri quidem, sed cæca, & ipsi Lullio fortasse etiam occulta vel minus considerata. Postquam igitur combinationes, quę ex 4 istis elementis & ordinatis fieri possunt extendimus: queq; ex iis omnibus frugales extent patefactum est: discurratur columna sumendo primum elementum substantivè, duo reliqua adjectivè, dicendo. Bonitas magna durans: quæ significatur in BCD: nónne utilissima & etiam pro ratione complementi discursus necessaria eorundē elementorum alia ordinatio fiet dicendo; magnitudo bona durans: cuius signum est CBD? Non est sane eiusdem repetitio. Similiter non erit eiusdem repetitio: si certa quadam lege disponantur termini tres per adjectivum & substantivum, rectum & obliquum; ut ea lege se habeat unum membrum, qua aliud: vel si omnia membra pariformiter capiantur, nunquam eiusdem fiet repetitio.

Columna Lulliana.

Numerus legum

Leges verò quib. uniformiter discurritur columna, sunt octo: quarum una est, sumpto primo termino adiectivè, reliquis 1.
duobus substantivè. 2. Alia est sumpto primo termino substan- 2.
tivè, duobus aliis adiectivè. 3. Alia sumpto primo & secundo ad- 3.
iectivè, tertio substantivè. 4. Alia sumpto primo & secundo ter- 4.
mino substantivè, tertio adiectivè. 5. Alia sumpto primo & ter- 5.
tio adiectivè, secundo substantivè. 6 Alia sumpto primo & ter- 6.
tio substantivè, secundo adiectivè. Alia sumptis omnibus adie- 7.
ctivè. 8. Alia sumptis omnibus substantivè. 8.

Multiplicatio legum.

Propositæ 8. leges per variam obliqui & recti, abstracti concretiq; distributionem, utilissimas 64 propositionum considerationes, quibus subiectum problema potest examinari, constituunt.

Stante enim primo termino adiectivè, secundo & tertio substantivè dicitur.

B C D T.

1.	Bonum	magnitudinis	durationis.
2.	Bonum	magnitudine	durationis.
3.	Bono	magnitudinis	duratio.
4.	Bonum	magnitudinis	duratione.
5.	Boni	magnitudo	durationis.
6.	Boni	magnitudinis	duratio.

2. Primo substantivè. 2 & 3. adiectivè.

7.	Bonitate	magna	durans.
8.	Bonitate	magnum	durans.
9.	Bonitate	magni	durans.
10.	Bonitas	magna	durans.
11.	Bonitas	magni	durantis.
12.	Bonitas	magna	durans.
13.	Bonitas	magna	durantis.
14.	Bonitatis	magnum	durans.
15.	Bonitatis	magnæ	durans.

3. Primo & secundo adiectivè. 3. substantivè.

16.	Bonum	magni	duratione.
17.	Bono	magna	duratio.
18.	Bono	magni	duratio.
19.	Bonum	magnum	duratione.
20.	Bonum	magnum	durationis.
21.	Bonum	magnæ	durationis.
22.	Boni	magna	duratio.
23.	Boni	magni	duratio.

4. Primo & 2. substantivè. 3. adiectivè.

24.	Bonitas	magnitudine	durans.
25.	Bonitate	magnitudo	durans.
26.	Bonitate	magnitudinis	durans.
27.	Bonitas	magnitudinis	durans.
28.	Bonitas	magnitudinis	durantis, id est, quæ durat.
29.	Bonitas	magnitudinis	durantis, id est, eius quod durat.
30.	Bonitatis	magnitudo	durans.
31.	Bonitatis	magnitudine	durans.
32.	Bonitatis	magnitudinis	durans, id est, de bonitate magnitudinis id quod durat.

5. Primo

5. Primo & tertio adiectivè. 2. substantivè.

33.	Bonum	magnitudine	durantis.
34.	Bono	magnitudo	durans.
35.	Bono	magnitudinis	durans.
36.	Bonum	magnitudinis	durans.
37.	Bonum	magnitudinis	durantis, id est quæ durat.
38.	Bonum	magnitudinis	durantis, id est, eius quod durat.
39.	Boni	magnitudinis	durans, id est, de bono magnitudinis id quod durat.
40.	Boni	magnitudo	durans.

6. Primo & 3. substantivè. 2. adiectivè.

41.	Bonitas	magna	duratione.
42.	Bonitas	magna	durationis.
43.	Bonitas	magni	duratione.
44.	Bonitas	magnæ	durationis.
4.	Bonitatis	magna	duratio.
46.	Bonitatis	magni	duratio.
47.	Bonitatis	magnę	duratio.
48.	Bonitate	magna	duratio.
49.	Bonitate	magni	duratio.

7. Omnibus adiectivè sumptis.

50.	Bonum	magnum	durans.
51.	Bonum	magnum	durantis.
52.	Bonum	magni	durans.
53.	Bonum	magni	durantis.
54.	Boni	magnum	durans.
55.	Boni	magni	durans.
56.	Bono	magnum	durans.
57.	Bono	magno	durans.
58.	Bono	magni	durans

8. Omnibus substantivè sumptis.

59.	Bonitas	magnitudinis	durationis.
60.	Bonitas	magnitudine	durationis.
61.	Bonitatis	magnitudinis	duratio.
62.	Bonitatis	magnitudine	duratio.
63.	Bonitatis	magnitudo	durationis.
64.	Bonitate	magnitudinis	duratio.

INDVCTIO.

Hoc quod completum est in B C.D.T. quod est unum mēbrum primi Cylindri huius columnæ: intelligunt completum in B,C.T.D.B.T.C.D.T.B.C.D. quæ sunt reliqua eiusdem Cylindri membra. Identidem fiat in aliis Cylindrorum membris tum columnæ istius tum aliarum omnium. Vbi illud perpetuò advertendum, ut è tribus terminis unus in recto capiatur & inde tres termini modis 64. nunc positis non inflectuntur facilè.

Multiplex terminorum acceptio.

Nec te prætereat quod terminus primus hoc in loco, id est in columna ista per B. significatus, aliquando sumitur secūdum se, ut cum quæstio est de bonitate: quandoq; sumitur cum alio incomplexe sumpto: ut cum quæstio est de bonitate mundi, de bono naturæ, de bono summo: aliquando sumitur cum alio complexè sumpto, ut cum quæstio est de bonitate æternitatis mundi. Omnis enim quæstio de subjecto aliquo, aut sumitur sine aliquo quod verbo adiaceat, ut an, quid, de quo, quare &c. mundus est? aut sumitur cum uno adiacente, ut an, quid, de quo, &c. mundus est æternus? aut sumitur cum duob. vel pluribus adiacentibus, ut an, quid, quomodo bonum est mundum esse in æterna concordantia & differentia &c. De aliorum mēbrorum primis terminis idem est judicium. Item sicut ipsum B. quod ponitur pro subjecto tripliciter sumi posse dicitur: ita tripliciter posse sumi cæteros terminos (ut in hoc loco C.D.) intelligatur. Ipsum verò in uno demonstrasse sufficit.

Hoc pacto veluti confusam, obscuram & imperfectam tabulam distinximus, clarificavimus & perfecimus.

DE TERMINORVM ARTIS FORmatione.

CAP. VIII.

Ars μνημονευτικὰ terminorum huius artis seu alphabeti, siue horum.

QVoniam verò artis huius vsus absq; terminorum alphabeti prompta & ordinata comprehensione difficilimus est: eam ob causam hosce figurationis canones instituimus.

Novem ex facie bene notos homines adscíscito, quorum singula nomina vel propria, vel tua institutione appropriata à singulis horum elementorum initium sumant: vt pro B Brutus pro C. Cæsar, quatenus promptè eodem quo hæc occurrunt, occurrere possint ordine.

II. His pro novem subiectorum significatione novem sigillatim attribuantur dignitates ut B. Deum, significet Brutus sacerdos. C. Angelum, Cæsar nuncius.

III. Iisdem

III. Iisdem ad significanda absoluta prædicata totidem cognata sint instrumenta: vt B. Lux significet bonitatem: C glob⁹ significet magnitudinem.

IV. Iidem pro notandis respectivis prædicatis totidem proprias intelligantur suscipere operationes. Vt B. Differentiam, si significet Disputans, C. concordantiam, placans.

V. Illis etiam pro quæstionibus notandis adstent res, ut pro B. Vtrum, Vtres: pro C. Quid, Latibulum.

VI. Simili ratione providendum ubi simplex, vel multiplex virtutum & vitiorum & aliorum, quæ sub instrumentativo continentur, alphabeta cupias multiplicare. Adstant enim singulis dictorum vitiorum, pro his pueri 9. pro aliis puellę novem: pro iis senes novem: pro aliis tot bruta: vel tot aliis generis alia.

VII. Omnia tum quo promptius & expeditius oculis objiciantur, tum etiam quo ad tabulam felicius valeas explicare in novem locis communib. situata intelligas, quorum mox singula in quatuor particulares sedes distribuantur: vt ita per hæc columnarum partes deducantur, & varia ipsius T. situatio operantem non interturbet aliquando.

*SEQVITVR TYPVS EX TRIBVS DE triginta nostris * sigillis Interprete, Combinante, & Peregrino Estque fœcundissima innumerabilium inventionum ratio: ut & hinc acutus inspector colligere valebit.*

** Ex lib de imaginum &c. composit.*

	B	C	D	E
VIR	Brutus	Cæsar	Dionysius.	Ernestus
LOCVS	In templo	In tribunali	In Academia	In Triclinio,
DIGNI:	Sacerdos	Nuncius	Astrologus,	Sponsus.
INSTR:	Lux	Globus	Columna	Sceptrum.
ACTIO	Disputat	Placat	Pugnat	Exorditur,
RES ADS.	Vtres	Latibulũ	Fons.	Tortura.

	F	G	H	I	K
VIR	Fabius	Gyges	Horatius	Iulius	Karolus
LOCVS	In circo	In lacu	In horto	In fornace	In theatro
DIGNI:	Eques	Piscator	Astrologus	Chimic⁹	Miles
INSTR.	Liber	Harpago	Gladius	Speculū	Corona
ACTIO	Interponit	Plicat	Inserit	Contemperat	Obtruncat
RES ADS.	Lances	Color	Horologium	Arca	Forma Modus

IN LOCIS COMMVNIS ANGVLI, seu particulares quatuor sedes.

Templo	Altare	Lavacrum	Mensa	Sepulchrum
Tribunali	Solium	Sedile	Suggestus	Oratorium
Academia	Bibliotheca	Mensa	Cathedra	Pulpitū
Triclinio	Lectus	Pröptuarium	Lavacrum	Cœnaculum
Circo	Equus	Lances	Stella	Pabulū
Lacu	Fuscina	Cimba	Retia	Velum
Horto	Sporta	Rastrum	Puteus	Ligones
Fornace	Cucurbitę	Carbones	Alumina	Testæ
Theatro	Scutum	Currus	Tormētum	Cassis

IOR.

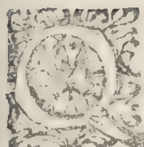
FINIS.

IORDANVS BRVNVS NOLANVS.

DE LAMPADE COMBINAtoria Lulliana.

PROOEMIVM.

Cap. I.

QVoniam vulgatum satis est in arte Lullii eiuscemodi vniversalia principia contineri, vt iis jactis veluti fundamentis, de quolibet scibili omnibus numeris examinando, confirmando & defendendo aptè inquirere copiosè invenire, majoriq; certitudine judicare possimus: Difficilia enodabo, confusa distinguam, abdita aperiam, obscura elucidabo. Licet enim libentius aliquid ex nobis invenire, & vnicuiq; pro amore, sui laboris & industriæ fructum relinquere, quam in alienas fruges excolendas atq; triturandas manum convertere nobiscum consulatur: nihilominus tamen considerantes artem istam talem quidem esse, qualem divinus certè Genius rudi incultoq; insinuavit heremitæ, quæque à plusquam satis crasso & idiota profecta videatur, id tamē continet quod tanto alicuius famosi Attice loquentis in hoc genere studium antecellit, triticeæ messes hordeaceas: indignum judicabimus hoc opus tandem ad lucem adversus obuentum tenebrarum reluctans invidiam, opprimi, frustrari, deperdi. Illud ergo adhibuimus studium, vt plane Cimmericum illustraremus, claudicantem erigeremus, nutantem confortaremus, totiesq; à temporum iniuria veluti retroactum ad propositam metam perduceremus. Disertorum interim humanistarum Grammatistarumq; majestatem suppliciter deprecaremur, vt pro diversorum ingeniorum fructibus comparandis, pacificè nos permittant in propriis versando terminis, magis veram, certeq; optimam ipsissimamq;, quam ornatam, fucatam, & certe inanem, atq; in hoc proposito vanissimam persequi loquendi formulam. Illudq; (si falli nolint) nobis credant, quod quantum suo (si diis placet) Tullio consultum esset, à civilibus causis ornata cum persuasione, & aulica forensiq; cultura eventilandis, ad intentandas serias dignissimasq; rerum speculationes, ad principiorum essentialium proprietates, ita vt melius fieri potest propriè explicandas inclinare: tantum certè operæ precium esset ab ea (in qua tam mirabiliter ille excelluit) eloquentia deflectere. Quemadmodum

Lulliana artis argumentum.

Styli ruditatis excusatio.

& quanto sapientiã gravioris matronæ specimen edere debet, tanto à cincinnulis puellarum, compictoq; meretricum cultu distet oportet.

Novarum intentionum repertorum antiquam persequi sermonis formam, rara & inaudita vulgaribus consuetisq; dictionibus in quibusdam propositis aperire, nil aliud est * præterquam ut manibus impalpabilia contrectare. Si igitur utlibet hisce qui se bonarum artium professores jactitant propter sermonis (ut aiunt infantiam) Lullius eo quidem contemptibilior quo etiam inaccessibilior: hos ad ea quæ sub sylenis hispidis meliora contineri novimus fovenda, defendenda & pro principalibus ingeniis conservãda non segniter animum advertamus malimusq; interdum velut è matris naturæ manibus de limosa terra probatum aurum (quod nullus nisi mente captus contempserit) arripere, quam ad floridos tam forte affabre intexos humanistarũ calathos, in quibus in pulverulentis gymnasiis, puerorumq; culinis deprompta, parta, elaborataque stercora continentur, manus admovere vel oculos convertere dignemur adulti.

* quam.

Interim non dubito diligentiam nostram pluribus non malè dispositis futuram gratissimam, utpote quæ à desperatione finis consequendi, in quem ars ista collineat, eripit, inq; spem minime vanam promovet, & perducit ad scopum: Nec minus de favoris patrociniiq; nostri cura erga Lullianum adinventũ æquos judices male definituros reformido, utpote qui id præsto quo mihi occultum aperienti, confusam massam in seriem certam distribuenti, truncum perficienti, mancum integranti, non minus debeatur, quam primo adinventori. Ita enim intẽtiones eius disponimus, ut non Philosophis exculitisq; ingeniis modo è pomerio Lulliano fructus legere liceat: sed quibuscũque excolendis & ad philosophandum non prorsus ineptis, ut iidẽ exporrigantur efficimus: quatenus quilibet juxta proprii sensus facultatem eam possit nactus esse methodum atq; rationem, qua ad unam materiam seu considerationis subiectũ, conceptus ita per infinitum valeat extendere atq; multiplicare, ut & ad numerorum elementorumq; infinitas progredi licet assumptiones coassumptionesq; faciendas. Hinc speculativarum facultatum terminos adepti ad eandem conclusionem seu positionem innumeras exsuscitare considerationes & argumenta, & ad idem argumentum innumeras opponere solutiones facillime poterunt, dummodo vel discursum bene à natura comparatum habeant, vel arte aliqua ratiocinandi formulam mediocriter fuerint assequuti.

Scopus usque huius artis.

DE

DE ORDINE ET PROCEdendi modo.

CAP. II.

MEMBRUM I.

VVlgata satis inter Peripateticos cæterosq; philosophos est sententia: quemadmodum in iis quorum sunt principia causæ & elementa ex horum est cognitione procedendum. Cum igitur in præsentiarum eiusmodi nobis pertractanda occurrant, nempe quorum simplicia quædam sunt causantia, principia, & elementa: & ex eorundem noticia præcurrente procedamus oportet. A partibus ergo ad tota, à portionibus ad integrata regulatus intellectus in horum inquisitione, inventione & consideratione ducatur. *Methodus.*

MEMBRVM II.

VT igitur in perlegendi scribendiq; arte à præapparatis cognitisq; elementis ad syllabarum constitutionem, eq; constitutis syllabis ad terminorum seu vocabulorum prolationē manu ducitur, & expressionem: ita ut in regulanda ratione, & intellectus artificiosa formatione à quibuidam principiis quæ literis plane proportionantur, ad compositionem quandam que syllabis est proportionalis, eq; hac ad majoris compositionis terminos velut ad integras dictiones tentāda est promotio. *Intelligētiæ artificiosa conformatio.*

MEMBRVM III.

TRibus igitur existentibus intellectus operationibus ut Philosophorum schola testatur, & per sese res ipsa insinuat: quarum prima est simplicium appræhensio, secunda compositio & divisio, seu verificatio, tertia discursus seu argumentatio: à prima ad secundam, à secunda ad tertiam est intentanda methodus. Est autem simplex appræhensio actus sive actio intellectus qua aliquod incomplexum apprehendit, utpote alicuius termini significationem, vel simplicem intentionem, nempe qua terminus ipse per se sumitur & nō cum aliquo alio complicatum, alioq; adiectam. Compositio vero prima ies (quam ita proprie dici volumus) Verificatio, est actus seu actio intellectus secunda primam consequens, quæ plura simpliciter appræhensa connectit, componit: dum invicem hæc copulata, vel ab invicem dislita valet enunciare. Discursus autem est actio seu actus intellectus quæ ab una ad aliam compositionem vel divisionem quæ ex talibus compositis divisisq; consistit, egreditur. *1. Appræhensio simplex. 2. Cōpositio. 3. Discursus.*

MEMBRUM

MEMBRVM III.

1. *Apprehensio simplex.* SImplex apprehensio fit cum terminum seu diffinitionem, nempe alicuius esse vel essentiam, concipimus absolutè & secundum se: ut cum mente apprehendimus significationem huius incomplexi termini DEUS, ipsaq; proportionatur primo Grammaticorum apparatui, qui docet primo cognoscere

2. *Compositio* elementum A. Compositio fit cum plura simpliciter ap præhēsa unimus, nempe ubi de uno aliud affirmamus: ut postquā per primam actionem novimus quid significet DEUS, quid significet BONUM, mox per secundam noscamus dicere DEUS

3. *Divisio.* EST BONUS. Divisio fit ubi plura simpliciter appræhensa concipimus non posse cohærere quandoquidem noto quid significat nomen DEUS, & quid significat nomen CORPUS. Ducimur ad negandum alterum ab altero, dicendo DEUS NON EST CORPUS. & hæc actio proportionatur secundo grammaticali apparatui, qui docet connectere consonantem B. cum per se sonante A. proferendo syllabam BA. Item duarum vel

4. *Discursus.* plurium consonantium connexionem absq; vocali, esse mutam cognoscendo BC. nullam esse syllabam. Discursus sive argumentatio est cum ex uno composito seu divisio, cum scilicet, ex uno affirmato vel negato ad aliud quippiam deductivè inde affirmandum vel negandum proficiscimur: ut cum ex hac compositione seu affirmatione DEUS EST BONUS, ad aliquid aliud componendum procedimus sive affirmandum, dicendo ERGO EST SUI COMMUNICATIVUS, vel ad aliquid dividēdum seu negandum, dicendo ERGO NON INVIDET. & hæc actio proportionatur tertio grammaticorum operi, quo in dictiones migrant syllabæ, & tandem in orationem conflandam dictiones multiplicantur. Sicut ergo dictiones ipsæ syllabas, syllabæq; literas præsupponunt: ita nullus discurrit nisi prius composuerit vel diviserit, nemo dividit vel cōponit nisi postquam simpliciter apprehenderit.

MEMBRUM V.

Divisio. PRæsens igitur pertractio nostra in tres partes dissecatur. In

1. quarum prima de simpliciter appræhensibilibus tanquam

2. alphabetum proponentes institutionem facimus. In secunda tanquam in syllabas elementa complectentes, de terminorum ad invicem varia compositione. In tertia tanquam ad comple-

3. tam lectionem vel scripturam promoventes, ea quæ ad argumentationis, & Lullianæ structuræ perfectionem faciunt indicabimus.

DE

DE SIMPLICIBVS VOcibus.

CAP. III.

MEMBRUM I.

Simplices ergo intẽtiones (quas incomplexos terminos communiter appellant) hæ sunt, in quas propositio seu verificatio resolvitur, quæ secundum se sumptę nec verum neq; falsum significant: sine ipsis tamen nihil verum nihilque falsum intelligitur aut profertur: huiusmodi sunt nomina vel verba quando extra propositionem per sese capiuntur. Definitiones item, ad quarum constitutionem quamvis plures termini cõcurrere videantur, unus tamen sunt terminus, quandoquidem sine copula, verbo inquam substantivo, ubi nulla est affirmatio vel negatio, nulla itidem verificatio, nullus poterit esse cõplexus terminus.

Horum alii appellantur cathegorematici alii syncathegorematici: primi generis sunt qui per se sumpti aliquid certi & definiti repræsentant: secundi vero qui non sunt apti ad quippiã nisi cum alio juncti termino categorematico significandum: huius generis sunt signa distributiva, copulę, disiunctiones, & (præter nomina atq; verba) id genus alia.

Licet utrumq; simplicium terminorum genus usu veniant vt videbitur infra in rota questionum, seu regularum, ut Lullius appellat, nos in proposito categorematicorum duntaxat divisionem faciemus.

MEMBRVM II.

Simpliciter ergo apprębensibilium alia sunt de quibus aliquid dicitur seu subiecta, alia sunt quæ de aliquo dicuntur seu prędicata: hęc enim sunt in quę omnis verificatio resolvitur: ut in hac propositione. Mundus est æternus, Mundus capitur vt de quo aliquid dicitur, ęternum autem vt quod de aliquo dicitur.

In omni igitur verificatione seu problemate nihil est quod vlterius inspicere potissimum possimus præter duo hæc præcipua, quibus adnexi postmodum intelligantur modi, copulæ, non quidem ut enuntiacionis partes, sed vt partium totiusque conditiones atq; accidentia quędam.

Hinc tamen pro ratione subjectorum & prædicatorum citra errorem habenda. illud est animadvertendum, quantumvis Lullio termini unius rotæ vel illis affines atq; similes subiecta nominentur, & alii condistinctæ alicuius prædicata, non ob eam causam aliquid obest quo minus mutuas vices prædicata subiectaq; commutare possint interdum: hæc enim omnia

subiecta

subjecta sunt quatenus de ipsis aliquid dicitur, prædicata autem quatenus de aliquo dicuntur eadem. Sicut alia quæstio est an quod est intensive infinitæ potentiæ sit Deus? & an Deus sit infinitæ potentiæ intensive?

MEMBRUM III.

PORro licet hæc ita se habeant in ista arte, ut tamen sit juxtà omnes rationes ordo quidam, subjectorum nomine tantũmodo rerum substantias & species intelligimus: nomine autem prædicatorum, ea quæ in ipsis, & circa ipsa esse intelliguntur universa.

Horum autem alia sunt absoluta, sicut & subiecta ipsa absolutum quiddam sunt, ubi non per collationem & intelligentiã quandam capiuntur: alia sunt respectiva seu relativa, quæ semper intellectum alicuius connotant & implicant.

MEMBRUM IV.

IStis hoc pacto se habentibus, ad simplicium terminorum sufficientiam capiendam præordinavit elementaria quædam Lullius, in quorum elementa novem designantur universa simpliciter appræhensibilia subiecta, in duobus simplicia prædicata, in alio termini Syncathegorematici qui adinventionis ordini atq; materiæ subministrent.

DE SIMPLICITER APPREhensibilibus subiectis.

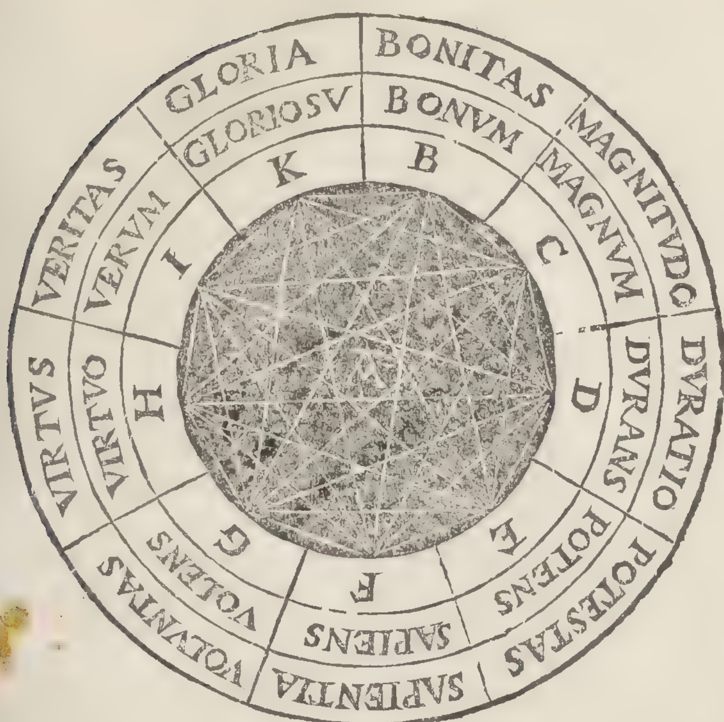
CAP. IV.

HIc subiectorum nomine intelligimus tum ea de quibus principaliter aliquid affirmatur vel negatur, vere dicitur vel false, tum etiam hæc quæ principaliter entitatem habent atq; substantiam. In his enim universa quæ sunt substantia & per modum substantiæ significantur, cum istis identificantur, ad ista reducuntur. Inq; istis compræhensa intelliguntur: universa quoq; aut horum sunt Species, aut Differentiæ, aut Partes, aut Principia, aut Proprietates, aut Adiacentia, aut Primariæ, aut Secundariæ intentiones.

Iam ergo subjecta novem sunt per novem elementa significata, in circulo qui inscribitur nota.

Vbi

SEQVITVR FIGVRA.

Vbi B significat DEUM, C Angelum, D Cœlum, E Hominem, F Imaginativum, G Sensitivum, I Elementativum, K Instrumentativum.

B. DEUM rursum capientibus subjectum ad fœcunditatem & amplificationem, rota nobis ex novem divinis, utpote subjecto æquivalentibus, & inventionis materia mirum in modū complexe & incomplexe capta multiplicantibus, & diversos de eodem concipiendi, modos suggerentibus, in hunc constituisse modum consuevit. Vt B significet Mentem. C intellectum. D. Amorem. E Potestatem. F Præsentiam. G Scientiam. H Providentiam. I Iudicium. K Iusticiam.

C. Angelum pro subjecto capientibus, rota suis elementis, novem vulgatos ordines significans statuatur: ut B significet Seraphim. C Cherubim. D Thronos. E Potestates. F virtutes. G Dominationes. H principatus. I Archāgelos. K. Angelos.

D. COELUM sibi subjectum, in novem quas vulgi imaginatio sibi effingit sphæras. B significante Primum mobile. C Stelliferum. D Saturni sphæram E Iovis. F Martis. G Solis. H Veneris. I Mercurii. K Lunæ.

B HOMO si sit considerationis subjectum; ita in ordines atque

atq; gradus constituatur, Vt B. significet Sacerdotem. C. principes. D. Magistratum. E. Doctorem. F. Militem. G. mercatorẽ. H. Mechanicum. I. agricultorem. K Servum. Idem si medicinæ subiectum capiatur, juxta novem vel ad novenarium redactas eius partes rotam constituat. Aliter si Theologo, aliter si alio cuicunq;. Ad hanc enim artem combinatoriam quę novenario est adcommodata, vel cui novenarium accõmodatur, omnia subjecta sive prædicata si reducantur, ad vnum de novem elementis reducantur oportet, in combinatione enim exercenda terminos vnius generis, alius generis terminos numero exæquent oportet.

F Imaginativum si pro subiecto capiatur, ita in rotam eiusdem potentiæ disponatur, vt B. significet reminiscentiam. C. discursum seu collocationem specierum habens. D. certam naturæ indicam artem h. E. providentiam, vel huic proportionale hab. F. locorum selectum faciens. G. Tempestatum præcautionem h. H. Coniugii appetientiam habens. I. Prolis educationem. K. communis vitæ tutelam.

G. Sensitivum ita distribuitur. vt D significet Memoriam hab. C. Æstimationem hab. D. phantasiam. E sensum cõmunem F. Videntem G Auscultantem H. Olfacientem. I. Gustantem. K. Tangentem.

H. Vegetativum si juxta suas sit dispositum facultates, B significat Prolificationem seu seminis emissionem & immissionem. C. Augmentum. D expulsivam facultatem. E Digestivam. F Attractivam G Appulsivam quæ extensione dilatatione, constrictioneq; fit. H Appetitivam, quæ pro captu appulsus excitetur. I. Noscitivum quæ pro captu appulsum dictat. K. vitam.

I. Elementativum habeat in rota B quod significat in propriam sphæram inclinativum habens. C Generativum. D Alterativum. D Generabilitatem. F Alterabilitatem. G componibilitatem. H subjicibilitatem I. potentiam. K. existentiam.

Membrum II.

Instrumentum significat genus accidentium vltra substantiæ genus extinctum, quod quidem iis constat quæ vel in illa sunt, vel circa illam esse intelliguntur. Ipsum juxta plura coordinationum genera plures conficit rotas. Instrumentorum enim alia sunt in coordinatione operantis natalia in coordinatione imitantis eam artificii alias habentis rursum coordinationes, dum vel methaphysice, vel mathematice, vel moraliter, vel logice vel mechanice molitur. Iam igitur vltra octo

substan-

ubstantiæ, vel (vt cautius loquar) subiectorum genera substantiam significantia, vnum ponitur nonum & vltimum per elementum K. significatum, quod vniuersa denotare debet accidentia. An (inquies) non ex enumeratis plurima sunt accidentia? immo (inquam) & omnia, si adiectivè capiantur. Modo si recte consideras omnia subiectivè, substantivè, materialiterve sumebantur: vtpote prout subsistentem significant naturam, in qua aliquid esse potest, & de qua aliquid affirmari vel negari possibile est. Itaq; taliter illa sunt substantiæ, vt si adiectivè sumantur eadem speciem & naturam referant accidentium: sicut & hæc omnia novem taliter sunt subiecta, vt eadem possint esse prædicata, vt Divinitas, Divinum, Spiritualitas, Angelicum, Cœleste, Humanum, & ita alia si adiacenter & denominativè capiantur. Non minus & ea quæ prædicatorum loco accipientur substantivè capta, citra controversiam subiectorum vices obtinebunt. Subiectum quippè considerationis potest esse Bonitas cui accidit divina, angelica, cœlestis, humana, mūdana. Itidem Maioritas, Principium, & cætera quibus etiā accidit divinū, angelicum, cœleste, & alia. Cur autem tam amplè notiones accipienti, ista sint tantummodo subiecta, illa verò tantummodo prædicata si requiras. Certè (inquam) artis huius generalitati, cui de omnibus posse dicere atque discurrere per omnia proprium est, & cui vniuersa atq; singula ad quæque (vt de eisdem sive in recto sive in obliquo, sive (vt aiunt) quiditativè & vniuocè, sive denominativè dicuntur) referre licet: non convenit discretio subiecti & prædicati, neq; eius cui aliquid, & eius quod alicui accidit: quia vt munus eius est de omnibus, ita omnia dicibilia sunt illi subiecta, & substant: nihil quoq; est quod non adcommodet prædicationi & accidentalitati. Verum enimverò ad artis manifestationem, rationi consentaneū esse videtur vt quædam sub vna, quædam sub alia definiantur ratione. Facilè namq; intelligentibus erit eadem hæc, qua illa capiebantur ratione vicissim accipere.

MEMBRVM III.

INstrumentativum igitur cum vniuersaliter genus accidentium significet in proposito apud Lullium, duplex est, Physicum videlicet seu naturale & Ethicum seu morale. Physicum ergo instrumentativum conflatur in rotam vbi B. significat Quantitatem, C. Qualitatem, D. Relationem, E Actionē, F. Passionem, G. Habere, H. Situm esse, I. Quando K. Vbi. *1. Physicum.*

Ethicum autem instrumentativum triplicem constituit rotarum ordinem, in quarum medio significantur virtutes, in extremis verò significantur vitia, externa quidem quæ per excessum, interna verò quæ per defectum. *2. Ethicum.*

Hîc optimè insinuatur quemadmodum virtus vnum agnoscit contrarium. Vitio autem tum virtus tum & vitium alterum obsistit & contrà armatur: & ideo inter iniquos vera non potest esse amicitia. Ad prædictæ quoque Figuræ similitudinem, altera, quæ quamvis ad eandem (vt & eiusdem generis aliæ) reduci possit, ad facilitatem tamen maiorem, vberioremque inventionis copiam conflatur in eundem modum.

Alia eiusdẽ generis rota.

B Superbia.	B Humilitas.	B Contemptus sui.
C Luxuria.	C Castitas.	C. Frigiditas.
D Gula.	D Sobrietas.	D Avarum ieiunium.
E Mendacium.	E Veritas.	E Vaniloquium.
F Obstinatio.	F Constantia.	F Inconstantia.
G Curiositas.	G Sollicitudo.	G Acedia.
H Invidia.	H Complacentia.	H Æmulatio.
I Ira.	I Longanimitas.	I Insensatio.
K Prodigalitas.	K, Liberalitas.	K Avaritia.

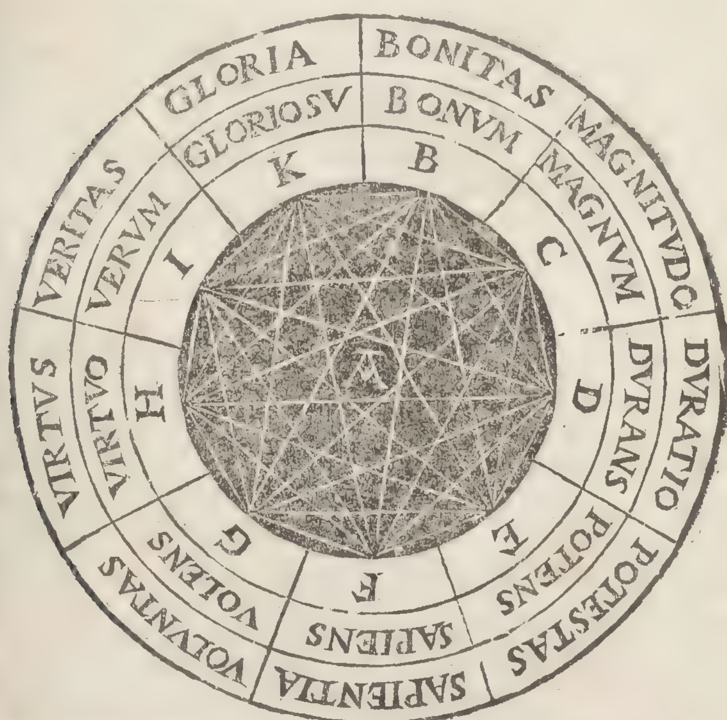
D E

DE SIMPLICITATE APPREHENSIBILIBUS prædicatis absolutis.

CAP. V.

MEMBRVM I.

Consequens modo est de prædicatis aliquid afferre. Primum autem de prædicatis absolutis iuxta primam Lullianam figuram quæ inscribitur A. & notatur per elementum quod est primum in dictione Absolutum. Secundò de respectivis prædicatis. Vt postea per vniversa prædicata per eorum definitiones vbique modificata, diversas & innumeras illorum formationes afferre possimus.

Prædicatorum ergo absolutorum præsens figura est: videlicet quæ intrinseca tantum significatione consistunt, neque per id quod sunt ad aliud, vel alterius esse dicuntur. Præsens igitur figura A novem terminis in circulum dispositis constat, vbi

B Significat Bonitatem & Bonum.	C Magnitudinem & magnum
	D Durationem & durans.
E Potestatem, & Potens.	F Intellectum, & Intelligens,
G Voluntatem & Volens.	H Virtutem & Vigens.
I Veritatem & Verum.	K Gloriam, & Gloriosum.

Cuius quidem figuræ forma est circularis propterea quod terminos continet in invicem convertibiles. Terminorum enim alii sunt in invicem convertibiles, vtpotè æquè vniversales: alii verò non.

1. Modus. Porrò præsentes termini dupliciter considerari possunt. Vno modo videlicet in prima causa seu primo subiecto per B. significato: & ita in ea termini omnes æquè sunt convertibiles, nunquam enim alterum alter in ea potest excedere. Tantò enim est bonus, quanto æternus, quanto quidquid verè esse dicitur. Immò hæc omnia in Deo tum concretivè tum abstractivè significantia, idem sunt: quemadmodum in infinito & sphæra tanta est latitudo, quanta longitudo & profunditas, immo idem est longum, latum & profundum: item quia extra infinitum nihil est & infra ipsum nihil, ideò tale longum est absoluta longitudo, tale latum absoluta latitudo, tale profundum absoluta profunditas. Deo igitur propria est figura præsens per eiusdem omnimodam reciprocationem, tum inquã eam ipsam quæ fit per denominationem vnius termini per alium: vt cum dicitur sapientia bona, bonitas sapiens, vel complexè sapientia est bona, bonitas est sapiens, vel duobus terminis concretivè sumptis, vel altero concretivè, altero abstractivè, vel ambobus abstractivè.

MEMBRVM II.

2. Modus. IN cæteris autem subiectis non ita prorsus vicissim combinatio terminorum atque complexio verificatur: Siquidem eis secundum magis & minus, vtpotè secundum numerum & mensuram omnia tum naturalia, tum naturalibus adiuncta elargiuntur iuxta scalæ naturalis proportionis gradus. Ibi ad subiectum B magis accedit C quam D. D magis quã E E magis quam F, & ita deinceps. Subinde manifestum est quod subiecta quædam (Sicut in E est manifestum) sunt magis sapientia quàm gloriosa, quædam sunt magis fœlicia quam scientia.

Iudicium quorundam de hac fig. Et ideo quibusdam videtur hanc figuram ita reciprocè effictam primo tantum subiecto esse accommodatam, cui æquè secundum omnes rationes attribuuntur omnia.

Refutatio. Porrò quamvis verum sit quod dicunt iuxtà appositam figuræ proprietatem, non tamen eiusdem appropriationem cõsiderant: neque non præterit eos figuram istam sicut & artem intelligi deberi generalissimam.

MEMBRM III.

EAndem igitur figuram aliis omnibus intelligimus approbabilem: secundum enim singulorum modos atque gradus non solum bonis, sed & malis, non perfectis modo, sed & imper-

imperfectis accommodabilis est: quandoquidem eadem oppositorum omnium, quorum eandem scimus esse opinionem sive scientiam, sive sensum est manifestatio. De quibus igitur non dicitur bonitas, dicitur malitia seu non bonitas. Ex eodem ergo loco notitia, inventio, & iudicium, contrariorum, privatorum, contradictoriorumq; indicatur. In omnibus ergo de iis inquirito aut affirmativè aut negativè, aut simpliciter aut in genere, aut in summo, aut in certo gradu: vtporè iuxtà modum propriæ definitionis. Quod autem objiciunt de terminis vndiq; convertibilibus, & quod illa æqualis vndiq; reciprocatio manifestat per illam linearum omnium ad omnis & singulorum ad singula protensionem, id considerando diluitur: quod protensio & reciprocatio illa in omnibus, suo modo exercetur. Adnectuntur enim omnia omnib. vel affirmativè vel negativè, & hoc denominativè, vel primitivè, & hoc vel in recto vel obliquo: vt bonus homo, bona humanitas, bonitas humana, bonitas hominis. Iustitia bona, magna, æterna Malitia impotens, defectuosa, de cæteris quoq; suo iudicandum est modo: vnde artifices à præcipuis operationibus artis huius non impediantur.

DE SCALA HVIVS FIGVRAE.

CAPVT VI.
MEMBRVM I.

LIcet huius figuræ scalam Lullius non explicet, implicitè tamen eam non excludit: ipsam ergo nos in similitudinē scalæ in secunda figura constituendæ disponamus. Est igitur ipsa via quædam & ordo quo quidem à superioribus ad inferiora descendimus, & ad superna conscendimus ab infernis: in ea duo, altitudinem sc. atq; latitudinem considerare licet. *Scala quid sit.*

Longitudo quidem scalæ est qua fit progressio à generalissimis per subalterna vsq; ad specialissima atq; particularia: quatenus cum de aliquo dicere aut considerare volumus, ab ipsa specie vel individuo ad eius proxima immediataq; vniuersalia, & per hæc vsq; ad prima possumus ascendendo multitudinem colligere in vnum. Definitur autem generalissimū, quod cum sit genus non potest esse species, cui non supervenit vniversale vnivocum, & quod in cathegorica coordinatione ea tantum respicit quorum est contentivum inferiora, de quib. omnibus vnivocè dicitur cum de ipso nihil vnivocè dici possit, sed æquivocè, vel analogicè, vel denominativè. Specialissima species definitur quæ non potest genus esse, infra ipsam enim non sunt species sed individua, & vnam habet habitudinem quæ est ad superiora quorū respectu subiecta est species. Sub *Longitudo eiusdem.*

alterna verò genera subalternæque species sunt quę in media consistentia vtrorumq; suscipientia rationem & duos admittentia respectus, de inferioribus quidem prædicantur speciebus & individuis: & eædem superioribus vel superiori generi tanquam species subijciuntur.

In quibus ita coordinatis duplex possibilis inspicitur prædicatio atque congrua, altera qua superiora omnia non vicissim de omnibus enunciantur inferioribus: altera quæ æqualia de coæqualibus vicissim. Iuxta primum modum specialissima de individuis dicuntur tantum, subalterna de specialissimis & individuis, superiora de inferioribus subalternis & collocatis, suprema de omnibus.

Iuxta secundum vicissim dicitur de definitione definitum, exacta descriptio, & proprium descripto & subiecta specie & eiusdem constitutiva differentia. Differentia & proprium de specie. Descriptio, differentia & proprium & horum plura vel vnum, de pluribus vel vno reliquorum, vel omnibus.

MEMBRVM II.

QVibus ita se habentibus in proposito dicimus prędicationem seu verificationem per modum scalæ exerceri: quatenus ab istis prædicatis tanquam generalissimis resolvendo ipsa descensus ad specialissima per subalterna efficitur, & per eandem à particularioribus ad illa componendo, fit ascensus: Ita descendentes dicimus iustitiam esse bonitatem, commutativam distributionem, & commutativam distributionem esse iustitiam. Reddere homini debitum, esse commutativam distributionem. Simile alteri facere quod ab illo receperis est reddere homini debitum. Dimittere decem talenta cum totidem sibi dimissa fuerint vel similiter habueris, est verè ita aliis facere, sicut & tibi factum. Iniustè igitur servus ille nequam egisse convincitur. Ita è converso ascendentes eisdem assumptis terminis idem concluserimus. Est & congruam prædicationem exercere qua æqualia de coæqualibus dicimus, vt vbi de invicem dicuntur hic enumerata vel eiusce generis alia generalissima, vel ipsis opposita: de oppositis, vel de diversis diversa: vt cum dicimus, Iustitia est bonitas, veritas est iustitia, iustitia est veritas, bonitas est iustitia, & vbi definitiones de definitis dicuntur, vt bonitas est quo potentia, sapientia & magnitudo agit bonum: magnitudo est qua bonitas, sapientia, & cætera agunt magna, sunt, possuntq; magna, seu magnificare, vel sunt magnificata, iustitia non est ignorantia, iniquitas non est iustitia, ignorantia non est sapientia. Scalæ igitur ascensui descensuiq; applicantibus accidit discurrere à propositis vniversa-

versalibus, ad particularia, & ab istis ad illa, & in istis illisq; cōsistendo, ad rationes, ad correlativa, ad contraria, ad condistincta & aliis quibuscunq; modis opposita, adiacentia, coniugata.

MEMBRVM III.

Latitudo scalæ.

LAtitudinem autem scalæ pluribus licet inspicere modis, primò extensione significationis terminorum (de qua infra dicetur) quatenus videlicet bonitas non solum se extendat ad significandum physicè sed & ethicè. Simile iudicium est de magnitudine & aliis. Secundò per duplicationem eorum per concretum & abstractum, dicendo Bonitatem & bonum, magnitudinem & magnum. Tertiò per distinctionem, iui, abilis, & are, dicendo Bonificatiuum, bonificabile, bonificare. Vbi iuū significat principium activum, abile principium passiuum, are, principium copulativum: seu iuum principium effectiuum, seu communicatiuum, abile principium receptiuum, seu participativum, & are principium connexiuū sive actuale. Quartò per distinctionem affirmatiui & negatiui, positiui & priuatiui: quatenus hæc de aliis dicuntur secundum affirmationem, de aliis secundum negationem: de aliis positivè, de aliis privativè. Quintò per distinctionem impliciti & expliciti, quia in terminis istis non solum continetur eorum ratio, sed & omnium, quæ dici possunt & imaginari absolutorum prædicatorum, vt in tractatu de multiplicatione terminorum patefiet. Sextò per distinctionem proprii & appropriati, quatenus hæc quibusdam naturaliter conveniunt, aliis per se & à se, aliis adventitiè, & per aliud: aliis inquam ex naturæ substantia, aliis ex infusione, aliis ex inquisitione.

DE PRAEDICATIS RESpectivis.

CAP. VII.

MEMBRVM I.

DE genere prædicatorum suprà diximus esse quædam quę hoc ipsum quod sunt aliorum esse dicuntur, respectiva, relativa, habitudinalia, ad aliud: quę (vt & prędicta) omnib. quę sunt, & esse possunt, adcommodantur: vnde & ipsa vniversalissima principia in arte ista habentur, suntq; novem per se lemēta totidem significata. In Angularem figuram disponuntur, qua eorū per omnia penetrativitas significetur. Per triangulos disponūtur, quatenus (inquit ita Lull.) in omnibus relationibus & habitudinibus sunt duo relata, & inter ea medians relatio. Tres sunt implicati trianguli vt non solum eorum in alia-

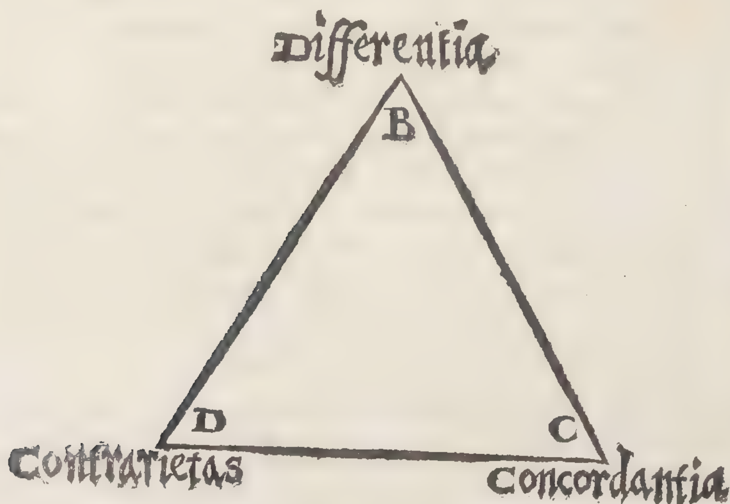
ſed & mutua in invicem penetrativitas inſpiciatur. Dicimus enim Bonitatem differentem, & bonitatis differentiam, item & differentiam, principium, & principii, item Principium differentis & differentiæ.

DE SECVNDA FIGVRA, ET primò de eius primo triangulo.

MEMBRVM II.

De fig. T. EXtat figura quæ elemento T. inſcribitur, quia triplici triangulo complicato conficitur. Ipſa producit novem angulos, vbi novem elementa non per totius complexi, ſed per ſingulorum triangulorum ſeriem ſunt ordinata.

FIGVRA PRIMI TRIANGVLI.

Ibi primus triangulus eſt B.C. D. quibus ſignificatur Differentia, Concordantia, Contrarietas. Qui quidem anguli intelliguntur omnia penetrare quia (vt in corporibus eſt manifeſtum) quod minoribus & conſequenter verioribus conſtat angulis ipſum eſt penetrativum, penetrativiſſimum certè quod ex minimis.

DE

DE PENETRATIONE PRImi anguli. B.

MEMBRVM I.

PEnetrant igitur tum omnia principia absoluta siue explicata, siue in eis implicata intelligantur, tum etiam & invicem respectiua: vnde ratione prima dicuntur primam penetrare figuram, quæ sane divisa est in elementa, quorum alia significant substantiam, & sunt substantialia, puta omnia præter K alia significant accidens & sunt accidentalia vt quæ sunt per ipsum K. designata. Alia item sunt intelligibilia vt B. C. alia sensibilia vt D. E. F. G. H. I. alia rationis entia, vel iis affinia K. Anguli prædicti iuxta istas & alias rationes omnia subjecta penetrant: quia angulus B. penetrat Intellectualia vbi differentia inter intellectuale & intellectuale inspicitur, vt in B. ipso inter Deum verbum, inter Deum mentem, inter Deum amorem. In C. inter Cherubim & Seraphim. in B C. vt inter Deum & Angelum. Inter Bonitatem & magnitudinem, & ita de cæteris. Est differentia inter sensuale & sensuale cum angelus B. penetrat circa sensuale considerando differentiam in D. inter Saturnum & Iouem. In E. inter virum & mulierem. In F. inter canem & elephantem, & ita de aliis. Est differentia inter sensuale & intellectuale, vt in B. D. inter Deum & Cœlum. C. E. inter Angelum & hominem, E. K. inter hominem & justiciam

MEMBRVM II.

ANgulus item C. omnia principia penetrat, & per omnia principia discurrit. Est enim concordantia inter intellectuale & intellectuale, vt in B. inter mentem, intellectum & voluntatē, quæ in vna essentia radicata concurrunt. In C. inter Cherubim & Seraphim qui in simplicitate naturæ concordant, vt in cognitione, intellectualitate, & id genus aliis. In C. inter hoc & illud cœlum, hoc & illud astrum. Ita in aliis est judicandum. Insuper in B. C. inter intellectuale quod est Deus & intellectuale quod est angelus: concordant enim in Bonitate, sapientia, entitate. Licet non satis adæquatio vlla neq; comparatio. In C. D. inter Angelum & cœlum, quæ concordant in Bonitate, veritate, virtute, &c. idem esto in cæteris judicium. Inter sensuale & sensuale vt inter D. & E. id est Cœlum & Hominem. F. G. vt inter hoc imaginativum & sensitivum. G. H. Sensitivū & vegetativum. H. I. Vegetativum & elementativum. Vel in G. vt inter hoc sensitivum & illud. In H. inter hoc vegetativum

& illud. In I. inter hoc elementatiuum & illud. In K. inter hoc & illud instrumentatiuum.

DE PENETRATIONE anguli D.

MEMBRVM III.

Similiter angulus D. omnia principia penetrat, & per omnia subjecta discurrit. Sicut enim differentia & concordãtia sunt inter sensuale & sensuale, Intellectuale & intellectuale, sensuale & intellectuale, in hoc & in illo sensuali, ita & in illo intellectuali, ita & contrarietas. In subjecto B. contrarietas est inter summum bonum & summum malum, ipsum Ens & ipsum Nihil. In C. inter Calodæmonem & Cacodæmonem: ita in aliis quorum quędam per se contrarium recipiunt vt est manifestum.

IN HORVM ANGVLORVM ininuicem penetratione.

MEMBRVM IV.

Sicut autem præsentes anguli aliam penetrant figuram tum per subjecta tum per prædicata discurrentes, ita quoq; invicem se penetrant dum istius trianguli anguli per alios angulos & triangulos discurrunt. Dum videlicet B. penetrat in angulum E. qui est primus secundi trianguli, dicendo & considerando differentiam inter principium & principium. Item angulos E. F. considerando differentiam inter principium & medium. Angulos item omnes E. F. G. Penetrat etiam primum angulum tertii trianguli dicendo in H. differentia inter majoritatem & majoritatem, in H. I. Differentia inter majoritatem & æqualitatem. In H. I. K. inter majoritatem, æqualitatem & minoritatem. Penetrat tandem tertii trianguli angulos eadem pacto intuendo differentiam inter majorem æqualitatem, minorem æqualitatem, &c. Nunc quidem sigillatim singulos, nunc vero communiter duos, nunc vniversaliter omnes. Simile judicium est de penetratione angulorum C. & D. per alios angulos & triangulos.

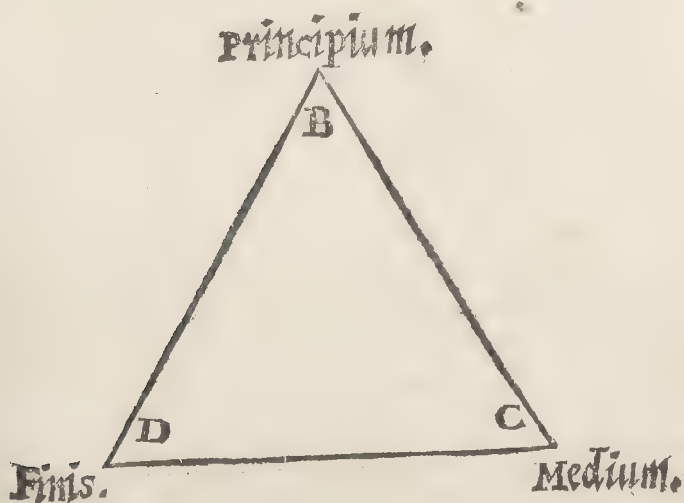
D E

DE SECVNDO TRIANGVLO secundæ figuræ.

MEMBRVM V.

SEcundus triangulus secundæ figuræ est E F G vbi E. significat principium F. medium. G Finem, qui anguli eadem qua superiore forma, omnia penetrant. Cuncta enim aut sunt principium, aut medium, aut finis: aut per principium, per medium per finem: aut, in, ex prin. med. fin. aut principii, medii, finis.

FIGVRA SECVNDI TRIANGVLI.

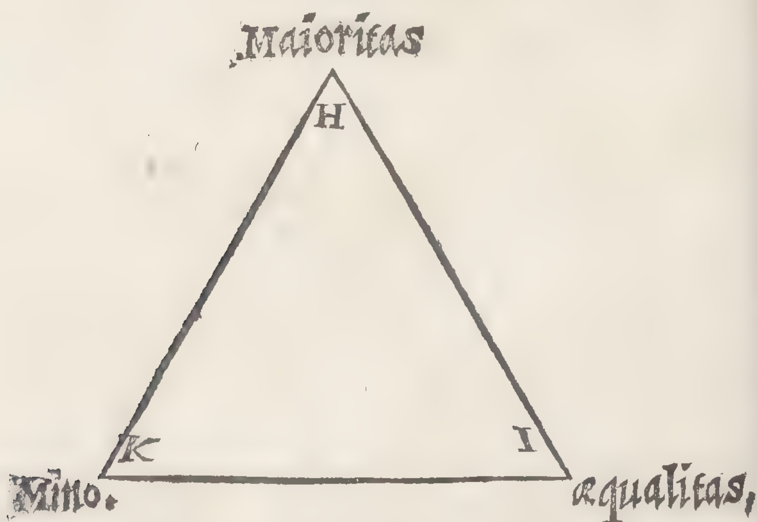
Hic triangulus & eius anguli omnia penetrant, quæ sæpe penetratio aut est per rectum, aut per obliquum casum, vt in proposita diuisione diximus, & cuilibet etiam per modicum ingenioso ad dictorum similitudinem facile est coniicere.

DE TERTIO TRIANGVLO.

Membrvm VI.

TErtius triangulus est H.I.K, vbi H. significat maioritatem, I. æqualitatem, K. minoritatem. Qui certe anguli & triangulus non minus ceteris omnibus intelligantur esse penetrativi. Cuncta enim aut sunt majoritas, minoritas, aut æqualitas, aut in cum, ex his, vel horum quoddam.

FIGVRA TERTII TRIANGVLI.

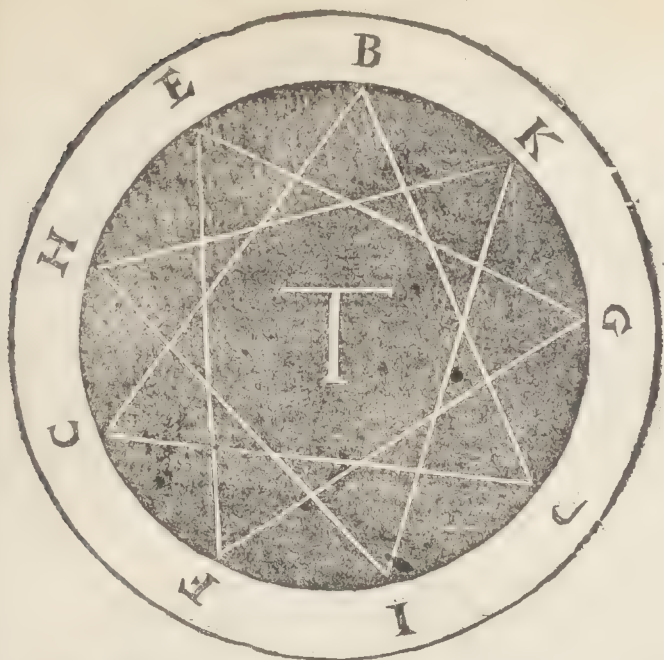
Penetrant inquam omnia subjecta, omnia prædicata, & omnes prædicatorum subjectorumq; circumstantias, aut per rectum aut per obliquum, aut adjective aut substantiue, sicut & cætera.

DE COMPLICATAE FIGVræ angulorum significatione.

Cap. VII.

Membrvm I.

RAtione igitur in superioribus explicata tres designati trianguli complicantur.

Ibi ſuper angulum Differentia, & ſuper angulum Concordantia, & ſuper angulum Contrarietas, vtpote ſuper B. C. D. angulos, eſt titulus inter ſenſuale, & ſenſuale, intellectuale & intellectuale, ſenſuale & intellectuale: vt ſignificētur objecta dictorum angulorum atq; ſubjecta. Hæc etenim de omnibus vel recte vel obliq; vel affirmatiue vel negatiue dicuntur & inquiruntur.

MEMBRVM II.

IBi ſuper angulum E. Principium, eſt titulus Cauſa, Quantitas, Tempus, ad denotandam quod ſecundum amplam extentamq; ſignificationem, qua & Cauſarum genera quatuor complectitur, terminus ille accipitur. Et videlicet pro cauſa efficiente à qua vel dirigente, vel ordinante, vel adminiſtrante fit aliquid. Et pro formali, ſecundum quam, ad cuius ſimilitudinem, imitationem, formam, modum ſiue eſſendi ſiue pręſentandi fit. Et pro materiali ex qua, de qua & in qua aliquid conflatur vel componitur, vel in aliud tranſmutatur. Et pro finali propter quam fit, & ad quam ordinatur aliquid.

Declarat Lullius in libro de auditu Cabaliſtico, ſe per terminum illum Cauſa intelligere, genus ſubſtantiæ, & per terminos illos Quantitas & Tempus intelligere genera accidentium, & vniuerſa contra ſubſtantiam diſtincta prædicata. Neq; obeſt quod ſubſtantia intelligatur implicata in iis quæ ſignificantur per octo elementa figuræ T, & nouem accidentis genera, in-

eiuſdem

eiusdem figuræ nono elemento K. Ipsa enim accidentia dupliciter considerata, ad duas (iuxta duos respectus & officia) pertinent figuras. Substantiue inquam sumpta in genere subjectorum intelliguntur. Sic etenim instrumenta quibus aliquid contingit operari: Adjectiue autem capta (etiam cum ipsa substantia) præsentem necessario figuram subintrabunt. Substantiue intelligo sumi aliquid quando ipsum per alia denominabile est atq; considerabile, adiectiue autem quando per ipsum alia.

Membrvm III.

IBi super angulum F. Medium, est titulus Coniunctionis; Mensurationis & Extremitatum, ad significandũ quibus Medium dicitur, tres esse modos. Est enim primo medium coniunctionis sicut intercessor, interpellator, copulator, leno & similia. Copula item quæ facit subjecto conuenire prædicatum; sicut anima est medium per quod probetur animal esse vivens sicut & verbum substantiuum quod dicitur eorum quę de altero prædicantur nota. Est secundo medium mensurationis sicut est illud quod præcisè propriéq; mediũ æqualiter distat ab extremis: vt centrum est medium circuli. Adde quodlibet inter extrema positum, quod cum centrum sit illorũ, communiter medium appellatur, vt omnes singuliq; gradus inter primum, & vltimum Arietis. Est tertio medium extremitatum, in quod quomodolibet aliter seposita concurrunt. Vnde actio medium esse intelligitur inter agentem atq; patientem, vt inter bonificabile & bonificatum, est bonificare, amare seu amor inter amantem & amatum. Vnde amans, amabile, & amare sunt vna amabilia indiuisa. d. Lull.

1. Medium cõiunctionis.

2. Medium mensurationis.

3. Mediũ extremitatum.

Membrvm IV.

IBi super angulum G. Finis, est titulus Perfectionis, Terminationis, & priuationis: & ad hujus termini amplitudinem significandum.

Est enim primo finis perfectionis seu causalitatis, ad quem omnia diriguntur, tendunt & conquiescunt: sic homo est finis plurimorum, Deus est finis omnium. Est secundo finis terminationis sicut Alpes sunt fines Galliæ in Italiam, & Pyrenes in Hispaniam. Est tertio finis priuationis vt mors, defectus, extinctio.

Membrvm V.

IBi super angulos H. I. K. id est, Maioritatem, Æqualitatem, Minoritatem, est titulus inter substantiam, & substantiam, inter accidens, & accidens, inter substantiam & accidens: ad significandum triangulum & angulorum singulos omnia penetrare

netrare: est enim major substantia cœli quam aquæ substantia quodammodo, est maius quodammodo accidens intelligere, quam credere. Est maior ratio entis in substantia quæ existit quam in accidente quæ inhæret. Est idem æqualitas inter substantiam quæ est indiuiduum vnius speciei & alterum indiuiduum eiusdem vel alius speciei, inter accidens quod est vna experientia vel scientia, & accidens quod est alia experientia vel scientia & potentiam visus ad videndum, & auditus ad audiendum. Inter substantiuum & accidens substantiue sumptum, sicut inter hominem & risibile, equum & hinnibile. *H. Maioritas.* *I. Æqualitas.*

Est tandem minoritas inter substantiam & substantiam, substantiam & accidens quia (vt visum est) est & maioritas, vnum quippe correlatiuorum est iudicium. *I. Minoritas.*

DE SCALA PRAESENTIS figuræ. CAP. VIII.

MEMBRVM I.

SEcundæ figuræ scala etiam propria altitudine latitudineque constat. Ergo est longitudo scalæ materia seu subjectum in quo discurrit intellectus, à supremis & vniversalissimis per intermedia ad infima descendens; vel ab infimis per eadem conscendens ad suprema: vt cum à differentia quæ super omnes differentiarum species est vniuersalissimum principium, antequam & supra quam nulla est differentia, ipsa enim per aliud non differt, & per ipsam differentia differunt vniversa, descendimus per proximas immediatasq; partes, species, modos que ad infimam atq; remotissimam. Et cum à concordantia quæ est vniuersalissimum principium (per quod & quo omnia concordantia concordant, & quod non concordat per aliud, quod seipso cum aliis in ratione principii concordat) ad remotissima & maxime particularia per proxima mediaq; converso descendimus ordine. Simile de aliis præsentis figuræ angulis in proposito penetratiui ascensus atq; descensus est judicium. Sic ab ista signata differentia quæ est inter Socratem & Achillem, procedimus ad differentiam inter hunc philosophum & hunc militem. Inde ad differentiam militiæ & literaturæ, inde ad vniuersaliorem quæ est inter institutum ordinatum ad culturã animi, & ordinatum vel ad necem corporum, vel ad honores externos: itaq; deinceps pro captu rei, propriiq; ingenii vsque ad generalissimum quod est differentia, vltra quod non est possibile progredi. Idem de descensu viceversa judicium est. *Descensus.* *Ascensus.*

Verificatur etiam descensus huiusmodi in terminis titulorũ qui sunt in angulis: quia à differentia quę est inter sensibile

&

& intelligibile, procedimus ad differentiam quæ est inter Angelum & Hominem, inde ad eam quæ est inter Cherubim & Philosophum, inde ad hanc quæ est inter Lulliū & alium ex iis Sicà differentia quæ est inter sensibile, & sensibile ad eam quæ est inter plantam & animal, eam quæ est inter piscem & herbā, eam quæ inter Delphinum & vitim & ad hanc quæ inter hunc Delphinum, & hanc vitim. Idem de aliorum titulorum ascensu descensuq; judicium.

MEMBRVM II.

LAtitudo quoq; præsentis scalæ ad præcedentis figuræ similitudinem capitur, etenim præsentes termini non arcte sed juxta amplissimam capiuntur significationem. Non enim differentiæ nomine intelligimus ipsum quo propriissime aliquid ab aliquo differre dicitur, vtpote quod genus dividens, specierum est essentialiter, constitutivum, sed est omnis quæ proprie, omnis quæ communiter dicitur. Huc accedit alietas, diuersitas, disparitas, & quicquid ad copiam considerationis & inuentionis sub ista dictione spectari potest. Simile de concordantia judicium, quæ omnem conuenientiam, consistentiam, vnionem, identitatē, concursum competentiam. Ipsam (licet vniuersalissima sit) minus tamen vniuersalem appellat Lullius quam sit differentia: omne enim quod cōcordat aliquo modo differt (siquidem idem sibi ipsi concordare non dicitur) concordantiam igitur includit differentia. Sed tamen omnem differentiam dicere possumus à concordantia includi, nihil enim differt quod aliqua non concordet à ratione, vel per entitatē vel per esse, vel per considerari, vel per imaginari, vel per dici. Optime quoq; dicit comparans contrarietatem differentiæ: contrarietatem enim in omnibus inueni e non possumus, nisi forte nomine contrarietatis extincto ad supponendum pro omni oppositionis genere, vt repugnantium, relatiuorum, priuatiuorum, contradictoriorum, è regione oppositorum: Sed hic intellige comparationem esse factam seorsum ab arte, quatenus scilicet propius significantes termini capiantur. Alioqui ab ipso Lullio quæreremus de enumeratis oppositionis speciebus ad quod principium reduci velit eas aliud, cum non commode ad duos alios triangulos possint pertinere. In hoc autem qui relinquitur nemo nisi delirus ad angulum differentiæ vel concordantiæ referet.

MEMBRVM III.

IN secundo quoque triangulo latitudo scalæ manifesta est, vbi Principium non solum significet quod proprie contra terminum

nium à quo, causa distingui solet & elementum, sed & omnia quæ sub huius dictionis vsu significantur. Id manifestat titulus anguli, Causa, Quantitas, & Tempus. Latitudo item medii quam inducit titulus Coniunctionis, Mensurationis & Extremitatum. Latitudo quoque finis quæ finem Causalitatis, seu perfectionis, finem Terminationis, finem Privationis d.

Membrvm IV.

IN tertio similiter triangulo vbi Maioritas est inter eam quę est in substantia, qualitate, magnitudine, eam quæ inter substantiam & substantiam, qualitatem & qualitatem, magnitudinem & magnitudinem, similiter & in multitudine, virtute, potentia, facultate, loco, situ, tempore, æternitate, & cæteris, quæ omnia nomine accidentis & substantiæ ab Archita, Aristotele, & Lullio significantur. Non aliud est de latitudine gradus scalæ tertii anguli iudicium: perpetuo enim minoritas cũ maioritate (cuius est correlativa) comprehenditur. Latitudo quoq; anguli æqualitatis in propriæ scalæ angulis patet, quia non capitur iuxtà arctam qua sumitur in secunda categoria significationem ab Aristotele, dicente, maximè proprium esse quantitatis per æquale & inæquale dici: sed vsurpatur secundum omnem modum quo aliquid cum aliquo pariter dicitur, atq; se habere intelligitur vel absolutè vel respectivè sumptũ. Vnde æqualem dicit Lullius visum intellectui, quia æquè se habet ille ad sensibilia, vt iste ad intelligibilia. Harum scalarũ latitudinem vbi de terminorum multiplicatione considerabimus, specialius fortè distinguemus.

Maioritas.

Minoritas.

Æqualitas.

DE SIMPLICITER APPREHENsibilibus Syncathegorematis.

Capvt IX.

Membrvm I.

PEracta cathegorematicorum consideratione, ad terminos Syncathegorematicos consequenter transeamus. Sunt autem decem quæstionum signa, ad quæ omnia reliqua reduci posse Lullius intelligit. Quam sanè reductionem, quantumvis incomptam, vt tamen nihilominus venerabilẽ amplectimur. Hîc minimè ad terminorum proprietatem est respiciendum, sed tantum ad eum quem notant ordinem, texturam, architecturam. Vnde pro dispositione ex hac theoria alii quidem melius, alii verò minus benè ad inventionis iudiciique actus valeant incedere. Hic enim non fabricatorem qui manum lignis,

Termini Syncathegorematici.

10. Quæstiones.

lateribus, & cemento admovet, sed architectorem facimus, cui quodam inculto indice & rudi quadam designatura, sufficit ei qui pulchram optimamque domum ædificare intendit, lineis & numeris quot rei propositæ necessitas exquirit, modulum insinuasse.

Aliarum quæstionum libera ad has rectio.

Mitto quod sicut hæ decem quæstiones ad combinatoriæ artis commodum necessariò ad novenarium numerum sub 9. elementis contrahuntur. Ita & alias multas quas posses invenire ad eos (vt melius tibi fieri posse videtur) qui expressi sunt modos reducantur, quantumvis ex rigore propriæ significationis minimè reduci valeant. Illud enim hîc considerare oportet quod artis huius termini non physicè, non logicè, non metaphoricè, sed amplius (vt amplissima est huiuscemodi ars) ad significandum extenduntur. Decem igitur quæstiones per decem terminos sub novem elementis proponantur quas ordinate in sequenti figuræ licet inspicere ordine.

10. Quæstiones.

B Vtrum
C Quid
D De quo
E Quare
F Quantum
G Quale
H Quando
I Vbi
K Quomodo. Cum quo.

Cur quæstiones dicantur

Regulæ cur dicantur ab Lullio.

Quæ non ideò dicuntur quæstiones quia taliter in praxim artificii reducantur, sed quoniam per modum quæstionis primò significare videntur, quod optimè Lullius etiam ipse manifestat, dum easdem & regulas appellare consuevit: quandoquidem ex instituto principali potius ad regulandum & definiendum quàm ad inquirendum sunt finaliter ordinatæ, vt per ipsas disponamur & ordinemur in discursu, resolutione, & explicatione conceptionum.

MEMBRVM II.

QVæ sanè regulæ seu quæstiones non sunt vtcunque appositæ, sed rationaliter ordinatæ. Harum enim aliæ ad intrinsecam rei spectant rationem, aliæ ad extrinsecam, aliæ ad intrinsecam quodammodo, & quodammodo ad extrinsecam. Primarum alię dicunt prorsus absolutum esse, vt Vtrum, Quid. aliæ aliquē denotant respectum, vt de quo & quare, aliæ plus ad extrinseca respiciunt, vt Quantum & Quale. Secundarum (vtpote quæ respiciunt non quod est in, sed quod est circa subiectum) aliæ respiciunt tempus seu durationem, vt Quando, aliæ locum sive situm, vt Vbi. Tertiarum quædam est inquirens medium rei sive in se, & circa se, sive in alio, & circa aliud, vt Quomodo, alia verò concomitans illius, sive adiectum sive proximum, sive correlatum, intrinsecè vel extrinsecè perscrutatur, vt regula Cum quo.

DE PRIMA REGVLA,
Vtrum, B.

MEMBRVM III.

IDeo, An, sive Vtrum aliis proponitur quæstionibus: quia omnis alia quęstio de re quapiam, ipsam vel in causa, vel in se, vel in conceptu esse supponat oportet: tanquam ens enim accipimus de quo quid, quale, quare, inquirimus: licet in quibusdam ante quæstionis Vtrum decisionem quid per nomen significetur intelligere oportet: postquam enim respondens audierit ab interrogante quid Chimeræ nomine significetur, habet quomodo ad quęstionem, An illa sit, respondere debeat: Porro id quod per nomina significetur ante quamlibet disciplinam & inquisitionem præhaberi oportet: & ideò quid nominis non intelligit Lullius esse quæstionem.

Quæstionis huius tres Lullius species adducit, Affirmationem, Negationem, Dubium: Eorum enim de quorũ esse quæritur alia sunt necessariò & pro istis determinatè est affirmatio, alia impossibiliter & horum definita est negatio, alia in vtramque contingentia partem & hæc in controversam ducuntur assertionem. Certum est enim futuram eclypsim luna existente in capite vel cauda Draconis. Certum quoque quod de eodem secundum quod idem contradictoria non verificentur. Dubium est an sit futurum bellum, an legum innovatio subsequatur, an Philosophus ditescat, & quodlibet vel in libera consultatione positum, & quod casus fortunæq; mutat incertitudine, & quæcunque de particularibus in natura possunt impediri, eq; excessu defectuq; & alteratione fluctuantis materiæ cursum destituere definitum.

DE TERTIA REGVLA,
Quid, C.

MEMBRVM IV.

QVID, est quo rei determinari quærimus essentiam, & in quo aliquid genere consistat ambigitur. Quod sit generalissimum, & consequenter neque genus admittat neque differentiam, per hoc tamen nihilominus quærere licet de eiusdem propria, qua ab aliis generibus distinguatur ratione: illa etenim quamvis non per superiora genera definiantur nihil impedit quo minus per ea quæ circumcirca & veluti à latere sunt apposita certis veluti sepimentis intra proprios fines coercita intelligantur. Quæ igitur non per superiora, neque per inferiora, per æqualia probè poterunt definiri: vel inquam per

eorum quibus ab aliis vniversalibus dissepiuntur proprietates, vel non inepto quo Lullius facit modo, dicens. Bonitatem esse quo magnitudo, duratio, potestas & quæcunq; sunt, bona sunt, seu qua aliquid est bonificativum, bonificabile, & bonificans, & est bonum, & ab hoc definiendi modo non abhorruit Arist. & Architas d. Qualitas est secundum quam quales esse dicimur. Similiter intelligitur quantitatem, actionem se habere & cætera id genus alia. Quæ igitur in communi sunt principiandi, regulandi, vel subessendi ratione, secundum certam principiandi formam differant oportet, vtpotè per benefacere quod est à bonitate, & magnificare quod est à magnitudine, quod planè ita est illis proprium & definitio, vt nihil proprius, nihil peculiarius.

Eius quatuor afferuntur species quæstionis. 1. Quid habet in se. 2. Quid habet in se. 3. Quid est in alio. 4. Quid habet in alio.

QVID est, in se quærit essentiam & esse, seu quidquid per essentialem definitionem denotatur, quatenus species absolutè simpliciter, & ratione qua ipsa est hoc ens in recto: non inquam vt huius entis, huic enti, de hoc ente, & omni alia qua ad aliud respicere videatur ratione, præterquam si tale proferatur, quale hoc ipsum est quomodolibet ad aliud esse intelligatur.

QVID habet in se, est secunda regulæ C. species: consequenter enim ad ipsum quod noscimus quod est res in se, succedit quid in se habeat considerare: vtpotè ex quibus intrinsecè habitibus coessentialibusque consistat, quæ ad esse conflandum, integrandum, & in omni perfectione constituendũ concurrũt.

QVID est in alio, tertia est ordinatè species succedens, res enim vbi per intrinseca atq; propria considerata fuerit, per aliena extrinseca & relata contemplari desiderat, nempe quid sit & habeat in alio, & hoc dupliciter, & per id quod potest, agit, & causat in eo, & per id quod ab eodem potest pati atq; recipere, recipit atq, patitur. Idq; triplicem inspiciendo regionẽ, superiorem maiorum, meliorum: æqualem, parium similiumque: inferiorem, minorum, & deteriorum. Simili iuxtà alios triangulos ad distinctionum ordines esto iudicium.

QVID habet in alio, sequitur proximè dictam quæstionem: sicut esse præcedit habere & habitus essentiam. Hoc habere in alio examinatur penes consequentia contingentiaq; ei de quo est quæstio: ita in alio agente, patiente, consistente, concomitante, maiori, minori, æquali, & aliusmodi iuxtà proximè designatas rationes.

Exemplum huius regulæ C. Quid est homo in se? Substan-

tia

tia animata rationalis, Quid habet in se? humanitatem, intellectum, voluntatem, sensum, &c. Quid est in alio? in Italia Italus, in sapientia sapiens, in loco locatum, in fine gloriosum. Quid habet in alio? in demonstrabilibus scientiam & rationem, in sensibilibus sensum & phantasiam, in possessis dominium, in Deo spem, &c. Simile de aliis iudicium discurrendo per differentia, contraria, contradictoria, similia, dissimilia, priora, posteriora, &c.

DE TERTIA REGVLA De quo, D.

MEMBRVM V.

QVæstio De quo, sequitur ipsam quę est Quod est in alio, sicut respectus extrinsecus intrinsecum, quod magis est absolutum semotum quæ ab eo de quo est, quam ab eo quod est. Habet species tres, quarum prima est de quo est primitivè, principiativè, seu derivativè secundum esse. Secunda de quo constitutivè, consubstantialiter, consistenter. Tertia de quo est possessivè, quod æquivalet quęstioni CVIVS est, quam liceret apponere pro alia regula ad dictionis proprietatem respicienti. Sed propter similitudinē quam habet hæc quæstio in Idiomate Hispanico & Italico quibus quærentibus possessivè vti accidit illa particula De quiem es? De chi e? Quod si cui videtur ardua hæc reductio sciat Lullio nobisque secum non esse colloquium. Exemplum primi modi regulæ D. De quo est homo originaliter seu initiativè? Vel dicitur de Cœlo & de Sole, & de patre, vel de præiacente materia, vel de nullo intrinsecè: totus enim de alio esse minimè potest. Secundò De quo est homo constitutivè? de anima & corpore, de elementis & potentiis intellectivis & sensitivis, seu de sua materia & de sua forma. Quæ regula sequitur esse initiativum sicut esse de principiis materialibus seu partibus sequitur esse agentis, initiantis, principiantis. Tertiò, De quo est homo possessivè? seu cuius est? Dicitur Metaphysicè, esse Dei, Providētiæ, Fati, vel (vt quorundam more loquar) Fortunæ, Physicè esse mundi à quo circumscribitur, sustinetur, influxum recipit, & cuius est incola. Ethicè est suæ concupiscentiæ, voluntatis, affectusque eius à quo tenetur, cui & mancipatur. Civiliter, dominationis, servitii, religionis, regulæ, instituti. Responderi tandem iuxta innumeras istorum species, facile potest tum per hanc ipsam, tum & per alias discurrendo regulas, quibus ad omnem inventionem manuducaris atque copiam.

DE QVARTA REGVLA,

Quare, E.

MEMBRVM IV.

QVare ordinatè subsequitur prædictas omnes atque singulas, post ipsas enim quæremus Quare est? Quare est hoc? Quare est de hoc? Quare est huius? Imò & Quare supponit rē esse, rem esse hoc, esse de hoc, esse huius, esse illius, &c. Post cōbinatas itidem quærat quare est hoc quod esse dicitur, & esse hoc de illo, vel illius? Duas admittit species: est enim Lullio duplex Quare, Formare videlicet & Finale: ad quæstionem enim istam respondemus tum per principia formalia rei constitutiva, vel per suum ivum, abile, & are. Vel per primas duas regulæ C. species. Vel per are primæ speciei regulæ D. & secundam eiusdem regulæ speciem. Tum per id ad quod ipsum de quo est quæstio videtur esse ordinatum.

Exemplum primæ speciei si quæratur Quare est homo? Dicitur Quia est sua essentia, vel sui esse constitutivum, vel per suum ivum, abile & are, vtpotè quia est homificativum, id est causa eius effectiva, &c. Resp. per primam speciem regulæ C. per id quod est in se, & habet in se intrinsecè constitutivum & coessentialia, quæ ad secundam eiusdem regulæ speciem referuntur. Per tertiam item quartamq; regulam C. Vnde responsio erit ab effectu potius quàm à causa. Quare est homo, id est, quod signum habes de esse hominis? Quia est in alio, quia habet in alio hoc. Per are primæ speciei regulæ D. dicendo, per causare suæ causæ, initiare sui initii & per secundam eiusdem regulæ speciem, dicendo, Quia est sua anima, suum corpus, sua materia, forma, &c. Exemplum secundæ speciei, vt si quæratur, Quare est homo? Respondetur Metaphysicè propter vltimum finem. Physicè vt sit perfectissima animalium species, vtpotè in horizonte intellectualium & sensitivorum, rationale. Ethicè vt sibi aliisq; & primo Reip. per iustitiam commutativam, distributivamq; vivat. Vt suum intellectum & voluntatem ad verum, atq; bonum dirigat & ordinet. Ita suo modo de cęteris.

DE QVINTA REGVLA.

Quantum. F.

MEMBRVM VII.

QVæstio F. ordinatè sequitur prædictas quæ intima rerum inspiciunt. Nunc enim quantitas quæ primum essentialem rei naturam accidentaliter consequitur, vtpotè quæ in omnibus physicis qualitatibus substrata intelligatur, sine qua

vllam

vllam ex iisdem ne imaginari quidem esset possibile; ideo recte hanc omnes post substantiā immediatè subordinatā accipiūt.

Ipsa duas habet species: continuum videlicet & discretum, quandoquidem alia est circa magnitudinem. Alia numerum, alia mensuram significat. Alia per additionem & multiplicationem, alia per divisionem partitionemque tendit in infinitum. Alia principium habet punctum, alia vnitatem. Subdividitur in eam quæ molis est corporeæ, vel momenta substantiæ, essentiæ, virtutis, efficaciæ, præstantiæ, & horum similium vel oppositorum, significat, & habet latissimum campum, vt alibi licebit intueri.

Exemplum primæ speciei Quantus est homo secundum magnitudinem? dicitur tantus vt in augmento perfecto constitutus sit maior serpente, cane: minor, bove, camelo, elephāte. Quantus in esse apto ad vitam? non infra sexquicubiti magnitudinem, non supra decem cubitorum. Quantus secundum multitudinem? Non pauci, non innumerabiles, non infiniti. Quantus partium multitudine? considera partes intrinsecas, extrinsecas, animam, animæ potentias, corpus, corporis partes proximas vsque ad elementa. Exemplum secundæ speciei, Quantus est virtualiter, efficaciter? Considera & magnitudinem & multitudinem operationum, & examina per maioritatem, æqualitatem & minoritatem. Tantum enim potest vnus homo quantum perfectus alter, vt patet in homificativo, abili, & are, & aliis communibus propriisq; accidentibus: quod est per æqualitatem examinare. Responde etiam quod potest magis & plura facere quàm species animalium infra ipsum; minus speciebus animalium quæ simpliciore corpore, vel simplici consistunt elemento, vel substantiæ sunt corporeæ magis spiritualis, vel intellectualis: & hoc est per minoritatem examinare subiectum. Idem de examine per alios triangulos est iudicium. Circa alia principia D. Quanta sit sua Bonitas, sua sapientia, magnitudo, virtus, scientia, &c.

DE SEXTA REGVLA

Quale, G.

MEMBRVM VIII.

QVæstio hæc præcedentem sequitur ob dictam rationem, quia omnis physica qualitas est corporea, & est in subiecto dimensionato consistens: non quantum enim neq; mobile, neq; alterabile, neq; calidum neq; rarum esse potest. Hinc recte sentiunt quidam è Platonicis atq; Peripateticis materiam mediante quantitate esse reliquorum accidentiū susceptivam, nec minus congruè qui dicunt indeterminatam quantitatem

esse cum materia perpetuo consistentem, quæ subinde per certas terminatasq; formas substantiales has vel illas, maiores vel minores, iuxta vnum vel alium gradum & numerum sibi definiant dimensiones, quas conditio essentialis specificeque differentiæ natura velut intexit, vt subinde extrinsecæ qualitates pro commodo subiectiq; congruentia superveniant.

Duas habet hæc regula species, vt duplex est Quale, proprium videlicet & appropriatum. Primum est naturale, innatumque, illud quod soli speciei convenit, & cum ipsa prædicativè convertitur, illi soli omni, semperq; congruens: Secundũ est quod post & extra innatam qualitatem, aut præter, aut vltra, au supra, aut secundum sequentem naturæ ordinem succedit, aut à casu, vel fortuna, aut ab intrinseca electione, quomodo & qualecunque sit illud.

Exemplum primæ speciei. Si quæratur, Qualis est homo? Dicitur per primam regulam G. est risibilis, quod est per innatam qualitatem, est rationalis, quod innominatam essentialẽ indicat differentiam: alioquin enim vltimæ rerum differentiæ (sicut & earundem essentiæ) innominabiles & inattingibiles esse dicuntur Exemplum secundæ speciei. Qualis est homo? Dicitur Theologicè, Beatificabilis glorificabilis vltra finem & naturale bonum. Ethicè malus per maiorem eius ad malum inclinationem, & bonus, quia superiorem & nobiliorẽ naturam imitaturus regulatæ rationis & intelligentiæ innititur appulsui. Civiliter, vtilis, ignobilis, nobilis, heroicus. Physicè, sanus, bene contemperatus, & ita multipliciter, logicè, mathematicè, manticè.

DE SEPTIMA REGVLA,

Quando, H.

MEMBRVM IX.

QVæstio. Quando ideo sequitur, quia vbi quæsitum & consideratum quod est res & in re inhærenter vel inexistenter, eorum quæ circumstant, adsistunt, & adiacent, quod succedit, horum primum est Tempus seu Quando. Ipsum verò Quando dupliciter consideratur, vel secundum eam qua continuum quoddam est, vel continui terminus rationem, & ita tempus est propriè appellatum, atq; quantitatis continuę species, alio pacto proprius, prout per plures durationis species est determinabile, & ita est vnum inter cathegorias generalissimum, cuius species sunt semper, aliquando, nonnunquã, Anno elapso, Mense futuro, hodie. Hiu Lullius iuxtà communissimam capit ipsam significationem. Omnes enim quæstiones quàm latissimè sumi possunt (sicut & alii termini) capiuntur.

Quando

Quando quindecim dicitur habere species, totidem enim modis ad quæstionem quãdo respondere possumus. Puta quatuor modis regulæ C. tribus modis regulæ D. & octo modis vtriusq; regulæ K. adducendis. Quærenti enim, Quando est homo. Dicitur quando est substantia animata sensitiva rationalis, quæ est à prima specie regulæ C. quando habet in se intellectũ, voluntatem, & cętera, per secundam regulam. Quando est in entitate ens, in bonitate bonus & cætera, per tertiam regulam. Quando habet in demonstrabilibus scibilitatem & scientiam, in sensibilibus sensum & cętera, per quartam regulam. Quando est originatus initiatus à patre, cœlo, & aliis, per primam speciẽ regulæ De quo. Quando est sua anima & suum corpus, per secundam speciem. Quando est Dei, providentiæ, fati, fortunæ, per tertiam regulam. Quando est mundi à quo circumscribitur, continetur, influxum recipit, per eandem regulam. Similiter octo aliis modis per similitudinem regulæ D. ab ipsa regula K. ad hanc H. transferendis, de quibus infra.

DE OCTAVA REGVLA VBI, I.

MEMBRVM X.

QVæstio Vbi prædictas sequitur: post enim tempus quod partim assistit, partim inexistit: extat locus qui magis extrinsecum quid est respectu cujuscunq; de quo est quæstio: tẽpus enim tum circa rem tum in reipsa consistere videtur: Vbi verò & Locus, tantum circum circa. Ipsum quoque dupliciter consideratur, & videlicet vt continuum quoddam partibus positionẽ ad invicem habentibus constans, & species quantitatis continuè, & propriè locus dicitur. Et secundam propriam significationẽ prout est determinabile per ea quibus possumus respondere ad quæsitum, Vbi est aliquid, & est non solum generalissimum, sed etiam transcendens: & ita aut sumitur Physicè, vel secundum differentias locales sursum, deorsum, ante, retro, dextra, sinistra, intus, extra, vel secundum denominatas locorum species, vt in cœlo, in terra, in aere & reliquis. Aut civiliter, in foro, templo, in senatu. Aut mathematicè in tali numero, in tali mensura, pondere, gradu, toto. Aut Logicè in genere, specie. Aut metaphysicè in Bonitate, Sapientia, Concordantia. Ita generaliter est terminus hujus artis, quatenus videlicet omnes quibus aliquid esse in alio imaginari & dicere possumus modos complectitur. Sic verbum dicitur in mẽte, mens in verbo, planta in semine, linea in puncto, tempus in æternitate. Vnde contemplari licet artem istam organo vulgato scientiarum atq; metaphysica, imo artibus esse generaliorem. Amplectitur

enim scibilia, credibilia, operabilia, quidquid practicum, quidquid mechanicum, quidquid speculativum, quidquid cõtemplativum.

Habet hæc regula itidem quindecim species sicut & regula H. quot enim modis ad illam, totidem ad istam respondere possumus modis, & iisdẽ: nihilo mutato pręter dictionem seu notam interrogationis, vbi videlicet ajebas Quando, dicas vbi.

DE NONA REGVLA, K.

Quomodo

QVæstio per elementum K. designata duplex est, prima est Quomodo: quæ prædictas omnes consequitur, quia omnibus succedit quęrere quomodo: modus enim vbiq; supponit rem. Est enim intuitus modi essendi, quiditatis, dependentiæ, consubsistentiæ, possessionis, causæ, finis, quantitatis, qualitatis, durationis, locationis, inexistentiæ, postquam res omnes istæ fuerint. Quomodo verò dupliciter consideratur sicut & duplex est modalitatis differentia, intrinsecè videlicet substantialiterq;, & intrinsecè accidentaliterq;, hîc secundum hos aliosq; (si imaginari possunt) modos accipitur, quibus omnibus quærenti modum responderi contingat.

Habet quatuor species. Quomodo res est in se, quomodo est in alio, & aliud in ipsa. Quomodo est in partibus (quomodocunque partes habere contingat) & partes sunt in ipsa. Quomodo transmittat aliquid extra se ab intra, vel aliquid immittat in se ab extra.

Exemplum primę speciei Quomodo homo est in se? Dicitur per aliter, & ivè: rationaliter, substantialiter, corporaliter, spiritualiter, constitutivè, intellectivè, adjectivè, substantivè. Per adverbia Benè, male, sapienter, potenter, durativè, &c. ex absolutis prædicatis. Item ex respectivis principaliter, mediatè, finaliter, differenter, concordanter, contrariè, &c. Exemplum secundæ speciei, Quomodo est in alio? Respondetur per easdem modorum rationes, & physicè, & metaphysicè, & logicè, & moraliter, localiter, definitivè, finaliter, & mille aliis modis. Exemplum tertię speciei Quomodo in suis partibus, & partes suæ in ipso? Respondetur eadem forma. Considerando itidem quomodo, & quales sunt partes quibus integratur atq; constituitur, physicè, logicè, metaphysicè, quarum aliæ propinquæ, alię remotę, aliæ proximæ, aliæ vltimæ, aliæ sunt partes virtuales atq; potentiales, vt vegetatiua, sensitiua, rationalis. Exemplum quartæ speciei. Quomodo homo transmittit aliquid à se? Respondetur generalibus modis aduerbiando nomina principiorum, vt proxi-

proximè dictum est. Distinguendo item modos quibus homo ex facultatibus corporalibus vel incorporalibus aliquid extra se mittit, producens, generans, alterans, immutans: vel quo ad facultates animales apprehendens, cogitans, intelligens. Aliquid item in se immutando, excitando, innouando, augendo, per earundem facultatum diuersitatem, & ita species hæc tria habeat membra, emissionem, immissionem, & conuersionem immanentium.

DE DECIMA REGVLA, K.

DEcima quæstio Cum quo, est quam instrumentalitatis regulam etiam appellant & est concomitantiæ non minus regula, immo potius, quia instrumenti quæstio potius est Quo, quam cum quo. Sed quidquid sit in proposito hæc regula non ab re extremum nacta est locum, tum enim instrumentum, tũ cõcomitans magis ab intrinseco rei distat quam alia quęcumq; ex præenumeratis. Ipsum Cum quo, est primò duplex & videlicet cum quo aliquid agit, & cum quo aliquid recipit seu patitur, seu cum quo est activum, vel active, & cum quo passiue vel passiuum. Secundo (vt dictum est de Quomodo) quatuor habet species, vtpote cum quo est in se, cum quo est in alio, vel aliud in ipso, cum quo est in partibus suis & cum quo partes suę sunt in ipso? cum quo aliquid extramittit, cum quo intus innovat, commouet, & immutat ex interno? Respondetur per concomitantia & organa.

Exemplum primæ speciei Cum quo est homo in se instrumentatiué, seu quo est homo in se? Respondetur suo esse, suo posse: concomitanter cum omnibus iis quæ sunt in se, quæ ad ipsius se habent modũ, cum Angelo homo est in se, id est sicut Angelus. Exemplũ secundæ, Quo homo est in alio instrumentative? Dicitur juxtà modum sui essendi in alio instrumentatiuè, per instrumenta corporis, & animæ, hæcq; vegetativę, sensitiuę, intellectiuę: sic visus oculo est in visibilibus, lingua gustus in gustabili, tactus manus in tangibilibus vel extremis aliis partibus, abstracta specie intellectus in intelligibili. Cum quo est concomitanter in alio? Resp. cum iis quæ in alio sunt vt homo. Exemplum tertiæ, Cum quo homo est in partibus suis, seu partes suæ sunt in ipso? Quo est instrumentatiuè, Resp. sua totalitate, cũ omnibus iis quę sunt in partibus suis, & sicut omnia quę sunt vel consistunt in quodam toto vel totalitate quadã. Exẽplum quartæ speciei. Quo homo instrumentatiuè transmittit aliquid à se? Respondetur per duas instrumentorũ species, quorum alia, Cum quo concomitanter excitat aliquid in se? cum omnibus quæ immanentem vtcunq; admittunt operationem.

MEMBRVM XI.

Generalitas huius artis.

QVemadmodum homine accepto pro subjecto discurrimus, ita & de quocunque alio proposito discurrere possumus aptatis prædicatis atque regulis modo conditioniq; eorundem: & ideò termini artis hujus nullam contractivam recipere possunt differentiam, sicut fieri contingit vbi circa vnũ determinatumque genus artis est negotium. Errant igitur qui quasi definitiones Lullianus corrigere volentes, ad modum significandi reportant illum qui in metaphysica comperitur, vel logica aliqua. Mitto quando aliquis ex hisce terminis secundum totum suę significationis ambitum in vna comprehenditur facultate. Ipsum igitur Cum quo sive instrumentativum non est solum ãrtificiale, vel physicum, vel logicum, vel morale, sed pro cujuscunque subjecti considerabilis ratione, quomodolibet Respondemus enim primo generaliter per ipsum ivũ & are. Secundo generaliter juxtà has primas enumeratas species. Tertio magis specialiter per proximas eas quæ de genere ejus de quo est quæstio, sive regula existat. Quartò specialissimè, iuxta modum proprium, propximum, propriissimum, & adæquatum illius.

Error quorundam.

PRIMAE HVIVS PARTIS, Epilogus.

MEMBRVM I.

DE iis ergo quę primò generalissimeque ad artem istam pertinent dictum est atque distinctum, allatæ sunt ordinis eorum rationes. Porrò licet ex superioribus multi fuerint rotarum ordines adducti: ex iis tamen omnibus quatuor qui in combinatoriam praxim referuntur, memoria retinendi sunt. Figuræ videlicet subiectorum, Absolutorum, prædicatorum, respectivorum, prædicatorum, & regularum. Quoniam verò in omni proposito semper vnum iam determinatum designatũque subiectum accipitur, ideo pro necessitate trium tantummodo figurarum (quæ sunt de iis quæ circa subiecta) memoriam promptissimam habere oportet: Quamvis & vsu venire possint per angulos secundæ figuræ ad cuiuscunq; particularis subiecti propositum cætera omnia adiectivè capta: vt si Homo divinus, angelicus, cœlestis, imaginativus, &c. Elementum divinum, imaginarium, humanum, quantum, iustum, &c. vel substantivè accepta vbi Homo differenter, vel concordanter, vel alio modo sumitur cum omnibus aliis.

SECTIO

SECTIO SECVNDA.

DE TERMINORVM MVLTIPLICATIONE ET primò Subiectorum.

CAPVT I.

MEMBRVM I.

VNum de principalibus eorum quæ ad inventionem, judicium, & ea quæ consequuntur ex istis faciunt, est ratio multiplicandi terminos, quemadmodum ad arboris frugalitatem ramorum multiplicatio necessaria est, sine qua frustrà fructuum vberiorem sperare possis copiam. Addit igitur præcedenti præsens consideratio plus mométi, quam in eodem genere simplo possit apponere centuplum. Eo igitur ordine quo subiecta, prædicata, atq; regulæ in superioribus habentur pro ratione artis huius definita, ad quem multiplicanda sunt modum etiam considerentur.

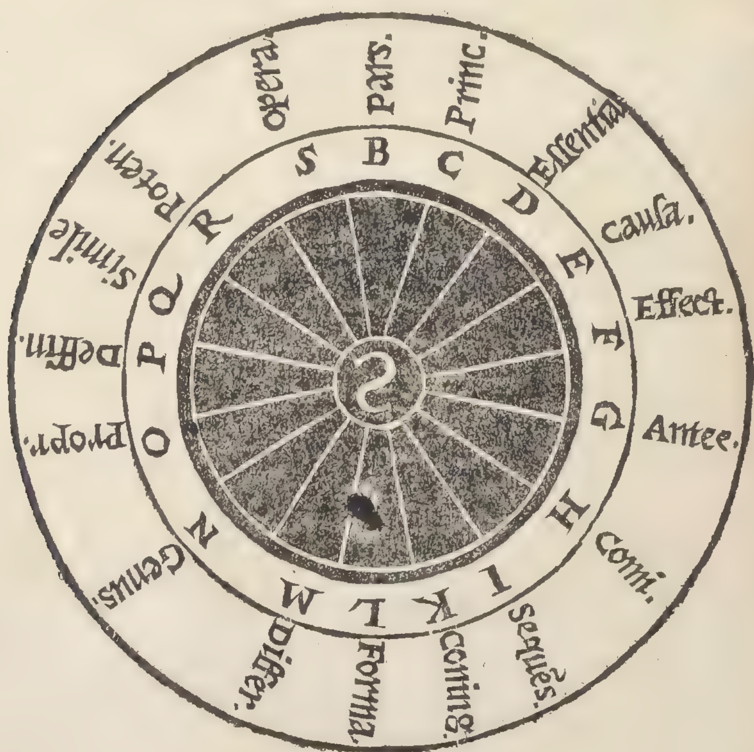
MEMBRVM II.

SVbjectum ergo circa quod versatur intentio, inquisitio, inventio omnis, & judicium, est semper illud vnum circa quod & de quo multa affirmamus, negamus, dubitamus. Ipsum si multiplicari & dilatari debeat. Velut in centro circuli collocetur. Vnde ad circumferentiam multæ diversæq; producantur lineæ, ad eorum circumferentialium terminorum extensionem qui loco subjecti in eiusdem scientiæ speciei conclusionibus accipi possint, vtpotè qui vel subjecto ęquipollēt, vel ipsum integrant, atque quomodolibet constituunt, ad ejusdem apparatum, præparationem, productionem, & perfectam spectantes existentiam, qui vel cum eo convertuntur, vel essentialiter de ipso prædicantur, & propriam idem denominent circumscriptionem. Ejusmodi sint subjecti partes, vt hominis anima, corpus, & cætera. Principia alia ex quibus & à quibus constituitur, atq; causatur vel proximè & immodiatè, vel mediatè & primò. Complexiones item proximè dictorum variæ atque diversæ, vt pars quam passio denominet, principiū quod passio, passionem quam principium, principium quod pars, partem quam principium, passionem quam pars, partem quam passio, & ita de aliis. Subjecti etiam actiones & operationes quibus in similia & alia, vel à similibus & aliis afficitur, appropriatè vel proprè, causarum enumeratio atq; distinctio, effectuum perversio, contrariorum & quomodolibet oppositorum inspectio, cōgruentium quoque atque faventium commodorum ei quod ipsum, vel ipsius, vel quomodocumque aliter appositum, & his quid-

quidquid simile, dissimile, proportionale est enumeratis his & aliis enumerabilibus.

MEMBRVM III.

HVc accedant quæcumque de subiecto vel superiora, vel vt æqualia, vel adiectiue, vel substantiue, nomina, prænomina, agnomina, synonima dicuntur. Primò Intentionalia, vtpotè quæ ad rem significandam proximè referuntur vt anima, corpus, homo, & omnia quæ per decem cathegoriarum coordinationes explicantur. Intentionalia secundo, vtpotè quæ mediantibus primis intentionibus rebus ipsis iniuncta, per hasce tamen in quibus habere fundamenta perhibentur apposita nō citra rationem habeantur. Omnia inquam hæc post subjecti euacuationem, vel ante, vel simul, vel vtcumq; (pro rei tractandæ natura) centro circuli succedant: vt quemadmodum subjectum ipsum per principia atque regulas est deductum, singula etiam quæ in hujus rotæ circumferentia sunt descripta deducantur.

Vnde rotam hujusmodi totam tanquam dictionem vnam concipias tandem, quæ in centro circuli prædicatorum absolutorum

torum & respectivorum triangulis habeatur. Sic vbi hominem per regulas atque principia deduxerimus, deducamus ejus animam, ejus intellectum, ejus rationalitatem, partes, instrumenta, causas, effectus, & alia. Non minus enim per horum singula quam per ipsum subjectum (à proposito subjecti nunquam recedendo) discurrere possumus. Figuram igitur quilibet ad libitum subtrahere, & cui ad libitum addere poterit, hunc in modum constituendam obiicimus: vbi S. subjecti multiplicandi nota est, ea quæ circum circa geminabilia & (dummodo certi numeri ratio, modusque tandem servetur) multiplicabilia sunt ordinata, eorum omniũ quæ subjecti vicaria esse valeant.

DE PRAEDICATIONE ABSOlutorum multiplicatione.

MEMBRVM I.

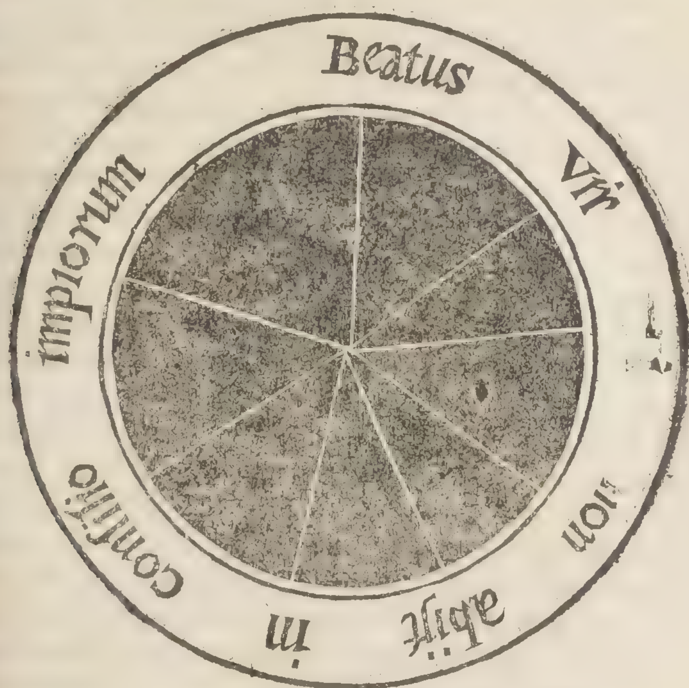
EAdem qua subjecta multiplicare docuimus, prædicata etiam multiplicare docuisse forma possumus. Collocare etenim ipsum vel problematis prædicatum, vel expositum subjectum in centro licet deducendum. Vt si videndum sit an mundus sit æternus, postquam mundus & ea quæ mundi sunt in centro circuli sunt digesta, hæc quæ æternitas & ea quę ęternitatis sunt digerantur: item vbi dictum est de mundo & mundi partibus, de bonitate mundi, bonitateq; partium, de bonitate æternitatis & eorum quæ ad eius rationem spectant, complexè item de bonitate æternitatis mundi, & ita deinceps de magnitudine, duratione, principio, & reliquis est intelligendũ. Horum singulis adde eorundem privilegia, titulos, atq; denominationes, pro B. enim quod est bonum, possunt stare, Sui cõmunicativũ, appetibile, gratum, dignissimum vt sit, vt habeatur, ad quod ordinata sunt alia, cujus corruptio non potest esse bona, quia ipsum est bonum, quod ad interitum nõ potest esse ordinatum tanquam bonum, quia adhuc esset ordinatum ad seipsum, quod debet cum æterno bonificante manere, quod arduum, difficile, rarum, perfectum, in omnibus pro naturæ capacitate insitum, & alia quæ ex philosophorum sententiis decerpere valeas.

His adde catalogum eorum quæ sub figuris omnibus & earum membris illi prædicato sunt conformia, similia, analoga & ea omnia quæ per elementa proxime positę figuræ denotantur & alia: contraria item, & quomodolibet his aduersantia, & dissimilia, quæ pro negativis remotivisq; discursib. habendis extant aptiora. Adde dictorũ omniũ circũstantias atq; distinctiones, prout in cujuscunq; altitudine, latitudineq; scalæ insinuatur.

MEMBRVM II.

SI Rhetoricus es, vel Poeta, vel Propheta adde ex omnibus terminis qualiacunq; occurrunt assumptas metaphoras, seu translationes, quas per similitudines, proportiones, vel per negationes, vel aliis modis qui in sigillis Apellis, atque Phidiæ à nobis aperiuntur, accommodes. Sic enim de omnibus omnia dici possunt, vt de homine serpens, planta, lectus, ovis, leo, lupus, radix, ramus, stirps, fructus, manus, cauda, dens, & alia centena millia. Porro expedit eos quoslibet assumere terminos aliquo non inartificioso ordine digestos, à quibus vnum quem in vigesimo sigillo aperui producam in medium, quo (cum principio artificiosiore memorandi ratione carerem) ego ipse vti consuevi. Subiectum enim prædicatione terminorum formosi alicuius carminis, vel cantici, vel orationis terminis efformabam. Vt si de prudentia mihi sermo fuerit habendus. Accepta quæ primum mihi sese offerret oratione qualis est, *Beatus Vir qui non abijt in consilio impiorum.* Hoc pacto procedens discurrebam. Prudentia est quæ hominem tandem ad BEATITVDINEM, seu beatum in hac vita statum perducit & conservat, & fini suo conjunctum reddere valet. Hac puer fatuus differt à VIRO, qui non temporis ratione, multæq; ætatis peracto cursu, sed consilii maturitate judicatur, hac eadem senes decrepitiq; ætate confecti & imbelles, tauros, leones & vrsos domant, & subiiciunt. Prudens QVI de rebus agendis rectè consulit & meditando præsentia, & recolendo præterita, providet de futuris atque præcavet: NON est quæ hæc tantum quæ obversantur ad oculos considerat, non ex auditu aurium vel ex visu judicat oculorum, sed & de possibilibus, atq; contingentibus futuris aptè discurrit, Ipse est qui recto naturæ divinæque legis tramite incedens, in amplas perditionis vias non vnquam ABIIT, ab arduo literæ pythagoricæ dextro calle, ad dexteram vel ad lævam non divertit. Prudens sapientum & rationis quę in animæ puppi residet, IN CONSILIO conquiescit, quo se tueatur, exaltet, & aliis prodesse possit. IMPIORVM murmura non timet & insidias. Et ita deinceps per aliorum terminorum objectum veluti manuductus sive huius, sive alius cuiuscumq; memoratæ orationis terminis, sive hoc, sive quodcumq; aliud subjectum deducendo, dilatet inventionis cursum. Quid item, prohibet & hasce quascunq; dictiones ad subjecti denominationem ad commodatas per principia, regulas & cætera deducere: vt Prudentiæ beatitudinem, virilitatem, negationem, absentiam, impietatis adversitatem, Consilium, Viam, Impeccabilitatem, Constantiam, Cathedram, Pestis abstractionem, Sessionem, Legem, Dominium, Voluntatem, Meditationem, Diē, noctem,

noctem, similitudinem, arborem, plantationem & cætera, quæ sequentibus eiusdem cantici dictionibus suggeruntur. Habes igitur S. quod significet prudentiã: & eos qui sunt in figuræ circumferentia terminos, per quos illa deducenda occurrit.

DE PRAEDICATORVM RESPE-ctivorum multiplicatione.

Cap. III.

Membrum I.

EX antedictis de subjectorum, absolutorumq; prædicatorum multiplicatione multos ex temetipso elicere poteris modos quibus iisdem prædicata respectiva multiplices, porrò peculiares horum multiplicandorum modos explanemus. Multiplicantur igitur hæc primò in propria significatione, secundò in aliena. In propria quidem tripliciter, primo vnum respectivum prædicatum per alia respectiva deducendo ut si dicamus BB differentia differentiæ, BC differentia concordantiæ, seu concordantum, & ita deinceps vsq; ad BK: aliter quoque denominando dicendo, Differentia differens, differentia contrarians, principians, &c. Vbi sicut deduxisti ipsum B ita & ipsum C. aliaque deducere poteris elementa. Secundò respectus ipsos commiscendo, duplicando, triplicando, quatruplicando, ut dicendo Differentia principians, concordans, major, minor,

concordantia medians finalis, seu in fine: & ita deinde juxtà propositorum modum, subjectorumq; capacitatem. Tertio per altitudinem latitudinemque ipsorum scalæ, utpotè à particularibus ad universalia conscendendo, descendendo è contra, & aliter (ut non est iterum repetere necessarium) faciendo. In aliena autem dupliciter primò per applicationem hujus Figuræ ad primam nempe subjectorum quam nos attulimus tum generalem, qua subjectorum genera dividantur, ut cum inter Deum & Angelum & Hominem differentia consideratur, vel concordantia, vel reliqua. Tum particularem ut cum consideratur inter hunc angelum & hunc Hominem, hoc cœlum & illud, hanc & illam virtutem. Secundò per deductionem terminorũ hujus figuræ T per terminos generales figuræ A quæ est prima Lullio, id est, absolutorum prædicatorum, ut cum B angulus, id est, Differentia ponitur sub Bonitate quæ est B figuræ illius, significando differentiam inter bonitatem & bonitatem: Cum sub C, significando differentiam inter magnitudinem & magnitudinem, & ita ulterius quoad usq; ad K deventum fuerit. Deinde ponendo angulum inter B & C. illius figuræ significando differentiam inter bonitatem & magnitudinem. Inter C & D. id est, inter Magnitudinem & durationem, & ultra usque ad medium inter I & K. Deinde in tertium, ponẽdo angulum B inter B figuræ A & D figuræ ejusdem, videndo differentiam inter Bonitatem & Durationem. Inter C & E, inter Magnitudinem & Potestatem, & ita deinceps. Nec minus ad alias æquidistantias interjiciendo medium, in quartum, quintum, sextum atq; septimum. Tertio per acceptionem terminorum altitudinis & longitudinis scalę eiusdem, quæ ex pręcedentib. possunt esse manifestæ Hoc quod diximus de angulo B, de aliis omnibus triangulorum in præsenti figura complicatorum angulis dictum intelligatur. Multiplicantur quartò ejusdẽ figuræ termini per eorundem ex regulis informationẽ, qualis in proximè dicendis erit manifesta.

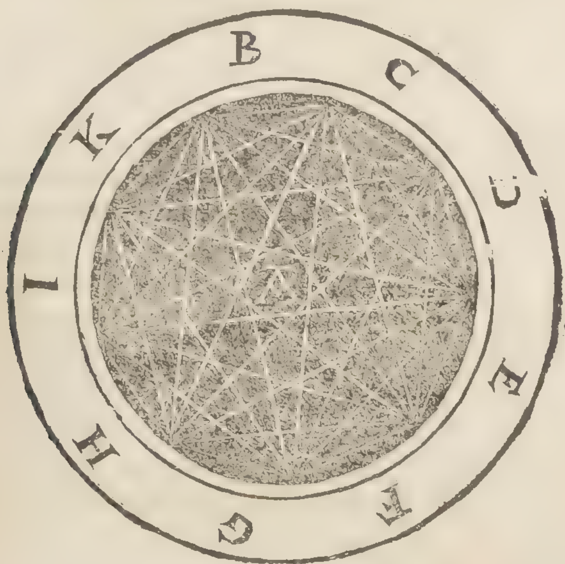
DE MVLTIPLICATIONE REGVlarum. CAP. IV.

MEMBRUM I.

Satis per temetipsum ex superioribus, regularum multiplicationem poteris intelligere; ad doctrinæ nihilominus claritatem propositos non pigeat enumerare modos. Multiplicantur ergò primò per significationis earum latitudinem, quia videlicet non sub alicujus definitæ scientiæ ambitu perquirunt. Secundò per earum enumeratas species. Tertiò per earum

1. Significationis latitudo.

eārum ad invicem complicationem, ut ubi componitur Vtrum cum Quid, dicenti Quid est hoc quod dicis esse? Numquid est hoc ipsum quod definis? De quo est hoc ita definitum? Nec non singulas per singulas deducendo ut patet in progressu linearum ab uno circumferentiæ termino ad alios omnes designatos extentarum. Vnam tandem per duas, vel duas per unā, ut in eadem figura manifestatur, ubi una quæstionum (quæ hic per A designetur quælibet) in centro collocata, primum quidem inde ad singulas, moxque à singulis ad omnes deducatur, ut BF, Vtrum est tale quale dicis? CKB. Quid est illud cum quo aliquid est aliquando? ita de cæteris, etiam si ulteriores tentare velis quæstiones. Vbi tamen illud non debes existimare, quod quæstionum non est * complicatio propriè, sed regularum. In omni enim problemate uno & singulari non plus quam unam possumus intelligere quæstionem: quam tamen in complicatione plurium regularum diversa, unam nihilominus possumus & debemus intelligere. 2. *Species.* 3. *Applicatio ad se invicē* * *sit.*

B Vtrum G Quale
C Quid H Quando
D De quo I Vbi
E Quare K Quomodo Cum quo.
F Quantum

Quartò multiplicātur per deductionem per regularum species universas, postquam per ipsa regularum genera sunt deductæ. Ipsum quidem fit tum per suas tum & per alienas, ut dicēdo quid in se? quid est in alio? quid habet? quid est quo originaliter? quid est eius quātitas? habit⁹? dispositio? Vbi? Quomodo? 4. *Deductio per regularū species.*

eius sursum? eius ætas quid est? Quintò per deductionem si-gularum specierum regularum, per alias regulas. Quare vt id est ad quem finem hæc res est? ad quem finem hoc est de a quo? Sextò per deductionem specierum singularum regula per omnes ejusdem, & aliarum regularum species, vt facile p se ipsum quilibet inducens videre poterit.

Sic dispersa inordinata, vel aliter ordinata, habes in quas r ducas aggregesq; classes, quia rebus in hypostasim quanda dispositis non inventionem ditare modo, sed & memoria confirmare queas.

SECTIO TERTIA.

DE IIS QVAE PRAECISE SPECTAN ad secundam intellectus operationem, & tertiam figuram Raymundi Lulli.

CAPVT I.

MEMBRVM I.

Licet ex superioribus omnia ex te possis intelligere, in his nim quidquid pertinet ad omnes operationes intellectu necdum implicitum, sed & maximè explicatum habemus: Ta men hoc seorsum est animadvertendum, quod quemadmo dum considerato sunt vniversa per singula: nempe cum regu læ post regulas, subjecta post subjecta, prædicata post prædica ta, ad informandam simplicem eorum apprehensionem defi niebantur: modo considerentur vt alia cum aliis complectun tur primò, ad propositiones constituendas, quatenus secund intellectus operatio exerceatur, compositio videlicet & divisi seu affirmatio vel negatio. Hoc est illud quod licet contempla ri in his quæ habentur in Lullio, vbi de tertia figura in qua a binarium numerum (altero significante subjectum, altero si gnificante prædicatum elementa complectuntur.

Id autem dupliciter efficitur vel in eadem figura, vt cum di citur B C i. bonitate concordans.|

MEMBRVM II.

1. Discursus. Ipsa quidem compositio seu complexio tripliciter incedit vel per discursum, vt cum ipsi B succedunt octo, dicendo BC BD. BE. BF. BG. BH. BI. BK. Ipsi C. succedunt septem dicen do, CD. CE. CF. CG. CH. CI. CK. Similiter deinceps ipsi D succedunt

succedunt sex: Ipsi E. quinque: Ipsi F, quatuor: Ipsi G. tria: H. duo: Ipsi I. vnum.

Vel fit secundò per ascensum, vt cum dicitur KI. KH. KG. vsque ad octo succedentia. HG. HF. HE. vsque ad sex succedentia: FE. FD. vsq; ad quatuor: ED. EC. EB. vsq; ad tria. DC. DB. duo: CB. vnum. *2. Ascensus.*

Vel fit tertiò per concathenationem vt cum dicitur BC. CD. DD. EF. FG. HI. IK, quæ concathenatio simplex est, à singulis & ab omnibus potest exordium sumere, vt & proximè dicti ascensus & descensus: Porrò vndecunq; in excipiendo exitu propositi semper omnes annuli cathenæ, seu omnes cameræ domus sunt examinādæ, nempe si incipias à camera HI. verbi gratia dicendo Vera virtus, procedas inde ad IK. KB. BC. CD. & cætera. Vnde quacunq; incipias, ita semper omnes poteris discurrere mansiones, ac si cameræ essent in circulum dispositæ, etenim semper discursus eo revertitur vnde factum est exordium. *3. Concathenatio.* *4. Geminatio.*

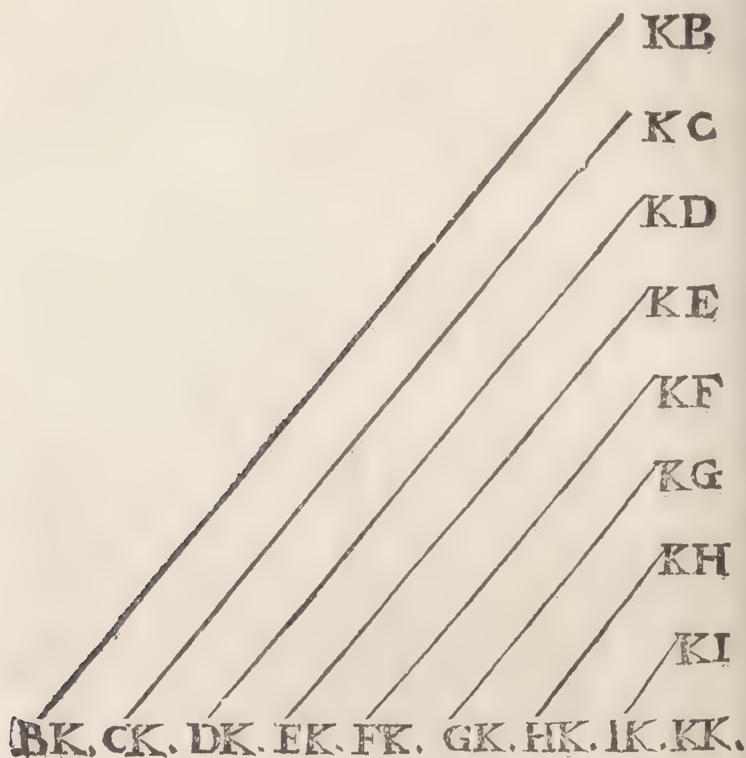
Vel fit quarto per geminationem, vt cum dicitur BB. CC. DD. EE. FF. GG. HH. II. KK quos quidem quatuor in subsequēti tabella considerare facillimè poteris.

TABVLA.

Bb	Cb	Db	Eb	Fb	Gb	Hb	Ib	Kb
Bc	Cc	Dc	Ec	Fc	Gc	Hc	Ic	Kc
Bd	Cd	Dd	Ed	Fd	Gd	Hd	Id	Kd
Be	Ce	De	Ee	F'e	Ge	He	Ie	Ke
Bf	Cf	Df	Ef	Ff	Gf	Hf	If	Kf
Bg	Cg	Dg	Eg	Fg	Gg	Hg	Ig	Kg
Bh	Ch	Dh	Eh	Fh	Gh	Hh	Ih	Kh
Bi	Ci	Di	Ei	Fi	Gi	Hi	Ii	Ki
Bk	Ck	Dk	Ek	Fk	Gk	Hk	Ik	KK

Quæ quidem tabella est tabella Lulli ingeminata, ita ut illa habet triginta sex cameras, ista habet primo ex prima conversione septuaginta duas, deinde ex geminatione quę per diametrum eius tabellæ sumitur, erunt octoginta unum Geminatio quidem fit modo dicto per diametrum. Reflexio fit hoc pacto ut fiat ascensus eo unde factus est descensus, ut patet cum supra positum quadratum quod ex pluribus gnomonibus cōstat dividitur in suos gnomones hoc pacto ut sumendo ultimum gnomonem.

5. Reflexio.

Similis ratio est de penultimo usq; ad primum, in quibus omnibus patet reflexio, & reflexionis ordo: Universaliter autem causatur dicta figura ex hoc quod novem elementa huius artis posita pro capitibus novem columnarum extendant deorsum novem columnarum ex hoc quod unum elementum recipit omnium aliorum societatem, & sui ipsius geminationē. Et ita pro hac parte habes formam subjecti, & prædicati, quæ quidem repręsentatur per duo elementa per quorum combinationem propositio conflatur, & secunda intellectus operatio informatur.

MEM

MEMBRUM III.

ISTæ ſunt triginta ſex cameræ quæ quidem ex triplici ſignificatione ipſorum elementorum conſtituunt in eorum evacuatione,primò quidem duodecim propoſitiones.Secundò viginti quatuor quæſtiones quam ex duabus regulis in duobus elementis ſignificatis duplicant duodecim illas propoſitiones. Tertiò quæ multiplicatur evacuatione ipſarum ſpecierum dictarum regularum. Quartò quæ interpoſitione duorum mediorum per duo etiam elementa ſignificatorū,duodecim mediis propoſitiones multiplicantur,ut patet in ſexta parte Lullii tum in arte magna tum in arte parva , quæ eſt de evacuatione tertiæ figuræ:ordinatius autem atq; brevius in noſtris, ubi ſufficit in camera BC.exemplificaſſe,eodem modo ſe habentibus cæteris cameris. Ea omnia per hæc à nobis hîc notata optimè poſſunt intelligi & judicari.

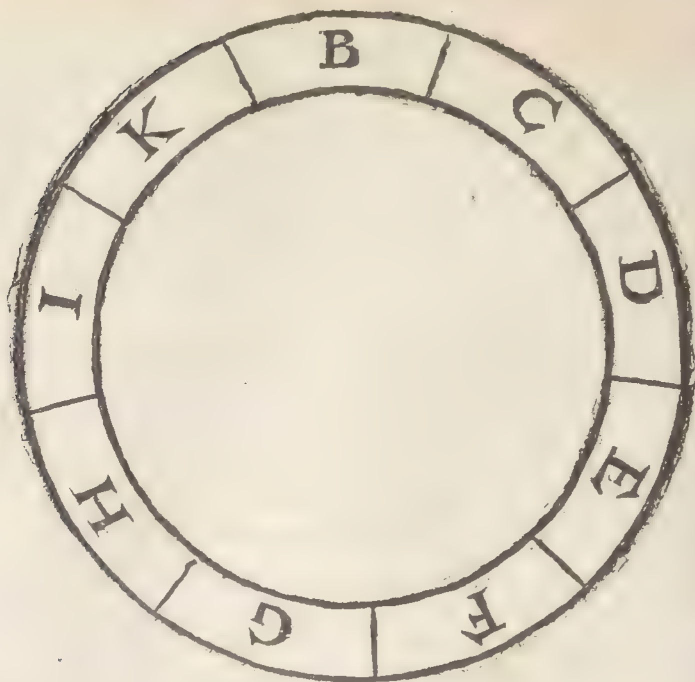
SECTIO QVARTA.

DE HIS QVÆ PERTINENT AD quartam figuram,& tertiam intellectus operationem. CAP. I.

MEMBRUM. I.

COnſequens eſt modò de pertinentibus ad quartam figurā à Lullio propoſitam conſiderare,unde conſletur tertia intellectus operatio,quæ eſt argumentatio.

Quarta igitur figura componitur ex tribus circulis,quorum ſuperior ſemper eſt immobilis,duo autem inferiores ſunt mobiles,ut patet in præſenti ſchemate.

Vbi manentę immobili vtroq; extremo posito B. circuli mediocris, infra B. circuli superioris & infimi causantur novem cameræ, quæ sunt ex trigeminatis novem elementis: Deinde sub B. circuli superioris, & supra B. circuli inferioris posito C. circuli medii, causantur novem aliæ cameræ, nempe BCB. CDC. DED. EFE. FGF. GHG. HIH. IKI. KBK. Deinde moto D. circuli medii, inter duo BB. supremi & infimi causantur novem aliæ cameræ, nempe, BDB. CEC. DFD. FGF. FHF. GIG. HKH IBI. KCK. Similiter motis aliis septem elementis omnibus infra B. circuli superioris & B. circuli inferioris, acquiruntur totidem novenæ camerarum. Vnde sicut processum est in motu circuli mediocris infra duos circulos, simpliciter procedi poterit in multiplicationem earum per motum circuli inferioris sub duobus superioribus.

Habes igitur designatas columnas & cameras: columnę quidem sunt quæ constant ex pluribus cameris, & sunt ipsa totalis variatio, quæ fit ex vno motu vnius elementi sub aliis vel infra alia: Cameræ autem sunt ipsæ columnarum partes, quę omnes ex tribus constant elementis in proposito. Hinc patet ratio constituendæ tabulæ secundum ordinem.

DE RATIONE TABVLAE MAGNAE à Lullio posita.

MEMBRUM II.

HAbita tabula constante ex columnis causatis modo proximè dicto, atque multiplicatis, emergit subinde tabula magna quæ constituitur ex ipso T. addito, & diversimode ordinato.

Ipsum autem T. ponitur ad significandam variationem terminorum, vt habeas quando ipsa elemenra significant, terminos primæ figuræ, & quando significant terminos secundæ figuræ. Semper enim literæ ante T. significant terminos primæ figuræ, literæ post T. terminos secundæ: vt quando T. ponitur in principio omnes termini sunt de prima figura. Hinc vbi dicitur B C T B. significatur bonitas magna differens, vel bonitas magnam habens differentiam: BTCB. significatur bonitas differens per concordantiam, non. n. concordare dicuntur nisi quæ aliquo pacto differunt, & omnia quæ concordare dicuntur quodammodo differunt, non enim dicitur idem concordare cum seipso. TBCB significatur differentia concordantis & differentis, seu differentia inter id quod concordat & id quod differt. BCBT. i. bonitas magna bonificabilis seu bonificantis, seu bonificati, vel bonificabile vel bonificativum vel bonificare magna bonitate. Ecce quomodo ex vna camera præcedentis tabulæ exurget columna alia per diversas ipsius T coordinationes, ut patet in prima columna Lullii, quæ quidem cõstituitur ex camera BCD, modo B præcedente, modo C præcedente, modo D præcedente, & ipso T in elementis illis tribus diversimodè secundum prædictum modum situato.

Sicut ergo effectum est de hac camera, BCD, Ita effici potest de cameris omnibus aliis. Exempla per singula & per omnia ab

ipso Lullio in sua arte magna, poterit qui volet intueri: sufficia autem nobis eorum rationem, causam, & ordinem, insinuasse tuq; ex tempore ipso poteris meliori ingenio practicare melius, & à Lullio sufficiat tibi ipsius rei rudem formam percepisse, qui quidem omnem pulchritudinem & affabrilitatem soli bonitati ipsius negotii intentus contempsisse videtur.

DE USU TERTIAE ET QUARTÆ figuræ, & tabulæ generalis.

MEMBRUM III.

TRiplex cum sit intellectus operatio, ut in superioribus manifestavimus, in omnibus contingit complexionem terminorum assumere: In prima quidem definiendo: In secunda verificando: In tertia argumentando: Definimus cum dicimus animal rationale mortale, qui termini sunt significati per EG. Verificamus cum dicimus, homo est animal rationale mortale qui termini sunt significati etiam per FG. Argumentamur cum dicimus, Omne utens ratione seu ratiocinativum, est animal rationale: Homo est quoddam ratiocinativum, ergo est animal rationale. Qui termini sunt significati per EFG, ubi F significat mediũ propter quod prędicatum ipsum, quod est definitio, convenit ipsi subjecto, seu definito, seu definibili.

Per tertiam ergo figuram habemus definitiones & propositiones quæ ambæ constant ex duobus terminis definitio enim conflatur ex genere & differentia, propositio verò ex subjecto & prædicato.

Per quartam verò figuram contingit tum definire, cum sumimus genus cum pluribus differentiis, ut cum dicimus. Animal rationale mortale. Contingit etiam verificare cum tribus vel pluribus terminis, ut cum dicimus, Deus est magnus potẽtia & sapientia. Contingit etiam demonstrare, cum inter subjectum & prædicatum, utpote, inter unum terminum significatum, per circulum superiorem tertiæ figuræ, & circulum inferiorem ejusdem assumimus diversa media ad demonstrandum ipsum significatum per elementum infimi circuli prædicari de significato per elementum superioris circuli, ita ut circulus medius semper significet causam, vel medium propter quod prædicatum dicitur de subjecto: Quod pateat per exemplum istud. Vis demonstrare Deum esse omnipotentem, habes Deum pro subjectio, habes omnipotentem pro prædicato, dispone ergo elementum B in circulo superiori significãs subjectũ quod est Deus. E circuli infimi significans prædicatũ, quod est potẽtia summa, pro demonstrando & probãdo oportet investigare & inve-

& invenire medium seu causam: manentibus ergo immobilibus, supremo & infimo circulo, ducantur infra duo illa cætera elementa per ordinem, revoluendo medium circulum, ponendo primo B infra prædicta, & dicendo B B E, 1. Omne diffusivū sui ipsius (quod est unum de rationibus bonitatis (habet potētiam qua seipsum diffundit, Deus est summè sui ipsius diffusivus, ergo summè potens, seu omnipotens. Vel sic, Omne summè bonificativum in summo potest benefacere, & per consequens potest in summo: Deus est summè bonificativus, & per consequens, &c. ergo, &c. Deinde loco ipsius B. medii succedat C, dicendo B C E; Omne sciens omnia, seu summè sciens, potest super omnia, seu habet summam potentiam: Deus est summè sciens & intelligens, super omnia, ergo habet summam potentiam, seu omnipotēs est, similiter per alia mediata fieri potest. Quæ quidem media non solum sunt termini ipsi in arte explicitti, sed etiam esse possunt innumeri alii prout superius docuimus, ordinando domos pro terminis præcipuis in arte explicitis, in quibus sunt plures cameræ, & loca particularia referentia terminos significantes Bonitatem, magnitudinem, differentiā, &c. Quia sunt vel eorum concomitantia, vel eorum effectus, vel eorum signa, vel eorum causæ, Vnde quatruplex genus demonstrationis emergit, ut videbitur.

Ipsum ergo B medii circuli, non solum stat pro significanda bonitate, sed pro innumeris aliis nempe suo concreto, communicativo sui, appetibili, mali contrario, &c. Similiter de sapientia, & aliis.

Quò ergo plures terminos tibi comparaveris, magis dilatādo & replendo domos, quas ordinavimus cōstituendas, eo plura atq; certiora habebis media quibus eandem conclusionem non ex futilibus & vana multiplicitate valeas demonstrare, sed ex propriis & necessariis. An huc usq; pertigerit Lullius, tu ipse considera, & perpende quantum huic arti additum sit à nobis.

Postquam verò discurreris per revolutionem circuli mediocris, per informationem cameræ B E addiscentis medium ex omnibus novem elementis ex una figura, utpote prima, quasi ipso T subsequente, dicendo informa BBET, BCET, BDET, & ita deinceps, poteris nova argumenta ordinare adsciscendo terminos ex alia figura, quasi ipso T, præcedente, dicendo informa TBBE, TBCE, TBDE, & ita deinceps. Rursum & alia argumenta, admiscendo unam figuram cum altera, dicendo BTBE, BTCE, BTDE, & ita deinceps, quæ omnia clara sunt exemplo superiorum.

DE MVLTIPLICI VIA DOCTRINAE & medio ad demonstrativè conclusionem inferendam.

CAP. II.

MEMBRUM I.

E Supra dictis facillimum esse constat innumerabilia (vt & innumerabiles ferè sunt termini, & velut infinitæ terminorum combinationes) ad aliquid concludendum asciscere nos posse media: jam aliquid obiter de ipsorum speciebus ad diversimodè pro subjectorum mediorumq; diversitate demonstrãdum afferre non pigeat. Quod ob eam maximè causam faciẽdum ducimus, quia (asinorum quorundam judiciis prætermissis, qui brutali quadam temeritate ea quorum ipsi nullam habere possunt rationem vana per se ipsa volunt judicari) aliqui non nullo ingenio donati in eo ipso huic arti detrahunt, in quo maximè convincitur excellere. Quod sanè ab eis ideò factum esse constat, quia eorum de arte ista ratio eo vsq; conscendisse non potuit, vnde velut è densa nigraq; silice lumen ignemq; sublatescentem excuterent. Ex iis vnum mihi alioqui non admodum vulgaris ingenii atq; judicii vidisse licuit, qui in libro quodam, qui de Vanitate scientiarum inscribitur (vbi titulus ipse quale sit in operis progressu studium plus quam satis) nisi me fortè ironica illa ejusdem libri conclusio fallat) expressit (hanc artem inquit in copia, ordine, ostentatione & veluti quadam fimbriarum dilatatione consistere; ita vt non sciẽtiam, & aliquam magnifaciendam contemplationem, quam multæ doctrinę profundiorisq; cognitionis pariat existimationem. Porrò nihil de hac arte dicit ille, quod idem de cæteris facultatibus atq; scientiis (præter illam quam ipse in fine videtur extollere) dici nequeat. In vniversis etenim nullus nisi plusquam mediocriter stultus veram & non vanitati similem post omne studium se nactum esse noverit scientiam: quod sanè & is qui maximè omnium philosophorum humano ingenio tribuisse videtur Aristoteles testatur, vbi rerum substantias vltimasq; differentias, innominabiles inperceptibilesq; dicit: & oculum intelligentiæ nostræ ad manifestissima se habere naturæ haud aliter quam nocturnæ avis oculos ad lumen solis. Mitto eos qui veritatem in densissima caligine consistentem definientes, tunc se maximè cognovisse, & culmen attigisse philosophiæ existimabant, cum suam ignorantiam non ignorare sibi viderentur. Quod ergo per omnes scientias habere tandẽ possibile est, per artem istã vtpotè per causam maximè generalem acquiritur. Quod si cæteræ præter existimationem nihil quod

Cornelius Agrippa.

Laus huius artis.

quod ſit ingentis momenti præ ſe ferunt: ſatis eſt quod iſta vltra exiſtimationem aliquid contineat quod vir ille aut prorſus non penetravit, aut non ſatis.

MEMBRVM II.

AD propoſitum igitur eſt animadvertēdum quod cum multiplex extet argumentationis, & artificioſæ demonſtrationis genus, vtpotè ab iis quæ nobis ſunt promptiora, ab iis quæ ſecundum naturam ſunt notiora, ab iis quæ notiora atq; priora ſunt ſecundum eſſe, & ſecundum cognitionem eadem, qualem in mathematicis ordinem eſſe vulgatum ſatis eſt: triplex non ſine cauſa demonſtrationis genus à quibuſdam Peripateticis Arabibus adducitur, Simpliciter videlicet, ſeu cauſæ generaliter, Propter quid, ſeu cauſæ eſſendi, & Quia, ſeu cauſæ cognoſcendi vel ſigni. Demonſtrationem ſimpliciter definiunt quæ eſt ex prioribus cauſis atq; principiis à quibus iiſdem res fit, & primò cognoſcitur: vt punctus, linea, & angulus ſe habent ad figuras, Demonſtrationem ſigni dicunt quæ ex prioribus ejuſmodi incedit, quibus res cognoſci tantum primò incipit. Demonſtrationem verò propter quid quæ ex cauſis eſſendi, à ſenſu rationeq; remotioribus ad ipſum effectum diſcurrit. Diviſionem hanc tanquam in ſuo genere magis ſufficientem probamus, quantumvis eam Greci non attigerint commentatores, & Ariſtoteles non tantum expreſſerit quantum ignorantibus & craſſioribus ſatis eſſet ingeniis.

MEMBRUM III.

HVic triplici demonſtrationis generi quod è duob. prioritatis, vnoque poſterioritatis modis integrari videtur quartus à nobis modus ille adjicitur quem ex æqualibus, ſeu coæquævis dicere poſſes, utpote qui eſt ex iis quę nec ſubjectum antecedunt, neque ſubſequuntur ſed comportantur, cumque eo poſito neceſſariò ponuntur, ipſumque definiunt. Hoc ipſum demonſtrationis genus eſt peculiare Lullio, eſtque certiſſimum quod pro confirmatione prædicati de aliquo ſubjecto poſſit haberi: ipſum explicavit per ſuum IVVM, ABILE, ET ARE.

Hinc certiſſimam veriſſimamq; demonſtrandi rationem ſumere licet. Vndenam enim melius aliquid bonum eſſe poſſumus argumentari, quam ex eo quod IVVM eſt, quod ſcilicet principium intrinſecum habeat benefaciendi, ſeu faciendi boni? quam ex eo quod habet ARE, id eſt benefacere, quod benefacit vel bonum efficit, ſicut Solem eſſe calidum ex eo quod calefacit, lucidum ex eo quod lucet. Lunā eſſe luminoſam ex eo quod illuminatur quod eſt per ATVM. Hoc non eſt oſtendere per effectum, neq; per cauſam, neque per vtrumq;, cum enim

oſtendo

ostendo veritatem Solis per suam lucem, non ostendo per effectum, lux enim non est effectus Solis, sicut neq; calor ut ejus est forma perpetuò subjectum concomitans, non est effectus ignis: sed lux illa quæ est ab illo in corpus illuminabile diffusa, & calor iste qui calefactibili subjecto imprimitur sunt effectus huius & illius: tale igitur ARE & ATVM id est, tale agere, & ità natura affectum esse, rei veritatem non ab effectu, neq; à causa, sed ab eo quod est in ea ipsa insinuant. In iis item quæ coordinata sunt ab invicem inseparabilia (ut in correlativorum, cõtrariorumq; existentia est etiam manifestum) citrà rationem causæ & effectus potissimè contingit demonstrare. Sed huius considerationis locum satis in præsentiarum indicasse sufficiat, siquidem de hoc ipso latius alibi à nobis dictum est. De modo autem quo ex appropriatis, subjectoq; convenientibus, ut partibus, & principiis quæ sunt in facto permanentia, atque propriis affectionibus aliquid de subjecto licet enunciare, in superioribus satis commonstravimus.

MEMBRUM IV.

Conclusio.

ITaq; artem hanc à Raymundo Lullo adinventam ita complevimus & ab omni contemptibilitatis prætextu vindicavimus, ut omnino proprium orbem adeò complevisse cognoscatur, ut omnino impossibile sit ei (pro homogeneis) aliquid amplius adjicere: Si quæ autem sunt quæ latiore videntur explicatione indigere, qualis est amplior & extẽtus tabulæ magnę typus; hæc omnia & alia ad horum circumstãtias facientia sufficientissimè in libro de architectura artis Lullianę à nobis extant enucleata, cuius quidem pertractationis intentiones istis adjectæ patefacient nos nihil eorum quæ ad facultatem usumque præsentis artis faciunt pętermisisse. Quicunq; igitur horum futurus lector es, & studiosus, si hactenus istas minus fueris assequens intentiones, roga Deum ut repetitis actibus, consequaris, quæ quanto profundiore conjectaveris ingenio tanto ex intimioribus inventionis istius efferes encomia: & tanto majores Lullio inventori, mihi excultori, & Deo bonorum omnium elargitori gratias agas.

EXCEL-

EXCELLENTISSIMO, ET ADM. REV. D.D. GEORGIO MYLIO Auguſtano, VVitebergenſis Academiæ Cancellario.

IORD. BRUNUS NOL. S. P. D.

Circa propoſitum venationis campũ (excellentiſſime Domine) innumeros perperam laborantes circũſpicio, dũ ex iis quidam poſt tumidorũ Grammatiſtorum (qui ſub titulis artis inventivæ, judicativæ, & aliarũ (ſi diis placet) omnium, infinitas nõ ceſſant ſtercorare paginas) futiles præceptiones avii, eos conſulũt agricolas, qui ad alios cum bubulcis agros excolendos eſſent aptiores. Alii neſcio qua literatoria methodo mõſtruoſas exaucupantes aves, dũ fragilib. exſuccæ arboris ramis innitũtur, illis (ut eſt apprimè neceſſariũ) deficientib. & abreptis, in ſaxoſum cãpum methodicè recidentes, earũ quas captabant aviũ (inanium videlicet cogitationum, quæ in nido ignorantiæ diſpoſitionis pullis incubãt) miſerabilis eſca fiũt. Non nulli ſervili, & adulatorio quodam obſequio eos ſibi duces jactitant, qui venatorio cornu non tam bene in ludis puerorum, quam in aperto & philoſophorum anguſtiore campo malè tonantes, canes implicant, feras diſperdunt, & avidiores confundunt fraudantq́ue venatores. Nec deſunt fortunatiores qui non tanta ingenii tenuitate laborant, ut ignorent præter judicii & inventionis titulũ nihil prorſus invẽtionis, nihilq́ue judicii artes huiuſce generis continere: Porrò cũ propter authoris aſperitatẽ, & illis impervios expoſitorum

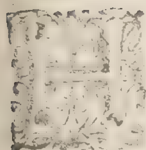
torum sensus, neque frugaliter per Aristotelicas semitas iter arripere possint, proprii ingenii viribus, innixi cum Oedipo tragico dicere videntur. Huc omni duce spoliatus ibo. Melius inveniam viam, quam quæro, solus. *Horum desertam & infelicem commiseratus conditionem, operæpretium me facturum duxi, si in huius artis ordine, expolitione, cultura, complemento, & elucidatione laborarem, quatenus iis quos cœlum ad horum fructuum participationem destinavit pro virili suffragator adesse possim. Vbi quid, quantumque præstiterim, tuum, aliorumque (quibus hoc intelligere dabitur) esto judicium. Hæc tibi dicare tuoque maslui examini, judicio, atque patrocinio, offerre, submittere, atque commendare, utpotè qui propriis videns oculis, cæcis lipisve aliis judicanda committere non cogaris, iis inquam qui cum ignorent, vel simulato contemptu fervidius carpant, vel vt aliquantò plus sapere videantur, tantillo labra comprimentes & nasum propemodum intorquentes, eadem frigidusculè commendent, Vale, & Musas quæ non vulgaribus te decorarunt, insigniis, amicas excipe.*

IORD.

IORD. BRVNVS NOL.

DE PROGRESSV LOGICAE VENATIONIS.

MEMBRVM I.

HAud quidem ſatis eſſe arbitramur fugacem per ſylvoſum dumoſumque campum apprehendiſſe feram: ſi venatorem lateat, quomodo hanc ipſam tractare & ad vſum convertere debeat. Quid etenim mihi prodeſſe poteſt ſi conſtruendæ domus partes & organa habuerim apparata, quæ mox in ædificii ſtructuram cõponere neſciam & ordinare? Circa omne quæſitum cuius apertam intendimus habere cognitionem, minimè ſufficit inter vtramq; extremitatem collocanda adeptos eſſe media: verum & operæ pretium eſt ſcire quibus ipſa (pro diverſis occaſionibus) ſerierum rationibus, ordinibusque adnecti debeant, atque collocari.

MEMBRVM II.

ILlud igitur primò in memoriam revocandum, quod omne problema aut eſt affirmativum univerſale, aut univerſale negativum, aut affirmativum particulare, aut particulare negativum. Primum in primi primæ figuræ modi forma perquirimus: Secundum in primæ atque ſecundæ: In primæ atque tertiæ tertium: Quartum in omnibus.

MEMBRVM III.

VT igitur omne quæſitum ſeu problema duab⁹ verbo ſubſtantivo copulatis partibus conſiſtit, quarum prima eſt de qua aliquid affirmatur vel negatur, altera quæ de aliquo affirmatur aut ab aliquo negatur: ita omnem ſyllogiſticam & enthymematicam argumentationem tribus conſtare terminis eſt neceſſe, maiori extremitate A minori extremitate C. & medio B. Ante omnem igitur ſyllogiſticum diſcurſum atq; diſputationem de hoc ipſo quod in controverſiam ducitur, maior minorque extremitas præhabentur, & ipſum quod quærẽdum remanet, eſt medium, de quo mox etiam conſiderare debeas quomodo collocandum ſit & ordinandum. Nunc igitur primum de hac, deinde de reliqua artificioſa meditatione cõplenda ſpeculabimur. Primò inquam de formæ, ſecundò de materiæ differemus inventione.

MEMBRVM IV.

GEneralem syllogizandi formam in tribus tantummodo figuris investigare licet: juxta eas etenim propositiones, atque problematis cuiuscunq; terminos in aliquo medio communicare contingit. Si quippe demonstrandum est A. affirmari de C. vel A. negari à C. frustrà ad eosdem terminos accipiendos convertemur; quî enim fieri potest ut idem per idem ipsũ demonstretur? Temerè quoq; assumemus aliquid quo C. manifestetur vel ipsi inesse D. vel alio cuicunque præter hæc duo nempè subiectum prædicatumque quæsiti, nuuquam enim A. de C. prædicabitur, quia B. de D. vel alio quocunque. Perperam tandem omni alia (quam possis imaginari) ratione, laborabis, qua participans cum vno tantum extremorum capiatur: etiãsi in infinitum fiat abitio: ut si A. communicet cum B, B. cum D, D cum E. & vltra, nunquam eò devenies ut A. de C. concludas affirmativè vel negativè prædicari. Nullum igitur vnquam necessarium est fore syllogismum nisi medium tale sumptum fuerit, quale ad vtrumque extremorum attributione quadam referatur.

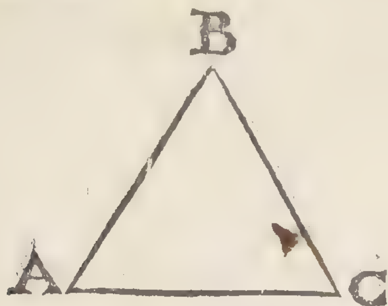
MEMBRVM V.

MOdus autem communicantiæ huius, vel sumitur ex habitudine extremorum ad medium: vel ex habitudine medii ad extrema. Siquidem ex prima, aut talia sunt, ut horum alterum sit quod de medio, alterum verò de quo medium, & hæc est figuræ primæ: aut ambo sunt de quibus medium, & est secundæ: aut ambo sunt quæ de medio, & ipsa est tertiæ figuræ dispositio. Si verò ex habitudine altera: vel (ad primam figuram) medium est de quo primum, & quod de secundo, vel (ad secundam) quod de vtroq; vel (ad tertiam) de quo vtrumque.

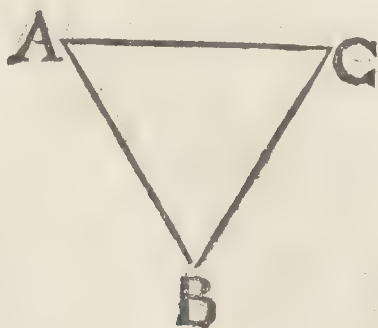
Nota primæ figuræ, in qua Maior propositio B A. Minor C B, conclusio directa C A, indirecta A D.

Nota secundæ figuræ in qua maior propositio AB: Minor C.B. Conclusio directa C A. A C. indirecta.

Nota tertiæ figuræ in qua Maior B. A. Minor B. C: Conclusio C A. directè, & A C. indirectè concludendo.

MEMBRVM VI.

VNiversalem igitur affirmatiuam concludere volens quære B. medium, quod continetur totum ab A. id est, de quo A. universaliter prædicatur: & continet totum C. id est quod universaliter prædicatur de C. & argumentabere iuxtà primum primæ figuræ modũ. Si universalẽ negativã concludere intendis: quærito mediũ B. de quo subiectũ universaliter dicitur, & quod negatur universaliter à prædicato, & habebis iuxta primã figurã quod cõcludas: vel mediũ B. quod affirmatur universaliter de A. & negatur universaliter à C. aut negatur universaliter ab A. & affirmatur universaliter de C. & argumentabere iuxta secundũ atq; primũ secundæ figuræ modũ. Si particularem affirmativã concludere animo sedet. Poteris in primã

figura vel medio B. quod continetur totum ab A. & continet totum C. quia vbi concludimus vniversale, possumus etiam suum particulare concludere. Vel medio B. quod continetur totum ab A. & continet in parte ipsum C. Poteris etiam in tertia figura vel medio quod continetur ab vtraque extremitate totum. Vel secundum partem ab vna secundum totum ab altera, quod accidit (ut est ibi manifestum) dupliciter. Si negativam particularem vis inferre. Poteris primo modis quib⁹ vniversalis negativa cõcluditur ut est per proximè dicta satis manifestum. Secundò in prima figura, vel medio quod totum excluditur ab A, & quod affirmatur in parte de C. Vel medio quod totum continetur ab A. subiecto, seu de quo vniversaliter dicitur, & nihil continet de C. id est, vniversaliter negatur à prædicato problematis: & ita concluditur indirectè. Tertiò in secunda figura, si medium B. ab A. extremo negetur vniversaliter, & de C. particulariter affirmetur, vel de A. affirmetur vniversaliter, & de C. particulariter negetur. Quartò in tertia figura vbi de medio B. A. ipsum vniversaliter negetur, & C. vniversaliter affirmetur, vel de ipso particulariter negetur A. & C. affirmetur vniversaliter, vel de ipso negetur vniversaliter A. & C. particulariter affirmetur.

Ex ijs difficilimè omnium problema vniversale affirmativum astruitur. Facilimeq; evertitur: vniversale enim tollitur sive nulli insit, sive alicui non insit: hoc autem quod est alicui non inesse, probatur in omnibus: nulli autem inesse in duabus manifestatur. Huic difficultate constructionis proximum est vniversale negativum, quod ex hoc quod vel omni vel alicui insit, destruitur. Particularia verò altero tantum refutantur modo: hoc quidem quod omni, illud autem quod nulli. Quia verò in pluribus figuris inveniuntur atque modis, longè facilius quam vniversalia confirmantur.

Figura

Figura complicationis trium figurarum.

MEMBRVM VII.

ABalio rurſus principio atque capite velut exordientibus. Poſitis duobus problematis terminis: reſpiciatur primò ad prædicatum A. Secundò ad ea quæ dicuntur de A. ſeu continent A. quę ab Ariſtotele conſequentia nuncupantur, & ſignificantur per B. Tertiò ad hæc de quibus dicitur A. ſeu quæ cõtinentur ab A. & ab Ariſtotele vocantur antecedentia & ſignificantur per C. Quartò ad ipſa quæ ſunt contraria ipſi A. ſeu remota & aliena, de quibus nec A. dicitur, & quæ nec de A. dicuntur, quæq; nec A. continet, & à quibus nec A. poſſet contineri, & ab Ariſtotele vocantur contraria, ſuntq; ſignificata per D. Simili ordine reſpiciatur ad E. ſubiectum quæſiti, ſeu problematis, ad ea quæ de ſubiecto dicuntur ſignificata per F. ad ea de quibus ſubiectum dicitur ſignificata per G. ad oppoſita alienaque à ſubiecto ſignificata per H.

Figura proximè dictæ dispositionis.

Ibi ad definiendum. An omnis voluptas sit bonum. An nulla voluptas sit bonum. An aliqua voluptas sit bonum. An aliqua voluptas non sit bonum : Bonum est prædicatum problematis. Voluptas est subiectum.

A. ergo significat BONVM.

B. Vtile, prosequendum, appetibile, favens, conservans.

C. fœlicitatem, sanitatem, integrum, pulchritudinem, virtutem.

D. fugiendum, nocens, alienum, destruens, corrumpens.

E. significat VOLVPTATEM.

F. placitum, naturaliter appetibile, facile, securum, quietũ,

G. gratam conversationem, divitias, honorem, bonum coniugium, vindictam ex hostibus.

H. laborem, dolorem, paupertatem, dedecus, tædium.

Volentibus igitur universaliter concludere A. de E. respiciendum est ad antecedentia prædicati & ad consequentia subjecti, nam si aliquod horũ sit idem cum altero, habebis iuxtà primum primæ figuræ modũ, quod intendis. Qui cupit particulare affirmativum, respiciat an idem sint quædã ex antece-

dentibus

dentibus vtriusque: ita enim concludet in primo, tertio, & quarto figuræ tertiæ. Vel respiciat ad contraria prædicati & antecedentia subiecti si concordent: poterit enim concludere in primo atq; tertio primæ figuræ mediante conversione conclusionis. Item in tertia, Qui universalem negativam quærit, videat an sit concordantia inter consequentia subiecti & repugnantia prædicati: concludetur enim in secundo primæ & primo secundæ figuræ. Vel an concordent repugnantia subiecti & consequentia prædicati ut concludat in secunda figura. Volenti autem particularem negativam concludere, respiciendum est ad antecedentia subiecti & repugnantia prædicati: ita enim (præterquam in quarto secundæ modo) poterit in omnibus concludere figuris.

MEMBRVM VII.

IN Quibus omnibus (pro modis aliis particularibus, qui prætermissi viderentur) conversionum canones mente habeantur. Vbi enim E. omne est A. & aliquod E. est A. & aliquod A. est E. Vbi E. nullum est A. ibi nullum A. est E. aliquod E. non est A. aliquod A. non est E. Vbi E. quoddam est A. ibi quoddam A. est E. Vbi E. quoddam non est A. ibi A. quoddam non est E.

FINIS.

IORD. BRVNVS NOL.

DE LAMPADE VENATORIA LOGICORVM.

SCALA.

MEMBRVM I.

Rope divinam possessionem, adeptio: Laboriosam adeptionem, inventio: Industriam inventionem, perquisitio: Solertem perquisitionem, lux: Vividum lucis ignem, machinantis intentionis apparatus, Ipsam, pervigil appulsus voluntatis: Hanc, finis, bonique adipiscibilis apprehensio præcedat oportet.

MEMBRVM II.

Possibile, capessibileq; bonum quod proposuit in artis huius fronte Peripateticus princeps, est, vt inventam, adeptamq; possideamus, quam quis non perperam intenderit perquisieritque viam: vtpote qua de quocunq; problemate ex vniversalibus argumentando proponamus, proponendo argumentemur, determinando respondeamus, & respondendo determinemus.

MEMBRVM III.

At quis non adeo vehementer, & altius, sed quasi submissius atque sobrius in eum finem iudicat incumbendum: quominus tria hæc, non vanam scilicet exercitationem, minus otiosa colloquia, Philosophicamq; minimè omnium prætermittendam contemplationem tandem videamur assequuti: dum primò methodum subministrat, qua de quocunque proposito argumentari: secundò examen suggerit, quo multorum adnumeratis opinionibus non è peregrinis sex ex domestica singularũ doctrinarum specie non bene differentibus objicere: tertiò trutinam adcommodat, qua ad vtramq; contradictionis partem dubitare potentes, in singulis tanto facilius quid verũ quidve falsum censendum sit decernere & definire possimus? Sicut enim postquam velut arte depurativa ex quadam aliorum mineralium commixtione segregatum est aurum: ipsum metallorum pretiosissimum faber aurarius expurgatum exquisitum atque probatum accipiens, extendit, dilatat, & ad certas fuso con-

configurationes vtitur, & ornat officinam: ita poſt problema ſub diſcuſſionem alteratio... poſitum, ſubinde evenit vt citrà incertitudinis vllius in...namentum, expoſitis atq; conceſſis, probatis & evidentibus, apodicticæ concluſionis habitu humanæ rationis apotecha decoretur. Sic primò dirigimur in viam, Secundò ad congreſſum roboramur, Tertiò oculos quaſi caligantes abſtergimus: dum hæc primò ſemitarum notitia pervium atque facilem ſcopi illius ad quem collineamus reddit attactum. Secundò velut in equeſtri ad circum exercitio ad ſerios bellicos congreſſus laudabilius perſequendos diſponit. Tertiò velut è laborioſo confl ctantium tenebrarum atq; lucis agone frugaliter evadentes, efficit vt eorum tranquillam poſſeſſionem habeamus, quæ pro moralibus virtutibus ſtabiliendis, & ſpeculativis illuſtrandis diſciplinis, apprimè neceſſaria eſſe cenſentur.

MEMBRVM IV.

IGnis heterogenea diſgregans vtpotè veritatis auram, à falſitatis, credulitatis, & opinionis litargirio, ſtanno, & argento ſecernens, cal da lux illa eſt, quæ in pleriſque torpens languidior apparet & aberrans. In aliis autem vel naturæ celeri quadam dexteritate clarior eſt atque promptior. In quibuſdam verò artis expolitione ita vegetem & illuſtrem licet intueri: vt in venatore ad omnium latibulorum aptam perſcrutationem, & fugacis per ampla venabula, problematis inventionem accendat, nec minus ad intuendos eviſceratæ feræ arctus judicium exacuat. Neque enim ſine canonicæ hujuſce rationis cognitione, tanti eſſe poteſt ſcintillæ à natura nobis inſitæ tenuior illa vis.

Hac luce pertinacis ejus cæcitatis, vaga phantaſmata diſcutientes. Primum quidem incipiendo perquirimus, Secundò citrà inanis illius ſtuporis modum ſolidiore inveſtigatione proficientes invenimus, Tertiò ab omnibus vel infantis ignorantiæ negativæ obſcuritate, perverſæ diſpoſitionis cæcutire facientibus phaleris repurgati, illum perfectionis habitum aſſequimur, quo tandem (vires ſuggerente numine) pro præſentis ſtatus atque vitæ capacitate, ad divinæ poſſeſſionis partem transferamur.

CAMPVS.

MEMBRVM I.

CAmpus est vniuersale spacium, recessus & atria multa cō-plectens, in quibus venari & inuenire tentandum. Huius primæ, mediæ, vltimæq; partes ea suis ordinibus loca referunt, quæ ita sunt argumentationum, ut literæ scripturæ ipsius bases & elementa perhibentur. In hisce planè inducendarum, notificandarumq; particularium conclusionum sita est potentia. Præesse quippè, præhaberiq; debent in anima præordinatę prę-missæ quædam vniuersales, sub quibus vniuscuiusq; artis propriæ, velut in actui propinqua facultate intelligantur quadam contineri. Hæc eadem illa sunt, quibus demonstrator ad alteram, quæ tantum vera concludat, topicus autem indefinitè ad vtramq; contradictionis partem vtitur inferendam. Hoc pacto eundem gladium hic quidem tantum ad defendendum tuendumq; verum, ille verò ad quidlibet pro occasione & arbitrio prosequendum destinat & adaptat.

MEMBRVM II.

HIc eorum valere percupio Talparum sententiam, qui artis huius finem atq; momentum adeò altè consurgens, tam longe protensum, latissimeque patens non apprehendentes in ipsa fundamenta duntaxat opinionum, non etiam scientiæ & intelligentiæ judicant contineri: non obstante quod generis, proprii, definitionis, accidentis, aliorumque dicibilium atque conceptibilium potissimæ notiones, cōditiones, referantur, ordinātur, explicantur: vt ex ipsis argumentorum principia omne liceat ad propositum desumere. Porrò facillimè huiuscè caliginis velum ab oculis auertent, si in eam considerationem animum aduerterint, quod non eodem vsu veniant pacto, quæ eadem diuersorum, immo & contrariorum, & aduersantium possunt esse principia. Si alias atque alias sub hisce maioribus subsumendo minores propositiones ex iisdem hi quidē sciunt, opinantes autem, se scire præsumunt & existimant, tentare atque decipere sophistæ captiosique contendunt. Id autem ea de causa ex arte prouenit qua in ea non propria, sed vniuersarum methodorum communia principia continentur, & ambiūtur. Vnde non quidem ex eo quod ars ipsa largitur, sed eo quod ex arte quis pro vasis proprii capacitate propositoque fine decerpit, talis atque tanta varietas emergit. Hîc igitur perindè proportionaliter accidit, atq; si eadem lux in propria claritate cō-sistens, aliter in diaphanis corporibus, aliter in subobscuris, in

crassis

crassis rudibusque materiis aliter ingeritur & explicatur. Licet igitur diuersos, diuersisque mediis attrectantia fines ex proposito non comparentur: illud tamen certè asserere non cunctabor, quod ita nullum est absque inuentione judicium, sicut & illius artem numerandi sine numerabilibus inanem profitebitur. Sic igitur mihi altero pede claudicare videtur citra Topicam demōstratiua facultas, vt pauperem se tanto amplius credere debeat ipse demonstrator, quanto illi contingat oportet, vt ob propriæ indigentiæ sensum tristetur vehementius: quem sane sensum non ad satis magnam refero virtutem, si Socraticus quispiam fuerit assequutus, quando illum meliora ex alio manent adipiscenda theatro. Norit ergo non oculis, sed auribus examinans, & veluti diuinando decernens, & nō minus huius quam illius vsus ignarum literatorum vulgus, quod nō vsque adeò ob rationem firmioris argumenti, quod semotū & arduum indicet & designet, demonstrator topicum excellit: ut ex alio latere topica præsentanea frugalitate, vsu maiori, & vberiore possessione præcurrentē valeat apodictica exæquare censura: vbi fortè diuinum, sed certè mutum Socratis judicium à venosa propinatione populum Atheniensem nō auertit: quem solertissima (non tam benè criticis, quam malè fortunatis philosophis patriis inuisa) peregrini barbarique Gorgiæ dialectica ad aurem sibi statuam erigendam conuertisse potuit.

DE TVRRI IN CAMPI medio.

MEMBRVM I.

IN Campi medio turris est ad quam redditus ex omni parte collecti pertinere videntur omnes. Ipsa subjectum denotat, circa quod & de quo omnis est consideratio, & ad cujus formationem spectat omnis Syllogisticus apparatus, qui eo respicit ut de hoc vel a hoc ipso in conclusione aliquid affirmatum & producat vel negatum. Per eam in præsentiarum multiplicē subjectorum significari volumus differentiam. Entium enim quædam maximè omnium, alia omnium minimè, plurima verò hinc quidem magis, inde verò minus subjecta perhibentur. Prima sunt quæ omnibus substant atq; subjiciuntur particularia, quæ solum modò accidentalem recipere dicuntur prædicationem. Secunda quæ nulli substernuntur prædicato, & de quibus secundum dictionem, non autem vniuocè quippiā licebit affirmari. Tertia verò mediam retinentia sedem, hæc sunt de quibus alia prædicātur, & quę de aliis. Ex iis prima scibilis nusquā subeūtia rationē sed sensibilis, fabulę, opinabilis, & historię limitibus

limitibus coercentur. Secunda in alteram regionis hujus extre mam declinantia partem veluti prima summa suprema & ge neralissima quædam, licet inscientiæ quodammodo portio adcurrant, de iis tamen in illa nulla potest essentialis esse præ dicatio atq; ideò scientiæ demonstrativeq; conclusionis subje ctum esse nequeunt: quantumvis ubi subjectus evaserint in tentionum, sub Logica Mathematicaque ratione quadam de iisdem plurima dici posse constet. Tertio igitur loco enumera ta restant, quæ frequentissimè in quæstionem, & contemplati vam referuntur speculationem: quocirca quodcunq; argumē tationis & demonstrativæ conclusionis, scientiæq; subjectum accipitur, ipsum est species, neq; esse potest aliud à specie. Ipsa est de qua an aliquid affirmetur, vel negetur, & in qua an ali quid sit, vel absit, ex circumstantib. generibus, eq; iis quæ circa genera consistunt, inquiritur. Eorum vniversa membra per eas, quæ sunt in campo circa turrim partitiones designentur.

CAMPI TYPVS.

DE QVATVOR AGRIS IN *campo circa turrim.*

MEMBRVM I.

AGri igitur qui circa turrim in cāpo jacent quatuor (quotquot esse possunt de specie prædicabilia) potissimum designent. Ipsi sunt, ager ACCIDENTIS, ager GENERIS, ager PROPRII, ager DEFINITIONIS. Qui & sex numero distinctiore traderentur, ni generis ager, agrum differentiæ, & ager proprii, descriptionis agrum includererent.

MEMBRVM II.

IN omni prorsus quæsito, problemate, enunciatione duo reperiri necesse est, alterum quod de aliquo dicitur, alterum de quo dicitur aliquid. Istud est species, illud autem aliud à quatuor enumeratis, vel sex enumerabilibus, esse non potest.

MEMBRVM III.

PRima igitur sufficientis agrorum distributionis causa sit, quod vniversa, quæ in propositum venire & controversiā duci possunt, ad istum tandem numerum reducuntur. Omnis etenim quæstio de subjecto aut quærit, quod essentialiter de ipso dicatur & hoc vel primò erit definitio, aut pars definitionis, vtpotè differentia subjectę speciei constitutiva, aut ejusdē genus: vel secundò erit descriptio, aut descriptionis pars, vtpotè proprium accidens vel commune.

MEMBRVM IV.

SEcunda ratio inde est, quod omnis prædicatio vnum quodammodo cum eo de quo affirmatur declarat aut efficit idipsū quod affirmat: nec minus id quod negat ab eo à quo negatur aliquid quodammodo vel alienū esse testatur. Iam si omnes modi vnius (& per oppositam rationem) diversi, referantur, facillimè omnis prædicativa circa subjectam speciem additio apparebit horum quatuor agrorū finibus contineri. Vnum igitur juxta triplex genus (quorum subinde quodlibet in alias plures species subdividitur) accipitur. Est inquam vnum vel Numero, vel Prædicatione, vel Analogia. Primò autem Numero vnum septuplex est, Aut 1. nomine tantum, vt hic canis qui est animal, ille canis qui est astrum. Aut 2. definitione tantum citra nomen, vt vestis hæc, hoc indumentum. Aut 3. vt idem nomine & definitione est Socrates, quem eundem animal rationale morale Sophronisci filium dixeris vicissim. Aut 4. vt vbi duæ proprietates tale vnum idemque significant, vt visibile &

philo-

philosophatile istud. Aut 5. ut nominis significatio cum accidẽtis significatione concurrit, vnde Socrates dicitur ille sedens, & ille sedens Socrates. Aut 6. ut eiusdem nomen & proprium, veluti risibile & homo: Socrates, & ille simus doctor Platonis. Aut 7. ut definitio atque proprium, ceu risibile, & rationale animal conuertuntur. Secundò idem, prædicationeque vnum est quadruplex. Aut 1. genere ut homo & equus sunt animal, seu sub animali ratione idẽ. Aut 2. specie, tu Socrates & Plato sunt humanitate idem, sunt quippè homo, sub, & in hominis essentia ambo vnum. Aut 3. Subjectione vnum ut sub albedine marmor atq; lac. Aut 4. inhæsione vnum, ut idem est dulce atque croceum mel. Tertiò analogia vnum quadruplex est, Aut 1. sub eodem nomine eademque inæqualiter participata ratione, ut sanum idem & contemperatum de animali, de membro, de signo & de nutrimento dicitur. Aut 2. sub vna eademque potentiæ proportione, vt vna est imperatoris ad imperiũ, & regis ad regnum habitudo. Aut 3. sub aliqua eodem se habendi modo, vel affecti esse similitudine, ut idem est hominis potẽtia ad ambulandum, auis ad volandum, piscis ad natandum, ignis ad ascendendum. Aut 4. sub eiusmodi susceptibilis accidentis ratione, ut idem videtur esse serenitas in aere, tranquillitas in mari, pax in populo. Tam multis modis cum dicatur, quorũ singulis diuersum opposita significatione respondet, non difficile erit cõijcere quemadmodum vniuersa dicibilia complectantur, quæ omnia ad quatuor prædictas constat esse reducibilia species: Si vnum numero ad definitionẽ, & definitionis membra reducitur: vnum quoque genere, proportione, & accidente similiter proprias possunt sine difficultate classes agnoscere.

Membrvm IV.

Tertio quod numerum quaternarium non excedant, inde potest esse manifestum, quod proportionem quamlibet, vel problema perquirentes quæ fidem per syllogismum atque diuisionem accipiunt: non certè alia ratione procedimus, quam aliquid de posito subjecto prædicantes. Omne autem quod prædicatur aut conuertibiliter cum illo dicitur, aut per excessum: Si primo contingat modo, vel erit definitio vel proprium quod prædicatur: Si verò secundo, tunc vel aliquid erit ex iis quæ sumuntur in subjecti definitione, & ipsum erit genus: Vel quippiam à definitione subjecti alienum cum hoc tamen quod illo sit communius, & illud erit circumscriptiuum accidens.

Mem-

MEMBRVM V.

QVarto ex eo sufficiens facta numeratio judicatur, quod vniuersum & omne quod est & dicitur, in decem prædicamentorum ordinibus explicatur, & ad eosdem reducitur, vel secundum ipsos significatur, vel illis intelligitur adiectũ. Cunctę verò propositiones ab ipsis desumptę cathegoriis vel quid, vel quale, vel quantum, vel ad aliquid vel aliud è famosis reliquis enunciant: quorum omnium, singulorumq; partes, ordines, & adtributorum rationes, per genera, definitiones, proprietates, & accidentia indicantur, accusantur, examinantur, judicantur.

VENATOR.

MEMBRVM I.

PEr eundem amplæ venationis campum æquè frugaliter nõ vni, sed certè multiplicis generis discurrere licet venatori. Siue enim p̃e actiuus per legẽ, siue per fidem argumentosius contemplatiuus, habet circa quod inquirendo pertentet inuenire Theologus. Siue sublimitate Methephysicum, siue grauitate Physicum, siue mortalitate Ethicum se depromere cupiat, inquisitione scrutatur vt judicio cõtempletur, speculetur, præcipiatque leges judicando Philosophus. Siue vti strepitosus Actor ad aptè de rebus in consultatione positis dicendum & proponendum, siue vti Prætor ad maturius examinandum & judicandum, non nisi ex adinuentis rerum, modorum, circumstantiarumque mediis, eorumq; discussione ciuilis, tanto quidem dignius quanto exagitatur operosius. Siue veritatem apodictica deductione à falsitate discreturus Demonstrator, siue Dialecticus ipse veluti neutralis inter acceptam possibilem vtriusq; contradictionis partem, per dextram sinistramq; semitam discursurus, siue Rhetor ad laudem atque vituperium linguam perpoliturus, & ad pro commodo delibe andum, atque commendandum affinis isti Ecclesiastes Enthimemata concinnaturus & exempla: siue importunitate Sophista vel Tentator ad aliquid etiam inopinabile, & incredibile defendendum argutũ ratiocinium exacuturus: siue Captiosus fallax è garrulo copiæ cornu prętigias aptiores producturus in medium: siue generoso Poeta enthusiasmo varia atque multiplici aptatione atque configuratione ad delectandum vel juuandum, vel vtrumque perficiendum omnimoda ratione tersus proditurus & illustris. Omnes vberrimam illam quæ circa turrim designatur locorũ copiam eo perlustrare addecet artificio, quo è mille geminis hisce circumstantibus, vndique habeant quod commodum judicent, vestigent, retineant, arripiant, attrectent.

CANIS.

CANIS.

MEMBRVM I.

CAnum quibus venatile sedulus comprehendere nititur venator, duplex genus est. Horum enim alii Plaudi sunt, velociores scilicet atq; leviores: alii verò graviores fortioresque Molossi. Primum genus inductivæ (quæ Paradigma: Secundum Syllogisticæ (quæ Enthimematicam complectitur discursionem) typus est. Primi quidem est veluti levius apprehēdere: Secundi certè continere tenacius. Primo (in levioribus efficacior) retardare, Secūdò verò sistere robustiores feras, atq; graviorem perficere venationem, propria est à natura tributum.

VENATILE.

MEMBRVM I.

PEr eundum venationis campum non vnius, sed & plurimū generum venatilia discurrunt. Horum autem duo sunt prima capita Propositio nempè dialectica, & dialecticum Problema. Dialecticam propositionem definiunt probabilem interrogationem quæ aut omnibus, aut plerisq; aut sapientibus, & horū vel omnium, vel plurium, vel præcipuorū judicio confirmatur. Per Dialecticum verò problema, cōtemplationem circa id quod est in controversia positum intelligunt.

MEMBRVM II.

DIalectica propositio Aut primò per se probabilis est, vt quæ d. eandem contrariorum esse sententiam; Aut secundo probabili similis, vt eundem esse contrariorum sensum; Aut tertiò datæ probabili contradictoria, vt si probabile erat, quod amicis oportet benefacere, probabile est quod ipsis non benefacere non liceat, vel non benefacere non oporteat. Aut quartò per datæ probabili contrariam, vt quod amicis non liceat interdum malefacere, neq; vnquam oporteat & quod inimicis liceat interdum malefacere, & aliquando oporteat. Aut quintò per proportionalem, vt accidit in adinventis secundum artem opinionibus sive iis, quæ sunt juxta scientiam argumentis, si namq; cui probabile est de rebus medicis cum medico sentiendum, idem de rebus Geometricis censebit esse cum Geometra judicandum.

MEM-

MEMBRUM III.

Dialecticum vero problema juxta numerum, earum (quæ incurruntur) controversiæ specierum dissecatur, & est multiplex. Aut enim primo propter attestantium dissentionem accidit controversia, Aut secundò propter testimonii defectum, Aut tertiò propter argumentorum contrarietatem, Aut quartò quia testimonia argumentis adversantur, Aut quintò quia ubi illi maximè desiderabiles fuerint atq; necessariæ, syllogismos atq; rationes invenire non est facile, Aut sextò quia duæ ex his concurrunt causæ, Aut septimò quia plures ad dissentaneas opiniones ex enumeratis conveniunt occasiones.

MEMBRUM IV.

EX diversitate quoq; testimoniorum diversum pendens sexcuplex est problematum atq; propositionum genus. Primum in quo ipsę Philosophorum sectæ adversantur. Secundum in quo vulgus in se ipso est divisum. Tertium in quo philosophi contrariantur multitudini. Quartum in quo unus è principibus sapientum positionem propriam contra communem sensum, sua velut etheroclita authoritate produxerit. Quintum in quo non sine præpollentibus argumentis quispiã ex illustribus exsurgat. Vt primò ubi de universi finitate & secundum magnitudinem infinitate quæstio est. Secundò ubi de unitate atq; simplicitate, & de pluralitate & distinctione primæ causæ disceptatur. Tertiò ubi virtus cum inopia, & ignorãtia cum divitiis coniuncta comparantur. Quartò ubi Pythagorei de rebus ita inquiunt existimandum ut sensui uniuscuiusq fiunt præsentia. Quintò ubi motum astriq; naturam nonnulli penitius intuentes terræ tribuunt.

RETIA.

MEMBRUM I.

QVatuor Peripateticorum princeps venatorum enumerat instrumenta. Quorum primum, quod per retia significamus, est quædam sumendarum propositionum atque componendorum syllogismorum facultas atque potentia. Hæc sanè ea planè ratione comparatur, si inveniendarum assumendarumque propositionum probabilium scitè intelligantur atque firmiter ea teneantur genera, quæ è propositionũ reliquis generibus distinguuntur, seliguntur. Ipsum hac ratione fiet. Si Primò vulgi opiniones investigentur, colligantur, ordinentur, & in horreo memoriæ conserventur. Secundo Philosophorum

omnium aut præcipuorum vel ex eorum libris, vel (si non extent (ex aliorum fideli relatione desumptæ positiones apprehendantur, ruminentur. Tertiò membrorum cuiusque artis theses, vel ad ædificii, vel arboris, vel statuæ cuiusdam dispositionem traducantur, formentur, & certam pro rei conditione seriem adsciscant, juxtà multiplicem syllogismorum artē. Quartò ea quæ probabilibus ipsis contrariantur, adsimilantur, proportionantur, eodem capiantur, & in catalogum redigantur ordine. Catalogum inquam qualem nos nobis struxisse possumus, qui in propria (juxta propositionum genera) digeratur membra, ubi Physicorum, Moralium, Theologicorū cæterorumq; negotiorum speciales cuiusq; subjecti prædicatiq; termini continentur. Quintò ut ita consuescamus nosq; metipsos exerceamus circa universales probabiles rationes, ut eo universaliori quo fieri potest adsumantur modo moxque pro viribus eousq; dividantur, donec ad species ultimas noverimus esse deventum. Ex eo enim quod probabilium propositionum species & ipsæ sunt probabiles (utpotè quæ à superioribus continentur inferiores) tales plures & licebit acquirere propositiones. Ita qui sumpserit eandem oppositorum esse disciplinam, ubi oppositorum in contraria, relativa, privativaq; dividat, cum copiam, tum & negocii confirmationem consequetur.

SPECVLA.

MEMBRVM I.

DE rerum veritate cupientibus informari, Primum operæ precium est ipsum quod trahitur in considerationem veluti à cæteris abjungendo deputare, ut clarius & evidentius ipsius quæ qualisq; sit natura liceat contemplari: male enim ægreque aurum in physica impuritate chimicaq; commixtione cognoscitur & judicatur. Secundò ubi rei ratio sive essentia citra omnis homonymiæ confusionem fuerit perspecta, secundum eius esse absolutum cōsideretur, quatenus videlicet unitatis est particeps, ut tertiò tandem secundum esse respectivum quo in dualitate quadam consistere videtur apprehēdi citra errorem possit. Proximum est quod duo rerū principia unitatem & binarium interminatum dixerunt Pythagorei, dum per illam esse absolutum quod habent omnia, per istud verò respectivum significari vellent. Artificiosissimè igitur Aristoteles opus venatoris in æquivoci discussionem, similitudinis intuitū, & differentiæ cōsiderationem distinxit: quò per primum veluti depura-

paratio fiat, per secundum ad ipsum quod in se sit magis cognoscendum velut manu ducamur, per tertium potius eam quam ad cętera referat habitudinem concipiamus, in his enim primò distinctio cōfert ad veritatem, secundo similitudo ad unitatem, tertiò ad dualitatem pluralitatemq; differentia.

MEMBRVM II.

IAm quod ad esse absolutum spectat commentantes, illud tãtum indicasse volumus, quod quidquid concipitur, aut per evidentem se immittit incursionem ut amarum, dulce, lux, tenebræ: aut per transcursum ab evidentibus qui sanè secundum quatuor modos efficitur. Aut primò à præsentante ad id quod præsentatur, ut ab effigie effigiatum à propriisq; accidentibus extrinsecis subiectum; Aut secundò à composito ad partem & universaliter ab eo in quo, vel cum quo aliquid est, idipsum quod in, & cum alio est, ut à corpore superficieq; longitudo. Aut tertiò à componentibus ad compositum, ut ex notitia populi, senatus, equitum, & reliquorum, ad Rempublicam. Aut quartò per augmentum à minore maius, vel per decrementũ à minore minus concipimus: parvo enim negotio ab eodem termino ad conceptũ gigantis qui magnus, & pigmei qui parvulus est homo, descendimus. His modis licet per aliud aliquid cognoscatur, non tamen ut ad aliud sed ut in seipso cognosci dicitur.

MEMBRVM III.

QVuod autem ad esse respectivum attinet dicimus multiplicem indagationem habere locum in iis quorum esse consistit in ad aliud respectu. Qui nimirum vel 1. est secundum similitudinem, vel 2. comparationem, vel 3. contradictionem, vel 4. contrarietatem, vel 5. privationem & habitum, vel 6. faciens & quod fit, vel 7. agens & patiens. vel 8. dans atque recipiens. vel 9. habens, adde & quod habetur, vel 10. nunc & tunc, vel 11. hîc & ibi, vel 12. secundum varium situm, vel 13. eiusdem divisivæ differentiæ terminos, vel 14. ordinem vel 15. analogiam, vel 16. secundum diversam categoriæ coordinationem, vel 17. esse categoria distinctum sed illi adpodiatum, vel 18. secundum esse omnino à categoria seiunctum. Primò enim simile cum consimili. Secundò id quod magis tale, vel maius, vel melius, cum eo quod minus vel deterius. Tertiò quod est, cum eo quod non est, ut album cum non albo. Quartò quod ponitur, cum eo quod contraponitur, ut constr... album & nigrum. Quinto habituatum formatumque, cum privato

vt audiens cum ſurdo, adde cum habitu & forma, Sexto faciens cum eo quod fit vt ſtatuarius cum ſtatua. Septimo agens cum eo quod patitur (eſt enim hæc à præcedenti longè alia ſpecies, neq; enim pati dicimus quod fit. Quid enim patitur homo cum fiat?) Adde, cum eo quo agit & ille patitur. Octavò dans, cum eo quod accipit ut illuminans cum eo quod illuminatur, ditans cum eo quod ditatur. Nonò habens cum eo quod non habet adde, cum eo quod habetur (neq; enim habere & carere idem eſt quod habitus & privatio) vt eſſe indutum, & divitem, cum eo quod eſt eſſe exutum & pauperem. Decimò quod eſt hodie, cum eo quod fuit heri, vel erit cras, vel id quod eſt, cum eo quod eſſe poteſt vel erat. Vndecimò quod eſt in terra, in concreto, in cōpoſitione, in natura, cum eo quod eſt in cœlo, in abſtracto, ſimplex, in intentione. Duodecimò id quod ſtat cum eo quod cadit vel ſedet vel cubat, ſive per proprium, ſive per methaphoricum modum. Tertiodecimo vt eſſe rationale cum eſſe brutum ſub animali. Quartodecimo eſſe primum vel ſecundum, cum eſſe tertio vel quarto in aliquo ordine. Quintodecimo propter quod & quo cum eo quod eſt hoc vel huiuſmodi, vt pulchrum originale primum cum eo quod eſt poſt ipſum, & illud quo aliquid eſt pulchrū cum eo quod per ipſum vel cum ipſo imitatione vel participatione quadam, & id quod eſt ſanum vt animal cum eo quod ipſius ſubordinatione ſanū eſt cibus, medicina, exercitium, balneum. Sextodecimo quod eſt in prædicamento ſubſtantiæ cū eo quod eſt in prædicamento accidentis & id quod in vna cum eo quod in alia eſt Cathegorica. Decimoſeptimò quod eſt reale vt ſubſtantia & animal quæ ſunt entia, cum eo quod eſt intentionale vt genus & ſpecies quæ entia rationis. Decimooctavò divina natura (quæ non eſt alicuius ſpeciei genus neq; generis alicuius ſpecies, neq; numero ab aliquibus quæ ſub eadem ſunt ſpecie diſtincta) cum aliis omnibus quæ præter ipſam ſunt cointelligitur, & ſecundum habitudinem quandam apprehenditur.

MEMBRUM IV.

ECce quam variis vniverſa atq; ſingula ad alia quæ circum circa ſunt condiſtinguuntur modis, ad quos certè omnes reſpicere convenit eum qui per differentias vult invenire plurima luſtratorem. Et revera ex enumeratis ſpeciebus nullam videre poſſum quam ſine præjudicio ad aliam reducere poſſis: unaquæq; enim ipſarum media eſſentialiter à cæteris univerſis diſtincta multiplicat: ideo unam ad aliam reducere tentans, diminuere tentat & caſtrare: ita enim horum plura in paucioribus contineri dixerim, ut alius quiſpiam in capite, vel pectore, vel

vel busto cætera hominis membra credat contineri.

MEMBRVM V.

SVmendarum igitur differentiarum potestas ad inventionis divitias confert plurimum: quam sanè facultatem exercitio sumendi differentiam rerum maximè similium captari testatur Aristoteles, quod tribus asserit effici posse modis. Primò cum sumuntur rerum quæ sub vno propinquo genere continentur differentiæ. Secundò cum capiuntur eæ quæ in uno sunt remotiore genere. Tertiò cũ eæ quæ remotissimis, utpotè supremis continetur, si res illas contingat esse similes. Primo fiet ut respiciendo fortitudinem & justitiam quorum cum genus proximum sit virtus, fortitudo quidem est circa formidãda, justicia verò circa conversationes. Secundò, ut ibi hinc prudentia secundum potentiam intellectivam, temperantia secũdum facultatem appetitivam distantius universale commune respiciunt. Tertiò ubi respicimus hinc quidem sensum in prędicamento relationis, inde verò scientiam in prædicamento qualitatis: magna tamen inter hæc similitudo percipitur, inquit Arist. Sed fortè intelligit pro similitudine proportionem, proportio enim verè est, quia sicut se habet sensus ad sensibile ita scientia ad scibile, seu intellectus ad intelligibile: nusquam tamen sensus similis est scientiæ, neq; intellectui.

MEMBRVM VI.

POrro ne quid operis atque temporis perperam insumatur, illud est cautius animadvertendum, quod non omnium, neque in omnibus differentiæ sunt quærendæ. Cum etenim aliorum (ut hæc ab aliis discernamus) differentias liceat inquirere, differentiarum tamen differentias quærere non minus erit absurdum, quã substantiarum substantiam, qualitatis qualitatem, magnitudinis magnitudinem. Nihilo tamen minus in ipsis distinguere, dividere, discernere, nihil vetat. Illud item advertatur, quod neq; qualitatem, pro qualitatis differentia, sicut neq; substantiæ substantiam, neq; motus motum dicimus, coloris enim differentiæ non sunt nisi qualitates, quæ tamen ideò substantiales dicuntur, quia secũdum eas substantia dividitur, non tamen in eas sed in species, & hæ sunt quæ substantiæ species indicant. Numeri quoq; (Plotinus inquit) differentiæ non sunt numeri, non enim quinq; à tribus per duo differunt, sed trinario duo à quinq; superantur. Sunt quoq; nonnulla quæ apertè se ipsis differunt sicut virtus & vitium, quædam quæ apertè per aliud ut lapis & planta per vitam, quædam verò ita se habent ut vicissim mutuò sibi sint species & differẽ-

tiæ. Sic enim grave & leve sunt species appulsus quas constituũt mobile ad medium & mobile à medio. Rursumq; mobile à medio & mobile ad medium sunt species translabilis, quas constituunt differentiæ gravitas & levitas.

HASTA.

MEMBRUM I.

QVoniam sub densis spicisq; sylvosæ universalitatis vepribus (quæ fugacium ferarum antra sunt) multæ latent æquivocationes: scrutinium illud nobis aptare consulitur, quod certè in discretiva quadam ratione consistit, quæ nunc quidem à rei essentia sub integra definitione, vel sub eius genere, vel sub eiusdem differentia, nunc verò ab ipsis quæ illam circumstant recipientibus vel similibus, vel comparatis informatur. Multipliciter igitur per membrorum equivocationis excussionẽ, atq; distinctionem nobis latentia ferarum contingit discooperire & in apertum solem promere cubilia. Plurimæ namq; sunt rationes quibus discretionis hasta pertentantes, id ipsum quod pluribus commune dicitur an sola voce, an eadem quoque significatione diffundatur examinamus. Primò enim considerantes illarum rerum (de quibus nomen dicitur) contraria si videamus & illis unum commune nomen non esse, hoc quod ponebatur judicabitur æquivocum. Secundò eorum de quibus nomen dicitur cõsiderata dispositione num ea sub eodem nomine sit diversa. Tertiò & si non ambobus sed alteri, eorum de quibus nomen dicitur, est contrarium. Quartò si eo quod nomen contrarium significat inveniatur contrarietas immediata, quæ in posito est mediata, vel è contra. Quintò si inter unũ eiusq; contrarium sit unum, inter alterum verò atq; contrarium ipsius plura inveniãtur media. Sextò si ipsum vel contradictoriè oppositum diversam vel ampliorem habeat significationem. Septimò si oppositum ut privatio vel habitus, multipliciter significatum sub uno eodemq; nomine complectatur. Octavò si ipsius primitivi denominativum, vel denominativi primitivum nominet, denominetve multipliciter. Nonò si genera significatarum specierum sint distincta. Decimò si species significatorum generum sunt diversæ. Vndecimò si ipsorum aliæ atq; aliæ fuerint differentiæ. Duodecimò si hæc ipsa quibus est commune nomen diversorum supremorum generum existent differentiæ. Tertiodecimò si ipsa diversorum generum sunt species. Quartodecimò si ipsa sunt diversa genera. Decimoquintò si eorum proxima genera sunt distincta. Decimo-

sexto

sextò si contrarii multa sunt genera. Decimoseptimò si significata ipsa secundum prædicationis formam sub illo communi nomine sint distincta, quandoquidem diversam prędicandi rationem diversa essendi ratio demonstrat. Decimooctavò si alterum species quædam fuerit, alterum verò sub eodem nomine differentia vel proprietas. Decimononò si alteri eorum intensivè & extensivè nomen illud communicetur, non respectu tamen ad alterum condistinctum, utpotè quod intensionem non suscipit & remissionem. Vigesimò si respicientibus unamquamq; singulorum definitionis particulam, ipsum quod eis est commune videatur unum atque alterum respicere differenter. Vigesimoprimò si una quidem sit cum uno nomine communis ratio, quæ tamen uni primò, cæteris verò juxtà gradus secundariò per illius primi respectum conveniat. Sic enim primò ab inspectione contrarii perspectam habemus æquivocationem acuitatis, quandoquidem ei quæ vocis est contraria tur gravitas, ei verò quæ cultri, obtusitas. Secundò à nominatorum dispositione, postquam clarum de voce dici viderimus & de aqua, qua videbimus huius turbalentiæ visum esse judicem atq; gustum, illius verò auditum, apertam sanè habebimus homonimiam. Tertiò ab altero eorum contrarietate carente: oblectamento enim quod est per aquæ potum contrariatur sitis, nihil autē ipsi quod est per studium. Quartò à mediata vel immediata nominis contrarii significatione, qualis non erat positi, viso enim inter amaritudinem dulcedinemque sermonis, non esse medium, inter eas verò quæ sunt saporis extremitates, esse plura non vanam esse nominis communis significationem percipiemus. Quintò ab unius vel plurium, pauciorum vel plurimorum mediorum interpositione: à mediorum in quam numero, ut ubi inter candidum fuscumq; colorem, plura: inter candidam verò fuscamq; vocem unum tantum (quod est raucum) habetur medium. Sextò à secundum contradictionem oppositi amplitudine, ut ubi videns de habētibus oculos, non videns autem de iis dicitur & de aliis. Septimò à privativè oppositis, si enim sentire dicitur de anima dupliciter, cur privatio sentiendi dupliciter non dicetur? Sique sanitas æquivocè de anima dicitur atque corpore, cur & ægritudo æquivocè non dicetur? Octavò à casibus justum multipliciter dictum omni procul dubio & justitiam multipliciter dici contestabitur. Nonò à distinctione generum utriusq; de saporibus dicitur laudabile juxta prædicamentum actionis, de animæ verò habitu juxta prædicamentum qualitatis, quomodò, ergo de hoc & illis secundū unā prædicabitur rationē? Decimò

ab vtriusq; specierum diversitate, vt rectitudinis secundum naturam, rectitudinis secundum mores, secundum longitudinē, secundum prædicationem, non vnius generis species esse cognoscuntur. Vndecimò à differentiarum diversitate quæ ipsas species (de quibus nomen dicitur) constituunt, vel quæ ipsa genera (de quibus nomen dicitur) dividunt. Vt vbi aliæ recti moris, aliæ recti membri sunt differentiæ. Hinc enim rectus oculus dicitur quia benè videt, recta tibia quia benè ambulat, & non claudicat, tum etiam quia bene est formata, tum quoque quod malè, si propriam nō habet quam nata est habere curvaturam: indè verò recti mores, vel secundum justitiam, vel secūdum temperantiam, vel secundum aliud, vel secundum omne genus. Duodecimò ab eo quod ipsa sunt diversorū generum, differentiæ, acuta vox in genere qualitatis distinguitur à gravi, acutus verò culter ab obtuso in substantia. Decimotertiò ab eo quod ipsa sunt diversorum generū species, cancer animal, cancer stella, & cancer morbus nomen habere commune videntur, non rationem. Decimoquarto ab eo quod ipsa sunt diversa genera, bonum ratiocinii, bonum moris, bonum naturæ seu rei, bonum (quod est ipsa bonitas & neque genus est, neq; species, neq; horum pars) absolutum, una communi definitione carent. XV. à sub proximo genere citrà subalternationem eorum plurium (quæ dicuntur secundum unum nomen) diversitate, vbi canis latrans, canis natans, sub eodem proximo genere specificè distincta mutuò non subalternantur. Decimosexto, ab eo quod contrarii multa sunt genera. Informe enim quod formæ contrariatur, est & quod forma caret, & quod malam habet formam, & quod est ipsa forma. Decimoseptimo, ab eorum secundum prædicationis formam distinctione sub eodē universali, pulchrum dicitur in quid si capiatur vt qualitatis species, in quale autem si ut eius differentia, vt & rationale adjective significans in quale dicitur, substantivè autem in quid. Decimooctavo, ab eo quod diversa sub diversis generibus sunt prædicabilia, vt candidū quod hîc quidem coloris est species, ibi vocis differentia, alibi nivis lactisque proprietas. Decimonono, ab huius vel vtriusq; (quæ secundum idem dicuntur nomen) dictione secundum magis & minus, non tamen ad alterum, vel alterutrum comparativè: cum quippe acutum dicatur vox, atque cultell⁹: nō tamē hic illa nec illa hoc dicetur acutior. Vigesimo, ab eorū definitionis considerata natura, ut cum eclypsis de Luna dicatur atque de Sole, inspecto quod Lunæ eclypsis est, in pyramidem terræ cadere, Solis autem est inter nos & illum Lunæ interpositio, erit deliquium sive eclypsis nomine quidem non autem ratione commune. Vigesimoprimo, ab eorum secundum

cundum prius & posterius analoga participatione, vbi sanum eiusdem rationis secundum ordinem quendam participatione dicitur primò de animali, secundò de membro, tertiò de medicina, quartò de cibo, quintò de signo, sextò de bono medico. Sanum quoque æquivocè dicitur de doctrina & omnibus his. Vnde idem nomen secundum diversos respectus æquivocum esse potest & analogum. Nec minus interdum idem potest esse vnivocum & æquivocum, vt homo hinc ad sua particularia vnivocum est prædicabile. Ibi vero significans modo vivum, modo mortuum, modo lapideum, æquivocum nomen est.

MEMBRUM. II.

HAnc autem hastam discretivam exagitantibus, illud est vbique cavendum, ne secundum rationem propriam æquivocatis conveniens, sub communi tribuentes ratione, illud temere putemus æquivocum, quod est revera vnivocum. Cavendum quoq; non minus, ne ex alia ratione communi nominis significatum supra & extra suas limites metientes ibi æquivocationem statuamus esse, vnde credere & deberemus abesse longius.

MEMBRUM III.

NOn modicum sane ad construendum & destruendum, ad probandũ & improbandum, de vero & apparente genere, de veris apparentibusq; speciebus, præsens perscrutationis series potest adferre emolumenti. Sophista quidem laborat quo tentet, vrgeat, & confundat: vbi in vero genere suadeat studeat homonymiam, vicissimq; pro generibus homonyma venditare, Dialecticus autem vt distinguat, examinet, atq; probet. Dialecticus enim ei proportionatur qui eodem pharmaco medicare potest & venenare. Demonstrator ei qui hoc medicus est tantum, Sophista vero, ei qui non nisi veneficus esse novit.

MEMBRUM IV.

SImilitudinis ergo atq; differentiæ ad plura sese exporrigit vtilitas. Primum quidem ad inductionem faciendam quæ ex horum comprehensione excitatur, informatur, firmitatem suscipit & ditescit. Secundo ad conditionales syllogismos quos ex hypothesi appellant: vbi enim transmutatione transpositioneve aliquid est comprobare & determinare tentandum, ibidem plurimum similitudinis atq; differentiæ valet inspectio. Tertio ad aptiorem definitionum assignationem, hinc enim propinquum genus quod in definitione ponitur

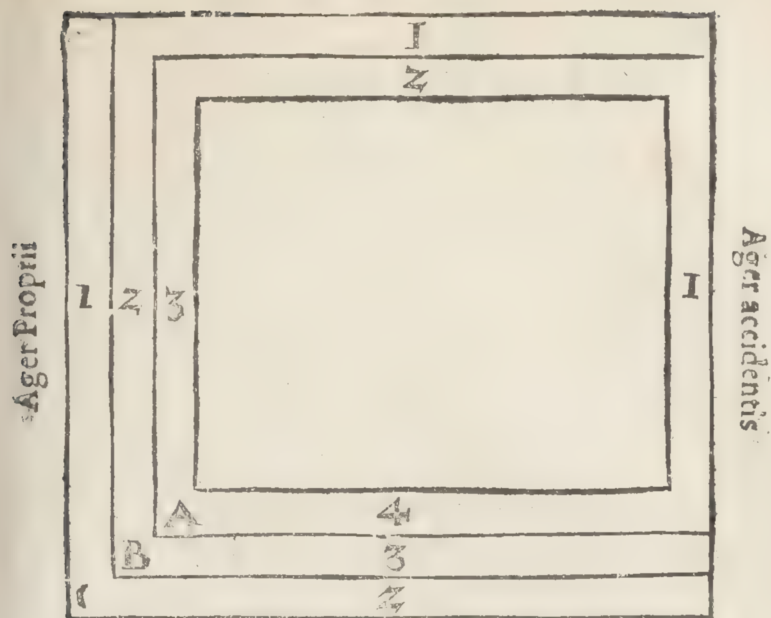
affabre manifestatur. Quarto ad omnes confusionis involucra devitanda: quandoquidem nisi aliquo pacto similitudinum atque differentiarum rationem habeamus. Quomodo 1. quod secundum nomen vel aliquod accidens est universale vel commune, ab alio quod est per se, essentialiterq; de propriis membris dicibile, distinguemus? Quomodo 2. secernemus à remotiore proximum genus? Quomodo 3. univocationem, analogiam, homonymiam detegemus. Quomodo 4. quæ eadem diversaque apparent: an in rei veritate sint diversa vel eadem cognoscemus? Quomodo 5. interrogantes cum respondentibus num secundum idem propositum, vel de diverso tanquam eodem digladiemur, apparere poterit, dum interim sub nominis æquivocantis umbra aliud alter defendat aliud oppugnet? Quomodo 6. virtutes atq; passiones quę in ejus diversitatis vel similitudinis fundamento consistunt aspicere licebit? Quomodo 7. à technis quibus sophistæ sunt ad decipiendum efficaciores, præcavebimus?

ATRII GENERALIS *inspectio.*

MEMBRUM I.

PRiusquam considerationis oculos ad agrorum singulos cōvertamus: generalis inspectio quædam præcedat oportet, quam circa quadratæ turris marginem possis circumscriptam intelligere: est quippe ambiens atrium à quo per multiplicem portam ad agrorum liceat omnes atque singulos divertere. Iam ipsum tribus distinctum septis, intueare è quibus quidem Accidenti A. ad quatuor, Generi B. ad tres. Proprio C. ad duos agrorum circumpositorum portæ patent.

Ager

MEMBRUM II.

PRimum ergo ſeptum per A. deſignatum quatuor conſtans lateribus ad accidens refertur, à quo per portas quatuor ad agrorum ſingulos exitus patet & acceſſio. Ibi primus locus exigit an ſpecierum nulli conveniat quod dicitur Accidens Genus, Proprium, Definitio, Differentia, Deſcriptio. Secundus An nulli, an omni, an quibuſdam eorum quæ in eadem ſpecie, vel genere conſiſtunt. Vbi pro veritate illud eſt animadvertẽdũ, quod nõ quæcunq; generi inſunt inſunt & ſpeciei, quemadmodũ quę à toto negantur genere, ab omni itidẽ ſpecie ſejuncta intelliguntur. Nec minus generi quadrare nequeunt, quæ ſpecierum nulli ineſſe convincũtur. Præter hæc enim quæ juxta logicam intentionẽ quæ generi, ſpecieiq; ſunt propria, quatenus videlicet genera ſunt & ſpecies phyſicè de quibus genus prædicatur, ſpeciem aliquã prædicari eſt neceſſe: quod de ſpecierum quadam vel quibuſdam affirmatur, de genere particulariter tutò confirmabimus: veluti quod de ſpecierum aliqua vel aliquibus negatur, de genere particulariter negatum intelligitur, quandoquidem ſecundum ſpeciem aliquam eſt, vel afficitur, quodcunq; afficitur. Quia quod movetur, ſecundũ aliquam motus ſpeciem movetur: ſicut quod certa vel certis, eſt afficiturve ſpeciebus, idem abſolutę eſſe vel affici affirmantes non mentiemur. Tertius, an definitioni ſubjecti repugnat id quod dicitur, num videlicet à ſpecie quæ problematis eſt ſubjectum, extet alienum. Quartus, an definitioni Accidentis vel Generis, vel Proprii, vel Differentiæ, vel ipſi Definitioni, ſeu Deſcriptio-

Descriptioni repugnet cum tali subjecto vel specie connexio. Quintus, an contrarium sive generaliter oppositum ostendi possit vel huic subiecto adesse, vel hisce subjici prædicatis. Sextus, an contrar ' secundum hoc ipsum vel neutrum contingit asserere. Septimus, an hoc posito quod dicitur, contraria simul esse sequatur, ut in ponentibus ideas idem moveri, & quiescere. Octavus, an vel contraria se concomitari? Nonus, an generale subjectum quod unum idemq; debet esse oppositorum, non sit eiusmodi. Decimus, an è duobus quorum alterum dici, vel esse vel inesse oportet, unum non appareat. Vndecimus, an inde contrarie vel contradictorie, vel privative, vel correlative oppositum absurde consequitur. Duodecimus, an magis ac potius tale sit minus hoc: si quippe magis delectabile minus bonum delectabile non erit bonum: quod est generale iis quæ secundum rem ac modum intensionem suscipiunt & remissionem, quem sane in omnibus inspicere licet vel secundum esse vel secundum dici, vel secundum imaginari, credi fingi. Decimustertius, an hoc quod dicatur sitne illud, seu tale, magis hoc non dicatur, sitne magis tale vel illud, ubi enim voluptas bonum est, magis voluptas magis bonũ esse debet. Sed quod hoc non similiter se habeat in omnibus inde patet, quod non quia libros evoluere, parit doctrinam, ideo plures & magis evoluere, major, magisq; vel maioris erit doctrinæ causa Decimusquartus, an cui magis videtur adesse vel inesse, vel quod magis videtur esse, adesse, vel inesse, non sit, non adsit, non insit. Decimusquintus, an cui minus, & quod minus videtur, insit, vel sit: hinc etenim quod magis videtur erit interitve, simpliciter: ubiq; enim modus rei rẽ supponit. Decimussextus, an duobus de uno dictis, vel uno dupliciter dicto, ente, vel considerato: quod magis est, consideratur & dicitur, non quadrat: neq; enim quod minus quadrare poterit. Decimusseptimus, an ex duob. uni applicabilibus, seu de uno opinabilibus, seu verificabilibus, quod magis verificari applicariq; videtur non est verum neq; applicatum. Decimusoctavus, an ubi unum prædicatũ similiter vel æque se habet ad duo subjecta, vel unum subjectũ ad duo prædicata similiter est affectum, in altero eorum similis non appareat verificatio. Decimusnonus, an ubi duob. duo æque atq; similiter afficiuntur, ab uno liceat ad reliquum argumentari. Vigesimus, an hoc, vel tale, illi appositum faciat hoc vel tale cum prius ipsum non esset, neq; ejusmodi: seu hoc vel hujusmodi fiat per appositum cum prius non esset. Sed hic cavendum ne quando dulcificam dulcedinem vel dulcem ex eo quod dulcorat existimes, vel in ejusmodi alium pertraharis errorum. Neq; minus cavendum ne ex eo quod inesse vel esse

vel

vel existimari quippiam magis minusq; dicitur, & ideo inest dicitur, & existimatur, vice versa ab absoluto procedas ad comparativum. Vigesimusprimus, an quod alicubi, aliquando, secundum quid, conditionaliter, atq; quodammodo valet: simpliciter valere credatur, asseratur, vel è contra. Vigesimussecundus, an in similibus similiter, quandoquidem si visum habere videre est, habere auditum erit audire. Vbi compositionem incurrendo pro veritate cavẽdum, neq; enim ex eo quod sciens cogitat, quod multum plusve sciens, multum plusve cogitet inferre licet. Itidem debemus in proportionalibus inspicere, sicut nempe se habet delectabile ad voluptatem, ita & utile ad bonum. Vigesimustertius, an ita se habeat & in conjugatis qualia sunt, justitia, justum, justè, justificativum, justificabile, justificare, justificari, justificasse, justificatum esse, & contraria injustitia, iniustum, & reliqua. Vigesimusquartus, an concomitantia cum ipsis ita compositis conveniant: componitur enim æternitati, invariabilitas, & centum alia. Vigesimusquintus, an oporteat esse incompossibilitas propter ea quę non consistunt antecedentia: ut si non adsit effluxus æternus ab æterna causa vel principio, vel propria passio, & ratio in æterno subiecto. Vigesimussextus, an quæ subsequi deberent consequentia uspiam non appareant. Huc spectat quod si positum in posito, propositum in proposito, frequentat prostibulũ, aut ergo leno, aut mœchus, aut medicus. Vigesimusseptimus, an melius est aliter esse vel dici. Vigesimusoctavus, an aliter esse non repugnet. Vigesimus nonus, an adsit vel absit subiecti ad prædicatum, vel prædicati ad subiectum inclinatio. Trigesimus an naturalis huius vel illius appetitus impellat vel repellat. Trigesimusprimus, an ad evidentius nomen vel orationem translatione facta quippiam ad, vel cõtra propositum delitescat. Huc spectat videre & an nugator idem sibi faciat adesse, ubi unum ambo significaverint. Trigesimussecundus, an ad connotata respicienti non nihil occurrere possit: qui etenim dicit hominem, & animal, & rationale, & risibile, & navigativum, & philosophativum, & alia mille, dicit. Interdum, item ex connotato invenire & judicare facilius est, quam ex proposito. Trigesimus tertius, an oppositi ullum sit argumẽtum, sensus, vel experientia. Trigesimusquartus, an aliud vel aliter, vel oppositum asserenti nulla consequatur absurditas. Trigesimusquintus an cum plurifariam esse intelligi & imaginari possit, eorũ nullo modo valeat. Trigesimussextus, an rationes quib. quod dicitur apparet, & demonstratur, diluere sit possibile.

MEMBRVM

Membrum. II.

IAmq; Accidentis margini adjacente atrii parte prætermissa loca ad tres reliquas spectantia partes occurrunt, id enim se ptum B tribus constans laterib. insinuat. Quorum Primus exigit ut consideretur an respectu eorum quæ specie differunt aut genere, hoc quod dicitur genus, vel proprium, vel definitio idem habeatur. Secundus, an unius eorum quæ ad idem genus, proprium, & definitionem eandem referuntur non sit genus, vel proprium, vel definitio: male enim nigrum Æthiopis genus, vel proprium, vel ipsius definitionis partem diverim cum de Scytis qui sunt ejusdē speciei dici nequeat. Tertius an differentiam ut genus, genusq; ut differentiam, vel proprium ut genus, vel ut proprium ipsum, vel definitionem loco proprii, vel proprium loco definitionis accepit: stultum est enim accidens commune aliorum loco accepisse, puta pro genere differentia, &c. Quartus, an ostendi, possit non genus, non proprium, non definitionem, sed illi simile esse quod ponitur. Sic contiguitatem pro continuitatis & continuitatem pro contiguitatis determinatione usurpare consueverunt: quandoquidem hæc mutui esse modū quendam referant: est quippe contiguitatis quædam vel quodammodo continuitatis, & hæc illi similiter. At vero in quibusdam hæc non retro commeare possunt: est etenim temperamentum mixtura quædam, non tamen temperamentum quoddam est mixtura. Quintus, an quod pro aliquo horum ponitur sit æquivocum: cancer enim u de sydere, animali, & morbo dicitur, neq; genus, neq; proprium neq; definibile unum refert. Sextus, an metaphoricum positum est genus, proprium, definitio: uti tamen iis interdum licet, attamen sicut Plato qui hominem definivit inversam plantam quod enim poetis est proprium à philosophis, quorum est abscondita revelare, non est usurpandum. Licuit igitur Homero mortem definire finem ad quem nati sumus, non autem alii qui secundum rei naturam definire contendit. Septimus an in omnibus ita se habeat in actione, actu, atq; effectis, quemadmodum in virtute, potentia, atq; facultate, proculdubio itidem in agere & pati, corrumpi & dissolvi: sicut enim vicissim est potens videre, ita videns, qui videt, ædificare est agere ædificatio est actio, Octavus, an subjecti à natura sumatur à casu genus proprium & definitio: vel subjectum istis natura determinatibus à casu intelligatur affectum. Nonus, an prædicata, vel subiectum, vel hoc & illa sint corruptibilia Decimus, an hæc non simplicia sint vel simpliciter capiantur, sed juxta compositionis modum Vndecimus, an de subiecto quod est in una Cathegoria capiatur genus, vel proprium, vel definitio ex alia Cathegoria, ut ab eo effectum est qui animam numerum quen-

dam

dam esse dixit. Duodecimus, an interempto prædicato horum aliquo, speciem remanere non inconveniat. Decimustertius, an species posita aliquid contrarium proprio generi & definitioni suscipiat. Decimusquartus, an quippiam subiecta species communicat quod impossibile est omnino iis quæ sub hoc proprio, genere & definitione militant. Vt enim animam numeri speciem dixisse possumus, vel numeri definitiones & proprietates admittere, si vitam quam anima communicat numerum nullum communicare valet? Decimusquintus, an in negotiatione suo se habeat modo. Si enim delectabile, quod bonum, quod non bonum non delectabile: sed cave in quibusdam propriis quia si Philosophativum quod homo, non ideo quod non Philosophativum non homo, stante quod non homo non est Philosophum. Decimussextus, an in contrario contrarium, seu an contraria contrario. Trasimacho enim apud Platonem injusticiam bonum consilium affirmanti & justiciā malum consilium contingit asserere. Decimusseptimus, an cū species sit ad aliquid quod per genus & definitionem significatur non est ad aliquid vel ècontra. Sed cave ne pro veritate fallaris, virtus enim quæ est bonitatis species ad aliquid refertur. Bonum autem & honestum quæ genera sunt ad aliud minimæ referuntur. Nec minus cum scientia (quę genus est) ad aliud referatur, Grammatica tamen & Rhethorica (quæ sunt eius species) non sunt relativa, sed placet ad Aristotelis imitationem hunc locum (pro Sophistis) cum cæteris adnumerasse. Decimusoctavus, an non ad idem sit species secundum se & secundum assignatum genus, proprium, vel definitionem. Sic enim d. A. ubi duplum (quod est multiplici species) dimidii duplum dicitur: multiplum dimidii multiplum dicitur, cuius causam esse dicimus, quod species non secundum rationem eius generis & proprietatis & definitionis quę est secundum illud genus, sed secundùm rationem propriam refertur: Idem & è converso valet ubi scientia refertur ad scibile non quidem juxta rationē; qua species habitus est, vel genus grammaticæ, sed secundum propriam rationem qua alicuius scientia est. Decimusnonus, analogice denominatum, & derivative pariter se habeat ut analogice primitive denominans. Vt enim multiplici, multiplici proprium & definitio duplo communicatur. Ita & dimidio submultiplum. Vigesimus, an genus vel proprium vel definitio in eodem subjecto cum specie reperitur, nullum enim horum est quod nisi cum, in, vel de specie verificetur, siquidem non ritè assignavit qui tristitiam genus iræ & tristitiæ rationē & propriū, iræ proprium atq; rationem dixit, & timorem verecundiæ genus: quādoquidem verecundia est in parte rationali

ira & timor in irascibili, tristicia in concupiscibili. Vigesimus primus, an non simpliciter, sed conditionaliter & secundum quid aliquod horum affertur de subiecto. Animal enim est sensibile secundum quid, id est, secundum corpus non autem secundum totum, quandoquidem anima non est visibilis vel alia ratione sensibilis. Hic etiam cavendum communiter cum accidentibus, ne quod secundum quid inest, simpliciter inesse vel esse dicatur, aut è contra. Vigesimussecundus, an quod est secundum potentiam genus, definitio, vel proprium, eius quæ est secundum actum speciei enunciavit: haud enim eum qui potest falsa dogmatizare, sophistam, aut eum qui furtim rapere valet, furem dixerim: sed eũ qui dogmatizat & qui furatur. Similiter è contra nõ bene illa omnia secundum actum de hoc secundum potentiam accepto capientur. Vigesimus tertius, an habitus vel habitum significans definito posita, sit ipsius actus genus: unde ab eo errore qui dixit regimen convalescentium esse medicinam, cum regimẽ non sit medicinæ species, sed ipsa medicina. Vigesimusquartus, an actum vel affectum positum est ipsius habitus genus, vel ab actu effective habitus ipsius definitio desumpta est, ut ab eo qui dixit febrem actionis esse nocumentum cum tamen actionis est effectus quidam febris. An & potentia ipsius habitus accepta est genus, vel secundũ illam est definitus: ut si quis mansuetudinem velit esse iræ continentiam & fortitudinem dicat continentiam timoris & abstinentiam à fuga: nam aliud est fortem mansuetumq; esse, aliud vero continentem. Mansuetus enim est qui ira non capitur, continens qui iram à qua capitur, comprimit: fortis qui iram vincit. Vigesimus quintus, an quod sequitur positũ est genus, vel secundum ipsum capta est definitio ejus quod antecedit, vel è contra: vt qui dicit iræ genus tristiciam, vel tristiciæ genus irã, vbi ex iram tristitia sequitur, vel interdum iram tristicia pariet. Porro hæc vltima loca juxta oppositam rationem proprio discutiendo deserviunt, quandoquidem non ridens sed risibile, non Philosophus sed Philosophatile, est hominis proprium. Neque item hoc simul natura vel prius est quam species, sed ubiq; specificam consequuntur propria differentiam, & diffinitur, accidens quod immediate speciem constitutam consequitur.

MEMBRUM IV.

SEptum tertium C. duorum laterum complexum admittẽs, cui per geminas portas ad geminos agrorũ ordines patescit aditus, est proprii: vbi loca ipsi definitioniq; communia in ordinem digesta referuntur.

Quorum primus exigit vt an per se, an per accidens, an semper

per, an aliquando, an absolutè, an respectivè, seu comparativè, an omni, an alicui, an etiam soli, an solum duntaxat adveniat subiectæ naturæ, cõsideremus. Secundus, an quod inerat, inest, & inerit, non inesse potuerit, possit aut poterit. Tertius, an definitio vel propriũ allatũ, speciem subiectam non exæquent, utpote quam terminos eiusmodi excedere videamus, vel ecõtra proprium atq; definitio plus quam propositã speciẽ complectantur: quandoquidem horum vtrumq; cum subiecto debeant esse convertibilia. Quartus, an inter id quod est natura, & id quod est semper, minus distinguens male accepit definitionem, vel proprium: vbi videlicet inter id quod secundũ esse convenit, & illud quod est secundum essentiam nihil propemodum interesse credatur. Quintus, an quod verè totius est propriũ aut definitio, de parte dicatur & quod verè, parti proprium toti tribuatur. Sextus, an proprium quasi definitionem tradidit vel è converso definitionẽ quasi proprium. Septimus, an quod est definitio vel proprium subiecti cum accidente, tãquam subiecti proprium vel definitio enuncietur, vel è cõtra. Octavus, an aliquid possis idem cum data specie ostendere, cui tale proprium vel definitio non quadret. Nonus, an subiectum sit vnum ex iis, quæ in eadem divisione ponuntur, quorũ nulli possit hæc definitio vel proprium convenire. Decimus, an tradat quid res sit: oportet enim (dicit Arist.) ut in definitionibus, ita & in propriis primum afferri genus, deinde reliqua adiungi quæ separent. Vndecimus, an sint notiora quæ adducuntur: etenim proprium, descriptio, atq; definitio innotescẽdi subiecti causa quęruntur, à quo quidem scopo aberrare contingit si ratio desumptorum terminorum adhuc explanatione indigeat, vel 1. quia æquè vel magis difficile sit de illis definire propter rei naturam, vel 2. propter latentem æquivocationẽ sive subiecti sive eorum quæ de subiecto dicuntur, vel 3. propter metaphoram seu translativam significationem, vel 4. ob minus cõsuetam verbi significationem, vel 5. quia contrarium per contrarium declarare contendat, vel omnino oppositum per oppositum quorum eandẽ prorsus contingit esse disciplinã, vel 6. quia cuius sit proprium vel definitio non est manifestum nisi eo more quo mali pictores quod ægrè per imaginẽ repræsentant, titulo coguntur indicare, vel 7. quia quod est determinatum per id quod est indeterminatum vel min⁹ determinatum aperire nititur, vel 8. quia quod æqualiter determinatione indiget, utpotè quod in eadem divisione collocatur, vel 9. quia neq; per id quod ordine naturæ, neque per id quod ordine nostræ cognitionis probetur antecedat, vel 10. quia quãvis notius sit atque magis in promptu proprium vel definitio, non tamen

quod definitio eiq; quod talis proprietatis est subiectum quadrent, est identidem manifestum, vel 11. quia eo vtitur quis eodem cuius est proprium vel definitio, vbi videlicet idem capiatur ut notum & ignotum, ut innotescens & innotescendum, ut si quispiam dixerit substantiam cuius species est homo, tanquam animalis proprium vel definitionem, vel 12. quia quo utitur neq; natura, neque cognitione præcedit, cuius quoque sensus alterius declarandi sensu concomitatur, & cuius ignorantiæ positio alterius ignorantiæ positionem consequitur: ut qui Doctrinam circumscribit dicens eam esse cui ignorantia maximopere opponitur. Duodecimus an superfluitatem allata definitio vel proprium admittant, quod erit, Aut 1. quia differentiam adnectat generi talem, qualis vim non habet ut ab aliquo secernat, vel 2. quia quamuis sit proprium atque contrahens subiectum in proprios fines illud quod adjicitur, eo tamen detracto nihilominus essentia vel proprietas declarata restat, vel 3. quia aliqua descriptionis definitionisve pars non de vniuersis, quæ sub definito continentur verificatur, aut 4. quia vniuersali particulare illius subnectitur, aut 5. quia idem sub alio nomine per idem synonimè notatur, aut 6. quia nugatoriè eiusdem fiat dictionis repetitio. Tertiodecimò, an manca sit vel diminuta definitionis proprietatisve allatio, quod erit, vel 1. quia ex positis terminis ab alienis quoque ad suos non est adacta fines subiecta species, quia videlicet non de sola dicitur, quod est expressum: hinc enim differentia intelligitur prætermissa. Vel 2. quia cùm vel per se vel ratione generis ad aliquid referatur, correlativum tamen illius non indicatur. Vel 3 quod cum sit ad finem, non per finem aperitur, sed vel subjicietur, vel illius loco quod est ipsius vel ad ipsum via substituitur.

AGER ACCIDENTIS.

MEMBRVM I.

IAm ex atrio per portam septi in agrum accidentis prodeunti occurrit ad dextram primò earum rationum numerus, quibus aliquid accidens esse indicatur. Primò videlicet quia neq; genus neq; species, neq; proprium, neq; differentia & de aliquo tamen prædicatur. Secundò quia à substantia separabile, & tamen sine substantia nequit esse, per illam etenim retinentem consistit, cui nulla subsistendi ratio potest convenire. Tertiò quia in substantia cum sit ipsa, tamē est tempore poste-

riu

tius. Quartò, quia aliud à sua ipsius natura subiectum habet. Quintò, quia cum esse novum habeat, non tamen ideò generari creative dicitur, sed congenerari: congenitumq; haud quidem esse vel existere, sed inesse dicitur & cōsistere. Sextò quia est in substantia non ut pars in toto. Septimò quia cum sit ut alicubi, non tamen est ut in loco locatum. Octavò quia est in alio à substantia prædicamento tanquam species subordinatumve genus. Nonò quia ad nullam substantiæ speciem pertinet. Decimò quia suscipit magis atq; minus. Vndecimò quia illi est aliquid contrarium. Duodecimò quia genus quod de ipso quidditativè dicitur est accidens. Decimotertiò quia de quib⁹ ipsum quiditativè dicitur accidentia sunt. Decimoquartò quia de ipso substantia denominativè dicitur tantùm. Decimoquintò quia ipsum de substantia denominativè prædicatur. Decimosextò quia prædicatur in quale & dicitur non ut essentia neque ut essentiale. Decimooctavò quia est quo aliquid accidētaliter afficitur. Decimononò sequitur subiectum ut in quo, non ut ex quo. Vigesimò quia eius partes non sunt substantia. Vigesimoprimò quia alicuius respectu est accidēs, tale enim non potest esse substantia, quod namque verè est, nulli accidit. Vigesimosecundò quia non mutatur de subiecto in subiectum, neq; de loco in locum, cumque non est amplius vbi erat, iam evanuit: quoniam idem numero non potest esse sine eo in quo est, neq; etenim sui est iuris. Vigesimo tertiò quia non accedit ad subiectum neq; à subiecto migrat, sed ex ipso resultat & in ipso deperire necesse est. Vigesimoquartò quia sensu tantum imaginationeque attingitur, & supra sensum & imaginationem non existit. Vigesimoquintò, non materia, non forma, non compositum, non de hoc prædicabile, neque separata substantia. Vigesimosextò quia non est ipsum subiectum alicuius sed potius alicui subiecto mancipatum. Vigesimoseptimò, quia alicuius dispositio, vel habitus vel figura, vel à complexione resultans.

MEMBRVM II.

AD agri verò sinistram descriptas intueri licet rationes, quibus accidentale quippiam habeatur. Tale autem convincitur. Primò si condistinctum nō est essentiale. Secundò si essentiali secūdum quod essentiale est, opponitur. Tertio si ei quod est per se contrariatur. Quartò si naturali opponitur. Quintò si violentum. Sextò si ab extrinseco. Septimò si non ab ordinato. Octavò si non per se primo aut secundo modo. Nonò si separabile est ab eo quod ipsum suscipit sine eius rationis destructione. Decimò si non habet terminatam determinatamve

causam. Vndecimò si non enti propinquum quia non semper, non frequenter, sed rarò. Duodecimò si non fatali ordineque certo sed casu vel fortuna. Decimotertiò si quod ab eo per se & secundum ipsam causatum dicitur accidentale est. Decimoquartò si à quo ipsum causatum dicitur non est per se causa. Decimoquintò si non forma non essentia, sed mobilis dispositio est. Decimosextò si nihil est cui necessarium ad formalem constitutionē habeatur. Decimoseptimò si vbiq; contingens. Decimooctauo si ad vtrumlibet possibile. Decimonono si absque hoc omnia secundū essentiam & esse integra sunt & vera. Vigesimo si cum habeat esse vel essentiam, non est essentiale, quid enim essentiale poterit esse essentiæ? Vigesimoprimò si secundum ipsum non definitur sed describitur aliquid, nullius enim essentialem subingreditur definitionem. Vigesimosecundò si non dicitur de genere secundum quod genus est neq; de specie secundum quod est species. Vigesimotertiò si quod esse dicitur non est verè sed apparenter. Vigesimoquartò si nihil est cui semper atq; soli, vel solum cõvenit (quod enim semper calet, per se calet.) Vigesimoquintò, si aliquando cum sit, non est certum tempus, & si cum alicubi sit, non est certus locus, aut subiectum in quo tunc natum sit esse. Vigesimosextò, si quædã, non certa occasione. Vigesimoseptimò si quodã respectu non simpliciter. Vigesimooctavò si oppositum non est impossibile. Vigesimononò si vtrumq; oppositum sumitur cũ alterutro sibi opposito contrarioque subiecto, vel prædicato. Trigesimò si capiãtur de vno subiecto ambo contraria Trigesimoprimò si de duobus contrariis subiectis prædicatur. Trigesimosecundò si cõiugata sunt accidentalia: sed cave hîc. Trigesimotertiò si similia similiter se habeant & proportionalia proportionaliter. Trigesimoquartò si non est vnius rei vnum, considerato quod vnius rei vna est substantia, essentia, essentialeq; vnum. Trigesimoquintò si anteceditur ab aliquo cui tribuatur: si videlicet consequitur esse alterius tanqã subiecti. Trigesimosextò si advenit rei iam existenti in actu. Trigesimo septimò si accedens non constituit speciē. Trigesimooctavò si recedens illam non tollit neq; variat. Trigesimononò si nõ est ens simpliciter sed per comparationē. Quadragesimò si accidens non facit hoc, sed huiusmodi magis vel minus, magis enim atq; minus non variant speciem. Quadragesimoprimò, si alio est accidens tale huic non poterit essentiale esse. Quadragesimosecundo si ablato ipso substantia neq; tollitur neq; diminuitur, & per eius accessum non ponitur nova, neq; antiqua substantia adaugetur. Quadragesimotertio si ad nullum modorum quibus substantia dicitur, referatur. Quadragesimoquartò,

quartò, si eius definitio vel ipsum non vnam significat intentionem.

AGER GENERIS.

MEMBRVM I.

MOx ex atrio per proprii septi portam ad agrum generis egredienti ad dexteram quidē eæ rationes occurrunt, quibus an verè iuxta logicū sensum sit genus quod ponitur examinare possis. Harum prima requirit ut consideretur. An non in quid sed in quale dicatur, quis enim album genus nivis dixerit, quia de ipsa, calce, lana, & lacte prædicatur, per quam de omnibus qualia sint non quid sint possumus enunciare. Gressibile item cum sit animal qualificatum, non est genus. Secunda an non univocè sed denominativè: non enim albedo dicitur nix, sed alba. Tertia an de æqualibus genus dicitur atq; species: quomodo enim ens, vnum, aliquid, bonum, & similia poterunt sibi mutuò esse genus. Quarta an species de pluribus asseritur quam genus, quis enim credibile genus esse veri dixerit? Huc etiam videre convenit, an cum specie tollatur genus: oportet enim cum genere tolli speciem non è contra. Quinta an speciem differentiæ genus quis existimat: ut si quis dicat risibile, vel rationale mortale genus hominis. Sexta an speciem vel aliquod extra genus differentiæ genus proferant, ut qui aiunt immortale esse quod est Deus vel divinum. Septima an differentia tanquam genus prolata est, ut si numerus dicatur esse quod est par vel impar. Octava an sola sub vno genere species delitescat, immò an sola species est quod genus dicitur. Genus enim de pluribus dicitur speciebus. Huc pertinet error accipientis lineā tanquam longitudinis genus, cum extra præterq; lineam non contingat longitudinem consistere, nec esse Nona an aliquid generi contrarium sit, speciei verò quæ de ipso dicitur nihil. Decima an generi aliqua species est contraria? non enim generi sed in genere debent esse contrariæ species. Vndecima an aliquid est speciei contrarium, quod in hoc eodem genere non consistit. Duodecima an quod positæ speciei contrariū dicitur in nullo est genere, imo vel fortè & ipsū genus est, sicut videre licet in bono & malo, quæ nō vnius sunt generis species, sed contraria genera. Decimatertia an quod ponitur genus suscipit rationē speciei? species. n. suscipit rationē generis, nō è contra. Decimaquarta an res per genus denominatæ per aliquā differentiā nō differāt: Sic. n. quod est propositū nullius rei potest esse genus; cum etenim alba species

non differant inter se, album non poterit eorum esse genus. Decimaquinta an quod est omnia consequens, pro genere vel differentia capitur: ens enim & vnum non sunt decem prædicamentorum genera, neq; consequenter eorum quæ in illis continentur. Decimasexta an quod æquè consequitur omnia, alterius coæqualis positum est genus. Vnum enim non dicitur de ente, neq; ens de vno: Similiter & alia transcendentia non possunt mutuo sibi genera esse atque species: quandoquidem horum vnum non prædicatur de pluribus quam singula, omniaque alia. Decimaseptima, an quod assignatur pro genere non de subiecta specie dicitur, sed potius in subiecta est specie: nunquam enim accidentia substantiarum possunt esse genera: album etenim de nive dicitur non propriè ut de qua sed in qua. Decimaoctava an secundum comparationis gradus verificetur genus: ad species enim non refertur nisi æqualiter. Decimanona an ex eo quod ipsum suscipit magis & min' species verò non, inferre liceat positum esse non genus: sicut errasse dicitur qui definivit dubitatioem æqualitatem contrariarum cogitationum: cum tamen intendatur remittaturq; dubitatio, non auté æqualitas. Vigesima an nō substantive essentialiterq; dicitur sed adiectivè. Vigesima prima an eorum quæ secundum analogiam quandam dicuntur credatur esse genus: cum enim ens secundum diversam rationem dicatur de substantia, incorporea & accidente & horum intentionibus quæ non entia sunt, sed entium: nulla horum omnium poterit esse genus ratione. Vigesimasecunda an respectu eorum quæ specie non differant genus habeatur: ut si insecabile linearum dicatur esse genus cum idem de insecabilibus dici nequeat. Vigesima tertia an sub mala generis definitione generis iudicium militare contingat. Pirroniani enim definiunt genus cōmunitatem, quæ permeat in singularibus: ut homo est qui permeat singulos homines, species verò dicunt in vnoquoque proprietates, vt Theonis, Dionis, Philonis. Sed locus iste potest esse communis omnibus problematibus, sic etenim & ex mala descriptionis, definitionis, & accidentis definitione, iudicia de ipsis falli contingit & fallere.

MEMBRVM II.

AD agri verò lævam aliæ tibi sese offerunt rationes, quibus inquirere licet an verè iuxta naturalem sensum subiectæ speciei propositum genus assignetur. Harum prima examinare docet, an quod ponitur genus sit speciei particeps: species enim generum, non genera specierum debent esse participia. Secunda an de aliquo verè dicatur species de quo non dicitur genus. Quis enim scibile aut ens, opinabilis dixerit esse genus, cum

cum non entia, & quæ falsa sunt opinabilia nihilominus esse constet? Tertia an aliud est assignatæ speciei genus quod neque continet illud neq; continetur ab illo: quis enim probet scientiam iustitiæ, vel iustitiam scientiæ genus, esse. Quarta an quamvis sub eodem generalissimo contineantur, condistinctorum tamen generum sunt species, vt scientia & iustitia quæ in genere habit⁹ seu dispositionis sunt qualitatis species: quorum tamen alterum intellectus, alterū verò voluntatis est habitus iuxtà duos divisi generis contra distinctos ramos. Quinta an sub duobus generibus, quæ mutuò non subalternantur, vel etiam ad eundem non reducuntur subalternationis ordinē appareat. Sexta an extrema positi medii sint, in alio genere. Septima an medium positi extremi vel extremorum in alio contineatur genere vel sit aliud genus. Octava an ex eo quod genus est alicui contrarium, species verò nulli cōtrariatur, aut è converso, possis aliquid inferre vel pro veritate vel pro tentativa. Porro pro vero cavendum est in iis quorum contrarium est innominatum, sanitati namq; apertè contraria est ægritudo, cum tamen non minus febri & ophtalmiæ sit aliquid contrarium, sed quia innominatum hoc est, ideò neq; esse aliquis existimabit. Ad generalium ergo intentionū dictiones est cōfugiendum, quales sunt incommensuratio quædam, intemperies quædam, quædam indispositio. Nona an quod in eodem est subiecto, vel circa subiectum idem, tanquam sit circa genus idem capiatur: parum namque, nimium, atq; mediocre circa eandem contingunt esse subiectam materiā, vltimi tamen genus est bonum, reliquorū verò malum. Decima an genus earū quæ connumerantur specierum non sit idem. Vndecima an aliquod huic generi superiorū de assignata non prædicetur specie, quandoquidem de quo inferiora prædicantur, & superiora in eadem coordinationis scala prædicari necesse est. Duodecima an nulla differentiarū in quas dispescitur genus deposita prædicatur specie, quomodo enim de anima numerus prædicabitur cum neq; parem hanc possis dicere neq; imparē? Decimatertia an species alicuius generis contrarii particeps inveniatur, quomodo enim illud huius poterit esse genus? Decimaquarta an quod in genere speciei opponitur est privatio & forma: in nullo enim eodē genere hæc esse possunt. Si quippe visus est sensus, cœcitatem necesse est esse insensibilitatē. Decimaquinta an male distinxit quod est circa aliquid vel in aliquo æquè ac si eiusdem species sit habendum vel genus: ita enim memoria est circa scientiam & cum scientia, sicut & hæc circa illam & cum illa, quocirca incongruè quispiam

retentionem seu continentiam, sive mensionem scientiæ putaverit esse genus memoriæ. Decimasexta an non habitum habitus, potentiam potentiæ, actum actus genus posuit, seu vel habitum potentiæ, vel actum habitus, vel horum aliud alius. Decimaseptima an item affectum affectionis, vel affectio affecti est positū genus: sicut ab eo qui immortalitatē (quæ vitæ æternæ est accidens, sive passio) appellavit vitam sempiternā. Decimaoctava an passionis genus patiens, vel patientis genus passionem: ut ventum dixerem motum, ventum aeris motum dicere debuisset: sive enim moveatur, sive quiescat aer nihilominus erit: ideò si ventus esset aer, esset etiam illo quiescente ventus. Semper enim genus prædicatur de specie quiditativè. ut etenim dicere possumus, homo est animal rationale, ita & perpetuò dicere possumus, homo est animal. Atqui si ventum aerem motum dicere lubeat, sit ibi aer, nō ut genus, sed ut cui genus attribuitur, quemadmodum & nivem dicere aquā concretam, lutum terram aqua agglutinatam: non tamen ideò lutum est terra, neq; nix est aqua, neq; vinum, ut dixit Empedocles, est aqua in ligno putrefacta: quia non est genus quod de specie non dicitur absolutè etiam. Iam ergo si non est verum dicere vinum est aqua, neq; verum esse potest, vinum est aqua putrefacta. Decimanona, an vbi cùm speciei tùm generi est cōtrarium, melior species in genere deteriori collocatur. Hunc locum Themistius, asserit esse Rhetoricorum, quia vermis & musca vilior est imagine Lunæ ærea: sed obstat Averroes d. nullum inanimatum animato præstare nisi secundum positionem duntaxat. Sed vterque (licet implitè bene sentiant) expresè errat non ad intentionem contradicens, at nos hîc loca judicare non autem res intentionesque definire instituimus. Vigesima, an cum idem vna habitudine duobus attribui contingat quorum alterū altero meli⁹ est, in deteriori tamen collocatur: vt cum anima ad motū pariter se habeat atque quietē (quam quia permanentia quædam est, præstare fatendum) in genere motus eam collocans erravit. Vigesimaprima, an quod ponitur genus est materia, alterum de quo dicitur est species in materia, vel è contra id quod est materia, & id quod est species sive forma. Materia enim & forma seorsum genera sunt, minimeque alterum alterius potest esse species. Ad hæc materia physicè capta non potest esse genus: quænam enim differentia potest esse materiæ si omnis differentia actus & qualitas est quædam? à materia tamen est aliquid quorundam, certumque genus, putà materialium: cum hoc tamen materia nec genus neque certa completaque species esse potest. Vigesimasecunda, an corporei incorporeique genus idem est al-

est allatum, similiter æterni & corruptibilis, realis & intentionalis, physici & metaphysici, mathematici & naturalis, eius quod sub more & eius quod est sub contemplatione positum, vel aliorum similiter differentum, seu (vt proprius dicam) diversorum, quæ nunc quidem genere, nunc vero plusquam genere differentia dixit Aristot. Vigesimatertia, an elementa corporum vti corporum genera sunt adducta, ita enim elementa corporum non sunt corpus, sicut nunquã elementa magnitudinis sunt magnitudo, elementa numeri non sunt numerus, elementa orationis non sunt oratio. Vigesimaquarta, an partem quispiam posuit genus totius: male enim corpus animalis genus dicitur: quinimo neque corpus animatum prout ab animante quid distinctum proprie significat. Vigesimaquinta, an locum aut tempus aut aliud huiusmodi eorum quæ in loco & tempore sunt genera sunt accepta, vel è contra, id quod est in quo acceptum est species eius quod est in. Huc spectat considerare quod vniversaliter ipsum quod sui juris est & susceptaculũ & id quod est alterius & in alio non possunt mutuo genus esse neq; species, locus enim, pater, scientia, secundum id quod significant alicujus sunt, ignis vero, lignum, aqua & similia per id quod primo significant, magis aliquid sunt. Vigesimasexta, an species ex sua natura ad plura genera pertinens in vno intelligatur velut inclusa: haud enim latro vel fraudulentus est qui eligit & nõ potest rapere vel fallere: neq; qui potest & nõ eligit, sed qui potest & agit. Hunc locum falsum dicit Themestius, Averroes autem consideratione indigere judicat, nobis autem sufficit indicare, quia (vt diximus) generalem tum pro scientificis tum probabilibus argumentationibus inventionem instituisse volumus: & ideo plura quę non possunt esse certa principia (quia ab Aristotele sunt allata) non prætermittimus. Vigesimaseptima, an definitio generis propositæ speciei aptetur: vbi diligentius est inspiciendum. Vigesimaoctava, an ex defectu considerationis vel ex ignorantia vel perversa opinione & definiendi ratione, species cum genere synonymum essę censeatur, vt qui idem lationem dixit & mutationem secundum locum: si quædam citra loci mutationem deferantur, vt quæ circa fixum centrum circumeunt. Vigesimanona, an quæ sub posito genere numerantur accidentaliter, tantum differre possis ostendere, vtpote forma, figura, complexione, secundum magis & minus, melius & deterius ejusdem qualitatis participatione. Trigesima, an ab vna generis specie in alium transitũ nõ esse generationem, vel corruptionem, sed alterationem possis convincere vel persuadere: sic pythagorici & alii multi profundioris philosophiæ animatorũ omniũ alia ab alia solis o-

ganorũ figurarum temperamentorũq; adjacẽtis distinguentes animam vt speciem vnam non autem vt genus vnum accipiũt. Trigesimaprima, an vel eadem in omnibus verificare possis aliqua ratione accidentia, operationes, actus atq; potentias, secundum aliquam tamen analogiam, proportionẽ, vel graduationem: ita enim in quibusdam actus animæ iidem non sunt sensibiles, & expliciti propter materiæ crassitatem & heberudinem, quemadmodum & in aliis propter molis exiguitatem, membra, quæ certe, habentur distinctè non valebis accipere vel intueri juxta illud Epicurei poetæ:

Primum animalia sunt iam partim tantula, eorum
Tertia pars nulla vt possit ratione videri:
Horum inest unum quodvis quale esse putandum est?
Quid cordis globus aut oculi? quid membra, quid artus?
Quantula sunt? quid præterea primordia quæque
Vnde anima, atque animi constet natura necesse est.
Nonne vides quam sunt subtilia quamque minuta?

AGER PROPRII,

MEMBRVM I.

A Proprii præterea septo ad agrum ejusdem exeunti paucula occurrunt loca: quorum Primus exigit vt consideretur, an minime distinctum sit quod inest alicui per se ab eo quod inest alicui per aliud atq; secundario. Cum enim superficiei proprium sit esse coloratum atq; corporis: fallitur quispiam non considerans quemadmodum superficiei vere, proprie primarieque, corpori vero per ipsam appropriatur. Secundus an subjectum quasi proprium traditum est ejus, quod in subiecto est: vt qui ignem esse dixit proprium corporis elementorũ subtilissimi. An quod inest per participationem traditum est, vt proprium vt ab eo qui dixit hominis propriũ est esse pedestrem bipes, tale enim quia ad rei quidditatem pertinet & est differẽtia quædam quæ de specie prędicatur, proprii rationem nõ admittit: nusquam enim genus vel differentia cuius res est particeps, esse potest subiectæ speciei proprium. Quartus, an rei iam perfectæ, & in actu integro constitutę aduenit: proprium enim licet sit formæ substantialis naturaliter immediateque consequutiuum, actus tamen differentiæ substantialis & proprietatis simul tempore, immo secundum ejusdem formalis esse rationem de subjecto verificantur: licet ad ordinem quendã respicientes sciamus alterum ab altero dependentiam habere: hinc male quispiam philosophari vel nauigare vel ridere dixerit homini proprium: sed bene philosophatile, nauigatile, risiuum,

seu risibile. Quintus, an cum defectu propriũ assignatur ob omissam proprietatis cõditionem, vbi videlicet quod nũc, sicq; propriũ est simpliciter & absq; modificatione propriũ expressit. sedere enim in cathetra non potest esse Socratis propriũ, sed in certo loco definitoque tempore. Sextus, an tale sit propriũ quale non aliter quam sensu cognoscatur: si quidem incertũ sit omne sensibile vbi extra sensum fuerit constitutum, absens enim ignorabitur an adhuc insit. Mitto ea in quibus necessaria quidem consequutione rem veluti præsentem liceat existimare. Male igitur solis proprium dicitur esse astrum splendidissimum eorum quæ super terram deferuntur: cur enim sensui notissimum est adhibitum vtpote quod supra terram deferatur: quandoquidẽ vbi occiderit, an & supra terrã deferatur, sensus non cognoscit. Septimus, an plura attulerit aggloba ritque propria, vt quid Ignis proprium esse inter elementa tenuissimum atque leuissimum: Vt enim definientem præter sermonem quod essentiam declarat, aliquid amplius addere non decet, ita & ex propriis præter vnum selectissimumque non est vtile apponere: alterum igitur illorum sufficere poterit cum nõ minus vnum de sola specie dicatur quam vtrumque. Octauus, an quod natura inest, non tanquam natura inditũ est appositum: peccat enim dicens hominis proprium habere duos pedes & quinq; digitos non addens hanc dictionem NATVRA, siquidem per accidens aliter esse potest, & hic locus quinto affinis est. Nonus, an ita affectum est vt aliquid sui ipsius proprium sit prolatum, vt qui dixit decorum esse honesti proprium: vbi inter decorum & honestum nullam possimus efferre differentiam. Decimus, an sicut relatiuo correlatiuum acceptum est proprium: ita altero relato alterum: ex hoc enim quod exuperans non est dupli proprium, scimus exuperari non esse proprium dimidii. Vndecimus, an sicuti quod dicitur secundũ habitum, est habitus proprium, ita priuationis propriũ est quod dicitur secundum priuationem: Si enim surditatis proprium non est vacuitas sensus, neque sensus compotem esse, erit auditus proprium. Duodecimus, an in similiter se habentibus ita se habeat: cum enim ita sit affectus medicus ad faciẽdam sanitatem, sicut ædificator ad faciendam domum, si huius non est proprium hoc facere, neque illius alterius illud agere proprium est. Neque alius est proportionaliter se habentium locus est, si enim non alia ratio est inter A. & B. quam A. & C. & A. nõ est proprium ipsius B. neq; certe erit ipsius C. proprium. Cæterum si A. proprium est ipsius B. non propterea proprium erit & ipsius C. quãdoquidem idem multarum rerum non potest esse propriũ. Decimustertius, an quod esse dicitur nõ est proprium

ejus quod esse dicit: ita enim neq; corrumpi erit ejus proprium quod corrumpitur, neq; fieri ejus quod fit. Vt etenim hominis proprium non est esse animal: ita nec ipsi hominem fieri erit proprium ipsum fieri animal, simile de nasci, vivere, interire, & id genus aliis est judicium. Decimusquartus, an ex idea proprietas est delata ad subjectam speciem: non enim quiescere proprium est hominis, si eidē non qua homo sed qua idea cōveniat. Sed hic locus additus est ab Aristotele propter occasionem carpendi, potius quam propter vsum aliquem quo valeat. Decimusquintus, an potestate proprium ad id quod nō est accommodatur. Si enim non sit animal respirativum: nihilo tamen minus aër erit: quocirca respirativum esse non erit aeris proprium, vltra, non omnem aerem respirativum esse constat. Decimussextus, an superlative proprium est dictum, vbi re corrupta nihilominus, manebit nomen alteri conveniens. Si enim proprium ignis statuatur esse levissimum: si fiat aut fingatur ignem non esse amplius, levissimū corpus remanebit aer: quare inconvenienter assignatum est propriū. Omnes hi loci ad logice concludendum deserviunt, & quidam ex iis sunt nimis satis probabiles.

ANGVLVS DESCRIPTIONIS.

MEMBRVM II.

EX hoc ipso igitur proximeq; præcedenti septo, descriptionis rationes, conditionesq; desumere licet, ex eo enim descriptio ab exacta definitione differt: quod hæc essentiali differentia à cæteris omnibus sub posito genere subjectam speciem disterminat, illud vero accidente proprie proprio, quod convenit omni, soli, atq; semper ei de quo verificatur. Vbi vero accidens est quidem proprium sed non toti convenit speciei vt Astrologatile homini, levior erit hominis descriptio: levissima vero si ex iis quæ non perpetuo (quamvis soli) conveniunt. Præter hęc vero vbi alius generis accidentibus contractum genus de specie prædicari contigerit, nulla prorsus artificiosa poterit esse descriptio. Est autem & locus communis cum descriptione definitioni, quod si cui contra totam descriptionem definitionemque argumenta non suppetant, quia ipsum ita non est apertum: contra partem notam quæ recte tradita non videatur, est agendum: manifestum est enim quod hac eversa, totum non subsistat.

AGER

AGER DEFINITIONIS.

MEMBRVM I.

IN agro definitionis prima sedes exigit vt videatur an indefinitum, indeterminatum, infinitumq; pro genere sit appositum: ibi namq; re vera sine genere allatam possumus asserere definitionem, si tamen ejusmodi dictionem ita licet appellare: tale est vt si quis corpus definire volēs dicat esse id quod habet tres dimensiones. Omittens genus (ait Aristoteles) non dicit quid sit, quia cujusq; rei essentia est cum genere conjuncta. Secunda, si definitū nō ad omnia ad quæ spectat aptatū fuerit. Vt qui grammaticā artem congrue loquēdi definiunt, quādo quidem recteq; scribendi debuissent addere. Si quippe alterū horum ad rectam grammatices definitionem sufficeret: plures ejusdem rei possent esse definitiones, quod inconvenit. Tertia si complere existimans velut omnibus adaptando, aliquid quod minime necessarium est adcopulet, vt si quis medicinam definiat artem cognoscendarum morbi sanitatisq; causarum: cum æque horum alterum accipere possit, quia idē important ambo quod vnum, nec minus idem vnum, quod alterum. Vnde nunc istum nunc illum accipiendo terminum, non est duas vel diversas quoquo pacto adducere definitiones sed eandē prorsus. Quarta, si ei quod per se adest definitio, apponitur id ipsum quod per accidens & oblique, vt si quis medicinam definiat scientiam inducendæ sanitatis atq; morbi: horum enim alterum licet tam vere non tamen ex directo convenit. Quinta, si est explicatoria, sufficit enim quod magis explicat. Sexta, si nō proximum genus adduxit: hoc enim allato omnia intelliguntur allata superiora, non autem illis allatis omnibus, hoc solū. ideo vel proximum est apponēdum genus, vel si lubeat remotius adduxisse, sit tamen ita vt differentiæ omnes quibus proximum genus determinatur adferantur. Septima, an duobus allatis quasi compositis, cōtingat vt definitum neutri attribuatur vt si justiciam definiens dicat, hanc esse temperantiam & fortitudinem: duobus enim prolatis in medium, quorum vterque è duobus alterum duntaxat habeat: evenit vt ambo simul accepti sint justi, singuli vero non: quemadmodum accidit duos h[illegible]e minam, quorum tamen neuter minam habere dici [illegible]..Mitto quod cum sit fortis quis, & temperans, fieri tamē potest, vt sit ābitiosus, vnde idē justus erit & injustus. Octava, an vbi partes attulerit, putet quispiam se definisse totum, cum

perspicuum

perspicuum sit nihil prohibere quominus partibus existentib: totum non existat: non enim panno & tela existentibus, est indumentum. Nona, an à proxime dicto cauenti cum dicat rem definitam non esse hæc, sed quod ex istis constat, obsistat vel quod non est natura comparatum vt vnum fiat ex iis quæ dicta sunt. Vel 2. quod non in vna re prima insint. Vel 3 quod simul cum toto partes non intereant. Vel 4. quod totum bonũ est aut malum, partes vero neutrum. Vel 5. quod totum est cũ altera parte synonimum. Vel 6. quod modus compositionis non explicatur, quia non omni quo lapides & ligna componantur modo sequitur domus esse. Vel 7. quod distinguit hoc esse hoc & illud, ab eo quod est hoc esse hoc ex illis: panis enim est ex farina & aqua, sed non est farina & áqua. Vel 8. quod impe-ctis modis quibus alterum cum altero dicitur, nullo modo hoc esse constet, vt hoc cum illo faciat istud. Accidit enim male definitam esse fortitudinem dicendo eam esse audaciam cũ recta ratione: quid enim dices de eo qui audet occidere & rectam habet circa medicinalia rationem? num & audacter recteq; cogitãs in medicinalibus, est fortis? Vel 9. quod non dixerit qualis compositio sit: qui enim definisse potest carnem cum non allato modo quo est, dixit esse compositionem quatuor elementorũ. Decima, an vbi accidit vt contrariorum ambo in eodem æque reperiantur, per alterum tantummodo definiuit: vt qui animã definit substantiam scientiæ capacem, cum non minus sit & ignorantiæ capax. Vndecima, an non ad primum est relata subiectum hæc quæ ad plura pertinet: vt si prudẽtiam definies hominis vel animę virtutem: cum eius subiectum primum sit potentia rationalis, quæ est animæ. Huc spectat si subiectum proprium non est allatum, vt vbi dicitur valetudo symmetria calidorum & frigidorũ: non enim vbiq; hãc symmetriam, valetudinẽ dicimus, neq; omnis imbecillitas sensus, est somnus nec omnibus partibus natura coniunctis, separatis dolor accedit, nec quibuscunq; contrariis rationibus inest dubitatio. Duodecima an inter effectiuum & id quod fit, vel inter actum & id cujus est actus non distinguatur: Separatio enim partium natura junctarum non est dolor, sed affectus quędam quę ex illa sequitur Tertia decima, an aliquid addatur quod definitionem castrat vt factum vbi definitioni lineæ, communiter addunt, cuius extrema sunt duo puncta. Quartadecima an vbi subiectum constituit, forma capiatur veluti subiecto adueniens: vt vbi anima definitur actus corporis organici potentia vitam habentis, vbi ipsa non aduenit organico corpori sed ipsa apparat, facit, & organizat simul atq; viuificat. Animatum enim proprie est pars animalis quæ recipit animam, vtpote corpus quod iden

sim

ſine anima inanimatum dicitur: ideo animal non vere dicitur animatum, ſicut corpus coloratum non eſt corpus & color, ſed corpus quod recipit colorem.

ANGVLVS DIFFERENTIÆ.

MEMBRVM II.

IN differentia vero vbi totum videtur conſiſtere quod definitionis eſt formalis pars, vtpote qua ſpecificus actus deſignatur, diligentiſſime inſpicere oportet. Primo conſiderando an hæc ſit poſiti generis differentia. Secundo, an forte non differẽtia, vtpote quia in diuiſione aliquid illi oppoſitũ non perſpicitur. Tertio ſi per ipſam genus non diuiditur. Quarto, ſi cum hoc quod diuidit genus etiam ſpeciem non cõſtituat. Quinto, ſi oppoſita differentia generi aduenіens nõ eſt alicuius ſpeciei conſtitutiua, neq; etenim hanc quæ poſita eſt, ſpecificam licebit appellare. Sexto, ſi per ipſam genus tam quam per negationem diuiditur, vel ipſi negatio opponitur. Hic locus eſt ſuſpectus. Septimo, ſi non ſignificat quale. Octauo, ſi definito non inſit niſi per accidens. Nono, ſi hæc generi potius attribuatur, vt eſſe ſine latitudine tam bene lõgitudini quã lineę tribui videtur Ariſtoteli. Decimo, ſi de ipſa genus prædicatur: hoc enim non dicitur de aliis quam de ſpeciebus: quod ſi dicimus vere rationale eſt animal, non intelligimus de ipſa differentia quæ adiectiue ſignificatur, ſed ibi rationale, ſubſtãtiue capitur, quatenus videlicet idem ſignificat quod homo, qui eſt rationalitatis ſubiectum: idem de conuertibili prædicatione rationalis cum homine, & prædicatione de cæteris inferioribus eſſe judicium intelligit Ariſtot. Vndecimo, ſi nõ ſit ſpecie prior: ſequi enim oportet poſt ipſum cujus diuiſiua, & illud cuiꝰ eſt cõſtitutiua pręcedere. Duodecimo, ſi alius generis inueniatur eſſe differẽtia. Tertiodecimo, ſi cum ponatur eius quod eſt ad aliquid ipſa non ſit ad aliquid, ſicut enim ſcientia eſt ad aliquid, ita & actiuũ, cõtemplatiuum, & effectiuum, dicit Ariſtoteles. Quarto decimo, ſi differentię definitio aliæ etiam rei conueniat. Hactenus bene. Addit exemplum ſuſpectũ Ariſtoteles, dicens. Vt qui dixit imparẽ numerum eſſe numerum habentẽ medium, quia medium habere conuenit lineæ & corpori, & orationi. Addicimus r[illegible] quod hęc differẽtia ſub genere numeri eſt potiſſima & n[illegible]n recipiẽns reprehenſionẽ. Eſſet autem vaga differentia [illegible]bi numerus ſumatur juxta rationem æquiuocam propriç & metaphoricæ ſignificationi juxta genus multiplex. Ideo non eſt pro veritate leuiter exagitandus & aſſumendus iſte locus.

ANGV-

ANGVLVS IDENTITATIS.

MEMBRVM III.

HVc etiam spectare videtur vt ex opposita veluti quadam ratione locos identitatis, differentiæ locis adjacentes intueamur. Sic enim an definitio definito congruat descriptioque descripto secundum generalem rationem judicare licet. Consideretur ergo primo in conjugatis si illa sint idem, vt destruas, vel confirmes positorum identitatem: idem enim fortitudo erit atq; justicia, si nullam inter justum fortemq; invenias differentiam, itidem in oppositis concomitantibus, potentia activa, passivaque agere ipso atq; pati. Secundo, an juxta comparationis gradus non differant. Tertio, si ambo eidem eadem. Quarto, si idem ambobus idem. Quinto, si quæ vni accidunt & alteri. Sexto, si quibus vnum accidit & alterum. Septimo, si idem vtrisq; genus, vel eadem vtriusq; species. Octavo, si alterum intenditur remittiturq; non vtrumq; vel neutrum. Nono, si eidem vtrumq; appositum non facit vnum totum. Decimo, si ab vtroq; eodem sublato non remanent idem. Vndecimo, si potest alterum esse sine altero. Duodecimo, si non idem denotant nomen vnius & oratio alterius. Decimotertio, si oppositũ cum opposito, & propositum cum proposito. Decimoquarto, si contrariæ differentiæ de contrariis prædicantur.

Loca hæc cum definitionis locis mutuam sibi opem suppeditare, per se potest omnibus esse manifestum, neq; difficile est ad proprium, ad descriptionem & vbicumq; convertibilem exercere intendimus prædicationem applicare. At in his omnib: illud est considerandum quod vbicũq; est pluralitas, vera identitas esse non potest: per veram quipppe identitatem plura esse desinunt: vbicunq; igitur est distinctio & pluralitas necessarium est intelligere differentiam aut genere, aut specie, aut numero: & vbicunq; est proprius numerus, propriaq; ratio & distinctio; non potest esse identitas & (per necessariam consequentiam). naturalis æqualitas: quidquid sit de logicis, mathematicis, methaphysicisq; communibus rationibus, quę in species ęqualitate quadam effusa communicantur: quod ita tamen est, vt omnia in habitudine mutua reciprocaq; ad vniversale vnũ sint æquale & idẽ: at non ideo, juxta proprias rationes duo numero distincta poterunt vspiam esse idem æquale, magis quã duo possunt esse simpliciter vnum, quę tunc poterunt exacte æqualia dici, quando erunt vnum. At vero quando erunt vnum non

erunt

erunt æqualia, quia idem sibi non dicitur æquale. Quare vbi distinctio & numerus est, neque identitas esse potest nec æqualitas.

CAMPI BIVIA.

FAcultatem dignioris meliorisque cognoscendi iudicandique oculis ratiocinii exposita campi bivia requirunt. Quocirca haud ineptè factum vbi ancipitis comparationis definiendæ notæ describuntur. Hic primò generaliter inspiciendum consulitur ad ipsum multiplicis quæstionis genus puta quid, quale, quantum, quo, vnde, ad quid, cæterasque, quibus sciscitari consuevimus notas, est animadvertendum. Secundò ad absolutorum prædicatorum genus. Tertiò ad genus respectivorum. Quartò ad omnis divisionis, distinctionisq; membra, quorum alterum certè melius. Quintò ad omnes cuiuscunq; generis terminos quos posses è quocunq; discursu memorati q; orationibus desumere. Sextò ad artificiosæ combinationis multiplicem rationem iuxta formam quam in libro de Architectura Lulliana insinuavimus. Quibus omnibus alterum comparabile cum altero conferamus alterum altero minus vel magis præstans esse necesse est. Porrò specialium particulariumq; locorum quæ ab Aristotele indicantur minimè contemnendam esse duco inspectionem. Quibus iubet inspiciendum, primò, quid firmius & diuturnius. Secundò, quid antiquius. Tertiò, quid magis eligat prudẽs, bon⁹, studiosus. Quartò, quid secundum meliorem disciplinam, sensum, ingenium, iudicium, sententiam, legem. Quintò, quid propter se & quid propter aliud. Sextò, quid in genere bono, quid in meliori genere & quid fortè in bono. Septimò, quid per se, quid per accidens. Octavò, quid per se boni causa, quid per aliud, atq; per accidens. Nonò quid melioris gratia. Decimò quid magis finis, quid magis ad finẽ. Vndecimò, quid ipsum, quid alicuius bonum. Duodecimò quid natura, quid adquisitũ, vel appositum. Decimotertiò, cuius oppositum fragibilius. Decimoquartò, quid meliori inest & honorabiliori. Decimoquintò, quid melioris propriũ. Decimosextò, quid fini propinqui⁹, quid remotius Decimoseptimò, vtrũ è duob⁹ ad meliorẽ finẽ. Decimooctavò, quid possibile vel possibilius, quid impossibilius vel impossibile. Decimononò, cui⁹ finis extat melior. Vigesimò, quid plur[illegible] proportione superat. Vigesimoprimò quid per se ho[illegible]ius. Vigesimosecũdò, quid meli⁹ ex vtrisq; sequatur. Vigesimotertiò, quid boni magis effectivũ, cõtrariũq; magis destructivum. Vigesimoquartò, quid cũ maiori cõsequemur vo-

luptate minorique tristitia. Vigesimoquinto quid pro tempore accommodatius. Vigesimosexto quid omnibus pluribusve constans temporibus. Vigesimoseptimo quid est quod habentes nihilo vel paucioribus indigemus. Vigesimooctavo vtrum è duobus alterum includit. Vigesimonono vtrius corruptio pernitiosior & fugibilior. Trigesimo quid bono propinquius & similius. Trigesimoprimo vtrum è duobus bonis, meliori optimoque similius. Trigesimosecundo vtrum magis activum boni & mali minus destructivuum, & è converso. Trigesimotertio cui meliores adstant circumstantiæ. Trigesimoquarto quid necessarium, quid vtile. Trigesimoquinto vtrum sine altero eligibilius. Trigesimosexto vtrum è duobus est quo carentem pudet minus, vel de cuius absentia possis gloriari. Trigesimoseptimo quid propria virtute, quid mutuata consistit. Trigesimooctauo vtrum appositum alicu eidem tertio, magis bonum, & eligibilius. Trigesimonono cuius eligibilior est copia, multitudo, abundantia. Quadragesimo vtrum à tertio ablatum reddit ipsum minus. Quadragesimo primo quod propter se & gloriam, quam quod propter horum alterum tantum. Quadragesimosecundo vtrum contrario, maloque impermixtius. Quadragesimotertio quid ad omnia, quid ad aliqua, quid ad totũ, quid ad partẽ boni conducat, vel ab omni, vel aliquo, vel parte mali abducat. Quadragesimoquarto quid quo, quid quod, quid principale, quid instrumentale.

FINIS.

REVE

REVERENDO PARITER ATQVE GENEROSO DOMINO, DN. IOAN. LAVRENCINO LVGDVNENSI, Præceptori primario Divi Antonii apud Rivum eversum Provinciæ Pedemontium, Henricus Cornelius Agrippa, S. P. D.

VONIAM sic tibi persuasum video vir clarissime, ut multo laudabilius ducas scire plura mediocriter, quàm vnũ aliquod insigniter: & licet tu iam in vtroque & Pontificio & Cæsareo jure insigniter doctus sis, tamen circa eam disciplinam tibi immorandum non censeas, nec illam omnimoda ingenii occupatione dignum esse arbitraris, sed & alias quasque optimas disciplinas felicissimi ingenii amplitudine prosequeris, etiam occultiores abstrusioresq; scientias diligenti investigatione perscrutaris. Vnde fit, vt ego etiam mei ingenii industria cupiam tuis desideriis morem gerere, & te à nostrorum arcanorum pomeriis non excludere, ita namq; virtus tua deposcit & benevolentia erga me tua meretur. Volumus igitur te donare arte, & ea non vulgari, non triviali, nõ circa vnum aliquod obiectum occupata, sed arte artiũ omniũ regina, qua duce ad reliquas omnes scientias & artes facilè conscendes, ita, vt nõ modo in illis mediocrem disciplinam, sed & insignem doctrinam rationabiliter valeas profiteri. Est autem ars inventiva Raymundi Lullii, cuius ea dignitas est ac praecellentia, ea generalitas ac certitudo, vt se sola sufficiente, nulla alia scientia praesupposita, nõ

D. Laurencini fluuia.

Præsentis libri commendatio.

Ars inventiva Lulli. I promissum.

vllo indigens forinseco iuvamine infallibiliter, cũ omni securitate & certitudine, errore omni semoto, de omni re scibili, veritatem ac scientiam, sine difficultate & labore invenire nos faciat. Secundò super omnes alias scientias sub se cõplectens, & ad verum ordinans, solvens omnes quæstiones & obiectiones, quæ circa quodcunque scibile fieri possunt: nec vllum scibile est, quod hanc effugiat. Argumentatur insuper per argumenta infallibilia, certissima & notissima, quib. nemo potest contradicere: ideoque nõ indiget aliarũ scientiarũ vel scripturarum testimoniis, sed ipsa omnem aliarũ scripturarum ac scientiarũ autoritatem, etiã ipsam sacram scripturam disponit, ordinat & probat. Habet .n. principia vniuersalia generalissima ac notissima, cũ mutua quadam habitudine ac artificioso discurrendi modo, in quib. omnium aliarũ scientiarum principia & discursus tanquam particularia in suo vniuersali elucescunt. Ea insuper huius scientiæ est ꝓmptitudo & facilitas, vt etiam pueri impuberes, hac arte freti, in omnibus fermè facultatib. doctè disserere possint, multi etiamq in extrema senectute sua ad literas cõtulere, hac arte paucis mensib. in viros doctiss. evasere, ita hæc ars omnẽ temporis indigentiam vincit & inopiam. Quod ne fabulosum videatur, extant nostræ memoriæ testes, Pet. Daguinus Mediatus, & Iac. Ianuarius, viri tota Italia celebrati, quorũ prior 37. ætatis suæ anno, cum vix prima hausisset elemẽta literarũ, 7 duntaxat mensib. huic artificio incumbens, omnibus doctiss. viris miraculo habitus est, quem & tota ferè Italia verbo experta est, & opera eius in hunc diem quantũ doctrina ꝓfecerit,

præ se ferunt. Alter autem (quod magis mirum est) cum 7. peregisset lustra, à literis penitus alienus, in tantum hac arte profecit, ut sicut ex scriptis eius videre licet, nulli doctorum hominum sit postponendus. Notum est Ferdinandum Cordubam Hispanum, per cuncta ultra & citra montes gymnasia, omnibus studiis hac arte celebratissimum extitisse: atque Raymundus Sabunde, qui librum creaturarum sive theologiam naturalem edidit, eo ipso, præter reliqua scripta sua satis ostendit, quantum hac arte valuerit. Præterea Iac. Fabrum Stapulensem, ac Carolum Bouillum apud Parisios divulgatæ sapientiæ viros, Raymundo devotissimos scimus, eorumque scripta testantur. Et ut ad meos Germanos veniam, Andreas, Petrus, Iacob germani fratres, natione Frisones, cognomine Canterii, una cũ sorore adhuc pueri decẽnes, in omni disciplinarũ genere egregie disseruere, quos non modo Germania & Gallia, sed tota pene Italia, ipsaque Roma & novit & admirata est. Horũ Andreas mihi huius artificii p̃ceptor cõtingit, cuius fundamẽto innixus, deliberaui etiã ego aliquod ædificiũ superstruere, atque hæc in Artẽ breuẽ succincta cõmentariola scribere: quæ cũ iã diu apud me detinerẽ, cogitabundus cui ea dignè dicare deberem, tu mihi protinus occurristi hoc ipso dignißimus, quod p̃ter generosã nataliũ dignitatẽ, insuper ampliss. ingenio decoratus, vir desideriorũ & qui nihil quod sciri poßit ignorare velis.

Spe igitur nunc, benignißimo animo has nostras lucubrationes. Accipe Lullianũ artificiũ: huic insiste, huic inhære, quousque penetraueris, & in actũ ac praxim deducere noueris: tum mactus virtute, confidens ingenio aggredere omnia, & euades omnium scientiarum toto animo plenißimus. Vale.

HENRICI CORNELII AGRIPPAE ARMATAE MILITIAE Equitis Aurati, & Vtriusq; Iuris Doctoris, In Artem Brevem Raymundi Lullii, Commentaria.

Ars inventiua Lullii. Varii ea de re scripti libri.

AYMVNDVS Lullius composuit artem ad scientiarum inventionem, quam ex eo artem inventivam nuncupavit: & ipsam, per multos & varios tractatus sparsim scriptis tradidit, quorum alium intitulavit artem demonstrativam, alium de mixtionibus principiorum, alium vocavit artem magnam, alium altero brevem, in quo totam artem inventivam breviter complectitur, sicut per præsentem expositionem compendiosè declarabimus. Dicitur autem hæc ars inventiva, quia docet nos invenire & multiplicare res, & terminos, & propositiones, diffinitiones, divisiones, media, loca, argumēta, quæstiones, quæstionum & argumentorum solutiones atq; deductiones, veritates & scientias, de omni re, & ad omne id quod proponitur.

Discrimen inter rei & terminorum inuentionē.

Invenire autem rem vel terminos hoc solum interest, quoniam res cum vana sit, pluribus potest terminis explicari, idem aut simile significantibus, convertibiliter vel aliter. Invenire itaq; terminos, nihil aliud est, quam re aliqua proposita, illam pluribus & iis quidem aptis verbis, amplificare & exornare.

Terminus.

Dicimus autem terminum, quicquid extra propositionem est, ut nomen & verbum, quæ principales partes sunt orationis, sive etiam aliquod categoricum, quicquid præter nomen & verbum finitum & rectum est, ut quidam, omnis, nullus, & reliquæ partes orationis, sive etiā aliquod complexum quantumlibet multiplex, a parte prædicati vel subiecti positum, vel modus etiam, vel dictum de quo modus prædicatur.

Terminus compositus.

Rem autem compositam, vel terminum compositum, dicimus orationem complexam, quam ex rebus incomplexam facimus. Terminis itaq; incomplexis repertis, facile erit eos varia adiunctione complexas facere, vt homo, & homo iustus.

Terminorū generalium

Primum autem nos invenire oportet terminos generales, quibus in omni re proposita vti possimus, secundum huius artis intentionem: & huiusmodi termini sunt, quos Raymundus Lullius nobis sub quadruplici figura tradidit, extra quos nihil cadit in intellectu.

Diuisio.

1. Pars prim-

In tres itaq; partes præsens expositio nobis partienda erit in quarum prima, iuxta intentionem materiæ, terminos ipsos gene-

generales declarabimus, & multiplicare docebimus. In secunda parte, complexorum inuentionem ostendemus: In tertia vniuersalem artis dispositionem & applicationem docebimus, & per exempla demonstrabimus.

cipalis seu tractatus,
2. Pars.
3. Pars.

I. PARS DE SVBIECTIS vniuersalibus.

Prima pars in sex subdiuiditur: nam primò declarantur subjecta vniuersalia, quarum figura apud Raymundum notatur per literam S. Secundò agitur de prædicatis absolutis, quarum figura signatur per A. Tertiò de prædicatis respectiuis, seu de figura signatur per A. Tertiò de prædicatis respectiuis, seu de triangulis, quarum figura notatur per T. Quartò de quæstionibus earumq; regulis ac speciebus, quarum figura tenet literā Q[illegible] hæ sunt quatuor figuræ generales artis, & quælibet illarū a[illegible]aymundum novē possidet terminos, notatos per novē [illegible] literas, B.C.D.F.G.H I.K. Post figurarum expositionem, quinto terminorum multiplicationem & extraneos terminos invenire docebimus. Sextò loco figurarum in se inuicem multiplicationem ostendemus.

1. Partis subdiuisio.

9. Termini cuiusque fig.

Figuram quære in præcedenti pagina.

I. Subiecta universalia. Primum itaq; nunc diffinitiones subiectorũ nobis memorandæ sunt, vt in prædicatorũ attributione cõsiderentur, diffinitiones, circumstantiæ & cõditiones subiectorũ, quas vniuscuiusq; subiecti genus, natura atq; ordo demonstrat. Quoniã non omnia prædicata, aut non eodem modo omnib⁹ subiectis conveniunt, aut cohærent, vel consequuntur, vel attribuuntur vel antecedunt. Nam ea quæ de Deo dicuntur, per quendã alium modum quã de creaturis dicuntur: ita quæ homini secundum rationem attribuuntur, oportet in bruto non esse: sic illa quæ de homine iusto, aliter quam de homine iniusto dicuntur. Sed nunc ad diffinitiones subiectorum veniamus.

B. Deus. Deus, est illud ens, in quo bonitas, magnitudo & cætera prædicata absoluta in arte posita, sunt vnum & idem numero, habens in se omne complementum, & aliquo extra se non indigens. Est itaq; Deus, illud ens infinitum, æternum perpetuum, ante & post omnium rerum principium & finem, ipsum sine principio & fine, in quo sunt perfectiones omnium rerum vniversæ, & imperfectiones omnes absunt.

C. Angelus. Angelus, est substantia spiritualis, creata, corpori non coniuncta, nec coniungibilis: ideoq; non indigens tempore, neq; motu, neque loco, secundum suam essentiam & naturam intellectualis, immortalis, insensibilis & impassibilis, ex sui natura & proprietate, nisi ex ea facultate, quæ sibi ex libero arbitrio permissa fuit, se moribus depravarit. Similis descriptio animæ convenit, nisi quia corpori coniuncta est, ipsumq; semper appetit.

D. Cœlum. Cœlum, est illud corpus, quod habet magis extensam magnitudinem quam aliud corpus. Est itaque cœlum corpus incorruptibile, in quo nõ cadit mutatio ad formam, sed tantum ad vbi, sua materia & forma compositum, non elementorum compositione coactum, habens animam viventem, rationis capacem, meliorem meliori coniunctam corpori, quam sit anima humana.

E. Homo. Homo, est substantia, in qua anima rationalis & corpus mortale coniunguntur. Est itaq; homo qui habet esse, vivere, sentire, imaginari & intelligere.

F. Imaginativa. Imaginativa, est illa potentia, in qua animal imaginatur similitudines eorum quæ fuerunt sensibus præsentata: itaq; sub eo continentur animalia perfecta, & sunt illa quæ habent esse, vivere, sentire, & apprehendere potentiis & sensibus interioribus & exterioribus.

G. Sensitiva. Sensitiva, est illa potentia cum qua animal sentit res sensibiles: itaq; sub ea continetur animal, quod habet esse, vivere, sen-

re, sentire & apprehendere per potentias apprehensiuas exteriores, carens sensibus interioribus, aut potius sine illis consideratum: potest enim sine illis intelligi, quamvis fortassis sine illis dari non possit. Sunt autem secundum Raymundum sex sensus particulares, scilicet visus, auditus, odoratus, gustus, tactus, affatus.

Vegetatiua est illa potentia per quam naturaliter fit transmutatio de vna substantia in aliam: itaq; vegetatiuum dicimus illud, cui conuenit esse & viuere, vt ea quę generantur, nutriuntur & vegetantur, sicut arbores & plantæ, & ita viuunt, licet sensu careant. *H. Vegetatiua.*

Elementatiua, est potentia in elementatis, cum qua elementa existunt & agunt actualiter, & præsentialiter ac potentialiter in ipsis elementatis. Est itaq; elementatiuum quod habet solum esse substantiale, & continet sub sua generalitate primo, quatuor elementa simplicia, scilicet ignem, aerem, aquam, terram: deinde omnia mixta inanimata in quibus non est vita, siue sint perfecta, vt sunt metalla & gemmæ: siue imperfecta: vt nix, grando, pluuia & etiam quæuis alia elementata, quæcunque de quatuor elementis sunt composita, sine vita tamen considerata, licet vita non careant, vt animalia & plantæ & homo secundum corpus. *I. Elementatiua.*

Priusquam nunc ad instrumentatiuam procedamus, primo de scala naturæ pauca exponemus.

Scala naturæ quinq; habet gradus generales, ad quos tota rerum vniuersitas reducitur, qui sunt esse, viuere, sentire, imaginari, intelligere: & infra quemlibet illorum sunt multi gradus speciales, qui sub vno gradu generali continentur. *Scala naturæ.*

Conditio istorum graduum est, vt omnis inferior possit esse sine superiori, & non è contra: & omnis gradus superior fundatur in inferiori: ideoq; infimus gradus, qui est ipsum esse, est principium, radix & fundamentum scalæ, in quo omnes alii gradus sustentantur, ipsum autem à nullo sustentatur, nec in alio fundatur: ideo potest separatim sine aliis reperiri, alii autem sine ipso reperiri minime possunt. *Proprietas seu conditio istorum graduum.*

Esse ergo est primus gradus scalæ naturæ, & sub ipso sunt multi gradus dignitatis, secundum quos aliqua res habet nobilius esse quam alia: & illa cognoscuntur à propriis ac specialibus accidentibus rerũ, sic quod vbi sunt nobiliores proprietates ibi ... nobilius esse, sicut in igne luciditas, subtilitas, leuitas, ...tas: in aere diaphaneitas, subtilitas minor, leuitas minor humilitas: in aqua fluxibilitas lubrica, perspicua grossities, grauedo labilis, & frigiditas: in terra opacitas tenebrosa, solida grossities, ponderositas grauissima & siccitas. Similiter nobilius *1. Esse.*

esse est in mobili circulari, quam recto in mobili sursum quam deorsum: in motu simplici, quam composito: graduatur etiam esse secundum gradus durationis & virtutis, & reliquorũ principiorum, insuper illud esse est nobilius, in quo fundãtur nobiliores gradus ipsius scalæ: & hoc idem de reliquis gradibus scalę inferioribus intelligendum est.

2 Viuere. Secundus gradus generalis est viuere, & habet propria accidentia, & proprias potentias, quæ sunt generatiua, nutritiua augmentatiua, &c. & quæ ad illas sequuntur vel antecedunt, vt attractiua, digestiua, retentiua, expulsiua, quæ proprie sequuntur esse compositum ex elementis, & quodammodo præcedũt actus vitales: & quælibet istarum vtitur suo elemento & instrumento: nam attractiua siue appetitiua, aere gaudet, quia implet: retentiua terra, quia restringit: digestiua igne, quia est dilatatiuus partium & ampliat: expulsiua aqua, quia lubricitate sua euacuat.

3. Sentire. Tertius gradus tenet sentire, & intelligitur de exteriori tãtum, & habet sex particulares sensationes, visum, auditum, olfactum, gustum, tactum & affatum, secundum quos distinguũtur gradus nobilitatis sensitiuorum: & inter omnes sensus auditus est nobilior, quia nõ potest reperiri sine sensibus interioribus: nam vbicunq; est auditus, ibi necessario est memoria, ideoq; absq; auditu non est disciplinabilitas.

4. Imaginari Quartus gradus est imaginari, & cohærent sibi sensus intrinsecus qui communis dicitur: item imaginatio, phantasia, æstimatio, memoria, secundum quorum præeminentiam sumuntur illo gradu gradus particulares.

5. Intelligere. Quintus gradus est intelligere, & habet sibi coniuncta recolere, & libere velle, sine quibus esse non potest: & quæ hæc sequuntur, discernere, docere, eligere, judicare, sermocinari, & quæ inde proueniunt, sapientia, scientia, ars, ingenium, noticia, fides, opinio, credulitas, religio, virtus, & eiusmodi, secundum quorum graduationem & possessionem graduãtur sub hoc genere contenta: & supra hunc gradum non est ascensus in scala naturę: & ipse continet in se singulos inferiores, & quilibet gradus superior, continet suos inferiores, in se realiter, & dignificat eos, ea dignitate qua ipse dignificatus est: in his autem quæ supra naturalia sunt, non est ita, vt quilibet gradus superior cõtineat inferiorem realiter, sed continet illum secundũ nobilissimum modum continendi & dignificandi, vt formaliter & intellectualiter, & non secundum modum coniunctionis, seu vnionis & cuiusdam identitatis gradatim secundum subiecti nobilitatem minus à se inuicem distinctos.

Graduum horumce naturalium mutua affectio Supernaturalium.

Et quia iam descendimus ad subiectum elementalitatis, in

quo situatur infimus gradus scalæ naturæ, separatus ab omnibus aliis, videlicet ipsum esse, sive viuere, sentire, imaginari, intelligere, vel sine illis consideratum: ideo scire nobis convenit, quia quoddam est esse primitiuum & per se subsistens, non ab aliquo nec de aliquo, nec in aliquo, sed simpliciter ante omne non esse, quod est Deus: aliud est esse, non in aliquo, nec de aliquo, tamen ab aliquo, quia à primo esse de nihilo productum: & tale est esse creatum substantiale, cui præcessit non esse: tertium est esse quod est ab alio, de alio, & non nisi in alio: vt esse accidentis, cuius esse est secundarium, natura & perfectione: natura, quia præsupponit substantiam in absolutione & respectu: perfectione quia substantia est per se, in se, de se, propter se, & sui: accidens autem, per ipsam, & ipsius substantiæ: itaq; nunc consequenter de accidente, dicamus, quod Raymundus instrumentatiuum vocat, quod est vltimum in genere subjectorum. *I. Elementatiuum.*

Instrumentatiuum est potentia illa quæ est instrumentum substantiæ, cum qua agit aliquod opus, & per se existere non potest: itaq; continet sub se omne id quod habet esse in alio, vt in principali subjecto: itaq; consideratur dupliciter, vel absolute secundum se considerata: vel quemadmodũ subjecto alicui adjungitur, vt si dicatur de justicia Dei, vel hominis, & tunc reducitur ad genus sui subjecti, conditionum subjecti obseruandarum causa. *K. Instrumentatiuum.*

Adhuc autem subjectum hoc instrumentalitatis apud Raymundum consideratur dupliciter, scilicet naturaliter & moraliter. Naturaliter, sic continet in se nouem prædicamenta accidentis, & quicquid artificialiter instrumentum est alicuius operis in quantum instrumentum. Moraliter autem, si continet sub se virtutes & vitia, & quicquid eiusmodi est, vt gratiæ & dona.

Instrumentalitatis itaq; naturaliter consideratę talis constitui potest figura, prænotata litera I.

Nunc

Nunc consequenter singula hæc accidentium principia diffiniamus & declaremus.

Quantitas est principium ratione cujus entia creata sunt finita sive terminata. Est itaq; quantitas, principium, cui conuenit ratio mensuræ, secundum multitudinem, magnitudinem, diminutionem, & diuturnitatem. Quantitatis autem aliud continuum, cujus continuæ partes sunt, vt linea, longitudo, latitudo superficies, altitudo & profunditas corporis, & tempus mensurans actus,* & locus atq; motus circumscribens corpus. Quantitatis aliud discretũ, cujus partes non copulantur ad aliquem terminum, vt numerus & oratio, & alia multa, sicut in respectibus duplum, dimidium, longius, breuius, & hujusmodi: & in actibus, in quantum violenti, vehementes, intensi vel remissi: similiter in qualitatibus, prout remissæ vel intensæ.

* atque motus & locus circumscribens, &c.

Qualitas est principium ratione cujus res sunt quales sive determinatæ, itaq; secundum qualitatem dicimus aliquid esse quale, vt secundum justiciam justum, secundum bonitatem bonum. Species autem qualitatis sunt, vt habitus, dispositio, virtus, naturalis potentia vel impotentia, vt esse fortem, risibilem, & quæ sunt contraria: item passio vel passibilis qualitas, vt calor,

calor, dolor: item forma, & circa eam constans figura, vt triangulum, quadrangulum.

Relatio est principium ratione cujus aliquod ens de necessitate refertur ad aliud: idem alio nomine vocatur ad aliquod, quia eius esse ad aliud est, vel secundum superpositionem, vt pater filii, dominus servi: vel secundum æquiparantiam, vt frater fratris, vicinus vicini.

Actio est principium ratione cujus agens agit in passum. Passio est principium ratione cujus patiens patitur sub agente.

Habitus est principium quo res induit de semetipso rem quæ ipsam sustinet, & est illud per quod etiam sunt habituata, sive vestita de similitudinibus aliorum: itaq; habitus communiter est corporum, & eorum quæ corpori adiacent, vt tunicatum esse &c.

Situs est principium per quod partes recte & debitè sunt positæ in subjecto in quo sunt, vt caput sursum, pedes deorsum: est itaq; situs nihil aliud quam partium ordo in toto. Tempus est illud principium, in quo & per quod entia creata, sunt noviter incœpta. Consideratur autem hic tempus, non solum secundum mensuræ rationem, sed etiam secundum id quod ex tempore in re temporali relinquitur, vt esse senem vel juuenem.

Locus est principium ratione cujus vna substantia aliam in se continet & collocat. Est itaq; locus circumscriptio corporis, & hoc princip um alio nomine dicitur vbi: & est vbi repletiuū: vt Dei in mundo, animæ in corpore: & est aliud vbi diffinitiuum, videlicet secundū operationē etiam vel in absentia rei, vt solis in terra: secundum eundem modum angeli dicū ur esse in loco, scilicet secundum operationem: est aliud vbi occupatiuum, vt corpus occupans locum aliquem in alio corpore. & est aliud vbi continentiæ, quod continet in se.

Quando * aut instrumentativa moraliter consideratur, in virtutes dividitur & vitia, quæ sub duobus nouenariis Raymundus complectitur: qui tamen velit aliter hæc restringere vel ampliare, potest id suo modo facere, & figuram earum mixtim ita fabricare possumus, prænotatam duplici litera W.

* *Autem.*

Qui

Subiectorum generalium necessitas.

Qui supra in figura S. narrati sunt nouem termini generales subjectorum, hi ad nostram intentionem maximi necessarii sunt, in quibus continetur omne id quod est, tamen sub ordine quodam atque quibusdam inter se gradibus: ideo obseruandæ nobis sunt necessariò conditiones illæ quas Raymundus Lullins in arte sua quatuor enumerat per quas regulatur & conditionatur intellectus quoties nobis subjectum aliquod per principia respectus & regulas huius artis deducendum est.

4. Conditiones.

1. Conditio

Harum prima est vt obseruentur , diffinitio , conditiones & proprietates ipsius subjecti , tales , cum quibus differat ab omni alio subjecto , cui tunc ita attribuantur principia & regulæ, affirmando vel negando, vt nulla causetur læsio diffinitionum subjecti & principiorum & conditionum suarum.

2. Conditio.

Secunda conditio est, vt conseruentur differentiæ subjectorum in attributione principiorum & regularum, sicut bonitas Dei differt à bonitate angeli per infinitatem & æternitatem.

3. Conditio.

Tertia conditio est, vt concordantia quæ est inter vnum subiectum & aliud, non destruatur , sicut angelus cum homine conuenit in intellectu, ille cum brutis sensu, ipsa cum plantis vegetatione, & sic de similibus

4. Conditio.

Quarta conditio est, vt in quo gradu vnum subjectum altero superius vel inferius vel æquale est, secundum eundem gradum attribuantur illi principia & regul[...]

artis

partis, & hæc omnia lucidius parebunt in practica tertiæ partis horum commentariorum. His addi potest quinta conditio talis vt omnis perfectio quæ affirmatur de aliquo subiecto inferiori, dicatur suo modo de omni superiori: & quicquid imperfectionis negatur de inferiori, negetur & de superioribus: ita quicquid imperfectionis attribuitur, vel perfectionis negatur, de superiori: eodem modo attribuatur vel negetur de inferiori: vt si homo est mortalis, ergo omnia animalia necesse est esse mortalia, si homo intelligit, multo magis angelus intelliget. Sexta conditio est, vt quicquid attribuitur duobus externis, attribuatur omnibus intermediis: vt Deus & homo intelligunt, ergo angelus & cœlum intelligunt. Similiter de quocunq; dicuntur duo extrema, de eodem dicantur omnia intermedia, vt in Deo est esse & intelligere, ergo viuere & sentire.

5. Conditio.

6. Conditio.

7. Conditio.

II. PARS DE PRAEDICATIS absolutis.

SEcundariò nunc de figura A. hoc est, de prædicatis absolutis dicendum erit. Accipiuntur autem hæc prædicata, pro quibusdam terminis generalibus prædicabilibus de omni re, secundum aliquem modorum, per quos discursus fieri potest circa aliquod subjectum, vel simpliciter attribuendo, vel, ostendendo aliquod prædicatum inesse subjecto, propter congruentiam quæ erit cum his terminis.

II. De fig A. seu prædicatis absolutis.

Sciendum etiam quod prædicata non solum accipiũtur hic termini qui actu prædicantur, sed etiam qui apti nati sunt prędicari, secundum aliquod genus prædicationis, etiamsi sit forma abstracta, & extra genus suum considerata, vt bonum, bonitas & eiusmodi.

Prædicata actu vel aptitudine.

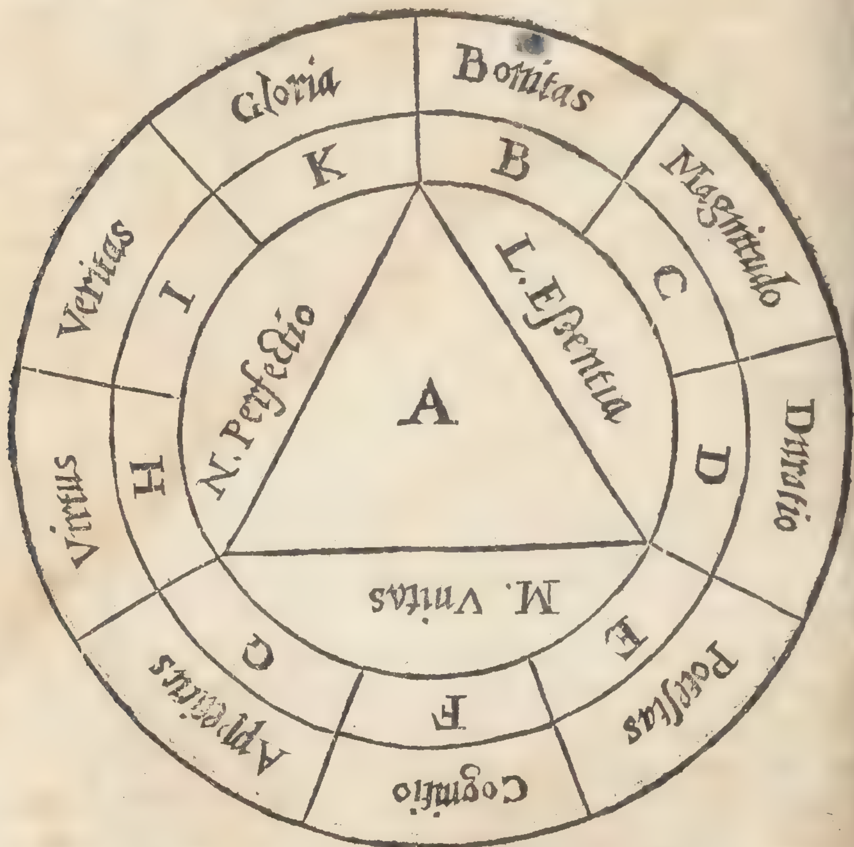
Sciendum, quod quamuis prædicatorũ infinita ferme multitudo reperiri possit, quemadmodum & subiectorum, tamen in hac arte Raymũdus redegit ea in certum numerum ac ordinem, & vocauit illa prædicata absoluta, & principia generalia, vultq; quod non sint ex genere prædicationis accidentalis, sed etiam substantialiter & causaliter de aliqua re prædicari possint, prout aliqua res non solum accidentaliter sed etiam substantialiter bona magnaue dici potest: vnde sciendum est, quod omne principium generale & substantiale, creatum est cum alio accidentali innato, quod est de suo genere: sicut bonitas accidentalis, quæ est accidens bonitatis substantialis & instrumen[...]um quo illa bonificat cætera, & ita vnumquodque [...]pium est plenum sui ipsius, in quantum est substantiale, [ha]bens partes in semetipso essentiales, & concretas, de sua es[sen]tia, specie & natura videlicet tiuum, bile, are, & est ple[nu]m omnibus partibus, quæ sunt similitudines, quas ab aliis

Cur Lullius finitum prædicatorũ numerum delegerit.

Habitudo principiorũ generalium & substantialium ergo accidẽtalia

principiis assumit, & ab illis subjectatur, & illæ similitudines sunt accidentales, quæ de partibus substantialibus procedunt. Præterea ista prædicata, non solum prædicari habent, sed etiam sibi invicem subjici, sive in concreto, sive in abstracto, utcumque considerato, ut si dicamus bonam magnitudinem, vel magnam bonitatem, sive magnum bonum.

Prædicatorũ substratio & prædicatio mutua.

Nunc consequenter ad terminorum istorum declarationem accedamus.

B. Bonitas.

Bonitas est ens, ratione cujus bonum est bonum, & bonum agit bonum: & sic bonum est esse: & malum est, non esse. Est itaq; bonitas, principium diffusionis & communicationis, similitudinis, formæ & fluxus: fluxus enim à forma est in materias susceptio: idcirco bonitas in rebus dupliciter consideratur, videlicet inquantum est permanens, qua res in se est bona, & inquantum est fluens qua res est bona fluens in aliud secundum operationem.

1 Permanens 2. Fluens.

C. Magnitudo.

Magnitudo est ens, ratione cujus bonitas duratio & cætera principia sunt magna, ambiẽ extremitates essendi: itaq; nihil aliud est magnitudo, quàm extensio substantiæ, bonitatis, durationis, potestatis, &c sive secundum substantiam, ut puta quã-

tes

res magna est in se, sive secundum motum, vel augmentũ, vel *1.*
operationem. Est itaque magnitudo triplex, videlicet virtutis, *Virtutis.*
quæ in spiritualibus rebus consideratur, secundum respectum *2.*
virtutis: & est magnitudo molis sive materiæ, inquantum con- *Molis.*
sideratur in corpore vel circa corpus: & est magnitudo actio- *3.*
num sive operationum & hæc consideratur essentialiter & ac- *Actionis.*
cidentaliter. Atq; hinc est quod gradus majoritatis & minorita-
tis diversimode sumuntur, secundum magnitudinem in qua
fundantur: sic etiam intensa vel remissa qualitate, super qua si-
militudo fundatur, similia sunt sibi similiora aut minus similia. *D.*
Duratio est ens ratione cuius bonitas & cætera principia du- *Duratio.*
rant: ipsa itaque est permanentia essentiæ bonitatis, &c. & est *1. Aeterna.*
triplex propter tres terminos permanendi. Aeterna quæ sine *2. Aeviter-*
principio & fine est: Aeviterna, quæ principium habet sine fine: *na.*
Temporalis, principium & finem habens, quæ variatur magni- *3. Tempora-*
tudine, ita ut alia brevior, alia longior sit. Sciendum insuper, *lis.*
quoniam duratio quædam est de essentia subjecti, entis intima
pars alia est de essentia temporis vel ævi, &c. mensurans prio-
rem à se essentialiter distinctam, quæ est coessentialis proprie-
tas mundi, in eo substentata sicut accidens in subjecto, mensu-
rans omne quod est in mundo, vel per tempus quod sequitur
motum, vel per tempus æviternatum, & ita circa alia principia
considerabis.

Potestas est id per quod bonitas, magnitudo, &c. possunt e- *E.*
xistere & agere, ipsa itaque est principium essendi, agendi, pa- *Potestas.*
tiendi & existendi, ut in inferioribus vel materia, itaque poten-
tia tendit ad esse, impotentia verò ad corruptionem, & conside-
ratur dupliciter: naturaliter, quæ aliter se habere non potest, & *1. Naturalis.*
voluntariè, quæ est in arbitrio. Adhuc nota hic, quod potentia *2 Voluntaria.*
quædam est efficiens in effecto, sicut intellectus intelligibili in *Efficiens.*
eadem essentia. alia est ad fieri, ut aliquid de quo possit fieri, rea-
liter distincta ab efficientis essentia, ut in generatione cum mo-
tu, loco & tempore.

Cognitio est proprietas ratione cuius cognoscens cognoscit, *F.*
& consideratur in hac arte ut qualiscunque seu quantumlibet *Cognitio.*
de aliquo suscepta notitia, sive secundum veritatem, sive secũ- *Opinio.*
dum speciem, quamvis ea quæ secundum speciem est & erro- *Suspicio.*
re contrahitur, non recte cognitio dicatur, sed opinio vel suspi-
cio, quę tamen hic cognitioni junguntur: & talis cognitio est a-
ctus in [illegible] ectus, qui neq; de veritate, neq; de suo opposito cer-
t[illegible] est, per necessarias rationes, ut in credere & opinari, a-
[illegible] d esse verum vel possibile, quod non est, sed secũ dum verã
gnitionem impossibile est esse intelligibile hoc esse possibi-
[illegible] quod est impossibile, quia suus appetitus est de reb. veris tan-

1. Intellectualis. tum. Est autem cognitio multiplex, nā alia intellectualis, quæ fit simplici intuitu absq; discursu, qualis est in angelis, & in
2. Rationalis modo scientiæ infusæ, & in prophetia. Est alia rationalis, quę fit
Sapientia. discursu rationis, sive sit sapientia, quæ est altissimarum & pri-
Scientia. marum rerum cognitio, sive sit scientia, quę est habitus cōclusionis per demonstrationem acquisitus: sive sit intellectus spe-
culativus, qui ex speculativis principijs procedit: sive practicus
qui ex practicis, sive sit ars, quæ est recta ratio agibilium cum
Ars. appendiciis & partibus suis. Est alia cognitio sensitiva, quæ ali-
3. Sensitiva. quid apprehendit & cognoscit aliquo sensuum interiorum vel
exteriorum, circa suum objectum versante, aut post primam &
4. Instinctus. propriam sui objecti apprehensionem, ex his aliquid judicante
& conditionem aliquam componente, quam quidem cogni-
tionem in animalibus brutis instinctum vocamus, ut est pro-
5. Natura. videntia formicæ, & studium apum. Est alia cognitio apprehē-
siva, sine sensu & motu aliquo cognitiva, ipsa videlicet natura
cognoscente quid sibi proprium conveniensve sit, neq; enim
in naturam suam res ferretur, ut gravia deorsum, aut in loco
suo quiesceret, si nulla certa esset ejus cognitio.

G. Appetitus est id per quod bonitas, magnitudo, &c. sunt ap-
Appetitus. petitibiles & amabiles. Est itaq; appetitus, insita rebus assequē-
di aut fugiendi alicuius rei cupiditas, qua unaquæque res na-
Rationalis. turaliter fertur & per se in id quod sibi convenit, & fugit ad-
versum. Appetitus alius est rationalis, quem voluntatem dici-
Sensitivus. mus: est itaq; voluntas appetitus cum ratione. Est alius sensiti-
vus, qui inest animalibus brutis sine ratione, & in homine secū-
Insensibilis. dum inferiorem portionem. Est alius insensibilis, ut ille quo
Voluntatis. dicimus arbores & plantas appetere solem & pluviam. Et nota
libertas. hic quod quamvis appetitus de sua natura versetur circa ama-
bile, ea tamen ejus libertas est maximè in voluntario, ut possi-
bile sit hoc esse odibile, quod est amabile, & econtra.

H. Virtus Virtus est origo unionis, bonitatis, magnitudinis &c. Ipsa i-
taque est origo & principium operationum, manens in substā-
Intellectus. tia, & fluens in operationes, & hæc multipliciter dividitur. Nā
Theolog. alia intellectualis, quæ non nisi intellectu administratur, ut sa-
pientia, scientia, prudentia, &c. alia theologica, quę non nisi de-
super venit, ut fides, spes, charitas & gratiæ, quę virtutes gignūt,
sive sint gratis datæ, ex quocunque genere donorum, sive per-
tineant ad animam, ut intellectus & consimilia, sive ad corpus,
ut forma, sanitas & similia, vel ad res exteriores, ut potentia, di-
vitiæ &c. sive sint gratiæ gratum facientes, sive prævenientes,
sive subsequentes, sive operantes, sive cooperantes. Est alia vir-
Animalis. tus quæ animalis dicitur, sive sensitiva, quæ sensibus operatur,
quæ

quæ est apprehensiva alicuius sensibilis, vt interius per sensum communem, imaginationem, phantasiam, existimationem, memoriam: vel exterius, vt per visum, auditum, olfactū, gustū tactum. Est alia virtus animalis, quæ motiva dicitur, qua se movet animal, cui conjungitur virtus concupiscibilis & irascibilis ac virtus vitalis qua vivit aliquid, ac virtus vegetativa, cujus potentiæ sunt generare, augmentari, nutriri, &c. ad quos sequitur attractiva, retentiva, expulsiva, digestiva, ad quam sequitur separatio & assimilatio. Est etiam virtus prima elementorum & elementatorum plures virtutes, quæ virtutes naturales vocantur. Sunt præterea in ipsis virtutes cœlestes, quæ occultæ seu specificæ nūcupantur. Ipsa etiam natura virtus appellari potest, est enim principium quiescendi. Plures adhuc divisiones virtutis dari possent, tot enim sunt virtutum genera, quot operationum & potentiarum, secundum actionem & passionem.

Veritas est id quod verum est de bonitate, magnitudine, & & cæteris, & ipsa est duplex, videlicet propositionis, & rei: veritas propositionis, sive mentalis sive vocalis est, cū prædicatū vere attribuitur suo subjecto, ex eo enim quod res est vel non est, oratio dicitur vera vel falsa: hinc describitur veritas, quod est adæquatio rei intellectæ ad intellectum: veritas autem rei, est vera conservatio naturæ in suo genere: vnde falsitas est in re, quando ea quæ alicui rei jure conveniūt, in re ipsa non sunt. Consideratur autem veritas rei, vel secundum actum sive vsum vel secundū habitum, sicut homo furiosus: secundum actū verè homo dici non potest, habitu verò sic. Adhuc notandū est, quod veritas quædam est æterna, quæ convertitur cum suo subjecto, vt in Deo, quæ immediatè causat aliam veritatem creatam, quæ non convertitur, potestq; deficere, & hæc est necessaria rebus, vt agant naturaliter & artificialiter, & vt Deus in illis agat naturaliter, quod non potest immediate. Et idem de alijs principijs intelligas. I. *Veritas.*

Gloria est ipsa delectatio in qua bonitas, magnitudo, & cætera principia quiescūt. Ipsa itaq; est quies rei in fine suo, aut ipsa per se consummatio delectans quæ in omnib. reb. reperitur, quando in appetiti consecutione res delectatur. K. *Gloria.*

Habent autem hæc principia distinctionem quandam & ordinem, nam ad Deum relata, prima tria essentialia sunt, reliqua tria dicuntur personalia, personarū attributa distinguētia, vltima t[...] [...]cūtur notionalia, quasi notiones quasdā importātes. *Distinctio & ordo horum principiorū.*

[...]m dicuntur tria prima essentialia, quia essentiam quomodo ingrediuntur, tum quod his essentia subsistit. Tria vero sequentia dicuntur causalia, cum quibus & ex quibus *Essentialia.* *Caussalitas.*

causantur operationes extrinsecæ & intrinsecæ, atq; ad unitatem atq; ejus fluxum pertinent, ultima verò tria ad perfectionem accommodantur, quoniam in consummatione sunt, atq; in ipsis est * consummatione causationis.

Perficientia. ** consumma tio.*

3. generaliora principia. Itaq; istis novem principiis per Raymundum positis, tria alia principia generalia, ad quæ hæc novem reducuntur, haud inconvenienter addere possumus, quæ sunt scilicet, essentia, unitas, perfectio.

1. Essentia. Essentia itaq; est, qua unaquæque res est in se & in suis principiis, in quibus ut res dicitur esse, sicut homo in animali & rationali, & domus in sua materia & opifice.

2. Vnitas. *1. Rei.* Vnitas autem est, secundum quam aliquid dicitur esse unũ & hæc dividitur, nam alia rei realem continens existentiam, & hæc vel est simplex, in quam nulla cadit multitudo, nec discreta, nec partibus composita, ut quælibet forma simplex, vel est composita, ut multarum rerum in unum collectio, sive secundum modum unitatis substantialis, ut formæ & materiæ in uno supposito, sive continuitatis, ut partium continuarum in suo toto, & punctorum in linea: sive discretionis, ut unitatis in numero: sive accidentalis, ut accidentis cum suo subjecto, quod unum est numero, nec dicitur compositum, nisi per modum quendam. Alia est unitas rationis, quæ secundum intentionem abstractam unum aliquid facit, in intentione verius quàm in re, ut genus & species ad sua inferiora. Est & unitas idẽtitatis, & hæc alia est nominis, ut cum plura in uno nomine conveniunt, aut plura nomina in una re. Alia est secundum conversionem, ut diffinitio & diffinitum, proprium & species, & huiusmodi.

1. Rationis. *2. Identitatis.*

3. Perfectio. *1. Simplex.* *2. Pro modo essendi.* Perfectio est secundum quam aliqua res consummata est & suis terminis completa: perfectionum verò, alia est in fine perfectionis simpliciter, & hæc est collecta consummataq; integritas, cui nil addi potest in universo, ut crescat perfectio ejus, nihil etiam subtrahi ut subsistat, qualis est in Deo. Alia perfectio est secundum modum essendi uniuscuiusque rei, & secundum mensuram conditionis suæ, secundum quam est unaquæque res habituata ratione sui generis, sicut arbor est perfecta in gradu suo, & animal sanum, dicitur perfectum, quod potest operari operationes sibi debitas sine defectu, & post operationes non habet læsionem, & in hoc genere gradus perfectionum sunt per accessum ad ens perfectum simpliciter & per recessum ab eo.

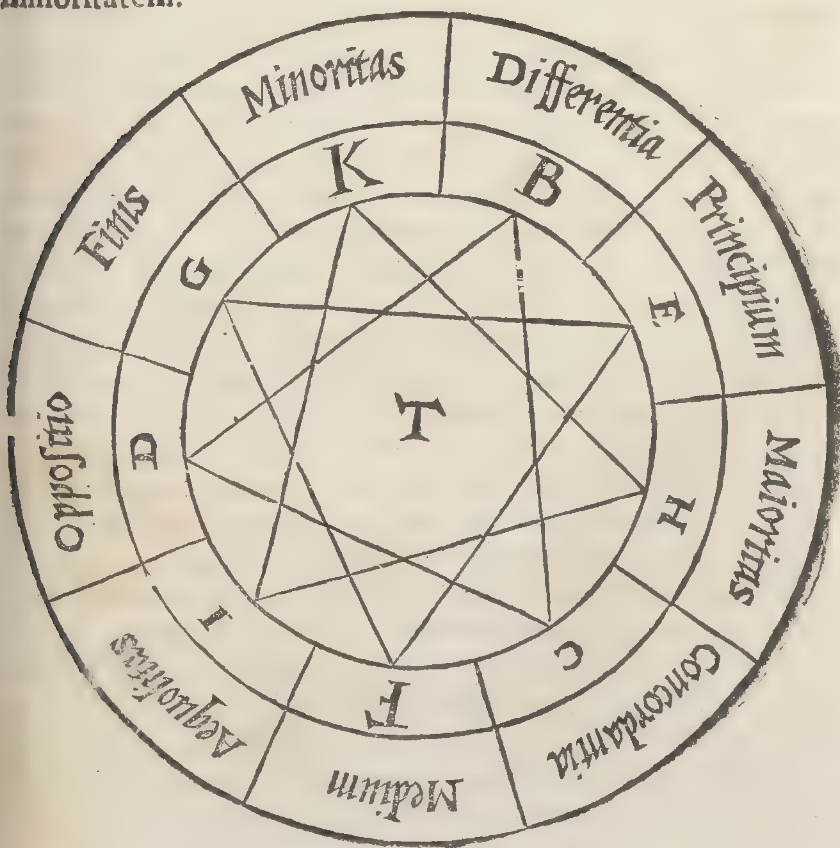
III. PARS DE PRAEDICA-
tis respectivis.

III. De fig. T.

TErtiò nunc de figura T. hoc est triangulorum sive respectuum, dicendum est. Respectus autem, & ipsi prædicata quodammodo sunt, non tamen absolute de aliqua dicuntur, sed comparationem inter res diversas faciunt, ut si dicatur. Deus est bonus, nulla comparatio est: si autem dicatur Deus differt ab homine, ab angelo per bonitatem & æternitatem comparatio est: similiter si dicatur, duratio angeli hominis differunt per tempus & ævum. Itaq; hi termini per se nihil præstant, sed fundamentum eorum quærendum est ex generibus subjectorum, & prædicatorum absolutorum, & secundum hãc rationem ipsi etiam in subjecta vel prædicata transeunt, ut si dicatur, homo & brutum differunt cognitione, vel si dicatur differens cognitio reperitur in homine & bruto. 3. Respectuũ trigena.

Genera itaque respectuum, Raymundus in tres triangulos partitur, quibus fere omnes reliqui continentur. 1.

Primus triangulus continet differentiam, concordantiam, 2.
cotrarietatem sive oppositionem. Secundus constat ex princi- 3.
pio, medio & fine. Tertius habet majoritatem, qualitatem & minoritatem.

De his nunc per ordinem dicitur.

B. Differentia. Differentia est id per quod bonitas, magnitudo &c. sunt rationes claræ & inconfusæ. Est itaque differentia, qua alterum differt ab altero, vel à seipso essentialiter, accidētaliter, aut realiter, quamvis non semper secundum idem nec in eodem tempore. Est ergo differentia alia essentialis, quando res adinvicem comparatæ differunt in aliquo essentialiter, sicut homo differt à lapide per animatum, & hæc differentia dicitur magis propria: sic quæcunque differunt per actum & objectum, differunt per essentiam, sicut voluntas & intellectus. Alia est differentia accidentalis, quæ fit per accidens, sive proprium sive commune, ut risibile bipes: & hac ratione differentia sumitur ex primis intentionibus: ex secundis autem intentionibus sic dividitur, ut alia genere differunt, alia specie, alia numero. Genere differunt, de quibus diversa genera non subalterna nec propinqua dicuntur, ut homo & pirus, de quibus animal & arbor. Specie autem differunt, quæ sub diversis speciebus sunt, ut sub homine & equo, hic homo & hic equus. Numero differunt, quæ diversum habent numerum, ut Socrates & Plato. Quæcunq; autem genere differunt, eadem & specie, & numero, sed non econverso, cuius oppositū in concordantia est, ut ea quæ specie concordant, eadem & genere, quod etiam non convertitur: itaque differentiam dicimus constitutivam speciei, & divisivam generis, sicut rationale cum differentia sibi opposita dividit animal, & illi additum, constituit speciem, ut hominem & brutū: intelligimus autem hic sub differentia, omnem distinctionem, alteritatem, distantiam & diversitatem, non solum rei, sed & rationis, per quā videlicet aliquid à seipso dicitur esse aliud: quod quamvis re sejungi non possit, ratione tamen sejūgatur, ut virtus & honestas, rationale & homo. Est itaq; realis differentia realis creatura & principium generale, per quod res differunt per differentiam quam habet in se: differentia autem rationis, est intentionalis & phantastica, quam intellectus facit, & non est ens reale, nec principium generale, ut differentia inter finitum & infinitum, quia aliàs daretur medium quod esset neque Deus, neque creatura. Vnde circa hæc sciendum est, quod ens rationis accipitur uno modo pro quodam fabricato per rationem simpliciter, videlicet similiter dependens ab operatione intellectus, repugnans existentiæ & naturæ, & ipsi intellectui, sive esse rei fabricatæ per ipsam, tam compositive quàm divisive, ut omne impossibile simpliciter, sicut hominem esse animal irrationale. Alio modo sumitur ens rationis pro aliquo fabricato per rationem cum aliquo objecto extrinsecus movēte, & tale dicitur ens rationis secundū quid, quia nō simpliciter, nec

1. Essentialis. *2. Accidentalis.* *3. Secun. intentionum.* *Mutua horundem consecutio.* *Realis.* *Rationis.* *1. Simpliciter.* *2. Secundum quid.*

nec totaliter dependet ab intellectu, sed partialiter tãtum, quia non repugnat naturæ: nam cum materia non sit limitata natura, habet in ipsa omnem possibilitatem ad omnem monstrositatem, quamvis intentionẽ talem non habeat, nec res eiusmodi detur ad existere: itaque res eiusmodi non repugnat naturæ nec esse rei, sed intentioni naturæ & existentiæ rei tantũ, & quæ consequuntur existentiam, ut in quantum tale, sicut in chimæra, quam componit intellectus quæ cum non est in rerum natura, tamen partes eius objectatæ per intellectum, sunt reales & existentes. Sed ut iste angulus ad magis particularia applicari possit, de varietate divisionum aliqua dicemus.

Divisio alia incomplexi, alia complexi. Divisio incomplexi, aut est rei, aut nominis, vocis aut significati: non enim de divisione sensibus subjecta sermo est, sed quæ instinctu est & imaginatione ac intellectu. Divisio itaque nominis est cum una dictio in diversa significata dividitur, aut modos significandi in significata quidem aut proprie, aut translatè: propriè ut æquivocum à consilio, aut à casu, ut si canis dividitur in cœlestem, marinum terrestrẽ: vel dictio aliqua in diversa significata, quæ habet in diversis linguis. Translatè autem dividitur dictio, seu figuratè dupliciter: aut ut ex una parte sit significatum propriũ dictionis, & ex alia parte translatum sive translata: aut ut relicto proprio significato, dictio per translata dividitur, cuius divisionis tot sunt genera, quot sunt sub tropo species, & sub ejus specieb. in communi usus dicendi sive per rectum sive per oppositum, ex simili, aut ex contrario, aut per analogiam: sed omnium illarum translationum fundamentum ex recta significatione petendum est. Quæ autem varietas per æquivocationem verã & assimilatam in dictione fit, eadem fit per amphibologiam, accentum varium, figuram dictionis, compositionem & divisionem in oratione, quæ omnia divisionẽ præstant, & ita multa argumenta dissolvunt, si annotentur: neglecta autem, in fallacias cadere faciunt. Comparativè autem dividitur dictio, in varia significata quæ tamen verè æquivoca dici non potest, sed quia hoc ita velle videtur usus, penes quem dicendi norma subsistit, sicut vertex, quæ dictio ad capitis superiorem partem, ad montis cacumen, ad aquæ in superficie involutionem, ad summum cuiusq; rei refertur, Ista quoq; dictionum divisio etiam in orationes transfertur, quas variè accipi oportet, variatis dictionibus ex quibus constant.

De divisione
1. Incoplexi.
1. Nominis.

Secundum modos significandi dividitur dictio, aut secundum varias suppositiones, vel secundum varia accidentia, etiã grammaticalia, secundum quæ alio modo significat dictio.

Divisio quæ rei est, sive significati, aut est essentialis, ... *2. Rei.*

accidentalis, & sub his divisa in multas species, quæ hic permixtim sequentur. Est itaq; divisio totius in partes, quod genus tot modis dividitur, quot sunt totorum genera. Aut dividitur aliquid in suas species, ut superius in sua inferiora sicut animal in hominem, equum, &c. Aut dividitur totum integrale, vel substantiale, vel accidentale, in suas partes, secundum esse, vel secundum modum essendi. Pari ratione dividitur totum, secundum partes suas, in quantitate, in tempore, in modo. Aut dividitur causa in effectus diversos quos causat. Aut effectus in diversas causas à quibus causatur, secundum quodcunq; genus causarũ. Aut dividitur subjectũ in accidentia, sive consideretur subjectum secũdum speciem, ut hominum alius albus, alius niger: sive secundum numerũ, enumeratione quadam, per secundam & tertiam speciem regulæ Q C ut in homine inest color, risus, intelligentia, &c. Aut dividitur accidens in subjecta, prout in diversis subjectis reperiri potest, ut corona, alia auri, alia argenti, alia ex herbis & floribus. Aut dividitur virtus in operationes, non ut genus, nec proprie ut causa, sed ut quoddam primitivum, à quo operationes proficiscuntur. Aut dividitur substantia in potentias, quæ in ea sunt, ut angelus in intellectum, voluntatem & memoriam. Aut dividitur absolutum in comparata, ut bonum in melius & optimum. Per extraneum autem fit divisio, secundum attributa intrinseca, vel extrinseca, secundum intentionem dicentis quam ipse proponit, quod tam in complexo quàm in incomplexo fieri potest.

2. *Complexi.* Divisio complexi, scilicet propositionis vel orationis fit, ut in subjectum & prædicatum, patientem & ultra patientem, & in modum actionis & passionis, & in modum subjecti & prædicati, si tot sunt termini expressi vel subintellecti, quot quisq; per se notare potest, ut in hoc exemplo: Spiritus Domini replevit orbem terrarum. In quibus verbis considerantur, res replens, actus repletionis, & patiens, scilicet orbis terrarum. Similiter in hoc themate: Sapientia ædificavit sibi domum, consideratur ædificans, actus ædificationis, & patiens domus. *Multiplicatio per extranea.* Quod si hanc divisionem per extranea multiplicare volumus, hoc eo modo fieri potest, per aliquorum attributionem, ut dicendo, *Subdivisio.* sapientia ingenita prudenter ædificavit sibi domum sanctam: & quum ita propositio in terminos aliquos divisa est, postea singuli termini subdividentur, secundum aliquem modorum superius dictorum aut per se, aut cum aliquo alio juncto in eadẽ propositione: & hæc sunt divisionum fere genera: & si qua alia sunt, quisq; facile per se invenire potest.

C. *Concordantia.* Concordantia est id ratione cuius bonitas, magnitudo, &c. in uno & in pluribus concordant. Est itaq; concordãtia qua inter se subjecta prædicatáve in vim subjectorum redacta, cõcor-

lant aut sunt eadem. Est autem concordantia alia unionis, secũdum aliquem modorum unitatis, velut aut partium in quãtitate, aut universalium in tempore, aut in modo, aut aliquo horum in suo toto. Alia est mixtorum in mixto, alia continuorum in continuo, aut discretorum in toto discreto, aut materiæ & formæ in uno supposito. Sunt etiam quæ inter se concordant in aliquo tertio, per modum unionis & unitatis, ut trinitatis in Deo, & in his nonnunquam false dicitur, quæcunque sunt eadem in uno tertio, sunt eadem inter se: de hac autem unitate & identitate loquuti sumus in capite præcedenti. Sunt alia quæ concordant in uno tertio velut in medio jungenti per unionem. Alia in termino concurrente, ut vir & mulier in filio. Est alia concordantia æqualitatis, ut æqualium in eadem quãtitate. Alia proportionis, ut dupli & dimidii. Alia proportionaliter concordant, ut duarum proportionum inter se secundum aliquam medietatem arithmeticam, geometricam vel harmonicam. Alia est concordantia effectus, ut calidi & frigidi in induranda terra: alia causationis, ut in duratio terræ & mollificatio ceræ in caliditate, & in hunc modum plura. Illorum autem quæ similitudine inter se concordant, aliud est similiter simile, æquè per omnia: aliud similiter simile, sed non æqualiter per omnia: aliud dissimiliter simile, ut per oppositum, atq; hinc oritur illa regula: sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis: possunt enim affirmatio & negatio ad similem consequentiam pervenire. Illa autem quæ invicem concordant, in hoc quod sibi invicem junguntur, pluri b. modis se contingere dicuntur: aut quia essentia alicuius, ut rationale hominis: aut sicut essentiæ proprietas, ut risibile homini: aut ut forma subjecto, ut anima in corpore: aut contingit aliquid sicut transmutans transmutatum, ut cœlum ad elemẽta: aut sicut ars subjectam sibi materiam, ut faber clavum: vel sicut pars individua in suo toto, ut stellę in cœlo: intellectus, volũtas & memoria in angelo & anima: vel sicut pars separabilis à suo toto, ut partes aquæ ab integritate sui elementi ad quod colliguntur: aut sicut effectus suæ causæ adhærens, ut herbæ terræ semper affixæ: aut sicut effectus ex suis causis constans, ut animalia reptilia ex terra: pisces ex aqua: aut sicut causa efficiens, ut Deus creans mundum: aut sicut causa exemplaris, ut homo secundum imaginem Dei: aut sicut causa finalis, ut homo ad cognoscendum Deum & dominandum creaturis: aut sicut causa affinitatis, quæ causæ primariæ secundariæ obediunt ut Deus cum anima movet corpus, & finis secundarius principali, sicut stellæ ut luceant, & lucendo influant: aut causa cognationis, ut homo homini, vir mulieri: aut ut medium parti-

Reliqua divisiones. cipationis ut colores medii inter album & nigrum: vel divisionis ut firmamentum in medio aquarum. Potest præterea concordantia dividi eisdem modis quibus differentia, sicut ex prioribus notum est & è converso, differentia, secūdum eum modum, secundum quem concordantiam nunc divisimus, ac quēadmodum supra divisionem declaravimus, e converso collectionem constituemus, varias res ad propositū nostrum referēdo.

D. Oppositio. Oppositio est quorundam mutua resistentia propter diversos fines. Est itaq; oppositio secundum quod aliqua opponuntur. Oppositorum itaq; alia sunt contraria, quæ sunt mediata, *1. Contraria.* ut album, nigrum, quædam immediata, ut virtus vitium: alia *2. Contradictoria.* sunt contradictoria, ut affirmatio negatio. Debet autem contradictio esse ad idem, secundum idem, similiter & in eodem *3. Privantia* tempore: alia sunt privative opposita, in quibus non est ordo regressibilis, ut habitus & privatio, cæcitas & visus: alia dicūtur *4. Relativa.* relative opposita, ut pater & filius & hoc ex natura verbi & rei, quandoq; autem fit ex applicatione quæ faciat respectum rei, quæ non est ex prima impositione talis, ut si dicatur equus regis, & securis sectoris. Est alia oppositio, quæ est localis, ut duo- *5. Localis.* rum polorum in sphæra, & huiusmodi: & est alia oppositio in *Oppositio in propositionibus.* propositionibus & oratione, & illa quædam est contraria, ut universalis affirmativa ad universalem negativam: quædam *1. Contraria.* subcontraria, ut affirmativa & negativa particulares: quædam *2. Subcontr.* contradictoria, ut affirmativa & negativa una universalis alia *3. Cont. dict.* particularis: quædam est subalterna, ut affirmatio & negatio *4. Subalter.* particularium ad suas universales eiusdem qualitatis. Raymundus ipse in arte ponit duas species, circa quas iste prior tri- *2. Species circa quas præcipue versatur primum trigonum.* angulus præcipue versatur, scilicet sensuale & intellectuale, ut inter intellectuale & intellectuale, intellectuale & sensuale, sensuale & sensuale. Diffinit autem Raymundus sensuale, omne illud ens quod sensibus percipit vel percipitur, sive percipi potest, tam interioribus quam exterioribus sensibus. Intelle- *Sensuale. Intellectuale* ctuale est illud ens, quod est solum perceptibile per intellectū, voluntatem vel memoriam, & non per imaginationem neque per sensus, sicut sunt Deus, angelus, anima rationalis, virtutes, vitia, scientiæ, artes, & omnia quæ ista habent in semetipsis, si- *Collatio triū Cuspidū huius trigoni.* militer dicuntur res intellectuales. Et est sciendum circa hunc triangulum, quod differentia est magis generale principium quam concordantia & oppositio, quia vbicunque est concordantia & oppositio, ibi est differentia, sed non è converso in omnibus: ita concordantia maius est principium quam contrarietas, quia ab ea descendunt principia primitiva positiva: à contrarietate autem privativa, & ideo concordantia magis convenit principiis figuræ A. quam contrarietas: quia concor-

dantia

dantia applicatur illis ponendo, contrarietas autem privando. Et scias quod differentia & concordantia sunt principia substã-tialia in suis partibus substantialibus, ut differens, differentiabile, differentiare: concordans, concordabile, concordare, quę sunt partes de eorum essentia & substantia, & sunt alio modo principia accidentalia inquantum aliqua non per se, sed per accidens differunt vel concordant, ut per differentiam & concordantiam: opposito autem nullo modo potest esse principium substantiale, excepta oppositione relationis & locali.

Secundus triangulus constat principio, medio & fine. Principium est, in quo alicuius rei primitiva ratio vel essentia consistit. Principium, aliud universale, ut unumquodque superius secundum prædicationem, quod de essentia sui inferioris est, genus suarum specierum, species suorum individuorum & singularium, de quibus in quid prædicatur: differentia etiam quodammodo suæ speciei principium est. Et hæc sunt principia ratione, intentione & diffinitione potius, quam tempore: ut prius oportet existere animal quam hominem, &c. Generum vero aliud generalissimum, ut ens, substantia & qualitas, &c. Aliud subalternum, quod sub alio genere locatur, ut animal sub corpore & illud potest esse species, seu subalternata. Nam species specialissima, est illa sub qua non est alia species, ut homo, sicut in dialecticis manifestum est, in rhetoricis autem aliter sumitur, pro ut ibi & personarum & actionum & negotiorum consideratio habetur: ut dicatur si nihil turpe bonum generalissimũ est sub eo autem specialius dicimus, usuram turpẽ esse quæstum: specialissime autem hunc quæstum esse usurarium, & hoc modo specificando secundum respectus negotiorum, actionum & personarum. E. Principium 1. Universale

Principium causale, est principium primitivũ, quoniã ante causam nullum ens existere potest. Est itaq; causa, ad cuius esse sequitur aliud: non autem tam stricte intelligendum est hoc verbum ut necessitatem importet, quia etiam sub hoc genere principium ponimus positivum videlicet ad cuius positionem sequitur aliquid, ut domificator domui: similiter principium privativum, ut absentia Solis nocti, & similia, per quæ & privatio unius est principium inductionis alterius. Causarum itaq; alia per se, alia per accidens. Causæ per se dicuntur, aut intrinsecæ, aut extrinsecæ: intrinsecæ sunt, sicut materia & forma, quæ ingrediuntur constitutionem rei: & dicuntur intrinsecæ, secundum quendam dicendi modum, ut aliquod materiale id quod est, ut aliquod formale id quo est, quę in omni re & actione cõsiderantur, & in omni intentione, ita etiam, ut si sit aliqua forma simplex, suo materiali & formali cõstet quę ubi nomina desunt 2. Causale. Causa per se.

sunt per tivũ & bile denotentur, ut intellectus ab intellectivo & intelligibili: sed in his cavendum est ne quis fallatur, abutẽdo his in vim actionis & passionis intrinsecæ, sed secundũ modum intrinsecorum principiorum. Similiter, in moralibus, in genere demonstrativo & deliberativo, materiam & formam accipimus, ut in virtute, vitio, verbis, intentionibus, actibus, voluntate, facto & animo. Causa itaq; materialis, est principium essentiale, quo est substantia secundarie, ut corpus in homine: Materia vero est ens quod proprie & maxime sub passione cõsistit, unde inter materiam & passionem non est dare medium. Est igitur materia ex qua aliquid fit, & hæc est aut propinqua, ut lateres parietis: aut remota, ut lutum unde fabricatus est paries, & hæc divisio etiam in aliis causis accipitur. Dicitur enim materia, objectum circa quod alicuius poetę actio aut intentio versatur, similiter & subjectum, cui aliquid inest ut accidens & quæ sunt similiter.

Causa materialis.

Causa autem formalis est principium essentiale, per quod substantia maxime consistit in suo esse, & in illo conservatur: forma vero est, per quod actio maxime consistit, & extra eam nulla actio existere potest: ipsa itaq; dat esse rei, nõ ut efficiens sed ut id quo res est id quod est: & hæc aut est essentialis, ut forma informans materiam, sicut anima rationalis per quam est homo: vel accidentalis, ut forma circa aliquod constans figura, vel exemplaris sive idealis, ut alicuius rei exempla. Et dicũtur causa sive principium essentiale, ipsæ partes absolutæ totum aliquid constituentes, sicut substantialitas, & spiritualitas constituunt angelum, & hoc principium est medium principii effectivi quo ad facere: est aliud principiũ * essentiale, quæ sunt tivum, bile & are, ut intellectivum, intelligibile, intelligere in angelo: ut simpliciter composita vel resultantia ex essentiali principio.

Causa formalis.

** Coessentiale.*

Causa efficiens, est principium quod facit aliquam rem, ut agens naturale vel artificiale, sive principium unde motus: & est aut primitiva, aut conjunctiva, quæ utraq; etiam apud medicos & oratores consideratur. Primitiva sive antecedens est, ex qua aliquid per se sequitur, quæ etiam ab effectu separatur: & hæc apud oratorem consideratur in causa jurisdictionali, ut in parte assumptiva, si quid in necessitatem confertur: vel in impulsiva, ut si in rem vel in personam impellentem crimen aut factum transfertur. Quandoq; tamen partim primitive, partim coniunctive mixtim apud oratorem causa rei investigatur, ut in causa conjecturali & probabili: ut si à vita, consuetudine, fide, & his quæ impellere possunt, argumentum sumatur. Causa autem conjuncta est, quę cum effectu manet, ut inflatio, tumor

Causa efficiens.

1. Subdivisio.

tumor cum percussione, & hæc apud oratorem sumitur, quæ opportunitatem facto præstat, quam signum vocant, ut locus, tempus, occasio, spes celandi, & huiusmodi. Est iterum causa efficiens, substantialis, ut domificator domui, aut accidentalis, quanquam accidens per se nihil causet, ut longitudo porrectionis. Adhuc quædam est principalis, ut sector: quædam instrumentalis, ut securius: simpliciter quædam mediata, quædam immediata. *2. Subdivisio.*

Causa final. Causa finalis est, principium propter quod res finaliter est facta, ut totum suarum partium. Est itaq; finis, propter quem aliquid fit, & ipse est primus in intentione: & ultimus in executione: & ex his alius est ultimo ultimus, alius subordinatus, ut arma belli, bellum pacis causa sumuntur. Et est finis impulsivus licet improprie, ut impudentia Calphurniæ, quæ causa fuit impulsiva, ne mulieribus liceret * postulare in judicio. ** Pro aliis.*

Causa per accidens. Causa autem per accidens est, quæ aliquo indicio ex se non importat necessitatem effectus subsequentis, ut sunt casus, occasio, fortuna. Sed quia Raymundus in arte dividit principium in causale, quantitatis & temporis, sub principio quantitatis & temporis, intelligit principium accidentale sive instrumentale, ipsa videlicet novem prædicamenta accidentis, quæ sunt quãtitas, instrumentum seu principium mensuræ, qualitas determinationi, relatio conjunctionis, actio formæ, passio materiæ, habitus doctrinæ, situs figuræ, tempus, motus, locus continentis, & de his singulatim dictum est superius. Hinc præterea motus sub ratione principii consideratur, & est actus mobilis secundum quod mobile, & huius sex sunt species, scilicet generatio, quæ est progressio de non esse ad esse, seu à potentiali ad actuale. Corruptio, quæ est progressio de esse ad non esse. Augmentatio & diminutio, quæ sunt mutationes quantitatũ. Alteratio quæ est mutatio qualitatis: & motus secundum locum, qui est vel rectus, vel non rectus: necessarius, vel voluntarius: intra se, vel extra se, sive per occasionem. *Principium accidentale seu instrumentale.* *Motus.*

Principium Ordinale. Est aliud principii genus, quod ordinale dicitur, quod aliquid est prius, sive natura, sive tempore, sive deffinitione, sive cognitione: & illud nõ recte principium dicitur, sed solum prius, quoniam nihil principii tribuit suo posteriori suæ originis. Est præterea principium originale, ut punctus lineæ, fons rivi, unitas numeri, pater filii, & huiusmodi. *Principium originale.*

F. Medium, 2 Divisio. Medium est, quo aliqua extrema inter se quadam coordinatione cohærent positive vel privative, constructive vel destructive. Medium Raymundus dividit in medium coniunctionis, mensurationis & extremitatum. Medium conjunctionis est, quod plura conjungit in unum, vel quod ducit aliquid de principio *Coniunctionis.*

cipio ad finem, sive quod coniungit inter extrema vel natura, ut copula inter subjectum & prædicatum: vel situ & loco, ut unitas media in ternario. Medium mensurationis est, per quod substantialiter aut accidentaliter æqualia vel inæqualia mensurantur, & dicitur esse medium operationis, quo aliquid fit ut oculus ad videndum, securis ad secandum. Deinde est medium extremitatum quod concluditur inter duo extrema. Sub his modis quidam alii sumi possunt, nam est quoddam medium adhæsionis, seu instrumentale, ut clavus conjungens duo ligna. Aliud medium participationis, quod inter duo extrema positum naturam trahit utriusq;, ut colores medii inter album & nigrum, & numerus impariter par, inter pariter parem & pariter imparem. Aliud est medium comprehensionis, quod continet ea inter quæ ponitur, ut genus inter duas differentias se dividentes. Aliud est medium negationis, ut temperatum inter calidum & frigidum, & perfectum inter superfluum, & diminutum. Aliud est medium transitionis, per quod fit motus, actio atque passio: sive secundum locum, ut à termino à quo ad terminum ad quem: sive secundum speciem, ut aer illuminatus vehens spiritus visibiles: aut secundum quietem vel desitionem, ut quies media inter duos motus ad terminos oppositos, sicut status morbi inter augmentum & declinationem. Est adhuc medium quoddam essentiale, quoddam coessentiale, hoc est medium principij essentialis vel coessentialis: horum primū est, ipsa mutua informatio partium absolutarum, vnius activa, alterius passiva: Alterum est ipse actus formæ in materiam, & materiæ sub forma.

Mensurationis. Operationis. Extremitatum. Adhæsionis. Instrumentale. Participationis. Comprahensionis. Negationis. Transitionis. 2. Subdivisio Essentiale. Coessentiale,

Finis est, in quo aliquid terminatur & quiescit, cui sicut à principio influxus est, sic principio r fluere videtur. Est itaque finis perfectionis, ille in quo res perficitur, sive habet suum finale complementum secundum aliquod genus perfectionis, de quibus superius in prædicatis dictum est. Alius est finis terminationis, seu finitionis sive extremitatum, in quo res ulterius nō extēditur, & est extremū alicujus rei, substantię vel accidentis, secundum essentiam vel tempus, vel locum, vel qualitatem, vel quantitatem, & huiusmodi, sive ante, sive post: & huic opponitur infinitum. Finis autem desitionis est, cum res desinunt esse, vel operari, sive pati, & sumitur secundū multiplices circumstantias ut hoc vel illud tantum, aut tale, tunc vel ibi, & hujusmodi, inquantū alia & aliter sunt vel operātur. Alius est finis privationis, in quo res finiunt in non esse, & consideratur naturaliter, moraliter & artificialiter, & sub eo est finis corruptionis & defectionis; qui & ipse eosdem habet terminos per oppositū. Est adhuc finis essentialis, qui dicitur cōsistētię, & est

Finis. Perfectionis. Extremitatum. Desitionis. Privationis. Corruptionis Defectionis.

est duplex hæc consistentia extrema, ut partes absolutæ extrema unius consistentiæ cum alia, sicut spiritualitas & substantia in angelo, & coincidit cum principio essentiali: est alia consistẽtia, quæ proprie finalis dicitur, ut ipsum totum ex his resultivũ, & finis eorum, ut spiritus. Potest adhuc finis divisio sumi secundum divisionem principii, sicut in prioribus dictum est. Similiter quæ hic de fine dicuntur, suo modo referantur ad principium, & secundum hæc utraq; diversitas medii simili ratione investigetur, & à medij divisione, sumatur principium & finis illi conveniens.

2. Subdivisio. *3. Subdivisio.* *Principii finis & medii mutuæ partitiones.*

Tertius triangulus constat majoritate, æqualitate, minoritate. Majoritas est, imago immensitatis, bonitatis, magnitudinis, &c. Æqualitas est, subjectum in quo finis concordantiæ quiescit. Minoritas est ens circa nihil, unde res creatæ de nihilo, quæ de non esse in esse veniunt, ante sunt in minoritate quam majoritate. Et iste triangulus facit respectum in rebus, secundum aliquod genus magnitudinis & proportionis, & habet diversimode considerari quemadmodum superius ostendimus ubi de quantitate in figura subjectorum loquuti sumus. Raymundus vero huic triangulo duas species assignat circa quas potissime versatur, quæ sunt substãtia & accidens, totus enim triangulus versatur, vel inter substantiam & substantiam, vel inter substantiam & accidens, vel inter accidens & accidens, ut æqualitas inter duas substantias, sicut duorum individuorum in specie, & æqualitas inter substantiam & accidens, sicut extẽsio quãtitatis æqualis suæ substantiæ: & æqualitas inter duo accidentia, sicut calidum in tertio gradu & frigidum in tertio. Est autem substantia ens quod per se existit, in se, sicut Deus, angelus, cœlum, homo, &c. Accidens est quod per se existere non potest, nec in se, sed in substantia, & per substantiam, qualia sunt quæ ex novem principiis accidentalibus sunt, & sub illis continentur, de quibus superius late dictum est.

H. Maioritas. I. Aequalitas. K. Minoritas. *Species circa quas potissimum versatur hoc trigonum.* 1. 2. 3. *Substantia. Accidens.*

Hæc sunt Respectuum genera, quæ ad copiam inventionis maxime videntur accommodata: quicunq; enim respectus in rebus sunt, in aliquo istorum generum contineri habent. Qui sicut per Raymundum in tres triangulos divisi sunt, ita triplici viæ doctrinali videntur accommodati, ita tamen quod unus triangulus alium adjuvet, in explendo suo munere & officio, & alius alium probet, & se mutuo penetrent, & inter se singuli etiam termini quandam penetra ionẽ habeant. Itaq; primus triangulus divisivus dici potest, quantũ ad differentiam: secundus diffinitivus, propter principiũ: tertius vero collectivus, & finis ostensivus, cui etiam anguli medij & finis subserviunt. Hinc ex primo triangulo, in probanda propositione aliqua affirmativa, utimur

utimur concordantia: in destruenda ea, utimur differentia vel oppositione: & è converso in negativa, ut differentia accommodata est solutionibus: concordantia ad probandum & memodium inveniendum, oppositio ad improbandum, cui differendium inveniendum, oppositio ad improbandum, cui differentia inseruit. Vnde concordantiam sequitur hæc regula: Quando alterum de altero prædicatur de subiecto, quæcunq; de eo quod prædicatur dicuntur, omnia de subiecto dicuntur, ita tamē quod servetur idem modus prædicationis & suppositionis. Sic ex sequenti triangulo colligimus alicuius rei necessitatem, causalitatem vel contingentiam, sic essendi vel non essendi. Tertius vero triangulus, parum vel nihil probat, nisi ex locis sibi coniunctis, quare magis utilis est ad amplificationem sermonis, quam ad probationem rei.

Reg. Concordantia.

IV. PARS DE QVAESTIONIbus earumq; Regulis & Speciebus.

IV. De fig. Q.

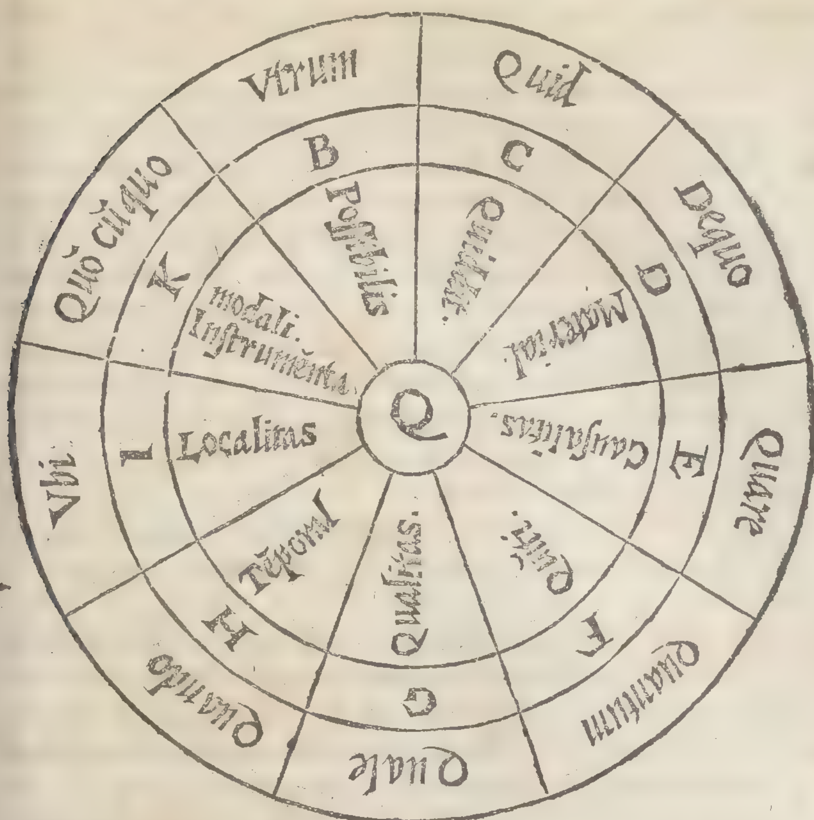
QVartò nunc de figura Q. hoc est, quæstionum & regularum tractandum est. Dicitur autem hic quæstio non ut dubitabilis propositio, sed ipsum signum quæsitivum, sive ipse terminus per quem quærimus. Regulam autem dicimus, rectam rationem respondendi ad quæstionem.

Quæstiones.

Quæstiones autem inter se distinguūtur, nam quædam sunt essentiales, ut istæ quatuor, utrum, quid, de quo, quare: quæ quærunt de ipsa re vel essentialibus eius. Reliquæ vero sunt accidentales, ut quantum, quale, quando, ubi, quomodo, & cum quo: quæ quærunt de aliquo accidente rei, & sub his quæstionibus plures aliæ species continentur. Neq; tamen ita restringimus istas quæstiones, quin & per essentiales accidentalia quærantur & è converso, quemadmodum hoc divisio atq; mixtio expostulant.

Mutua communicatio et permixtio harum qu.

Prima

Prima itaque quæstio est. Vtrum, per quam quærimus sitne *B.*
illa res quæ proposita est, cut fiat, aut fuerit, aut futura sit. De *Vtrum.*
inde per eandem quæstionem quærimus vlterius, de rationi-
bus, speciebus & regulis omnium aliarum quæstionum, tam
est generalis ista quæstio, quod etiam in omnibus aliis quæ-
stionib⁹ vis ipsius supponitur: ut si responsum est ad aliquam
quæstionem, iterum investigamus per hanc quæstionem, sit
ne rectè responsum? ut si quæratur, quid est homo, quo dicto,
iterum emergit ista quæstio, ut, sit ne homo id quod dictum
est, & similiter in aliis quæstionibus, ut sit ne ex eo, sit ne pro-
pter id, sit ne talis, & sic de singulis pro sua conditione. Regu- *Regula.*
la autem huius quæstionis, apud Raymundum est possibilitas. *An sit.*
Itaq; huic quæstioni jungitur quæstio si est, cuius regula poti⁹ *Regula.*
est entitas, & illæ regulæ contrahuntur particulariter secundũ
singulas propositiones, vt possibilitas sive entitas substantiæ,
quantitatis, qualitatis, necessitatis, contingentiæ, & huiusmo-
di. Habet autem hæc quæstio apud Raymundum tres species, *3 Species*
quæ sunt affirmatio, negatio, dubitatio. Sed possumus ponere *Lullianæ.*
alias species respondendi ad hanc quæstionem, ut possibile, *4 Species*
contingens, necesse, impossibile. Oportet itaq; respondentem *Agrippeæ.*
ad hanc quæstionẽ secundum artem discurrere cum subiecto *Vsus.*

quæstionis, per prædicata & respectus, regulas ac regularum species, & ex his id eligere, quod vel verius vel probabilius & magis conveniens reperitur, cum diffinitionibus ipsius subiecti, de quo agitur, tum prædicatorum & respectuum. Sunt autem quædam quæ in hoc quæstionis genus non cadunt, quæ adeo per se nota sunt, ut neq; probatione indigeant, vel nec probari, nec demonstrari possint, ut prima principia. Nunc ergo adverte aliquas conditiones observandas, ut ad hanc quæstionẽ sine errore valeas respondere, affirmando vel negando, secundum quod veritas ipsa requirit. Harum prima est, ut affirmemus omne illud esse verum, quod est magis intelligibile, recolibile & amabile, discurrendo per principia & regulas, diffinitiones & species, quantum fieri potest cum maioritate intelligentiæ, & non cum minoritate: nam primum est de genere scientiæ, hoc autem credulitatis & opinionis. Secunda conditio est quotiescunq; ad affirmationẽ alicuius sequitur destructio principiorum & diffinitionum, negativa est tenenda. Tertia est, ut non concedamus illud esse verum, quod non est intelligibile, postquã intellibigile est, suum oppositum esse verũ. Quarta est, ut positis duobus vel pluribꝰ possibilibus, illud tenẽdum est, quod est magis intelligibile, amabile & recolibile.

Exceptio. *1. Conditio.* *2. Conditio.* *3. Conditio.* *4. Conditio.*

C. Quid est. 4. Species Lullianæ. Regula.

Secunda quæstio est, quid est, cuius multæ sunt species, & secundũ illas diversæ regulæ, quamvis Raymundus solummodo quatuor eius species ponat, ut quid est in se, quid est in alio, quid habet in alio. Regulamq; huius quæstionis vocat quiditatem. Est itaq; quid essentiale, ut cum quærimus quid est in se, vel quid est in alio, cui respondetur per diffinitionem rei, non solum essentialem, sed etiam quamvis aliam, quæ notificat rem, quare sub illa cõprehenditur quid, explicans nomen rei, sive per interpretationẽ, sive per vocabuli significationem, sive per translationẽ, ut si quis senectutem vocet occasum vitæ, sive per allegoriam, sive metaphoram vel paraphrasim, quę omnia in rei diffinitionem venire possunt. Ad quid est: in alio respondetur per quiditatem respectivam, ut si est forma, potentia, pars, finis, totum, perfectio, plenitudo, effectus, accidẽs, locatum: vel aliquid in fine, & econtra. Est præterea quid rei, quocunq; modo rem ipsam diffiniens. Est aliud quid contentivum, cuius essentia est in existentia, quãdo quærimus quid habet in se secundum aliquẽ modum essendi & habendi, essentialiter vel accidentaliter, sive ut pars in toto, vel totum in suis partibus: aut inferius secundum prædicationem in suo superiori, vel econtra, sive ut forma substantialis vel accidentalis in materia vel subiecto, aut ut potentia in virtute, aut locatum in loco, aut causa in effectu & econtra, aut ut principiatum in suo princi-

1. Quid essentiale. *2. Quid rei.* *3. Quid contentivum.*

principio & econtra,& huiusmodi. Et aliud quid operativum quærens de actibus & operationibus, intrinsece aut extrinsece,ut quid habet in alio,siue verè alio,siue interpretatiuè,ut si quæratur, quid habet intellectus in sensu, cuius responsionis copia ex virtutibus & operationibus sumitur, tum ex diuersis prædicatis verbaliter,actiuè vel passiuè acceptis:habet enim vnumquodq; in alio quod habet in se: habet insuper actũ operandi,tam proprium quam appropriatum. Est aliud quid personale,cui⁹ regula est personalitas,quod quis dici potest,quod de persona siue supposito quærit, ut quis creauit mundũ, quo tam in recto quam in obliquo, per quendam modum ad rectum reducibilem, mutata constructione vtimur, ut quis te accolat,vel per quem accusaris,seu à quo accusaris, & in hunc modum plura.

4. Quid operatiuum.

5. Quid personale.

D.

De quo.

1. A quo.

Tertium quæstionis genus est de quo, cuius tres sunt species apud Raymundum,ut de quo originaliter,siue primitiuũ, quod dici potest à quo, cuius regula est deriuatio siue originalitas,variè quidem secundũ varietatem originis, iuxta ea quæ de principio dicta sunt, & ad hanc respondetur tripliciter, vel quia non ab aliquo,nec de aliquo,ut Deus: vel quia ab aliquo & nõ de aliquo,ut angelus & omnis forma primitiua: vel quia ab aliquo & de aliquo ut corporalia. Secunda species est, quãdo quærimus de quo materialiter, cuius regula est materialitas, ut si quæratur de quo factus est homo, respondetur de limo terræ. Tertia species est, de quo possessiuum, quæ quærit possessionem dominium,pertinentiam, respectum & relationem, cuius regula responsiua ex omni ratione respectuum sumitur, & hæc quæstio potest notari per signum cuius, ut si dicatur,cui⁹ est pater,cuius est bonitas,& huiusmodi,& accipitur dupliciter,deriuatiuè,ut Deus est bonus,vel bonitas est subiecti in quo est: vel sumitur possessiuè, ut homo est Dei vel tempus est subiecti in quo est.

2. De quo materialiter.

3. De quo possessiuum.

Cuius.

Adhuc ad hanc quæstionem de quo,per plerasq; alias regulas ac species respondere possumus,ut conversiuè, sicut Deus de suis dignitatibus quæ in eo convertuntur,exceptis paternitate,filiatione & spiratione: vel effectiuè, ut angelus de Deo: vel constitutiuè, ut anima de suis potentiis memoria,intellectu & voluntate: vel compositiuè,ut homo de corpore & anima: vel deriuatiuè,ut particulare de universali: vel originaliter,vel materialiter,ut dictum est.

E.

Quale.

Formale.

Quarta est quæstio quare, quæ interrogat de quiditate subiecta modo essendi rei, & eius regula generalis est causalitas, & inuestigat duas causas, videlicet formalem, quæ quærit per quid res est, seu quare res sunt, vel agunt per existentiam &

agentiam, hoc quod sunt vel agunt, & ista prima species huius quæstionis est idem (licet secundum diversum modum) cum secunda specie C. scilicet quid habet in se. Et est sciendũ, quia ista species quærit de re dupliciter, vel in quantum abstrahit ab omni respectu, & respõdetur quod res est per se, vel in quãtum respicit principium formale aut effectivum, & respondetur per aliud, ut per essentialia: aut per effectivum & hu9 speciei regula est formalitas: aut investigat hæc quæstio causam finalem quæ propriè dici potest propter quid, quærens existẽtiam & agentiam rerum propter alias res vel de finib9 earum, & hoc duplici respectu, vel ad habitudinem intrinsecam, & respondetur propter se, quia omne quod potest aliquo modo absolvi, primo est propter se, quam propter aliud: vel ad habitudinem extrinsecam, & respondetur propter aliud, cuius regulá est finalitas. Et est aliud quare, quærens secundum necessitatem positionis ab effectu ad causam, & à posteriori ad prius, ut à specie ad genus, cuius regula est necessitas consequentis, ut animal est, quia homo est. Est & aliud propter quid, secundum illationem à priori, cuius regula est necessitas antecedentis, ut homo est, quia animal rationale est.

Finale. *Positiuum.* *Illatiuum.*

F. Quantum. Reg. genera. Quinta quæstio est, Quantum & quærit de quantitate absoluta vel comparatiua, continua ve discreta, cuius regula generalis est, Quantitas, non solum quantitas rei, sed ita generaliter accepta, ut quãlibet comprehendere valeat formalitatem, vti infinitum & finitum, & per hanc quantitatis quęstionem variè quærimus, secundum varietatem specierum quantitatis. Aut enim quærit de magnitudine secundum lõgum, latum & profundum. Aut de loco aut de tempore, aut de multitudine, & fit per signum quot, cuius regula est quotitas, & hoc diversimodè: aut secundum ordinem, ut cum quotus sit quærimus: aut secundum multiplicationem, ut cum quotuplex sit quærimus: aut secundum distributionem, quæ variatur secundum subiectum quantitatis, ut cum quærimus quoties modorum, quotubilocorum, quotennis annorum & huiusmodi, & hæc dicuntur quantitates rei. Nam alia est quantitas propositionis, secundum quam propositio dicitur vniversalis, vel particularis, vel indefinita. Reliqua huius quæstionis sumenda sunt ex his quæ superius de quantitate & magnitudine dicta sunt, & ex respectibus vltimi trianguli figuræ T.

Quot. Reg. *Propositionis Relatio.*

G. Quale. Reg. Sexta quæstio est quale, quærens qualitatem rei, secundum aliquem modorum quo qualitas qualificat, propriè vel appropriatè, essentialiter, ut differentia specifica, aut coessentialiter ut proprium, aut accidentaliter, aut convertibiliter vel contra: & regula huius quæstionis est qualitas, & potest diuidi ie...

dum species qualitatis, ut supra ostensum est. Est autem qualitas propria, quæ inest rei secundum suam naturam propriam, ut calor in igne: appropriatè autem inest rei per naturam alterius: ut calor aquæ ab igne, itaq; determinant substantiam, & quærimus de illis nominaliter: aliquando autem quærimus aduerbialiter de actu substantiæ, ut qualiter: tunc respondemus per aduerbium consimile, ut bene, magnificè, extense, longe, late, finaliter, effectualiter, totaliter, partialiter, formaliter, materialiter, & modo consimili, ex figura A & T. *Nominalit.* *Aduerbial.*

Septima quæstio est quando, quærens de designatione rei secundum eius permanentiam, cuius regula est temporalitas, cuius diuisio ex subiecto temporis & principio durationis petenda est, atq; ex temporum diuisione, ut cum dicimus diem, noctem, hyemem, æstatem, etiã secundum aliquod extraneũ, ut sub hoc rege, sub hoc consule, & multiplicatur regula huius quæstionis per regulas C.D.K. *H.* *Quando.* *Reg.*

Octaua quæstio est vbi, quærens de designatione actus essendi cuiuscunque rei, & quamuis unaquæq; res vnico vbi sit designata, secundum incommunicabilem quantitatem suam, multis tamen vbificationib⁹ designari potest, secundum quod multa sunt quæ abstrahunt à tali quantitate, & aliqua quæ ab omni, vnde contingit hanc questionem plures habere species, cuius regula est localitas, & accipit diuisionem secundum modum essendi in loco, & secundum terminos loci, ut de subjecto vbi dictum est: sic quęrimus vbi, & quærimus vnde, videlicet principium vnde motus: & potest cõprehendi sub à quo. Adhuc accedit huic quæstio in quo, quærens de continenti, & respondemus, per quid est in alio, & multiplicatur similiter hęc quæstio per regulas C.D.K. Nunc exemplificabimus quomodo istæ duæ quęstiones H. & I. deducuntur per regulas C.D.K. Vt si quæratur per primam speciem regulæ C. intellect⁹ quando est, respondetur quando suum esse est: ita ad secundã dicitur, quando habet suas partes sibi coessentiales: ad tertiã quádo agit in alio, sicut practicus in subiecto: ad quartam: quando intelligit similitudinem illius. Quod si quæratur vbi est intellectus, respondetur per primam speciẽ C est in vbi coessentiali & naturali, scilicet in suo esse siue essentia sicut homo in humanitate, & suo esse. Per secundam, est in seipso sicut suæ partes in suo toto. Per tertiam, est in anima, siue in homine, siue in loco in quo est homo. Per quartã est in illa virtute per quã habet habitũ sciendi, & in illo subiecto in quo habet actum practicum. Itaq; cognoscimus, quia locus est ens cui propriè competit locare, ipso habente collativum, collocabile & collocare, & est habit⁹ in subiecto collocato, in quo habet suum esse sicut *Reg.* *Exemplum I. per reg. C.*

caliditas in igne, & actio in agente. Quando autem respondendum occurrit per regulas D. in hunc modum considerabimus, ut ad quando per primam speciem, quia tempus est essentia primitiua, eo quod nō est de alia essentia producta, neq; genita, sicut prima materia, quæ non est de alia materia, similiter prima forma, & sic tempus in quantū primitiuū, est prima forma ex qua causantur suæ formæ particulares ut dies, horæ, &c. Per secundā speciē, tempus, mediante motu continente in se mouere, mouentē & motum siue mobile, est de temporificatiuo, temporificabili & tēporificare, tamen non accipias quod tempus & motus sint idem per essentiā. sed sunt duo habitus, ex quib⁹ subiectum & habituatum & passionatum. Per tertiā speciem tempus est subditum agenti & agibili, per agere, eo quia substantia de ipso induit se naturaliter & moraliter. Simili ratione ad ubi respondemus per regulas D. per primam speciem, sicut intellectus est primitiuus, ipso non habente aliquid præiacens ex quo sit deriuatus materialiter: sic locus est primitiuus, in quantum est generalis, ipso existente vna parte vniuersi, intelligibilis tantum, per secundam, ut sunt suæ figuræ visibiles & imaginabiles, sed non secundum essentiā. Per tertiā locus est collocati possidentis locum, sicut calefactum possidet caliditatem, ipso habituato caliditate. Reliquum nūc per species regulæ K. inuestigam⁹ has quæstiones H. & I. in hunc modum per ambas regulas, cum suis specieb⁹, ut tempus, per primam regulā consistit in mouente, mouere & mobili siue moto, & hoc habitualiter, sicut pars in parte substantialiter, & similitudo temporis consistit sicut figura, per præteritum, præsens & futurum, sicut in habitu caliditatis sunt figura, calefaciens, calefactibile, calefacere, & in motu, mouere, mouēs, mobile: similiter vnus locus est in alio per accidens, & omnia loca particularia sunt in universali, & figura loci, & apparet in continente, continere, & contento. Per secundam regulam K. tempus est instrumentum substantiæ cum subiecto, ut sit agibilis & sua agibilitas est figura per tempus & per motū. Similiter locus est instrumentum substantiæ, cum quo collocat partem in parte, sicut habituatus in habitu, bonus in bonitate, albus in albedine, &c. & figura huius instrumenti apparet per sensum & imaginationē, ut incollocante forma in aquam, & aquam in forma &c. & in isto modo apparet, quomodo intellectus attingit verè & realiter essentiā temporis atq; loci, atq; huc pertinent etiam illi novem modi essendi in, qui sunt pars in suo toto, totum in suis partibus simul sumptis, species in genere, genus in specie, forma substantialis in materia, accidens in subiecto, effectus in sua causa, res in suo fine, contentum in suo continente.

2. per reg. D

3. per reg. D.

4. per reg. K.

Nouem modi essendi in.

Nona

Nona quæstio est, quomodo, cuius regula est modalitas: nã quærit modalitatem essendi, operandi, & omnium eorum quę possunt rei alicui attribui, essentialiter aut accidentaliter, primariè aut secundariè, ut secundum naturam quæstionis hæc quæstio non videatur variari, sed secundum naturam quæsitorum, & respondetur ad omnes species huius quæstionis per medium gerundiuum & vniendo, componendo, resultando, operando, ut infra. K. Quomodo. Reg.

Huic quæstioni adiungitur quæstio cum quo, cuius regula est instrumentalitas: nam ipsa quærit de instrumento & medio operationis, siue de re cum habitudine ad instrumentum, cui responderi oportet per sua correlatiua, & potest ampliari responsio, secundum ea quæ essentialiter rei competunt, aut quę essentialiter consequũtur, aut huiusmodi, & ipsa ex sua vi nulla diuisione eget, sed secundum diuisionem instrumẽti & medii diuidi potest, quatenus aliud est naturale, aliud artificiale, aliud morale, ut superius ostensum est: & sub hac quæstione accipitur quæstio per quid, de medio quærens, secundũ omnẽ medii modum. Raymundus vero assignat his vltimis ambab⁹ quæstionibus quatuor species, seu quærendi modos, ut si quæratur quomodo & cum quo est pars in se, & hoc per modum differentiæ vel proprii, secundum quod quælibet res habet essentiam suam distinctam ab omni alia re: vel si quæratur, quomodo vel cum quo est pars in parte, per modum actionis vel passionis, vniendo: vel si quęratur, quomodo vel cum quo sunt partes in toto, & econverso, constitutivè vel compositivè, componendo ac resultando: vel si quæratur, quomodo vel cũ quo totum transmittit similitudinem suã & suarum partium extra se, & hoc secundum modum perfectionis, vel finis, operando. Quo cum. Respondendi ratio. Per quid. 4. Species Lulliana. 1. 2. 3. 4.

Hi itaq; sunt termini ad hanc artem maximè necessarii, per quos totius artis discursus fieri potest. Possumus tamen præter istos terminos alios accipere extraneos, etiam alienissimos & quantumlibet multos, per quos eodem modo discurremus. Quinto itaque nunc, de multiplicatione horum terminorum dicemus, deinde extraneos terminos sumere docebimus.

V. PARS TERMINORVM multiplicatio.

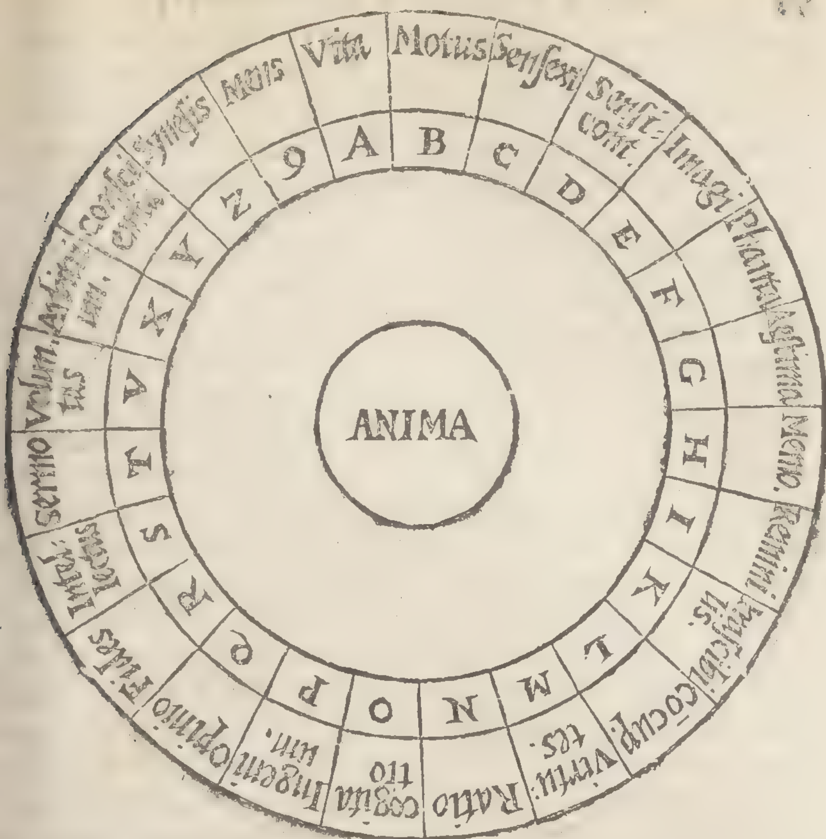
GEnera itaq; subiectorum sic multiplicabimus, aut sub generè quærendo diuisionem, aut illi vni de quo agitur, diversa attribuendo, per complexionem substantialem aut accidentalem, hoc modo faciendo subiectum variè complexum. Itaq; reducere nos oportet res ipsas, sæpe à generib⁹ ad species, *V. Multiplicatio. 1. Subiectorũ*

siue essentiales siue accidentales: sæpè à speciebus ad genera, à subiectis ad proprietates, à partibus ad totum & econuerso: sic à similibus, differentibus, oppositis, prioribus, posterioribus, causis, effectibus, exemplis, actionibus, passionibus, maioribus, minoribus, æqualibus, secundum variam conferentiam alicujus subiecti in se, aut ad aliud, ad ostendendum aliquid esse vel non esse, alicui quidquam inesse, vel non inesse: aliquid sic aut aliter se habere, & si aliquod subiectum compositum est, statim ad suum genus reducendum erit, atque si sit accidens propriumve ad suum subiectum reducitur, ut tùm ratio complexi, tùm incomplexi habeatur: propter eam restrictionem quæ in complexo est, ut ab omnibus his commodè duci possit oratio: atque hoc modo magna copia ex his subiectorum generibus, cum suis speciebus occurret dicenti. Itaque iuxta præsens artificium illud quod principali subiecto habetur, tanquam in centro collocetur, & circum illud in circumferentia, per literarum numerum distinctum locentur illa, quæ sibi essentialiter aut accidentaliter attinere videntur, vel etiam quoquo modo extranea ad ipsum accipi possunt, quæ subiectum ipsum multiplicare valeant: ut exempli gratia, sit anima pro subiecto, qua posita in centro, circumscribamus illi genus suum, principia partes, proprias passiones maximè cohærentes, accidentia communia, virtutes, actus, operationes, causas, potentias, & si quid extra illa est, quod vel per similitudinem, vel oppositionem, vel alios respectus ad illam referri potest, in quibus omnibus sicut in subiecto principali, cum omnibus generibus prædicatorum & respectuum, quæstionum & regularum, simpliciter & commixtim, planè & illativè, & quibusque aliis modis procedere possumus, sic enim fiet, ut cum de anima sermo habendus sit, de omnibus his quæ ad eam pertinent, occurrat dicendum, itaque nunc figuram quandam de anima pro exemplo subiungemus.

Diagrammatis conficiendi ratio.

Exemplum philosophicũ.

Præterea

Præterea sub his terminis descensus fit ad magis specialia, vt diuidendo motum animæ in potentias, nutritiuam, augmẽtatiuam, generatiuam, & motum progressiuum. Sic sensus exteriores in visum, auditum, olfactum, gustum, tactum. Similiter intellectum in agentem, possibilem, speculatiuum & practicum, & sic de similibus, de quibus omnibus particularem sermonem facere continget.

Descẽsus ad magis specialia.

Simili ratione si in genere demonstratiuo oratio habenda sit, vt puta in persona laudanda, ponatur illa tanquam pro subiecto in centro, & circumscribamus illi originem, gentem, patriam, parentes, maiores, formam, vires, diuitias, potentiam, actiones & circa huiusmodi, loca, tempora, occasiones, & singulis istis alias determinationes, vt certus & facilis sit ordo, vt variè possint hæ res inter se commisceri.

2. Exemplum oratorium in genere demõstratiuo.

Simili ratione in genere deliberatiuo ponatur genus actionis in centro, & circumscribantur huic bona, mala, vtilia, facilia, difficilia, possibilia, impossibilia, commoda, incommoda, leges, decreta, statuta, priuilegia, consuetudines, opiniones, honestates, à re in personam, & econuerso, diuertendo vario modo, & ita cum omnibus istis coniunctim & separatim, essentialiter & accidentaliter, per singula principia, prædicata, respe-

3. Exemplum ibidẽ oratoriũ in genere deliberatiuo

ctus, quæstiones, regulas, mixtim & planè, procedendo sicut id ad intentionem facilius & magis commodum videbitur.

Hæc iam dicta via, secundum diuisionem hanc, aut attributionem, etiam ad prædicatorum multiplicationē applicari habet, nam habito vno prædicato generali, cum illo & sub illo, per eundem modum procedere possumus.

2. Prædicatorum multiplicatio.

Nunc ergo consequenter de prædicatorum multiplicatione dicendum est, quæ his modis patebit: nam accepto quouis substantiuo vel adiectiuo, mediante copula aut aliquo verbo conueniēti nomini, aut aliter, siue illud vere siue false prędicetur, secundum genus prædicationis multiplicabimus ea secundum multiplicationem quę superius de subiectis posita est, faciendo variam attributionem prædicatorū ad ipsa subiecta, vel generaliter ad rem, vel specialiter ad personam, vel specialissime ad attributa personæ aut rei, quemadmodū hæc ex generibus subjectorum, cum omnibus suis partibus, speciebus & proprietatibus & quibuscunq; quæ in eam considerationē veniunt, ita etiam vt ex subiectis prædicata fiant, & in prædicati vim trāseāt, vt si dicatur Deus creat angelum, vel Deus est homo, seu homo est animal, & sic de similibus: vel diuidēdo subjecta & prædicata per genera, differentias, species, per conuenientiam & causas, & secundum aliqua plura eiusmodi procedendo & inuestigando. Quæ res multiplicat tam subjecta quam prædicata, quemadmodum de iis supra ostensum est.

Exemplum.

3. Respectuū multiplicat.

Multiplicantur autem respectus, secundum viam quam de subjectis & prædicatis supra ostendimus, & secundum multitudinem specierum, & varietatem quæ sub his continetur, etiam cum ipsa sui fundamenti mutatione, vt differentiam, secundum bonitatem & magnitudinem & huiusmodi, quantum ad prædicata, aut inter subjectum & accidens, siue inter corpus & spiritum, quantum ad subjecta. Sic in multiplicanda differentia & concordantia, facile erit secundum varias species earum perquirendo sub differentia diuersa genera, species, propria, accidentia, secundum quę aliqua inter se differūt: & simili ratione sub oppositione, & secundum quæ aliqua aliquo modorum opponuntur, & per oppositū quęrendo cōcordantias rerum perscrutabimur, & simili via in cæteris triangulis procedemus. Nam & principiorum multiplicatio, facile inuenitur ex diuisione, principio assignata: nam in eodem genere principia sese ex principiatis ostendunt & econuerso, secundum quodlibet genus ipsorū. Medii vero multiplicatio invenitur, vel cōjunctione, vel separatione, vel administratione, vel ostendēdo non primum nec vltimum, nō agens principale neq; subjectum, non hoc vel illud extremorū. Finis multiplicationem similiter

militer, vel terminis, vel cōsummationibus, vel distinctionibus, indicabimus simul & reperiemus. Majoritas vero, æqualitas & minoritas, eisdem modis secundum fundamenti rationem secundum quod sumuntur multiplicari possunt, siue ex subjectis quæ ad inuicem operantur, siue ex prædicatis & attributis secundum quæ operantur.

4. Quæstionum multiplicatio per mutuam in se ductionem.

Multiplicantur autem quæstiones istæ secundum cōmunitatem quæstionum essentialium & accidentalium inter se, ita vt quævis quæstio per species aliarum quæstionum duci possit: vt si de speciebus quid est, quæratur per quātum, vel per quale, vt quantum est in se, quantum est in alio, quale est in se, quale est in alio: similiter de speciebus questionis de quo, querimus quāta aut qualis est, res originaliter, essentialiter, effectiue, &c. & sic sub speciebus questionis quare, quanta aut qualis est res formaliter, finaliter, consequutiue: similiter species quæstionum accidentalium, per questiones essentiales ducuntur, & commiscentur singulæ quæstiones cum speciebus omnium quæstionum positis in relatione, vt de quo est quod habet in se, quare habet hoc in se, quantum est quod habet in se, &c. faciendo mutuam quæstionum & regularum inter se cōmixtionem, variis suppositis aut quæsitis, variando etiam quæstiones secundum attributum aliquod generale aut speciale: vt si quæratur quid est homo secundum bonitatem, aut homo bonus? cui respondetur recte juxta speciem quid est in alio, vt si quæratur quid est bonitas in magnitudine, respōdetur forma vel bonitas magnificata. Itaq; ad hoc genus quæstionis respondetur dupliciter, aut per significationem, & sic ad quodlibet in alio quod in se, licet non eodē modo: aut secundum eandem suppositionem quæ proprie est acceptio termini subiectiui pro aliquo in propositione: supponit autem hic terminus quantum dici oportet, aut materialiter pro voce & scripto, aut simpliciter pro intentione aliqua quæ extra materiam non existit, vt homo non est species: aut personaliter pro suis inferioribus, aut pro quibus ad significandum imponitur. Hæc autem variantur secundum addita in propositione, vt confundatur aut distribuatur, vel amplietur, aut restringatur, aut ex situ mutet suppositionem, vt confundatur aliter & aliter, in prædicato vel subjecto sine necessitate rei vel signi, vel vt prædicatum contrahatur ad mensuram subiecti, & de his late patet apud dialecticos. Sed in his paulo extra propositum vagati sumus. Quemadmodum autem vnaqueq; questio per varias variarum regularum species deducitur, sic etiam ad vnamquamq; quæstionem per aliarum quæstionum regulas ac species respondetur, quemadmodum de hac latius in secunda parte horum commentariorum dicemus.

Respondendi ratio varia.

2. Quæstionū multiplicatio per diuisionem.

decimus. Deniq; ex diuisione quæstionum, non parua sumitur multiplicatio, tam regularum quā ipsarum quæstionum, ideo hic aliam figuram Q. magis copiosam subiungimus.

II. Extraneorū inuestigatio.

Cæterum nunc quomodo termini extranei accipiendi sunt videamus. Sunt autem termini extranei, quicunq; non sunt aperte in hac arte notati, quorum multiplex copia emergit ex multiplicationibus principiorum, vt supra ostendimus: item per oppositionem ad terminos in arte expressos, item similitudine & vicinitate ad eosdem, item ex cujusq; rei vel actionis seu negotii scientiæ vel artis propriis communibusq; principiis. Et ejusmodi termini inuenti rediguntur suo modo in circulos & figuras, cum literarum distributione, & secundum artem in se inuicem ducuntur, & cum terminis expressis commiscentur, prout orationi conuenire videtur. Et ut ista clariora sint, exempla aliqua per tabulas ponemus, juxta quę similia formabimus, & reducemus in figuras & circulos, secundum multitudinem terminorum literis præsignando. Sic in theologia terminos accipiamus tales.

		Alia tabula	
B	Deus	B	Articuli fidei
C	Christus	C	Sacramenta
D	Angelus		

E Lex

E Lex
F Homo
G Anima
H Spiritus
I 8 Natura
K Gratia
L Virtutes
M Opera
N Fructus
O Meritum
P Remuneratio
Q Vtilitates
R Beatitudo
S Aduersitates
T Pericula
V Tentationes
X Peccatum
Z Pœna

D Præcepta
E Dona spiritus sancti
F Virtutes
G Gratiæ & præmia
H Beatitudines
I Opera misericordiæ
K Potentię hominis decem, videlicet,
B Intellectus
C Voluntas
D Memoria
E Affatus
F Imaginatio
G Visus
H Auditus
I Odoratus
K Gustus
L Tactus

In Philosophia vero figuram siue tabulam in hunc modum Formemus.

A Forma
B Materia
C Generatio
D Corruptio
E Elementatio
F Vegetatio
G Sensus
H Imaginatio
I Motus
K Intellectus
L Voluntas
M Memoria

Oppositorum autem terminorum tabulam sic formabis.

A	Primus motor	Primum mobile
B	Æternitas	Motus
C	Infinitum	Finitum
D	Fatum	Natura
E	Instans	Tempus
F	Locus	Vacuum
G	Intelligentia	Corpus
H	Simplex	Compositum
I	Forma	Materia
K	Substantia	Accidens
L	Totum	Pars

Actio

M	Actus	Potentia
N	Habitus	Priuatio
O	Causa	Effectus
P	Necessarium	Impossibile
Q	Verum	Falsum
R	Prius	Posterius
S	Eadem	Diuersa
T	Vnum	Multum
V	Actio	Passio
X	Vniuersale	Particulare
Z	Esse aliquid	Habere aliquid

Simili ratione in medicinis ex suis principiis figuram formemus in hunc modum.

1 Elementa
2 Complexiones
3 Homores
4 Membra
5 Virtutes
6 Operationes
7 Spiritus
8 Sexus
9 Ætas
10 Habitudo
11 Continens
12 Motus
13 Quies
14 Somnus
15 Vigilia
16 Inanitio
17 Repletio
18 Nutrimentum
19 Medicina
20 Accidentia animæ
21 Tempus
22 Regio
23 Exercitium
24 Consuetudo
25 Coitus
26 Morbus
27 Accidentia
28 Causæ
29 Signa
30 Prognostica
31 Crises

Simili

Simili ratione in philosophia morali, construere poterimus terminos oppositos, ex virtutibus & vitiis. Omnis namq; virtus habet peculiare vitium quod illi opponitur. habet etiam aliud, quod illam quadam similatione imitatur. Et sunt virtutes quæ sibi opponi & repugnare videntur: similiter & vitia, sicut hæc sequens tabula ostendit.

Malitia	*Prudentia*	*Simplicitas*	*Stultitia*
Præsumptio	*Scientia*	*Fides*	*Credulitas*
Arrogantia	*Doctrina*	*Disciplina*	*Curiositas*
Astus	*Industria*	*Opinio*	*Error*
Infirmitas	*Conscientia*	*Arbitrium*	*Peruersitas*
Otium	*Contemplatio*	*Actiuitas*	*Importunitas*
Calliditas	*Peritia*	*Docilitas*	*Inertia*
Crudelitas	*Iustitia*	*Misericordia*	*Mollities*
Calumnia	*Correctio*	*Amicitia*	*Adulatio*
Superstitio	*Religio*	*Securitas*	*Inobedientia*
Inhumanitas	*Seueritas*	*Pietas*	*Ostentatio*
Ambitio	*Præsidentia*	*Obedientia*	*Ignorantia*
Agrestia	*Integritas*	*Familiaritas*	*Impudentia*
Duritia	*Fortitudo*	*Patientia*	*Ignauia*
Præcipitatio	*Promptitudo*	*Sollicitudo*	*Anxietas*
Superbia	*Magnanimitas*	*Lenitas*	*Pusillanimitas*
Temeritas	*Audentia*	*Timor*	*Timiditas*
Pertinacia	*Constantia*	*Mansuetudo*	*Mutabilitas*
Obstinatio	*Confidentia*	*Deliberatio*	*Negligentia*
Tyrannis	*Potestas*	*Subiectio*	*Obscuritas*
Tristitia	*Temperantia*	*Lætitia*	*Lasciuia*
Dubitatio	*Spes*	*Certitudo*	*Contemptus*
Pœna	*Pœnitentia*	*Voluptas*	*Petulantia*
Auaritia	*Frugalitas*	*Liberalitas*	*Prodigalitas*
Hypocrisis	*Humilitas*	*Gloria*	*Vanitas*
Deiectio	*Verecundia*	*Laus*	*Iactantia*
Morositas	*Modestia*	*Libertas*	*Insolentia*

Secundum ea quæ iam dicta & exemplificata sunt, patet quomodo magna multitudo terminorum extraneorum reperiri possit. Raymundus autē in arte ipsa centum enumerat terminos, quos vocat centum formas, per quas conditionatur aliquod subiectum, discurrēdo illud cum ipsis, per principia & regulas, & discurrendo ipsas formas, tot modis quod quęlibet illarum differēs est in ipsis subiectis, seruando tamen per omnia cuilibet formę suam diffinitionē, vt discurramus aliquod subiectum cum entitate, vnitate, natura, & cæteris, vel discurrēdo aliquam formam, vt entitatē prout est vna forma in Deo & alia in angelo, & alia in aliis subiectis. Sed nunc formas ipsas enumerabi-

merabimus, non omnes, ſed potiores: nam quæreſiduæ ſunt, qui ſcire velit, illas apud Raymundum requirat.

Eſſentia	Eſſe
Exiſtentia	Exiſtens
Entitas	Ens
Idem	Alterum
Simplicitas	Compoſitio
Vnitas	Pluralitas
Creatio	Tranſubſtantiatio
Natura	Ars
primæuitas	Deriuatio
Plenitudo	Vacuitas
Pulchritudo	Monſtroſitas
Ordo	Confuſio
Status	Motus
Forma	Materia
Neceſſitas	Contingentia
Realitas	Intentionalitas
Subſtantia	Accidens
Spiritualitas	Corporeitas
Prius	Poſterius
Generatio	Corruptio
Habitus	Priuatio
Potentia	Obiectum
Actus	Proprietas
Comprehenſio	Appræhenſio
Infinitas	Nouitas

Verum qui termini principiis in arte nominatis vicini ſunt, vel opponantur ſiue repugnent, ex ſequentibus collige in figura A.

B. Bonitati conſonat emanatio, communicatio, diffuſio, melioratio, conſtructio, nobilitas, honeſtas, vtilitas, commoditas, ſanctitas, eſſe, eſſentia, actio.

Repugnant bonitati malitia, ſolitudo, deſtructio, reſtrictio, inhoneſtas, dedecus, prophanum, damnum, incõmodum, otiũ.

C. Magnitudini conueniunt extenſio, intenſio, infinitas, immenſitas, incompræhenſibilitas, ſubtilitas, ſuperioritas, vnitas, indiuiſibilitas, totalitas, ſummitas, vniuerſitas, ſingularitas, emanatio, amplitudo, multitudo, plenitudo, abundantia, ſufficientia, diuitiæ, numerus, pondus, menſura, diſtantia, figuratio, punctus, linea, ſuperficies, ſoliditas.

Repugnant magnitudini minoritas, parueitas, paupertas, cõprehenſibilitas, partialitas, diminutio, inſufficiẽtia, occupatio, comprehenſum, limitatum, vacuum.

D. Du-

D. Durationi adest æternitas,incorruptibilitas,immortalitas,immutabilitas,antiquitas,firmitas, sempiternitas,indissolubilitas,primævitas,tempus ævum,semper,primitivum,constantia,perseverantia.

Repugnant,corruptio,mutatio,privatio, inconstantia, dissolubilitas,præteritum,transitorium,recens, aliquando.

E. Potestati adhærent possibilitas,esse,existere,operari,...re,producere,creare,dominari, omnipotentia, magni... fortitudo,vis,violentia,actus, autoritas, iurisdictio, præceptu.

Repugnant otium,resistentia,impotentia, passio, & potentia passiva,impossibilitas,debilitas,impedimentum,servitus.

F. Cognitioni adsunt Sapiẽtia,prophetia, prænotio,instinctus,præscientia,providentia,prudentia, præsagium, scientia, industria,intelligentia, opinio, sensus, fides,electio,recolitio, contemplatio,interpretatio,immemoratio,memoria, dil gẽtia,ordo,necessitas,rationabilitas,arbitrium,consciẽtia, * synderesis,coniectura, divinatio, præsumptio, suspicio, nomen, consequentia, *Sinesis.

Repugnant,Ignorantia,error,oblivio,incredulitas,stultitia, negligentia,confusio, contingens, fors, casus, fortuna, extraordinarium.

G. Appetitui consonant voluntas,amor,libertas,audacia, spes,liberum arbitrium,dilectio,conservatio,licentia,permissio,consuetudo,interpretatio, & omnes animi passiones constitutivæ.

Repugnant, odium, coactio, desperatio, timor,ira,horror, metus,violentia,malevolentia,obligatio.

H. Virtuti adsunt,dignitas,nobilitas,honestas, laus,decus, honor,gratia,donum,meritum,fortitudo, natura,operatio,vnio,instrumentũ,instrumentalitas,potentia agendi & patiẽdi.

Repugnant,vitium,impotentia,ineptitudo,vilitas, ignavia.

I. Veritati adsunt, Iustitia, ordo, regulatio, correctio, lex, præceptum,prædestinatio,necessarium,possibile,esse, existentia,idea,imago,exemplar.

Repugnant,falsitas,error,mendacium,confusio, incorrigibilitas,impossibile,contingens,dispensatio,privilegium.

K. Gloriæ consonant,gaudium,lætitia,plenitudo,perfectio, pulchritudo,beatitudo,libertas,felicitas,voluptas, fruitio, delectatio,finis,præmium,retributio.

Repugnant, contrarietas, inquietudo, imperfectio, deformitas, impedimentum, infœlicitas, damnatio, pœna, pœnitentia,ingratitudo,tristitia.

L. Essentiæ cohærent,esse,substantia, natura, forma,informatio,entitas. *In principiis generalioritb.*

Repugnant, non esse, non ens, accidens, casus, fortuna, violentia negatio, falsitas, mendacium.

M. Unitati respondent, simplicitas, identitas, convertibilitas, paritas integritas, singularitas, proportionalitas, fortitudo, individualitas.

Repugnant, Debilitas, multitudo, compositio, mixtio, divisio, diversitas.

N. Perfectioni convenit, finis, complementum, pulchritudo, status.

Repugnant, Imperfectio, deformitas, diminutio, defectus mutabilitas, superfluitas.

In fig. T. scit respectibus. Simili modo in figura T. conveniunt.

B. Differentia, distinctio, pulchritudo, distributio, divisio, distantia, pluralitas, ordo.

Repugnat, Confusio.

C. Concordantia, proximitas, similitudo, unio, identitas, convertibilitas, collectio, compositio, comparatio, amicitia, sympathia.

Repugnat, Discordia.

D. Oppositio, contrarietas, contradictio, repugnantia, resistentia, inimicitia, derogatio, negatio, privatio, corruptio, destructio.

Repugnat, Disquiparantia.

E. Principium, causa, origo, impulsus, nobilitas, productio, influxus, effluxus, antecedens, absolutum, prioritas, autoritas.

Repugnat, Otium.

F. Medium, instrumentum, centrum, forma, dignitas, mediatum, perfluens, refluens, comitans, coniungens, connectens.

Repugnat, Vacuum.

G. Finis, quies, perfectio, consummatio, retributio, refluxus, affluxus, eventus, obiectum, consequens, terminus, determinatio, finitum, posterioritas, extrema.

Repugnat, Inquietudo.

H. Maioritas, magnificentia, magnificentia, autoritas, superioritas, libertas, difficultas, causalitas, maius, magis, superius.

Repugnant, Nihilum & nullitas.

I. Æqualitas, similitudo, conformitas, convertibilitas, imitatio, propinqua, immediata.

Repugnat, Inæqualitas.

K. Minoritas, humilitas, obedientia, opera, effectus, inferius, facile, minus.

Repugnant, Immensum, infinitum, omnipotens.

...cti verbaliter. Verbaliter autem colligimus sic, in figura A. Bonitas bonificat,

ficat, communicat, diffundit, construit, emanat, agit, essendi vim tribuit, sanctificat, emendat.

Magnitudo, magnificat, amplificat, extendit, intendit, multiplicat, extollit, mensurat, figurat, sufficit.

Duratio, confirmat, conseruat, durat, perseuerat.

Potestas, continet, operatur, agendi vim tribuit, fortificat, producit, possificat, creat, liberat, præcipit.

Cognitio, regit, cognoscit, credit, recolit, intelligit, inuestigat, eligit.

Appetitus, appetit, vult, diligit, sperat, deliberat, permittit.

Virtus, operatur, nobilitat, dignificat, fortificat, vim tribuit, laudat, honestat.

Veritas, verificat, justificat, circumscribit, corrigit, ordinat, regulat, demonstrat, castigat, præcipit.

Gloria perficit, complet, in fine quiescere facit, liberat, beatificat, saluat.

Similiter in figura T.

Differentia. distinguit, decorat, ornat, diuidit, distribuit, discernit, separat.

Concordantia vnit, adsimilat, comparat, pacificat, communicat, colligit, continet, conciliat.

Oppositio, opponit, resistit, repugnat, contradicit, contrariatur, inimicatur.

Principium creat, producit, causat, efficit, effluit, disponit.

Medium trahit, perfluit, appetit, rapit, allicit, coniungit, separat.

Finis perficit, redit, retribuit, refluit, repetit.

Majoritas magnificat, dignificat, præcipit, causat, ligat.

Æqualitas æquiparat, similat, approximat.

Minoritas humiliat, obedit.

VI. PARS FIGVRARVM MVLtiplicatio inter se.

VI. De figurarũ mixtione & multiplicatione.

SExtò nunc de figurarum mixtione multiplicationeq; dicamus. Fit autem hæc mixtio, aut ex parte subjecti aut a parte prædicati, aut modi, aut cujusq; eorum: & iterum fit tripliciter, aut terminorum in arte explicitorum inter se, aut terminorum extraneorum inter se, aut explicitorum cum extraneis: & omnia hæc varie, aut in vna figura tantum, aut in diuersis & pluribus, vt in figura S, si dicitur Deus est homo: & in figura A, si dicatur bonitas est magna: in figura T, vt differentia est principiũ: & in figura Q, vt angel⁹ est de Deo, vel quærendo de quo est angelus, & similiter permiscẽdo quæst & reg. in scrinui-

cem circa aliquod subiectum: in diversis autē figuris, vel d-
plici vel multiplici, sic procedetur, ut in figuris S A. Deus e
bonus, in S. T. Deus est principiū, in A T. bonitas est cōcordan
Et hoc modo multa varietas commixtionis emerget, quanq
cum vnaquaq; litera circuli immobilis, variantur omnes lite
quæ sunt in circulo mobil, & in hac duplici vel multiplici figu
ra, sæpè alter circulorum duplicatur, vel multiplicatur, ut in S
A. duplicando circulum S. ut si dicatur, Deus est melior angel
vel angelus est melior homine, sic in S. T. ut Deus differt a
homine, sic in A T. dicendo, bonitas differt ab æternitate, v
duplicando circulum T. dicendo, concordantia magis conven
veritati quàm differentia. Similiter & eodem modo in extra
neis terminis faciendum est, possumus enim extraneum sub
jectum accipere, & cum eo similiter per has figuras sive circu
los, vel simplices, vel duplices, vel magis multiplices, discurrere
similiter cum extraneis prædicatis & respectib⁹ agere, ita quo
semper vnus circulus immobilis maneat pro basi, cui omn
alii circuli mobiles vario modo applicentur: & quemadmod
in hac duplicitate proceditur, sic & in multiplicitate fieri hab
& magis varie, pro circulorū multitudine, quo nunc istis nu
illis variatis, necesse est diversas complexiones propositione
emergere, continentes multos terminos, sub vna constructio
ne, vel diversa vel coniuncta cum aliis propositionibus, sive p
coniunctionem copulativam, vel disiunctivam, sive per suppo
sitionem, sive in syllogismo, aut aliter, & ista mixtio est centr
& fundamentum ad multas propositiones, diffinitiones, qu
stiones, media, loca, argumenta, conditiones, obiectiones, & so
lutiones, & intellectus invenit per illam quicquid vult. Et su

Species mixtionis communiores.

species mixtionis huius communiores istæ, At. Tt. Qq. At. A
Tq. Atq. & extenditur hæc mixtio secundum duplicatione
vel multiplicationem vniuscuiusque circuli, in aliqua istaru
specierum contenti, prout circa subiectum aliquod maius m
núsve diffusè voluerimus, vel aliter opus sit discurrere.

Raymundus ipse in arte hac quatuor duntaxat ponit mixt
onis species, quas quatuor vocat generales figuras, quaru
prima est figura A. in seipsam ducta, ut si dicatur bonitas e
magna. Secunda est figura T, in se ducta, ut si dicatur differe
tia est principians. Tertia constat ex prima & secunda, ut bon
tas est differens.

4. Mixtionū species Lulliana.

Quarta componitur ex tribus prioribus omnibus iunct
Quælibet autem istarum figurarum propriam habet condi
onem, quas in omni discurso convenit observare, sicut nu
dicimus de singulis his figuris, secundum Raymundi ips
sententiam eas breviter declarando.

Prim

Prima figura primò ac principaliter versatur circa primum ens in quo subiectum & prædicatum convertuntur, in identitate subiectæ naturæ & numeri. Et hoc est necesse. Nam aliàs æqualitas quæ est inter subiectum & prædicatum esset absolutè destructa, ut puta æternitas, quæ esset superior per infinitatem durationis, & sua bonitas esset inferior per potestatem operationis, quod est impossibile. Et istud primũ ens est Deus, cui primo & convertibiliter principia huius figuræ applicantur: deinde ad omnia reliqua subiecta proportionaliter. Inquirimus igitur per hanc figuram, naturalem coniunctionem, dispositionem & proportionem, quæ est inter subiectum & prædicatum: & investigamus per eam, quæ convertuntur, & quæ non, & quæ sunt propriæ passiones, & quæ appropriatæ, inter subiectum & prædicatum: ut ad faciendum conclusionẽ medium inveniri. Et mixtio istius figuræ fit tripliciter, vel in abstracto, ut bonitas est magnitudo, vel in concreto vt bonitas est magna: & eliciuntur ex ista figura propositiones octoginta vna, secundum quemlibet prædicandi modum, contrahendo vnum principium ad aliud. Et conditio in hac figura maximè observanda est, vt conversio & proportio quæ est inter vnum principium & aliud non destruatur, vtpote de quo dicitur, duratio secundum æternitatem, de illo dicatur magnitudo secundum infinitatem, & potestas secundum omnipotentiam.

1. Fig. vsus. — *Vsus huius fig.* — *Mixtionũ modi.* — *81. Propo. ex mixtione huius fig.* — *Conditio seu cautio.*

Secunda figura quæ est triangulorum, ipsa inquirit obiecta optata: vnde per illam iam primo intellectus incipit acquirere scientiam, discurrendo per illam circulariter, linealiter, recte & transversaliter, mutando angulos cum angulis, terminos cum terminis, generaliter & specialiter. Et facit totidem propositiones suo modo, quot de prima figura dictæ sunt. Et conditio huius figuræ observanda est talis, vt vnus triangulus alium adjuvet, & alius alium probet, & se mutuo penetrent.

2. Fig. vsus. — *81. Proposit.* — *Conditio seu cautio.*

Tertia figura miscet omnia principia cum omnibus, vt intellectus per omnia principia cognoscat quodlibet principiũ, inveniatque medium, cum quo subiectum & prædicatum cõjungantur, vt ad quamlibet propositionem sive conclusionẽ probandam & declarandam, multas inveniat rationes. Continet autem hæc figura triginta sex combinationes, quas dicim⁹ cameras, quarum quælibet duas continet literas, & quælibet litera stat pro subiecto & prædicato cuiusq; duarum præcedẽtium figurarum. Et hoc modo in qualibet camera sunt duodecim propositiones, vt in camera b.c. dicim⁹, bonitas est magna, bonitas est differẽs, bonitas est cõcordans: magnitudo est bona, est differens, est cõcordans; differentia est bona, est magna,

3. Fig. vsus. — *36. Cameræ seu combinationes.* — *12. Proposit. cuiusq; seli- dui seu camera.*

24. Quæstiones cuiusque cameræ. *432. Propos. & 364. Quæst. totius fig. 3.*

est concordans:concordantia est bona,est magna,est differens. Et scias insuper quod vnaquæq; propositio duas habet implicitas quæstiones,de natura literarum cameram constituentium, vnde in quauis camera sunt vigintiquatuor quæstiones. Et ita in tota figura sunt propositiones quadringentę & triginta duæ, ac quæstiones octogintæ sexaginta quatuor,& conditio huius figurę est,vt vna camera non sit contra aliam,sed se mutuo adjuuent & probent. Insuper obseruandum est,vt discurramus vnamquamque cameram hujus figuræ tribus modis,secundum suarum literarum significata,primò cum diffinitionibus figurę A.secundò cum speciebus triangulorum figuræ T. tertiò cum speciebus regularum figuræ Q. secundum conditionem cameræ,affirmando vel negando

4. Fig. vsus. *3. Circuli huius figuræ.* *Reductio camerarum in formam tabulæ.* *Conditio.* *Vtilitas.*

Quarta figura ipsa disponit intellectū,ad investigandum, & inveniendū,objiciendū,probandū & determinandū per necessarias conclusiones. Et ista figura constat ex tribus circulis, extremo immobili,& duobus interioribus mobilibus : & continet in se tres præcedentes,ideo ipsa est generalior quam tertia. Nam in qualibet camera huius figuræ sunt tres literæ. Et istæ cameræ,propter nimiā suam multitudinē memoratu difficillimā,reducūtur ad formā tabulæ suis columnis distinctæ,in qua intellectus discurrendo per principia & regulas, facit se adeo vniuersalē & generalem, ita quod sophista contra illum stare non potest. Conditio istius figuræ est, vt accipiantur solum illæ cameræ,quæ sunt magis applicabiles ad propositū, recipiendo ex illis convenientiā inter subjectū & prædicatum , tali modo,quod non sequatur inconueniens, vel impossibile. Et cum ista conditione intellectus facit scientiam per quartam figurā,& habet plurimas rationes ad eandem conclusionem.

Figura tabularum.

Sequuntur nunc figuræ tabularum , & primo tabula tertiæ figuræ,quę est triginta sex camerarum,quæ eliciuntur ex octoginta vna cameris tabulæ quadratæ, quas generant duorū circulorum mixtiones quando vnus mobilis voluitur cum qualibet litera circuli immobilis.

b b	c b	d b	e b	f b	g b	h b	i b	k b
b c	c c	d c	e c	f c	g c	h c	i c	k c
b d	c d	d d	e d	f d	g d	h d	i d	k d
b e	c e	d e	e e	f e	g e	h e	i e	k e
b f	c f	d f	e f	f f	g f	h f	i f	k f
b g	c g	d g	e g	f g	g g	h g	i g	k g
b h	c h	d h	e h	f h	g h	h h	i h	k h
b i	c i	d i	e i	f i	g i	h i	i i	k i
b k	c k	d k	e k	f k	g k	h k	i k	k k

Per-

Per hanc tabulam argumentamur in hunc modum, ut in camera b c. omne quod est sui diffusivum est magnū, bonitas est huiusmodi, ergo magna: item, vbicunq; est pluralitas, ibi est differentia, in bonitate est pluralitas, scilicet bonificativum bonificabile & bonificare, ergo in bonitate est differentia, & bonitas est differens: item, omne quod producit suā similitudine in eadem specie, producit cum concordantia, sed bonitas producit plures bonitates in eadem specie, ergo & cætera: itē, omne id quod habet actum bonum est bonum, magnitudo est huiusmodi, ergo est bona. Item, magnitudinē esse differentem & concordantem, eisdem rationibus probatur, quibus de bonitate. Item, omne id quod facit ad esse est bonum, differētia & concordia faciunt ad constituendum esse, ergo sunt bona. Item, vbi est distantia ibi est magnitudo, vbi differentia, ibi distantia, ergo, &c. Item nulla actio est sine magnitudine. concordia est activa, ergo est magna. Itē, omnis differentia quæ est sine contrarietate est concordans, differentia inter substantiā & substantiam est huiusmodi, ergo est concordans. Itē, omnis concordantia est inter plura, nulla pluralitas est sine differētia, ergo concordia non potest esse sine differentia, ergo est differens: & in iis argumentis quæ per hanc tabulā formantur, medium sumitur ex diffinitionibus principiorum, conditionibus & speciebus regularum, quæ cadunt in cameram propositā: & sicut hoc exemplificavimus in vna camera, ita secundum eandem rationem operaberis per omnes cameras, generaliter & specialiter, sicut vsus requirit, & fiunt adhuc in vna figura argumenta in terminis extraneis, permixtim cum terminis quæstionum, vel conditiones principiorum, & figurarum, ac regularum, vt accipiendo medium per conditionem primæ figuræ, arguimus in hunc modum: nulla potestas quæ convertitur cum magnitudine & æternitate est limitata aut impedita, divina potestas est huiusmodi, ergo, &c. Item nullum ens in quo bonitas & principium sunt idem, est causa malitiæ, Deus est huiusmodi, ergo, &c. Item, accipiendo medium secundum primam conditionem regulæ b. arguitur: omne illud per quod homo potest Deum magis intelligere, & in ipso credere, & recolere, & magis amare, est à Deo ordinabile, sed hoc est per incarnationem Dei, ergo. Item omne illud per quod divina bonitas potest magis glorificare beatos, est necesse, sed hoc est per incarnationem Dei, & per resurrectionem mortuorum, ergo &c. Vt intellectus per hanc tabulam tertiæ figuræ fit magis generalis, debet vnamquanque cameram ipsius discurrere, iuxta hæc quæ dicta sunt, cum duodecim propositio-

Vsus huius tab[...]læ.

Medium argumentorū hinc desumptorum vnde accipiatur.

Commonitio.

nibus, ac totidem argumentis cum viginti quatuor quæstionibus, & cum earum speciebus ac regulis, speciebusq; regularum & triangulorum, ac cum diffinitionibus principiorum sumendo media ut diximus, & inferius in secunda parte latius docebimus, probando intentum, vel ex natura subiecti, vel ex eius diffinitione, vel per formam eius, vel materiam, vel actũ, vel ex his sumptis à parte prædicati, ut sicut bonitas habet naturalem bonificandi, est ratio per quam bonum est bonum, & agit bonum, est forma dans esse bonum, concipit in se cuncta bonibilia, habet actum bonificandi, & bonificare, & sic de similibus, probationes sumendo, & faciendo demonstrationes, vel per propter quid, vel per quia, vel per æquiparantiam, ut alibi docebimus.

4 Figuræ tabula. *729. Camer.* *252. Raymundina.* *84. Capita.*

Sequitur tabula quartæ figuræ, quæ est octoginta & vnius columnarum, & quælibet columna novẽ camerarum, quæ faciunt in toto cameras septingentas & viginti novem, secundum trium circulorum variationem, sed Raymundus non recipit nisi ducentas & quinquaginta duas cameras, scilicet harum viginti octo columnarum, ex quibus colliguntur capita tabulæ octoginta quatuor, ut infra.

TABVLA QVARTÆ Figuræ.

b b b	b c b	b d b	b e b	b f b	b g b	b h b	b i b	b k b
b b c	b c c	b d c	b e c	b f c	b g c	b h c	b i c	b k c
b b d	b c d	b d d	b e d	b f d	b g d	b h d	b i d	b k d
b b e	b c e	b d e	b e e	b f e	b g e	b h e	b i e	b k e
b b f	b c f	b d f	b e f	b f f	b g f	b h f	b i f	b k f
b b g	b c g	b d g	b e g	b f g	b g g	b h g	b i g	b k g
b b h	b c h	b d h	b e h	b f h	b g h	b h h	b i h	b k h
b b i	b c i	b d i	b e i	b f i	b g i	b h i	b i i	b k i
b b k	b c k	b d k	b e k	b f k	b g k	b h k	b i k	b k k

c b b	c c b	c d b	c e b	c f b	c g b	c h b	c i b	c k b
c b c	c c c	c d c	c e c	c f c	c g c	c h c	c i c	c k c
c b d	c c d	c d d	c e d	c f d	c g d	c h d	c i d	c k d
c b e	c c e	c d e	c e c	c f e	c g e	c h e	c i e	c k e
c b f	c c f	c d f	c c f	c f f	c g f	c h f	c i f	c k f
c b g	c c g	c d g	c e g	c f g	c g g	c h g	c i g	c k g
c b h	c c h	c d h	c e h	c f h	c g h	c h h	c i h	c k h
c b i	c c i	c d i	c e i	c f i	c g i	c h i	c i i	c k i
c b k	c c k	c d k	c e k	c f k	c g k	c h k	c i k	c k

dbb	dcb	ddb	deb	dfb	dgb	dhb	dib	dkb
dbc	dcc	ddc	dec	dfc	dgc	dhc	dic	dkc
dbd	dcd	ddd	ded	dfd	dgd	dhd	did	dkd
dbe	dce	dde	dee	dfe	dge	dhe	die	dke
dbf	dcf	ddf	def	dff	dgf	dhf	dif	dkf
dbg	dcg	ddg	deg	dfg	dgg	dhg	dig	dkg
dbh	dch	ddh	deh	dfh	dgh	dhh	dih	dkh
dbi	dci	ddi	dei	dfi	dgi	dhi	dii	dki
dbk	dck	ddk	dek	dfk	dgk	dhk	dik	dkk

ebb	ecb	edb	eeb	efb	egb	ehb	eib	[illegible]
ebc	ecc	edc	eec	efc	egc	ehc	eic	[illegible]
ebd	ecd	edd	eed	efd	egd	ehd	eid	[illegible]
ebe	ece	ede	eee	efe	ege	ehe	eie	[illegible]
ebf	ecf	edf	eef	eff	egf	ehf	eif	[illegible]
ebg	ecg	edg	eeg	efg	egg	ehg	[illegible]	[illegible]
ebh	ech	edh	eeh	efh	egh	ehh	[illegible]	[illegible]
ebi	eci	edi	eei	efi	egi	[illegible]	[illegible]	[illegible]
ebk	eck	edk	eek	efk	egk	[illegible]	[illegible]	[illegible]

fbb	fcb	fdb	feb	ffb	fgb	fhb	fib	fkb
fbc	fcc	fdc	fec	ffc	fgc	fhc	fic	fkc
fbd	fcd	fdd	fed	ffd	fgd	fhd	fid	fkd
fbe	fce	fde	fee	ffe	fge	fhe	fie	fke
fbf	fcf	fdf	fef	fff	fgf	fhf	fif	fkf
fbg	fcg	fdg	feg	ffg	fgg	fhg	fig	fkg
fbh	fch	fdh	feh	ffh	fgh	fhh	fih	fkh
fbi	fci	fdi	fei	ffi	fgi	fhi	fii	fki
fbk	fck	fdk	fek	ffk	fgk	fhk	fik	fkk

g b b	g c b	g d b	g e b	g f b	g g b	g h b	g i b	g k b
g b c	g c c	g d c	g e c	g f c	g g c	g h c	g i c	g k c
g b d	g c d	g d d	g e d	g f d	g g d	g h d	g i d	g k d
g b e	g c e	g d e	g e e	g f e	g g e	g h e	g i e	g k e
g b f	g c f	g d f	g e f	g f f	g g f	g h f	g i f	g k f
g b g	g c g	g d g	g e g	g f g	g g g	g h g	g i g	g k g
g b h	g c h	g d h	g e h	g f h	g g h	g h h	g i h	g k h
g b i	g c i	g d i	g e i	g f i	g g i	g h i	g i i	g k i
g b k	g c k	g d k	g e k	g f k	g g k	g h k	g i k	g k k

h b b	h c b	h d b	h e b	h f b	h g b	h h b	h i b	h k b
h b c	h c c	h d c	h e c	h f c	h g c	h h c	h i c	h k c
h b d	h c d	h d d	h e d	h f d	h g d	h h d	h i d	h k d
h b e	h c e	h d e	h e e	h f e	h g e	h h e	h i e	h k e
h b f	h c f	h d f	h e f	h f f	h g f	h h f	h i f	h k f
h b g	h c g	h d g	h e g	h f g	h g g	h h g	h i g	h k g
h b h	h c h	h d h	h e h	h f h	h g h	h h h	h i h	h k h
h b i	h c i	h d i	h e i	h f i	h g i	h h i	h i i	h k i
h b k	h c k	h d k	h e k	h f k	h g k	h h k	h i k	h k k

ibb	icb	idb	ieb	ifb	igb	ihb	iib	ikb
ibc	icc	idc	iec	ifc	igc	ihc	iic	ikc
ibd	icd	idd	ied	ifd	igd	ihd	iid	ikd
ibe	ice	ide	iee	ife	ige	ihe	iie	ikc
ibf	icf	idf	ief	iff	igf	ihf	iif	ikf
ibg	icg	idg	ieg	ifg	igg	ihg	iig	ikg
ibh	ich	idh	ieh	ifh	igh	ihh	iih	ikh
ibi	ici	idi	iei	ifi	igi	ihi	iii	iki
ibk	ick	idk	iek	ifk	igk	ihk	iik	ikk

k b b	k c b	k d b	k e b	k f b	k g b	k h b	k i b	k k b
k b c	k c c	k d c	k e c	k f c	k g c	k h c	k i c	k k c
k b d	k c d	k d d	k e d	k f d	k g d	k h d	k i d	k k d
k b e	k c e	k d e	k e e	k f e	k g e	k h e	k i e	k k e
k b f	k c f	k d f	k e f	k f f	k g f	k h f	k i f	k k f
k b g	k c g	k d g	k e g	k f g	k g g	k h g	k i g	k k g
k b h	k c h	k d h	k e h	k f h	k g h	k h h	k i h	k k h
k b i	k c i	k d i	k e i	k f i	k g i	k h i	k i i	k k i
k b k	k c k	k d k	k e k	k f k	k g k	k h k	k i k	k k k

Vsus.

Exemplum Agrippæ. Aliud tamē habes apud Brunum de lampade etc. sect. 4. cap. 1. memb. 3.

PEr hanc revolutionem quartæ figuræ, intellectus facit sciētiam in hunc modū, sumendo videlicet extrema quæ vult probare, vt concludat de illis per novem media figuræ A. & totidem figuræ T. vt si quæratur vtrum Papa habeat plenitudinem potestatis, extrema sunt in figura A. sub literis c e: probatur affirmativa, novem mediis figuræ A, in hunc modū, per c b e, omnis potestas optima, cuius nō est melior, est plena potestas, Papæ potestas est huiusmodi, ergo: per c c e, omnis suprema potestas est plena potestas &c. per c d e, omnis indissolubilis & immutabilis potestas est plena potestas, &c. per c e e, illa potestas quæ potest præcipere omni potestati & nulla sibi, est plena potestas, &c. per c f e, illa potestas quę est super omnē scientiam, prudentiam, rationem, est plena potestas, &c. per c g e omnis potestas cuius ratio est sua voluntas, est plena potestas: per c h e illa potestas quæ dignior est omnib. potestatib9 est plena potestas: per c i e, illa potestas quæ est vera imago divinæ potestatis est plena potestas: per c k e, illa potestas quæ est quies, finis & perfectio omnis potestatis, vltra quam non est progressio est plena potestas. Probatur eadem conclusio per novem media figuræ T. sic scilicet, per c b e, illa potestas cuius est distribuere & distinguere omnes alias potestates est plena potestas, Papæ potestas est huiusmodi, ergo: per c c e omnis illa potestas quæ colligit, continet, vnit in se omnes potestates est plena potestas, per c d e, illa potestas cui nihil potest resistere nec contradicere est plena potestas: per c e e, illa potestas cuius autoritas antecedit omnes potestates estq; principium & causa aliarum potestatum ęst plena potestas: per c f e, illa potestas quæ est medium coniungens, mensurans, comprehendēs, componens & vniens omnes alias potestates est plena potestas: per c g e illa potestas quæ est consumatio & terminus omniū potestatum est plena potestas: per c h e, illa potestas quæ est maior omni potestati & nulla sibi, est plena potestas: per c i e, illa potestas quæ est immediatè proxima & æqualis potestati divinæ est plena potestas: per C K E, illa potestas cui omnis potestas inferior & minor est ac obedit est plena potestas. Cum his novem mediis fiunt, deinceps novem columnæ tabulæ, sicut patebit inferius. Et ita probata hac conclusione, eliciuntur aliæ similiter probandæ: vt si per cameram c e t e, arguimus, vbicunq; est prima potestas in aliquo genere, ibi est plenitudo potestatis in illo genere. In Papa est prima potestas in corpore Christi mystico, ergo in Papa est plenitudo potestatis in corpore Christi mystico. Deinceps inferimus per quartā speciem regulæ argumentando, Papa habet plenitudinē potestatis in corpore Christi mystico, animæ existentes in purgatorio sunt mēbra de corpore Christi mystico, ergo Papa habet

plenitudinē potestatis in animas ex stētes in purgatorio, hinc deinceps nascitur probāda cōclusio quæstionis, vtrū Papa possit liberare animā quæ punitur in purgatorio, cui affirmationē probamus novē mediis, vt supra exēplificavimus, & etiunt termini in figura A. sub e k, & quæstio secundū formā terminorū est, vtrū potestas Papæ possit glorificare animā quæ punitur in purgatorio, probamus affirmativā partē, per e b k, omnis potestas quę potest emendare & bonificare animas existentes in purgatorio, potest illas liberare à pœna & glorificare: potestas Papę potest huiusmodi, ergo: per e c k, omnis potestas cuius plenitudo se diffundit extensivè & intensivè per totū corpus Christi mysticum potest vt supra: per e d k, omnis potestas quę se extendit nō solum ad tēpus sed etiā in ævum, hoc est non solum operatur supra illa quæ in tēpore sed etiā in illa quæ sunt in ævo potest: per c e k, omnis potestas quę immediatè habet autoritatē in cœlis, habet illam multo magis in purgatorio, & potest: per e f k, omnis potestas quæ potest supplere & dimittere errores & negligentias animarum in fide & moribus quonā cōmissas, potest: per g e k, omnis potestas quę potest satisfacere desiderio animarū ad salutē potest: per e h k, omnis potestas quæ habet liberam & plenam dispensationem super virtutes, gratias, dona & merita fidelium & sanctorum, potest: per e i k, omnis potestas quæ potest iustificare, potest: per e k k, omnis potestas ordinaria ad beatitudinem & gloriā fidelium, potest: Simili ratione poteris probare hanc conclusionem, per novem media sumpta ex figura T. & per novē columnas tabulæ, sed hęc pauca pro exemplificatione sufficiant. Constitutis itaque huiusmodi argumentis, evaluamus vnamquamq; propositionem argumenti, tribus quæstionibus, cum suis regulis & speciebus, similiter ipsam conclusionem cum novē quęstionibus, & earum regulis ac speciebus. Deinde multiplicamus hanc figuram de vna camera in aliam, de vna columnula revolutionis in aliam propter conformitatem quam habet duabus literis, vel in vna, vt camera b c d, cum camera c d e, & cum camera d e f, & sic de similibus, procedendo per hāc multiplicationē, donec omnes columnulas ac cameras revolutionis, ad subiectam materiā applicaverimus, quas deinceps multiplicamus per tabulam magnam, de qua nunc dicemus.

Si credere fas est.

Deductio huius conclusionis per media ex fig. T. desumpta.

Ex præcedenti tabula secundum trium circulorum revolutionem collecta, sicut ostendimus, colliguntur 84. cameræ, in quibus tota continetur, & quælibet ex his octoginta quatuor cameris, facit vnam columnam, viginti camerarum particularium, secundum distinctionē duarum figurarum quę distinctio notatur per literam T. ita, quod omnes literæ positæ ante

Tabula magna & generalis.

T. lit. vsus in hac tab.

T. sunt de prima figura, & omnes sequentes ipsam T. sunt de secunda figura. Sed iam octoginta quatuor illas cameras, quæ sunt capita totidem columnarum, colligemus, deinde quomodo columnæ constituendæ sunt, monstrabimus, & sic patebit tabula magna Raymundi, quæ est 84. columnarum.

Bcd	bfk	cfk	dhi
bce	bgh	cgh	Efg
bcf	bgi	cgi	efh
bcg	bgk	egk	efi
bch	bhi	chi	efk
bci	bhk	chk	egh
bck	bik	cik	egi
bde	Cde	Def	egk
bdf	cdf	deg	ehi
bdg	cdg	deh	ehk
bdh	cdh	dei	eik
bdi	edi	dek	Fgh
bdk	cdk	dfg	fgi
bef	cef	dfh	fgk
beg	ceg	dfi	fhi
beh	ceh	dfk	fhk
bei	cei	dgh	fik
bek	cek	dgi	Ghi
bfg	cfg	dgk	ghk
bfh	cfh	dhi	gik
bfi	cfi	dhk	Hik

Camerarum præcedentis tab. multiplicatio.

Multiplicatur autem quęlibet harum camerarum in viginti cameras, vt prædiximus, & nunc exemplificabimus, in camera b c d, vt secundùm eundem modum scias omnes reliquas multiplicare, & in columnas reducere.

Exemplum.

bcdt	cdtb	btbc	ctcd
bctd	ctbd	btbd	bdtc
bdtc	dtbc	bctc	ctbd
btcd	bctb	cdtc	dtbd
tbcd	bdtb	ctbc	dtcd

Nunc quomodo per hanc tabulam probationes & improbationes formari debēt, vnico Raymundi exēplo ostendemus, vt in camera b c d, per totam columnam ostendendo mundū non esse æternum, dicimus per b c d t, si mundus est æternus, sua bonitas est ratio vt ab æterno producat bonum æternū, & magnitudo illā bonitatē ab æterno & in æternum infinitaret, sicut

1. Exemplū.

ſicut æternitas illam ab æterno æternaliter durare faceret, ex quibus ſequeretur nullum malum eſſe in mundo, quod eſt contra experientiam, vnde regula b, per diffinitiones principiorum ponit negativam eſſe tenendam.

Item per b c t d, Si mundus eſt æternus, & bona & magna contrarietas æterna, inter ſubſtantiale & ſubſtantiale, &c. quod eſt impoſſibile, quia contrarii fines non poſſunt eſſe boni cum magnitudine æterna, nam alias bonitas eſſet ratio producens bonum & malum infinitè, cum æterna contrarietate, & æternitas faceret durare illam contrarietatē bonam magnā & malā quod eſt impoſſibile, & prima ſpecies regulę D. ponet primitivas cõtrarietates bonas magnas & æternas, quod eſt impoſſibile. 2. *Exemplũ.*

Per b d t c, Si mundus eſt æternus, æternitas Dei & mundi bene quidem concordant, quod eſt impoſſibile, cum æternitas mundi in ſe continet æternam malitiam per corruptionem & peccatum, & prima ſpecies regulæ C. ponit, ſi mundus eſt æternus, quod ſua æternitas eſt ens vltra quod non eſt aliud præiacens per durationem, quod eſt contra æternitatem Dei. 3. *Exemplũ.*

Per b t c d, Si mundus eſt æternus, ſua bonitas eſt æterna & innata in ſcala de ſubſtantiali &c. ipſa ſcala exiſtente habituata de æterna concordia & contrarietate, quod eſt impoſſibile, adhuc prima ſpecies c d, ponet primitivam correptionem, ratione primitivæ contrarietatis exiſtentis inter bonitatem & malitiam: concordantia autem primitiva, ponit compoſitum, & ſic ſecunda ſpecies c d, ponit quod mundus eſt compoſitus & contextus ex contrariis, vno poſito in alio. 4. *Exemplũ.*

Per t b c d, Si mundus eſt æternus, ſuæ differentiæ concordantiæ & contrarietates ſunt æternæ, nam privatis naturali differentia, concordantia & contrarietate mundus non haberet ex quo eſſet, & ita mundus eſſet compoſitus ex partibus privativis, & primitivis, ordinatis ad aliquem finem æternum, per differentiam concordantiam & contrarietatem, & ſic divina æternitas eſt cauſa mundi & non cauſa, & mundus eſt compoſitus, & non compoſitus, quod eſt contradictio. 5. *Exemplũ.*

Per c d t b, Si mundus eſt æternus, tunc magna eſt differentia ſuæ æternitatis, per ſcalā de ſubſtantiali & ſubſtantiali &c. eſt illa ratio quæ ponit æternitatem diſtinctam, inter ſubſtantiale & ſubſtantiale, quod eſt impoſſibile, quia illa ſubſtantialia ſunt corruptibilia, quod eſt contra earum diffinitiones. 6. *Exemp.*

Per c t b d. Si mundus eſt æternus, tunc magna contrarietas differentiæ ſuæ, per regulas c d, eſt ſcala exiſtens inter ſubſtantiale & ſubſtantiale, habituata ſimpliciter de contrarietate cõpoſita, per ſecundam ſpeciem regulæ c d, ſub qua differentia eſſentialis mundi, eſt ſubdita, & cõtrarietas eſt actio in differē- 7. *Exemp.*

tia, per tertiam speciem regulæ c d, & per quartam speciem regulæ c. contrarietas habet actus æternos simpliciter quod est impossibile, per scalam inter substantiale & substantiale.

8. Exemplū. Per d t b c. Si mundus est æternus, sua æternitas est de primitivis infinitis, & finitis differentiis & concordantiis, in scala de substantiali & substantiali & cæt. sustentatis, & æternitas quo ad suum genus, est infinita duratio differentiæ & concordantiæ, quæ in scala sunt, quoad genus eorum, in extensitate quantitatis, atque in habitu & in situ incompositus ex partib⁹ infinitis & finitis, quantitate habente durationem æternã, per omnes partes innatas, quæ finitæ sunt, quod est impossibile.

9. Exemplū. Per b c t b. Si mundus est æternus, sunt duæ æternitates differentes, scilicet Dei & mundi, & sic differentia quæ est inter sensuale & sensuale, & inter intellectuale & intellectuale, &c. ponit tres æternitates differentes, & bonitas ponit illas bonas, & magnitudo infinitas, & hoc est impossibile, quia differentia ponit ipsas malas secundum quid, & sic deficit magnitudo bonitatis, & simili ratione deficiet infinitas magnitudinis.

10. Exempl. Per b d t b. Si mundus est æternus, differentia per scalam suam ponit tres æternitates bonas & æternas, in quibus bonitas est ratio producens bonum confusum, & æternum, quod est impossibile, nam differentia in creatis, non est æterna.

11. Exemp. Per b t b c. Si mundus est æternus, bonitas est differentia inter sensuale & intellectuale, &c. non possunt habere concordantiam in vno æterno, & mundus erit subiectum confusum, similiter bonitas moralis nõ habebit concordantiã ab æterno, quod patet per evidentem corruptionẽ, privationẽ & culpam.

12. Exemp. Per b t b d. Si mundus est æternus, sua contrarietas est innata & æterna & substentata à bonitate & malitia, contra differentiam, per æternam & vniuersalem scalam existentem inter substantiale & substantiale, quam scalam contrarietas nequaquam substinere potest, & regula c prædictis testatur, quia si mundus est æternus, contrarietas æterna est impediens omne bonum diuersum per substantiale & substantiale.

13 Exemp. Per b c t c. Si mundus est æternus, concordia innata quæ est de esse medii inter substantiale & substantiale &c. est æterna, & sic sunt tres concordiæ, & tres æternitates substantialiter generales à magnitudine bonitatis & æternitatis cum duratione æternæ magnitudinis bonitatis, quod est impossibile, quia sunt tres contrarietates subalternatæ & oppositæ cum magnitudine malitiæ & æternitatis.

14 Exemp. Per c d t c. Si mundus est æternus, tũc magna concordia suæ æternitatis, est ens habens in se innata æternantem, æternatũ, æternare, & quod de ipsis omni contrarietate remota, quibus testan-

testantur prima & secũda regula c, & secũda regula d, & quod habeant per magnitudinem sic extensitatem, sicut per æternitatem durationem, quod est impossibile, per scalam de substantiali & substantiali.

Per c t b c. Si mundus est æternus, magnitudo suæ differentiæ & concordantiæ per regulas c d sunt primitivæ essentiæ & æternæ, ab omni contrarietate separatæ, & mundus est compositus ex ipsis absq; contrarietate, quod est falsum, cum mũdus sit subditus corruptioni, ratione contrarietatis, habentis in mundo magnam & æternam actionem. 15. *Exemplũ.*

Per c t c d. Si mundus est æternus magna distantia inter suã magnam concordantiam & contrarietatem, est illa forma, quę causat contradictionem, quod patet per scalam æternam existentem inter substantiale & substantiale, &c. & quia coniunxit se in æternitate, quod est simplex principium, in quo sunt composita per secundam regulam c d, & vnum principium est subditum alteri, per tertiam regulam d, & secunda regula c ponit magnam distantiam & ęternam, & concordantia ac cõtrarietas sunt compositæ in subiecto, & sic ęternitas mundi ponit contradictiones, quę stare non possunt. 16. *Exemp.*

Per b d t d. Si mundus est ęternus, sua ęternitas innata est bona & ęterna, quod est falsum, nam contrarietas ęterna, est contra bonitatem ęternam, cum malitia, & econtra, vnde sequitur quod ęternitas mundi est subiectum ex contrariis innatis compositum, & hoc patet per primam & secundam speciem regulę d, quod substantia sit composita ex primis contrariis ęternis, & per speciem regulę c mundus habet ęternaliter innata, contrariantem, coutrariare & contrariatum. 17. *Exemp.*

Per c d t d. Si mundus est ęternus, tunc magna contrarietas inter magnitudinem & ęternitatem, est illa infinita resistentia inter divinam magnitudinem & ęternitatem, & sic per primam speciem regulę d diuina ęternitas causat infinitam durationem sibi similem, & magnitudo mundi causat magnitudinem finitam sibi similem, & sic per tertiam speciem regulę d, magnitudo Dei est impedita in suo effectu, agendo, æternitas veiò nequaquam, quod est impossibile. 18. *Exemp.*

Per d t b d. Si mundus est æternus, suę differẽtię & cõtrarietates innatæ, quę sunt sibi coessentiales & proprię passiones, in scala substentata, sunt de primitivis & ęternis differẽtiis & cõtrarietatibus, per primã regulã d, quę cõponuntur per secundã regulã c d, ipsis habentib. duratione & subiugatione per quartam regulã c & tertiã d vna ratione, sicut principio existente in alio subiecto æterno, sicut punctus, naturalis in alio puncto, ex quib. linea est cõiuncta & cõposita, quod falsum est & impossibile. 19. *Exemp.*

20. Exempl. Per d t c d. Si mundus est æternus, suæ naturales coessentiales concordantiæ & contrarietates, per primam speciem regulæ d sunt de seipsis, & scala de substantiali & substantiali est cōposita ex contrariis, quia habet in se concordantem, concordatum, concordare, contrariantem, contrariatum, contrariare, æternantem, æternatum, æternare, quod quidem est ponere oppositum in obiecto, & mundus est in partibus incorruptibilibus & corruptibilibus, & habet infinitas in numero revolutiones, multiplicando infinitum numerum, & æternum, quod est impossibile.

II. PARS PRINCIPALIS.

Argument. Divisio. *Hac est secunda pars horum commentariorum, quæ tractat de inventione complexorum, & dividitur in quinque partes; quarum prima est de formatione propositionum, secunda de formatione diffinitionum, tertia de formatione argumentorum, & inventione medii, quarta de locorum sumptione, quinta de solutionibus quæstionum, & argumentorum dissolutionibus.*

Propositionũ conficiendarum ratio. PRopositiones fiunt per mixtionem terminorum, quando terminum incomplexum complexum facimus, addendo sibi aliquid, per quod determinetur, vel contrahatur, quocunque modo fiat, per quamcunque orationis partem, sive per nomen, sive per verbum, vel adverbium, & eiusmodi.

Illud autem obiservandum est, vt in conficiendis propositionibus, non semper vniformem rationem adhibeamus, sed variare oportet, tum propter decorem, tum etiam propter vsum, quæ varietas sumitur ex diversis generibus prædicationum, vt scilicet aliquando attribuamus prædicatum subiecto affirmativè, aliquando negativè, nonnunquam exclusivè, interdum indefinitè, directè, vel indirectè, quæ omnia ad exornandum sermonem fiunt.

Prædicationum varia distinctiones. Itaque vt hæc magis extendere valeamus, prius de varia prædicatione pauca dicamus, sive ea sit ex natura prædicati, sive ex natura subiecti, vel signi, seu modi proveniat.

1. Distinctio. *1. Vnivoca.* Est itaque prædicatio ex natura prædicati, aut vnivoca, quæ est vnius de pluribus eodēm nomine & ratione, vt hominis de *2. Communis* Socrate & Platone. Aut communis, vt nominis tantum, sicut canis, de sidere cœlesti, pisce marino, & cane latrabili. Aut de-*3. Denominativa.* nominativa, quæ fit à casu accidentaliter, sicut à iustitia dicitur iustus, à bonitate bonus.

2. Distinctio. Iterum secundum attributionem prædicationum, alia naturalis

turalis seu necessaria, cum prædicatum est de essentia subjecti vel proprium eius, sive genus, vel species, & huiusmodi. Alia est contingens, secundum rem & rationem, in qua prædicatũ potest adesse vel abesse subjecto. Alia remota, in qua prædicatum nullo modo potest convenire subjecto. Prædicatio autem necessaria, alia simpliciter, alia ex Hypothesi. Contingens autem est, vt sæpe, vel raro, vel ad vtrumq;.

Iterum secundum rationem prædicationũ, alia directa, quæ est superioris de inferiori. Alia indirecta, quæ fit e converso. Alia æqualis, quæ est convertibilium inter se, vt diffinitionis de definito, aut eiusdem de seipso, nomine vel re. Et est alia mediata, vt animalis de Platone, alia absoluta, in qua non est aliquis terminus, qui comparationem faciat, vt homo est animal, homo est justus. Alia comparatiua, seu respectiva, aliquo termino respectiuo addito, vt homo Christianus, Deus est principium homini, Deus est melior angelo, Deus est optimus entium: & in his sæpe reperitur duplex comparatio, vna affirmativa, sicut in ista: Deus melior est quam alia entia: & alia negatiua; quia nullum entium, melius Deo, quamvis in aliquo alio subjecto dari possit æquale. *3. Distinctio.*

Iterum secundum qualitatẽ prædicationũ, alia affirmatiua, alia negatiua, alia, vera alia falsa, sive secundũ qualitatem prædicationis, vel secundum convenientiam orationis cum re, vel secundum quantitatem quando est vel vniversalis, vel particularis, vel indefinita, termino communi in subjecto posito, sive aliquo termino vel signo vniuersali vel particulari, & hæc aliquando æquipollet particulari, ratione signi, aliquando vniversali, ex parte rei, aliquando singulari, quando fit per terminnm discretum, vt Plato currit. *4. Distinctio. 5. Distinctio.*

Iterum secundum modum prædicationum, alia de inesse, quæ continet simplicem inhærentiam prædicati ad subjectum, vt homo est animal, homo est albus. Alia est de modo, quam rem largius tamen quam dialectici appellamus, & hic vel est modus subiecti, vel prædicati, vel propositionis. Modus subiecti & prædicati, est omnis determinatio nominalis, vel adverbialis, vel aliter subjecto aut prædicato adveniens, vt homo bonus, homo iustus, similiter in prædicato, vt operatur bene vel juste, & secundum hanc modalitatem facile mutantur termini, tam subjecta, quam prædicata, illos ex incomplexis faciendo varie complexos, & in hanc varietatem, veniunt propositiones reduplicativæ, exceptiuæ, separatiuæ, comparatiuæ, modo vario exponibiles, & quicquid ex his conficitur. Modus autem propositionis est, qui de tota propositione dicitur, vt hominem justum esse est possibile. Hujus autem modi tot genera sunt, *6 Distinctio. De inesse. Modalis. Subdiuisio. Quoad terminos. Quoad ipsas proposit.*

quot sunt ea quæ de aliquo toto dicto dici possunt, vt verum, falsum, possibile, bonum, fictum, creditum, auditum, & multa alia similia. Iterum secundum figuram distinguitur prædicatio quoniam alia est categorica, simplicem prędicationem cōtinens, vt Deus est bonus. Alia hypothetica, quæ duas categoricas jungit, cum ratione tamen suppositionis, vt si Deus est bonus, Deus est justus: & hæ quidem veræ hypotheticæ sunt, si fiunt per signum conditionale, vt si: sive locale, vt vbi: siue temporale, vt quando: aut modale, vt quomodo, sicut aut per aliquod relatiuū cadens in determinationem subjecti vel prædicati, vt Deus est bonus qui creavit omnia bona. Quæ autem simul conjunctę sunt, conjunctiva vel disiunctiua cōjunctione, nullam suppositionem continent.

7. Distinctio categorica. Hypothetica.

Apparens.

Hæc itaque sunt prædicationum genera, quę assignauimus, quoniā alia & alia prædicatio, aliam & aliam rationem requirit in probando & reprobando, concedendo, refutando, argumentando, solvendo, demonstrando, inferendo. Aliter namque in vniversalibus, aliter in particularibus, aliter in essentialibus, aliter in accidentalibus est procedendum. Alia enim & alia ad aliarum veritatem requiruntur, & aliæ & aliæ possunt simul esse veræ vel falsæ. & econtra, quædam non: & sunt aliæ inter se cōtrariæ, aliæ contradictoriæ, aliæ subcontrariæ, aliæ subalternæ: & hæc de prædicationibus nunc dicta sufficiant, ad propositiones modo redeamus.

Doctrinæ huius necessitas & vsus.

Quæ in hac arte ponuntur genera prędicatorum, ea generalitatem magnam habent, & alicui subjecto proposito, in laudem vel vituperationem, aut quāvis aliam rationem adhibeātur, simplici prædicatione, aut per inhærentiam, vel operationem transeuntem, aut alio modo, siue ipsi rei, siue actionibus eius, siue principiis, & hujusmodi: varia explicatione, vt Deus est bonus, Deus est bonitas, Deus facit bonum, Deus bonitate perfecit omnia; quæ postea per respectuum & quæstionum genera percurrimus, vt sic multiplicentur propositiones, prædicata, & prædicationes, vt cum plura prædicata, vni jungantur subjecto, vel si plura subjecta cū vno prædicato varientur, quæ deinde variis respectibus ac regulis multiplicamus, inquirimus & demonstramus aliqua inesse vel non inesse, prout cōueniunt vel disconueniunt, propter cohærentiam, multiplicando media, & sumendo locos ex his, vel simpliciter, vel per conuersam illationem, aut alio modo, vno probante vel improbante alio quemadmodum inferius docebimus. Similiter & in respectuū generibus, quæ & ipsa prædicata sunt, quanquam non absoluta, & in extraneis terminis, eadem propositionum multiplicatio fit, & eo major, quo propter varietatem suam in comparationibus

Generalitas prædicationum huius artis tractādiq; varietas.

tionibus,majorem sumunt multiplicationem. Per opposita etiam eisdem modis propositiones multiplicabimus, vt vnũ oppositorum per aliud cognoscatur,ab eo aliud removeatur.

Primo autem sumuntur ex terminis huius artis propositiones generales,& quæ generalissimæ dicuntur, quæ nullas habent generaliores, quæ semper & vbique veræ sunt, quæ demonstratione seu alia probatione nõ indigent,sed primo & per se notę sunt,& sumuntur hę generales quatuor modis,vel prędicatione eiusdem de seipso, simpliciter denominatiue vel demonstrative, vt si dicatur, bonum est bonum, vel bonum est bonitate bonum. Aut per diffinitionem, vt bonum est sui communicativum. Aut per commixtionem simplicem, vt magnũ bonum producit magnos effectus bonos. Aut per mixtionem comparatiuam, augendo figuram T. vt principium bonitatis est in summo bono, & per eosdem modos termini extranei secundum hanc artem, cum his aut aliis jungi possunt, ad faciendum propositiones. *1. Propositionum generalium inuestigatio* *1. Per prædicationẽ eiusdẽ de seipso.* *2. Per definitionem.* *3. Per commixtionem simplicium.* *4 Per commixtionẽ cõparatiuam.*

Sub his autem propositionibus generalibus, descensus fit ad speciales, sumendo aliquid sub subiecto, vel prędicato, vel modo, vel addito aliquo, huic vel illi, vel pluribus simul, per se, vel per accidens, vel simplici consequentia, vel per simile, vel per oppositum, vel conuersione, aut huiusmodi, descendendo à generalibus ad minus generalia, & ab his ad vlteriora, vsq; ad specialissima deueniatur, vt in hoc exemplo; omne bonum est diffusiuum sui, Deus est bonus, ergo diffusiuus sui, scilicet generando, creando, saluando, gratias largiendo, præmia communicando. Iterum vel sic, bonum est diffusiuum sui, ergo æternitas omne tempus complectitur, quod vera comprehẽsione in se claudit, nam sicut se habet bonitas ad bonum, ita se habet æternitas ad durationem. Per oppositum vero sic, bonum est sui diffusiuum: ergo malum sui constructiuum, & destructiuum, vel sic, bonum est diffusiuum sui, hoc est destructiuum sui: ergo malum: & sicut hæc in simplicibus fiunt, ita in mixtis & comparatis similiter fieri habent. *2. Descensus* *1 Exemplũ.* *2. Exemplũ.* *3. Exemplũ.* *4. Exemplũ.*

A particularibus ad vniversalia fit conscensus vel plane vel demonstrative. Plane fit secundum aliquem modum conuersum ex prioribus, quæ de descensu traditi sunt, vt si dicatur Deus se communicat creaturis, hæc particularis est: ergo bonus; hæc generalis; omne enim bonum est sui communicatiuũ, hæc generalissima & vniuersalis. Demonstratiue autem sic, largo modo sumendo hoc verbũ, vt si non necessario, tamen probabiliter aliquid demonstretur: & hoc fit quãdo aliqua propositio particularis, invento medio, demonstratur per maximam vniversalem, & ista pars tot habet modos, quot varietates sunt inveni- *3. Conscensio à particu. ad vniuersalia. Exemplum.*

inveniendi medii, & potest etiam fieri demonstratio per propter quid, sive quia, vel ęquiparātiam, vt quod intellectus, memoria & voluntas sunt in anima æquales per essentiam, demōstratur; quia prima causa per æqualitatem suorum attributorū bonitatis, mugnitudinis, &c. est intelligibilis, recolibilis, & amabilis æqualiter. In simplici autem amplificatione, & multiplicatione, multæ propositiones, & generales, & speciales, ad vnam intentionem colliguntur, vel ad diversas, ex terminis huius artis, aut extraneis, aut mixtis inter se, vt multa de vna eademq; re, aut ad vnam rem seu finem dicātur, per modum duplicis aut multiplicis figuræ: & sic vna propositione expedita, accipiatur alia vel per se, vel cum eo quod propositum est, & vnaquæq; ducatur ascendendo, & descendendo: secundum formam figurarum, verborum etiam adhibita varietate, & qui vti velit hypotheticis, hoc facere potest, vt si potestas Dei non est infinita, eius duratio non est æterna, & huiusmodi: sed has omnes tandem ad suas simplices reducere oportebit.

1. De infinitione. Nunc consequenter quomodo diffinitiones sumendæ sunt declarabimus.

1. modus. Sumitur autem diffinitio multis modis. Aut ex genere & differentia, vt si homo diffiniatur per animal & rationale.

2. modus. Aut ex genere & proprio, sive sit propriè proprium, quod
1. inest vni soli & semper, vt si homo diffiniatur per animal & risi-
2. bile: sive sit aliquod accidens proprium, aut commune, secundum aliquod accidentium genus: vt si homo diffiniatur per animal & bipes. Vnde sciendum est, quando differentiæ rerum sunt nobis ignotæ; oportet eas sæpe circūscribere per proprias passiones, vt imaginatio est id cui proprie competit imaginificare, hoc est imaginatum componere. Circa quod notandū est, quod in hac & cōsimili diffinitione, ipsum are, vt imaginificare, quod est actus, non ponitur pro se sed pro differentia intrinseca, quia aliter diffinitio non esset quidditatiua, cum daretur per extrinsecum diffiniti. Et secundum hanc rationem scias, quod ista diffinitio, homo est ens cui proprie competit hominificare, est magis ostensiua quam hæc, homo est animal rationale mortale, nam hominificare soli homini competit rationabilitas & mortalitas multis, & hoc modo proprietas, sumitur per differentiam, hoc fit secundum pluralitatem potentiarum, vt velle, intelligere, memorari, & cætera.

Differētiis in cognitis quonam pacto sint definitiones conficiendæ.

3 modus. Aut per hæc quę dicta sunt omnia, vel aliqua simul juncta, vt si dicatur homo est animal rationale risibile bipes.

4. modus. Aut sumitur ex partibus, velut ex materia & forma, vel aliis in quocunq; genere totius, collectiui, integralis, vel alterius vt si domus diffiniatur: res composita ex lignis & lapidibus.

Aut

Aut ſumitur diffinitio à cauſa, ſecundum quodlibet genus cauſæ. *5. modus.*

Aut per effectum & operationes, tam actuales quam aptitudinales, ſecundum formam, aut potentiales ſecundum materiam. *6. modus.*

Aut ex his ſimul collectis, vt ſi domus dicatur, res compoſita ab architecto, ex lignis & lapidibus, apta ad habitandum, tegens nos ab imbribus, & hujuſmodi. *7. modus.*

Aut per potentiam vel objectum, vt color per viſum, & viſus colorem. *8. modus.*

Aut per potentiam & actum, & econverſo, vt bonitas ens cui proprie competit bonificare, & econtra, bonificare eſt actus bonitatis. Et hæc diffinitio eſt clarior quam illa quæ datur per genus & differētiam, quia per ipſam habetur cognitio ſubiecti & actus ſpeciei, per aliam ne quaquam niſi partium tantum. *9. modus. Præſtantia huius modi.*

Aut per eſſe & eſſentiam, & èконтrario vt bonitas eſt ens cuius eſſe bonum eſt & econtrario, bonum eſt ens cujus eſſentia eſt bonitas. *10. modus.*

Aut ex fine rei, vt bonitas quod cuncta bonificat. *11. modus.*

Aut per reſpectum & relationem, vt pater filium, & econtrario filius per patrem. *12. modus.*

Aut per diſtantiam extremorum, vt ſi temperatum diffiniatur, quod non eſt calidum neque frigidum. *13. modus.*

Aut per abnegationem oppoſiti, vt ſi dicatur virtus eſt vitium fugere. *14. modus.*

Quomodo autem ſumantur diffinitiones per regulas figuræ Q. duobus his exemplis facile conſtabit, vt ſi quæratur quid ſit natura, quid homo, reſpondetur per primam regulam C. natura eſt eſſentia in ſuo naturali concreto ſubſtentata, & mota, per actum naturalem, in quo actu eſt inquiete: homo autem animal eſt rationale: per ſecundam regulam C. natura eſt eſſentia habens connaturalia correlatiua, naturatiuum, naturabile, naturare, ſine quibus eſſe non poteſt, & homo eſt, habens ſua correlativa propria hominificativum hominificabile hominificare: per tertiam ſic, natura eſt, quæ in ſubjecto ſuo eſt activa & paſſibilis cōnaturare, & homo eſt animal in mechanicis agens, ſicut in ſcriptura ſcribens, & ejuſmodi: per quartam regulam C. natura eſt, quæ in ſubjecto in quo eſt habet actionem, & paſſionem, & actum, & hoc per agentem naturalem, & per naturalem formam, materiam & finē. & cum naturalibus inſtrumentis, & homo eſt ens, habens maiorem poſſeſſionem in brutis & plantis. Simili modo per primam regulam D. natura eſt eſſentia primitiua omnium naturalium & homo eſt ens primitiuum in nobilitate ſecundum ſenſualitatem: per ſecundam regu- *15. modus.*

regulam D. natura est quæ constat de suis correlatiuis ascendendo ad essentiam, & suum concretum est de ipsis descendendo & contrahendo, & homo est ens constitutum ex anima & corpore: per tertiam regulam D. dicitur natura ea potentia de qua subjectum in quo est naturaliter agit, & homo est ens cui subdita sunt bruta & plantæ & huiusmodi. Per primam regulam E. natura est ens continens in se sua correlatiua ex quib. est, & homo est substantia per suam humanitatem: per secundam regulam E. natura est per quam alia entia habent existentiam & agentiam naturaliter, & homo est ens creatum ad seruiendum Deo cum vegetatiuis & sensitiuis. Per regulam F. natura est essentia habens continuam quantitatem & indiuisibilem, & sua concreta sunt ei quantitates discretæ, & homo est ens quantum & continuum per suum elementatiuum vegetatiuum, sensitiuũ, imaginatiuũ & ratiocinatiuũ ex quibus est & istæ quinq; potentiæ sunt ei partes discretæ, eo quia sunt differentes. Per regulam G. natura est quæ habet proprias actiones & passiones, sicut ignis per calefacere, appropriatas vero, sicut aqua calefacta habet calefactiuum, calefactibile, & calefacere, sic homo est ens cui proprie competit humanificare, & est ens risibile, scribens, &c. Per regulam H. natura est ens in tempore cõtinue & successiue, per quantitates continuas & discretas, & homo est ens in tempore intelligens, legens, & cætera. Per regulam I. natura est ens in loco, sicut contentum in continente, agens in agibili, & in subjecto in quo est substentata & mota, & homo est ens in vinea fodiens, in ecclesia Deum orans. Per primam regulam K. natura est habens modum noscendi, generandi & corrumpendi, &c. & homo est habens modum mechanizandi & generandi alium hominem. Per secundam regulam K. natura est agens cum suis instrumentis, sicut substantia cum suis accidentibus, & mechanicus cum instrumentis suis, & homo est substantia generans alium hominem cum muliere, & cum martello fabricans clauum. Et hæc de definitionibus sufficiant, quod superest, ex mixtionibus principiorum per te ipsum inuestigabis.

2. De argumentorũ conformatione.

Tertio nunc, quomodo argumenta, quibus aliquid probare vel improbare possumus, formanda sunt, & vnde medium sumere oportebit videamus.

1. Syllog.
2. Enthym.
3. Inductio.
4. Exemplũ.

Forma argumenti multiplex est. Aut enim syllogismus, qui vario modo conficitur, vt apud dialecticos notum est. Aut enthymema hoc est consequentia simplex. Aut inductio, quæ fit à sufficienti enumeratione. Aut exemplum, vt à simili, sed omnes hi modi tandem ad syllogismum reducuntur.

Perfecta o-

Perfecta autem argumentatio, est ea quæ apud oratores in quinq;

quinq; partes distributa est, scilicet propositionem, qua proponitur summatim quid probare vel improbare intendimus. Rationem, qua demonstramus propositionem propositam verã esse vel falsam: rationis confirmationem vel dissolutionem ex pluribus particularibus argumentis ac locis collectam. Demũ exornatione, quę suis locis constat rei honestandæ & locupletandæ causa. Porro conclusione, qua brevissime argumentationis partes finaliter cõplectimur, vt in epistola ad Hebræos, Paulus capite 6. proponit, quod Christus pręcursor pro nobis introiuit interiora velaminis, secundum ordinem Melchisedech, Põtifex factus in æternum. Rationem propositionis ostendit, ex conditionibus ipsius Melchisedech, & eius similitudine: confirmat rationem, ex obuiatione, ex benedictione, ex decimatione, ex nominis interpretatione, ex genealogia, ex infinitate, item à contrario sic, quod non secundum Aaronem, quod ex alia tribu, quod ex jureiurando, quod in æternum. Exornationes harum omnium tandem per totum capitulum prosequitur 7. Concludit in capitulo 8. finaliter complectendo sic, talẽ igitur habemus Pontificem, qui consedit in dextra throni magnitudinis in cœlis, & cætera quæ sequuntur ibidem. Atq; hæc argumentationis exercitatio, ad plurima confert, tam ad probandum, quam improbandum, tum ad exponendum ac sermocinandum, etiam ad conficiendas epistolas & consilia in senatu, vel alibi danda, & ad quælibet alia eloquia multum est vtilis. Atq; etiam huius vis ex syllogismo dependet.

ratorum. *1. Propositio.* *2. Ratio.* *3 Confirmatio. Dissolutio.* *4. Exornatio* *5 Conclusio.* *Exemplum.* *Vtilitas & vsus huius nominis.*

De medio.

Quia autem tota vis argumenti dependet à medio, ideo de medio inveniendo doceamus.

Medii descriptio.

Medium est hoc loco, quo aliquid esse vel nõ esse monstratur, propter conuenientiam, vel disconuenientiam, quam habet cum vtroq; aut altero & id quidem varium esse oportet, secundum varietatem terminorum & propositionum, quoniam interdum accipitur extraneum à subiecto, aut prædicato, aliquando antecedens aut consequens, & aliter quidem in propositione affirmatiua, quam negatiua, aliter in particulari quam vniuersali: & iterũ varie sumitur in syllogismo demonstratiuo, qui ex primis, veris & immediatis procedit, & aliter in dialectico, qui ex probabilibus & aliter in sophistico qui ex apparentibus, & aliter in aliis propter diversas syllogismorum potestates, prout inferimus vel oppositũ opposita ratione, aut simile, & multis aliis modis prout explicatur in dialecticis. Sed in hac arte facilis est mediorum inventio, quæ fieri habet per multiplicem figuram secundum circulorum multiplicationem, ita quod superior & inferior circuli, extremorũ vim obtineant, medius vero circulus semper mediũ præstet siue simplices sint, siue multiplices, secundũ quod termini illi, qui pro extremis vel

medio sumuntur incomplexi manent, vel redduntur complexi, & hac ratione constituendo varios syllogismos, ex affirmativis vel negativis propositionibus, vt in hoc exemplo ad probandum istam. Deus est æternus, subjectum est ex circulo S. in camera B. prædicatum est, in circulo A. in camera D. sumatur itaq; medium in circulo A. in camera C. Argumentum est, cuius magnitudo est infinita, eius duratio est æterna, sed Deus est infinitus, ergo æternus: vel arguendo negatiue sic nullum immensum cõstringitur terminis durationis, Deus est immensus, ergo extra terminos durationis & ęternus. Quod si negatur minor, ponantur eius termini in extremis circulis, sic S. B. A. C. & sumatur medium ex figura T. in cameris E. G. Arguitur sic, quicquid est sine principio & fine, est infinitum, Deus est sine principio & fine, ergo infinitus, & si id ex pluribus & remotioribus inferre volumus, argumentamur sic: Quicquid est sine principio, necesse est id omnibus esse principium, deinde miscendo A. M. sic, atq; id solum vnum esse necesse est, deinde A. B. sic, & id principium sui maxime diffusiuum est, oportet, ergo diffusivum per omnia, per omnem essentiam magnitudinis durationis, potestatis, & cæterorum, postremo inferendo, ergo infinitum, ęternum, omnipotens, &c. quemadmodum hæc varie commiscentur.

Exemplum.

In oratoriis & particularibus.

Exemplum.

In syllogismis autem oratoriis, & particularibus, sæpe majores & inferiores derivationes fiunt, quas maxime inducimus ex figura T. per similia, differentia, opposita, principia, fines, & cætera. Vt in suadendo, cum quærimus, qualis debeat esse imperator? responsio quæritur ex prædicatis attributis subjecto deinde argumentamur demonstrando huic vel illi ea in esse, vel omnia, vel plura, vel magis huic quam illi inesse, & sic de similibus.

Si vero medium taliter vt diximus inventum, non videbitur satisfacere, nec sufficienter probare conclusionem, tunc volvendus erit circulus medii, in proximã literam, & sic deinceps per omnes alias literas, donec vnum, vel plura media inveniamus, conclusionem ipsam probantia, & horum mediorum copia facile emerget prout in figuris S. & A. & T. copia terminorum elicitur, & etiam ex figura Q. non per modum quæstionis sed propositionis, tum etiam per multiplicatioem circulorum medii, eiusdem vel diversorum circulorum, mixtim sumendo medium, vario modo complexum.

4. De locis:

Quoniam locus est tanquam sedes argumenti ac ornamenti sermonis, ipsi argumento vim tribuens, aliquid probandi vel improbandi, sermonem amplificans atq; movens animas auditorum, ideo nunc quarto de locis nobis dicendum occurrit.

Loc

Loca sumuntur ab his de quibus dicitur vel disputatur, & horum quædam sumuntur ab his quæ insunt rebus de quibus agitur, & dicuntur intrinseca, quæ in hac arte sumuntur, et secundum triangulum figuræ T. cum omnibus suis speciebus, quæ in diuisione & multiplicatione illius ostenduntur. Sunt alia loca quæ ab extra assumuntur, quæ ideo extrinseca dicuntur, & in hac arte sumuntur ex primo & vltimo triangulis figuræ T. tum etiam ex figura A. cum earum speciebus, divisionibus & subdiuisionibus, de quibus superius dictum est: & hęc loca dicuntur essentialia, quia plurimum probandi vel improbãdi causa assumuntur. Sunt & ad alia loca accidentalia. quæ rei vel orationis amplificandæ exornandæq; causa ponuntur, quæ maxime conueniunt exordiis, & conclusionibus, cum admirationibus exclamationibus, quæstionibus, & huiusmodi, de quibus paulo inferius dicemus, & hi sumuntur in hac arte vt potissimum ex figura A & suis speciebus.

Quæ vero ex locis essentialibus plurimum in vsu sunt modo narrabimus, sunt itaque ex locis intrinsecis isti qui sequuntur.

Locus à diffinitione, cuius maxima est, cui diffinitio conuenit, ei & diffinitum & econtrario. Est autem diffinitio, oratio indicans quid res sit, & proprie hoc modo, cum sumpseris ea quæ sunt rei quam diffinire velis cum alijs communia & vsque eo prosequaris dum ita proprium efficiatur, ut nullam in aliam rem transferri possit, & id vocant dialectici ex genere & differentia, rei propriam complexionem. *1. A definitione.*

Ab hac argumentamur in hunc modum, vt furtum diffinitur contrectatio rei alienę inuito Domino. Quisquis ergo abiurauit proprium, vtendo rebus ecclesię vel monasterij, sine consensu prælati facit furtum.

Locus à diuisione & partitione, cuius maxima est, vbi partes desunt, ibi totum non esse. *2. A diuisione & partitione.*

Hoc autem interest, inter divisionem & partitionem, quia divisio formas complectitur sub genere positas, ut qui neque justus est, neque fortis neque prudens, neque temperans, iccirco ne virtuosus quidem est. Partitio autem, rem propositam quasi in membra discerpit, vt quod neque fundum, neque tectum, neque parietes habet, iccirco domus non est.

Ex interpretatione nominis, vt cui interpretatio non conuenit neque nomen conuenit. *3. A notatione nominis.*

Hinc arguimus ex alicuius nominis vi ac potestate, ut si regulares esse dicuntur, qui regulam ab ecclesia approbatam solemniter voverunt, iam vtique is desinit talis esse, qui proprietarius, aut inobediens, aut fornicator est.

A coniugatis, vt coniugatorum eandem esse naturam. *4. A coniugatis.*

Sunt autem coniugata, quæ orta ab vno verbo variè mutantur, ut illud potens potenter tormenta patietur: & illud, malos male perdet. vel sic: si risus est gaudiũ, ergo ridere est gaudere.

5. A genere. A genere, vt quod generi non conuenit, id omnibus sub eo constitutis denegari.

Est autem genus quod de pluribus specie differentibus, in eo quod quid sit, prædicatur. Non autem necesse est id à capite vsque accersire, sed etiam citra, dummodo supra sit, quod sumitur, magis quam id, ad quod sumitur, ut in prima ad Corinth. sexto. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt, nolite errare, neque fornicatores, neque adulteri, neque ebriosi, regnum Dei possidebunt.

6. A specie. A specie sic, quod singulis conuenit, id etiam speciei, & in speciebus spectari generum proprietatem.

Species est, quæ de pluribus solo numero differentibus dicitur, in eo quod quid sit, & fit argumentum ut Iacob. quinto, Helias homo erat similis nobis, passibilis, & oratione orauit ut nõ plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex: & rursum orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum, orate igitur pro inuicem, ut saluemini, multum enim valet deprecatio iusti assidua. Potest etiam à specie regressio fieri ad genus, ut ad Galatas quinto Testificor autem omni circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ.

7. A similitudine. A similitudine, quia de similibus idem est iudicium:

Similitudo est eadem rerum differentium qualitas, ut Iacobi quinto: Ecce agricola expectat preciosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum & serotinum: patientes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra, quoniã aduentus Domini appropinquabit.

8. A differentibus. A differentibus, ut differentium rerum diuersum iudicium.

Differentia sunt, quorum rationes non sunt eædem, ut Ioannis decimoquinto: Iam nõ dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus, vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis.

9. A contrarijs. A contrariis, ut contraria sibi conuenire non posse.

Sumuntur autem contraria quatuor modis, aut vt adversa, sicut album & nigrum: aut priuatiuè, vt iustitia, iniustitia: aut relatiuè, ut Dominus, seruus: aut negatiue, vt, videre non videre, secundum hunc locum argumentamur, ut ad Galatas quinto: Caro enim concupiscit adversus spiritum spiritus autem aduersus carnem, hæc enim sibi inuicem aduersantur: manifesta autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, &c. fructus autem spiritus est charitas, modestia, cõtinẽtia, castitas, &c.

A coniunctis, ut ex adiunctis adiuncta perpendi.

Coniuncta

Coniuncta sunt, quæ finitum locum obtinent, & hic locus magis ad coniecturam perinet quàm probationem, ut cum inuestigatur quid sit, an euenerit, aut futurum sit, siue fieri possit: item quid ante rem, ut si apparatus, colloquia, locus, constitutum conuiuium, ut Hester septimo. En lignum quod parauerat Mardocheo. Item quid cum re, ut si strepitus, crepitus, vmbræ, & eiusmodi, ut primo Regum decimonono. Visusque est Saul configere Dauid lancea in pariete, & declinauit Dauid à facie Saulis, lancea autem casso vulnere perlata est in parietem. Item quid post rem, ut si pallor, rubor, pauor, titubatio, & si pua alia signa perturbationis, & conscientiæ, quę suspicionem mouere possunt, ut gladius cruentus, ignis extinctus, & eiusmodi ut tertio Regum tertio: Dixit autem mulier cuius filus erat viuus, ad regem: commota sunt quippe viscera eius super filio suo: obsecro Domine, date illi infantem viuum, & non moriatur: econtrario illa dicebat: nec mihi nec tibi, sed diuidatur. 10. *A coniunctis.*

Ab antecedentibus & consequentibus, ut posito antecedenti comitari quod subsequitur: & perempto consequente, perimi quod antecedit. Iste locus differt à superiori: nam coniuncta non semper eueniunt; antecedentia & consequentia eueniunt semper, dicũtur enim hic consequētia quæ rē necessariò sequũtur, similiter antecedētia cohęrētrei necessario. Neq; tamē quęritur hic, quid tēpore prius sit vel posteri⁹, vt Genesis trigesimo octauo: Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur vteri⁹ illi⁹ intumescere: antecedēs est, grauidā esse: consequēs, concubuisse. 11. *Ab antecedentibus & consequentibus.*

A repugnantibus, vt repugnantia sibi conuenire non posse. 12. *A repugnantibus.*

Repugnantia sunt contrariorum consequentia, ideoque sibi cohærere non possunt, ut vigilare, dormire, contraria sunt: stertere dormitioni cohæret: ergo stertere & vigilare, repugnant.

A causa efficiente, ut ubi causa est, ibi effectum non deesse. 13. *A causa efficiente.*

Causa efficiens est, quę rem precedens efficit, non tempore, sed proprietate naturæ, ut sol diem. Vnde Iosuæ decimo: Stetit itaque sol in medio cœli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei, igitur non fuit ante & postea tam longa dies.

Ab effectu, ut vbi effectus est, ibi causa deesse non posse. 14. *Ab effectu.*

Effectus est quod efficit causa, ut Matthæi septimo: A fructibus eorum cognoscetis eos.

A maiori sic: quod in re maiori valet, valet in minore: & si maius ad est, etiam id quod minus aderit. 15. *A maiori.*

Maioris comparatio fit, quoties id quod minus est, comparatur maiori, ut Ioannis decimoquinto: Non est seruus supra Dominum: si me persecuti sunt, & vos persequentur.

A minori, ut quod in re minore valet, valet in maiori: & si minus ab est, etiam maius abesse. 16. *A minori.*

Comparatio minoris est, quando res maior confertur minori, ut ad Hebræos nono. Si enim sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationẽ carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per spiritũ sanctum semet ipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortis, ad seruiendum Deo viuenti.

A pari. A paribus, ut rerum parium idem esse iudicium.

Paria dicuntur, quæ eiusdem conditionis sunt: hinc prima ad Corinthios decimo nono. Nunquid non habemus potestatem sororem mulierculam circumducendi, sicut & cæteri Apostoli & fratres Domini & Cephas, aut solus ego, & Barnabas, non habemus potestatem hæc operandi.

Loci extrinseci. Quæ verò extrinsecus loca assumuntur hæc tanquam testimonia quædam sunt ad faciendum fidem, quæ sunt, ut Oracula Autoritates, Confessata, Vulgi opiniones, Sectæ, Pacta, Sententiæ, Iudicium, Consuetudo, Vsus, Leges: Oracula sunt, à quodam diuino numine prodita vaticinia. Autoritas est, probabile dictum sapientis, vel alicuius famati viri atque præstantis in arte sua. Confessa sunt, quæ ab aliquo extorquentur veritatis indagandæ causa, ut Matthæi octauo Et ecce clamauerunt dæmoniaci dicentes, quid nobis & tibi Iesu fili Dei, venisti huc ante tẽpus torquere nos. Vulgi opinio est certa fama quæ omnibus videtur, vnde illud Marci vndecimo: Timemus populum omnes enim habebant Ioannẽ quasi verè propheta esset. Secta est, certæ disciplinæ alteri aduersæ imitatio. Pacta sunt, conuentiones aliquarum partium in idem tendentium. Iudicium est, futurorum æqua cogitatio. ut Matthæi decimosexto: Facto vespere dicitis serenum erit, rubicundum est enim cœlum: & mane, hodie tempestas, rutilat enim triste cœlum. Hinc Prouerbiorum duodecimo, Cogitationes iustorum iudicia. Sententia est, iudicis voluntas verbo aut scriptis promulgata. Cõsuetudo est, diuturni as morum consensu populi approbata. Vsus est, contrectatio rei: Lex est, sanctio præcipiens iusta, & prohibens aduersa.

Attributa personarum. Præterea quæ personis ac rebus attributa sunt, faciendæ fidei locos præstabunt. Attributa autẽ personę, his versibus patet.

Nomen, natura, cum forma, studioque,
Personæ victus, habitus, casus, & affectus.

Attributa negociorum. Quæ verò negotiis seu rebus attributa sunt, hoc metro patent.

Reliqui. Quidnam, cur, quibus auxiliis, vbi, quomodo, quando.

Et eiusmodi plura loca sumuntur in arte, ex regulis & speciebus figuræ Q.

Motus animorum concitandorum. Sunt adhuc alia loca accidentalia, quibus animus auditoris mouetur, ad seueritatem vel remissionem, ad odium vel beneuolen-

dolentiam ad tristitiam vel lætitiam, quæ communiter sumũtur in hunc modum.

Ab authoritate, exponendo, quantæ curæ ea res fuerit Deo, angelis, prophetis, ecclesiæ, maioribus, regibus, nationibus, senatui legibus, ciuibus, viris sapientibus & eiusmodi. 1.

A relatione, eorum ad quos res pertineat, vtrum ad superiores, vel inferiores, an ad pares. 2.

A felicitate: scilicet inuitandi, vel vitandi, vel difficultate eorundem. 3.

A dissimilitudine, huius ad alia. 4.

A consilio, quia deliberare, vel dedita opera factum, narrando causas. 5.

Ab exaggerando facinore ut si sit nobile, regium, præclarũ, mite, humanum: vel contra, crudele, tyrannicum, tetrum, nepharium, impium. 6.

A non vulgari, quia singulare, ac rarum. 7.

A comparatione, quia vnum altero peius, vel melius, loco, tempore, modo. 8.

A consequentia bonorum seu malorum, & eorum enumeratione. 9.

A demonstratione alicuius quod palam est, vt miraculi seu attributi. 10.

A conuersione rei ad nos vel nobis coniunctos, si simili coniiceremur. Commiserationem etiam movemus consimilibus locis, ut: 11.

Commiserationis commouendæ.

A vi fortunæ perpessæ, vel patiendæ, etiam à quibus minime decuit, auditori exemplo futuræ. 1.

A tolerantia, alicuius magni ac excelsi ac fortis animi, patientisque malorum. 2.

A deploratione, singulorum incommodorum breviter enumeratorum. 3.

A conuertentia, similis casus ad auditores, eorumque coniunctos. 4.

Ab humanitate, erga alios communicatione. 5.

A commendatione, cum precibus & obsecrationibus. 6.

Ab vtilitate, referendo varia exinde, commoda, ad rempublicam, ad gloriam & exemplum auditorum, posteritatisq; memoriam. 7.

A confessione, cum lachrymis, gestibusque lamentalibus, quasi deficientis præ dolore; aut in orationibus funebribus & consimilibus sæpe conuenit. 8.

Ex his itaque locis sumuntur probationes & improbationes: probationes, in constructionem affirmatiue vel negatiue: improbationes, in confutationem alterutrius. Sed in probationibus considerandum est, an necessario inferant vel probabili-

Cautio.

ter, vniuersaliter vel particulariter, an constructiuè, quæ omnia facillimè inueniuntur ex figura A & T, illarum multiplicatione per figuram Q: ut ad probandum istam: Ieiunium esse bonum, assumimus ex figura A. in camera E. quia facit obseruatorem suum potentem aduersus vitia & dæmones, iuxta illud: *Hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi in ieiunio & oratione.* Similiter per A F. quia facit obseruatorem suum sapientem, iuxta illud quod legitur de pueris Danielis, &c.

Exemplum.

Improbationes autem sumūtur per modum oppositum, vel per destructionem loci siue rationis, ut dicetur inferius. Præterea considerandum, quia probatiōum & improbationum quædam directæ, quæ arguunt à superioribus & prioribus: quædam indirectæ, quæ à posterioribus: quædam extraneæ, quæ per extraneum aliquod.

Loci accidentales

Quando autem oppositas nobis rationes diluere non possumus, tunc sumptis locis accidentalibus, illas variis modis alludamus, ut sequitur, videlicet:

1. Aggressione, cuiusque grauioris rei, ut cætera auditor vana (credat.
2. In emissione, ostēdendo nos transire rem breuitatis causa: & si tempus daretur plenius satisfacturos.
3. Promissionis solutionis, si postea multa dicamus, quorum multitudine auditorem obtundendo, in tantum obruimus, ut promissæ solutionis immemor fiat.
4. Attenuatione, ostendendo, amplificando fuisse impossibile id, quod oppositum est possibile, aut aliter dictum, factum, & eiusmodi.
5. Admonitione, qua aduersarium si in eo argumento perseueret, ostendimus in varia pericula & inconuenientia casurum.
6. Quæstione duorum vel plurimum, ex quibus aduersarius male alterum electurus sit, vel cui respondere non possit.
7. Retorsiuè, argumentorum in aduersarios.
8. Illusione, si argumenta in risum resoluuntur.
9. Contemptione, illorum tanquam humilia, extra propositum, viris doctis indigna; & prætereunda.
10. Suspicione postremum, nam quæ improbare non possumus, figuratis suspicionibus aspergemus.

5. De solutione.

Quinto nunc & vltimo de solutione dicendum erit, quę duplex est, vna respondens ad dubitabiles quæstiones, alia improbans ac dissoluens argumenta.

Solutiones per quas ad dubias questiones respondemus, ex regulis & speciebus quæstionum sumere oportet, quemadmodum superius ostensum est, vbi de figura Q. locuti sumus, vbi docuimus qualiter ad vnamquamque questionem respondendum

dum sit. Sed hoc licet facile sit cognoscere, non tamen facile reperitur quid respondeatur.

Ad inveniendum itaque quid ad quodvis quæsitum respondendum sit, hoc per sex modos fieri potest, qui sunt figura A. figura T. figura duplex. figura multiplex subjecta, & regulæ, vel iuxta Raymundum applicando quæstionem per quatuordecim modos, ad artem, qui tamen sub his sex iam dictis continentur, & sunt illi prima figura, secunda figura, tertia figura, quarta figura, tabula, euacuatio tertiæ figuræ, multiplicatio quartæ figuræ, mixtio principiorum & regularum, diffinitiones principiorum, species triangulorum regulæ quæstionum, species regularum, nouem subiecta, termini extranei, quos Raymundus concipit per centum formas, & in istis quatuordecim, tota applicatio artis perficitur. Solutione autem quæstionis accepta, probatio eius, ab eisdem generibus, ex quibus solutio sumitur, requirenda est, varia illatione, mixtione, ascensu, descensu de principio ad principium, de subiecto ad subiectum, de regula ad regulam, de figura ad figuram: & quoniam ex his probationibus & consequentibus nouæ quæstiones nascuntur, oportebit illarum solutiones per suas regulas eodem modo reperire. *Probatio quæstionis.*

Solutionem vero eiusmodi, quædam directæ, quando responsio ipsa immediate ex terminis huius artis colligitur. Aliæ indirectæ, quando id quod pro responsione inuentum est, non in arte explicatum est, sed secundum artis terminos reperietur & excogitatur. Exemplum primi modi est, ut si quæratur, quid est angelus, respondetur secundum regulam quiditatis per figurã A. sic, angelus est, qui sua potentia agit, & sapientia cognoscit, nullo sensu imperante, vel obiecto movente. Sed per secundum modum inuenimus responsionem, continentem regulam quiditatis non expresse, ex his quæ in arte ponuntur, sed secundũ ea compertam, vt ex figura T. per angulos B & C. per angelum C. inuenitur aliquod loco generis, in quo angelus cum alia re concordat, ut si dicatur, angelus est spiritus. Deinde per B inuenitur differentia, per diuisionem illius quod loco generis inuentum est. vel per separationem subjecti propositi, ab aliquo alio, quod sub eodem genere continetur, & emerget diffinitio talis, angelus est spiritus corpori non coniunctus. Similiter si quæratur vtrum angelus possit creare, secundum primum modum responsio sumitur per A, & per secundum modum sumitur ex T E K. videlicet, secundum potestatem, principium, & minoritatem, ostendendo negationem quæstionis, quia ipsummet ex nihilo factum est, non potest nisi ex præiacente materia aliquid facere. *Exemplum primi.* *Exemplum indirectæ.*

Quid est Deus? respondetur per mixtionem principiorum

A. ex diffinitione B applicata ad C D. secundum primam speciem Q C. sic: Deus est illa bonitas, quæ infinite & æterna iter, est ratio boni, quod agat bonum, infinitum, & æternum.

Quid est angelus? respondetur per tertiam speciem. Q C. & per principia T C H angelus illa creatura, quæ est magis similis Deo, vel respondetur per regulam Q D. angelus est spiritus cõstans ex intellectu, memoria & voluntate, nullum habens appetitum ad corporis coniunctionem, & hæc vltima clausula sumitur per A G ad differentiam animæ rationalis.

Quid est anima? respondetur per T G est illa essentia quæ perficit corpus cum quo est coniuncta.

Quid est cœlum? respondetur per T B H, est illa substantia corporalis quæ maior est omnibus aliis.

Quid est substantia? respondetur per diffinitionem A E est ens per se naturaliter existens & agens.

Quid est corpus? respondetur pet tertiam speciem Q C, est substantia, in loco occupans locum.

Quid est accidens? respondetur per tertiam speciem Q D, est instrumentum substantiale, quod per se existere non potest.

Quid est peccatum? respondetur per T D G K, est accidens in subjecto, quod nullam similitudinem habet cum Deo.

Vtrum peccator absolutus à sacerdote cum iniuncta pœnitentia, existens in bona voluntate satisfaciendi, si postea mutet hanc voluntatem, negligens & omittens pœnitentiam, sit absolutus. Respondetur negative per A D T F Q E, quia fracto medio, frangitur duratio formæ & finis, & principium non se potest habere ad finem, per lineam continuam, & destruitur influentia & refluentia absolutionis.

Vtrum facta pœnitentia à sacerdote iniuncta, peccator sit absolutus à pœna & culpa. Respoudetur per T B I hoc modo, sumendo differentiam inter sensuale & intellectuale, si culpa est magna in anima, & pœnitentia leuis in corpore, ratione dissimilitudinis, peccator non est absolutus à pœna nec à culpa, sed si contritio & dolor in anima æquipollet culpæ, quamuis leuis sit pœnitentia in corpore, ratione virtutis sacramenti, liberatus est peccator à pœna & culpa: itidem si culpa sit leuis in anima, & pœnitentia æquipollet in corpore, liberatus est.

Argumentorum solutio. Argumentorum autem dissolutio tribus modis perficitur. *1. Modus.* Aut enim soluimus fallacias verborum, vel sententiarum, ostendendo falsitatem argumenti propter defectum quem habet in forma, vel in materia, vel in distinctione, constructione, cooperatione, coniunctione & reliquis eiusmodi.

2. Modus. Aut dissoluimus argumentum, ostendendo diuersitatem subiectorum, principiorum, mediorum, causarum, aut illis, vel illis

illis.aliter,vel aliter inesse,& aliter ad hæc vel illa referri quod genus dissolutionis,apud Iurisconsultos maxime in vsu est.

Aut dissoluimus argumentum,improbando ipsum, ostendendo ex aliis principiis,vel rebus necessariis, falsum esse hoc quod concludit vel dicit,vel hoc aut illud inconueniens sequi, dissoluendo & imbrobando rationem argumenti,& destruendo,ac improbando locum, vt quia falsus, vel male dictus. Aut negando autorem,vel autoritatem,vel quia autori non est fides adhibenda, vel quia alia,vel maiori autoritate repellitur. Aut afferendo aliam rationem potiorem,vel contrariam. Aut ostendendo aliquod inconueniens,quod sequatur,ex eo,quod in argumento positum est. Aut excipiendo à generali aliquod speciale,ratione exceptionis adiecta,ostendendo differentiam vel similitudinem,val causationem,vel effectionem,vel respectum, vel separationem, aliquorum inter se, ex subiecto vel prædicato vel modo cohærentiæ, ex quorum distinctione, & contraria applicatione, omnis improbatio & dissolutio componitur. 3. Modus.

III. PARS PRINCIPALIS.

Hac est tertia pars principalis horũ commentariorum quæ est de vniuersali dispositione. & applicatione artis, docens quomodo de subiecto aliquo vel qualicunque re de qua sermonem facere volumus per artem ipsam,copiosè disserendum sit. Et hæc pars diuiditur in quatuor partes quarum prima est de ingressione. secunda de diductione,tertia de conclusione quarta horum omnium tradit exempla,de quibus singulis nunc dicemus.

INGRESSIO constat Exordio, Narratione, Diuisione, Hæc autem quoniam non satis docte ex hac arte petitur, ideo qui velit,ad præcepta rhetorica se conferat. 1. Ingressio.

Exordium ipsum, quod principium est sermonis conciliat auditores,animumq; ipsorum idoneum reddit ad audiendum, faciens eos attentos,dociles,& beneuolos, quanquam ad hæc ipsa etiam in toto sermone oporteat conari. 2. Exordium.

Attentos reddimus auditores, si pollicemur nos de rebus magnis,nouis inusitatis, dicturos, etiam verbis excitantibus hortando auditores vt attente audiant. Attentio.

Beneuolentiam capiamus à nostra,ab auditorum, ab aduersariorum persona,& à re ipsa,cum nostra sine arrogantia,cætera vero citra adulationem prudenter laudamus, item cum ini- Beneuolẽtia.

amicorum odium, inimicitiam, contemptum, & inuidiam moueamus atq; cum rem ita proponimus vt ab eo quod oderunt, ad id quod diligunt auditorum animi traducantur.

Docilitas. Dociles vero reddimus auditores, quatenus summam rei de qua agimus, breuiter complectimur, quæ pars in sermonibus, thema, vel thesis, hoc est propositum, vel positum vocatur, verum hæc omnia, vel agimus manifeste, vel per insinuationem, dissimulando, occulta intellectione verborum, ad movendum benevolentiam auditorum.

Exordii virtutes & vitia. Sumendum vero est omne exordium, ex intimis ipsius rei de qua agitur, vt proprie cohæreat cum natura ratione rei, & ex ipsa natum videatur, non vulgare, non cõmune, non nimis prolixum, nec superfluis, vel nimium apparatis verbis compositum nec affectatum, ne fidem deroget dicenti.

Accommodatio eiusdẽ ad auditorũ affectiones. Præterea vt omnia recte peragas, considerare oportet, mores auditorum, & coram quibus, quid, qualiter, qua audientium opinione, quo loco aut tempore, & secundum illorum rationes sermonem moderate, ac temperare.

2. Narrationis. Narratio ipsa, siue negotij, siue rei, siue lectionis, vel qualiscunq; fuerit, breuis sit & clara atq; credibilis.

Breuis erit si nullo cursu, nullis ambagibus, sed solum necessariis verbis rem explicemus, cauendo omnem reduplicationem, & repetitionem.

Clara erit, si qualitates rei, propriis ac vsitatis verbis, debita & accommodata pronunciatione, vt auditores facile accipiant & intelligant, significemus.

Credibilis erit, si verisimilis, si eius circũstãtiæ sicut natura rei vel negotij, & auditorum opinio postulat, debitè obseruẽtur.

3. Diuisio. Diuisio est rerum de quibus dicturi sumus brevis enumeratio, vt certas res animo teneant auditores, quibus dictis, sciant sermonem esse completum, & hæc debet esse absoluta, pauca sub distribuenda, ordinata.

Absoluta, vt nihil in ea desit, aut supersit, nullum assumendo, verbum, nisi necessarium.

Pauca, vt sola sine speciebus ita genera proponat, vt nec species tanquam dissimiles generi permisceat, nec superuacua assumens, vel in minutissima diuidens, vel plura quam satis est membra faciens, in eandem obscuritatem incidat, contra quam diuisio inuenta est.

4. Subdiuisio. Subdistribuenda est, à generibus simpliciter expositis ad species, cum id res ipsa postulat, singulariter exequendas.

Ordinata, vt ita vnaquaq; res prosequatur, quemadmodum per diuisionem exposita est: vel quod vltimo distribuantur, quæ auditor maxime optare videtur.

Quæ

Qui autem secundum hanc artem, breuiori vel leuiori dispositione vti velit, is accepta materia de qua dicendum erit primum illam auditoribus proponat, & aliquo modorum deductionis prosequatur, aut certe cum re ipsa, intentio seu finalis causa dicatur, aut impulsiva adiciatur, vel si divisione quadam res proponenda sit, & simul qua ratione, quo ordine, dicendum sit proponatur, vt attenti & dociles fiant auditores, captando beneuolentiã, ex personis & rebus, per loca superius tradita, *Dispositio hæc ex arte petita.*

Deductio artis est, qua ostenditur proposita re, aut propositione, aut quæstione, vel oratione, quomodo sermones, argumenta, probationes accipere & deducere debemus, ex quo elicimus duplicem deductionis cursum, scilicet sermocinatiuum, & argumentatiuum. *Deductio.*

Itaq; in deducendo aliquo subiecto, sive sit dictum, siue oratio, sive propositio, siue quæstio (dico enim hic subiectum non solum quod in propositione subiectum est, sed omne id circa quod versatur animus, quodq; est obiectum intellectus, vel cogitationis, quocunque eiusmodi posito) diuersimode deduci potest.

Vno modo plano processu, ex ipsa arte, ordine principiorũ seruáto, coniungendo, vel separando, subiecta, prædicata, modos, determinationes tam subiectorum, quam prædicatorum, & hoc vario modo, vel multiplicando vnum terminum ad alium, respectu actionis, passionis, imitationis, alicuius principii, secundum figuram A. vel T. faciendo commixtionem, cum pluribus & singulis terminis, varie commiscendo, vel per oppositum inuestigando, vel deducendo, & variando secundũ regulam aliquam aut quæstionem, commiscendo eis principia secundum duplicem & multiplicem figuram, plane vel illatiue: vel secundum aliud quoduis inferendi genus, constructiuè vel destructiue. *1. Processus planus.*

Illud etiam notandum est, nunquam tractari, aliquid, in quo non sit aliqua regula implicita, secundum quam ducatur id quod dicendum est. *Obseruatio.*

Cum itaq; res aliqua pro subiecto suscepta, est per artem deducenda, siue dictio incomplexa, vel intentio aliqua, vel sententia à præclaro aliquo autore posita, vel aliter suscepta, siue sit aliud quoduis thema de quo sermonem facere intendimus. Possumus subiectum hoc deducere per prædicata absoluta & respectiua, faciendo illorum inter se, tum ad subiectum ipsum variam attributionem, aliquo verborum diversorum mediante vt per est, inest, fit, facit, habet, dicitur, possibile est, necessarium est, & eiusmodi, qualia superius inter terminos extraneos ostendimus, actiue vel passiue sumptis, multiplici ratione, vel *Deductio per prædicata.*

in seipso, vel ad seipsum, vel à seipso, vel per seipsum, propter seipsum, vel secundum se ipsum, vel inquantum est hoc, vel in hoc, vel cum hoc, vel ab hoc, & secundum huiusmodi mutationes, prout possunt accidere, aut ex vna parte, aut ex diuersis, per eadem verba, vel alia, ad idem, vel ad aliud, vel ab alio, deducendo affirmatiue, vel negatiue nominaliter, vel verbaliter, discurrendo per principia, & regulas, & subiecta secundum variationē de vno ad aliud, de generalibus ad minus generalia, & per contraria, ascendendo, & descendendo, vt maior fiat multiplicatio; & varietas, mutatis nominibus, verbis, & propositionibus per quæ discursus eiusmodi applicari potest: & sicut procedimus in his secundum modum planum & simplicem, sic etiam procedere possumus secundum modum mixtum & multiplicem, multiplicando figuras, veria commixtione terminorum.

Deductio per regulas

Si vero per quæstiones & regulas rē ipsam deducere volumus, siue implicite, siue explicite, hoc secundum aliquam quæstionem & regulam fieri potest, vt si de nomine non constet, primo quid nominis inuestigetur, deinde cum nomen explicatum est, vel per se constat, per quæstionem vtrum, rem ipsam inuestigamus, discurrendo tunc per omnia quæ in figura A. & T. ponuntur, per conueniens aut inconueniens, probatione affirmationem vel negationem eius quod propositum est sumendo locos plurimos, ex figura T. quibus probamus rem esse vel non esse.

Regularum singularis insufficientia.

Illud autem considerare oportet, nullam regulam secundū se probare totam suam quæstionem, sine alterius commixtione: exempli gratia, si quæstio sit, vtrum iustitia est, si responsio sumitur per T. D. quia misericordia est, quæ est contraria iusticiæ, iam emerget regula qualitatis, in qua similitudo contrarietasq; consistit, soli enim qualitati aliquid est contrarium. Quod si responsio sic per T. E. quia Deus est, qui est causa & principium iustitiæ, emergit regula deriuationis de quo, & erit quæstio, de quo est iustitia, & secundum eundem modum, ex diuersis respōsionibus & probationibus, aliæ vlterius colliguntur: expeditis autem his, quæ ad vtrum dici oporteat, proximum erit inuestigare per quæstionem quid, secundum omnes species suas, & sic deinceps per reliquas omnes quæstiones, in vnaquaq; quæstione, illum modum seruando, qui de vtrum exemplificatus est, & fiat transitus de omnibus & per omnia quę sunt in figura A. & T. adhibendo etiam subiecta, vel propter simile aut diuersum, vel propter subiecti operationem, vel principia, sic enim subiecta ipsa in probationem veniunt, vt de iustitia dicatur, ostendamus iusticiam esse in Deo, in angelo, in homine, iustitiam facere, hoc vel illud, apud Deum, hominem angelum.

Deductio per subiecta.
Exemplum.

angelum, & eiusmodi, commiscendo & multiplicando per singulas figuras, & in singulis subiectis, secundum illorum conditiones, veritates, falsitates, possibilitates, impossibilitates, aut de esse rei, vel de quidditate, vel qualitate & similibus, per mixtionem multiplicis figurae

Hoc etiam addendum est praeter istos terminos, in quibus artis huius discursus consistit, posse vndecunq; alios accipi, etiam alienissimos, vel quarumlibet multos, per quos eodem modo discurramus ad rationem quaestionum, cum aliquid simpliciter dictum est, postea dicatur respectiue, vel adiectiue, vel per oppositum, affirmatiue, vel negatiue, & sicut procedimus secundum modum simplicem, sic etiam procedimus per multiplicem, commiscendo, & iniungendo vnum alteri, ad probandum, & multiplicandum, in quibus probationibus, tanquam similibus, prioribus, consequentibus, principiis, causis, effectibus, mediis, distinctionibus, eorum quae dicuntur, cum dissolutionibus argumentorum, & in singulis, sua multiplicatione, vt monstratum est adhibita. *Deductio per extranea.*

Praeterea, si quid alicubi, ab aliquo autore dictum, lectum, vel auditum memoriae occurrit, simul recitetur, vel quantum ad res, vel quantum ad verba, ita enim late diffunderur sermo, in verba, & allegationes, similium, oppositorum, historiarum, sententiarum, sermonum, disceptationum, quae omnia ita tractentur, vt non videatur à proposito recessum, & hoc maxime conuenit, & necessarium est, apud iurisconsultos. *Testimonia & dicta aliorum.*

Est alius deductionis modus, qui diuisiuus dicitur, siue sit propositionis, siue rei, siue vtriusq;, per omnes figuras, praecipue per figuram Q implicite, vel explicite, illa suo modo deducens. *2. Processus*

Itaq; si complexum est, vt propositio, vel sententia aliqua, primo partes eiusdem, quae per diuisionem distinctae sunt breviter diffiniantur, & earum quidditas explicetur & singulae earum tractentur, per quaestiones, & principia, & per subiecta, vt in priori deductionis genere ostensum est.

Conuenit etiam in hoc genere diuisiuo, quod quidem in sacris literis explicandis saepe vsuuenit, vt distinctio fiat per translationes & allegorias, ad eliciendos diuersos sensus ex ipso sermone, & tunc in vnoquoq; sensu deducere rem, secundum processum supra notatum, & hoc particulatim, per singula membra, tum etiam commixtim, in tota propositione: Exemplum eius vt si pro Hierusalem accipimus ciuitatem, ipsam vel animam, vel ecclesiam militantem, vel triumphantem: similiter in sacris literis, per aquas accipimus populum, vel gentes, vel peccata, vel animam, vel coelum aqueum, vel elementum, &

sic de

sic de similibus, prout apud theologos iuxta quatuor exponendi genera hoc in vsu est.

Accedit ad hæc alius quidem deducendi modus, vtputa quã do vna propositio, vel res, deducitur per aliam, vt si iustitia sit pro subiecto, & deducatur per hunc versiculum: Arma virumq; cano: Dicamus iusticia armari hominem contra vitia, & tentationes, & per iustitiam reddi virilem animum, ne sensuum illecebris muliebribusq; affectibus succumbat, & hominem propter iusticiam acquirere sibi perpetuam laudem & gloriam, & ab omnibus laudari & decantari ad posteros, in bonorum exemplum. Simili ratione, sit sapientia pro subiecto, & deducatur per illum versiculum: O regina nouam cui condere Iuppiter vrbem: Dicamus itaq;, sapientiam reginam & nouam, non senescentem, & illam condere vrbem, videlicet ecclesiam, ac quę nobis occurrunt tunc dicta Salomonis vocantem eam mulierem adolescentiæ nostræ. & ipsam ædificasse sibi domum, septem excidisse columnas, & in hunc modum plura.

3. Processus seu modus per extranea.

Ex his quæ iam dicta sunt, satis patet ordo deductionis: sed hoc obseruandum est, vt ordinem commutemus cõmiscendo figuras, & hinc inde ex vna figura transiliendo in aliã prout ornatus vel necessitas postulabit, vnam regulam ex alia trahendo, multas introducendo, iterum recipiendo; sic tamen vt primum simplicia tractentur, antequam ad composita deueniatur: deinde vero permixtim, modo de tota re simul differatur, modo de singulis partibus, cum multitudine locorum essentialium & accidentalium probationum, improbationum, demonstrationũ, solutionum & eiusmodi, quæ supra dicta sunt, adducendo substantialia prædicata & principialia, esse, essentiæ, actus, formæ, potentiæ, &c. quæ in figura A & T. includuntur.

Ordinis commutatio.

Correctio seu cautio.

Apud oratores, deductio orationis in confirmationem distributa est, in quibus tota dicendi spes ratioque persuadenda consistit.

1. Cõfirmatio Confirmatio est, propositæ narrationis approbatio secundũ distributorũ membrorum expositionem, secundum modum argumentandi ex locis & mediis superius traditum.

2. Cõfutatio. Confutatio ex eisdem sumitur ex quibus confirmatio, nam contrariorum eadem est disciplina, & hęc fit sicut docuimus superius argumentorum dissolutionibus.

3. Causarum genera. Sciendum insuper, quoniam in omni materia vel ethica, vel politica, vel theologica tria occurunt causarum genera.

1. Demonstratiuam, quod tribuitur in alicuius laudem aut vituperationem.

2. Deliberatiuum, ad suadendum vel disuadendum.

3. Iudiciale; quod positum in controuersia habet accusationem aut petitionem cum defensione.

Præterea hæc genera ſæpe mixtim agenda occurrunt, ſæpe etiam, & ſi non cum multis fiat contentio, vel apud tribunal, tamen ab vna perſona omnia hæc genera veniunt agenda, vt in prædicatione verbi diuini, concionator ipſe ſit actor, populus tanquam reus, conſcientia iudex, aut vnus ipſe ſuppleat omnium ſuffragiorum vota. *Mixta*

Concluſio eſt vltima pars totius orationis, & ſermonis terminus, auditoris memoriam reficiens, & animum eius commovens, & poteſt fieri tribus modis. *3. Concluſio*

1. Vel potiſſimo aliquo argumento, in quo totum robur ſermonis conſiſtat, atq; ita concludatur.

2. Vel fiat per enumerationem, ordine colligendo & commouendo, quibus de rebus verba fecerimus: & hæc debet eſſe breuis, vt rememoretur, non reintegretur, nec ab exordio vel lectione, ſed ſecundum diuiſionem, eius ſumatur initium.

3. Vel amplificatione vtendum eſt, movendo animos tepentes & ſedando commotos, quod fit per loca communia ſuperius narrata; præterta ſecundum diuerſos modos differendi, diuerſos fines inferendo, vt puta in theologia, ad finem æternitatis & omnipotentiæ: in iure quod æquum, bonum & vtile: in oratoria quod deceat delectet: in mathematicis quod maxime perſpectibile eſt: in ſermonibus deuotionalibus, ad ſuſpiria, lachrymas: vel voluptatem, aut charitatem Dei, angelorum, ſanctorũ & eccleſiæ, aut amorem, proximi aut parentum, fratrum, coniugum, liberorum, familiarum, prælatorum, officiorum diuinorum: aut honeſtatem, vt virtutum, maxime earum, quæ ad communitionem hominum, & liberalitatem, ac mandatorũ alleuiationem, & conſcientiarum ſerenationem valent: aut ad decorem, transferendo ſenſibilia ad intelligibilia & diuina, ad mentem & vitam angelicam, & ſimilia, cohortando auditores ad ea retinenda & in eos à quibus hæc violata ſunt incitando odium & inuidiam, demum commovendo miſerationem: hæc omnia multiplicando, explanando, probando, amplificando, per omnes artis partes, ſecundum duplicem & multiplicem figuram, atque ita concludendo ſermonem, quemadmodum nunc per exempla oſtendereruг.

Reliquum igitur nunc eſt, vt exemplis quibuſdam oſtendamus ipſius diſpoſitionis ac applicationis modum ſecundum præcepta ea, quæ in præcedentibus tradita ſunt. Primum itaq; exemplum ſit, quale Andreas Canterius tradidit ſecundum planam ac ſimplicem deductionem. Sit itaq; Ieiunium pro ſubiecto, atq; hoc deducamus primo per figuram A.

DE IEIVNIO SERMO.

DE Ieiunio habiturus sermonem, ab hoc euangelico verbo exordiar. Venient dies cum auferetur sponsus à filiis nuptiarum & tunc ieiunabunt. Quo verbo intelligimus palam, apostolis, qui tunc præsentes demonstrabantur, & per eos, toti ecclesiæ Christianæ, constitutum imperatumque esse à domino nostro Iesu CHRISTO ipsum ieiunium: sic enim & alio loco legimus Quod vobis dico, omnibus dico: vigilitate. Quis igitur hoc euangelico atq; dominico præcepto monitus, non studeat ieiunare? vt ad æternam quæ ieiunantibus promittitur saturitatem perveniat, dicente domino: Beati qui nunc esurietis, &c. cum perspexerit eam virtutum copiam, quæ in ieiunio collata est, & quæ in ieiunio perficiuntur, & quam recte ordinatum ac conditionatum est. Est enim ieiunium abstinentia cibi & potus, quidem abstinentia ea abstrahit, quæ carnis sunt vt conseruet ea quæ spiritus sunt, vt faciat obseruatorem suum seipso sublimiorem, ac ex corporali reddat spiritualem. Ideo inquit Apostolus: Debitores sumus non carni, non vt secundũ carnem vivamus, sed spiritui: si ergo spiritu vivemus, spiritu & ambulemus: qui enim secundum carnem vixerit, morietur.

Hinc est quod ieiunium vnit hominem cum DEO nam & DEUS spiritus est & qui adhæret DEO vnus spiritus efficitur cũ DEO. Ieiunium autem quo quispiam DEO vnitur, vnum esse oportet non diuisum, sed omnibus ex suis partibus compositum cuius integritatem nulla diuisio quassauerit, vt scilicet sicut corpus ieiunat ab escis, ita anima à peccatis: sic totus homo ab omnibus concupiscentiis suis inordinatis ieiunet, capillus à superfluo cultu, ieiunet oculus ab inani visu, & aures à prauorum verborum auditu, à voluptuosis olfactibus nares, & lingua non ab escis solum & saporum delectamentis, sed & ab omni sermone inani & verbo otioso ieiunet. Excedat à corde omne impiũ fomentum, inuidia, & auaritia, & omnis mala libido. hoc enim cordis est ieiunium: non tangat manus illicita, non proficiscantur pedes in scandalum, sic enim & manus & pedes ieiunabunt, hæc enim omnia collectione & integritate sua ieiunij constituunt vnitatem atq; perfectionem.

Quæ itaq; ad ieiunij requiruntur perfectionem, si vnum eorum defecerit, non dicitur recte esse ieiunatum, quod paucis verbis Iesaias significat inquiens: Non est hoc ieiunium contorquere quasi in circulo caput, sed solue colligationes impietatis, restitue iniusta, misericordiam fac in pauperes, &c. Solum enim quod perfectum est hoc DEO gratum est, quoniam ipse perfectus, vnde illud Matthæi 2. Perfecti estote, &c. & Leuitici

uitici decimono Sanct: estote, quoniam ego sanctus sum, & alibi: Non offerretis mihi morbidum, nec mutilatum, &c.

Omnibus itaque amplectendum est ieiunium, tanquam cœleste ac spirituale bonum. Sed non dicitur ieiunium bonum, nisi bene fiat. Quid enim bonitas nisi communicatio: bene itaque ieiunat, qui escas quas sibimet abstrahit, pauperibus largitur, non qui velut exactor, tunc quando ieiunat, pauperes affligit, debitoribus suis tum maximè est infestus: quod apud Isaiam, legimus, in die ieiunij apparet voluntas in molestandis debitoribus vestris, tum adjecit, hoc est jeiunium quod elegi, frange esurienti panem tuum, vagos & inopes recipe in domum tuam, & cætera. Quæ bonitas nisi ieiunio accesserit, non erit ieiunium bonum, si autem ieiunium non sit bonum, non erit Deo gratū qui nihil præcipit nec acceptum habet nisi bonum, quoniam ab eo omne bonū manat, & ex eo genere gratias sibi refundi iubet

Magnum est ieiunium abstinere ab iniquitatibus, quia magna est iniquitatum multitudo, magna etiam aduersus hominem ipsarum pugna atque militia, ut eo maior sit in ieiunio laus, constrepentibus vndique tot hostibus, his quidem palam, illis per insidias, ut apud prophetam legimus: Domine quid multiplicati sunt inimici mei & alibi: Circunderunt me sicut apes: & ex hoc ieiunium illud maius est, quoniam ad animam pertinet: aliud vero ad corpus, & ad escas, anima autem plus est quam corpus, & peccatum plus quam esca, imò multo pretiosior est anima corpore.

In ieiunio etiam oportet esse perseuerantiam iuxta sacrum illud proverbium. Qui perseuerarit vsque in finem hic saluus erit: & qui legitimè certauerit, hic coronabitur. Hinc Moyses accepturus præcepta, quadraginta dierum ieiunium continuavit, non manducans panem, neq; vinum bibens. Multa alia afferre possemus perseuerantiæ ieiunij exempla, quæ missa facio. Hæc igitur perseuerantia si desit à jeiunio, ut in alijs virtutibus laudem evacuat, minuitque meritum, & perdit præmium.

Facit autem ieiunium possessorem suum potentem ad dominandum imperandumque suis concupiscentijs illicitis: sic & econtrario dimissio ieiunij impotentem hominem facit: hinc Saluator ait: Hoc genus dæmoniorum non eijcitur nisi in ieiunio & oratione. & Apostolus præcepit: Abstinete à vino in quo est luxuria. & Ieremias: Venter mero æstuans, spumat in libidinem. Hoc in Loth ostensum est, qui propter ebrietatem commisit incestum hoc in Holoferne, qui exarsit in amorem Iudith caputque & vitam amisit.

Tribuit ieiunium sapientiam: & diuinam, & humanam, aut certè disponit ad illam: vnde illud Proverbium: Pinguis venter,

macer intellectus : Hoc pater primo de Moyse, qui ieiunando diuinam scientiam & artes complexus est : Ieiunando Helias curru igneo euectus est item Daniel & cæteri tres pueri ieiunãtes scientiam adepti sunt: & apostoli ieiunantes receperunt spiritum sanctum : Ionnes ieiunando in insula Pathmos, reuelationes accepit secretissimas.

Ieiunium oportebit esse voluntarium, ipsa enim cibi abstinẽtia, nisi animæ electione fiat, nullam in se habet virtutem : hinc legitur : dominum Iesum spiritu sancto intrasse desertum. Ieiunium virtuosum est, si ab homine virili fortiter sustineãtur, hinc ad Hebræos 11. legimus, quomodo sancti in cauernis terræ, nuditatem, miseriam, & ieiunium, viriliter sustinuerunt.

In veritate autem jeiunare oportet, non simulatione, vnde Dominus in Euangelio : Nolite fieri cum ieiunatis sicut hypocritæ tristes, & cætera. & ergo jeiunij præmium non habebunt & cætera. vnde væ vobis scribis & pharisæis.

Gloriam nullam præstat jeiunium nisi honestæ rei causa suscipiatur, ut si pro criminum ignominia, nõ enim est pro superstitione jeiunandum, nec pro inani gloria, vnde illud tu autem cum jeiunes, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

PER FIGVRAM T. DEINCEPS hoc modo ieiunium deducatur.

IEiunium differt inter se: nam aliud spirituale, aliud corporale, quæ vtraque in vnitate & perfectione ieiunij requiruntur, ut vnum alterius vtatur suffragio, nam corporale sine spirituali vacuum est, & spirituale sine corporali sæpe difficilius obseruatur. Facit etiam jeiunium homines differre à bestijs quæ suo appetitu ducuntur, ut neq; in cibo, neque in potu sibi temperamentum ponant, neque ab alia vlla voluptate cum delectabilia præsentia obiecta habent. Neque potest homo rectè homo dici, si tunc solum jeiunet, cum istis caret, & non potius in ipsa abundantia modum sibi ponat, ut de Dauid opulento rege, legimus, qui inter epulas regias sibi positas, cinerem, tanquam panem manducabat, & potum cum fletu miscebat.

Sicut homo per Ieiunium discernitur à bestiis, ita coniungitur angelis, & aliquid maius in se habens quàm angeli, quoniam cibi potusq; abstinentia angelis per naturam inest, quod nullo corpore induti, nullo fomento corporali vtuntur : homo autẽ qui incorruptibili corpore spiritualem vitam meditationemque suscipit, potest angelis vel similis esse vel maior, angelicam in eo imitatus puritatem actione virtuosa.

Sicut angelis bonis ieiunium concordare facit ieiunantem ita,

ita malos dæmones expugnat & fugat, quos crapula libidoque improbi ianitores in atriũ morale hominis admiserunt. Vnde Saluator ait: Hoc genus dæmoniorum non ejcitur nisi inieiunio & oratione. Sic de Iuda legimus, quod post bucellam intrauit in eum satanas, videlicet quasi crapulæ sequax.

Ieiunio autem multiplex constituere possumus principium, nam in lege iustitiæ, ante peccatum institutum est, ut esset prohibitione lex, & ex obseruantia meritum: præcepit enim dominus, ne de ligno scientiæ boni, & mali comederent. Institutum est post peccatũ in pœnã, dicente domino in sudore vultus tui vesceris pane tuo, quo sæpe fraudabaris, &c. similiter quadragesimale jeiunium inueniemus in Moyse, in Helia, in Esdra, in Iudaica obseruantia, item in Christo, in apostolis, in pontificibus, & sanctis patribus institutum.

Ieiunium est medium coniungens in homine ea quę inter se frequenti pugna certant, animam scilicet & corpus, ut inquit Apostolus: Caro concupiscit adversus spiritum, & cætera: quare nisi jeiunio compescatur, sub spiritus imperio difficile continebitur, quod Sapiens in Parabolis innuit dicens: Qui delicate nutrit seruum suum, inueniet eum contumacem.

Finis ieiunij est, ut corporis affectus supprimi possint, ut animus non impeditus delectatione, crapulæ, liberior sit ad suum officium exercendum.

Similiter hic aliqua inueniendo de vltimo triangulo.

Per figuram. Q.

Per figuram autem Q deducimus jeiunium, quærendo de eo, per diuersas quæstiones & diuersimode: ut, vtrum jeiunium est bonum, vtrum bonum sit jeiunare, quid est jeiunium, quid est in jeiunio, & in quibus est, quid operatur jeiunium in homine; quis tenetur ieiunare, quis non, de quo est jeiunandum, quare institutum jeiunium, quale debet esse jeiunium, quantum debet esse, quando est jeiunandum, vbi jeiunandum, vbi fuit institutum ieiunium, à quo fuit institutum, quomodo jeiunandum, cui jeiunandum, quotuplex est jeiunium, quoties est jeiunandum, & sic de similibus, accipiẽdo solutiones quęstionũ eiusmodi secũdũ regulas suas, miscẽdo figurã A & T. ut supra docuim⁹.

Alterum nunc exemplum esto, quod ponit ipse Raymundus in sua Rhetorica. *2. Exemplũ.*

Socrates ille philosophorum princeps facile & pater omnium, adolescentem quendam ingenua & liberali forma præditum intuens, cum is quidem tacitus diutule astaret: quin inquit loquere : age ut te videam ô adolescens: scilicet super animo & oratione magis quam specie exteriori iudicandum ratus. Atque equidem nunc quoque haud aliter censeo excellentiam

tuam, doctor egregie, seu potius omnes vos qui adestis: vnus e- num pro omnibus locutus est: velle animi ingenijque mei ex oratione periculum facere. Et equidem tametsi nunc vereor ut expectationi vestræ parum satisfaciam, tamen quia non est quo possim hoc onus dicendi honestè auersari, in eum enim vltro dicendi campum ut Gorgiano more quacunque de re velletis dicturum spoponderim, nec mihi nunc pedem retro licet referre, quippe galeatum sero duelli pœnitet. Esto igitur quod mihi excellentia tua proposuit, dictionis huius thema, ex media philosophorum ac dialecticorum schola depromptum. Accidentia conferũt magnam partem in eo quod quid est. Et quoniam nõ breuitate dialectica, quin oratorio syrmate propositionem hãc tractare contendimus, primum omnium dispiciamus, sint ne accidentia, & quid sint: deinde quid sibi velit hoc, quod quid est, ac postremo, quomodo magnam partem accidentia in eo quod quid est, conferant. Esse accidentia quodam modo sed non similiter tradunt philosophi, id quod accidentis peruulgata dictio declarat, quippe, accidens est quod potest adesse & abesse præter subiecti corruptionem. Nimirum igitur esse accidentium à subiecto depẽdet, ita sane ut absque subiecto omnino quidem non sint, cuius ratio est, quia sunt in alio, & non quidem ut pars. Impossibile est tamen ipsa esse absque eo in quo sunt: commensurantur igitur subiecto, & subiecti numerositate numerantur. Sic nempe hæc albedo, & hæc triangularitas sunt, quatenus hoc aut hoc (cui insunt) subiectum permanet, simulque cum eo (ut ita dixerim) adolescunt & senescunt, & intereunt, & locum mutant, & circumscribuntur, & peregrinantur, & sedent, & complicantur. Atque ad nunc quoque modum sæpenumero inuicem cedunt, scilicet calore pulso frigus admittitur, & calamitosam paternitatem orbitas excipit, & dulce olim coniugium tristi viduitate mutatur. Iam vero ex his quæ de accidente dicta sunt, id quod quid est, quid aut cuiusmodi sit patere arbitror: non semel enim subiecti mentionem fecimus cui quantum, & ut ita loquar, entitatis ratio propriè conuenit, ut quod suæ entitatis robore accidentia sustinet & fulcit atque sustentat: quippe à substando haud dubium substantiæ nomen deductum est: & primæ quidem substantia quæ principaliter & maximè substare dicitur. Hoc itaque quod substat ex his quæ ei accidunt persæpe cognoscitur: siquidem substantia intelligibilis est, accidentia fere sensibilia, quæ sensibus interioribus exterioribusque percipiuntur. Vt autem sensus * nostri sunt intellectus, sic ea quoque quæ sensibus percipiuntur, ministerio quodam ad eius cognitionem quod intelligibile est quasi mãducunt. Enimuero ut multiplex est accidentium varietas, sic multiplex quoque ad cognitionem

* *ministri.*

tionem eius quod quid est insinuatio Hanc autem accidētium varietatem, nouem philosophi distinxere capitibus, quæ principia seu prædicamenta appellant, mirum que illud est in tanta ipsorum varietate, summam ad hoc esse concordiam, & asperrimas rursum inimicitias: nam ut verbi gratia dicamus, calor & frigus cōueniunt quidem maxime: nam sub eodem sunt genere qualitatis: & maxime quoq; discrepant, nam mutuo se expellunt, neque inuicem se compatiuntur, capitaliusq; omnino est inter accidentia principalia seu extrema dissidium: nam media quanquam vtrunque non participant, tamen atrociter inuicem non confligunt. Omnino vero ut in præliando, quod efficacius est alterum vincit atque expugnat, inque eius locum succedit: at vbi æquo marte pugnatur, longius est certamen. Sic sane in iis quæ ex contrariis composita sunt, assidua est belligeratio & lis illa Platonica, donec mixtum soluatur, & compositio ea labefactetur. Sunt autem hæc quæ diximus hactenus vulgo quoq; e philosophantium notoria, & quæ scholarum omnium (si quidem sentiant) parietes & tabulata percallent. At (si quidem libet altius audire & dignitatibus vestris accommodatius) alia ratione hanc ipsam proportionem pertractemus. Accidentia nunc itaque libet appellare, omnia quæ extra Deum sunt, & quæ Deus non sunt: solum autem Deum id quod quid est. Atque ne id nouè aut affectatè nimium dicere videamur, Dei ad Moysen loquentis vnum afferatur verbum: Interrogauit Moyses Dominum: qui nam esset & quod haberet nomen? Ille autem, ego inquit, sum qui sum, sic loquere filiis Israel, qui est misit me, propterea quod quid est: bonum hoc esse necesse est, solus autem Deus bonus, solus igitur Deus est, qui ergo non sunt Deus, haud inepte hac consideratione accidentia dicemus. Sed bonitas creata est illius increatæ bonitatis velut vmbra quædā. Nempe illa immensa est atque æterna, hæc autem finibus certis conscripta, & temporis angustiis inclusa. Potest illa diuina quidem bonitas absque mundana subsistere, mundana autem absq; diuina nequaquam. Atque hæc testatur Simonides ille noster, cum ait: Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate. Iam verò cognitio & industria quę omnibus quidem rebus aliaqua quodammodo inest, his siquidem clarius, illis autem obscurius. Similiterque ardor & studium sui aut rerum similium, & si conuenientium omnia hæc sunt ex cognitione amoreque diuino expressa, sed adeo sanè longe, ut respectu lucis illius quæ Solem vincit, & amoris flagrantis tenebræ cimeriæ & gelu glaciale possunt apellari. Quid dicam de virtute, quæcunque ea rebus inest, nisi diuina sit virtute fulcita, nonne omnis fragilis est & caduca? Fallaces verò rerum conditiones & instabiles (ue

ita loquar) status, quis non videt, nisi qui sciens ac volens quocunque se vertat corporis animique oculos claudit? O vanas hominum species, ô desideria cæca, qui inter tantam tamque insignem rerum omnium fragilitatem, gloriæ studēt, qui in his quæ dixi accidentibus firmamēti aliquid collocant, & non potius in eo qui est. Astruit ille ædes marmore pario, & summo auro lacunaria obducit: exacuat alius montes, & abdita inde eruit metalla: alius agris atque hortis colendis studet, & frequentius alius cogit armenta, multo verò magis plerisque hominibus sub potestate suam redigendis incūbunt, & nec suo nec alieno dum id efficiant sanguini parcunt: quod si quis est animo paulo erectiore sidera contemplatur, aut intelligentias quas appellant inuestigat. Sed nō est studiorū fructus si quis in eo subsistit, quin maius fuerit operæpretium, in eius qui est cognitionem pergere, ex accidentium horum contemplatione, magnā quippe partem conferunt in eo, quod quid est, hoc est ad eius qui quod est, cognitionem. Insensibilia enim Dei (ut ait Paulus ad Rom.) à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, scil. domorum atque turrium præsidia quib⁹ ciuitates priuatim publiceque firmantur, Deum rerum omnium ostendunt præsidem esse, monstrātque tutorem: quippe siquid in his præsidij est quæ manus fabrefecit humana: quanto magis in eo qui ipsas hominū fabricatus est manus. Rectè igitur propheta ille psalmographus: *Nisi inquit Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt &c.* Quod si ab ijs qui artificio constant, ad naturā magis libet accedere, per oēs gradus offendemus, aliqua eorum quæ nos in eius qui est, cognitionem adducant, scilicet (vt verbi gratia aliqua attingamus inexhaustæ fontium scaturigine, indeficientem nos credere monent Dei bonitatem, quia assidua largitione nihil minuitur aut euacuatur, ceu fontes perpetua aquarum emanatione non deficiunt vnquam, neque siccātur. Terræ verò ipsius latitudo, seu amplissima dixerim potius cœli capacitas, immensam Dei imaginē testantur. Iam verò perpetua hæc elementorum iuuenta, minimè senescentem Dei indicant æternitatem. Quid innumeræ arborum & plantarum vires, vim ne Dei omni potentem approbant? Mirum hercle si medici ex harum contemplatione, in positione diuinæ admirationis non rapiuntur. Alia verò multò luculentius, eum qui est, nobis ostendunt, nempe formicæ, apes, feles, canes, milleque huius generis industria sibi ingenita, creatoris sapientiam, quanquam muta prædicare videntur. Hinc Salomon: *Nunquid non sapientia clamitat in summis excelsisque verticibus?* Rursus alia quoque affectibus suis diuini animi quasdam exhibent notas, pugnant quippe pro catulis, & coniugia sua particularia defendūt

virtutes

virtutes autem diuinas nullū animal tam clarè exprimit quam
homo, in ea enim iustitia, misericordia, prudentia, ita quidem,
ut si semet homo sedulò contempletur, possit bonam magnā-
que partem cognitionis eius qui est, ex suiipsius cōsideratione
venari. Nec mirum est enim, ad imaginem & similitudinē Dei
factus, siue enim inferiora se, siue semetipsum homo rimetur,
abunde inueniet, quibus in eius qui est cognitionem aliquam
adducatur. Quod si suscipiat, & in ea quæ supra se sunt, oculorū
mentisq; aciem dirigat, papæ! quanto insignius eum qui est co-
gnoscet: Cœli enim enarrant gloriam Dei. Et certe veritatis di-
uinæ haud usquam alibi tam clara sunt quam in cœlo documē-
ta, vbi stellæ etiam quæ errones appellantur, minime errant, sed
lege certissima oriuntur & occidunt: Igitur (is qui mihi sæpe
vocandus ad partes) Dauid propheta ait: *Sol cognouit occasum
suum.* Denique si daretur nobis angelos penitus cognoscere, vbi
omni perspicacitate Dei gloriam intueremur, sunt enim ceu spe-
cula certissima nulli obnoxia corruptioni, quæ diuinitas assi-
dua sui contēplatione nitidissimè expoliuit. Sed iam quidē diu-
tius ac propositum fuit, in accidētium serie immoratus sum, &
multò tamen minus quàm res ipsa postulat, nullus enim dicen-
di finis esset, si quis velit quæ in rebus sunt diuinitatis imagines
singulas prosequi. Et omnino autore Dionysio de reb9 sacris per-
fectissimè loquendum est. Ergò postquàm accidentia magnam
partem conferre, in eo quod quæ erit monstrauimus, idemq; &
mathematicè & theologicè fieri admonuimus, nunc quæ in cā-
dem sententiam ex Medicis atque Iuriscōsultis dici possent, cō-
sultò omittimus, tum quod ex his, quæ dicta sunt, pleraque ho-
rum trahuntur, tum ne ad clepsydram (quod aiunt) declamās,
novum ab integro sermonem ordiamur.

Vno autem longiori exemplo hanc artem planiorem facie-
mus. Sit itaque hoc pro themate. *Spiritus Domini repleuit orbē
terrarum.* Pro deductione huius aliorūq; similiū sequens pro-
cessus aduertat, incipiēdo per regulā entitatis, ac quæst. vtrū, ostē-
dēdo primo spiritū ipsū esse, hoc modo ut sequitur exordiēdo.

Summus omniū opifex Deus, æternitatis Domin9, fons & o-
rigo iustitiæ, qui omnia fecit & creauit, non in tempore, neque
ex tempore, sed ex opere suo, simul & iam temporis dedit initi-
um, quod quidem opus, extra suam naturam & substantiā non
est, quoniā nō est mūd9 Deus, neq; aliquid Dei. Deus.n. ante mū-
di hui9 opificiū, credi aut intelligi nō potest aut otios9 fuisse, aut
sol9, quasi per hoc æternitatis tēp9, à tot æternis seculis, ab ipsa æ-
ternitate, comētat9 sit quid se facere oporteret. Est ergo in Deo
actio quædā intrinseca, naturæ & substātiæ consors, quem recte
spiritū Domini nominam9. Neq;.n. sine spiritu Deum esse fieri

potest, si Deus ipse est & si aliqua suarum dignitatum in ipso vere esse dici possit, esse enim diuinum cum sit natura bonum, & ipsamet bonitas, incommunicabile esse non potest, est enim bonitas, ratione cuius bonum est bonum, & bonum agit bonum, quod nisi in communicatione esse non poest: itaque quomodo ab æterno Denm bonum esse dicemus, qui nullum bonum agat nullum spiret bonum spiritum, sicut ipse est bonus, nam & Deus spiritus est, & ex seipso spiritum spirat, non separatum, quia ex sua substantia est quæ indiuisibilis est, sad sibi coniunctum, atque eiusdem secum immensitatis & æternitatis: nam si infinitus est Deus, infinitum aliquod esse producit, hoc autem non est mundus qui certos suos habet terminos, certa sua latitudine ac longitudine descriptus, similiter non terra, non ignis, non aliquid horum quæ conspicimus siderum, hæc enim omnia finita sunt, sed Deus ipse, æq; infinitum, æque immensum incomprehensibilemq; spiritum, ex se spirat, spiratione veniente ex illa immensitate, & tamen ab illa immensitate non egrediente, quoniam & ille immẽsitatis capax. Etiam cum æternus sit Deus & otiosum vel solum esse non posse bonitas facit æqualem sibi ac coæternum producere immensitas ipsa æternitasque concedunt, ab æterno autem mundus non fuit, spiritum ergo habet Deus, qui ut est immensitate coæqualis, ita duratione coęternꝰ.

Sed posset quis opponere istis, si Deus est immensus & infinitus, ergo nihil producit à se ab æterno realiter distinctum, sed ab æterno solus Deus. Item cum nullum æternum sit principiatum, spiritus verò principiatus, igitur non æternus. Probatur hoc, nam quicquid aliud producit, prius est eo quod producitur: siue fiat necessitate, aut voluntate, vel natura, siue etiam sit extra naturam, etiamsi productum sit idem cum producente in substantia, vt riuus cum fonte, tamen ille natura prior est, similiter in productione voluntatis, electio præcedit actum, ergo coæternus Deo spiritus esse non potest.

Sed eiusmodi oppositionem dissoluit ipsa differentia seu diuersitas actionum Dei aliarumque rerum agentium: nam omnes operationes diuinæ, secundum modum operationum diuinarum, simul sunt cum ipso esse diuino, quicquid enim per suam formam agit, & quod ipsum pura forma est, neque prius est & agit, neque prius agit hoc quam illud, cum simul omne suũ esse complectitur, propter immensitatem, omnem durationem suam propter æternitatem, omnem etiam actum suum propter omnipotentiam: spiritus aliquis diuinus est, & diuina spiratiõe ac substantia coessentialis, ipse idem que & vnus cum Deo, vt non possit ab eo seiungi præterquã per eũ modũ qui relationis est, sic enim à Deo differt ipse Deus. Possibile itaq; est cum Deo

ſpiritum eſſe, qui ſit ſua ſapientia,aut certe ſuæ ſapientiæ amor, idem ipſe Deus virtus Dei manans ex potentia, veritas ex ſapientia, gloria ex bonitate; vt ſicut in ipſo Deo ſit ſimplicitas ſumma extra omnem commixtionem, vnitas omni multiplicitati repugnans,ſimilitudo ſine ſimiliũ diuerſitate, æqualitas ſine æqualium disiunctione,ſic etiam in ipſo Deo ſumma diſtinctio eſt:nam otioſum Deum ac nihil agentem(velut Epicurus dicebat) eſſe non poteſt,agit ergo aliquid, & actus quidem alius ab agente quanquam non aliquid aliud ſecundum ſubſtãtiam,ſic & cogitat Deus, & cogitatio non eſt cogitans, & diligit Deus, & dilecto non eſt diligens, ergo ſpiritus Dei à Deo eſt alius quidem perſonaliter ab eo diſtinctus,ſpirante aliud ſecundum perſonam, ſpirando idem ſecundum eſſentiam. Referunt enim ad idem,ſpirans & ſpiratũ, & id oppoſitionis genus quod ſecũdum relationem eſt ſolum in Deo conſiderate licet omnia alia oppoſitione ſemota.

Oſtenſum eſt per regulam Vtrum, & figuram A. ſpiritum ipſum eſſe. Idem modo oſtendere poſſumus per eandem regulam & figuram S. hoc modo.

Deniq; diuinum ſpiritum eſſe,tota mundi ſeries,ab ipſo ſuo ducta principio apertiſſime monſtrat: nam cum Deus ipſe eſt æternus, & ipſe aut ſolus aut otioſus eſſe non poteſt,creatum vero nullum eſt æternum,eſt ergo ſpiritus aliquid Dei, & ipſi Deo coæternus,non enim poteſt bonitas Dei eſſe bona,niſi ſpiret,neq; immenſa ſi non ex maximo & infinito illo bono, immenſa atq; infinita actio procedat,coæterna & coæqualis ſuo principio. Quid enim Deum poſſe dicemus,qui nihil agat:quid cognoſcere, qui nihil cogitet: quid velle, qui nihil amet: hoc autem totum ſpiritus eſt, ſiue diligere, ſiue cognoſcere, ſiue agere.

Angelus etiam à Deo creatus, cæteris creaturis ſuperior, & ſpiritualis naturæ,oſtendit Deum ſpiritum eſſe, & ſpiritum ſpirare, nihil enim eſt creatum,cuius non ſit in creatore idea: angelus ſpiritus eſt,igitur in Deo exemplare ſuum habet,vt diuinum ſpiritum eſſe oporteat, quid enim in angelo ſpiritualis bonitas,niſi ex Deo bonitas in ipſo ſpirata:quid ſpiritualis magnitudo in angelo,niſi magnificus ſpiritus magnifice ſpiratus à Deo,ſicque in angelo duratio, ſi non in Deo ſit æterna & perpetua ſpiratio.

Cœlum ipſum ſpiritu mouetur, ſiue ille angelicus ſit,ſiue ipſi cœlo intellectus inſitus,quam nonnulli cœli animam vocãt ſemper hic à Deo eſt, & diuinum ſpiritum oſtendit: nam quo pacto tanta cœli magnitudo perpetuus legibus cõſiſtere poſſet ſi non maximus ille Deus etiam huic machinæ præſideret, hoc

vero ita per medium spiritum fieri oportet, actus enim omnis est in fluxu, siue manenti, siue egredienti.

Videmus etiam hominem spiritu viuere, & diuersos in homine spiritus esse, alium alio maiorem, atq; vnum alteri præesse: quare ad verum supremum spiritum, qui diuinus est, peruenire oportet, vt in omnibus magnis ad aliquod maximū quod sit infinitum, & in omnibus durabilibus, ad aliquod æternum. In ipsis ergo spiritibus etiam quos subordinatos in homine videmus, ad vnum summum & immensum spiritum, à quo fluxus omniū deriuatur, peruenire oportet.

Sic etiam in aliis viuentibus considerare licet, siue perfecta siue imperfecta sint, imaginatiua aut sensitiua: nam sine spiritu neq; viuunt neq; mouentur.

Vegetabilia etiam ipsa quod extenduntur & crescunt, & suo modo viuunt, spiritu quodam hoc aguntur, per humores descendente.

Elementa etiam ipsa, quamuis inter se separata sint, & aliud terra sit, aliud aqua, &c. sic tamen ipsis spiritus immixtus est, vt sine illo esse non possunt.

Sequitur itaq; Deum habere spiritum sibi intimum quo se moueat sine mutatione, operetur sine passione: quo mediante etiam fieri id intrinsecū spiritus habet in Deo quo agat, faciat, regat spiritus omne opus suum, & quicquid in vniuerso suo opere administrat. Manifestum est ergo spiritum esse diuinum vbi tot alij spiritus spirituumq; operationes comperiuntur.

Satis nunc ostensum est, spiritum ipsum esse: sed quid sit hic spiritus, modo videndum est, sed priusquam ad eius diffinitionem accedamus, diuisione vti oportebit, quoniam diuersimode hoc nomen spiritus in sacris literis positum reperitur.

Est itaq; ex spiritibus creatis, spiritus angelicus corpori non coniunctus, qui quoniam non materialis, non corporeus est, suum esse nullo vocabulo aptius explicari potest quam quod dicatur spiritus: hinc apud prophetam legimus, Qui facit angelos suos spiritus, & inter hos spiritus multæ varietates sunt, tū ordinis & officiorum, tum morū & qualitatum, quæ hoc loco prætereunda sunt.

Est alius spiritus humanus, & ille est corpori coniunctus nō tamen corporeus: immortalis, incorruptibilis, immaterialis, quoniam forma est homini, cui corpus materia est: & hunc spiritum, animam appellamus, qui est principium vitæ, sensus motus, intellectus, in homine imaginem diuinam maxima sollicitudine præ se ferens, non ductus de potentia materiæ, vt cæteræ formæ, sed in ipsa incorruptibilis, inextinguibilis, separabilis, tamen, & aliquando etiam corpus suum quod deseruit reassumpturus

pturus. Et de hoc ſpiritu inquit apoſtolus, Si ſpiritu vivimus, ſpiritu & ambulemus, & alibi: Caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & Iacobus: Corpus ſine ſpiritu mortuum eſt. & Geneſis legitur. Fecit Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.

Et præterea ſpiritus animalis, qui omni animali poſt hominem ineſt, etiam ipſi homini, & in hoc ſpiritu conſeruantur virtutes corporis, atq; à ſuis fontibus per totum corpus manant, ſiue ſint animales, qui ſenſum & modum miniſtrant, quibus à cerebro dicitur eſſe principium: ſiue vitales ſint, quibus à corde prima ſedes: ſiue naturales, quibus nutritio, digeſtio & generatio deriuantur, inter quem ſpiritum & animam quid interſit, per Auguſtinum de ſpiritu & anima pluribus diſputatur.

Eſt præterea ſpiritus ille, quem ore, naribus trahimus, quantis eo carere non poſſumus, refocillatur enim cor, neq; tamen eſt ſpiritus naturalis, quamdiu conuerſus non eſt per nutritionem, de hoc ſpiritu legimus apud Iob: Spiritus meus attenuabitur, & Sapientiæ ſic, Caue tibi ab homine cum ſpiritus eſt in naribus eius.

Eſt præterea alius ſpiritus elementalis, vt eſt aër, maxime ſi moveatur, vt apud prophetā flabit ſpiritus eius & fluent aquæ.

Omnes quidem hi ſpiritus diuini ſunt, ſed ille maxime ſpiritus domini eſt, qui eſt diuinus, & ipſe Deus, & de hoc nunc ſermo eſt, cuius deſcriptio niſi relatiue dari non poteſt, ſpiritus enim refertur ad ſpirantem, & eius quidem duplex reſpectus, vnus principalis, &, ille intrinſecus in ſpirantem; alius accidentalis & ſecundarius, qui progreditur in exterius. Spiritus igitur domini duplex eſt, alius intrinſecus alius extrinſecus. Intrinſecus eſt ille, qui ipſi diuinæ ſubſtantiæ & naturæ conſors, idem ipſe Deus, diuina intuitiuaq; inſpiratione in Deo eſt, & in Deo ſpiratur. & quoniam ille ſpiritus eſt Deus, & ſpiritus Dei dicitur: ſpiratur enim Deo & tamen à Deo non egreditur neque exit, ſed in ipſo manet.

Extrinſecus vero ſpiritus eſt, non diuerſus quidem à priori per eſſentiam, ſed non ſecundum rationem, & de hoc ſpiritu præſens ſermo eſt, quando dicitur, ſpiritus domini repleuit orbem terrarum & alibi de eodem dicitur, verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis ornatus eorum, agit enim Deus per eſſentiam ſuam & agere ſuum eſt ſuum eſſe & poſſe, quod in nulla alia re inueniri poteſt, neq; enim quum loquitur Deus, ita loquitur, quod ſuum loqui non etiam Deus ſit, quamuis hoc ipſum quod ſermone efficitur ex intrinſecis operationibus, non ſit Deus, ergo ille idem ſpiritus extrinſecus diuinus eſt, qui eſt intrinſecus, ſed diuerſo reſpectu.

Eſt

Est igitur spiritus Dei intrinsecus, ignis amorque ex mente verboque diuino procedens, ipsam mentem diuinam cum est spiritus domini, & spiritus sanctus: nihil enim est in Deo, quod non idem Deus sit: nullum in eo accidens, nisi prædicationis, realis autem inhæsionis nullum, quia est forma simplex & actus purus.

Sed spiritus domini secundum relationem extrinsecam est diuina operatio, immediatè ex diuina essentia & virtute procedens, ad producendum aliquid ideatum: neque enim vllo modo est medium inter Deum & spiritum suum essentialem, neq; inter spiritum Dei & proprias operationes diuinas medium intercedit, quoniam in Deo est virtus dispositiua, operatiua & omnia illa quæ ad perfectionem operationis requiruntur. Nam cum actio fit à maiori ad passionem sibi proportionatam, & Deus ipse omnibus rebus maior est, & omnis res minor Deo, non potest aliqua res esse resistens operationi diuinæ, aut non capax operationis eius, ergo neque aliena dispositione vel administratione vtitur in actibus suis.

De hoc itaque spiritu, eo modo spirato, misso, replente & operante, diuersis in locis sacrarum litterarum legimus, vt illud: Spiritus domini repleuit orbem terrarum: & alibi: Spiritus domini ferebatur super aquas, & alibi: Ingressus est Iesus spiritu sancto in desertum, & alibi: effundam de spiritu meo super omnem carnem: & de Antichristo legitur in Apocalypsi Quoniam interficiet illum Deus spiritu oris sui: quæ omnia loca ostendunt, spiritum ita vere describi posse, vt descriptus est intrinsece & extrinsece. Vnde illud Iohannis de spiritu intrinseco, Tres sunt qui dant testimonium in cœlo, pater, verbum & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt: de spiritu extrinseco sic: Et tres sunt qui dant testimonium in terra, spiritus, aqua & sanguis: & hi tres vnum sunt.

Sed vt apertius quid iste diuinus spiritus sit intelligamus, quia totus & plane explicari nec vere diffiniri potest, multiplici circuitione naturam ipsius ambiamus.

Est itaq; spiritus Dei, prima diuinæ bonitatis enarratio, communicata cum essentia divina & operatione. Est spiritus Dei magnitudo amplitudinis diuinæ, per quem neq; spirando magnificatur Deus, neq; ex seipso producendo diminuitur, quoniam non est illa immensitas diminutionis capax, aut vnitas multitudinis, aut sublimitas inæqualitatis, cuius virtus in Deo sita est, quę in spiritu ipsa inspiratione ostenditur vt idem sit spiritus cum Deo, atq; eidem Deo æqualis, atq; illius etiam vnitatis & æqualitatis nexus, perpetua firmitate eos cōiungens. Est itaq; hic spiritus diuinæ bonitatis exemplum & actus ipse quo

diuina potestas ostenditur, actus videlicet extrinsecæ operationis. Ergo spiritus sanctus sicut actus est diuinæ potestatis, ita est immemoratio diuinæ sapientiæ, directio diuinæ voluntatis, diuinæ virtutis operatio, exemplar veritatis, quies gloriæ, pulchritudo distinctionis, concordantia vnionis sine oppositione, medium coniunctionis, inter principium paternitatis & finem filiationis, summaq; æqualitas omni maioritate & minoritate remota: & ita fit, cum sit maioritas Deo ad creaturam, minoritas vero creaturæ ad Deum, æqualitas quædam inueniatur non extra, sed intra Deum, & ea est Spiritus sanctus.

Est itaque Spiritus sanctus, portio quædam diuinæ substātiæ & naturæ, non partita neque diuisa à Deo, sed sola relatione distincta, procedens interius, missa & replens exterius, operata interius, operans exterius, in omne id quod operatum est: & hic spiritus replet orbem terrarum, repletione operatiua & conseruatiua.

Satis nunc de spiritu loquuti sumus, quàmuis adhuc plura dici possent. Sed residuum nobis est, vt quomodo hic spiritus repleuerit orbem terrarum, videamus. Priusquam vero id aggrediamur, quid per orbem terrarum significetur ostendemus. Esse namque orbem terrarum, primum ostendit bonitas operantis, qui non solum aliquid facit intrinsecum, sed & extrinsecum: & quoniam id extrinsecum ideo magnum quidem fecit. sed non infinitum: ita etiam durabile, sed non æternum: ita etiam agens, influens & operatiuum, vt suæ potestatis vim ostēderet: ita cum aliquid fecit ex nihilo suæ sapientiæ considerationem, ita dilectionem suam in tantæ tam confusæ machinæ conseruatione, virtutem in agendo, veritatem in existendo, gloriam in quiescendo demonstrans. Nihil enim aliud orbis terrarum hoc loco nobis insinuat, quam aliquod materiale, cōfusum, vacuum formis, chaos. Nam quum manifeste videmus, esse aliquod commune materiale possibile, in hoc orbe terrarum per diuersas species communicatum, facile ex hoc intelligimus, communem quandam & confusam materiam fuisse principio, quæ postea formarum diuersitate, distincta est: Nam cœlum & cætera omnia quæ sub cœlo sunt, omnia habent aliquod corporale sensibile, mobile, mutabile, quibusdam tamen gradibus: hæc autem omnia secundum materiam, non secundum formam proueniunt. Apparet itaque materiam aliquam his omnibus inesse communem, quæ esset aliqua bonitate bonificanda, magnitudine magnificanda, distinctione distinguēda replenda formis, quæ omnia suapte natura esse, nec fieri possunt, sed per spiritum domini fieri necesse est: nihil enim suapte natura confusum, per se distingui potest: impugnat enim se

mutuo

mutuo distinctio & confusio, nec vnum alteri principium esse possit: confusio enim materiam habet proximè, distinctio verò formam seu efficientem. posita itaq; est in orbe terrarum, scilicet opere creato & partium suarum distinctio, quæ separet cõpositum à simplici, materiale à puro formali, commixtum à commixto, similiter omnium illorum inter se vnio, videlicet materiæ & formæ atq; concordantia in contrarietate. Sic etiam ipsa terra vt pura materia, principium habet ad formã ratione aptitudinis, quæ mediũ est, qua peruenitur ad perfectionem & finem operis: atq; per hunc modum adhuc in confuso terrarum orbe est ęqualitas confusorum & mixtorũ maioritate & minoritate secundum distinctionem disposita, pro nobilitate formarum, quibus orbis terrarum repletur, per spiritum domini, repletione videlicet operatiua & conseruatiua.

Ipse enim spiritus diuinus simplex forma est, orbis vero terrarum informis materia: recte itaq; considerare possumus, in spiritu, diuinam bonitatem diffusam: in orbe vero terrarum, malitiam indigentium: in spiritu, magnitudinem infinitam: in terris corruptibilitatem & mutationem: in spiritu, potestatem agendi: in terris, possibilitatem patiendi: in spiritu, potentiam rectricem: in terris, imperfectionem errantem: in spiritu libertatem: in terris, necessitatem: in spiritu virtutem: in terris, vitium: in spiritu veritatem immutabilem: in terris, figmentũ corruptibile. Spiritus in se orbem terrarum & in ipso existens semper vnus atq; idem manet, operans in orbe terrarũ, ab illo nunquã immutatus, sed illum immutans, faciens illum ex malo bonum, ex paruo magnum, ex mutabili durabilem, ex confuso distinctum. Hoc est suum replere, quo recte dicimus spiritus domini repleuit orbem terrarum.

Vnde euenit vt sicut diuinum quendam spiritum esse oportet, qui vt procedit intrinsecus, ita operatur extrinsecus. Sic & orbem terrarum esse dicimus, vt in illum operetur, illum repleat, vt scilicet ipsum orbem terræ qui de se bonus est, sua repletione bonificet, immensitate sua extendat ac multiplicet, æternitate confirmet potestate cõtineat, sapientia regat, amore diligat, virtute operandi vim tribuat, veritate certa lege cõscribat, gloria in fine suo conquiescere faciat, distinctione quæ confusa sunt separet, concordia distincta oppositaq; connectet, principiũ sit influens, mediũ perfluens, finis affluens & refluens: quã repletionem si ab orbe terrarum sustuleris: maioritas ipsius tendet ad minoritatem, omni æqualitate semota.

Iam vero diuinum esse spiritum, orbemq; terrarum, tota mundi series ab ipso suo ducta principio apertissime monstrat, & eundem spiritum ipsum orbem terrarum replere, cõsequitur vt

vt ipsum bonificet: omne enim bonum natura sua diffusiuum est suum enim & esse & posse natura participāt: & quo plus habet de essentia boni, eo amplius habet de potestate bonificādi: Cum itaq; spiritus domini bonus sit, opus suum est bonitatem communicare. Itaque spiritus Domini bonus ab ipso bono, itaque spiritus Domini bonus sit, opus suum est bonitatem communicare. Itaque spiritus Domini bonus, ab ipso bono participatus, atque eidem semper coniunctus principians in orbē terrarum bonitatem, potenter ac sapienter replet illum: nisi enim ita esset, tota ipsarum terrarum potentia & essentia tenderet ad corruptionem. Et quanquam spiritus iste distinctus sit à terris, tanquam infinitus à finitis, æternus à mutabilibus, perfectus ab imperfectis, mira tamen continuitate ipsi orbi terrarum intimus est, penetrans sua bonitate omnes punctos essendi, in toto illo orbe transfusus, penetrans omnia, & tamen non comprehensus.

Sed opponet forte aliquis, spiritum æternum esse, orbem verò terrarum non ex tempore, sed in tempore creatum: sic spiritus æternam bonitatem esse, temporalem verò eam quæ est orbis terrarum: item spiritum ipsum otiosum dici non posse, quoniam neque Deus ipse otiosus est cuius est ipse spiritus, terram autem repleri non potuisse, quando orbis terrarum nec dum erat. Porro etiam, quum opus illud distinctionis & separationis in orbe terrarum operatus est spiritus, neque habet quod amplius agat, nunquid ad otium rediisse dicetur spiritus, præsertim qui actus & forma est, qui est bonitas semper bonificās, magnitudo semper magnificans, potestas semper agens, sapientia sēper regens, voluntas semper diligens, & tamen legim⁹ deinde, spiritus domini repleuit orbem terrarum, scilicet æternaliter.

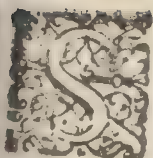
Sed vt hanc oppositionem euitemus, distinctione opus est, considerandaque varietas respectuum, ipsius spiritus ad orbem terrarum, qui quidem respectus alius est idealis, alius operatiuus: & ille quidem alius creationis, alius sanctificationis, alius conseruationis, alius conformitatis, de quibus singulis tractare pro nunc nimis longum esset. Ergo dicamus, quoniam secundū idealem respectum, spiritus deinde repleuit orbem terrarum æternaliter, in ipsa mente diuina, in ipso vnico spiritu qui à mente illla effluit: sic enim æternum est orbis terrarum exemplar, ad cuius similitudinem exterior orbis terrarum formatus est, non per similitudinem imperfectionum, sed perfectionum: nō conuersionis, non malitiæ, non defectus eius qui in exteriori est, exemplar aliquod in Deo est, atq; hunc ab æterno repleuit spiritus Domini: sed quicquid perfectionis in eo est, quod exterius productum est, perpetua idea in Deo seruatur & manet. Et hoc est

est quod propheta commemorat dicens: Meæ sunt omnes feræ syluarum, & pulchritudo agri mecum est. Et sic Spiritus domini repleuit orbem terrarum ab æterno, interius in ipsa mente diuina. Repleuit autem tunc exterius, cum nouum aliquod faceret, vt in creatione, in distinctione, in conseruatione, in quibus replet quotidie orbem terrarum, qui in ipso est, & ipse in illo nunquam otiosus, & cum illo intimus illi, secundum esse, agere, subsistere, & c. similia. Replet autem non occupatiue, quia non corporeus, nec impulsiue vt aer, neque successiue per motum, neque vt Spiritus angelicus, qui licet immaterialis, & incircumscriptibilis sit, diuersis tamen locis simul esse non potest: sed pro immensitate sua, & cum illa idem ipse omnia replens: & sic oportet intelligere: Spiritus domini repleuit orbem terrarum. Hinc propheta Psalmo quinquagesimo, triplici nobilissima denominatione Spiritum ipsum qualificat & describit vocans eum rectum, sanctum & principalem. Rectum, quia nulla commixtione incuruatur à naturæ suæ dignitate: Sanctum, quia absolutus ab omni compositione: Principalem, quia omnis bonitatis, virtutis, perfectionis principium est. Sed vt ad nos ipsos sermonem nunc trahamus, quoniam orbis terrarum nobis gentes ac populum, atque ipsum hominem qui minor mundus dicitur, ac ipsam animam lapsam ac peccatis confusam significat: idcirco Spiritum implorantes diuinum, ostendendo terrarum nostrarum tenebras, infirmitates, defectus, deformitates, supplices postulemus, ab ipso Spiritu repleri gratia & misericordia, vt nostra mala bonificet, depressa exaltet, mutata stabiliat, debilia confirmet, dirigat errata, ligataque resoluat.

FINIS.

ORNATIS-

ORNATISSIMO VIRO, LL. DOCTORI ADOLPHO ROBOREO AGRIPPINENSI CANONICO ad Gradus Mariæ Virginis, Henricus Cornelius Agrippa S. P. D.

Cripsi olim commentaria in artem brevem Raymundi Lullii, doctor eximie: hac tandem in tabulam quandam tanquam fasciculum, contraxi, quæ memoratur facilius, cuncta commentaria subinde animo reduceret. Hanc tabulam tuæ humanitati dedicatam, pro xeniolo offerendam decrevi, ratus exiguum hoc munusculum, non ex suo valore, sed ex mittentis animo sis æstimaturus. Quin & collata hac tabula cum ipsis commentariis, videbis te pari æstimatione habitum, quo is cui ipsa nostra commentariola olim dedicavimus, quæ unà cum hac tabula etiam ad te mittimus. Vale.

TABVLA ABBREVIATA COMmentariorum artis inuentiuæ Henrici Cornelii Agrippæ.

I.

Omnis cognitio eloquutioq; consistit in inventione.

- Rerum, de qua hic nihil pertractatur
- 2. Orationis seu verborum cui inservit
  - 1. Inventio Terminorum
    - 1. Simplicium generaliumq;
      - 1. Singularũ per quas acquiritur terminorũ
        - 1. Inventio per 4. fig. extra quas nihil in intellectũ cadit.
          - I. 1. Subjecta per fig. S.
          - 2. Prædicata
            - II. 1. Absoluta per fig. A.
            - III. 2. Respectiva per figuram T.
          - 3. Quæstiones per fig. Q.
        - V. 2. Terminorum
          - 1. Internorum multiplicatio.
          - 2. Externorum adinventio.
      - 2. Complurium inter se facta mixtio seu combinatio.
    - *II. Pars principalis.*
    - 2. Complexorum seu propositionum.
  - *III. Pars principalis.*
  - 2. Artis dispositio & applicatio.

1. Subiecta
- B Deus
- C Angelus
- D Cœlum
- E Homo
- F Imaginativa
- G Sensitiva
- H Vegetativa
- I Elementativa
- K Instrumentativa

B. Deus
- Pater
- Filius
- Spiritus sanctus

} non convertuntur

C Angelus

C. Angelus
- Bonus
- Malus

D. Cœlum
- Immobile empyreum agẽs per attractum
- Mobile agens per influxum

E. Homo
- Anima rationalis
- Corpus humanum

} habet
- Esse
- Vivere
- Sentire
- Intelligere

F. Imaginativum habens
- Esse
- Vivere
- Sentire intrinsecũ & extrinsecum

G. Sensitivũ habens
- Esse
- Vivere
- Sentire extrinsecum

H. Vegetativũ habens
- Esse
- Vivere

I. Elementatativum
- Simplex
- Cõpositũ

} habens solũ esse substantiale

K. Instrumẽtativum sive accidens,
- Naturale L
- Morale M

} habens esse in alio.

E. Accidens naturale
- Quantitas N
- Qualitas O
- Relatio P
- Actio Q
- Passio R
- Habitus S
- Situs T
- Tempus V
- Locus X

N. Quantitas
- Discreta
- Continua

} secundum
- Magnitudinem
- Multitudinem
- Diuturnitatem
- Operationem

- O. Qualitas
  - Habitus & dispositio.
  - Naturalis potentia vel impotentia.
  - Passio vel passibilis qualitas.
  - Forma & circa eam constans figura.
  - Contraria & contrarietates.

- P. Relatio secundum
  - Superlationem, Suppositionem — Ex natura verbi.
  - Æquiparantiam, Applicationem — Ex natura rei.

- Q. R. Actio & passio.
  - Intrinseca. —— / Extrinseca. —— : Intensa. Extensa. Remissa.

- V. Tempus. X Locus T. Situs.
  - Variantur quantitate.

- S. Habitus,
  - Intrinsecus.
  - Extrinsecus.

- M. Accidens morale.
  - Virtutes.
  - Vitia.

- II. Prædicata absoluta
  - B Bonitas.
  - C Magnitudo.
  - D Duratio.
  - E Potestas.
  - F Sapientia.
  - G Appetitus.
  - H Virtus.
  - I Veritas.
  - K Gloria.

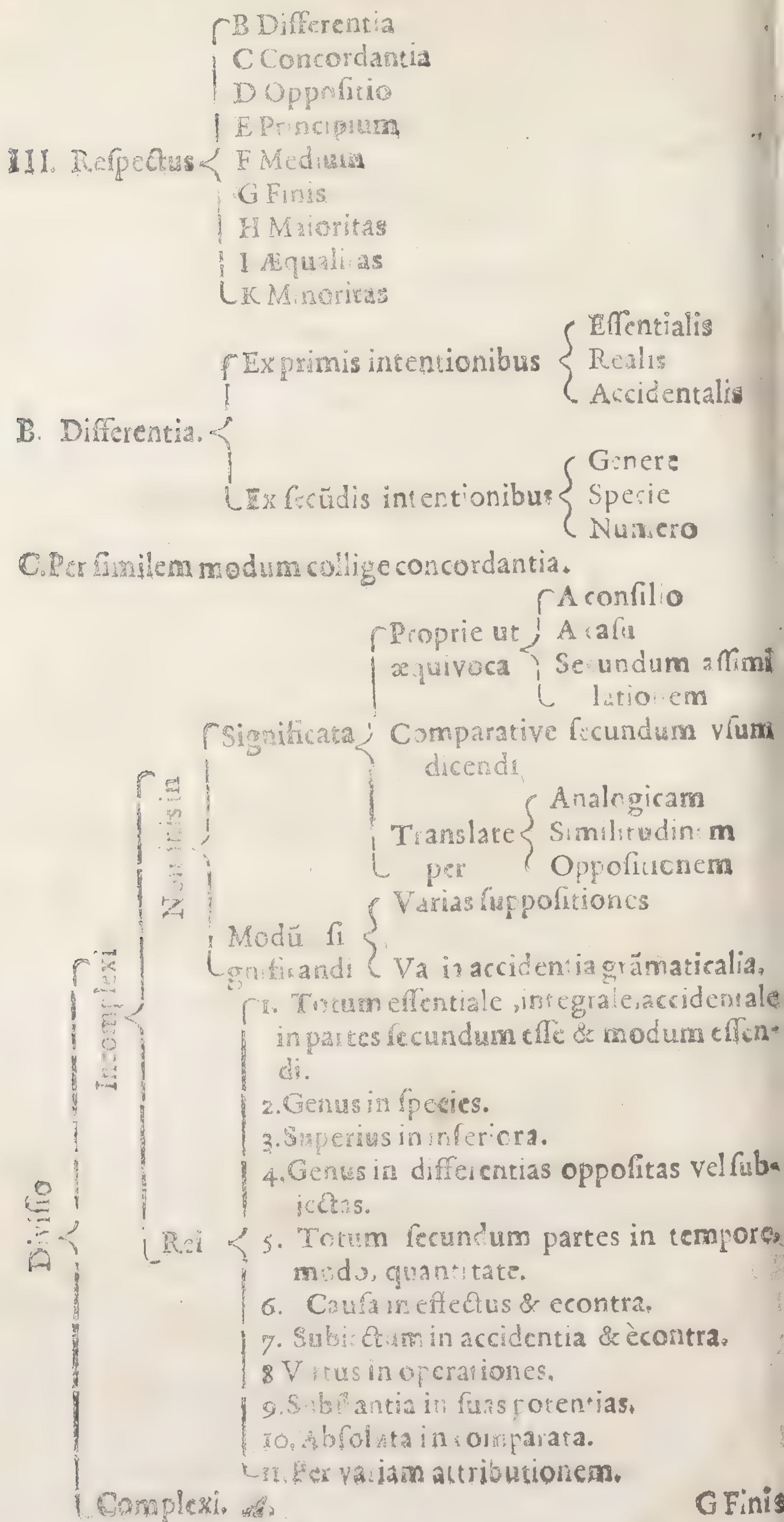
- B. Bonitas.
  - Permanens.
  - Fluens.

- C. Magnitudo
  - Virtutis.
  - Molis.
  - Actionis.

D. Dura-

- D. Duratio
  - Aeterna.
  - Aeviterna.
  - Temporalis.
- E. Potestas
  - Essendi & existendi
  - Agendi & patiendi
    - Naturalis.
    - Voluntaria.
- F. Sapientia seu Cognitio.
  - Intellectualis.
  - Rationalis
    - Sapientia.
    - Scientia.
    - Ars.
    - Fides.
    - Opinio.
  - Sensitiva.
  - Instinctus.
  - Natura.
- G. Appetitus
  - Rationalis ut voluntas
  - Sensitivus.
  - Insensibilis.
    - Concupiscibilis
    - Irascibilis.
    - Passiones animæ.
- H. Virtus.
  - Intellectualis ut sapientia, scientia, prudentia.
  - Moralis ut justitia, fortitudo, temperantia.
  - Theologica ut fides, spes, charitas, gratiæ dona quinque.
  - Animalis ut sensitiva, motiva, vitalis, vegetalis
  - Elementalis quæ naturalis dicitur.
  - Cœlestis quæ vocatur occulta.
  - Operationum & potentiarum secũdum actionem & passionem.
- I. Veritas
  - Orationis.
  - Rei
    - Secundum actum sive usum.
    - Secundum habitum.
- K. Gloria
  - Consummationis.
  - Quietis in fine.

- 1. Principia generalissima.
  - 1. Essentia.
  - 2. Vnitas
    - Rei
      - Simplex.
      - Cõposita
        - Substantialis.
        - Continuitatis.
        - Accidentalis.
    - Rationis.
    - Identitatis
      - Nominis.
      - Conversionis.
  - 3. Perfectio
    - Simplex.
    - Secundum modum essendi.
    - Secundũ mensuram conditionis.

III. Respectus
B Differentia
C Concordantia
D Oppositio
E Principium
F Medium
G Finis
H Maioritas
I Æqualitas
K Minoritas
B. Differentia.
Ex primis intentionibus
Essentialis
Realis
Accidentalis
Ex secūdis intentionibus
Genere
Specie
Numero
C. Per similem modum collige concordantia.
Divisio
Incomplexi
Nominis in
Significata
Proprie ut æquivoca
A consilio
A casu
Secundum assimilationem
Comparative secundum vsum dicendi
Translate per
Analogicam
Similitudinem
Oppositionem
Modū significandi
Varias suppositiones
Varia in accidentia grāmaticalia,
Rei
1. Totum essentiale, integrale, accidentale in partes secundum esse & modum essendi.
2. Genus in species.
3. Superius in inferiora.
4. Genus in differentias oppositas vel subiectas.
5. Totum secundum partes in tempore, modo, quantitate.
6. Causa in effectus & econtra.
7. Subiectum in accidentia & ècontra.
8 Virtus in operationes.
9. Substantia in suas potentias.
10. Absoluta in comparata.
11. Per variam attributionem.
Complexi.
G Finis

B. Complexi sive orationis:
- Subjectum & prædicatum.
- Patientem & agentem.
- Vltra patientem
- Modum subjecti & prædicati.
- Modum actionis & passionis.
- Secundum variam attributionem, expositionē & variam applicationem.

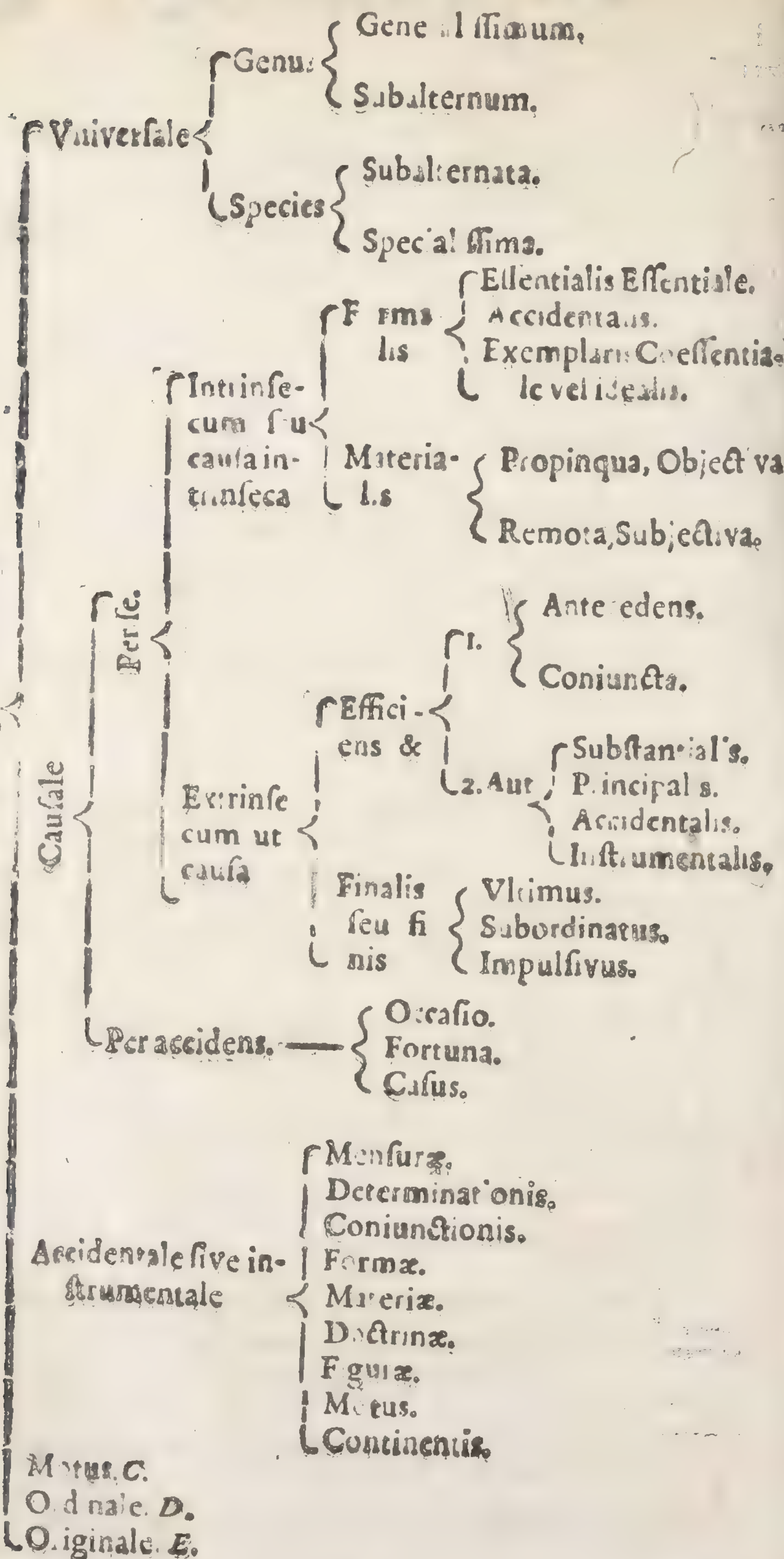
Simili modo accipe collectionem.

C. Concordantia.
- Vnionis collectorum.
- Partium in toto.
- Mixtorum in mixto.
- Continuorum in continuo.
- Discretorum in discreto.
- Materiæ & formæ in uno supposito.
- Aliquorum in uno tertio.
- In medio jungenti, participanti vel dividenti.
- In termino concurrenti.
- Æqualium inter se.
- Proportionum inter se.
- Effectuum, in causa & è contra secundum omne genus causarum.
- Similitudinis & exempli.
- Coniunctionis & contingentiæ.
- Cognatione & agnatione vel affinitate.
- Vt forma cum subiecto.
- Vt ars vel instrumentum cū subiecta materia
- Vt alicuius essentia vel de essentia eius.

Ex his similiter quære differentias suo modo.

D. Oppositio:
- Contrarietas:
  - Mediata.
  - Immediata.
- Contradictio, secundum idem, ad idem, similiter, in eodem tempore.
- Privativa.
- Localis.
- Relativa, ut superius de accidente relationis.

Versatur præcedens triangulus inter intellectuale & sensuale.

E. Principium aliud est
Universale
Genus
Generalissimum.
Subalternum.
Species
Subalternata.
Specialissima.
Causale
Per se.
Intrinsecum seu causa intrinseca
Formalis
Essentialis Essentiale.
Accidentalis.
Exemplaris Coessentiale vel idealis.
Materialis
Propinqua, Objectiva
Remota, Subjectiva.
Extrinsecum ut causa
Efficiens &
1.
Antecedens.
Coniuncta.
2. Aut
Substantialis.
Principalis.
Accidentalis.
Instrumentalis.
Finalis seu finis
Vltimus.
Subordinatus.
Impulsivus.
Per accidens.
Occasio.
Fortuna.
Casus.
Accidentale sive instrumentale
Mensuræ.
Determinationis.
Coniunctionis.
Formæ.
Materiæ.
Doctrinæ.
Figuræ.
Motus.
Continentis.
Motus. C.
Ordinale. D.
Originale. E.

C Motus
- Generationis
- Corruptionis.
- Augmentationis.
- Diminutionis.
- Alterationis.
- Localis.

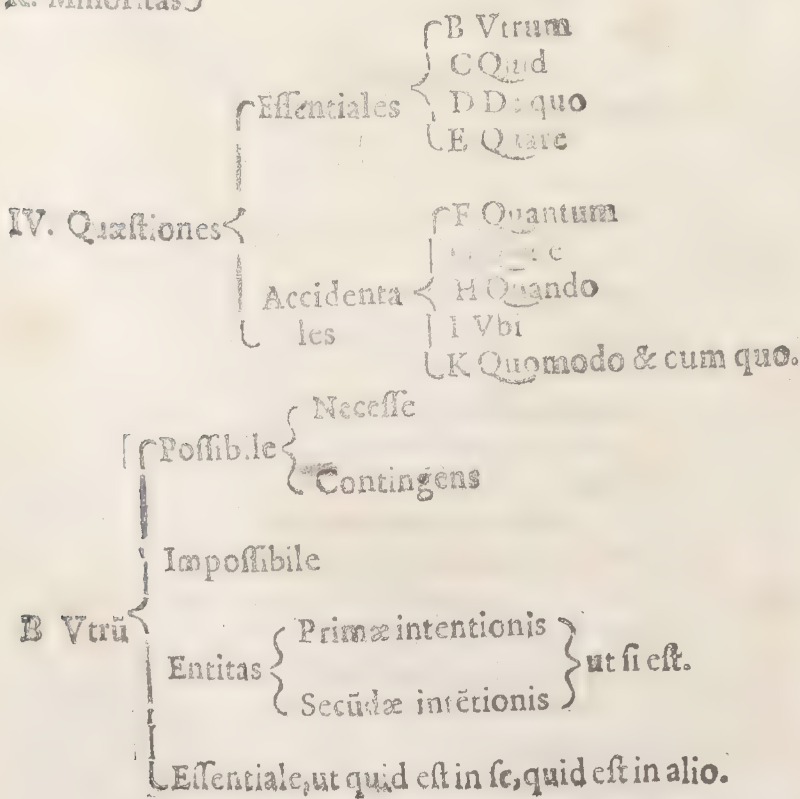
D Ordinale
- Natura.
- Tempore.
- Definitione.
- Cogitatione.

E Originale
- Positivum.
- Privativum.

F. Medium
- Conjunctionis
  - Natura
  - Situ
  - Loco.
- Mensurationis
  - Substantiale.
  - Accidentale.
- Extremitatum.
- Operationis
- Instrumentale
- Adhæsionis
- Participationis
- Comprehensionis
- Unionis
- Negationis
- Transitionis
  - Secundum locum
  - Secundum speciem
  - Secundum quietem.
- Positivum
- Privativum
- Destructivum
- Constructivum

G. Finis
- Extremitatum.
  - Substantialis
  - Accidentalis
  - Secundum essentiam
  - Secundum tempus sive ante sive post
  - Secundum locum
  - Qualitatem
  - Quantitatem.
- Corruptionis
- Defectionis
- Desitionis
  - Esse
  - operari
  - Pati
  - Secundum varias circumstantias.
- Perfectionis quam superius distinximus.
- Privationis
  - Naturaliter
  - Moraliter
  - Artificialiter

H. Maioritas
I. Æqualitas
K. Minoritas
Variantur secundum genera quantitatis & magnitudinis, de quibus supra, & iste triangulus versatur inter substantiam & accidens.

C Quid

C. Quid
- Quid rei
- Quid nominis
  - Q[illegible]aliter cunq; explicans.
- Quid personale ut quis per omnes casus.
- Quid contentivum, ut qui habet in se sive
  - Essentialiter
  - Accident[illegible]l[illegible]r
  - Pars in toto & è contra.
  - Infer⁹ in superiori & è cõt.
  - Forma quævis in materia.
  - Potentia in virtute.
  - Locatum in loco.
  - Causa in effectu & è cõtra.
  - & huiusmodi plura.
- Operativum
  - Acti vè
  - Passi vè

D. De quo
- Primitivum ut à quo
- Materiale
- Conversive
- Effective
- Constitutive
- Compositive
- Derivative
- Possessive ut cuius
- Originaliter.

E. Quare
- Formaliter
- Finaliter vel propter quid
- Positive
- Illative seu consequutive

F. Quantum
- Magnitudinis
- Multitudinis ut quot
- Ordinis, ut quotus
- Multiplicitatis, ut quotuplex
- Distributionis, ut quotiens
- Rei
- Propositionis
- Accidentis cuiusq; intensi, extensi vel remissi
- Continuum
- Discretum

G Quale

- G. Quale.
  - Essentialiter
  - Coessentialiter.
  - Accidentaliter.
  - Convertibiliter
  - Proprie
  - Appropriate.
- H. Quando multiplicatur per regulas.
  - C.
  - D.
  - K.
- I. Vbi
  - Repletivum
  - Diffinitivum
  - Occupativum
  - Contentivum ut in quo.
  - Quærens principiũ motus, ut unde.
  - Multiplicatur per regulas.
    - C
    - D
    - K
- K
  - Quomodo
    - Essendi
    - Operandi
    - Attributionis
      - Essentialiter / Primariè.
      - Accidentaliter / Secundariè.
  - Cum quo
    - Instrumentale
    - Medii ut per quid
    - Convenientiæ ut cui.
- K. Quomodo & cũ quo
  - Est pars in se per modum
    - Differentiæ
    - Proprii.
  - Est pars & in parte per modum
    - Actionis
    - Passionis.
  - Sunt partes in toto & è contra & hoc
    - Constitutivè
    - Compositivè
  - Totum transmittit similitudinem suam & suarum partium extra se secundum modum.
    - Perfectionis
    - Finis.
- V. Termini extranei inveniuntur.
  - Multiplicatione.
  - Collectione.
  - Similitudine.
  - Vicinitate.
  - Oppositione.
  - Ex propriis communibusq; principiis rerum.

VI. Mul-

VI. Multiplicantur subiecta prædicata & respectus artis, etiam termini extranei per

- Divisiones
- Essentialia
- Substantialia
- Accidentalia
- Genera
- Species
- Differentias
- Propria
- Accidentia
- Proprias passiones
- Actus
- Operationes
- Passiones
- Virtutes
- Potentias
- Partes
- Principia
- Causas
- Effectus
- Similia
- Convenientia
- Opposita
- Priora
- Posteriora
- Exempla
- Respectus
- Extranea
- Complexione varia
- Varia prædicatione
- Varia separatione & coniunctione.

Considerando hęc omnia diversimode.

- Secundum se.
- Respectivè.
- Comparative.
- Secundum inesse vel non inesse.
- Secundum sic vel aliter se habere.

VII. Mixtio figurarum.

- A parte subjecti.
- A parte prædicati.
- A parte modi aut cuiuscunq; horum mixtim.
- Terminorum artis inter se.
- Terminorum artis cum extraneis.
- Terminorum extraneorum inter se.
- In una figura.
- In diversis & pluribus.

II. Pars omnis prædicatio est aut

- Ex natura prædicati
  - Vnivoca
  - Communis
  - Denominativa
- Secundum attributionem
  - Naturalis sive necessaria.
    - Simpliciter
    - Ex hypothesi
    - Genus
    - Species
    - Differentia
    - Proprium
  - Contingens sive accidentalis
  - Remota sive impossibilis
- Secundum rationem prædicationis
  - Directa
  - Indirecta
  - Æqualis
  - Mixta
  - Absoluta
  - Comparativa
- Secundū qualitatem
  - Prædicationis
    - Affirmativa
    - Negativa
  - Convenientiæ orationis cum re
    - Vera
    - Falsa
- Secūdū quantitatem
  - Vniversal.
  - Particular.
  - Indefinit.
- Secundū modū prædicationis
  - Secundum inesse
  - Secūdum modum terminorum
    - Reduplicative
    - Exceptive
    - Separative
    - Comparative
    - Variæ exponibiles
  - Secundum modum propositionis, cujus tot sunt genera, quot de tota quapiam dicto efferri dicive possunt.

Diffi-

1. Diffinitio
   - Ex genere & differentia
   - Ex genere proprio sive si[...]
     - Proprie proprium
     - Accidẽs propriũ
   - Ex partibus.
   - A causa secundum quod libet genus causæ
   - Per effectum & operationes
     - Actuales
     - Aptitudinales
     - Potentiales
   - Per potentiam vel obiectum
   - Per potentiam & actum
   - Per esse & essentiam & è contrario
   - Per respectum & relationem
   - Ex fine rei
   - Per distantiam extremorum
   - Per abnegationem oppositi
   - Per species reliquas figuræ Q ex
     - C
     - D
     - E
     - F
     - G
     - H
     - I
     - K

2. Argumentum vel est
   - Syllogismus
   - Enthymema
   - Inductio
   - Argumentatio perfecta

3. Medium argumenti vel est
   - Antecedens
   - Consequens
   - Extraneum

4. Loca

- 4 Loca essentialia ad probandū & improbandum
  - Intrinseca A.
    - Diuisione & partitione.
    - Diffinitione & interpretatione.
    - Coniugatis
    - Genere
    - Specie
    - Similitudine
    - Differentibus
    - Contrariis
    - Coniunctis
      - Ante rem
      - Cum re.
      - Post rem.
    - Repugnantibus
    - Antecedentibus & consequentibus.
    - Causa efficiente
    - Effectu
    - Maiori
    - Minori
    - Paribus
  - Extrinseca
    - Attributa personæ
      - Nomen
      - Natura
      - Fortuna
      - Studium
      - Victum
      - Habitus
      - Casus
      - Affectus
      - Et huiusmodi
    - Oracula
    - Autoritates
    - Confessata
    - Vulgi opinio
    - Sectæ
    - Pacta
    - Sententia
    - Iudicium
    - Vsus
    - Leges
    - Attributa negotiorum
      - Quidnam
      - Cur
      - Quibus auxiliis
      - Vbi
      - Quomodo
      - Quando

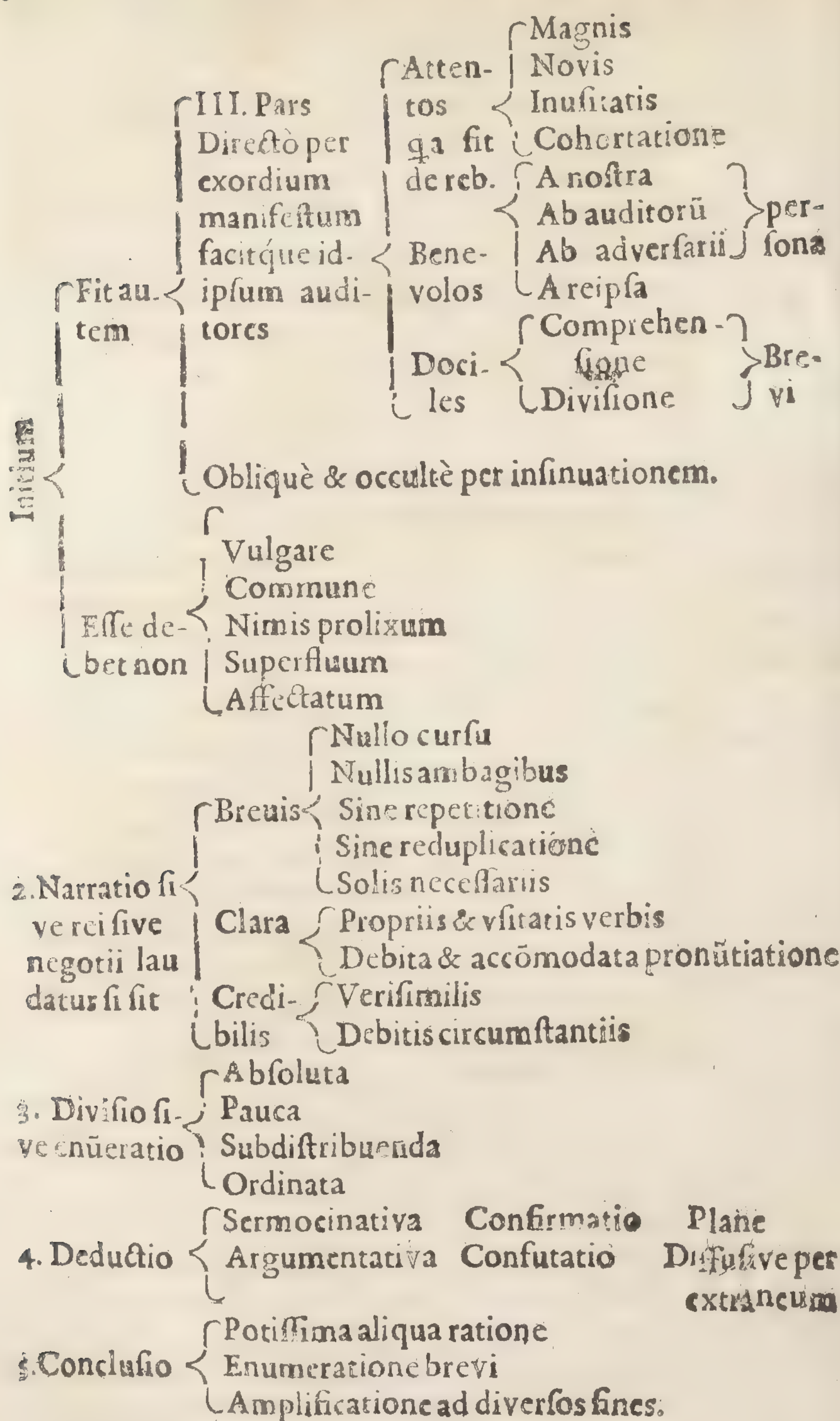
- Loci accidentales
  - Ad exordiendum & movendum animos vtiles
    - Autoritate
    - Relatione
    - Facilitate
    - Dissimilitudine
    - Consilio
    - Exaggerando
    - Non vulgari
    - Comparatione
    - Consequentia
    - Demonstratione
    - Conversione
    - Vi fortunæ
    - Tolerantia
    - Deploratione
    - Convertentia
    - Humanitate
    - Commendatione
    - Vtilitate
    - Confessione
    - Exclamatione
    - Admiratione
  - Ad confutandum servientes
    - Aggressione
    - Promissione
    - Attenuatione Et eiusmodi
    - Admonitione
    - Retorsione
    - Illusione
    - Contemptione
    - Suspicione.

- 5. Solutio quæstionis per modos
  - 6. Agrippæ
    - Directè
      - 1. Figura A.
      - 2. Figura T.
      - 3. Figura duplex
    - Indirectè
      - 4. Figura multiplex
      - 5. Subiecta
      - 6. Regulæ.
  - 14. Raymundi de cuius sententia applicatio quæstionis ad inveniendum veritatem solutionis consistit in his
    - Argumentãdo per varia media & diversa loca.
      - 1. Prima figura
      - 2. Secunda figura
      - 3. Tertia figura
      - 4. Quarta figura
      - 5. Tabula magna
      - 6. Evacuatio 3. fig.
      - 7. Multiplicatio
      - 8. Mixtio principiorum & regularum
      - 9. Diffinitiones principiorum
      - 10. Species triangulorum
      - 11. Regulæ quæstionum
      - 12. Species regularum
      - 13. Novem subiecta
      - 14. Termini extranei

Disso-

Dissolutio argumentorum fit

- 1. Solvendo fallacias & ostendẽdo falsitatem
  - Verborum
  - Sententiarũ
    - Per defectum in
      - Forma
      - Materia
      - Distinctione
      - Comparatione
      - Constructione
      - Coniunctione
      - Et huiusmodi
- 2. Ostendendo diversitatem
  - Subiectorum
  - Principiorum
  - Mediorum
  - Causarum
  - Secundum aliter inesse
  - Secundum aliter referri. Et huiusmodi.
- 3. Improbatione argument. & destructione loci vt quia
  - Falsus
  - Malè dictus
  - Negatione autoris
  - Negatione autoritatis
  - Destructione rationis
  - Per potiorem aliam rationem
  - Per rationem & autoritatem oppositam
  - Per sequelam inconvenientis
  - Per sequelam magis convenientis
  - Excipiendo aliquod spirituale
  - Ratione differentiæ
  - Similitudinis
  - Causationis
  - Effectionis
  - Respectu, Separatione, Cohærentia
  - Contraria applicatione & huiusmodi.

Commentariorum Henrici Cornelii Agrippæ, in artem brevem Raymundi Lullii
Finis.

ARTI-

ARTICVLI FIDEI SACROSANCTAE AC SALVTIFERAE

Legis Christianæ cum eorundem perpulchra introductione: quos illuminatus Doctor Magister Raymundus Lullius rationibus necessariis demonstrative probat.

INTRODVCTIO.

Liqui Christiani & magni in scientia nominati, quod pudendum & plorandum est: dicunt quod fides sancta Catholica est magis improbabilis quam probabilis: vnde sequitur infamia magna apud infideles, qui ex hoc credunt fidem nostram esse nullã, & forte aliqui Christiani contra dictam fidem sinistrè suspicãtur. Vlterius aliqui dicunt & asserunt, quod fides est vera: sed secundum modum intelligendi videtur non esse vera. Vnde adiuvante Sancto spiritu conabimur quantum poterimus ad* probandum quod dicta fides sit vera & probabilis. Dicunt etiam quod fides non habet meritum cui humana ratio præbet experimentum, & ideo dicunt, quod non est bonum probare fidem vt non amittatur meritum. Asserentes autem ista & dogmatizantes quanquam magnos se reputent: & quod peius est ab aliis reputentur; ostendunt se manifestissimè ignorantes. Quia aut intendunt dicere quod ipsa fides in se sit magis improbabilis quam probabilis, & etiam quantum ad Deum: videlicet quod magis sit improbabile ipsam esse à Deo, quam non * sit à Deo. Et in hoc casu nullus debet tali fidei quæ in se, & quantum ad hoc quod sit à Deo est magis improbabilis quã probabilis adhærere, necnon adhærendo potest à iusto iudice condemnari: imo adhærendo stultus est: eo quod facit contra rationem improbabilitati adhærendo, & probabilitatem deserendo. Aut intendunt dicere quod ipsa fides in se est magis improbabilis quam probabilis; sed probabile quod sit à Deo. Et in hoc casu si probabile est, quod sit à Deo: sequitur, quod ipsa est probabilis: & si est verum quod sit à Deo: ipsa est vera & necessaria. Cum enim Deus sit summa veritas, & summa sapientia, quæ non fallit nec fallitur ipse, dicit illa esse, ergo est verissimum. Si enim cuilibet experto in sua scientia credendũ est, ergo multo plus experientissimo, & sapientissimo in omnibus. Nec tertium possunt dicere, vtpote quod ipsa est probabilis: sed quod sit à Deo hoc est magis improbabile quam probabile. Cum enim fides Catholica iubeat Deum diligi super

Marginalia: 1. *Erro. quorundam.* — 2. *Error aliorum.* — **probare.* — 3. *Error.* — *Refutatio.* — 1. *Intellectus* — **esse.* — 2. *Intellectus* — 3. *Intellectus*

omnia,& perfectiones divinas ponat in superlativo gradu perfectionis,& extirpet vitia, inserendo virtutes in altiori gradu perfectionis qui dari possit: & per consequens sit bona & optima:& omne bonum sit à Deo tanquam à summo bono;sequitur necessario,quod ipsa sit à Deo:ergo est necessaria.Si autem detur quartum membrũ, sc. quod vtroq; modo sit magis probabilis:tunc magis apertꝰ est error eorũ.Et tũ zelus noster nostroq; totalis intẽtio sit omnino circa defensionẽ fidei: idcirco

4. Intellectus

Nos magister Raymundus Lull. hanc schedulam legamus religiosis & secularibus sapientibus & discretis; vt videant ac diligentissimè perscrutentur prædicta ac etiam si infra scripta consequentia de necessitate contineat veritatẽ:videlicet quod aliqui magistri in Theologia asserunt seu testãtur; quod quæcunq; obiectio proposita contra fidem Catholicam S. Sanctã, potest solvi per necessarias rationes scilicet intelligendo ipsarum rationum consequentias. Manifestè sequitur ergo quod sancta fides Catholica possit iuxta eorum testimonium per rationes necessarias approbari: & hoc per modum intelligendi, non tantummodo per modum credendi. Si quis autẽ dixerit huiusmodi consequentiam quã facimus non attingere veritatem, cogitur dicere quod prædicta magistrorum ratio sit inanis,& quod principium sit primum per se consequẽs, & posterius per se antecedens: & quod in argumento minor propositio sit antecedens & maior consequens: quod est impossibile & extra naturã intellectus. Rogat etiã Raymundus religiosos & seculares sapientes vt videant, si rationes quas ipse facit cõtra Saracenos approbando fidem Catholicã habeant veritatẽ, quia si forte aliquis solveret rationes quæ per Saracenos contra fidem Catholicam opponuntur, cum tamen ipsæ rationes quæ fiunt pro eadẽ solvere nõ valerent, fortificari Saraceni valde literati & sapientes se facerent Christianos. Si quis autẽ dixerit quod obiectiones quæ possunt fieri cõtra fidem,possunt solvi per rationes necessarias: & probationes quæ possunt fieri pro fide possunt frangi per rationes necessarias. Dicimꝰ quod implicat contradictionẽ quæ stare non potest. Quia duæ conclusiones circa idem cõtrariæ stare non possunt. Et de hoc subiungimus hoc exemplum. Vbicunque est generatio, est & corruptio, Sed in Deo est generatio: ergo in Deo est corruptio. Qui autem intendit improbare per necessarias rationes quod corruptio non est in Deo:& ipsum oportet tenere quod generatio est in Deo, oportet etiã de necessitate quod sciant generationem esse in Deo:hoc idẽ dici potest de istis maximis. vbicunq; est principium est tempus, vbicũq; est productio est suc*cessio. Omne agens agit cum motu: de nihilo nihil fit. Nullũ infinitum

Testimoniũ quorundam magistrorũ.

Vtilitas huius rei.

Obiectio tacita.

Solutio.

Ratio.

Exemplum.

*successio.

infinitum poteſt eſſe finitum. Qui non intelligit particularia non poteſt intelligere ſeipſum. Nulla virgo poteſt parere, nullum agens agit ſine inſtrumento ; nullum novum eſt perpetuale; vbicunq; eſt prioritas, eſt poſteritas; nullum ens exiſtẽs actus purus eſt multiplicabile ; nullũ ens poteſt perficere perfectum; nullum intelligibile eſt intellectum. vbicunq; ſunt plura, eſt compoſitio ; nullus homo mortuus poteſt idem numero idem actu reſurgere ; nullum corpus poteſt eſſe in pluribus locis in eodem tempore ; nullum agens poteſt eſſe ſine ſubiecto. Nulla operatio poteſt eſſe infinita. In nulla æternitate eſt æternabile. Multas alias maximas poſſumus invenire, ſed iſtas ponimus, quia qui ipſas poteſt ſolvere per rationes neceſſarias, oportet quod ſciat principia primitiva cum quibus ſolvat prædictas maximas, vt ſupra ſignificatum. Sed prædicta aſſerẽtes oſtendunt ſe ignorare Deum eſſe, & quum eſt Deus, Deũ autem eſſe eſt neceſſarium, & demonſtrabile magis neceſſaria demonſtratione quam ſit aliqua demonſtratio Mathematica: licet enim non dicant demonſtrationem potiſſimam eſſe, niſi illam in qua probatur paſſio de proprio ſubiecto, tamen certũ eſt, quod etiam in tali demonſtratione præmiſſæ ſunt magis neceſſariæ veræ & notæ quam concluſio. Alias ex eis non probaretur, notificaretur aut neceſſitaretur concluſio : ergo ratio quæ per propoſitiones neceſſarias & ſubſtantiales concludet vnam concluſionem ſubſtantialem in qua prædicetur aliquid ſubſtantiale de ſubiecto vt ſubſtantia de homine quę quidem concluſio habeat ita neceſſariò aliquem modum dicendi per ſe, ſicut vna præmiſſarum demonſtrationis concludentis paſſionem de proprio ſubiecto erit magis neceſſaria quam illa quæ cõcludet paſſionem de ſubiecto, vt iſta ; omne illud quod per ſe ſtat & ſubſtat accidentibus eſt ſubſtantia. Homo ſtat per ſe & ſubſtat accidentibus: Ergo homo eſt ſubſtantia. Iſta ratio vel ſyllogiſmus eſt magis neceſſarius, quam ille, in quo concluditur omnis homo eſt riſibilis : & iſta, omnis figura trilatera eſt figura, triangulus eſt figura trilatera: ergo triangulus eſt figura : iſta eſt magis neceſſaria ratio quam illa in quo concluditur ; quod triangulus habet tres, &c. cuius ratio eſt quia ſubſtantialia quę cõſtituunt ſubiectum, ſunt magis de neceſſitate ſubiecti, quã accidentia. Sicut quartus modus dicendi per ſe & primus ſunt magis neceſſarii & evidentes quã ſecundus. Vlterius admirandum eſt, cum dicant quod demõſtratio propter quid, eſt quando cõcluditur paſſio de ſubiecto: quare hoc dicentes non conſiderauerunt quod cum cuilibet ſubiecto

conveniat propria actio & sicut propria passio, & propria actio habeat ita necessarias causas & evidentes sicut propria passio & multo plus si quis bene consuleret, quod actio est nobilior passione : & quaè non dixerunt demonstrationem potissimam quādo probatur propria actio de proprio subiecto. Hoc dictum est contra illos, qui tantum arctant & male vocabulū demonstrationis resumentes, ergo vnde fuit sermo prius, dicimus quod prædicta dogmatizantes ostendunt se ignorare Deū esse & quid est Deus. Nam manifestato & probato quod Deus sit & quid sit, hoc est quæ sunt eius perfectiones & dignitates, sequitur articulos fidei Christianæ non solum esse plus probabiles quam improbabiles: immò eos esse veros & necessarios: quod in pluribus nostris libris probamus.

DEVS IN VIRTVTE TVA SPERANTES, & de tua gratia confidentes, intendimus probare articulos fidei per necessarias rationes.

AD probationem articulorum fidei accedentes: antequam probemus vnum Deum esse, intendimus probare Deum esse. Ad probandum autem Deum esse, oportet præcognoscere, quid est quod dicitur per hoc nomen Deus. Et dicimus quod tam scientes quam minus scientes (quasi pro regula, & vt naturaliter notum) tenent quod hoc nomen Deus, significat ens, quod est summe & infinite bonum & bonitas, magnū & magnitudo, æternum & æternitas, potens & potestas, sapiens & sapientia, volens & voluntas, virtuosum & virtus, verum & veritas, gloriosum & gloria: habens in se omnem perfectionem infinitam in summo absque aliqua imperfectione.

In hoc enim omnes intelligentes conveniunt, sicut in vno principio communi & per se noto, quod Deo attribuunt quicquid altius, nobilius & perfectius potest cogitari. Si tamen negaretur nobis, quod hoc nomen Deus nō significat hoc quod diximus, nobis sufficiat probare quod sit dare tale ens quale descripsimus, & de nomine contendere non intendimus, & quod sit tale ens, per quinque rationes probare intendimus, omittendo multas alias causa brevitatis huius operis. Et primo probamus quod sit dare ens summum in bonitate & summum bonum.

PRIMO QVOD ENS SVMmè bonum sit.

SI summum bonum est: summum malum non est: & si summum malum est: summum bonum non est: quia duo & maximè quæ sunt contraria, non possunt esse summa simpliciter. Eo enim quod ponuntur esse duo summa, sequitur quod neutrum duorum est summum simpliciter. Si etiam ponatur summum bonum non esse, sequitur quod sua privatio est summè mala. Quia sicut positio summi boni est summè bona, sic privatio summi boni est summè mala. His præmissis ostensiuè syllogisamus sic. Omne illud cuius præsentia est summè bona, & sua absentia est summè mala, omne tale est necessarium. Cum bonum & esse conveniant, & malum & non esse. Aliàs non esse & privatio, essent actualiora, meliora, & perfectiora esse & actu, quod est contradictio: & per consequens summum bonũ & summum esse, & summum malum & summum nõ esse. Alias quodcunque bonum non summũ, esset melius summo bono, vel saltem æquale. Sed præsentia summi boni, est summum bonum, cum ponat summum bonum, & priuet summum malum. Sua enim absentia est summè mala, cum dicat privationem summi boni, & affirmet summum malum, vt probatum est: ergo summum bonum esse est necessariũ. Imo si ratio subtiliter consideretur, sequitur, quod solũ summum bonum esse, est necessarium: cum solum summum bonum, & summũ esse, conueniant & solum summum bonum sit simpliciter, & vnicè necessarium. Aliàs non esset summum, nec aliquod esse, est summum nisi sit necessarium. Tale autem summum bonum dicimus Deum, ergo Deum esse est necessarium.

SECVNDO QVOD SIT DARE ens infinitè magnum.

OMnis res, quanto magis accedit ad esse, & magis participat entitatis, tanto major & melior est. Sed si nullũ ens est infinitè magnum, omne ens est finitè magnum. Ens finitè magnum nobilius est, quia est, quàm ens infinite magnum, quod non est. Et sic sequitur quod quãto res erit magis finita, tanto magis accedet ad esse, & major & melior erit. Cum ergo pars sit magis finita suo toto, erit major & melior suo toto, ergo pars nõ erit pars, immo totum nec totũ erit totũ, imo pars: Sed hoc est falsum & impossibile, quia contradictio, ergo id ex quo sequitur est falsum & impossibile. Sequitur autem ex hoc quod ponitur ens infinitè magnum non esse, ergo ens infinitè ma-

gnum non esse, ergo ens infinitè magnum non esse, est impos-
sibile: ergo ens infinitè magnum esse, est necessarium. Osten-
sive syllogizamus sic.

Omne ens quanto majus est, tanto de necessitate plus parti-
cipat entitatis.

Sed ens infinite magnum, majus est de necessitate ente fini-
te magno: ergo de necessitate plus participat entitatis.

Cum ergo ens finite magnum sit: ens infinite magnum esse
est necessarium.

Tale autem ens dicemus Deum qui est infinitas: ergo Deũ
esse est necessarium.

TERTIO QVOD ENS *æternum sit.*

OMne ens est æternum vel non est æternũ, sed ens quod nõ
est æternum, est principiatũ, ens autem principiatum, non
potuit principiare seipsum, quia fuisset antequam esset: ergo
(cum experiamur multa entia esse principiata) oportet ens æ-
ternum nec principiatum: & sic nihil esset. Sed nihil esse est
impossibile: ergo id ex quo sequitur: sequitur autem ex hoc
quod ponitur ens æternum esse: quod ens æternum non esse
est impossibile: ergo ens æternum esse est necessarium. Osten-
sive syllogisamus sic: Omnis existentia entis principiati, præ-
supponit de necessitate ens æternum esse, vt probatum est: sed
ens principiatum est: ergo de necessitate ens æternum est, tale
autem ens dicimus esse Deum: ergo esse est necessarium. Si
vero dicatur quod illud ens æternum potest esse mundus vel
aliquid aliud à Deo: istud dissolvemus infra: vbi probabimus
quod nihil potest esse æternum nisi solus Deus.

QVARTO QVOD ENS INFI- nitum in potestate sit.

SI non est dare ens infinitum & summum in potestate, omne
ens finitum in potestate: & si sit, nihil est æternum. Quia
quod est æternum: est infinitum in duratione, quod autem est
infinitum in duratione, habuit, & habet, & habebit potestatẽ
ad durandum in infinitum. Talis autem potestas potuit in in-
finita præterita: quia inquantum potestas fuit infinita potuit
in infinita: ergo vel est dare ens potestate in infinitum: vel o-
portet quod non sit ens æternum asserere. Sed si non est ens
æternum: non est ens non æternum: non est ens non æternũ
vt supra probatum est, & sic nihil est: sed nihil esse est falsum
& im-

& impossibil ; ergo id ex quo sequitur. Sequitur autem ex hoc quod ponitur ens infinitum in potestate non esse: ergo ens infinitum in potestate non imposse ergo ens infinitum in potestate est necessarium. Tale autem ens dicimus esse Deum, ergo Deum esse est necessarium.

QVINTO QVOD ENS SVMMVM in virtute sit.

OMne ens quanto magis habet virtutis: tanto magis appropinquat ad immensitatem & summitatem virtutis: sed quanto magis appropinquat ad immensitatem & summitatem virtutis, tanto magis appropinquat ad nihil. Si non est dare ens immensum & summum in virtute, quanto autē magis appropinquat ad nihil, tanto minus est. ergo à primo ad vltimum quanto ens magis habet virtutis, tanto minus habet, sed hoc est falsum & impossibile, quia sequitur contradictio: ergo id ex quo sequitur. Sequitur autem ex hoc quod ponitur ens summum in virtute non esse, ergo ens summum in virtute non esse est impossibile, ergo ipsum esse est necessarium: tale autem ens dicimus Deum, ergo Deum esse est necessarium. Ex præmissis colligitur quod ens, quod est summum in bonitate, infinitum in magnitudine, æternum duratione, immensum potestate & virtute, est summè sapiens & summa veritas, aliàs nō esset summe bonum, caret etiam principio & fine aliàs nō esset essentialiter æternum, & summum simpliciter, quia si esset in eo compositio, esset naturaliter divisibile & per consequens mutabile, & sic nō esset æternum nec simpliciter primum. Est etiam infinitum in virtute & omni perfectione perfectum & principium omnium, aliàs non esset summe potens & omnipotens. Est finis omnium, aliàs si omnia ad se non ordinasset, non esset summe sapiens nec summe bonum. Est etiam purus actus, quia si esset in eo aliquid potentialitatis, esset in eo compositio & naturæ diversitas. Patet enim quod omnes istæ rationes bonitas, magnitudo, ęternitas, potestas, sapientia, voluntas, virtus, veritas & similia, sunt in eo realiter, alias non esset verum & perfectū, bonum magnum, &c. Et quod istę rationes in eo sunt vnum & idē vna essentia & natura. Si enim differunt, non esset tale ens totū bonum, totum magnum, & sic de aliis rationib. Sua etiam potentia est sua essentia, aliàs esset in Deo differentia. Et est ab ipso omne esse & omne posse, alias esset summa essentia summa potentia. Et si ab ipso est omne esse & omne posse quicquid habet quicquid potest habet & potest à se ipso. Probavimus ergo de necessitate esse tale ens quale descripsimus, & per consequens Deum esse de necessitate.

SEXTO QVOD SIT VNVS Deus tantùm.

PRobato quòd sit de necessitate tale ens, quale descripsimus, quod quidem dicimus Deum esse: probamus quod non sit Deus nisi vnus. Illud ens est summè bonũ quod est supra omne bonum: sed supra probauimus quod de necessitate est dare ens summè bonum, ergo ipsum est supra omne bonum summum: non esset autem supra omne bonũ, si essent duo vel plura summa bona: cum summo non sit majus: ergo est tantum vnum summum bonum: ergo est tantum vnus Deus. Si sunt plures dii, sunt plura entia infinita, cum probatũ sit quod Deus est ens infinitũ, sed plura entia infinita esse est impossibile, quia si essent plura infinita vnũ esset extra aliud, & cum infinitũ dicatur, quod nulla mensura mensurari possit: mensura vnius non cõprehendetur à mensura alterius, & sic vna mensura alia supergrederetur, & ita neutrũ esset infinitũ, cum extra infinitũ nihil sit, ergo impossibile est plures Deos esse, & sic est vnus Deus tantum. In Deo sunt idem sua bonitas, sua magnitudo, sua æternitas, sua potestas, & sic de aliis. Est inter ista & summa concordantia, summa vnitas, siue identitas, vt probatum est: sed bonitas divina ratione suæ nobilitatis & summitatis non compatitur esse aliquid bonũ aliud à se ęquale sibi in bonitate ergo nec ęternitas divina compatietur aliquod ens aliud à se esse sibi æquale in duratione & æternitate. Sed si sunt plures dii, sunt plura entia æterna, ergo impossibile est plures Deos esse. Si sunt plures dii, sunt plures omnipotentes: sed plures omnipotẽtes esse est impossibile, ergo plures Deos esse est impossibile: ergo vnum Deum esse est necessariũ. Iterum quod impossibile sit esse plures omnipotentes patet: quia aut potentia vnius, est potentia alterius, & si sic nõ sunt essentialiter plures omnipotentes, sed vnus: aut potentia vnius, non est potentia alterius, sed sunt potentiæ diversæ, & sic nullus est omnipotens, ex quo quod potest vnus, non potest alius. Impossibile est esse plura entia, omni perfectione perfecta, sed si sunt plures dii, sunt plura entia omni perfectione perfecta. Cum ita sit quod intelligamus Deum omni perfectione perfectum, ergo impossibile est plures Deos esse, ergo tantum vnum Deum esse necessarium. Et quod impossibile sit esse plura entia omni perfectione perfecta. Cum ita sit quod intelligamus Deum omni perfectione perfectum, ergo impossibile est plures Deos esse, ergo tantum vnum Deum esse est necessarium. Et quod impossibile sit esse plura entia omni perfectione perfecta patet: quia si in quolibet

esset omnis perfectio, quicquid perfectionis esset in vno esset in alio, ergo in omnibus esset vna & eadem perfectio. Non ergo sunt plura in perfectione nec plura perfecta sed vnum. Si autem dicatur quod perfectio quæ est in vno non est in alio, in nullo erit omnis perfectio: immo cuilibet deficiet omnis perfectio ex quo in quolibet ponitur omnis perfectio.

SEPTIMO QVOD IN DEO sit personarum pluralitas, & post quod sint duæ personæ.

NOn minoris, actualitatis, potestatis & nobilitatis, est bonitas infinita quam bonitas finita: Sed bonitas finita est ratio bono finito quod producat naturaliter & de se bonum finitum: ergo bonitas infinita erit ratio bono infinito, quod producat naturaliter & ex se bonum infinitum: ergo cum in Deo sit bonitas infinita producet bonũ infinitum. Nihil autẽ aliud à Deo potest esse infinitum, sed solus Deus, vt probatum est: ergo Deus cum sit bonum infinitum producet bonum infinitum, & per consequens idem & æquale sibi in bonitate essentia & natura. Cum superius sit probatum quod non possint esse duo vel plura infinita per essentiam differentia. Cum ergo omnis actio sit suppositorum, scilicet suppositi vt producentis & suppositi vt producti. Inter producens & productũ oportet esse distinctionem suppositorum: cum idem non possit seipsum producere. In diuinis erit suppositum producẽs & suppositum productum, & vtrumq; dicimus personam, cum persona dicatur rationalis naturę individua substantia: & verius & proprius dicetur in diuinis persona quam in creatis: eo quod in diuinis est persona naturæ diuinæ incommunicabilis essentia: sequitur ergo personarum pluralitas.

Omne id quod est purus actus, æternus & infinitus agit æterne & infinite, & æternum & infinitum: aliàs non esset purus actus æternus & infinitus: sed Deus est purus actus æternus & infinitus: ergo agit æternaliter & infinite & æternum & infinitum: sed omne tale est Deus: ergo Deus producit Deum. Sicut enim proprius & naturalius est creaturæ cum sit finita operari parua magis quam magna, eo quod magis participãt cum creatura, quia magis accedunt ad finitatem, sicut miles qui facilius dat vnum equum quã vnum castrum, & rex vnum castrũ quã ciuitatẽ. sic & multo plus & proprius & naturalius Deo cum sit infinit⁹ operari ea quę sunt magna simpliciter quã ea quę sunt parva: Aliàs non operaretur secundum modum & virtutẽ naturæ suæ. nihil autem est simpliciter magnum nisi solus Deus, ergo Deus produxit Deũ. sequitur ergo personarum pluralitas.

In

In Deo sunt idē suū existere & suum agere. Cū ipse sit purus actus sed Deus est Deus in existēdo, ergo erit Deus in agēdo, ergo Deus producet Deum alias Deus esset Deus in existēdo & nō esset Deus in agendo, sequitur ergo personarū pluralitas. Impossibile est vnam & eādem & simplicē essentiam distare à nihilo in infinitū & non distare à nihilo, quia implicatur contradictio sed divina essentia est eadem cum sua potentia quia simplex est, & cum ipsa essentia sit infinita distat à nihilo in infinitum: sed si de se & naturaliter nihil potest producere sua potentia non distat à nihilo in infinitum, imo habet secum annexū nihil: ex quo nihil potest producere, ergo divina essentia distat à nihilo in infinitum, & divina potētia quæ est idem cum divina essentia non distat à nihilo sed hoc est impossibile, ergo divina potentia potest aliquid de se & ex se producere, non finitum: quia divisibilis non est, cū sit simplex, ergo producet de se & ex se infinitū, sequitur ergo personarum pluralitas. Nobilius est illud ens quod bonum est & bonum facit, infinitū est & infinitum facit, æternum est & æternum facit, perfectum est & perfectū facit, quàm illud quod non facit, aliàs potentia & privatio essent nobiliora quam sit actus, sed Deus non solum est ens nobilius omni ente, sed etiam simpliciter nobilissimum: ergo ipse cū sit summe bonus infinitus & perfectus (vt supra probatū est) producet bonum infinitum æternū & perfectum, quia producendo bonum finitum nō coæquaret actum suum quantū ad terminum ad quem: cum sit finitus sibi ipsi qui est infinitus, nec in tali actu suā essentiam cōmunicaret. Nihil autem potest esse bonum infinitum æternum & perfectum nisi solus Deus: ergo Deus producet Deum æqualem sibi in omnibus. Probavimus ergo in divinis esse duas personas, vnam producentem & aliam productam: personam producentem appellamus patrem, & personam productam filium appellamus.

OCTAVO VARIE PERSONA PRODVCENS dicatur pater & producta filius.

OMne illud quod producitur de essentia alicuius secundum naturæ operationem, & secundum principalem procedēdi modum & ordinem, & est in eādem essentia & natura cum producente: dicitur & est filius producentis, & producens dicitur pater cum sint relativa. Sicut videmus & dicimus quod homo generatus ab alio homine dicitur eius filius à quo est immediate generatus, quia est de essentia generantis & educitur in esse ab eo per naturalem generationem, & participat cum eo secundum speciem eandem essentiam & naturam, & procedit

ab

ab eo secundum principalem procedendi modum & ordinem quia procedit ab eo per generationem & immediate. Et si homo generatus haberet à patre animã per quam est homo, veriori & perfectiori modo esset filius ejus. Et si esset à parte secũdum totam substantiam absq; adiutorio matris:adhuc esset veriori & perfectiori modo filius eius. Et si eandem essentiam haberet, cum eo, & ab eo, adhuc veriori modo esset filius eius, & per consequens pater esset veriori & perfectiori modo pater. Cum ergo Deus ratione suæ summæ nobilitatis, actualitatis & fecunditatis producat de se toto æqualem sibi per omnia & naturaliter, quia probatum est quod Deus in agendo sicut in existendo: sic etiam ista productio, secundum principalem procedendi ordinem, quia sicut dualitas prior est trinitate, sic processio vnius de vno per modum generationis prior prioritate originis processione: Quæ vero est per modum generationis, nec vnus de vno sed vnius de duobus. Verissime ergo in divinis in productione qua vnus producitur ab vno * provectus dicitur filius & producens pater & tanto veriori modo quam in rebus creatis quando veriori modo omnia prædicta inveniuntur indivina generatione.

* *productus.*

NONO IN DIVINIS SIT DARE TER-
tiam personam.

PRobatio quod sit in Deo persona patris & filij, restat probare tertiam personam scilicet S. sanctum. Probatum est superius quod pater producit filium per modum naturæ qui est idem patri in substantia & æqualis per omnia, sicut ergo naturale est patri filium generare ita naturale est ei filium amare cũ sit infinitè bonus: & sicut naturale est filio generari à patre, ita naturale est sibi patrem amare. Inde arguimus sic. Omnis amor verus actualis & perfectus fuerit de necessitate amantem amatum & amare: sed in Deo amor verus actualis & perfectus, & est ibi amans pater est persona, amatus filius qui est persona vt probatum est; ergo est amor procedens à patre in filium & è converso erit persona. Aliàs amor divinus non esset tantæ actualitatis, bonitatis, magnitudinis, &c. quantæ amans & amatus. Impossibile est in divinis esse aliquod accidens, cum essentia divina, vt probatum est, sit simplicissima & nobilissima, sed si amor patris & filii, non esset persona, esset amor accidentalis, ergo necesse est illum amorẽ esse personam. Tantæ actualitatis & fecunditatis est amare in Deo sicut generare, sed per generare exit persona de persona sicut filius de patre: ergo de amote patris & filij exit persona. Major vnitas quæ potest

potest esse salva distinctione suppositorum, docet esse inter patrem & filium (cum inter eos sit concordantia) Sed vnitas essentiæ & operationis est major vnitate essentiæ tantum: ergo pater & filius vnientur non solum in essentia, sed in operatione naturali infinita & essentiali, quæ sit eis æqualis per omnia. Hoc autem non esset nisi illud productum esset persona in cujus productione pater & filius æqualiter cōcordarēt, quātum ad omnes rationes & dignitates. Omnis operatio sicut est suppositi, vel suppositorum, vt termini à quo: ita oportet, quod sit suppositi, vt termini ad quem. Cum ergo omnes dignitates quæ sunt in patre & filio sint actiuæ: sicut pater est persona, & filius est persona, sic eorū operatio siue productio intrinseca erit persona. Pater ergo quod si ponatur in divinis prędicta personarū pluralitas quā probavimus, quod omnes dignitates divinæ habent actus suos intrinsecos & perfectos, secundū omnes rationes, sicut bonitas bonificativum, bonificabile & bonificare: magnitudo magnificatiuum magnificabile & magnificare: & sic de omnibus aliis dignitatibus. Si autem non ponatur in divinis prædicta personarum pluralitas, nulla dignitas divina habebit actum naturalem & intrinsecum: imo erunt omnes otiosæ & intrinsecæ: & carentes naturali perfectione & fecunditate: nec habebit Deus, cui summum & infinitum amorem impendat, nec à quo summe & infinite diligatur. Poterit etiam operari de nihilo aliquid, sicut creaturas, de se autem nihil poterit operari: & sic Deus non erit ens nobilissimum actualissimū & perfectissimum eo quod non erit actiuus de se: & naturaliter nec habebit perfectas rationes: quod est impossibile.

QVARE PERSONA PROCEDENS À PATRE & FILIO DICATUR SPIRITUS SANCTUS.

PRobavimus superius quod ex amore patris ad filium & è conuerso procedit tertia persona, quam appellamus Spiritum sanctum. Eo quod sicut quando duo homines mutuo & intime diligunt se: fit spirituū eorum communicatio: & quidam intimus & æstuans eorum amoris impulsus, propter quod & illi dicuntur habere vnum spiritum, qui idem amant, & idem affectant: cum amicitiæ sit idem velle. sic quia pater amādo filium intima & summa dilectione, cū sit summe bonus, & filius amādo patrē intima & summa dilectione ad invicē in isto amore cōmunicant personam procedentē per modū mutui amoris & intimi dicitur spirit⁹. Quia sicut spiritus vitalis est nexus & vnio corporis & animę: sic imo nobiliori modo est S. sanctus

nexus

nexus patris & filij, & non dicitur filius, quia alius sit. Est enim modus in diuinis quo vnus procedit ab vno per modum generationis, & alius quo vnus procedit ab illis duobus per modum amoris. Dicitur etiam & appellatur sanctus: quia est opus sanctificationis, & ex sanctificatione procedens. Quia pater diligendo filium summo & intimo & æterno amore est filio innocens, & filius diligendo patrem summo & intimo & æterno amore est patri innocens, & quia ex isto mutuo amore quo pater est innocens filio & econuerso procedit & dicitur sanctus. Quia sicut est ex natura spiratiua amborum sic est ex natura amborum sanctificatiua. Dicitur etiam sanctus: quia innocens eo quod adeo perficit, & complet diuinarum numerum personarum: quod nō possunt esse plures, quam tres nec pauciores, sicut ex sequentibus declarare intendimus & probare.

VNDECIMO QVOD IN DIVINIS sint tantum tres personæ.

IN superioribus probatum est quod in diuinis sint tres personæ quarum vnam appellamus patrem, aliam filium qui à patre procedit, aliam spiritum sanctum, qui à patre procedit & filio. Prima persona est quæ à nullo procedit, sed ab ipso solo procedit quæ prima est pater, Secunda persona est quę procedit ab alia & ab ipsa procedit alia, quæ secunda est filius. Tertia persona est quæ procedit à duabus, & ab ipsa nulla procedit: quæ tertia est spiritussanctus. Probabimus ergo primo generaliter quod non possunt esse nisi tres personæ. Secundo probabimus in speciali, considerando personarum ipsarum nomina & proprietates. Omnes dignitates, & rationes prædictæ sunt in Deo perfectissimè, & completissime, cum sint idem ut Deus, sed ipsæ non possunt significari, distingui, & determinari, nisi sub numero & in numero trinario: ergo neque personæ, alias inter dignitates diuinas & personas erit realis diuersitas, & si sic dignitates diuinæ non erunt Deo ratio producendi, supposita seu personas quod est impossibile. Et quod rationes & dignitates sint, in numero trinario tantū, patet. Omne * enim quod est bonum, vel est bonificās, vel bonificatum, vel bonificare: & omne quod est magnum, vel est magnificans, vel magnificatū, vel magnificare, & sic de alijs. Cū ergo nō possit ratio completa dignitatū inueniri, in minori numero, quā in trinario, nec inueniatur in maiori: erunt personę dictę in numero trinario. Hic numerus qui ē om

* *Hinc consimilibusq; ex locis videtur quidem colligere Lull. tres diuinitatis personas essentia quoque discretas [illegible]. Cum ta-*

men inde ab initio ad cap.6. & eo ipso potissimũ nil egerit aliud quam vt vnitatem essentiæ diuinæ assereret, Hic autem consimilesque loci ita possent accipi vti & ab S Hilario distinguitur inter sapientiam gignẽtem & genitam non essentia sed hypostasesi discretas. Ita enim & Lullius procul dubio accepit bonitatẽ bonificantẽ & bonitatem bonificatam, & ipsam actionem quæ fit illa bonificatio non essentia sed personis differentes. Cæterum si quis alius alia deprahenderit à nobis nec dum visa loca in quibus aliud statuit Lullius: eorum defensionem in nos non recipimus: sed ipsimet lectoribus autores sumus, vt fugiant quæcunque aut apud hunc aut apud alium autorem falsa deprehenderint. In arte certe magna aperte ait Deum in quantum cõsideret vnitatem suæ essentiæ non considerare plures rationes: sed in quãtum consideret quod non possit omne sine pluribus rationibus, numerare ipsas realiter. &c. Et in arte parua ait correlatiua diuina conuenire infinitè & æternè in vna essentia & natura, &c Et in arte Cabal tract.3.cap.3. aperte hanc obiectionem soluit. Nec sequitur per hoc quod in Deo sint plures bonitates, & plures essentiæ &c Et paulò post. Idem est tamen aliis per essentiam &c. Et cap 7 Et si dicatur; Ergo in Deo nulla est pluralitas? cui respondendum est quod est verum, considerando suam essentiam purissimam &c Et ad summam, neminem tam rigidum lectorem futurum arbitramur, qui à veterum librorum editoribus postulaturus sit, vt ea tueantur ipsi quæ non vt sua, sed aliena communem in lectorum edunt vtilitatem, suum cuique liberum relinquentes iudicium.

nibus aliis nobilior, & necessarior debet poni in diuinis, ex quo probatum est, quod est ibi pluralitas, sed numerus trinarius est aliis nobilior & necessarior, cum nullus actus possit esse sine numero trinario, sicut patet quod in omni actu oportet dare terminum à quo & ad quem, & actum medium nexum vtriusque termini: ergo in diuinis erit numerus trinarius. Ille numerus cuius partes magis conformiter regulatę & ordinatæ se habent, ponendus est in diuinis: cum sit ibi summus ordo non tẽporis: sed processionis seu originis, Sed numerus trinarius, vt ponitur in diuinis habet partes conformes regulatas, & ordinatas: quia quæcunq; diuina persona consideratur: duæ aliæ eam æqualiter respiciunt & æqualiter respiciuntur ab ea, imo quoq; mirabile est, & singulare in diuinis considerata quamuis vna persona, tanquam, pro vna parte numeri trinarij, & aliis duabus eam aliqualiter respicientibus fit triangulus, vt si consideres personam patris, persona filij & spiritus sancti, eam æqualiter respiciunt & respiciuntur ab ea æqualiter. Si consideres personam filij: æqualiter immediatè respiciunt eam pater & spiritus

& spiritus sanctus, & respiciuntur ab ea. Si consideres personam spiritus sancti: æqualiter respiciunt eam pater & filius, & respiciuntur ab ea. Et ita semper fit triangulus, & quia hoc fit considerata qualibet persona, fit ibi circulus: & ita numerus trinarius triangulatur, & triangulus circulatur, & circulus triangulatur. In nullo autem numero alio potest inueniri ista harmonia ista pulchritudo nisi in numero trinario. Et non in quocunque numero trinario: quia in numero trinario directè producto licet primum æqualiter se habeat, ad secundum sicut secundum ad primũ, & secundũ ad tertium & è conuerso: non tamen primum ęqualiter se habet ad tertiũ, & secũdum: nec tertiũ ad primũ & secundum: sed hoc inuenitur in trinario ordinario, eo modo quo ponitur numerus trinarius in diuinis: ergo patet quod in diuinis sunt tantũ tres personæ & etiã quod sic sũt ordinatæ & distinctæ sicut diximus. Secundo probamus quod in diuinis non sunt nisi tres personæ attẽdendo rõna personarũ & proprietas earũ. Omnia illa quæ sunt in diuinis sunt perfectissima & in sũmo esse sed si essent plures patres, vel plures filij vel plures spiritus sãcti: aut est necessariũ esse plures patres, vel plures filios, vel plures spiritus sanctos aut non: si non sit necessarium eos esse plures non sunt: quia quicquid in diuinis est, necessariũ est & non contigens. Si necessarium eos esse plures: ergo in nullo reperitur perfectio completa & coæqualis ratio paternitatis, filiationis, & spirationis, ergo nullus est perfectus pater: nullus perfectus filius, nullus perfectus spiritus sanctus. Ex quo non sufficit vnus pater, nec vnus filius nec vnus Spiritus Sanctus ergo nullus perfecte bonus: nullus perfectè producit, nullus perfectè producitur: nullus perfectè dat nec recipit, sed hoc est impossibile. Nõ ergo est dare quartam vel vlteriorem personã quæ sit pater, vel filius, vel spiritus sanctus. Si autẽ dicatur quod sit quarta persona, vel vltra non est pater, nec filius nec spiritus sanctus, non erit talis persona producta à patre & filio, & spiritu sancto, inquantum pater & filius, & spiritius sanctus. ex quo persona producta non erit pater, nec filius, nec spiritus sanctus. Cum tamen omnis actio sit suppositorum. Si autem dicatur quod non producitur à tribus personis, sed ab vna vel à duabus. Sequitur idem inconueniens quod prius: & vltra hoc, quod persona producta immediatius & maiori amore & germanitate adhærebit illi vel illis à qua producetur, quam àqua non producetur. Omnis ratio principij actiuè & passiuè sumpta si perfectè & secundum totalem suam rationem sumatur de necessitate requirit tres terminos: secundum principium principians & non principiatum vt nihil eum præcedat: aliàs esset processus in infinitum à parte ante: principiatum & non principians, alias

esset processus in infinitum, ex parte post: principi: tum & prin-
cipians quod est medium inter ea & sapit naturam vtriusque
* non potest pluribus quàm istis tribus modis dici principium
seu esse: nec sine istis tribus potest tota & perfecta ratio princi-
pij reperiri: sed in Deo est totalis perfectissima ratio principij
ergo erit in diuinis principium principians, & non principiatū.
Et istud principium dicimus patrem & principium non princi-
pians & principiatum, & istud dicimus spiritum sanctum: &
principiatum principians: & illud dicimus filium qui est princi-
piatus à patre & principiat spiritum sanctum: ergo sunt tantum
tres personæ & non plures, & sic probauimus primum, secun-
dum, tertium, & quartum articulos.

*nec

DVODECIMO DE CREATIONE.

QVINTVS articulus est quod Deus sit creator mundi: &
hoc probamus sic. Bonitas diuina, magnitudo diuina, æ-
ternitas, potestas & cæteræ dignitates diuinæ sunt in Deo
vnum & idem. Sed potestas diuina non potest aliquid quod n[on]
sit de natura sua coæquare sibi in magnitudine bonitate, nec i[n]
potestate: ergo nec in æternitate, cum ergo mundus nec aliqui[d]
aliud à Deo sit de essentia Dei: non solum sequitur quod non [sit]
æternus, imo & quod non potest esse æternus, & hoc idē sequi-
tur de quacunque re alia à Deo. Probatum est quod Deus e[st]
omnipotens, & quod nō est omnipotens nisi vnus & sic omni[a]
quę sunt, sunt ab ipso producta: alias nō esset omnipotens. Ind[e]
arguimus sic. Si Deus produxit mundum, aut produxit cum d[e]
ente æterno, aut de ente non æterno, aut de nihilo, non de ent[e]
æterno, quia cum nil sit æternum essentialiter nisi Deus u[t]
probatum est esset mundus de substantia Dei imo esset Deu[s]
cum substantia Dei eo quod est simplicissima non posset com-
municari nisi tota. Nec de ente non æterno potuit eum produ-
cere ab æterno, quia est contradictio nec de nihilo: potuit eum
producere ab æterno, quia quod ex nihilo esse accepit, fuit ve-
rum dicere aliquando quod non fuit, alias ex nihilo creari non
potuit, nomen enim & ratio creationis qua dicitur creatio d[e]
nihilo factio, manifeste declaratur quod omne creatum, cœpi[t]
esse ex quo de nihilo factum est. Quod autem cœpit esse, non est
æternum: nullum ergo creatum potest esse æternum, æternum
enim non potest esse nisi de æterno. Omne illud quod plus par-
ticipat & accedit ad naturam æternitatis, plus participat natu-
rā entitatis & nobilius est eo quod minus participat: sed si mū-
dus est ęternus, corruptio est ęterna secūdum speciem, & secun-
dum numerum, cum omne quod generatur corrumpatur, ge-
neratu[r]

neratio autem est æterna, secundum speciem, & non secundum numerum, cum nullum suppositum, ex quo corruptum est redeat idem numero, ergo corruptio nobilior est generatione: sed hoc est impossibile: ergo, &c. Corruptio etiam non erit prior generatione, nec econuerso: eo quod æternum non est prius æterno, cum tamen generatio præsupponat corruptionem, & generatio id de quo sit & corruptio id à quo fit: & sic neutrum est æternum quod est contradictio. Nulla potestas plus potest sub ratione aliena, quam sub ratione propria, quia plus posset in alia, quam in seipsa, sicut nec bonitas potest dici magis bona sub ratione potestatis, quam sub ratione bonitatis, sed potestas diuina non potest alicui quod non sit de essentia sua dare potestatem, quæ sit infinita sub ratione potestatis & inquantum potestas, quia si posset illud cui daret talem potestatem quæ esset infinita, inquantum potestas posset in infinita & in infinitum, & sic esset Deus, ergo nec potestas diuina potest alicui communicare durationem infinitam. Omne illud per quod essentia diuina transcendit in omnibus omnia alia à se est necessarium, alias essentia diuina non esset nobilissima, actualissima, singularissima, & vnice vnita, sed si aliquid aliquod à Deo esset, vel posset esse æternum, essentia diuina non transcenderet illud in æternitate, ergo nihil aliud à Deo est æternum nec potest esse æternũ. Non enim Deus esset omnipotens, nisi omnia quæ sunt principiasse, nec esset simpliciter post, nisi omnia alia à se præcederet & principiasset, quare patet quod quicquid est aliud à Deo, est creatum, & per consequens non est æternum, cum omne creatum sit de non esse ad esse deductum.

TREDECIMO DE CREATIONE.

SEXTVS articulus est creatio, ad probandum autem recreationem oportet quatuor probare. Primum quod primi parentes peccauerunt. Secundum quod peccatum eorum est omnibus hominibus generale corporaliter. Tertium quod est generale spiritualiter, hoc est quantum ad animam. Quartum quod est necessario recreatio.

ET PRIMO QVOD PRIMI PArentes peccauerunt, ostenditur.

DEVS qui creauit mundum ut probatum est, creauit seu fecit hominem qui est pars mundi, quem cum sit natura rationalis, fecit talem ut discerneret inter bonum & malum, & diligeret bonum, & odiret malum, alias frustra fecisset

cum naturę rationalis, & vt maius bonum magis diligeret & summũ bonum summè & liberè diligeret. Tantæ enim nobilitatis est summũ bonum quod libere vult & decet diligi, secundum hoc ergo homo factus est à Deo bonus, & ad bonum ordinatus factus est etiam iustus, quia & iustitia est bonum diligere, & summa iustitia summũ bonum summè diligere. Et cum sit factus ad diligendum summũ bonum libere meretur, & oportet quod assequatur illud, alias frustra factus esset ad illud, & si illud assequitur & meretur beatitudinem, Alias summum bonum non esset summum bonum si non esset beatitudo assequentibus ipsum: factus est etiam homo ad viuendum secundum suam institutionem non ad moriendum. Cum mors non sit beatitudo: sed miseria. vt si seruaret ordinem sibi à Deo inditũ meretur beatitudinem, vitam æternam & gloriam: si autem non seruaret sed mutaret illum ordinem puniretur morte, infelicitate & ignominia. His præmissis arguimus sic, omnis natura in rectitudine à Deo instituta, & ad summum bonũ, & ad beatitudinem ordinata, sic secundum ordinem à Deo sibi inditum operetur bene & bona & magna opera operatur, & non parua. Si autem operatur mala & parua opera semper aut magis quã bona & magna non sequitur ordinem sibi à Deo inditum, sed mutat illum, & per consequens peccat: quia non stat in obedientia Dei & non tendit ad finem ad quem facta erat. Et si talis mutatio inueniatur in quolibet indiuiduo illius naturæ, oportet quod ista mutatio inceperit in illo vel ab illis, à quibus omnia illius naturæ indiuidua processerunt. Aliàs non inueniretur in omnibus: sed natura humana est à Deo in rectitudine instituta: & ad summum bonum & beatitudinem ordinata, vt probatum est: ergo cùm non operetur bona & magna opera vt plurimum: quia videmus quod in hominibus est multum de malo & parum de bono: nec in aliquo homine est tantum de bono quantum deberet esse. Sequitur quod hominum conditio in contrarium est mutata non à Deo, quia ista mutatio est mala & contraria ordinationi Dei: nec ab alio qui posset hominem mutare contra voluntatem suam: quia sic non haberet culpã, & per consequens nec pœnam: ergo ista mutatio est ab ipso homine in eo quod habuit naturam operãdi bonum cum libertate & seruandi rectitudinem quam non seruauit, quia si sine libertate huiusmodi naturam habuisset, non haberet meritum nec posset flecti ad contrarium: sicut ignis qui non cum libertate sed cum naturæ suæ necessitate calefacit non meretur nec potest flecti ad frigefaciendum. Et cum ista mutatio inveniatur in omnibus hominibus, oportet quod inceperit in primis parẽtibus à quibus omnes homines processerũt. Sequitur ergo quod primi parentes peccaverunt. Si primi parentes non pec-

caſſent, tam ipſi quàm omnes deuiati ab eis eſſent virtuoſi virtutibus pollíticis naturaliter, & habitus virtutum pollicitarum eſſent eis naturales: eo quod natura humana in ſui inſtitutione ordinata eſt ad virtutes vt ſupra proximè declaratum eſt, & ſic virtuoſos homines generaret. Videmus autem contrarium quod omnes homines qui volunt eſſe virtuoſi prædictis virtutibus habent eas qer acquiſitionem & non per naturam. Cum ergo iſta contrarietas & mutatio reperiatur eſſe in omnibus hominibus, oportet quod inceperit eſſe in primis parentibus aliàs non eſſet generalis ad omnes homines, ergo primi parentes peccauerunt. Omne compoſitum conſtans ex duobus principiis quorum vnũ actualius & nobilius eſt alio, magis inclinatur & inclinari debet ad perfectiones nobilioris & actualioris, quàm minus nobilis & minus actualis, ſed homo componitur ex anima & corpore, & anima nobilior eſt corpore, ergo homo magis inclinabitur ad animæ perfectiones quam corporis, ſed contrarium videmus in omnibus hominibus, ergo iſta contrarietas & deordinatio incepit in primis parentibus à quibus omnes alij proceſſerunt, aliàs non eſſet generalis, ergo primi parentes peccauerunt. Omnes homines cum difficultate & labore operantur virtuosè & cum facilitate & leuitate vitia, hoc autem non poteſt ineſſe homnibus à natura inſtituta, quia male & ad malum eſſet inſtituta, cuius contrarium ſupra probatum eſt: cum ergo hoc inſit omnibus hominibus inerit eis à natura corrupta & cum inſit omnibus hominibus oportet quod inceperit iſta corruptio in primis parentibus, aliàs non eſſet generalis, ergo primi parentes peccauerunt. Omnis natura ſuſcipiens augmentum & decrementum vehementius operatur ſuas operationes naturales in ſtatu augmẽti, quam in ſtatu decremẽti & magis reſiſtit ſuo cõtrario, ſecundũ hoc ergo natura humana, quę eſt creata ad diligendum bonum, & odiendum malũ deberet eſſe magis praua & inclinata ad bonum & virtutes, & fortis contra malum & vitia in ſtatu augmenti & iuuentutis quam in ſtatu decrementi & ſenectutis: ſed contrarium videmus in omnib. hominibus, quia magis ſunt proni ad peccata in ſtatu iuuentutis quàm ſenectutis, & cum hoc non inſit hominib. à naturæ inſtitutione, quia in rectitudine eſt inſtituta, oportet quod inſit à natura corrupta & peruerſa, & cum hoc inſit omnibus hominibus, oportet quod inceperit iſta corruptio & peruerſio in primis parentibus aliàs non eſſet generalis, ergo primi parentes peccauerunt.

QVARTO DECIMO QVOD PECCAtum primorum parentum sit generale omnibus hominibus corporaliter.

NATVRA humana plus habet naturaliter & à creatione perfectionis & nobilitatis: cum sit creata ad diligendum summum bonum, quam natura brutalis & irrationalis. Inde sic arguimus. Omnis natura quanto nobilior est creata, tanto naturaliter magis debet esse ab omni imperfectione & necessitate elongata: sed natura humana nobilior est omni natura irrationali: ergo magis debet esse elongata ab imperfectione & necessitate quam natura irrationalis. Videmus autem contrarium, quia puer quando natus est si non administraretur ei moreretur: & indiget plurib⁹ quam animalia irrationalia quorum multa mouentur de loco ad locum immediate cum sint nata, & breuiter pluribus periculis & necessitatibus & imperfectionibus est expositus homo à sui natiuitate quam aliquod aliud animal. Cum ergo in nobiliori subiecto ista imperfectio inueniatur, & hoc non possit inesse naturæ humanæ à sui institutione, & hoc sit in omni homine, oportet quod hæc sint ratione peccati originalis & infectionis, quæ à primis parentibus decisa in omnes homines est extensa. Nulla pœna imponitur à iusto iudice sine culpa, sed omnes homines tam iniusti quam iusti iustitia morali subijciuntur à sui natiuitate multis pœnis, tribulationibus, doloribus, & ærumnis, ergo ratione alicuius culpæ: quæ est in vtrisq; sed in iustis iusticia morali non est peccatum nec culpa peccati actualis: oportet ergo tam in iniustis quam in iustis esse aliquod peccatum commune ratione cuius omnes puniantur: alàis Deus esset iniustus. Nullum autem peccatum potest esse peccatum commune omnibus hominibus iustis iusticia morali, & iniusticia, nisi peccatum originale, ergo ipsum est generale corporaliter.

Deus fecit hominem ad viuendum non ad moriendum, sed oẽs homines naturaliter moriuntur, oportet ergo quod mors aduenerit per peccatum, non enim potest venisse per vitam cũ sit contraria morti, nec per seipsam, quia nihil educit seipsum in esse, nec aliquo bono.

Cum mors sit mala & priuatio, ergo venit per peccatum, & malum ita generale sicut mortalitas est generalis, sed mors est omnibus generalis corporaliter, ergo & peccatum est omnibus generale corporaliter.

Omnis natura quæ magis & melius est ordinata ad vita paucioribus indiget in viuendo quam illa quæ minus & non ita bene est ordinata ad vitam, sed natura humana magis & melius est

ordinata

ordinata ad vitam quam aliqua alia natura corporalis animata vt probatum est, ergo paucioribus indiget in viuendo quam aliquod aliud animal: sed nos videmus contrarium, quia aues à natiuitate habent plumas pro tunica, & sua cibaria sunt semina, & mulones & similia animalia habent lanam pro tunica: & herbam pro cibo. & stramen pro lecto. Homo autem indiget tunica, camera, olla, bove; aratro, furno, medico: & multis quæ longum esset narrare: ergo cum necessitas multorum importet defectum, defectus autem non proveniat nisi ex culpa & peccato: & ista necessitas insit & sit communis omnibus hominibus oportet vt peccatum & culpa istius necessitas sit generalis omnibus hominibus corporaliter. Omnis actus creaturæ rationalis quia est cũ libertate, est virtuosus vel vitiosus: sed per actũ virtuosum nõ potuit deuiare humana natura â fine indito sibi â Deo: quia virtus esset causa deuiationis & mali, quod est impossibile. Cũ ergo tota natura humana sit devia a à fine sibi indito à Deo vt manifeste apparet, oportet vt quod talis deuiatio sit facta per actũ vitiosum ita generalẽ sicut deviatio, sed deuiatio hominum est generalis corporaliter, cum omnia corpora hominum corrumpantur & moriãtur: ergo & vitium & peccatum erit generale omnibus hominibus corporaliter.

Istud autem peccatum dicimus originale: quia ab illo descendit in singulos à quibus habent omnes homines originem. Et quia cum origine vniuscuiusq; personæ trahitur: & quia sicut omnes homines à primis parentibus traxerunt sibi originẽ, sic omnia peccata à primo parentum peccato sunt originalia, natura enim humana quæ tota erat in primis parentibus per peccatum primorum parentum fuit tota effecta peccatrix infecta & corrupta: & ideo non potuit propagare nisi peccatores infectos & corrupta ratione cuius corruptionis inclinata est natura humana ad alia peccata.

DECIMO QVARTO QVOD peccatum primorum parentum sit generale omnibus hominibus quantum ad animam.

SI anima per quam homo est homo esset à generante ex præmissis esset manifestum quod peccatum primorum parentum esset generale omnibus hominibus quo ad animam: sed quia non est à generante sed à creante, inducimus ad hoc speciales rationes. Quandocunq; aliqua principia ordinantur ad constitutionem substantialem alicuius esse specifici & non sunt propter aliud facta, nisi vt constituant illud esse specificũ,

necesse est illa principia sequi motum, modum, actum, conditionem & ordinem illius esse specifici quod constituūt, alias nō inclinarentur ad illud constituēdum substantialiter, nec essent illa principia ad inuicem naturaliter & substantialiter vnita: sed anima & corpus sunt ordinata ad constitutionem substantialem esse specifici hominis nec sunt propter aliquid aliud, nisi vt sit homo: ergo anima & corpus de necessitate sequuntur motum, modum, actum, conditionem & ordinem esse specifici hominis: sed species & natura humana quæ tota erat in primis parentibus & extra eos nihil, fuit tota infecta peccato, quantum ad corpus & quantum ad animam & plus anima quam corpus, peccatum enim incepit in anima, quia in voluntate eò quod primi parentes noluerunt seruare rectitudinem & iustitiam in qua creati erant cum tamen possent seruare si voluissent. Ergo omnes homines cum sint propagati à primis parentibus erunt infecti peccato, non solum quantum ad corpus: sed & quantum ad animam, eo quod anima non est ob aliud nisi vt sit homo. Cū ergo tota species humana sit corrupta & infecta peccato & inimica Dei immediate cum anima adueniens corpori constituit hominem quam citò, verum est dicere quod est homo tam cito quantum est homo, & inimicus Dei & sic est peccatum quantum ad corpus & ad animam, vnde qui vult intelligere quomodo peccatum est in anima, consideret quomodo tota species humana est infecta & corrupta peccato & quod anima non est nisi vt sit homo, & consideret quod Deus mutare ordinem non debet & iustitiam in toto ratione partis: cum totum non sit propter partem: sed pars propter totum. Et sicut in primis parentibus tota species humana fuit exaltata super omnes species corporales per gratiam, in tantum quod si seruassent rectitudinem, acquisiuissent per se & posteritate sua beatitudinem; propagassent enim filios iustos quales ipsi erant & habuissent per naturam quod primi parentes habuerunt per gratiam, sic ratione peccati & culpæ primorum parentum tota species humana quantum ad primos parentes & eorum posteritatem est subiugata infectioni & pœnæ & habet primorum parētum posteritas per naturam quod primi parentes habuerunt per culpam. Aliàs Deus plus dedisset homini sine aliquo merito per gratiam quam puniret propter culpā & sic iusticia sua esset defectiua, quod est impossibile. Oportet ergo quod iustitia Dei totum puniat in homine propter culpam quantum dedit per gratiam. Hęc est enim pœna criminis læsæ maiestatis, hoc etiam habet cōditio seruitutis quod omnes qui de seruis nascuntur sint serui à natiuitate. Omnis anima rationalis quæ movet corpus suum ad vtendum his quorū
vsu

vsu corpus non est dignum peccat, & per consequens est subie-
cta peccato, sed anima immediate cū est infusa corpori movet
corpus aliàs non esset forma corporis, nec per consequens pars
substantialis hominis, nec homo esset homo per animā ratio-
nalem ad corporis necessitates, vt ad augmentū vel ad sumen-
dum victū, vt cibum vel potum & ad vtendum rebus quibus vi
uit quæ sunt creaturæ Dei. quorū vsu non est dignum corpus a-
licuius hominis cum sit corruptū & infectū eò quod primi pa-
rentes è quibus omnes homines habuerunt corpora sua fuerūt
contra Deum creatorem suum, ergo anima ex hoc habet culpam
generalem. & sic sequitur quod peccatum est generale in omni-
bus hominibus quantum ad animam. Impossibile est vnū homi-
nem habere simul duos habitus cōtrarios: sed si anima hominis
non inficitur à corpore nec inclinatur ad operationes corporis
homo qui constat substantialiter ex corpore & anima habet
habitū operandi bonū & virtutes ratione animæ quę munda &
immaculata à Deo infusa est corpori, & habet habitū operandi
malum & vitia ratione corporis quod est infectū, homo ergo in
eodem tempore & semper habebit inclinationem ad bonum
& malum, aliàs non operaretur in virtute & natura principio-
rum ipsum constituentium: & ita homo poterit esse simul tem-
peratus & ebrius: imo quod plus est, si anima non inclinatur
ad aliquem actum corporalem nullus actus hominis erit vitio-
sus eo quod nullus actus factus sine voluntate est vitiosus. Vi-
demus autem in hominibus multos actus vitiosos, ergo opor-
tet quod anima inclinetur ad illos, cum etiam omnes actus sint
suppositi: oportet dare quod ad omnes actus suppositi princi-
pia inclinentur ipsum substantialiter continentia: & ita ad om-
nem actum hominis inclinabitur anima: si autem dicatur quod
anima iusti hominis non inclinatur ad aliquem actum corporis
eo quod omnis actus corporis, eo quia est infectus, & malus: se-
quitur quod anima non est forma corporis & quod nullus a-
ctus corporalis hominis iusti est actus hominis sed tantum cor-
poris: propter quæ omnia cum sint impossibilia oportet dare
quod anima inclinetur ad actus corporis & per consequens in-
ficiatur à corpore. Ex quibus sequitur quod peccatum origi-
nale est generale quantum ad animam. Omnis pars naturali-
ter inclinat suum totum prius ad operationes suas quam ad o-
peretiones alias: Sed anima est pars naturalis hominis, ergo
plus inclinabit hominem ad operationes animæ quam ad ope-
rationes corporis. Videmus autem contrarium in omnibus ho-
minib. quia omnes homines aut sunt plus corporales quā spiri-
tuales aut saltem omnes homines prius incipiunt à corporali-
bus actibus quam à spiritualibus. Talis ergo cōtrarietas & per-

uersio animæ non potest esse sine aliqua infectione ad hoc animam contra naturam suam inclinante, talem autem infectionem dicimus peccatum: eo quod per eam inclinatur ad peccatum, ergo peccatum est generale quo ad animam. Omnis natura sequitur naturaliter cursum & ordinem ad quem creata est, nisi superueniat impediens: sed anima creata est ad intelligendum & non ad ignorandum, ad recolendum & non ad obliuiscendum, ad diligendum bonum & non ad odiendum, ad gloriam & non ad pœnam, vt supra probauimus. Nulla autem anima coniuncta corpori tot intelligit quot ignorat, tot recolit & memoratur quot obliuiscitur, diligit tantum bonum quā tum debet diligere, habet tantum de gloria & quiete quantum de pœna & labore. Ergo ista deordinatio & diminutiuo quæ est in anima cuiuslibet hominis est per aliquod superueniens, animam impediens & à suo fine deuians à quo fine non posset deuiare anima nisi esset infecta, si enim non inficeretur à corpore non impediretur à corpore in suis naturalibus operibus exercendis, probatum est ergo quod peccatum primorum parentū est generale omnibus hominibus quo ad animam.

DECIMO QVINTO QVOD *sit recreatio.*

IMPOSSIBILE est aliquod ens creatum deuiare & frustrare Deum ab intentione sua & fine per ipsum rei creatæ indito, cum ipse sit summè potens & summe sapiens: sed Deus creauit hominem principaliter ad diligendum Deum recolendum & intelligendum.

Cum iste finis nobilior sit & magis naturalis qui possit & debeat dari creaturæ rationali, eo quod ipsa est de memoria & intellectu & voluntate & per consequens ad beatitudinem, sed per peccatum est deuiata natura humana à dicto fine, & per consequens à beatitudine ei tendit in nihilum. Ergo si non esset recreatio non assequeretur Deus in natura humana finem ad quem ipsum creauit & sic sapientia sua esset fine defectiua in creando naturam humanam ad finem quem præuidit ipsam non esse assequuturam: sed hoc est impossibile. Oportet ergo recreationem esse per quam natura humana quæ ratione peccati tendit in nihilum reducatur ad finem debitum. Probatum est supra quod natura humana tota sit infecta peccato corporaliter & spiritualiter: & sic per consequens est priuata beatitudine & gloria & tendit ad pœnam æternam quia offendit Deum qui est æternus. Si ergo non esset recreatio per quam fieret satisfactio generalis: sicut peccatum & offensa fuit generalis omnes homines tam iustitia morali quam iniusti damnarentur

rentur æternaliter quod est impossibile, quia iustitia Dei non discerneret inter iustum & iniustum: quia haberet subiectum confusum & non distinctum, neque misericordia Dei haberet subiectum in quo posset habere actum suum nec posset saluare aliquem hominem sine recreatione, per quam fiat satisfactio de peccato. Oportet ergo recreationem esse. Si non esset recreatio non posset Deus iudicare peccatores ad pœnam æternam pro peccato actuali quod maius est in illo qui peccat peccato actuali, quam sit peccatum originale, quia iudicatus est semel ad pœnam æternam, non potest iterato ad pœnam æternam iudicari: sed omnes homines tam iusti iusticia morali quam iniusti sunt iudicati ad pœnam æternam ratione peccati originalis. Ergo peccatores qui sunt in peccato actuali non poterunt iudicari ad pœnam æternam, nec ad priuationem beatitudinis cum iam sint iudicati: & sic Dei iustitia est defectiua in non iudicando peccatum actuale quod maius est & in iudicando peccatum originale quod minus est, sed hoc est impossibile, ergo oportet recreationem esse. Virtus & vitium sunt contraria immediate: sed per virtutes nullus homo quantum iustus posset peruenire ad beatitudinem, si non esset recreatio, per quam fieret de peccato originali satisfactio. Ergo nec per vitium seu per peccatum actuale aliquis quantumcunq; peccator habebit pœnam æternam & sic virtus non potest esse causa gloriæ nec vitium causa pœnæ, sed hoc est impossibile, ergo oportet recreationem esse. Impossibile & irrationale est Deum aliquid conseruare & facere durare in esse absq; aliquo fine & vtilitate: sed Deus gubernat mundũ & conseruat in esse à tempore peccati primorum parentum vsq; nunc, ergo hoc facit propter aliquem finem & vtilitatem: sed si non esset recreatio per quã fieret satisfactio de peccato quo natura humana priuatur à suo fine, multiplicatio & generatio seu esse hominum & corũ quę sunt propter hominẽ, ad nihil esse vtilis nec peruẽire ad aliquẽ finem, ergo non debuit nec debet facere durare multiplicationem hominum, Si autem dicatur, quod facit durare multiplicationem hominũ vt iustitia puniat homines pro peccato origĩnali, ergo faciet durare generationẽ semper, vt semper puniat, si semper facit durare, nunquam veniet ad complementum sua iustitia & sua punitio, & non faciat durare multiplicationem hominum propter aliquem finem ex quo non habebit finem quod est contradictio, ergo oportet recreationem esse. Impossibile est creaturam aliquam plus posse destruere quam Deus posset reparare vel construere, quia plus posset creatura quam Deus, & sic Deus non esset omnipotens: sed homo per peccatum deuiauit se à fine sibi indito & naturali, ergo Deus potest

eum ad pristinum finem reducere: talem autem reductionem dicimus recreationem: ergo Deus potest hominem recreare, & si potest recreare, recreabit, quia sicut in creatione hominis: quia voluit creare hominem potuit: & sic potestas diuina fuit concomitans voluntatem, sic in recreatione sicut potestas diuina potest recreare, debet voluntas diuina concomitare potestatem, vt quod potestas potest, voluntas velit: cum inter potestatem diuinam & voluntatem diuinam non sit differentia. Et si obijciatur quod multa potest Deus facere, dicendū quod si omnia quæcunq; potest Deus facere, nō faciat: quod sequitur inconueniens cum suum posse & suum velle coincidant. Et sic si non esset recreatio, sequeretur quod Deus non assequeretur in natura humana finem ad quem creauit eam, & quod Deus nō haberet pietatem nec misericordiam erga naturam humanam quod est inconueniens. Oportet ergo quod hoc faciat nē sequatur aliquod incōueniens de pręmissis & etiam plura alia, ergo oportet recreationem esse.

DECIMO SEPTIMO QVOD *Deus sit glorificator: quod est septimus articulus.*

PROBAVIMVS quod natura humana à sui creatione & institutione est à Deo ad æternam beatitudinem & gloriam ordinata, sed per peccatum primorum parentum est à suo fine deuiata & per consequens æterna gloria & beatitudine priuata & sic æternæ miseriæ subiecta, inde arguitur sic. Omnis natura ad beatitudinem ordinata & ad æternā gloriam & ab ipsa beatitudine deuiata si reparetur & reducatur ad statum proprium & finem sibi inditum, est ad eandem æternam gloriā & beatitudinem restituenda, sed per recreationem quam probauimus Deum facere debere, restituetur, & recuperabitur natura humana ad finem pristinum & ad terminum sibi à Deo inditum, aliàs recreatio non esset recreatio. Ergo sicut Deus naturam humanam instituit & ordinauit ad ęternam beatitudinē & gloriam, sic naturam humanam per peccatum lapsam restitutam & recreatā restaurabit ad æternam beatitudinem & gloriā aliàs non sufficienter recreasset: ergo hominum recreatorum iustorum erit Deus iustificator. Manifesta experientia probamus quod homines quanto sunt iustiores in hoc mundo plus habent laboris corporaliter & spiritualiter, corporaliter quia plus dant se ieiunijs, lachrymis & orationibus: spiritualiter quia plus dolent de offensa Dei ratione peccatorum quæ multiplicantur in hoc mundo. Si ergo Deus non daret eis aliam gloriam quam istam quæ est in isto mundo, iustitia Dei esset defe-

ctiua

ctiua in hoc quod daret hominibus minus iustis & peccatoribus multo plus de gloria quam magis iustis. Si autem dicatur quod Deus non dat gloriam quæ est in hoc mundo, sequitur si non esset alia gloria quam gloria istius mundi, quod Deus nullam gloriã dabit iustis, ergo est Iesus iusticia defectuus: sed hoc est impossibile, ergo est alia gloria quã Deus dabit iustis. Deus creauit hominem ad diligendum, recolendum & intelligendum Deum: sed si non est alia gloria vel vita, quam gloria & vita huius mundi homo finito tempore diligit, intelligit & recolit Deum & infinito tempore stat in priuatione diligendi, recolendi & intelligendi Deum, quod est cõtra iustitiam Dei, quod ipse permittat amorem suum stare in finito tempore in priuatione, cum Deus eo quod est summe bonus sit continue & semper diligendus. Ergo oportet dare aliam gloriam & vitam in qua Deus æternabiliter ab omnibus diligatur. Natura humana quæ constat ex anima & corpore creata est ad aliquem finem & terminum perfectum, sed in hac vita non potest ad finem perfectum venire, cum non maneat in hac vita coniunctio animæ & corporis, imo stat reparatio. Ergo oportet dare aliam vitam in qua vnione corporis & animæ iterate natura humana perueniat ad suum finem & terminum: alias non creasset eam Deus ad aliquem finem: sed hoc est impossibile: ergo oportet dare aliam vitam, quam vitam dicimus gloriam. Natura humana creata est ad amandum summum bonum: per consequens ad beatitudinem vt supra probauimus: sed in hac vita non potest natura humana habere beatitudinem perfectam: vt manifeste videmus: ergo oportet quod Deus det naturæ humanæ aliam gloriam vel vitam in qua assequetur beatitudinẽ: alias Deus frustra ordinasset naturam humanam ad beatitudinem si non pertingeret ad beatitudinem: nec Deus esset summum & perfectum bonum, si non esset gloria & beatitudo assequentibus ipsum: erit ergo Deus glorificator & dator gloriæ ipsi naturæ humanæ.

DECIMO OCTAVO DE INCARnatione Dei: quod est Octauus articulus Fidei.

ARticulos septem probauimus qui pertinent ad diuinitatem, modo probare intendimus alios septem qui ad humanitatem pertinent & quia primi sex articuli qui pertinent ad humanitatẽ: scilicet articulus incarnatiõis, natiuitatis, mortis, adscensionis, resurrectionis & ascensionis. affirmant ista esse facta. Nos primo probabimus ista fieri debere. Secundo facta fecisse

fuisse sicut sancta ecclesia confitetur, & sic in articulis qui pertinent ad diuinitatem processimus per rationes sumptas ex dignitatibus diuinis quas in Deo esse probauimus in principio huius tractatus: sic & in istis procedere intendimus. Et primo probauimus quod Deus debeat incarnari. Secundo quæ persona in diuinis debeat incarnari, & quod debeat concipi de spiritu Sancto, quæ omnia pertinent ad octauum articulum. Quando Deus creauit mundum, dignitates eius posuerunt suas similitudines in mundo: sicut bonitas diuina in creando mundũ posuit similitudinem suam in eo quod fecit eum bonum, & magnitudo in eo quod fecit eum magnum, & æternitas in eo quod fecit mundum durabilem, & sic de aliis est: Inde arguimus sic. Omne illud per quod dignitates diuinæ melius & perfectius ostendunt perfectiones suas & similitudines & quietantur in mundo Deum facere est necessarium: cum iste sit nobilior finis propter quem mundus vt aliqua creatura posset creari. Ad hoc enim Deus creauit mundum vt in eo ostenderet seipsum & operationem suam intrinsecam, sed si humana natura est assumpta à diuina in vnione suppositi & personæ quæ quidem persona sit verus Deus & verus homo. Omnes dignitates diuinæ habent perfectè similitudines suas in hoc opere: quia bonitas diuina non potest melius opus facere de creatura: nec magnitudo maius: nec æternitas magis durabile & sic de aliis dignitatibus diuinis. Si autem natura humana non est assumpta à diuina, nulla dignitas diuina habet perfectionem nec quietem in productione mundi: quia potestas diuina semper potest facere maius opus in mundo & melius quocunq; opere facto alio ab isto opere: ergo oportet incarnationem esse: vt dignitates diuinæ ostendant perfecte similitudines suas in creatura & quietentur in ea. Cum in nullo alio opere intrinseco possint quietari nisi in isto: in isto autem quietentur omnes dignitates diuinæ & operatio totalis mundi tanquam in opere summo & nobilissimo. Omne id propter quod natura humana quæ creata est ad Deum diligendum, magis fieri potest & mouere & moueri debet ad Deum diligendum, Deum facere est necessarium: aliàs si Deus non faceret in natura humana id per quod ipse Deus magis posset diligi à natura humana: nollet se intime & totaliter ab ea diligi quod est impossibile, cum ipse sit summum bonum: & per consequens summe diligibile: vt vellet Deus se diligi summe & totaliter ab humana natura ipso non faciente in se totum id per quod plus debet eum diligere, & sic requireret ea quod non debet exhibere, & vellet relationem amoris verius fundari in ea quam in seipso quod est impossibile sed id per quod natura humana magis ferri potest & moveri debet

debet esse ad diligendum Deum si natura humana est assumpta à divina: & quod Deus sit homo, & homo Deus in unione suppositi & personæ: ergo oportet incarnationem esse. Omne id per quod omnes creaturæ nobiliorem & perfectiorem finē habent in Deo est necessarium: cum ipse sit nobilior & perfectior finis qui possit esse: & cum ipse sit principium omnis creaturæ & omnia ad se ordinaverit ut supra probatū est: oportet quod sit finis & terminus & quies omnis creaturæ: sed si Deus assumpsit naturam humanam omnis creatura habet suum finē in Deo & participat cum Deo inquantum natura humana, cū qua sola participat omnis creatura, est unica Deo: si autem natura humana non est assumpta à domino, nulla creatura participat cum Deo in unitate suppositi: ergo oportet incarnationē esse per quam omnis creatura assequatur suum finem in Deo & non solum quencunq; finem: imò nobilissimum immediatum & intimum. Probavimus recreationem esse debere: per quam natura humana per peccatum primorum parentum à suo fine deviata restituatur ad finem statum pristinum. Inde arguimus sic, In omni reparatione, reconciliatione, & recreatione creaturæ subjectæ peccato & offensæ debitæ & justæ faciendæ requiritur & quod fiat satisfactio de offensa illi contra quem est facta & quod ille qui satisfacit possit & debeat satisfacere: sed homo peccavit: ergo homo debet satisfacere pro peccato primorum parentum, sed homo solus nec aliqua pura creatura potest satisfacere: quia peccatum primorum parentum est generale ut probatum est & infinitum quia contra Deum qui est infinitus. Omnis autem creatura particularis est finita: ergo huiusmodi satisfactio solum potest fieri per Deum qui est supra omnem creaturam, non autem debet fieri nisi per hominem, quia homo peccavit, ergo oportet quod ille qui satisfacit si est sufficiens & justus ac debitus satisfactor & reparator, sit Deus & homo, ut in quantum Deus possit satisfacere, inquantum autem homo debeat satisfacere: sequitur ergo incarnatio. Sapientia divina cum sit perfectissima scit & comprehendit illum majorem amorem quem Deus potest habere ad humanā naturam: oportet ergo quod voluntas divina diligat actum illius majoris amoris quem sapientia scit ut inter volūtatem divinam & sapientiam sit concordantia: sed major gradus amoris quem sapientia divina scit se posse habere ad naturā humanā, est quod uniat naturam humanam sibi in unione suppositi: ergo voluntas diligit illum gradum: & si diligit faciet, ergo erit incarnatio. Et si objiciatur quod sapientia divina scit quod potuit assumere naturam angelicam, vel aliam naturam: ergo voluntas ejus debuit velle: respōdemus, quod assumēdo naturā an-

gelicam, vel aliam non participaret cum omni creatura: & si Deus fecisset recreationem vel liberationem naturæ humanæ per Angelum vel per aliam creaturam, non esset natura humana restituta, vel restaurata sufficienter: eo quod non esset in illa nobilitate in qua erat ante peccatum quia ante peccatũ nõ erat natura humana subjecta & obligata nisi soli Deo: si autem per aliam creaturam esset reparata, natura humana esset obligata & subjecta illi creaturæ: & ad istam obiectionem & aliás parati sumus latius respondere suo loco: nunc verò dimittimus gratia brevitatis.

DECIMONONO DE INCARNAtione filii Dei, & sua conceptione.

PRobavimus quod Deus debeat incarnari, & assumere naturam humanam, modo probare intendimus quæ persona de divinis debuit incarnari. Et primò quod persona filii Dei debuit incarnari. Secundò probabimus quod eius conceptio debuit fieri per Spiritum Sanctum. Illa persona quæ secundum proprietatem personalem melius est appropriata & congruẽtius ordinata ad participandũ cum natura humana quam probavimus debere assumi à divina in unitate suppositi & personæ, & per consequens incarnari: illam dico personam incarnari esse necessarium: ordo enim non potest tolli ab operibus quæ Deus fecit: sed persona filii est melius appropriata & congruentius ordinata secundum proprietatem personalem, ad participandum cum natura humana, & econverso in opere incarnationis quam persona patris vel Spiritus Sancti: ergo personam filii Dei incarnari est necessarium. Quod autem persona filii Dei secundũ proprietatem personalem sit magis appropriata ad participandum cum natura humana, patet, quia natura humana est filia Dei. Magis ergo participat natura humana cum sit filia Dei cum persona filii Dei quam cum persona patris vel Spiritus Sancti, quarum neutra est filia Dei: cum etiam persona, quæ debeat incarnari & assumere naturã humanã debeat nasci ut probabitur in sequẽtib. & nativitas meliꝰ ac proprius conveniat filio: quàm patri vel Spiritui sancto. Similiter & incarnatio melius & proprius convenit filio quàm patri, vel Spiritui sancto. Omne id per quod personæ divinæ sunt magis distinctæ in proprietatibus suis est necessarium: cum in divinis sit singularis proprietatum distinctio & in perfectiori esse distinctionis quod possit esse, vel intelligi, sed si persona patris, vel Spiritus sancti fuisset incarnata, fuisset filia naturæ humanæ à qua generaretur pater: ergo esset filius, vel spiritus sanctus esset filius,

filius non ergo esset in patre singularis proprietas paternitatis eo quod esset pater & filius: nec in spiritu sancto esset singularis proprietas spirationis: quia esset S. sanctus & filius: nec esset in filio filiatio singularis proprietas eo quod inveniretur in patre, vel S. sancto ratio filiationis: oportet ergo quod filius sit incarnatus: ut in personis divinis ratione humanitatis assumptæ proprietates divinæ non sint confusæ, sed maneant singulariter distinctæ & ut in filio sit omnis ratio filiationis.

VIGESIMO QVOD EIVS CONCEPTIO fieri debuit per spiritum sanctum.

SEcundo probabimus quòd eius conceptio debuit fieri per spiritum sanctum. Impossibile est opus supernaturale fieri per generationem naturalem sive per agens naturale creatum, quia nulla operatio, nec ullum agens transcendit limites suæ naturæ: sed incarnatio quam probavimus per quam Deus est homo, & homo est Deus in unitate suppositi & personæ, est opus supernaturale: ergo non potuit per generationem naturalem sive per agens naturale creatum fieri, ergo non potuit fieri per hominem, debuit ergo fieri per Deum & specialiter per spiritũ sanctum, quod probamus sic. In omni opere divino extrinseco operatur tota trinitas: aut secundum unam rationem communem, aut secundum proprietates personales, sed in huiusmodi incarnatione pater mittit filium ut generetur, ut sicut generat eum natura divina: ita suo modo generet eum in natura humana, ut in patre sit totalitas ratio paternitatis, quam generationem appellamus missionem, filius autem est qui generatur: cum ergo in huiusmodi incarnatione non sint nisi tria: scilicet missio, generatio passiva & conceptio, cum patri attribuatur missio, generatio passiva filio, & spiritui sancto attribuatur conceptio, non enim debuit conceptio filii Dei fieri per hominem quia actus qui fuisset medius inter hominem & matrẽ Deum concipientem non fuisset purus & mundus, & sic inept⁹ & indecens ad uniendum naturam divinam & humanam. In tali etiam conceptione haberet se homo per modũ agentis cum sit finitus & natura divina quæ est infinita per modum patientis quod est absurdum.

Haberet & filius Dei duos patres: unum Deum & aliũ hominem: & sic humanitas assumpta esset causa confusionis ratione paternitatis in Deo patre qui non esset singularis pater filio suo quod est inconveniens. Omnis operatio quæ est supernaturalis fit ex summo amore oportet quod fiat per illum qui est summ⁹ amor: sed cõceptio prædicta est opus supernaturale

& procedit ex summo amore quem Deus ostendit & habet a[d]
naturam humanam, ergo fiet per spiritum sanctũ qui est amo[r]
summus & intimus patris ad filium & econverso, qui imprima[s]
suam similitudinem in matre concipiente, ut prius concipia[t]
filium mente quam corpore, aliàs non esset digna ad concipiẽ[-]
dum, non enim debuit huius conceptio fieri per hominẽ, qui[a]
non fuisset talis conceptio pura sed corrupta, eo quod fœmin[a]
concipiens non fuisset virgo: sed corrupta per hominem, & fi[lii]
persona filii Dei non assumpsisset carnem virginem sed corru[-]
ptam, & sic nõ esset sufficiens recreator & reparator eo quod n[on]
restituisset naturam humanam ad illam nobilitatem in qua e[-]
rat ante peccatum erat virgo integra & incorrupta, nec filiu[s]
Dei fuisset perfectus satisfactor peccati nec destructor, nisi fuis[-]
set destructor & purgator corruptionis & infectionis secutæ e[x]
peccato, si autem assumpsisset sibi carnem ex muliere corru[-]
pta perpetuasset naturã corruptã, & exaltasset naturã corrupt[am]
supra naturam virgineam puram & integram, non fuisset etiam
quantum ad carnem ita nobilis homo sicut primi parentes
propter quæ omnia cum sint impossibilia, oportet dicere quo[d]
non sit conceptus per hominem, sed per spiritum sanctum, &
etiam quod assumpsit carnem de virgine, & quod in conceptio[-]
ne mater eius permanserit virgo. Omnis nexus supernatura[lis]
oportet quod fiat per illum cui est proprium quod sit nexus &
unio naturæ humanæ substantificatæ in divina persona filii, e[st]
nexus & unio supernaturalis, ergo fiet per spiritum sanctũ qu[i]
est nexus patris & filii ut spiritus sanctus qui est unio passiv[e]
sumpta patris & filii, sic unitivus naturæ divinæ & humanæ u[t]
completa ratio unionis: sic in spiritu sancto proprietas singu[-]
laris & in eo singulariter reperta: non enim debuit concipi pe[r]
hominem, quia fuisset in conceptione hominis patris & fœ[-]
minæ matris: ita homo sicut alius homo & non posset esse in[-]
carnatio quã probavimus esse oportere de necessitate, eo quo[d]
esset homo humanificatus & substantificatus in humanitate &
non divinitate. Et si inquantum homo esset persona & no[n]
posset assumi à natura divina in unitate suppositi seu personæ
quia duæ personæ non possunt esse una persona, quia ergo in[-]
carnatio est necessaria, oportet dare quod huiusmodi conce[-]
ptio non fuerit facta per hominem, sed per spiritum sanctum
ita quod natura humana sit substantificata & assumpta à divi[-]
na unitate personæ, & quod natura humana sit substantificata
in divina in qua habet tantò verius & perfectius esse quam [si]
esset substantificata in seipsa quanto subsistentia divina esse in
omnibus omnem creatam subsistentiam antecedit.

VIGES[IMA]

VIGESIMO PRIMO QVOD DEBVERIT nasci de virgine.

ARTICULUS IX.

PRobavimus quod persona Filii Dei debuit incarnari, & quod huiusmodi incarnatio sive conceptio debuit fieri de spiritu sancto, sive per spiritum sanctum, nunc intendimus probare quod debuerit nasci ex virgine, & primo probabimus quod debuerit nasci, secundò quod ex fœmina, & tertio quod ex fœmina virgine. Nulla causa infallibiliter & propter finem operās operatur frustra; sed Deus est causa infallabiliter & propter finem operans & ordinavit quod persona filii assumat naturam humanam & quod huiusmodi conceptio fiat per spiritum sanctum ut supra probatum est, ergo oportet quod ad istam conceptionem sequatur nativitas, aliàs conceptio huiusmodi esset frustra. Si persona filii Dei quam probavimus debere assumere naturam humanam, non nasceretur homo, non deberet facere opera recreationis propter quam recreationem debuit assumere naturam humanam, & esse verus homo, debuit ergo nasci & esse verus homo, ut natus faceret opera recreationis. Secundò probamus, quod debuerit nasci ex fœmina. Omnis vera hominis nativitas est ex fœmina, fœminæ enim est concipere, & conceptum fovere, & nutrire, & nutritum parturire, hoc autē nō est de natura hominis, sed persona filii Dei debuit concipi homo verus & nasci homo verus, ergo debuit nasci ex fœmina, non enim debuit nasci ex homine ne sua nativitas esset cōtra aliorum hominū nativitates, quia si nasceretur ex hōine homo, ille, ex quo nasceretur esset eius mater, si enim diceretur quod esset pater eius, non esset in Deo patre singularis ratio paternitatis, eo quod non esset singularis pater filio suo, quia filius Dei haberet duos patres, unum Deum, & alium hominem. Tertiò probamus quod debuerit nasci ex fœmina virgine. Omnis proles supernaturalis & nobilissima supernaturaliter & nobilissimè cōcepta requirit ortū supernaturalem & nobilissimum & matrē supernaturaliter parientē & supernaturalissimā nobilissimam, aliàs quanto plus proles ad esse perfectum accederet, accederet ad ignobilitatē, sed iste quē probavimus debere cōcipi de spiritu sancto est proles nobilissima & supernaturalis. Quia Deus & homo, & supernaturaliter & nobilissimè cōcepta, quia per spiritum sanctum, ergo ortus eius & nativitas debuit esse nobilissima, nulla autem nativitas est nobilissima nisi sit sine corruptione, nec supernaturalis, nisi sit ex virgine, nec mater parit supernaturaliter, nec est nobilissima, nisi pari-

at & sit sine corruptione, ergo talis conceptus, ut diximus debuit nasci de virgine, & sine corruptione, ut puritati & singularitati filii responderit puritas & singularitas matris in sublimiori gradu puritatis, qui in fœmina potuit inveniri, alias relatio inter nobilissimum filium & matrem ejus claudicaret, cum tamen oportet eam esse veriorem relationem omni alia relatione quæ in creaturis valeat reperiri. Impossibile est ex puritate sequi vel causari corruptionem vel impuritatem, cum unum contrarium non sit causa effectiva alterius, sed concepti filii Dei fuit purissima quia per spiritum sanctum facta: ergo cum fœmina concipiens Deum & hominem debuit esse virgo, ut probatum est: ex tali conceptu non debuit sequi aliqua ignobilitas seu corruptio in nativitate, aliàs non corresponderet nativitas conceptioni, nec esset huiusmodi conceptio ordinata ad talem nativitatem, eo quod nulla nobilitas ordinari debet ad ignobilitatem: non esset etiam humanitas filii Dei in plena obedientia & potestate divinitatis, nec substantificata in natura divina, sed natura divina non operaretur ex ea in virtute divinæ naturæ cuius est operari sine corruptione: sequitur ergo, quod sit natus & ex fœmina virgine, talem autem sic conceptū & natum, dicimus debere appellari Iesum secundum rem & effectum, eo quod per ipsum genus humanum quod perierat, ad salutem, sicut probavimus, restauretur.

VIGESIMOSECVNDO QVOD Dominus Iesus Christus mori debuit.

ARTICULUS X.

PRobavimus incarnationem filii, & per consequens naturam humanam exaltatam à Deo, quanto plus exaltari potuit. Inde arguimus sic. Omnis creatura quanto plus exaltatur à Deo, tanto Deo debet esse humilior, subjectior & ad sibi obediendum promptior, sed natura humana assumpta est magis exaltata à Deo in Domino Iesu, quam exaltari posset, ergo humana natura in domino Iesu debet se totaliter dare & humiliare, ac exponere ad serviendum Deo, & ad omnia quæ potest pro Deo sustinere in summo gradu laboris, humilitatis afflictionis, & obedientiæ, laboris, & afflictionis ut est mors, Ergo natura humana in domino Iesu debuit sustinere mortem & quoscunque labores pro Deo, ut summæ exaltationi factæ humanitati à divinitate in domino Iesu responderet summa humilitas & obedientia exhibita divinitati ab humanitate in ipso domino Iesu. Contrariorum contrariæ sunt causæ, sed peccatum

primorum

primorum parentum fuit cum delectatione, ergo dominus Iesus qui solus potest & debet satisfacere pro dicto peccato quia est Deus & homo, debet satisfacere pro dicto peccato cum passione, quę fit in altissimo & summo gradu passionis, ut transcēdat delectationem peccati ut peccatum deleat via satisfactionis, nulla autem passio est in tam summo gradu passionis sicut mors, ergo dominus Iesus debuit mori, ut sua morte satisfaceret pro peccato originali. Primi parentes per peccatum originale inobedientes fuerunt, & deviarunt se à Deo totaliter, quia & quantum ad voluntatem & quantum ad corpus, ergo dominus Iesus qui debet facere satisfactionem, debet se dare Deo totaliter & quantum ad voluntatem & quantum ad corpus, nō potuit autem totaliter se dare Deo, nisi vellet mori pro Deo, & moreretur, ergo dominus Iesus in quantum homo debuit mori pro Deo & voluit mori. Impossibile est creatorem naturæ, & reparatorem sufficientem ad satisfaciendum, imo sufficientissimum & nobilissimum transcendi, & superexcelli in obedientia, vel in aliquo opere recreationis, reparationis, satisfactionis ab aliquo qui non est recreator & reparator, sed si dominus Iesus quem probavimus fore creatorem & reparatorem sufficiētissimum & nobilissimum, quia est Deus & homo, non fuisset mortuus quantum ad passionem mortis, & meritum posset superari ab aliquo qui posset mori pro Deo, ergo oportuit eum mori pro Deo inquantum homo ut nullus homo transcendere eum possit in obedientia, passione & merito.

Omne id per quod Dominus Iesus quem recreatorem probavimus magis potest elevare & animare homines ad honorandum Deum, & per consequens ad obediendum Deo, est necessarium, eo quod natura humana debet Deo reverentiam & obedientiam totaliter & in summo: istud creari est nobilius opusquàm creatura Deo posset impendere, sed dominus Iesus non potest per aliquem tantum elevare & animare homines ad honorandum Deum, & sustinendum pro Deo multas tribulationes (& etiam si oportet mortem) & per consequens ad totaliter obediendum Deo, sicut si ipse dominus Iesus verus Deus & verus homo, mortuus est propter hominem, ergo oportuit eum mori ut suo exemplo, omnes homines ad totalem Dei dilectionem & completam obedientiam & reverentiam animaret.

VICESIMOTERTIO, QVOD DEVS descendit ad inferos, qui est articulus undecimus.

QVia probavimus peccatum originale esse generale ad omnes homines corporaliter & spiritualiter. Et per consequens omnes homines privari beatitudine & visione, seu fruitione summi boni, quæ quidem fruitio est summa beatitudo: aliàs ipse Deus non esset summum bonum, & per consequens ex quo omnes homines ratione peccati originalis recedunt à summo bono moriuntur corporaliter, & animæ eorum post mortem corporis, ratione ejusdem peccati, descendunt ad infernum, eo quod, ratione peccati & offensæ Dei, debent poni subtus omnem creaturam, cum ratione inobedientiæ sint viliores omni alia creatura, sicut si nō fuisset peccatum originale, ascenderet ad summum. Arguimus sic. Omnis reparator justus, & perfectus debet facere omnia reparatoris & recreatoris; sed dominus Iesus fuit justus recreator & reparator naturæ humanæ, ut probatum est, ergo facta reparatione & recreatione per satisfactionem de peccato originali debuit descendere ad inferos, ut educeret de infimis & inferis eos qui ratione peccati originalis apud inferos tenebantur, ut sicut voluit mori pro reparandis & recreandis, sic descendere voluerit, ad liberandum recreandos qui in infimis & inferis tenebantur.

Nihil naturalius quam id eo modo dissolvi quo & ligatum est, sed primi parentes per peccatū originale, & per actum proprium dejecerunt se & totam posteritatem suam ad inferos, ergo dominus Iesus, qui satisfecit de dicto peccato debuit eos extrahere ab inferis, & reducere ad superos, ut sicut prævaricator fuit captivans & ligans, satisfactor sit dissolvens & liberans, alias immediatior causa fuisset prævaricator captivationis, quam satisfactor liberationis, & licet natura divina sit ubicunq; debuit facere quod natura humana quantum ad animā rationalem descenderit ad animas eorum, quæ ratione peccati originalis detinebantur apud inferos, ut sicut tota natura humana domini Iesu fuit pręsens in passione per quam recreavit humanum genus in sui totalitate quantum ad animam & corpus: sic anima eius fuerit præsens in creatarum animarum ab inferis liberatione, ut totum toti correspondeat & pars parti, Impossibile est Deum cum sit justus injuste operari, sed in eodem instanti indivisibili in quo fuit facta satisfactio de peccato debuit fieri ab inferis liberatio illorū, qui in inferis detinebantur, ratione peccati originalis, alias injuste detinerentur, ergo oportuit dominum Iesum, quantum ad animam, quæ coniuncta

cta erat divinitati ad inferos descendere, nam si aliquam aliam creaturam misisset ad inferos, esset successio inter satisfactionem, & de ētorum liberationem ratione ordinationis missionis alterius, si etiam natura humana liberasset eos absq; descēsu humanæ naturæ, esset etiam ibi successio eo quod in eodem instanti, quo facta esset satisfactio, non esset detentis nota liberatio, eo quod non possent in eodem dicto instanti comprehēdere, quod per naturam humanam fuerit facta satisfactio, ex quo non esset præsens natura humana, quantum ad animam. Omnis plena & perfecta peccati satisfactio debet fieri per actus contrarios peccato vel offensæ, ex quo sequitur damnatio, sed propter peccatum primorum parentum, qui ad vitam creati erant, mors ascendit ad vitam, & devicit eam: eo quod viventes sibi subjugavit, & animas eorum dejecit ad locū mortis, & ad inferos. ergo recreator & reparator post satisfactionem factam de dicto peccato debuit accedere & descendere usque ad mortem & inferos ut devicta & calcata morte, eos, quos mors propter peccatum originale dejecerat ad inferos, reducere ad vitam superos, alias mors fuisset magis contraria vitæ, quam vita morti, quod est impossibile. Debuit ergo anima Domini Iesu, quæ coniuncta fuit semper divinitati, descendere ad inferos.

Omnis plena & perfecta totalis satisfactio, requirit de necessitate id per quod fit dictæ satisfactionis, plenior & perfectior manifestatio, sed si anima Christi coniuncta divinitati descendit ad inferos, ubi detinebantur mortui, propter peccatum originale fuit manifestatio satisfactionis dicti peccati, tam liberandis qui erant liberandi ab inferis quam non liberandis, etiā manifestatur ipsius liberatoris & reparatoris victoria & dominium ac ad liberandos major pietas dominium & humilitas, ergo debuit Deus descendere ad inferos ad liberandum illos qui fidem in eius adventu habuerunt.

VIGESIMO QVARTO QVOD DOMINVS Iesus Christus debuit resurgere à mortuis.

ARTICULUS XII.

PRobavimus quod dominus noster Iesus Christus mori debuit in quantum homo, & per eius mortem mundum fuisse recreatum. Inde arguimus sic, quandocunque aliqua duo naturaliter & substantialiter uniuntur, si propter aliquod faciendum vel habendum separentur, isto facto vel habito propter quod separabuntur, debent iteratò substantialiter uniri, aliàs non separabuntur propter illud tantum, sed anima & cor-

pus domini fuerunt substantialiter unitas; alias non fuisset verus homo, & mors eius in qua fuit separatio animæ & corporis fuit ut per mortem suam fieret de peccato originali satisfactio & humani generis reparatio, ergo facta satisfactione & reparatione debuit anima eius uniri corpori, aliàs non fuisset mortuus propter peccati satisfactionem; & generis humani reparationem; sed propter aliquid aliud quod non esset jam factum: sed hoc est falsum, ut patet ex præmissis, ergo oportet quod anima eius sit iterato corpori unita, sequitur ergo quod resurrexit. Et si dicatur contra nos quod secundum istam rationem videtur probari quod immediatè post mortem debuit resurgere. Dicendum quod non est verum, quia si cito vel quasi statim post mortem resurgeret, possit dubitari de morte ejus, & credi quod non fuisset verè mortuus, sed fortè in extasi positus, quare mors eius debuit declarari per mortis & resurrectionis congruum intervallum. Pro bono opere non debet irrogari alicui injuria, sed potius honor & reverentia, sed opus satisfactionis & recreationis, quod dominus Iesus operatus est per mortem suam fuit opus non solum bonum, imo optimum, ergo ex illo non debet domino Iesu irrogari injuria, sed potius honor & reverentia, sed si facta recreatione non resurrexit, remanet corpus ejus injuriatum, eo quod non est unitum animæ per quam uniebat, & ad quam habet naturalem inclinationem, remanet etiam inhonoratum quia mortuum, cum corpus vivũ sit nobilius corpore mortuo, ergo oportet dicere quod resurrexit. Deus cum sit justus non permittit ut creaturæ ordinatæ ad vitam dominetur mors sine culpa, sed dominus Iesus qui est verus Deus & verus homo mori debuit & voluit ut supra probavimus, non pro sua culpa, quia nullam culpam habuit, si enim culpam habuisset, non potuisset satisfecisse de peccato originali, nec fuisset idoneus recreator & reparator, sed mori voluit pro satisfactione peccati & culpæ originalis primorum parentum & reparatione humani generis, ergo facta satisfactione & reparatione non debuit domino Iesu dominari mors, nec pro culpa sua, quam nũquam habuit, nec pro aliena quam jam delevit, ergo resurrexit. Impossibile est inter divinam naturam & humanam in domino Iesu esse contrarietatem. Cum inter utramque naturam in domino Iesu sit summa unio, & per cõsequens summus amor & intimus, sed anima domini Iesu naturaliter appetit suum corpus & maxime, eo quod est facta recreatio & reparatio, ergo natura divina volet animæ restituere suum corpus, alias non esset inter utramq; naturam divinam & humanam in domino Iesu, quantum ad voluntatem contrarietas, & si debet velle & potest facere cũ sit omnipotẽs

faciet,

faciet, resurrexit ergo dominus Iesus à mortuis. Quanto aliquid intimius unitur aliquibus tanto si fiat inter ea separatio vehementius appetit unionem illorum, sed natura humana in domino Iesu intimius univit sibi naturam humanam quam eius anima fuerit unita suo corpori, eo quod natura humana erat substantificata in divina, cum ergo anima ejus appetat uniri suo corpori recreatione facta, à qua fuit separata propter recreationem faciendam natura divina facta recreatione fortius appetit unionem corporis & animæ domini Iesu: sequitur ergo quod dominus Iesus resurrexit.

VIGESIMOQVINTO QVOD Dominus Iesus ad cœlos ascenderit.

ARTICULUS XIII.

PRobavimus quod dominus Iesus resurrexit à mortuis: nunc probare intendimus quod ad cœlos ascenderit. Nobilissimę naturæ corporali debetur locus nobilissimus, ut inter locatum & locans sit proportio, sed natura humana est nobilior omni alia creatura corporali & inter omnes homines dominus Iesus est nobilior homo qui fuerit vel esse possit: ergo sibi debetur locus nobilissimus, sed locus quanto sublimior, tanto nobilior, ergo ad cœlos ut ad locum nobiliorem & debitum sibi ac proportionatum ascendere debuit. Illa creatura per quam omnia creata sunt & reparata & ad finem debitum restituta, est super omnia creata collocanda, & omnia creata debent ei esse submissa & reverentiam exhibere, sed per dominum Iesum omnia creata sunt reparata, & ad finem debitum restituta, natura enim corporalis est ad finem debitum restituta per eum, eo quod natura humana propter quam omnia corporalia sunt creata, est per eum restituta & reparata, natura etiam spiritualis eo quod participat cum natura humana, quantum ad animā quæ est substantia spiritualis, & quia ad dominum Iesum ordinata eo quod ipse est nobilior omni creatura, ergo super omnē creaturam collocari & ascendere debuit, & in eius ascensu omnis creatura eidem famulatū & reverētiam debuit exhibere, aliàs staret contra naturam suam & omnium creatorū, sicut enim si oleum esset in centro aquæ staret ibi contra naturā suā cuius est ascendere supra aquam, staret etiā cōtra naturā aquæ, eo quod occuparet locum aquæ, & nisi impediretur ascenderet supra aquā naturaliter: quinimmo & aquę eidē cederet naturaliter & se ut gradū vel scalā in eius ascēsu exhiberet, sic imo multo fortius dominus Iesus debuit ad cœlos ascēdere, alias si staret citra, staret violēter, & cōtra naturā suā & omniū creatorū,

quam

quam violentiam non potest aliquid creatum neq; potuit inferre ut patet ex præmissis nisi Deus qui semper cum justitia operatur, Omni naturæ ad beatitudinem ordinatæ debetur locus qui melius est ad beatitudinem depositus, sed Dominus Iesus inquantum homo, est ad beatitudinem summe dispositus, talis autem est locus cœlestis, ergo debuit ad cœlos ascendere. Omni naturæ sanctæ & incorruptibili debetur locus purus non terrenus nec corruptioni deditus, sed elongatus à corruptione, sed dominus Iesus est naturæ sanctissimæ, purissimæ, & incorruptibilis, ergo debetur sibi locus non terrenus nec corruptioni deditus sed purissimus & à corruptione elongatissimus, locus autem cœlestis est talis, ergo sibi debetur locus cœlestis, ergo debuit ad cœlos ascendere. Omne id per quod gloria & pœna (cum sint contraria) & beati & damnati magis distant ab invicem, est necessarium, sed damnatis debetur locus infimus quia cêtrum, ergo beatis & sanctis debetur locus summus, talis autem est locus cœlestis. Cum ergo dominus Iesus sit beatior & sanctior omnibus aliis beatis, debet esse in altiori loco quam cæteri beati & sancti, debuit ergo ad cœlos ascendere.

VIGESIMOSEXTO QVOD ARticuli VI. qui pertinent ad humanitatem, quos probavimus debere fieri, sunt iam facti.

PRobavimus quod Deus debuit assumere naturam humanã, & per consequens quod fuit verus homo, & quod debuit nasci, mori descendere ad inferos, resurgere à mortuis, ascendere ad cœlos. Et quia fides Catholica credit & asserit ista jam esse facta, sicut S. Sancta ecclesia confitetur, & licet videatur quod ad probandum, scilicet quod ista sint jam facta non possint haberi rationes cum sit quo facti ad quod probandum non possunt induci, nisi testes vel instrumenta in aliqua secta, vel scientia. Quis enim probabit Moysen legem Iudeorum à Deo accepisse, & ipsum Moysen eam Iudæis tradidisse, nisi credatur scriptis Iudæorum? Quis probabit Machometum sectam Saracenorum instituisse nisi credatur libris & scriptis eorum? Quis probabit imperatorem Iustinianum legalem scientiam, ut hodie traditur instituisse si nõ creditur libris legalibus? Quis probabit Romulum condidisse Romam si nõ creditur libris & gestis Romanorum; & sic discurrendo per omnes scientias & facta præterita invenietur, quod non possunt probari quæ ab illis qui dicuntur factores & inventores sint facta vel inventa si non

non creditur testibus, si extant, vel attestationibus testium si illi non extant vel aliis scripturis, & si de attestationibus testiū & per scripturas fides sumatur, & probatio, nulla secta ita est vallata roborata attestationibus testium scripturis & instrumentis sicut fides Christiana quam sacro sancta ecclesia confitetur. Quæ est etiam secta tot habens testes quot fides Christiana pro qua confitenda & testificanda milia milium hominum sunt martyrizata, imo quod singulare & mirabile est nulla secta moriēdo fundata est nec multiplicata nec lætatur de morientibus nisi sola fides Christiana. Quæ secta tot scripturas tā altas tam multiplices omnes ad unam fidei Christianæ veritatem concurrentes habet, sicut fides Christiana, imo si scripta aliarum sectarum liberentur & comparentur ad scripturas fidei Christianæ non videntur scripturæ: sed potius quædam rudimenta & deliramenta, quinimmò fides Christiana tam evidentibus signis & miraculis est probata, & per dominum nostrum Iesum Christum & eum sequentes tam evidenter tradita ac etiam declarata quod dicta signa & miracula non potuerunt fieri nisi à Deo, neq; per ipsum Dominum Iesum Christū potuissent talia fieri qualia fecit, nec tam evidenter tradi & declarari quæ nobis tradidit nisi ipse esset verus Deus, & per consequens vera omnia quæ facere nos docuit & faciendo firmavit, & licet ex quo Christiani habent substantiam veritatis debere eis credi de antecedentibus, utpote de actore & tempore sicut creditur Iudæis de Moyse; Sarracenis de Machometo, Romanis de Romulo, Legistis de Iustiniano, eo quod ipsi habent factorum per eos substantiam, nos tamen ad abundantiam nostri tractatus & laudem fidei Christianæ ad probandum venisse illum quem fides Christiana confitetur verum Iesum Christū esse, & per consequens vera esse quæ fecit & docuit speciales intendimus inducere rationes & probato quod fides Christiana confitetur sit verus Iesus, probatum erit quod est incarnatus, natus, mortuus, & sic de aliis articulis.

PROBATIO QVALITER CHRIstus fuit verax, & per consequens vera docuit.

PRobavimus majorem veritatem, quæ sit vel potest esse quantum ad articulos fidei Christianæ, quos nos esse probavimus. Inde arguimus sic. Impossibile est optimam & altissimā veritatē inveniri & doceri à peiore & infirmiori homine, & ab illo qui fuerit falsior homo major inimicus Dei, qui fuerit vel esse possit, quia sequeretur quod peior homo de mundo & falsior

falsior superasset omnes bonos homines in inventione & doctrina, & sic unus & idem homo, fuisset peior homo & melior totius mundi, sed si ille Iesus Christus in quem Christiani credunt, vel quicunq; alius qui se Christum dixit & hanc docuit veritatem articulorum quos probavimus non fuit verus Iesus Christus: ipse fuit peior homo qui fuerit vel esse possit & maior inimicus Dei: quia docuit se Deum esse & fecit se Deum cũ non esset & fedavit & corrupit majorem veritatem quæ esse posset. ergo istam summam veritatem invenire & docere non potuit. Cum ergo ista summa veritas quam probavimus ad Christianos pervenerit oportet illam à quo ista summa veritas ad Christianos pervenerit veracem fuisse & ex consequenti vera docuisse. Secunda probatio, Deus cum sit summe sapiens & summe bonus sic debet disponere operationes suas quod in eis non sit confusio & falsitas: sed si dominus Iesus nondum venit Christiani qui fuerunt & sunt, sunt in errore quantum ad hoc quod nondum venit quem dicunt venisse, cum ergo probaverimus quod venire debeat si nõdum venit quando veniet non credent in eum Christiani, quia tam credunt eum venisse nec Iudæi nec Sarraceni: nec aliqui alii à Christianis credent in eum: quia nulli credunt eum esse debere talem qualẽ nos eum esse debere probavimus: ergo quando veniet adventus eius erit ignotus & inutilis: eo quod non crederetur ei ab aliquo: & illi qui non credent in eum habebunt sufficientem excusationem de incredulitate eorũ, eo quod ille qui veniet si verus Christus est docebit eandem veritatem quam Christiani tenent, quã nos veram esse probavimus & poterunt rationabiliter dicere quod nõ credunt in eum: eo quod ita possent in eo decipi sicut Christiani qui eandem credunt veritatem, fuerunt decepti in eo qui se dixit Christum cum Christus nõ esset, & maxime quia ille qui veniet cum debeat esse, ut probavimus, verus Deus & verus homo nõ possit illum in quem Christiani credunt qui nõ fuerit verus Deus nec verus homo, transcendere in doctrina.

Probatio qualiter ille qui veritatem manifestavit fuit verus Christus. Omnis veritas magis dependet ab illo qui eam primo invenit & docuit quam ab illo qui eam non invenit, sed veritas articulorum fidei Christianæ quos veros esse probavimus inventa est & incepta quantum ad eiusdem veritatis manifestationem & doctrinam ab illo à quo Christiani habuerunt eam: ergo magis dependet ab eo quã ab aliquo alio qui post eum eã docuit vel docebit & non invenit: sed ille à quo Christiani habuerunt istam veritatem non fuit verus Christus: sed est adhuc venturus, verius dependet veritas prædicta ab illo qui non fuit Christus: qui primo invenit eam & docuit, quã ab illo qui erit

verus Christus: sed hoc est impossibile: oportet ergo dicere quod ille qui dictam veritatem manifestavit Christianis, fuit verus Christus & talis qualem se existere docuit: ne nobilissima veritas à falsitate incipiat.

PROBATIO VERITATIS articulorum.

IMpossibile est altissimam & infinitam veritatem inveniri in sublimi gradu ejus ab aliqua creatura per se naturaliter sine lumine supernaturali & adjutorio Dei: sed veritas articulorum quos probavimus, est altissima & infinita veritas quantum ad articulos, qui pertinent ad divinitatem, & est major veritas quæ esse possit in aliqua re creata, quantum ad articulos qui pertinent ad humanitatem: & in tantum est ista veritas altissima infinita & magna: quod etiam hodie postquam dicta veritas est manifestata Christianis: asseritur à multis Christianis quod ad istam veritatem non potest hmo venire per rationem sed solum per fidem: ergo nulla creatura per se & sine adjutorio Dei invenire potuit & si dicatur quod à Deo est manifestata, sequitur ex præmissis quod Deus cum sit justus & sapiens non debuit eam manifestare homini falso & in falsitate persistenti ante dictam manifestationem & post nec debuit eam manifestare cum falsitate temporis & personæ: ne summam veritatem principiaret in falso subjecto: quia Deus hoc faciendo faceret altissimæ veritati majorem injuriam quæ altissimæ veritati posset fieri: imo quod ipse Deus cum sit summe bonus non debet sustinere quod summa & nobilissima veritas habeat falsum principium: sed ille quem credunt Christiani venisse nondum venit, omnes Christiani sunt in falsitate: & omnes alii à Christianis sunt etiam in falsitate: quia non credunt eum esse debere talem qualem eum esse debere probavimus: ergo oportet cum veritas dictorum articulorum pervenerit ad Christianos quod à Deo pervenerit ut in vero homine fuerit substentata & principiata & per consequens talis veritas est vera non solum quantum ad ejus substantiam, sed etiam quantum ad personam & ad tempus & alia accidentia. Probatio quod dominus Iesus in quem credunt Christiani sit verus Deus & per consequens sua doctrina sit vera &c.

Si dominus Iesus Christus in quem Christiani credunt & cuius doctrinã amplectuntur non venit: Christiani, Iudæi, Sarraceni, & quæcunq; alia secta est in errore & falsitate, Christiani enim licet credant articulos fidei Christianæ quos veros esse probavimus: & quantum ad hoc sint in veritate, tamen si ille

ille quem credunt venisse nondum venit sunt quantum ad hoc in errore & falsitate Iudæi etiam Sarraceni & quæcunq; sint aliæ sectæ sunt in falsitate, quia nulla secta alia à Christianis creditur eum debere esse talem qualem esse debere probavimus, sequitur ergo quod omnes homines qui sunt & fuerunt, sunt in errore. Nec aliquis homo habet noticiam de Deo, nec aliquis homo est amicus Dei neq; Deus habet populum, nec Deus diligit veritatem: eo quod non est sibi cura de manifestatione veritatis nec Deus compatitur hominibus cum omnes permittat in falsitate persistere & errore, quæ omnia sunt satis & evidenter irrationabilia. Sequitur etiam ulterius si dicta ratio diligenter consideretur quod nec à modo veniet po erit, eo quod nulla secta credat illum qui venturus est esse talem qualem esse eum debere probavimns: & sic in nulla secta invenietur aliqua fœmina quæ sit idonea ad eum concipiendum: ex quo nō credet in eum, nec aliquis populus erit dispositus ad eum recipiendum ex quo non habent fidem in eo. Et sic non erit incarnatio nec recreatio, quæ necessaria esse supra probavimus: oportet ergo quod dominus Iesus in quem credunt Christiani sit verus Iesus & per consequens sua doctrina sit vera & saluberrima: ex quo ulteri' sequitur quod sex articuli qui pertinēt ad humanitatem Christi non solum debeant esse veri sed & sunt verificati & facti sicut S. sancta ecclesia confitetur.

VLTIMO QVOD DOMINVS Iesus Christus debeat iudicare vivos & mortuos.

Articulus XIV.

AD probandum quod omnes debeat judicare dominus Iesus tàm vivos quàm mortuos, volumus primo probare quod generatio hominum habebit finem. Secundo quod omnes homines resurgent cum corporibus suis. Tertio, quod dominus Iesus eos debeat judicare. Primo quod generatio hominum habebit finem.

Probavimus superius quod homo totus videlicet cum corpore & anima à sui institutione est ordinatus ad beatitudinem sed per peccatum est à beatitudine deviatus. Per passionem, crucem & mortem domini Iesu est totus, scilicet cum corpore & anima ad beatitudinem recreatus & restauratus, aliàs non esset sufficienter recreatus. Inde arguimus sic. Impossibile est materiam finitam sufficere ad corpora infinita: sed si generatio hominum nunquam haberet finem, corpora hominum essent infinita

infinita,ergo aut deficiet materia cuncta de qua fiant corpora hominum cum sint infinita, aut oportet ponere circolationē in corporibus hominum: sed circulatio in corporibus hominū poni non potest, cum totus homo scilicet cum anima & corpore sit ad beatitudinem ordinatus: si iustus est: vel totus cum anima & corpore ad pœnam, si iniustus, ergo oportet quod generatio hominum habeat finem. Si generatio hominum nunquam habet finem scientia Dei vel sapientia non novit numerum hominum generandorum,cum generatio hominū & multiplicatio duret in infinitum & per consequens numerus sit innumerabilis ex quo infinitus est & sic potestas divina dedit naturæ potestatem multiplicandi homines in infinitum quae sapientia non novit. Et esset differentia inter sapientiam divinam & potestatem: sed hoc est impossibile: ergo oportet quod generatio hominum habeat finem.

Deus qui creavit mundum vt supra probatum est ordinavit generatioē & multiplicationē hominum; aut ergo ordinavit eam ad aliquid seu propter aliquid, aut non ad aliquid, & sic frustra ordinavit, imo sequitur quod non ordinavit quod est impossibile. si autē ordinavit eam ad aliquid, assequetur illud,alias non esset ordinata ad illud, & si illud assequitur quiescet & terminabitur in illo.quia omne quod movetur naturaliter ad aliquid illo habito naturaliter quiescit in illo.Sequitur ergo quod aut generatio hominum habebit finem aut quod non est propter aliquid facta neq; ad aliquid ordinata: sed hoc est multipliciter impossibile, ergo oportet quod generatio hominum habeat finē sequitur etiā quod si generatio non est propter aliquid neq; ad aliquid ordinata, quod generatio non est ab agente proposita neq; à natura seu à casu vel à fortuna, & sic non est naturalis, nihil autē quod est à casu vel à fortuna potest esse perpetuum neq; ex parte ante nec ex parte post,ergo oportet quod generatio hominum habeat finē. Si generatio hominum non habet finem, cum hominum quidam sint boni quidam mali,aut homines boni erunt infiniti & homines mali infiniti, aut boni erunt infiniti & mali finiti aut mali infiniti & boni finiti.Non enim est dare quartum membrum divisionis scil. quod boni & mali sint finiti, quia nullum infinitum potest constare ex finitis,si autē boni sint infiniti non erit dare materiam pro corporibus malorum, quia corpora bonorum quæ sunt infinita, indigent tota materia & nō sufficit eis, nullus ergo malus damnabitur ex quo corpus suum non poterit reassumere.Si etiam mali sint infiniti non erit dare materiā pro corporibus iustorum, cum tota materia sit necessaria pro corporibus malorum. Nec sufficiet cum sint infiniti, ergo

oportet dicere quod aut boni salventur & mali damnentur aut quod mali damnentur & boni non salventur, si autē boni & mali sint infiniti, nec omnes boni nec omnes mali possunt pervenire ad beatitudinem vel pœnam, tum quia generatio hominum quæ ponitur durare in infinitum indigebit materia pro corporibus generandorum, tum quia materia cum sit finita non sufficiet ad corpora infinita, & ita plures erunt non beati quia infiniti quam beati quia finiti, plures non damnati quia infiniti quam damnati quia finiti, aut nullus beatificabitur, nec aliquis damnabitur: sequitur etiam quod si boni sunt infiniti & mali infiniti, cum nihil maius sit infinito quod mali infiniti, & boni infiniti non erunt in numero plures quam boni tantum cum sint infiniti, vel quam mali tātum cum sint infiniti. Sed omnia supradicta sunt manifestè impossibilia, ergo oportet quod generatio hominum habeat finem. Si generatio hominum non habeat finem motus est infinitus, quia nō habet finem & tempus similiter: sed si tempus est infinitum non habet partē finitā cum infinitum non constet ex finitis. Ergo hominum qui generantur & corrumpuntur quorū esse duratio & existere est finitum eorū existentia quæ est in tempore non mensurabitur tempore, aut si mensuretur tempore mēsurabitur tēpore infinito, cum sit finita: quorum vtrunq; est impossibile, ergo oportet quod generatio hominū habeat finem. Secundò quod omnes homines cū corporib. suis resurgēt.

Homo vt supra dictum est à sui institutione est ad beatitudinē ordinatus & per consequens ad vitā, sed per peccatum est à dicta beatitudine deviatus. Inde arguimus sic. Natura humana est recreata, & ad suum finem restituta per mortem domini Iesu vt supra probavimus, sed si homo non peccasset, totā natura humana sc. cum corpore & anima, erat ad beatitudinē assumenda, ergo cum sufficienter sit recreata tota, sc. cum corpore & anima ad beatitudinem assumenda quantum ad iustos aut tota sc. cum corpore & anima, quantum ad iniustos est ad æternam miseriam deducenda, oportet ergo hominum esse resurrectionem. Omnis operatio meritoria, vel demeritoria, procedens ab homine principalius & verius attribuitur, compositio & suppositio quā partibus eius vt operari bonum, vel malum verius attribuitur homini quā animæ, vel corpori, cū act⁹ sint principaliter suppositorū: cum ergo homo sit ille qui operatur bonum, vel malum, & anima non sit homo, nec corpus etiam sit homo, oportet esse hominum resurrectionem, vt qui totus scil. cum corpore & anima bene egit, totus sc. cum corpore & anima remuneretur. Et qui totus male egit, pro malo totus scil. cum corpore & anima puniatur, erit ergo hominum

minum resurrectio, si non resurgergent homines cum corporibus suis, non participet dominus Iesus quem surrexisse probavimus in beatitudine & vita æterna cum hominibus, sed cũ animabus eorum corpus etiam domini Iesu non videretur corporaliter, nec verbum suum audiretur, nec ipse daret gloriam alicui naturæ corporali & corpus suum solum staret in gloria quæ omnia sunt irrationabilia & impossibilia.

Oportet ergo esse hominum resurrectionem. Impossibile est Deum cum sit iustus aliquid dimittere impunitum, vel irremuneratum, sed experientia certa videmus quod multi homines boni in hoc mundo sustinent multas iniurias, adversitates, tribulationes, & labores corporales, & faciunt multa bona & meritoria opera corporalia, & quasi quamdiu sunt in hoc mundo sunt in afflictione corporis continua. Multi homines mali sunt qui habent malas & inordinatas delectationes corporales & quasi continuas & committunt multa enormia de quibus non portant pœnam in hoc mundo. Ergo oportet resurrectionem esse hominum vt Deus retribuat nobis in corporibus eorum pro bono quæ fecerunt in illis corporibus, & malis det pœnam pro malis quæ fecerunt in illis corporibus, alias Deus non iustè procederet. Si non resurgerent homines cum corporibus suis, nulla anima haberet beatitudinem perfectam nec completam gloriam: quia cum anima naturaliter inclinetur ad suum corpus, eò quod anima ideò creata est vt cum corpore constituat hominem, si non haberet suum corpus, privaretur suo desiderio naturali, & ita non haberet gloriam perfectam, eò quod non assequeretur suum desiderium naturale, sed hoc est impossibile, ergo oportet esse hominum resurrectionem, sequitur etiam, si non resurgunt homines cũ corporibus suis, quod aut anima quæ est pars, sit nobilior suo toto, eo quod anima erit beata, homo autem non: aut quod nec homo perveniat ad beatitudinem: cuius contrarium multipliciter superius est probatum. Tertio quod Dominus IESVS CHRISTVS debeat omnes homines iudicare.

AD PROBANDVM QVOD Dominus Iesus debeat omnes homines iudicare.

PRimo quod debeat esse omniũ hominũ iudiciũ generale, & quod Deus debeat esse iudex illius iudicii. Secũdo quod dominus Iesus Christus qui est verus Deus & verus homo debet esse iudex illius iudicii. Manifestum est quod omnium hominum conditio in duas partes divisa est; quia quidam eorum

sunt boni quidam mali. Inde arguimus sic. Nullus iudex iustus debet bonos & malos ad eundem locum admittere, neque ad eos vniformiter se habere: sed debet inter eos discernere & secundum quod diversimodè operati sunt retribuere, & per cōsequens inter eos iudicare & pro bono retribuere bonis secundum quod plus vel minus boni fecerunt, malis autem supplicium & pœnam, secundum quod plus vel minus mali fecerunt. Cum iustitia sit ius suum vnicuiq; tribuere, sed Deus est iudex iustus, imo nullus alius est iustus iudex nisi ipse, quod enim ipse sit iustus satis patet ex superioribus, quod autem ipse solus debeat esse iudex, patet eò quod ipse solus est dominus omnium quia omnia fecit. Et ad ipsum pertinet primò & immediatè omnis operatio creaturæ sive bona sive mala, ipse etiam solus est qui potest retribuere & puniri. Cū ipse sit omnipotens, ipse etiam solus qui omnium hominum novit merita & demerita, quantum ad facta & etiam cogitata non solum quantum ad numerum: sed etiam quantum intensa sunt & remissa, cum enim sit solus & summe sapiens, solus omnia etiam præterita, vt præsentia contemplatur, ergo Deus debet inter bonos & malos discernere & diversimodè retribuere & punire & per consequens inter eos iudicare, ergo oportet esse iudicium omnium hominum generale.

Omnia iudicia particularia & inferiora debent per iudicem generalem & superiorem examinari & examinata ratificando, vel infirmando iudicari & regulari, alias esset error in iudiciis: eo quod in eis homines possint falli & nō esset ordo in iudiciis iustitia enim Dei esset defectiua, si nō se extenderet ad omnia iudicia regulanda, sed omnes actus hominum tam exteriores quàm interiores, sunt quædā iudicia: quia cū libertate fiunt. Ergo omnia debent per superiorem iudicem examinari & ratificari, vel infirmari: sed solus Deus est superior ad omnes homines: ergo omnium actuum hominum debet esse ipse iudex qui solus nouit omnia & solus potest omnia facta vno instante omnibus declarare, debet etiam istud iudicium esse vnum & generale in quo omnes homines debēt adesse, & post resurrectionem hominum, alias non esset omnibus manifestum. Finaliter quod dominus Iesus debet esse iudex illius iudicii. Secundo probamus quod dominus Iesus debet esse iudex illius iudicii. Nullus iudex tam idoneus sicut ille qui participat, cum vtraq; partium inter quas debet esse iudiciū & qui novit merita vtriusq; partis non solum secundum scientiā, sed & secundum experientiam: sed natura humana debet iudicari pro his quæ fecit secundum voluntatē Dei, vel contra voluntatem Dei, ergo nullus tam conueniēs iudex, sicut ille qui participat

cum

cum Deo & cum homine. Talis autem Dominus Iesus est qui est verus Deus & verus homo, vt supra probavimus, ergo ipse debet esse iudex omnium hominum generalis. Omne iudiciũ ritè ordinatum requirit quod sit manifestum & notum omnibus qui iudicandi sunt: sed omnes homines constant ex corpore & anima, ergo iudicium debet esse notum non solum spiritualiter, sed etiam corporaliter: sed si Deus solus iudicaret, persona sua non videretur oculo incorporali: nec sua sententia audiretur, nec perciperetur al quo sensu corporali: Ergo oportet quod ille qui iudicat sit talis quod suum iudiciũ possit perfectè & completè, scil. spiritualiter & corporaliter manifestare. Talis autē est dominus Iesus solus, cum sit verus Deus & verus homo, ergo ipse debet esse iudex. Nullus autem tam idoneus iudex sicut ille in quo reperitur & concordant iustitia, mansuetudo & misericordia: sed in domino Iesu est iustitia summa cum sit verus Deus, & mansuetudo & misericordia. Cum sit verus homo per quam naturam inclinatur ad miserendum hominibus qui cum eo participant: ergo ipse debet iudicare, vt in iudicio adsit divinitas quæ excitet eum ad iustitiam, & humanitas quæ inclinet eum ad misericordiã.

CAVSA FINALIS HVius tractatus.

TRactatum istum hac intentione fecimus, vt fideles & devoti Christiani intendant, quod cum nulla secta alia à fide Christiana possit probari esse vera, nec defendi à sequentibus defendentibus eam, nec posset fidem Christianam rationabiliter impugnare, eo quod omnes sunt innixæ falso & frivolo fundamento, fides autem Christiana non solum possit defendi contra omnes impugnantes eam, sed etiam probari. Et quamcunq; aliam sectã infringere per necessarias rationes, sicut patet ex rationibus supra scriptis. Ob zelum fidei animati ardenti desiderio meditentur quod cum nihil possit resistere veritati, eo quod sit super omnia fortior per viam & fortitudinem rationũ: cum Dei adiutorio & virtute poterunt infideles reducere ad semitã veritatis, sic quod nomen domini Iesu laude dignissimum, quod in plerisq; mũdi partibus, & à quã plurimis ignoratur, manifestabitur & habebitur in reverentia & honore, & hæc via ad convertendum infideles est facilior aliis omnibus. Durum enim & periculosum videtur infidelibus credulitatẽ suam pro aliena credulitate seu fide dimittere: sed falsum & impossibile pro vero & necessario nõ deserere quis eorũ poterit sustinere? Et si dicatur quod in hoc tractatu pos-

ſunt nobis fieri aliquæ obiectiones ad quas non reſpondimus. Dicimus quod in hoc tractatu hoc tantum in intentione habuimus, vt oſtenderemus quod fides Chriſtiana probari poterat per neceſſaris rationes. Et licet ſi totus tractatus memoriter teneatur: credamus ſolutiones obiectionum cum diligenter intelligentibus apparere. Nos aliqua dimiſimus cauſa brevitatis. Offerimus nos tamen ſine præſumptione in virtute fidei Chriſtianæ ad omnes obiectiones infidelium reſpondere, & eis tales contra eorum ſectas & pro fide Chriſtiana poſitiones facere & probare quod ad eas nullatenus poterunt reſpõdere. Et ſi dicatur quod uelle rationibus initi deroget fidei, vt fidelium merito, dicimus quod fideles qui non quærunt intelligere: vt credant, ſed credentes: quod ſi non crediderint non intelligunt. Fidem ſimpliciter & conſtantiſſimè amplectentes ad tantam poſſunt in virtute eiuſdem fidei ſublimitatem intelligentiæ elevari, quod ipſa fides quæ voluntatis firmiter eã credentium erat pabulum & fomentum, ſua fundamenta quibus innititur, neceſſarias ſcil. rationes miniſtrabit eiſdem, vt ſint eorum pabulum intellectus: ipſa enim fides ad inſtar ſupernatantis olei in ſublime conſurgens tanto ad altiorem gradum in eiſdem credentib. elevatur quanto intellectus multiplicatis neceſſariis rationibus altiorem ſibi ſcalam erexit, eò quod ipſa fides intellectum in ſeipſa fundans eumq; inveſtigando continuè concomitans & confortans ſupra intellectus vires & potentiam excandeſcit, quia fatigari neſciens ſemper nititur intenſius & altius ad credendum, propter quod fides in altius erigitur & meritum credentium ampliatur. Verum ſi dicatur nobis quod aliquæ vel multæ de rationibus ſupradictis alibi ſunt inſertæ, dicimus quod nos invenimus eas ſecundum modum & artem eiuſdem tabulæ quam edidimus generalis, tamen ſi alibi & ab aliis ſunt repertæ quanto in pluribus libris & à pluribus ſunt dictæ, tanto amplius exultamus; nos enim ad aliud non intendimus, niſi ad oſtẽdendum, quod fides Chriſtiana vel fideles per eam poſſint quamcunq; aliam ſectam per rationes convincere infideleſque convertere. Et nomen Dei per cuncta mundi climata celebre & ſolenne omnibus declarare.

EXHORTATIO.

PRopter quod flexis genibus cum humilitate & reverentia quanta poſſumus ſupplicamus, vt omnes dictam viam amplectentur. Cum inter omnes vias ad convertendum infideles & recuperationem terræ ſanctæ iſta ſit levior & amicabilior & magis conſona charitati. Tantoq; omnibus aliis viis fortior, quanto

quanto arma spiritualia sunt corporalibus fortiora. Hæc enim armatos suos non onerant nec molestant, non hebetantur ictibus, nec franguntur, non rubiginantur algoribus, nec caloribus dissolvuntur, sed quanto plus in virtute eorum agitur tanto sublimius acuuntur, multiplicantur. quia multiplicius armatosque suos agiliores, fortiores, armatiores & audaciores faciunt plusquam in principio in medio & in fine: præter multa alia enarrare dimittimus, ne secularibus potestatibus videamur in aliquo derogare. Licet ipsi possint & debeant rationabiliter dicere & cogitare quod arma clericorum sunt armis eorum nobiliora & etiam fortiora: factus fuit iste tractatus Romæ Anno Domini M. CC. XCVI. & completus ibidem in vigilia Beati Iohannis Baptistæ præcursoris Domini Iesu Christi, qui fuit præco lucis & luminis, & ipsum qui vera lux est digito demonstravit suoque tempore fuit gratia inchoata: sic placet Domino Iesu Christo, novam lucem mundi infundere, ad cujus lumen ambulantes infideles conversi nobiscum securè occurrant eidem Domino Iesu Christo, cui est honor & gloria per omnia secula seculorum. Amen.

FINIS.

VALERII DE VALERIIS PATRICII VENETI

OPVS AVREVM IN QVO OMNIA breviter explicantur, quæ Scientiarum omnium parens RAYMUNDUS LULLUS *tàm in scientiarum Arbore quàm arte generali tradit.*

PRÆFATIO

AD ILLVSTRISSIMVM ET GENEROSVM BARONEM, DOMINVM ANTONIVM FVGGERVM, Dominum Kirchbergæ & Weissenhorni, &c.

LLUSTRIS & Generose vir, Mecœnas perpetuo honore colēde; quod tempus transegi Augustæ, liberalioribus exercitationibus dandum existimavi: quod putarem esse turpissimum; si, quæ dabatur commendandi occasio; à me negligeretur. Ergo Raymundi Lulli traditiones adhuc Scholiis brevibus illustravi: ratus quippe, quod res, dignissimam esse eiuscemodi scientiam quæ hominū studiis sine intermissione expoliatur. Est enim ars illa: cuius inventionem Iudæi nostrates Solomoni magno Regi Philosopho adscribunt: & non nisi divino suggestu ad Lullum Iure quasi postliminii rediisse colligunt sapientes. Aristoteles certè, vt nec Plato Preceptor, hoc tàm egregium philosophema intactum reliquit; qui si hoc scisset; quàm maximum fuit toto philosophandi negotio, maximo maior & hic profecto evasisset. Et hanc, vir magne, scientiarum Reginam tibi dedico consecroq́ꝫ: cum enim confirmem illorum sententiam, qui ingeniū natura sagacissimum tuum vario studiorum liberaliorum genere perpolitum, profitentur: quod vel me edocere potuit salutatio tua, quam non minore eruditione, quam humanitate refertam, animadverti. Elegi te, qui

huius

huius meæ lucubrationis fores & æstimator & Patronus: quem si alii facient tanti, quanti te fieri, est æquum: isthæc scriptio augusto tuo nomine emissa, duplo & attentiorem lectorem benigniorem͡q; experietur. Itaq; caput quod est, te, illustris ac generose Mecœnas, qua possum animi subiectione oro; vt quemadmodum hasce meditationes ingenuo pectore tibi offero; consueta benignitate accipias, boni consulas, & me humilem clientem tibi fidelißime commendatum habeas. Quo beneficio si me affeceris, afficies autem vt spero; facies efficiesque; vt, quoad vixero, gratam de te sim habiturus memoriam. Datum 5. Maii. Anno reparatæ salutis 1589.

Illustri Dominationis vestræ.

Addictiss.

Valerius de Valeriis Patricius Venetus.

INTENTIO AVTORIS EXPLICATVR.

Raymundus Lullus quo tempore vixerit, & qualis fuerit.

** Duos libros Lullus scripsit ad omnes scientias coparandas.*

Quare pauci ad noticiam artium generalis & breuis deueniant.

** Per arborē scientiarum clarius Lulli sententia explicatur.*

** Arbor scientiarum nō immeritò talis dicitur.*

Intentio Authoris circa quod versetur.

Quæ præcipuè in prima & 4ta parte ab Aut: sint addita.

Quib categoriæ nostræ conueniant.

** De his quæ sunt in secū-*

Dixit annis abhinc circiter trecentis insignis quidam Vir summæ eruditionis ac sapientiæ, nec minoris (forsan) sanctitatis, nomine RaymūdusLullus, qui maximam difficultatem in scientiis quibuscunq; constitutam admirans, ac earundem inter se varietatem contemplans, hominis miseriam deplorauit, quod lōgo temporis spatio per devia scientiarum errando, vix tandem ob immensum laborem, non minus confusam quam exiguam rerum cognitionem assequeretur: Cupiensq; literarum cultores ab hoc seruitutis jugo liberare, ac breui temporis curriculo in summam omnium scientiarum noticiam deducere: nescio quo diuino afflatus furore, inter cætera*duos libros ad omnes scientias assequendas conscripsit: quorum vnum breuem artem, alterum verò generalem appellat, ex quo posteriori priorem collegit. Verùm ob longam experientiam deinde cognoscens paucos ad illarum cognitionem devenire, tùm propter singulare ac admirabile artificium, quod continent; tùm etiam ob præceptorum paucitatem, quibus immensum scientiarum chaos implicatur, voluit * clarius sententiam suam explicare: tali tamen modo ne sacra à prophanis contaminari possent, & non nisi summa ingenia arcanorum penetralia degustarent. Ad quod peragendum librum edidit, quem nominare voluit*Arborem scientiarum, nec immeritò: quoniam ea omnia, quæ ab omnibus scientiis vnà possunt comprehendi, Liber ille quatuordecim tantum arborib. distinctus miro modo considerat. Qui cum ad manus nostras deuenerit, curauimus majori, quā fieri potestat, facilitate, ejus libri sensum aperire, & circa hoc vnum tota nostra intentio versatur. Quædam enim inutilia subtraximus; aliqua verò valdè necessaria addidimus: sicuti sparsim in toto opere cerni potest, & potissimum in *prima & quarta parte, in quarū prima, præter animaduersiones in toto Lulli artificio summè necessarias fabricauimus nouem Categorias, vel, vt vulgus intelligit prædicamēta quę entibus omnibus convenire possunt, quæcumque sint illa siue realia, siue ab intellectu fabricata, siue creata. * Adiecimus in super in secunda parte arbori vnicuique proprias formas, ea omnia breviter explicando, quæ ad arborem quamcunque reduci poterant. In tertia verò parte & quarta proprio Marte multa desumpsimus, vt ingeniosi cognoscere poterunt: Nec sine maximis incommoditatibus & multis vigiliis id perfecimus, vt Philosophiæ imbuti

imbuti valeant se aliquando ab infinitis ambagibus liberare, & Viri in scientiis consumati post infinitos labores peractos possint sub felici harum arborum vmbra perpetuò & securè quiescere. Non reprehendant nos Eloquentiæ cultores si rudi Minerua in scribendo vsi fuimus, quoniam satis erit (vt arbitramur) si sub rudi cortice Docti Eloquentes sua Eloquentia Nectareos fructus cognouerint & gustare poterint. Hæc dicere voluimus de nostra intentione, sed ad operis diuisionem accedamus.

da parte addita.

Quare hoc opus Aut: edere Voluerit.

Eloquentes nõ reprehendãt sermonis simplicitatẽ.

DE TOTIVS OPERIS DIuisione.

VT ordo in huius operis processu observetur, in quatuor partes totum opus partiendum est; in quarum prima de his tractabitur quorum præcognitio necessaria est ad consequendam arborum cognitionem. In secunda parte quatuordecim arborum naturam declarabimus, ex quarum notitia tota entium cognitio dependet. In tertia exemplis illustrabimus quæ tam in prima quam in secunda parte traduntur. In quarta verò & vltima modum ostendemus, quo tota generalis ars Raymundi ad hoc opus sit reducenda; docendo vlterius multiplicare fermè in infinitum conceptus, argumenta vel cuiuscunque alterius generis complexa tàm pro parte vera quàm falsa, miscendo radices cum radicibus, radices cum formis, arbores cum arboribus & regulas cum his omnibus, & aliis multis modis.

In quatuor partes totum opus diuiditur.

In prima par te quæ fiat.

In secunda.

In tertia.

In quarta, quæ doceantur egregia.

DE PRIMAE PARTIS diuisione.

PRima pars in quinque partes subdiuiditur, in quarum prima radicum natura arboris cujuscunque ostenditur. In secunda arborum folia numerantur, ac declarantur. In tertia formarum essentia explicatur. In quarta quæstionem vel regularum quidditas ac numerus docetur. In quinta verò & vltima animadversiones quatuor præcedentium partium ponuntur, quarum noticia ad Lulli omnia secretiora intelligenda est necessaria.

Principalior pars in quinque partes subdistinguitur.

In 5ta parte animaduersiones ponuntur ad secreta Lulli inuestiganda.

DE RADICIBVS IN COMmuni.

LOQUUTURI de principiis illis vniuersalibus quæ quodlibet entis genus circundant atque insensibiliter penetrant, nempe

Enumerantur principia

Vel radices arborum omnium.

nempe de Bonitate, Magnitudine, Duratione, Potestate, Sapientia vel cognitione, Voluntate vel appetitu, Virtute, Varietate, Gloria, Differentia, Concordantia, Contrarietate, Principio, Medio, Fine, Majoritate, AEqualitate & Minoritate, quæ Lullus

Radices quare dicantur.

in eo libro qui Arbor scientiarum intitulatur sub radicum nomine (radices etenim dicuntur eo quòd varia influentiarum genera, quæ à centum formis præcipue emanant, per eas ad quascunque omnium arborum partes deducantur) considerat: visum est prius differentiam quandam, quę inter priores nouē & posteriores totidē reperitur manifestare, ac ordinem in illis constituere, antequam de vnaquaq; illarum peculiaris sermo fiat: cuius rei cognitio non parum proderit ad investigandam

Discrimē inter radices.

earum entium naturā, quæ sub Arboribus sunt compræhensa. Discrimen igitur est, quia primæ radices arboribus & partibus suis absolutum esse tribuunt ac completum inchoando ab essentia vsq; ad rei finem vel complementū, quod clarius statim patebit vbi ordinem harum radicum ostenderimus. Posteriores autem respectiuum esse tantum largiuntur, quod esse secundarium haud impropriè nominari potest, cum illud præ-

Opinionis cuiusdam refutatio.

supponat quod priores arborum radices conferunt. Nec est illorum opinio vera censenda qui priores radices existimant absolutas, in quantum à respectiuis distinguuntur: quoniam Differentia, Concordantia & cæteræ radices prædicationem priorum recipiunt, quæ absolutæ sunt: quod impossibile esset, si sententia illa veritatem aliquam haberet, quia oppositum vnum de alio prædicari nequit, & potissimum quando talia sunt quæ aliquod tertium condiuidunt, quemadmodum ab-

Cur absolutæ quædam radices sint & quædam respectiuæ.

solutum & respectiuum secundum dictam sententiam considerata: Sunt ergo priores absolutæ, quia completum esse vel (quasi) intrinsecum donant; aliæ verò sunt respectiuæ, quoniā esse quod communicant extrinsecum & incompletum est. Ordo inter has radices est admirabilis, quem vellemus temeraria ignorantium & sciolorum schola optimè considerare, si ad hoc, suis inuectiuis in Lulli barbariem (quod ad sermonem)

Ad quæ capita entia omnia reducantur.

idonea facta sit, vt altissimos sensus sub impuro sermone velatos queat contemplari. Diuinus ille Lullus postquam summa mentis indagine totam entium multitudinem ad novem capita reduxit, quæ tam in generali quam in brevi sua arte vocat subjecta, vel ad quatuordecim arbores, quas miro artificio descripsit, quæ tamen de facili ad illa subjecta reduci possunt & è contra: volens deinde totam cuiuscunq; entis naturam expli-

Ad quid sint inuenta octo-

care, tam in se & absolute, quam extrinsecè vel in ordine ad aliud: octodecim generalissima prædicata constituit, omnia omnibus fere entibus convenientia: quarum priora novem rei natu-

naturam, & quæ necessario eandem consequuntur, essentiam declarant: reliqua verò extrinseca & respectiua ostendunt. Quæ licet cōmunissima sint & consequenter rei substantiam in vniuersali patefaciant: ab his tamen vniuersalioribus ad particularia vsque datur descensus, & per communissimorū cognitionem notitia particularis haberi potest cum hæc in illis contineantur. Et hunc descensum cognouit ac docuit Lullus quando ex nouem subiectis quatuordecim arbores construxit à generalissimo Trunco descendendo ad minus generalia, scilicet ad Branchas, & ab his ad Ramos, à Ramis ad Flores & denique à Floribus ad fructus vsque, qui species specialissimæ sunt, in quibus jubet Plato quiescere. Non erit igitur impossibile per horum generalissimorum principiorum vel radicum sciētiam, intimam cuiuslibet speciei disciplinam habere, quod Lulli contemptores impossibile fore putant, cum nequeant (Miseri) oculis à Noctua mutuatis ad tantam sublimitatem conscendere. Sed eò redeuntes vnde digressi sumus atque ordinem inter principia vel radices constituentes dicimus inter primas nouem talem esse ordinem, quod tres priores rei essentiam eiusdem essentiæ perfectionem, ac existentiam vel subsistentiam respiciunt. Bonitas enim non ea tantùm ratione, qua cum essentia vel ente conuertitur & ob sui simplicitatem maximam, ei magis intima, essentiæ respondet, sed principalius eam indicat ratione suæ proprietatis, videlicet esse sui ipsius diffusiuam quam mutuatur ab ipsa essentia, cui essentiale est seipsam communicare. Magnitudo vero quæ est secunda radix non fortuitò primā sequitur sed maximo naturæ consilio, quia essentiæ nihil est intimius perfectione ipsa vel quantitate perfectionali, quæ per magnitudinem significatur de qua D. August. inquit: In his quæ mole magna non sunt, idem est maius quod melius. Duratio autem quæ existentiam vel subsistentiam concernit, optimo ordine illis duabus postponitur, tanquam illud quod prius essentiæ ad singularitatem contractæ occurrit. Tres immediatæ sequentes radices cum potentiam operandi ac modum duplicem ostendant, optime requirunt rei existentiam, quam Duratio (vt dictum est) concernit: nec vlla res operationem aliquam transeuntem producere potest, nisi existat vel sit singularis teste Arist. in Proemio Metaph. Potestas tamen prior est Cognitione & Appetitu quia Potestas cum præcipue significet potentiam actiuam operādi, præcedit modos operandi, qui per Cognitionem & Appetitū intelliguntur. Similiter Cognitio Appetitum præcedit, veluti dirigens id quod dirigitur. Vltimæ radices vtpute Virtus, Veritas, & Gloria, quia consummationem & rei complementum denun-

decim illa principia.

Docuit Lullus [illegible] *ab*[illegible] *liorsosus par*[illegible]

Ordo inter nouem radices absolutas

D. Aug. in 6. de Tri. cap. 7.

Aristot.

denunciant, valdè oppositè vltimo loco constituuntur. Virtus tamen vltimas duas præcedit, quia priores cũ his vltimis vnit, vt inde sequatur huius vnionis Veritas, ac veritatem radicum omnium demonstrat. Et tandem Gloria vel delectatio omnibus postponitur, cum in ea tanquam in summo complemento quiescant. Inter respectatiuas autem radices talis ordo consurgit, (sed suo modo) qualem in absolutis assignauimus, ita vt triangulus primus de Differentia, Concordantia ac Contrarietate, cum tribus primis radicibus absolutis concordet: quia sicuti Bonitas notat essentiam, Magnitudo perfectionem rei essentialem, & Duratio eiusdem rei existentiam vel subsistentiam, sic per Concordantiam & Differentiam habetur determinans & determinabile ex quibus vnà coniunctis rei existentia pendet, ac perfectio. Contrarietas verò Durationi respõdet, quoniam res extra causam suam existentes variis passionibus efficiuntur, quarum ratione variis quoq; oppositionibus sunt subjectæ. Secundus triangulus qui est de Principio, Medio ac Fine cum tribus posterioribus radicibus optimè conuenit, quia posse operari quod Potestati adscribitur, Principium requirit, quod est author operationis. Cum Medio symbolum habet maximum Sapientia vel cognitio, & è conuerso, quia veluti Medium inter duos limites constitutum est, ita & Sapientia, inter potentiam cognoscentem & cognitum objectum mediat. Finis verò apprimè Appetitui vel Voluntati proportionatur, quia nihil desideratur nisi ob aliquem finem. Tertius & vltimus triangulus de Majoritate, Æqualitate & Minoritate optimam habet Symmetriam, cum vltimis tribus radicibus prioris ordinis, quam sic ostendimus: Cum Virtute Maioritas maximè conuenire dicitur, quia Virtus est fons & origo multarum operationum, quæ duo majoritatem quandam insinuãt: Veritati Æqualitas est iuncta, cum Veritas sit adæquatio quædam vel æqualitas essentiæ ad suam ideam. Et denique Gloria vel delectatio cum ab omnibus non æqualiter sit participata, sed à quibusdam in maiori gradu (si fas est sic loqui) & ab aliis in minori, ab aliquibus propriè & à quibusdam impropriè, à creaturis rationalibus immediatè, & ab irrationalibus mediatè, ideo connexam habet sibi minoritatem non ratione suæ essentiæ, sed respectu eorum, quorum est summa quies. Et sic ordo inter has radices constitutus satis manifestus est per ea quæ dicta sunt; quem si optimè studiosi cognouerint, ac obseruauerint, non exiguam inde capient vtilitatem, quia huius rei cognitio ad hoc potissimum valet, vt in construendis definitionibus variis sciat Lullista conuenientia prædicata sumere & extranea omittere, cognoscendo quænam prædicata

Ordo inter respectiuas radices.

Ad quid valeat cognitio ordinis inter radices.

prædicatum aliud præsupponat, vel quæ ad illud consequantur: valet quoque ad solvendum argumenta, vt sciat respondens inuenire aptas distinctiones ad distinguendum essentiam ab essentia, essentiam à modo, modum ab operatione ac variis operandi modis, & ab his quæ extrinsecè essentiam vel rei operationem sequuntur. Complura alia circa hanc materiam essent dicenda, de quibus alias loquemur. Sed quid de vnaquaq; istarum radicum Lullus sentiat videamus.

DE BONITATE.

Bonitas sic à Lullo describitur. Bonitas est ens ratione cujus bonum agit bonum, & sic bonum est esse, & malum est non esse. Non ignoravit Illuminatus Raymundus, plura esse definitionum vel descriptionum genera, & ferè innumerabilia vt ostendit quoque doctissimus Agrippa: tamen Bonitatem & reliquas radices per actam & operationem describere voluit, vt ostenderet hæc principia vel radices non esse propter seipsa ac magis propter vniuersam entium classem, quam suis operationibus modò valdè vniversaliter, aliquando minus vniversaliter, quandoque specialiter, & demum specialius admirabiliter ornant. Hac etiam de causa tales tradidit de suis principiis descriptiones, vt indicaret mediantibus suis principiis vnamquamque rem commodè posse definiri, quod scioli quidam fieri haud posse affirmant: contra quos in expositione nostra in artem brevem disputabimus (Deo concedente) ostendendo veriores esse tales descriptiones vel definitiones illis, quas per circumlocutas differentias Peripatetici tradunt. Si enim secundum Aristotelem, Asinus definiatur per genus, differentiam & proprium, sic dicere oportet. Asinus est animal irrationale rudibile. Hæc sanè definitio ratione differentiæ manca est, cum irrationalitas non sit Asini specifica differentia: & ratione rudibilitatis, quæ vt proprium ei attribuitur, valdè dubia est: quia cum ignoretur propria specifica differentia, proprium quoque ignorari necesse est, cum ab ipsa pullulet. Si autem definiatur sic Asinus, secundum Lulli nostri præcepta: Asinus est animal cui convenit Asinum producere. Hæc definito certior est quia actus naturalis vnius speciei, alteri nequaquam convenire potest. Nec hoc in loco accepimus actum pro actuali operatione, quia definitio non esset essentialis, at potius accidentalis: sed accipitur pro virtute illa quæ inest Asino à natura vt sibi similem generare possit. Insuper notandum est, quod quando in definitione Bonitatis dicitur. Bonitas est ens, ratione cuius bonum agit bonum: Sic verba hæc intelliguntur. Cū bonitas non tantum

Bonitatis descriptio.

Quare definiantur radices per actum.

Alia ratio ad idem.

Ostenditur veriores esse Lulli definitiones quam Aristot.

Quomodo accipiatur actus in definitione Asini secundum Lullum.

Explicantur verba

Bonitatis definitione posita.

tantum de his prædicetur, quæ inferiora sunt, ad ens transcendentissimum, sed etiam de Magnitudine, Duratione, & aliis principiis tàm absolutis quam respectivis, sicuti & vicissim illa de bonitate (imò quodlibet de quolibet & de omnibus prædicari dicitur) ideo est illis ratio cur bona vocentur & quatenus talia bonum producere possint. Omnes igitur arbores ac earũ partes quæcunque à Bonitate generali bonæ dicuntur, & sicuti bonitas generalis est sui ipsius plena & cæterarum partium: sic Bonitas particularis datur, quæ sui ipsius est plena, & aliarum partium. Tunc generalis Bonitas est sui ipsius plena, prout cõcernit bonificatiuum bonificare, & bonificabile. Tunc verò aliarum partium plena existit, quando per Magnitudinem est magna, per Durationem durans, atque per cæteras radices talis. Idem dicatur de Bonitate in particulari s. Trunci, Brancharum vel aliarum arborum partium. Consimiliter quoque de vnaquaque radice dicendum est. Tunc enim sui ipsius plena erit, quando potentiam proximam agendi, actum ac correlatiuum connotabit, sed cæterarũ partium, quando ab aliis earum similitudinem suscipiet. Essent ipsius Bonitatis quamplurimæ proprietates describendæ, quas Pythagoras, Aristot. Numenius Platonicus, Mercurius Trimegistus, Plotinus & Plato enumerant, inter quas Mercur. Trism. ad Tatium loquens, nouem assignat, quoniam talium proprietatum notio plurimum prodest pro exornandis conceptibus ac mediis argumentorum inueniendis, de quibus aliàs verba faciemus. Varias verò Bonitatis diuisiones tu ipse colligito ex diuersa arborum distinctione: idq; poteris obseruare de aliis radicibus.

Bonitas quomodo sit plena sui ipsius. Bonitas quando aliarum partium sit plena.

Dialo. 10.

DE MAGNITVDINE.

Quid sit Magnitudo.

Magnitudo est ens ratione cuius omnes radices sunt magnæ ac cætera entia. Cuius definitionis partes consimili modo sunt explicandæ sicuti in Bonitatis definitione explicatæ sunt. Restat tantum ostendere plures magnitudinis acceptiones, quæ res sunt nempe, virtutis, molis, & operationum, quas Lullus optimè cognouit dum inquit. Magnitudo est ambiens omnes extremitates essendi, per quæ verba innuit triplex esse. s. essentiæ. & spirituale, cui convenit primum magnitudinis genus de quo abundè dicetur in Categoria Quantitatis: aliud est esse corporeum, cui magnitudo molis ac virtutis competit. Tertium est esse in actu per operationem, cui respondet operationum magnitudo. Et hæc vltima magnitudo multis modis variatur, sicut & variæ sunt operationum species, reales, intentionales; immanentes, transeuntes: naturales, accidentales: propriæ, appropriatæ: rectæ, reflexæ: spirituales, corporales: necessa-

Variæ magnitudinis acceptiones.

Variæ operationũ species.

necessariæ contingentes: instantaneæ, & in tempore factæ; & multæ aliæ quę Philosophis & Theologis sunt notæ.

DE DVRATIONE.

DVRATIO est ens, per quod radices omnes ac reliqua entia durant: & multiplex est. Quædam enim vocatur tempus continuum: qua res successiue dimensurantur, vt motus omnes. Alia vocatur Æuum, qua spirituales substantiæ finitæ nec non corporeæ, absq; variatione successiua considerate mensurantur. Vltima vero Æternitas appellatur, quæ soli Deo cõpetit, nec successionē aliquam vel mutationem significat. Nec est censendum Deum mensurari duratione aliqua, cum mensura mensurato sit prior dignitate vel natura: atq; finitis solum conveniens vt inquit Capreolus. Et licet dicatur, æternitatem Dei esse mensuram, sic dicitur, quia Deus à nobis apprehendi nequit nisi in ordine ad mensuram, quia per æternitatem certi sumus de Dei duratione quod est mensurę proprium.

Duratio quid sit.
Multiplex duratio.
1. li. sentētiæ. 2. q. dist. 9.
Quomodo Æternitas sit Dei mensura.

DE POTESTATE.

POtestas est id, per quod omnes radices: imo omnia entia possunt esse, vel existere, vel subsistere. Non frustra sub disiunctione assignauimus triplex esse: quia nō minus res illæ, quæ tantum essentiam habent, & quibus simplex esse conuenit, per potestatem sunt, quam illæ quæ existunt vel subsistunt. Illud existere dicitur: quod extra causam suam habet esse, siue sit substantia siue accidens. Illud vero subsistit, quod est substantia & habet esse extra causam suam, vt omnia completa indiuidua in prædicamento substantiæ. Ex quibus patet existentiam latiorem esse ipsa subsistentia, quia existentia & accidentibus conuenit & substantiis, at subsistentia tantum substantijs. Nec per potestatem tātum res sunt: sed etiā per eadem operari possunt, ideo si aliquod ens operatur hoc habet à potestate. Si bonitas bonificat, magnitudo magnificat & ita de aliis: hoc per potestatem obtinent. Suo modo entibus ab intellectu formatis potestas non repugnat, quatenus sunt, & possunt aliquam habere operationem. Multæ sunt potestatis species: (loquendo de potestate ad operationem ordinata) ad has tamen quatuor, omnes possunt reduci. s. ad potentiam naturalem & voluntariā & ad potentiam productiuam & conseruatiuam. Si ad potentiam passiuam (quam Scotus subiectiuam vocat) potestatem volueris accommodare, poteris de hac duas habere distinctiones quas de potestate in operando descripsimus, dando sua suis.

Definitio potestatis.
Existere quid.
Subsistere quid
Existētia latior est subsistentia.
Entia si operantur hoc, à potestate habent.
Species 4. potestatis.

DE SAPIENTIA VEL Cognitione.

Quid sit sapientia.

SApientia est id, per quod radices omnes & omnia entia cognoscuntur. Non est in dubium revocandum: An entia omnia verè cognoscant? quoniam est sole clarius, hæc tantum tria verè cognoscere Deum scilicet, Angelum, & Rationalem animam. Sed si de quacunque cognitione fiat quæstio, pars affirmatiua proculdubio debet defendi, quia entibus omnibus aliquæ operationes non repugnant, quæ semper cognitionem præsupponunt aliquam. Nec aliquod ens potest inveniri, quod omni careat appetitu, cum saltem finis appetitum habeat, & appetitus cognitionem præsupponat. Omnia igitur entia cognitionem quandam habent, quæ aptè naturalis vocatur: verum quod quædam sunt entia, quæ præter hanc habent aliam quam sensitiuam nominamus, & hac Bruta cognoscunt, quę sibi vtilia vel nociva sunt. Intellectiva vero, quæ Deo Angelis, & Animabus rationalibus convenit, verior est & propria. Quæ respectu animæ rationalis, multiplex est, videlicet Intuitiua, Abstractiua, Actualis, Virtualis. Si Abstractiva; vel per propriam speciem, vel per alienam. Recta, Collativa, Reflexa: Si Reflexa vel erit quatenus reflectitur super potentiam cognoscentem vel super actum cognoscendi, vel super obiectum cognitum. Vera, Falsa, Adæquata, Inadæquata, simplex, Composita; Si Composita, vel Compositiva, vel Resolutiva, Affirmativa Negativa. Et ad istas quas numerauimus omnis alia intellectualis cognitio reducitur. Si tanta cognitionum multitudo tibi nauseam (adde & ignorantiam) comparabit, tibi ipsi poteris persuadere triplicem solum esse, nempe Veram, Falsam & Dubiam, vel quintuplicem quia & tot sunt habitus intellectuales.

Tria sunt entium genera quæ verè cognoscunt.

Qua cognitione omnia cognoscant.

Enumerantur 22 species cognitionis intellectualis.

Ad 3. species illæ 22 species reduci possunt.

DE VOLVNTATE VEL Appetitu.

Quid voluntas vel appet

De quo appetitu loquatur.

Sententia autoris vera,

Appetit⁹ passiu⁹ quomo-

VOluntas vel appetitus est id per quod omnes radices sunt amabiles, qui appetitus in omnibus entibus reperitur. Videtur ex hac definitione, quod Raymūdus Lullus intelligat de passivo appetitu, quo res ad potentiam appetitum in ratione obiecti inclinantur: & non de activo, quo res in suum finem tendunt, vel in id, quod quandam finis speciem habet. Mea tamen est sententia, quod de activo appetitu intelligenda sint eius verba, quia appetitus passivus, tantum est in rebus, quatenus voluntatem respiciunt; nec cognirionem sequitur,

sed

sed præcedit, quia talis appetitus est essentialis, cum in rebus sit ratione materiæ vel potentiæ, & per consequens, non optime Lullus radices has ordinasset, id prætermittendo quod sequi deberet. Huius sententiæ est quoque Agrippa, qui appetitum distinguit in rationalem, qui homini conuenit: in sensitiuum, brutis competentem: & in naturalem, omnibus rebus inditum. Quæ diuisio non potest dari de passiuo, quia in omnibus entibus est idem. Imo Lullus ipse dando exemplum de appetitu naturali & sensitiuo inquit: Sicut ignis, qui habet appetitum ad calefaciendum aërem, vt det ei suam similitudinem. Et sicut Leo qui habet appetitum ad Leænam pro specie sua conseruanda. Ex quibus verbis patet eum intelligere de actiuo, quem omnia entia habent, quia in aliquem finem tendunt. Et naturalis est, quia naturalem præsupponit cognitionem, quæ longè melius Dirigentis cognitio potest nominari Dei sc. benedicti omnia in suos fines producentis. Sic homo, in suum finem tendens, naturalem habet appetitum. Idem de brutis dicas. licet ad vtilia prosequenda, & nociua vitanda in homine & bruto alius appetitus vigeat dictusque sensualis. Alius cum his, qui Voluntas dicitur est in eodem homine, quo tunc pessimè ac inscitè vtitur cum fruitur vtendis & vtitur fruendis.

do sit in reb⁹.

Agrippæ sententia.

In li: Ar: scient: & de Voluntate Ostēdit quod de appetitu actiuo intelligatur.

Cognito Dirigentis.

In homine 3. appetitus.

DE VIRTVTE.

Virtus est origo vnionis radicum omnium. Et oritur virtus hæc à rei vnitate, quatenus actum proprium res eadem virtuosè producit, Et ut probe intelligas. Nihil aliud est virtus (quam intelligimus) quam facultas illa innata rei, qua eliciuntur operationes conformes. Et distinguitur à potestate operationum, de qua supra loquuti sumus, quia Potestas tantum dicit non repugnantiam ad operandum: Virtus verò tollit vtique repugnantiam, & præterea connotat in operante habilitatem vel proprietatem quandam secundum quam consimilis operatio producitur. Nimis prolixus essem si multas virtutis species describerem. Tu ipse discurre per arbores omnes ac per omnium arborum partes, & sic varias distinctiones, ac infinitum numerum proprietatum harum, vel virtutum inuenies. Discrimen tamen facito inter innatas virtutes acquisitas, & infusas.

Quid Virtus & Vnde oriatur.

Virtus à potestate distinguitur.

DE VERITATE.

Quid veritas.
Veritas quã existentiam respicit.
Propositiones de secundo & tertio vera.

VEritas, est id quod verum est de radicibus, & de omnibus entibus. Quæ veritas vel respicit rei existentiam, vel eius essentiam. Si existentiam, tunc habetur veritas contingens: & isto modo propositiones de secundo adiacente sunt veræ & etiam de tertio adiacente in contingenti materia, si id notat propositio quod à parte rei sunt vel est. Si autem essentiam veritas respicit, tunc necessaria est, cum essentia ea notet, quæ taliter sunt vnita, quod vnum sine alio esse non possit, & vnum est de essentia alterius & ambo vnum tertium constituunt.

DE GLORIA VEL DELECTATIONE.

Quid sit gloria
Duo sunt de ratione gloriæ consideranda.
Gloria impropriè consideratur hic.
Gloria propria duplex est.
Epilogus eorum quæ dicta sunt.

GLoria est ipsa, delectatio, in qua radices omnes & cæteri entia quiescunt. Notare oportet, quod de ratione gloriæ duo sunt, scilicet quod quiescat, & delectationem prębeat, quorum alterum si removebis gloriam non cognosces. Nam Lapis sursum detentus quiescit certe, sed non delectatur. Hinc est quod non est gloriosus. Homines quoq; mundanis delectantur, quia tamen eorum appetitus non est satur, ideo gloriosi non sunt. Gloria hoc in loco impropriè consideratur, scilicet pro quacunq; completa delectatione, rei conueniente, sed cũ quiete, qua omnia fruuntur. Propria autem Gloria duplex est, quędam increata, qua Deus beatus est fruendo seipso; altera vero creata dicitur, quatenus in creatura recipitur, ab increato tamen Deo, principaliter in voluntatem producta, & consequenter in totam animæ essentiam rationalis creaturæ. Et sic habes novem absolutas radices, quarum primæ tres arboribus & earum partibus tribuunt essentiam, perfectionem essentiæ, & durationem vel existentiã. Tres vero has immediate sequentes potentiam operandi, duplici operandi modo qualificatam significant, videlicet naturali, qui per cognitionem intelligitur, & Libero, qui per appetitum explicatur. Per vltimas autem Gloriam, s. & quæ eam pręcedunt, intellige finem. Sed ad respectiuas radices est deueniendum, quæ arboribus extrinseci esse largiuntur, & multum faciunt ad cognoscendam naturam cuiuscunq; rei.

DE DIFFERENTIA.

Quid differentia.

Nota.

EXplicatis ac declaratis absolutis radicibus, restat vt ad respectiuarum declarationem deueniamus. Prius tamen quædam præmittere volumus quæ summè studiosi obseruare debent. Inter omnia hoc præcipuum est, ne radices istę suman-

ur pro absoluto earum esse, aliàs maxima statim oriretur confusio, inter priores & has radices, quæ cōfusio causaretur, quod neq; rei natura explicari posset, nec minus in probando, docendo, vel confutando iuuenis suum consequeretur propositum. Consideretur igitur Differentia non pro absoluto illo: quo ab soluta res ab alia differt, siue hoc spectet ad differentiam communem, propriam, & specificam; sed pro relatione illa, quæ in his fundatur, & idem intelligatur de Concordantia, Contrarietate ac aliis. Ex quibus statim error manifestus apparet Henrici Cornelii Agrippæ, qui radices illas vel principia, sub absoluto esse considerat. Vir iste doctissimus, quādo de magnitudine loquitur, quæ ab eo pariter nominatur absolutum principium, il lam distinguit, in virtualem: in corpoream; quæ dicitur Magnitudo molis, & in illam quæ in operationibus reperitur. Virtualis Magnitudo (ex D. Augustini sententia à nobis in cap. de Magnitudine allegata) nihil aliud est, quam perfectio essentiæ, qua perfectione aliquod vnum ab alio essentialiter differt, quæ alio nomine specifica vel Differentia magis propria vocatur, quam idemmet Agrippa in cap. de Differentia sub ratione eadem quoq; considerat, dum diuidit differentiam in communem, propriam, & magis propriam: quod superfluum est & vitium, cum prædicata hæc & priora habeant oppositam naturam, & consequenter oppositum considerandi modum. Et hoc etiam contra intentionem Lulli omnino videtur, qui dum definit Differentiam, inquit. Differentia est id, ratione cuius Bonitas, Magnitudo, &c. sunt rationes inconfusæ. Si intelligeret ipse non de relatione, sed de re absoluta, nō diceret: Differentia est id, ratione cuius Bonitas &c. sunt rationes inconfusæ. Animaduertendus quoq; est ordo supra assignatus, cuius cognitio non parum est vtilis ad soluendum argumenta. Nec minus principia hæc, omnibus & quibuscunq; entibus conueniunt, quam absoluta. Hæc cum digna scitu ac necessaria esse arbitraremur, omittere noluimus, ne ignorantiæ vel negligentiæ nota recta ratione nos studiosi criminari possent. Modo explicemus Differentiam. Differentia est id, ratione cuius radices omnes & cætera entia sunt inconfusa & distincta. Quia radix ista est summæ vtilitatis inter entia omnia, à qua omnis ornatus ac pulchritudo maxima dependet: non pigebit eius latissimam naturam ostendere, vt discrimen omne vel diuersitatem inter res omnes clarè & perspicuè cognoscatur. Tota Differentiæ natura, ad hæc capita reducitur. s. ad Diuisionem, Distinctionē & Non identitatem. Et ista tria sic ad inuicem sunt ordinata, quod secundum est superius ad primum, & tertium ad duo præcedentia. Diuisio propriè sumpta (si impropriè

Qualiter differentia sit consideranda.

Error Agrippæ.

lib. 6. de Tri. cap. 7.

Sententia Agripp. est contra Lull.

Animaduersio.

Differentia quid.

Differentia tria cap. Ordo.

Diuisio vbi

proprie reperiatur.

Generalissima genera, ad subalterna, & ad species, quatenus in sua inferiora diuiduntur) tātum inter partes materiales reperitur, siue partes illæ quantitatem habeant, siue non: distinctio autem inter has partes sic diuisas sanè inuenitur, & præterea in omnibus alijs rebus, siue creatis, siue increatis.

Quare diuisio non sit in diuinis.

Pater in diuinis est distinctus ab alijs duabus personis, & tamen non est diuisus ab illis; quia diuisio semper & in quocunque reperiatur, notat imperfectionem, ac etiam in corporeis tantum inuenitur cuiusmodi non est Deus, distinctio vero si perfectionem aliquam non significat neque imperfectionem.

Non identitatis natura & quibus inueniatur.

Nonidentitas verò, est ad distinctionem superior, quia quæ sunt inter se distincta, pariter sunt, non eadem: non tamen sequitur: ea quæ sunt non eadem, esse distincta, quoniam Nonidentitas reperitur non solum inter positiua, vel affirmatiua, aut vera entia, sed etiam habet locum inter entia, quorum vnum est: affirmatiuum & aliud negatiuum vt inter esse & non esse: vnum positiuum & aliud priuatiuum, veluti inter visum & cœcitatem; vnum verum & aliud fictitium, sicuti inter Petrum & Chimæram; & etiam inter ea, quorum vnum actualiter existit, alterum vero nequaquam, quemadmodum inter Petrum, qui nunc est & Antichristum creandum, sed distinctio in his reperitur, quorum quodlibet positiuum est, vt puta inter Petrum & Paulum.

[illegible]nctio [illegible]bi sit.

Et licet pro negotio nostro, tam diuisio quam distinctio, & nonidentitas sint necessaria: attamen distinctio maiorem exhibet commoditatem, quia de raro entia negatiua, impossibilia ad existere, & priuatiua veniunt consideranda, quæ per nonidentitatem possunt seiungi, ideo de Distinctione & eius speciebus loquamur. Si tamen alijs partibus vti erit opus, earum natura ac essentia ex his quæ dicta sunt manifesta relinquitur.

Octo distinctionum genera.

Octo distinctionum genera, & totidem identitatum, à Theologorū omnium Principe subtilissimo Scoto sunt excogitata: quorum vsus in scientis quibuscunq; est valde necessarius, pro veritate indaganda & falsitate cognoscenda. De distinctionib. statim erit sermo, sed de identitatibus, in sequentibus, vbi tractabitur de Concordantia.

Primum genus.

Primum distinctionis genus vocatur distinctio rationis, quæ à rationali potentia originem ducit, in quantum eandem rem ab illa met distinguit, secundum aliū & alium considerandi modum. Certum est, quod homo in propositione aliqua cōsideratus vt subiicitur, & vt prędicatur, à seipso distinguitur, quemadmodū & prædicatū à subiecto, nō reali distinctione, quia idem à seipso realiter dividi nō potest, igitur rationali, quoniā talis distinctio solū rationis beneficio est inuenta.

Secundum genus.

Secundū genus est, distinctio ex natura rei: quæ inter illa inuenitur, de quib. contradictoria prædicata verè prædi-

prædicantur, vel nata sunt prædicari, nullo intellectu concurrente, ob eorum talem naturam, sicuti potest dici (inquiunt Scotistæ & bene) de Intellectu Dei, & Voluntate. Intellectus enim Dei cum essentia divina ad Filij generationem concurrit, & non voluntas: & concurrere, & non concurrere sunt contradictoria: inter intellectum igitur & voluntatem, distinctio ex natura rei consurgit. Idem dicunt de Essentia diuina & relationibus personalibus; quia divina essentia tribus diuinis personis communis existit, non autem relationes personales, ergo ex rei natura illa ab his distinguitur. Nec desunt in creatis infinita exempla, quæ brevitatis gratia omittimus.

Intellectus Dei & Volũtatis distinctio.

Essentiæ Dei a relationib. distinctio.

Tertium genus est, destinctio formalis: & inter illa est, quorum vnum aliud non includit in primo modo dicendi per se, & hoc modo superius quodlibet ab inferiori est distinctum, & non è contra; vel illa, quæ habent diversas definitiones, descriptiones, vel varios conceptus à parte rei, hac distinctione sunt distincta, sicuti homo & sua risibilitas.

Tertium genus.

Quartum genus est, distinctio modalis, quæ oritur inter essentiam rei alicuius, suum modum intrinsecum: quæ de facile potest inveniri inter albedinis essentiam & gradus eiusdem perfectionales: vel inter essentiam caliditatis, & suos gradus: vel inter Dei essentiam & infinitatem (hoc verum præsupponendo, quod infinitas sit modus intrinsecus in Deo, vt omnes ferè Scotistæ pari consensu affirmant) vel inter vnum modum intrinsecum & alium, vti invenitur inter gradus albedinis & eius existentiam.

Quartum genus.

Quintum genus est distinctio realis, quæ consurgit ex re & re. Res in proposito accipitur pro eo omni, quod potest corrumpi & destrui subiecto alio remanente & è contra, vt albedo, quæ potest destrui subiecto remanente, realiter à subiecto distinguitur, idem dicatur de nigredine & alijs accidentibus, & de omnibus substantijs primis. Illa quoque res nominantur, quorum vnum est generans, & aliud genitũ, & hoc modo intellexit D. Aug. quando inquit, Nulla res seipsam gignit. Et secundum hanc loquendi formulã indiuinis tres res inveniuntur, Pater scilicet, Filius & Spiritus sanctus: quæ tres personales res abinvicem realiter distinguuntur.

Quintum genus.

Lib. primo de Tri.

Sextum genus est distinctio essentialis, quæ in divinis nullo pacto inveniri potest, sed in creatis solum & à reali distinctione (quasi) perdet[illegible] quia ea omnia, quæ realiter sunt distincta, (in creatis) [illegible]am [e]ssentialiter, fundatur tamen inter varias essentias, q[illegible] ema[illegible]imosium potest intelligi de albedine, nigredine, & aliis [a]ccid[e]ntibus, substantijsq; particularibus: quæ omnia aliam & alia[m] [i]n essentiã habent. Relationes quoq; à suis subiectis ess[e]ntialiter distinguuntur, & è contra; excepta creatione passiva, quæ realiter & fortè essentialiter est idem creaturæ.

Sextum genus.

Septimum genus. Septimum genus est distinctio, quæ se totis subiectiuè à Scotistis nominatur, reperiturq; inter ea, quæ habent aliā & aliam existentiam vel subsistentiam, vt duo individua ejusdem speciei, hac distinctione sunt distincta: Et licet videatur idem esse cum reali distinctione, multum tamen differunt, quia realis non requirit extrema, inter quæ fundatur, actualiter existere propria existentia, quod in hac distinctione debet inueniri,

Octauum genus. Octauum & vltimum nominatur distinctio se totis obiectiuè, & inter illa sedem habet, quæ in nulla quidditatiua ratione, vel essentia, aut conceptu quidditatiuo conveniunt, vti sunt vltimę differentiæ, de quibus aliquid non prædicatur essentialiter. In hoc genere entium sunt etiā repositæ entis passiones. s. Vnum Bonum, Verum, Res & Aliquid, & modi intrinseci, vt existentia, Finitas, Infinitas & similia. Per vltimas differentias (quas Scotus vocat æcceitates) intellige id esse, per quod speciei specialissimæ natura ad diuersa particularia contrahitur, quodq; nomen sumit à nomine illo, quo tale particulare vocatur, sed in abstracto, vt Differentia vltima Petri, est Petreitas. Et istæ distinctiones omne genus entis circundant, omnesq; præter pēultimam conueniunt (suo modo) entibus à ratione fabricatis,

Tres differētiæ species à Lullo assignatæ. Raymundus verò tantum tres differentiæ species constituit, quarum prior reperitur inter sensuale & sensuale, quemadmodum inter Hominem & Asinum. Secundam constituit inter sensuale & intellectuale, vt inter Asinum & Angelum. Tertia inuenitur intellectuale & intellectuale: vt inter Deum & Angelum, Angelum & Animam rationalem.

Explicatur Lulli sententia. Dicitque Lullus, quod per has tres differentias res omnes sunt differentes, quod verissimum est, quoniam res omnis aut sensibilis & intelligibilis est, quemadmodum sunt entia illa, quæ movent intellectū ac ejus actum terminant, vel intelligibilis tantum existit, sicuti sunt spiritualia omnia, & ea quæ tàm per intellectus virtutem abstractiuam, quam collatiuam suum habent esse: quæ nominant logici vniuersalia, secundas intentiones vel entia rationis. Sub hoc quoq; rerum genere cadunt relationes omnes, ac illa omnia quæ propriam speciem in virtutem intellectiuam non producunt, sed per alienam intelliguntur.

Per sensuale quid. Per intellectuale quid. Per sensuale igitur Raymundus intelligit, quæ sensu possunt percipi & per sensum ab intellectu cognoscuntur, sed per intellectuale, quæ sola virtute intellectiua vel rationali appetitiua, appræhendi queunt. Nec dari potest aliquod ens, quin sensuale vel intellectuale sit, hoc modo intelligendo. Et istæ tres differentiæ ad Lulli mentem assignatæ generalissimæ sunt, sub quibus priores à nobis explicatæ continentur, quæ admodum sunt necessariæ, vt intellectus in conceptibus vniuersalissimis constitutus, valeat ad

parti-

particularia vſque deſcendere. Agrippa multas aſſignat diuiſiones, quas ex prędicamentis ac Topicis ſumpſit, quę licet bonę ſint; non ſatis tamen ad propoſitum faciunt. Nec deerunt diuiſiones, ſi arborum diſtinctiones, ac earundem in partes diuiſiones ſtudioſi conſiderauerint.

Diuiſionum multiplicatio.

DE CONCORDANTIA.

Vtilitas concordantiæ.

EX his quę Differentia dicta ſunt, non parum Concordantię natura euidens erit, cum ea ſit oppoſitorum conditio: quod vno cognito in alterius cognitionem deducat. Nec minorem Concordantię notitia affert vtilitatem, quàm Differentię, quia ſicuti per hanc verum à falſo ſecernitur, & cauilloſę probationes diluuntur; ſic per illam intentum probatur, & media ad argumentandum neceſſaria inueniuntur. Operępretium eſt igitur Concordantię eſſentiam explicare, quod ſatis commode fiet, ſi dixerimus: Concordantia eſt id, per quod omnia entia in vno vel in pluribus concordant. Definitionis huius partes quia explicatione non egent, cum per ſe notę exiſtant, non examinabimus, ſed magis multos Concordantiæ gradus aſſignabimus: vt ad libitum, vnusquisque entia inter ſe concordare poſſit. Et Concordantia hoc in loco auditur pro conuenientia quacunq; ſiue ſit per identitatē, ſiue per mixtionem, vel vnionē, vel compoſitionem; vel demū per connexionem aut continuam aliquorum inter ſe cohærentiam: quæ omnia licet idem ſignificare videantur; multum tamen differunt, ſi propriè conſiderentur. Identitas etenim inter quæcunque entia poteſt inueniri, vt magis manifeſtum erit, cum ejus ſpecies hic inferius enumerauerimus: Mixtio autem ſi vera eſt, tantum inter quatuor elementa reperitur, quatenus alterata & vna mixta vnum compoſitum conſtituunt, in quo illæ virtutes remanent: ſi verò eſt impropria; quæ mixtio per iuxta poſitionem appellatur, inter elementata inuenitur, & hac mixtione aqua & terra miſcentur ad lutum conſtituendum. Vnio verò latior eſt mixtione & compoſitione; quia hæc ſine illa eſſe non poſſunt: ipſa tamen ſine his inuenitur, vt patet de Natura humnna Verbo diuino hypoſtaticè vnita, ſine mixtione & compoſitione. Compoſitio in illis locum habet vbi vnum rationem habet actus, & aliud potentiæ. Connexa autē vel continua, quę duo nunc pro eodem conſideramus, illa ſunt, quorū vltima ſunt vnum. Multa ſunt talia quæ Concordantiam referunt, quæ per identitatis naturam de facili poſſunt inueſtigari: ideo nè extra propoſitum prolixi ſimus tantū Identitatis ſpecies aliquot, & magis neceſſarias aſſignabimus. Octo enim cum ſint diſtinctionum ſpecies vel genera, tot & Identitatum debe-

Concordantia quid.

Concordantia qualiter hic accipiatur.

Nota.

rent esse: quia tot modis dicitur vnum oppositorum; quot modis reliquum, tamen principaliores solum assignabimus, ne ob nimiam distinctionem vnius identitatis ab alia mens iuniorum confundatur. Identitas prima est rationis, qua illa sunt idem, quæ ab intellectu solitariè considerantur, & sic indiuiduū quodlibet vel aliud ens in se consideratū, quatenus nullam habet relationem vel respectum nec realem nec ratione fabricatum ad aliquid aliud, hac identitate sibi ipsi idem est. Et hæc identitas distinctioni rationis aduersatur. Identitas formalis quæ secundæ distinctioni superius declaratæ opponitur; inter illa reperitur quorum vnum sine alio esse nequit, & sic superius omne idem formaliter est cum suo inferiori, siue prædicatum sit simplex vel complexum, quemadmodum respectu definiti definitio est: Et hęc est subtilissimi Scoti sententia, sicut in multis locis videri potest, & præcipuè in lib. 4. sententiarum dist. 12. q. 1. Illa etiā hac identitate sunt eadem: quorum vnum concipi non potest sine alio, & hoc modo inferius omne identificatur suo superiori: quod manifestare videtur Scotus, quando inquit. Voco autem identitatem formalem, vbi illud quòd dicitur sic idem, includit illud; cui sic est idē in ratione sua formali, & per se primo modo. De reali identitate pauca dicturi; Illa sic eadem esse dicimus, quorum vnum non potest sine alio esse, nec ab illo separari absq; contradictione maxima dum modo vnū non habeat rationem generantis, & aliud geniti, quod animaduertere voluimus; ne aliquis existimaret: nos inter diuinas personas identitatem realem ponere. Se totis subiectiuè aliqua sunt eadem, quæ in aliquo communi conueniunt, quod ad illa determinatur per differentias formales: & hoc modo species omnes sub eodem genere contentę, siue genus illud sit propinquum, siue remotum, sunt eædem. Quia verò parua extat differentia inter identitatem formalem, modalem, & ex natura rei, & inter essentialem. se totis subiectiuè, & se totis obiectiuè, ideo de omnibus mentio non est facta. Qui vult harum differentias cognoscere, Scotistas consulat. Raymundus vero, tres tantum identitates vel concordantias, inter entia reperiri putat: prima quatum est inter sensuale & sensuale, qua concordantia ignis & aer in caliditate concordant: & aqua ac terra in frigiditate, Inter sensuale etiam ac intellectuale est concordantia, quemadmodum cognoscere possumus multis exemplis, sed hoc vnico præcipuè; quo anima rationalis & corpus corruptioni obnoxiū concordant ad vnum hominē constituendum. Optima tamen est inter intellectuale & intellectuale concordantia, veluti de intellectu & voluntate potest cognosci, quę ob eorum spiritualem naturam non tantum in essentia conueniunt, sed etiam in opera-

Identitas rationis quid

Identitas formalis quid.

Subtilissimus Scotus.

Lib. 1. sen. dist. 2. q. 4.

Identitas realis quid?

Identitas se totis subiectiuè quid?

Ray. tres Concordantiæ.

operationibus, quia quod voluntas acceptat vel refutat, idem intellectus cognouit. Hoc ſemper animaduertendo: quod ſenſuale accipitur pro illa re, quæ ſenſu prius cognoſcitur, & intellectu poſterius; ſed per intellectuale id tantū conſideratur: quòd ab intellectu quocunq; modo cognoſcitur. Ad has concordantias vel ſecundum Lullum aſſignatas, vel ſecundum Scotiſtarum ſubtilitates, concordantiæ omnes proculdubio reducuntur: verum ſi numerū infinitium harum identitatum tibi comparare volueris poteris hoc vti medio: diſcurrēdo videlicet per quinq; prædicabilia, per decem prædicamenta, per octodecim prædicata vel radices Lulli, & demum per formas: idem obſeruare poteris ad multiplicandum quodcunq; prædicatum, tàm abſolutum quàm reſpectiuum, recurrendo etiam ad nouem ſubiecta & regulas vel quæſtiones.

Modus fabricandi infinitas identitates.

DE CONTRARIETATE VEL Oppoſitione.

NON eſt opus multa expendere in declarando quid ſit oppoſitio, cum à Differentia vel Diſtinctione, de qua ſupra locuti ſumus, non multum ſit diuerſa: non nulla tamen adducemus vt huius radicis natura magis atque magis nota fiat. Contrarietas ſic definitur. Contrarietas eſt quorundam mutua reſiſtentia. Pro cuius definitionis explicatione ſcire oportet: hic nō loqui nos de cōtrarietate illa propria, que inter quatuor primas qualitates inuenitur: quoniam in omnibus entibus, nempe rationalibus ac realibus locum habere non poteſt, neq; de ea intelligendū eſt, de qua Antonius Andreas loquitur: cui ſexta proprietas conuenire teſtatur, quamque ſtrictam oppoſitionem vel contrarietatem vocat. Sed hic Contrarietas conſideranda eſt pro quacunque oppoſitione, quatenus vnum alteri opponitur; ſiue mediatè vel immeditatè: complexé vel incomplexè Nec imaginari debes eandem eſſe rem cum Differentia: quia Differentiam conſideramus, vt per eam entia inconfuſa remaneant: Oppoſitionem autem vt non ſolum res diſtinguantur ſed etiam inter ſe quandam pugnam habeant. Secus etenim rationalis conſidetatur; pro vt ab Irrationalitate diſtinguitur; & quatenus Irrationalitati opponitur, quia oppoſitio repugnantiam dicit, & negat, id poſſe fieri, quod eadem res ſecundum idem & ſimul oppoſitia in ſe habeat, Diſtinctio verò in eodem ac ſimul inueniri poteſt. Inſuper oppoſitio vera inter ea eſſe dicitur, quæ imperfecta aliquo modo ſunt; diſtinctio autem etiam in ſummè perfectis eſt, quemadmodum dicere id poſſumus de Deo in quo diſtinctionum genera quam-

Contrarietas quid.

De qua contrarietate intelligatur.

Lib. 10. Metaph. q. 6.

Diſtinctio contrarietatis à differentia.

Oppositionis tres species.

quamplurima reperiuntur, vt patet optimè speculanti. Oppositionis species tres à Lullo assignantur, videlicet inter sensuale & sensuale; sicuti inter ignem & aquam, ratione qualitatum primarum: inter sensuale & intellectuale; sicut inter corpus & animam rationalem: quoniam anima spiritualis est, non autem Corpus: & inter intellectuale & intellectuale, quemadmodum de Angelo bono ac malo dicere possumus. Ex sententia tamen Logicorum duæ sunt oppositionis species: vna, quæ inter complexa reperitur; & altera quæ incomplexis accommodari potest: prior quadruplex est: quia & quatuor sunt propositionum genera oppositionem admittentia: quorum primum contrariarum est: Secundum contradictoriarum: Tertium subcontrariarum & subalternarum: quartū, quæ omnia hæc duo præsupponunt. s. quod propositiones aliquo istorum modorum pugnantes prædicatum idem ac subiectum participent & secundum ordinem eundem. Incomplexorum oppositio quoque quadruplex est nempe Relatiua, Contraria, Priuatiua & Contradictoria, & differentia est maxima inter Relatiuā & Contrariam oppositionem ex vna; & Priuatiuam ac Contradictoriam ex altera: quia priores duæ vtraque extrema positiua requirunt; posteriores verò alterum tantum positiuum: veruntamen multoties oppositiones istæ confunduntur, & earum propriam naturam rei non retinent, & sic oppositio Contraria aliquando pro priuatiua consideratur & è contra. Contradictoria quoque interdum in duobus fundatur: quod propria oppositio Contradictoria minimè potest pati. In infinitum poteris oppositiones multiplicare, si accipiendo extrema Distinctionis, Alietatis, Diuersitatis, Nonidentitatis ac differentiæ ea considerabis per aliquod proprium, vel qualitatem, aut simile tale ad inuicem pugnare.

Oppositio duplex secundū Logicos.

Oppositio cōplexorum.

Oppositio Incomplexorū.

Confunduntur aliquando.

Multiplicatio oppositionum.

DE PRINCIPIO.

Aristot. & Auerr.

Principium quid.

Principium duplex.

NON paruus esset labor noster, cum exigua vtilitate coniunctus, si multas principii acceptiones recēsere vellemus, ex sententia Aristotelis & Auerrois in primo & secundo Physi. ac quinto & duodecimo Metaphys. quæ consideranda relinquimus curioso Lectori. Satis erit Lulli intentum explicare, qui desiniendo Principium inquit. Principium est id, quod se habet ad omnia in ratione alicuius prioritatis; & enumerando eius acceptiones dicit. Principium generale duobus modis intelligimus, substantiale scilicet & accidentale; per substantiale efficientem causam, materialem, formalem, ac finalem intelligit: & per accidentale nouem accidentis prædicamenta. Non sunt

fuit Lulli intentio, quod hæc tantum nominata, rationem principij haberent aliter ad omnia entia Principium non esset vniuersale, cum in Deo accidentia non sint, nec aliquis effectus reperiatur dependens à causis memoratis, quia effectus natura saltem est sua causa posterior, & ab ea essentialiter distinctus, quod in diuinis reperiri non potest: ibi tamen principium est Pater, nempe respectu Filii, & Pater ac Filius respectu Spiritus sancti. Dicere igitur oportet Lullum Principium considerasse, quatenus est ratio alicuius originis realis vel intentionalis: duę vltimæ particulæ in hac nostra de principio consideratione superfluæ non sunt existimandæ; quoniam per priorem Principium illud habetur quo principatū omne realiter suam essentiam ab alio habet, vel in naturæ identitate, aut in distinctione. Per posteriorem verò, vt puta (vel intentionalis) Principium omne habetur cognoscendi, quemadmodum vniuersalia vel transcendentia esse dicuntur, quæ in suis inferioribus inueniuntur. Accidentia quoque communia, non vt informant subiectum, sed inquantum ex eorum cognitione rei essentia cognoscitur principia intentionalia possunt dici; de quibus Arist. inquit. Accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est. Quæ verba secundum Scotum sic intelliguntur. Ex multorum accidentium communium cognitione, virtute intellectus discurrentis, deuenitur in cognitionem alicuius proprij, quodq; in suæ causæ notitiam ducit, differentiæ videlicet essentialis, à qua originem trahit. Et hoc modo principium considerando, ens quodlibet potest taliter nominari, respectu ad minus suæ operationis. Opinari forsan aliquis posset, hanc radicem à Potestate & Virtute non esse distinctam, quæ tamen multum ab illis differt, quia Principium relatio est quædam, Potestas verò ac Virtus absoluta sunt. Et quia de causis supra facta est mentio, breviter quid illarum quælibet sit, explicabimus. Efficiens causa illa est, quæ actione sua efficit effectum. Materialis est, quæ seipsa in ratione receptiue effectum producit, Formalis verò illa dicitur, quæ seipsa ponit in esse effectum, in ratione informantis. Finis verò, (qui & causa finalis potest aliquo modo vocari) est, qui mouet agentem vel efficientem metaphoricè. De his causis multa essent dicenda, quæ Diuinus Scotus solito suo more subtiliter trutinat, tam in secundo quam tertio lib. & quinto Metaphysicorum quibus in locis Arist. naturam causarum inuestigauit, quemadmodum & in secundo Physicorum.

Quomodo Lullus Principium acceperit.

In lib. 1. de Anima.

In vlt. quæst. lib. 2. Poste.

Causarum definitiones.

Diuinus Scotus.

DE MEDIO.

Medii definitio.

MEdium sic definitur. Medium, est ratio, qua extrema aliqua inter se, modo aliquo sunt connexa, quod potest inter sensuale & sensuale inueniri: inter sensuale & intellectuale: & inter intellectuale ac intellectuale. *Notæ.* In definitione posuimus (modo aliquo) quia non requiritur vt medij coniunctio sit semper realis & actualis, sed quandoque intentionalis ac potentialis vel aptitudinalis: Et sic dicimus intelligibilia à ratione fabricata, intellectu actualiter coniungi, mediante actu intelligendi actuali. Illa vero quæ potentia sunt intelligibilia, per hoc medium. s. per potentialem intellectionem intellectui coniunguntur potentialiter vel aptitudinaliter. Nec poterit aliquod ens inueniri, quin aliquo istorum duorum modorum alteri per medium vnum aut alterum coniugi possit; non tamen negamus, alia media dari, quia statim ostendemus secundum Lulli mentem, tria esse quæ inter entia reperiuntur: Sed vt dubia omnia tollerentur, placuit quædam manifestare, quæ si non omnibus vtilia erunt, ex intellectus imbecillitate eueniet.

Omne ens habere potest rationem medii.

Medium triplex.

Medium secundum Lullum triplex est, s. coniunctionis, mensuræ, & extremitatum. Medium coniunctionis, est respectu illorum, quæ aliquo modo sunt coniuncta, siue ambo sint sensualia vel vnum tantum, vel ambo intellectualia. Iuxta primum sensum. Quantitas, est medium, quo qualitas substantiæ vnitur. Secundo modo autem corporis humani organizatio, est medium, quo rationalis anima ei vnitur. Et mors est medium, quo rationalis anima ei vnitur. Et mors est medium, quo homo Deo vel Dæmoni coniungitur. Tertio verò modo actus spiritualis potentiæ, obiectum per intelligibilem speciem repræsentatum, cum eadem potentia connectit. Medium aliud dicitur mensuræ, de quo Raymund. hæc ponit exempla, inquiens: Sicut centrum, quod est in medio loco circuli; & calefacere, quod est in medio calefacientis & calefactibilis: intelligere medio intelligentis & intelligibilis: numerus binarius in medio vnius & trium: & actus in medio potentiæ obiecti.

Quare mediũ mensura dicatur.

Et nota, quod sicuti mensura ex intentione Aristot. in pluribus locis est notior ac certior mensurato: sic medium mensuræ tale dicitur: quia per eius cognitionem in extremorum notitiam devenitur. Per actum etenim potentiæ alicuius, in eiusdem potentiæ ac obiecti cognitionem venire facilè est, cum ex potentia ac obiecto gignatur, & consequenter naturam vtrorumque participet. Tertia species medij (ait idem Lullus) est medium extremitatum, sicut linea, quæ est inter duo puncta; & amplum, inter longum & profundum. Alia quam plurima exempla inueniri possunt tàm de hac medij specie, quàm reliquis

liquis assignatis, discurrendo per omnia subiecta, prædicata & formas.

DE FINE.

NOnnulli Principia respectiua, vel radices considerantes sub eorum esse absoluto & non relatiuo radicem hanc de Fine, ab illa quæ Gloria nominatur, distinguere non possunt, cum idem realiter penitus sint, sed nomine tantum diuersa: nos verò de facili inter has duas radices discrimen inuenire possumus: quia novem vltimas sub respectiua ratione contemplamur. Differt igitur finis à Gloria: quia Gloria pro fine absoluto consideratur: Finis verò pro respectu, Gloriæ superaddito. Finis sic definiri potest: Finis est ratio, qua entia omnia terminantur vel finiuntur. Quoniam hæc definitio clara est, ad Finis species contemplandas deveniendum est. Plures sunt Finis species s. vltimatus & non vltimatus: Finis cuius gratia, & quo: Finis qui tantum finis est, & qui causa finalis nominatur: quidam per efficitntem ad esse deducitur, quidam verò qui ab efficiente præsupponitur: aliquis absolutus & quidam respectiuus, & plures aliæ sunt species, quæ sparsim & vbique in Philosophorum ac Theologorum scriptis inveniuntur. Secundum Lullum tres tantum sunt, quarum prima dicitur, terminationis: & hoc fine entia omnia qualitercunque considerentur, videlicet vel essentialiter, vel accidentaliter, vel secundum operationes terminata sunt. Secunda species dicitur Finis negationis: quo illa quæ per corruptionem quomodocunque consideratam suum esse perdunt, finiuntur. Tertia & vltima nominatur, privationis, quia privatio sub ratione finis terminat. Et hoc mado ad cæcitatem visus terminatur, & ad surditatem auditus. Hisque tribus speciebus Finis, vel vna aut duabus, entia omnia terminantur, vt discurrēti per arbores omnes ac earum partes satis potest patere.

Differentia Gloriæ à fine.

Finis quid.

Plures species finis.

Finis species secundum Lullum.

DE MAIORITATE.

QVamvis aliquod vnum ens alio maius dici possit, ratione aliquot prædicatorum absolutorū, vel respectivorum, aut formarum, vel denique vltimi subiecti, sub quo novem accidentis prædicamenta continentur, tres tamen Maioritatis species assignare possumus, ad quas omnes aliæ reduci possunt. Maioritas quædam inuenitur inter substantiam ac substantiā. quæ attenditur penes maiorem & minorem essentię perfectionem: & sic Homo est Asino maior. Alia inter substantiam & accidens; quemadmodum est inter Hominem ac eius quan-

Tres Maioritatis species.

quantitatem. Et quædam alia inter accidens & accidens datur, sicuti exemplificari potest de omni qualitate per comparationem ad quantitatem, & de omni accidente spirituali respectu corporei. Nec aliud est Maioritas, quam ratio, qua aliquo dictorum modorum vnum est alio maius, vel pluribus. Et hoc in loco substantia accipitur non tantum pro corporea, sed etiam spirituali ac infinita.

Maioritas quid.

DE AEQVALITATE.

ÆQualitas in hoc loco accipitur, non vt est passio quantitatis prædicamentalis, sed quatenus cum ente conuertitur transcendentissimo: & in hoc differt à Concordantia: quia Æqualitas est eius finis. Æqualitas inuenitur inter substantiam & substantiam; sicuti inter indiuidua substantialia eiusdem speciei: inter substantiam & accidens, sicut quantitas, quæ extensiuè tàm magna est, qualiter est corporalis substantia sub ea existens: & inter accidens & accidens; vt inter caliditatem in quarto gradu, & frigiditatem tot graduum. Quibus præmissis, AEqualitatis natura manifesta relinquitur. Eius tamen breuem definitionem assignabimus, quam proculdubio vnusquisque acceptabit: quia omni ex parte vera & clara est. AEqualitas ergo ratio est, qua entia sunt inter se æqualia.

Æqualitas vbi inueniatur.

AEqualitas quid.

DE MINORITATE.

QVoniam Minoritas & Maioritas relatiua sunt: quorum vno cognito, alterum quoq; cognoscitur, ob id non multa verba expendere licet. Tres itaq; Minoritatis species sunt, inter substantiam. s. ac substantiam: inter substantiam & accidens: & inter accidens ac accidens. Et sicuti Maioritas quandam immensitatem significare videtur, sic ex opposito Minoritas propemodum nihilo est vicina. Quæ cum alijs respectiuis radicibus omnes entium species circuit. In diuinis tamen nec Maioritas neq; Minoritas locum habet, quia istorum vterque imperfectionem maximam significat. Hæc de radicibus tàm absolutis quàm respectiuis dicta sint.

Tres Minoritatis species.

DE NOVEM CATEGORIIS Transcendentibus.

DEclaratis principijs absolutis & respectiuis, quæ in vnaquaque arbore pro radicibus sunt firmata, restat vt secundo loco de folijs, quæ omnibus arboribus pro fructuum conseruatione, ac totius arboris ornamento sunt communia, pertractemus.

mus. Et licet aliquantulū à tramite Lulli declinauerimus in modo tradendo, quo tàm creatis quàm diuinis arboribus hæc omnia folia conuenire possint: quæ apud Peripateticos nouem accidentis prædicamenta vocantur: ignoscant tamen nobis Lulli amatores, quia id obseruare uoluimus, vt conceptuum, & argumentorum longior series in quacunque materia haberetur. Hæc etenim transcendentissima considerare necesse est: vt non solum de reali quolibet Ente & rationali prædicari possint, quæ respectu Entis transcendentissimi inferiora sunt; sed de principiis quoque tàm absolutis quàm respectiuis, quæ cū Ente illo conuertuntur, & de quibus satis supra egimus. Quibus præmissis, ad vniuscuiusque contemplationem veniendum est.

Autor à Lullo declinat.

Quare autor à Lullo declinet.

Qualiter considerari debeant istæ categoriæ.

DE QVANTITATE TRANscendentißima.

QVANTITAS est ratio, qua unum quodque quod est extra nihil, quantum est. In huius quantitatis descriptione non abs re posuimus dictiones illas (extra nihil) vt descriptio hæc entibus tàm reali quàm rationali transcendenter sumptis, conuenire commode possit. Et ne per incognita procedatur, nosse oportet, quod sicut datur Ens quoddam transcendens & reale, illud nempe quod in DEUM & creaturam diuiditur: similiter ens transcendens & rationale debet dari, quod in ens illud rationis diuidatur; quod Deo conuenit & creaturæ. Certum est enim, & Theologis satis notum: Deum ad creaturam variis modis referri: videlicet, sub ratione creatoris, redemptoris, prædestinantis, reprobantis, & his similibus centum modis, quæ relationes in ipso non sunt reales, sed rationales: alias ad creaturæ variationem & Deus ipse mutaretur, quod impossibile est. Cum ergo rationales sint, nec sub reali ente contineantur; nec minus sub Relationis prædicamento, quia nihil quod Deo conuenit in prædicamento potest esse, tum etiam, quia tunc non rationales essent, sed reales: igitur diuisio illa Entis congruè posita est, de cuius membris & de omnibus quæ sub his continentur, non tantum quātitas sed qualitas, relatio &c. dici possunt. * Et Quantitas hic auditur pro rei perfectione essentiali, quam non debes imaginari esse ipsam essentiam, sed gradus quosdam essentialis perfectionis, qui à differentiis formalibus vel modis intrinsecis pullulant; qua essentiali perfectione omnia entia participant, si non formaliter & secundum eorum essentiam, saltem per identitatem ad aliud: quod dicimus propter diuinas relationes personales, quæ secundum

Quantitatū desinitio.

Duplex ens transcendens asseritur.

Variis modis Deus ad creaturam refertur.

Quare relationes Dei ad creaturas sint reales.

** Quid per quātitatem intelligatur.*

Origo graduum essentialium ostendatur.

Non omnia entia formaliter

liter perfecta sunt.
Quare relationes personales non sint perfecta formaliter.
Modi intrinseci pariter non dicunt perfectionem.
Quantitas 2 pl. continua & discreta.
Continua quid sit.

Scotistarum verissimum dogma, nec perfectionem, neque imperfectionem significant. Si enim in Patre diuino Paternitas perfectionem argueret, cum in filio & Spiritu sancto non reperiatur: Filius & Spiritus sanctus non æque perfectione summa ac simplici fruerentur qua Pater: nec imperfectionem arguit vt clarè patet; prout verò eæ relationes in diuinam transeunt essentiam, tantæ sunt perfectionis, quantæ Dei essentia; & proportionabiliter idem dici fortè posset de modis intrinsecis qui cum intelligi haud possint absq; his, quorum sunt modi, nec propriam habere perfectionem dicuntur. De his aliquid dicere putauimus necessarium esse, ne intellectus in applicatione ad singularia, errare possit. Sed ad principalem nostram de Quantitate contemplationem redeuntes, cum Lullo duas (quasi) species ponimus, quarum prima continua nominatur, altera discreta. Continua quidem est in quantum perfectio copulat vnà potentiam proximam, actum & correlatiuum; vt; si quis hominis essentialem perfectionem contempletur, de qua est præsens nostra consideratio, si statim ad actum reducatur, potentiam proximam vocamus, eadem verò proxima potentia in actum deducta, dum est in via ad hominis productionem, actus vocatur, & ipsum productum appellare debemus terminũ potentiæ, vel producentis correlatiuum. Quæ tria à Lullo accipiuntur mille in locis pro IVO, ARE & BILE; quorum primum respondet potentiæ proximæ, secundum actiui, & terminum correlatiuo. Discreta autem Quantitas nascitur à differentia, quæ est inter perfectionem vnius entis & alterius. Cuius rei dabimus exemplum, in his, quibus hæc quantitas repugnare videtur, vt Lulli studiosus tutò possit vnicuiq; enti applicare. Diuinus intellectus & voluntas talis sunt naturæ, quod si definiri possent, aliam formalem intellectus rationem haberet, & aliam voluntas: sed quia definitione nequeunt à nobis intelligi, eorum tamẽ actus necessarij illud satis declarant & manifestant; quorum vnus est filij generatio, qui intellectui conuenit; alter verò, Spiritus Sancti spiratio, qui diuinæ voluntati attribuitur: qui tamen actus sic propria determinantia principia cum essentia requirunt, vt unus nempè, generare, à voluntate, & alter scilicet spirare, ab intellectu non possit esse. Nec aliam rationem inuenire quis poterit, nisi quia diuini intellectus & voluntatis alia & alia est ratio: & in hac distinctione discreta quantitas consistit. Idem de tribus diuinis personis censeas, quæ licet in ea ratione, qua in essentia conueniunt, non sint discretæ: tamen in quantum per notionales proprietates distinguuntur, discreta quantitas eis competit: quæ non per continui diuisionem causatur, sicuti prædicamentalis, sed unumquodq;

Quid sit Iuum Are & Bile.
Discreta quantitas quid sit.
Exemplum de discreta quantitate.
Quare intellectus Dei non sit principium spirandi & voluntas generandi.
Quantitas discreta in 3. personas diuinas reperitur.

unum quodq; ens naturaliter sequitur. Et hæc est tantæ latitudinis, vt & quantitati ipsi prædicamentali convenire dicatur: sed prædicamentalis, finitis tantum & limitatis rebus, de qua Aristot. vide in prædicamentis. *Latitudo quantitatis.*

DE QVALITATE.

POst Quantitatis considerationem sequitur Qualitatis contemplatio, quam sic describere placet. Qualitas est vniuscuiusque entis secundaria perfectio, sive propria, siue appropriata. Et quia huius descriptionis partes declaratione egent, id facere non pigebit. Dicitur perfectio secundaria, vt qualitatis & Quantitatis discrimen cognoscatur. Satis enim ex dictis in capite de Quantitate patet, ibi essentialem perfectionem considerari: hic autem illam, quæ ab hac originem trahit, quam aptè propriam nominare possumus: sicuti in Deo attributa quæ ab immenso Deitatis pelago pullulari dicuntur: in quorum numero divinus intellectus & voluntas nequaquam sunt ponenda, vt quidam autumant: cum de essentia Dei absque dubio sint, & verius quam intellectus & voluntas creaturæ, de eiusdem creaturæ substantia: quia rationales creaturæ per participationem sunt tales; Deus autem per essentiam. Appropriatæ quoq; perfectiones in Deo reperiuntur, quæ licet natura sua sint communes tribus personis: tamen propter aliquid vni personæ conveniens, & non alteri, quædam appropriatæ fiunt. Sicuti de potentia dicimus, quæ Patri attribuitur cum sit principium totius trinitatis: Filio, sapientia appropriatur; quia per modum intellectus à Patre generatur, cuius intellectus sapientia est subsistens summaque perfecto: Spiritui verò Sancto, bonitas fit appropriata; qui à voluntate spiratur, quæ divinam essentiam respicit tanquam summum bonum. Nec desunt in creatis exempla; in divinis tamen, hæc esse vera; declarare voluimus: vt liquidò cognoscatur, hæc de quibus loquuti sumus & loquuturi transcendentissima esse, atque cuilibet enti convenire. Vniuscuiusq; rei Qualitas propria, quæ ab essentia eiusdem originatur, perfectio secundaria est, vt in homine risibilitas: in equo hinnibilitas: in igne caliditas: in aëre humiditas, & in alijs quibusvis propriæ passiones. Appropriatæ vero secundę perfectiones sunt, quę per aliud alijs competunt, vt: calor in aëre, qui ignis virtute inducitur: aquę humiditas, quę ab aëre causetur. Et similiter potest de talibus dici. Hinc sequitur, quod qualitates omnes tàm primę quàm secundę in elementatis corporibus appropriatę sunt, & hoc ratione Elementorum, quę in ipsis

Qualitatis descriptio.

Diuinus intellectus & voluntas nō sunt attributa.

Appropriata perfectiones in Deo.

Nota de appropriatis.

Qualitatis cognitio necessaria.

virtualiter, (vt Scotum sequar) continentur. Huius qualitatis cognitio maximè necessaria est in Lulliana arte, vt quæ per definitionem cognoscere nequimus, per descriptionem saltem valeamus intelligere, eam constituendo per Quantitatem de qua diximus, & Qualitatem, de qua loquimur: applicando hęc omnia, pro vt decet, infinitè Deo, sed finitè creatis, arborum radicibus, vt radices sunt; truncis verò vt potētia sunt branchæ, rami, folia, flores & fructus. Sed ad Relationem sermonem dirigamus.

DE RELATIONE.

De relationū fundamento & termino.

RElationum cognitio satis difficilis est: quia ob earum debilem essentiam fundamentum requirunt, à quo habent esse; & terminum, quo suum completum esse consequantur, qui terminus in substantiis & absolutis non est correlatiuum, sed absolutum, in quo correlatiui relatio fundatur: quæ de facili non cognoscuntur, & ipsam relationem quasi obscurant.

Relationis definitio.

Sed ita Relatio ad quascunque relationes communis definitur. Relatio est ratio, qua vnum ad aliud refertur, vt de paternitate & filiatione ostenditur: hę etenim duæ relationes faciunt, quod suppositum vel persona vna aliam respiciat. Vt absolutum patris illud filij per paternitatem, & filij absolutum rectè patris absolutum intuetur per filiationem: quæ Relatio si diuidatur

Diuisio relationis.

Quæ mutuæ sunt.

Quæ non mutuæ.

per realem & rationalem, sub reali infinitæ Relationes primò comprehendentur: sive mutuæ sint sive non mutuæ vt identitas, æqualitas & similitudo, quæ in Dei essentia, eiusque summa perfectione, & attributis fundantur: sive non mutuæ, sicuti paternitas & generatio actiua: filatio & piratio passiua, activa spiratio Patri & Filio in esse cōstitutis (quasi) aduenient, & spiratio passiva qua Spiritus sanctus in esse personali cōstituitur, sustinendo cum D. Thoma Franc. May. & Scoto personas divinas relativa & non absoluta proprietate in esse personali constitui.

Sub reali relatione quæ contineātur.

In 5 metaph: ca. de Ad aliquid.

Sub reali quoque relatione considerantur relationes illæ, quas logici considerant atq; distinguunt in relationes æquiparantiæ suprapositionis & suppositionis, quæ reducuntur ad illas quas Arist. enumerat. Si verò aliud membrum primæ divisionis accipiatur, quædam pariter in Deo reperiuntur, de quibus supra mentionem fecimus, in capite de Quantitate; quæ ideo non dicuntur Relationes rationis, quia ab intellectu fabricantur: sed

Quare relationes rationis in Deo sint tales.

Relationes creatæ.

quia non omnes conditiones eis conveniunt, quæ ad realē sunt requisitæ. De qua materia, si cupis arcana cognoscere, Scotistas consule. Quædam verò sunt creatæ, quæ ab intellectus actu dependent, vt identitas eiusdem ad seipsum; & distinctio eiusdem à seipso, prout idem in propositione à parte subiecti & prædicati

prædicati concipitur atq; prædicatum à subiecto est distinctum. Et harum relationum cognitio est valde necessaria, quia mediante Relatione & habitudine, (quam radices cuiuscunq; arboris habent ad truncum, & trunci ad branchas, & branchæ ad ramos; & sic de omnibus arborum partibus) earundem essentia cognoscitur.

Relationum cognitio necessaria

DE ACTIONE.

VT ad divinas & humanas operationes, immanentes vel transeuntes conscendere possis: hanc brevem ipsius actionis notato descriptionem. Actio est respectus operantis ad operatum: non dicimus agentis ad passum, ne latissimus actionis fons in rivulum evadat. Agens enim cum passum respiciat, & in Deo nullum sit passum, cum imperfectionem arguat, nec agentis ad passum respectu; esse potest: & tamen sunt ibi operationes ad productiones: operationes quidem, prout Deus essentiam intelligit, & tandem summè amat: productiones verò in quantum idem Deus, vt suppositum notat; tales operationes producit: quæ sic productæ, altera vocatur filius, & altera Spiritus Sanctus. Producit quoque Deus ab æterno creaturas in esse cognito & volito, nec tamen passum possunt dici, cum idem sint realiter quod Deus. Et vt latiorem differendi campū habeas, non tantum respectiuè ipsam actionem considerare poteris: sed etiam absolutè, sicuti & nos consideravimus, dum de productionibus & operationibus verba faceremus, distinguēdo de actione immanente & transeunte tàm in divinis quàm creatis: illo tamen sublato in huiusmodi actionibus, vt Deo attribuuntur, quod perfectionem notat: dependentiam videlicet agentis ad actum & è contra; & si quid aliud est quod imperfectionem notet. Nec diuersa actionum genera notabimus, vt logici, & physici pandunt: sed tantum illud animadvertendū putauimus: nullum dari ens, cui actio aliqua non conveniat. Materiæ enim primę actio convenit, & alijs hoc ente debilioribus, si non realis, saltem intentionalis, prout obiecti rationem habet. Et quantum prosit huius transcendentis cognitio brevibus explicari posse haud puto, cum à latissimis illis radicib. de quibus supra actionis medio, per omnes partes cuiuscunq; arboris diffusæ, inde admirabiles fructus, tàm creati, quàm increati, pullulent.

Actionis descriptio optima.

Deus ab æterno producit creaturas.

Nullū datur ens cui actio nō conveniat

DE PASSIONE.

NOn erit laboriosum, per ea, quæ de actione sunt explicata, & naturam passionis manifestare: cum mutuò actio

& passio se respiciant, de qua non multa dicturi, sic eamdescribimus. Passio est respectus operantis ad operatum; & passio haec, si fas est, vt passio nominetur, diuinis non repugnat: quia productae personae producentem vel producentes respiciunt, ve satis notum est: sine tamen dependentia aliqua. Apud Lullum actio per A r i notatur, & passio per B i l e: per bonificare, bonitatis actio habetur, & per bonificabile magnitudinis, durationis vel alicuius alterius radicis habetur magnitudinis & durationis passio. Nec minoris est vtilitatis passionis cognitio, quam actionis, cum per illam, res vario modo determinatas, vel quasi qualificatas cognoscere possumus: & inde multos cōceptus fabricare. Quae de actione dicta sunt & de passione proportione quadam possunt dici, sic ergo tot erunt species vel passionis genera, quot actionis.

Passionis descriptio. Passio diuinis non repugnat. Actio & passio apud Lul.

DE HABITV.

Veluti reliqua praedicamenta ad omnia communissima considerauimus; ita & habitum considerare oportet. Habitus ergo non est habitus ad habituatum respectus, vt in Categoriis inquiunt Logici; sed vniuscuiusque rei proprietas, qua habituatum ordinatur ad opus. Hanc vltimam particulam ponere necessarium fuit, ne videretur habitus cum qualitate coincidere: conveniunt vtique in hoc, quod habitus proprietatem dicit, tàm propriam, quàm appropriatam; sed vltra hoc connotat habitus operationem, quaecunque illa sit, quam qualitas connotare non debet. Et ne exempla in diuinis & creatis relinquamus; quae propositum nostrum firmant, & rem ipsam magis illustrant, haec ponere voluimus. In Deo sapientia, bonitas, charitas, iusticia & similia attributa Deum habituant, omni remota imperfectione, quia secundum haec, Deus vel ad intra vel ad extra operatur. Ad intra quidem Filium & Spiritum sanctum sapientia, bonitate & charitate producendo: ad extra verò, creaturis largiendo esse sapientia, bonitate & charitate eadem nec non misericordia & omnipotentia. Et hoc modo bonitas omnes arboris partes habituat, imò & caeteras radices, ut operantes bonum producant. Et ita de magnitudine, duratione & aliis intelligendum est per comparationem ad quodcunque, quod considerari potest. Sic ignis sua caliditate & siccitate habituatus operatur. Sic aër, terra, aqua & caetera vel ex his constituta vel non propriis vel extraneis qualitatibus affecta operantur. Patet ergo nullum posse dari ens, quin habitibus quibusdam, saltem vniversalioribus decorari possit.

Habitus quid: & quid praeter qualitatem significet. Exempla.

DE

DE SITV.

Situs qualiter consideretur.

QVEMADMODUM positio vel situs in corporalibus partes inter se principaliter ordinat, sic situs, quem nos consideramus inter se ordinat essentiales perfectiones, secundarias, & habitus: ne id, quod præcedere debet, sequatur, & è contra. Optimus est situs inter essentialia, sicuti inter intellectum, voluntatem & memoriam, quæ Deo, angelo & homini conueniunt: quoniam voluntas in agendo intellectum præsupponit quia nil volitum nisi cognitum, & memoria intellectum & voluntatem; intellectum, vt potētiam productiuam, sed voluntatem vt parentem cum prole copulare possit. In creatis quoque corporeis, materia formæ præsupponitur, quum natura saltem prius est perfectibile ipso perficiente, & in cæteris corpore expertibus: compositis tamen ex actu & potentia, vel ex genere & differentia, vel ex positiuo & priuatiuo, situs & ordo reperitur: ne confusio, quam natura pati nequit, admittatur. Hinc Raymundo deuoti optimè animaduertant, ne cum confusione quadam, principia vel radices rebus applicent; quoniam, sicuti ab eo admirabili ordine sunt descripta, vt vltimum primum præsupponat, quamuis vnum cum alio aliquo modo conuertatur: ita & ipse custodiant, ne quodlibet principium siue ad probandum siue ad improbandum, indifferenter assumant. Qualis autem sit inter principia illa ordo, ex his quæ de radicibus dicta sunt, satis constat, atque in commentariis nostris in artem breuem latius declarabimus. Nec multos ordinis modos explicare modò oportet, quia in enumerandis formis omnibus entibus communissimis, inter quas ordo numeratur, id fiet.

Situs inter essentialia.

Situs in creatis.

Animaduersio.

DE TEMPORE.

NOn potest sanè assignari tempus reale quibuscunque entibus conueniens, cum eorum tantum sit mensura, quæ continuè instabilitati sunt subiecta, ac corruptioni obnoxia: inter quæ nullo modo Deus annumerari vere potest, nisi diabolica mens, ipsissimo Diabolo nequior, id non minus impie, quàm irrationabiliter ac stulte cogitaret, cum & creaturę quædam in entium ordine reperiantur, quæ temporaneæ mutationi minime subiacent. Angeli videlicet ac rationales animæ à corporibus propriis exutæ. Quomodo ergo assequi poterimus intentum nostrum, qui voluimus omnibus entibus has nostras latissimas categorias conuenire? Dicimus, ipsa experientia nobis insinuante, secundum modum nostrum cognoscendi, dari tempus quoddā omnibus entibus indifferens. Et ne impossi-

Tempus Deo repugnat.

Tempus omnibus conuenit secundum.

modum nostrum considerandi.

bilia videamus asserere, de Deo disserendo tempus nostrum conuenire sic ostendimus: Certum est differentes operationes ad intra esse & æternas, quas tamen si catholicus explicare cōtendit, sub ratione præteriti vel futuri, quæ partes sunt tēporis explicabit; inquiendo, Deus Deum genuit & generabit. Deus Antichristum ab æterno cognouit. Et vnde hoc? propter intellectus nostri imbecillitatem, qui modo suo res diuinas cognoscit, & non sicuti sunt. Tempus igitur quod secundum modum nostrum concipiendi res (quasi) mensurat: in numerum transcendentium ponimus.

DE LOCO.

Quare locus describi non posit.

Corpora quomodo sint in loco.

Non est admodum difficile ostendere, non tantum creaturas corporeas in loco esse, verum etiam spirituales substantias tàm finitas, quàm infinitas, licet diuerso modo & valdè æquiuocè. Impossibile autem fore puto, aliquam loci descriptionem assignare, propter varios modos essendi IN: de quibus in 4. Phyſ. Ariſt. tractat, & propter oppositum modum essendi in loco, Deo & creaturæ conueniens; quum creatura sit in loco, vt continetur à loco. Deus autem vt locum continens, & conseruans. Sed sat erit cognoscere corpora esse in loco per se, vel dimensionaliter, circumscriptiuè, occupatiuè, & repletiuè: quæ omnia idem significant, partesq; eorum integrantes, & accidentia, per accidens: partes autem essentiales dum sunt, & potentia tantū sunt partes, dicuntur esse per se in loco. Et hoc dicitur ob animam intellectiuam partem hominis essentialem, quæ cum è corpore migrat, atque tantum potentialis pars efficitur, tunc in loco est, & eo modo quo Angeli, qui sunt in loco, definitiuè. Et esse in loco tali pacto est esse in loco & non occupare locum, & in vno nunc, quod non in alio, nisi aliter diuina virtus dispensaret: nec locus semper comparatione ad Angelum pro superficie sumitur, cum & in puncto possit definitiuè existere. Deus verò immensiuè in omni loco est, atque omnem locum & locata conseruat. Sacratissimum autem Christi saluatoris nostri corpus est in hostia sacramentaliter, & sic habes diuersos modos essendi in loco, conuenientes existentibus vel subsistentibus. Ea verò quæ tantum esse essentiæ vel cognitum habent, propriè non sunt in loco: possunt tamen dici in loco, pro vt in anima conseruantur, si sunt species intelligibiles, actus intelligendi vel habitus: si verò vniuersalia intellecta operatione in actu determinantia, dicas ea esse in intellectu obiectiue, at in concauo orbis Lunæ ob eorum instabilitatem tanquam in loco, vbi & stultorum cogitationes quiescunt. Hæc sunt quæ de Categoriis transcendentissimis proponere voluimus,

Angeli sunt in loco definitiuè.

Deus quomodo sit in loco.

Christi corpus quomodo sit in loco.

Ea quæ habent esse essentia tantū quomodo sint in loco.

voluimus, vt aptior studiosus fieret in applicatione cuiuscunq; ad quodcunque: quæ si optimè contemplabitur, non exiguam vtilitatem consequetur.

De entibus rationis transcendentibus non dedimus exempla, qualiter eis eæ novem Categoriæ conveniant, vt vitaremus prolixitatem, illo tamen modo quantitas perfectionis eis convenit, quatenus vnum alio est perfectius: quod dignosci poterit ex perfectione maiori fundamenti vnius, per comparationem ad fundamentum alterius. Qualitatem pariter tam propriam quàm appropriatam, in entibus rationis reperies, quam ob tenuissimam eorum entitatem nisi maxima cum difficultate cognoscere possumus, tamen ea non carent. Si enim distinctionem rationis contempleris & identitatem, certum est duas has qualitates habere proprias, quoniã in distinctione est aptitudo ad distinguere, & in identitate ad identificare. Sed appropriata qualitas in istis reperitur, quatenus rationis identitas ratione sui fundamenti distinctioni rationali hoc tribuit, vt possit intellectus operationem terminare. De Relatione nullus dubitabit, an entibus rationalibus transcendentibus conveniat? quasi duo entia rationis, vel duæ secundæ intentiones accipiantur, in eis potest fundari distinctio quæ nihil aliud est quam relatio. Si etiam secundam intentionem considero, vt ad fundamentum refertur, in quo fundatur, vel ad intellectum à quo causatur & cognoscitur, clarissimè patet ipsam referri. Actio neque rationalibus entibus repugnat, vt actum intellectus terminant: nec etiam passio, in quantum possunt esse fundamenta secundarũ intentionum. Situs vero istorum entium est eorum ordo, quicunque sit ille. Habitus autem nomen consequuntur, vt secũdum proprias passiones operantur. Tempore quoque mensurantur, provt intellectio illa, quia intelliguntur; respicit tempus continuum vel discretum. In loco demum esse dicuntur, quia ab intellectu conservantur. Quibus ostensis satis veram hanc nostram sententiam credimus. Nec Aristotelis prædicamenta sunt omittenda, quum limitatis rebus & in genere constitutis apposite possint attribui. De quibus in arte brevi verba sumus facturi, cum de nono subiecto erit sermo, sub quo Aristot. prædicamenta accidentium continentur.

Ostenditur hæc omnia prædicamenta conuenire entibus rationis.

Quare Arost. prædicamenta non sint omittenda.

DE FORMIS.

VAldè accommodatè Lullus hæc, quæ immediatè sumus explicaturi, nominat formas, quoniam ad instar formarum, ea varijs modis exornant, quæ sub vna quaque arbore continentur. Et nisi essent istæ formæ, quas omnes ferè Lulli

Quare formæ dicatur. Nul.

lus Lullista de his loquutus est. discipuli, ne quidem explicant, sed nec (quasi) nominant; certè tam singulare artificium, non nisi summo mentis acumine excogitatum, & mirum in modum necessarium, penè rueret. Ab istis etenim radices arborum suos habent humores, quos per spirituales quosdam canales insensibiliter ad omnes arborum partes demandant. Quomodo quæso essentia arboris, quam per bonitatem interpretamur, eiusdemque perfectio, quam sub magnitudinis nomine intelligimus, ac existentia, cui Duratio convenire debet, essent vnæ, simplices vel compositæ, operativæ & productivæ, nisi hoc esset à formis, quibus ad esse tale determinantur? Harum igitur formarum cognitionem necessariam esse arbitramur, vt melius in tertia parte huius operis apparebit. De formis igitur cum sit tractandum, de quibus Lullus in arbore elementali agit, monitos esse voluimus studiosos: nos eas tantum formas declarasse, quæ omnibus entibus convenire possunt: nec inconsulto id observavimus, ne ea, quæ sua natura sunt transcendentissima, fierent minus generalia; quod factum fuisset, si arbori alicui tanquam propria attribuissemus. De alijs verò, quæ numerũ centesimum complent, in principio secundæ partis principalis pertractabitur. Hoc tantum vnum, nunc est observandum, vt cum sint formæ istæ transcendentissimæ, quibuscunque arborum partibus applicentur, & modo tali, ne vna aliam destruat, vt in quarta parte huius primæ partis fusius manifestabitur.

Necessitas formarum.

Quare Autor formas centum non explicet.

Vbi de alijs formis tractabitur.

I. DE VNITATE.

Vnitas quid.

INter omnes formas à Lullo enumeratas Vnitas est prior, omnibus & quibuscunque entibus non repugnans, quæ ratio dicitur, qua aliquid est vnum; & hæc forma est diffusa per radices, truncum, ramos & reliquas cuiuscunq; arboris partes. Nec imagineris in capite omnium formarum casu hanc Lullum posuisse, sed optima contemplatione ductum; quia Vnitas est radix origo & fons omnium, vt in libro primo Pymandri, Mercurius Trismegistus ait: hinc est quod Parmenides Eleata Xenophanis auditor, vnum esse principiũ rerũ omnium statuit. Et ne ignores de qua Vnitate hic loquamur, dicimus non opprtere intelligere, neque de vnitate cumuli vel aggregationis: neque de vnitate per se, quæ inter partes componentes reperitur: nec de vnitate per accidens; nec etiam de vnitate generis generalissimi, subalterni, speciei specialissimæ & numerali, quia hæ omnes vnitates limitatis solum competunt, ac semper imperfectionem habent annexam: sed intelligimus de Vnitate transcendenti, qua vnitate illa sunt talia, de quibus ipsum

Quare Vnitas prima omnium ponatur.

Excludũtur quadã vnitates.

De vnitate transcenden

ipsum ens prædicatur: & hæc vnitas Deo quoque convenit, sub ea ratione qua substantia, spiritus & ens est, non tamen sub Deitatis ratione, quia sub tali conceptu propria vnitate gaudet: quæ nominari potest identitatis vnitas, quia per ipsam attributa omnia, nec non & proprietates omnes in divinam transeunt essentiam.

ti hic loqui-tur.
Nota optimè de Dei vni-tate.

2. *DE PLVRALITATE.*

EX his quæ dicta sunt de vnitate facilè erit dijudicare de ipsa pluralitate: vnum tantum id observare præcipimus, quod pluralitas transcendens in radicibus & partibus arborum est se [illegible], in quantum est sui ipsius plena, scilicet, cum proxima [illegible]entia ad actum sibi convenientem, cum actu & suo corre-[l]ativo. quæ nominantur plurificativum, plurificare & plurifi-[c]ame. Quot enumeravimus vnitatis modos, tot sunt pluralitates. In Deo verò est pluralitas personarum, ac etiam attributorum, quæ ex natura rei sunt distincta vt optimè deducunt Scotistæ.

Observa.

Qua pluralitas in Deo sit

3. *DE SIMPLICITATE.*

PRovt quælibet arbor invisibilem substantiam à radicibus simplicibus recipit, simplex nominatur, & secundum se totam ac quamlibet sui partem: nec loqui intendimus de ea simplicitate, quæ opponitur pluralitati, quia talem pluralitatem hic immediatè supra concessimus; sed de illa quæ non patitur compositionem ex aliquo potentiali & actuali: aliter forma hæc arbori divinali non conveniret, quæ nullam prorsus habet compositionem. Ex quo sequitur, quod compositio, quæ plurium tantum positionem notat, potest inter formas hasce locum habere. In alijs verò arboribus, quæ pro creatis rebus sunt constitutæ, compositio ex actu & potentia etiam reperitur.

De qua simplicitate hic loquatur.

4. *DE FORMA.*

FOrma non vt perficiens, sed vt in esse rem tantum constituit, in quacunque arbore potest inveniri, quia nec divinæ essentiæ repugnat, quæ cum distinctis proprietatibus relativis, personas distinctas constituit. Materiam autem omnino removemus, quia in arbore divinali inveniri non potest, licet Henrico non videatur inconveniens, Essentiam divinam esse quasi materiam in divinis productionibus, vt subtilissimus Scotus recitat in secunda quæst. dist. 5. primi sententiarum.

Forma omnibus arborib. conveniens quæ sit.
Materia à diuinis removetur.
Subtilißimus Scotus.

5. DE ABSTRACTO.

Radices sunt abstracta quædam.

IN qualibet arbore sunt abstracta, scil. radices: Verum cum ipsæ substantiam suam tribuant quibuslibet arboris partibus, atque naturam illarum induant: nec amplius bonitas vel magnitudo simpliciter dicuntur, sed cum additione. Vt sunt in trunco, nominantur bonitas vel magnitudo trunci, & idem dicatur vt sunt in branchis, ramis, folijs, floribus & fructibus.

6. DE CONCRETO.

Cognoscũtur concreta in omnibus arboribus per actum exercitum.

QVia vt dictum est supra, dum de pluralitate agebamus, vnaquæque radix in quamcunque arboris partem descendit, vt est in proxima potentia ad actum, cum actu & suo correlativo, quorum primum & vltimum in concreto sumuntur. s. pro IVO & BILE ideo talia concreta per omnes arbores sunt dispersa ac seminata, quod cognoscitur, dum ad exercitum actum venimus, dicendo: Truncus est bonus, magnus &c: Branchæ sunt bonæ, magnæ &c: Fructus sunt boni, magni &c: sic de medijs arboris partibus discurrendo.

7. DE GENERATIONE.

Qualiter generatio consideretur.

Suppositis tantum productio convenit.

Nota de divina essẽtia.

GEneratio seiuncta à mutatione hic consideratur, quæ radicibus omnibus attribuitur, vt vnà conveniant ad vnius, vel plurium productionem: eo modo, quo producere possunt; & hoc placuit dicere, quia tantum suppositis productio propriè convenit: formæ autem vel quæ ad modum formarum se habent, in ratione solum principii formalis; ob hãc solam causam Theologi non affirmare audent, divinam essentiam generare vel spirare, neque generari vel spirari, & quæ sint rationes, vide apud Scotum in 1. quæst. 5. dist. primi.

8. DE PLENITVDINE.

Forma hæc à pluralitate distinguitur.

PLenitudo, vt inquit Lullus, est generale principium in arbore quacunque seminatum, deriuatur à radicibus, non tantum vt radix vna est seipsa plena, sed etiam vt similitudo aliarum radicum participat; & de his plenitudinibus tota arbor est plena. Nec forma hęc est eadem cum pluralitate, quia essentiales partes pluralitas tantũ respicit vel integrantes: hæc verò & illas, & aliarum omnium similitudinem, vel aliquarum.

9. DE TOTALITATE.

TOtalitas hic consideratur, in quantum arbores totam suam naturam à generali omnium radicum influxu consequuntur,

quuntur, quam quidem totalitatem trunci branchis, branchæ ramis: & rami folijs, floribus & fructibus communicant. Huius rei exemplum in qualibet arbore de facili potest inveniri: de arbore tamen divinali exemplificabimus, cui minus totalitas convenire videtur. Radices in hac arbore sunt bonitas, magnitudo &c. contrarietate excepta, & aliæ quæ imperfectionem arguunt, quæ in totam trunci naturam Dei scil. substantiam influunt, prout sunt sub infinita ratione ac perfectione considerata: non quod radices sint ipso trunco priores, ac aliquid in ratione principii in Dei essentiam influant, cum radices istæ, quæ in Deo sunt perfectiones, à diuina pullulent essentia: sed quia intellectus noster cognoscit Deum & creaturā convenire in transcendenti, ratione bonitatis, magnitudinis, durationis, potestatis, & alijs transcendentibus, quæ convenientia vel conformitas non potest esse ad aliquod inferius, quia ad inferiora est differentia; ergo in aliquo superiori, & superius semper influentiam habet aliquam ad inferiora: si est superius in essendo, habet influentiam realem: si in prædicando, rationalem sc. per modum prædicandi. Truncus verò branchis suam totalitatem communicat, & branchæ rámis, per identitatem saltem. Ex dictis patet non esse considerationem de totalitate, vt est ratio, qua aliquid propriè totum dicatur, sed impropriè.

Exemplum de totalitate pro arbore diuinali.

Radices in Diuinā arborem quomodo influant, vel non.

Superius in essendo & in prædicando.

10. DE PARTIALITATE.

VAldè à proposito nostro esset alienum, si de partialitate considerantes vel integrantem vel essentialem considerare mus, cum supremo enti omnino repugnent partes istæ. Impropriè igitur partialitas hic accipitur, provt, sub bonitate, magnitudine, duratione, & alijs radicibus, bonitas, magnitudo, & duratio Trunci, Brancharum & aliarum arboris partium continentur, quæ partes subiectivæ possunt nominari. Illud verò à quibus istæ emanare dicuntur, vniversales partes sunt, quæ totalem quandam radicem constituunt: de qua totalitate hic immediatè supra intelligimus.

Impropriè accipitur partialitas.

11. DE INTERIORITATE.

CVm actus vniuscuiusque rei inter agendi potentiam ac terminum actionis mediet, atque sub ea ratione qua mutuo se respiciunt, relatiuum videlicet & correlatiuum vtriq; illorum sit intrinsecus, ideo talis actus interioritas dicitur; bonificare itaq, vel magnificare, siue respiciant bonificatiuum & bonificabile, magnificatiuum & magnificabile generale, siue propriū, videlicet Trunci, Brancharum aut aliarum arborum partium, inte-

Actus, interioritas dicitur.

interiora sunt. Et interioritas in hoc proposito inter generales formas sedem occupat.

12. DE EXTERIORITATE.

Exterioritas qualiter hic accipiatur.

EXterioritas verò hoc in loco consideratur, quatenus aliquid est extra aliud per differentiam aliquam, quæ inter illa reperitur. Sic bonitas est extra magnitudinem & durationem, quia hæc respicit essentiam; magnitudo essentiæ perfectionem tantum: Duratio verò rei existentiam: sic arborum partes quædam extra reliquas sunt per differentiam, quæ inter illas consurgit. Quemadmodum verò ad particularia descendendo, per hanc formam cognoscuntur, quomodo variis modis vna res sit extra aliam, siue hoc realiter, sicut equus extra asinum; continens extra contentum: sive per intellectus operationem, veluti quando homo absque risibilitate consideratur; ita per interioritatem cognoscere possumus, qualiter aliquid in alio contineatur, siue sit potestativè, sive virtualiter, vel per identitatem, aut identicè, vel actu, aut per aliquem modorum essendi IN, siue per omnes octo modos simul vel per infinitos alios modos; qui per varia definitionum genera possunt investigari. Has duas formas præcipuè nota, quia non parui sunt momenti.

Per interioritatem quid cognosci possit.

13. DE STATIONE.

Necessitas huius formæ ac vtilitas.

HÆc forma non minus est necessaria radicibus & partibus arboris cuiuslibet, quàm vtilis cognitu. Necessaria quidē est, vt res perpetuo maneant. In cognoscendo verò est admodum vtilis, quia per hanc cognoscimus bonitatem, magnitudinem, & cæteras radices, non tantum in se, verum etiam, vt in Trucis, Branchis & Fructibus arborum existunt, non amittere propriam rationem formalem & vnitatem: si enim propriam naturam amitterent, vt seipsas partibus arborum communicant, non diceretur Truncus bonus à bonitate, & magnus à magnitudine, at magis talis à seipso, quod fieri nequit, quia nulla res à se ipsa habet esse.

14. 15. 16. DE LONGITVDINE, LATItudine, & Profunditate.

Metaphorica consideratio.

NOn hic considerantur tres istæ formæ, eo modo quo à Mathematicis, sed metaphoricè & similitudinariè. Inter radices est longitudo, quatenus vna est in alia, vt Bonitas in magnitudine, hæc in duratione, duratio in potestate, potestas in cognitione,

gnitione, & cognitio in appetitu, fit procedendo rectè vſque ad vltimam radicem; quam longitudinem partes quoque arborum retinent, quatenus bonitas talium partium eſt in magnitudine, & hæc in tertia radice, & tertia in quarta vſque ad finem. Latitudo verò inde cauſatur, vt tertia radix primæ aggregatur, quarta ſecundæ, quinta tertiæ, ſexta quartæ ſic aggregando: quæ latitudo, ſi ad omnes eſt generalis, non eſt ad aliquam arboris alicuius partem applicata: ſed ſi particularis, tunc vel trunco, vel branchis, vel alijs arborum partibus eſt annexa. Profunditas autem conſurgit, prout radix quælibet plena eſt ſuppliis, atque omnes ſimul ad vnius profunditatis conſtitutionem concurrunt; ſi in generali, & generalem; ſi in particulari, & particularem conſtituunt profunditatem.

Longitudo quid.

Latitudo quid.

Profunditas quid.

17. *DE POTENTIA.*

Duplex potentia.

POtentiam duplicem ſtatuit Lullus: vnum, quæ eſt ad actum diſpoſitio, quam Ariſt. in 9. Metaph. vocat potentiã paſſivam: alteram, quæ activa dicitur. De priori non eſt principalis noſtra intentio, cum arbori divinali nequaquam convenire poſſit: per accidens tamen poſſumus hic eam conſiderare, quatenus arboribus creatarum rerum eſt neceſſaria: quæ potentia eſt in radicibus, vt trunci arborum immediatè dedicantur: in truncis verò brancharum potentia exiſtit: & ſic de qualibet arborum parte debet intelligi, provt vna eſt in alia. Potentia verò activa eſt in radicibus, in quantum ſuum eſſe conferunt trunco & omnibus arborum partibus, quæ in bonitate dicitur bonificatiuitas: in magnitudine magnificatiuitas, & ſuo modo eſt dicendum de alijs radicibus.

Potentia actiua in radicibus.

18 *DE OBIECTO.*

Duplex obiectum, intra videlicet, & extra.

DVplex obiectum aſſignatur, vnum, quod intra eſſe dicitur; alterum quod extra: primum illud eſt, quod actiua potentia reſpicit tanquam correlatiuum eſſentiale, vt bonificatiuitas, quæ bonificabile eſſentialiter reſpicit. Obiectum verò extra dicitur, quod activa potentia nõ reſpicit tanquam correlativum proprium, ſed extraneum, vt magnitudo, duratio &c. quæ à potentia activa bonitatis tantum extrinſicè aſpiciuntur. Verum tamen eſt quod obiectum extra, fit obiectum ad intra, quando virtute potntiæ activæ illud in propriam ſui naturam convertit agens, vt in motu generationis & augmenti manifeſtè apparet.

Obiectum extra fit intra.

DE

19. DE ACTV.

Actus duplex.

ACtus duplici ratione consideratur: primo modo pro operatione quæ à potentia actiua procedit, qui in omnibus arboribus locum habet: sed alio modo pro actu, quo res prius in potentia existens, fit in actu, qui entibus illis convenit tantum, quæ mutationi alicui subiacent. Per actum priorem radicum influxus, aliarumque arborum partium cognoscuntur: at per secundum formam rei vel essentiam in creatis intelligimus.

20. DE PRIORITATE.

Prioritas & posterioritas, sunt præcipuæ. *Nota vsque in finem.*

QVia inter omnes formas Prioritas & Posterioritas sunt præcipuæ, cum ab ipsis totus rerum ordo pendeat, maiori egent inquisitione, ideo plures modos prioritatis assignabimus vt probè cognoscant studiosi, quomodo in applicatione huius formę se debeant gubernare; ne impossibilia Deo aliquando attribuant, & quæ diuinis conveniunt, repugnare opinentur; Quinq; modos prioritatis Scotistæ in suis formalitatibus assignant, quorum prior est prioritas perfectionis, & sic in quolibet genere entium datur vnum primum, quod rationem mensuræ habet, intelligendo de mensura perfectionis. Vt in genere substantiæ pro mensura extrinseca Deus assignatur: sed pro intrinseca convenienter assignare possemus Luciferum, quo ad sua naturalia, quia in perfectione, quamcunque creaturam excedit; de quo verificatur illud Augustini dictum: Duo fecisti Domine, vnum propè te & aliud prope nihil; & hic prioritatis modus in divinis nō datur, comparando divinum ad divinum.

Quinq; modi prioritatis: Primus. *Deus est mēsura extrinseca substantiarum. Lucifer vero intrinseca.*

Secundus. *Arist.*

Secundus modus est generationis proprietas, de qua prioritate Aristot, in 9. Metaph. inquit. Priora generatione sunt posteriora perfectione: dummodo (sic à quibusdam Scotistis glossatur) prius extrinsecè ad esse posterioris concurrat, & vterque illorum sit in eodem genere. Neque modus iste in diuinis reperitur, quia ibi prius & posterius in perfectione esse nequeunt.

Tertius.

Tertius modus est Durationis prioritas, quæ Duratio triplex est, scil. Æternitas, Ævum & tempus, de qua supra egimus:

Quartus habet quinque gradus.

Quartus modus est naturæ, cuius prioritatis quinque sunt gradus. Primus est, qui in vna fundatur natura, atque ad aliam terminatur; ita, quod inter naturas illas sit ordo producentis ad
1. productum, Secundus est inter illa, quorum vnum est (quasi)
2. originatū ab alio, vt de propria passione dicere possumus, quæ a suo subiecto (quasi) originatur: Et secūdum hos duos gradus, prioritas naturæ in divinis nō reperitur. Tertius prioritatis naturæ gradus in illis reperitur, quorum vnum ab alio non depēdet, vt effectus vel mensuratum, vel conservatum, vnum tamen [illegible] aliud

aliud præsupponit; & hic prioritatis gradus inter intellectum & voluntatem invenitur, quia voluntas in operando intellectum præsupponit. Quartus gradus inter ea haud dubiè est, quæ sunt infinita, & vnum ab alio pullulat, & hic gradus inter Dei essentiam & attributa consistit: potest quoq; esse inter eãdem essentiam & relationes personales, licet non sint infinitæ formaliter. Quintus & vltimus est, quando inter aliqua duo, est tantum distinctio secundum proprietatem personalem, & vnum accipit totum suum esse ab alio, & hoc modo, Pater divinus est prior Filio; hoc præsupposito, quod personæ divinæ proprietatibus absolutis in esse personali coustituantur, vt D. Bonaventura & Ioannes de Ripa sentiunt, quorum sententiã Theologorum omnium Princeps Scotus, & abstractionum Pater Franciscus Mayronus validissimis rationibus tuentur. Tres vltimi gradus proprietatis naturæ, Deo conveniunt, cum nullam importent imperfectionem. Quintus & vltimus prioritatis modus, originis prioritas nuncupatur, quæ in divinis esse conceditur, & præcipuè inter personam originantem & originatam; quamvis inter divinam essentiam & personas quoque esse testetur D. Augustinus, vbi inquit: Si quis intuitivè videret essentiam, videret eam priorem origine filio. Alii sunt huius quinti modi gradus, immò & prioritatis modi, de quibus in postprædicamentis fit mentio, quos brevitatis causa omittimus. Sat nobis sit de modis prioritatis dixisse, quorũ cognitione ingeniosus Lector poterit de facili cognoscere, qua prioritate radices in se, Ramos, Branchas, & reliquas arborum partes præcedant, & pars vna aliam, imò & quælibet radix quamlibet, sive in se considerata, sive vt in arbore quacunque & in qualibet arboris parte contenta, discurrendo per omnes modos. Proportionabiliter de posteritate intellige, de qua Lullus agit sub ratione duarum immediatè sequentium formarum.

4. *5.* *D. Bon. & Io. de Ripa; Scotus & May.* *Quintus.* *In lib. de triplici habitaculo.*

DE SECVNDARIORITATE.

Secundarioritas quid?

HÆc forma est in arboribus quibuslibet, quatenus radices prius truncum respiciunt, & truncus branchas quàm ramos; & vniuersaliter est ratio, qua vnumquodque prius respici propinquius quàm remotum in operando per modum efficientis; quamvis per modũ finis aliter sit. Perfectius enim tali casu prius ab operante intelligitur, licet sit valde remotum, quàm minus perfectum, sed propinquum: & hoc modo prius radices fructus appetunt, quàm truncum, ramos vel branchas.

22. DE TERTIORITATE.

Forma hæc quare divinis non repugnet.

HAnc formam posuit Lullus, vt constituti naturam ostenderet, quod ex duobus ad minus resultat, quodq; tertium hac de causa nominatur. Nec repugnat divinis, cum ibi sint constitutæ divinæ videlicet personæ, qua essentia & proprietatibus relativis in esse personali constituuntur, licet propriè constitutum tertium aliquod non possit ibi dari, cum persona idem sit realiter & essentialiter quod essentia & proprietas relativa. In creatis verò vbi constitutum est essentiale, verè tertium quoddam debet appellari, quia realiter à partibus suis distinguitur. Ex radicum igitur vnione quarum aliquæ per materiæ modum se habent, & quædam per modum formæ, tertioritas resultat. Hæc forma est vniuersalis ad omnes consimiles formas quæ in qualibet arbore sunt seminatæ: quæ forma quoque resultare potest ex vnione partium essentialium radicis cuiuscunque.

23. DE AVGMENTATIONE.

HIc augmentatio accipitur, vt radix vna ab aliis similitudinem recipit, & quanto magis recipit, tanto magis augetur; sic augetur bonitas, quando per magnitudinem fit magna, & per durationem durans: augetur quoque quoad operationem, quando bonificat alias radices. Et hæc forma, sicut & aliæ, in omnium arborum partes, est seminata.

24. DE DISPOSITIONE.

...sitio à ...ia ...t.

PEr formam dispositionis res aptè fiunt ad plura: vt patet de ferro, quod est ob sui duritiem dispositum, vt ex eo fiat malleus, & dispositio differt à potentia, quia dispositio est à natura: potentia verò agens extrinsecum respicit vltra naturam: differunt etiam, quia in aliqua re potest esse potentia, & non dispositio: vt in lapide est potentia ad esse sursum, non tamen dispositio vel aptitudo, quæ idem sunt.

25. DE PROPRIETATE.

...prietas ...plex.

PRoprietas quæ dispositionem supponit, duplex est scilicet propria & appropriata: Propria, vt bonificare bonitatis, & magnificare magnitudinis. Appropriata verò vt bonificare magnitudinis, quod à bonitate ei collatum est, & magnificare bonitatis.

26. DE PROPORTIONE.

PRoportio est ratio, qua plura in vno tertio conveniunt, quæ tamen inter se sunt æqualia, nec intelligendum est de inæqualitate, quæ est quantitatis prædicamentalis proprium, sed transcendentissimè sumptæ. Vnde dicimus, inter bonitatem, magnitudinem & durationem esse proportionem, quia sicuti bonitas respicit essentiam, ita & magnitudo perfectionē essentiæ, & Duratio existentiam. Vel, vt alarius loquamur; quælibet concordantia vel convenientia aliquorum ad vnum tertium, proportio est. Cuius proportionis effectus pulchritudo dici potest. *Proportio quid?*

27. DE CONDITIONE.

COnditio ratio quædam est, per quam res conditionatæ sunt, sicut bonitas & magnitudo, quoniam sicuti bonitas suam similitudinem communicat, vt conditio servetur; ita & magnitudo bonitati proprium esse largitur. Quæ conditio requirit in eo, cui aliquid communicatur, vt aliquid pariter retribuat, quodcunque sit illud. Et ab his naturalibus conditionibus exeunt artificiales, quibus ementes & vendentes ac cæteri quotidie vtuntur. *Conditio quid?*

28. DE INTENTIONE.

INtentio ratio est, per quam res operantur ob finem aliquā. Ignis dando aeri suam caliditatem, hac intentione ducitur, vt bonus cognoscatur, quia seipsum diffundit. Volendo autē destruere aquam, quæ inter aerem & terram mediat, hoc ideò facit, vt maiorem cum terra habeat concordantiam ad recipiendum ipsius siccitatem, quod non satis commodè fieri potest, propter aquæ frigiditatem, impedientem. Quæ intentio duplex est, prima sc. & secunda. Prima est finis vltimus rei: Secunda verò, est finis sub fine. Et ex naturalibus intentionibus, artificiales oriuntur. *Intentio quid?* *Intentio duplex.*

29 DE ORDINATIONE.

PEr ordinationem res sunt inconfusæ & distinctæ, quæ ordinatio non tantum requiritur inter arborum partes, sed etiā inter radices, & non solum in essendo, sed in operando quoq;. Ex naturalibus ordinationibus homines acceperunt artificiales, quæ mores, operationes & talia ordinant. Plures sunt modi ordinis, qui sub nomine prioritatis supra sunt explicati. *Per ordinationem quid fiat.*

30. DE OPERATIONE.

ENtia cum non sint ociosa, naturales suas habent operationes, quibus varios producunt effectus. Nec alicui enti denegatur operatio aliqua, vel realis vel intentionalis.

31. DE INFLVENTIA.

PEr influentiam res similitudinem suam rebus aliis communicant. Vnde radices in Truncum influunt, & Truncus in Branchas: sic inducendo vsque ad individua inclusivè, quæ in alia influunt, vt directè seipsa, vel indirectè conservent.

32. DE REFLVENTIA.

Differentia huius formæ à conditione.

Refluentia quid respiciat.

HÆc forma à Conditione differt. Per conditionem, vt diximus, aliquid suo communicanti, ille cui fit communicatio, reddit: sive illud sit idem cum eo, quod communicans tradidit sive non: sed Refluentia respicit in correlativo suum relativum, secundum eam formam, quam correlativum à relativo accipit. Cuius rei exemplum tradere non est opus, cum hanc Refluentiam quotidie in his perspiciamus, qui malum pro malo reddunt, bonumque pro bono.

33. DE PRODVCTIONE.

Differentia inter productionem & generationẽ.

De origine & exitu.

Origo quid? Exitus quid?

QVia per Operationem non requiritur, vt aliquod tertium resultet, vt patet de immanente, sed in productione requiritur, ideò inter se duæ istæ formæ sunt distinctæ, tanquam magis & minus communes. Differt quod hæc forma à generatione, de qua diximus, quia est opus naturæ. Productio autẽ est latior. Dicimus enim Spiritum Sanctum produci, non tamen generari. Differentiam vnius formæ ab alia admodum notare oportet, nec vnà confundantur, & earum natura ignoretur. Ponit Raym. Lull. duas formas, sc. Origenem & Exitum, quæ cum possint de facili confusionem causare maximam in intellectu cuiuscunque, ob convenientiam quam habent cum his videlicet Generatione, Augmentatione, Conditione, Operatione, Influentia, Refluentia, Productione & aliis, ideo eas omittimus. Sed si subtilis voluerit has quoque cognoscere, hæc pauca, sibi sufficiant. Origo ponitur pro operatione illa, qua subiectum quodlibet propriam passionem producit. Exitus vero activi accommodatur; qui ab activa potentia est, non cõparando ipsum ad terminum, quia tunc esset vel generatio, vel productio, vel aliqua alia generatio.

4. DE SEPARABILITATE.

LIcet videatur, quod ista forma sit eadem cum exterioritate, valdè tamen differunt quia exterioritas est inter illa, quæ aliquo modo inter se sunt distincta, separabilitas vero tantum in his reperitur, quæ secundum existentiam sunt distincta, vt, Pater, Filius, Arbor & Fructus, qui non est in arbore. Et quia sic hanc formam considerando non omnibus entibus potest convenire, quia tali distinctione entia omnia non sunt distincta, ideo possumus dicere, ea esse separata, quorum vnum cognitum est, aliud non. In homine quidem est bonitas & magnitudo, quem si consideravero vt bonus tantum, tunc in eo bonitas & magnitudo erunt separata.

Differentiam nota.
Hæc formæ quomodo omnibus entibus conuenire poßit.

35. DE INSEPARABILITATE.

PEr ea quæ de superiori immediata forma dicta sunt, huius satis est nota essentia, oppositum meditando. Et veluti eā duplici modo consideravimus, realiter scil. & rationaliter: Ita & hanc iisdem modis contemplari debemus. Istæ duæ formæ in homine sunt idem realiter scil. Bonitas & Magnitudo, quia non habent propriam existentiam, nec habere possunt. Bonitas etiam a seipsa est inseparabilis ratione, si actu intellectus simplici consideretur; si actu verò complexo intelligatur, tunc potest à seipsa separari.

36. DE POSSIBILITATE.

Quomodo poßibilitas accipiatur.

VT hæc forma omnibus convenire possit, ac etiam Deo, non oportet possibilitatem intelligere, vt convertitur cum contingentia, sed vt impossibilitati opponitur, & in quantum non arguit repugnantiam ad esse. Sic filius Dei & Spiritus Sanctus sunt possibiles, in quantum filio de patre esse, non repugnat, & Spiritui sancto à Patre & Filio.

37. DE IMPOSSIBILITATE.

IMpossibilitas cum possibilitati opponatur, oppositam habet naturam, quæ in nullo ente invenitur, cum naturam destruat, præterquam in chymæra, quam imaginatio nostra ex impossibilibus fabricat. Hæc omnia sunt impossibilia, videlicet, Bonitas non est magna: Bonitas non est in Deo: Bonitas non est in creatura. Et per omnes arbores est negatiuè dispersa.

38. DE SIMILITVDINE.

SEcundum Peripateticorum sententiam, propriè similitudo in qualitate fundatur, non est tamen inconveniens, vt largè similitudinem accipiendo & in quantitate ac substantia sit: quia & identitas vel diversitas, quæ in substantia propriè fundatur, inter entia quæcunque invenitur, teste Aristotele, qui inquit: Omne ens omni enti comparatum, est idem vel diversum. Quatenus igitur bonitas suam similitudinem magnitudini largitur, inter se similes eæ duæ formæ sunt. Differentia tantum specie, in genere convenientia sunt ac similia, & quæ numero differunt, in specie assimilantur.

Lib. 10. metaph. tex. 12.

39 DE DISSIMILITVDINE.

RES omnes, quæ distinctas habent naturas, inter se dissimiles nuncupantur. Et hæc dissimilitudo attenditur penes quamcunque differentiam, quemadmodum & similitudo penes omnem convenientiam vel identitatem.

40. DE NATVRA.

NAtura in omni arbore est necessaria, propter varias generationes vel productiones in illis repertas, quæ fieri minimè possunt absque naturæ beneficio, quia principium est alicuius formæ absolutæ.

41. DE PVNCTVALITATE.

NOn minus metaphoricè hoc in loco acceptatur punctualitas, quàm longitudo, latitudo & profunditas, de quibus supra dictum est. Hinc est, quod punctualitas est actus, sub ratione indivisibilitatis consideratus, qui mediat inter relativum aliquod & correlativum suum, veluti bonificare, quod mediare videmus inter bonificantem & bonificabile.

42. DE INSTRVMENTALITATE.

QVamvis hæc forma in vnaquaque arbore locum habeat peculiarem, vt videbimus: tamen nec sibi repugnat, vt etiam aliis arborum partibus se communicet, quia nihil aliud est, quàm potentia sub actu operandi accepta; quæ ad instar instrumenti artificialis propinquior est suo effectui, qualibet re ad effectum ordinata. Cuius rei si exemplum desideras, sume potentiam visivam sub actu suo, quæ instrumentum appellatur visionis.

DE

43. DE NECESSITATE.

NOn esset hæc forma omnibus in rebus vniuersalis, si pro conditionata necessitate vel simplici acciperetur, quia primo modo res quædam creatæ sunt necessariæ; secundo verò modo Deus solum. Necessitas igitur hoc in loco consideratur, quatenus res aliqua sine alia esse nequit. Sic animal est homini necessarium correlativum suo relativo, calor igni, aeri humiditas, aquæ frigiditas, terræ siccitas, bonitati magnitudo & alia principia. Sic Deo est necessarium generare & spirare. Nec dicemus eodem modo divinis & creatis necessitatem huiusmodi convenire, quia in creatis aliquod vnum esse absq; reliquo nequit, ob imperfectionem. In divinis autem si Deus absque generare & spirare non potest vere intelligi, non est quod generare sit de Dei essentia, quemadmodum animal est de hominis essentia, & calor ignis vel essentiale. Sed quia Deus est summæ perfectionis; non tantum sub ea ratione formali, qua essentia est vel Deitas, sed etiam quatenus est intelligens & volens, sub qua ratione dicitur generare & spirare; nō quod intelligere tantum Dei sit generare, & velle spirare, vt quidam asserunt, sed quoniam rationales actus necessariò essentiales præsupponunt.

Necessitas qualiter sit accipienda.

44. DE PERFECTIONE.

SVo modo vnaquæque res perfecta existit, & hoc merito generalis perfectionis, à qua perfectiones omnes descendunt. Quæ perfectio vel essentialis potest esse, sicuti hominis essentia in tanta perfectione constituta, vel hanc insequens, veluti sunt perfectiones omnium accidentium. In creatis vtraque reperitur. In divinis autem prior solum, quia secundæ perfectiones imperfectionem habent annexam. De his multa habes in capitibus de Quantitate & Qualitate.

45. DE VITA.

NOn est ignotū, & rudibus hominib⁹, vitā omnibus entib⁹ non inesse, quia huius rei experientia est rerū magistra, nisi aliqui in eorum caderent sententiā, qui existimarunt Mūdum animal esse maximum, cuius anima in quamlibet mundi partē vitam immittit, ad instar animalis, quod est mund, pars: nec hoc tamē sufficeret, quia licet existentibus esset vita cōmunicata, non tamen his quæ tantū esse essentiæ habent, & quæ nullā mundi partē occupant, quemadmodum sunt Ideæ vel vniversalia, quibus volumus has omnes formas convenire. Aliam igitur vitam statuere necessarium est, quam vocamus

Vita omnibus entibus non inest.

Vita omnib.

entibus conveniens.

virtutem, sub actu consideratam, qua res, multas operationes producere potest, veluti virtus illa, qua ignis calefacit & comburit. Et hæc forma differt à perfectione, quia perfectio non respicit operationem. Differt quoque à potentia activa, quia hæc ab illa supponitur, nec est idem cum Virtute de qua supra loquutum est, quia ibi virtus in esse quieto consideratur, hîc autem sub actu. Qua vita vivunt omnia, & nil reperitur, quod non habeat virtutem operandi aliquid.

46. DE ESSENTIA.

ESsentia rebus omnibus tribuit esse, quæ in esse abstracto considerata, naturam rei cum sua perfectione significat. Natura hominis in tanta perfectione considerata, quia quod alterius cuiuscunque substantiæ corporeæ naturam perfectione superat, essentia vocatur.

47. DE ENTE.

ENs concretum vel connotativum essentiæ dicitur, quod præter essentiam, quam principaliter significat, connotat aliquid se habens vt determinans, nec in propria forma potest exemplum dari; quia tale determinans propter suam maximam vniuersalitatem proprio nomine caret. Et hoc est omnibus entibus commune, sicuti essentia.

DE QVAESTIONIBVS VEL Regulis.

HVius principalis primæ partis, quarta pars de Quæstionibus sive Regulis tractat, quibus totum Lullianum artificium optimè regulatur, atq; per harum optimam notitiam sic hominis intellectus dirigitur ac illuminatur, quod absq; vlla difficultate ad omnia quæsita respondere valet, ac ignoti cuiuscunq; (præmissa ad arbores reductione) in definitivum conceptum devenire potest; quia definiendi ratio ac modus ab his sumitur, vt statim apparebit dum de iis tractatum erit. Quoniam verò huiusmodi regulæ non semper coniunguntur propositionibus, de quibus dubitare contingat, sed quandoque, imò frequenter, necessariis ac natura sua manifestissimis, ideo germanam quæstionum significationem sibi non vendicant. Nec de complexis semper quærunt (de quibus propriè moventur quæstiones) sed etiam de incomplexis, vt manifestum est discurrenti per omnia principia vel radices, secundum omnia quæstionum genera eorumque species. Fatendum

Quare quæstiones propriè vocari non possint.

igitur

igitur est, easdem, quæstionis nomen sortiri, quatenus quæsitiua sunt signa. Regulæ quoque dicuntur, quia hominis intellectum dirigunt, vt appositè definire vel respōdere possit, sicuti supra dictum est. Optimum ordinem harum regularum inter se possemus de facili ostendere, cuius rei cognitio cum non sit admodum neçessaria, breuitatis gratia omittimus. Dicere tamen non recusamus hasce quæstiones esse admodum generales, quo nec dari genus aliquod quæstionis aut inveniri potest, quin sub his contineatur: imò ab larissimam illarum naturam vna aliis omnibus communis est. quemadmodum de radicibus supra diximus; quod Lulli artificium generale hoc expostulat.

Quare Regulæ dicantur.

Nota.

DE QVAESTIONE VTRVM.

PEr hanc quæstionem de rei esse quæritur, secundum omnes temporis differentias; & regulatur per possibilitatem. Ejus species tres sunt, teste Lullo, in principio quartæ partis principalis Artis suæ generalis, videlicet dubitatio, Affirmatio & Negatio; quarum prior respectu eorum est, quæ ad vtrumlibet dicuntur, vel quæ contingentia sunt. Secunda verò de his quærit, quæ necessaria cognoscuntur. Tertia autem est de impossibilibus: ad quas respondendum est per affirmationem vel negationem, aut per possibilitatem, contingentiam, impossibilitatem vel necessitatem, sicuti magis expediens exit: id tamen observando, ne per responsionem principia destruantur, id eligendo quod ratio non dictat. Si enim fiat quæstio, Num Antichristus sit creandus? statim per principia vel radices tàm absolutas quàm respectiuas discurrere necessarium est, & id concedere quod magis Bonitati, Magnitudini, Differentiæ, Concordantiæ & aliis radicibus consonat. Poteris quoque arbores vel subjecta contemplari, quibus si non repugnabit, sub se id continere de quo mota est quæstio, tunc eligendum erit. Quia ergo non inconvenit Bonitati ac aliis radicibus ad hominem constituendum, vt vniantur simul, ideo Antichristus homo, creandus est. Diuinæ quoque Bonitati, Magnitudini & potestati nō aduersatur Antichristum creare, vt satis patere potest. Neque Arbori humanali repugnat hunc fructum producere, cum natura sua bonus sit, licet praua voluntate scelestissimus: ob id aliquando erit. Si verò de Chimæra quæratur Num sit creanda? intellectus statim affirmabit nequaquam hoc posse fieri, quia nec aliqua reperitur arbor, cui similem fructum producere conveniat; nec radices vnà convenire posse, vt ex illis constituatur, pugnantes inter se partes habens variasq; in specie: nec minus per regulas vel quæstiones discurrendo, aliqua

Hæc quæstio tres habet species.

Nota.

Quare per hanc regulã, aliquid definiri nõ posßit.

possunt inveniri, per quæ Chimæræ definitio ostendatur. Per hanc regulam definitio indagari non potest, cum de rei esse quærat, quod in definitione quacunque supponitur.

DE QVAESTIONE QVID.

QVæstio hæc, quæ per Quidditatem, Essentiam, Naturam ac Realitatem regulatur, quatuor habet species principales, sub quibus plures aliæ contineri possunt. Prima species est de definitione & definito, quomodocunq; sumatur definitio, siue sit quidditativa & per intrinseca, siue quietativa & per extrinseca inuenta, dummodo cum suo definito convertatur: & huiusmodi definitiones poteris multiplicare, recurrendo ad Topicam Aristot. Secundum hanc primam speciem sumuntur definitiones radicum, dum dicimus. Bonitas est ratio qua Magnitudo, Duratio ac cæteræ radices bonæ sunt vel Bonitas est, cui competit bonificare: suo modo de quibuscunque entibus dicendum est. Nec definitiones istæ ineptæ sunt, vt inepti quidam opinantur, quia multa sunt, quæ genere & differentia carent, ex quibus definitio conflatur; veluti sunt transcendentia omnia ac generalissima genera, quæ si definire volueris, hac meliorem nunquam invenies, quam Lullus docet.

Prima species.

Secunda species.

Secunda species est, quando de re aliqua quæritur, quid habeat in se naturaliter ac essentialiter: & respondendum est per ea, sine quibus res esse nõ potest, vt puta per IVVM, ARE, & BILE, & sic Bonitas & aliæ radices habent plura coessentialia vel connaturalia. Et modus iste definiendi est valde tutus, cum per intima rei assignetur, valetq; ad construendas demonstrationes ac rationes necessarias. Intellige tamen per IVVM. ARE, & BILE, non quatenus aliquod particulare respiciunt, quia hoc est per accidens: sed vt hæc tria indifferenter se habent ad omnia, & hoc essentiale est. Pluribus aliis modis aliquid in se aliud habere dicitur, quos recitare non expedit, ac sigillatim illorum vnumquemque describere; hoc tantum tibi satis sit cognoscere, entia in se aliquid habere, aliquo istorum modorũ vel pluribus, videlicet eminenter, virtualiter in esse reali, virtualiter in esse cognito, potentialiter, actualiter, identicè, vnitivè, immensiuè, per dominium, per influxum, per mixtionem, per modum loci tàm communis quàm proprii, vel per modũ perficientis, siue substantialiter siue accidentaliter, vel aliis modis de quibus vbique Aristot. differit, quosque de facili invenire poteris, discurrendo per Radices, Arbores, partesque illarum.

Plures modi habendi.

Tertia species.

Per tertiam speciem quæritur, Quid sit res in alio? Et variis modis ad hanc quæstionem respondendum est, quia & diuersimodè vna & eadem res potest esse in aliquo vel in pluribus.

bus. Bonitas enim vel Magnitudo dicuntur in aliquo esse. quatenus illud est habituatum, vt secundũ Bonitatem vel Magnitudinem agat vel patiatur. Hanc speciem poteris multiplicare eo modo, quo secunda species multiplicata est, discurrendo etiam per subiecta omnia, radices ac regulas. Qualiter verò definitiones sumendæ sint, vnico exemplo manifestabitur, cum de regulis omnibus tractatum erit. Quarta species est, qua queritur, Quid res in alio habeat? cui respondendum est per ea, quæ actionem vel passionem significant; vt intellectus in objecto eſt, illud intelligendo, atque in specie intelligibili, quia eam recipiendo patitur. Deus in creatis omnibus per sapientiam, potentiam & essentiam; creata verò in eo reperiuntur, quia conseruantur & diriguntur.

Quarta species.

DE QVAESTIONE DE QVO.

HAEc quæstio, per materialem rationem in rebus implicatam regulatur quoniam de his quærit, quæ ad rem aliquã constituendam sunt necessaria, siue illa intranea sint vel extranea: & habet tres species. Prima petit vnde vel à quo, res originem suam ducat, cui responderi debet secundum conuenientiam quæ penes subjectum attenditur, vel id de quo dubitatur. Si de Deo quæratur, Vnde sit, vel à quo? à nullo modo esse, sed à seipso, respondendum est; quoniam Deus est à se, ex se, per se, & in se. Si verò de creatis quæstio petat, non à seipsis, sed à Deo, tanquam ab vniuersalissimo agente, esse, fateri necessarium est: licet quibusdam, nempe corporalibus, non repugnet à pluribus agentibus particularibus, suam quoque habere essentiam. Per secundam, de constituentibus rem inquiritur; siue constituentia illa summæ sint actualitatis, vel vnum habeat rationẽ actus, alterum potentiæ, vel materiæ & formæ, aut vnum positiuum sit, alterum verò priuatiuum. Tertia species est de dominio vel possessione, secundum quam dicimus, intellectum esse Hominis, id est, ab homine possideri, & regnum Regis. Huius speciei quæstiones possunt multiplicari, discurrendo per omnia, quæ respectum aliquem notant.

Prima species.

2. species.

3. species.
Hæc quæstio quomodo multiplicarẽ possit.

DE QVAESTIONE QVARE.

HAEc quæstio, interrogat de rei essentia, quatenus ad existere vel operari ordinatur: ideo huius quæsiti duæ sunt species. Per existere non intelligimus esse extra causam suam, aliter ad entia omnia quæstio hæc non esset vniuersalis, sed indifferenter accipitur pro quocunque esse, siue reali, siue cognito. Si per primam speciem de intellectu quæratur, quare existat? respondendum est, quia hoc à propria plenitudine habet,

Per existere quid intelligatur.
1 species.

habet, nempè ab intellectivo, intelligere & intelligibili, tùm quia per Bonitatem, Magnitudinem ac cæteras radices, suum esse consequutus est. Per operationem verò est, vt intelligat & cognoscat suum finem, aliorumq; entium naturam, & vt per eam, homines varios scientiarum habitus acquirant.

2 species.

DE QVAESTIONE CVIVS REGVLA est Quantitas.

Duæ species huius quæstionis.

SEcundum Lullum, hujus quæstionis duæ sunt species generales, videlicet, simplex & composita: quarum prior respōdet essentiæ vel existentiæ rei, in quantum illud esse res adipiscitur per influxum simplicium radicum: posterior verò rei jam constitutæ (quasi) advenit, ob pluralitatem concretorum essentialium, videlicet IVVM, ARE & BILE. Plures tamen hujus quæstionis possent species assignari, sicuti & plures sunt quantitates: videlicet quantitas perfectionis, virtutis, & molis, quæ triplex est, scil. longitudo, latitudo, & profunditas: quibus eæ quoque possunt addi, scil. quantitas continua successiua, & discreta: sive sumatur continuum & discretum propriè, sive transumptiuè: quemadmodum & transumtivè consideravimus in capite de Quantitate. Simili quoque modo longitudinem, latitudinem, ac profunditatem etiam descripsimus, dum de formis erat sermo. Alia plura possunt colligi ad hanc quæstionem pertinentia, quæ in capite de Magnitudine, Fine ac Quantitate dicta sunt, ac explicata.

Plures species possunt assignari.

DE QVAESTIONE, CVIVS REGVLA est Qualitas.

Duas continet species.

DVas sub se continet generales species hæc quæstio, cujus signum quæsitivum est QVALE. quæ cuilibet enti applicari possunt: vna quarum de propriis qualitatibus quærit, altera verò de appropriatis. Satis in capite de Qualitate explicatum est quid sint, tamen brevibus verbis earum quoque essentiam manifestabimus, vt illarum cognitio menti magis inhæreat, cum vbique de iis mentio fiat. Qualitas propria est, quæ rei convenit per se: appropriata verò quæ per aliud. In igne caliditas, propria qualitas nuncupatur, cum per se, & secundum propriam naturam illam sibi vendicet, sed quia siccitatem ratione terræ possidet, hinc est quod appropriata dicitur. Per hanc quidem regulam Artista inquirit ea, quæ inter subjectum & prædicatum sunt superiora & inferiora, quia propriæ qualitates semper sunt superiores, sed appropriatæ inferiores. Plures

Qualitas propria & appropriata quid.

In prædicamento de Qualitate.

es sunt qualitatis species, de quibus Arist. agit, secundum quas quæsita multiplicari poterunt, vbi de creatis erit inquirēdum. *& in 5. Meta. cap. de Quali.*

DE QVAESTIONE, CVIVS REGVLA est Temporalitas.

REGVLA quæstionis quæ tempus quærit sub hac vocula QVANDO, non est tam arctè consideranda vt verba sonare videntur, aliter de Deo & Spiritualibus substantiis, secundum hanc quærendi formulam, nequaquam quærere vel dubitare possemus: Consideretur ergo hic temporalitas, pro duratione quacunque, vel eo modo, quo à nobis in Categoriis declaratū est; & tot habet species, quot secunda, tertia, nona, & decima quæstiones habent. Sub iis verò species diuisiones sumere poteris, dividendo durationes per signa vel instantia, si aliam divisionem nequiverint admittere, quemadmodum AEternitas & AEvum. Facile satis est per aliarum quæstionum species, hujus quæstionis species quoq; indagare: exemplum tamen dabimus quomodo sint petēdæ à secundo quæsito, vt promptior sit ad vsus ad reliqua inquirenda. Si quæratur per primam speciem illius quæsiti. Quando est homo? tunc esse debemus fateri quando illius essentia subsistit. Per secundam speciem; tunc est homo quando suas partes essentiales habet. Per tertiam, s. quid sit in alio? Est in muliere vt bonificans, magnificans, potens &c. Per quartam verò & vltimam, homo habet in alio, scil. habitu, scientiam; situ, figuram; in tempore, mutationem; atque in loco, locatum esse.

Quomodo temporalitas hic consideretur.

Exempla de speciebus.

DE QVAESTIONE VBI, CVIVS REGVLA est Localitas.

SVb hac quæstione quindecim species continentur (inquit Lullus) quæ ex secunda, tertia, nona & decima quæstionibus desumūtur. Et hæc quæstio, de existentia in aliquo loco vel situ quærit, quā sæpissimè vtuntur homines, dum scire cupiūt, Vbi Franciscus sit, vel tali tempore fuerit? Nec accipiendus est locus vel Vbi physicè, quia nō tot eius essent species, quot assignavimus, sed indifferenter & omnibus illis modis, quibus res vna in alia potest esse, siue secundum determinatum quoddam genus vel speciem, aut secundum transcendens aliquod. Raymundus dat exempla, qualiter per species aliquot, intellectus sit in loco, vt loci essentia magis cognoscatur, quæ describere voluimus Per primam speciem secundę quęstionis, intellectus est in vbi sive loco, quia est in sua essentia. Per secundam est in seipso,

15. species sub hoc quæsito continentur.

Quomodo locus sit considerandus.

Exempla secundum varias species.

seipso, sicuti partes in suo toto. Per tertiam est in alio, quia in anima siuè homine. Per quartam est in illa virtute, secundum quam habet habitum sciendi. Per primam speciem tertiæ quæstionis; sicuti intellectus est primitiuus, non habens aliquid præjacens, ex quo sit derivatus materialiter, sic locus primitiuus est, quatenus existit pars vniuersi atq; generalis; & quo ad hanc speciem, non est locus sensibilis neque imaginabilis, sed per intellectum cognoscibilis solum. Per secundam, sua figura visibilis & imaginabilis est, non quo ad essentiam. Per tertiam locus est collocati possidentis locum, sicut calefactum possidet caliditatem, ipso habituato caliditate. Et subjungit Lullus, quod per has 3. species attingitur essentia loci per intelligere tãtum; ita quod loco particularis in subjecto sustentato est diffusus, & derivatur à loco vniuersali in subjecto vniversali sustentato. Qui locus vniuersalis locat omnia locata, sicut omnia calida sunt calida, per vniuersalem caliditatem. Per primam speciem nonæ quæstionis, loci natura cognoscitur; nam per hoc quod pars est in parte, sicut ignis in aere, vt patet in elementato, forma in materia & omnes partes in suo toto, & è conuerso, sic vnus locus est in alio per accidens & omnia loca particularia in loco vniversali. Locus vlterius cognoscitur per secundam speciem, quia est instrumentum substantiæ, quò locat partem in parte. Et hæc sunt, quæ de Vbi tradit Lullus, in Arte sua generali.

In 4. parte principali.

DE QVAESTIONE QVOMODO CVIVS REgula est Modalitas.

Innumeræ huius quæstionis sunt species.

ASsignantur quatuor species huic quæstioni, innumeræ tamen possunt esse, quia radices omnes, ac prædicamenta omnia accidentalia cum suis generibus, speciebus, ac proprietatibus considerata, vnumquamque rem saltem creatam possunt modificare. Et ex varietate modificationis, species hujus quæsiti consurgunt. Sed quæ sint illæ quatuor species quas Ray. tradit, restat videre.

1. Species.

Prima est, quando de re aliqua quæritur, Quomodo sit in se? quæ si applicetur intellectui; tunc respondendum est. Intellectum in tali esse constitutum dici, quãdo remotus est ac segregatus ab omni alia essentia, vel saltem,
2. quando taliter consideratur. Secunda est, quando de intellectu quæritur, Quomodo sit in alio, & illud idem in ipso? cui hoc modo satisfaciendum est scil. intellectum in voluntate habere suum esse, ipsaque in eo existere, quatenus cum memo-
3. ria animam rationalem constituunt. Tertia petit, Quomodo intellectus est in partibus suis, partesq; in illo? ad quem respõdere

dere poteris, hoc ideo esse, quia per eandemmet naturam qua ipse constat ex proprio intellectivo, intelligibili, & intelligere, sic & hæc tria eius partes dicuntur. Quarta autem inquirit. 4,
Quomodo intellectus suam similitudinem ad extra transmittere possit? Et huic dubitationi breuibus satisfacere quis poterit, si eundem intellectum aliquo habitu informatum considerauerit extranea intelligere.

DE QVAESTIONE CVM QVO, CVIVS REGVla est Instrumentalitas.

HAEc quæstio quærit de instrumentis & mediis quibus res in suis operationibus vtuntur, sive illa essentialia sint, quēadmodum anima rationalis instrumentum est, quo homo intelligit, vult & memoratur; sive passiones vel proprietates, sicuti in ferro est gravitas, & in igne levitas; aut sint accidentia communia, secundum quæ substantiæ operantur, veluti sunt novem accidentis prædicamenta; & denique quæstio hæc petit de omnibus accidentibus moralibus, sub quibus virtutes omnes ac vitia continentur, ac etiam de illis corporibus, quibus Mechanici in diuersis eorum artibus vtuntur. Raym. autem quatuor species illis haud absimiles, enumerat, quæ immediatè priori quæsito sunt applicatæ. Per primam quæritur. Cum quo intellectus est animæ pars? Et responderi debet, quod cum Bonitate, Differentia, Concordantia ac omnibus radicibus contrarietate excepta. Per secundam. Cum quo intellectus alia à se intelligit? Dicatur, quod intellectione. Per tertiam. Cum quo intellectus est vniuersalis vel particularis? Respondeatur, quod ratione specierum, quæ si vniuersalium sunt vniuersalis fit, si particularium, particularis. Per quartam. Cum quo intellectus extra se, suam mittit similitudinem? Potest responderi, quod cum proprio intellectiuo, intelligibili, ac intelligere, cum quibus facit species esse intellectas, & per memoriam recolibiles ac etiam per voluntatem amabiles. Et eæ quæstiones omnes, inter se non sunt tam diuersæ ac disparatæ, quod vna de iis, qua ad omnes alias respōsum est, quærere vel dubitare non possit; imò ob earum maximam generalitatem sunt tam connexæ, quod de vna quaque data responsione, secundum omnes, homo potest veritatem investigare.

Nota optimè. *1. species.* *Nota.*

MODVS SVMENDI DEFINITIONES EX Quæstionibus.

PRomisimus exemplis ostendere, qualiter rei vniuscujusque definitiones quā plurimę, valeant fabricari ex quęstionibus,

nibus,quod ſtatim obſervare curabimus,de Angelo id manife-ſtando.Diximus, primam quæſtionem non eſſe ad propoſitum hujus negotii,quoniam ipſa de rei eſſe quærit, quod in definitionibus ſupponitur;per reliquas igitur intentum noſtrum explicabimus:Per primam ſpeciem ſecundæ quæſtionis Angelus definiri poteſt. Angelus eſt illa creatura, quæ magis eſt Deo ſimilis.Per ſecundum, Angelus eſt,qui habet partes ſuas eſſentiales, tanquam conſtituentes eius eſſe. Per tertiam, quo ad actionem,Angelus eſt,qui id agit,quod ſua voluntas vult,intellectus intelligit,ac memoria memoratur, & hoc ſine ſucceſſione & fantaſmata adjuvante. Quo ad paſſionem Angelus bonus eſt, qui à Deo recipit immediate influentias. Angelus verò malus ille eſt, qui ab extra recipit paſſiones, quando nequit homines ad peccandum inducere, vel qui à Deo per gratiam abeſt, ſuo fine fruſtratus. Per quartam, Bonus habet in Deo gloriam, & in inferioribus poteſtatem, Malus verò pœnam. Per primam ſpeciem tertiæ quæſt. Angelus eſt à Deo creatus, non de materia aliqua. Per ſecundam, eſt de omnibus radicibus vel principiis,in eſſe ſpirituali ac completo conſtitutus. Per tertiam, eſt Dei creatura cum benedictione & gloria, ſi bonus eſt; ſi malus eſt,vtique Dei creatura dicitur,cum contradictione,dolore ac pœna.Per primam ſpeciem quartæ quæſtionis, eodem modo debet definiri, ſicuti definitus eſt in ſecunda ſpecie tertiæ quæſtionis. Per ſecundam verò ideo eſt, vt Deum intelligat ac diligat, præbendo obſequia hominibus. Per quintam quæſtionem. Angelus tantus eſt, quantæ ſunt eius partes eſſentiales, ſivè diſcretæ ſint, vel continuæ. Per ſextam quæſtionem,quo ad qualitates proprias. Angelus eſt, cuius intelligere & velle eſt efficaciſſimum; vel qui in tempore imperceptibili maximum trãſit ſpacium,vel qui non eſt natus vniri corpori. Secundum verò appropriatas qualitates, Angelus eſt ſecundum diverſos habitus in intellectu vel voluntate ſubjectatos,logicus,grammaticus, vel philoſophus; aut ſapiens,prudens, bonus, humilis, fidelis, mitis, patiens, & verax ſi bonus eſt,ſi verò malus,quo ad ea quæ ad voluntatem ſpectat, oppoſitum conſidera. Per ſeptimam quæſtionem, quæ eſt de tempore, Angelus eſt, cuius eſſe in æuiternitate exiſtit. Per huius quæſtionis ſpecies diſcurrere poteris. Per octauam quæſtionem,Angelus eſt natura completa,in loco exiſtens,non tamen locum occupans. Per primam ſpeciem nonæ quæſtionis, Angelus eſt ſubſtantia quædam ſpiritualis cuius eſſe eſt per ſe, & non cum aliqua re coniunctum. Per ſecundam, Angelus eſt in Cœlo,vt motor,cœlumque in eo ratione poteſtatis. Per tertiam,Angelus eſt in ſuis partibus eſſentialibus, per propriam naturam

Definitiones ex omnibus quæſt. deſumptæ.
Ex. ſecunda.
Ex.3.
Ex.4.
Ex.5.
Ex.6.
Ex.7.
Ex.8.
Ex.9.

naturam vel essentiam, partesque in eo reperiuntur, eadem de causa. Per quartam, Angelus est, qui voluntate sua ac potentia exequutiva, variis modis operatur. Per primam speciem quæstionis decimæ, Angelus est, qui cum Bonitate ac aliis radicibus existit, contrarietate exclusa. Per secundam, Angelus est, cum suis principiis innatis & naturalibus. Aliæ sunt huius quæstionis species, de quibus exempla non adducuntur, quæ tamen quilibet invenire de facili poterit, si optimè speculabitur. Possunt quoque res definiri per radices omnes, ac variis aliis modis, quos aliquando enumerabimus (Deo concedente) sed pro nunc contentus esto. *Ex 10.*

ANIMADVERSIONES PRO radicibus.

PRincipalis primæ partis hæc pars quinta & vltima, pauca quidem continet, sed admodum necessaria scitu, quoniam in hac explicantur quæ ab arte Lulli omnem ambiguitatem tollunt. A radicibus igitur auspicaturi, hæc erit prima animadversio, non radicibus solum accommodanda, sed etiam Categoriis ac Formis. Quod licet hęc omnia natura sua sint transcēdentissima, tamen quando substantiis particularibus applicātur per prædicationem, vel accidentibus, tunc particularia fiunt; nec amplius eandem obtinent facultatem, qua transcendentissimè considerata, nata sunt frui; nempe vt radix vna vel aliquid tale, de altera in abstracto prædicari possit. Vnde propositiones istæ falsæ sunt, Bonitas Petri, est Magnitudo Petri. Magnitudo Petri est Duratio Petri; quia abstractum de abstracto nequaquam prædicari potest, nisi quando ambo sunt infinita positivè vel permissivè, vel saltem alterum illorum; quod de pręd icatis illis verificari non potest ad Petrum comparatis; secus erit si in concreto sumantur. De hac materia plurima omitto, quæ possunt videri apud illuminatum May. Hæc tamen propositio vera est. Bonitas Petri est Magnitudo, vel Magnitudo Petri est Duratio; quia prædicatum non sumitur limitatè, sed transcendentissimè; & secundum hunc modum optimè de limitato subiecto prædicari potest; quia licet positivè & formaliter non infinitum sit, tamen permissivè, quoniam Deo potest applicari; qui formaliter est infinitus. Nec frustra hæc animadversio ponitur, vt cognoscat intellectus, quomodo seipsum ligare possit, ac vincula evitare. *Animadversio 1.* *In 5. dist. si Conflatus.*

Non est dubium, quin tàm radices quàm categorię, ratione maximæ generalitatis taliter adinvicem sint cōnexa, quod ad vnius positionem, in bona consequentia alterius vel omnium positio sequatur; sicuti ad positionē bonitatis, sequitur positio 2.

aliarum radicum, & ad positionem Quantitatis, reliquarũ categoriarum, quoniam cum ente convertuntur: tamen rationis præsuppositionis à posteriori ad prius, est formalior consequentia. Vnde optimè sequitur. Petrus est gloriosus, ergo de eo hoc est verum. Petro verò gloria inest, ergo ratione virtutis alicuius. Est virtuosus, ergo est volens. Est volens, ergo cognoscens. Est cognoscens, igitur habet potentiã aliquã. Est potens, igitur existit. Existit, igitur perfectionẽ habet Est perfectus, ergo esse essentiæ habet. Idẽ est iudiciũ de respectiuis radicib. ac categoriis. Posito. n. quod Petrus sit in tempore, sequitur ipsum quoq; Situatũ esse, Locũ occupare, Passione affici & Actione, Respectus habere, Qualitatibus esse subiectũ, ac demũ Quantitatem possidere. Hæc animadversio aurea sanè potest existimari, quia per hãc via aperitur, ac modus explicatur, quo media ad argumentandũ, & in optima cõsequentia sint desumenda.

Aurea animadversio.

Præterea summa diligẽtia est adhibẽda in applicatione uniformi harũ radicũ ad subiecta, ne monstrum aliquod propter ineptam applicationem sequatur. Si enti rationis Magnitudo à ratione fabricata applicatur, reliqua quoq; applicanda eiusdẽ naturæ debent esse. Nec difficile erit hoc observare, si congruè quod primũ est in ordine, quodque cætera prærequirunt, erit applicatũ. Radices omnes primã præsupponunt Bonitatẽ. s. Et categoriæ omnes sine quantitate existere nequeunt: ideò si alicui enti Bonitas realis vel ab intellectu excogitata applicetur, & sequentia talia erunt; idem intellige de categoriis.

Gradus scalæ naturalis

Scala naturæ est observanda; & omne quod perfectionem sine imperfectione notat in inferiori, superiori debet attribui. Operatio lapidi attributa (qui lapis est in infimo gradu naturæ constitutus) attribuenda quoq; est vegetantibus, quæ secundum scalæ gradum obtinet. Sensitivis exterioribus sensibus, quæ tertium. Sensitivis interioribus sensibus, quæ quartum. Intellectui coniuncto, qui quintum. Intellectui separato finito, qui sextum. Et tandem Deo convenire opinandum est, qui tãquam omnium rerum summum principium, in capite scalæ sedet. Quod verò imperfectionem habet annexam, si inferiori convenit, non superiori omni est attribuendum: hinc sequitur, quod à Deo removenda est contrarietas & minoritas, licet inferioribus conveniat. Scalam naturæ ordinavit divinus Lullus per novem subiecta, & longiorem per quatuordecim arbores; & gradus quilibet est generalissimus, sub se continens subalterna genera; hæc verò species; species autẽ individua. Qui in omni negotio multa cupit scire, hanc scalam sibi formet, & per radices, categorias, quæstiones ac formas discurrat, applicando secundum subiectorum convenientiam.

Diuinus Lullus ordinauit Scalam naturæ.

Radi-

Radices illæ, quæ rem in esse constituunt, quando applican- 5.
tur subiectis, illorum naturam sortiuntur; vt patet de Bonita-
te, Magnitudine, Duratione ac reliquis; quæ Deo applicatæ,
infinitæ fiunt, creatis verò finitæ.

Discrimen inter radices ac reliqua transcendentissima, est 6.
præ oculis semper habendum, ne definitionum & proprieta-
tum læsio causetur. Et discrimen ex iis poterit cognosci, quæ
in capite de Differentia dicta sunt.

Integra radicum natura est servanda, quæ servabitur, si ra- 7.
dix vna opposito suo non applicabitur, sub ea ratione qua op-
positum est. Non est igitur Bonitas malitiæ adiungenda. Ma-
gnitudo parvitati, & Duratio non existenti. Plura possem tra-
dere pro radicibus, quæ tamen ex dictis possunt deduci; ideo
& diligens Lector ea inquirat.

ANIMADVERSIONES PRO CATEGORIIS.

Nota.

OMnes animadversiones quas pro radicibus descripsimus,
satis commodè Categoriis possunt applicari, vt liquidò *Primæ.*
patet; hinc est, quod non multa de iis dicemus. Hoc explicare
volumus, videlicet has categorias speciem tradere radicibus
ac formis, secundum quas possunt tales nominari. Bonitas et-
enim Vnitas vel pluralitas, licet speciem quandam recipiant à
subiectis illis quibus applicantur, adhuc tamen nescitur quid
determinaté sint, nisi ad categorias recurratur. Scio quidem v-
nam & eandem rem plures habere rationes, secundum quas
distinctè concipi potest; quam si consideravero bonam vel
magnam, quatenus est homo vel lapis, nec adhuc optimam
illius bonitatis vel magnitudinis notitiam habebo; prout bo-
nitas convenire adæquatè dicitur illi rei. Si verò rem eandem
secundum categorias ordinavero, tunc per applicationem ra-
dicum vel formarum, in hanc deveniam cognitionem, sc. aliam
esse hominis vel lapidis essentialem bonitatem, aliam secun-
dum qualitatem propriam vel appropriatam, & aliam secun-
dum categorias reliquas dividendo ac subdividendo omni-
bus modis possibilibus. Nec negamus hæc pariter à radicibus
vel formis specificari, quia æquè sunt transcendentissima. Vi-
cissim igitur specificātur, sed ab iis omnib⁹, arbores & subiecta.

Admirabilem vtilitatem consequeris, si hæc prædicamenta 2.
disposueris eo modo, quo radices disponuntur; ea aliquando *Admirabilis*
considerando absolutè, aliquando respectivè, & ex illis 4. figu- *Vtilitas.*
ras constituendo. Primā, qua omnia hæc absolutè considerēn- *Nota.*
tur, & vnum de alio prædicetur, imò omnia de vno. Secundam,
in qua Quantitas, Qualitas & habitus ordinentur pro primo
triangulo. Actio, Relatio & Passio pro secundo. Vbi quando

& situs pro tertio, miscendo vnum triangulum vel angulum cum alio, rectè, obliquè, & transversaliter. Tertia figura, vnà has duas figuras connectet, cameras triginta sex constituendo; & secundum vnamquamque cameram duodecim propositiones elicies ac 24. quæstiones, vti Lullus hoc de radicibus posse fieri docuit. In quarta verò poteris primam, secundam & tertiam figuras coniungere, atque maximam tabulam construere, qua infinitas rationes vel argumēta conficies. Quæ omnia in 4. parte principali clariora fiēt, per ea quæ de quatuor figuris à Lullo inventis explicabuntur. Et sic duplicatam habebis Lulli artem. Hæc pro Categoriis tibi sufficiant.

ANIMADVERSIONES PRO FORMIS.

1. Animadversio. Solita sua ingenii perspicacitate Lullus formas invenit, vt earum medio magis atq; magis in rei cognitionem intellectus devenire possit; eæ etenim, cum nihil aliud sint quàm rerum proprietates, quæ à rei differentia vel modo intrinseco emanant, ipsis cognitis, & rei essentia cognoscitur; & hunc modum cognoscendi vbiq; monstrat Arist. Quod autem hoc sit verum, vnico exemplo videamus. Arist. in libris physic. subiecti totius naturalis philosophiæ proprietates multas enumerat, atq; docet quid illarum quælibet sit, & hoc ea tantum de causa facere opinor, vt illius natura magis cognoscatur. Non etenim sola cognitio, quod ex materia & forma componatur atque efficientem & finalem causam habeat, sufficit; sed necessarium est scire motui esse subiectum ac infinito in potentia, loco contineri, tempore mensurari, & ob motum continuum primi mobilis, posse actualiter moveri: quæ omnia passiones sunt quædam & affectiones. Quando igitur rei alicuius ignotæ voluerimus essentiam cognoscere, statim ad formas recurrendum erit, si alia ratione nequiverit à nobis cognosci. Observandum tamen est, ne per affectiones communes id inquiratur, aliter definitio non erit propria. Si per esse spirituale vellem Deū describere, hæc vtiq; descriptio inanis esset, quia Angelo & animæ rationali ac speciebus intelligibilibus competere potest. Si verò dicam: Deus est necessarius omnino immobilis ab omniq; compositione segregatus; hæc vtiq; descriptio bona existimabitur. Dicet aliquis: Illa sanè descriptio bona est, sed vnde habeatur, nescio. Nota optimè quę sequuntur, & scies. Quando alicuius rei ignorātur passiones proprię, statim ad illius oppositi naturam recurrendum est; cuius passiones si cognosci poterunt, & alterius oppositi cognoscentur, sin verò, tunc ad naturæ scalam confugere debes, & priorum vel posteriorum in tali scala indagare passiones, ex quarū cognitione eius

In lib. post Metap. 7. 8. 9. 1 & in li. omnib. physi.

Nota.

2.

3. *Adhibenda noticia passionum cuiuscunq; entis.*

eius de quo cupis, per respectus varios, passiones cognosces. Quando Deum descripsi, sicuti supra patet, creaturam contẽplatus sum, quæ in ratione divisionis entis Deo opponitur, cuius passiones præcipuæ cum sint contingentia mobilitas & cõpositio, oppositum Deo convenire consideravi; ideò optimè descripsi. Plura possem dicere, sed subtiles subtilia quærant.

ANIMADVERSIONES PRO QVAEstionibus.

EX iis quæ de quæstionibus dicta sunt, satis earum animadversiones sunt notæ: nonnulla tamen manifestare non pigebit, atcum brevitate. Primum animadvertere debes, Quando de re aliqua quæsitum erit; licet per propriam quæstionem responsio sufficiens elicietur, huic tamen coniungere poteris responsionem, quam illa quæstio expostulat, quæ ab hac originem ducit: mutuo enim se debent adiuvare, vt responsio clarior sit. Secundum est, vt caveas in definitionibus à quæstionibus sumendis, ne loco vnius aliam accipias, ob nimiam similitudinem quam regularum species aliquando inter se habent. Quibus explicatis, cum Dei laude ac gloria, hæc prima pars finem adepta est. 1. *Animadversio.* 2.

SECVNDA PARS.

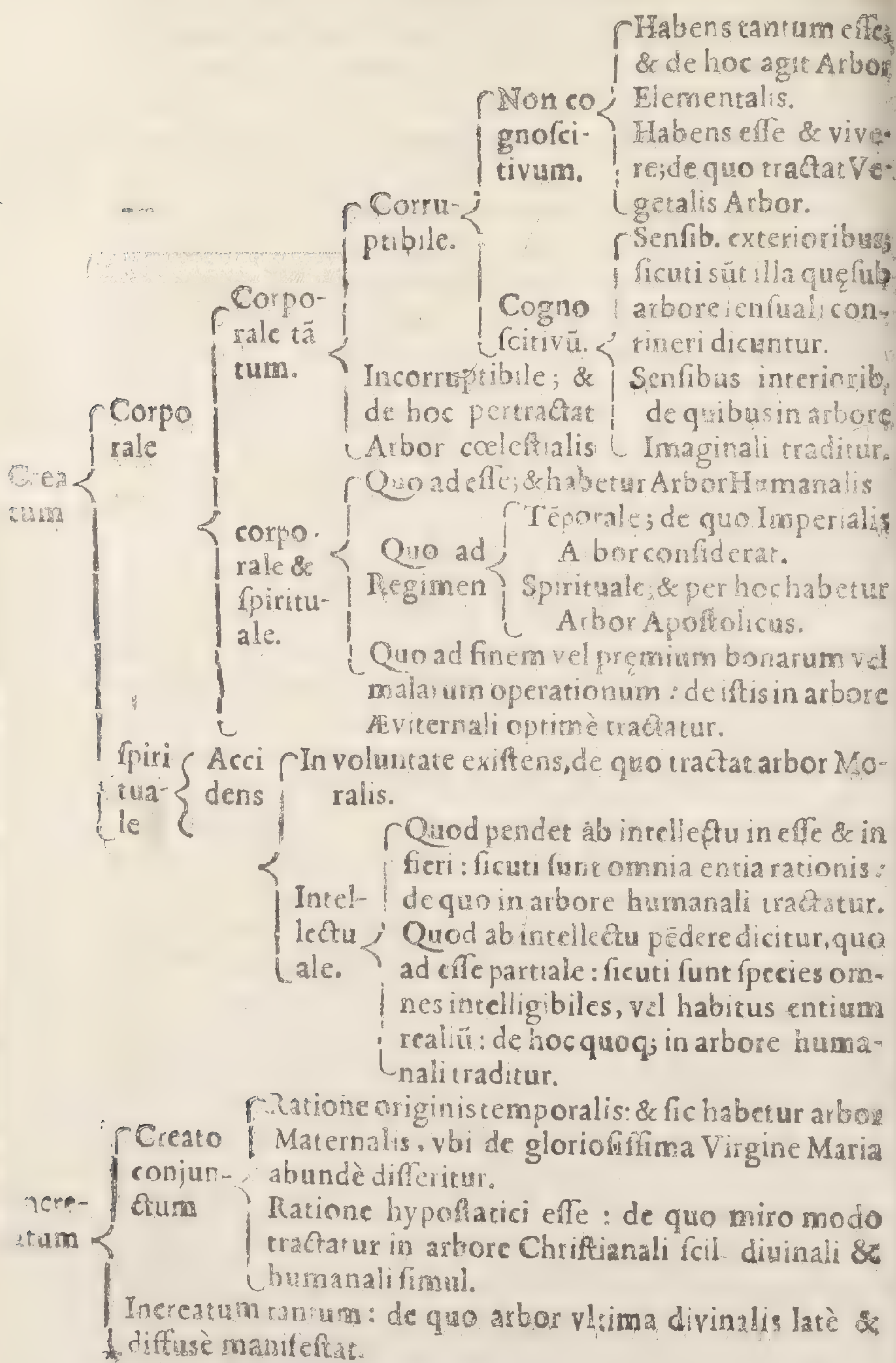

ABsoluta prima parte, in qua ea omnia sunt explicata ac declarata, quæ ad naturam cuiuscunque subiecti cognoscendam sunt necessaria; remanet vt secundam partem aggrediamur, in qua subiecta omnia considerantur. Per subiecta hoc in loco intelligimus quæcunque ab intellectu cognoscibilia, sive hoc fiat propria virtute, vel luminis supernaturalis. Et ne procedẽdi ordinem relinquamus, hanc partem in 3. partes dividemus; in quarum prima, per sufficientem entis divisionem arboribus applicatam, apertè manifestabimus, nullum posse dari ens, vel intellectu excogitari, quin sub arbore aliqua contineatur: in 2. cuiuslibet arboris partes, in vniuersali tamen, declinabimus: in 3. verò, singularum arborum naturam & partes, in particulari aperiemus.

PRO PRIMA PARTE SECVNDAE partis principalis.

NVllus inficiabitur, quin hæc inferius descripta entis divisio, realis sit, realibusq; entib. cõveniẽs, tamẽ dubitabit aliquis de rationalibus, An locũ habeãt in arboribus? quæ dubitatio de facili è medio tolletur, inquiendo; quod in arbore humanali hominis intellectus cõsideratur, qui horũ entiũ prẽstãtissimus est opifex.

DIVISIO ENTIS, PER QVAM *ostenditur, entia omnia sub quatuordecim arboribus contineri.*

Non

NOn te conturbet amice Lector, ſi de accidentibus corporeis nullam mentionem fecimus, quoniam id oblivio nõ cauſavit, ſed conſultò hoc tacere voluimus, quia in omnibus ferè arboribus reperiuntur diſperſa: veluti in prima parte oſtendimus. Pro arbore ſenſuali hoc monere placuit, quod quamvis nullum poſſit reperiri animal omni interno ſenſu carens, animalia tamen ſub arbore Imaginali conſiderare oportet, ac ſi exterioribus ſenſibus eſſent expertia; & ſub ſenſuali ſine internis ſenſibus. Et ſic eſt finis primæ partis, ſecundæ principalis.

VT ea omnia ſtatim cognoſcere quis poſſit, quæ in hac ſecunda parte principali continentur, breviter deliniare ſingulas arbores voluimus, & eo ordine, quo explicabuntur: quod ſatis vtile arbitramus futurum ſtudioſis. Et in hoc, ſecunda pars huius principalis partis completur.

DE ARBORE ELEMENTALI.

AD hanc arborem omnia elementa vel elementata reducuntur, quæcunque ſunt illa. Ea quoque quæ vita fruuntur, quatenus elementata, in hac arbore continentur. Affectiones etiam omnes, omniaque accidentia vel operationes, elementis vel elementatis convenientia hîc conſiderantur, vt in ſequenti arbore patet.

Arboris Elementalis partes ſunt

- Radices, ſcil. Bonitas, Magnitudo, Duratio & aliæ, quæ ſupra in prima parte ſunt explicatæ.
- Truncus, qui conſtare dicitur ex omnibus corporibus ſub Lunæ concavo contentis: ſuumque eſſe à radicibus habet, quatenus vnà aggregata in ratione materiæ & formæ, quoddam chaos conſtituunt.
- Branchæ, ſunt quatuor elementa ſimplicia, videlicet, Terra, Aqua, Aer & Ignis, quæ ſua natura ſunt à corruptione remota.
- Rami, ſunt elementa compoſita, ſcil. Terra, Aqua, Aer & Ignis: per quæ ſuſtentamur ac vivimus.
- Folia, ſunt corruptibilia accidentia: ſcil. Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Paſſio, Poſitio, Habitus, Vbi & Quando.
- Flores, ſunt rerum inſtrumenta, quibus vtuntur in ſuis operationibus; ſicuti manus, pes, &c. Operationes quoque ab illis manantes.
- Fructus, ſunt elementa omnia, ſive perfecta ſint, vel imperfecta: quæ generantur aut in aere, vel in aqua, vel in terra.

DE ARBORE VEGETALI.

EA omnia quæ in hac arbore continentur, vel ad quam reducũtur, sub duplici ratione veniũt cõsideranda, videlicet quatenus esse habent, & simplex vivere. Hæc etenim est illorũ perfectio, quæ in sublimiori gradu naturæ sunt constituta, vt inferiorum contineant (aliquo modo) perfectiones. Radices igitur & Truncus ac reliquæ huius arboris principales partes, imò & minus principales, elementales sunt ac vegetantes.

Vegetantis arboris partes.

- Radices, sunt illa generalia principia; quæ & pro radicibus Elementalis sunt ordinata.
- Truncus, est vniuersale chaos, in quo potentialiter vegetantia omnia continentur.
- Branchæ quatuor sunt, scil. potentia appetitiva, retentiva, digestiva & expulsiva.
- Rami huius arboris, quia videri non possunt nec aliquo sensu exteriori apprehendi, nobis manifesti fiunt, per formas, de quibus in prima parte dictum est, ac etiam dicetur, cum elementalis arbor explicabitur, plures numerando; verius tamen per generationẽ, corruptionem, privationem & renovationem, quam per reliquas formas.
- Folia sunt novem accidentis prædicamenta.
- Flores huius arboris sunt instrumenta quędam, quæ ex tribus sunt constituta, scil. ex potentia, obiecto & actu, vt fructum generationem vel esse genitum respiciunt.
- Fructus sunt vegetãtia omnia particularia, quæ ad quatuor classes possunt reduci, sicuti & quatuor sunt elementa quæ in ipsis habent dominium, iuxta specierum varietatem.

DE ARBORE SENSVALI.

QVæcunque in hac arbore considerantur, prius ea ratione qua sensualia sunt, considerari debent, & deinde quatenus duarum præcedentium arborum naturam participant.

Arboris

Arboris sẽſualis partes ſunt.

- Radices, eædem penitus ſunt, quæ in prioribus arboribus ſunt conſtitutæ.
- Truncus, eſt vniverſale chaos, omnia ſenſualia continens.
- Branchæ, ſunt ſex ſenſus exteriores, ſcil. viſus, auditus, tactus, guſtus, odoratus & affatus.
- Rami, ſunt ſenſualis membra interiora & exteriora; interiora, vt cor, epar, ſplen, & pulmo; exteriora verò, caput, pedes, crura &c.
- Folia, ſunt eadem, de quibus in prioribus dictum eſt, ſub triplici tamen ratione conſiderata.
- Flores, ſunt operationes ſenſualis corporis, ſicuti videre, audire, guſtare &c.
- Fructus, ſunt omnia animantia, quatenus ſenſualia, vegetantia, & elementata ſunt.

DE ARBORE IMAGINALI.

IN hac arbore ſimilitudines & idola eorum omnium quæ in arboribus ſenſuali, vegetali & elementali continentur, conſideranda ſe offerunt. Et per imaginatiuam, non eam tantum potentiam accipere debemus, quæ ſenſus communis ſpecies conſervat, ſed potentias omnes interiores; nempe ſenſum communem, imaginativam, æſtimatiuam, vel cogitatiuam, phantaſiam ac ſenſualem memoriam; quæ forte, ratione diverſarum operationum diſtinguuntur, & non in eſſentia.

Arboris Imaginalis partes ſunt.

- Radices, ſunt eædem, quæ in tribus arboribus ſunt conſideratæ, pro vt potentiæ alicui interiori vel omnibus, per ſpeciem repræſentantem ſunt præſentes.
- Truncus, eſt ſimilitudo trunci cuiuslibet arboris prioris, alicui potentiæ interiori oblata.
- Branchæ, ſunt ſimilitudines brancharum arborum priorum, quas potentia aliqua ſenſualis interior reſpicit.
- Rami, ſunt ſimilitudines ramorum aliarum arborũ.
- Folia, ſunt ſimilitudines foliorum arborum præcedentium.
- Flores, ſunt quoq; ideæ vel ſimulacra florum, quę in tribus prioribus arboribus conſiderantur.
- Fructus, aliorum fructuum ſunt intraneæ ſenſuales ſimilitudines.

DE ARBORE HVMANALI.

QVemadmodum homo duas habet naturas, corpoream, sc. & spiritualem, ita & pars quælibet arboris hujus, secundū hanc duplicem naturam consideranda est; corporea autem quadruplici de ratione examinanda relinquitur, scil. quatenus est elementalis, vegetans, sensualis & imaginalis. Ex quibus colligitur, quamlibet huius arboris partem, quinque modis esse considerandam.

Arboris humanalis partes sunt:
- Radices illæmet sunt, de quibus supra, quinque modis consideratæ.
- Truncus, est species humana vel chaos, in quo homines omnes sunt contenti.
- Branchæ hujus arboris corporeæ sunt illæ, quæ in quatuor arborib. sunt consideratæ, sed spirituales tres esse dicuntur, scil. intellectus, memoria & voluntas.
- Rami, sunt proprietates membrorum humanorum atque potentiarum animæ rationalis.
- Folia, sunt accidentia in humana natura subjectata, secundum quintuplicem naturam.
- Fructus, sunt indiuidua speciei humanæ, quo ad esse & operari considerata.

DE ARBORE MORALI.

DVas habet partes hæc arbor, in quarum vna de virtutibus omnibus agitur, in altera verò de vitiis virtutib. oppositis; hinc est, quod duas arbores ordinabimus, quarum prima virtuosa erit, at secunda vitiosa.

Arbor Virtutum.

Arboris moralis virtuosæ partes sunt:
- Radices huius arboris sunt generalia principia, de quibus in prioribus arboribus dictum est.
- Truncus, ex radicum essentia constare dicitur; & nihil aliud est quàm mos confusus & generalis, in quo particulares mores potentia continentur: quibus homines sunt benè habituati.
- Branchæ, sunt septem virtutes, scil. Iustitia, Prudentia, Fortitudo, Tēperantia, Spes & Charitas; quarum primæ quatuor, cardinales dicuntur, reliquę verò theologicæ. Aliæ sunt virtutes ab iis discendentes; quas numerare placet, & sunt istæ: Sanctitas, Patientia, Abstinentia, Humilitas, Pietas, Castitas, Liberalitas, Fidelitas, Cōstantia, Diligentia, Suauitas, Conscientia, Timor, Contritio, Verecundia & Obedientia.

Rami,

Rami, sunt similitudines ramorum arborum præcedentium, & præcipuè arboris Imaginalis.
Folia, sunt nouem accidentia, ex quibus virtutes sunt ornatæ.
Flores, sunt virtutum merita, & multiplicantur ad virtutum multiplicationem.
Fructus, sunt meritorum mercedes, & vt Deus honoretur virtuosè, ac ei seruiatur.

Arbor Vitiorum.

Arboris moralis vitiosæ partes sunt:

Radices in hac arbore, quædam sunt principaliores, quædam verò minus principales; principaliores sunt, Malitia, Stultitia, Falsitas, & Privatio finis; quibus eæ minus principales sunt connexæ, videlicet Magnitudo, Duratio, Potestas, Voluntas, Delectatio, Differentia, Concordantia, Contrarietas, Principium, Medium, Maioritas, AEqualitas ac Minoritas.
Truncus, est confusio generalis, in qua sunt omnia particularia vitia contenta.
Branchæ aliæ sunt principales, aliæ ab aliis originem suam trahentes; principales sunt Gula, Avaritia, Luxuria, Superbia, Accidia, Invidia & Ira: reliquæ autē sunt Iniuria, Indiscretio, Debilitas cordis; Intemperantia, Infidelitas, Desperatio, Crudelitas, Traditio, Homicidium, Latrocinium, Mendacium, Maledictio, Impatientia, Inconstantia, Immundicia, Falsitas, Prigritia, Incurialitas & Inobedientia.
Rami à Branchis oriri dicuntur, & sunt illa quibus vitiorum habitus generantur, & oppositæ virtutes reiiciuntur.
Folia, sunt accidentia nouem, quibus vitia sunt qualificata.
Flores, sunt culpæ à vitiis manentes.
Fructus, sunt pœnæ, ob vitia peccatoribus inflictæ.

DE ARBORE IMPERIALI.

IN hac arbore ea omnia considerantur, quę ad regimē vniversale spectare dicuntur, quatenus tale regimen est temporale vel seculare. Nec hoc in loco, Imperatoria Majestas tantum est consideranda, sed etiā cujusuis alterius personæ dominium, inquantum legibus imperatoriis fulcitur ac respectum habet ad

ad Imperatorem. Et hæc arbor in duas partes diuiditur, prima quarum respondet priori parti arboris moralis, & secunda secundæ; hinc est quod illarum duarum partium debet fieri in omnibus huic arbori applicatio, secundum virtuosum esse aut vitiosum, Imperatoris.

Arboris Imperialis partes sunt
- Radices, sunt illæ, quæ in prioribus arboribus sunt consideratæ.
- Truncus, est commune regimen sæculare, quod significat communem personam Imperatoris.
- Branchæ, sunt decem, scil. Barones, Milites, Burgenses, Consiliarii, Procuratores, Iudices, Aduocati, Nuncii, Confessarius & Inquisitores.
- Rami, sunt iidem qui in morali arbore sunt considerati, & præter hos, septem quoq; assignantur, scil. Iustitia, Amor, Timor, Sapientia, Potestas, Honor ac Libertas.
- Folia, sunt novem accidentia, de quibus supra.
- Flores, sunt Imperatoris iudicia ac suorū ministrorū.
- Fructus, est pax gentium, vt in pace Deum diligere possint.

DE ARBORE APOSTOLICALI.

EA omnia quæ hominem ad Deum ordinant, hac in arbore cōsiderantur, & versatur circa personas & res Ecclesiasticas. Quoad Truncum & Branchas, potest cōsiderari omnibus modis quibus arbores præcedentes sunt consideratæ, præter Imperialem, quæ pariter priores omnes continet, saltem, quo ad Truncum & Branchas.

Arboris Apostolicalis partes sunt
- Radices, sunt Virtutes Theologicæ & Cardinales, quatenus à radicibus vniversalioribus sunt informatæ.
- Truncus, est persona generalis, quæ dicitur summus Pontifex, successor Petri, & Servatoris nostri Iesu Christi Vicarius.
- Branchæ sunt Cardinales, Patriarchę, Archiepiscopi Episcopi, Abbates, Priores, Ministri & aliæ personæ ad spirituale regimen deputatæ.
- Rami, sunt iidē qui & in arbore Imperiali sunt constituti, quibus coniunguntur decē præcepta legis.
- Folia, sunt septem Sacramenta & canones, quæ à categoriis nostris possunt qualificari & ornari.
- Flores, sunt quatuordecim articuli Catholicæ fidei, quorum septem Christi Deitatem concernunt, & reliqui eiusdem sanctissimam humanitatem.
- Fructus, est saluatio gentium.

DE

DE ARBORE COELESTIALI.

QVęcunq; conueniunt cœlesti naturæ, sive ad essentiã pertinentia, vel hanc sequentia, aut quæ ab hominib. sunt excogitata, ob diversitatem, aspectuum vel effectuum in iis inferioribus apparentium, in arbore ista continentur; vbi singulari artificio illa explicantur, quæ Astrologus considerat.

Arboris cœlestialis partes sunt
- Radices, sunt principia illa generalia, de quibus supra, excepta Contrarietate.
- Truncus, est corpus naturale vel chaos, natura sua incorruptibile atq; à qualitatibus segregatũ, animatum anima, illud movente circulariter.
- Branchæ, sunt duodecim signa Zodiaci, quæ taliter sunt disposita ꝙ tria sunt cum aere symbolizãtia in Vere, tria cum igne in Aestate, tria cum terra in Autumno, & tria cum aqua in Hyeme.
- Rami, sunt septem Planetæ, quorum varii ac varii apparent in inferioribus effectus.
- Folia, sunt nouem accidentia, de quibus supra.
- Flores, sunt actus & operationes cœlestes.
- Fructus, sunt res generatę vel corruptę in inferiorib.

DE ARBORE ANGELICALI.

QVæ spectant ad naturam Angelorum vel ad illorum operationes, hoc in loco explicantur.

Arboris angelicalis partes sunt.
- Radices, sunt principia generalia, excepta Contrarietate.
- Truncus, est spiritualis substantia, quæ ad corpus nullam habet inclinationem, in rationæ formæ informantis.
- Branchæ, sunt potentiæ illę spirituales, de quibus in arbore humanali quoq; dictum est, sc. intellectus, memoria & voluntas.
- Rami, sunt dictarũ potentiarũ correlatiua, scil. intellectiuũ, intelligere & intelligibile, pro primo ramo; memoratiuũ memorari & memorabile, pro secundo; volitiuum, velle & volibile. pro tertio.
- Folia, sunt novem accidentia, sed modo spirituali considerata, quæ à Categoriis in prima parte explicatis possunt sumi.
- Flores, sunt actus & operationes Angelorum.
- Fructus, sunt duplices, quidam naturales, qui sunt complementa actuum potentiarum, vt respiciũt alia à Deo, quidã supernaturales, & sunt complementa actuum earundem potentiarũ, quatenus Deus est obiectum.

DE

DE ARBORE AEVITERNALI.

Omnia quæ ad æternam beatitudinem vel damnationem pertinent, in arbore ista explicantur; quæ ab Hominibus vel Angelis nata sunt acquiri.

Arboris æuiternalis partes sunt:

- Radices, sunt merita vel demerita, quæ per generalia principia sunt acquisita; hujus itaque arboris radices proximiores sunt merita vel demerita; remotiores verò principia generalia.
- Truncus, est duratio meritorum ac demeritorum.
- Branchæ, sunt Paradisus & infernus; ad quæ loca lymbus puerorum vel Patrum nec non & Purgatorium reducuntur.
- Rami, sunt duo, qui exeunt à duabus branchis; primus à prima exiens triplex est, scil. Iustitiæ, Gratiæ & Retributionis gloriosæ; sed secundus à secunda manans duplex est, videlicet Iustitiæ, & Passionum.
- Folia, sunt nouem accidentia.
- Flores, sunt actus gloriosi, vel condemnationis & supplicii.
- Fructus, sunt complementa vel consummationes finium.

DE ARBORE MATERNALI.

Omnia quæ sunt de hujus arboris consideratione, spectant ad Gloriosissimam & Sanctissimam Dei Hominisq; Matrem, Virginem Mariam, quæ Mundo peperit Mundi Saluatorem.

Arboris materñalis partes sunt:

- Radices, sunt fines hominum recreatorum, quatenus à generalioribus principiis sunt informatæ ac ornatæ.
- Truncus, est habitus quidam generalis, ratione cujus Virgo Maria dicitur refugium esse peccatorum.
- Branchæ, sunt duæ naturæ, videlicet diuina & humana, quæ illud diuinum suppositum constituerunt, cuius Virgo mater fuit, Virgine permanente.
- Rami, sunt Spes, Pietas, Advocatio, Humilitas, & Virginitas.
- Flores, sunt actus dignitatum Matris Dei.
- Fructus, est Iesus Christus, cujus cruore, à morte libarati sumus.

DE ARBORE CHRISTIANALI.

IN ista arbore ea considerari debent, quæ ad incarnatum divinum Verbum spectant: cujus arboris duæ sunt partes principaliores, scil. Diuina & humana, sicuti & in Christo duæ sunt naturæ; & secundum vtramq; est examinanda; ratione humanitatis, partes omnes arboris sunt Elementales, Vegetantes, Sensitiuæ, Imaginatiuæ & Rationales; ratione verò Deitatis, partes proportione quadam sunt sumendæ.

Arboris Christianalis partes sunt:
- Radices, sunt generalia principia diuina & humana.
- Truncus, est Iesus Christus; qui truncus vnus est ratione hypostasis, sed duplex ratione naturarum.
- Brāchę, sunt duę, videlicet natura divina & humana
- Rami, sunt respectus, quos istæ duæ naturæ habent, inquantum vna alteram respicit.
- Folia, sunt accidentia generalia respectu humanitatis, sed respectu Deitatis sunt nouem categoriæ, de quibus in prima parte tractatum est.
- Flores, sunt actus & operationes radicum.
- Fructus huius arboris, est Recreatio, Exaltatio, Manifestatio & Deificatio.

DE ARBORE DIVINALI.

HÆc vltima arbor illa omnia continet, quæ de Deo verificari possunt, sive essentialia sint, vel notionalia.

Arboris Divinalis partes sunt:
- Radices, sunt Dei dignitates, scil. principia generalia, remota Contrarietate ac Minoritate.
- Truncus est Deus vel Diuina essentia, pelagus existens diuinarum omnium perfectionum.
- Branchæ, sunt personales proprietates in esse personas constituentes, videlicet paternitas, Filiatio & spiratio passiua.
- Rami, sunt duo scil. Diuina generatio & spiratio.
- Folia, sunt accidentium negationes. Loco tamen foliorum, pro positiuis sunt assignandæ novem categoriæ, quæ possunt Deo convenire, omni remota imperfectione.
- Flores, sunt probationes à radicibus vel dignitatib. desumptę, quib. divinæ productiones probantur.
- Fructus, sunt in duplici differentia, quoniam quidā interiores sunt, quidā verò exteriores; fructus interiores illos appellamus, qui ex actib. divinarum dignitatum naturaliter oriuntur; exteriores vero sunt creaturę, quas Deus ob Bonitatē, Magnitudinē, potestatē &c. producit liberè & cōtingēter;

Explicatur ordo in hac tertia parte seruandus.

POst arborum omnium breuem descriptionem, restat vt fusius earundem naturam quo ad singulas partes aperiamus; quod fiet in hac tertia parte huius principalioris partis, & hunc ordinem seruabimus. Primo cuiuslibet arboris partes explicabimus: & secundo, formas arbori convenientes numerabimus.

DE ARBORE ELEMENTALI.

Ordinem doctrinæ Lullus seruauit.

ORdinem doctrinæ Lullus servavit, incipiendo ab arbore elementali, in tradendo doctrinam de arboribus. In hac etenim ea considerantur, quæ sensibus magis sunt subjecta atque magis composita, & per consequens, magis à nobis secundum hunc naturæ statum cognoscibilia: cum omnis nostra cognitio ortum habeat à sensibus. Licet quoq; aliæ sint arbores de sensibilibus tractantes, vt satis patet; ab iis tamen quæ sub elementali continentur est exordiendum, cum secundum se tota sint sensibilia; quod de reliquis aliarum arborum non est admodũ manifestum, quia ratione vitæ quam participant, spiritualiora sunt.

DE RADICIBVS.

A Radicibus in cœpturi, tanquam ab illis per quas arbores existunt, non est opus multa expendere, cum ex iis quæ in prima parte dicta sunt, satis earum natura sit manifesta. Hoc solum est animaduertendum, quod ratione determinati subjecti, radices pariter quæ natura sua sunt transcendendissimæ, determinatæ fiunt, quando tali subjecto in ratione essendi vel cognoscendi applicantur; hinc est, quod applicatæ istæ radices trunco arboris elementalis, elementales fiunt; & trunco vegetalis, vegetantes: idem intelligendo de truncis aliarũ arborum. Et hanc applicationem per truncos manifestauimus, quia potentialiter cæteras arborum partes continent. Nec ignorare id oportet, quod supra tetigimus: videlicet à formis etiam radices specificari & determinari: ideo quando considerantur arboribus tradere esse, necessarium est illas considerare à formis prius vario modo informatas & perfectas: ex quarum perfectione arborum partibus inest quoq; perfectio. De radicibus pauca admodum in sequentibus dicemus, quia prolixitatem & inutiles eiusdem rei repetitiones vitare intendimus. Hæc igitur quæ de iisd. ximus obserua, & pura mente contemplare.

Obseruandũ Radices à subiectis determinãtur.

Determinãtur quoque à formis.

Nota omnia optimè.

DE TRVNCO.

TRuncus huius arboris est quoddam vniversale corpus, in quo potentialiter omnia corpora, quæ tantum habent esse

esse continentur. Huius corporis generalitas à radicibus generalibus causatur, quatenus ex ipsis, in actu & potentia considerátis, materia quædam & forma, tale corpus constituētes, resultant. Corpus hoc Lunæ concavum attingit, atq; omnem locum replet, ne vacuum quod natura maximè abhorret, inveniatur. Ejus dimensiones poteris investigare per ea quæ in 14. 15. & 16. formis supra in prima parte sunt dicta. Neq; in hoc universali corpore corpora tantum continentur, sed etiam accidentia corporalia, quibus propriæ radices respondent: nam substantiarum, radices sunt substantiales, & accidentium, accidentales. Virtute primi Opificis elementa simplicia ac composita ab hoc corpore sunt segregata, ex quibus elementata omnia sunt constituta sed potestate naturalium agentium quotidiè fiunt elementorum ac elementatorum transmutationes, ut experientia docet.

DE BRANCHIS.

BRanchæ huius arboris sunt quatuor elementa simplicia, ex quibus mixta omnia secundariò componuntur; & hæc sunt scil. Ignis, Aer, Aqua & terra, de quibus infra multa dicemus; & ideò sunt quatuor ut differentia concordantiaq; in eis optimè inveniatur, ut statim manifestabitur. Inquit Lullus. Hæc elementa principaliores figuras obtinere, quæ in elementatis apparent; sicuti est figura quadrangularis, circularis & triangularis. In ipsis utiq; prior figura invenitur, quatenus quatuor concordantiis vel convenientiis constare dicuntur, quarum quælibet, linea nominatur: ex quibus una conjunctis quadrangularis figura resultat. Est etenim linea recta prima de igne ad aerem, per caloris concordantiam; secunda de aere exit, & ad aquam usq; protenditur, ratione conformitatis in humiditate; tertia incipit ab aqua & ad terram usq; tendit; & nihil aliud est quàm convenientia frigiditatis: quarta verò & ultima principiū suum à terra trahit, & ad ignem terminatur, quatenus hæc duo elementa in siccitate conveniunt. Circularis figura in istis quatuor elementis apparet, quia ignis elementū, in aerē tendit, sed obliquè, communicando ei nō totā suam caliditatē, sed aeri compossibilē: & aer in aqua, eodem modo invenitur, quoniam compossibilem aquæ humiditatem aer largitur; aqua in terra, ratione obliquæ frigiditatis; & demum terra in igne existit quatenus partē suę siccitatis ei donat. Triangularis figura in elementis invenitur, propter symbolum quod habet elementū quodlibet ad duo, & repugnantiā quæ inter illa duo reperitur; ratione symboli unius ad duo, duę oriūtur lineę & ratione oppositionis duorū inter se, altera linea habetur, quę cū duab. prio

In elementis circularis figura quadrangularis & triangularis invenitur.

Conveniētia & oppositio in elementis ostenditur.

ib.triangulum efficit, quæ omnia ad oculum sic esse manifestantur. Per A Ignem intellige, per B Aerem, per C Aquam, & per D Terram A symbolizat caliditate cum B & siccitate cum D, sed D & B utraque qualitate opponuntur.

B symbolizat caliditate cum A & humiditate cum C, sed C & A omnino repugnant.

C symbolizat humiditate cum B & frigiditate cum D, sed D & B sunt repugnantia.

D symbolizat frigiditate cum C, & siccitate cum A, sed A & C totaliter repugnant.

Aristotelis.

Elementa esse quatuor ostenditur, in 2. Cœli tex. 18

In 2. sententiar. dis. 15.

Laus Chimistarum.

Ex dictis non obscurè patet, elementa 4. tantum debere esse. Si plura essent vel pauciora, sanè in illis nō reperietur vera oppositio & concordantia, uti reperitur; quod & Arist. pluribus in locis affirmat; sed præcipuè in li. 2. de Gen. & Corr. tex. 121. ubi assignat sex elemētorum conjugationes, quarum quatuor possibiles sunt, & duæ impossibiles; possibiles à quatuor terminis suum habent esse, qui qualitates primæ dicuntur, quatuor elementis innatæ; impossibiles verò conjugationes non admittūtur. Ex natura quoq; contrariorum numerus elementorū quaternarius posset investigari, quemadmodum & Aristo. investigat, quando inquit. Amplius si terra est, ignem etiam esse necesse est. Idem pariter ratione motuum simplicium potest cōprobari, qui 4. sunt (loquendo de motibus rectis) quatuorq; elementis cōveniunt: ratione etiam qualitatum secundarum, quæ primas insequuntur. Sed hæc omnia libenter omittimus, cum Arist. intentionem nequaquam simus explicaturi. Cum Lullo autem dicimus, per has quatuor brancas elementata omnia existere, nec posse aliquod mixtum dari, in quo elementa hæc non reperiantur. Qualiter autem debeat intelligi, in mixto elementa esse; unicuiq; quod sibi magis placet, credendum relinquo; mihi tamen magis Scoti sententia arridet; qui vult elementa non esse in mixto formaliter, sed virtute quatenus mixtū habet cum elementis omnib. vel aliquibus, quoad qualitates primas convenientiam & conformitatem. Cui sententiæ, tota ferè medicorum schola refragatur: & quorundam etiam philosophorum; sed potissimum quidam Chimici idem satis audacter asserunt, & stultitiis suis existimant virtute ignis posse elementa in mixto cōtenta, segregare, atq; ad oculū hoc ostendere; sed decipiunt & decipiuntur. De elementorum figuris, & eorundem numero satis loquuti sumus, sed de illorum situ restat vt nonnulla dicamus.

DE ELEMENTO IGNIS.

Quare ignis sit in supre-

IGnis, cui in summo gradu caliditas inest, & in remisso siccitas, tanquam præstantissimum elementum, in supremo loco corpo-

corporibus aliqua ex parte corruptibilis convenienti, constitutus est; qui ratione suæ perfectionis, cætera elementa continet ac terminat; hinc judicare meritò dici potest forma reliquorum elementorum. Talem quoq; locum possidet, ratione maximæ levitatis, raritatis ac puritatis, quib. convenit ea corpora sursum elevare, in quib. reperiuntur. Ignis raritas est maxima, cùm decuplo aere sit rarior; & ob tantam raritatem ab oculo nostro videri non potest, cum nec aer decuplo densior possit intueri. Nec valet argumentari ab igne quo vtimur, quia corpus opacum est & minimè transparens; ille autem omni ex parte diaphanus & perspicuus, & nisi talis esset sed opacus, perpetuò privati essemus stellarum claritate, cũ vndiq; circundet totam aeris sphæram.

mo loco.

Raritas ignis maxima, id facit ne videatur.

DE ELEMENTO AERIS.

POst ignem statim aer sequitur, qui raritate & diaphaneitatẽ igni est similior cæteris elementis; unde & caliditatem, quam in remisso gradu obtinet, ab igne accipit, humiditatem verò in summo gradu sibi vendicat à natura Partitur tota aeris sphæra in tres regiones, quarum superior inferiorq; calidæ sunt, media autem frigidissima. Superior duplici de causa est calida scil. ratione vicinitatis ad ignem, & motus quo ad motum sphæræ ignis movetur. Inferior verò caliditate fruitur, propter radiorũ solis à terra reflexionem. Media autẽ, quia ab igne est remotissima, & solares radii eò vsq; pervenire non possunt, frigidissima est.

Aeris qualitates.

Aeris partitio.

DE ELEMENTO.

AEri aqua succedit, quoniam est terra purior minusq; de materia habens; quod satis notum relinquitur ex eius naturali fluxibilitate atq; participatione aliqua diaphaneitatis. Ab aere habet humiditatem, sed à natura frigiditatem summam. Hæc natura sua totam terram deberet occupare, sicuti in suæ creationis principio opertam tenebat, sed jussu omnipotentis Dei factum est, quod pro salute viventium quædam sit terræ pars, aquis discooperta; ob id in Prov. habetur. Quando circundabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos. Non defuerunt quidam qui rationibus naturalibus probarunt, aquam vndiq; terram non occupare debere, quas adducere recusamus, cum verius sit scripturæ testimoniũ, quàm omnia quæ lumine naturalis intellectus investigari possunt. Neq; ulla est aquæ violentia illata, cum à conditore suo, ad cuius nutum debet obedire, taliter sit disposita.

Aquæ qualitates.

Prov. 8.

Nulla violẽtia aquæ est.

DE ELEMENTO TERRAE.

Terra natura sua fuit rotunda.

Terra quare immobilis.

Terra qualitates.

TErra quia admodum est opaca & crassa, multumq; de materia habens, sed pauca quantitate terminata; in loco omniũ infimo est constituta, quo naturali sua conditione rotunda fuit, tamen ob viventium & mixtorum utilitatem, Dei virtute, non undequaq; rotunda modò existit. Nisi essent quædam terræ partes elevatæ magis, & quædam depressæ, sanè nec metallorum, nec fontium, neq; segetum utilitate frueremur. Immobilis est, quoniam (quasi) mundi centrum dicitur esse; quæ si moveretur secundum se totam, nequaquam sic posset appellari. Habet à natura summam siccitatem, sed frigiditatem ab aqua recipit. Hæc pauca de elementis dicere non recusavimus, ad clariorem noticiam dictorum dicendorumq; consequendam.

DE RAMIS.

Quare elementa composita mixta non esse videantur.

Numerãtur elementa cõposita.

RAmi sunt quatuor elementa composita, in quibus non minus simplicia elementa existunt, quàm in mixtis; sed à maximo alicuius simplicis elementi prædominio, taliter sunt specificata, quod videntur à mixtis longè diversa; licet revera non ita sit; quod potest hac ratione comprobari. Hæc quæ videntur elementa, nullã habent in summo gradu qualitatem quod simplicibus ut proprium inest: neq; à qualitatibus sensibilib. sunt aliena, sicuti elementa pura: habẽt enim elementa ista impura odorem, colorem & saporem aliquem, purum verò elementũ nequaquam. Quot autem sint hæc corpora, pro ramis à Lullo ordinata, licet omnibus sit manifestum, numerare tamen ea placet, ut Lullum insequamur. Primum, est ignis, quem videmus & quo utimur, ac qui continuò pabulo eget ut conservetur. Secundum, est aer, in quo vivimus; cuius proprium est sensibilium species, in ratione medii, ad sensus nostros deferre. Tertium, est aqua, in mari, fontibus, fluminibus, aliisq; similibus vasis existens, quæ in omnibus iis locis non est æqualis puritatis, ob majorem vel minorem vaporum aut exhalationum, admixtionem. Quartum, est terra, quæ nobis est sustentamento, diversa in se continens: ut metalla, & omnis generis lapides. Locus vel situs istorum eo modo potest indagari, quo de simplicibus ostensum est. Nec de istis est inanis consideratio, quia nec in rerum natura sunt superflua. Si hæc non essent, nullum mixti genus esset aut vivere posset: & ob id Ray: ea pro ramis ordinavit, sine quibus folia flores & fructus esse nequeunt: quemadmodum nec rami sine branchis, branchæ sine trunco, nec etiam truncus absq; radicibus.

DE

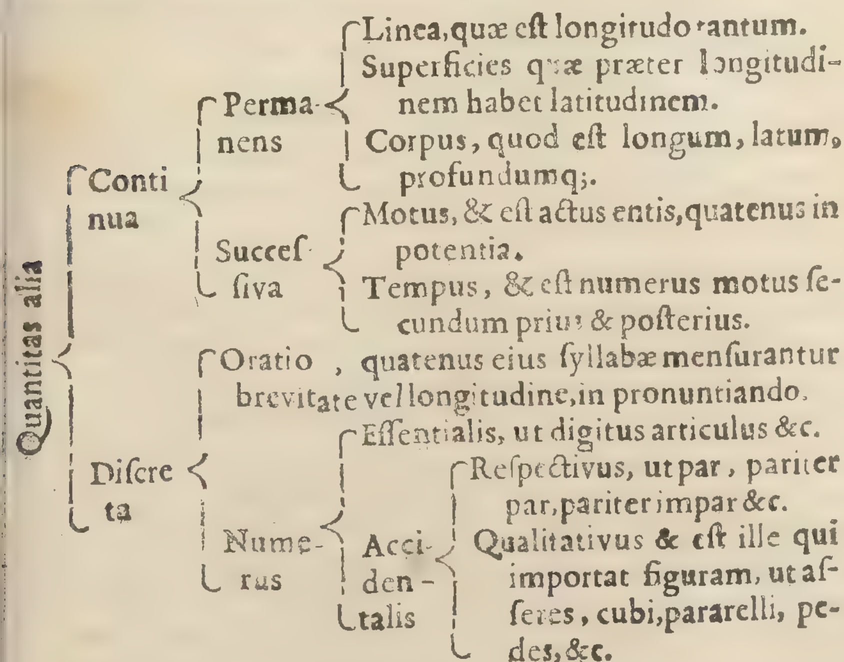
DE FOLIIS.

ERAT nostra intentio nullam mentionẽ facere de foliis, quæ accidentia sunt, quia philosophiæ imbutis satis sunt nota; ne tamen aliquid in hoc opere desideretur, quod vtilitatẽ pręstare possit, quemadmodum est accidentium cognitio; volumus à propria sententia deflectere, & aliorum vtilitati consulere: breviter tamen explicando naturam horum accidentium.

DE QVANTITATE.

LICET quantitas possit eo modo considerari, quo supra nos in Categoriis eam consideravimus, nihilominus in corporeis substantiis, ab illa, alia reperitur, quæ in continuam & discretam partitur. Continua est, cuius partes vnâ coniunguntur per aliquem cõmunem terminum; & hæc duplex est scil. permanens & successiua; permanens, cuius partes quas habet sunt simul; successiva autem, cuius partes non sunt simul; quod debet in utraq; quantitatis definitione intelligi, nõ de partibus essentialibus, sed tantum integrantibus & quantitativis. Discreta est cuius partes unâ per terminum aliquẽ communẽ non conjungũtur. Quę ut captu faciliora sint, in modũ arboris disposuim⁹.

Quantitas continua permanens & successiva quid. Discreta quantitas.

Quantitas est proprium, ut secundum ipsam res æquales vel inæquales dicantur.

Propriũ quãtitatis.

DE QVALITATE.

Omnis qualitas non denominat subiectũ & quare.

PEr qualitatem res quales dicuntur; ut per justiciam homini inhærentem, homo justus dicitur, & per albedinem albus. Nec qualitas omnis denominat subjectum in quo est, nisi in eo sit intensa; hinc est quod aqua tepida neq; calida neq; frigida potest simpliciter nominari; requiritur quoq; quod in toto corpore, si corporalis est, sit extensa; unde homo secundum unguem niger, nõ potest simpliciter niger nominari. Huius qualitatis gene raliter acceptæ 4, sunt modi (vt Scotus vult modos esse, & non species) quos in sequenti figura poteris videre.

In 4. Sententiarũ dist. 4. qu. 10.

Modi qualitatis sunt quatuor:

- Primus
  - Dispositio, & est qualitas de facili à subjecto mobilis.
  - Habitus, & est qualitas immobiliter subjecto inhærens, vt sunt virtutes, vitia scientiæ atq; artes, non de facili à subjectis mobiles.
- Secũdus
  - Naturalis potentia, & est qualitas innata disponens subjectum ad melius.
  - Naturalis impotentia, quæ disponit subjectum ad peius.
- Tertius
  - Passio, & est qualitas immutativa sensus, de facili à subjecto mobilis ut
  - Passibilis qualitas, & difficulter à subjecto movetur, ut pallor à timore causatus & rubor à verecundia.
    - Sonus
    - Color
    - Sapor
    - Odor
    - Tangibilis qualitas
- Quartus
  - Et hoc modo figuræ reponuntur, accipiendo figuram pro qualitate insequente quantitatem continuam vel discretam.

Qualiter accipiatur figura.

Marsilius & quidam alii, istis quatuor modis quintum addunt, & in hoc, secundum istorum sententiam, compositorum formæ substantiales reponuntur; qui modus superfluus est, cũ formæ substantiales sint substantiæ; verum tamen est quod ea ratione qua ab ipsis subjecta denominantur, possunt largè qualitates vocari: secundum etiam Aristot. sententiam. Proprium est quarundam qualitatum scilicet primarum, veram contrarietatem suscipere, aliarum autem nequaquam nisi contrarietatem largè accipias. Secundũm qualitatem res dicuntur similes vel dissimiles.

In 5. Meta. capite de Qua.

DE RELATIVIS.

Duo sunt accidentia abso

DVo absolvimus accidentia absoluta, non sumendo absolutum pro illa re quæ per se existit, quia hoc modo nequa-

quam ſunt abſoluta, ſed vt diſtinguitur contra reſpectivum modo de reſpectivis eſt conſiderandum. Reſpectivum ſic definitur. Reſpectivum eſt, quod aliud refertur, ut Pater, Filius, Dominus & ſervus. Nec ignorare oportet, duo eſſe reſpectivorum principaliora genera, quorum primum eorum eſt, quæ, ſecundum dici, nominantur; alterum autem, ſecundum eſſe, dicuntur. Priora, prius abſolutum, & poſtea reſpectum ſignificant; poſteriora verò è converſo. Illa ad omnia entia latiſſimè ſe diffundunt, hæc verò arctiori vinculo ſunt ligata. Relativa etiam quædam dicuntur intrinſecus advenientia, & quædam extrinſecus advenientia; vocantur illa, relativa intrinſecus advenientia, quæ poſita quacunq; diſtantia, ſuum eſſe nihilominus conſequuntur, dummodo fundamentum & terminus ponantur; extrinſecus verò advenientia, præter hæc convenientem approximationem fundamenti ac termini requirunt.

luta quomodo ſit intelligendum.

Reſpectivi definitio.

Reſpectiva ſecundum eſſe & ſecundum dici quid.

Relativa quædam ſunt
- Intrinſecus advenientia
  - Æquiparantię, quorum fundamentum & terminus iiſdem nominibus nominantur, vt ſimilis, vicinus &c.
  - Diſquiparantiæ
    - Suprapoſitionis, quorum fundamēta habent dominium ſupra fundamenta ſuorum correlativorum, vt Pater, Dominus, Magiſter &c.
    - Suppoſitionis, quorum fundamenta ſunt inferiora ad illa ſuorum correlativorum; vt Filius, Diſcipulus, Servus &c.
- Extrinſecus advenientia
  - Actio
  - Paſſio
  - Situs
  - Habitus
  - Vbi &
  - Quando

Propria relativorum ſunt, vt mutuo ſe reſpiciant, vel quod ad convertentiam de ſeipſis prædicentur; quod ſint ſimul natura. i. naturali intelligentia; & quod vno poſito, alterum ponatur, & deſtructo, deſtruatur. Non me latet, materiam hanc eſſe admodum difficilem, pluraq; expoſtulare; hæc tamen pro compendio ſufficiant.

Propria relativorum, aſſignantur.

DE ACTIONE.

Actio non debet conſiderari pro forma acta, vel materialiter, ſed formaliter & pro reſpectu; & nihil aliud eſt quàm reſpectus quidam, quo agens refertur ad paſſum. Proprium eſt actionis, vt ſit ratio qua paſſio inferatur.

Qualiter actio ſit conſideranda.

DE PASSIONE.

Ex dictis his immediate ſupra, ſatis erit paſſionis natura manifeſta; definitur tamen ſic. Paſſio eſt reſpectus patientis ad agentem. Proprium eſt huius, vt inferatur ab actione.

DE POSITIONE VEL SITV.

Positio ab ubi differt.

POsitio, est ordo partium alicuius totius ad ipsum totum, & ad locum; & in hoc positio ab ubi differt, quia ubi signat tãtum respectum ad locum, positio autem præter hunc, alium denotat, ut patet.

DE HABITV.

HAbitus hoc in loco, non accipitur sicuti in primo qualitatis modo accipiebatur; sed pro respectu rei alicuius, ab extrinseco alteri rei adjacens, per modum ornatus vel deornatus; sive totum vel partes multas respiciat; ut respectus interulæ ad eum qui ea est indutus; sive minimam partem; ut anuli respectus ad digitum.

DE VBI VEL LOCO.

Vbi duplex.

VBi, est respectus loci, si ubi activum est, ad rem locatam, vel è contra, si ubi passivum accipiatur. Duas huius accidentis species assignat Petrus hyspanus, quæ nullius sunt momenti.

DE QVANDO.

QVando, est respectus temporis ad rem temporalem; ut respectus huius horæ, ad rem tali tempore existentem, cuius operatio vel motus mensuratur. Duplex quoque potest esse, activum videlicet & passivum, sicut & ubi. Idem de habitu dici posset. Huius accidentis tres assignantur proprietates, quarum cognitio cum non admodum, imò parum vel forsan nihil prosit, scribere non curavimus. Hæc de foliis omnibus corporeis rebus convenientibus, dicta sufficiant. Quando igitur de re aliqua materiali tractabitur, poterit Lulli studiosus per hæc accidentia eam satis ornare, poteritque Categorias nostras non solum rei applicare, sed etiam cuicunque horum accidentium.

DE FLORIBVS.

Flos qualiter accipiatur.
Dubia Lulli sententia de floribus.
Operatio est

A Ramis folia generantur & flores; de foliis dictum est, sed de floribus à quibus fructus dependent, restat ut nonnulla videamus. Flos hic accipitur pro re illa quæ fructui vel effectui est proximior; & instrumentum dicitur quo res acquirit esse. Per ea quæ Lullus hic docet, non potest de facili dignosci, quid per instrumentum, vel flos velit; videtur etenim quod pro instrumento operationem accipiat, & tamen rem ab alio motam quandoque pro eodem considerat. Tu verò breviter nobiscũ

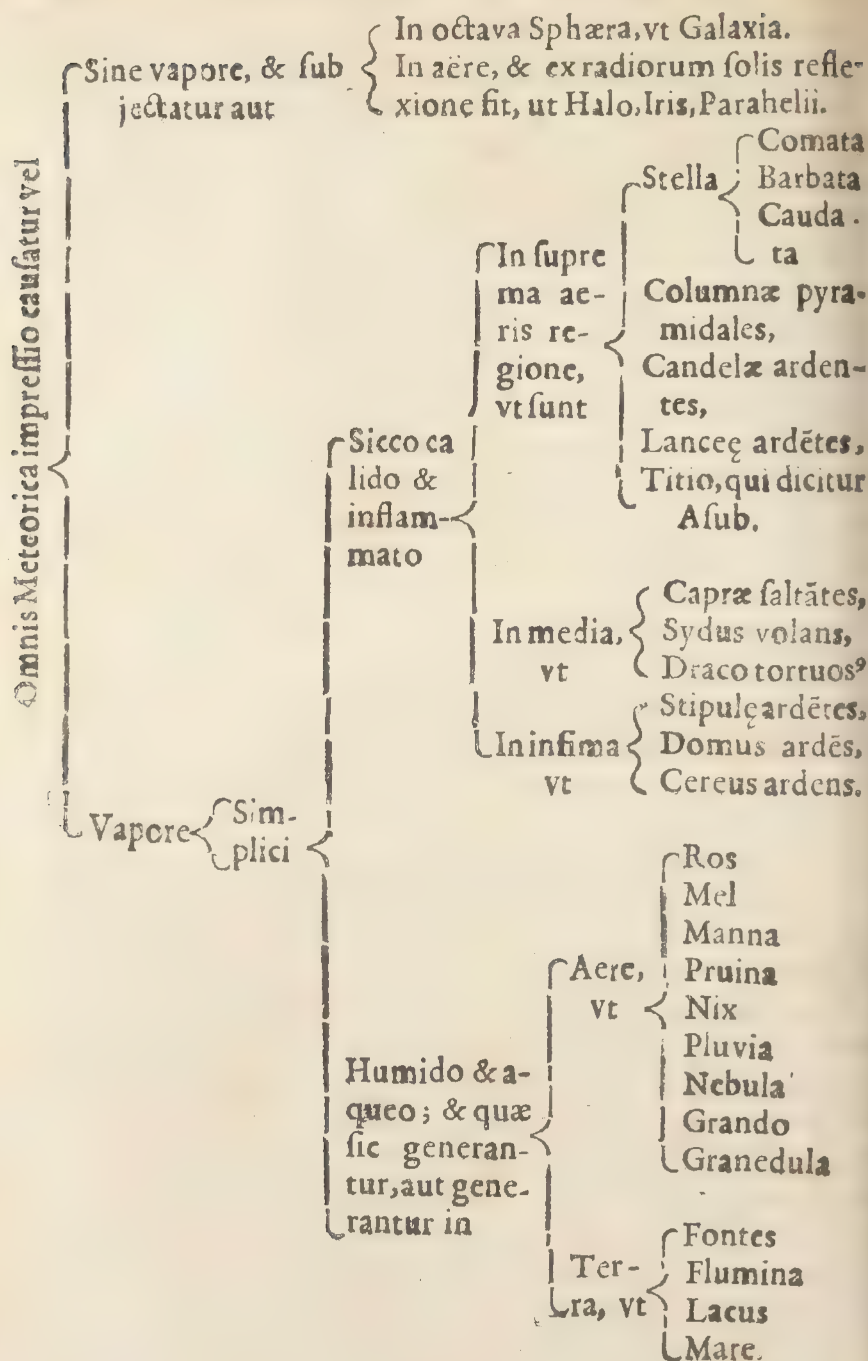
poteris

poteris affirmare; principalius instrumentum operationem esse, quia fructui valdè est proxima: sicuti patet discurrenti per omnes motus species; remotum verò illud esse, quod rem disponit, ut inde sequatur fructus; sicuti ignis calor, quia calore combustibile vel calefactibile disponitur, ut formam ignis suscipiat: aliud remotissimum datur, quod motum ab alio recipit: & duplex est scil. naturale & artificiale; naturale ut manus, pes &c. artificiale ut sunt illa quibus Mechanici & alii utuntur. Et omnibus iis modis instrumentum vel flos potest accipi, sed secundum Lulli intentum (ut in sequentibus patebit) verius operationes flores vel instrumenta dicuntur, quam cætera quæ numeravimus. Hoc quoq; fidem facit, quia instrumenta duobus ultimis modis considerata, aut sunt qualitates disponentes, quę cum elementis considerantur; vel sunt elementata, quę pro fructibus accipiuntur. *verius instrumentum*

DE FRVCTIBVS.

FInis & complementum radicum, brancharum, ramorum, foliorum & deniq; florum, fructus sunt; qui per eminentiam quandam omnes arboris partes continent, nec unquam partes arboris quiete fruuntur, nisi quando fructus suum esse cōsequuti sunt, *Finis totius arboris quis.*

FRuctus huius arboris sunt elementa omnia (seclusis elemētis compositis, quæ pro ramis sunt accepta) quæcunque sint illa, sive perfecta, sive imperfecta de quibus in quatuor libris Meteororum agit Philosophus. Non est præsentis negotii de iis tractare, sed quæ sint numerabimus saltem, & nonnulla forsan de illis dicemus. Duo sunt mixtorum genera, quorum primū imperfectorum dicitur; quoniam teste Aristot. in primo Meteororum, secundum naturam minus ordinationem fiunt, quam reliqua corpora; vel quia subitò miscentur ac generantur. Et sub hoc mixtorum genere meteorica omnis impressio continetur, ut liquet videre ex sequenti arbore. Alterum mixtorum genus perfectum est, sub quo illa omnia compræhenduntur, quæ in terræ visceribus generātur; quæ sunt difficilis mixtionis, generationis, ac corruptionis, de quibus Aristot. tractat in 4. lib. Meteororum, & sunt lapides, metalla, sales & similia. Ab imperfectis ausp caturi; quæ & via generationis perfectiora præcedunt, hanc impressionum omnium adnotavimus divisionem; ut facilius quæ sint, cognoscatur. *Duo mixtorum genera quæ sint & quid.*

Omnis Meteorica impressio causatur vel
Sine vapore, & subjectatur aut
In octava Sphæra, vt Galaxia.
In aëre, & ex radiorum solis reflexione fit, ut Halo, Iris, Parahelii.
Vapore
Simplici
Sicco calido & inflammato
In suprema aeris regione, vt sunt
Stella
Comata
Barbata
Caudata
Columnæ pyramidales,
Candelæ ardentes,
Lanceę ardētes,
Titio, qui dicitur Asub.
In media, vt
Capræ saltātes,
Sydus volans,
Draco tortuos⁹
In infima vt
Stipulę ardētes,
Domus ardēs,
Cereus ardens.
Humido & aqueo; & quæ sic generantur, aut generantur in
Aere, vt
Ros
Mel
Manna
Pruina
Nix
Pluvia
Nebula
Grando
Granedula
Terra, vt
Fontes
Flumina
Lacus
Mare.

Quædam

- Quædam fiunt ex vapore simplici sicco, frigido ac terrestri, vt
  - Venti
    - Septentrio
    - Auster
    - Subsolanus
    - Zephyrus
    - Aquilo
    - Corus
    - Euro auster
    - Auster africus
    - Vulturnus
    - Eurus
    - Africus
    - Circius
  - Terræmotus & fit aut
    - in terra solida
    - in terra aperta aquis
    - in insulis maris.

- Nõnullæ impressiones fiunt, quatenus vapor siccus & terrestris in alio vapore includitur; & quandoque
  - inflãmatur & tunc generatur
    - Fulgur
    - Tonitrum
  - Non inflammatur, sed exit maximo cum impetu; vt Ventus turbinis,

Quædam de impressionibus istis dicere placet, pro studiosorum commoditate; exacte tamen non omnia tractabimus, ne videamur potius cum Arist. philosophari, quàm cum Lullo, de sciendi admirabili artificio disserere. Et prius de impressionibus ex vapore genitis erit nostra consideratio, & deinde, de illis quæ sine vapore fiunt. Sed antequam ad pertractandum de unaquaq; veniamus, aliqua sunt præmittenda, ex quorũ cognitione, quæ dicentur notiora fiunt. Cum omnium impressionũ materia, sint vapores; qui solis virtute, cæterorumq; astrorum à terra & aqua elevantur; ideo horum discrimen necessarium est cognoscere vt pariter differentia inter varias impressiones cognoscatur. Triplex igitur vapor reperitur, quidam à terra elevatus siccus & calidus; siccus, quoniam hac proprietate fruitur terra, sed calidus per accidens, quatenus est à terra non sua natura calida, sed violenter calefacta; alter pariter est à terra, qui frigidus & siccus, quemadmodum & terra; vltimus verò est humidus & frigidus, quia ab humida & frigida aqua elevatur: nec plures sunt, quoniam & duo tantum sunt elementa vaporabilia. Ignis vaporabilis non est, quia secundum omnes suas partes æqualiter subtilitatem & raritatem possidet; neque aer, quia licet sit humidus, partesq; habeat

Materia impressionum.

Triplex vapor.

Elementa vaporabilia.

crassas ac subtiles, tamen per evaporationem à crassis subtiles sejungi minimè possunt, quia omni vapore sunt subtiliores. His notatis, restat ut de singulis impressionibus aliquid tractemus.

DE COMETA.

Ex quo Cometa fiat. *Qualiter generetur.*

EX sicco vapore & calido terrestri ac crasso Cometa generatur, cuius partes ratione pinguedinis ac viscositatis, unà sunt optimè cohærentes. Huiusmodi Cometa sic generatur. Vapor ille ex quo generatur, ratione caliditatis ac siccitatis, de facili supremam aeris regionem conscēdit (eo potissimum tempore, quo Solis calor non est admodum intensus sicuti in æstate) ubi cum aere ad motum ignis moventur; & ratione motus ac intensissimi ignis caloris inflammatur, nec consumitur ob suam crassitiem; tum quia continuè nutritur à vaporibus eiusdem naturæ, ex quibus genita est; qui solis virtute elevantur.

Diversæ apparitiones Cometæ.

Apparet aliquando in modum crinitæ stellæ; quando ratione caloris, cuius proprium est dispergere & dilatare, partes non unà admodum compactæ, si circumquaq; tales reperiantur dispergit; & tunc crinita vel comata vocatur. Si verò partes illæ dispersæ, ex una tantum parte procedant, nec longissimè protendantur; dicitur tunc barbata; sed si longius, caudata; & in hunc modum frequenter solet apparere.

Quid Cometa significet.

Est signum Cometa maximarum commotionum, famis, pestis, ventorum, terræ motuum ac tēpestatum in mari; quia eo tempore maximus calor dominatur, qui horum omnium causa est.

DE ALIIS IMPRESSIONIBVS, IN *suprema aeris Sphæra genitis.*

IDem vapor calidus & siccus inflammatus, ac secundum diversas figuras dispositus, varia sortitur nomina. Aliquando vapor non est valde densus, & ab igne secundum omnes partes suas subtiliatur & inflammatur; & tunc vocatur stella alba. *Stella alba quid?* Aliquando est tam densus, quod non potest optimè inflammari, licet formam ignis retineat; & nominatur rubea stella. *Quid rubea.* Quādoque tam est crassius, quod nec accenditur, nec minus inflammatur; imò ignem sibi proximum extinguit; & vocatur carbo vel cœli foramen. *Carbo vel cœli foramē.* Quandoq; vapor tam est subtilis, quod appropinquans sphæræ ignis statim destruitur; & dicitur stipula; *Stipula.* quæ tamen non apparet. Si vapor ille siccus longitudinem ac latitudinem habebit, partemque inferiorem latiorem; appellabitur columna pyramidalis. *Columna pyramidalis.* Si secundum partes omnes subtilis & tenuis erit ac longus; poterit vocari lancea ardens. *Lancea.*

Si

Si autem talis vapor erit dispersus; tunc vocabitur candela ardens. Si deniq; admodum compactus existet, nec longus multum; titio vel Asub nominari poterit.

Candela.
Titio vel Asub.

DE IMPRESSIONIBVS, QVAE IN *media aeris Sphæra apparent.*

ACcidit interdum, quod vapor siccus inflammatus magis est, secundum longitudinem quàm latitudinem; nec partes sunt benè vnitæ, & tunc dicitur Capra saltans. Si verò à frigore impellatur moveaturq; ad latus, tunc est sydus volans. Quando vapor est multus & diu retinet inflammationem, longæ quidem figuræ sed obliquæ, tunc Draco tortuosus jure merito appellatur.

Quid capra saltans, sydus volans, & Draco, vide.

DE IMPRESSIONIBVS, QVAE IN *infima aeris Sphæra gignuntur.*

TErrestris vapor & calidus, qui tempore æstatis à terra eleuatur, ascenditq; ad infimam aeris regionem; si citò inflāmatur ac in maxima sit quantitate, vocatur domus ardens: Si non est multus, tunc apparet ut cereus ardens; qui multoties videtur in mortuorum cœmiteriis, & in locis ubi sunt paribula, & in auribus equorum valde ambulantium; quia ex iis vapor exit cum maxima viscositate, & ratione motus de facili inflammatur.

Domus ardens & cereus quid?

DE IMPRESSIONIBVS HVMIdis, *in aere genitis.*

DIcturi de humidis impressionibus, quæ in aere generantur, à Rore exordium sumemus, quia ex illis est, quæ ex frigido ac humido, sed subtili vapore generantur. Locus ubi generatur, debet esse aer temperatè calidus & frigidus, nè ob nimiam caliditatem vel frigiditatem vapores condensentur & coagulentur; hinc est, quod neq; in æstate, nec minus in hyeme generatur, sed in verè & autumno, ubi sol in signis æquinoctialibus existit. Albertus Magnus asserit, quod generetur in suprema parte mediæ regionis aeris, Commentator verò, in infima regione; utraque sententia est probabilis: elige igitur quod tibi magis arridet. Huiusmodi vapor modicus & subtilis, ex quo Ros generatur, est apta materia ad generationem Pruinæ; sed requiritur intensa & acuta frigiditas ad hoc ut congeletur, priusquam in aquam resolvatur. Generatur in suprema parte infimæ

Conditio loci, ubi Ros generari debet.
Albertus Magnus & Com. adversantur.
Ex quo Pruina generetur & ubi.

infimæ regionis aëreæ, quæ ob proximitatem ad mediam regionem, est intensè frigida.

De Melle. Mel ex humido vapore ac subtili generatur, cui est admixta aerea humiditas: & ob temperiem nocturnæ frigiditatis, agente calore, disponitur aerea humiditas sic, quod fit viscosa, fluxibilitatem tamen retinens: & tunc habetur mel, quod apes à foliis, floribus ac herbis, utilitate nostra mendicant.

De Manna. Quia Rori aliquid terrestræ siccitatis, sed subtilis, admiscetur cum humido; ideo si intensissimus calor agendo in Rorem disperdat ac destruat humidum, tunc Manna habetur; quæ cadens super folia & herbas ad instar farinæ, ratione siccitatis exiccat, & (quasi) comburit.

De nube. Nubes, ex quibus nives, pluviæ &c. generãtur, ex humido & crasso vapore fiunt; quando elevatus ad mediam aeris regionem, ex loci frigiditate intensa condensatur, nec in aquam resolvitur aut congelatur.

De nive. Ex nube vtiq; generatur Nix, sicuti & Pluvia ac etiam grando; sed nubes ex qua Nix fit, debet esse humida & calida intensè, multumq; de aere habens; quæ in media aeris regione extensa manens, à nimia frigiditate condensetur, antequam in aquam fiat resolutio. Ideo Nix est alba, quia nubes ex qua generatur, ratione aeris admixti atq; raritatis est diaphana & luminis receptiva; & quatenus condensatur, fit eius caloris receptiva, qui magis de luce participat; veluti est albedo.

De nivis albedine.

De pluviæ generatione Ex nube quoq; generatur pluvia; verum quod in alia est cõstitutione quando nix generatur: nam nubes ad pluviam apta, debet esse obscura & condensata; quæ pro nivis generatione non requiruntur. In aquæ genitura necessarium est, vt frigiditas mediæ regionis aereæ (quo in loco ut in plurimum generatur) à circumstante caliditate in urbem impellatur; qua impulsa nubis partes condensantur, & in aquam resolvuntur; quæ guttatim descendit. Secundum guttarum quantitatem minimam vel maximam, aqua varia nomina sortitur; si guttæ parvæ fuerint, imber nominatur; si verò magnæ & rariores, labrocera.

Quid imber & labrocera.

De Grãdine. Grando ex nube generatur, cuius vapor est humidus & calidissimus. Hæc nubes quando est in aquam conversa, ab immodica mediæ aeris regionis frigiditate, superveniente etiam actione antiperistatica, statim congelatur, qua facta congelatione, grando habetur. Granedula verò nihil aliud est quàm nix glomerata; & ad hanc formam reducitur à calido vernali, quando nix infimam aeris regionem penetrare contendit.

Granedula quid.

DE

DE IMPRESSIONIBVS HVMIdis genitis in Terra.

De fontium fluviorum & lacuum generatione.

FOntium generatio, fluviorum & lacuum, ex triplici causa potest oriri; Primò ex aere qui ingressus per poros terræ ab ejusdem frigiditate condensatur, ac in aquam resolvitur; conservaturq; in terræ concavitatibus, quoad usq; plenæ sunt, quę postea redundant: Secundò aliquorum fontium, fluviorum & lacuum, quæ pluviales sunt causæ; quæ per superficiem terræ decurrentes, ad ima tendunt, generantq; fontes; & ex fontibus flumina vel lacus exeunt: Tertiò à mari dicuntur oriri, quatenus per secretas terræ partes fluens, varias concavitates replet; ex quibus supradicta generantur. Non me latet circa hanc materiam multa posse oriri dubia, quæ movere nequaquam præsumo, ne in immēsum hoc opus crescat. Qui multa de iis cupit scire, legat Albertum Magnum.

DE IMPRESSIONIBVS GENITIS ex vapore sicco terrestri & frigido.

De ventis & terræmotu.

EX vapore sicco, frigido, & subtili, venti generantur, & hoc pacto. Vapor iste ascendit ad mediam aeris regionem; cuius frigiditate vapor condensatur ac movetur: quo moto, aerem impellit, & sic venti causantur. Varia sortiuntur nomina à regionibus vnde flant. Terræmotus ex vapore sicco, frigido, sed crasso generatur; nam vapor iste, solis virtute, à terra extrahitur, sed propter eius crassitiem terræq; soliditatem egredi nequit; vnde ibi violenter detentus, quærens exitum nec inveniens, fortissimo impetu terræ latera concutit, & sic terræmotus causatur. Signa multa terræmotum manifestantia, possem describere, sed hæc sufficiant, nempe; tumor maris, nullo vento flante: & aquarum in fundis perturbatio.

Signa futuri terræ motus.

DE IMPRESSIONIBVS GENITIS EX vapore sicco terrestri, incluso in humido vapore.

EX vapore sicco terrestri incluso in vapore humido, aliquæ generantur impressiones, de quib. breviter nonnulla tangemus; & primò de fulgure vel corruscatione. Fulgur sic causatur. Quando Solis virtute cæterorumq; astrorum à terra & aqua vapores elevantur; siccus terrestris à terra, & humidus ab aqua, tunc ad mediam aeris regionem deveniunt, quo in loco humidus à frigore condensatur, & tanquam pellis quædam valdè

Fulguris vel corruscationis generatio,

valdè extensa, sic cum vaporem & terrestrem circundat: ex condensatione verò humidi vaporis, intus existens valde agitatur & ex illa forti agitatione vapor inflammatur, illaq; inflammatio fulgur vel corruscatio dicitur. Tonitruum verò ab illa agitatione sicci vaporis causatur, latera nubis percutiendo; si percussio talis erit, quòd nubes rumpatur, tunc ingentem sonum causabit; si verò nubes remanebit integra, varii soni causabuntur; quos interdum audire solemus. De fulmine pauca sunt dicenda, cum eadem ferè sint fulgur, & fulmen; fulgur dicitur, quatenus vapor inflammatur, è nube exit, sed cum splendore. Fulmen verò, pro ut vapor ille non extinguitur in superiori aeris regione, sed descendens, ædificia, arbores, & similia percutit. Si vapor ex quo fulmen generatur vel fulgur est admodum terrestris & viscosus; ex agitatione quæ fit in utero nubis frigidæ, incenditur & decoquitur, atque speciem gerit lapidis veluti decocti: qui descendendo corpora quantumvis dura percutit ac evertit. Si vapor elevatus est mixtus sulphure vel argento vivo; tunc ex decoctione & influxu cœlesti, quandoque in frustum ferri vel chalibis convertitur. Venti turbinis origo ab aqua nube est, quatenus continet terrestrem vaporem; ex nubis fractione vapor ille tendit maximo cum impetu terram versus, & à terra repercussus, secum trahit quæ invenit.

Tonitrui generatio.

Fulmē quid?

De vento turbine.

DE IMPRESSIONIBVS GENITIS NON ex vaporibus, sed ex reflexione Solis vel Lunæ aut Stellarum.

De Halone.

DVm aer ventorum impetu non molestetur, solet aliquando apparere circulus albus, circa solem aut lunam vel stellam; qui Corona Latinè, & Halo græcè nominatur: & generatur sic. Quando humidus vapor sursum elevatus est, nec tamen attigit mediam aeris regionem, ratione raritatis suæ optimè luminis est susceptivus, & magis in medio quàm in extremitatibus; quia eo in loco est intensior; corpusque lucidum vaporis centrum diametraliter radiis suis illuminans, humiditatem destruit, quæ à centro recedens ad peripheriæ partes confugit, & hoc pacto fit circulus: qui cum illuminetur, nobis albus apparet, quia nec adhuc vapor in nubem densam est conversus.

De Iride.

Iris generatur ex reflexione radiorum solarium vel alicuius alterius astri, in duplici roratione & nube densa, ex opposito solis aut alterius astri constitutis; per duplicem rorationem intellige imbrem duplicem, subtiliorem, scil. & crassiorem. Quando nubes densa & aquosa cum duplici illa roratione Soli vel alteri astro è regione opponitur, adeo ut radii obliquè inci-

dant

dant in eam, nec penetrare valeant, tunc fit radiorum reflexio, in qua reflexione, corporis luminosi imago (sed imperfectè) repræsentatur: & quia talis repræsentatio fit secundum arcualem figuram, ideò Iris nominatur. Colores in Iride causantur varii, ex varietate subjecti, in quo subjectatur. Terrestris enim vapor vel nubes densissima, nigrum colorem præbet; & quantò magis accedit ad terrestreitatem & densitatem vel recedit, tantò magis color ad nigredinem vel albedinem accedens causatur. Multa essent dicenda tàm de pluralitate Iridis quàm eius figura arcuali & coloribus, quæ omittimus causa brevitatis. Parahelii, sunt Solis similitudines, quę causantur ex reflexione radiorum solis in nube aquosa valdè densa ac rotunda à latere solis existente; si plures consimiles nubes à latere solis inveniantur, & plures parahelij causantur. Ex transitu radiorum Solis in nube continua: sed perforata, vel in aliquibus partibus rarior, sub sole tamen perpendiculariter existente, solent nobis apparere cordæ & virgæ, diversis coloribus ornatæ; & ii colores ex transitu radiorum per nubem causantur. Est altera impressio quæ nec in vaporibus subjectatur, neque ex vaporibus constat & ex Galaxia, quæ sic causatur. In octava sphæra multæ sunt stellæ, aliquæ visu notabiles, & aliquæ non; quæ cum lucidæ sint, radios emittunt, sed ex minima ad invicem stellarũ illarum distantia radij refrangũtur, circulusq; summè albus causatur, qui ratione tantę albedinis lacteus dicitur. Hũc circulum Vulgus apellat viam S. Iacobi, qua mortuorum animæ priusquam cœlum conscendant, illuc perveniunt. De Metallis & reliquis, quæ in terra vel terræ visceribus generantur, nil sumus dicturi, vt Alchimistis quod suum est, relinquamus.

De Parahelis.

Galaxia quomodo generetur.

Satis de elementalis arboris fructibus volumus dixisse; nunc ad formas quę creatis solum convenire possunt, recurrendũ est. Prius tamen formas quas in prima parte explicauimus, iterum describere volumus; nõnullas divisiones aliquib. assignãdo, quæ admodũ inservire poterunt pro applicatione earũ ad creata; ibi enim fuerunt consideratæ sub ratione transcendentissima, nec poterant pati has divisiones, quæ limitatorũ sunt.

Quare formæ in 1. parte explicatæ iterum describantur.

1. Vnitas.
- Aggregationis
- Compositi per se.
- Compositi per accidens.
- Partium integrantium.
- Generis generalissimi.
- Generis subalterni.
- Speciei specialissimæ.
- Numeralis.

2. Pluralitas tot habet species quot genera.

3. Simplicitas.
- Excludēs compositionem ex materia & forma; & hoc modo accidens est simplex, & materia ac forma, & etiam Angeli.
- Excludens corporum compositionem; & sic elementa sunt simplicia.
- Excludens partes integrantes; vt punctus, Angelus, & Anima rationalis
- Excludēs cōpositionē elemētorū ac quali atū eorū; vt cœli.
- Excludens compositionem omnem: sed non componibilitatem; vt differentiæ vltimæ, ens & modi intrinseci.

4. Forma
- Substantialis, quæ constituit rem in esse simpliciter.
- accidentalis, quæ tradit esse secundum quid.
- artificialis, quæ est ab artifice.
- naturalis, quæ à natura.
- totius, vt humanitas.
- assistens & non informans, vt Angelus.
- indiuisibilis, vt Anima rationalis, quæ tamen informat.

5. Abstractū
- physicum, vt animæ segregatio à corpore realiter.
- metaphysicum, quando res sine aliquo cōsideratur, sine quo tamen esse non potest.
- logicum & triplex est
  - Substantiale, vt humanitas.
  - accidentale absolutū, vt albedo.
  - respectiuum, vt paternitas.

6. Concretum tot habet species, quot abstractum.

7. Generatio
- Simpliciter, quando forma substantialis generatur.
- secundum quid, quando accidentalis.
- artificialis, quæ magis factio dicitur.
- æquiuoca, quādo generans & genitū non sunt eiusdē speciei.
- vniuoca, quando generans & genitum sunt vnius speciei.
- ordinata, quādo id quod ab agente determinato præconcipitur, euenit.
- casualis vel fortuita, quando aliter fit generatio, quàm ab agente determinatio concipitur.
- Intellectualis, quæ est ab intellectu & obiecto.

8. Plenitudo
- potestatis
- continentiæ
- repletiua
- perfectionis, secundum omnes radices plenitudines possunt sumi.

9. Totalitas
- Essentialis
- integralis
- vniuersalis.

10. Partialitas tot habet species quot totalitas.

11. Interioritas totuplex est, quotuplex aliquid in alio potest esse: discurre per modos essendi IN.

12. Exterioritas.

13. Statio.

14. Longitudo.

15. Latitudo.

16. Profunditas.

17. Poten-

17. Potentia
- actiua
  - rationalis
    - Per se.
    - per accidens.
  - irrationalis.
- passiua logica
- passiua cōtrad & ... onis
  - ad formam substantialem.
  - ad formam accidentalem.
- obiectiua.

18 Obiectum
- actuale.
- potentiale
- adæquatum
- inadæquatum
- materiale
- formale
- primarium
- secundarium
- singulare
- vniuersale

19. Actus
- qui est operatio
- formalis; & forma
- entitatiuus, quo res extra causam suam existit.

20. Prioritas
- perfectionis
- originis
- naturæ
- dignitatis
- ordinis.

21. Secundarioritas.

22. Tertioritas.

23. Augmentatio
- per iuxtapositionē; sic augetur aqua per terræ admixtionem.
- per mutationem alicuius, vnius speciei in aliud alterius; & hoc modo vnum per exiguam aquæ mixtionem augetur.
- propria; quæ in solis viuentibus reperitur.

24 Dispositio
- ad alterationem, est motus localis.
- ad augmentationem, est alteratio.
- ad generationem, est augmentatio.
- naturalis, quæ est à natura.
- artificialis, quæ est in aliquo per habitum acquisitum.

25 Proprietas
- propria
- appropriata.

26 Proportio
- communiter dicta, & est comparatio duorum, quatenus in aliquo prædicato conveniunt.

propria & reperitur inter quātitates — Rationalis, & est inter illa quę vnâ cōmuni mensura mensurātur, vt bicubitum vel tricubitū, quæ cubito mensurantur, & in arithmeticis numeri omnes, quia cōmuni mensura, s. vnitate dimentiuntur. Irrationalis, & est inter illa, quæ vna communi mensura nequaquā possunt mensurari. Multæ sunt tàm rationalis quàm irrationalis quantitatis species, quę apud Mathematicos possunt videri.

27. Conditio
- naturalis
- artificialis

28 Intentio
- primaria
- secūdaria.

29. Ordinatio
- Naturæ
- Temporis
- Originis
- Exercitius

30. Operatio
- Bona
  - Moraliter
  - Entitativè
- Mala
  - Moraliter
  - Entitativè.

31. Influentia
- Realis, quæ dicitur in essendo
  - Bona
  - Mala
- Intentionalis, quæ dicitur in prædicando.

32 Refluentia

33. Productio
- In natura sensibili
- In natura vivente
  - Naturalis
  - Libera

34. Separabilitas
- Mathematica
- Physica

35. Inseparabilitas
- Activa, quæ est non repugnantia in agendo.
- Passiva, & est non repugnantia in patiendo.

36. Possibilitas
- Realis,
- Logica, & est non repugnantia inter terminos.

37 Impossibilitas

38 Similitudo
- Propria fundatur
  - In qualitate propria
  - In qualitate appropriata
- Impropria fundatur
  - In substantia.
  - In accidente.

39. Dissimilitudo

Natura

- 40. Natura.
  - Quæ est natiuitas.
  - Materia, Forma — Principium motus & quietis.
- 41. Punctualitas
- 42. Instrumentalitas
  - Substantia
    - Naturalis, vt manus, pes, digitus, &c.
    - Artificialis, vt malleus, forcipes, gladius.
  - Accidens
    - Quantitas
    - Qualitas
    - Relatio
    - Actio
    - Passio
    - Habitus.
- 43 Necessitas
  - Coactionis
  - Præsuppositionis
  - Simpliciter
  - Conditionata
  - Consequentis
  - Consequentiæ.
- 44. Perfectio
  - Simpliciter
  - In genere
  - Extra genus
  - Gratiæ
    - Sufficientiæ
    - Prælationis
    - Religionis
    - Operationis meritoriæ
    - Tranquillitatis.
- 45. Vita
  - Vegetantis
  - Sentientis
  - Ratiocinantis.
- 46. Essentia
  - Realis
  - cognita
    - Obiectiuũ
      - Habitualiter
      - Actualiter
        - Ante actum intelligendi.
        - Post actum intelligendi & hoc est puta rũ ens rationis.
    - Subiectiuum
      - Species intelligibiles.
      - Actus intelligendi.
      - Habitus geniti.
- 47. Ens.
  - Reale
  - Rationale

DE FORMIS, CREATIS TANTVM conuenientibus.

NOn debes existimare, formas quas modo describemus singulis creatis convenire, quia forma datur ac etiã materia, quibus materia non potest vllo modo convenire, eodem modo accipiendo materiam & formam, quo modo inter formas annumerantur, omnibus tamẽ creatis, collectivè signum

[illegible]rsale accipiendo, procul dubio conveniunt. Tu igitur [illegible] formas, [illegible] considera, quas secum potest ea res [illegible] de qua disserere cupis. Sed formas aggrediamur.

I. DE COMPOSITIONE.

[illegible] omnia creata circuit, quia aliqua compositio, [illegible] composita; non tamen eodem modo omnia creata [illegible] composita, sed diversimodè, vt melius tibi erit notum ex [illegible] specie compositionis. Qualiter in Deo compositio [illegible], supra dictũ fuit, vbi de simplicitate agebamus: ibi. [illegible] compositio, quæ tantum plurium positionẽ signat, quæ tamen [illegible] plura sunt [illegible] sunt in actu. Species compositionis eæ sunt.

[illegible] materia & forma corruptioni subiectis, qua composita [illegible] alia omnia sub Lunæ concavo existentia, [illegible] composita.

[illegible] materia ad vbi & forma perpetua, qua cœlestis natura [illegible].

[illegible] Ex partibus quantitativis, qua corporalia omnia non [illegible].

[illegible] Ex corporibus & convenit mixtis.

[illegible] Ex genere & differentia, & hac creata omnia quæcunque [illegible] dicuntur composita, sive substantiæ sint aut accidentia [illegible] corporalia aut spiritualia. Anima rationalis & Angeli [illegible] utraque omnia hoc modo composita sunt.

6. Ex actu & potentia quæ pariter omnibus creatis conve[illegible]; ideo res sunt in actu quia existunt & in potentia saltem annihilationem.

[illegible] positivo & privativo, prout entia quæ sunt in actu, po[illegible], & quia sive entia considerentur, possunt divinam [illegible] perfectionem, quæ tamen privantur, ideo ex privativo [illegible]. Possem plures alias compositionis species assignare: [illegible], ex essentia & existentia vel subsistentia; ex iis, cum [illegible] omitto, quia in assignatis continentur.

2. DE MATERIA.

Materia est ratio, qua creata materialia aliquo modo sunt. Plures materiæ species ex compositione possunt assignari, vt statim manifestabitur. Quemadmodum per formam res fiunt in actu, ita per materiam in potentia.

1. Materia in qua, est compositum, quatenus accidentia suscipit & dicitur materia secunda.

2. Materia circa quam, & est subiectum vel obiectum scientiæ alicuius.

3. Materia ex qua, & propriè dicitur materia prima, quæ est receptị

receptiva omnium formarum successivè; & est causa corruptionis.

4. Materia ad vbi, & reperitur in cœlo.

5. Materia logicalis, & est genus. Genus enim (inquiunt Logici) habet materiæ rationem, differentia verò, formæ, ex quibus duobus logicum compositum resultat.

6. Materia metaphysica, & in omnibus reperitur, vbicunq; est potentia passiva.

3. DE GENERE.

Genus est, quod sub se multas continet species aptitudine: & duplex est, physicum & logicum; physico genere gaudent quæcunq; ex eadem materia sunt constituta, vt corpora lia omnia corruptibilia. Genus logicum duplex est, scil. generalissimum & subalternum; generalissimum supra quod aliud genus non datur, licet transcendens possit dari: subalternum, quod respectu superiorum est species, inferiorum verò genus. Genus logicum est vnum de quinq; prædicabilibus, non quatenus de pluribus differentibus specie ac numero prædicatur: sed ob hanc causam, & præterea, quia tantum partem essentiæ speciebus communicat: & à specie differt, quia hæc totam essentiam individuis largitur.

Genus logicum & physicum quid? & quotuplex logicum.

Quare genus logicum sit vnum de quinq; prædicabilibus. Scotiza.

4. DE SPECIE.

Species est, quæ sub se plura individua tantum continet, vel nata est continere. Non absq; consideratione posuimus in hac speciei definitione has particulas, vel nata est continere, quia sunt quædam species, quæ tantum vnicū habent individuum actu, plura tamen aptitudine habere possunt; vt sunt Sol, Luna, Phœnix, & si quæ similia præter hæc reperiantur. Hoc in loco de specie specialissima tradidimus definitionem.

Nota.

5. DE INTENSITATE.

Intensitas est ratio, qua aliquid intensum est. Illud intensum est, quod habet plures gradus intensionis in eodem situ; sicuti possumus de albedine intensa vel aqua calidissima exempla dare. Intensitatis species eæ sunt.

1. Est intensitas formalis, qua formaliter & actu aliquid est intensum.

2. Virtualis, qua potest aliqua res intensiorem effectū producere. Piper, quia potest producere intensam caliditatem, dicitur hoc modo habere intensionem. De hac re medicos consulere poteris, qui optimè noscunt, quæ sint herbæ, vel talia, habentia caliditatem in quarto gradu vel frigiditatem.

3. Est intensitas largè accepta, qua res vna, alia perfectior dicitur: hoc modo, homo est asino intensior.

6. DE EXTENSITATE.

EXtensitas ratio est, qua aliquid est extensum. Huius formæ species sunt multæ: nec omnes explicabimus, sed aliquas.

1. Est extensitas mollis, qua aliquid est longum, latum, vel profundum.

2. Potentialis, qua res aliqua plura continet potentialiter.

2. Communicativa, qua res vna pluribus se communicat.

4. Regiminis, qua aliqua res pluribus dominatur.

5. Causativa, & reperitur in causis vniuersalioribus.

6. Divisiva, qua vnum in plura dividitur, sive logicè, sive physicè.

7. Considerativa, & attenditur penes scientias, in quibus plura considerantur.

7. DE CORRVPTIONE.

PEr corruptionem res suum esse amittunt, quæ vbique in corporalibus reperitur, nisi velis corpora cœlestia ab hoc motu immunia esse.

1. Quædam simpliciter dicitur, quando substantialis forma sive specifica sive generica destruitur.

2. Quædam secundum quid, & est quando accidens corrumpitur: si accidens spirituale erit, corruptio spiritualis dicetur, si corporale corporalis; & duplex esse potest, quædam quæ penes naturale attenditur, altera penes artificiale.

3. Aliqua partialis vocatur, & tunc est, quando res non secundum se tota destruitur, & in elementis invenitur: non enim secundum se tota corrumpuntur.

4. Totalis aliqua nuncupatur, quando totaliter corrumpitur res: non quod materia in corporalibus destruatur, sed quia per corruptionē nil amplius remanet sensibile aliquod, quod inerat prius.

8. DE PRIVATIONE.

QVoniam materia ad omnes formas appetitū habet, qui nec frustratorius est, ideo in ea tot privationes reperiuntur, quot formæ possunt recipi: quas si numerare nequeas, dicas vnam tantum habere privationem toti materiæ adæquatam. Eius species sunt quatuor.

1. Respectu formæ substantialis.
2. Respectu formæ accidentalis.
3. Respectu formæ perfectioris.
4. Respectu formæ imperfectioris.

9. DE

9. DE VACVITATE.

PRivatio & Vacuitas sanè sunt idem; cum Lullo tamen dicimus, vacuitatem duplicem esse, realem & intentionalem; realis quando res appetitum ad aliquid habet, nec eo fruitur; intentionalis, quæ ab hominis intellectu fit.

10. DE GROSSITVDINE.

NOn est dubium, quin res quælibet alteri comparata grossior vel subtilior sit: propria tamen grossitudo in iis invenitur, in quibus terræ vel aquæ elementum dominatur; quæ & densitas nominari potest.

11. DE GRACILITATE.

HAEc forma priori immediatè est opposita, de qua oppositum prioris sentias.

12. DE LEVITATE.

PEr Levitatem res leviores dicuntur; quæ duplex est, scilicet simpliciter dicta alia per respectum; prior in illis corporibus reperitur, quæ nata sunt cæteris corporibus levioribus supereminere, secunda verò in illis quæ gravioribus vtroq; modo.

13. DE PONDEROSITATE *vel gravitate.*

GRavitas est ratio, qua corpora natā sunt de orsum tendere; quæ duplex est, simpliciter & per respectum; primo modo corpora illa sunt gravia, quæ infimum omnium locum nata sunt occupare, secundo autem modo quæ supra hæc tantum locum sibi vendicant.

14. DE MOTV.

VT brevibus hanc formā definiendo me expediam, motum rationem esse dico, qua creata cuncta moventur. Largè motum accipiendo generationi & corruptioni convenit, de quibus loquuti sumus; hic tamen strictè considerare volumus. Motus species multæ sunt, vt statim tibi demonstrabitur.

1. Augmentatio, & est augmentum quantitatis,
2. Diminutio, & est decrementum quantitatis.
3. Alteratio, & est mutatio de vna qualitate in aliam.
4. Loci mutatio, & est variatio de vno loco in alium locū; & hujus motus sunt multæ species, scil. Ante, Retro, A dextrix, A sinistris, Sursum, Deorsum, Circularis & Neutralis.

Omnes motus localis species hi.

numerantur Vide optimè.

Motus sursum est, quando res à medio movetur; deorsum verò, quando res ad medium movetur: & horũ quidam simplex nominatur, compositus alter: simplex, quo mobile per breviorem lineam movetur; compositus, quo per obliquam lineam suum perficit motum. Motus circularis est, quo mobile circa medium movetur. Neutralis verò, quando mobile ad unam loci partem movetur, nec magis ad hanc quàm ad oppositam inclinatur: hujus motus species quatuor ab Aristot. assignantur in 7. physicorum, quæ sunt Pulsio, Vectio, Tractio & Vertigo: Pulsio duas habet species, scil. impulsionem & expulsionem: impulsio est motus, quo movens à se facit mobile distare, movensq; mobile nunquã derelinquit vsq; in motus finem: expulsione verò movens vtiq; à se mobile pellit, nec tamen eum comitatur. Vectio est motus, quo mobile per accidens movetur, ad motum, scil, vehentis. Tractio est motus, quo mobile movent, appropinquatur. Vertigo est motus ex pulsione partim, partimq; ex tractione conflatus. Assignantur præterea quædam aliæ motus species, quæ magis passiones nominari possunt, & hæ sunt.

Aristot. 7. physi.

5. Motus tardus, quo majori tempore mobile parum acquirit vel deperdit.

Tarditas in motu unde eveniat.

6. Velox, quo minori tempore multum deperdit vel acquirit mobile: Impedimentum in motus tarditate quatuor ex causis provenire potest scil. ex minima moventis virtute; ex resistentia contrarii; ex medii resistentia; & demum in liberis agentibus, ex eorum voluntatis arbitrio.

7. Vniformis, quo mobile secundum omnes partes suas æquè tardè vel velociter movetur.

Difformitas in motu unde eveniat.

8. Difformis, quo mobile non æquè velociter vel tardim movetur. Difformitas in motu nonnunquam provenire potest ex parte agentis, quando eius virtus non est tam vni mobilis parti propinqua quàm alteri; quandoque ex parte mobilis, quando secundum partem vnam magis indispositum existit, quàm secundum alteram.

9. Regularis, quando mobile tam in principio quàm medio ac fine secundum tempus æqualiter mouetur.

10. Irregularis, quando in vna temporis parte magis mobile movetur quàm in alia: & hæc irregularitas in motu causatur, ratione virtutis in movente existentis, quoniam non semper eandem habet virtutem, si de naturali agente loquamur, ac de eo quod instrumentis vtatur in motu suo.

11. Naturalis, quando secundum suam inclinationem res movetur.

12. Violentus, quando prẹter inclinationẽ mobile movetur.

13. Potest

14. Potest addi motus obedientialis, quo res movetur, ne natura vacuum patiatur: & taliter nominatur, quoniam à summo omnium principio sic ordinatum est, vt aliquando grauia sursum tendant, ne vacuum detur; nec talis motus est contra eorum inclinationem, quoniam secundum divinæ voluntatis bene placitum fit; quod ea in re potissimum cernitur.

15. DE DVRICIE.

DVricies est ratio, qua corpora sunt dura, quę causatur à siccitate & congelatione. Interdum fit à nimia humidi cōpressione, veluti in vtre pleno aere invenitur. *Duricies vnde oriatur.*

16. DE MOLLICIE.

MOllicies est ratio, qua corpora mollia sunt: & causatur ab humido remanente in re, quatenus ad exteriores corporis partes non per obliquos poros, sed rectos revocatur. *Mollicies vnde causetur.*

Quandam formam Lullus describit, de qua nihil sumus dicturi, ne superflui simus; hæc forma consumptio vocatur, quę à corruptione nequaquam differt. *Formas aliquas autor omittit & quare.*

Originem pariter ac Exitum describit, quæ duæ formæ à productione non distant, ideo omittimus.

17. DE CORPORALITATE.

COrporalitas est forma, per quam radices & aliæ arborum partes, vel sunt corpora, vel corporum causæ: non est accipiendum hic corpus mathematicum, sed potius physicum: de mathematico enim supradictum est.

18. DE TRANSMVTATIONE.

TRansmutatio hic consideratur pro quacunque mutatione rei ad aliquod absolutum, & parum, vel nil à generatione differt accipiendo generationē pro simpliciter dicta, & secundum quid. Posse quoque dici motum localem esse transmutationem, sed hac de causa non est opus pecularem formam describere, cum supra, vbi de motu loquuti sumus, satis actum sit.

19 DE LVCE.

LVx si proprè accipiatur in corporalibus nequaquam invenitur, sed in spiritualibus tantum, & secundum hunc sensum Deus lux dicitur: sicuti in Ioanne habetur, Deus lux erat vera. Et etiam, Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Angeli quoq; hoc modo lucis nomine appellari possunt, quēadmodum & D. August. nominavit. In corporalibus verò lux est qualitas quædam sensibilis: & propria est corporis cœlestis, *Genes. 1.*

quæ

quæ tamen in corporibus inferioribus recipitur vel eius saltem effectus, nempe lumen: & hac luce corpora sunt lucida.

20. DE VMBRA.

VMbra est ratio, qua corpora aliqua luce interdum privantur. Hujus formæ significationes plurimæ sunt, quæ in scriptura sacra reperiuntur: quæ nobis negocii haud faciunt.

21. DE FIGVRA.

FIgura est hic accipienda quatenus est quantitas, scil. triangularis, quadrangularis, circularis &c. potest quoque accipi pro qualitatis quarta specie, ab Arist. descripta. Estque ratio figura, qua corpora sunt figurata.

Cap. de Qualit.

22. DE RECTITVDINE.

SEx sunt rectitudines quas Lullus enumerat, scil. altitudo, infimitas, antè, retrò, dextrum, sinistrum; quæ potius loci differentiæ sunt, quibus, vario modo, interdum naturales, quandoque per artem, corpora sunt situata.

23. DE MASCVLINEITATE.

PEr hanc formam res quædam masculini sunt sexus; quibus & nobiliora conveniunt accidentia, quàm iis quæ fœminini sunt.

24. DE FOEMINEITATE.

QVemadmodum de masculino sexu diximus, sic proportionaliter de fœminino intelligendum est, quo sexu ignobiliora accidentia operationesq; rebus conveniunt.

25. DE MEMBROSITATE.

MEmbrositas est ratio ac causa, quare in corporibus plures sunt distinctę partes, ad alias & alias operationes ordinatæ.

26. DE NVTRIMENTO.

PEr nutrimentum eius corporis quod nutritur essentia ac natura conservatur; quia continua fit substantiæ deperditio in corporibus viventibus, ob naturalem calorem, humidũ radicale destruentem, quæ ratione nutrimenti aliqualiter reintegratur. Solet interdum nutrimentum accipi pro re illa, quæ aliquod in esse conservat, licet illud non habeat vnde vivat: sicuti de igne possumus dicere, cuius nutrimentum sunt

ligna

ligna vel alia combustibilia, sed valdè impropriè nutrimentum hoc modo accipitur.

27. DE IMPRESSIONE.

ACcipit impressionem Lullus similitudinem sive formalem sive virtualem à corpore aliquo in aliud impressam; secũdum priorem acceptionem agentia vnivoca suas imagines effectibus communicant, secundum posteriorem æquivocorum simulacra in effectibus recipiuntur: sic cœli suas imprimunt similitudines in elementatis.

28. DE INSERTIONE.

SIcuti ex Lulli verbis colligitur, insertio nihil aliud est quàm continentia quædam, qua aliquid aliud continet. Sic (inquit Lullus) potentia vegetativa est inserta in elementativa, & sensitiva in vegetativa & elementativa. Tu multiplices continentias notabis. Quædam est:

Potentialis.
Actualis.
Identifica.
Vnitiva.
Virtualis in esse cognito, & virtualis in esse reali.
Adæquata.
Inadæquata.

29. DE PERSEITATE.

PErseitas est ratio, quare substantiæ omnes per se stant, prout per se stare distinguitur ab inhærere; & loquendo de substantiis completis ac perfectis. Has conditiones necessarium erat addere, ad dubitationes tollendas de formis substantialibus, atque de substantiarum dependentia ab efficiente & à loco.

30. DE INDIVIDVITATE.

HÆc forma quibuscunque dispositis tribuit, ne pluribus in ratione superioris se communicent. Assignantur diuersa individuorum generá; nempe, signatum individuum, ex demonstratione, vagũm, & ex hypothesi. Quod horum sit discrimen, Logici tradunt.

31. DE ATTRACTIONE.

ATtractio dicitur causa, qua aliquid vnum aliud consequitur, per appetitum vel inclinationem, quam ad illud habet; sic trunci attrahunt quod à radicibus recipitur, branchæ quod à truncis, rami quod à branchis, sic procedendo ad fructus vsque. Alia assignatur attractio, qua potentiæ, species objectorum suorum attrahunt.

32. DE CONTINGENTIA.

OMne id quod à casu vel fortuna evenit, hoc modo contingens est. S. homo exemplum vel causa d re. à lapide deorsum cadente in capite lædatur, contingens est. Si tripoda cadens è supremo loco, fiat apta sedes, contingens est. De hac contingentia sub nomine casus aut fortunæ intelligenda, præclara Philo. tradit.

In 2. physi.

33. DE IMPERFECTIONE.

IMperfectio perfectionis est oppositum, ideo quot perfectionis species explicantur vel explicari possunt, tot & imperfectionis. Imperfectio est ratio, qua aliquid non habet esse cõpletum. S. homo à nativitate cœcus aut surdus vel mancus, imperfectus est.

34. DE COLORE.

GRandis est colorum vis quoniam eorum medio in cognitionem quam plurimarum re. ũ devenitur. Plura etenim corpora reperiuntur colore vel lumine affecta, quàm aliis qualitatibus, vt satis notum relinquitur de Cœlo. Color igitur est ratio, qua mixta sunt colorata: nota mixta, quoniam elementa qualitatibus secundis carent.

35. DE SONO.

SOnus est vniversale quoddam ad omnes sonos. Hoc in loco sonum accipe & quatenus à corporibus sonantibus procedit, & etiam vt est qualitas quædam in aerem impressa, ipsumq; percutiens, de quo consideratur etiam in arbore sensuali, sed per accidens, vbi de potentiis sensitivis exterioribus objectis traditur notitia.

36. DE ODORE.

FVmales evaporationes à corporibus odoriferis exeuntes, aeremq; mouentes cum alterando, ad organum olfactus deveniunt, quod in duabus narium caruncul is consistit, & sic percipiuntur odores. Placuit breviter ostendere olfaciendi modum, tu autem in se odores considera, & quatenus ad potentiam ordinantur.

37. DE SAPORE.

Saporis materia.

DE Sapore multa essent dicenda, breuitate tamen gaudentes, quædam tangemus Saporis materia subjecta, est humidum, cui admixtum est siccum terrestre; humida enim tantum, non sunt sapida, quia nimis subtilia; neque sicca tantum, vt de terra & huiusmodi satis apparet. Hoc modo sapor potest definiri.

Saporis definitio.

definiri. Sapor est humidi passio illata à sicco terrestri, quod à calido patitur; vnde per humidum, receptiuum saporis explicatur; per siccum terrestre passum, efficiens propinquum: per calidum in siccum agens, efficiens remotum. Saporis multæ sunt species.

1. Dulcis, constat ex caliditate & humiditate in grossa substantia, mediatque ejus complexio inter caliditatem & frigiditatem.

2. Suauis, ex caliditate ac humiditate in subtili substantia; eiusque complexio est media.

3. Pinguis, ex caliditate ac humiditate in substantia mediocri; est mediæ complexionis.

4. Insipidus, ex frigiditate; est quoq; mediæ complexionis.

5. Salsus, ex caliditate & siccitate in substantia mediocri; complexio est calida.

6. Amarus, ex caliditate & siccitate in grossa; complexio est eadem cum præcedenti.

7. Acutus, ex caliditate & siccitate in subtili; complexio est eadem.

8. Acetosus, ex frigiditate & siccitate in substantia subtili generatur; complexio est frigida.

9. Stipticus, ex frigiditate & siccitate in mediocri; eadem est complexio.

10. Ponticus, ex frigiditate & siccitate in grossa; & est eiusdem complexionis cum Stiptico Acetosoque.

38. DE SENSV.

HAnc formam vult Lullus sub se gustum tactumvè continere, sicuti ex eius verbis colligitur. Inquit enim. Sensus est seminatus in arbore elementali, qui dispositus est ratione sensitivæ insertæ in elementativa & vegetativa, quod ex illo agens naturale animatum in actum deducat per sentire, calorem aut frigiditatem, famem & sitim ac tactum. Non esset tamen inconveniens, hanc formam accipere quatenus cuilibet sensui est applicabilis. *Recitantur Lulli verba.*

39. DE CONCEPTIONE.

PEr hanc formam intelligendæ sunt conceptiones naturales, quæ ad generationem sensitivi vel vegetativi ordinantur. Aliæ sunt etiam conceptiones, scil. mentales, quarum partus sunt explicationes quæ scriptura, nutibus aut verbis fiunt. *Conceptiones naturales & mentales*

40. DE

40. DE DORMITIONE.

Somnus quare animantibus sit necessarius.

DOrmitio vel somnus est animalis perfecti vel imperfecti passio; sicuti & vigilia, hinc est quod ea quæ sensibus carent, iis quoque carere necesse est. Somnus animantibus necessarius est duplici de causa; primò vt virtutes naturales quibus vti nequaquam possumus sine illarum fatigatione, interdum quiescant; secundò ob virtutes vegetativas, quę continuo motu à suis operationibus impediuntur; & hoc verum esse ex effectibus cernitur; experimur enim homines studiosos, multumque sensibus vtentes non admodum esse pingues, ob malam nutritionem quæ in eis fit; ex opposito verò quidam inveniuntur ignaviæ, ocio, & somno dediti qui tam pingues sunt, quod nil supra. Generatur autem somnus hoc modo. Ob ciborum decoctionem, à corde vapores elevantur, cerebrumque petunt, qui à nimia cerebri frigiditate condensantur, replentque venas ac meatus, quibus à cerebro organis virtus sensitiuá communicatur; & sic ligantur organa vel impediuntur ne possint sensationes suas exercere.

Somni generatio.

41. DE VIGILIA.

DE vigilia oppositum ejus quod de somni natura dictum est, considerandum relinquitur; conuenit pariter vigilia animantibus; & nihil aliud est, quàm solutio sensuum ad exteriores actus, per caloris naturalis reversionem ab interioribus ad exteriora.

42. DE SOMNIO.

Definitur somnium.

BReviter explicari quid somnium sit, dicimus esse apparitionem quandam ex recursu simulachrorum à phantasia, per compositionem vel divisionem vario modo constitutam, ad sensum communem; quibus phantasmatibus homini dormienti sic esse ad extra videtur vt ipsa movent, nullo extrinseco agente in sensum, per repræsentantis modum; non sine causa posuimus has particulas (per repræsentantis modum) quoniam per modum excitantis extrinseca quædam ad somniorum causationem requiruntur. Corpora enim cœlestia concurrunt ad hoc; cum phantasia ac cæteræ interiores potentiæ materiales sint, ac materiales objectorum species retineant, quæ influxus cœlestis sunt receptiuæ. Elementorum quoque qualitates ad somnium efficiendum operantur ac conducunt; nam corporis partes nudatas circundant & caput præcipuè, quas pariter afficiunt qualitatibus illis; hinc est quod si dormientis manus vel pedes in aquam frigidam ponantur, statim se in aqua sedere somniabit. Multæ sunt somniorum species quas relinquimus.

Cœli & Elementorum qualitates ad somnium concurrunt. Nota.

43 DE

43. DE GAVDIO.

GAudium finis est potentiarum ferè omnium: appetit animal, timet, irascitur, prosequitur aliquid, & aliud vitat, ob delectationem & gaudium, quatenus ad actus tales directè vel indirectè sequitur, vel oppositum eius vitatur. Est gaudium ratio qua animal de bono adepto vel adipiscendo, aut malo fugiendo lætatur.

44. DE IRA.

IRA ex concupiscentia oritur, atq; ad eius passiones terminatur. Si ex amore rei alicuius optatæ, aliquod arduum sequatur, statim in appetitu consurgit ira, qua animal sperat arduum illud superare; & ex spe audacia innascitur, qua prosequitur arduum; quando verò per audaciam vel potius actum eius, arduum superatur, tunc spei actus terminatur, & gaudium sequitur. Ex quibus, sic ira definiri posset. Ira est appetitus actus, qui à bono vel malo proposito movetur, sub alicuius arduitatis conditione.

45. DE SANITATE ET INfirmitate.

SAnitas in corpore animato residet, atque in adæquatione humorum consistit: hinc fit quod soluta illa adæquatione, statim inducituur infirmitas: & sic patere potest, quid sanitas sit ac infirmitas.

46. DE INDVSTRIA.

INdustria ratio est quædam, qua agentia secundum sensum vel intellectum, necessaria pro vita conservanda quærunt, sed cum sagacitate quadam ac astutia. Industrii sunt homines & propriè, industriæ sunt formicæ, araneæ, vulpes, & talia animantia, sed impropriè.

47. DE SVBSTANTIA.

SVbstantia prima hîc consideranda venit, sive perfecta & completa sit, sive imperfecta & incōpleta sit. Cōpleta & perfecta substantia compositum est, nō ad aliud ordinabile in ratione formæ aut materiæ. Incompleta verò & imperfec[illegible] dicitur, quæ ad aliud ordinatur in ratione materiæ vel f[illegible]æ. Et sic formæ à Lullo traditæ creatis solū cōvenient[illegible] descriptæ: si ad eum numerū nō ascendunt quem p[illegible] multiplicat, in causa est indistinctio, quā in multis inveni. Omnib⁹ entibus omnes nequaquā possunt adaptari, quod deb[illegible]s optimè

Quid completa & incompleta substantia.

Nota.

scire. Multò plures describerem formas quæ satis cōmodè cor-
poreis aliquib⁹ entibus, & iis præcipuè quæ vita privātur cōve-
nire possent, si opus hoc brevitate nō debere concludere, quæ
tamen nominabo, vt ostendam me plurimas non ignorare.

1 Assatio.
2 Austeritas.
3 Ariditas.
4 Attenuatio.
5 Auansis, quæ senectus dicitur plantarum.
6 Ars.
7 Aquositas.
8 Analogia.
9 Amaritudo.
10 Coctio.
11 Coagulatio.
12 Commensuratio.
13 Combustio.
14 Commessatio.
15 Compressio.
16 Complexio.
17 Congelatio.
18 Cruditas.
19 Crassities.
20 Debilitatio.
21 Digestio.
22 Ductibilitas.
23 Dirigibilitas.
24 Divisio.
25 Ductilitas.
26 Elixatio.
27 Evaporatio.
28 Exhalatio.
29 Excrementum.
30 Exiccatio.
31 Expiratio.
32 Ebullitio.
33 Flammabilitas.
34 Flexibilitas.
35 Fractibilitas.
36 Frigiditas.
37 Frixio.
38 Fluxus.
39 Humiditas.
40 Homogeneitas.
41 Heterogeneitas.
42 Ingrossatio.
43 Illiquabilitas.
44 Incoctio.
45 Impressibilitas.
46 Incoagulatio.
47 Indigestio.
48 Inflammatio.
49 Inquinatio.
50 Insolubilitas.
51 Liquefactio.
52 Maturatio.
53 Mixtio.
54 Mobilitas.
55 Molynsis est opposita elixationi.
56 Mollificatio.
57 Mutatio.
58 Notio.
59 Nidor est halitus corporis vnctuosi.
60 Naturalitas.
61 Percussio.
62 Pulsio.
63 Phlegmaticum.
64 Pinguedo.
65 Pressibilitas.
66 Putredo.
67 Putrefactio.
68 Porositas.
69 Penetratio.
70 Remissio.
71 Respiratio.
72 Retentio.
73 Scissio.
74 Sectio.
75 Senectus.
76 Siccitas.
77 Singularitas.
78 Solubilitas.
79 Stathensis tertia species concoctionis.
80 Superfluitas.
81 Te-

81 Tenacitas.	86 Vnctuositas.
82 Tostio.	87 Vnio.
83 Tractabilitas.	88 Vniversalitas.
84 Transcendentia.	89 Violentatio.
85 Trahibilitas.	90 Vstibilitas.

Plures formas fabricare poteris in vnaquaq; arbore, si partes omnes arboris consideraveris ac indagaveris earum partium proprietates: quas loco formarum poteris habere; quia vt dixi aliquando, formæ loco proprietatum assignantur, quæ melius in rei cognitionem ducunt quàm cætera extrinseca prædicata. Dedimus modum fabricandi multas formas. Sat voluimus de formis dixisse, ac de prima arbore.

DE ARBORE VEGETALI.

Ordo arboris elementalis ad Vegetantem.

POst elementalis arboris considerationem, congruè se nobis offert contemplatio arboris vegetalis, quoniam secundum naturæ ordinem post simplex esse quod rebus convenit, sequitur vivere, quo inesse nobiliori constituuntur; nec altiorem gradum possunt corporea entia vnquam consequi, nisi vegetans vita præsupponatur. In hac arbore omnia sunt consideranda sub duplici ratione, videlicet quatenus habent esse elementativum & vegetativum, hoc etenim illud præsupponit.

DE RADICIBVS.

RAdices huius arboris eædem penitus sunt, quæ pro elementali arbore sunt firmatæ, à quibus omnes arboris partes suum esse accipiunt: nec aliquid radicibus convenit, quin arborum partibus secundariò conveniat.

DE TRVNCO.

TRuncus est quoddam vniuersale corpus, in quo potentialiter particulares trunci continentur ac reliqua omnia, quæ truncum sequuntur. Nam virtute naturalium agentium quæ in eo sunt, potentialiter ad actum deducuntur.

DE BRANCHIS.

Virtus appetitiva vel attractiva.

BRanchæ sunt quatuor, sc. potentia appetitiva, digestiva, retentiva, & expulsiva. Per appetitivã quod conveniens est vegetantibus, desideratur, ac beneficio naturæ fruitur. Provida natura diversis diversas tradidit virtutes, quibus convenientia attrahuntur, vt inesse conserventur. Quoniam verò quod attractum est ad attrahentis membra roboranda, quæ naturalis caloris vi ac virtute debilitata fuere, nunquam est aptum, nisi

membris nutriendis simile fiat; ob id opus est digestiua, qua alimentum concoquatur, ac digerantur ea quæ specië & formam membrorum suscipere non apta sunt. Et hoc alimentū quod ab extrinseco venit, quia in tempore imperceptibili non potest transmutari ac converti in aliti substantiam, ob imbecillem transmutantis actionem ac passi resistentiam: ideò necessaria est quædam retentiva facultas, qua nutrimentum tā diu retineatur quoad vsque nutritio fiat. At propter impuritates abjiciendas, quæ virtute digestivæ potentiæ, à purioribus subtilioribusve sunt segregatæ, necessarium est aliam virtutē considerare membris congenitam, quæ expulsiva nominatur. Nil sanè prodesset attractiva, digestiva, & retentiva nisi expulsiva adesset, quod manifestissimis exemplis comprobatur in iis, qui interdum multis morbis laborāt, ob difficultatem quā habent expellendi è corpore impuritates. Et istæ quatuor explicatæ virtutes famulari dicuntur trib⁹ aliis virtutibus, nempe nutritivæ, augmentativæ ac generativæ.

Retentiua. *Expulsiua.* *Nota.*

DE RAMIS.

MVltæ formæ quas supra recensuimus pro ramis, huius arboris possent considerari, illæ potissimum quæ actionem passionemque significant, magis tamen generatio, corruptio, priuatio, renouatio, nutritio, & augmentatio pro negotio faciunt, quia per generationem fit entium transmutatio, quam insequitur corruptio, priuatio & cætera hîc enumerata.

DE FOLIIS.

IN cæteris arboribus folia metaphoricè considerantur, in hac verò propriè, quibus & metaphorica folia, accidentia scilicet conueniunt, quia in corporalibus omnibus substantiis sunt distincta, & ex consequenti in foliis etiam vegetantis naturæ, quæ substantiæ sunt.

DE FLORIBVS.

QVemadmodum folia propriè considerauimus, sic flores & fructus debent considerari. Flos igitur hîc concipitur quatenus per eius corruptionem fructus generatur, si ad fructum est in potentia; hoc placuit dicere propter flores illos, qui sunt complementum & finis arboris vel plantæ. Operationes quoque à vegetativo provenientes, ea ratione qua vegetat aut elementum est, loco florum sunt sumendæ, quia ad instar florum qui veri sunt, magis dicuntur effectibus intimæ quàm reliqua extrinseca ad esse rem perducentia.

DE

DE FRVCTIBVS.

FRuctus veri huius arboris sunt, pirum, pomum, castanea, & c. talia; metaphorici verò illa omnia sunt, quæ vegetant & à vegetante natura sunt producta; hinc est quod folia vera & flores hoc modo sunt fructus, quo etiam modo vulgares nominant dum de effectibus per comparationem ad causas disserunt. In hoc tamen est animaduertendum, quod vegetãtia tantum sic fructus dicuntur; & oq id quæ secundum priorem considerationem fructus huius arboris erant, secundum alteram, elementalis tãtum fructus existunt. Ait Lullus, quod plantæ omnes in 4. classes sunt distributæ, sicuti & elementa; quoniam quædam participant in summo gradu qualitatem igni conuenientem, quædam humiditatem, nonnullæ frigiditatem, & aliquæ siccitatem; de quibus oportet medicos consulere. Huius arboris propriæ formæ non multæ sunt, quæ ex superius descriptis possunt colligi; sicuti sunt:

Nota.

In quatuor classes plantæ diuiduntur.

1 Augmentio.
2. Diminutio.
3. Nutritio.
4 Germinatio.
5. Pullulatio.
6. Insertio.
7 Digestio.
8. Attractio.
9. Retentio.
10. Expulsio.

DE ARBORE SENSVALI.

HÆc arbor sub se animantia continet, animantibusq; conuenientia. Quia verò animantia duplices habent sensus, internos scil. & externos, hîc consideranda sunt, in quantum exteriores sensus tantum participant. Propter altiorem gradũ perfectionis animantibus conuenientem, triplex esse toti huic arbori attribuitur, vnum peculiare, & duo aliis quoque entibus non repugnantia; veluti sunt elementale & vegetale.

DE RADICIBVS.

RAdices sunt illæmet de quibus in arboribus præcedentibus dictũ est, quæ triplicis sunt naturæ, vt satis patet. Quãdo radices vel aliæ arboris alicuius partes constant ex pluribus naturis, tunc imaginandum est, quod naturæ illæ vnicam cõstituant; quæ nomen sortitur ab arbore sub qua continetur, iuxta genus suum. Et tam radices quàm aliæ partes arborum semper & in vnaquaque arbore sunt considerandæ vniuersaliores, & quatenus sunt in potentia ad multa indiuidua.

DE TRVNCO.

TRuncus est commune & vniuersale corpus, sensu vniuersali prædi um, in quo sunt particularia corpora sensualia

potentialiter contenta; per sensum vniuersalem intellige sensum communem in prædicando, non in apprehendendo, quia de hoc in sequenti arbore tractabitur.

DE BRANCHIS.

Sex Branchæ.

BRAnchæ sunt sex sensus exteriores, scil. visus, auditus, odoratus, gustus, tactus & affatus, de quibus breviter nonnulla dicemus. Hos sensus considerare oportet non ratione operationis, quia operationes horum sunt flores, neq; ratione obiecti, quia obiecta sensibus percepta sunt huius arboris quidã fructus, sed quatenus sunt potentiæ operativæ. Vt autem horũ sensuum natura magis cognoscatur, quædam etiã de obiectis dicemus à quibus ipsi habent distinctionem. Visus inter sensus omnes est potẽtia magis cognoscitiva teste Arist. in procœmio Metaphysicæ, quia eius obiectum quod est Lux, lumen, & color, in pluribus reperitur subiectis, quàm obiecta aliorum sensuum. Huius potentiæ organum est oculus, sua natura chrystallinus & aqueus, in cuius centro visio perficitur. Hic sensus necessarius est ad scientiam, quæ per inventionem acquiritur. Oculus dicitur videre, quia actum videndi in se habet; Anima videt, quia est efficiens. Potentia quoq; visiva videt, quoniam est visionis proximum efficiens ac quasi instrumentale. Auditus, cuius vis est apprehendere sonos & voces; in quodã aereo consistit, quod membranulã quandam in aure positã circundat, atq; species sonorum ab extrinseco agente causatas recipit; & ne destrui possit aereum illud specierum susceptivum, à natura ipsa eius organum, auris nempe, dispositum est, vt per diversas curvationes quæ in aure apparent, prius aer soni speciem deferens frangatur, antequã aereũ illud pertingat; quoniam si recto tramite aer commotus ad auditum deveniret, de facili eum læderet: Hæc potentia est necessaria ad scientiarum habitus acquirendos, atq; ad memoriã & industriã comparandam. Olfaciendi modum supra manifestavimus, agentes de formis creatis convenientibus; modo restat vt breviter definiamus quid sit olfactus. Olfactus igitur est potẽtia sensitiva odorum apprehensiva, mediante aere vel aqua. Huius potẽtiæ organum in eodẽ loco ostendimus, quod dicitur participare de ignea natura. Olfaciendi modus nõ omnibus animalibus est idem; quædam enim per respirationẽ olfaciunt, sicut homo & animalia perfecta; & hoc ideo istis accidit, quia nasi caruncula quodam operculo sunt munitæ, ne ab obiecto organum lædatur, quod per respirationẽ aperitur, ac olfactus perficitur; hinc est quod in aqua olfactus fieri nõ potest quia nec respirandi actus eo in loco cõceditur. Animãlia verò imperfecta, per respirationem

Visus Ar. *Auditus.* *De olfactu.* *Olfaciendi modus diversus.*

rationem non percipiunt odores, quoniam sunt semper odores illis præsentes; vt de muscis, formicis, & aliis id generis patet.

Gustus quid.

De obiecto gustus multa diximus, vbi de saporibus verba fecimus; quid vero gustus sit, remanet explicandum. Gustus est potentia sensitiva ac saporis apprehensiva in lingua, mediante humido saliuali. Per illam particulam (in lingua) positam in definitione, organum gustus vel potius membrum quo fit gustus ostenditur.

Gustus quomodo fiat.

Et ne ignores quomodo fiat gustus, scire te oportet, à cerebro quendam nervum descendere, & per linguā totam esse extensum ad retis instar, qui nervus est situatus sub carne illa porrosa quæ in linguæ superficie existit; & cum sit totus plenus spiritu quodam fumali gustativo, ab humore salivali species saporum ad ipsum deferuntur, atque efficitur gustus.

Tactus quid.

Tactus, cuius obiectum sunt qualitates primæ & secundæ, est potentia quædam qualitatis tangibilis apprehensiva per nervum quendam in toto corpore extensum, mediante carne.

Tolluntur controuersiæ de organo tactus.

Vnde scire debes maximā esse inter viros doctos controversiam de huius potentiæ organo; quidam inquiunt, esse cor, alii nervum, nonnulli carnem; cum omnibus idem poteris asserere; intelligendo cor esse radicale organum, non tactus solum sed aliarum etiam potentiarum; nervus verò est organum deferens species, caro suscipiens per instrumenti medium; caro deniq; nervosa est totale organum.

De vnitate & pluralitate tactus.

De eius quoq; vnitate vel multiplicitate multæ sunt lites, quas sic poteris sedare. Plures sunt tactus non ratione diversarum formarum substantialiū, sed ratione diversorum cōtemperamentorū qualitatum; aliud enim est contemperamentum faciens ad percipiendam caliditatem & frigiditatem, aliud respectu humiditatis & siccitatis.

De Affatu.

Affatus (inquit Lullus) est ille sensus, per quem manifestatio fit in sermone, qui est intra conceptus, & dat exempla. Sicut homo qui loquitur illud quod cogitat, & avis similiter; sicut etiam gallina quæ clamat ad filios suos.

DE RAMIS.

Rami huius arboris triplicis sunt naturæ, vt supra ostensum est de qualibet huius arboris parte; & sunt membra animalium tam interiora quàm exteriora, in quibus fit renovatio per vegetativam potentiam, compositio per elementalem naturam, communicatio verò ad sensus omnes per sensitivam virtutem.

DE FOLIIS.

Folia sunt eadem accidentia quæ & in prioribus arboribus reperiuntur, sub triplici tamen ratione considerata.

& hac ratione subiecti à quo denominationem aliquam recipiunt; cum igitur animalia triplicis sint naturæ, sic & accidentia in illis subiectata consimilis naturæ fiunt. Non ignoramus hanc contemplationem satis esse impropriam, sed sequimur Præceptorem.

DE FLORIBVS.

OPerationes omnes quę ab animali prouenire possunt, quatenus habet esse, vivere & sentire extrinsecum, flores dicuntur. Nec plura dictat ratio vt de iis dicamus, cum in quacunque fere arbore, operationes loco florum habeantur.

DE FRVCTIBVS.

Quatuor animalium species.

FRuctus sunt animantia omnia sub quadruplici ratione cõsiderata, quorum quædam sunt ignea quia in igne vivunt, aliqua aerea, quoniam tali loco fruuntur, nonnulla terrestria, & quædam aquea; distinguuntur igitur in quatuor classes. Nõ est præsentis negotii animalium species numerare ac eorundem proprietates ostendere. Qui de iis multa cognoscere cupit, legat Arist. in libris de historia, de partibus, & de generatione animalium.

DE FORMIS.

INter formas animantibus conuenientes istæ quas modo deliniabimus locum habent, quarum cognitio non parum vtilis erit. Et ne duplex sit labor noster, formas vnà coniungere volumus, quæ animali conueniunt, quatenus est exterioribus sensibus ac interioribus sensitiuum.

1. Apprehensio.
2 Appetitus sensitiuus.
3 Assensus.
4 Astutia.
5 Audacia.
6 Affatus actus.
7 Æstimatio.
8 Auditus actus.
9 Abstractio.
10 Cognitio vniuersalium.
11 Cognitio particularium.
12 Comparatio.
13 Concupiscentia.
14 Conseruatio specierum
15 Complacentia.
16 Desiderium.
17 Delectatio.
18 Dolor.
19 Desperatio.
20 Displicentia.
21 Diuisio complexorum.
22 Distinctio.
23 Discursus.
24 Electio impropria.
25 Generare sibi simile.
26 Gustare.
27 Iudicium.
28 Imaginari.
29 Ingenium.
30 Ira.
31 Memorari.
32 Odorare.

33 Phantasia.
34 Prosequutio.
35 Fuga.
36 Reminiscentia.
37 Respiratio.
38 Sentire.
39 Tangere.
40 Timor.
41 Tristitia.
42 Dormitio.
43 Vigilia.
44 Somnium.
45 Spes.
46 Tactus.
47 Tremor.
48 Visio.

DE ARBORE IMAGINALI.

PArtes omnes hujus arboris sunt similitudines & simulacra præcedentium arborum, quo ad partes omnes, quatenus in potentiis interioribus recipiuntur. Potentiæ interiores sunt istæ, scil. sensus communis, Imaginativa, Æstimativa vel cogitativa, Phantasia & Memoria sensitiva; de quibus omnibus potentiis aliqua sumus dicturi, vt cognoscatur magis qualiter sint dijudicanda simulacra quo ad eorum distinctionem & etiam naturam. Et licet Lullus tantum de Imaginatiua mentionem fecerit, non ob id sententiæ suæ refragamur, quia vt Agrippa in Commentariis suis in artem eiusdem brevem inquit. Per imaginatiuam sunt accipiendæ potentiæ omnes interiores. Sensus communis talis dicitur quia ab eo potentiæ exteriores suas habent sensationes, atque illarum omnium species in eo recipiuntur, tanquam in illo quod habet vnius sensus species à speciebus alterius distinguere & segregare. Nerui quidam ab anteriori parte cerebri, in quo loco sensus communis situatus est, descendunt ad organa sensuum, quibus sensationes fiunt, per quos pariter species in sensu communi recipiuntur. Huius sensus necessitas est, vt de sensuum exteriorum speciebus judicium faciat, vnam ab alia distinguendo, atque vt sit aliqua potentia quę cognoscat visum videre, auditum audire, & sic de reliquis sensibus; ipsi enim ob eorum materialitatem nequeunt supra seipsos vel proprias operationes actum habere reflexiuum; qui tamen sensui communi non repugnat. *De Sensus cōmuni natura ac eius necessitate.* Imaginativa sensum communem statim sequitur, cuius proprium est species ab eodem sensu receptas conservare & retinere; nam sensus communis tantum retinet species exteriorum sensuum dum in objecta tendunt, in imaginatiua autem diu conservantur. *De imaginatiua eiusq; officio.* Æstimatiua hoc habet privilegium vt imaginatiuam sequatur, atque ex sensatis speciebus in imaginatiua reservatis intentiones eliciat non vllo sensu perceptibiles. Per æstimativam canis elicit ex specie objecti in imaginatiua servata, aliam speciem quæ inimicitiam vel amicitiam repræsentat, qua fugam vel accessum eligit. AEstimativa in homine co- *De æstimatiua vel cogitatiua eiusque officio.*

gitatiua nominatur cum excellentiorem in eo habeat gradum quàm in brutis; bruta enim hoc habent à natura vt ex sensatis, speciem talem vel talem insensatam eliciant; at homo cum collatione quadam vel discursu intentionem aliquam elicit. Quoniam vero certa experientia sumus edocti, nos interdũ fabricare chimeras vel talia, quæ in rerum natura quoad se tota non reperiantur aliquando plura in vnum coniungendo, & aliquando quædam alicui rei conuenientia remouendo: ideo potentiam quandam horum mirabilium effectricem constituunt philosophi, quam phantasiam vocant. Nec harum potentiarũ constitutio multum prodesset, si quædam potentia non daretur earum specierum conseruatricem, quæ ab æstimatiua vel phantasia sunt fabricatæ, ideo alia potentia dari necessarium est, quæ appellari potest Memoria sensitiua; quæ non est eadem cum intellectiua vt quidam satis inefficaciter probant, ac existimant. Et sic completus est ordo valde admirabilis inter hasce potentias. De reminiscentia, nihil omnino dicere volumus, cum à memoria non differat, nisi in quantum memoriæ sunt propriæ species, reminiscentiæ verò alienæ. Secundum has potentias ea quæ in præcedentibus arboribus continentur, considerari poterunt.

De phantasia eiusq; officio.

De Memoria sensitiua.

DE RADICIBVS.

Similitudines radicum realium arborum præcedentium, huius arboris sunt radices, vt tales similitudines formaliter vel virtualiter interioribus potentiis objecta ostendunt. Addere has particulas necessarium fuit, scil. formaliter vel virtualiter, quia non omnes radices proprias habent species eas repræsentantes, sed virtute aliarum notæ fiunt; vt possumus de bonitate, veritate, & aliis dicere. Hoc idem de quibusdam aliis intelligere poteris, nempe de relationibus tam intrinsecus aduenientibus quàm extrinsecus; quæ ratione fundamentorum tantũ cognoscuntur.

Species formaliter vel virtualiter repræsentãt.

Relationes quomodo cognoscantur.

DE TRVNCO.

Arboris imaginalis truncus ex suis radicibus constat; atque est similitudo confusa truncorum reliquarum arborum, de quibus tractauimus: in quo sunt similitudines truncorum particularium. Qui sint isti trunci per hunc repræsentati non esse opus repetere, cum supra bis saltem hoc manifestatum sit.

DE BRANCHIS.

Branchæ istius arboris sunt similitudines brancharum arborum, de quibus supra. Quoniam verò non omnes illæ brã-

chæ

chæ suam possunt causare similitudinem, vt patet de potentia visiva, auditiva, gustatiua, t actiua, & aliis in arbore sensuali numeratis & declaratis, ac etiã de branchis vegetantis; quia interiores potentiæ objecta potentiarũ exteriorum cognoscunt, non autem ipsas potentias, nisi per operationes & actus; ideo ad actus vel ad talia quæ in earum cognitionem ducunt, recurrendum est.

DE RAMIS.

QVemadmodum dictum est de radicibus trunco & branchis, sic de ramis aliarumq; partium dicendum est; huius enim arboris rami sunt ramorum simulacra arborum elementalis, vegetantis, ac sensitiuæ.

DE FOLIIS.

EA optimè sunt notanda quæ de radicibus branchisq; dicta sunt pro foliorum meliori notitia. Folia sunt similitudines foliorum trium priorum arborum, pro vt in aliqua interiori potentia recipiuntur.

DE FLORIBVS.

PRo floribus arboris elementalis, vegetalis & sensualis, operationes assignatæ sunt, quarum species in potentiis interioribus existentes, flores huius arboris sunt. Elementare igitur, vegetare ac sentire sensui communi vel alii potentiæ per species repræsentata, loco florum sunt acceptanda.

DE FRVCTIBVS.

NOn est iterum opus ostendere quos fructus sub se descriptas arbores contineant, quoniam sufficienter explicati sunt; quorum omnium idola sensibus internis præsentia, arboris imaginalis sunt fructus.

DE ARBORE HVMANALI.

NOn incongruè arbor quam modo contemplari debemus, humanalis vocatur, quia de homine principaliter & secũdariò de iis quæ ad hominem pertinent in eius consideratione veniunt examinanda. Satis notũ est hominem duas in se naturas habere, quarum vna corporea est & altera spiritualis; ratione naturæ corporeæ cum habeat esse, vivere, sentire & imaginari, illa omnia quæ de quatuor præcedentibus arboribus quo ad partes omnes dicta sunt sibi conueniunt; de quibus verba non sumus facturi; monendo studiosos vt in applicatione eorum quæ sunt hominis, id obseruent quod in prædictis arbo-

ribus notatum est. Naturam eius spiritualem secundum ordinem superius observatum manifestabimus, ostendendo quæ partes sibi conveniant.

DE RADICIBVS.

Inter huius arboris radices nō est contrarietas & quare.

HVius naturæ radices spirituales sunt, cum & ipsa sit spiritualis; inter quas tamen non est annumeranda contrarietas, propriè contrarietatem accipiendo, quia in ea nec qualitates reperiuntur, in quibus fundatur. Si verò contrarietas consideretur pro repugnantia aliquorum duorū aliquod tertium dividentium, ibi vtique reperitur, ac in omnibus quæ sub ente continentur; & verius in iis quæ ratione differentiarum & non modorum intrinsecorum ad invicem pugnant.

DE TRVNCO.

Particulæ explicantes definitionē.

TRuncus est quædam substantia generalis & confusa, quæ plurimas substantias particulares ac spirituales, sed corporibus natas conjungi in ratione formæ informantis, dicitur potentialiter continere. Non absque ratione in hac definitione plures particulæ explicativæ sunt positæ, vt magis huius trunci natura cognoscatur, ac discrimen huius à trunco arboris angelicalis.

DE BRANCHIS.

De intellectu.

NAtura hæc spiritualis tribus branchis constat, quarum prior intellectus est, posterior voluntas, & tertia memoria, de quibus breuiter aliqua explicabuntur. Intellectus inter potentias spirituales prior est ordine saltem naturæ, cui potentiæ interiores ac exteriores materiales, tanquam ancillæ deseruiunt: quoniam eius officium est omnia intelligere vt melius statim manifestabitur; & intellectionem à sensibus accipit. In intellectum agentem partitur ac possibilem. Agens proprium nomen retinet, ac vlterius actiuus & productivus dicitur; ideo intellectus est agens, quia materiales species à sua materialitate purgat, atque ad tantam spiritualitatem deducit, quod postea sunt aptæ vt intellectū possibilem moveant; actiuus quatenus patientem intellectum tanquam correlatiuū respicit; ob id de illo fertur quod eius proprium est omnia facere, quod intellige formaliter vel virtualiter: vel transmutare de ordine in ordinē, de ordine, sc. sensibiliū in ordinem intelligibiliū; possibilis verò proprium est fieri omnia; i. cuiuscunq; obiecti intellectionē & omnem recipere, licet omnem nō possit producere: Idem intellectus productiuus etiam nominatur, quia secundum Scoti sententiam ad causandam intellectionē concurrit, quia est eadem

Quare intellectus sit agens, actiuus & productiuus.

res cum intellectu possibili. Intellectus agens in angelo quoque reperitur, pro vt est actiuus & productivus. In Deo verò, quatenus est tantum productiuus; vt verò agens est vel actiuus nequaquam: de primo patet, secundum verò sic faciliter ostēditur, quia in divinis passum non reperitur, quod est actiui correlatiuum; & vno relativorum remoto, alterum quoque remouere necesse est. Possibilis intellectus recipit, patitur, & producit; recipit species, patitur ab intellectu agente, & producit cum specie notitiam. Voluntas potentia est quædam intellectu posterior, non loco vel situ, sed ordine naturæ vel præsuppositionis, quia huius virtutis operatio intellectus operationem præsupponit; nam ad voluntatem attinet (si bona est & diuinæ voluntati conformis) bonum eligere & malum abhorrere & refuturare si verò mala, omnia pervertit. Arbitrium verò ad intellectum spectat, quod ab electione præsupponitur. Istius potentiæ objectum est ens sub ratione boni; siue bonum sit verum, sive simpliciter bonum, sive apparens, vel præfixū. Et licet in se sit cœca, tamen nobilior dicitur intellectu, ratione actus quem circa Deum elicit, ac etiam habituum quibus informatur. Memoria intellectiua est illa facultas quę species ab intellectu receptas conseruat; & idem est quod intellectus cum specie intelligibil. Raymund. Lullus de his tribus branchis disserendo eis applicat formas convenientes, quam prolixitatem vitamus, cum modum applicandi formas entibus omnibus, tùm per animaduersiones tum per explicationem tradiderimus.

Intellectus possibilis recipit, patitur & producit.

De Volūtate.

De Memoria.

DE RAMIS.

Ramii istius naturæ sunt concreta essentialia brancharum, scil. intellectiuum, intelligere, & intelligibile ipsius intellectus; volitiuum vel nolitiuum, velle & nolle, vollibile vel nollibile, voluntatis: memoriæ verò memoratiuum, memorari, memorabile. Sub istis explicatarum potentiarum concretis essentialibus, omnia entia continentur, in ratione objectorum, actu, potentia propinqua, & remota, appræhensibilium.

Rami enumerantur.

DE FOLIIS.

SVo modo naturæ isti folia conueniunt, quæ supra aliis arboribus cōvenire docuimus; verum tamen est, quod absq; labore vllo & melius cathegoriæ à nobis traditæ poterunt applicari. Si per cathegorias Aristotelis de spirituali natura finita & limitata disserere volueris, quantitatem tibi sume discretam, qualitatem innatam vel acquisitam, relationem ad principium eius productiuum aut conseruatiuum vel etiam ad operationes

nes diuersas quam operatur, actionem per moventis & informantis modum, aut moventis tantum; passionem quatenus primi principii recipit intellectionem: & sic de aliis suo modo. Si verò per omnes illas cathegorias nequaquā poteris discurrere ad proprias confugito. Ray. Lullus hanc arborem examinando per cathegorias omnes, vbi de habitu differit, artes mechanicas ac scientias enumerat: & ratio quæ mouit ipsum ad pertractandum de iis hoc in loco & non in categoria de qualitate, est, quia facultates istæ quas sub breuitate tangemus in fine huius operis, plures adiungendo, quas Agrippa in lib. de Vanitate scientiarum enumerat, habitus sunt artificiales, qui à naturalibus emanant. Nolo discutere an benè hoc in loco de iis differverit vel malè? & an eius ratio valeat? Secundum varietatem harum facultatum vel habituum earundemque proprietatum multæ formæ poterant huic arbori assignari, quatenus natura corporali āc spirituali constat. Habitus isti ferè omnes, homini conueniunt non ratione animæ tantum, sed conjuncti.

Artes & facultates omnes in capite libri numerantur, & aßignantur propria objecta.

DE FLORIBVS.

OPerationes ab anima rationali prodeuntes sibiq; peculiares & non conjuncti, sunt hujus arboris flores quo ad alteram partem considératæ. At operationes quæ anima concurrente ac corpore, sunt flores arboris humanalis ex corporea & spirituali natura constitutæ.

DE FRVCTIBVS.

Quare animam anima non generet.

NEcesse est hic fructus considerare, vt ab arbore hac ex vtraque natura constitura proveniunt, quon ratione spiritualis naturæ fructus nulli dari possunt in esse simpliciter producti, quia anima animam non generat nec producit, ob immaterialitatem qua se perpetuo conseruare potest in indiuiduo. Fiunt etenim in corruptibilibus generationes vt talia in æuum conseruentur, saltem in specie. Generat tamen anima secundum quid, quatenus objectum quod potentia erat intelligibile, diligibile & recolbile, fit acta tale virtute intellectus, voluntatis, vel memoriæ, quarum virtualem saltem imaginem gerit, ad instar fructus respectu suæ causæ vel arboris. Fructus in arbore hac duplex à Lullo assignatur, quorum primus dicitur existentiæ, & alter operationis: prior est homo indiuiduus in esse productus, secundus hominem indiuiduū consequitur, scil. dilectio Dei, honor, servitus & c. omnia, quibus erga Deum tenetur homo. Considera hominis proprietates & inde multas formas tibi construe; quasdam tamen assignare volumus, vt additum tibi pateat.

1 Intelligere cum discursu.
2 Reminisci.
3 Libertas.
4 Rationalitas.
5 Risibilitas.
6 Flebilitas.
7 Disciplinatio.
8 Docendi actus.
9 Loquutio.
10 Compositio intellectiua
11 Diuisio intellectiua } vera & falsa.
12 Portio superior.
13 Portio inferior.
14 Syndæresis.
15 Conscientia.
16 Prohibitio.
17 Promissio.
18 Præceptum.
19 Comminatio.
20 Ignorantia.
21 Error.
22 Dubitatio.
23 Portio superior.
24 Portio inferior.
25 Character.
26 Dignitates variæ.
27 Prudentia.
28 Experientia.
29 Redemptio.
30 Attritio.
31 Contritio.
32 Pœnitentia.
33 Satisfactio.
34 Obseruatio legis.
35 Originalis peccati infectio.
36 Fides.
37 Spes.
38 Scientiæ omnes.
39 Artes omnes.
40 Virtutes omnes morales.
41 Vitia omnia.

DE ARBORE MORALI.

In arbore morali virtutes & vitia considerari debent, quæ cū maximè ad inuicem opponantur distinctas habent species, operationes ac effectus, ideo & sub distinctis arboribus considerabuntur; quoniā verò virtus est habitus, vitiumq; priuatio, quæ per habitus cognitionē cognoscitur, ob id primo de arbore virtutis erit sermo. Satis notum est sapientib. virtutem omnē aut acquisitam esse aut infusam, acquisitamq; partiri in intellectualem & moralem; hoc in loco intellectualis virtus quæ pariter in sapientiam, scientiam, intellectum, artem, & prudentiam non est consideranda, sed moralis, ac etiam illa quæ à Deo immediatè creatur. Tres priores intellectualis virtutis partes (vt compendiose ratione obiectorum omnes cognoscantur) circa speculabilia versantur, nempe sapientia circa altissimas causas, cuius proprium est de omnibus iudicare, scil. de iis quæ ad intellectum & ad scientiam pertinent. Scientia verò circa conclusiones necessarias negotiatur, sed intellectus circa prima principia, quorū cognitio nobis naturaliter est indita; pro vt per terminorum simplicem appræhensionē statim incomplexi notitiam deuenimus; duæ autem posteriores circa operabilia versantur, ars circa factibilia, quæ transeuntē operationem exposcunt, prudentia verò circa agibilia, quæ immanentem

Diuisio virtutis.

De virtutibus intellectualibus earumque obiectis. Quæ in hac arbore considerantur.

nentem actum requirunt; qui actus talis dicitur, quia eius à quo elicitur est perfectio; de transeunte secus est, quoniam in exteriorem materiam recipitur ac passum perficit. Morales virtutes quædam sunt circa operationes, nonnullę circa passiones, aliquę sunt principales vel cardinales, & aliquę minus principales. Infusæ sunt tres, scil. Fides, Spes & Charitas, de quibus omnibus inferius vbi de branchis tractabimus, multa scitu digna manifestabuntur.

DE RADICIBVS.

Radices huius arboris sunt de quinque naturis. Verba Lulli recitantur.

TRadit Lullus quod hujus arboris radices sunt similitudines earum radicum, quæ humanalem arborem firmant, quinque modis consideratæ, videlicet sub ratione elementali, vegetali, sensuali, imaginali, & substantiæ spiritualis corpori vnibilis. Dat exemplum de bonitate morali quatenus partibus enumeratis convenit, inquit ens Est bonitas moralis sub ratione elementationis: sicut homo bonus qui vtitur elementatis ordinatè, in quantum ipsa ad finem applicat. & dat exemplum de pane ac pecunia, ex quibus pauperibus eleemosynæ erogantur. Bonitas moralis est similitudo bonitatis vegetalis, in quantum homines bene ipsis vegetatis vtuntur. Est bonitas moralis sub ratione sensualitatis; sicut homo bonus qui benè vtitur sentire in videndo & audiēdo. Bonitas moralis sub ratione imaginationis consistit, sicut homo bonus qui res imaginatur, & ex imaginatione trahit bona significata, quæ applicat ad bonas operationes. Et demum ad animæ intellectivæ actus deveniens ait. Est bonitas moralis recolere bonum, intelligere bonum, & diligere bonum; & bonitas est magna secundum magnitudinem horum actuum. Per ea quæ hoc in loco dicta sunt, verba Lulli recitando, nō erit vlla ex parte difficile per reliquas omnes radices discurrere, non solum per comparationē ad morales virtutes, sed etiam theologicas. Quando Raym. dicit: Huius arboris radices esse similitudines, non est accipienda similitudo pro relatione, aliter virtutes non essent absolutę; quod falsum est, cum in prædicamento qualitatis reponantur; sed pro fundamento similitudinis, & quatenus ab obiectis, circa quæ sunt operationes virtuosæ aliquam speciem vel denominationem recipiunt. Nota etiam quod largo modo arbor hæc dicitur moralis ac partes suæ, quoniam in hac virtutes theologicæ considerantur, quæ ratione essentiæ, objecti, ac principii à quibus habent esse, moralibus opponuntur.

Qualiter verba Lulli sint intelligenda.

Nota.

DE TRVNCO.

EX radicibus supra numeratis truncus consurgit, in quo potentialiter reliquæ arboris istius partes continentur, & nihil aliud

aliud est quam mos confusus & generalis. Mos a quo virtutes morales denominantur, licet pro consuetudine possit accipi, quatenus ex consuetudine oritur inclinatio quædam, qua virtus appetitiva movet & dirigit potestates omnes sibi subjectas ad rectè operandum; propriè tamē mos quandam inclinationē importat naturalem vel quasi naturalē in appetitu intellectivo existentem, & ab hoc propriè morales virtutes nominantur.

Mos duplex & a quo virtutes tales denominantur.

DE BRANCHIS.

Intellectum & Prudentiam requirunt morales virtutes.

1. Eth.

Eubulia, Synesis, Gnomen quid.

BRanchæ sunt virtutes morales ac theologicæ; quarum priores nonnullæ sunt principaliores & quædam minus principales, de quibus omnibus dicendum est aliquid. Prius tamen considerare necesse est morales virtutes non omnes intellectuales habitus prærequirere, sed quosdam, videlicet intellectum & prudentiam; intellectum utiq; quatenus per ipsum prima principia cognoscuntur tam speculabilia quam operabilia; prudentiam verò pro ut consiliat & inquirit de iis mediis quæ convenientia sunt ad finem acquirendum, cui Philosophus adiungit Eubuliam, qua benè consilium eligitur, Synesim quæ secundum legem communem de agendis judicat, & Gnomen qua de iis judicatur in quibus lex communis deficit: nec est imaginandum quod consilium ac judiciū prudentiæ attributa sint actus eius immediati, sed quia ab ea perficiūtur medio virtutum sibi subjectarum, ideo ei conjunguntur. Et ne id omittamus quod principaliter intendimus; de virtutibus istis nonnulla sunt consideranda. Nimis prolixi essemus si omnia quæ de virtutibus possent dici, etiam sub compendio, tradere vellemus. Priores quatuor virtutes de quibus immediatè tractabilur, dicuntur Cardinales, quoniam per illas humana vita disponitur ac regulatur magis, quàm per reliquas. Harum virtutum sufficientia ex Beda habetur. Inquit enim; ob Adæ peccatum quatuor nobis vulnera esse inflicta, ignorantiam, scil. cui adversatur prudentia, malitiam, cuius oppositum est justitia, infirmitatem, cui obstat fortitudo; atq; concupiscentiam, cum qua temperantia pugnat.

Beda.

Sufficientia virtutum cardinaliū.

Iustitia primo loco à Raym. ponitur, qua homines reddunt unicuiq; quod suum. Iuxta D. Bonaventuræ sententiam justitia interdum strictissimè consideratur, & est rectitudo qua observatur in pœna infligenda juxta exigentiam culpæ; quandoque communiter, & est rectitudo quælibet in anima qua homo à malo declinat vel bonum operatur. Istis duobus modis justitia non est virtus cardinalis, ut satis potest patere; ea propriè justitiam accipiendo, tunc est virtus illa de qua quærimus, & quam ex intentione Lulli definivimus.

De Iustitia.

In 3. sententiarum dist. 33 q. 1.

De prudentia. *Definitio Lulli.* Ex dictis supra, satis patet quid prudentia sit, quæ licet essentialiter sit intellectualis virtus, tamen secundum materiam cū moralibus numeratur. Raym. sic Prudentiam definit. Prudentia est illa virtus ratione cuius homines sapientes eligunt ea quæ sunt bona, & vitant ea quæ sunt mala. Multa in huius definitionis explicatione essent dicenda, si prolixitatem non vitaremus, hoc tamen scire decet, electionem tantummodo ex consequenti prudentiæ convenire, in quantum electionem per consilium dirigit. *Octo partes prudentiæ.* Octo sunt partes prudentiam integrantes, quarum quinq; sibi conveniunt ut est cognoscitiva, scil. memoria, ratio, intellectus, docilitas ac solertia, tres verò ut præcipit, scil. providentia, circumspectio, & cautio, de quibus tractat *qu. 48 per totum.* D. Thomas in secunda secundæ.

De fortitudine. Fortitudo secundum Lullum est habitus & virtus, per quam homines sunt fortes contra vitia, & nituntur ad lucrandum virtutes. Huic definitioni alludit Tulii descriptio, inquientis. Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpessio. Hæc virtus magis à potestate perficitur quàm ab aliis radicibus, quia principalior eius actus est immobiliter sistere in periculis, quod potestatem maximam dicit, unde & Aristot. *Lib. 3, Ethi.* vult quod in sustinendo tristia maxima, aliqui fortes dicantur sed minus principaliter; Non omnis fortitudo est Cardinalis virtus, quia si pro fortitudine accipiatur firmitas quædam animi, tunc conditio est quædam omnium virtutum quarum pro- *2a. 2a. quæst. 123. art. 2.* prium est firmiter & immobiliter operari ut inquit D. Thom.

De Temperantia. Per temperantiam reprimuntur concupiscentiæ & delectationes, non quæ sunt secundū rationem, sed quæ rationi adversantur, & quatenus tales delectationes sunt carnales; unde Isi- *Lib. Etym.* dorus ait, Temperantia est qua libido concupiscentiaq; refre- *lib. 3 Eth. c. 1.* natur, & Arist. vult temperantiam esse delectationem tactus *in libr. de mor. eccl. ca. 19.* moderativam. Nec ea quæ à D. August. dicuntur his refragantur, quando ait. Temperantia est in coercendis iis quæ nos avertunt à lege Dei, quoniam ibi loquitur de temperantia, quæ est generalis virtus & non specialis. Certum namq; est quemlibet sensum suam habere delectationem, quæ interdum inordinata est atq; rationi repugnās, quæ si reprimatur, hoc fit merito temperantię largè sumptæ. Propriè autem sumpta temperantia est circa tactus passiones ut dictum est, vel circa tactum principaliter & secundariò circa reliquos sensus. Hæc virtus æqualitate potius quàm cæteris radicibus fruitur ut tradit Lullus, quia cum justitia maximam habet concordantiam, cuius proprium est æqualitatem possidere. Virtutes istæ de quibus loquuti sumus proculdubio acquisitæ sunt, si in adultis eas consi-

consideremus, quas tamen Deum largiri in baptiſmo credendum eſt, cum totam perficiat animam, non in his tantum quæ finis ſunt, ſcil. Fide, ſpe & charitate, ſed etiam in ordinatis ad finem, quemadmodum ſunt prædictæ virtutes.

Quemadmodum homini reſpectu eorum quæ ejus facultatem non excedunt virtutes conveniunt, quibus mediantibus poteſt optatum finem conſequi, ita & reſpectu eorum quæ ejus capacitatem excedunt ad quæ tamen ordinatur, quædam ei quoq; debent convenire, quibus illa poſſit attingere. Quæ humanam excedunt facultatem eſt ipſe Deus ac beatitudo. intellectu & voluntate attingibilia, quatenus intellectus per fidē informatur, ut ea quæ lumine naturali percipi nequeunt, vera eſſe credat, & voluntas per ſpem in Deum moveatur, ac per charitatem eo fruatur. Hæc dicere voluimus ad oſtendendam virtutum theologicalium ſufficientiam, ſed quid quælibet ſit modo oſtendetur. Fides, ſpes & charitas ideo theologicæ virtutes dicuntur, quoniam theologicum objectum reſpiciunt, nempe Deum ſuper omnia benedictum, & in hoc nullam inter ſe habent majoritatem vel minoritatem, licet ea ratione qua una propinquior eſt Deo alia, ſecus opinandum ſit; nam charitas quæ amato amans conjungit, fide ac ſpe perfectior eſt, cum iſtæ quandam diſtantiam ſignificent, illa verò coniunctionem, propter quod de ipſa dicitur. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

Humanam facultatem excedentia.

Virtutes theologicæ quomodo ſe excedant & non.

1. Ioan. 4.

Fides, ut ait Lullus, eſt virtus quæ compellit intellectum ad affirmandum vel negandum poſitivè illa quæ vera ſunt. Hic Lullus non conſiderat fidem theologicam, ſed indifferentem ad acquiſitam & infuſam; quoniam de omnibus quæ vera ſunt non eſt fides infuſa, ſed de Deo tantum, tanquam de objecto formali, & de traditis in ſacra ſcriptura ut de objecto materiali. Fidem igitur veram & infuſam optimè D. Paulus definit quādo inquit, Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium; nam ut ait. D. Thom. Cum actus fidei ſit credere ex voluntatis imperio, debet ſignificare ordinem ad objectum intellectus & voluntatis; objectum voluntatis eſt res ſperata, fidei verò non viſa: quæ duo objecta explicantur, cum dicitur: Subſtantia. i. prima inchoatio rerum ſperandarum in nobis per aſſenſum fidei; & argumentum non apparentium. i. eorum quibus firmiter aſſentiendo adhæremus. Quia verò ex frequentatis actibus credendi ſperandi ac diligendi Deum, habitus illis actibus conformes generantur, ideo præter infuſas haſce virtutes, acquiſitas quoque in homine eſſe affirmare debemus.

Lullus non accipit fidem proprie.

Ad Hebr. 11. 2a. 2a. qu. 4. art. 1.

Fides, ſpes & charitas acquiſita.

Spes cum ex ſententia D. Auguſt. ſit ſolius boni ardui non

In Enchir. cap. 8.
De Spe.
Spes quid secundũ Lullum.
D. Thom. 2a. 2æ. q 17. ar. 7.

ad alium sed ad se pertinentis, ideo ad voluntatem pertinet, cujus proprium est in ente sub ratione boni ferri; & non in quocunq; ente bono, sed in illo quod omnem habet bonitatem & perfectissimo modo: hinc est quod Lullus spem definiens, ait. Spes est virtus quę facit hominem sperare finem quem desiderat, ad quem venire credit plus per potestatem & bonitatem Dei, aut alterius, quàm per suam bonitatem & potestatem; & idem de magnitudine, duratione, sapientia & voluntate. Nec putare debes, quod quando Raym. ait Aut alterius: quod per hoc velit intelligere in ratione finis, sed in ratione exercantis, cujusmodi sunt angeli custodes, & boni homines; vel præsupponentis, quia fides prærequiritur sperantis; unde & Glossa super illud Matth. 1. Abraham genuit Isaac, inquit. 1. Fides spem. Et quod Raym. loquatur de vera spe, patet, quando ait, Ad quem venire credit plus per potestatem &c. quàm suam.

De Charitate.
1. Cor. 13.
De connexione virtutũ secundum Lullum vide exempla.

Charitas ad voluntatem quoq; pertinet, cum ejus objectum sit Deus sub ratione diligibilitatis, vel proximum ut in Deo. Mandatum habemus à Deo, ait Ioan. qui diligit Deum, diligat fratrem suum. Per hanc enim virtutem ut supra diximus, homo Deo conjungitur, & ob id virtutum omnium est excellentissima, ut etiam D. Paulus testatur ubi inquit. Major horum est charitas. Nec aliqua virtus simpliciter vera sine charitate esse potest, ut idem Paulus eodem loco ait. Si distribuero &c. Charitatem &c. nihil mihi prodest. Raym. Lullus connectit quamlibet virtutem cardinalem cum qualibet cardinali ac theologica, quatenus una aliam informat; quod ut melius cognoscas, exempla quædam subjicere placuit. De Iustitia & Prudentia ait. Prudentia disponit justitiæ objecta sua, in quantum inquirit licita & illicita, quia est operatio intellectus, qui illa intelligit. De Fortitudine & Iustitia. Fortitudo justitiam fortificat contra injuriam tunc cum homines fortitudine utuntur. Sicut judex cum tentatur ut ob pecuniam det falsum judicium, ipse considerat fortitudinem multiplicatam ex bonitate, magnitudine, sapientia, voluntate, virtute, veritate & gloria, quæ meliora sunt quam pecuniæ, & tunc contradicit injuriæ & fortis remanet in suo judicio. De Iustitia & Fide. Vult Iustitia quod intellectus seipsum in credendo vera & alia captivet, licet ea non intelligat. De Iustitia & spe Iustitia præparat spei sua objecta, in quantum justum est, quod homines maiorem spem habeant in potestate Dei, & in eius bonitate magnitudine, & voluntate, quam in potestate creata. Per horum cognitionem tu ipse poteris per omnes virtutes discurrere connectendo quamlibet cum omnibus. Tractat Lullus de quibusdam aliis virtutibus moralibus quæ numero sunt 16. & à prio-

ribus

à prioribus dependent, de quibus brevissimis verbis aliqua dicemus.

1. Sanctitas est illa virtus, per quam sancti sunt innocentes & à peccatis mundi.

2. Patientia est virtus, per quam homo patienter omnia sustinet.

3. Abstinentia est, per quam homo ab illicitis cibis se abstinet.

4. Humilitas est, per quam homo propter Deum se nihil esse reputat.

5. Pietas est virtus, qua cordis bona affectio se extendit ad parentes & patriam, cultum eis exhibendo.

6. Castitas est virtus, per quam concupiscentia à ratione castigatur.

7. Largitas vel liberalitas est virtus, quæ consistit in medietate quadam, circa pecunias vel divitias.

8. Legalitas vel fidelitas est virtus, quæ id observare facit quod promissum est.

9. Per constantiam, homo perseverat in bono proposito.

10. Per diligentiam, quæ charitatis sunt homines quærunt ac pigritiam pellunt.

11. Suavitas homines ligat charitatis vinculo, ut patientiam & humilitatem amplectantur.

12. Conscientia ratione timoris id causat, ut homines bonũ faciant malumq; vitent.

13. Timor id efficit, ne Deum aut ad ipsum ordinata homines offendant.

14. Contritio est dolor perfectus de peccatis commissis, cũ proposito non peccandi amplius.

15. Verecundia, licet non sit propriè virtus, tamen est passio quædam laudabilis, qua homo turpitudinem timet.

16. Obedientia est virtus, qua homo liber se alterius voluntati subjicit propter Deum.

DE RAMIS.

PEr ramos aliarum arborum potest haberi cognitio ramorum hujus arboris, sed potissimum per ramos arboris imaginalis. Quos si destinctius cognoscere cupis, habeas potentias virtutibus informitas, à quibus conformes provenant operationes, terminenturq; ad obiecta quædam; & sic habebis virtuosæ arboris ramos, qui ad virtutum multiplicationem pariter multiplicari debent.

DE FOLIIS.

FOlia, sunt accidentia de quibus supra multoties loquuti sumus, conformiter virtutibus applicata. Non debes imaginari virtutem positionem locumq; habere proprie, cum sit spirituale quoddam accidens; hæc tamen habet eo modo quo in Categoriis transcendentissimis explicatum est.

DE FLORIBVS.

FLores virtutum sunt materia acquisita; & ad virtutum distinctionem sequitur meritorum vel florum distinctio; imò ratione radicum, quæ vario modo virtutes perficiunt, flores diversi possunt colligi, ab una eademq; virtute pullulantes.

DE FRVCTIBVS.

DVo genera sunt fructuum huius arboris primum est merces meritorum, quæ variatur ad variationem virtutum, secundum est servitus ac honor Deo exhibitus virtuosè.

ARBOR VITIORVM.

IN hac arbore considerantur vitia virtutibus opposita privativè quorum cognitio non parum proderit ad virtutes cognoscendas, de quibus actum est: nam oppositum in oppositi cognitionem aliquam, deducit.

DE RADICIBVS.

HVjus arboris radices principaliores quatuor sunt, videlicet malitia quæ bonitati opponitur, stultitia sapientiæ, falsitas veritati, privatio finis, fini positivo; quæ tamen ab aliis radicibus exceptis bonitate, sapientia, veritate, & fine informantur, ac eas informant; unde non minus verum est dicere. Stultitia magna, durans, appetibilis, cognoscibilis, &c. quàm magnitudo stulta, falsa, mala, ac fine privata: discurrendo per radices omnes tam absolutas quàm respectivas, huic arbori convenientes.

DE TRVNCO.

TRuncus ex radicibus suis constat, qui dicitur mos confusus & generalis sed parvus, in quo particularia vitia sunt potentialiter contenta, quæ per liberum agens ad actum reducuntur, pro ut voluntas inordinata id quod deberet refutare, eligit.

DE BRANCHIS.

PEr ea quæ de branchis arboris virtuosæ dicta sunt habens evidentiam satis claram, quæ de huius arboris branchis possunt dici, cum opposito modo sint considerãda. Septem principaliores branchæ assignantur, videlicet Gula, cui abstinentia opponitur; Avaritia cui liberalitas vel largitas adversatur; Luxuria quæ per continentiam tollitur; Superbia per humilitatẽ destruitur; accedia per diligentiam; Invidia per charitatem: & Ira per mansuetudinem vel suavitatem; de quibus omnibus poteris discurrere connectendo quodlibet vitium cum quolibet, quemadmodum de virtutibus dictum est. Ab his pullulant ac emanant vitia alia, quæ nominare placet cum suis oppositis. Injuria est contra justitiam, indiscretio contra prudentiam, debilitas cordis contra fortitudinem, intemperantia contra temperantiam, infidelitas fidelitati opponitur, desperatio spei crudelitas charitati, traditio defensioni, homicidium dilectioni proximi, latrocinium liberalitati vel temperantiæ, quia per gulam ut plurimum latrocinium committitur, mendacium veritati, maledictio charitati, impatientia patientiæ, inconstãtia prudentiæ & fortitudini, immundicia sanctitati, pigritia diligentiæ, & inobedientia obedientiæ.

Numerãtur vitia cũ suis oppositis.

DE RAMIS.

RAmi, sunt essentialia correlativa vitiorum, quibus vitia generantur; sicuti gulæ rami, sunt activus inordinatus appetitus comedendi, actus, & correlativum; sic & de reliquis vitiis sentiendum est.

DE FOLIIS.

FOlia sunt novem accidentia, vitiis convenienter applicata; quorum nonnulla & vitii naturam solent augere atq; mutare; ut satis notum est optimis Canonistis. Si omnia accidentia vitiis omnibus adaptare non poteris, recurre ad transcendentissimas categorias.

DE FLORIBVS.

FLores sunt culpæ à vitiis manentes, quibus homines Deo inimici efficiuntur, atque Diabolo amici; ob culpas homo sic induratur, ut divinæ gratiæ repugnans in majora scelera incidat; unde non inconvenienter dicitur, peccatum peccatum petit.

DE FRVCTIBVS.

DVplex fructus ex culpa sequitur, unus qui est pœna quam interdum in hoc mundo ac in alio peccatoribus Deus

intulit, alter qui principalior est, & dicitur bonum vel divinæ justitiæ effectus ac manifestatio.

DE ARBORE IMPERIALI.

QVæ hac in arbore veniunt consideranda, satis nota sunt ex dictis supra in brevi hujus arboris descriptione. Ea ratione qua Imperator homo est, sibi omnia conveniunt quæ in prioribus quinque arboribus dicta sunt; quatenus bonus vel malus sub arboris moralis utraq; parte consideratur, & quatenus Imperator hoc in loco contemplandus est, & hoc modo tantum examinabimus.

DE RADICIBVS.

RAdices sunt illæ de quibus in præcedentibus arboribus dictum est, tamen ratione imperialis majestatis consideratæ; quæ si bonæ sunt moraliter vel malæ, & partes omnes hujus arboris similes sunt judicandæ.

DE TRVNCO.

TRuncus est universalis persona, cui regimen universale convenit, in qua potentialiter sunt inclusa particularia regimina, quibus suo modo conveniunt omnes hujus arboris partes, Particularia regimina in trunco contenta, reducuntur ad actũ per Imperatorem, qui utitur radicibus ut quælibet à qualibet est informata.

DE BRANCHIS.

BRanchæ sunt decem, scil. Barones, qui nobilitatem Imperatoris protegunt atq; defendunt. Milites quorum vi ac virtute non solum Imperatoris nobilitas sed eius persona ac subditi defenduntur ab hostibus. Burgenses ad quos pertinet civitates regere, & propria privilegia ac Imperatoris conservare. Consilium requiritur ad determinandum ea quæ pro imperio sunt necessaria. Vicarii & Castellani, ut redditus congregent. Iudices, quorum proprium est de litibus & controversiis judicium afferre. Advocati, qui causas explicant litium judicibus, ac partem veram tuentur. Sagiones vel nuncii, ad quos spectat reum ante judicem vocare, ac etiam punire, juxta judicis vel Imperatoris decretum, Inquisitores ut inquirant, an à ministris vel aliis agatur contra Principem vel Imperatorem aut subditos. Et tandem Confessarius, ut absq; timore Imperatorem repræhendat ac ei persuadeat, ut ea tantum quæ justitiæ sunt, quærat.

DE

DE RAMIS.

PRæter ramos in arbore præcedenti descriptos & præcipuè in prima parte, alii septem assignantur, scil. Iustitia, ut quod suum est, unicuiq; Imperator reddat. Amor, quod debet sibi creditos prosequi, ut vicissim ab illis diligatur. Timor, prius erga Deum, & etiam ne subditis aliquid injustum imponatur. Sapientia, qua sciat populum suum regere, & discrimen constituere inter bonum & malum, justum & injustum. Potestas, qua potens sit in omni sua operatione. Honor, propter quem omnes eum venerentur ac timeant. Et denique Libertas, qua bonum liberè operetur & malum vitet.

DE FOLIIS, FLORIBUS, Fructuq;.

FOlia huius arboris sunt antiquæ constitutiones, consuetudines, leges & decreta, quæ in unoquoq; contractu vel simili operatione observari debent; id semper attendendo quod adsit quantitas conveniens, qualitas, relatio, actio, passio, situs, habitus, ubi & quando. Sicuti si aliquis rem aliquam venderet, prius ut dixi, sunt observandæ constitutiones, & postea tam ex parte vendentis quàm ementis summa pretii pro quantitate; pro qualitate, bonitas rei venditæ atq; pecuniarum; pro relatione emptor & venditor, sic de aliis foliis considerando. Flores sunt judicia Imperatoris suorumq; ministrorum, omnesq; Imperatoris actiones ac operationes relatæ ad sui populi utilitatem, vel regimen, flores quoq; possunt dici, idem censeatur de operationibus ministrorum ejusdem. Fructus est pax gentium, ut in pace vivant subditi sui, quò melius Deum diligere possint, eiq; servire ac obedire. Consideravimus hac arborem quatenus bona, si malam considerabis esse, te ipsum gubernare poteris per ea quæ in secunda parte arboris moralis dicta sunt. Nonnullæ assignantur formæ generales huic arbori convenientes, quas Lulius tradit.

De Floribus.

De Fructu.

Emptio.	Dubitatio.
Venditio.	Statutum.
Commodatum.	Procuratio.
Redditio.	Ablatum.
Depositum.	Legatum.
Promissio.	Accusatio.
Probatio.	Excusatio.
Confessio.	Permutatio.
Negatio.	Perditio.

Inventio.
Datum.
Receptum.
Conditio.
Tormentum.
Vituperium.
Deceptio.
Diffamatio.
Furtum.
Luxuria.
Prodicio.
Homicidium.
Blasphemia.
Inobedientia.
Mendacium.
Indigentia.
Fortuna.
Voluntarium.
Ignorantia.
Oblivio.
Libertas.
Servitus.
Præsumptio.

DE ARBORE APOSTOLICALI.

QVæ in arbore ista sint consideranda, manifesta relinquuntur ex his, quæ in typo arborum manifesta sunt.

DE RADICIBVS, TRVNCO, & Ramis.

RAdices sunt Cardinales virtutes ac Theologicæ, informatæ à radicibus universalioribus, bonitate, scil. magnitudine, & aliis omnibus. Supra manifestatum est quod eodem modo radices non sunt omnibus arboribus applicandæ sed secundum exigentiam earum, ideo non est opus repetere. TRUNCUS est persona generalis, ratione spiritualis potestatis, & est summus Pontifex, Petri successor & Iesu Christi Vicarius; in quo cæteræ dignitates ecclesiasticæ continentur potentialiter, reducunturq; ad actum per optimum radicum usum summi Pontificis. Hic truncus potest considerari quatenus est bonus vel malus, cui & conformes radices sunt applicandæ; non quod natura sua unquam possint esse malæ, sed ratione pravi usus. BRANCHAE sunt Cardinales, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Priores, Ministri, & aliæ personæ communes Ecclesiasticæ, quorum officium est, curam eorum gerere qui sibi crediti sunt. Est optima brancharum & trunci concordantia, qua mediante, inter hæc duo consurgit perfectio reliquarum radicum, contrarietate excepta, hoc supposito quod concordantia sit bona. RAMI sunt quamplurimi, inter quos etiam sunt illi septem quos in arbore imperiali explicavimus, proprii verò sunt decem præcepta decalogi, scil. Vnum Deum colere, Sabbatum sanctificare, Nomen Dei in vanum non assumere Parentes venerari, Testimonium falsum non perhibere, Non furari, Non occidere; Non luxuriari, Non desiderare alterius

Præcepta decalogi.

alterius uxorem, Neque rem proximi. Honorum præceptorum sufficientiam optimè manifestat Ecclesiæ doctor & Cardinalis D. Bonaventura: Nam cum præcepta duplicia sint videlicet primæ tabulæ & secūdę tabulæ. i. quædā respectu Dei & nonnulla respectu hominum; omnia actu perficiuntur; qui actus si erga Deum est tunc actus dicitur operis vel oris aut cordis; si operis habetur adorationis præceptum, si oris, illud quo prohibetur Dei vana invocatio; si autem cordis, aliud habetur de Sabbathi sanctificatione. Si verò talis actus est erga homines, aut est secundum innocentiam aut beneficia exhibenda, si hoc modo, præceptum de parentum reverentia habetur; si primo modo, vel est secundum actum cordis, oris aut operis; si tertio modo, aut est pro conservatione proximi, & tunc habetur præceptum de non occidendo, vel speciei, & sic prohibetur luxuria, vel deniq; operis præceptum est de bonorum conservatione ac possessione, ut est illud Non furari; si oris est, illud habetur, Non falsum testimonium perhibetis; si juxta cordis actum vel est de non concupiscenda alterius uxore, vel re. Et sic est expletus numerus denarus præceptorum. Aliter Raym. tradit præceptorum sufficientiam quam pro nunc omittimus. In veteri lege fuerunt ceremonialia & judicialia præcepta, quæ post Christi passionem fuerunt evacuata, diversimodè tamen; priora sic, quod non solum sunt mortua, sed etiam observantibus mortifera, sed posteriora utiq; mortua sunt non tamen mortifera, nisi subditi jussu Principis illa observarent tanquam habentia vim observationis ex veteris legis institutione, quia tunc etiam mortifera essent. In veteri quoque testamento multa sunt scripta & tradita præcepta, quæ moralia vocantur, quæ ad ea decalogi reducuntur, sicuti liquet videre in pluribus scripturæ locis, quæ sunt observanda non ex vi institutionis, sicuti judicialia & ceremonialia veteri lege, sed quia habent efficatiam ex dictamine naturalis rationis.

Lib. 3. sententiar. dist. 37. qu. 1. Sufficientia præceptorum ostenditur.

De præceptis veteris legis.

Deut. 18. 24. 15. 13. Levit. 14. 19. 18. 25. Exod. 23.

DE FOLIIS.

HVjus arboris folia quædam sunt propria & quædam communia; propria sunt septem Ecclesiæ sacramenta & regulæ omnes in jure canonico scriptæ, communia verò eadem sunt de quibus in aliis arboribus dictum est. Non conceditur ut diutius Augustæ maneam, propter impedimenta quædam quibus sum coactus iter arripere. Dico igitur quod propter hæc coactus sum brevibus hoc opus absolvere, atque propriæ voluntati morem non gerere. Si hoc non esset, de Sacramentis multa & quidem digna traderem, & in reliquis senten-

Quare autor in sequentib. brevis futurus sit.

sententiam Lulli fusius explicarem; divina tamen adjuvante gratia, brevi tempore aliorum desiderio meoq; satisfaciam, ubi artem R. ym. brevem explicavero. Ecclesiæ sacramenta sunt septem, quæ tantum nominabo, & ad quid sint instituta ostendam. Baptismus ordinatus est ad tollendum peccatum originale, Confirmatio in remedium debilitatis spiritualis. Eucharistia cõtra facilitatem ad peccandum. Poenitẽtia contra peccatum actuale. Extrema unctio contra peccatorum reliquias. Ordo contra dissolutionem multitudinis, & Matrimonium contra carnalem concupiscentiam

D. Tho. in 3. par qu. 65. art. 1. De Sacra.

DE FLORIBVS, ET FRVCTV.

Quatuordecim articuli fidei.

FLores, sunt quatuordecim articuli nostræ fidei, in Symbolo apostolorum explicati, quorum septem pertinent ad divinitatem, & septem ad incarnationis mysterium. Priora sunt hæc, scil. de unitate Dei, de personarum trinitate, tribus articulis explicata, de creatione, de sanctificatione, de resurrectione & æterna vita. Posteriora verò sunt de Christi conceptione, nativitate, passione, morte, sepultura, de descensu ad inferos, de resurrectione, de ascensione & de adventu ad judicium. Sub unitate & omnipotentia omnia divina attributa continentur. Nec inconveniens est, ut quam plurima naturali ratione cognoscantur, ut de sapientia, bonitate & aliis notum est, quia non sub omni ratione cognoscuntur; naturaliter quoque unitas Dei investigatur, ut optimè Scotus deducit, & tamen de ea fides habetur. Nec mirari debes plures esse articulos de Filio ac Spiritu, quam de Patre, quia Filius & Spiritus sanctus quibus convenit ad extra mitti, cum habeant esse ab alio, missi sunt ad sanctificandum totam creaturam intellectualem, de quib. & plura sunt credenda. FRUCTUS est salvatio gentium, & ordinatum ministerium, ut Deus super omnia benedictus honoretur.

1 Sententiarum dist. 2. qu. 3. Quare plures articuli de Filio & Spiritu sancto sint quam de Patre.

DE RADICIBVS, TRVNCO, arboris Cœlestialis.

ISTius arboris radices sunt eædem quæ in arboribus supra descriptis sunt consideratæ, scil. Bonitas, Magnitudo, & cæteræ, Contrarietate excepta, quoniam cœlestia corpora alicuius qualitatis corruptivæ non sunt susceptibilia. Trũcus est quoddam corpus commune, natum ad motum circularem ac perpetuum, nequaquam corruptibile virtute agentis creati, cui intelligentia secunda assistit, atque in ratione moventis est conjuncta. In hoc corpore potentialiter continentur plura

corpora

corpora particularia, quæ solum divina virtute possunt ad actũ reduci, quemadmodum eadem virtute hæc quæ modo sunt, ad existentiam deducta fuere. Quia verò R. ym. tantum de septem Planetis mentionem facit, ac præter hos secundum veritatem sit cœlum Empyreum. Primum mobile, Cœlum Chrystal inum & Firmamentum; ideo placuit eos nominare. Empyreum à maximo splendore quasi igneo dictum est; in quo sunt beatissimi spiritus, ac sanctissimæ trinitatis sedes, quod intellige ratione dignitatis, vel principalioris operationis. Sequitur hoc primum mobile; ideo sic nominatur, quia à seipso movetur, qua tenus intelligitur cum intelligentia; suusq; motus perficitur spacio 24 horarum, quo motu cæteri orbes moventur. Chrystallinum, ratione perspicuitatis ac transparentiæ sic dicitur, quod stellis careat. Firmamentum verò stellis fixis & innumeris abundat, quod Astronomi primum mobile vocant.

Empyreum.

Primum mobile.

Chrystallinũ, Firmamentum.

BRANCHAE.

IMaginati sunt Astronomi in cœlesti sphæra, præter multiplices circulos eam æqualiter vel inæqualiter dividentes, circulum esse quendam eandem in partes æquales dividentem, obliquè tamen, cui solum latitudo adscribitur. Duodecim est graduum, quorum sex à reliquis distinguuntur per lineam quandam, quæ Ecliptica vocatur, quia sole & luna per hanc moventibus eclipsis causatur; vocatur etiam via solis, quoniam nullus planetarum à sole, potest totum suum motum in hac linea perficere. Iste idem circulus longitudinem habet duodecim signorum, quorum quodlibet triginta graduum longitudinem possidet. Hæc signa nomina sumpsere quorundam animantium ob stellarum multarum variam dispositionem, quæ ad instar illorum animalium sunt in cœlo apparentia; aut ratione diversarum qualitatum, quas in hæc inferiora influunt, quæ conspiciuntur habere aliquod in huiusmodi animantibus dominium. Horum signorum nomina ostendemus; qui verò numerum stellarum ex quibus integrantur, cupit cognoscere, ac proprietates, influxus, & similia; consultat huius rei peritos. Aries. Taurus. Gemini, Cancer, Leo, Virgo, artica sunt, quia contigua sunt polo artico. Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, & Pisces, antartica sunt, à polo antartico sic dicta. Quæ omnia signa huius arboris sunt branchæ, à trunco originem trahentes.

Latitudo Zodiaci.

De linea eclyptica.

Quare signa Zodiaci animalium nominibus nominentur.

Signa nominantur.

DE

DE RAMIS, FOLIIS, FLORIBUS & fructibus.

RAmi sunt septem planetæ, qui ratione motus quem in signis Zodiaci perficiunt, ab illis tanquā à branchis depēdēt. Primus omnium est Saturnus, qui natura sua malevolus est, ac nocivus, cum siccæ ac frigidæ sit complexionis, in quibus vitæ privatio constituta est. Huic succedit Iupiter totus benevolus, cui adscribuntur caliditas & humiditas, vitæ conservatrices. Isti verò proximus est Mars, qui licet noxius sit ratione siccitatis, caliditate tamen aliquantulum malitiam suam temperat, inter quos à summo opifice medius constitutus est Iupiter, utriusq; malitiam temperans. Marti Sol succedit, à quo tam superiores quàm inferiores planetæ suum habent lumen; huic calor vitalis, & rectè quidem, attribuitur. Veneri verò quæ solem sive oriente, sive occidente, semper comitatur, convenire dicitur humor vitalis, in quibus duobus vita consistit; hinc est quod in Poetarum fabulis habetur, Solem Veneremq; indissolubili matrimonio Deum coniunxisse, ex quibus proles innumeræ quotidiè generantur. Locus Veneris immediate est sub sole, quæ si ipsum præcedat Lucifer appellatur, si autem sequatur, Hesperus. Veneri contiguus est Mercurius natura sua neq; bonus neq; malus, sed coniunctione ad malum planetam malus dicitur, & ad bonum bonus. Hunc tradunt Poetæ eloquentiæ esse autorem.

De Saturno. *De Ioue.* *De Marte.* *De Sole.* *De Venere.* *De Mercurio*

Loco ultimo Luna constituta est frigida & humida, cuius effectus admodum experimur cum nobis magis sit proxima, quàm planetæ reliqui. Certum est hos planetas colorem non participare, tamen ratione lucis quam à Sole habent, & ratione varii situs nobis colorati videntur atq; in hoc cum metallis cōvenientes. Folia sunt accidentia novem, secundum subjecti nobilitatem considerata. Operationes verò à ramis vel branchis exeuntes, sunt flores. Fructus quidam est peculiaris huic arbori, sc. rerum omnium generatio & per accidens earundem corruptio, quatenus influentiarum cœlestium virtute hæc fiunt. Alter fructus colligitur ratione finis, pro ut cœlestis natura dicitur corporearum omnium substantiarum finis.

Luna. *Folia.* *Fructus.*

DE ARBORE ANGELICALI.

PRæter ea quæ in huius arboris schemate diximus, considerare oportet, quod branchæ in hac natura dicuntur esse perspicatiores quam in hominibus; quas comparare poteris ad Deum, vel ad ea quæ in eo intuentur, vel ad res in genere proprio. Ex consequenti verò, concreta brancharum pro ramis habebis,

Intellectus memoria, & voluntas in Angelis sunt branchæ &

habebis, tribus dictis modis consideratarum. Pro foliis, quantitatem discretarum ac continuam cum cæteris prædicamentis considerabis. Operationes verò à branchis exeuntes, vel quatenus tales, vel pro ut radicibus perficiuntur, tibi flores tradunt. Reliqua in schemate considera. Dedimus modum formas conficiendi, illum observa & multas invenies.

etiam in arbore humanali.

DE ARBORE AEVITERNALI.

ADde his, quæ in huius arboris brevi descriptione diximus, merita acquisita vel demerita per humanalis arboris branchas, moralis & angelicalis, numerum radicum complere, ex quibus truncus consurgit, qui est meritorum vel demeritorum duratio perpetua, quę variari non potest, cum non amplius detur pœnitendi spacium. De paradiso atque inferno nullus ambigit, cum Deus sit ipsa justitia, quæ pro justis præmium vult, pro injustis pœnam ac tormenta. A brancha paradisi tres rami exeunt, quorum prior justitiæ ramus est, quia Deus bonum pro bono operato reddit; quatenus majus bonum reddit quàm exposcant merita, secundus habetur, qui gratiæ dicitur; tertius impropriè passionum dicitur, quia ab agente Deo, justo dona conferuntur, quibus relationem habet ad agens. A brancha inferni ramus justitiæ exit, ac passionum; & propriè hoc in loco accipitur passio, videlicet pro dolore in corpore post judicii diem, & in anima tristitia. Quoniam beatorum actus erga Deũ sunt gloria & laus à potentiis intellectualis exeuntes, secundum actus vel operationes bonarum radicum; ideo flores æviternalis bonæ arboris sunt; respectu malorum, oppositum dic. Fructus qui à flore procedit, in beatis est quies summa potentiarum ac radicum; nam sicuti in summo intelligibili, diligibili ac recolibili, quiescunt memoria, voluntas & intellectus; sic in summo bonificabili, magnificabili quiescunt bonitas & magnitudo; per reliquas radices discurre. Oppositum considera de fructu damnatorum: qui proprio fine ob malitiam & reliquas pravas radices frustrati finem alium adepti sunt, quo coactè perpetuo debent frui.

A brancha Paradisi qui rami exeant Vide.

A brancha inferni qui.

DE ARBORE MATERNALI.

POst primi parentis lapsum, juxta divinę voluntatis æternum decretum, Filii Dei incarnatio hominum salvandorum finis fuit. Cum verò huius sacratissimæ incarnationis medium fuerit Gloriosa Virgo MARIA, ipsa quoque eorundem finis censenda est, qui tamen priori subordinatur. Hic finis licet in se unicus sit, tamẽ ratione eorum qui hunc finem intuentur, multiplex est, quem statuo in hac arbore pro radicibus, quatenus à boni-

à bonitate magnitudine ac aliis informatur. De Trunco in schemate satis habes. Branchæ, scil. divina & humana natura hoc in loco considerantur, quatenus in uno supposito sunt, cui nativitas attribuitur; naturis enim nasci non competit. Spes, Pietas, Advocatio rami sunt, sive in Gloriosa Virgine concipiantur, sive in peccatoribus, quatenus ad eam confugiunt. Humilitas verò & virginitas in Virgine Maria rami sunt; in ratione exempli. In schemate arboris huius non sunt posita folia (nescio cuius incuria) quę eadem esse considerabis, quæ aliis arboribus sunt attributa. Actus omnes radicum ac reliquarum dignitatum à Gloriosa Virgine exeuntes, quatenus Mater est Dei, sunt huius arboris flores.

DE ARBORE CHRISTIANALI.

Fides, Spes & quædam alia virtutes non conveniunt Christo.

RAtione humanæ naturæ alia sunt Christo attribuenda, & alia ratione divinæ, diversimodè quoque considerata. Secundum priorem considerationem Christo omnia conveniunt, quæ in humanali arbore, & morali virtuosa sunt explicata; ea removendo quæ imperfectionem notant, sicuti sunt Fides, & Spes respectu beatitudinis animæ convenientis, licet aliter sit quo ad spem de corporis glorificatione. Timor quoq; quatenus ignorantiam præsupponit, à Christo removetur, ac etiam Cōtritio. Ratione divinæ naturæ ea omnia Christo conveniunt, quæ in arboris divinalis schemate dicta sunt. Branchæ, divina, scil. natura & humana in Christo distinctæ manent, non solum in se, sed etiam quo ad proprietates. Rami sunt respectus divinæ naturæ, ad humanam in Christo, & humanæ ad divinam; secundum omnes potentias ac vires in humana; & in divina quo ad intelligere, velle, prædestinare ab interno, assumere, beatificare, & secundum reliquas divinas operationes humanam naturam respicientes. Folia ex Aristotelis prædicamentis sunt sumenda, & ex categoriis nostris. Flores sunt actus radicum, secundum utranq; naturam in Christo considerati; actus quoq; provenientes à divina & humana natura, in florum numero sunt ponendi. Per fructum recreationis, intelligenda est salus homini exhibita; per exaltationem, dignitas homini collata, qua superior factus est omnibus creaturis; per manifestationem, Dei benignitas singulari modo nobis ostensa; per deificationem verò nobis insinuatur, quod per idiomatum communicationem Deus homo factus est, & homo Deus.

Quatuor fructuum genera.

DE ARBORE DIVINALI.

REmoventur à radicibus universalibus Contrarietas ac Minoritas, ob earum imperfectionem: nisi cōsiderare velles

Contra-

Contrarietatem pro oppositione quacunque, & Minoritatem pro repugnantia alicuius operationis, vni & non alteræ personæ convenientis. Pater enim cum generet & non Filius, hoc modo Filio est maior; simili modo de Patre & Filio respectu Spiritus sancti, poteris asserere; tamen est satis incongrua loquutio. Cum in Deo sit memoria fœcunda ac voluntas, quæ duo in ratione distincti principii, quo (quasi totalis) distinctas productiones habent; divinæ quoq; proprietates consurgunt, vna ex parte producentis, & altera ex parte producti, secundum vtramq; productionem, quarum tres sunt personarum constitutivæ, s. generatio activa, generatio passiva, & spiratio passiva: Prima, cum essentia Patrem constituit, secunda Filium, & tertia Spiritum sanctum, altera verò, sc. spiratio activa, cum Patre & Filio in esse personali constitutis (quasi) adveniat, vim non habet constituendi. Proprietates istæ sunt huius arboris branchæ, quibus adiungere poterit innascibilitas Patris. Rami sunt actus generandi & spirandi, qui ratione principiorum & terminorum adæquatorum distinguuntur: nam generare, à memoria fœcunda, scilicet intellectu & essentia divina est; spirare autem, à voluntate & essentia; generare ad filium terminatur spirare ad Spiritum sanctum: & intelligimus de termino adæquato & non formali; quoniam vtriusq; productionis formalis terminus est idem, essentia videlicet divina. De aliorum dictis non curamus, Scotum præceptorem sequimur. Folia sunt negationes categoriarum Aristotelis vel nostrarum affirmationes. Flores sunt probationes divinarum productionum, desumptæ à radicibus. Bonitas enim divina secundum intellectum & voluntatem sed ad intra communicat: Sic se communicare est magnum; & cum ab æterno sit, æternaliter debent esse productiones. Discurre per reliquas radices, probationes sumendo.

Quomodo Minoritas ac contrarietas in Deo poßint esse.

De memoria fœcunda & Voluntate.

De proprietatibus personas constituentibus.

Quomodo generare & spirare distinguantur.

HÆc de secunda parte principali dixisse volumus. Brevitatis causa ea tantum tetigimus in arborum quarūdam explicatione, quæ in Schematibus non admodum clara erant, vel quæ nullo modo explicata.

TERTIA PARS.

STatueramus in hac parte exemplis illustrare qualiter ea quæ in prima parte explicata sunt applicari debeant arboribus vel sub arboribus consideratis rebus, verum coactè brevitati studentes, modum quem in exemplis observavissemus poteris notare, ac sana mente contemplari, quæ sequen-

tur. Prius reducendum est subiectum de quo loqui intendis ad genus quoddam proximū si species est, & genus eius ignoras; vel ad speciem, si individuum est; nec erit impossibile hoc observare recurrendo ad arbores, vel per entis omnem divisionem vsque ad genus proximum vel speciem descendendo; si speciem non cognoveris, recurre ad proprias passiones vel ad naturales rei actus, quæ cum à differentia magis propria emanent, te in speciei cognitionem deducent, quæ ex genere & differentia magis propria integratur; deinde verò priores novem radices, scilicet absoluta principia, sume, quæ cum rei essentiam notent, vel quæ immediatè eam consequantur, prius rei conveniunt; & per omnia illa principia discurrendo varias definitiones sumes, iuxta præcepta in prima parte à nobis observata, dum definiebamus radices; hoc tamē observando, ne transgrediaris naturam generis vel speciei, ad quæ subiectum reducitur; quod optimè poteris observare, quia vt diximus in tractatu de radicibus; per bonitatem & cætera principia intelligit Lullus rei intrinseca, quæ non semper eadem sunt, sed ad variationem subiecti ipsa quoque variantur. Postea quodlibet principium absolutum, cum quolibet absolutè & respectivo, cum qualibet forma, ac specie quæstionis cuiuslibet definiendum est, quod & observari debet in definitione subiecti, vel respectivi principii, aut formæ vel quæstionis alicuius. Inde recurre ad respectiva, deinde ad formas, postea ad accidentia, & denique ad quæstiones & quæstionum species. Si magis conceptus multiplicare volueris, resolvere poteris rem in principia sua, & quodlibet illius principium vt illius est, definire; per omnes radices, formas, accidentia & quæstiones discurrendi; vel resolvere poteris in ea omnia, quæ de ipsa prædicantur, quatenus sunt idem subiecto, & quodlibet illorum omnibus dictis modis multiplicare. Multiplicabis conceptus in infinitum, si pars alicuius arboris omnibus arboribus comparabis, educendo concordantias vel differentias, aut maioritates, vel minoritates; aut omnia simul. Hæc si observaveris, infinitos de vnaquaque re habebis conceptus. Observa insuper animadversiones nostras, & vti diligentia in continua applicatione, & cognosces ea praxis præstare, quæ nobis impossibilia videntur.

QVARTA PARS.

TOta Lulli generalis ars consistit in quatuor figuris, novem subiectis, ac eorum cognitione. Primam figuram ex novē prin-

principiis absolutis fabricat, quæ sunt priores novem radices. Secundam constituit ex novem respectivis, quæ sunt posteriores radices. Tertiam à prima & secunda deducit, & quartam ex prima, secunda & tertia elicit. Habes figuras ex radicibus. Habebis subiecta novem si considerabis ea quę in arbore morali, imperiali, apostolicali, & maternali, vt tales sunt; esse accidentia quædam, nempe relationes superioritatis, dignitatis, & honoris, quæ ad instrumentativam reducuntur; vel ad hominem; quatenus hæc omnia circa hominem fiunt. Aeviternalis quoque arbor ad hominem, vel ad angelum reducitur: & Christianalis ad Deum, qui est primum subiectum à Lullo ordinatum. His notatis, de figuris nonnulla dicere placet.

Prima figura quæ absolutorum est, novem habet cameras: & est circularis, quia quodlibet absolutum respectu cuiuslibet, habet rationem subiecti & prædicati. Nec solum huius figuræ principia de seipsis prædicantur; sed de omnibus quoque extraneis, quæcunque sint illa, dummodo non sint horum opposita.

Secunda respectivorum est, & totidem habet cameras, eodem modo dispositas, quo prima; cui omnia conveniunt quæ de priori dicta sunt.

Tertia ex duabus assignatis constat, & habet octuaginta & vnam cameras, quarum quælibet duas literas continet, quæ notant principiorum absolutorum ac respectivorum naturam, per literas significata; notantq; vlterius quæstiones literis respondentes. Causatur ex revolutione camerarum primæ figuræ, sub vna secundæ, & omnium secundæ sub vna primæ. Lullus tamen tantum triginta sex cameras acceptat, vt videbis in sequenti schemate; quoniam propositiones in quibus idem de seipso prædicatur, non faciant ad negotium pro demonstrationibus in quibus debent esse tres termini diversi, quod non potest esse, si idem vel in maiori vel in minori de seipso prædicetur: hoc autem accideret, si omnes cameras acceptaret. Et vt cognoscas quibus literis signentur principia vel quæstiones, sequens schema considera.

SCHEMA ABSOLVTORVM.

B Bonitas.	G Voluntas.
C Magnitudo.	H Virtus.
D Duratio.	I Veritas.
E Potestas.	K Gloria.
F Sapientia.	

SCHEMA RESPECTIVORVM.

B Differentia.
C Concordantia.
D Oppositio.
E Principium.
F Medium.
G Finis.
H Maioritas.
I Æqualitas.
K Minoritas.

SCHEMA QVAESTIONVM.

B Vtrum.
C Quid.
D De quo.
E Quare.
F Quantum.
G Quale.
H Quando.
I Vbi.
K Quomodo & Cum quo.

FIGVRA TERTIA.

bc							
bd	cd						
be	ce	de					
bf	cf	df	ef				
bg	cg	dg	eg	fg			
bh	ch	dh	eh	fh	gh		
bi	ci	di	ei	fi	gi	hi	
bk	ck	dk	ek	fk	gk	hk	ik

Ex qualibet camera duodecim eliciuntur propositiones, & viginti quatuor quæstiones. Propositiones sic habentur. Accipe primam cameram, scil. b c. & fac vt c. de b. prædicetur quo ad sua significata & ècontra, & quod etiam, b. de seipso, secundum aliud significatum, ab illo pro quo est subiectum, & sic tres propositiones habebis; quia verò litera quælibet duo habet significata, sc. absolutum & respectivum, & duæ sunt literæ, ergo quatuor erunt significata; quæ si triplicentur, resultat numerus duodenarius. Cuilibet verò propositioni si assignaveris quæstiones, per illius cameræ literas significatas, habebis 24.

Quarta figura ex tribus assignatis constat, quæ cum maximam tabulam producat, atq; difficilis satis sit, & longa egeat declaratione, de ea verba faciemus in expositione artis brevis Lulli; ibiq; ad plenum manifestabimus, quæ hic tantum tetigimus.

DE SCIENTIARVM ARtiumq́; obiectis.

NOn permittit anguſtia temporis, vt fuſius de ſcientiarum obiectis tractemus, ac eorum numero ; ideo hæc pauca notanda proponimus. In reliquis vide Henricum Cornelium Agrippam, in eo libro, qui de vanitate ſcientiarum intitulatur.

Grammaticæ obiectum, eſt ens tationis, quod in oratione fundatum, quatenus congrua eſt vel incongrua.

Rhetoricæ, ens pariter rationis, in oratione ornata vel inornata fundatum.

Logicæ, Syllogiſmus vniverſaliter acceptus, ſecundum Scotum in ſecunda q. vniverſalium.

Philoſophiæ naturalis, corpus naturale.

Metaphyſicæ, ens quatenus ens.

Theologiæ, Deus ſub ratione deitatis.

Geometriæ, Quantitas continua à materia abſtracta.

Arithmeticæ, Numerus à materia ſegregatus.

Muſices, Numerus ſonorus.

Aſtrologiæ, Quantitas continua, quatenus mobilis.

FINIS.

RERVM AC VERBORVM PRÆCIPVE MEMORABILIVM, QVÆ IN LVLLIANIS AC INTERpretum operibus seu tractatibus continentur, Index elegans & locuples.

A.

Affectus

aritkme-

camera

Chime-

con-

corporis

demon-

doctri-

F.

fallacia

M.

magni-

memoria

motus

Pueri

quæstiones

receptio.

tem-

V.

quæris

FINIS.

ARGENTORATI,

SVMPTIBVS
HÆREDVM LAZARI
ZETZNERI

Anno

M. DC. XVII.

